

ශ්‍රී කාලි දාස මහා කවීන් විරචිත

රඝුවංශ මහා කාව්‍යය

සමරවිභාකරව්‍යාඛ්‍යා සහිතයි.

සමයත කවිචක්‍රවර්ත්තිඛාමණි ශ්‍රී කාලිදාස මහාකවින් විසින්
විරචිත

රඝුවංශ මහාකාව්‍යය

හෙනරත්ගොඩ හංසගිරිවලව්වේ නිවැසි
ප්‍රාචීන ප්‍රතීචීන භාෂා ශාස්ත්‍රාචාර්ය
ජේ. සමරදිවාකර මන්ත්‍රිශ්වරයාණන් විසින්
ලියනලද

සමරදිවාකරව්‍යාඛ්‍යා

කම් පදගත සන්ධියෙන් සහ ධාතු ප්‍රත්‍යය නිර්වචනාදියෙන්
සමලඞ්කෘතයි.

විවර්ජනකිරීටායමානවූ පැලියගොඩ
විද්‍යාලඞ්කාර මහාපරිවෙණාධිපතිව වැඩවසූ ත්‍රිපිටකවාගීශ්වරාචාර්‍ය්‍ය
මහොපාධ්‍යාය රත්මලානේ
ධම්මකීර්ති ශ්‍රීධර්මාරාමාභිධාන
ප්‍රධාන සඞ්ඝනායක මංකිස්සියාණන්වහන්සේ විසින්
අවසාන ශෝධ්‍යපත්‍රාවලෝකනයෙන්
පිළිගෙන වදුරනලදි.

සිසිලියා ඉලැයිසා සමරදිවාකර මැතිනිය
විසින්
දෙවෙනි වරට
ලඞ්කාභිනව විශ්‍රැත යන්ත්‍රාලයෙහි
මුද්‍රණයකරවනලදි.

ශ්‍රී බු. ව. **2473.**
ක්‍රි. ව. **1930.**

THE

RAGHUVANSA,

OF

KALIDASA

WITH A SINGHALESE COMMENTARY

BY

J. SAMARADIWAKARA

M. R. A. S, M. C. O. S.

APPROVED BY THE

LATE VENERABLE TRI-PITAKA VAGISWARACHARYA MAHOPADHYAYA

K. SRI DHARMARAMA

Chief High Priest,

PRINCIPAL OF

The Vidyalankara Oriental College.

PUBLISHED BY

Mrs. C. E. Samaradiwakara.

Second Edition.

PRINTED AT THE

LANKABHINAWA VISSRUTA PRESS.

COLOMBO.

1930.

J. Samaradiwakara.

ජේ. සමරදිවාකර.

ශ්‍රී ධම්මාරාම මාහිමිනාණන් වහන්සේ.

PREFACE.

The Raghuvansa is one of the three great works written by **Kalidasa** who is universally admitted to be the Shakespeare of the East and who is held to have lived in the fifth century of the Christian Era. Sir Wilson Jones has rendered the beauties of his pastoral drama "**Sakuntala**" accessible to Europeans by a classical version of it in the English language Mr. Jone's rendering of Kalidasa's second work **Wikkramorwasi**, "The Hero and the Nymph" is in so romantic a strain that it has been compared to Shakespeare's "Tempest" and "Midsummer Night's Dream." His third poem, the **Raghuvansa** or History of the Emperor of Raghu and his descendants, far excels the other two in tenderness and delicacy, in sublimity of description, in richness and elegance of metaphorical expression, in originality and depth of thought. Indeed, so exquisite is the pleasure it conveys to the intellectual reader that it has been truly said "Excelled by the sweetness of poetry, nectar has fled to the Gods."

What the Latin and Greek languages are to the English, the Sanskrit and Pali are to the Singhaleso. As the knowledge of pure Sanskrit in Ceylon, is confined almost exclusive to the most learned amongst the Buddhist priesthood, the key to the intellectual and moral treasures contained in the **Raghuvansa** is at present possessed in Ceylon by very few. My object in embarking upon the enterprise of writing a Singhalese commentary on the work has been to furnish a much wider circle of my countrymen with facilities for studying the work, the main purpose of which is to instil into its readers the fundamental principles of morality. The insistent requests of an impatient public who were aware of the labour I am engaged in, have compelled me to allow the publication of my commentary on the first ten chapters in a separate volume. The remaining nine chapters of the work will shortly follow.

In regard to this undertaking I must note with gratitude the encouragement I received at the hands of my reverend tutors, the late Venerable Hikkaduwe Sri Sumangala Maha Nayaka Thera, and the Venerable Ratmalane Dharmakirti Sri Dharmarama Maha Nayaka Thera. It is matter for sincere regret to me that the former died before this work was completed. My grateful acknowledgments are due in no small measure to the other Venerable Maha Nayaka Thera to whose invaluable assistance the success of this undertaking is mainly to be ascribed.

J. Samaradiwakara.

Hansagiri Walawwa,
Henaratgoda, 1914.

රඝුවංශ මහාකාව්‍යය.

"ඉදමඤ්ඤතමං කාතඤ්ඤං ජායෙන භුවනත්‍රයම්
යදි ශබ්දහවයං ජ්‍යොතිරාසංසාරානන දිප්‍යතෙ"

යන මේ දිව්‍යප්‍රායවූ සුකතිතොමෝ
සියලු කවීන්විසින් දන්නාලද්දිමය.

"සාහිත්‍යාදි විද්‍යාමයශබ්ද නමැති මේ ආලොකය සත්‍ය ලොකය හිමිකොට ඉදින් ප්‍රකාශතොවේනම් මුළුතුන්ලොව නිරන්තරයෙන් අඥානතමක වෙයි" යුබැවින් ඥානවාරයෙන් ළෙඟි වමතකෘතිය (=අලෞකිකවූ සතුට) උපදවා ගුණාගුණ වෙන්කිරීමෙහි ශක්තිය උපදවනහෙයින් යථොක්ත ශබ්දමයවූ ආලොකය සුධින්ම සුව්‍යක්තමය. ඒ එසේමැයි. සත්කාව්‍යයන්ගේ හැදෑරීමෙහි කිසි අවාච්‍යවූ රසසඤ්ඤීතියක් පහළවන්නිය. ඕ වනාහි තමා විසින්ම දතයුත්තිය. රසමයවූයේ කාව්‍යයයි.

"කාදම්බරීරසඥානා-
දුහාරෙ'පි න රොවතෙ"

"කාදම්බරීකාව්‍යයාගේ රසය දැන්මෙන් ආහාරාදර රුවිතොකෙරෙයි" යනු කීහෙයින් කාව්‍යාර්ථයන්ගේ අනුසන්ධානයෙන්ම සියලු බාහ්‍යගොචරයන් විසමෘතකරවන්න හුදකලා සතුවක් රසඥවූ ප්‍රාඥයෝ විඳනය කෙරෙති. මේ වනාහි දිනක් පාසා සුධින් විසින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරනු ලැබේමය. එහෙයින් කාව්‍යවිෂයක ප්‍රශංසනයෙහි ලා කුමට තතපර වමුද?

"සුභාෂිතරසස්‍යාග්‍රෙ
සුධා හිනා දිවං ගතා"

යන අභියුක්තොකතියෙන් "සත්කාව්‍යසඞ්ඛ්‍යාත සුභාෂිත යාගේ රසය ඉදිරියෙහි අමෘතය බියවැ දෙව්ලොවට ගියේය"යි එත්ප්‍රෙක්ෂිතයි.

ඒ මෙ කාව්‍යාමෘතය ලෞකිකඥානයෙන් සකස්වූ සිතින් සුව්‍යක්තව කල්පනාකරන්නවුන්ට මැ මධුරතරවැ වැටහේ.

මයූර, භාරවි, මාඝාදි ඉතා පුරාතන මහාකවීන් අතුරෙහි කනිෂ්ඨවූද කුමාරදාස භොජරාජාදි මහාකවීන් අතුරෙහි ජ්‍යෙෂ්ඨවූද කාලිදාස මහාකවිතෙමේ කාව්‍යාමෘතනිර්මාණයෙහි කවිචක්‍රවර්තිත්වයෙන් පුරාතන සුධින්විසිනුදු සලකනලද්දේය:-

"මසදසදනෙන කාලිදාසං කවිජනහදයානන්දහෙතුං කවිතෙන" යන ශ්‍රීශාරිපුත්‍ර මහාසාමිවණීණනාවෙන්ද මේ සුශ්‍රුකටයැ. මහා කවීන් විසින් විරචිත කාව්‍යරත්නයන් බොහෝ ඇතත් ඒ සියල්ලෙහුදු රඝුවංශමහාකාව්‍යය ම ශ්‍රෙෂ්ඨතර වේ.

"සචොතනමං කවිසාචිහෙමසය
කාතිං කාලිදාසසය රඝුවංශං"

"කවිවක්‍රවර්ති කාලිදාසයන් කළ රඝුවංශ මහාකාව්‍යය සචොතනම වෙයි" යනු ඉදුනිත්තන මහාපණ්ඩිතයන්ගේද සම්මතයයි.

මෙසේ ප්‍රාචීනදෙශීය සකල කවිවරේණ්‍යයන් විසින් සම්මානිත වූ ශ්‍රැතිසමෘතිතකීව්‍යාකරණ කාව්‍යනාටකාලඞ්කාරවිශෙෂ විවිත්‍යාදි වෙදවෙදාඞ්ගවිද්‍යාන්තරයෙහි හා සංසකෘත ප්‍රාකෘත මාගධාදි ෂඩ්භාෂාකවිබන්ධයෙහිද පාරප්‍රාප්ත කවිසාම්‍රාජ්‍යශ්‍රීවිභූතියෙන් විරාජමානවූ ශ්‍රීමත් කාලිදාස මහාකවීන්‍දුයාණන් විසින් මේ රඝුවංශමහාකාව්‍යනම්ලද ග්‍රන්ථරත්නය රචනාකරන්නලද්දේය. ආදි කල්පිකවූ රඝුරාජාදි සූර්‍යවංශික නරපතීන්ගේ අන්‍වයසඞ්ඛ්‍යාත වංශකථා ප්‍රවෘත්තිය මෙහි මූඛ්‍යකථාශරීරය වුවද කවිසමයාගතවූ සකල කාව්‍යාඞ්ගයම කාව්‍යශාස්ත්‍රාභිලාෂීන්ගේ අමන්‍දප්‍රබොධනය පිණිස හෙතුවන පරිදි අද්භූතාකාරයෙන් සඞ්ග්‍රහ කරන්නලද්දේය.

එකොනවිංශත්‍යාගීතකින් සම්පන්නිතවූ මේ මහාකාව්‍යය පම්බුවිපයෙහි හිරසඳ සේ ප්‍රකටවූයේ මේ තාක්ම සංසකෘතකාව්‍යශාස්ත්‍රාභිලාෂීන් විසින් අත්‍යාදරයෙන් පරිශීලනය කරනුලබන්නේය. ඉන්දියා ලඞ්කා ජනපදයන්හි ප්‍රචුරප්‍රචාරයට පැමිණි මහාකාව්‍යයන් අතුරෙන් ප්‍රනස්තිපදප්‍රාප්තවූ මේ මහාකාව්‍යය පුරාතන පණ්ඩිතාචාර්‍යවරයන් විසින් සචොතකශීයෙන් ප්‍රතිඝෘහිත වූයේම ටිකානුටිකාදියෙන් උපලක්ෂිත වැ කාව්‍යශාස්ත්‍රාභිලාෂීන් විසින් හස්තසාර වස්තුවක් මෙන් සාදරයෙන් රක්ෂාකරන්නලද්දේය.

එසේම වර්තීමානකාලයෙහිද සකල ප්‍රාචීන කවිවරයන් විසින් සංසකෘතකාව්‍යශාස්ත්‍රාභිලාෂී ශිෂ්‍ය සමූහයාගේ මනොදෞහෘද පූරණය පිණිස මේ කාව්‍යය සමාවර්ණිත වැ උගන්වනුලැබේ. චමත්කාරජනක අලඞ්කාරපදසන්‍දර්භයෙන් ලීලොපෙතවූ මේ කාව්‍යයාගේ අපීශරීරය ශාස්ත්‍රඥයෙන් ඉදුරාම ප්‍රිණනයට පැමිණවීම සච්ඡාවලක්ෂණ කොට ඇති බැවින් කාව්‍යශාස්ත්‍රාණීණවතරණයට ප්‍රබල මහා නෞකාවක් වැ පවත්නේය.

මෙසේ සර්ව්‍වප්‍රකාරයෙන්ම ගරුතරවූ මේ මහාකාව්‍යග්‍රන්ථයට සිංහල ව්‍යාඛ්‍යාවක් නොමැත්තෙන් ශිෂ්‍ය සමූහයාට ඇතිවී

සිංහල බලවත් බාධාව සලකා වදාළාවූ පූජ්‍යාවාර්ය්‍ය කිත්තඩුවේ ශ්‍රීසුමඞ්ගලාභිධාන මාහිම්‍යාණන්වහන්සේ විසින්ද පූජ්‍යාවාර්ය්‍ය රත්මලානේ ශ්‍රීධම්මාරාමාභිධාන මාහිම්‍යාණන්වහන්සේ විසින්ද මීට සිංහල සන්නයක් ලියා මුද්‍රණය කරවුවහොත් ලාඞ්කිකයන්ට මහත් ශාසනානුග්‍රහයක් කරනලද්දේ වේයයි මේ ව්‍යාඛ්‍යාකරණයෙහි අපි මෙහෙයනලද්දමෝ අපගේ ආචාර්‍යොත්තමවූ ඒ මාහිම්‍යාණන්වහන්සේලාගේ මෙහෙයිම ගෞරවයෙන් පිළිගෙන සිංහල ලිපිවාසි සංස්කෘතකාව්‍යනාටෙත්‍රාදිග්‍රන්ථාභිලාෂී ශිෂ්‍යසමූහයා කෙරෙහි කරුණාවෙන් මේ සන්නය ලිමෙහි යථාවකාශයකින් ව්‍යාපෘත වීමු. අපගේ බලවත් අභිලාෂයේ ප්‍රකාර විකතලකදීම සන්නය සම්පූර්ණයෙන් ලියා නිමකොට මුද්‍රණයද පවත්වා ලීවු.

එසේම මෙය මුද්‍රණය කිරීමේදී පැලියගොඩ විද්‍යාලඞ්කාර පරිවෙණාධිපති ත්‍රිපිටකවාගීශ්වරාචාර්ය්‍ය මහොපාධ්‍යාය ධම්මකීර්ති ශ්‍රීධම්මාරාමාභිධාන මාහිම්‍යාණන්වහන්සේගෙන් ලැබුණු විශිෂ්ටාධාරයෙන් අපේ ප්‍රමොදයද වර්ධිත විය. එම මාහිම්‍යාණන්වහන්සේ අවසාන ශෝධ්‍යපත්‍ර පරීක්ෂණාදියෙන් මේ කටයුත්ත නිරාකුලවීමට අප්‍රමාණ ආධාර සලස්වාවදාළබව කෘතඥතාවශයෙන් ගෞරවයෙන් මෙහි සඳහන්කරමු.

මේ ව්‍යාපාරයෙහි අප පළමුකොට මෙහෙයූ විද්‍යෝදය පරිවෙණාධිපති ත්‍රිපිටකවාගීශ්වරාචාර්ය්‍ය මහොපාධ්‍යාය ශ්‍රීසුමඞ්ගල මාහිම්‍යාණන්වහන්සේ මෙවකට අපවත්වී වදාළහෙයින්ද ප්‍රාචීන භාෂාකවිත්වයෙන් විරාජමානවූ කීර්තිශරීරයක් ඇතිවැ විසුවාවූද සංස්කෘතග්‍රන්ථ කීපයකට ව්‍යාඛ්‍යාවන් ලියා ප්‍රසිඞ්කළාවූද අපගේ ආචාර්‍යවරවූ වේරගම බෞද්ධනායක ධම්මාලඞ්කාර ප්‍රංවිඛණ්ඩාර පඬිතුමාණන් අපවත්වූ හෙයින්ද මේ සන්නයේ ශෝධ්‍යපත්‍රයක් උන්වහන්සේට සහ ඒ පඬිතුමාණන්ටත් දක්වන්නට නොලැබීම අපට මහත් ඛේදයෙකි.

මෙසේ මුළුපොත සන්නසහිත කොට එකවරටම මුද්‍රණය කරවා ප්‍රසිඞ්කරන්නට අදහස්කළ නමුත් අවුගැසී තිබෙන ප්‍රමාණය වත් පළමුකොට ප්‍රසිඞ්කළ මැනවැයි නොයෙක් යළාත්වැසි හිතමිත්‍ර හවතුන් බොහෝදෙනා ලියුම්කියුම් එවූහෙයින් ඒ ඉල්ලීමේ ප්‍රකාර මේවරට "පෝර්ම" සතලිසකින් නිමිඅවු සඟිය දශයක් ප්‍රමාණ පූර්වාඞ්ශය නිකුත්කෙළෙමු. අපරාඞ්ශයවූ සඟිය නවයද මුද්‍රණය කරගත හැකිවැවින් එය අවසන්කොට විස්තර සංඥපන ශෝධ්‍යපත්‍රාදියෙන් යුක්තවූ සම්පූර්ණ පොත ළඟදීම නිකුත්කරනු ලැබේ.

තවද මෙම ව්‍යාඛ්‍යාව මුද්‍රණාංකිරීමේදී ප්‍රමාදසඛලතාදියෙන් ඇතම්තන්ගේ ශිථිලධ්වනිතාක්ෂරයන් විපාක්‍ෂාස වැ වැටීමෙන්ද ඇතම් තන්ගේ උඛරණය කළ පදයන්ගේ අර්ථයන් අඩු වීමෙන්ද ප්‍රමාදපතිතස්ථානයෝ දක්නට ලැබෙත්.

මෙහි සවෙනි සර්ගයේ පන්සාලිස් වන ශ්ලෝකයේ "ආචාර ශුඛොභයවංශදීපං" යන තෘතීය පාදය උඛරණය කළ නමුත් කොටසකට ලියූ අර්ථය මුද්‍රණයේදී අත්හැරී තිබේ.

"ආචාරශුඛ, ආචාරයෙන් පිරිසුදුවූ; උභයවංශදීපම්, මවුපිය කුලවය පිළිබඳ ප්‍රසිඛි ඇත්තාවූ" යනුවෙන් එහි අර්ථ හදුළයුතුයි. එහිම ප්‍රථම පාදයෙහි–සා යන පදයද උඛරණය කළ පදයට ගැළපී නොමැතියි. "සා කුමාරි, ඒ ඉන්දුමතී කුමරිතොමෝ" කියා එහි අර්ථ හදුළයුතුයි.

ඒ සර්ගයේම සිවුපනස්වන ශ්ලෝකයේ ප්‍රථමපාදයෙහි "මහෙන්ද්‍රාදිසමානසාරඃ" කියා ද්‍රිකාරය වෙනුවට දිකාරය වැටී තිබේ. එය "මහෙන්ද්‍රාද්‍රිසමානසාරඃ" කියා දතයුතුයි.

මේආදි ප්‍රමාදපතිතස්ථාන සම්පූර්ණ පොත සමඟ යොදන ශොඛ්‍යපත්‍රයට ඇතුළත් කරනුලබනබවද සැලකියයුතුයි.

ජේ. සමරදිවාකර.

වෂී 1914 දෙසැම්බර් 2
හංසගිරි වලව්ව,
මහනුවර.

පැලියගොඩ විද්‍යාලඞ්කාර පරිවෙණාධිපති

ත්‍රිපිටකවාගීශ්වරාචාර්‍ය උපාධ්‍යාය

ධුරන්ධර

රත්මලානේ ධම්මකිර්ති ශ්‍රී ධම්මානන්දනිධාන

කොළඹ ඉලාවත දෙදිගාවේ ප්‍රධාන සඞ්ඝනායක

සවාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ විසින්

ප්‍රතිග්‍රහීත යි.

ප්‍රස්තාවනා

කාව්‍යය ද අන්‍ය සියලු කලාවන් මෙන් ම ජනසමාජයට සිදුවන ගහපත අයහපත අනුව විවෙචනය කටයුතුය.

සාමාන්‍ය විවෙචන රීති

කාව්‍යයක් කොතරම් දුරට සත්‍යයට හා යුක්තියට අනුකූල වේ ද? සමපරිසරීතිය පිළිබඳ කාව්‍ය කර්තෘහුගේ හැඟීම හෝ කෙසේ වේ ද? දේශය කාලය හා මනුෂ්‍ය වර්ගයා පිළිබඳ වූ ප්‍රශ්න හේ කෙසේ විසඳ ද? සැකෙවින් කියතොත් ඔහුගේ දෘෂ්ටිය හෝ කෙබඳු ද?=පැහැදිලි ද? නො පැහැදිලි ද? ගැඹුරු ද? නො ගැඹුරු ද? සියුම් ද? බහල ද? සමාජය, ආත්මවෘත්තිය–Sex–, කලාව –Art–යන මේ දෑ පිළිබඳ ඔහුගේ මනොවෘත්තිය කවරේ ද? ඔහුගේ කෘතිය හෝ කිනම් පරමාර්ථයක් ලක්කොට තිබේ ද? යනු විමසා බැලිය යුතු ය.

පැරණි කාව්‍යයන් විවෙචනය කිරීමේදී කිව්න් කෙරෙහි ඇති පාරම්පරික ගෞරවය නිසා අපි එක් අන්තයක් ගෙන ඔවුන් ගැන විනිශ්චය කිරීමට පුරුදු ව සිටුමු. එය අනුචිත ද හානිකර ද වේ. මහාපුරුෂයන් මහාමානය (=මහාම්ම්ම)කින් ම මිනිය යුතු ය. සුළු කිව්න්ගේ මහවැරදි වුව ද ක්ෂමා කළ හැකි ය. එසේ ද වුවත් කාව්‍ය චක්‍රවර්තීන්ගේ කෘතීන්හි දක්නට ලැබෙන සුළු දෝසක් වුව ද නො සලකා හැරීම කලාදූෂණයෙකැයි නො කිය යුතු ද?

නො විමසා ගෞරව කිරීම අන්ධභක්තියකි. විශේෂයෙන් මෙය පරීක්ෂණ බුද්ධියට රුකුල්දෙන යුගයකි. මේ යුගයෙහි ඇති වූ විවෙචකයන්ගේ අන්තලෝභකාහය නිසා මෙයට ඉහත කිසි කලෙකත් නො සිතූ පරිදි කරුණු සහිත වූ ද තර්කානුකූල වූ ද පිරිසුදු වූ ද විවෙචන රීති අද අප අතර සුලභ ය.

විශේෂ රීති

කිව්යකුගේ කෘතියක් කිව්යකු විසින් ම විවෙචනය කළ යුතු බැව් සත්‍යයෙකි. ඒ වනාහි එහි රචනා ශෛලිය හා කාව්‍ය රීති පිළිබඳ ව ය. කාව්‍යයේ පවත්නා සෞන්දර්යයත් අර්ථසිද්ධියත් පිළිබඳ අවසාන තීරණය දීමට බලය ඇත්තේ ශ්‍රොතෘජනයා කෙරෙහි ය. කාව්‍යයහ ප්‍රයෝජනය ද කලාවක් වශයෙන් එහි ඇති මහත්වය ද මිනිය යුත්තේ රස භාවාදී වශයෙන් පමණක් නො ව සාමාජික, ආර්ථික, රාජනෛතික වශයෙන් ද ලොවට සිදුවන අර්ථසිද්ධිය අනුව ය. ඒ කාව්‍ය

යෙන් කිව්වරයා අදහස් කරන පරිවර්තනයෝ කෙබඳු ද? පැහැදිලි කර දෙන සත්‍යයෝ කවරහු ද? උසස් කොට දක්වන, ඛණ්ඩනය කරන, මානසික වූ ද භෞතික වූ ද තත්ත්වයෝ කවරහු ද? ශ්‍රොතෘ ජනයාට විසඳා ගැනීමට ඉඩ තබන ප්‍රශ්න හෝ කවරේ ද? මේ වනාහි කාව්‍යයක් නූතන රීති අනුව විවෙචනය කිරීමේදී සිතට නැඟෙන ප්‍රශ්න කිපයෙකි.

රඝුවංශ මහාකාව්‍යය

රඝුවංශ මහාකාව්‍යය මහාකවි කාලිදාසයන්ගේ ශ්‍රේෂ්ඨතම කාව්‍යය වශයෙන් ප්‍රසිද්ධ ය. මහාකාව්‍ය යනට ඇතිවිය යුතු ලක්ෂණ වශයෙන් ආලඞ්කාරිකයන් විසින්–

සර්ගබන්ධෝ මහාකාව්‍යමුච්‍යතෙ තස්‍ය ලක්ෂණම්
ආශීර්නමස්ක්‍රියාවස්තු-නිර්දේශෝ වාපි තන්මුඛම්.

යනාදීන් දක්වන ලද සියලු ලක්ෂණයෙන් අනූන වූ මේ මහා කාව්‍යය සර්ග එකුන්විස්ස(19)කින් පරිමිත වේ. මෙහි කථාශරීරය **රාම** රජතුමන්ගේ පරම්පරාව යි. මෙහි ප්‍රථම සර්ගයෙහි පවත් නවවැනි සර්ගය දක්වා රාමවන්ද්‍රයන්ගේ මුතුන්මිත්තන්ගේ වරිතය වර්ණිත ය. ඔවුහු දිලීප, රඝු, අජ, දශරථ යන සතරදෙන වෙත්. මොවුන් අතුරෙන් රඝුරජතුමා සවකීය වංශය උසස් කළ මහාවීරයකු හෙයින් ද රාමවන්ද්‍රයන් වැනි ශෞරවීර රජකුගේ පහළවීමට මුල් වූ බැවින් ද කවිවරයා විසින් මේ **රඝුවංශ** යයි නම් කළ බව සිතිය හැකි ය. රඝුවංශ නාමය වූ කලී කාලිදාස කිව්හු විසින් ම තබන ලද්දක් නොවේ. එය පළමුවරට වහරන ලද්දේ මහාකවි වාල්මීකීන් විසිනි.

(ස යථාකථිතං පූර්වං නාරදෙන මහාත්මනා
රඝුවංශස්‍ය චරිතං චකාර භගවාන් මුනිඃ.
රාමායණ බාලඛණ්ඩ 3-9.

අහඤ්ච **රඝුවංශඤ්ච** ලක්ෂ්මණඤ්ච මහාබලඃ
වෛදෙහ්‍යා දර්ශනෙනාද්‍ය ධර්මතඃ පරිරක්ෂිතාඃ.
රාමායණ යුද්ධඛණ්ඩ 1-11.)

දසවැනි සර්ගය පටන් පසළොස් වැනි සර්ගය දක්වා (10-15) ඇති සර්ග සයෙන් රාම චරිතය වර්ණිත ය. මෙහි එන වර්ණනය වාල්මීකි රාමායණයට බෙහෙවින් සමාන ය. රඝුවංශ 15 වැනි සර්ගයෙහි 41 වැනි ශ්ලෝකයෙන් වාල්මීකි කිව්හු **ආදිකාව්** යයි දක්වා තිබෙන හෙයින් එ කී වර්ණනය රාමායණයෙන් උපුටාගත් බව පැහැදිලි වේ.

සොළොස් වැනි සතළොස් වැනි (16–17) සගීඳුයෙන් රාම රජුට පසු ව ඇති වූ රජවරුන් තිදෙනකු පිළිබඳ චරිතය වර්ණිත ය. අවසාන (18–19) සගීඳුයෙහි රජවරුන් සූචිසි (24) දෙනෙක් දක්නා ලැබෙත්. මේ සියල්ලෝ ම රාම රාජ වංශයෙහි වූවෝය. අන්තිමයේ දී අග්නිවර්ණ නම් කාමුක රජුගේ චරිතයෙන් හදිසියෙන් මෙන් කාව්‍යය අවසන් කෙරෙයි.

රඝුවංශයට නොයෙක් පණ්ඩිතයන් විසින් කළ ටීකා විස්සක් පමණ දක්නා ලැබේ. මෙයින් රඝුවංශය වෛදික ශිෂ්ටා චාරය අනුගමනය කළවුන් විසින් කොතරම් ආදූත දූසිසිතා ගත හැකි වේ. මේ ටීකාවන් අතුරෙන් මල්ලිනාථ ශූරීන්ගේ සඤ්ජීවනිය අතිසම්භාවිත බව පෙනේ. කාව්‍ය කර්තෘගේ අදහස හැකි තාක් ප්‍රකට කිරීමට උත්සාහ කර තිබීම එයට හෙතුව වශයෙන් සැලකිය හැකි ය.

කාව්‍ය කර්තෘගේ කාලය

කාව්‍යය සමාලෝචනයට බසින්ට පෙර නොයෙක් මත භෙදයෙන් අවුල් ව පවත්නා **කාලිදාස කිව්හුගේ කාලය** නිර්ණය කිරීම උචිත හෙයින් එය පළමු කොට ම දක්වමු.

සාම්ප්‍රදායික අදහස් ගරු කොට ගත් ඉන්දීය පණ්ඩිතයු සයං කල්පිත කරුණු අනුව මහාකවි කාලිදාසයන්ගේ කාලය නිශ්චය කෙරෙති. ඔවුන්ගේ නිගමනයේ හැටියට හෙතෙම ක්‍රිස්තුවර්ෂයට පූර්ව ප්‍රථම ශතවර්ෂයෙහි විසූවෙකි. එහෙත් කාලිදාස කිව්හු එත රම් පුරාතන කාලීනයෙකැයි පිළිගැනීමට ඓතිහාසික වශයෙන් දැක්විය හැකි කිසිම කරුණක් නො පෙනේ. එසේ ම මේ මතය අනුමත කරන සැලකිය යුතු කිසිවෙක් ඉන්දියාවෙන් පිටත නැත්තේ ය.

කාලිදාස කිව්හුගේ ජීවනයත් කාලයත් පිළිබඳ නිශ්චය වශයෙන් දැක්විය හැකි කරුණු ඉතා අල්ප ය. ඔහු ගැන දැන ගත හැකි යමක් ඇතහොත් එය ඔහුගේ කෘතීන්ට හා සංසකෘත සාහිත්‍යික ඉතිහාසයට සීමාවූවකි.

ඓතිහාසික සත්‍යයන් අනුව සලකන විට කාලිදාස කිව් තෙම ක්‍රි: ව: 400 පමණේ දී ඉසුවෙකි. මේ මතය ආචාර්‍ය **ස්මිත් ආතර් බැරිඩේල් කීත්, මහා මොහන් චක්‍රවර්ති** ආදි පූර්වාපර දෙශීය පණ්ඩිතයෝ ද අනුමත කෙරෙති.

කාලිදාසයන් ක්‍රි: ව: 350 ට ඉහත වූවකු නො වන බවට **සාධක වශයෙන්** නොබෝදා කාලක්‍රියා කළ ආචාර්‍ය **හර්මන්**

ජෑක්‍රෝබි මහතා (කාලිදාස කෘති) වික්‍රමොර්ශියෙහි එන දහවල් දවස හෝරා දෙලොසකට බෙදූ ක්‍රමය දක්වයි.

"ආලොකානන්තාත්.....
ෂඤ්ඨ කාලෙ තමපි ලහසෙ දෙව විශ්‍රාන්තිමහ්නඃ"
වික්‍රමොර්ශි 2. 1.

මෙහි "අහ්නඃ ෂඤ්ඨ කාලෙ" යනුවෙන් මධ්‍යාහ්න කාලය දැක් වූ බැවින් දහවල් දවස හෝරා දෙලොසකට බෙදීමේ ක්‍රමය ඉන්දියාවේ පැවැති ව්‍යවහාරයට අනුකූල නොවේ. බටහිරදිග පැවැති මේ ව්‍යවහාරය ඉන්දියාවට පැමිණීමෙන් පසු ව කාලිදාස ඇති වූ බවට මෙය වැදගත් සාක්ෂ්‍යයෙකි. තවද

රඝුවංශයෙහි:-

ග්‍රහෛස්තතඃ පඤ්චභිරුච්ච සංශ්‍රයෙ-
රඝූය්‍යීගෛඃ සූචිතභාග්‍යසම්පදම්.....3-13.

කුමාරසම්භවයෙහි:-

තිථෞ ච ජාමිත්‍රගුණාන්විතායාම්.....7-1.

යන මේ ශ්ලෝකයන්හි පැනෙන ග්‍රහයොග පිළිබඳ උච්ච-ජාමිත්‍ර යන පාරිභාෂික වචන හා ඵලාඵල දැක්වීමත් ග්‍රීකයන්ගේ වෛඥානික නක්ෂත්‍රයෙන් ගත් බව බැරිඩේල් කීත් මහතා කියයි. ග්‍රීක වෛඥානික නක්ෂත්‍රය ඉන්දියාවේ ව්‍යවහාරයට පැමිණියේ සතර වැනි ශතවර්ෂයේ මධ්‍යභාගයේ දී ය. මේ කරුණු අනුව රඝුවංශ කතෘගේ කාලය ක්‍රි: ව: 350 ට ඉහත නොවිය හැකි බැව් සත්‍යයෙකි.

භාරතීය පඬිවරුන්ගේ සාම්ප්‍රදායික මත මෙසින් ම බිඳ වැටෙන නමුත් කාලිදාස කිවිවරයාගේ කාලය ක්‍රිස්තු වර්ෂයෙන් 4 වැනි 5 වැනි ශතවර්ෂවලට අයත් බව පැහැදිලි වන වෙනත් ඓතිහාසික වූ ද ශාස්ත්‍රීය වූ ද කරුණු බොහෝ ය. සුඛාවබොධය පිණිස ඒ කරුණු මාතෘකා සතරකට බෙදා දැක්වීම සුදුසු ය.

එනම්:-

1 ඓතිහාසික විමර්ශන
2 ශිලාලිපි හා පැරණි කෘති
3 භාෂා සංඝඨනය
4 නානාකතෘක කාව්‍ය පරීක්ෂණය යනුවෙනි.

කාලිදාස කෘති පරීක්ෂණයේ දී ඔහුගේ කාලය නිසැකව ශිෂ්ටාචාරය පිළිබඳ සවිඥාණික යුගයක් බව නිශ්චිත වේ. පෙර අපර දෙදිග ම පඬිවරයෝ මෙය පිළිගනිති. එසේ ද වුවත් පාරම්පරික මත ගරුකොට ගත් ඉන්දීය පඬිවරයෝ මේ යුගය ක්‍රිස්තු පූර්ව 1 වැනි ශත වර්ෂයට අයත් යයි කියති. ඉන්දීය ඉතිහාසය සමාලෝචනය කරන්නකුට ක්‍රිස්තු පූර්ව ප්‍රථම ශතාබ්දයෙහි එබඳු ශ්‍රේෂ්ඨ යුගයක් නොපැවැති බැව් පැහැදිලි ව දැක්ක හැකි ය.

1 **ඓතිහාසික විමර්ශන**

චන්ද්‍රගුප්ත මෞර්‍ය විසින් පිහිටුවන ලද සාම්‍රාජ්‍යය* ඔහුගේ මුනුබුරු වූ අශෝක මහාරාජයන්ගෙන් පසු ක්‍රමයෙන් දුර්වල විය. මේ වංශයෙහි අන්තිම රජු වූ බෘහද්‍රථ (ක්‍රි: පූ: 185 දී) ඔහුගේ සෙන්පති වූ පුෂ්‍යමිත්‍රශුඞ්ග විසින් මරා රාජ්‍යය පැහැර ගන්නා ලදි. එතැන් පටන් (ක්‍රි: පූ: 73 දක්වා) ශුඞ්ගරාජ්‍යය පැවැත්තේ ය. ඔවුන්ගේ රාජ්‍යය මගධය සහිත පළාත් කිපයකට ද දකුණෙන් නර්මදා නදිය දක්වා ඇති ප්‍රදේශයට ද සීමා විය. බෞද්ධයන් විසින් පිළිකුල් කරනු ලැබූ අශ්වමේධ වාජපෙය ආදි යාගයන් ශුඞ්ගයන් විසින් මේ කාලයේ දී නැවත පටන් ගත් බැව් ශුඞ්ග කාලීන ශිලාලිපිවලින් පෙනේ.

පුෂ්‍යමිත්‍ර බෞද්ධයන්ගේ පරම සතුරෙකි. සවකීය අණසක පැවැති ප්‍රදේශයේ විහාරාරාම බිඳ හෙළා භික්ෂූන් මරා දමා බුද්ධ ශාසනයට මහත් හානි පැමිණවූවෙකි. බ්‍රාහ්මණ ධර්මය ව්‍යාප්ත කිරීමට උද්‍යෝගයෙන් ක්‍රියා කළ කෙනෙකි. මහාභාෂ්‍ය කර්තෘ වූ පතඤ්ජලි ඍෂි තෙම මොහුගේ සමකාලිකයෙකි.

---

*මේ කාලයෙහි බොහෝ දෙන අශෝක, ගුප්ත, කණිෂ්ක ආදි රාජ්‍යයන් ගැන අධිරාජ්‍යශබ්දය යොදන නමුත් වර්තමාන අධිරාජ්‍යයන් පිළිබඳ ව සලකන විට මෙය වැරදි ව්‍යවහාරයක් වන බැවින් අපි සාම්‍රාජ්‍ය ශබ්දය යෙදුවුමු. දිලීප රජු සඳහා කාලිදාස කිවිඳු ම සම්‍රාජ් ශබ්දය යොදා තිබේ එසේ ම "යශෝසෂ විජිගිෂුණාං" යනාදි වශයෙන් (පෞරාණික රජවරුන් අන් රටවල් යටත් කොට ගත්තේ ආර්ථික තත්ත්ව ප්‍රධාන කොට නොව යශස් පිණිස යයි) දැක් වූ බැවිනුත් වර්තමාන අධිරාජ්‍ය ක්‍රමය පුරාතනයෙහි නොපැවැති බව පිළිගත යුතු වේ.

වර්තමානයෙහි අධිරාජ්‍ය ක්‍රමය සම්පූර්ණයෙන් ආර්ථික ප්‍රශ්නය පිට රඳා නිබේ. එනම්: යටත් රටවල සවකීය භාණ්ඩයන් තරග නොමැති ව විකුණා ගැනීමත් භාණ්ඩ සෑදීමට වුවමනා අමු ද්‍රව්‍ය යටත් රටවලින් රිසි සේ අඩුමිලට ලබා ගැනීමත් වර්තමාන අධිරාජ්‍ය ක්‍රමයේ පරමාර්ථය යි. බ්‍රිතාන්‍ය ජපන් ආදි අධිරාජ්‍යයෝ මෙයට නිදසුන් වෙති.

කාලිඞ්ගයෙහි **බාරවෙල** රජු හා යුද්ධකොට පුෂ්‍යමිත්‍ර පරාජිත වූයේ ය. එසේ ද වුවත් ඒ කාලයේ පාටලිපුත්‍රය අල්වා ගැනීමට පැමිණි ග්‍රීක රජකු පලවා හැරීමෙහි ලා පුෂ්‍යමිත්‍ර සමර්ථ විය. මේ ග්‍රීකරාජයා බෞද්ධ ග්‍රන්ථයන්හි සඳහන් **මිනැණ්ඩර්** හෙවත් **මිලින්ද** යයි සැලකිය හැකි ය. මේ ග්‍රීක රජුට පාටලිපුත්‍රය ජයගත නො හැකි වුවත් සිඳුනදී මුවදෙර අනතර් දූපත් ද කටියාවාර් ප්‍රාග්ද්වීපය ද පශ්චිම මුහුදු බඩ ඇතැම් පළාත් ද අල්වා ගත හැකි විය.

ශුඞ්ග පරම්පරාවේ අනතිමයා **දෙවභූති** නම් කාමුක රජෙකි. මොහු නිඳිත කුමනත්‍රණයක යෙදී සිටියදී ම **වාසුදෙව** නම් සචකිය බ්‍රාහ්මණ අමාත්‍යයා විසින් මරා දමා රාජ්‍යය පැහැර ගන්නා ලදි. මොහුගේ පරම්පරාව අවුරුදු 45 ක් (ක්‍රි: පූ: 73 පටන් 28 දක්වා) පැවැත්තේ ය. මේ පෙළපතෙහි අනතිමයා ආන්ධ්‍ර රජකු අතින් මරුමුවට පත්විය.

මෙසේ සලකා බලන විට ක්‍රිසතු පූර්‍ව ප්‍රථම ශතවර්ෂය මුළුල්ලෙහි උත්තර භාරතය අවුල් වියවුල් වලින් ගහනව නො එක් පළාත් නො එක් රජුන්ට යටත් ව රටේ සථිර සාමයක් නොමැති ව පැවැති මෙ වැනි කාලයෙක සවණ්‍ණී යුගයක් ඇතිවීමට කිසිදු අවකාශයක් නැති බැව් පැහැදිලි ව ම පැනේ.

මෙයින් ඉක්බිති ව පැමිණියේ මොන්ගොලිය **කුෂාණ** නම් විදෙශිය සාම්‍රාජ්‍යය සි. එය ක්‍රිසතු වර්ෂ ප්‍රථම ශතවර්ෂයේ මධ්‍ය භාගයෙන් ආරම්භ වේ. මේ රාජ්‍යයේ ශ්‍රේෂ්ඨ අවධිය ක්‍රි: ව: දෙවැනි ශතවර්ෂයේ මුල්භාගය සි. අශොක මහරජුහෙන් පසු ඉන්දියාවේ ඇති වූ දෙවැනි සවණ්‍ණී යුගය මේ වේ. මේ පෙළපතේ ඇති වූ ප්‍රතාපවත් මහීපාලයා **කණිෂ්ක** ය. හේ බෞද්ධයෙකි. ඔහුගේ රාජ්‍යය උතුරෙන් චීන සීමාව දක්වා ද දකුණෙන් විඤ්‍ය පර්වතය දක්වා ද බටහිරින් පාර්ථියාව දක්වා ද පැවැති විශාල සාම්‍රාජ්‍යයකි. පළමුවෙන් ම බුද්ධරූප නිර්මාණය කරන ලද්දේ මේ රජුගේ කාලයේදී ය. ඔහු විසින් මහාසඞ්ගායනාවක් කරවා ශාසන ශොධනයක් ද කරන ලදි. ආගම ධර්මය පිළිබඳ කාලානුරූප වශයෙන් විශාල පරිවර්තනයක් කළ මේ රජතෙමේ දඹදිව බුද්ධශාසනය අතිශයින් බබුළුවාලී ය.

මේ මහීපාලයා සාහිත්‍ය සෙවකයෙක් ද විය. මහාකවියෙක් වූ ද බෞද්ධ දර්ශනිකයෙක් වූ ද ආචාර්‍ය අශ්වඝෝෂ මහාපණ්ඩිතයා මේ කාලයෙහි වුසුවෙකි. **චරක** නම් අතිශ්‍රේෂ්ඨ වෛද්‍ය ශාස්ත්‍රඥයා මොහුගේ චිකිත්සකයා විය.

අශ්වඝොෂාචාර්ය තෙම මහාකවියෙකි. **සංගීත විශාරද** යෙකි; තාර්කිකයෙකි; දාර්ශනිකයෙකි; වාදීහසිංහයෙකි; ධර්මධර විනයධර සුපෙශල ශික්ෂාකාමී භික්ෂු නමකි; **බුද්ධචරිතය, ශාරීපුත්‍ර ප්‍රකරණය, සෞන්දරනන්දය** ආදි කාව්‍ය නාටක ග්‍රන්ථ රාශියක් මෙතුමා විසින් රචිත ය. කාලිදාස කවිහු රඝුවංශයට බුද්ධචරිතයෙන් හා සෞන්දරනන්ද කාව්‍යයෙන් ආදර්ශ ගෙන තිබෙන බැව් පෙනේ.

කණිෂ්කට අනතුරු ව **හුවිෂ්ක, වාසුදෙව** නම් රජවරුන් දෙදෙනෙක් වූහ. වාසුදෙවගේ කාලයෙහි කුෂාණ සාම්‍රාජ්‍යය බිඳ වැටුණේ ය. මෙයට පසු ව හෙවත් තුන් වැනි ශතවර්ෂයෙහි උත්තර භාරතයේ ඉතිහාසය අන්ධකාර පරිවේෂ්ටනයෙකි.

මහා අලිසන්දර රජුගේ භාරතාක්‍රමණයෙහි පටන් කුෂාණ පෙළපත අවසන් වනතුරු වරින්වර ග්‍රීකයන් හා නොයෙක් සම්බන්ධකම් ඇති වූ නමුදු ඒ හෙතුකොට ගෙන භාරතීය ශිෂ්ටාචාරය පිළිබඳ ව හෝ භාරතීය ධර්මශාස්ත්‍ර විෂයෙහි හෝ කියයුතු තරම් වෙනසෙක් නො වීය. කලා සංගීත සාහිත්‍ය නක්ෂත්‍ර ජ්‍යොතිශ්ශාස්ත්‍ර ආදී නොයෙක් විෂයයන් ග්‍රීක විචාර අනුව සකස්වීමට තරම් ඉන්දියාවේ ග්‍රීක ප්‍රභාවය බලවත් වූයේ ගුප්ත කාලයේදී ය.

තුන් වැනි ශතවර්ෂයේ දී කුෂාණ රාජ්‍යයේ පතනයෙන් පසු **ගුප්ත පෙළපත** ආරම්භ විය. එකල මගධරට විසූ **චන්ද්‍රගුප්ත** නම් සුළු රජෙක් **කුමාරදෙවී** නම් **ලිච්ඡවී** කිසවක් විවාහකර ගත්තේ ය. මේ විවාහ සම්බන්ධය ඔහුගේ බලය වැඩිවීමට හෙතු විය. ලිච්ඡවීන් සහාය කොට ගත් ඔහුට සවකීය ආඥාචක්‍රය මගධයේ පමණක් නොව පසෙකින් අයොධ්‍යාව දක්වා ද පසෙකින් ප්‍රයාගය දක්වා ද පතුරුවා හැරීමට පිළිවන් විය. මේ වනාහි බුද්ධ කාලයෙන් පසු අවුරුදු 800 ක් මුළුල්ලෙහි කිසිම තොරතුරක් දැනගන්නට නැති ලිච්ඡවීන් නැවතත් දඹදිව ඉතිහාසයෙහි දෘශ්‍යමාන වන අවධියෙකි. හෙතෙම ක්‍රි: ව: 320 පෙබරවාරි මස 26 වැනි දා සිංහාසනාරූඪ විය. **ගුප්ත වර්ෂය** යන නමින් අලුත් වර්ෂ ව්‍යවහාරයක් ද ආරම්භ කෙළේ ඒ සුභ දිනය සිහිකිරීම පිණිස ය. මේ වර්ෂ ව්‍යවහාරය ඉන්දියාවේ වර්ෂ සියගණනක් මුළුල්ලේ පැවැතිණ. මොහුගේ නාම **පළමු වැනි චන්ද්‍රගුප්ත** නම් වේ. හේ වැඩි කලක් රාජ්‍යය නො කෙළේ ය. ඔහුගේ අභාවයෙන් ඔහු පුත් සමුද්‍රගුප්ත රජබවට පත් වී සතලිස් වසක් හෝ පනස් වසක් රාජ්‍යානුශාසනා කෙළේ ය. ඔහුගේ පරමාර්ථය වූයේ ඉන්දියාවේ දිග්විජය

කිරීම ය. එය බොහෝදුරට සඵල විය. ඔහුගේ රාජ්‍යය අශෝක රජුගෙන් පසු ව ඉන්දියාවේ ඇති වූ අතිවිශාල සවදෙශීය සාම්‍රාජ්‍යය විය. මෙය විදෙශීය රටවල් හා බොහෝ සම්බන්ධකම් පැවැති යුග යෙකි. මේ රජතෙමේ පුෂ්‍යමිත්‍රගෙන් පසු ව නැවතත් අශ්වමේධ යාගය ආරම්භ කිරීම් ආදියෙන් බ්‍රාහ්මණාදී සමයට නවජීවනයක් දුන්නේ ය. ඔහුට සතුරු උවදුරු නො මැති ව අභිනතවශීයක් පමණ රාජ්‍යය කළ හැකි විය. ඉක්බිති ඔහු පුත් තෙමේ **දෙවැනි චන්ද්‍රගුප්ත** නමින් සිංහාසනාරූඪ වූයේ පසු කාලයෙහි **වික්‍රමාදිත්‍ය** නම් උපනාමයකින් ද ප්‍රසිද්ධ විය.

ඔහුගේ රාජ්‍ය කාලය ක්‍රි: ව: 413 වනතුරු පැවැත්තේ ය. මහාකවි **කාලිදාස** විසූයේ මේ කාලයෙහි ය. ඉක්බිති ඔහු පුත් තෙමේ **කුමාරගුප්ත** නමින් රජ විය. ඔහු පිළිබඳ ව දත හැකි කරුණු ඉතා අල්ප ය. අශ්වමේධයාගාදියෙන් බ්‍රාහ්මණයන් පිදූ මේ රජ ක්‍රි: ව: 455 දී මෙලේ ය. එයට පසු ඔහු පුත් **ස්කන්ධ ගුප්ත** රජබවට පත්විය. හෙතෙම මේ පෙළපත අවසානයෙහි විසූ ප්‍රබල නරදෙවියා වශයෙන් සලකනු ලැබේ. ඔහුට අනතුරු ව ගුප්ත සාම්‍රාජ්‍යය කැඩී බිඳී ගිය නමුත් පෙළපත දීර්ඝකාලයක් පැවැති බවට සාධක නිබේ. පුරෝකථන ගුප්ත යුගය ඉන්දියා ඉතිහාස යේ එන **හිඳු සුවර්ණ යුගය** වේ. මේ කාලයෙහි සංගීත සාහිත්‍ය කලා විඥානාදිය ඉතා උසස් තත්ත්වයෙක පැවැතිණ. මෙයට ඉහත නො දක්නා ලද පරිදි වෛදික ධර්මයට හා වෛදික ශිෂ්ටාචාර යට නවජීවනයක් ලැබුණේ මේ යුගයෙහි ය. බ්‍රාහ්මණ බලය අන්තිම හිණිපෙත්ත දක්වා නැංගේය. බෞද්ධ ජෛන සමයද්වය හාසන පක්ෂයෙහි පතිත විය. මෙය සංස්කෘත සාහිත්‍යය පිළිබඳ ඉතා විශිෂ්ට යුගය වේ. එකල සංස්කෘත භාෂාව නොතරම් ප්‍රබල ව පැවැත්තේ දැයි කිවහොත් එය ම රාජකීය කටයුතු සඳහා ද ප්‍රයුක්ත බැව් පෙනේ. ගුප්ත මුද්‍රා ද සකුබසින් මුද්‍රිත ය. **කාලිදාස** මහාකිවිවරයකු වශයෙන් ද නාට්‍ය ලෙඛකයකු වශයෙන් ද අන් සියලු ම භාරතීය සංස්කෘත ලෙඛකයන්ට වඩා ශ්‍රෙෂ්ඨ බැව් විවෙව කයෝ ඉඳුරා පිළිගනිති. එසේ ම සංස්කෘත සාහිත්‍යික විශිෂ්ටකෘති සියල්ල ම ගුප්තරාජයන්ගේ සාහාය්‍යයෙන් කැරුණු බව ද ඓතිහාසික සත්‍යයෙකි. විශාඛදත්තගේ මුද්‍රාරාක්ෂසය මේ යුගයෙහි කෘතියකැයි විචාරකයෝ කියති. එය අතිශ්‍රෙෂ්ඨ ඉන්දීය රාජනෛතික නාටකය වේ. මෘච්ඡකටිකය ද මේ යුගයට අයිතිය. කිතීනි මත් බෞද්ධදර්ශනිකයෙක් වූ ආර්‍යය **වසුබන්ධු** ගුප්ත කාලීන යෙකි. අභිධර්මකෝෂය, රත්නත්‍රය, විඥප්ති මාත්‍රසිද්ධි, පරමාර්ථ සප්තති ආදිය ඔහුගේ කෘතීහු ය. ඔහු විසින් ලියන ලද අටුවා ද රාශියකි.

ගුප්තවංශිකයෝ ගණිතය, නක්ෂත්‍රය, ජ්‍යොතිශ්ශාස්ත්‍රය ආදි විවිධ විද්‍යාවන්ගේ වර්ධනයට බොහෝ රුකුල් දුන්හ. ගුප්තයුගය අවසානයේ දී **ආර්‍යභට** (ක්‍රි: ව: 476), **වරාහමිහිර** (ක්‍රි: ව: 505–587), **බ්‍රහ්මගුප්ත** (ක්‍රි: ව: 598) ආදි මහාපඬිවරුන් පහළ වූයේ එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙනි. ආර්‍යභට ජ්‍යොතිශ්ශාස්ත්‍රඥයෙකි. ආර්‍යභටිය ඔහුගේ කෘතියකි. එය සම්පාදනයේදී ග්‍රීක ජ්‍යොතිශ්ශාස්ත්‍රීය විචාරයන් ගුරුකොට ගෙන තිබෙන බව පැහැදිලි ව පෙනේ. වරාහමිහිර තෙමේ නක්ෂත්‍රාවාර්‍යයකු මෙන් ම ජ්‍යොතිශ්ශාස්ත්‍ර විශාරදයෙක් ද වේ. ඔහු ග්‍රීක භාෂාශාස්ත්‍ර හා ග්‍රීක ජ්‍යොතිර්විද්‍යයෙහි විශාරදයකු ව සිටි බව සැකිය කෘතීන්හි යොදා තිබෙන ග්‍රීක පාරිභාෂික වචනයන්ගෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ වේ.* භාෂාශාස්ත්‍ර විෂයෙහි පමණක් නොව චිත්‍රශිල්පය, පාෂාණ ශිල්පය ආදි විවිධ ශිල්ප විෂයෙහි ද මේ කාලයෙහි භාරතීයයෝ අග්‍රස්ථානයකට පැමිණ සිටියහ. අජන්තාවේ අති ප්‍රශස්ත ගල්ලෙන් වලින් දෙකක් කපන ලද්දේ මේ කාලයේදී ය. කලාශිල්පශාස්ත්‍ර අතින් ද විදෙශීය සම්බන්ධතාම් අතින් ද වෙළඳෙළඳාම් අතින් ද

---

*ඉන්දියාවේ ජ්‍යොතිශ්ශාස්ත්‍රය වෛඥානික ක්‍රමයට හැඩ ගැසුණේ ග්‍රීක ප්‍රභාවයෙන් පසුව ය. දඹදිව ග්‍රීක විචාර තදින් බල පැවැත් වූ බැව් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරවන එක ම ශාස්ත්‍රය ද ජ්‍යොතිශ්ශාස්ත්‍ර යයි. එසේ ම ඉන්දිය ජ්‍යොතිර්විද්‍යඥයන් නිතරම යවනයන් (=අයොනියන් හෙවත් ග්‍රීකයන්) සැකිය ආචාර්‍යවරයන් වශයෙන් පිළිගෙන තිබේ. මේ බව ඉන්දිය ජ්‍යොතිශ්ශාස්ත්‍රීය ග්‍රන්ථයන්හි දක්නට ලැබෙන ග්‍රීක වචනයන්ගෙන් පැහැදිලි වේ. වරාහමිහිරගේ හෝරා ශාස්ත්‍රයෙහි රාශි චක්‍රයට කියන ග්‍රීක නාම සියල්ල ම සඳහන් වීම එයට නිදර්ශනයෙකි,

(එහි එන ග්‍රීක වචන සුළුපයක් මෙහි පහත සඳහන් වේ.)

අරා-ශනි ග්‍රී: Ares	හෙලි-සූර්‍ය ග්‍රී: Helios
ජේව-බෘහස්පති ග්‍රී: Zeus	අස්ත්‍රජිත්-ශුක්‍ර ග්‍රී: Aphrodite
තෞරි-වෘෂභ ග්‍රී: Tavros	

කෙළින් ම ග්‍රීක ජ්‍යොතිශ්ශාස්ත්‍රීය කෘතීන්ගෙන් උපුටාගත් පාරිභාෂික වචන ද බොහෝ ය.

කෙන්ද්‍ර-ග්‍රී: Kentron	ආපොක්ලිමා-ග්‍රී: Apoklima
ත්‍රිකෝණ-ග්‍රී: Trigonos	ජාමිත්‍ර-ග්‍රී: Diametron
දූතුම්-ග්‍රී: Duton	එණඵරා-ග්‍රී: Epanaphora
ලෙප්තා-ග්‍රී: Lepte	අනඵා-ග්‍රී: Anaphe
සුනඵා-ග්‍රී: Sunaphe	ඛෘකණ-ග්‍රී: Dekanos

මේ ආදි වශයෙනි.

[L von Schroeder, Indiens Literateur und Cultur, p. 158.]

මෙයට වඩා දියුණු වූ කාලයක් ඉන්දියා ඉතිහාසයේ නො දක්නා ලැබේ. කාලිදාස කෘතීන්හි පෙනෙන නගර වර්ණනා ප්‍රදෙශ වර්ණනා රජ මහඇමති වර්ණනා ආදිය ද ඔහු සමෘද්ධි ශාලී කාලපරිච්ඡේදයක වූසුවකු බැව් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරවනසුලු ය. ශාකුන්තල නාටකාදි ප්‍රශස්ත කාව්‍යයෝ ද සාහිත්‍යයේ උසස් අවස්ථාවෙක්හි ම කළ හැකි නිබඳියෝ ය. මේ උන්නතියට හෙතු වූයේ බටහිර රටවල් හා සම්බන්ධ පැවැති මහත් සම්බන්ධය මැයි.

මේ අනු ව සලකන විට ඉතිහාසයේ එන එක ම හිඳු සවණි යුගය මෙය බවත් මෙයට පෙර හිඳු සවණි යුගයක් නො පැවති බවත් ගුප්තරාජයන්ගේ සමයෙහි ග්‍රීකයන්ගේ වෙඳු නික අදහස් ඉන්දියාවට ප්‍රවෙශ වූ බවත් කාලිදාස කෘතීන්හි ග්‍රීක ජ්‍යොතිශ්ශාස්ත්‍රිය විචාර හා පාරිභාෂික වචන යොදා තිබෙන හෙයින් මෙයට අනතුරු ව ම කාලිදාස කිවිහු ඇති වූ බවත් නිශ්චිත වන්නේ ය. මේ දැක්වූයේ කාලිදාසයන්ගේ කාලය නිගමනය කළ හැකි ඓතිහාසික රූප රෙඛාවකි.

මෙනසින් ඓතිහාසික සත්‍යයනට අනුකූල ව සැලකුව ද **කාලිදාස** කිවිහු හිඳු සභ්‍යත්වයේ සවණි යුගය වූ **වික්‍රමාදිත්‍ය** පර නාමධෙය **දෙවැනි චන්ද්‍රගුප්ත** (ක්‍රි: ව: 380–413) රජතුමා ගේ කාලයෙහි වුසූ බැව් ප්‍රතීයමාන වේ.

2. ශිලා ලිපි හා පැරැණි කෘති

කාලිදාස කිවිහුගේ කාලය නිර්ණය කළ හැකි ශිලාලිපි ද රාශි යකි. **දෙවැනි පුලකෙශි** රජුගේ කාලයෙහි පිහිටු වන ලද (ක්‍රි: ව: 634) ඓහෝලේ ශිලා ලිපිය ඉන් එකකි. එහි කාලිදාසයන්ගේ නාමය සඳහන් වේ.

යෙනායොජිනවෙශමසථිරමථිවිඩෙෂ විවෙකිනා ජිනවෙශම
ස විජයතාම් රවිකීර්තිඃ කවිතාශ්‍රිතකාලිදාසභාරවිකීර්තිඃ

පැරැණි කෘතියක් වූ වාණභට්ටගේ (ක්‍රි: ව: 620) **හර්ෂචරිත** යෙහි ද කාලිදාස නාමය දක්නා ලැබේ.

නිර්ගතාසු න වා කස්‍ය **කාලිදාසස්‍ය** සූක්තිෂු
ප්‍රීතිම්ධුරසාර්ද්‍රාසු මඤ්ජරිෂ්විව ජායතෙ.

සත්වැනි ශතවර්ෂයට පූර්වයෙහි කාලිදාස විසූ බව මෙයින් නිශ්චිත වේ.

ක්‍රි: ව: 350 සිට 550 දක්වා මෙදෙතුරට අයත් පැරණි ලිපි රැසක් දැනට සොයා ගෙන තිබේ. ෆ්ලීට් මහතාගේ පුරාලිපි සඩ්ග්‍රහයෙහි 3 වැනි කාණ්ඩයේ මෙයින් ගද්‍යපද්‍යාත්මක වැදගත් ලිපි 18 ක් ඇතුළත් වේ. එයින් වැඩි ගණනක ව්‍යවහාර වන්නේ ගුප්තවර්ෂ ක්‍රමය සි. සිපයක මාලව වර්ෂය (හෙවත් වික්‍රම වර්ෂය) ද දක්නට ලැබේ. මේ ලිපිවලින් බොහොමයක් ප්‍රශස්තිය හෙවත් රාජසෙනාත්‍ර ය.

හරිසේන නම් කිවිහු විසින් සමුද්‍රගුප්ත රජු ගැන ලියන ලද ප්‍රශස්තිය විශෙෂයෙන් සැලකිය යුතු ය.* ගද්‍ය පද්‍ය මිශ්‍රිත මේ ප්‍රශස්තියෙහි රචනා ශෛලිය දණ්ඩීන්ට හා කාලිදාසයන්ට සපථී කරන්නක් වැනි ය. ගද්‍යාංශය සමාස භූයස්ත්වසඩ්ඛ්‍යාත ඔජෝ ගුණ යුක්ත ය. වචන එකාසිය විස්සකින් යුත් සමාස පදයෙක් ද එහි වේ.

පද්‍යශෛලිය කාලිදාසයන්ගේ මෙන් වෛදර්භීරීතියට අනුකූල ය. ද්විතීය චන්ද්‍රගුප්ත (=වික්‍රමාදිත්‍ය) රජුගේ අමාත්‍යයකු වූ වීර

---

*හරිසේන ලිපියෙහි ඇතැම් කොටස් මෙසේ සි.

23. සම්භාරදානාඥුකරණ ප්‍රණාමාගමන පරිතොෂිත ප්‍රවණ්ඩශාස හාස්‍ය අනෙකභ්‍රමටරාජ්‍යෝත්සන්න රාජවංශ ප්‍රතිෂ්ඨාපනොද්ධූත නිඛිල භුවන විචරණ ශාන්තනයශසඃ දෙවපුත්‍රෂාහිෂාහානුෂාහිශකමුරුණ්ඩඃ සෛංහල කාදිභිශව,

24. සම්විපවාසිභිරාත්මනිවෙදන කන්‍යොපායනදාන ගරුත්මදඛ්ක සවිෂය භුකතිශාසන යාචනාදූතප්‍රෙෂණ බාහුවීර්‍යප්‍රසර ධරණී බන්ධස්‍ය ප්‍රි(ප්‍ර)තීව්‍යාමප්‍රතිරථස්‍ය,.....

27. නිශිතවිදග්ධමති ගාන්ධර්වලලිතෛර්ව්‍රීඩිතන්‍රිදශපති ගුරුතුම්බුරු නාර දදෙර්විවර්ජනොපජීව්‍යානෙකකාව්‍යක්‍රියාභිඃ ප්‍රතිපාදිත කවිරාජශබ්දස්‍ය සුචිරසෙනාතව්‍යානෙකාද්භුතොදරචරිතස්‍ය,

28. ලොකසමයක්‍රියානුවිධානමානුමානුෂස්‍ය ලොකධාමනො දෙවස්‍ය මහාරාජ ශ්‍රීගුප්තාප්‍රපෞත්‍රස්‍ය මහාරාජ ශ්‍රීඝටොත්කචපෞත්‍රස්‍ය මහා රාජාධිරාජ ශ්‍රීචන්‍රගුප්තපුත්‍රස්‍ය

29 ලිච්ඡවිදෞහිත්‍රස්‍ය මහාදෙව්‍යාං උත්පන්නස්‍ය මහාරාජාධිරාජ සමුද්‍ර ගුප්තස්‍ය සකීපෘථිවිවිජය ජනිතොදය ව්‍යාප්තනිඛිලාවනිතලා කීර්තිමිතඝන්‍රි දශපනිභවනගමනාවාප්ත.....

31. එතච්ච කාව්‍යං එෂාමෙව භටාරකපාදානාං දශස්‍ය සම්පරිසර්ජණානුග්‍රහාන්මිලිතමනෙඃ මහාදණ්ඩනායක ධ්‍රැවභූතිපුත්‍රස්‍ය සන්ධිවිග්‍රහික කුමාරාමාත්‍ය මහාදණ්ඩනායක "හරිසෙනස්‍ය" සකීකුනඛිනසුඛායාසකු,

සෙන විසින් ලියන ලද මෙබඳු ම ලිපියෙක් වේදැ. එසල වෛදභී මාගීය අතිසම්භාවිත ව පැවැති බවට මෙ ද සාක්ෂ්‍යයෙකි. හරි සෙන කාලිදාසයන්ට පෙර විසූවෙකි. වීරසෙන කාලිදාසයන්ගේ සමකාලිකයෙකි. ගුප්තකාලය සමෘද්ධිශාලි යුගයක් බැව් හරි සෙනගේ ශිලාලිපියෙන් ද පැහැදිලි වේ. සමුද්‍රගුප්ත ප්‍රබල මහි පාලයෙකි. ඔහු යටතේ බොහෝ සාමන්ත රජුන් විසූ බව එම ලිපියෙහි ම සඳහන් ව තිබේ. සිංහලදෙශයෙන් ද මේ රජහට කප්‍යොපායනය කර තිබීම ඔහුගේ බලමහිමය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරවන කරුණෙකි.

කාලිදාසගේ කාලය නිර්ණය කිරීමෙහි ලා මඳසෝර් නෙවත් දශපුර* ප්‍රශස්තිය අන් හැමට ම වඩා වැදගත් බැව් කිය යුතු ය.

මාලව (=වික්‍රම) සංවත් 529 දී හෙවත් ක්‍රි: ව: 473 දී ප්‍රතිෂ්ඨා පිත ශ්ලොක සුසාලිසකින් යුත් මේ ශිලාලිපිය ශාර්දූලවික්‍රීඩිත, මාලිනී, ආර්‍යා, වසන්තතිලකා, වංශස්ථ, උපජාති, අනුෂ්ටුබ් ආදී නානාවිධ වෘත්තයෙන් සමන්විත ය. එහි කතුවරයා

---

§ඇතැම් සොටස් ලුප්ත වූ (උදයගිරි නම් ලෙන්හි සොටා නිබෙන) ඒ ලිපිය මෙසේ ය:-

සිද්ධම්.

1. යදන්තජ්‍යානිරකීාභූම්‍යාං [— — ⏑ — ⏑ — — — — — ⏑ —] ව්‍යාපි වඳුගුප්තාඛ්‍යමද්භුතම්.

2. වික්‍රමාවක්‍රමක්‍රීතාදෘස්‍යත්‍යග්භූතපාර්ථිවා [— — —] මානසංරකතා ධර්ම [— — ⏑ — ⏑ —]

3. තස්‍ය රාජාධිරාජර්ෂේ [— ⏑ —] ර්‍මනඃ අක්‍ෂයප්‍රාප්තසාවිත්‍රෝ ව්‍යාපෘතසන්ධිවිග්‍රහඃ.

4. කෞත්සශාඛ ඉතිඛ්‍යාතෝ **වීරසෙනඃ** කුලාඛ්‍යයා ශබ්දාර්‍ත්‍යායලොකඥඃ කවිඃ **පාටලිපුත්‍රකඃ.**

5. කෘත්ස්නාපෘථිජයාවේන රාඥෛවෙහ සභාගතඃ සභාත්‍යා භගවතශ්ශම්භොර්ගුහා මෙතාමකාරයත්.

[*දශපුරය වික්‍රමාදිත්‍ය- දෙවෙනි වඳුගුප්ත- රජුගේ රාජධානිය වූ උජ්ජයිනී නගරාසන්නයෙහි පිහිටි පුරයෙකි. මෙය පසු කාලයෙහි මඳසෝර් නමින් ප්‍රසිද්ධ විය. දශපුර යනු දශෝර් කියා සවභාෂානුකූල ව ව්‍යවහාරයට පැමිණි පසු නගරයට සිදු වූ විපත්තියන් නිසා මඳදශෝර් (විපතට වැටුණු දශෝර්) යි ද උච්චාරණ සෞකර්‍යය පිණිස මඳසෝර් යි ද ව්‍යවහාර බව සිතිය හැකි වේ.]

වනඤහට්ටි නම් කිව්යෙනි කුමාරගුප්ත (මාලවසංවත් 493) කාලයෙහි ලාට (ගුජ්ර) දෙශයෙන් පැමිණි පට වසත්‍ර වෙළඳ සමූහයක් විසින් හිරුදෙවියන් උදෙසා තැනූ කෝවිලක් එම වෙළඳ සමාගමය විසින්ම නැවත ප්‍රතිසංස්කරණය කැරැවීම නිමිත්තෙහොට මේ ශිලාලිපිය පිහිටුවා තිබේ.

එහි රචනා විලාසය ඒ පිළිබඳ තත්ත්‍වය නිර්ණයකර ගැනීමෙහි ලා අදාළ වන හෙයින් ප්‍රශස්තිය සම්පූර්ණයෙන් මෙහි පහත දක්වමු.

සිද්ධම්

1 යෝ වෘත්තාය්‍යාමුපාස්‍යතෙ සුරගණෛස්සිද්ධෙශ්ච සිඛ්‍යර්විශර්-
ද්ධ්‍යානෙකාග්‍රපරෛර්ධෙයවිෂයෙමෝක්ෂාජිහාසෛඃගිහිඃ,
භක්තාය්‍යා තිව්‍රතපොධතෙශ්ච මුනිභිර් ශාපප්‍රසාදක්ෂමෛර්-
හෙතුයෛඃ ජගතඃ ක්ෂයාභ්‍යුදයයොඃ පාඃත් සවෝ භාස්කරඃ.

2 තත්ත්‍වඥතව්දෛ'පි යස්‍ය න විදුර්බ්‍රහ්මර්ෂයෝ'භ්‍යුද්‍යතාඃ
කෘත්ස්නං යශව ගභස්තිභිඃ ප්‍රවිශෘතෙඃ පුෂ්ණාති ලොකත්‍රයම්,
ගන්ධර්ෂාමරසිද්ධකිම්නරනරෛරෙඃ සංස්තූයතෙ'භ්‍යුත්සිතෝ-
භක්තෙභ්‍යශව දදාති යෝ'භිලසිතං තස්මෛ සවිත්‍රෙ නමඃ.

3 යඃ ප්‍රත්‍යහං ප්‍රතිවිභාත්‍යුදයාවලෙඳ්-
විස්තීර්ණෙතුඛශිඛරස්ඛලිතාංශුජාලඃ,
ක්ෂීබාඛභාජනකපොලතලාභිතාම්‍රඃ
පාඃතස්ස වස්සුකිරණාභරණෙ විවශවාන්.

4 කුසුමහරාතතරුවර-දෙවකුලසභාවිහාරරමණීයාත්-
ලාටවිෂයාත්තාගාවෘත-ශෛලාජ්ජගති ප්‍රථිතශිල්පාඃ.

5 තෙ දෙශපාර්ථිවගුණාපහෘතාඃ ප්‍රකාශ-
මධ්‍යාදිජාත්‍යවිරලාත්‍යසුඛාත්‍යපාස්‍ය,
ජාතාදරා දශපුරං ප්‍රථමං මනොභි-
රම්භාගතාඃසසුතබන්ධුජනාඃසමෙත්‍ය.

6 මත්තෙභගණ්ඩතටවිච්යුතදානබින්දු-
සික්තොපලාචලසහස්‍රවිභූෂණායාඃ,
පුෂ්පාවනම්‍රතරුමණ්ඩවතංසකායා-
භූමෙඃ පරං තිලකභූතමිදං ක්‍රමෙණ.

7 තත්තොත්‍රවෘක්ෂව්‍යුතනෙකපුෂ්ප-
විචිත්‍රතීරානතජලානි භානති,
ප්‍රඵුල්ලතපද්මාහරණානි යත්‍ර
සරාංසි කාරණ්ඩවසංකුලානි.

8 විලොලවීචිවලිතාරවින්ද-
පතත්රජඃපිඤ්ජරිතෙශ්ච හංසෛඃ,
සවෙණරොදඃරහරාවහුඥෛඃ
ක්වචිත් සාරාංස්‍යම්බුරුහෛශ්ච භානති.

9 සවපුෂ්පභාරාවනතෛනීගෙෂ්ඩ-
මීදප්‍රගල්භාලිකුලසවතෛශ්ච,
අජස්‍රගාභිශ්ච සුරාඛගනාභි-
ර්‍යානානි යසම්න් සමලඞ්කෘතානි.

10 වලත්පතාකාන්‍යබලාසනාථා-
න්‍යත්‍යඊශුකලාන්‍යධිකොන්නතානි,
තඩිල්ලතාවිත්‍රසිතාභ්‍රකූට-
තුල්‍යොපමානානි ගෘහාණි යත්‍ර.

11 කෛලාසතුඞ්ගශිඛරප්‍රතිමානි වාන්‍යා-
න්‍යාභානති දීර්ඝවලභීනි සවෙදිකානි,
ගාඞ්ගීශබද්මුඛරාණි නිවිෂ්ටවිත්‍ර-
කර්මාණි ලොලකදලීවනශොභිතානි.

12 ප්‍රාසාදමාලාභිරලඞ්කෘතානි
ධරාං විදූයෙව සමුත්ක්ෂිතානි,
විමානමාලාසදෘශානි යත්‍ර
ගෘහාණි පූණේණන්දුකරාමලානි.

13 ඝද්භාත්‍යභිරම්‍යසරිද්-ද්වයෙන වපලොර්මිනා සමුපගූඪම්,
රහසි කුවඞ්ගලිනිභ්‍යාං ප්‍රිතිරතිභ්‍යාං සමරාඞ්ගම්ව.

14 සත්‍යක්ෂමාදමශමාවෘතශෞචධෛර්‍ය්‍ය-
සවාධ්‍යාඅවෘත්තවිනයස්ථිතිබුද්ධ්‍යුපෙතෛඃ,
විද්‍යුතපොනිධිභිරසමසිතෛශ්ච විප්‍රෛ-
ර්‍යද්භ්‍රාජතෙ ග්‍රහගණෛඃ ඛම්ව ප්‍රදීප්තෛඃ.

15 අථ සමෙත්‍ය නීරන්තරසඞ්ගතෛ-
රහරහඃ ප්‍රව්‍රජමහිතසෞහෘදඃ,
නෘපතිභිඃසුතවත් ප්‍රතිමානිතාඃ
ප්‍රමුදිතාන්‍යවසන්න සුඛං පුරෙ.

16 ශ්‍රවණසුභගං ධාතුශ්ලේඃ්‍යං දෘඪං පරිනිඝ්ඨිතාඃ
සුවරිතශතාසඞ්ඝාඃ කෙචිදවිත්‍රකථාවිදඃ,
විනයනිභෘතාඃසසම්‍යඤ්මීප්‍රසඞ්ගපරායණාඃ
ප්‍රියමපරුෂං පථ්‍යං වාන්‍යෙ ක්ෂමා බහු භාෂිතුම්.

17 කෙචිත්සංවකම්මිණ්‍යධිකාසතථාන්යෛර්-
විඥයතෙ ජ්‍යොතිශමාතමවද්භිඃ,
අද්‍යාපි චාන්‍යෙ සමරප්‍රගල්භාඃ
කුර්වන්ත්‍යරීණාමඝිතං ප්‍රසභ්‍ය

18 ප්‍රඥමනොඥවධවඃ ප්‍රපිතොරුවංශා
වංශානුරූපවරිතාහරණාසතථාන්‍යෙ,
සත්‍යව්‍රතාඃ ප්‍රණයිනාමුපකාරදක්ෂා
විස්‍රම්භපූර්වමපරෙ දෘසෙවභෘදශ්ච.

19 විජිතවිෂයසඞ්ඝබ්ධිමේඛලෙසතථාන්‍යෙ-
මෘදුහිරධිකාසත්‍යෙවලොකයාත්‍රාමරෙශ්ච,
සඞ්කුලතිලකභූතෙමීකතරාගෙරුදරෙ-
රධිකමභිවිභාති ශ්‍රෙණීරෙවං ප්‍රකාරෙඃ.

20 තාරුණ්‍යඛණ්ඩත්‍යුපචිතොඅපි සුවර්ණභාර-
තාම්බූලපුෂ්පවිධිනා සමලඞ්කෘතොඅපි,
නාරීජනඃ ප්‍රියමුපෙති න තාවදග්‍ර්‍යං
යාවන්න පට්ටමයවස්ත්‍රයුගානි ධත්තෙ.

21 සඅශීවතා වර්ණිතා නතර-විභාගවිත්‍රෙණ නෙත්‍රසුභගෙන,
යෙසඅකලමිදං ක්ෂිතිතල-මලඞ්කෘතං පට්ටවස්ත්‍රෙණ.

22 විද්‍යුධරීරුචිරපල්ලවකර්ණපූර-
වාතෙරිතාඅස්ථිරතරං ප්‍රවිචින්ත්‍ය ලොකම්,
මානුෂ්‍යමර්ථනිවයාංශ්ච තථා විශාලාං
සෙතුඅං ශුභා මතිරභූදවලා තතඅතු.

23 චතුඅසමුද්‍රානන්තවිලොලමෙඛලාං
සුමෙරුකෙලාසබෘහත්පයොධරාම්,
වනානනවානනඅුටපුෂ්පහාසිනීං
කුමාරගුප්තෙන පෘථිවීං ප්‍රශාසති.

24 සමානධිශ්ශුක්‍රබෘහසපතිභ්‍යාං
ලලාමභූතො භුවි පාර්ථිවානාම්,
රණෙෂු යඃ පාර්ථසමානකර්මා
බභූව ගොප්තා නෘපවිශ්වවර්මා.

25 දීනානුකම්පනපරඃ කෘපණාර්තවර්ග-
සඞ්ඛාප්‍රදෙඅධිකදාලුරනාථනාථඃ,
කල්පද්‍රුමඃ ප්‍රණයිනාමභයං ප්‍රදශ්ච
හිතස්‍ය, යොඅ ජනපදස්‍ය ච බන්ධුරාසීත්.

26 තස්‍යාත්මජඃ සෛථයීනයොපපත්තෝ
බන්ධුප්‍රියො බන්ධුරිව ප්‍රජානාම්,
බන්ධවතීතිභක්තිතා නෘපබන්ධුවම්‍ය
දුඩ්දුපතපඃක්ෂපණෛකදක්ෂඃ.

27 කානෙතා යුවා රණපටුර්විනයානවිතශ්ච
රාජාපි සනාතුපසෘතො න මදෛඃ සමයාද්‍යෛඃ,
ශෘඞ්ගාරමූර්තිරභිභාත්‍යනලඞ්කෘතෝ'පි
රූපෙණ යඃ කුසුමචාප ඉව ද්වීතීයඃ,

28 වෛධව්‍යතීව්‍රව්‍යසනක්ෂතානාං
සමෘතිා යමධ්‍යාප්‍යරිසුන්දරීණාම්,
භයාද් භවත්‍යායතලොචනානාං
ඝනස්තනාභාසකරඃ ප්‍රකාමඃ.

29 තස්මින්නෙව ක්ෂිතිපතිවංෂෙ බන්ධුවම්‍ය්‍යුදාරෙ
සම්‍යක් සීතං දශපුරම්දං පාලයත්‍ය්‍යන්නතාංසෙ,
ශිල්පාචාර්‍යෛඃ නිනසමුදයෙඃ ප්‍රීථවාගෙරුදාරං
ශ්‍රෙණීහුතෙභීවනමතුලං කාරිතං දීපතරශෙමඃ.

30 විසතීණීණතුඞ්ගශිඛරං ශිඛරිප්‍රකාශ-
මහ්‍යුදාතෙන්දුවමලරශ්මිකලාපගෞරම්,
යද් භාති පශ්චිමපුරස්‍ය නිවිෂ්ටකාන්ත-
චූඩාමණිප්‍රතිසමත්‍වනයනාභිරාමම්.

31 රුමාසනාථභවතොදරභාසකරාංශු-
වහනිප්‍රතාපශුභගෙ ජලලීනමීතෙ,
චන්ද්‍රාංශුහම්‍යතලවන්දනතාලවෘන්ත-
හාරොපහොගරභිතෙ භිමදඃඛපදෙම.

32 රොධ්‍රප්‍රියඞ්ගුතරුකුන්දලතාවිකොශ
පුෂ්පාසවප්‍රමුදිතාලිකලාභිරාමෙ,
කාලෙ තුෂාරකණකර්‍ශශිතවාත-
වෙගප්‍රතෘත්තාලවලීනගතෙකශාඛෙ.

33 සම්‍රවශගතරුණජනවිලලභාඞ්ගනාවිපුලකාන්තපීනොරු-
සන්තජඝනඝනාලිඞ්ගනනිර්භර්ත්සිත තුහිනභිමපාතෙ.

34 මාලවානාං ගණසපිත්‍යා ඝාතෙ ශතවතුෂ්ටයෙ,
ත්‍රිනවත්‍යධිකෙ'බ්දුනාමෘතෙෂ සෙව්‍යඝනසවනෙ.

35 සහස්‍යමාසශුකලස්‍ය ප්‍රශසෙ'හනි ත්‍රයොදශෙ,
මඞ්ගලාචාරවිධිනා ප්‍රාසාදෙ'ඃං නිවෙශිතඃ.

36 බහුනා සමතීතෙන කාලෙනාන්‍යෙශ්ච පාර්ථිවෙඃ,
ව්‍යශීයතීතෙකදෙශොঽස්‍ය භවනස්‍ය තතොঽධුනා.

37 සවයශොවෘද්ධයෙ සම්මත්‍යුදරම්බුදරයා,
සංසකාරිතමිදං භූයඃ ශ්‍රෙණ්‍යා භාත්‍රුමතො ගෘහම්.

38 අත්‍යුන්නතමවදාතං නභඃස්පෘශනිව මනොහරෛඃ ශිඛරෛඃ
ශශිභාකොරභ්‍යුදයෙෂ්වමලමධ්‍යුඛායතනභූතම්.

39 චතසරශතෙෂු පඤ්චසු-විංශත්‍යධිකෙෂු නවසු චාබ්දෙෂු,
යාතෙෂවභිරම්‍යතප-ස්‍යමාසශුකුලද්විතීයායාම්.

40 සපශෙටරශොඝතරුකෙතකිසිඤුචාර-
ලොලාතිමුක්‍තකලතාමදඝනනිකානාම්,
පුෂෙපාදගමෛරභිතවෛරඩිගම්‍ය නූන-
මෙෂ්‍යං විජෘම්භිතශරෙ හරධූ(පූ?)තදෙහෙ,

41 මධුපානමුදිනමධුකර-කුලොපගීතනගනෛකපෘථුශාඛෙ,
කාලෙ නවකුසුමොදගම-දනතුරකානනප්‍රචුරලොධ්‍රෙ.

42 ශශිනෙව නභො විමලං-සෞඝතුහමණීනෙව ශාර්ඛගිණො වක්‍ෂඃ,
භවනවරෙණ තථෙදං-පුරමඛිලමලඞ්කෘතම්බුදරම්.

43 අමලිනශශිලෙඛාදනතුරං පිඬලානාං
පරිවහති සමූහං යාවදීශො ජවානාම්,
විකටකමලමාලාමංසසක්‍තානාං ච ශාර්ඬගී
භවනමිදමුදරං ශාශවතං තාවදසතු.

44 ශ්‍රෙණ්‍යාදෙශෙන භක්‍තත්‍යා ච කාරිතං භවනං රවෙඃ
පූර්ණා වෙයං ප්‍රයතෙනන රචිතා වත්සභට්ටිනා.

සවසති කතීලෙඛකවාචකශ්‍රොතෘභ්‍යඃ.

සිද්ධිරස්තු

මෙහි භාෂාවිලාසයත් රවනාපද්ධතියත් වර්ණනා ක්‍රමයත් ගැන සලකනවිට මේ ප්‍රශස්තිය කාලිදාසානුකරණයෙන් කරන ලද්දක් බැව් පැහැදිලි ව ම පැනේ. ගුප්තයුගයට අයත් ශිලාලිපි හා වෙනත් කෘති ඇතත් ඒ එකක වත් මෙබඳු අනුගමනයක් නො දක්නා ලැබෙන හෙයිනුත්, ප්‍රශස්තියෙහි වර්ණනා ශෛලිය හැම අතින් ම කාලිදාසයන්ගේ වර්ණනාශෛලියට සමාන හෙයිනුත්, මේ කෘතිය මහත්, උත්සාහයකින් කළ සඛර්ගිය ප්‍රථම රවනාව බැව්

වත්සභට්ටි තමන් ම කියන හෙයිනුත්, කාලිදාස වත්සභට්ටිට අඩි ශතවර්ෂයකට පමණ ඉහත විසූවකු බැවින් මේ කාලය වන විට කාලිදාසගේ කවිත්වයත් ඔහුගේ කෘතිත් ඒ ප්‍රදේශයෙහි ව්‍යාප්ත ව පැවැති බව හැඟෙන හෙයිනුත්, දශපුරවර්ණනය මේඝසන්දේශ යෙහි අලකාවර්ණනයට සමාන හෙයිනුත්, දශපුරය උජ්ජයිනියට සමීපවර්ති නුවරක් හෙයිනුත්, කාලිදාසයන් උජ්ජයිනියෙහි හෝ ඒ සමීපයෙහි විසූවකු බැව් පැහැදෙන හෙයිනුත් වත්සභට්ටි කාලි දාස කෘති අතු ව තම කෘතිය සැපයූ බැව් නිසැක ව ම කිය හැකි ය. මේ ද කාලිදාසයන් දෙවැනි චන්ද්‍රගුප්ත රජුගේ කාලයෙහි වූසූ බවට සාධකයෙකි.

පහත දක්වන ශ්ලෝක සඳහා බැලීමෙන් එය වඩාත් පැහැදිලි වේ.

ප්‍රශස්ති 10– වලභපතාකාන්‍යඛලාසනාථා–
න්‍යත්‍යඊශුකලාන්‍යධිකොන්නතානි,
තඞිල්ලතාචිත්‍රසිතාභ්‍රකූට–
තුල්‍යොපමානානි ගෘහාණි යත්‍ර.

ප්‍රශස්ති 12– ප්‍රාසාදමාලාභිරලඞ්කෘතානි
ධරාං විදූයෛව සමුත්ථිතානි,
විමානමාලාසදෘශානි යත්‍ර
ගෘහාණි පූර්ණේන්දුකරාමලානි

මේඝසන්දේශ (උත්තරමේඝ 1)

විද්‍යුද්වන්තං ලලිතවනිතාසේවන්‍ද්‍රචාපං සචිත්‍රාඃ
සංගීතාය ප්‍රහතමුරජාඃ සනිඞ්ඝගම්භීරඝොෂම්,
අන්තස්තොයං මණිමයභුවස්තුඞ්ගමභ්‍රංලිහාග්‍රාඃ
ප්‍රාසාදාස්ත්වාං තුලයිතුමලං යත්‍ර තෛස්තෛර්විශෙෂෛඃ.

ඍතුසංහාර 2-1- සශීකරාමෙඝාඛරමත්තකුඤ්ජරස්–
තඞිත්පතාකොශනිඝබද්ධදිඞ්මුඛඃ,

ප්‍රශස්ති 11- කෛලාසතුඞ්ගශිඛරප්‍රතිමානි චාන්‍යා–
න්‍යාහානති දීඞ්වලභිනි සවෙදිකානි
ගාඞ්ගීශබද්ධමුඛරාණි නිවිෂ්ටචිත්‍ර–
කර්මාණි ලොලකදලීවනශොභිතානි.

ප්‍රශස්ති 31– රාමාසනාථභවනොදරභාසකරාංශු–
වහ්නිප්‍රතාපශුභගෙ ජ්වලිතාමිනෙ,
චන්ද්‍රාංශුහර්ම්‍යතලචන්දනතාලවෘන්ත–
හාරොපහොගරහිතෙ භිමදර්ශිපදෙම.

ඍතු: 5-2- නිරුද්ධවාතායනමන්දිරොදරං
හුතාශනො භානුමතො ගහසන්තයඃ
ගුරුණි වාසාංස්‍යබලාඃ සයෞවනාඃ
ප්‍රයාන්ති කාලේ'ත්‍ර ජනස්‍ය සෙව්‍යතාම්.

" 3- න චන්දනං චන්ද්‍රමරිවිශීතලං
න හම්‍යපෘෂ්ඨං ශරදින්දුනිර්මලම්,
න වාඝවඃ සාන්ද්‍රතුෂාරශීතලාඃ
ජනස්‍ය චිත්තං රමයන්ති සාම්ප්‍රතම්.

තවද මේ ප්‍රශස්තිය රචනා කිරීමේදී මත්සහට්ටි කිවියාට මෙහි පහත සඳහන් කාලිදාසීය රචනාවන් සිහියට නැඟුණු බව ඉඳුරා කිය හැකි ය.

ඍතු: 44 කාඤ්චිද්ගුණේඃ කාඤ්චනරත්නවිත්තෛඃ

මාල: මි: 4-10 චිත්‍රාර්පිතවෙෂ්ටයා කිමෙව මයි

වික්‍ර: 2-10 න ච සුවදනාමාලෙඛ්‍යෙපි ප්‍රියාමසමාප්‍යතාම්

රඝුවංශ: 8-93 සාදෘශ්‍යප්‍රතිකෘතිදර්ශනෛඃ ප්‍රියායාඃ

" 14-15 වාෂ්පායමාණෙ බලිමන්නිකෙත-
මාලෙඛ්‍යශෙෂස්‍ය පිතුර්විවෙශ

ශාකුන්තල 6-146 යද්‍යත් සාධු න චිත්‍රෙ ස්‍යාත්

" 6-148 චිත්‍රාර්පිතාං මූහුරිමාං බහුමන්‍යමානඃ

" 6-154 වාෂ්පසතු න දදෘත්‍යෙනාං ද්‍රෂ්ටුං චිත්‍රගතාමපි

මාලවි: 1 චිත්‍රගතායා දෙව්‍යාඃ පරිජනමධ්‍යගතා.....

" 4 නනු එෂ චිත්‍රගතො භතෘ

වික්‍ර: 2 අථවා තත්‍රභවත්‍යා උර්ව්‍යා ප්‍රතිකෘතිමාලිඛ්‍යාව ලොකයංස්තිෂ්ඨ

රඝු: 14-25 ආසෙදුෂොඃ සදමසු චිත්‍රවත්සු

ශාකු: 11-43 චිත්‍රෙ නිවෙශ්‍ය පරිකල්පිතසත්ත්වයොගා

" 4 චිත්‍රකර්මපරිවයෙනාඩෙඛෂ්ණු ත් ආහරණවිනියොගං කුර්‍යාඃ

" 6 තසම්නෙම චිත්‍රඵලකගතාං සවහස්තලිඛිතාං තත්‍රභවත්‍යාඃ ශකුන්තලායාඃ ප්‍රතිකෘතිමාකශ

ශාකු: 6–153 සමෘතිකාරිණා තවයා මේ පුනරපි චිත්‍රිකෘත කාතතා

කුමාර: 3–42 } චිත්‍රාර්පිතාරම්භ ඉවාවතසෙථ
රඝු: 2–31 }

මාලවි: 2 චිත්‍රගතාඝාමස්‍යාං කානතිවිසංවාදශඞ්ගි මෙ හෘදයං සම්ප්‍රති ශිවිලසමාධිං මන්‍යෙ යෙනෙය මාලිඛිතා.

මාලවි: 1 චිත්‍රශාලං ගතා දෙවී ප්‍රත්‍යග්‍රවර්ණිරාගාන්විත ලෙඛාමාචාර්‍යස්‍යාලොකයනතී නිඝ්‍යති.

---

3. භාෂා සංඝඤනය

ව්‍යවහාර භාෂාවන්ගේ විකාශය අනුව ද කාලය නිර්ණය කළ හැකි ය. සංස්කෘතනාටකයන්හි තත් තත් කාලීන ප්‍රාකෘත විශෙෂයෝ අනතර්ගත ය. අපභ්‍රංශ, ශෞරසෙනී, මාගධි, අර්ධ මාගධී යයි ප්‍රාකෘත ය චතුර්ධ ය. භාස කිවිහුගේ නාටකයන්හි උපයුක්ත භාෂාව ශෞරසෙනී ය. භාස වනාහි අශ්වඝොෂ යන්ට පසුවත් කාලිදාසයන්ට පෙරත් ඇති වූ විශිෂ්ට නාට්‍ය ලෙඛකයා වේ. දූතවාක්‍යය හැර ඔහුගේ අන් සියලු කෘතීන්හි ම ප්‍රාකෘතය දක්නා ලැබේ.

අශ්වඝොෂ කාලිදාසයන්ගේ ප්‍රාකෘතය ගැන සලකනවිට භාසගේ ප්‍රාකෘතය විකාශයේ මධ්‍යතන අවස්ථාව බව පැහැදිලි වේ. එහි වෙනස් වෙමින් පැවැති ලකුණු දක්නා ලැබෙන හෙයිනි. මෙහි පහත දක්වන කරුණුවලින් එය සුඛාවබොධ වේ.

අශ්වඝොෂ ප්‍රාකෘතයෙහි එකම වචනයෙක හැර අන් කිසි තැනෙක්හි මූර්ධන්‍යාක්ෂරය දන්ත්‍ය කොට නො යොදන ලදි. එහෙත් එය භාසයන්ගේ කාලය වන විට බහුල වශයෙන් පැවැති ප්‍රයොගයක් බව ඔහුගේ කෘතිවලින් පැනේ. ව්‍යඤ්ජනාක්ෂර අත් නො හැරීම මූල ප්‍රාකෘතයේ ලක්ෂණයෙකි. එය අශ්වඝොෂ කෘත ශාරීපුත්‍ර ප්‍රකරණයෙන් දැක්ක හැකි ය. එහි ව්‍යඤ්ජන ලොපය (සවරශෙෂ වචන) කිසි තැනෙක යොදා නැත. කාලිදාස කෘත ශාකුන්තල වික්‍රමොර්ශී මාලවිකාග්නිමිත්‍ර යන නාටක ත්‍රයෙහි ම ව්‍යඤ්ජන ලුප්ත වූ සවරශෙෂ වචන බෙහෙවින් යොදා තිබේ. එය භාසයන්ගේ කෘතීන්හි දක්නා ලැබෙනුයේ සවල්ප වශයෙනි. ක, ග, ච, ජ, ත, ද, ප, ය, ව යන වර්ණ සවරයන් අතරට පැමිණි කල්හි ව්‍යඤ්ජනලොපය ඔහුට අභිමත ය.

දුරිආ, සාඅදං, වඅනෙන, රාඅා, ගඔ, භිඅඅං, අයඋත්ත, උහඅාණී, කරිඅ, යනාදිය එයට නිදර්ශනයෝ ය.

"රාඥු" යනාදි තන්හි අශ්වඝෝෂයෝ "රඤ්ඤ" යනාදි වශයෙන් ප්‍රාකෘතයෙහි ද්විත්වඤකාරය ම ප්‍රයොග කළහ. භාස යන්ගේ කෘතීන්හි ද මෙය මෙසේ ම දක්නා ලැබේ. කාලිදාසයෝ එබඳු තන්හි ද්විත්ව ණකාරය යෙදූහ. භාසගේ එක ම ප්‍රයොගයෙහ ද්විත්ව ණකාරය ඇතත් එය ශොධකයන්ගේ වරද කැයි සිතිය හැකි වේ.

සකුබසෙහි "න්‍ය" "ණ්‍ය" වෙනුවට ප්‍රාකෘතයෙහි ද්විත්ව ණකාරය යෙදීම භාස කාලිදාස දෙදෙනාට රුචි වුව ද අශ්ව ඝෝෂයෝ ද්විත්ව "ඤ්ඤ" කාරය ම යෙදූහ.

"දිසදි" යනාදි තන්හි සංයොගාක්ෂරය ලොප් කොට පූර්වයට දීඝ කිරීම අශ්වඝෝෂයන්ට අපරිචිත ය. භාස එය බහුල වශයෙන් ද කාලිදාස නිත්‍ය වශයෙන් ද ප්‍රයුක්ත බව පෙනේ.

අකාරාන්ත නපුංසකලිඞ්ගික ශබ්දයන්ගේ ප්‍රථමා ද්විතීයා බහුවචනාන්තය කුසුමානි, අඞ්ගානි යනාදීන් "ආනි" අන්ත කොට අශ්වඝෝෂයන් යෙදූ නමුත් භාසයන් "ආණි" අන්තව ද පසු කාලයෙහි ආණී, ආඉං, අන්තව ද ව්‍යවහාර බව දක්නා ලැබේ. කාලිදාස කෘතීන්හි "ආඉං" අන්ත ව ම යොදා තිබේ.

"ඛසි උත්ත මනොරහාඉං අඞ්ගාඉං" යනු ශාකුන්තලයෙහි කාලිදාස ප්‍රයුක්ත පාඨයෙකි.

ආකාරාන්ත ස්ත්‍රීලිඞ්ග සප්තමී එකවචනය භාස "ආම්" අන්තව ද "ආඑ" අන්තව ද කාලිදාස "ආඑ" අන්තව ද යොදා තිබේ.

මේ කිවිහු තිදෙන පහත සඳහන් වචන යොදා තිබෙන අයුරු බැලිය යුතු සි.

අශ්වඝෝෂ= අත්තානං, වයං–අම්හාකං.

භාස=අත්තානං, වයං–අමෙහ, අම්හාඅං–අම්හානං.

කාලිදාස= අත්තානාං, අමෙහ, අම්හානං.

මේ ආදි වශයෙන් දැක්විය හැකි නිදර්ශන බොහෝ ය. මේ අනු ව සලකනවිට කාලයක් මුළුල්ලේ වෙහස් වෙමින් වර්ධනා රයේ පැවැති ප්‍රාකෘතයේ මුල් අවධියේ අශ්වඝෝෂ විසූ බව ද ඉක් බිති භාෂ ද ඔහුට අනතුරු ව කාලිදාස ද විසූ බව මෙයින් පැහැ

දිලි වේ. තවද කාලිදාසයන් යොදා තිබෙන මහාරාෂ්ට්‍රිය 3 වැනි 4 වැනි ශතවර්ෂයේ පැවැති මහාරාෂ්ට්‍රිය නොව ආදි ම භාවගීත කාලයට පසු ව ඇති වූ ප්‍රාකෘතයක් බව නිසැකව ම කිය හැකි ය. මෙය කාලිදාසයන් අශ්වඝෝෂයන්ට පසු ව වූහ බවට ප්‍රබල සාක්ෂ්‍යයෙකි.

අශ්වඝෝෂයන්ගේ බුද්ධචරිතය ගුරුකොට ගෙන කාලිදාස රඝු වංශය රචනා කොට තිබේ. බුද්ධචරිතය

4 නානාඝණීඝ කෘති විවෙචනය

රාමායණය ආශ්‍රය කොට විරචිත ශබ්දාර්ථාලඞ්කාර පරිපොෂිත මහා කාව්‍යයෙකි.

වාල්මිකි, අශ්වඝෝෂ, භාස, කාලිදාස, යන මේ ශ්‍රෙෂ්ඨ කිවීන්ගේ කෘති සඝඳ බැලීමේදී පැරණි කිවීන්ගේ කෘති ආදර්ශ කොට ගෙන පසු පසු කාව්‍යයන් නිෂ්පාදිත බව ඉදුරා වැටහේ. වාල්මිකි පැරණි තම කිවියා බව විවාද රහිත ය. සෙසු කවීහු තිදෙන විවාදයට භාජනවූවෝ ය. අප මෙතෙක් දැක් වූ කරුණු අනුව සැලකුව ද වාල්මිකිට පසු ව අශ්වඝෝෂ ද, අශ්වඝෝෂට පසු ව භාස ද, භාසට පසුව කාලිදාස ද වූහ බව නිගමනය වේ. පාරම්පරික මතයන්හි හෝ ආගමික විශ්වාසයන්හි එල්බ ගත් ඉන්දීය පඬිවරු භාසකාලිදාසයෝ අශ්වඝෝෂයන්ට පැරණි යයි දැක්වීමට බොහෝ වෙහෙසෙති. පසු ව කරන කාව්‍යයක් එයට ඉහත වූහ කිවියකුගේ කෘතියක් අනුගමනයෙන් රචනා කිරීම මහාකව්‍යයට මදිකමෙකැයි ද කුඩා වැඩයකැයි ද සලකන ඔවුන්ගේ ප්‍රයාසය හාස්‍යජනක ය. ලොකයේ හැම දෙයක් ම ක්‍රමයෙන් විකාශවන බව ඔවුනට නොවැටහී ම මේ මුළාවට හේතුව වේ.

කාව්‍යයක් නිෂ්පාදනයේදී පූර්වකවියකු අනුකරණය කිසි සේත් කුකව් ලක්ෂණයෙක් නම් නොවේ. "අස්තිං කුකවිඃ පදං වෛරඃ" යනු විකාශසිද්ධාන්තය පිළිබඳ ආභාසමාත්‍රයකුදු නොලත් කූපමණ්ඩූක ප්‍රලාපයෙකි. මේ දුරාලාපය සත්‍ය වශයෙන් ගතහොත් ලොකයේ කුකව්භවයෙන් හා කාව්‍ය වෛරභවයෙන් විමුක්ත වූ මහා කිවියෙක් නොලැබේ. ලොකයේ මේතාක් ඇති වූ මහාකවියා වශයෙන් පිළිගෙන තිබෙන **ෂේක්ස්පියර්** පවා පූර්වර්තී කවීන් අනුගමනය කළ කෙනෙකි. එහෙත් ඒ කුකවියෙකැයි කියන සිහිමොළේ ඇති කිසිවෙක් මිහිපිට නැත. එසේ ම ජර්මන් සාහිත්‍ය ඉතිහාසයෙහි ශ්‍රෙෂ්ඨ කිවියකු වශයෙන් පිළිගත් **ෂිලර්** කාලිදාසයන්ගේ මෙඝදූතය අනුව සඛකීය "මාරිෂ්ටුවට්" නම් කාව්‍යය සකස් කළ බව ජර්මන් සාහිත්‍ය ලොකයේ

ප්‍රකට කරුණෙකි. එහෙත් ඒ හෙතුවෙන් ෂිලර් කිවියාට කුක් විෂය ආරොපණය කරන කිසිවෙක් නො මැත.

වර්තමාන මහාලෙඛකයන් මෙන් ම වෛඥානිකයෝ ද පූර්ව පූර්ව ශාස්ත්‍රඥයන්ගේ කෘති හා අදහස් මුල්කොට ගෙන උත්තරොත්තර නිෂ්පාදනයන් පහළ වන බව පිළිගනිති. කේම්බ්‍රිජ් විශ්ව විද්‍යාලයේ ජ්‍යොතිර් විද්‍යාව හා ආන්වික්ෂිකී දර්ශන විද්‍යාව පිළිබඳ ප්‍රධානාචාර්‍ය වූ **සර් ආතර් එඩින්ටන්** මහතා "විඥානයේ නව්‍ය මාර්ගය" නම් සවකීය කෘතියෙහි මෙසේ කියයි:-

"විඥානයේ නවීන දිශුණුව පුරාතන අදහස් මුල්කොට ගෙන ඇතිවූවකි. අපි අපේ පැරැණියන්ට වඩා දූරදර්ශිවමු නම් එය අප ඔවුන්ගේ කරපිට නැඟී සිටින හෙයිනි..... .....මා අයත් පරම්පරාවේ කරපිට නගින්නෝ ද දැන් පහළ වේගන යති. මතු මතු ද මේ මෙසේ ම යි."

ක්‍රමක්‍රමයෙන් ලොකය දියුණුව දෙසට ගමන් කරන බව දන්නා ප්‍රාඥයන්ගේ අදහස් මෙසේ වුව ද කාලිදාස වැනි මහා කිවියකු කෘතයුගයේ මුත් එයින් මෙපිට ඇතිවිය නො හැකි යයි සලකන ඇතැමුන් කාලිදාසයන් අශ්වඝොෂ කෘත බුද්ධචරිතය අනුගමනය කොට තිබෙනා බව දැක දැකත් ඔහු අශ්වඝොෂයන්ටත් පෙර සිටියෙකැයි පෙන්වන්නට උත්සාහ දැරීම පුදුමයක් ද නො වේ.

කාලිදාස කෘත මාලවිකාග්නිමිත්‍රයෙහි: "ප්‍රථිතයශසාං **භාස** සෞමිල්ලකවිපුත්‍රාදීනාං ප්‍රබන්ධානතික්‍රම්‍ය" යනුවෙන් භාස නාමය උල්ලිඛිත හෙයින් භාස කාලිදාසට පූර්වතන බව පැහැදිලි වේ. එසේ ම භාස කෘත ප්‍රතිඥයෞගන්ධරායණයෙහි බුද්ධචරිතය අනුගමනය කර තිබෙන බව පැනෙන හෙයින් අශ්වඝොෂයන් භාසට පෙර වූසු බව ද නිශ්චිත වේ. භාෂාසංසන්දනයෙන් ද එය සනුට කෙළෙමු.

කාලිදාසයන් අදහස් පමණක් නො ව පද වාක්‍ය හා රචනා ක්‍රම පවා බුද්ධචරිතයෙන් ගෙන තිබෙන බව පහත සඳහන් ශ්ලෝක සසඳා බැලීමෙන් පෙනෙනවා ඇත. රඝුවංශයෙහි 7 වැනි සර්ගයේ 5 වැන්නේ පටන් 15 වැන්න දක්වා ඇති ශ්ලෝක ඒකොළොසින් ඉන්දුමතියගේ සවයංවර විවාහයෙන් පසු අජ කුමරුන් සමඟ නගර ප්‍රවේශය පුරසත්‍රීන් දුටුපරිදි වර්ණිත ය. මෙය බුද්ධචරිතයෙහි සිදුහත් කුමරුන් උයන් කෙළියට නික්ම යන අයුරු පුරයන්‍රීන් දුටු පරිදි වර්ණිත ක්‍රමය අනුකරණයෙන් කර තිබේ.

බුද්ධචරිත 3 සර්ගයෙහි:-

13 තතඃ කුමාරඃ ඛලු ගච්ඡතීති
ශ්‍රුත්වා සත්‍රියඃ ප්‍රෙෂ්‍යජනාත් ප්‍රවෘත්තිම්,
දිදෘක්ෂයා හර්ම්‍යතලානි ජගමුඃ
ජනෙන මාත්‍රෙය්‍යන කෘතාභ්‍යනුඥඃ

14 තාඃ ස්‍රස්තකාඤ්චිගුණවිඝනිතාශ්ච
සුප්තාප්‍රබුද්ධාකුලලොචනාශ්ච,
වික්‍රීතනානාවිධ්‍යාසනවිභූෂණාශ්ච
කෞතූහලෙනානිභෘතාඃ පරීයුඃ

15 ප්‍රාසාදසොපානතලප්‍රණාදෛඃ
කාඤ්චීරවෛර්නූපුරනිස්වනෛශ්ච,
චිත්‍රාසනෙභ්‍යා ගෘහපක්ෂිසඞ්ඝා -
නන්‍යොන්‍යවෙගාංශ්ච සමාක්ෂිපන්‍ත්‍යඃ.

16 කාසාඤ්චිදූසාං තු වරාඞ්ගනානාං
ජාතත්‍රපාණාමපි සොත්සුකානාම්,
ගතිං ගුරුත්වාජ්ජගෘහුර්විශාලාඃ
ශ්‍රොණීරථාඃ පීනපයොධරාශ්ච.

17 ශීඝ්‍රං සමර්ථාපි තු ගන්තුමන්‍යා
ගතිං නිජග්‍රාහ යයෞ න තූර්ණම්,
ත්‍රියාප්‍රගල්භා විනිගූහමානා
රහඃ ප්‍රයුක්තානි විභූෂණානි.

18 පරස්පරොත්පීඩනපිණ්ඩිතානාං
සංමර්දිසංක්ෂෝභිතකුණ්ඩලානාම්,
තාසාං තදා සස්වනභූෂණානාං
වාතායනෙෂ්වප්‍රශමෝ බභූව.

19 වාතායනෙභ්‍යඃ තු විනිඃසෘතානි
පරස්පරායාසිතකුණ්ඩලානි,
සත්‍රීණාං විරෙජුර්මුඛපඞ්කජානි
සඤ්ඡාදනාන්‍යම්බුරුහාණීව පඞ්කජානි.

20 තතොඃ විමානෛර්ද්‍යුවතීකරාලෛඃ
කෞතූහලොද්ඝාටිතවාතයානෛඃ,
ශ්‍රීමත්තදමන්‍යානගරං බභාසෙ
වියද්විමානෛරිව සාප්සරොභිඃ.

21 වාතායනානාමවිභාලභාවා-
දංසත්‍යාත්‍යගණ්ඩාර්පිතකුණ්ඩලානාම්,
මුඛානි රෙජුඃ ප්‍රමදෙත්තමානාං
බද්ධාඃ කලාපා ඉව පඞ්කජානාම්.

22 තාං තාඃ කුමාරං පති ප්‍රියෙප්සමාණාඃ
සත්‍රියෝ බහුශීඃම්ව ගන්තුකාමාඃ,
ඌරුශ්‍රීතාමුඛශෛවනමුදීක්ෂමාණාඃ
නරා බහුර්දෘම්ව ගන්තුකාමාඃ.

23 දෘෂ්ටවා ච තාං රාජසුතාං සත්‍රියස්තා-
ජාජ්වල්‍යමානාං වපුෂා ශ්‍රියා ච,
ධන්‍යාඃස්‍ය භාගෙයීති ශනෛරවොචඞ්-
ගුරෝර්මනොභිඃ ඛලු නාන්‍යභාවාත්.

24 අයං කිල ව්‍යාඝතපීනබාහූ-
රුපෙණ සාක්ෂාදිව පුෂ්පකෙතුඃ,
ත්‍යක්ත්වා ශ්‍රියං ධර්මමුපෙෂ්‍යතීති
තස්මින් හි තා ගෞරවමෙව චක්‍රුඃ.

කාලිදාස කෘත කුමාරසම්භව 3 වැනි සර්ගයෙහි 22 ශ්ලෝකයේ පටන් 72 දක්වා ඇති අනඛද්‍ය වර්ණනය අශ්වඝෝෂ කෘත බුද්ධචරිත 13 වැනි සර්ගයෙහි 1 ශ්ලෝකයේ පටන් 13 දක්වා ඇති මාරවර්ණනය හා සසඳා බැලිය යුතු යි.

කුමාරසම්භවයේ අනඛද්‍ය වර්ණනය:-

22 තථෙති ශෙෂාම්ව හර්තුරාඥා-
මාදාය මූර්ධ්නා මදනඃ ප්‍රතස්ථෙ,
ඵෙරාවතාඃස්ඵාලනකර්කශෙන
හස්තෙන පස්පර්ශ තදඞ්ගමින්ද්‍රඃ.

24 තස්මින් වනෙ සංයමිනාං මුනීනාං
තපඃසමාධෙඃ ප්‍රතිකූලවර්තී,
සංකල්පයොනෙරභිමානභූත-
ඔත්මානමාධාය මධ්‍යජිජ්‍රඃමෙහ.

43 දෘෂ්ටිප්‍රපාතං පරිහෘත්‍ය තස්‍ය
කාමඃ පුරඃ ශුක්‍රමිව ප්‍රයාණෙ,
ප්‍රාත්තෙතෂු සංසක්තතමෙරුශාඛඃ
ධ්‍යානාඥදං භූත්‍යතෙර්වෙශ.

44 ස දෙවදාරුද්‍රුමවේදිකායාං
ශාර්දූලචර්මව්‍යවධානවත්‍යාම්,
ආසීනමාසන්නශරීරපාතඃ
ත්‍රියම්බකං සංයමිනං දදර්ශ.

51 සමරසතප්තාභූතමයුග්මනෙත්‍රං
පශ්‍යන්නාදූරාතමනසාපත්‍යධෘෂ්‍යම්,
නාලක්ෂයත්සාධවසඝන්නාඝසත්තඃ
ස්‍රස්තං ශරං වාපමපි සවහස්තාත්.

57 තාං වීක්ෂ්‍ය සම්භාවයවානවද්‍යාං
රතෙරපි ත්‍රිපදමාදධානාම්,
ජිතෙන්ද්‍රියෙ ශූලිනි පුෂ්පචාපඃ
සවකාර්‍යසිද්ධිං පුනරාශශංසෙ.

62 උමාපි නීලාලකමධ්‍යශොභි
විශ්‍රංසයන්ති නවකර්ණිකාරම්,
චකාර කර්ණව්‍යුතපල්ලවෙන
මූර්ධ්නා ප්‍රණාමං වෘෂභධ්වජාය.

64 කාමස්තු බාණාවසරං ප්‍රතීක්ෂ්‍ය
පතඞ්ගවද්ආහනිමූඛං විවික්ෂුඃ,
උමාසමක්ෂං ශරබද්ධලක්ෂ්‍යඃ
ශරාසනජ්‍යාං මුහුරාමමර්ශ.

66 ප්‍රතිග්‍රහීතුං ප්‍රණයිප්‍රියත්වාත්
ත්‍රිලොචනස්තාමුපචක්‍රමෙ ච,
සමෙමාහනං නාම ච පුෂ්පධන්වා
ධනුෂ්‍යමොඝං සමධත්ත බාණම්.

69 අථෙන්ද්‍රියක්ෂොභමයුග්මනෙත්‍රඃ
පුනර්ශිත්වාද් බලවන්නිගෘහ්‍ය,
හෙතුං සවෙතො විකෘතෙර්දිදෘක්ෂුර්-
දිශාමුපාන්තෙෂු සසර්ජ දෘෂ්ටිම්.

70 ස දක්ෂිණාපාඞ්ගනිවිෂ්ටමුෂ්ටිං
නතාං සමාකුඤ්චිතසව්‍යපාදම්,
දදර්ශ චක්‍රීකෘතචාරුචාපං
ප්‍රහර්තුමභ්‍යුද්‍යතමාත්මයොනිම්.

71 තපඃ පරාමර්ශිවිරුද්ධමන්‍යෙර්-
භ්‍රූභඞ්ගදුෂ්ප්‍රෙක්ෂ්‍යමුඛස්‍ය තස්‍ය,
සද්‍යඃ වසන්තානුදර්විඃ සහසා තෘතීයා-
දක්ෂ්ණඃ කෘශාඞ්ගඃ කිල නිෂ්පපාත.

72 ක්‍රොධං ප්‍රහෝ සංහර සංහරේති
යාවද් ගිරඃ ඛෙ මරුතාං චරන්ති,
තාවත්‍ය වහ්නිර්භවතෝත්‍රජත්මා
භසමාවශෙෂං මදනං චකාර.

බුද්ධචරිතයෙඞි මාරවර්ණ්‍යනය:-

1 තස්මින් විමොක්ෂාය කෘතප්‍රතිඥෙ
රාජර්ෂිවංශප්‍රභවෙ මහර්ෂෞ,
තත්‍රොපවිෂෙට ප්‍රජහර්ෂ ලොකස්-
තත්‍රාස සද්ධර්මරිපුස්තු මාරඃ.

2 යං කාමදෙවං ප්‍රවදන්ති ලොකෙ
චිත්‍රායුධං පුෂ්පශරං තථෙව,
කාමප්‍රචාරාධිපතිං තමෙව
මොක්ෂද්විෂං මාරමුදාහරන්ති.

3 තස්‍යාතවජා චිත්‍රමහර්දයිස්-
තිස්‍රො රතිප්‍රීතිතෘෂශ්ච කන්‍යාඃ,
පප්‍රච්ඡුරෙනං මනසෝ විකාරං
ස තාංශ්ච තාශෙවව වචොභ්‍යුවාච.

4 අසෞ මුනිර් නිශ්චයශවර්ම බිභ්‍රත්
සත්වායුධං බුද්ධිශරං විකෘෂ්‍ය,
ජිගීෂුරාසෙත විෂයානමිදියාන්
තස්මාදයං මෙ මනසෝ විෂාදඃ.

5 යදිහ්‍යසෞ මාම්භිභූය යාති
ලොකාය චාකඛ්‍යාත්‍යපවර්ගමාර්ගම්,
ශූන්‍යාසනතෝ'යං විෂයෝ මමාද්‍ය
වෘතතාචව්‍යුතස්‍යෙව ත්‍රිදෙහභර්තුඃ.

6 තදුවදෙවෙෂ න ලබ්ධවක්ෂුර්-
මදෙහාචරෙ තිෂ්ඨති යාවදෙව,
යාස්‍යාමි තාවද් ව්‍රතමස්‍ය හෙත්තුං
සෙතුං නදීවෙග ඉවාතිවෘද්ධඃ.

7 තතො ධනුඃ පුෂ්පමයං ගෘහීත්වා
ශරාන් ජගත්මොහකරාංශ්ච පඤ්ච,
සෝ'ශවත්ථමූලං සසුතෝ'භ්‍යගචඡ-
දසවාසප්‍යකාරී මනසඃ ප්‍රජානාම්.

8 අථ ප්‍රහ්‍රාන්තං මුනිමාසන්නසප්තං
පාරං තිතීර්ෂුං භවසාගරස්‍ය,
විජ්‍ය සව්‍යං කරමායුධාග්‍රෙ
ක්‍රුඩන් ශරෙණෙදමූවාච මාරඃ.

9 උත්තිෂ්ඨ හොඃ ක්ෂත්‍රිය මෘත්‍යුශිත
වර සවධර්මං ත්‍යජ මොක්ෂධර්මම්,
බාණෙශව යඥෙදශව විනීය ලොකං
ලොකාත් පදං ප්‍රාපනුහි වාසවස්‍ය.

10 පන්‍ථා හි නිර්‍යාතුමයං යශස්‍යා
යො වාභිතඃ පූජිතමෙනීරෙන්ද්‍රෛඃ,
ජාතස්‍ය රාජර්ෂිකුලෙ විශාලෙ
මෙක්ෂ්‍යාකමශ්ලාක්‍ෂ්‍යමිදං ප්‍රපත්‍යතුම්.

11 අථාද්‍ය නොත්සහෙ ඉසි නිශ්විතාත්මන්
භව සථිරොා මා විමුවඃ ප්‍රතිඥම්,
මයොද්‍යතො හ්‍යෙෂ ශරඃ සථිව
යඃ ශුෂ්කෙ මිතරිපො විමුකතඃ

12 සපෘෂ්ටඃ ස වානෙන කථඤ්චිදෙඛඃ
සොමස්‍ය නප්තාප්‍යහවද්විචිත්තඃ,
ස චාභවච්ඡන්තනුරසථතන්ත්‍රඃ
ක්ෂීණෙ යුගෙ කිං බත දුර්බලොා'න්‍යඃ.

13 තත් ක්ෂිප්‍රමුත්තිෂ්ඨ ලහසව සංඥං
බාණොා හ්‍යයං තිෂ්ඨති ලෙලිහානඃ,
ප්‍රියාවිධෙයෙෂු රතිප්‍රියෙෂු
යං වක්‍රවාකෙෂ්විව නොත්සෘජාමි.

ක්‍රියාප්‍රයොග වශයෙන් ද කාලිදාසයන් බුද්ධචරිතය අනුගම නය කර තිබෙන බව පෙනේ.

බු: ච: 6-58 දිවේ‍යර්විශෙෂෛර්ජිහයාං ච චක්‍රුඃ

රඝු: 9-61 තං පාතයාං ප්‍රථමමාස පපාත පශචාත්

,, 13-36 ප්‍රභ්‍රංශයාං යො නහුෂං චකාර

,, 16-86 සංයොජයාං විධිවදුස සමෙතබන්ධුඃ

මේ වනාහි අපාණිනිය ප්‍රයොගයෙකි. ටීකාකාරයෝ ද එය කියා, වාකරණ විරුද්ධ වූ මේ ක්‍රියා ප්‍රයොගය බුද්ධචරිතයෙහි

යොදූ තිබෙනු දැක එය සාධුබවයෙන් ගෙන කාලිදාසයෝ සවකීය කෘතියෙහි කිප පොළකම යෙදූහ යනු නිශ්චිත වේ.

(මේ පිළිබඳ වැ 9 වැනි සගීයේ 61 වැනි ශ්ලෝකයට ලියූ විවරණය බලනු.)

වචන හා වගනති වශයෙන් ද බුද්ධචරිතය අනුගමනය කර තිබේ.

බුද්ධචරිත: 6–68 ක්වචිත් ප්‍රදධ්‍යෞ විලලාප ව ක්වචිත්
ක්වචිත් ප්‍රවස්ඛාල පපාත ච ක්වචිත්.

රඝුවංශ: 13–19 ක්වචිත් පථා සඤ්චරතෙ සුරාණාං
ක්වචිත් ඝනානාං පතතාං ක්වචිච්ච.

බු: ච: 13–73 දිශඃ ප්‍රසෙදුඃ ප්‍රබභෞ නිශාකරඃ

රඝු: වං: 3–14 දිශඃ ප්‍රසෙදුර්මරුතො ව්වුඃ සුඛාඃ

බු: ච: 1–22 වාතා ව්වුඃ සපශීසුඛා මනොඥ

කුමාරසං: 11–37 වාතා ව්වුඃ සෞඛ්‍යකරාඃ ප්‍රසෙදුඃ

බු: ච: 13–73 දිව්‍යො නිපෙතුර්භුවි පුෂපවෘෂ්ටයඃ

රඝු: 15–25 තත්ප්‍රතිඛ්‍වනිනො මූර්ධ්නි දිව්‍යාඃ කුසුමවෘෂ්ටයඃ

තවද බුද්ධචරිතයෙහි එන එක ම අදහස වෙනස් වචනයෙන් යෙදූ තැන් ද කාලිදාස කෘතීන්හි දක්නා ලැබේ. ඒ මෙසේ යි:–

බු: ච: 11–43 අතොඃපි නෛකානනසුඛොඝති කඝව්–
න්නෛකානනදුඃඛඃ පුරුෂඃ පෘථිව්‍යාම්.

මෙඝදූත: 2–48 කෘෂ්‍යෛකානනං සුඛමුපනතං
දුඃඛමෙකානනතතො වා.

බු: ච: 11–41 කාමෙෂවනෙකානතිකතා ව යසමා–
දතොඃපි මෙ තෙෂු න භොගසංඥ.

රඝු: 2–57 එකානනාවිධවංසිෂු මදවිධානාං
පිණ්ඩෂවනාසථා බලු භෞතිකෙෂු

බු: ච: 1–13 ධර්මාථිකාමා විෂයං මිථොන්‍යං
න වෙශමාචක්‍රුරසය නීත්‍යා

රඝු: 17–57 න ධර්මථිකාමාභ්‍යාං බබාධෙ න ච තෙන තෙන
නාථිං කාමෙන කාමං වා සොඃථෛන සදෘශසත්‍රිෂු.

මේ ආදි වශයෙන් දැක්විය හැකි සදෘශතා අනන්ත ය. ඒ සියල්ල මෙහි ලා දැක්වීම අනවශ්‍ය ය. විසතරාර්ථීන් විසින්

ආචාර්ය් කවල් මහතාගේ විවරණය බැලියයුතු. සැකෙවින් කිය තොත් අශ්වඝොෂ කෘත බුද්ධචරිත නැමැති කවුසටහන අකු ව කාලිදාසයන් සවකිය රඝුවංශ කාව්‍යවිත්‍රය සම්පූර්ණකර තිබේ. එය පහත සඳහන් ප්‍රයොගයන්ගෙන් ද සුබොධ වේ.

බු: ච: 3–19 වාතායනෙභ්‍යසතු විනිඃසෘතානි
පරස්පරොපාහිතකුණ්ඩලානි,
සත්‍රිණාං විරෙජුර්මුඛපඞ්කජානි
සකතානි හර්‍ම්‍යෂ්විව පඞ්කජානි.

රඝු: 7–11 තාසාං මුඛෙරාසවගන්ධගර්භෛර්–
ව්‍යාපාතාන්තරාඃ සාඳ්‍රකුතූහලානාම්,
විලොලනෙත්‍රභ්‍රමරෙගීවාක්ෂාඃ
සහස්‍රපත්‍රාභරණා ඉවාසන්.

„ 14–13 ප්‍රාසාදවාතායනදෘශ්‍යබන්ධෛඃ
සාකෙතනාගෙර්ඊඋදඤ්ජලිභිඃ ප්‍රණෙමුඃ.

කාලිදාස මහ කිවිහුගේ කාලය නිර්ණය කිරීමෙහි ලා අප විසින් මෙතෙක් කරුණු දැක්වූයේ ඓතිහාසික වූ ද ශාස්ත්‍රීය වූ ද සත්‍යයන් නොසලකා ඇතැම් භාරතීය විචාරකයන් විවිධ මත පළකර තිබෙන හෙයිනි. ඔවුන්ගේ මතානන්තර සියල්ලට ම මෙසින් පිළිතුරු ලැබී ඇත. රඝුවංශ කතෘහු කවරකලෙක විසූ වෙක් දැයි දැන ගැනීමට මෙයට වඩා කරුණු අවශ්‍යය යි නොසිතමු.

මෙඝදූත කාව්‍යයෙහි පෙනෙන "දිඞ්නාගානාං පථි පරිහරන් සථූලහස්තාවලෙපාන්" යන ශ්ලොකපාදයෙන් **දිඞ්නාගාචාර්‍ය්‍ය**යන් සිහි කෙරෙතියි ටීකාකාරයන් දක්වන මතය ද සැලකිය යුත්තක් සේ නොපෙනේ. මෙබඳු ශ්ලෙෂ කාව්‍යප්‍රයොග කාලිදාසයන්ගේ කෘතීන්හි නොදක්නා ලැබෙන හෙයිනුත්, දිඞ්නාගාචාර්‍ය්‍යවරයා කිවියකු නොවන හෙයිනුත්, න්‍යාය ශාස්ත්‍රඥයකු වූ දිඞ්නාගයන් හා විරොධයක් හෝ සඞ්ගවක් කිරීමට කිවියකු වූ කාලිදාසයන්ට කිසිම හේතුවක් ඇතැයි සිතීමට කරුණක් නැති හෙයිනුත් මේ මතය සර්ප්‍රකාරයෙන් ප්‍රතික්ෂා රහිත ය.

දිඞ්නාගාචාර්‍ය්‍යවරයා ආචාර්‍ය් වසුබන්ධුගේ ශිෂ්‍යයෙකැයි සිතීමට කරුණු තිබේ. කාල වශයෙන් කාලිදාසයන්ට මදක් පෙර විසූවෙකැයි සිතිය හැකි ය. හැරත් යථොක්ත මෙඝසන්දෙශ

ශ්ලෝකය පවා කාලිදාස රචිත වූවක් නොවේ යයි ද සැක කෙරෙති. ඒ කෙසේ හෝ වේවා මෙය කාලිදාසයන්ගේ කාල නිර්ණය කිරීමෙහි ලා ඉතා දුබල නිදර්ශනයෙකි.

කාලිදාසයන්ගේ කවිත්වය ඉතා ප්‍රකට ය. ඒ පිළිබඳ කිය යුතු දැ මතු දක්වමු. කාලිදාස කෙබඳු චරිතයක් කාලිදාසයෝ ඇති ව විසූවෙක් ද යනු අඳුකාරයෙන් වැසී තිබෙන කරුණෙකි. එයට හෙතුව චරිත හෝ ඉතිහාස ලිවීම එකල ඉන්දියාවට නුපුරුදු වූවක් හෙයිනි. කාලිදාසයන් වටකොට ගොතා තිබෙන විශ්වාස නො කට හැකි ජනප්‍රවාද ඉවත් කළහොත් ඉතුරුවන්නේ ඔහුගේ ම කෘතිවලින් උපුටාගත හැකි කරුණු සුළුපටු යෙකි. කාලිදාසීය කෘති සියල්ල පරිශීලනයෙන් බලන කලාවිඥයකුට ඔහුගේ තරමක් හොඳ චිත්‍රයක් නිර්මාණය කළ හැකි වේ.

වර්ණනාවන් ගැන සලකනවිට ඉන්දියාව පිළිබඳ ඔහුගේ දැනීම ඉතා මහත් ය. ඔහු තමන් උපන් ප්‍රදේශය වූ උතුරු ඉන්දියාවේ අධික වශයෙනුත් දකුණු ඉන්දියාවේ සුළුපට වශයෙනුත් සංචාරය කොට තිබෙන බව කිය හැකි ය. ඇතැම් ස්ථානයන් හා වස්තූන් පිළිබඳ කර තිබෙන වර්ණනයන් සලකා බැලීමේදී ඒ පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්ෂඥානයකින් යුක්තවූවකු බව ද නිශ්චය කළ යුතු ය.

කාලිදාසයෝ නගරයේ පවත්නා කලකලයටත් වනයේ ප්‍රශාන්ත භාවයටත් එක සේ ප්‍රිය කළ කෙනෙකි. දෙවියන්ට හා තපසුන්ට භක්තිමත් වූ හෙතෙම රජවරුන්ට හා කුමාරවරුන්ට ද ළැදි වූවෙකි. සෞන්දර්‍යය ප්‍රිය කළ ඔහු ස්ත්‍රීන්ගේ රූපශ්‍රියට වශඟ වූවෙකි. මෙයින් ඔහුගේ භින්න රුචිකත්වය හැඟේ. මේ භින්නරුචිකත්වය ඔහු නියම ශිල්පියකු බව පළ කෙරෙයි. සංගීතය, චිත්‍රශිල්පය, සවාභාවික සෞන්දර්‍යය, ආචාර ධර්මය, දර්ශන ශාස්ත්‍රය, රහස්‍යවාදය, ගණිතය, ජ්‍යොතිර්විද්‍යාව, යුද්ධ ශිල්පය, කාමශාස්ත්‍රය, රාජනීතිය, කෘෂිකර්මය, නාට්‍යකලාව, නෘත්‍යය යන මේ කරුණු ඔහුගේ මනොගොචර ව පැවැති විෂයයෝ ය. තත්කාලීන කලාශිල්ප ශාස්ත්‍ර විෂයෙහි පෘථුලාව බොධයකින් යුක්ත වූවකු බව යථොක්ත විෂයයන් ගැබ්කොට ඇති ඔහුගේ කාව්‍ය සවරූප මුද්‍රාවන්ගෙන් පැහැදිලි වේ.

කාලිදාස සවකීය කෘතීන්හි ප්‍රථම රචනාවෙන් තෘප්ත නො වූ වෙකි. පළමු කළ් රචනාව නැවත නැවතත් විවෙචන බුද්ධියෙන්

කියවා බලා නැවත නැවත වෙනස් කිරීම ඔහුගේ සිරිත විය. එක ම ග්‍රන්ථයේ තොයෙක් සංස්කරණයන් දක්නට ලැබීම මෙයට සාධකයෙකි.

වෙදවෙදඞ්ගාදි ඒ ඒ විෂයයන් පිළිබඳ කාලිදාසයන්ගේ නෛපුණ්‍යය පහත සඳහන් පාඨයන්ගෙන් ප්‍රකට වේ.

ආසීනමගීක්ෂිතාමාද්‍යඃ ප්‍රණවශ්ඡන්දසාමිව	රඝු: 1–11
ශ්‍රැතෙරිවාර්ථං සමෘතිරන්වගච්ඡත්	රඝු: 2– 2
උද්ඝාතඃ ප්‍රණවෝ යාසාං න්‍යාසයෙසන්‍ත්‍රිභිරුදීරණම් කාම් යඥඃ ඵලං සවගීස්තාසාං වේං ප්‍රභවෝ ගිරාම්	කුමාර:2–12
සතාං මතෙන ශ්‍රද්ධෙව සාඤ්ඡාදවිධිනොපපන්නා	රඝු: 2–16
අපවාද ඉවොත්සඟීං ව්‍යාවතීයිතුමීශ්වරඃ	රඝු: 15– 7
ධාතොඃසථාන ඉවාදෙශං සුග්‍රීවං සංන්‍යවෙශයත්	රඝු: 12–58
අපවාදෙරිවොත්සඟීඃ කෘතව්‍යාවෘත්තයඃ පරෛඃ.	කුමාර: 2–27
පශ්චාදධ්‍යයනාර්ථස්‍ය ධාතොරධිරිවාභවත්	රඝු: 15– 9
සුතාවසුත සම්පන්නෟ කොශදණ්ඩාවිව ක්ෂිතිඃ	රඝු: 15–13

භූගොලය හා ප්‍රාකෘතික විඥානය පිළිබඳ ව කිවිහුගේ ඥානය පහත සඳහන් වාක්‍යයන්ගෙන් හැඟේ.

සහස්‍රගුණමුත්ස්‍රෂ්ටුමාදත්තෙ හි රසං රවිඃ	රඝු: 1–18

සූර්‍යරශ්මියෙන් ඇදගන්නා ජලය නැවත වර්ෂාඝාරූපයෙන් පොළොවට ලැබෙන අයුරු ඔහු දැන සිටි බව මෙයින් පැහැදිලි ව පෙනේ.

රවිපිතජලාතපාත්‍යයෙ පුනරොඝෙණ හි යුජ්‍යතෙ නදී. කු: 4–44

යනුවෙන් මෙය ම කුමාරසම්භවයෙහි දැක්වී.

රඝුවංශ– 10–58. 13–4 ශ්ලෝක ද බලනු.

මේ ආදි වශයෙන් බාහිර කරුණු පිළිබඳ ව ද විශෙෂ ඥාන යකින් යුක්ත වූවකු බව පැහැදිලි වන නිදර්ශන බොහෝ ය.

කාලිදාසයන්ගේ කවිත්වය හා කෘතිහු

සංස්කෘත භාෂාමය කාව්‍ය රචනයෙහි පරමෙශ්වරත්වය කාලිදාස යන්ට පිරිනැමීම උචිත ය. කාලිදාස නාමය භාරතීය සංස්කෘත කාව්‍යලොකයෙහි අත්‍යුච්ච ස්ථානය භජනය කෙරෙයි.

"පුරා කවීනාං ගණනාප්‍රසඞ්ග
කණිෂ්ඨිකාධිෂ්ඨිතකාලිදාසඃ,
අද්‍යාපි තත්තුල්‍යකවේරභාවා-
දනාම්‍යා සාර්ථවතී බභූව"

යනාදීන් ගැයුන ලද කීර්තියක් ඇති අන්‍ය කිවිවරයෙක් මුළු ආශියා ඛණ්ඩයෙහි ම නැත්තේ ය. සංස්කෘතය ද ලෝකයේ ව්‍යාප්ත වූ විශාල සාහිත්‍යයක් ඇති පැරණි භාෂාවකි. එසේ ද වුවත් සංස්කෘතයට නවජීවනයක් ලැබුණේ කාලිදාසයන්ගේ විශිෂ්ට කෘතිවලිනි. කාලිදාසයන්ට පෙරත් පසුවත් රචනා කළ ගැඹුරු වූ ද සරල වූ ද නොයෙක් කාව්‍ය ඇතත් කාලිදාස කෘතීන්හි දක්නා ලැබෙන අර්ථ ව්‍යක්තිය හා මනොහරත්වය අන් කෘතීන්හි නො දක්නා ලැබේ. අශ්වඝොෂාදි පැරණි කිවීන් අනුකරණය කළ නමුත් කාලිදාසයන්ගේ කවිත්වය නිසර්ගසිද්ධ (=සවභාවික) ය. රඝුවංශ, කුමාරසම්භව, ශාකුන්තල, වික්‍රමොර්ශීය, මාලවිකාග්නි මිත්‍ර, ඍතුසංහාර, මෙඝසන්දෙශ යන මොවුහු ඔහුගේ කෘතිහු ය. මේ හැර තවත් සුළු සුළු නොයෙක් කෘති මොහු විසින් ම රචිත යයි සලකතත් ඒ කිසිවක් මහාකවි කාලිදාසයන්ගේ යයි කීමට අවකාශ නැත.

ඍතුසංහාරය

ඍතුසංහාර මෙඝසන්දෙශාදිය භාවයින කාව්‍යයන් අතුරෙන් ශ්‍රේෂ්ඨ ය. ඍතුසංහාරය මෙඝසන්දෙශය මෙන් ම කාලිදාසයන්ගේ නිර්මාණ ශක්තිය විදහා පාන දර්පණතලයක් වැන්න. සවාභාවික සෞන්දර්ය රුචිකත්වය මොහුගේ හැම කෘතියකින් ම පැනෙනත් ඍතුසංහාරය එහි පරිසමාප්ත ප්‍රඥඛ්කරත්වය පැහැදිලි කෙරෙයි. සුළු ප්‍රයාසයකින් මහත් අර්ථයක් ප්‍රකාශ කිරීමේ ශක්තිය කාලිදාස යන් තුළ පැවැති ලක්ෂණයක් වුව ද එය ඍතුසංහාරයෙන් ප්‍රකාශ නො වේ. මෙය කිවිහු තරුණ කාලයේ කළ කෘතියකැයි සැලකි මට කාරණයෙකි. ෂඩ්විධ ඍතූන් වර්ණනා කිරීම් වශයෙන් කරන ලද මේ කාව්‍යයෙන් සවභාව ධර්මයේ විවිධ ක්‍රියාකාරිත්වය ශතගුණ යෙන් සිතුවම්කොට පෙන්වයි. එසේ ම කිවියකුගේ සිතෙහි හට ගන්නා ක්ෂණික උද්වෙගයත් සවභාව ධර්මය කෙරෙහි පවත්නා ප්‍රේමයත් විදහා දක්වයි. රචනාශෛලිය වශයෙන් වර්ධ උසස් නොවන හෙයින් මෙය කාලිදාස කෘතියක් නොවේ යයි ද ඇතැම් විවාරකයෝ කියති. මෙ ද ඔහුගේ අන්‍ය නාට්‍යයන් පමණ මනහර නොවන මාලවිකාග්නිමිත්‍රය කාලිදාස කර්තෘත්වයෙන් බැහැර ලන්නට කරන උත්සාහය මෙන් නිෂ්ඵල ප්‍රයාස යෙකි. මේ කාව්‍යාදිය කිවිහු තරුණ කාලයෙහි කළ කෘතීහු යයි පිළිගත යුතු ය.

මෙඝසන්දේශය

භාරතයේ ඇති වූ අතිවිචිත්‍ර භාවගීත කාව්‍යය වූ මෙඝ සන්දේශය ලෝකයේ ම මධුර කාව්‍යයන් අතුරෙන් එකකි. රවනා ශෛලියෙන් ද නිර්මාණ ශක්තියෙන් ද සවාභාවිකා සෞන්දර්‍යයෙන් ද සියලු ම භාවගීත කාව්‍යයන්ට වඩා ශ්‍රේෂ්ඨ ය. එහි එන විවිධ වර්ණන නැමැති ඉන්ද්‍රජාලයෙන් කියවන්නාගේ සිත වශඟ කෙරෙයි. මෙම භාවගීත මුක්තාදාමයෙහි මූල පටන් අග දක්වා ප්‍රේමය නමැති රන්හුය අඛණ්ඩ ව පවත්නේ ය.

මෙහි දූතයා පිළිබඳ අදහස රාමායණයෙන් ගත් බව හැඟෙතත් කාව්‍යය නව්‍යනිර්මාණ ශෛලියෙක් ම ය. මේ කාව්‍යය අනුගමනයෙන් පසු කාලයන්හි නොයෙක් දූත කාව්‍ය කළ නමුත් මෙයට සමාන වන අන්‍ය කාව්‍යයක් මේ දක්වා ඇති නො වීය.

ශාකුන්තල

කාලිදාස කෘතීන් අතර අති ප්‍රකට කාව්‍යය ශාකුන්තල නාටකය යි. ඔහුගේ ප්‍රශස්ත කෘතිය ද මේ මැයි.

"කාව්‍යේෂූ නාටකං රම්‍යං තත්‍ර රම්‍යං ශකුන්තලං" යනාදීන් වර්ණිත වූ රසඥයන්ගේ මනනුවන් පැහැර ගන්නා වූ මේ කාව්‍යයෙහි කාලිදාසයන්ගේ නිර්මාණ ශක්තිය මැනවින් ප්‍රතිබිම්බිත ව පවත්නේ ය. එසේ ම අන්‍යයන්ගේ මානසික ප්‍රවෘත්තීන් නොයෙක් අයුරින් කල්පනය කොට වාක්ද්වාරයෙන් ප්‍රකට කිරීමේ ප්‍රභුත්වය මොහු කෙරෙහි නිසඟයෙන් ම පැවැති බව ශාකුන්තලයෙන් ප්‍රකට වේ. කාලිදාසයන්ට ඉන්දියාවේ ෂෙක්ස්පියර් යයි ව්‍යවහාරවූයේ මේ කාව්‍යය නිසා ය. එතෙකුදු වුවත් දෘශ්‍ය කාව්‍යයක් වශයෙන් බලන කල මෙය සර්වාංගදෝෂ යයි කිවහැකි නො වේ. කියවීමෙන් ප්‍රීතිවීම මුත් අභිනය දැක්වීමෙහිදී කාර්‍යසාධාරණයට නංවාලිය නො හැකි සූක්ෂ්ම හැඟීම් ඇතුළත් කොට තිබීම එහි ඇති මහාදෝෂය වේ.

වික්‍රමොර්වශීය

ශාකුන්තලය හා මහත් සමානත්වයක් ඇති මේ නාටකය කාලිදාසයන්ගේ කවිත්වයට කැලැල් කරන්නක් මෙන් පෙනේ. මෙය අභිනය කිරීමට දුෂ්කර වූවකි. මෙහි බොහෝ සෙයින් ශාකුන්තලයෙහි යෙදූ ප්‍රයෝගයන් ම දක්නා ලැබෙන හෙයින් මේ නාටකය රවනා කිරීමේදී කිවිහු වෙහෙසට පත් ආකාරයක් හැඟේ.

මාලවිකාග්නිමිත්‍රය

පූර්ණ නාටකාර්ථය හා සසඳන විට මාලවිකාග්නිමිත්‍රය ඉතා දුර්වල කෘතියෙකි. මෙහි පැනෙනුයේ රජවරුන් හා රාජ මාලිගාවන්හි ජීවිතය පිළිබඳ රූප රේඛාවකි. කථාශරීරයෙහි හෝ අදහස්වල හෝ නව්‍යත්වයෙක් ද නැත්තේ ය.

කුමාරසම්භවය

මේ වනාහි සකල කුමාරයාගේ නොහොත් ස්කන්ද දෙවියාගේ උත්පත්තිය වර්ණිත මහාකාව්‍යය සි. ශෘඞ්ගාරාදී රසයෙන් ද නගරාදි වර්ණනයෙන් ද චිත්තාකර්ෂණීය ලුහුඬු සිතුවම්න් ද විචිත්‍ර වූ මෙහි කාලිදාසයන්ගේ චින්තන ශක්තිය ප්‍රතිමූර්තිත ය. ශිව පාර්වතී දෙදෙනාගේ ප්‍රේම බන්ධනය සිතුවම් කොට තිබෙන අයුරු ද අතිශයින් මනහර ය.

මෙහි කථාශරීරය ශිවපුරාණ සකල්පුරාණාදියෙන් ගන්නා ලද්දකි. දෙවැනි වන්ද්‍රගුප්ත පුත්‍ර වූ කුමාරගුප්ත කුමාරයාගේ උත්පත්තිය නිමිති කොට රචනා කරන ලදැයි අනුමාන කටහැකි මේ කාව්‍යයට කුමාරසම්භව යන නාමය තබන ලදැ සි ඇතැම් විචාරකයෝ කියති.

රඝුවංශය

සංස්කෘත මහාකාව්‍යයන් අතර සර්ව්‍රේෂ්ඨ වූයේ රඝුවංශය සි. ශ්‍රෝතෘජනයාගේ ප්‍රසාද සංවේගයන් කුළුගන්වන අයුරින් බඳනා ලද මේ මහාකාව්‍යයෙහි රචනා ශෛලිය ප්‍රෞඪ ය, භාෂාව සුලලිත ය, අදහස් ප්‍රකට ය, වර්ණනා චිත්තාකර්ෂණීය ය, ශෘඞ්ගාරාදි රසයෙන් පරිපුෂ්ට ය, දූර්ශනික විචාරයන්ගෙන් අනූන ය. කාලිදාස කිව්න් කෙරෙහි පැවැති භක්තිය උද්වේගය, නිසුණු අවබෝධය හා රචනා චාතුර්‍යය මේ කාව්‍යයෙන් මොන වට පැහැදිලි වේ. ප්‍රේමය මූර්තිමත් කිරීමට, සවභාවධර්මය සිතුවම් කිරීමට, අධික වර්ණනයට, කල්පිත පියැඹීමට, කාව්‍යකයන්ගේ මනොවෘත්තිය විදහා පෑමට, ප්‍රකෘතිය පිළිබඳ විවිධ අවස්ථාවන් කැටයම් කිරීමට, උපමාසන්දර්ශනයට කාලිදාසයන් කොතරම් චතුර ද යනු රඝුවංශයෙන් තේරුම්ගත හැකි ය.

රඝුවංශය වීරකාව්‍යයෙකි. ලොකයේ වෙනත් මහාකාව්‍ය යන් හා සංසන්දනය කර බලන විට සර්ව්‍රෝත්කර්ෂයෙන් එහි වීර රසය ගැබ් වී තිබේ. වීර චරිත, වීර ක්‍රියා, වීර අදහස් වර්ණනා කිරීම මේ කාව්‍යයේ විශෙෂ ලක්ෂණයෙකි. පහත සඳහන් ශ්ලෝකවලින් රඝුවංශයේ වීර රසය ප්‍රකට වේ.

3–53 තතඃ ප්‍රහස්‍යාපභයඃ පුරන්දරං
පුනර්හාෂේ තුරගස්‍ය රක්ෂිතා,
ගෘහාණ ශස්ත්‍රං යදි සඟී ඒෂ තෙ
න බල්වනිර්ජිත්‍ය රණ්‍ඩං කෘතී භවාන්.

3–54 ස එවමුක්ත්වා මඝවන්නමුන්මුඛඃ
කරිෂ්‍යමාණඃ සශරං ශරාසනම්,
අතිෂ්ඨදුලීඪවිශෙෂශොභිතා
වපුඃප්‍රකාමේණ විඩම්බිතෙශ්වරඃ.

3–57 ඛරෙඃ කුමාරෙ පි කුමාරවික්‍රමඃ
සුරද්විපාසඵාලනකර්කශාඞ්ගුලෞ,
භුජේ ශචීපත්‍රවිශෙෂකාඞ්කිතෙ
සඛ්‍යාමචිහ්නං නිචඛාන සායකම්.

3–58 ජහාර වාන්‍යෙන මයූරපත්‍රිණා
ශරෙණ ශක්‍රස්‍ය මහාශනිධ්වජම්,
චුකොප තස්‍යෙම ස භෘශං සුරශ්‍රියඃ
ප්‍රසහ්‍ය කෙශව්‍යපරොපණාදිව.

3–63 රණ්‍ඩහීඃශං වක්ෂසි තෙන තාඩිතඃ
පපාත භූමෞ සහ සෛනිකාශ්‍රැභිඃ,
නිමෙෂමාත්‍රාදවධූය තද්ව්‍යථාං
සහොත්ථිතඃ සෛනිකහර්ෂනිස්වනෛඃ.

සත් වැනි සඟියේ 38 සිට 65 දක්වා ද, 9 වැනි සඟියේ 50 සිට 72 දක්වා ද, 11 වැනි සඟියේ 11 සිට 19 දක්වා ද, එහි ම 26 සිට 31 දක්වා ද, එහිම 63 සිට 86 දක්වා ද, 12 වැනි සඟියේ 72 සිට 100 දක්වා ද, 15 වැනි සඟියේ 17 සිට 24 දක්වා ද, 16 වැනි සඟියේ 77 සිට 79 දක්වා ද ඇති ශ්ලෝක ද බැලිය යුතු ය.

වංශකථා ගැන සලකන විට රඝුවංශය ඉතා විශිෂ්ට වංශ කථාවෙකි. භාරතීයයන්ගේ අතිප්‍රිය කාව්‍යය ද මේ මැයි. බාල තරුණ මඛලු හැමදෙනාගේ ම සිත්ගන්නා අයුරින් රචනා කර තිබීම එයට හේතුවී යයි සිතිය හැකි වේ. සංස්කෘතප්‍රිය භාරතීය යන් බාල්‍යාවස්ථායෙහිදී ම තම දූපුතුන් අතට දෙන ප්‍රථම කාව්‍යය ද මේ ය. මේ අනුව සලකන විට ජනොපයොගිත්වය කෙසේ වෙතත් රඝුවංශය මුහු කළ නුමුහු කළ නුවණ ඇති කාගේත් විනොදය දියුණු කරන එක ම මහාකාව්‍යය යි කිය යුතු වේ.

කිව්යකු වශයෙන් කාලිදාසයන්ට ලැබියයුතු සථානයත් ඔහුගේ කෘතීන් පිළිබඳ තක්සයත් කෙබඳු දැ යි

රඝුවංශ මහාකාව්‍යයෙන් මීට ප්‍රථම අප විසින් දැක් වූ කරුණු

පැහැදිලි වන අනු ව වටහා ගැනීම දුෂ්කර නො

තත්කාලීන ආර්ථික වේ. එසේ ද වුවත් සාමාන්‍යයෙන්

රාජනෛතික කාව්‍ය හදුරන්නවුන් විසින් නො

සාමාජික තත්ත්වය සලකා හරින පැත්තක් ද ඇත්තේ ය. එනම් කාව්‍යය රචනා කරන කාලයේ දී රටේ පැවැති ආර්ථික රාජනෛතික සාමාජික තත්ත්වය කෙසේදැ යි කාව්‍යානුසාරයෙන් පිරික්සා බැලීම යි.

රඝුවංශාගත වර්ණනාවන් අනු ව සලකන ඓතිහාසික හැඟීම් විරහිත ඇතැම් විවාරකයෝ ඒ කාලයේ අවශේෂයෙන් සියලු ම භාරතීයයෝ වහල් බැවින් තොර ව ආචාරශීලී ව සුඛිත ව මුදිත ව විසූහ යි නිගමනය කෙරෙත්. එය මහා මුළාවෙකි. එබඳු සවණී යුගයක් කිසිකලෙකත් ඉන්දියාවේ හෝ වෙන රටෙක හෝ ඇති නො වූ හෙයිනි.

ගුප්තසවණීයුගයේ පැවැති උත්තමතිය ප්‍රධාන වශයෙන් බ්‍රාහ්මණයන් සවලපදෙනකුගේත් රජුන්ගේත් සිටුවරුන්ගේත් රදළ වරුන්ගේත් පමණක් යශෛශ්වර්‍යයට සීමා වූවකි. සීමා රහිත කාලයක පවත් ජනසමාජයේ දුෂ්කර වැඩ කොටස සිදුකිරීමෙන් මනුෂ්‍යවර්ගයාට මහත් සේවයක් කළ නීව යයි සම්මත අසරණ මිනිසුන්ගේ තත්ත්වය හින්දු ශිෂ්ටාචාරයේ අතිශ්‍රේෂ්ඨ අවධිය වූ ගුප්ත සවණීයුගයේදීත් අහලකින් වත් උසස් ව නො පැවැති බව රඝු වංශයේ පැතෙන **ශම්බූක** ශූද්‍රයාගේ කථාවෙන් පැහැදිලි වේ. ඒ මෙසේ යි:–

"අනතුරු ව එක්දිනක් එක්තරා බ්‍රාහ්මණයෙක් තරුණ වන්නව ද පෙර මළා වූ පුත්‍රයකු රාම රජු වෙත ගෙන අවුත් මාලිගා ද්වාරයෙහි බහා රජහට ආක්‍රෝශ කරන්නට වන. "එම්බා පෘථිවිය! ඔබ දශරථ රජුගේ අභාවයෙන් ඉතාමත් අභාග්‍ය අවස්ථාවකට පැමිණියහු" යනාදීන් පරිභව බණන්නා වූ බ්‍රාහ්මණයාගේ හඬ අසා තොරතුරු විමසා දැන රාම රජ ලජ්ජිත විය, අකාල මරණයක් ඉක්ෂ්වාකුවංශිකයන්ගේ රාජ්‍යයෙහි නො වන හෙයිනි. රජතෙම "මොහොතක් ඉවසව"යි බ්‍රාහ්මණයා නවතා යමයාගෙන් පළි ගැනීමට පිටත් විය. එහෙණෙහි ම රජු ඉදිරියෙහි "මහරජ තොපගේ රාජ්‍යයෙහි මිනිසුන් කෙරෙහි අයෝග්‍ය හැසිරීමෙක් වෙයි, එය සොයා ශමනය කරව. එයින් ඉෂ්ටාර්ථ සිද්ධිය වන්නේ ය"යි අමානුෂිකාවවාදයෙක් ඇසිණ.

රජ එය ද සිතට ගෙන පුෂ්පක රථයෙන් ඒ ඒ දිශායෙහි ඉඟිලෙමින් පරීක්ෂා කරන්නේ ගඝක ඝරිකුරු ව එල්බ දුෂ්කර තපසක් කරන්නා වූ ශම්බක නම් ශූද්‍රයකු දැක ජාති හොත්‍ර විචාරා ශූද්‍රයන් විසින් තපස් රැකීම වේදයටත් ධර්මශාස්ත්‍රයටත් විරුද්ධ බැවින් "මෙය ම ධර්මවිරෝධී අනාචාරය" යි සිතා රජතෙමේ ඔහුගේ හිස සිඳ ලී ය. දුෂ්කර වූ තපසින්‍නුදු සඟනියට යා නො හැකි වූ ශම්බුකයා රජු අතින් දඬුවම් ලැබීමෙන් එකෙණෙහි ම සඟගියට ගියේ ය. රජතුමා පෙරළා මාලිගයට එත් ම මළ බමුණු පැටියාට නැවත ජීවිතය ලැබී තිබෙනු දක්නා ලදි." (15 වැනි සඟියේ 42 පටන් 56 දක්වා ශ්ලෝක බලනු.)

මෙය පහත් පඬිකමියේ මිනිසුන්ට අන් සැපතක් තබා යටත් පිරිසෙසින් ආගම ඇදහීමේ නිදහස වත් එකල නො පැවැති බවට සාධකයෙකි. මේ අනු ව සලකන විට අද මෙන් ම එදා ද සාමාන්‍ය මහජනයා නොයෙක් දුක් කම්කටොලුවලින් ගහන ව සිටි බව නිශ්චය කළ හැකි වේ.

ශම්බුක කථාව රාම රජ කාලයේ කථාවකැ යි කියහැකි වුවත් කාලිදාස එය අනුමත කර තිබෙන නිසා එකල ද ජාතිභේදය උග්‍ර වැවැති බව නිසැක ය. බ්‍රාහ්මණ බලය එකල අතිශයින් බල පැවැත් වූ හෙයින් බ්‍රාහ්මණයන් තුටු කිරීම පිණිස මෙය ලියූ බව ද සැලකිය හැකි ය. බ්‍රාහ්මණයන්ගේ කූට බුද්ධියත් වසතු තණ්හාවත් නිසා එකල රජුන් විසින් රටේ ධනය බ්‍රාහ්මණයන් පිදීම පිණිස ම යෙදූ බව ද පෙනේ.

1 වෙනි සඟියේ 26 වෙනි ශ්ලෝකය
5 වෙනි „ 31 වෙනි ශ්ලෝකය
} බලනු.

කාලිදාස බ්‍රාහ්මණ බලය කොතරම් වසඟ සිටියේ දැ යි දෙවැනි සඟියේ දැක්වෙන දිලීප රජුගේ ගොත්‍රත සමාදානය වර්ණිත ක්‍රමයෙන් සිතාගත හැකි වේ. තවද ගුප්ත කාලයේ දුප්පත් අසරණතම් හා රොගපීඩාවලින් මහජනයා පෙළුණු බව ඒනියන්ගේ ගමන් විසතරයෙන් පෙනෙන්ට තිබේ. එකල පැටිනා නගරයේ දුප්පත් රොගීන්ට හා අනාථයන්ට ගිලන්හල් තනා තුබුණු බව හෙතෙම සඳහන් කරයි. නියම සඟණියුගයක් තුබුණේ නම් රටක් දුප්පතුන්ගෙන් හා අනාථයන්ගෙන් යුක්ත විය නො හැකි ය.

රඝුවංශය විශිෂ්ට රාජනෛතික කාව්‍යයෙකැ යි ද සමහරු කල්පනා කරත්. විවෙචන බුද්ධියෙන් බලතහොත් එහි දක්නා

ලැබෙන නීති සිඟල්ල ම පාලකයන්ගේ බලය වැඩි කරගන්නා වූ ද සාමාන්‍ය මහජනයාගේ තත්ත්වය පිරිහෙළන්නා වූ ද කුට උපාය මාර්ගයෝ ය. රජුන්ගේ ම වර්ණනයන් මිස ප්‍රජාවගේ දියුණු ව පරමාර්ථ කොට පැවැති කිසිම පාලන ක්‍රමයක් එහි නො පෙනේ. කොටින් කියතොත් මේ කාව්‍යය සාම්‍රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති තහවුරු කිරීම ට ලියූවකි. ප්‍රථම සර්ගයේ 30 වැනි ශ්ලෝකය එයට එක් නිදර්ශනයෙකි. එසේ ම මේ කාව්‍යය ගුප්තරාජ්‍යයේ මහත්ත්ව අන් අයුරෙකින් ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස කරන ලද්දකැ සි ද සැලකීමට තරුණු තිබේ. චතුර්ථ සර්ගයේ පැතෙන රඝු රජුගේ දිග්විජය වර්ණනය යෙන් සමුද්‍රගුප්ත රජුගේ දිග්විජය දක්වයි. රඝු රජුගේ ජයසන්ධ පිහිටුවීමත් අශ්වමේධ යාගයත් සමුද්‍රගුප්ත රජුගේ එම ක්‍රියා ලක් කොට වර්ණිත බව කිය හැකි ය. ඇත්ත වශයෙන් කියතහොත් රඝුවංශය වනාහි පළමු වැනි චන්ද්‍රගුප්ත රජුගේත් ඔහු පුත් සමුද්‍ර ගුප්ත රජුගේත් ශූර වීර ක්‍රියා පිළිබඳ වර්ණනයෙකි.

එකල ඉන්දියාවේ ගමන් මාර්ග ඉතා දුෂ්කර ව පැවැති බව රඝු රජුගේ දිග්විජය වර්ණනයෙන් පෙනේ. ඉතා ධාර්මික ව රජ කළ රජුගේ රාජ්‍යයෙහි පවා වරප්‍රරූඪ ක්‍රමය පැවැත්තේ ය. එයින් හැඟෙන්නේ ඒ ආණ්ඩුක්‍රමය මහජනයා ප්‍රිය නො කළ බැවින් දැඩි පාලන විධි ඔසොදා තුබුණු බව යි. එකල පැවැති රාජ්‍යතන්ත්‍රය අද පවත්නා එකාධිපති ක්‍රමයට සමාන වූවක් මුත් ප්‍රජාතන්ත්‍ර ක්‍රමයක් නො වේ. බුද්ධ කාලයේ පවා ඉන්දියාවේ පැවැති ප්‍රජාතන්ත්‍ර පාලන ක්‍රම බ්‍රාහ්මණ බලය වැඩි වූ කාලයේ අභාවයට පත්වූයේ ක්ෂත්‍රියයන්ගේ ගණතන්ත්‍ර ක්‍රම බ්‍රාහ්මණ යන් රැවි නො කළ හෙයිනි. බුද්ධාගම ගණතන්ත්‍ර පාලනයට අනුබල දුන් ආගමකි. එහෙත් එය වෛදික ශිෂ්ටාචාරයට අනු කූල නො වූ බැවින් මහජනයාගේ දියුණුවට හිතවත් පාලන ක්‍රමයන්ට පමණක් නො ව ඊට අනුබල දෙන ආගම්වලට ද විරුද්ධවීම බ්‍රාහ්මණයන්ගේ සිරිත විය. ඉන්දියාවෙන් බුද්ධධර්මය අතුරුදන්වීමට අන්‍යායීන්ගේ වරදටත් වඩා රාජනෛතික ප්‍රතිගාම්භාවය හේතුවී යයි මෙයින් නිශ්චය කළ හැකි ය.

රඝුවංශයේ සඳහන් රජුන්ගේ චරිත ගැන සොයා බැලීමෙන් ද කරුණු රැසක් අවබෝධ කරගත හැකි ය.

රටවැස්සන්ගේ ජීවිතයත් මරණයත් අතට ගෙන සිටි මේ නරදෙවියන් වස්තු සම්පත් හා කාමසම්පත් විඳනය කිරීමෙහි ලා මේ පොළොවෙහි උපන් කිසිවකුටත් දෙවෙනි නො වන බව රඝුවංශයෙන් පෙනේ. අනතිමේදී ඔවුන් කරන ලොකු ම

පරිත්‍යාගය නම් කාම දුඃඛය සංසිඳීමෙන් පසු මොක්ෂය සෙවීම පිණිස තපසට යෑම සි. මොවුනතර දැඩි මිථ්‍යාවිශ්වාසයෝ වූහ. දඩයම් කිරීම ඔවුන්ගේ ලොකු ම ක්‍රීඩාව විය. මිනිසුන්ට ළංවිය නො හැකි පරිදි සුරක්ෂිත විශාල වනප්‍රදෙශ මේ සඳහා වෙන්කර තුබුණේ ය. නාටක සත්‍රීන් නො මැති රජමාලිගයක් ඉඳියාවේ නැති විය. මල්මාලා ගෙතීම්, ඇඟ ඉලීම්, නැහැවීම්, පවන් සැලීම්, මඟුල්සත් ඇල්වීම්, සුවඳ දීම්, ඇදුම් පැලඳුම් ඇඟලීම් ආදියෙන් ඔවුහු රජුන්ට උපස්ථාන කළහ.

බ්‍රාහ්මණබලය අධික ව පැවැති අතර ම රජුන්ගේ කැමැත්ත ඉටුකිරීමට ද බාධාවෙක් නො විය. එකල නීතිය නම් රජුගේ කැමැත්ත ය. එහෙයින් ම ඔවුන්ගේ බලය සීමාරහිත විය. එය සීමාකිරීමට ප්‍රබල වූයේ කරුණු දෙකෙක් පමණෙකි. එනම් කැරලි ගැසීම හා රජුගේ ජීවිත විනාශය සි. රඝුවංශයේ එන මහිපාලයන් අතර අතිපි රජ ශ්‍රෙෂ්ඨ පුරුෂයෙකි. එසේ ද වුවත් ඔහුගේ රාජ්‍යයේ ද වරපුරුෂයන් නො අඩු ව සිටි බව පැනේ. ඒ රජුගේ ආණ්ඩු ක්‍රමය පවා මහාජනයා රුචි නො කළ බව එයින් සිතා ගත හැකි ය.

රඝුවංශයේ අන්තිම සර්ගයෙන් අතීත රජකුගේ චරිතය කාලිදාස විසිතුරු බසින් සිතුවම් කරයි. දිවා රාත්‍රී දෙක්හි කාමුක කාන්තාවන් පිරිවරා ජලක්‍රීඩා කරමින්, උද්‍යානයන්හි හැසිරෙමින්, මද්‍යපානය කරමින්, නටමින්, ගයමින්, වයමින්, ඒ ඒ අවස්ථායෙහි භාග්‍යවන් සතුටු කිරීම පිණිස ඔවුන්ගේ තාඩන පීඩනයන් ද ලබමින් කල්ගෙවන රජතෙමේ රට වැස්සාගේ යහපත තණ පතක් පමණවත් නො සැලකී ය. තූර්‍යනාදයෙන් තොර නො වූ මාලිගයන්හි කාමිනීන් හා කාම සුඛයෙහි ම්මත්ත වූ මේ අග්‍රිවර්ණී රජ මහජනයාට දක්නට පවා සුලභ නො විය. මන්ත්‍රීන්ගේ ඉල්ලීමට ගෞරවයක් වශයෙන් ප්‍රජාවන්ට දර්ශනය පිණිස කිසිකලෙක පැමිණියේ කවළියෙකින් දික් කළ පාදය පමණෙකි. අතීත කාලයේ විසූ බොහෝ රජවරු කොතරම් ආත්මාර්ථකාමී ව ක්‍රියා කළාහුදැ යි තේරුම් ගැනීමට මෙය හොඳ ම නිදර්ශනයෙකි.

මේ ආදි වශයෙන් කරුණු විමසා බැලීමේ දී භාරතීය ඉතිහාසයේ අතිසමෘද්ධිශාලී යුගය වූ ගුප්ත සවර්ණයුගයේ පවා ජනකාය නානාවිධ ජාතිභෙද පඬුකාභෙදාදියෙන් භින්න ව අන්තනෝ මනික රාජබලයෙන් තැළී පෙළී, දුක්කරදරවලින් ගහන ව වුසූ බවත්, එබඳු යම්කිසි සැපයක් ශාන්තියක් ඒතම් එය රජුන්ට හා

ඔවුන් ඇසුරු කරන පුරෝහිතයන්ට ද, උසස් තත්ත්වයේ බමුණන්ට ද, තවත් ධනවත් විසා දෙනකුට ද සීමාවූවක් බවත් පැහැදිලි වේ. රඝුවංශ කාව්‍යයෙන් මෙකී නොකී දූෂිත පාලන ක්‍රමවලට හා දූෂ්ට සාමාජික ප්‍රතිපත්තිවලට අනුබල දීමක් මුත් වචනයෙකිනුදු විරෝධයක් නො දැක්වීම අදහස් අතින් කාව්‍ය කර්තෘහුගේ දුර්වලත්වය ප්‍රකට කිරීමෙකි. ජනප්‍රවාදයක පෙනෙන හැටියට කාලිදාසයන්ගේ පියා පවා ඉතා ම දුප්පත් තැනත් ගම්වැසියෙකි. එසේ තිබියදීත් කාලිදාසයන්ට දුප්පතුන් ගැන මතක් නොවීම පුදුමයට කරුණෙකි "කාව්‍යං යශසේ'ර්ථකෘතෙ ව්‍යවහාරවිදෙ **ශිවෙතරක්ෂතයෙ**" යනුවෙන් පාපය හෙවත් දුඃඛය දුරුකිරීම ද කාව්‍යයෙන් ලැබිය යුතු ප්‍රයෝජනයෙකැයි දැක් වේ. එහෙත් රඝුවංශයෙන් ආවිණිණකල්පික මිථ්‍යා විශ්වාසයන්ට අනුබලදීමත් රජුන්ට ආවැඩීමත්, බ්‍රාහ්මණ බලය අතිශය උත්කර්ෂයෙන් පෙන්වීමත් හැර සාමාන්‍ය ලොකයාගේ දුඃඛ විනාශයට හෝ බුද්ධි විකාශයට හෝ, පවත්නා දූෂ්ට සිරිත් විරිත් නැති සොඵ ශිෂ්ට සමාජයක් නිර්මාණය කිරීමට හෝ පිහිටක් නැතිවීම ඔහුගේ මහා කවිත්වයට කැලලෙකි.

පෙර අපර දෙදිග ම ඇතැම් ලෙඛකයන් විසින් කාලිදාස ෂේක්ස්පියර්ට සමාන කොට දක්වා තිබේ. මේ දෙදෙනා **කාලිදාස හා ෂේක්ස්පියර්** බැලිය යුතු ය.

කාව්‍යකලාව අතින් සලකන විට වේ දෙදෙන ම සමකක්ෂයෙහි ලා ගිණිය හැකි ය. එසේ ද වුවත් මේ දෙදෙනාගේ කෘතීන් පරීක්ෂා කිරීමේදී රසභාවාදි වශයෙන් පවත්නා වෙනස් කම් අහසට පොළොව මෙන් දුරස්ථ ය. කාලිදාස කෘති විනොදයට හා ශෘඞ්ගාරයටත් මනඃකල්පිත අදහස්වලටත් සීමා වී තිබේ. එහෙත් ෂේක්ස්පියර්ගේ තත්ත්වය මෙයට හාත්පසින් ම විරුද්ධ ය. හෙතෙම මනුෂ්‍ය ජීවිතය පිළිබඳ හැම අංශයක් ම විදහා දක්වූවෙකි. ජීවිත වීණාවෙහි හැම තතක් ම සපගී කළ කෙනෙකි. නාට්‍යකලා විශාරදයකු වශයෙන් ද, අන්‍යයන්ගේ විපත්තේදී දුක් වන්නකු වශයෙන් ද, සැපතේදී ප්‍රීතිවන්නකු වශයෙන් ද, කාව්‍ය කලාවේ පරමාර්ථය සොයන කලාවිඥයකු වශයෙන් ද, මානව සමාජය නියම මාර්ගයේ ගමන් කරවන මාර්ගදේශකයකු වශයෙන් ද, නව්‍යසමාජයක් ගොඩනැඟීමට අනුබල දුන් අනුශාසකයකු වශයෙන් ද ෂේක්ස්පියර්ගේ බුද්ධි ප්‍රභාවය ඉදිරියෙහි කාලිදාසයෝ හිරු ඉදිරියෙහි කඳේකිම්යකු මෙන් නිෂ්ප්‍රභ වෙති.

කාලිදාසගේ කෘතිවලින් ඔහුගේ බුද්ධි විකාශයෙක් නො පැනේ. ඔහුගේ ජීවිතයේ මූල් කාලයේ යම් විශ්වාසයෙක් හෝ පිළිගැනීමෙක් ඒ නම් ජීවිතාවසානය දක්වා එය ම බල පැවැත් වී ය. රජුන් හා ප්‍රබල මිනිසුන් සාමාන්‍ය ජනයාගේ ගැලවුම් කාරයන් හැටියට පිළිගෙන තුබුණු බව මූල් අවධියේ කළ මාල විකාග්නිමිත්‍රයෙන් පැනේ. ඒ විශ්වාසය බුද්ධිය මුහුකළ අවසථා යෙහි පවා නො වෙනස් ව පැවැති බව ශාකුන්තලයෙන් හා රඝු වංශයෙන් ද දැක්ක හැකි ය. කාලිදාස තත්කාලීන වහල් අදහස් වලට හෝ මිථ්‍යා විශ්වාසයන්ට විරුද්ධ ව වචනමාත්‍රයක් වත් ප්‍රකාශ කිරීමට තරම් උදාරචරිත ඇත්තකු නො වීම ඔහු කෙරෙහි කරුණාවක් හෝ මෛත්‍රියක් නො පැවැති බවට සාක්ෂ්‍යයෙකි.

ෂේක්ස්පියර්ගේ කෘතිවලින් ඔහුගේ තරුණ කාලයේ පටන් වෘද්ධාවසථාව දක්වා ක්‍රමයෙන් බුද්ධි විකාශය ඇති වූ පරිදි පැහැ දිලි ව පෙනෙන්ට තිබේ. ඔහුගේ කෘති, ආරම්භ කාලය පරිනත කාලය සඞ්ක්‍ෂී කාලය නිවෘත්ති කාලය යි සතර කොටසකට බෙදිය හැකි ය. **මිඩ් සමර් නයිට්ස් ඩ්‍රීමය** වැනි කාල්පනික කෘති ප්‍රථම යුගයට ද, **ඇශ් යූ ලයික් ඉට්** හා **ට්වෙල්ත් නයිට්** වැනි සුඛාන්ත නාටක දෙවෙනි යුගයට ද, **හැම්ලිට්, ලියර්** හා **මැක්බත්** වැනි විශිෂ්ට දුඃඛාන්ත නාටක තෘතීය යුගයට ද, ටෙම් පිස්ට් වැනි ආධ්‍යාත්මික විචාරයන්ගෙන් ගහන නාටක සිවුවැනි යුගයට ද අයත් වෙති.

ෂේක්ස්පියර්ගේ කෘතිහු ඔහුගේ සාමාජික ජීවිතයත් කලා ශිල්පඥතයත් විදහා පාන කැඩපත් වැන්න. කලාශිල්පියකු වශයෙන් ඔහුගේ නෛපුණ්‍යය කෙබඳු දැ යි දැක්වීමට මෙහි අව කාශයෙක් නැත්තේ ය. එහෙත් සංක්ෂේපයෙන් කියතොත් සාජීජනීන ප්‍රඥාදෘවභාවයත්, මානුෂික ප්‍රකෘතිය පිළිබඳ ගැඹුරු අවබොධයත්, නාට්‍ය රස ගැන්වීමෙහි අනුපම ශක්තියත්, අප්‍රතිහත වාක් වාතුර්යයත් නිසා කලාවිඥයකු වශයෙන් ඔහුට ඉතා උසස් සථානයක් හිමිවිය යුතු ය.

ෂේක්ස්පියර්ගේ ඥානගතිය හැම තත්වයක ම මිනිසුන් හා ඔවුන්ගේ ජීවිතය පිළිබඳ හැම අවසථාවක් ම විනිවිද පැවැත්තේ ය. හෙතෙම දුක මෙන් ම සැපය ද හොඳ මෙන් ම නපුර ද, මුළාව මෙන් ම නුමුළාව ද, ධනී බව මෙන් ම දුගී බව ද මැනැවින් දත්තෙකි. ෂේක්ස්පියර් මිනිසුන්ගේ අදහස් හා ලොකතත්වය මූර්තිමත් කොට තිබෙන අයුරු විසමය ජනක ය.

ෂේක්ස්පියර් ජනසමාජයට තත්ත්වාවබොධයක් ඇතිකිරීමට කෙතරම් උත්සාහ ගෙන තිබේ ද යනු ඔහුගේ කෘති පරීක්ෂණ

යෙන් පැහැදිලි වේ. ඔහු ද ආදි ම අවස්ථාවේ කාව්‍ය රචනා කෙළේ රාජාදි ප්‍රබල මිනිසුන් ආදර්ශී කොට පෙන්වමිනි සමා ජයේ එක්සත්කම හා ක්‍රමානුකූල පැවැත්ම මහේශාක්‍ය ප්‍රජෙශ් වරයන්ගේ අනුභාවයෙන් ම සිදුවිය යුතු යයි හෙතෙම මුල් කාල යේදී කල්පනා කෙළේ ය එහෙත් සමාජ සඞ්ඝර්ෂය පිළිබඳ ප්‍රත්‍යක්ෂානුභවය පසුව ඒ අදහස වෙනස්වීමට හෙතු විය. **ලියර්, මැක්බත්** නම් දුඃඛාන්ත නාටකද්වයෙන් පෞද්ගලික බලයට තදින් පහර දුන් ඔහු තත්කාලීන දුක් කම්කටොලු හා අධර්ම වලට හෙතු ද පෙන්වා තිබේ. ලියර් නාටකයෙන් පෞද්ගලික බලය පැහැර ගැනීමෙන් පසු අනුන් මැඩලීමට ඇති වන අභිලාෂ යත් මැක්බත් නාටකයෙන් පෞද්ගලික බලය තමාගේ ම විනාශ යට හේතුවන සැටිත් දැක්විය. ඔහුගේ මුල් කාලයේ පැවැති අදහස් පසු ව වෙනස් වූ බවට **ඇන්ටනි ඇන්ඩ් ක්ලියෝපැට්රා** නාටකය ද සාක්ෂ්‍යයෙකි. එහි දැක්වෙන අයුරු මෘදුගති ඇති ඇන්ටනිගේ වැටීමෙන් මධ්‍යයුගයේදී පැවැති මානුෂික සම්බන්ධයේ විනාශයත්, අනුකම්පා විරහිත ඔක්ටේවියැස්ගේ ජය ග්‍රහණයෙන් ආත්මාර්ථකාමී ධනවාදීන්ගේ විජය ප්‍රාප්තියත් පැහැදිලි කෙරෙයි.

වර්ෂ 1607 දී මධ්‍යම එඞ්ගලන්තයේ බලවත් කැරැල්ලක් ඇති විය. **කොරියෝලේනස්, ටෙමන්** යන නාටකද්වය රචනා කෙළේ මේ වර්ෂයේදී ය. කොරියෝලේනස් නාටක යෙන් කර්‍කශ පාලකයන්ගෙන් වන අනර්ථය පෙන්වයි. පෞද්ග ලික බලමහිමයෙකින් ධනවාදයේ පවත්නා අවුල් විශවුල් නිරවුල් කළ නොහැකි බව මේ කාලයේදී ෂේක්ස්පියර් මැනවින් දැන සිටියේ ය. හෙතෙම තත්කාලීන දුෂ්ට සමාජික ප්‍රතිපත්ති නිසා අතිශයින් සංවේගයට ද පැමිණියේ ය. මිනි සුන්ගේ ගුණධර්මවලින් කිසි ම පිහිටක් නැතැයි සිතන තරමට ඔහුගේ සංවේගය බලවත් වූයේ ය. මුදලේ බලය අන් සියල්ල ම පැරද වූ බව ඔහුට තදින් අවබෝධ විය. ටෙමන් නාටකය ලියූයේ මෙවැනි චිත්තසවභාවයක් පැවැති අවස්ථා වෙක්හි ය.

මෙසේ බලන කල ෂේක්ස්පියර් කාලිදාස මෙන් නොව සමා ජයේ තත්ත්වය මැනවින් අවබෝධ කොට ගෙන දුඃඛ හේතුව තත්ත්වාකාරයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට එය පිටු දැකීම පිණිස සමාජ සඞ්ග්‍රාමයේ භටයකු මෙන් සටන් කළ කලාවිඥයකු බව පැහැදිලි වේ. ෂේක්ස්පියර් තමාගේ කාලයත් බලයත් ඥානයත් යෙදුයේ මහජනයාගේ යහපත පිණිස ය. කාලිදාස මෙන් රජුන්ට හා

ඛමුණන්ට තුතිපුද පැවැත්වීමට හෝ ආචිර්ණ කල්පිත මිථ්‍යා විශ්වාසයන් තර කිරීමට හෝ නොවේ. සැකෙවින් කියතොත් ෂේක්ස්පියරයෝ පදදලිත අපමානිත පරපීඩිත මනුෂ්‍යවර්ගයා වෙනුවෙන් සටන් කළ මහා කිවියෙකි. සඛ්‍යා වශයෙන් ද ෂේක්ස්පියර්ගේ කෘතීහු කාලිදාසගේ කෘතිමෙන් කිප ගුණයෙකින් අධික ය. ඒවා හදාරන්නනට ලැබෙන බුද්ධි ප්‍රබෝධය ද ශතගුණයෙන් අධික යයි කිව යුතු ය. මේ අනුව සලකන විට ජනොපයොගී කාව්‍ය ලෙඛකයකු වශයෙන් ෂේක්ස්පියර් කාලිදාස යන්ට කිසිසේත් සමාන කළ නොහැකි බව ප්‍රතීයමාන වේ.

රඝුවංශ ප්‍රස්තාවනාව අප නොසිතූ තරම් දික් වූ හෙයින් මෙතෙකින් නවත්වමු. විවාරපූර්ණ ප්‍රස්තාවනාවක් වශයෙන් පාඨක යන් අතට පත් කිරීමට අපි යථාවකාශ පරිදි උත්සාහ කෙළෙමු. ඒ උත්සාහය කොතෙක් දුරට සාර්ථක වී දැයි නිශ්චය කිරීම ශ්‍රොතෘජනයාට භාරවූවකි. තවද මේ ප්‍රස්තාවනාව ලිවීමේදී අප සහෝදර, විද්‍යාලඞ්කාර පිරිවෙන්හි ආචාර්‍ය්‍ය ත්‍රිපිටකාචාර්‍ය්‍ය **කැඩපන්නල ප්‍රඥාලෝක** ස්ථවිරයන් වහන්සේ ද විද්‍යාලඞ්කාර පිරිවෙන්හි අපරදිග භාෂාශාස්ත්‍රාධ්‍යාපනයෙහි නියුක්ත **කොටහේනේ සෝම** ස්ථවිරයන් වහන්සේ ද අපට බෙහෙවින් උපස්තම්භක වූ බව මෙහි සඳහන් කළ යුතු වේ.

නාරාවිල ධම්මරතන

වෂී 1938 ක්වූ ඔක්තොම්බ්‍ර මස 1 වැනි දින
විද්‍යාලඞ්කාර පිරුවන්හිදී ය.

විඥාපනය.

රඝුවංශ මහාකාව්‍යයේ දෙවැනි භාගය පිළිබඳ ව්‍යාඛ්‍යාව බොහෝ ප්‍රමාද ව වුව ද මුද්‍රණද්වාරයෙන් ප්‍රසිද්ධ කිරීමට ලැබීම ප්‍රීතියෙකි. මෙහි ප්‍රථම කාණ්ඩය මෙයින් සුවිසි වසකට පෙර ප්‍රසිද්ධ කරන ලද්දේ දෙවැනි භාගය ද වහාම ප්‍රකාශයට පැමිණ වීමේ බලාපොරොත්තු ඇතිව ය. එසේ ද වුවත් නොසිතූ දෙයක් සිදුවීමත් සිතූ දෙය වැනසීමත් ලොක සභාවයක් හෙයින් ව්‍යාඛ්‍යා කතෘ වූ ප්‍රාචීන භාෂාභිවෘද්ධි කාමී **ජේ. සමර දිවාකර** මැතිඳුන්ගේ හා සංශොධනයෙන් ප්‍රතිග්‍රහණය කර වදාළ අප ප්‍රාචාසෝත්තම විද්‍යාලඞ්කාර පරිවෙණාධිපති විද්වජ්ජන ශෙඛරායමාණ ත්‍රිපිටකවාගීශ්වරාචාර්‍යය් ධර්මකීර්ති ශ්‍රී ධර්මාරාම නායක මාහිමියන් වහන්සේගේ කීර්තිශෛශවත්වයෙන් බලාපොරොත්තු සියල්ල ම වෙනස් විය.

මෙසේ කලක් ගතවීමෙන් පසු 1924 පමණේදී සබකිය සබාමි පුරුෂයාණන්ගේ කෘතිය නිමාවකට පැමිණවීමේ අධික ආශා ඇති සමරදිවාකර මැතිනිය විසින් රඝුවංශ ව්‍යාඛ්‍යාවේ කොපි සියල්ල ම වර්තමාන විද්‍යාලඞ්කාර පරිවෙණාධිපති අප ආචාසෝත්තම නායක මාහිමියන් වහන්සේ වෙත පවරන ලදි. උන්වහන්සේගේ අවසර හා උපදෙස් පරිදි අපි යථාවකාශ යෙන් මෙය ශොධනපූරණවශයෙන් සකස් කිරීමෙහි යෙදුණෙමු. මදක් දුරට වැඩ කරගෙන යන අතර සමරදිවාකර මැතිනියගේ ද අභාවය සිදුවීම මිට මහත් බාධාවෙක් විය.

මෙහි මුල් පෝර්ම කිපයක් හැර අන් සියල්ල අප විසින් ම සංශොධිතය. ටීකානුසාරයෙන් සුදුසු තන්හි භාවාර්ථ හා විසතරාර්ථ ද පද විභාගාදිය ද යොදන ලදි. මේ කාව්‍යය හදාරන විද්‍යාර්ථීන්ගේ පහසුව සලකා සඟියක් පාසා විසතර පටුනක් ද කථා සාරය ද අකාරාදි ක්‍රමයෙන් කාව්‍යාගත සඞ්කෘත නාම සියල්ල ද යොදා ඇත.

අපගේ අනවධානයෙන් හෝ මුද්‍රණයෙන් වූ වරද තැන් මෙහි ඇතිවිය හැකි ය. එහෙත් බොහෝ දෙනකුන්ගේ ඉල්ලීම පරිදි ඉක්මනින් ප්‍රකාශයට පැමිණ විය යුතු හෙයින් ද අවකාශ මඳ හෙයින් ද ශුද්ධිපත්‍රයක් යොදනු නොහැකි විය. අනායාසයෙන් දක්නා ලද කිහිප පළක් මෙහි දක්වා ඇත. එබදු අශුද්ධිස්ථානයන් දක්නා සුධීන් අප වෙත දන්වා එවත්හොත් කෘතඥතා පූර්ණ ව පිළිගන්නෙමු.

මෙහි සංක්ෂේපනය විචාර පූර්ණ ව හා සවිස්තර ව ලියා දීමෙන් ආධාර කළ ගෞරවාර්හ ශාස්ත්‍රාචාර්ය **නාරාවිල ධම්මරතන** ස්ථවිරපාදයන් වහන්සේට අපගේ ගෞරවය පිරිනමමු.

මේ බවට,

හැඩපන්නල ප්‍රඥාලෝක.

2481
1938 ඔක්තෝම්බර් 1 දින
විදුලකර පිරුවන්හිදී ය.

ශුද්ධි පත්‍රය

පිට.	පෙළ.	අශුද්ධ.	ශුද්ධ.
V	33	තිබේ. එනම්:	තිබේ.
342	25	බහුඃ, වූහ.	බහුඃ, බැබළුහ.
352	27	න වෙදමි; නො දනිමි.	න න වෙදමි, නො දන්නෙමි නො වෙමි කෑපත
355	1	කලුපත	
,,	17	,,	,,
357	31	කදුලු	කඳුළු
364	7	නා සික්මවූ	නො ඉක්මවූ
403	11	තත්‍රවබොධෙන	තත්‍රාවබොධෙන
407	10	හරිසඵර	හරිශ්වර
436	62	නොසිවසිය	නො ඉවසිය
466	24	රාජ්‍යවෙහි	රාජ්‍යයෙහි
468	11	සඒජනාඃ, සිඝලු ම ජනයෝ;	තෙ සඒ ජනාඃ, ඒ සිඝලු ජනයෝ;
535	5	පරාභසඛ්‍යාන	පරාභිසඛ්‍යාන
554	26	ආඛොරණ	ආඛොරණා

විශේෂ ආවේදනය:

මෙම රඝුවංශ මහාකාව්‍ය සමරදිවාකරව්‍යාඛ්‍යා ද්විතීය භාගය නැවත මුද්‍රණ කිරීම මධ්‍යමදිශාවේ කොහොන්සිය පත්තුවේ හලංගොඩ රාජපක්ෂ රාජකරුණා අබේකෝන් වාසලමුදියන්සේලාගේ **රොබර්ට් බණ්ඩාර හලංගොඩ** බණ්ඩාර මහත්මයාගේ අවසර පරිදි විය යුතු ය.

පටුන

පිටු		ශ්ලෝක
1–30	**ප්‍රථම සර්ගය.** ශ්ලෝක-96	
	ඉෂ්ටදේවතා නමස්කාරය	1
	වංශෝත්කර්ෂ කථනය හා සවාහංකාර නිරාකරණය	2–4
	සූර්‍යවංශ මහත්කීර්තනය	5–9
	පණ්ඩිතායාවතාරය	10
	වර්ණ්‍යවස්තූපක්ෂේපණය	11
	දිලීප රාජ වර්ණනා	12–30
	සුදක්ෂිණා වර්ණනා	31–32
	අපුත්‍රක බැවින් දුක්විම	33
	පුත්‍රලාභය පිණිස ක්‍රියාරම්භය	34–37
	වශිෂ්ඨාශ්‍රමගමන වර්ණනය	38–49
	වශිෂ්ඨාශ්‍රම වර්ණනය	50–57
	මුනිවන්දනය හා කුශල ප්‍රශ්නය	58–59
	දිලීප රජ්ජුගේ යථාර්‍ථවත් ප්‍රකාශය	60–73
	වක්‍ෂ්‍යක්ලේශයට හේතු දර්ශනය	74–80
	වක්‍ෂ්‍යප්‍රතීකාර ,,	81–82
	නන්දිනී වර්ණනය	83–88
	ව්‍රතාවරණ නියමය	89–96
31–62	**ද්විතීය සර්ගය.** ශ්ලෝක 75	
	ව්‍රතය පිණිස වනයට යෑම	1– 4
	ව්‍රතය පුරන අයුරු	5 –7
	වන විහරණය වැනීම	8 –18
	පෙරළා ආශ්‍රමයට පැමිණීම	19–23
	පසුදින පටන් පිළිවෙළ	24–26
	සිංහයකු විසින් දෙන අල්වා ගැනීම	27–32
	සිංහ දිලීප දෙදෙනාගේ දෙබස	33–58
	සිංහයාට දිවිපිදීම හා දෙනගේ වරදානය	59–70
	නැවත නුවරට පැමිණ රාජ්‍යය භාරගැනීම්	71–74
	සුදක්ෂිණාව ගර්භිණී වීම	75

පිටු		ශ්ලෝක
63–95	**නාතිය සර්ගය.** ශ්ලෝක 72	
	දෙළඳුක් පහළ ව ගභීය මුහුකුරා යෑම	1 –9
	ගැබ පෙරහර කිරීම	10–12
	රඝුකුමාරෝත්පත්තිය	13–20
	කුමාරෝදය වර්ණනය	21–34
	යුවරජ තනතුරු දීම	35
	යුවරාජ වර්ණනය	36–37
	දිලීප යාගය	38–39
	ශක්‍රයා හා රඝු අතර යුද්ධය	40-63
	ශක්‍රයා සතුටු ව වර දීම	64–69
	රඝු කුමරු රාජ්‍යයට පැමිණීම	70–72
96–128	**චතුර්ථ සර්ගය.** ශ්ලෝක 91	
	රඝුරාජ වර්ණනය	1 –13
	ශරද් වර්ණනය	14–25
	රඝු රජුගේ දිග්විජයාරම්භය	26–28
	පූර්වදිග් ප්‍රයාණ වර්ණනය	29–36
	සුහම විජය	37
	වඞග ,,	38–39
	උත්කල ,,	40
	කලිඞග ,,	41–46
	දක්ෂිණ දිග්ප්‍රයාණ වර්ණනය	47–51
	පාණ්ඩ්‍ය විජය	52–54
	අපරාන්ත විජය ප්‍රයාණය	55–56
	කේරල විජය හා අපරාන්ත විජය	57–62
	පාරසීක විජය ප්‍රයාණය	63
	යවන විජය	64–68
	උත්තර දිග්විජය ප්‍රයාණය	69–70
	හූණ විජය	71
	කාම්බෝජ විජය	72–73
	හිමාලයාරෝහණ වර්ණනය	74–79
	උත්සව සංකේත විජය	80–83
	ප්‍රාග්ජ්‍යෝතිෂ (=කාමරූප) විජය	84–87
	දිග්විජයාවසානය (=විශ්වජිත් යාගය)	88–91

පිටු		ශ්ලෝක
128–161	**පඤ්චම සර්ගය.** ශ්ලෝක 76	
	ගුරු පූජා පිණිස ධනාර්ථී වූ කෞත්‍ස මුනිහුගේ පැමිණීම	1–3
	රඝු රජුගේ කුශල ප්‍රශ්නය	4–11
	කෞත්‍ස මුනිහුගේ ප්‍රත්‍යුත්තරය	12–17
	ගුරුධනය පිළිවිසීම	18
	මුනිහුගේ ප්‍රත්‍යුත්තරය	19–23
	රඝු රජතුමා මුනිහු නවත්වා ගැනීම	24–25
	කුවේරයා හා යුද්‍යට සැරසීම	26–28
	රාත්‍රියෙහි රුවන් වැස්ස	29–30
	කෞත්‍ස මුනිහු ධනය ලැබ කළ ආශීර්වාදය	31–34
	අජකුමාරෝත්පත්තිය	35–36
	අජකුමාර වර්ණනය	37–39
	විද්‍යාධිපතිහුගේ සංදේශය	39
	ඉන්දුමතියගේ ස්වයංවරය සඳහා අජකුමරු යැවීම	40–42
	වනභාග්‍යයකු හමුවීම	43–39
	අජකුමරුගේ හී පහරින් ඔහුගේ සවාත්ම ප්‍රතිලාභය	50–51
	ප්‍රියංවදගේ ශාප ප්‍රවෘත්තිය	52–56
	ඔහුගෙන් ගාන්ධර්වාස්ත්‍ර ලාභය	57–60
	විද්‍යාදේශයට පැමිණීම	61–63
	නින්දට පැමිණීම	64
	උදාසන වන්දීන්ගේ වෛතාලික පඨනය	65–75
	රාජසභාවට යාම	76
162–198	**ෂෂ්ඨ සර්ගය.** ශ්ලෝක 86	
	රාජසභා වර්ණනය	1–9
	ඉන්දුමතියගේ පැමිණීම	10–11
	රජවරුන්ගේ ශෘඞ්ගාරවේෂ්ටා	12–19
	මගධේශ්වර (පරන්තප) රාජසතුති	20–24
	අඞ්ගාධිප ,,	27–29
	අවන්තිනාථ ,,	31–35
	අනූපාධිප ,,	37–43
	ශූරසේනාධිප (සුෂේණ) ,,	45–51
	කාලිඞ්ගනාථ (හේමාඞ්ගද) ,,	53–57

පිටු		ශ්ලෝක
	පාණ්ඩ්‍යදේශාධිප රාජසතුති	59–65
	රාඝව (=අජ) කුමාර සතුති	68–79
	අජකුමරුන් පතිවඹයෙන් තෝරා ගැනීම	80–86

199–225 සප්තම සර්ගය. ශ්ලෝක 71

	අජ–ඉන්දුමතී විවාහ මඬුලය	1–30
	රාජසමූහය මහ රැස සිටීම	31–34
	යුද්ධාරම්භය	35–37
	යුද්ධ වර්ණනය	38–60
	ගාන්ධර්වාස්ත්‍ර ප්‍රයෝගය	61–62
	අජ කුමාරයාගේ ජයග්‍රහණය	63–70
	සුවපුර ප්‍රවේශය	71

225–262 අෂ්ටම සර්ගය. ශ්ලෝක 96

	අජ රාජාභිෂේකය	1–3
	අජ රාජ වර්ණනය	4–9
	රඝු රජතුමා තපසට යාම	10–14
	අජරාජ–රඝුරාජර්ෂීන් දෙදෙනාගේ වර්ණනය	15–24
	රඝුරාජර්ෂිහුගේ සුවර්ගප්‍රාප්තිය	25–27
	දශරථෝත්පත්තිය	29–32
	අජ රජුගේ උද්‍යාන ගමන	33
	නාරද ඍෂිහු අහසින් යාම	34
	ඍෂිහුගේ මල්මාලාව වාතයෙන් ගසා යාම	35–36
	එය ඉන්දුමතී දේවියගේ තනමත්තේ වැටීම	37
	ඉන්දුමතියගේ මරණය	38–39
	අජ විලාපය	40–70
	දේවියගේ ආදාහනාදි ක්‍රියා	71–75
	වශිෂ්ඨ මුනිහුගේ සංදේශය	76–91
	ප්‍රියවිප්‍රයෝග දුඃඛයෙන් රජතුමා රෝගීවීම	93–94
	පුත්‍රයා රාජ්‍යයෙහි පිහිටුවා අජ රජතුමා දිවි තොරකරගැනීම	95–96

263–297 නවම සර්ගය. ශ්ලෝක 82

	දශරථ රාජ වර්ණනය	1–23
	වසන්ත ඍතු වර්ණනය	24–48

පිටු		ශ්ලෝක
	මෘගයා වණීනය	49–72
	ශබ්දවේධි හියෙන් මුනිපුත්‍රයකු විදීම	73–77
	අඬ මුනිහුගේ ශාපය	78–80
	පෙරළා නුවරට පැමිණීම	82

298–322 **දශම සර්ගය.** ශ්ලෝක 86

	දශරථ රජුට පුත්‍රයන් නො ලැබීම	1 –3
	පුත්‍රකාම්‍ය යාගාරම්භය	4
	රාවණ රජුගෙන් පීඩා ලත් දෙවියන් විෂ්ණු කරා යාම්	5–6
	විෂ්ණු වණීනය	7–14
	දෙවියන්ගේ විෂ්ණුස්තෝත්‍රය	15–34
	විෂ්ණුගේ උත්තරය	35–47
	විෂ්ණුගේ අන්තර්ධානය	48
	දෙවියන් ද සුග්‍රීවාදි වේශයෙන් ඉපදීම්	49
	විෂ්ණුදෙව් දශරථපුත්‍ර ව උපන් පරිදි	50–59
	මෙහෙසින්ගේ සුවප්න	60–64
	රාමාදීන්ගේ උත්පත්තිය	65–73
	පෙරනිමිති පහළවීම	74–77
	කුමාර වණීනය	78–86

323–355 **ඒකාදශ සර්ගය.** ශ්ලෝක 93

	කෞශික මුනිහු රාමකුමරුන් ඉල්ලීම	1–2
	ගමනාරම්භය	3–7
	රාම-ලක්ෂ්මණ දෙදෙනාගේ ගමන් වණීනය	8–13
	තාඩකා විජය	14–21
	වාමනාශ්‍රමයට යාම	22–25
	මාරීචාදි රාක්ෂස විජය	26–31
	ජනක රජුගේ දුන්න බැලීමට යාම	32
	ගෞතම පත්නියගේ ශාප මෝක්ෂය	33–34
	මිථිලා පුරයට පැමිණීම	35–37
	ධනුර්භඞ්ගය	38–46
	සීතා විවාහය	47–48
	දශරථ රජතුමා වෙත දූතයන් යැවීම	49

පිටු		ශ්ලෝක
	දෙපස නෑයන් එක් ව කළ විවාහ මඞ්ගලය	50–56
	පෙරළා අයෝධ්‍යාව බලා පිටත්වීම	57
	පරශුරාම විජය	58–91
	රාම කුමරු සිය නුවරට යාම	92–93

356–382 මාදශ සර්ගය. ශ්ලෝක 104

	දශරථ රජුගේ අවසාන කාලය	1–2
	රාමාභිෂේකාරම්භය	3–4
	කෛකේයී බිසවගේ වරය	5–6
	රාමකුමරුගේ වන ගමනය	7–9
	දශරථ මරණය	10–11
	භරතාගමනය	12–13
	භරත කුමරු රාම කුමරු සොයා ගොස් රාජ්‍යය පැවරීම	14–15
	රාම රාජ්‍යය ප්‍රතික්ෂේප කිරීම හා පාදුකාභිෂේකය	17–19
	රාමකුමරුගේ වනවාස වර්ණනය	20–27
	විරාධ නම් රාක්ෂසයා නැසීම	28–30
	පඤ්ච වටියෙහි විසීම	31
	ශූර්පනඛා වධය	32–40
	ඛරදූෂණාදීන් හා යුද්ධය	41–50
	රාවණ රජුට දැන්වීම	51–52
	රාවණා සීතාව පැහැරගෙන යාම	53–54
	සීතා සෙවීම	55–59
	හනුමත්හුගේ ලඞ්කා ගමන	60–66
	රාම–රාවණ යුද්ධය	67–101
	රාවණ පරාජය හා රාමගේ සපුරාභිගමනය	102–104

383–412 ත්‍රයෝදශ සර්ගය. ශ්ලෝක 79

	රාමකුමරු රාවණගේ පුෂ්පක නම් අකාශ යානයෙන් යාම	1
	මාගී වර්ණනය (2–67)	
	සමුද්‍ර වර්ණනය	2–18
	ආකාශ ,,	19–21
	ජනස්ථාන ,,	22–23
	වන ,,	24–29

පිටු		ශ්ලෝක
	පම්පා තඩාග වර්ණනය	30–32
	ගෝදාවරී ,,	33
	පඤ්චවටී ,,	34–35
	අගස්ත්‍යාශ්‍රම ,,	36–37
	පඤ්චාප්සර ,,	38–40
	සුතීක්ෂ්ණ මුනි ,,	41–44
	ශරභඞ්ග මුනිහුගේ තපෝවනය	45–46
	චිත්‍රකූට වර්ණනය	47
	මන්දාකිනී වර්ණනය	48–49
	අත්‍රිමුනිහුගේ තපෝවන වර්ණනය	50–53
	ප්‍රයාග (=ගඞ්ගා යමුනා එක් වූ තැන) වර්ණනය	54–58
	ගුහපුර (=ශෘඞ්ගිවේර පුර) ,,	59
	මානස (=අනෝතත්ත) විල ,,	60
	සරභූ (=ශරයූ) නදිය ,,	61–63
	භරතාභිගමන ,,	64–68
	රාම කුමරුන් පිළිගැනීම ,,	69–73
	නුවරට යෑම ,,	74–79

412–445 චතුර්දශ සර්ගය. ශ්ලෝක. 87

ඥති සමාගමය	1–6
රාමාභිෂේකය	7–10
පුරප්‍රවේශ වර්ණනය	11–17
මඞ්ගල ප්‍රීතිය	18–20
රාම රාජ්‍යශ්‍රී වර්ණනය	21–25
සීතාගේ දෙළදුක	26–29
පුරවැසියන්ගේ නිගුව	30–35
සීතාව වනයට යැවීම	36–53
සීතා විලාපය	54–68
වාල්මීකි මුනිහුගේ පැමිණීම	69–71
සීතාගේ තපෝවන වාසය	72–82
රාම රජුගේ එකලා වාසය	83–87

446–474 පඤ්චදශ සර්ගය. ශ්ලෝක 103

ලවණාසුර පීඩාව	1–5
ශත්‍රුඝ කුමාරයා යුද පිණිස යැවීම	6–11

පිටු		ශ්ලෝක
	කුශ ලවොත්පත්තිය	12–13
	ලවණාසුර වධය	14–25
	මථුරාපුර නිර්මාණය	26–30
	කුශ ලව දෙදෙනාගේ වර්ධනය	31–34
	ශත්‍රුඝ්නාති සුබාහු දෙදෙනා	35–36
	ශත්‍රුඝ්න කුමරු පෙරළා ඒම	37–41
	රාම රජුගේ මාර විජය	42–53
	අගස්ති මුනිහුගේ ගෞරවය	54–56
	මළ පුතුට පණ දුන් බැවින් පිය බමුණුගේ ප්‍රශංසා	57
	රාම රජුගේ යාග ක්‍රියා	58–62
	කුශ ලව කුමරුන් රජු වෙත පැමිණීම	63–69
	වාල්මීකි කිවිඳුට රාජ්‍යය පිදීම	70
	මුනිවචනයෙන් සීතාදේවිය නැවත රජුට පාවාදීම	71–80
	සීතාවගේ සත්‍යක්‍රියාව	81–84
	මිහිකත සීතාදෙවිය ගෙන යාම	85–86
	භරත කුමරුගේ ගන්ධර්ව විජය	87–88
	තක්ෂ පුෂ්කල දෙදෙන	89
	අඟදත චන්ද්‍රකේතු දෙදෙන	90
	මාරයාගේ ආරාධනය	92–93
	ලක්ෂ්මණගේ දේහත්‍යාගය	94–96
	කුශ ලව දෙදෙනාගේ අභිෂේකය	97
	රාම රජුගේ සවර්ගාරෝහණය	98–103

475–511 මහාඩඹ සඟිය ශ්ලෝක 88

	රඝුවංශජ කුමරුන් අටදෙන	1–3
	අයෝධ්‍යාපුරාධිදේවතාවා කුශරජු කරා යැම	4–9
	ජනශූන්‍ය වූ අයෝධ්‍යා වර්ණනය	10–21
	කුශරජුගේ අයෝධ්‍යා ගමන	22–25
	සේනාවගේ ගමන් වර්ණනය	26–34
	අයෝධ්‍යා නගර ප්‍රතිසංස්කරණය	35–39
	නගර ප්‍රවේශ මඬලය	40–42
	ග්‍රීෂ්ම ඍතු වර්ණනය	43–53
	සලිල ක්‍රීඩා වර්ණනය	54–71
	කුශ රජුගේ ජෛත්‍රාභරණය නැතිවීම	72–76

පිටු		ශ්ලෝක
	නාරජු හා යුද්ධාරම්භය	77–78
	කුමුදවතී නම් නාග කන්‍යාව ලැබීම	79–85
	කුමුදවතී විවාහය	86–88

512–537 සප්තදශ සර්ගය. ශ්ලෝක 81

	අනිල කුමාරෝත්පත්තිය	1–4
	දුර්ජය හා යුද්ධය හා රජුගේ මරණය	5
	කුමුදවතී දේවියගේ මරණය	6–7
	අනිල කුමාරයාගේ රාජ්‍යාභිෂේක වර්ණනය	8–26
	රාජසභා ගමනය	27–31
	රාජ්‍ය වර්ණනය	32–81

538–561 අෂ්ටාදශ සර්ගය. ශ්ලෝක 53

	නිෂධ කුමාර වර්ණනා	1–2
	අනිල රජුගේ මරණය	3
	නිෂධ රජ	4
	නල ,,	5
	නභස ,,	6
	පුණ්ඩරීක ,,	8
	ක්ෂේමධන්‍ව ,,	9
	දේවානීක ,,	10–12
	අහීනගු ,,	13–15
	පාරියාත්‍ර ,,	16
	ශිල ,,	17–19
	උත්තරාභ ,,	20
	වජ්‍රණාභ ,,	21
	ශංඛණ ,,	22
	ව්‍යුෂිතාශ්ව ,,	23
	විශ්වසහ ,,	24
	හිරණ්‍යනාභ ,,	25–26
	කෞශල්‍ය ,,	27
	බ්‍රහ්මිෂ්ඨ ,,	28–29
	පුත්‍ර ,,	30–31
	පුෂ්‍ය ,,	32–33

පිටු		ශ්ලෝක
	ඛ්‍රැවසඤ්ඣි රජ	34
	සුදර්ශන කුමාරයාගේ බාල්‍යය	35
	සුදර්ශන කුමාරයා රජවීම	36
	බාලවයසක සුදර්ශන රජතුමාගේ රාජ්‍ය වර්ණනය	37–53

562–586 එකොනවිංශති සර්ගය ශ්ලෝක 57

	අග්නිවර්ණ රජුගේ රාජ්‍යාභිෂේකය	1
	සුදර්ශන රජු තපස් රැකීම	2
	අග්නිවර්ණ රජුගේ රාජ්‍ය සුඛය	3–8
	ඔහු කාමයෙන් මත් වූ පරිදි	9–15
	ශෘඞ්ගාරවේෂ්ටා වර්ණනය	16–36
	වර්ෂා ඍතු වර්ණනය	37–38
	ශරද් ,,	39–40
	හෙමන්ත ,,	41
	ශිශිර ,,	42
	වසන්ත ,,	43–44
	ග්‍රීෂ්ම ,,	45–46
	ක්ෂයරෝගය වැලඳීම	47–48
	අග්නිවර්ණ රජුගේ මරණය	49–53
	අග්නිවර්ණ මෙහෙසිය රාජ්‍යයට පැමිණීම	54–57

ශ්‍රීමත් කාලිදාස මහා කවිහු විසින් ශ්ලෝක
එක්දහස් පන්සිය සඅැත්තැවෙකින්

වි ර චි ත

රඝුවංශ මහා කාව්‍යය මෙතෙකින්

ස මා පත සි.

රඝුවංශම්.

වාගර්ථාවිව සම්පෘක්තෞ වාගර්ථප්‍රතිපත්තයෙ
ජගතඃ පිතරෞ වන්දෙ පාර්වතීපරමෙශ්වරෞ.

සමරදිවාකරව්‍යාඛ්‍යානය.

නමඃ ශ්‍රීඝනාඝ.

ආශංසෙ ජගදඝංඝ්‍යං ශ්‍රීඝනස්‍ය වචෝ'මෘතම්
සුධානිධිරිවාහාද්‍යෙ රඝුවංශපයොනිධෙඃ.

ආශංසෙ තදනුධ්‍යානසමහවං බුධ්වෙහවම්
ප්‍රත්‍යුහව්‍යුහරහිතමිහිතඤ්ච තදඛිලම්.

ආශංසු රඝුවංශ්‍යාං විවෘතිං භාෂයා ඔජයා
මනාමනාත්‍රිකුලොත්තංඝඃ සමරාදිදිවාකරඃ.

සිංහලකවිශිරොමණි ශ්‍රීකාලිදාසමහාකවිහු ආලඞ්කාරිකයන්ගේ "කාව්‍යං යශසෙ'ර්ථකෘතෙ ව්‍යවහාරවිදෙ ශිවෙතරක්ෂතයෙ" යනාදි වචනප්‍රාමාණ්‍යයෙන් කාව්‍යයාගේ අනෙකඋත්තෘයඃසාධනත්ව යද "කාව්‍යාලාපාංශ්ච වර්ජ්‍යයෙත්" යන නිෂෙධ්‍යාගේ අසත්කාව්‍ය විෂයකත්වයද දක්නානු රඝුවංශාඛ්‍ය මහාකාව්‍යයක් කවැවිවූවෝ විකිර්ෂිත අර්ථයාගේ අව්ඝනපරිසමාප්තිය හා සම්ප්‍රදායයාගේ අව්ඝවභදත්වද යන ඵලයන්ට සාධනවූ විශිෂ්ට ඉෂ්ටදෙවතානමස්කාරය ශිෂ්ටාචාරවත්වයෙන් පැමිණිබැවින්ද "ආශීර්නමස්ක්‍රියා වස්තු නිර්දෙශො වාපිතන්නමුඛම්" යි ආශීර්වාදදින් අතුරෙහි අන්‍යතමයක් ප්‍රබන්ධමුඛ ලක්ෂණවත්තබැවින්ද කාව්‍යනිර්මාණය තමා විශිෂ්ට ශබ්දර්ථියන්ගේ අවබොධමූලකබැවින්ද, ඒ විශිෂ්ට ශබ්දර්ථිදෙදෙනාත්-

"ශබ්දජාතමශෙෂතතු ඛත්තෙන ශර්ව්‍ය වල්ලභා
අර්ථරූපං යදඛිලං ඛත්තෙන මුණිපුඞ්ගවඃ" යි-

වායුපුරාණසංගීතාවවනබලයෙන් උමා මෙහෙසුරු දෙදෙනහට අයත්බැව් පැහැදහෙයින්ද, ශබ්දර්ථී දෙදෙනාගේ අවබොධය කැමැත්තෙන් "වාගර්ථාවිව" යනාදින් ඒ ඉෂ්ටදෙවතාවන් මැ අභිවාදනය කළහ.

"පදච්ඡේදඃ පදාර්ථොක්තිර්විග්‍රහො වාක්‍යයොජනා
ආක්ෂේපෙ'ථ සමාධානං ව්‍යාඛ්‍යානං පඤ්චලක්ෂණම්"

යනු ප්‍රාචීනාචාර්‍යසම්මතහෙයින් යථොක්ත පරිපාටින් මෙහි ව්‍යාඛ්‍යානය දක්වනුලැබේ.

වාගර්‍ථාවිව, යනු ලුප්තවිභක්‍යාඛ්‍යාතත්ව සමාසනාමපදය; සම්පෘක්තෙන, යනු විභක්‍යාඛ්‍යාතත්ව කෘදන්තනාමපදය; වාගර්‍ථප්‍රතිපත්තයෙ, යනු චතුර්‍ථ්‍යන්තත්ව සමාසනාමපදය; ජගතඃ, යනු ෂෂ්ඨ්‍යන්තත්ව කෘදන්තනාමපදය; පිතරෞ, යනු විභක්‍යාඛ්‍යාතත්ව සමාසනාමපදය; වන්දෙ, යනු වර්‍තමාන කාලික කර්‍තෘකාරක ආත්මනෙපද උත්තමපුරුෂෛකවචනාන්ත සකර්මක ආඛ්‍යාත ක්‍රියාපදය; පාර්‍වතීපරමෙශ්වරෞ, යනු විභක්‍යාඛ්‍යාතත්ව සමාසනාමපදය; යනු මෙහි පදච්ඡේදයි.

"අහම් පාර්‍වතීපරමෙශ්වරෞ වන්දෙ" යනු මෙහි ක්‍රියාකාරක පදසම්බන්ධයි.

1. වාගර්‍ථාවිව, ශබ්දාර්‍ථදෙදෙන මෙන්; සම්පෘක්තෙන, නිත්‍ය යෙන් සම්බන්ධවූ; ජගතඃ, ලොකයාහට; පිතරෞ, මව්පියවූ; පාර්‍වතී පරමෙශ්වරෞ, උමා මෙහෙසුරු දෙදෙනා; වාගර්‍ථප්‍රතිපත්තයෙ, ශබ්ද අර්‍ථ දෙදෙනාගේ සුන්දරාවබොධය පිණිස; (අහම්, මම;) වන්දෙ, වඳිමි-යනු මෙහි පදාර්‍ථයි.

වාක් ච අර්‍ථශ්ච වාගර්‍ථෞ, ඉතරෙතරයොගවන්ත්වසමාසඃ, තෞ ඉව වාගර්‍ථාවිව, අව්‍යයීභාවඃ, "ඉවෙන සමාසො විභක්තිය ලොපශ්ච"නි වාර්‍තිකානනිත්‍යසමාසඃ. *සං සුෂ්ඨු පෘඛක්තඃ යුඛක්ත ඉති සම්පෘක්තෙන, තෙන, සම්පූර්‍වාත් 'පෘච-සම්පර්‍කී' ඉත්‍ය සමාත් කර්‍තරි ක්තඃ, වාක් ච අර්‍ථශ්ච වාගර්‍ථෞ; තයොඃ ප්‍රතිපත්තිඃ වාගර්‍ථප්‍රතිපත්තිඃ, තස්‍යෛ, වර්‍ණගතිතත්පුරුෂඃ. ගච්ඡති ප්‍රලය මිති ජගත්, තස්‍ය, 'ගම්ෘ-ගතා'විත්‍යසමාත් කර්‍තරි ක්විප්. මාතා ච පිතා ච පිතරෞ, තෞ, එකශෙෂවන්ත්වඃ. පර්‍වතස්‍යාපත්‍යං ස්ත්‍රී පාර්‍වතී, පරමශ්චාසාවීශ්වරශ්චෙති පරමෙශ්වරඃ, පාර්‍වතී ච පරමෙශ්වරශ්ච පාර්‍වතීපරමෙශ්වරෞ, තෞ, ඉතරෙතරයොගවන්ත්වඃ-යනු මෙහි විග්‍රහයි.

අහම් වාගර්‍ථාවිව සම්පෘක්තෙන ජගතඃ පිතරෞ පාර්‍වතීපර මෙශ්වරෞ වාගර්‍ථප්‍රතිපත්තයෙ වන්දෙ-යනු මෙහි වාක්‍යයොජනායි.

* "අයම්පි සමාසඃ පූර්‍වවත් කර්‍මධාරය එව" ඕ. කොෂ. ටී.

2 ක්ව සූර්‍යප්‍රභවෝ වංශඃ ක්ව චාල්පවිෂයා මතිඃ|
තිතීර්ෂුර්දුස්තරං මෝහාදුඩුපේනාස්මි සාගරම්.

චණ්ඩෝ, කඃ? අහම්. කෝ? පාණිනිපරමේශ්වරෝ. කථම්භූතෝ? සම්පූර්ණකලාපඃ. කාව්‍යේ? වාගර්ථාවිව. පුනඃ කීදෘග්භූතෝ? පිතරෝ. කස්‍ය? ජගතඃ. කස්‍යෛ? වාගර්ථප්‍රතිපත්තයේ-ඒතු මෙසි ආක්ෂේප සමාධාන සඞ්ඛ්‍යාත වොදනා පරිහාරයි.

මෙහි උමා මහේස්වරු දෙදෙනාගේ නිත්‍යසම්බන්ධත්වයට උපමා නත්වයෙන් වාගර්ථ දෙදෙන ගන්නාලදහ. "නිත්‍යඃ ශබ්දඃ ඒ සම්බන්ධඃ" යන මීමාංසක තාර්කිකවචනය ඊට සාධකයි. පර මෙශ්වරතාමයෙහි පරමශබ්දය සම්‍යොත්තමත්වදේශනය පිණිසයි. මෙහි උපමාලඞ්කාරය සප්‍රථමයි. කාලිදාසොකතකාව්‍යාදියෙහි මේ අලඞ්කාරය බොහෝසෙයින් පවත්නේ වේ. "වාගර්ථා" යි හුදෙවනාකවූ සර්ගුරුමයවූ මහණියාගේ ප්‍රයොගයෙන් මෙහි ගුහ ලාභය ප්‍රකාශ වේ. හේ කියනලදමැයි. "ගුහදේ මෝ භූම්මයඃ" යි. වකාරය අමෘතබීජ හෙයින් අභිවෘඞ්සිඞ්ය වේ.

ඉක්බිති කවිහු සවාහඞ්කාරය දුරුකරන්නෝ "ක්ව සූර්‍ය්‍ය" යනාදි ශ්ලෝකවය කියත්.

2. සූර්‍යප්‍රභවඃ, සූර්‍ය්‍යයා ප්‍රභවකොටඇති හෙවත් සූර්‍ය්‍යයාගෙන් හටගත්තාවූ; වංශඃ, වංශයතෙම; (සූර්‍ය්‍යවංශය;) ක්ව, කොතැන් හිද? අල්පවිෂයා, සවල්පවස්තුවක් විෂයකොට ඇති; මතිඃ, (මාගේ) ප්‍රඥතොමෝ; ක්ව ච, කොතැන්හිද? (මේ දෙදෙනාගේ අතර ඉතා මහතැයි සේයි ඒ එසේමැයි) දුස්තරම්, දුකසේ තරණය කට යුතුවූ හෙවත් තරණය නොකටහැකිවූ; සාගරම්, සයුර; මෝහාත්, නොදැන්ම හෙතුකොටගෙන; උඩුපෙන, පසුරෙකින් හෝ සමින් වෙළෑ පානපාත්‍රයෙකින්; තිතීර්ෂුඃ අස්මි, තරණය කරනු කැමැත්තෙක් වෙමි.

මෙහි ක්ව ශබ්දයෝ දෙදෙන මහදනන්තරයක් ප්‍රකාශ කෙරෙන්. සූර්‍ය්‍යවංශය ආකලනය කළ නොහැක්කෙමි යන අර්ථයි. මුළු සූර්‍ය්‍ය වංශවිෂයක ප්‍රබන්ධනිරූපණය දුරුකරනලද්දේය යනුද හඟවයි. මේ වංශොත්කීර්තනය යවකියය ප්‍රබන්ධයාගේ මහත්වය පිණිසමයි. කියනලදමැයි.

"ප්‍රතිපාද්‍යමහිමත්වා ව ප්‍රබන්ධෝ හි මහත්තරඃ" යි. ප්‍රතිපාද්‍ය යාගේ මහත්වයෙහුදු ප්‍රබන්ධයතෙම මහත්තර වේ.

3. මන්දඃ කවියශඃප්රාර්ථී ගමිෂ්‍යාම්‍යුපහාස්‍යතාම්
ප්‍රාංශුලභ්‍යෙ ඵලෙ ලොභාදුද්බාහුරිව වාමනඃ.

4. අථවා කෘතවාග්ද්වාරෙ වංශෙ‘ස්මින් පූර්වසූරිභිඃ
මණෞ වජ්‍රසමුත්කීර්ණෙ සූත්‍රස්‍යෙවාස්ති මෙ ගතිඃ.

5. සෝ‘හමාජන්මශුද්ධානාමාඵලොදයකර්මණාම්
ආසමුද්‍රක්ෂිතීශානාමානාකරථවර්ත්මනාම්.

---

3. මන්දඃ, අඥතාවූ; කවියශඃප්රාර්ථී, (එතෙකුදු වුවත්) කවීන්විසින් ලැබියයුතු යසස ප්‍රාර්ථනා කරනසුලුවූ; [අහම්, මම;] ප්‍රාංශුලභ්‍යෙ, උස්පුරුෂයකු විසින් නෙලා ගතයුතුවූ; ඵලෙ, ඵලවිෂයෙහි; ලොභාත්, ලොභය හෙතුකොටගෙන; උද්බාහුඃ, ඔසවනලද අත්ඇති; වාමනඃ ඉව, මිටි පුරුෂයකු මෙන්; උපහාස්‍යතාම්, ගැරහුම්සිනා කටයුතු බවට; ගමිෂ්‍යාම්, පැමිණෙන්නෙමි.

මෙහි "කවියශඃප්‍රෙප්සුඃ" සිද "ප්‍රාංශුලමෙය" සිද පාඨාන්තර පැනේ.

"අඥතයෙහි නම් එසේකලැ මේ ප්‍රයත්නය හරිනු ලැබේව"යි යන ආශංසාපයට් පරිහාර දක්වන්නෝ "අථවා" යනාදිය කියත්.

4. අථවා, එසේද වුවත්; පූර්වසූරිභිඃ, (වාල්මීකාදි) පෙර කිවිවර යන් විසින්; කෘතවාග්ද්වාරෙ, කරනලද වචන කවැසි දොරටුඇති; අස්මින්වංශෙ, මේ සූර්‍යවංශයෙහි; වජ්‍රසමුත්කීර්ණෙ, වජ්‍රයෙන් නෙවත් මැණික් විදිනා හිදිවෙසෙසින් විදිනලද්දාවූ; මණෞ, මැණිකෙහි; සූත්‍රස්‍ය ඉව, හුයක්හුගේ මෙන්; මෙ, (කාලිදාසනම් ලද) මාගේ; ගතිඃ, ඥානගතියක්; අස්ති, ඇත්තීය. (වර්ණනීයවූ රඝුවංශයෙහි මාගේ වාක්ප්‍රසරයෙක් ඇත්තේයයි සේයි.)

මෙසේ රඝුවංශකථනයෙහි ලබනලද ශ්‍රවෙශ ඇතිවැ තවණි නාව ප්‍රතිඥ කරන්නාහු "සෝ 'හම්" යනාදි පස්කවක් කුලක යෙන් කියත්.

5. සඃ අහම්, (කාලිදාසනම්වූ) ඒ මම; ආජන්මශුද්ධානාම්, (නිශෙකාදිසංස්කාර විසින්) උත්පත්තියෙහි පවන් පිරිසුදුවූ; ආඵලොදයකර්මණාම්, ඵලප්‍රාප්තිය දක්වා කරන කටයුතු ඇත්නාවූ; හෙවත් පවන්නත් කටයුත්තෙහි කෙළවරට පැමිණෙන්නාවූ; ආසමුද්‍රක්ෂිතීශානාම්, මුනුදු අවසන්කොට ඇති පොළොවට අධිපතිවූ; හෙවත් සක්විතිරාජ්‍යය කළාවූ; ආනාකරථවර්ත්මනාම්, දෙව්ලොව දක්වා පවත්නා රථමාර්ග ඇත්තාවූ; හෙවත් ඉන්ද්‍රයා හා සහවාරිවූ-

ආ ජන්මනඃ ආජන්ම, ආජන්ම ශුද්ධඃ ආජන්මශුද්ධඃ සෙනාම්. අව්‍යයීභාවගර්භී තත්පුරුෂයි. "ආඵලොදයකර්මණාම්" යනාදියද මෙසේමැයි.

6. යථාවිධිහුතාග්නීනාං යථාකාමාර්චිතාර්ථිනාම්
යථාපරාධදණ්ඩානාං යථාකාලප්‍රබෝධිනාම්.

7. ත්‍යාගාය සම්භෘතාර්ථානාං සත්‍යාය මිතභාෂිණාම්
යශසෙ විජිගීෂූණාං ප්‍රජායෛ ගෘහමෙධිනාම්.

8. ශෛශවෙ'භ්‍යස්තවිද්‍යානාං යෞවනෙ විෂයෛෂිණාම්
වාර්ධකෙ මුනිවෘත්තීනාං යොගෙනාන්තෙ තනුත්‍යජාම්.

---

6. යථාවිධි, විධිවූපරිද්දෙන්; හුතාග්නීනාම්, (ඍතාදිප්‍රක්ෂෙප යෙහි දෙව්‍යන් උදෙසා) පුදනලද ගිනි ඇත්තාවූ; යථාකාම, කැමැති පරිද්දෙන්; අර්චිතාර්ථිනාම්, පුදනලද හෝ සතුටු කරන ලද යාචකයන් ඇත්තාවූ; යථාපරාධ, අපරාධයට සුදුසුවූ; දණ්ඩානාම්, දඬුවම් ඇත්තාවූ; යථාකාල, සුදුසුකාලයෙහි; ප්‍රබොධිතාම්, පිබුදිනසුලුවූ-

මේහි විශෙෂණ සතරින් දෙවියන් පිදීමත්, ආගන්තුක සත්කාරත්, දණ්ඩධරත්වත්, ප්‍රජාපාලනත් සඳහා සමයජාගරූකත්වය යනාදිහු විවක්ෂිතයහ.

විධිමනසික්‍රම්‍ය යථාවිධි, යථාවිධි හුතා අග්නයෝ යෙනෙති. අව්‍යයීභාවගර්භ බහුව්‍රීහියි. සෙස්සද මෙසේමැයි.

7. ත්‍යාගාය, (සත්පාත්‍රයෙහි) පරිත්‍යාගය පිණිස; සම්භෘතාර්ථානාම්, රැස්කරනලද ධන ඇත්තාවූ; (දුසිරි පිණිස නොවෙයි සේයි.) සත්‍යාය, සබවස පිණිස; මිතභාෂිණාම්, ප්‍රමාණවවත කියනසුලුවූ; (පිරිහෙළුම් පිණිස නොවෙයි සේයි.) යශසෙ, කීර්තිය පිණිස; විජිගීෂූණාම්, දිනනුකැමැතිවූ; (ධන රැස්කිරීම පිණිස නොවෙයි සේයි) ප්‍රජායෛ, දුදරුවන්ගෙයා පිණිස හෙවත් වංශසථිතිය පිණිස; ගෘහමෙධිනාම්, ඉරපරිග්‍රහය කරනසුලුවූ; (කම්සැප පිණිස නොවෙයි සේයි)-

ගෘහෙර්දුරෙෘමේධනෙන සඛාවහතත ඉති ගෘහමෙධිතෘ- "මෙධෘ-සඛාමේ" යන ධාතුහු කෙරෙන් ගිලාපිමයෙහි ණිනිප්‍රත්‍යයයි. මෙහි "ත්‍යාගාය" යනාදි විශෙෂණයන් කරණකොට්ගෙන පරොපකාරිත්වය, සත්‍යවාදිත්වය, කීර්තිකාමිත්වය, පිතෘණශුද්ධිය යන ගුණයෝ විවක්ෂිතයහ.

8. ශෛශවෙ, බාල්‍යයෙහි; අභ්‍යස්තවිද්‍යානාම්, පුරුදුකළ විද්‍ය ඇත්තාවූ; යෞවනෙ, යොවුන්වියෙහි; විෂයෛෂිණාම්, කම්සැප කැමැතිවූ; වාර්ධකෙ, වෘද්ධාවස්ථායෙහි; මුනිවෘත්තීනාම්, මුනීන්ට බදු පැවතුම් ඇත්තාවූ හෙවත් වනෙසනසුන් ඇසුරු කරනසුලුවූ;

9. රඝූණාමන්වයං වක්ෂ්‍යේ නනුවාගවිභවෝ'පි සන්
තදගුණෛඃ කර්ණමාගත්‍ය චාපලාය ප්‍රණෝදිතඃ.

10. තං සන්තඃ ශ්‍රෝතුමර්හන්ති සදසව්‍යක්තිහේතවඃ
හේමඃ සංලක්ෂ්‍යතේ හ්‍යග්නෞ විශුද්ධිඃ ශ්‍යාමිකාපි වා.

අනෙක, අවසන්හි; (මරණකාලය එළඹසිටිකල්හි); යොගෙන, පරමාත්මධ්‍යානයෙන්; තනුත්‍යජාම්, දෙහත්‍යාගය කරනසුලුවූ-

මෙහි විශෙෂණචතුෂ්ටයෙන් යථාක්‍රමයෙන් බ්‍රහ්මචාරි, ගෘහස්ථ, වානප්‍රස්ථ, භික්ෂු යන චතුරාශ්‍රමය විවක්ෂිතයි.

ශිශොර්වඃ ශෛශවම්, යූනො භාවෝ යෞවනම්, වෘද්ධස්‍ය භාවොවාර්ධකම්, යි තඩිතවාක්‍යද-මුනීනාංවෘත්තිරිවවෘත්තිර්යේෂාං තෙ මුනිවෘත්තඃ යි සමාසවාක්‍යද ගතයුතු.

9. රඝූණාම්, රඝුරජුන්ගේ; අන්වයම්, වංශය හෙවත් තච්ඡාස්ත්‍ර ප්‍රබන්ධය; තනුවාග්විභවඃ සන් අපි, සවලපවූ වාක්සම්පත්තිඇත් තෙම් නමුදු; තදගුණෛඃ, ඔවුන්ගේ (ආජානමගුඩ්‍යාදි) ගුණයන් විසින්; කර්ණම්, (මාගේ) කන්පල; ආගත්‍ය, අවුත්; චාපලාය, (නො විමසා කරන සුලුවූ) චපලකර්මය කරනුපිණිස; හෙවත් තද්විෂයක ප්‍රබන්ධසම්පාදනය පිණිස; ප්‍රණෝදිතඃ, * මෙහෙයන්නලද්දෙම්; වක්ෂ්‍ය, කියම්.

"රඝූණාම්" යන්නෙහි ලක්ෂණයෙන් උකාරාදි ඇතිහෙයින් අපත්‍ය ප්‍රත්‍යය නොවී. එම කීහු භට්ටොජිදීක්ෂිතයෝ "රඝ්වාදු ශබ්දයොස්තාද පත්‍යෙ ලක්ෂණ්‍යා"යි.

දැන් සවකීය ප්‍රබන්ධයාගේ ගුණදොෂපරීක්ෂණය පිණිස පණ්ඩිතයන් අයදනාහු "තං සන්තඃ" යනාදිය කියත්.

10. තම්, ඒ රඝුවංශාඛ්‍ය ප්‍රබන්ධය; ශ්‍රොතුම්, අසන්නට; සදස ව්‍යක්තිහේතවඃ, ගුණදොෂ ප්‍රකාශයට කතීවූ හෙවත් යහපත අයහපත වෙන්කිරීමෙහිලා විචාරබුද්ධිමත්වූ; සන්තඃ, පණ්ඩිතයෝ; අර්හන්ති, සුදුසුවෙත්; හි, ඒ එසේමැයි; හෙමඃ, සවර්ණයාගේ; විශුද්ධිඃ, පිරිසිදු බව හෝ; ශ්‍යාමිකාපිවා, [ලොහාන්තර සංසර්ගයෙන් හටගත්] කාලුෂ්‍යය හෝ; අග්නෞ, ගින්නෙහිලා; සංලක්ෂ්‍යතෙ, දන්නාලැබේ. (එපරිද්දෙන් මෙහිදු පණ්ඩිතයෝම ගුණදොස් වෙන්කිරීමෙහි අධිකාරිහු වෙති අන්‍යයෝ නොවෙතියි සේයි.)

දැන් වර්ණනීය වස්තුව උපක්ෂෙප කරන්නාහු "වෛවස්වතඃ" යනාදිය කියත්.

---

* "ප්‍රණොදිතඃ"-යිද "ප්‍රතාරිතඃ"යිද පාඨයි.

11. වෛවස්වතෝ මනුර්නාම මානනීයෝ මනීෂිණාම්
ආසීන්මහීක්ෂිතාමාද්යඃ ප්රණවශ්ඡන්දසාමිව.

12. තදන්වයේ ශුද්ධිමති ප්රසූතඃ ශුද්ධිමත්තරඃ
දිලීප ඉති රාජේන්දුරින්දුඃ ක්ෂීරනිධාවිව.

13. ව්යූඩෝරස්කෝ වෘෂස්කන්ධඃ ශාලප්රාංශුර්මහාභුජඃ
ආත්මකර්මක්ෂමං දේහං ක්ෂාත්රෝ ධර්ම ඉවාශ්රිතඃ.

14. සර්වාතිරික්තසාරේණ සර්වතේජෝ'භිභාවිනා
සර්පතඃ සර්වෝන්නතෙනෝර්වීං ක්රාන්තා මේරුරිවාත්මනා.

---

11. මනීෂිණාම්, පණ්ඩිතයන් විසින්; මාන්‍යඃ, බුහුමන්කට යුතුවූ; ඡන්දසාම්, වේදයන්ට; ප්‍රණවඃ ඉව, ඕංකාරය මෙන්; මහීක්ෂිතාම්, පෘථිවීශ්වරයන්ට; ආද්‍යඃ, පළමුවෙනිවූ; වෛවස්වතඃ නාම, (සූර්‍යපුත්‍රයෙයින්) වෛවස්වතයයි ප්‍රසිද්ධවූ; මනුඃ, මනුරජතෙම; ආසීත්, වී.

විවස්වතෝ'පත්‍යං පුමාන් වෛවස්වතඃ, ආදෙඃ භව ආද්‍යඃ යනු තද්ධිතවිග්‍රහයි—මහීං ක්ෂිතවන්ති ඊෂත ඉති මහීක්ෂිතඃ, ඒෂාවයවීක්ෂි ධාතුහුකෙරෙන් කර්මප්‍රත්‍යය හා තුගාගමයෙයින් කෘදන්තවිග්‍රහයි.

12. ශුද්ධිමති, පිරිසිදුබවඇත්තාවූ; තදන්වයේ, ඒ (මනුරජහුගේ) වංශයෙහි; ශුද්ධිමත්තරඃ, අතිශයපරිශුද්ධත්වය ඇත්තාවූ; දිලීපඃ ඉති, දිලීපයයි ප්‍රසිද්ධවූ; රාජේන්දුඃ රාජශ්‍රේෂ්ඨයෙක් තෙම; ක්ෂීරනිධෙඃ, කිරිසයුරෙහි; ඉන්දුඃ ඉව, චන්ද්‍රයා මෙන්; ප්‍රසූතඃ, උපන්නේය.

ඉක්බිති දිලීපරජ්ජු වෙසඟනුවෝ "ව්‍යූඪෝරස්කෝ" ත්‍යාදි ශ්ලෝකත්‍රය කියත්.

13. කෙබඳු රාජශ්‍රේෂ්ඨයෙක්ද යත්? ව්‍යූඪෝරස්කඃ, මහත් ළයක් ඇත්තාවූ; වෘෂස්කන්ධඃ, වෘෂභයාක්මට බඳු මහත් සකඹ යක් ඇත්තාවූ; ශාලප්‍රාංශුඃ, සල්රුකක් මෙන් උස්වූ; මහාභුජඃ, මහත්බාහු යුග්මයක් ඇත්තාවූ; ආත්මකර්මක්ෂමම්, සවකීය ව්‍යාපාර යට සුදුසුවූ; දෙහම්, ශරීරයක්; ආශ්‍රිතඃ, ඇසුරුකළාවූ; ක්ෂත්‍රඃ ධර්මඃ ඉව, ක්ෂත්‍රියයන් පිළිබඳ ධර්මයමෙන් හෙවත් මූර්තිමත් පරාක්‍රමය මෙන් (සිටියාවූ)-(මෙහි ඉවශබ්දය උත්ප්‍රේක්ෂාවාචකයකි).

14. සර්වාතිරික්තසාරේණ, සකලභූතයන්ට වඩා අධිකශක්ති ඇත්තාවූ; සර්වතේජෝ'භිභාවිනා, සකලභූතයන් තේජසින් මැඩ පවත්වන සුලුවූ; සර්වෝන්නතෙන, සියල්ලන්ට වඩා උස්වූ; ආත්මනා, ශරීරයෙන්; මේරුඃ ඉව, මහමෙර මෙන්; ඌර්වීම්, පෘථිවිය; ක්‍රාන්තවා, ආක්‍රමණයකොට; සථිතඃ, සිටියාවූ-(මෙහි විශෙෂණයෝ මෙරුව කෙරෙහිදු රජු කෙරෙහිදු තුල්‍යතයෙන් විවක්ෂිත යෝයි).

15. ආකාරසදෘශප්‍රඥඃ ප්‍රඥයා සදෘශාගමඃ
ආගමෛඃ සදෘශාරම්භ ආරම්භඃසදෘශොදයඃ.

16. භීමකාන්තෛර්නෘපගුණෛඃ සබභූවොපජීවිනාම්
අබාඤ්‍යශ්වාභිගම්‍යශ්ච සාදෞරතෛනරිවාණ්ණවඃ.

17. රේඛාමාත්‍රමපි ක්ෂුණ්ණාද් මනොවර්තීම්‍යඃ පරම්
න ව්‍යතීයුඃ ප්‍රජාඤානස්‍ය නිඝනත්වනේමිවෘත්තයඃ.

18. ප්‍රජානාමේව භූත්‍යර්ථං ස තාභ්‍යෝ බලිමග්‍රහීත්
සහස්‍රගුණමුත්ස්‍රෂ්ටුමාදත්තෙ හි රසං රවිඃ.

---

15. ආකාරසදෘශප්‍රඥඃ, ශරීරසංඛ්‍යාත ආකාරය හා සමාන ප්‍රඥ ඇත්තාවූ; ප්‍රඥයා සදෘශාගමඃ, ප්‍රඥව හා සමාන ශාස්ත්‍ර ඉගනීම ඇත්තාවූ; ආගමෛඃ සදෘශ, ශාස්ත්‍ර ඉගනීම හා සමානවූ; ආරම්භඃ, ක්‍රියා ඇත්තාවූ; ආරම්භසදෘශොදයඃ, ක්‍රියාව හා සමාන ඵලසිද්ධි ඇත්තාවූ; (දිලීප ඉති රාජෙන්ද්‍රඃ, දිලීපයයි ප්‍රසිද්ධවූ රාජශ්‍රේෂ්ඨයෙක් තෙම; ප්‍රසූතඃ, උපන්නේය; ඝනු සම්බන්ධ කටයුතුයි).

16. සඃ, ඒ දිලීපරජතෙම්; භීමකාන්තෛඃ, බිහිළුවන්නාවූද මනොඥවූද; නෘපගුණෛඃ, රාජගුණයන් කරණකොටගෙන; උපජීවිනාම්, ඇසුරු කරන්නවුන් විසින්; යාදෘරතෛනඃ, මත්සයන් හා රත්නයන් කරණකොටගෙන; අබ්ධිඃ ඉව, සයුර මෙන්; අබ්‍යශ්ච, මැඩලිය නොනැකියෙක්ද; අභිගම්‍යශ්ච, ආශ්‍රය කටයුත් තෙක්ද; බහුව, ඕ.

මෙහි තෙජඃප්‍රතාපාදි රාජගුණයෝ භීමගුණයෝය. කුලශීල දාක්ෂිණ්‍යාදි ගුණයෝ කාන්තගුණයෝය. සමුද්‍රයාගේ ජලවරත්ව රත්නවිශෙෂයෝද ඒ ගුණයන්ට ක්‍රමයෙන් උපමාන කරන ලදහ.

17. නිඝනත්වඃ, (සඩඝන්) භික්මවන්නාවූ හෝ රථාවාහීවූ; තස්‍ය, ඒ දිලීපරජහුගේ; නෙම්වර්තයඃ, නිම්වළලුවැනි පැවතුම් ඇත්තාවූ; ප්‍රජාඃ, සඩඝයෝ; ආ මනොඃ, මනුරජහු පටන්; ක්ෂුණ්ණාත්, අහාස කරනලද්දාවූ හෝ ප්‍රාප්තවූ; වර්ත්මනඃ, ආචාර පඬතියෙන් හෝ මාර්ගයෙන්; පරම්, ඔබ්බෙහි; රේඛාමාත්‍රම් අපි, රෙඛාවක් පමණකුදු නෙවත් සඩලඝනකුදු; න ව්‍යතීයුඃ, ඉක්ම නොගියහ.

දක්ෂ රථාවාහීයකු විසින් මෙහෙයනලද රථනෙමින් මෙන් ඒ රජුගේ ප්‍රජාවෝද පෙරපුරුදු මාර්ග අත්නොහැරියානුව යනු හාවයි.

18. සඃ, ඒ දිලීපරජතෙම; ප්‍රජානාම්, සඩඝයන්ගේ; භූත්‍යර්ථම් එව, අභිවර්ධිය පිණිසම; තාභ්‍යඃ, ඒ ප්‍රජාවන්ගෙන්; බලිම්, අය (සුංකාම්); අග්‍රහීත්, ගත්තේය; හි, ඒ එසේමැයි; රවිඃ, සූර්‍යතෙම්;

19. සෙනා පරිච්ඡදඤ්ඤස්‍ය යසමෙවාපිසාධනම්
ශාසෙන්‍ද්‍රවකුණ්ඨිතා බුද්ධිර්‍ෆෝඊ ධනුෂි වානතා.

20. තස්‍ය සංවෘතමන්ත්‍රස්‍ය ගූඩාකාරෙඞ්ගිතස්‍ය ච
ඵලානුමෙයාඃ ප්‍රාරම්භාඃ සංස්කාරාඃ ප්‍රාක්තනා ඉව.

21. ජුගොපාත්මානමත්‍රස්තෙ නෙජේ ඛණ්ඩිතාතුරඃ
අගාධත්වාදදෙ සෙ'ථමසක්තඃ සුඛමන්විතුත්.

සහස්‍රගුණම්, දහස්ගුණ කොට හෙවත් දහස්පරිද්දෙකින්; උත් ස්‍රෘවුම්, දෙන්නම; රසම්, ජලය; ආදත්තෙ, ගනී.

සහස්‍රං ගුණා යසමින් කර්මණි තත් සහස්‍රගුණම් සපතම්බහු ව්‍රීහියි උත්සර්ජනත්‍රිසාව වෙසෙසනහෙයින් මේ ක්‍රියාවිශෙෂණයි.

19. තස්‍ය, ඒ දිලීපරජහම; සෙනා, චතුරඞ්ගබලයතෙම; පරිච්ඡදඃ, උපකරණ විය හෙවත් ඡත්‍රචාමරාදියක් වැනි විය; අථ සාධනම්, ප්‍රයොජනසිද්ධිය කරන්නේ; චසම් එව, දෙකෙක්මය; (ඒ කවරේද?) ශාසෙන්‍ද්‍රු, ශාස්ත්‍රවිෂයෙහි; අකුණ්ඨිතා, නොපැකිළ පවත්නාවූ; බුද්ධිඃ, බුද්ධතොමෝද; ධනුෂි, දුන්නෙහි; ආනතා, ආරොපණය කරනලද්දාවූ; මෞර්වී ච, දියද (යන දෙකයි).

බුද්ධිසෞෂ්ඨවසම්පන්නවූ ඒ රජහුගේ ප්‍රයොජනසාධනයෙහි අනිකකු අපෙක්ෂාකරන බවෙක් නැතැයිද, ඔහුගේ ශෞෂ්ඨය නීතිය පෙරදැරි කොටම ඇත්තේයයිද මෙයින් හැඟවූහ.

20. සංවෘතමන්ත්‍රස්‍ය, සහවන්නලද රහස්කථා ඇත්තාවූ; ගූඪාකාරෙඞ්ගිතස්‍ය ච, ගැඹුරුවූ (බැම හැකිළවීම්ආදි) ආකාර හා ඉඟිද ඇත්තාවූ; තස්‍ය, ඒ දිලීප රජහුගේ; ප්‍රාරම්භාඃ (සාමආදි) උපාය ප්‍රයොගයෝ; ප්‍රාක්තනාඃ, පූර්වභවයෙහි වූ; සංස්කාරාඃ ඉව, කර්මවාසනාවන් මෙන්; ඵලානුමෙයාඃ, කාර්‍යයෙන් ප්‍රමාණකවයුතු වූහ; (රාජ්‍යයට මුල්වූ මන්ත්‍රසංරක්ෂණය ඒ රජහට ඇතිවියයි සේයි).

මෙහි ආකාරනම් ශොක සතුටු ප්‍රකාශ කරන භ්‍රූකුටි මුඛ වණීාදියයි. ඉඞ්ගිතනම් වෙෂ්ටිතයයි, ලෙහි විකෘතිය හෝයි.

"ඉඞ්ගිතං හෘදගතො භාවෝ
වහිරාකාර ආකෘතිඃ" යි-

සඥාතයන් කීහෙයින් ලෙහි වූ භාවය ඉඟියයි. පිටත්හි වූ ආකෘතිය ආකාරයයි. දැන් සාමාදි උපාය නැතිවම ආත්මරක්ෂණාදිය කෙළේයයි දක්වන්නාහු "ජුගොප" යනාදිය කියත්.

21. සඃ, ඒ දිලීපරජතෙම; අත්‍රස්තඃ, බිය නුවූයේ; ආත්මානම්, කමා (සිරුර); ජුගොප, රක්ෂාකෙළේය; අනාතුරඃ, දිනනු වූයේ;

22. ඤානෙ මෞනං ක්ෂමා ශක්තෞ ත්‍යාගෙ ශ්ලාඝාවිපර්‍යයඃ
ගුණාගුණානුබන්ධිත්වාත්තත්තස්‍ය සප්‍රසවා ඉව.

23. අනාකෘෂ්ටස්‍ය විෂයෛර්විද්‍යානාං පාරදෘශ්වනඃ
තස්‍ය ධර්මරතෙරාසීත්ඛවං ජරසා විනා.

24. ප්‍රජානාං විනයාධානාද්රක්ෂණාදාහරණාදපි
ස පිතා පිතරස්තාසාං කෙවලං ජන්මහෙතවඃ.

ධර්ම්ම්, සුචරිත ධර්මය; හෙපේ, හජනය කෙළේය; අගෘධ්නුඃ, ගිජු නුවූයේ; අර්ථම්, ධනය; ආදදෙ, ගත්තේය හෙවත් සුංකම්ගැනීම කෙළේය; අසක්තඃ, නොඇලුණේ; සුඛම්, සැපය; අන්‍වභූත්, වින්දේය

මෙහි ත්‍රිවර්ගසම්පත්තීන්ගේ සිඩියට ශරීරය ප්‍රථමසාධනය හෙයින් පළමුකොට ශරීරසංරක්ෂණය දක්වූහ.

පරස්පරවිරොධිවූද ගුණයන් එරජුකෙරෙහි සමඟිව පැවති බැව් දක්වන්නාහු "ඤානෙ" යනාදිය කියත්.

22 ඤානෙ, අනුන් පවත් දැනීම ඇතිකල්හිදු; මෞනම්, තුෂ්ණීම් භාවය විය; ශක්තෞ, (ප්‍රතිකාරයෙහි) ශක්තිය ඇතිකල්හිදු; ක්ෂමාඅපකාර, ඉවසීම විය; ත්‍යාගෙ, වස්තු පරිත්‍යාගය ඇති කල්හිදු; ශ්ලාඝාවිපර්‍යයඃ, වර්ණනා නොකිරීම විය; තස්‍ය, ඒ දිලිප රජහුගේ; ගුණ ඃ, (මෙසේ මේ) ඤානාදි ගුණයෝ; ගුණානුබන්ධිත්වාත්, විරුඬවූ මෞනාදි ගුණයන් හා සමඟිව පවත්නාහෙයින්; සප්‍රසවඃ ඉව, සහොදරයන් වැනි වූහ.

ඤානාදිගුණයෝ මෞනාදිගුණයන්ට ප්‍රතිවිරුඬයහ. එනෙකුදුවුවත් එවිහු මෙරජුකෙරෙහි සහොදරයන් මෙන් අවිරුඬවැ යෙදුණානුය යනු භාවයි.

23. විෂයෛඃ, රූපාදි පඤ්චකාමගුණයන් විසින්; අනාකෘෂ්ටස්‍ය වූනය නොකරනලද්දුවූ; විද්‍යානාම්, වෙදවෙදඬහාදි විද්‍යාවන්ගේ; පාරදෘශ්වනඃ, පරතෙර දුටුවාවූ; ධර්මරතෙඃ, කුශලධර්මයෙහි ඇලුම් ඇත්තාවූ; තස්‍ය, ඒ දිලිපරජහුගේ; ජරසා විනා, ජරාවෙන් තොරවූ; වෘඬත්වම්, මහලුබව හෙවත් ඤානවෘඬබව; ආසීත්, වී.

වෘඬත්වය ඤානයෙන්ද වයසින්දැයි දෙවැදෑරුම්. එයින් වයසින් වියෙනිම සිටි එරජහට ඤානයෙන් වෘඬත්වය විය යනු භාවයි-නාථාවාන්‍යීයෝ වනාහි වෘඬත්වය චතුර්විධයයි සලකා "අනාකෘෂ්ටස්‍ය" යනාදි විශෙෂණත්‍රයෙන් වෛරාග්‍ය, ඤාන, ශීල යන වෘඬත්වයන් දක්වූහයි කියත.

24. ප්‍රජානාම්, ප්‍රජාවන් (ජනයන්); විනයාධානාත්, ශික්ෂා කිරීමෙන්ද; රක්ෂණාත්, (භයහෙතූන් කෙරෙන්) රැකීමෙන්ද; හර

25. සම්භෘත්‍යෝ දණ්ඩයතෝ දණ්ඩ්‍යාන් පරිණේතුඃ ප්‍රසූතයේ
අප්‍යර්ථිකාමෝ තස්‍යාඤ්ඤාං ධර්ම්‍ය එව මනීෂිණඃ.

26. දුදෝහ ගාං ස යඥාය ශස්‍යාය මඝවා දිවම්
සම්පද්විනිමයේනෝභෝ දධතුර්භුවනද්වයම්.

27. න කිලානුශයුඤ්ජානස්‍ය රාජානෝ රක්ෂිතුර්යශඃ
ව්‍යවර්තන්ත යත්පරේභ්‍යඃ ශ්‍රුතෝ තස්කරතා සර්විතා.

ණාත් අපි, (ආහාරපානාදිය දී) පොෂණයෙන්ද; සඃ, ඒ දිලීප රජතෙම; පිතා, පිය (වූයේය); තාසාම්, ඒ ප්‍රජාවන්ගේ; පිතරඃ, පියහු; කෙවලම්, නුදක්; ජනමහෙතවඃ, උත්පත්තිමාත්‍රයට කතීඃ වූහ.

පියන්විසින් කරවූතුවූ ශිෂ්‍යරක්ෂණාදිය කරන හෙයින් එරජ ජනයන්ට පිය විය. ඔවුන්ගේ පියනු ජනනමාත්‍රයක් කළ තැනැත්තෝ වූහයි සේයි.

25. දණ්ඩ්‍යාන්, දඬුවම් කටයුත්තාවුන්ට; සම්භෘත්‍යෝ, ලොක ප්‍රතිෂ්ඨාව පිණිස; දණ්ඩයතඃ, දඬුවම් කරන්නාවූ; ප්‍රසූතයේ, පුත්‍ර පරම්පරාව පිණිස; පරිණේතුඃ, දූරපරිග්‍රහය කරන්නාවූ; මනීෂිණඃ, පණ්ඩිතවූ; තස්‍ය, ඒ දිලීපරජහුගේ; අප්‍රර්ථිකාමෝ අපි, වසතු රැස්කිරීමය කාමසමෝහාගය යන දෙදෙනද; ධර්ම්‍යඃ එව ආඥාම්, ධර්ම්‍යම වූහ.

අර්ථකාම දෙකට සාධනවූ දණ්ඩනය විවාහය යන දෙකද ලොකප්‍රතිෂ්ඨාව හා පුත්‍රොත්පාදනය යන ධර්ම්‍යයන් පිණිසම වූ හෙයින් අර්ථ කාම දෙකත් ධර්ම්‍යශෂබවට පමුණුවන ඒ රජතෙම ධර්ම්‍යම අධිකකොට ඇත්තෙක් විය යනු භාවයි.

26. සඃ, ඒ දිලීපරජතෙම; යඥාය, යාගකරනු පිණිස; ගාම්, භූලොකය; දුදෝහ, දෙවිය (සුංකම් ගැනීමෙන් හිස් කෙළේය); මඝවා, ශක්‍රතෙම; ශස්‍යාය, ශස්‍යවර්ධනය කරනු පිණිස; දිවම්, දෙව් ලොව; (දුදෝහ, දෙවුයේය;) (දෙව්ලොවින් භූලොකයෙහි වර්ෂාව ඉපදවිය යන අර්ථයි.) එහෙෂ, (මෙසේ ඒ) දිලීප ශක්‍ර දෙදෙනා; සම්පද්විනිමයෙන, (ඔවුනොවුන්) සැපත් ගනුදෙනු කිරීමෙන්; භුවනද්වයම්, ලොකදෙක; දධතුඃ, පොෂණය කළාහුය.

"යඥය-ශස්‍යාය" යන දෙතන්හි "යඥං කර්තුම්, ශස්‍යං වර්ධයිතුම්" යන ක්‍රියාර්ථයෙහි "ක්‍රියාර්ථෝපපදස්‍ය" යනාදි සූත්‍රයෙන් චතුර්ථි යි.

27. රාජානඃ, [අන්‍ය] මහීපාලයෝ; රක්ෂිතුඃ, (භීතීන්ගෙන්) රක්ෂාකරන්නාවූ; තස්‍ය, ඒ දිලීපරජහුගේ; යශඃ, යසසට; න අනුයයුඃකිල, අනුක්‍රියඃ නොකළාහුමය හෙවත් සමානයශස්ඇති නුවූවාහුමය; (කුවරහෙයකින්ද යත්?) යත්, යම්හෙයකින්; තස්කරතා,

28. මෙෂ්‍යෝ'පි සම්මතඃ ශිෂ්ටසෂස්‍යාතීක්ෂ්‍ය යථෞෂධම්
තාජ්‍යෝ දුෂ්ටඃ ප්‍රියෝ 'ප්‍යාසිදඞ්ගුලිවොරගක්ෂතා.

29. තං වෙධා විදධෙ නූනං මහාභූතසමාධිනා
තථා හි සඒ තස්‍යාසන් පරාර්ථෛකඵලා ගුණාඃ.

30. ස වෙලාවප්‍රවලයාං පරිඛිකෘතසාගරාම්
අනන්‍යශාසනාමුර්වීං ශශාසෛකපුරීමිව.

සොරබව; පරස්මෛභ්‍යඃ, අනුන්ගේ වසතූන් කෙරෙන්; ව්‍යාවෘත්තා වැළකුණේ; ශ්‍රුතෞ, ශ්‍රුතිසඞ්ඛ්‍යාත වාචකශබ්දයෙහි (පමණක්ම); සම්මතා, සිටියාද; මෙවත් තසකාරශබ්දය පමණක්ම සොරකම වශයෙන් සලකනලද්දේද (එහෙයිනි).

තසකාරත්‍රය ශබ්දමාත්‍රයෙහිම පැවතුණේය සචරූපයෙන් සොරකමෙක් නොපැවැත්තේය යනු භාවයි.

28. ශිෂ්ටඃ, සජ්ජනතෙම; වෛශ්‍යඃ අපි, (තමහට) සතුරුවූයේ නමුත්; ආතීක්ෂ්‍ය, රොගීහට; ඖෂධම් යථා, බෙහෙත මෙන්; තස්‍ය, ඒ දිලීපරජු විසින්; සම්මතඃ ආසීත්, මැනවැසි දන්නා ලබන්නෙක් විය; දුෂ්ටඃ, දුර්ජනතෙම; ප්‍රියඃ අපි, තමහට ප්‍රියවූයේ නමුත්; ඵර ගක්ෂතා, සපියකු විසින් ඩහනලද; අඞ්ගුලී ඉව, ඇඟිල්ලක් මෙන්; ත්‍යාජ්‍යඃ ආසීත්, දුරුකටයුතු වී. ඒ රජහට ශිෂ්ටතෙම බැඳුවිය; දුෂ්ටතෙම ශත්‍රු විය යනු භාවයි.

ඒ රජහුගේ පරොපකාරිකිය දක්වන්නාහු "තං වෙධා" යනාදිය කිහු.

29. වෙධාඃ, බ්‍රහ්මතෙම; තම්, ඒ දිලීප රජහු; මහාභූතසමාධිනා, මහාභූතයන්ගේ කාරණසාමග්‍රියෙන්; විදධෙ නූනම්, මැවියයි නිශ්චකෙරෙමි; තථා හි, ඒ එසේමැයි; තස්‍ය, ඒ දිලීපරජහුගේ; සඒ ගුණාඃ,(රූපරසාදි මහාභූත ගුණ වැනි)සියලු ගුණයෝ; පරාර්ථෛකඵලාඃ, පරාර්ථම ප්‍රධාන ප්‍රයොජනකොට ඇත්තාහු; ආසන්, වූහ.

පෘථිව්‍යාදි මහාභූතයන්ගේ රූපරසාදිගුණයෝ අනුන්ටම ප්‍රයොජන වෙති. ඒ මහාභූතයන්ගේ සාමග්‍රියෙන් මවනුලැබූ මේ රජහුගේ ගුණයෝත් අනුන්ට ප්‍රයොජනබව පරමකොට ඇතිවූහ යනු භාවයි. 'කාරණගුණාඃ කාර්‍යේ සංක්‍රාමන්ති" යන න්‍යාය මෙයින් ප්‍රකාශිතයි. කාරණගුණයෝ කාර්‍යයෙහි පැමිණෙති යනු න්‍යායාර්ථයි.

30. සඃ, ඒ දිලීප රජතෙම; වෙලාවප්‍රවලයාම්, මුහුදුවෙරළම පවුරුවළලු කොට ඇත්තාවූ; පරිඛිකෘතසාගරාම්, දියඅගළ වැනි ඛරනලද සයුරු ඇත්තාවූ; අනන්‍යශාසනාම්, අනිකක් නුරපතියකුක්

31. තස්ය දක්ෂිණ්යරූඪෙන නාමනා මගධවංශජා
පත්නී සුදක්ෂිණෙත්‍යාසිදධවරස්යෙව දක්ෂිණා.

32. කලත්‍රවන්තමාත්මානම්වරොධෙ මහත්‍යපි
තස්‍යා මෙනෙ මනස්විත්‍යා ලක්ෂ්‍යා ච වසුධාධිපඃ.

33. තස්‍යාමාත්මානුරූපාය්‍යාමාත්මජන්මසමුත්සුකඃ
විලම්බිතඵලෛඃ කාලං ස නිනාය මනොරථෛඃ.

හුගේ අනුශාසනාවක් නැත්තාවූ; උර්ව්, (මුළු)පෘථිවිය; එකපුරීම් ඉව, එක නුවරක් මෙන්; ශශාස, (නිරාශාසයෙන්) අනුශාසනා කෙළේය.

"අපරිඛාඃ පරිඛාඃ සම්පද්‍යමාන්‍යාඃ කෘත්‍යාඃ පරිඛිකෘත්‍යාඃ" යනු මෙහි අභූතතද්භාවවාක්‍යයි.

31. තස්‍ය, ඒ දිලීප රජහට; මගධවංශජා, මගධවංශයෙහි උපන්නාවූ; දක්ෂිණ්‍යරූඪෙන, පරවිජ්ඤානුවර්තීනත්‍ව සංඛ්‍යාත දක්ෂිණ්‍ය යෙන් ප්‍රසිඬවූ; නාම්නා, නමින්; සුදක්ෂිණා ඉති, සුදක්ෂිණාය නම් ඇත්තාවූ; පත්නී, බිරින්දක්තොමෝ; අධවරස්‍ය, යඥයහට; දක්ෂිණා ඉව, දක්ෂිණානම් පත්නිය මෙන්; ආසීත්, වූ.

"දක්ෂිණ්‍යයුක්තෙත්‍ය" යිත් පාඨයි.

32. වසුධාධිපඃ, (ඒ දිලීප) පෘථිවීශ්වරතෙම; අවරොධෙ, අන්තඃපුරස්ත්‍රීසමූහයා; මහති අපි, බොහෝව ඇතත්; මනස්විත්‍යා, (පතිචිත්තානුවෘත්ත්‍යාදියෙහි) සථිර සිත් ඇත්තාවූ; තස්‍යා, ඒ සුදක්ෂිණාව කරණකොට ගෙනද; ලක්ෂ්‍යා ච, ශ්‍රීදෙවිය කරණකොට ගෙනද; ආත්මානම්, තමා; කලත්‍රවන්තම්, භාර්‍යාවන් ඇත්තකු කොට; මෙත්තෙ, සිතී.

"වසුධාධිපඃ" යනුවෙන් පෘථිවියට සවාමිභාවය කිවද පෘථිවිය කරණකොට එසේ නොසිතියයි හැඟවී.

සඃ, ඒ දිලීප රජතෙම; ආත්මානුරූපාය්‍යාම්, තමහට සුදුසුවූ; තස්‍යාම්, ඒ සුදක්ෂිණාව කෙරෙහි; ආත්මජන්මසමුත්සුකඃ, පුත්‍රොත්පත්තියෙහි නොහොත් පුත්‍රරූපයෙන් තමාගේ උත්පත්තියෙහි උත්සාහ ඇත්තේ; විලම්බිතඵලෛඃ, අශීඝ්‍රඵලඇත්තාවූ; මනොරථෛඃ, සිතිවිලිවලින් හෙවත් කවර කලෙක පුත්‍රොත්පත්තියක් වේද යන මකදෙළින්; කාලම් නිනාය, කල් යැවී.

"ආත්මා වෛ පුත්‍රනාම්නාසි" යනු වෙදවාක්‍යයෙහියින් පුත්‍රව උපදනේත් තෙම්මමයයි අර්ථාක්ෂෙපයෙහි විවක්ෂිතයි.

34. සන්තානාර්ථාය විධයේ සඞ්හුජාදවතාරිතා
තේන ඛ්‍යිජගතෝ ගුර්වී සවිතෘවපු නිවික්ෂිපේ.

35. * ගඞ්ගාං භගීරථේනේව පූර්වේෂාං පාවනක්ෂමාම්
ඉච්ඡතා සගරත්වං න්‍යාසතා තේන මන්ත්‍රිපු කොශලා.

36. අථාභ්‍යර්ච්‍ය විධාතාරං ප්‍රයතෝ පුත්‍රකාම්‍යයා
තෝ දම්පති වශිෂ්ඨස්‍ය ගුරෝර්ජග්මතුරාශ්‍රමම්.

37. සනිඞ්ගමඝීරනිඞ්ඝෝෂමේකං සන්දනමාසථිතෝ
ප්‍රාවෘෂේණ්‍යං පයෝවාහං විද්‍යුදෛරාවතාවිව.

---

34. තේන, ඒ දිලීප රජහුවිසින්; සන්තානාර්ථාය, පුත්‍රසන්තානය ප්‍රයෝජන කොට ඇති හෙවත් පුත්‍රලාභය පිණිස වූ; විධයේ, කට යුතු අනුෂ්ඨානය පිණිස; සඞ්හුජාත්, සවකීය බාහුයෙන්; අවතාරිතා, බස්වනලද්දාවූ; ජගතඃ, ලොකයා සම්බන්ධවූ; ගුර්වී ධුඃ, මහත් ධුරය හෙවත් රාජ්‍යභාරයතෙම; සවිතෘ, ඇමැතියන් කෙරෙහි; නිවික්ෂිපේ, තබනලදි.

කිසිපොතෙක "සන්තානාර්ථාය විධයේ" යන තන්හි "මහතෙ සුතලාභාය" කියාද "සවිතෘපු නිවික්ෂිපේ" යන තන්හි "සවිතෘපු නිවේශිතා" කියාද සුලිලත පාඨවශයක් විකාශෙහි නිදිඳිහටයි

35. පූර්වේෂාම්, පූර්වපුරුෂයන්ගේ; පාවනක්ෂමාම්, පවිත්‍රීකරණය කට යොග්‍යවූ හෙවත් මුක්තිය ගෙනදෙන්නාවූ; ගඞ්ගාම්, ගඞ්ගානදිය (කැමැත්තාවූ); භගීරථේන ඉව, (දිලීපරජහුගේ වංශයෙහි පූර්වපුරුෂවූ) භගීරථ රජුවිසින් මෙන්; සගරතාම් ඉච්ඡතා, පුතකු කැමැත්තාවූ; තේන, ඒ දිලීපරජහුවිසින්; මන්ත්‍රිපු, ඇමැතියන් කෙරෙහි; කොශලා, අයොධ්‍යා (රාජධානී) තොමෝ; න්‍යාසතා, තබනලදූ හෙවත් පාවාදෙනලදූ. [මෙහි "භගීරථේනේව" යන උපමායෙන් මේ රජහුගේ පූර්වපුරුෂප්‍රදර්ශිතමාර්ගානුවර්තිත්වය හැඟවූහ.

36. අථ, (රාජ්‍යධුර බහාතැබීමට) අනතුරුව; පුත්‍රකාම්‍යයා, පුත්‍රයන් කැමැත්තෙන්; තෝ දම්පතී, (සුදක්ෂිණාදිලීපයුවාන) ඒ අඹුසැමියදෙනා; ප්‍රයතෝ, පිරිසුදුවූවාහු; විධාතාරම්, බ්‍රහ්මයා; අභ්‍යර්ච්‍ය, මොනවට පුදා; ගුරෝඃ, කුලගුරුවූ; වශිෂ්ඨස්‍ය, වශිෂ්ඨ මුනිහුගේ; ආශ්‍රමම්, අසපුව කරා; ජග්මතුඃ, ගියාහුය. [කෙබදු දම්පතීහුදයන්?]

37. සනිඞ්ගමඝීරනිඞ්ඝෝෂම්-සනිඞ්ග, සිතිදුවූ; ගම්භීර, ගැඹුරුවූ; නිඞ්ඝෝෂම්, හඬඇති; එකම් සන්දනම්, එක්රියකට; ප්‍රාවෘෂේණ්‍යම්,

---

* මේ ශ්ලෝකය ඇතැම් පොත්හි නොපෑහෙන්.

38. මා භූදශ්‍රමපීඩෙති පරිමෙයපුරඃසරෝ
අනුභාවවිශෙෂාතනූ සෙනා පරිවාරතාවිව.

39. සෙව්‍යමානෙෆ සුඛස්පර්ශෛඃ ශාලනිර්‍යාසගන්ධිභිඃ
පුෂ්පරෙණූත්කිරෛර්වාතෛරාධූතනවපල්ලවෛඃ.

40. මනොභිරාමාඃ ශ්‍රුණ්වතෙෆ රථනෙමිස්වනොනමුබෛ
ෂඩ්ජසංවාදිනීඃ කෙකා මිථා භින්නාඃ ශිඛණ්ඩිභිඃ.

41. පරස්පරාක්ෂිසාදෘශ්‍යමදූරොජ්ඣිතවර්ත්මසු
මෘගමන්දෙෂු පශ්‍යන්තෙෆ සංහතාබද්ධසර්ථිෂු.

ප්‍රාවෘෂ්කාලයෙහි (වර්ෂාකාලයෙහි) වූ; පයොවාහම්, මෙඝයකට; විද්‍යුදෙරාවතෙෆ ඉව, විදුලිය ඓරාවතය යන දෙදෙනාමෙන්; ආසීතෙෆ, නැංගාහු. "ජග්මතුඃ" යනු හා සම්බන්ධයි.

උපමානවූ විදුලිය ඓරවණ දෙදෙනා අඹුසැමිබැවින් සාහ චර්‍යය ඇත්තාහ. එහෙයින් මෙහි උපමානොපමෙය සම්බන්ධය සුව්‍යක්තයි.

38. [නැවත කෙබඳු වූවාහුදයත්?] ආශ්‍රමපීඩා, අසපුවට පීඩා වක්, මා භූත් නොවේවයි (යන හෙතුවෙන්); පරිමෙයපුරඃසරෙෆ, ප්‍රමාණවත් පිරිවරජනයා ඇත්තාහු; ආනුභාවවිශෙෂාතනූ, තෙජොවිශෙෂය හෙතුකොටගෙන වන්‍යාහි; සෙනාපරිවෘතෙෆ ඉව, සෙනාවන් විසින් පිරිවරනලද්දවුන් වැන්නාහු; [ජග්මතුඃ].

40. [නැවතත් කෙබඳු වූවාහුදයත්?] සුඛස්පර්ශෛඃ, (සිහිල් හෙයින්) සුවපහස්ඇති; ශාලනිර්‍යාසගන්ධිභිඃ, සදෙලමල (ඟල් මැලියම්) සුවඳින් යුක්තවූ; පුෂ්පරෙණූත්කිරෛඃ, මල්රොන් විසුරුවන්නාවූ; වාතෛඃ, පවනින්; ආධූතවන්තරාජීභිඃ, මදක් කම්පා කරනලද වන රෙඛාවන්විසින්; සෙව්‍යමානෙෆ, සෙවුනාලබන්නාහු; [ජග්මතුඃ].

40. [නැවතත් කෙබඳු වූවාහුදයත්?] රථනෙමිස්වනොනමුබෛඃ (මෙඝධ්වනිශබ්ධකාලෙහි) රියනිම්වළලුහඬින් ඔසවනලද මුඛඇති; ශිඛණ්ඩිභිඃ, මොනරුන්විසින් (පවත්වනලද); විථා භින්නාඃ, ඵුඨ විකෘතභෙදයෙන් හෝ ව්‍යක්තාව්‍යක්තභෙදයෙන් දෙපරිද්දෙකින් ප්‍රභෙදවූ; ෂඩ්ජසංවාදිනීඃ, ෂඩ්ජනම් ස්වරවිශෙෂය හා සමානවූ; මනොභිරාමාඃ, මනරම්වූ; කෙකාඃ, මයූරකාදයන්; ශ්‍රැණ්වතෙෆ, අසන්නාහු; [ජග්මතුඃ].

41. [නැවතත් කෙබඳු වූවාහුදයත්?] අදූරොජ්ඣිතවර්ත්මසු, නුදුරුව හරනලද මාර්ගය ඇති; සංහතාබද්ධසර්ථිෂු, රථශෙණි බැඳි

42. ශ්‍රෙණීබන්ධාවිතතබද්ධිරසනමහාං තොරණස්‍රජම්
සාරසෙඃ කලනිර්හ්‍රාදෙඃ කවිදුනනමිතානනෙත්‍ර.

43. පවනඝ්‍යානුකූලත්වාත් ප්‍රාප්තිනාසිඩිඝංසිනඃ
රජොභිඝතුරගොත්කිණෛරසපෘෂ්ටාලකවෙෂ්ටනෙත්‍ර.

44. සරසිඡවරවිඳූනාං විවිවික්ෂොඝ * ශීතලම්
ආමොදමුපජිඝ්‍රනෙතෘ සවනිඃශ්වාඝානුකාරිණම්.

ණාවූ (ඇලුණාවූ) දෘඪිඇති; මෘගවඳෙඳූ, මෘගම්ථුනඝන්ගි; පරසපරාඝර්ෂාදූඝම්, ඔවුතොවුන්ගේ ඇස්පිළිබඳ සමානබව; පශඃනෙත්‍ර, බලන්නාහු; (ජග්මතුඃ) මුවහන්ගේ ඇස්ගි සුදඝිණාවගේ ඇස් හා සමානත්වයද මුවන් ඇස්හි දිලිපරජුගේ ඇස් හා සමානත්වයද දකිමින් ගියාහුඝයි සේයි.

42. [නැවතත් කෙබඳු වූවාහුදඝත්?] ශ්‍රෙණීබන්ධාත්, පඬිඝාති බැඳීම හෙතුකොටගෙඝ; අඝතමහාම්, කණුනැත්තාවූ; තොරණස්‍රජම්, තොරණමාලාවක්; විතඛද්ධිඃ, පතුරුවත්නවුන් වැනිවූ; කලනිර්හ්‍රාදෙඃ, අව්‍යකත මධුරධ්වනිඇති; සාරසෙඃ, විල්ළිහිණින් කරණකොටගෙඝ; කවීත්, කිසිතැනෙකදී; ඵනනමිතානනෙත්‍ර, එඩුකුරුවූ මුහුණුඇත්තාහු; [ජග්මතුඃ].

"විතඛද්ධිඃ" යන තැනැ ඵත්ප්‍රෙඣාව්‍යඤ්ජක ඉවශබ්දඝ්‍ය කැතද එඝ හැඟෙනහෙයින් මෝතොමෝ ගමෙඃත්ප්‍රෙඣායි.

43. [නැවතත් කෙබඳුවූවාහුදඝත්?] ප්‍රාප්තීනාසිඩිඝංසිනඃ, (අනුකූල බැවින්ම) ප්‍රාප්තීනාසිඩිඝ ප්‍රකාඝකරන්නාවූ; පවනඝ්‍ය, වාතඝ්‍යතමා; අනුකූලත්වාත්, ඝායුතුදිගට !අභිමුඛබැවින්; තුරගොතකිණෛඃ අසුන්විසින් විසුරුවනලද; රජොභිඃ, රජසින්; අසෘඃඝවාලකවෙෂ්ටනෙත්‍ර, නොවළඳනාලද කියඹු හා හිස්වෙළුම් ඇත්තාහු; [ජග්මතුඃ].

දෙව්ඝගේ කියඹු හා රජුගේ හිස්වෙළුමැයි වෙන්කොට දතයුතුයි.

44. [නැවතත් කෙබඳු වූවාහුදඝත්?] සරසිඡ, විල්හි; විවිවික්ෂොඝ ශීතලම්, රළ සැටීමෙන් සිහිල්වූ; සවනිඃශ්වාඝානුකාරිණම්, සවකීඝ නිඃශ්වාසඝට අනුව ක්‍රිඝාකරන්නාවූ හෙවත් තමන් සුසුම්බඳු වූ; අරවිඳූනාම්, පද්මඝන්ගේ; ආමොදම්, සුගඛඝ; උපජිඝ්‍රනෙත්‍ර, ආඝ්‍රාණඝ කරන්නාහු; [ජග්මතුඃ].

පද්මගඛිවූ නිඃශ්වාඝඇතිබැව් දැක්වීමෙන් මේ දම්පතීන් දෙදෙනාගේ එකඃඝට සඝ්‍රීපුංඝජාතීඝත්වඝ කිඝනලද්දේඝ.

---

* "ව්‍රීවික්ෂොඝ" පාඨාන්තරයි. ං

45. ග්‍රාමෙෂ්වාත්මවිසෘෂ්ටෙෂු යූපවිඝ්නෙෂු යජ්වනාම්
අමෝඝාඃ ප්‍රතිගෘහ්ණන්නාවශ්‍යානුපදමාශිෂඃ.

46. හෛයඞ්ගවීනමාදත්ස්ව සොම්‍යවාඩානුපස්කෘතාන්
නාම්බෙයානි පෘච්ඡතෙන්‍ය වන්‍යානාං මාර්ගශාඛිනාම්.

47. ඝ්‍රාප්‍යහිඛ්‍යා තයොරාසිද් ව්‍රජතොඃ ශුඛවේශයොඃ
හිමනිර්මුක්තයොර්‍යෝගෙ චිත්‍රාචන්ද්‍රමසොරිව.

48. තත්තදුම්පතිඃ පත්තෙන්‍ය දර්ශයන් ප්‍රියදර්ශිනඃ
අපි ලඞ්ඝිතමධ්වානං බුබුධෙ න බුධොපමඃ.

49. ස දුෂ්ප්‍රාපයශාඃ ප්‍රාපදුශ්‍රමං ශ්‍රානනවාහනඃ
සායං සංයමිනඤ්චස්‍ය මහර්ෂේර්හිමසිඛඃ.

---

45. නැවතත් කෙබඳු වූවාහුදයත්?] ආත්මවිසෘෂ්ටෙෂු, තමා විසින් පරිත්‍යාග කරනලද්දාවූ; යූපවිඝ්නෙෂු, යාඥසාම්භ මැ සල කුණුකොට ඇති; ග්‍රාමෙෂු, අගහරනම්හි; යජ්වනාම්, විධිවූපරිද් දෙන් යාගකරන්නවුන්ගේ; අශ්‍යානුපදම්, පූජාවිධිය පිණිසවූ ද්‍රව්‍යසම්භාරයට අනතුරුව; අමෝඝාඃ, නොසිස්වූ හෙවත් සඵ ලවූ; ආශිෂඃ, ආශීර්දයන්; ප්‍රතිගෘහ්ණන්නෙන්‍ය, පිළිගන්නාහු; (ජගමතුඃ).

46. නැවතත් කෙබඳු වූවාහුදයත්?] හෛයඞ්ගවීනම්, හය්‍යඞ්ගත ගොදෙහෙයින් වූ ගිතෙල් හෙවත් අලුත් ගිතෙල්; ආදාය, රැගෙන; උපස්කෘතාන්, එළඹසිටියාවූ; සොම්‍යවාඩාන්, මහලු ගොපල්ලන් (අතින්); වන්‍යානාම්, වෙනෙහි වූ; මාර්ගශාඛිනාම්, මහඅස පිහිටි වෘක්ෂයන්ගේ; නාම්බෙයානි, නම්; පෘච්ඡතෙන්‍ය, විචාරන්නාහු; (ජගමතුඃ, ගිය්‍යාහුය)-එකොළොසකින් කුලකයි.

47. ව්‍රජතොඃ, යන්නාවූ; ශුඛවේශයොඃ, පිරිසුදු වෙස්ඇත්තාවූ; තයොඃ, ඒ සුදුසිණා දිලිප දෙදෙනාගේ; හිමනිර්මුක්තයොඃ, හිම සෘතුවෙන් මිදුණාවූ; චිත්‍රාචන්ද්‍රමසොඃ, සිත සඳ දෙදෙනාගේ; යොගෙ ඉව, යෙදීම ඇතිකල්හි මෙන්; කාපි අභිඛ්‍යා, කිසියම් (නොකියහැකි) ශොභාවක්තොමෝ ආසිත්, වූවාය.

48. ප්‍රියදර්ශිනඃ, ප්‍රියවූ දැකුම්ඇති; බුධොපමඃ, බුධග්‍රහයා බඳුවූ හෙවත් ප්‍රාඥවූ; භූම්පතිඃ, මිහිපල්තෙම; පත්තෙන්‍ය, බිරින්දව; තත්තත්, ඒ ඒ [අදහුත වසතුන්]; දර්ශයන්, දක්වන්නේ; ලඞ්ඝිතම් අපි, ඉක්මවනලද්දාවූද; අධ්වානම්, [දිඹි] මාර්ග; නබුබුධෙ, (මෙතෙකැයි) නොදත්තේය.

49. දුෂ්ප්‍රාපයශාඃ, (අන්‍යයන් විසින්) නොලැබියහැකි යශස් ඇත්තාවූ; ශ්‍රානනවාහනඃ, විඩාවට පැමිණි අසුන් ඇත්තාවූ; මහර්ෂේඃ

50. වනාන්තරාදුපාවෘත්තෛඃ සමින්කුශඵලාහරෛඃ
පූර්ණ්‍යමාණමදූශ්‍යාග්නිප්‍රත්‍යුද්‍යාතෛස්තපස්විභිඃ.

51. ආකීර්ණමෘෂිපත්නීනාමුටජවාරරෝධිභිඃ
අපත්‍යෛරිව නීවාරභාගධෙයෝ විතෛර්මෘගෛඃ.

52. සෙකාන්තෙන මුනිකන්‍යාභිඃ ක්ෂණෝජ්ඣිතවෘක්ෂකම්
විශ්වාසාය විහඞ්ගානාමාලවාලාම්බුපායිනාම්.

සඛඃ, මෙහෙයියට සහායවූ තොහොත් අන් සහායකෙනකු නැත්තාවූ; සඃ, ඒ දිලීපරජතෙම; සායම්, සවස්කාලයෙහි; සංයම්නඃ; නියම්වත්වූ; තස්‍ය මහර්ෂේඃ, ඒ (වශිෂ්ඨනම්) මහර්ෂිහුගේ; ආශ්‍රමම්, අසපුවට; ප්‍රාපත්, පැමිණියේය.

මෙහි "ආශ්‍රමං ප්‍රාපත්" යන්න සුපතස් වැනි ශ්ලෝකය හා සම්බන්ධ කටයුතුයි. මේ ශ්ලෝකය ළඟට බොහෝ පොත්හි

"ආකීර්‍යමාණවාසනාවිධිභිඃ සම්දෘහරෛඃ
වෛඛානසෛරධෘෂ්‍යාග්නිප්‍රත්‍යුද්ගමනවෘත්තිභිඃ"

යන ශ්ලෝකය පැනෙනත් පරශ්ලෝකය හා භාවසාම්‍යය ඇති හෙයින් මූලමධ්‍යයෙහි නොයොදනලදි.

දැන් වශිෂ්ඨාශ්‍රමය වර්ණනාකරන්නාහු "වනාන්තරාත්" යනාදිය දක්වන්-කෙබඳු අසපුවකට පැමිණියාහුද යත්?

50. වනාන්තරාත්, අන්‍යවනයෙන්; උපාවෘත්තෛඃ, පෙරළා ආවාවූ; සමිත්කුශඵලාහරෛඃ, (හොමපිණිස) දර හා කුසතණ හා ඵලයන් ගෙණඑනසුලුවූ; අදූශ්‍යාග්නිප්‍රත්‍යුද්ගතෛඃ, නොපැනෙන වෛතානිකාග්නීන්විසින් ලුහුබඳනාලද්දාවූ; තපස්විභිඃ, තවුසුන් විසින්; පූර්‍යමාණම්, පුරනුලබන්නාවූ; (ආශ්‍රමං ප්‍රාපත් යනු හා සම්බන්ධයි).

51. නැවතත් කෙබඳු අසපුවකටද යත්? නීවාරභාගධෙයෝ විතෛඃ, හුරුහැල්කොටසම පුරුදුවූ; උටජවාරරෝධිභිඃ, (එහෙයින්ම) අසපුදොර අවුරාසිටින්නාසුලුවූ; මෘගෛඃ, මුවන්කරණකොට ගෙන; ඍෂිපත්නීනාම්, ඍෂිභාර්‍යාවන්ගේ; අපත්‍යෛඃ ඉව, පුත්‍රයන් මෙන් මෙන්; ආකීර්ණම්, ගැවසිගත්තාවූ; (ආශ්‍රමං ප්‍රාපත්).

52. නැවතත් කෙබඳු අසපුවකටද යත්? සෙකාන්තෙන, (රුක් මුල) දිය වත්කිරීම් අවසානයෙහිදී; මුනිකන්‍යාභිඃ, [සෙකත්‍රිවූ] ඍෂිකන්‍යාවන්විසින්; ආලවාලාම්බුපායිනාම්, තොතැනිවල දිය බොනසුලුවූ; විහඞ්ගානාම්, පක්ෂීන්ගේ; විශ්වාසාය, විස්වස පිණිස; තත්ක්ෂණෝජ්ඣිතවෘක්ෂකම්, එකෙණහි හරනලද පැලෑටි ඇත්තාවූ; (ආශ්‍රමං ප්‍රාපත්).

53. ආතපාත්‍යයසංක්ෂිපතනිවාරාසු නිෂාදිභිඃ
මෘගෛඊතිහතරොමන්ථමුටජාඞ්ගන භූමිෂු.

54. අභ්‍යුජ්ඣිතාඝනිපිඟුනෛරතිපිනාශ්‍රමොනඛුබාන්
පුනානං පවනොඛුතෛර්ධූමෛරාහුතිගන්ධිභිඃ.

55. අථ ඝනාරමාදිශ්‍ය ධුර්‍යාන්විශ්‍රාමයෙති සඃ
නාමවාරොහණන් පතනිං රථාදවතතාර ච.

56. තෛසෙම සභ්‍යාඃ සහාර්‍යාඝ ගොපෙත්‍ර ගුපතනමෙඳ්‍රියාඃ
අහීණාමහිතෙ චක්‍රුර්මුනයො නඝචක්‍ෂුෂෙ.

---

53. කැවතත් කෙබඳු අසපුවකටද යත්? ආතපාත්‍යය, අව්ව පහවූ කල්හි; සංක්ෂිප්ත, රැස්කරණලද; නීවාරාසු, හුරුහැල් නම් ධාන්‍ය විශෙෂය ඇති; ඵටජාඞ්ගනභූමිෂු, පන්සල් මිදුල්බිමිහි; නිඝාදිභිඃ, හුන්නාවූ; මෘගෛඃ, මුවන්විසින්; වර්‍ධිත රොමන්ථම්, පවත්වනලද රොමන්ථඇති; හෙවත් වමාරාකැම් ඇත්තාවූ; (ආශ්‍රමං ප්‍රාපත්).

54. නැවතත් කෙබඳු අසපුවකවද යත්? අභ්‍යුජ්ඣිතාඝනි, (හොම ඝට සුදුසුසේ) ප්‍රජ්වලිතවූ වහනිත්; පිඟුනෛඃ, ප්‍රකාශ කරන්නාවූ; පවනොඛුතෛඃ, පවනින් විසිදුවනලද්දාවූ; ආහුතිගන්ධිභිඃ, යාග ද්‍රව්‍යයන් පිළිබඳ සුවඳඇති; ධූමෛඃ, දුම්කරණකොටගෙන, ආශ්‍රමොන්මුඛාන්, අසපුවට අභිමුඛව එන්නාවූ; අතිථීන්, ආගන්තුක ඝන්; පුනානම්, පවිත්‍රකරන්නාවූ; (ආශ්‍රමං ප්‍රාපත්, අසපුවට පැමිණියේය).

55. අථ, (ආශ්‍රමප්‍රාප්තියට) අනතුරුව; සඃ, ඒ දිලීපරජතෙම; යන්තාරම්, රියදුරුහට; ධුර්‍යාන්, රථාශ්වයන්; විශ්‍රාමය ඉති, පහවූ විඩාඇත්තාවුන් කරවයි; ආදිශ්‍ය, ආඥාකොට; තාම් පතනීම්, ඒ (සුදක්ෂිණාගම්) බිරින්ද; රථාත්, රථයෙන්; අවාරොහන්, බැස්විය; අවතතාර ච, (තෙමේත් රථයෙන්) බැස්සේය.

"විශ්‍රමය" යන ග්‍රාම්‍යපාඨයෙහි මිත්‍රය ඇතිකල්හි "මිත්‍රාං හ්‍රස්වඃ" යන සූත්‍රයෙන් හ්‍රස්වවේ. "විශ්‍රාමය" යන දීර්ඝපාඨයෙහි ව්‍යවසිත විභාෂා ග්‍රහණයෙන් හ්‍රස්ව නොවේ.

56. සභ්‍යාඃ, සභායෙහි සාධුවූ; ගුපතනමෙඳ්‍රියාඃ, අතිශයින් ගොපනය කරනලද ඉඳුරන් ඇත්තාවූ, මුනයඃ, මුනීහු; සභාර්‍යාඝ, භාර්‍යාසහිතවූ; ගොපෙත්‍ර, ප්‍රජාරක්ෂණය කරන්නාවූ; නඝචක්‍ෂුෂෙ, ශාසත්‍රයම නෙත්‍රකොට ඇත්තාවූ; අහීතෙ, (එහෙයින්ම) පූජ්‍යවූ; තෛසෙම, ඒ දිලීපරජහට; අහීණාම්, පූජාව හෙවත් ආගන්තුක සත්කාරය; චක්‍රුඃ, කළෝ.

57. විධේඃ සායන්තනස්යාන්තෙ ස දදර්ශ තපොනිධිම්
අන්වාසිතමරුන්ධත්‍යා සන්ධ්‍යාහෙව හවිර්භුජම්.

58. තඤ්චිරාගාහතූඃ පාදාන් රාජා රාජ්ඥි ච මාගධී
නෙත්‍ර ගුරුගුරූපත්නී ච ප්‍රීත්‍යා ප්‍රතිනන්දතූඃ.

59. තමාතිථ්‍යක්‍රියාශාන්තරථක්ෂොභපරිශ්‍රමම්
පප්‍රච්ඡ කුශලං රාජ්‍යෙ රාජ්‍යාශ්‍රමමුනිං මුනිඃ.

---

57. සඃ, ඒ දිලීපරජතෙම; සායන්තනස්‍ය, සන්ධ්‍යාකාලයෙහිවූ; විධේඃ, ජපහොමාදි අනුෂ්ඨානයාගේ; අන්තෙ, අවසන්හි; සවහයා, සවාහා නම්වූ අග්නිදෙවිය විසින් (සෙවුනාලද); හවිර්භුජම් ඉව, අග්නිදෙවතාවා බඳුවූ; අරුන්ධත්‍යා, (වශිෂ්ඨපත්නීවූ) අරුන්ධතිය විසින්; අන්වාසිතම්, අනුව හිඳිමෙන් සෙවුනාලද; තපොනිධිම්, (වශිෂ්ඨනම්) සෘෂිහු; දදර්ශ, දිටි.

අනුෂ්ඨානයෙහි යෙදිසිටිනකලැ නොවැන්දයුතුහෙයින් විධ්‍ය වසානයෙහි දර්ශනය දැක්වූහ.

58. මාගධී, මගධරාජපුත්‍රිවූ; රාජ්ඥි, සුදක්ෂිණානම් මෙහෙසි තොමෝද; රාජා ච, දිලීප රජතෙමේද; තයොඃ, ඒ අරුන්ධතී වශිෂ්ඨ දෙදෙනාගේ; පාදාන්, පාදයන්; ජගෘහතූඃ, පිළිගත්හ හෙවත් පාදාභිවාදනයකළහ; ගුරුඃ, වශිෂ්ඨ මුනිතෙමේද; ගුරු පත්නී ච, අරුන්ධතීනම් සෘෂිභාර්‍යාතොමෝද; නෙත්‍ර, ඒ සුදක්ෂිණා දිලීප දෙදෙනා; ප්‍රීත්‍යා, ප්‍රීතියෙන්; ප්‍රතිනන්දතූඃ, (ආශීර්වාදාදි යෙන්) සතුටුකළාහුය.

59. මුනිඃ, වශිෂ්ඨ මුනිතෙමේ; ආතිථ්‍යක්‍රියාශාන්තරථක්ෂොභ පරිශ්‍රමම්–ආතිථ්‍යක්‍රියා, ආගතානුගත සත්ක්‍රියායෙන්; ශාන්ත, සන් හිඳුණාවූ; රථක්ෂොභපරිශ්‍රමම්, රියකැලඹීමෙන් හටගත් වෙහෙස ඇති; රාජ්‍යාශ්‍රමමුනිම්, රාජ්‍ය නමැති අසපුවට මුනිවරයකු වැනිවූ; තම්, ඒ දිලීපරජහු; රාජ්‍යෙ, රාජ්‍යයෙහි; කුශලම්, කල්‍යාණය නෙවත් යහපත; පප්‍රච්ඡ, විවාළේය.

රාජ්‍යශබ්දය පුරොහිතාදීන් කෙරෙහි ඇතුළත් බැවින් රාජ කෘත්‍යවාචක වන්නේ නමුදු මෙහි සප්තාඞ්ගවාචක වේ. ඒ සප්තාඞ්ගය රාජ්‍යනම් වන්බැව් මානවධර්ම්මයෙහිද කියනලදමැයි–

"ස්වාම්‍යමාත්‍යපුරං රාෂ්ට්‍රං කොෂදණ්ඩෞ තථා සුහෘත්
සප්තෙතානි සමස්තානි ලොකෙ'ස්මින් රාජ්‍යමුච්‍යතෙ"යි.

කුශලප්‍රශ්නය බ්‍රාහ්මණයාගෙන්ද, අනාමයප්‍රශ්නය ක්ෂත්‍රියයා ගෙන්ද ක්ෂෙමප්‍රශ්නය වෛශ්‍යයාගෙන්ද, ආරොග්‍යප්‍රශ්නය ශූද්‍රයා ගෙන්ද කටයුතුබව ධර්ම්මශාස්ත්‍රාකත නමුදු දිලීපරජහුගේ මහානු

60. අථාථජීනිධෙඝනස්‍ය විජිතාරිපුරඃ පුරඃ
අථ්‍යාමථිපතිඵාවමාදදෙ වදතාං වරඃ.

61. උපපන්නං නනු ශිවං සපතඝඩෙඝසු ඝස්‍ය මෙ
දෙවිනාං මානුෂිණාඝඵ ප්‍රතිහතීනා ඝමාපදම්.

62. නව මන්ත්‍රඝෘතො මන්ත්‍රෛදූරාත් ප්‍රශමිනාරිභිඃ
ප්‍රත්‍යාදිශ්‍යනත ඉව මෙ දෘඝ්ටලඝ්‍යඝිදඃ ශරඃ.

භාවත්වය හෙතුකොටගෙන බ්‍රාහ්මණොවිතවූ කුශලප්‍රශ්නයම කරන්නලද්දේයයි හැඟවූහ.

60. අථ, (වශිෂ්ඨමුනිහුගේ කුශලප්‍රශ්නයට) අනතුරුව; විජිතාරි පුරඃ, දන්නලද ශත්‍රු නගරඇති; වදතාං වරඃ, වක්තෘන් අතුරෙහි ශ්‍රෙෂ්ඨවූ; අථිපතිඃ, රජතෙම; අථජීනිධෙඃ, අර්ථවෙදයට නිධානයක් වැනිවූ; තස්‍ය, ඒ මුනිහුගේ; පුරඃ, ඉදිරියෙහි; අථ්‍යාම්, අභිමානිතවූ; වාචම්, නෙපුලක් (වාක්‍යයක්); ආදදෙ, කියන්නට පටන්ගත්තේය.

කිසිපොතෙක "අථාථජීවිදඃ" යිද පාඨ ඇත. අර්ථවෙද ඥානය ඇති බැව් දක්වීමෙන් මුනිහුගේ ප්‍රරොහිතකෘත්‍යප්‍රවිණත්වය දර්ශිතයි.

61. [ඉෂ ගුරෝ, පින්වත් ආචාර්‍යයන්වහන්ස;] ඝස්‍ය මෙ, ඝම් ඛලුවූ; මා සම්බන්ධව; දෙවීනාම්, දෙවියන්ගෙන්වූ (දුර්භික්ෂාදිවූ) ද; මානුෂිණාඝ, මිනිසුන්ගෙන්වූ (චෞරභයාදිවූ) ද; ආපදම්, විපත්තීන්; ඝම්, තුඹවහන්සේ; ප්‍රතිහතීනා (අසි), දුරුකරන්නෙහිද; (එඝෙයින්) - (තස්‍ය මෙ, ඒ මාගේ); සපත්‍නසු අඝෙඝසු, (සඛ්‍යමාත්‍යාදි) සපත්නඝඝයන්හි; ශිවම්, කුශලය; උපපන්නං නනු, යුක්තමය.

"ප්‍රශ්නාවධාරණානුඥානුනයාමන්ත්‍රණෙ නනු" යනු අභිධාන හෙයින් මෙහි නනුශබ්දය අවධාරණයෙහි වැටේ.

62. [එහි පළමුකොට මානුෂාපත්ප්‍රතීකාරය දක්වත්]-දූරාත්, දුරදීම නොවත් අනභිමුඛයෙහිදීම; ප්‍රශමිතාරිභිඃ, සන්හිඳුවකලද සතුරන් ඇති; මන්ත්‍රඝෘතඃ, මන්ත්‍රකර්තෘවූ; තව, තුඹවහන්සේගේ; මන්ත්‍රෛඃ, මන්ත්‍රඝන් විසින්; දෘඝ්ටලඝ්‍යඝිදඃ, පැනෙන ඉලැක්කි බිඳිනාවූ; මෙ ශරාඃ, මාගේ වාණයෝ (ඊතල); ප්‍රත්‍යාදිශ්‍යනෙත ඉව, දුරුකරනුලබන්නාහු මෙනි.

[මන්ත්‍රයෙන්ම සතුරන් දුරුවනහෙයින් ශරයෝ නිරර්ථක වෙතැයි සේසි].

63. හවිරාවජ්ජිතං හොතෘසන්නියා විධිවදග්නිෂු
වෘෂ්ටිජීවති ශස්‍යානාමවග්‍රාහවිශොෂිණාම්.

64. පුරුෂායුෂජීවින්‍යෝ නිරාතඞ්කා නිරීතයඃ
සනමාදියාඃ ප්‍රජාඤතස්‍ය හෙතුසත්තද්බ්‍රහ්මවච්සම්.

65. තයෙවං විනන්‍යමානස්‍ය ගුරුණා බ්‍රහ්මයොනිනා
සානුබන්ධාඃ කථං න සුයුඃ සම්පදෙ මෙ නිරාපදඃ.

---

63. [දැන් දෛවිකාපත්ප්‍රතීකාරය දක්වත්]. හොතෘ, පින් වත් හොමකතීන්; තයා, නුඹවහන්සේ විසින්; විධිවත්, විධිවූ පරිද්දෙන්; අග්නිෂු, හොමාග්නීන්හි; ආවජ්ජිතම්, බහාලනලද; හවිඃ ගිතෙල්ආදි යාගද්‍රව්‍යතෙම; අවග්‍රාහවිශොෂිණාම්, වෘෂ්ටිවිඝාතයෙන් (නියගින්) වියළෙන්කාවූ; ශස්‍යානාම්, ශස්‍යයන්ට; වෘෂ්ටිඃ හවති, වැස්ස වේ. (වැසිරූපයෙන් ශස්‍යයන් ජීවත් කෙරෙයි සේයි).

වෙදුනුනත ක්‍රමයෙන් සම්පූර්ණකල යාගයෙහි ප්‍රතිඵලයතම් වර්‍ෂාකාරයෙන් භූතලයට පැමිණ ශස්‍යයන් පාලනය කිරීමයි. එයින් කිහ මානව ධර්ම්මයහි–

"අග්නෞ දත්තානුතිඃ සම්‍යගාදිත්‍යමුපතිෂ්ඨතෙ
ආදිත්‍යාජ්ජායතෙ වෘෂ්ටිර්වෘෂ්ටෙරන්නං තතඃ ප්‍රජා"යි.

64. මදීයාඃ ප්‍රජාඃ, මාගේ ප්‍රජාවෝ; පුරුෂායුෂජීවින්‍යඃ, පුරුෂායුෂයවූ සියක්අවුරුද්දක් ජීවත්වන්නාහුය; නිරාතඞ්කාඃ, භය රහිතයහ; නිරීතයඃ, (අතිවෘෂ්ටයාදි) පීඩාරහිතයහ යන; ඇත්, යමක් ඇද්ද; තස්‍ය, ඒ සියල්ලට; තද්බ්‍රහ්මවච්සම්, නුඹවහන්සේගේ වෘතාධ්‍යයන සම්පත්තිය; හෙතුඃ, කාරණය වේ.

"වෘතාධ්‍යයනසම්පත්තිරිත්‍යෙතද් බ්‍රහ්මවච්සම්" යනු හලායුධ කොශයි.

65. බ්‍රහ්මයොනිනා, බ්‍රහ්මපුත්‍රවූ; ගුරුණා, ආචාර්‍යවූ; තයා, නුඹ වහන්සේ විසින්; එවම්, මෙසේ; විනන්‍යමානස්‍ය, සිතනුලබන්නාවූ; නිරාපදඃ, (එහෙයින්) විපද්රහිතවූ; මෙ, මාගේ; සම්පදඃ, සම්පත්තීහු; කථම්, කෙසේනම්; සානුබන්ධාඃ න සුයුඃ, අනුබන්ධ සහිත නොවන්නාහුද? හෙවත් නොසිදී පවත්නාහු නොවෙද්ද? (අවිච්ඡින්න වෙත්මයයි සේයි).

මෙයින් රාජ්‍යයාගේ සමෘඞ්මද්භාවය හා තමාගේ සමෘඞ්මද් භාවයත් දක්වා අනතුරුව එක්ප්‍රකාරයෙකින් අසමෘඩ්ධයක්ද දක්වන්නේ වක්ෂ්‍යමාණ ශ්ලොකාභිප්‍රාය කියා.

66. කිනත්තු වධ්‍යාං තවෛතස්‍යාමදෘෂ්ටසදෘශප්‍රජම්
න මාමවති සම්පා රතනසූරපි මෙදිනි.

67. නූනං මත්තඃ පරං වංශ්‍යාඃ පිණ්ඩවිච්ඡේදදර්ශිනඃ
න ප්‍රකාමභුජඃ ශ්‍රාද්ධෙ සධාසඞ්ග්‍රහතත්පරාඃ.

68. මත්පරං දුර්ලභං මත්වා නූනමාවර්ජිතං මයා
පයඃ පූර්වෛඃ සනිඃශ්වාසෛඃ කාවොෂ්ණමුපභුජ්‍යතෙ.

69. සොඃහම්ජ්‍යාවිශුධාත්මා ප්‍රජාලොපනිමිලිතඃ
ප්‍රකාශශ්චාප්‍රකාශශ්ච ලොකාලොක ඉවාචලඃ.

---

66. කිනත්තු, වැළි එකෙක් ඇති; තව, ඔබගේ; එතස්‍යාං වධ්‍වාම්, මේ යෙහෙළිය කෙරෙහි; අදෘෂ්ටසදෘශප්‍රජම්, නොදක්නාලද යොග්‍ය පුත්‍රයකු ඇති; මාම්, මා; සම්පා අපි, ළඟසහිතවූද; රතන සූඃ අපි, රතනයන් ප්‍රසව කරන්නිවූද; මෙදිනි, පෘථිවිතොමෝ; න අවති, නොපිනවයි.

"රතනසූරපි" යන්නෙන් සියලු රතනයන් අතුරෙහි පුත්‍ර රතනය උතුමැයි සුවිතයි.

67. [එකනවතියම ප්‍රකාරාන්තරයෙකින් ප්‍රතිපාදනය කෙරේ.] මත්තඃ පරම්, මාගෙන් ඉක්බිති; පිණ්ඩවිච්ඡේදදර්ශිනඃ, පිණ්ඩදාන යාගේ සිදීම දක්නාවූ; වංශ්‍යාඃ, (මාගේ) වංශජයෝ හෙවත් පිතෘහු, සධාසඞ්ග්‍රහතත්පරාඃ, පිතෘභොජනය රැස්කිරීමෙහි ඇලුණාහු; ශ්‍රාද්ධෙ, පිතෘදානයෙහි; ප්‍රකාමභුජඃ න, කැමැතිනාක් වළඳන්නෝ නොවෙති යනු; නූනම්, සත්‍යයි. (එකාන්තයෙන් හඟ නෙමැයි සේයි.)

68. මත්පරම්, මාගෙන් ඉක්බිති; දුර්ලභම්, (ශ්‍රද්ධාදානය) දුර්ලභයයි; මත්වා, දැන; මයා, මාවිසින්; ආවර්ජිතම්, දෙනලද්දාවූ; පයඃ, ක්ෂීරය; පූර්වෛඃ, පිතෘන් විසින්; සනිඃශ්වාසෛඃ, සඛේදය නිඃශ්වාසයන් කරණකොටගෙන; කාවොෂ්ණම්, මදක් උණුසුම්සේ; උපභුජ්‍යතෙ නූනම්, වළඳනුලැබෙයි හඟිම්.

69. ඉජ්‍යා, යාගයෙන්; විශුද්ධාත්මා, පිරිසුදුසිත් ඇත්තාවූ; ප්‍රජා ලොපනිමිලිතඃ, පුත්‍රඝනත්වය නැත්තෙන් කරතලද නිමිලනය ඇති; සඃ අහම්, ඒ මම; ලොකාලොකඃ අචලඃ ඉව, චක්‍රවාලපර්වතය මෙන්; ප්‍රකාශශ්ච, ප්‍රකාශයෙමිද; අප්‍රකාශශ්ච, අප්‍රකාශයෙම්ද වෙමි.

යාගඝනම්ලද දෙවඍණ විමොචනයෙන් ප්‍රකාශයෙමි, පුත්‍ර භාවය හෙතුකොට පිතෘඍණවිමොචනය නැත්තෙන් අප්‍රකාශ යෙමි. ඇතුළත සූර්‍යරශ්මිය ඇතිහෙයින් ප්‍රකාශවූද පිටත සූර්‍ය රශ්මිය නැතිහෙයින් අප්‍රකාශවූද චක්‍රවාලපර්වතය වැන්නෙමැයි යනු භාවයි.

70. ලොකානන්තරසුඛං පුණ්‍යං තපොදානසමුද්භවම්
සන්තතිඃ ශුඛවංශ්‍යා හි පරත්‍රෙහ ච ශම්ණෙ.

71. තයා හීනං විධාතර්‍ෂිං කථං පශ්‍යන්න දූයසෙ
ඔකතං සවයම්ව සෙනහාද්වක්‍ෂ්‍යමාශ්‍රමවෘක්‍ෂකම්.

72. අසහ්‍යපීඩං භගවන්නෘණමන්‍යමවෙහි මෙ
අරුන්තුදම්වාලානමනිර්‍ණස්‍ය දන්තිනඃ.

73. තස්මාන්මුවෙය යථා නාත සංවිධාතුං නථා'ර්හසි
ඉක්‍ෂ්වාකූණාං දුරාපෙ'ර්ථෙ තදධිනා හි සිධ්‍යඃ.

තපොදානාදින් යුක්තවූවාහට දරුවන්ගෙන් ප්‍රයොජන කවරේදැයි යතහොත් ?

70. තපොදානසමුද්භවම්, තපස් දැන දෙක හෙතුකොට හට ගන්නාවූ; පුණ්‍යම්, පුණ්‍යයතෙම; ලොකාන්තරසුඛම්, පරලෙව්හි සැපකරන්නේය; ශුඛවංශ්‍යා, පිරිසිදු වංශයෙහිවූ; සන්තතිඃ හි, පුත්‍රසන්තතිය වන්නාහි; පරත්‍ර, පරලෙව්හිද; ඉහ ව, මෙලෙව්හිද; ශම්ණෙ, සැප පිණිස (වේ)

71. විධාතෘඃ, බ්‍රහ්මරාජයාණනි; තයා, ඒ සන්තතියෙන්; හීනම්, තොරවූ හෙවත් අනපත්‍යවූ; මාම්, මා; සෙනහාත්, ප්‍රේමයෙන්; සවයංසිකතම්, තෙමේම දිය වන්කරනලද; වක්‍ෂ්‍යම්, වදවූ හෙවත් ඵලරහිතවූ; ආශ්‍රමවෘක්‍ෂකම් ඉව, අසපුවෙහිවූ එතුම් රුකක් මෙන්; පශ්‍යන්, දක්නෙහි; කථම්, කෙසේ; න දූයසෙ, නොතැවෙන්නෙහිද? (හොකි නොවන්නෙහිදැයි සේසි).

"විධාතෘඃ" යන සම්බොධනය සම්භීවත් උදාසීන වන්නෙහිය යන අර්ථාන්තරය හඟවයි.

72. භගවන්! පින්වතුන්වහන්ස! මෙ, මාගේ; අන්‍යම් ඍණම්, පෙතෘකවූ ඍණය හෙවත් පියන් අයත් ණය; අනිර්‍ණස්‍ය, ගිලිමක් නැත්තාවූ; දන්තිනඃ, හස්තිහුගේ; අරුන්තුදම්, මම් පීඩාකරන්නාවූ; ආලානම් ඉව, බන්ධනස්තම්භයක් මෙන්; අසහ්‍යපීඩම්, නොඉවසිය හැකි පීඩා ඇත්තකැයි; අවෙහි, දැනගත මැනව.

73. නාත, පියාණනි; තස්මාත්, ඒ ඍණයෙන්; යථා මුවෙය, යම් පරිද්දෙයින් මිදෙම්ද; තථා, එපරිද්දෙන්; සංවිධාතුම්, කරන්නට; අර්හසි, (නුඔ) සුදුස්සෙහිය; (කුමක්හෙයින්දයත්?) හි, යම්හෙයකින්; ඉක්‍ෂ්වාකූණාම්, ඉක්‍ෂ්වාකුවංශිකයන් පිළිබඳවූ; දුරාපෙ අර්ථෙ, නොලැබියහැකි ඵලයෙහි; සිධ්‍යඃ, සම්‍ඛිනු; තවත්අධීනාඃ, තුඹ වහන්සේ අත්තවූවාහුද; (එහෙයිනි.)

74. ඉති විඤ්ඤපිතෝ රාඤ්ඤා ධ්‍යානස්තිමිතලෝචනඃ
ක්ෂණමාත්‍රමෘෂිස්තෂ්ණීං සුප්තපක්ෂ ඉව හ්‍රදඃ.

75. සෝ'පශ්‍යත් ප්‍රණිධානේන සන්තතේඃ ක්‍රමවර්තිනීම්
භාවිනාතමා භූවොහර්තුරථේනං ප්‍රත්‍යබෝධයත්.

76. පුරා ශක්‍රමුපස්ථාය තවෝචිං ප්‍රති යාස්‍යතඃ
ආසීත් කල්පතරුච්ඡායාමාශ්‍රිතා සුරභිඃ පථි.

77. ධර්මලෝපභයාද්‍රාජ්‍ඥිවෘතුඝ්නානාම්මාං සමරන්
ප්‍රදක්ෂිණක්‍රියාහීනාං තස්‍යාං සඞ්ගං සාධු නාචරඃ.

---

74. ඉති, මේ උක්ත ප්‍රකාරයෙන්; රාඤ්ඤා, රජු විසින්; විඤ්ඤපිතඃ, දන්වනලද්දාවූ; සෘෂිඃ, වසිෂ්ඨමුනිතෙම; ධ්‍යානස්තිමිතලෝචනඃ, ධ්‍යානයෙන් නිශ්චලවූ ඇස්ඇත්තේ; ක්ෂණමාත්‍රම්, ඇසිල්ලක් පමණකල්; සුප්තපක්ෂිඃ, නිදිගත් මසුන්ඇති; හ්‍රදඃ ඉව, විලක් මෙන්; තස්ථෞ, සිටියේය.

75. සඃ, ඒ සෘෂිතෙම; ප්‍රණිධානේන, විතර්කනකාත්‍රයෙන්; භාවිනාතමා, වඩනලද සිත් ඇත්තේ හෙවත් පිරිසුදුවූ අන්තඃකරණ ඇත්තේ; භූවඃ හර්තුඃ, භූලෝකස්වාමිහුගේ (දිලීපරජහුගේ); සන්තතේඃ, පුත්‍රසන්තතියෙ පිළිබඳවූ; ක්‍රතුම්භකාරණම්, ප්‍රතිබන්ධකාරණය නෙවන් වැළකීමට හෙතුව; අපශ්‍යත්, දිටිමි; අථ, අනතුරුව; එනම්, මේ දිලීපරජහට; ප්‍රත්‍යබෝධයත්, (තමා දුටු කරුණ) මෙසේ දන්වී.

76. පුරා, පූර්වයෙහි; ශක්‍රම්, ඉන්ද්‍රයා කරා; උපස්ථාය, එළඹ; හෙවත් ඉන්ද්‍රයා සෙවනය කොට; උර්වීම් ප්‍රති, භූලෝකයට; යාස්‍යතඃ, යන්නාවූ; තව, තාගේ; පථි, මාර්ගයෙහි; කල්පතරුච්ඡායාම්, කප්රුක් සෙවණ; ආශ්‍රිතා, ඇසුරුකළාවූ; සුරභිඃ, කාම්ධෙනු තොමෝ; ආසීත්, වූය (කප්රුක් සෙවණ ඇසුරුකොට සිටියාය යි සේයි).

77. සෘතුසනාතාම්, ඔසප්නිමිත්තෙන් සනාථය කළාවූ; ඉමාම් රාජ්ඥිම්, මේ සුදක්ෂිණා නම් මෙනෙසිය; ධර්මලෝපභයාත්, සෘතුගිගමනලක්ෂණ ධර්මයාගේ ලෝපයට බියෙන්; සමරන්, සිහිකරන්නේඃ; ප්‍රදක්ෂිණක්‍රියාහීනයාම්, පැදකුණුකිරීමට සුදුසුවූ; තස්‍යාම්, ඒ කාමධේනුව කෙරෙහි; සඞ්ගම්, තෝ; සාධු, (ප්‍රදක්ෂිණාදි) සත්කාරය; න අචරඃ, නොකෙළෙහිය.

ඔසප්නිමිත්තින් දියනැ බිරින්ද කරා නොපැමිණියේනම් එය ධර්මශාස්ත්‍රානුසින් මහත්පාපයෙකි. ඒ කාරණය සිහිකෙරමින් වනාම භූලොකයට එන්නෙනි කප්රුක්සෙවණ ඇසුරු කොට සිටියාවූ සුරභිධෙනුව ප්‍රදක්ෂිණාදිකෙළෙහිය යනු හාවයි.

78. අවජානාසි මාං යස්මාදතස්තෙ න භවිෂ්යති
මත්ප්රසූතිමනාරාධ්ය ප්රජෙති ත්වාං ශශාප සා.

79. ස ශාපො න ත්වයා රාජන්! න ච ශාරඒනා ශ්රුතඃ
නදන්යාඃකාශගඞ්ගායාඃ ශ්රොතස්යුද්ගමදිඞ්මුඛෙ.

80. ඊප්සිතං තදවඥානාච්ච සාශීලමාත්මනඃ
ප්රතිබන්ධනාති හි ශ්රෙයඃ පූජ්යපූජාව්යතික්රමඃ.

81. හවිෂෙ දීඝිසත්රස්ය සා චෙදනීම්ප්රවෙතසඃ
භුජඞ්ගපිඞ්ගතොවාරං පාතාලමධිතිෂ්ඨති.

---

78. යස්මාත්, යම්හෙයකින්; මාම්, මට; අවජානාසි, අවමන් කෙරෙහිද; අතඃ, ඒ කාරණයෙන්; මත්ප්රසූතිම්, මාගේ සන්තතිය හෙවත් මාගේ ගොත්රයෙහිවූ ධෙනුවක; අනාරාධ්ය, උපස්ථානාදි යෙන් සතුටුකොකොට; තෙ, තාගේ; ප්රජා, පුත්රසන්තතිය; න භවිෂ්යති ඉති, නොවන්නියයි; සා, ඒ සුරභිධෙනුතොමෝ; ත්වාම්, තට; ශශාප, ආක්රොශ කළා.

79. රාජන්! එම්බානරෙන්ද්රය! උදුම්බරදිඟඋජෙ, (ක්රීඩා පිණිස පැමිණි) උදුම්බර දිගැතුන් ඇති; ආකාශගඞ්ගායාඃ, මන්දාකිනී නදියගේ; ශ්රොතසි, ජලප්රවාහය; නදති, ගඩා බස්නාකල්හි (ඒ නාදය හෙතුකොටගෙන) සඃ ශාපඃ, ඒ ශාපවචනය; ත්වයා, තාවිසින්; න ශ්රුතඃ, නොඅසනලද්දේය; සාරථිනා ච, රථාචාර්යයා විසින්ද; න ශ්රුතඃ, නොඅසනලද්දේය.

80. තත් අවඥානාත්, ඒ සුරභිධෙනුවට අවමන්කිරීම හෙතුකොටගෙන; ආත්මනඃ, තමාගේ; ඊප්සිතම්, මනොරථය; සාශීලම්, ප්රතිබන්ධ සහිතවූවනු; විඞ්, දැනගනුව; හි, ඒ එසේමැයි; පූජ්ය පූජාව්යතික්රමඃ, පිදියයුත්තන් පිදීම් ඉක්මවීම; ශ්රෙයඃ, සම්පත; ප්රතිබන්ධනාති, වළක්වයි. [සුරභිධෙනුව දැක අවශ්යයෙන් කට යුතුවූ ප්රදක්ෂිණානොෙරව්ය නොකළහෙයින් අභිමතාර්ථවූ පුත්රලාභය බාධිතවියයි සේයි.]

81. සා ච, ඒ කාමධෙනුතොමෝද; ඉදානීම්, දැන්; දීර්ඝසත්රස්ය, බොහෝකලක් සිඳකවයුතු යාගඇති; ප්රවෙතසඃ, වරුණයාගේ; හවිෂෙ, [දිඝිගිතෙල්ආදි] යාගද්රව්ය පිණිස; භුජඞ්ගපිඞ්ගතවාරම්, නානයන් විසින් වැනකලද දෙරඇත්තාවූ (එහෙයින් දුෂ්ප්රවෙශවූ); පාතාලම්, නාග ලොකයෙහි; අධිතිෂ්ඨති, සිටිනීය-'පාතාලම්' යන්නෙහි "අධිශීඞ්ස්ථාසාං කර්ම" යන සූත්රයෙන් ආධාරයාගේ කර්මත්වය යි.

82. සුනාං නදියාං සුරභෙඃ කෘත්වා ප්‍රතිනිධිං භුවිඃ
ආරාධය සපත්නීකඃ ප්‍රීතා කාමදුඝා හි සා.

83. ඉති වාදින එවාස්‍ය හොතුරාහුතිසාධනම්.
අනින්ද්‍යා නන්දිනී නාම ධෙනුරාවවෘතෙ වනාත්.

84. ලලාතොදයමාභුග්නං පල්ලවසන්නිභපාටලා
බිභ්‍රති ශ්වෙතරොමාඞ්කං සන්ධ්‍යෙව ශශිනං නවම්.

85. භුවං ඝොෂෙණත කුණ්ඩාධනි මෙධ්‍යෙනාවභෘථාදපි
ප්‍රස්‍රවෙණාභිවර්ෂිනති වත්සාලොකප්‍රවර්තිනිනා.

---

82. තදියාම්, ඒ සුරභිධෙනුව පිළිබඳවූ; සුනාම්, පුත්‍රියක හෙවත් දෙනක; සුරභෙඃ, සුරභිධෙනුවට; ප්‍රතිනිධිං කෘත්වා, ඇප කොට හෙවත් එවැනිකොට; භුවිඃ, පවිත්‍රවූයෙහි; සපත්නීකඃ, බිරිඳ සහිතවූයෙහි; ආරාධය, සතුටුකරව; (කුමක්හෙයින්ද?) හි, යම්හෙයකින්; සා, ඒ සුරභිධෙනුතොමෝ; ප්‍රීතා, සතුටුවූවා; කාමදුඝා, ඉෂ්ටාර්ථ ප්‍රසව කරන්නිද [එහෙයිනි.]

"ස ත්වමේකාන්තරාං තස්‍ය මදීයාං වත්සමානරම් ආරාධය සපත්නීකඃ සා වාං කාමං විධාස්‍යති" යනු මෙහි බොහෝ පොත්හි සම්මත පාඨයකැයි ටීකායෙහි කියත්.

83. ඉති, මෙසේ; වාදිනඃ එව, කියන්නාවූම [කියන්දිම]; හොතුඃ, හොමකතීවූ; අස්‍ය, මේ වශිෂ්ඨමුනිනුගේ; ආහුතිසාධනම්, යාගද්‍රව්‍යයන්ට කාරණවූ; නන්දිනී නාම, (සතුටු කරවන හෙයින්) නන්දිනීයයි ප්‍රසිඛවූ; අනින්ද්‍යා, ප්‍රශංසාවූ; ධෙනුඃ, ධෙනුතොමෝ; වනාත්, වනයෙන්; ආවවෘතෙ, පෙරළා ආය. ["ධෙනුඃ ආවවෘතෙ" යනු අනතුරු ශ්ලොකත්‍රය හා කුලකහෙයින් සම්බන්ධ කරගතුයි.]

84. [කෙබඳු ධෙනුවක්ද යත්?] පල්ලවසන්නිභපාටලා, පලුපත් මෙන් සිනිදුව පළොල්වන්වූ; ලලාතොදයම්, නළලෙහිවූ; ආභුග්නම්, මදක් වක්වූ; ශ්වෙතරොමාඞ්කම්, ශ්වෙතවර්ණ රොම ලක්ෂණය; බිභ්‍රතී, උසුලන්නී; නවම් ශශිනම්, අභිනවචන්ද්‍රයා; බිභ්‍රතී, උසුලන්නාවූ; (පල්ලවසන්නිභපාටලා, පලුපත්මෙන් සිනිදුව පළොල්වන්වූ) සන්ධ්‍යාඉව, සන්ධ්‍යා කාන්තිය මෙන් (සිරියාවූ)- [ධෙනුඃ අවවෘතෙ.]

85. [නැවතත් කෙබඳු ධෙනුවක්ද යත්?] කොෂෙණත, මදක් උණුසුම්වූ; අවභෘථාත් අපි, යඥාන්තස්නානයමත් වඩා; මෙධ්‍යෙන, පවිත්‍රවූ; වත්සාලොකප්‍රවර්තිනිනා, වස්සාගේ දැකීමෙන් පවත්නාවූ; ප්‍රස්‍රවෙණ, කිරිවැගිරීමෙන්; භුවම්, පෘථිවිය; අභිවර්ෂිනති, තෙමන්නාවූ; කුණ්ඩාධනි, කෙණ්ඩියකට බඳු ගුරුළු ඇති; [ධෙනුඃ ආවවෘතෙ.]

86. රජඃකණෛඃ බුරොඩ්ඩනෙඃ සපෘශදඟිගාත්‍රමනඞ්කාන්
තීර්ථාභිෂෙකජාං ශුඛිමාදධානා මගිඤ්ඣිතඃ.

87. තාං පුණ්‍යදර්ශිනාං දෘෂ්ටවා නිමිත්තඥසත්තමාඃ
යාජ්‍යමාශංසිනාබඞ්ක්‍ෂ්‍යප්‍රාර්ථිනං පුනරබ්‍රවීත්.

88. අදූරවර්තිනීං සිද්ධිං රාජන්! විඝණයාතමනඃ
උපසර්පතෙඃ කල්‍යාණී නාමනි කීර්තිත එව යත්.

89. වන්‍යවෘත්තිරිමාං ශශ්වදෘතමානුගමනෙන ගාම්
විද්‍රුමහ්‍යසතෙනෙව ප්‍රසාදයිතුමර්හසි.

---

86. බුරොඩ්ඩතෙඃ, කුරවලින් තැංගාවූ; අනඞ්කාත්, සම්පර්‍යා කයෙන්; ගාත්‍රම්, සිරුර; සපෘශද්භිඃ, සපර්‍යීකරන්නාවූ; රජඃක ණෛඃ, සූක්ෂ්ම ධූලීන් කරණකොටගෙන; මඟිඤ්ඣිතඃ, (ඒ දිලීප) රජතුමා; තීර්ථාභිෂෙකජාම්, තීර්ථයෙක්හි අභිෂෙකයෙන් හටගත් නාවූ; ශුඛිම්, පිරිසුදුව; ආදධානා, කරන්නාවූ [ධෙනුඃ, ධෙනු තොමෝ; වත්‍රාත්, වනයෙන්; ආවව්‍රතෙ, පෙරළා ආයෑ].

87. නිමිත්තඥඃ, නිමිති දන්නාවූ; තපොනිධිඃ, තපසට නිධා නවූ ඒ සෘෂිතෙම; පුණ්‍යදර්ශිනාම්, පිරිසුදු දැකුම්ඇති; තාම්, ඒ නන්දිනී නම් ධෙනුව; දෘෂ්ටවා, දැක; ආශංසිතාබඞ්ක්‍ෂ්‍යප්‍රාර්ථිනම්-ආශංසිත, මනදෙලෙඟි; අබඞ්ක්‍ෂ්‍යප්‍රාර්ථිනම්, නොසිස්වූ ප්‍රාර්ථනා ඇති හෙවත් සඵලවන මනදෙලඇති; යාජ්‍යම්, යාගකරවීමට සුදුසුවූ දිලීපරජතුමා; පුනඃ, නැවත; අබ්‍රවීත්, (මෙසේ) කී.

88. රාජන්! නරෙන්‍ද්‍ර! ආතමාත්මා, තමාපිළිබඳ (කාර්‍ය්‍යාගේ); සිද්ධිම්, සිද්ධිය; අදූරවර්තිනීම්, නුදුරුව පවත්නිය හෙවත් ශුභුව වන සුලුවූවා; විඝණය, සලකව හෙවත් දැනගනුව; (කුමක් හෙයින්ද?) යත්. යම්හෙයකින්; කල්‍යාණී, මඞ්ගලවූවීතිඇති; ඉයම්, මේ නන්දිනීතොමෝ; නාමනි කීර්තිත එව, නම කීකල්හිම; උපසර්පතඃ, එළඹ සිටියාද; [එතෙසිනි.]

89. වන්‍යවෘත්තිඃ, වනයෙහිවූ (කඳ මූල ඵලාදිය) ආහාරකොට ඇත්තෙහි; ඉමාම් ගාම්, මේ නන්දිනීනම් ධෙනුව; ශශ්වත්, නිතර හෙවත් ප්‍රසාදය දක්වා නොකඩව; ආතමානුගමනෙන, තමාගේ අනුගමනයෙන්; අභ්‍යසනෙන, නිතර පුරුදුකිරීමෙන්; විද්‍රුමී ඉව, ශාඛාග්‍රඡේදනයෙන්; ප්‍රසාදයිතුම්, පහදවන්නට; අර්හසි, සුදුස්සෙහි. [මෙහි "ආතමානුගමනෙන ගාම්" යන තැන බොහෝ පොත්හි "සම්‍යගාරාධනෙන ගාම්" කියාද පාඨයි.]

90. ප්‍රසූතිනාඥාං ප්‍රතිඥෙඨ්‍යාඃ සූතිනාඥාං සූතිමාවරෝඃ
නිඃඝණණාඥාං නිඃඝිදුඥ්‍යාං පිතාමහඝි පිබෙරපඃ.

91. වධූඃඛකතිමතී වෛනාමඵවිනාමා තපොවනාත්
ප්‍රඥතා ප්‍රාතරඥෙතු ඥාඥං ප්‍රත්‍යුද්ව්‍රජේදපි.

92. ඉත්‍යා ප්‍රඥාදුඥ්‍යාඥඞ්ං පරිවඥ්‍යාපරෝ භව
අවිඝනමඝතු තෙ ඥෙඨ්‍යාඃ පිතෙව ධුරි පුත්‍රිණාම්.

93. තථෙති ප්‍රතිජග්‍රාහ ප්‍රීතිමාන් ඝපරිග්‍රහඃ
ආදෙශං දෙඝකාලඥඃ ශිඹ්‍යඃ ශාඝිතුරානතඃ.

94. අථ ප්‍රදෙඹෙ දෙඝඥඃ ඝංවෙඝාඹ විඝාමපතිම්
සූනුඃ සූනෘතවාක් ස්‍රඡ්ටුර්විඝඝජෝදිතශ්‍රිඝම්.

---

90. [දැන් නඳිනිය ඇසුරු කවයුතු අසුරු දක්වත්]-අඝ්‍යාම්, මේ නඳිනිය; ප්‍රඝූතිනාඥාම්, ගිඝකල්ඟි; ප්‍රතිඥෙඨ්‍යාඃ, (නුඹද) ඝව; ඝූතිනාඥාම්, (නඳිනිය) සිවිකල්ඟි; ඝූතිමි ආවරෝඃ, සිටීම කර; නිඃඝණණාඥාම්, (නඳිනිය) හුන්කල්ඟි; නිඃඝිදු, ඟිඳුව; පිතාමහඝි, (නඳිනිය) පැන්පි කල්ඟි; අපඃ, පැන්; පිබෙඃ, පානඝ කර.

91. වධූඃඛව, (ඔබගේ) බිරින්දද; ඛකතිමතී, (ඛෙතුව කෙරෙඟි) ඛකඟි ඇත්තී; ප්‍රඝතා, පිරිසුදුවූවා; අඹ්‍යිතාම්, (ඟදමල් ආදියෙන්) පුදනලද්දුවූ; එඤාම්, මේ ඛෙතුවට; ප්‍රාතඃ, උදඝඨ; ආ තපොව නාත්, තපොවනඝ ඟිම්කොට; අඥෙතු, පසුගමන් කෙරේවා; ඝාඥම්අපි, සවස්ඟිදු; ප්‍රත්‍යුද්ව්‍රජේත්, පෙරගමන් කෙරේවා.

92. ඉති, මෙසේ; ආ ප්‍රඝාදුත්, පැහැදීම දක්වා; ඣවම්, තෝ; අඝ්‍යාඃ, මේ ඛෙතුවගේ; පරිවඥ්‍යාපරඃ භව, වතාවතෙහි නිඝැලි යෙක් වෙව; තෙ, තට; අවිඝනම්, නිරුපද්‍රවඝ; අඝතු, වේවා; පිතා ඉව, පියකු මෙන්; පුත්‍රිණාම්, ඝහඵත් පුතුන් ඇත්තවුන්ගේ; ධුරි, ඉදිරියෙඟි; ඥෙඨ්‍යාඃ, සිටිතෙඟිවා.

93. දෙඝකාලඥඃ, දෙඝකාලඝන් දන්නාවූ; හෙවත් අහනිඝම්ප දෙඟඝ හොමාවඝාඝකාලඝ ඝත විඝිඝට දෙඟකාලදෙක්ඟිවූ ආඥ ඥනඝ නොවරදනේඝයි දන්නාවූ; ප්‍රීතිමාන්, (එහෙයින්ම) ප්‍රීති ඇත්තාවූ; ශිඹ්‍යඃ, (වශිඝ්ඨමුනිහුගේ) අතවැසි (දිලිපරජ) තෙම; ඝපරිග්‍රහඃ, පතනිඝ හා ඝඟිතවූයේ; ආනතඃ, (විනයෙන්) නැමුණේ; ශාඝිතුඃ, අනුඝාඝකවූ මුනිහුගේ; ආදෙශම්, ආඥව; තථා ඉති, එසේඝයි; ප්‍රතිජග්‍රාහ, පිළිගත්තේඝ.

94. අථ, ඉක්බිති; ප්‍රදෙඹෙ, රාත්‍රියෙඟි; දෙඝඥඃ, ප්‍රාඥවූ; සූනෘත වාක්, සත්‍යප්‍රිඝ වචඝ ඇත්තාවූ; ස්‍රඡ්ටුඃ සූනුඃ, බ්‍රහ්මපුත්‍රවූ වශිඹ්ඨ

95. සත්‍යාඵපි තාවඃඛෞ නියමාපෙක්ෂයා මුනිඃ
කලපවින් කලඥාමාස වන්‍යාමෙවාස්‍ය සංවිධාම්.

96. නිදිදිඛ්‍යං කුලපතිනා ස පණ්ඩාලා-
මුධ්‍යාස්‍ය ප්‍රත්‍යතපරිග්‍රහචිතීඃ
ලබ්ධ්‍යාධ්‍යයනනිවෙදිනාවසානාං
සංවිඛ්‍යඃ කුශශයනෙ නිශාං නිනාය.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෞ
වශිෂ්ඨාශ්‍රමාභිගමනො නාම ප්‍රථමඃ සර්ගඃ.

—o—

මුනිතෙම; උදිතශ්‍රීඃම්, (ප්‍රාර්ථිතාසම්ඛි හෙතුවෙන්) හටගත් ශ්‍රී ඇත්තාවූ; විනාමපතිම්, රජහු; සංවෙනාය, ශයනය පිණිස; විස සජී, හැරියේය. (ආඥකෙළේය යි සේසි.)

95. කලපවින්, ව්‍රතප්‍රයොජනයන් දන්නාවූ; මුනිඃ, වශිෂ්ඨමුනිතෙම; තපඃසිඛෞ, තපසින්ම (රාජයොග්‍ය ආහාරසම්පාදන) සිඛිය; සත්‍යාම් අපි, ඇතිකල්හිදු; නියමාපෙක්ෂයා, (එදින පමන්ම) ව්‍රත වර්‍ත්තීව අපෙක්ෂාකිරීමෙන්; අස්‍ය, මේ රජහට; වන්‍යාම් එව, වන යෙහිවූම; සංවිධාම්, කුෂාදි ශයන සාමග්‍රිය; හෙවත් කුසතණ මතු යෙහි සැතපීම්ආදි විධිය; කලපයාමාස, සම්පාදනය කෙළේය.

96. සඃ, ඒ දිලිපරජතෙම; කුලපතිනා, මුනිකුලශ්‍රෙෂ්ඨවූ වශිෂ්ඨ මුනිහු විසින්; නිදිදිඛ්‍යාම්, දක්වනලද්දුවූ; පණ්ඩාලාම්, පන් සලෙහි; අධ්‍යාස්‍ය, හිද; ප්‍රත්‍යතපරිග්‍රහචිතීඃ, නියතහායිභාව දෙ වෙනිකොට ඇත්තේ; කුශශයනෙ, කුශතෘණමය ශයනයෙහි; සංවිඛඃ, සැතපුණේ; තවශිෂ්‍යාධ්‍යයනනිවෙදිනාවසානාම්-තවශි ෂ්‍ය, ඒ මුනිහුගේ ශිෂ්‍යයන් සම්බන්ධිවූ; අධ්‍යයන, අපරරාත්‍රවෙද පාඨයෙන්; නිවෙදිනාවසානාම්, දන්වනලද අවසානය ඇති; නිශාම්, රාත්‍රිය; නිනාය, ඉකුත්කෙළේය [අපරරාත්‍රාධ්‍යයනයෙහි නැවත සැතපීම ප්‍රතිෂිඛයි. එයින් කිහ. මානවධර්ම්මශෙහි- "නිශානෙන න පරිශ්‍රාණෙනා බ්‍රහමාධිත්‍ය පුනඃ සඛපෙත්" යි. මේ වචනය ප්‍රහර්‍ෂිණී වෘත්තයයි. කියනලදමැයි මෙනෟ ඉප්‍රෟ ශ සත්‍රිදශයතිඃ ප්‍රහර්‍ෂිණියම්" යි.]

කාලිදාසකෘතෞ, කාලිදාස මහාකවිහුගේ කෘතිවූ; ශ්‍රී රඝු වංශෙ මහාකාව්‍ය, ශ්‍රීමත් රඝුවංශනම් මහාකාව්‍යයෙහි; වශිෂ්ඨා ශ්‍රමාභිගමනොනාම, වශිෂ්ඨාශ්‍රමාභිගමනයයි ප්‍රසිඛවූ; ප්‍රථමඃ සර්ගඃ, පළමුවන සර්ග; ඉති, මේතෙකින් නිමියේය.

විතීයඃ සගීඃ

1. අථ ප්‍රජානාමධිපඃ ප්‍රභානෙ
ජායාප්‍රතිග්‍රාහිතගන්ධමාල්‍යාම්
වනාය පීතප්‍රතිබඩවත්සාං
යශොධනො ධෙනුමෘෂෙර්මුනෙර්වෙ.

2. තස්‍යාඃ බුරන්‍යාසපවිත්‍රපාංශු-
මපාංශුලානාං ධුරි කීර්තනීයා
මාගීං මනුෂ්‍යෙශ්වරධර්මපත්නී
ශ්‍රැනෙරිවාපීං සමතීරඤ්ජගවජන්.

---

1. අථ, රැය ඉක්මවීමට අනතුරුව; යශොධනඃ, කීර්තියම ධනකොට ඇත්තාවූ; ප්‍රජාධාම් අධිපඃ, ප්‍රජෙශ්වරවූ රජතෙම; ප්‍රභාතෙ, අලුයම්හි; ජායාප්‍රතිග්‍රාහිතගන්ධමාල්‍යාම්-ජායා, සුදක්ෂිණා නම් බිරින්ද ලවා; ප්‍රතිග්‍රාහිත, පිළිගන්වනලද; ගන්ධමාල්‍යාම්, සුවඳ මල්දම් ඇත්තාවූ; පීතප්‍රතිබඩවත්සාම්-පීත, (කිරි) පානය කළාවූ; ප්‍රතිබඩ, පසුපස්සෙහි ලුහුබැඳ යන; වත්සාම්, වස්සකු ඇත්තාවූ; ඍෂෙඃ ධෙනුම්, (වශිෂ්ඨ) මුනිහුගේ (නන්දිනිනම්) ධෙනුව; වනාය, වනයට යනු පිණිස; මුමොචෙ, මිදුයේය.

පිතං පානමස්‍යාඝ්නතීති පීතඃ, "අශීආදිභ්‍යොඃව්" යන්නෙන් අව්‍යුත්පන්න වූ නැනි. පීතඃ ප්‍රතිබඩොවත්සොඃ යස්‍යාඃ සා පීතප්‍රතිබඩවත්සා, තාම්. ෂෂ්ඨීබහුව්‍රීහිසමාසයි. "වනාය" යනු අප්‍රයුක්ත තුමුන්නුගේ කර්මයෙහි "ක්‍රියාරෝපපදස්‍ය ච කර්මණි ස්ථානිනඃ" යන සූත්‍රයෙන් චතුර්ථියි. ජායාපදසාමර්ථ්‍යයෙන් සුදක්ෂිණාවගේ පුත්‍රජනන යොග්‍යතාව සැලකිය යුතුයි. එසේම වෙදයෙහි

"පතිර්ජායාම්ප්‍රවිශති ගර්භෝ භූත්වෙහ මාතරම්
තස්‍යාං පුනර්නවෝ භූත්වා දශමෙ මාසි ජායතෙ"

යනාදීන් කියනලද හෙයිනි.

මේ සන්ධියෙහි වෘත්තය උපජාතියි. "අනන්තරොදීරිතලක්ෂණ ආපෙණ පාදෙන යදියාවුපජාතයස්තාඃ" යනු එහි ලක්ෂණයි.

2. අපාංශුලානාම්, නිදොස් අහන්නන්ගේ හෙවත් පතිව්‍රතාවන්ගේ; ධුරි, ඉදිරියෙහි; කීර්තනීයා, ගිණිය යුතුවූ; මනුෂ්‍යෙශ්වරධර්මපත්නී, දිලිපරජහුගේ ධර්මපත්නීවූ සුදක්ෂිණාතොමෝ; ධුරන්‍යාස පවිත්‍රපාංශුම්, කුරැබීමෙන් පිවිතුරු පස්ඇත්තාවූ; තස්‍යාඃ මාගීම්, ඒ ධෙනුවගේ මාගීය; අනුගවජන්, අනුව ගියා; (කවරක්

3. නිවර්ත්‍ය රාජා දයිතාං දයාලු-
ඝ්නාං සෞරභෙයීං සුරභියීශොභිඃ
පයොධරීභූතචතුඃසමුද්‍රාං
ජුගොප ගොරූපධරාමිවොර්ව්‍යීම්.

4. වුතාය තෙනානුචරේණ ධෙනෝ-
ර්න්‍යෂේධි ශෙෂොঽප්‍යනුයාසිවගීඃ
න චාන්‍යතඃසාධනසාධ්‍ය ශරීරරක්ෂා
සඒවියෂ්ඨඉපනා හි මනොඃ ප්‍රසූතිඃ.

කුමක් අනුව ගියාක් මෙන්ද?) සමෘතිඃ, (මනාදීන්ගේ) සමෘති තොමෝ; ශ්‍රුතේඃ, වෙද වාක්‍යයාගේ; අපීම් ඉව, අපීත අනුව ගියාක් මෙනි. [යම්සේ සමෘති තොමෝ ශ්‍රුතියෙන් ක්ෂුණ්ණවූ අර්ථය අනුසරණය කරන්නිද එමෙන් ඒ මෙහෙයි තොමෝද දෙවගේ කුරයෙන් සුණුවූ මාර්ගය අනුව ගියාසයි සේයි. "ධර්මාර්ථිනී පතනී ධර්මපත්නී" තාදර්ථ්‍යයෙහි ෂෂ්ඨීතත්පුරුෂයි-පාංශුලපථයෙහි ගමනය ඇතිකල්හිදු අපාංශුලත්වය කීමෙන් විරොධාලඞ්කාරය හැඟවූනු]

3. දයාලුඃ, කරුණබහුලවූ; ඝශොභිඃ, ඝසසුන් කරණකොට ශෙන; සුරභිඃ, මනොඥවූ; රාජා, (දිලීප) රජතෙම; තාම් දයිතාම්, ඒ ප්‍රියාවූ සුදක්ෂිණාකම් මෙහෙයිය; නිර්වර්ත්‍ය, නිවත්වා; සෞරභෙයීම්, කාමධෙනුපුත්‍රිය නෙවන් නන්දිනිනම් ධෙනුව; පයොධරීභූතචතුඃසමුද්‍රාම්, ක්ෂීරයෙන් අවමන්කරනලද සිව්සයුරු ඇත්තිය නොඝණාත් පියයුරුවැනි කරතලද සිව්සයුරු ඇත්තාවූ; ගොරූපධරාම්, ධෙනුස්වරූපධාරිණීවූ; ඉර්වීම් ඉව, පෘථිවිය මෙන්; ජුගොප, රක්ෂා කෙළේය.

පයසාං ධරාඃ පයොධරාඃ, අපයොධරාඃ පයොධරාඃ සම්පද්‍යමානාඃ පයොධරීභූතාඃ. අභූතතද්භාවයෙහි වර්ව්‍රත්‍යයයි. ඉක්බිති "කුගතිප්‍රාදයඃ" යි ප්‍රාදිසමාසයි. පයොධරීභූතාශ්චතස්රඃ සමුද්‍රා යස්‍යාඃ සා පයොධරීභූතචතුඃසමුද්‍රා තාම්. ත්‍රිපදබහුව්‍රීහියි. ධෙනු පක්ෂයෙහි "පයසා අධරීභූතාඃ පයොධරීභූතාඃ" යනු විශෙෂයි.

4. වුතාය; වුතස්‍ය පිණ්ඩස්‍ය (ජීවනස්‍ය පිණ්ඩස්‍ය නොවෙයිනම්); ධෙනොඃ, ධෙනුවම; අනුචරෙණ, අනුව හැසිරෙන්නාවූ; තෙන, ඒ දිලීපරජහුවිසින්; ශෙෂඃ අනුයාතිවගීඃ අපි, (සුදක්ෂිණාපෙක්ෂා යෙන්) අවශිෂ්ටවූ අනුචරසමූහතෙමේද; න්‍යෂේධි, වළක්වනලද්දේය; (එවිට තමා රැක්ම කෙසේවේදයත්?) තස්‍ය, ඒ දිලීපරජහුගේ; ශරීර රක්ෂා ව, දෙහරක්ෂණයද; අන්‍යතඃ, අන්‍යම්හියකු

5. ආස්වාදවද්භිඃ කවලෛඃතාණාතාං
කණ්ඩූයනෛර්දංශනිවාරණෛශ්ච
අව්‍යාහතෛඃ ස්වෛරගතෛඃ ස තස්‍යාඃ
සම්‍රාට් සමාරාධනතත්පරෝ ‘භූත්.

6. සපිතඃ සපිතාමුවවලිතඃ ප්‍රයාතාං
නිෂෙදුෂීමාසනබන්ධධීරඃ
ජලාභිලාෂී ජලමාදදානාං
ඡායෙව තාං භූපතිරන්වගච්ඡත්.

7. ස න්‍යස්තවිහතාමපි රාජලක්ෂ්මීං
තෙජොවිශෙෂානුමිතාං දධානඃ
ආසීදනාවිෂ්කෘතදන්තරාජි-
රනන්තපුෂ්පස්ථ ඉව ශිපෙන්ද්‍රඃ.

හෙතුකොටගෙන; නව, නොවෙයි; (කුමක් හෙයින්දයත්?) ඕ, යම්හෙයකින්; මනොඃ, මනුරජහුගේ; ප්‍රසූතිඃ, සන්තති (පරම්පරා) තොමෝ; සවිශ්‍යිගුපනා, සවකිය විෂ්‍යියෙන්ම රක්නාලද්දිද; (එහෙයිනි.)

5. සම්‍රාට්, මණ්ඩලෙශ්වරවූ; සඃ, ඒ දිලිපරජතෙම; ආස්වාදවද්භිඃ, රසවත්වූ; තෘණතාම්, කවලෛඃ, තණකබලින්ද; කණ්ඩූයනෛඃ, ඇඟ කැසීමෙන්ද; දංශනිවාරණෛශ්ච, වතමැස්සන් වැළැක්වීමෙන්ද; අව්‍යාහතෛඃ, නොපැකුලුණාවූ; ස්වෛරගතෛඃ, සිත්වූ පරිදි ගමනින්ද; තස්‍යාඃ, ඒ ධෙනුවගේ; සමාරාධනතත්පරඃ, ආරාධනයෙහි නියැලියෙක්; අභූත්, වී.

සමරාධනෙ තත්පරඃ සම්‍රාධනතත්පරඃ, තදෙව පරං ප්‍රධානං යස්‍ය ස තත්පරඃ, බහුව්‍රීහිගර්භතත්පුරුෂසමාසයි.

6. භූපතිඃ, (ඒ දිලිප) රජතෙම; තාම්, ඒ ධෙනුව; සපිතාම්, සිටිනිය අනුව; සපිතඃ, (තෙමේත්) සිටියේ; ප්‍රයාතාම්, ගිය තැනැත්තිය අනුව; උවවලිතඃ, (තෙමේත්) ගියේ; නිෂෙදුෂීම්, හුන් තැනැත්තිය අනුව; ආසනබන්ධධීරඃ, ආසනබන්ධයෙහි දැඩවූයේ හෙවත් (තෙමේත්) හුන්නේ; ජලම් ආදදානාම්, පැන් බොන තැනැත්තිය අනුව; ජලාභිලාෂී, (තෙමේත්) පැන් බොනුයේ; ඡායා ඉව, (මෙසේ ධෙනුවගේ) ඡායාවක් මෙන්; අන්වගච්ඡත්, අනුසරණය කෙළේය. පසුපස්සෙහි හැසුරුණේයයි සේයි. [මෙහි “නිෂෙදුෂීමාසනවාන්සධීරඃ” යිත් පාඨයෙක් කිසි පොතෙක පැනේ.]

7. න්‍යස්තවිහතාම් අපි, හරනලද (ඡත්‍රචාමරාදි) ලක්ෂණ ඇත්තාවූද; තෙජොවිශෙෂානුමිතාම්, ප්‍රභාවවිශෙෂයෙන් දන්නා

8. ලතාප්‍රතානොද්ග්‍රථිතෛඃ ස කෙශෛ-
රධිජ්‍යධන්වා විචචාර දවම්
රක්ෂාපදෙශාන්මුනිහොමධෙනොඃ-
චීනාන්‍යාන් විනෙෂ්‍යතනිව දුෂ්ටසත්ත්වාන්.

9. විසෘමරපාශීවානුචරස්‍ය තස්‍ය
පාශීවද්‍රුමාඃ පාශභෘතා සමස්‍ය
උදීරයාමාසුරිවොත්තමදුනා-
මාලොකශබ්දං වයසාං විරාවෛඃ.

ලද්දාවූ; රාජලක්ෂ්මීම්, රාජශ්‍රීඃ; දධානඃ, උසුලන්නාවූ; සඃ, ඒ දිලීප රජතෙම; අතාවිෂකෘතදුකරාජීඃ, පිටත ප්‍රකාශ නොකරතලද මදරෙඛා ඇති; අනතම්දුවයඨඃ, ඇතුලත්හිවූ මදඅවස්ථා ඇති; විෂපඤ්ඃ ඉව ආසීත්, ගජරාජයකු වැනි වී. [කිසිපොතෙක "මදුරමහඃ" යිද පාඨයි.]

8. ලතාප්‍රතානොද්ග්‍රථිතෛඃ-ලතාප්‍රතාන, ලතාවන්ගේ කුවිල තන්තුයෙන් හෙවත් වැල්කෙඳිවලින්; උද්ග්‍රථිතෛඃ, එඩුකුරුව ගතුණාවූ; කෙශෛඃ, කෙශයෙන් යුක්තවූ; සඃ, ඒ දිලීපරජතෙම; අධිජ්‍යධන්වා, නඟනලද දිය යුත් දුනුඇත්තේ; මුනිහොම ධෙනොඃ, මුනිතුගේ හොමධෙනුව පිළිබඳවූ; රක්ෂාපදෙශාත්, රක්ෂණව්‍යාජයේන්; චන්‍යාන්, වෙනකිවූ; දුෂ්ටසත්ත්වාන්, (සිංහව්‍යාඝ්‍රාදි) නපුරු සතුන්; විනෙෂ්‍යන් ඉව, හික්මවන්නකු මෙන්; දුවම්, අරණ්‍යයෙහි; විචචාර, හැසුරුණේය. ["දෙශකාලාධවගනනවය්‍යාඃ කර්මසංඥ හ්‍යකර්මණාම්" යනු බැවින් "දුවම්" යන මෙහි දුවශබ්දයාගේ කර්මත්වය වී.]

ඉක්බිති දිලීපරජතුගේ මහාමහිමත්වය හෙතුකොටගෙන වෘක්ෂාදිහුද එරජතම රාජොපචාර කළහයි දක්වන්නාහු "විසෘමරෙට" ත්‍යාදි ශ්ලොකෂට්කය කියත්.

9. විසෘමරපාශීවානුචරස්‍ය-විසෘමර, හරතලද; පාශීවානුචරස්‍ය, පරිවාරජනයන් ඇත්තාවූ; පාශභෘතා සමස්‍ය, (ආනුභාවයෙන්) වරුණයා හා සමවූ; තස්‍ය, ඒ දිලීපරජතුව; පාශීවද්‍රුමාඃ, මහ දෙපසෙහි වූ වෘක්ෂයෝ; උත්තමදුනාම්, උසස් මද ඇත්තාවූ; වයසාම්, පක්ෂීන්ගේ; විරාවෛඃ, ශබ්දයන් කරණකොටගෙන; ආලොකශබ්දම්, (බලව යන අර්ථ ඇති) 'ආලොකය' යන ශබ්දය හෙවත් ජය ශබ්දය; උදීරයාමාසුඃ ඉව, කිවාහු මෙනි. (උත්ප්‍රෙක්ෂාලංකාරයි.)

10. මරුතප්‍රයුක්තානාඤ්ච මරුතඝ්නාහං
නමස්‍යමාරාදභිවර්තිමානම්
අවාකිරන් බාලලතාඃ ප්‍රසූනෛ-
රචාරලාජෛරිව පෞරකන්‍යාඃ.

11. ධනුර්භෘතෝ'ප්‍යස්‍ය දයාර්ද්‍රභාව-
මාඛ්‍යානමඝ්නඃකරණෛරශෛඛෙකඃ
විලොභනීයෙනෙතරා වපුරාපුරක්ෂණාං
ප්‍රකාමවිස්තාරඵලං හරිණ්‍යඃ.

---

10. මරුතප්‍රයුක්තානාඃ, වාතඝ්න විසින් මෙහෙයන්නලද්දාවූ; බාල ලතාශ්ච, තරුණ ලතාවෝද; ආරාත්, සමීපයෙහි; අභිවර්තිනම්‍ය නම්, පවත්නාවූ; මරුත්සඛානම්, වායුමිත්‍රයා (ගින්න) හා සමාන දීප්ති ඇත්තාවූ; අවෂ්ම්, පූජාවූ; නම්, ඒ දිලිපරජහට; ප්‍රසූනෛඃ, මලින්; අවාකිරන්, විසිරවූහ; (ඔහු මත්තෙහි මල් විසිරූහයි සේයි) කෙසේද? පෞරකන්‍යාඃ, පුරස්ත්‍රීහු; ආචාරලාජෛඃ ඉව, ආචාර පිණිසවූ විලඳින් මෙනි; (පුරස්ත්‍රීහු ආචාරවිලඳ ඉස්නාක්හු මෙනැයි සේයි). [වාතඝ්න ගින්නව මිතුරුය. රජතෙම ගින්න හා සමාන දීප්ති ඇත්තේය එහෙයින් රජද වාතඝ්නට මිතුරකු මෙනි. මිත්‍රතෙම තමාවෙත පැමිණි මිත්‍රයාට උපචාර කෙරෙයි යන මිත්‍රධර්මය මෙයින් කැඟවූහ.]

11. ධනුර්භෘතඃ අපි, දුනු ධරන්නාවූද; අස්‍ය, මේ දිලිපරජහුගේ; විභඥෙඛඃ, භයරහිතවූ; අනඃකරණෛඃ, ඉන්ද්‍රියයන් විසින්; දයාර්ද්‍රභාවම්, කරුණාර්ද්‍රභාවයෙන් නෙත් අදහස් ඇතැයි; ආඛ්‍යානම්, ප්‍රකාශ කරනලද්දාවූ; වප්‍රඃ, දෙහඃ; විලොභනීයෙන, බලන්නාවූ; හරිණ්‍යඃ, මෘගඛෙනූහු; අක්ෂණාම්, (සඛකීඃ) අක්ෂීන්ගේ; ප්‍රකාමවිස්තාරඵලම්, ඉතා පුළුල්බව පිළිබඳ ප්‍රයෝජනය; ආප්‍යඃ, ලැබූහ; (මෘගාඞ්ගනාවෝ තමන් ඇස් පුළුල්වීමෙහි ඵලයට පැමිණියාහුයයි සේයි). [“විමලං කනලූම්හවවව චෙනඃ කථඤ්චෙව හිතෛෂිණං ජිහීර්ෂව” යන නීත්‍යනුසාරයෙන් දුටුකෙණෙහි පහදනාවූද කැලඹෙන්නාවූද චිත්තය හිතෛෂී මිතුරාද අහිතකාමී සතුරාද ප්‍රකාශ කෙරෙයි. එහෙයින් මූවහනෝ දුනුගත්හෙයින් බිඳකරුවූද එරජහුගේ ප්‍රසන්නෙන්ද්‍රියසදෘශරූපයෙන් කුලුණෙන් ළතෙත් බව දැන නිසැකව රජු දැකගත්හ යනු භාවයි.]

12. ස කීචකෛර්මාරුතපූර්ණරන්ධ්‍රෛඃ
කූජද්භිරාපාදිතවංශකෘත්‍යම්
ශුශ්‍රාව කුඤ්ජේෂු යශඃ සමුද්ගීතම්
රුද්ගීතමානං වනදේවතාභිඃ.

13. පෘකතසතුෂාරෛර්ගිරිනිර්ඣරාණා-
මනොකහාකම්පිතපුෂ්පගන්ධී
තමාතපඝ්නාඃ පවනඃ සිෂේවේ.
මාචාරපූතං පවනඃ සිෂේවේ.

14. ශශාම වෘෂ්‍ටාපි විනා දවාග්නි-
රාසිච්ඡෙදා ඵලපුෂ්පවෘද්ධිඃ
ඌනං න සත්වේෂ්වධිකෝ බබාධේ
තස්මින් වනං ගොප්තරි ගාහමානේ.

---

12. සඃ, ඒ දිලීපරජතෙම; මාරුතපූර්ණරන්ධ්‍රෛඃ, සුළඟින් පිරුණු සිදුරු ඇති; කූජද්භිඃ, (එහෙයින්ම) නාද කරන්නාවූ; කීවකෛඃ, පවනින් හඬන හුණවෙසෙසුන් විසින්; ආපාදිත, කරනලද; වංශ කෘත්‍යම්, වස්කුලල් පිඹීම් ඇත්තාවූ; කුඤ්ජේෂු, ලතාගෘහියන්හි; වනදේවතාභිඃ, වනදෙවතාවන් විසින්; උද්ගීයමානම්, උසස් කොට ගායන කරනු ලබන්නාවූ; එවෙවඃ, උසස්වූ; සමම් යශඃ, සඵකීය කීර්තිශබ්දය; ශුශ්‍රාව, ඇසී.

13. ගිරිනිර්ඣරාණාම්, පර්වතයන්හිවූ ගඟුලැල්ලන්ගේ; තුෂාරෛඃ, පොදින්; පෘකතඃ, ඉසිනලද්දාවූ; අනොකහාකම්පිතපුෂ්ප ගන්ධී-අනොකහ, වෘක්ෂයන්ගේ; අකම්පිත, මදක් කම්පාකරනලද; පුෂ්පගන්ධී, මල්සුවඳ ඇති; පවනඃ, මාරුතයතෙම; අනාතපත්‍රම්, ඡත්‍රරහිතවූ හෙවත් වුතය පිණිස හරනලද ඡත්‍රඇති; ආතපකලා නතම්, (එහෙයින්ම) අව්වෙන් කලාහනවූ; ආචාරපූතම්, ආචාර යෙන් පවිත්‍රවූ; තම්, ඒ දිලීපරජහු; සිෂේවේ, සෙවනය කෙළේය. [ආචාරයෙන් පවිත්‍රවූ ඒ රජතෙම ලොව පවිත්‍ර කරන අර්ථයෙන් "ජගත්පාවන" නම්ලද මාරුතයා විසිනුදු සේවා කවයුත්තෙක් විය යනු භාවයි.]

14. ගොප්තරි, (ලොව) රක්නාවූ; තස්මින්, ඒ දිලීපරජහු; වනම් ගාහමානෙ, වනයට වදනාකල්හි; වෘෂ්‍යා විනාපි, වැසි නැතිවත්; දවාග්නිඃ, ලැව්ගිනිතෙම; ශශාම, සන්හිඳුණේය; ඵලපුෂ්ප වෘද්ධිඃ, ඵලයන්ගේද පුෂ්පයන්ගේද අභිවෘද්ධිතොමෝ; විශෙෂා

15. සඛාරපූතානි දිගන්තරාණි
කාන්ත්‍යා දිනාන්තෙත නිලයාය ගන්තුම්
ප්‍රචක්‍රමෙ පල්ලවරාගනාම්‍රා
ප්‍රභා පතඞ්ගස්‍ය මුනෙශ්ච ධෙනුඃ.

16. තාං දෙවතාපිත්‍රතිපික්‍රියාර්ථා-
මඩ්ගශ්‍රයෙණ මධ්‍යමලොකපාලඃ
බහ්වෙ ච සා තෙන සතාං මතෙන
ශ්‍රද්ධෙව සාක්ෂාච්ඡ්‍රෙයොපපන්නා.

ආසීත්, අතිකවුවායෙ; සඤ්ඤු, සත්වයන් අතුරෙහි; අධිකඃ, ප්‍රබලවූ (ව්‍යාඝ්‍රාදි) සත්වයෙක්නෙම; ඌනම්, දුර්වලවූ (මෘගාදි) සත්වයකු; න බබාධෙ, නොනැසී. [විශෙෂ්‍යත ඉති විශෙෂා, කර්මාර්ථයෙහි ඝඤ්ප්‍රත්‍යයයි. "සඤ්ඤු" යනු "යතශ්ච නිර්ධාරණම්" යන්නෙන් නිර්ධාරණයෙහි සප්තම්යි.]

15. පල්ලවරාගතාම්‍රා, ළපලු පැහැයමෙන් තඹවන්වූ; පතඞ්ගස්‍ය, සූර්‍යයාගේ; ප්‍රභා, කාන්තිනොමෝද; මුනෙඃ ධෙනුශ්ච, මුනිතුමාගේ ධෙනුනොමෝද; දිගන්තරාණි, දිශාවකාශයන්; සඛාරපූතානි කෘත්වා, (සවකීය) සඛාරයෙන් පවිත්‍රවූවන් කොට; දිනාන්තෙත, සන්ධ්‍යාකාලයෙහි; නිලයාය, අත්තයට නොහෝත් ගෘහයට; ගන්තුම්, යනු පිණිස; ප්‍රචක්‍රමෙ, පටන්ගත්තීය. [පල්ලවස්‍ය රාගඃ, පල්ලවරාගඃ, ස ඉව තාම්‍රා පල්ලවරාගතාම්‍රා, තත්පුරුෂගර්භ කර්මධාරයසමාසයි.]

16. මධ්‍යමලොකපාලඃ, භූලොකපාලවූ දිලීපරජතෙම; දෙවතාපිත්‍රතිපික්‍රියාර්ථම්, දෙවතාපිතෘආගතනුකයන් පිළිබඳ (යාගශ්‍රාද්ධාදනාදි) ක්‍රියාවන් ප්‍රයොජනකොට ඇත්තාවූ; තාම්, ඒ නන්දිනි යට; අන්වක්, පසුපස්සෙහි; ඝයෙණ, ගියේය; සතාං මතෙන; සත්පුරුෂයන් විසින් පූජ්‍යවූ; තෙන, ඒ දිලීපරජහු හා; උපපන්නා, යුක්තවූ; සා ච, ඒ ධෙනුනොමෝද; (සතාං මතෙන, සත්පුරුෂයන් විසින් අභිමතවූ;) විධිනා, අනුෂ්ඨානය හා සමඟ; උපපන්නා, යුක්තවූ; සාක්ෂාත්, ප්‍රත්‍යක්ෂවූ හෙවත් රූපවත්වූ; ශ්‍රද්ධා ඉව, ආස්තික්‍ය බුද්ධිය මෙන්; බහ්වෙ, බැබළුණේ.

"සතාං මතෙන" යන තන්හි "මතිබුද්ධිපූජාභීෂ්‍යාශ්‍රව" යන්නෙන් වර්තමානයෙහි ක්තප්‍රත්‍යය හා "කතස්‍ය ච වර්තමානෙ" යන්නෙන් කතශයාගයෙහි ෂෂ්ඨියි.

17. ස පල්වලොත්තීර්ණවරාහයූථා-
න්‍යාවාසවෘක්ෂානමුඛවර්ගිණානි
යයෞ මෘගාධ්‍යාසිතශාවලානි
ශ්‍යාමාශ්මානානි වනානි පශ්‍යන්.

18. ආපීනභාරොමහනප්‍රසන්නාද්-
ගාත්‍රාත්විර්ගුරුතාවපුෂෝ නරෙන්ද්‍රඃ
උභාවලක්‍රතුරඛ්නාභ්‍යාං
තපොවනාවෘතිපථං ගනාභ්‍යාම්.

19. වශිෂ්ඨධෙනොරනුයාසිනානා-
මාවර්තමානං වනිතා වනාන්තාත්
පපෞ නිමේෂාලසපක්ෂ්මපඞ්ක්ති-
රූපොෂිතාභ්‍යාමිව ලොචනාභ්‍යාම්.

---

17. සඃ, ඒ රජතෙම; පල්වලොත්තීර්ණවරාහයූථානි—පල්වලොත්තීර්ණ, කුඩාවිලින් නොඩතැංගාවූ; වරාහයූථානි, හුරුමූළු ඇති; ආවාසවෘක්ෂානමුඛවර්ගිණානි-ආවාසවෘක්ෂානමුඛ, ආශ්‍රම වෘක්ෂයන්ට අභිමුඛවූ; වර්ගිණානි, මොතරුන්ඇති; ශ්‍යාමාශ්මානානි, (හුරුමොතර ආදීන්ගේ මලිනත්වයෙන්) ශ්‍යාමවර්ණ වන්නාවූ; මෘගාධ්‍යාසිතශාවලානි-මෘගාධ්‍යාසිත, මුවන් විසින් වාසය කරනලද්දුවූ; ශාද්වලානි, නිල් තණබිම්ඇති; වනානි, අරණ්‍යයන්; පශ්‍යන්, බලමින්; යයෞ, ගියේය. (වර්ගිණ්‍යෘෂාං සන්තීති වර්ගිණඃ, "ඵලවර්ගාභ්‍යාම්නව්" යන වාර්තිකයෙන් අස්‍යාර්ථයෙහි තඩින ඉනව් ප්‍රත්‍යයයි. ශාද එෂු සන්තීති ශාවලාඃ, "නඩශාදඩ්ඩවලව්" යන සූත්‍රයෙන් අස්‍යාර්ථයෙහි තඩින ඔවල්ප්‍රත්‍යයයි.)

18. ගාත්‍රෛඃ, වරක් ප්‍රසූතකළාවූ ධෙනුතොමෝද; නරෙන්ද්‍රඃ, දිලීප රජද (යන); උභෞ, දෙදෙන (පිළිවෙළින්); ආපීනභාරොද්වහන ප්‍රයත්නාත්, ගුරුලුබර ඉසිලීමෙහි ප්‍රධානයෙන්ද; වපුෂඃ ගුරුත්වාත්, ශරීරයාගේ බරබැවින්ද වූ; අචිනාභ්‍යාම්, මකොළුවූ; ගතාභ්‍යාම්, ගමන් දෙකින්; තපොවනාවෘතිපථම්, තපොවනයට පෙරළා එන මාර්ගය; අලවක්‍රතුඃ, අලඞ්කාර කළහ. [දෙදෙනම දෙකරුණෙකින් ලැසිබමන් ඇත්තෝ අසපුවට එනමග නෙබවූහයි සේයි. තපොවනාවෘතතඃ පන්ථාඃ තපොවනාවෘතිපථඃ තම්, "ඝඤ්පූරබ්ධූපථාමානක්ෂේ" යන සූත්‍රයෙන් සමාසාන්ත අප්‍රත්‍යයයි.]

19. වශිෂ්ඨධෙනොඃ, වශිෂ්ඨමුනිහුගේ ධෙනුවට; අනුයාසිතම්, අනුවරවූ; වනාන්තාත්, වනයෙන්; ආවර්තමානම්, පෙරළාඑන්නාවූ;

20. පුරඝකෘතැ වත්මනි පාර්ථිවෙන
ප්‍රත්‍යුද්ගතා පාර්ථිවධර්මපත්නීම්
තදනන්තරෙ සා විරාජ ධෙනු-
ර්දිනක්ෂපාමධ්‍යගතෙව සන්ධ්‍යා.

21. ප්‍රදක්ෂිණීකෘත්‍ය පයස්විනීං තාං
සුදක්ෂිණා සාක්ෂතපාත්‍රහස්තා
ප්‍රණම්‍ය චානර්ච විශාලමස්‍යාඃ
ශෘඞ්ගාන්තරං චාරම්වාර්පිඞෙඃ.

තම්, ඒ දිලිපරජහු; නිමේෂාලසපක්ෂ්මපඞ්ක්තීඃ, නිමේෂාලස, පියවීමෙහි මැලිවූ; පක්ෂ්මපඞ්ක්තීඃ, ඇසිපිඹපෙළ ඇති හෙවත් ඇසි පිය හෙළුම්නැති; වනිතා, සුදක්ෂිණා මෙහෙසිතොමෝ; උපොෂිතාභ්‍යාම් ඉව, උපවාසය කළවුන් වැනිවූ; ලොචනාභ්‍යාම්, දෙ ඇසින්; පපෞ, පානයකළා හෙවත් අතිතෘෂ්ණායෙන් අවලොකනය කළා. [යම්සේ වුතවරණයෙන් පෙහෙවූ තැනැත්තේ අධිකාශායෙන් වැඩියක් ජලපානය කෙරේද එපරිද්දෙන් ඉතා ආශාවෙන් බැලුවාය යිසේයි.

2'. වත්මනි, මාර්ගයෙහි; පාර්ථිවෙන, පෘථිවිඤ්චරයා විසින්; පුරඝකෘතා, පෙරටුකරනලද්දාවූ; පාර්ථිවධර්මපත්නීම්, රජහුගේ ධර්මාපත්නිය විසින්; ප්‍රත්‍යුද්ගතා, පෙරගමන් කරනලද; සා ධෙනුඃ, ඒ නන්දිනීනාම් ධෙනුතොමෝ; තදනන්තරෙ, ඒ අඹුසැමි දෙදෙනාගේ මධ්‍යයෙහි; දිනක්ෂපාමධ්‍යගතා, දින රාත්‍රි දෙදෙනාගේ මධ්‍යයට පැමිණියාවූ; සන්ධ්‍යා ඉව, සන්ධ්‍යාකාන්තිය මෙන්; විරරාජ, වෙසෙසින් බැබළුවා. [ධෙනුවට ඉදිරියෙහි පෙරගමන් ගත් සුදක්ෂිණාවද පස්සෙහි අනුවරව එන දිලිපරජුද ඝන අඹුසැමි දෙදෙනා අතරට පත් නන්දිනී ධෙනුතොමෝ දින රාත්‍රි දෙදෙනා මැදට පත් සන්ධ්‍යාකාන්තිය වැනි වූවායයි සේයි.]

21. අක්ෂතපාත්‍රහස්තා, විලදබඳුන් ගත් දෙඅත් ඇත්තාවූ; සා සුදක්ෂිණා, ඒ සුදක්ෂිණා තොමෝ; පයස්විනීම්, ප්‍රශස්ත කිරිඇත්තාවූ; තාම්, ඒ ධෙනුව; ප්‍රදක්ෂිණීකෘත්‍ය, පැදකුණු කොට; ප්‍රණම්‍ය ච, නමස්කාරත් කොට; අස්‍යාඃ, මේ ධෙනුවගේ; විශාලම්, මහත්වූ; ශෘඞ්ගාන්තරම්, ශෘඞ්ගමධ්‍යය; අර්පිඞෙඃ, කාශ්‍යපිඩින පිළිබඳ; වාරම් ඉව, ප්‍රවෙශමාර්ග මෙන්; ආනර්ච, පිදූ. ["ආනර්ච" යනු හෙෘවාදික අර්ච ධාතුනුගේ ලිඩ්රූපයි.]

22. වතෝසානසුකාපි සන්නිමිතා සපයස්විනං
ප්‍රත්‍යග්‍රහීත් සෙනි නනන්දතුස්සෙන
භක්තෙන්‍යාපපන්නෙනසු ඝි නවිධානාං
ප්‍රසාදවිහනානි පුරඃඵලානි.

23. ගුරෝඃ සදාරස්‍ය නිපීඩ්‍ය පාදෞ
සමාප්‍ය සාන්ධ්‍යම විධිං දිලීපඃ
දෙහාවසානෙ ප්‍රනරෙව දෙග්ධ්‍රීං
හෙජෙ භුජොවජිනනරිපුර්නිඝණාම්.

24. කාමන්නතිඝන්‍යාසනබලිප්‍රදිපා-
මන්වාස්‍ය ගොපනා ගෘහිණීසහායඃ
ක්‍රමෙණ සුපනාමනු සංවිවෙශ
සුපෙතාජිතාං ප්‍රාතරනූදතිෂ්ඨත්.

---

22. සා, ඒ ධෙනුතොමෝ; වතෝසානසුකා අපි, වසුකෙරෙනි යොමුවූ සිත් ඇත්තී නමුදු; සන්නිමිතා, නිශ්චලවූවා; සපයස්විනී, පූජාව; ප්‍රත්‍යග්‍රහීත් ඉති, පිළිගත්තියැ යන හෙතුවෙන්; තෙන, රජය මෙහෙසිය යන එදෙදෙන; නනන්දතුඃ, සතුටුවූහ; ඝි, ඒ එසේමැයි; භක්ත්‍යා උපපන්නෙනසු, භක්තියෙන් යුක්තවූවන් කෙරෙහි; තද්විධානාම්, එබඳු උතුමන්ගේ; ප්‍රසාදවිහනානි, ප්‍රසාදය පිළිබඳ ලක්ෂණයෝ; පුරඃ ඵලානි, ඉදිරියෙහි (ලහම) ලැබියයුතු ඵල ඇත්තානුයැ. [අවිලම්බිත ඵලසූචකවූ ලකුණු දැක්ම හෙතුකොට ගෙන සතුටුවීම යොග්‍යමය යනු භාවයි. [නස්‍යාඃ විධා ඉව විධා යෙෂාං තෙ තව්ධාසෙතෂාම්, ව්‍යධිකරණ ෂෂ්ඨිබහුව්‍රීහියි.]

23. භුජොවජිත්‍යනරිපුඃ, බාහුයෙන් සිදිනලද සතුරන් ඇත්තාවූ; දිලීපඃ, දිලීපරජතෙම; සදාරස්‍ය, (අරුන්ධතීනම්) භාර්‍යාවට හා සහිතවූ; ගුරෝඃ, වසිෂ්ඨ ඍෂිහුගේ; පාදෞ, පාදයුග්මය; නිපීඩ්‍ය, දැඩිකොට අල්වාගෙන හෙවත් වැඳ; සාන්ධ්‍යම්, සන්ධ්‍යාකාලයෙහි කටයුතුවූ; විධිම, අනුෂ්ඨානයද; සමාප්‍ය, නිමවා; දෙහාවසානෙ, කිරිදෙවුම් අවසන්හි; නිඝණාම්, හුන්නාවූ; දෙග්ධ්‍රීම් එව, දෝනාසුලුවූ ධෙනුවම; පුනඃ, නැවත; හෙජෙ, භජනය කෙළේ. (මෙහි "දෙග්ධ්‍රීම්" යන නිරුපපදප්‍රයොගයෙන් ඇයගේ කාම ධෙනුත්වය දන්නා ලැබේ.

24. ගොපනා, රක්ෂාකවූ දිලීපරජතෙම; ගෘහිණීසහායඃ, මෙනෙසිය දෙවැනිකොට ඇත්තේ; අනන්තිකන්‍යාසනබලිප්‍රදීපාම්-අනන්තිකන්‍යාසා, සම්පයෙහි නබනලද; බලිප්‍රදීපාම්, පුද හා පහන්ඇත්තාවූ;

25. ඉෂ්ටං වුතං බාරයතඃ ප්‍රජාර්‍ථිං
සමං මහිෂ්‍යා මහනීයකීර්තේඃ
සප්ත ව්‍යතීයුඃ ශ්‍රිගුණානි තස්‍ය
දිනානි දීනොඛරණෝ විතස්‍ය.

26. අන්‍යෙද්‍යුරාත්මානුචරස්‍ය භාවං
ජිඝ්‍රුක්ෂමාණා මුනිහොමධේනුඃ
ගඞ්ගාප්‍රපාතානතවිරූඪශාඛං
ගෞරීගුරොඃ ගුහරමාවිවේශ.

තාම්, (නිඝණ්ඨුවූ) ඒ ධෙනුවව; අභ්‍යාසය, අනුව සිදු; ක්‍රමේණ, ක්‍රමයෙන්; සුප්තාම් අනු, ශයනය කළ තැනැත්තියව අනුව; සංවිවෙශ, සැතපුණේය; ප්‍රාතඃ, උදැසන; සුප්තොත්ථිතාම් අනු, නින් දෙන් නැඟිසිටි ධෙනුවව අනුව; උදතිෂ්ඨත්, (නෙමේදැ) නැඟී සිටියේය. [මෙහි අනුශබ්දයෙන් දෙනය රජය යන දෙදෙනාගේ ව්‍යාපාරවය පිළිබඳ පෞර්වාපර්‍යය (පෙරසුබව) කියනු ලැබේ]

25. ඉෂ්ටම්, මෙපරිද්දෙන්; ප්‍රජාර්‍ථිම්, පුත්‍රලාභය සඳහා; මහිෂ්‍යා සමම්, මෙහෙසිය හා සමඟ; වුතඃ බාරයතඃ, වුතය ධරන්නාවූ; මහනීයකීර්තේඃ, පූජ්‍යකීර්තීති ඇත්තාවූ; දිනොඛරණොවිතස්‍ය, දුඃඛිතයන් දුකින් මුදලීමෙහි පුරුදුවූ; තස්‍ය, ඒ දිලීප රජහට; ත්‍රිගුණානි, තුනින් ගණන ලද්දාවූ; සප්ත දිනානි, සත්දිනක් හෙවත් එක්විසි දිනක්; ව්‍යතීයුඃ, ඉක්මගියාහුය.

"වුතං පාලයතඃ" යිද කිසිපොතෙක පාඨයි-මහනීයා කීර්තිර්‍යස්‍යඃ මහනීයකීර්තිඃ තස්‍ය, යිද-දීනානාමුඛරණං දීනොඛරණං, තස්මින් උචිතඃ දීනොඛරණොවිතඃ තස්‍ය, යිද සමාස වාක්‍යයයි.

26. අන්‍යෙද්‍යුඃ, අනික් දිනෙහි හෙවත් දෙවසිවන දවස්හි; මුනිහොමධෙනුඃ, මුනිනුගේ හොමධෙනුතොමෝ; ආත්මානුචරස්‍ය, සවකීය අනුචරයාගේ; භාවම්, අදහස; ජිඝ්‍රුක්ෂමාණා, දැනගනුකැමැත්තී; ගඞ්ගාප්‍රපාතානතවිරූඪශාඛම්-ගඞ්ගාප්‍රපාතානත, ගඞ්ගාවගේ ප්‍රපාත සමීපයෙහි; විරූඪශාඛම්, හවගත් ළාතණ ඇති; ගෞරීගුරොඃ, පාර්‍වතීපිතෘහුගේ; ගහ්වරම්, ගුහාවට; ආවිවේශ, වන.

ගඞ්ගායාඃ ප්‍රපාතඃ ගඞ්ගාප්‍රපාතඃ, තස්‍යඃ අනතං ගඞ්ගාප්‍රපාතානතම්, විරූඪානි ශාඛාණි යස්මින් තත් විරූඪශාඛම්, ගඞ්ගාප්‍රපාතානතඤ්ච විරූඪශාඛං ගඞ්ගාප්‍රපාතානතවිරූඪශාඛම්, තත්-තත්පුරුෂබහුව්‍රීහිගර්භී තත්පුරුෂයි.

27. සා දුෂ්ප්‍රධර්ෂා මනසාපි හිංස්‍රෛ-
ර්නඛදංෂ්ට්‍රොභාප්‍රහිතෛක්ෂණේන
අලක්ෂිතාභ්‍යුපපතනෝ නෘපේණ
ප්‍රසභ්‍ය සිංහඃ කිල තාං චකර්ෂ.

28. තදීයමාක්‍රන්දිතමාතපාභෝ-
ගුහානිබද්ධප්‍රතිශබ්දදීක්ෂී
රශ්මිෂ්විවාදය නගෙන්ද්‍රසක්තෘං
නිවර්තයාමාස නෘපස්‍ය දෘෂ්ටිම්.

29. ස පාටලායාං ගවි තස්ථිවාංසං
බභූවිරඃ තෙශරිණං දදර්ශ
අභිව්‍යක්තසාමීව ධාතුමය්‍යාං
ලොධ්‍රද්‍රුමං සානුමතඃ ප්‍රඵුල්ලම්.

---

27. සා, ඒ ධෙනුවතාමේ; හිංස්‍රෛඃ, (ව්‍යාඝ්‍රාදි) හිංස්‍රසත්ත්වයන් විසින්; මනසා අපි, සිතිනුදු; දුෂ්ප්‍රධර්ෂා ඉති, ළංවිය නොහැකිය යන සිතින්; අවිනොහා, පළුතෙනොහාවෙහි; ප්‍රහිතෛක්ෂණේන, යවනලද ඇස්අතිහි; නෘපේණ, රජනු විසින්; අලක්ෂිතාභ්‍යුපපතනඃ, නොදක්නාලද ඉදිරිපැනීම් ඇති; සිංහඃ, සිංහයෙක්තෙම; තාම්, ඒ ධෙනුව; ප්‍රසභ්‍ය, බලාත්කාරයෙන්; චකර්ෂකිල, අසත්‍යලෙස ඇදගත්තේය.

මෙහි "කිල" යන අව්‍යය අලීකයෙහි වැටේ. එහෙයින් සිංහ කතෘක නාඥිතිකඝීණය වසනුවශයෙන් අසත්‍යවූ කල්පනා මාත්‍රයෙ කැයි මෙසින් හැඟවූහ.

28. ගුහානිබද්ධප්‍රතිශබ්දදීක්ෂී-ගුහා නිබඬ, ගුහාගෙහිබැඳී පැවැති ප්‍රතිශබ්දදීක්ෂිම, ප්‍රතිරාවයෙන් දික්වූ; තදීයම්, ඒ ධෙනුව සම්බන්ධිවූ; ආක්‍රන්දිතම්, පිඬිතනාදය හෙවත් හැඬීම; අජීතසාධෙඃ, පිඬිතයන් කෙරෙන් ගීතකාරිවූ; නෘපස්‍ය, රජනුගේ; නගෙන්ද්‍ර සක්තෘම්, පළුත රාජයා කෙරෙහි ඇලුණාවූ; දෘෂ්ටිම්, බැල්ම; රශ්මිෂු, රැහැන්; ආදාය ඉව, අල්වාගෙන මෙන්; නිවර්තයාමාස, කැවැත්වී.

තස්‍යා ඉදම් තදීයම් තත්, තඬිතවිග්‍රහයි. ආතෝතෂු සාධුඃ ආතීනසාධුඃ තස්‍ය, සපතම්තත්පුරුෂයි.

29. බභූවිරඃ, දුනු බරන්නාවූ; සඃ, ඒ දිලීපරජතෙම්; පාටලා යාම්, රකතවණ්වූ; ගවි, ධෙනුව මතුයෙහි; තස්ථිවාංසම්, සිටියාවූ; කෙශරිණම්, සිංහයා; සානුමතඃ, පළුතයක්හුගේ; ධාතුමය්‍යාම්, ගෛරිකමයවූ; අභිව්‍යක්තසානුම්, එළඹහාගයෙහි (සවි); ප්‍රඵුල්ලම්, සුපුෂ්පිතවූ; ලොධ්‍රද්‍රුමම් ඉව, ලොත්රුකක් මෙන්; දදර්ශ, දුටුවේය.

30. තතෝ මෘගෙන්ද්‍රස්‍ය මෘගෙන්ද්‍රගාමි-
වධාය වධ්‍යස්‍ය ශරං ශරණ්‍යඃ
ජ්‍යානිඝඛෙදා නෘපතිර්නිෂඞ්ගා-
දුබර්තුමෙච්ඡන් ප්‍රසභොබෘතාරිඃ.

31. වාමෙතරස්මාත්‍ය කරඃ ප්‍රහර්තු-
නීබප්‍රභාභූෂිතකඞ්කපත්‍රෙ
සකෘතාඞ්ගුලිඃ සායකපුඞ්ඛ එව
චින්‍තාර්පිතාරමහ ඉවාවතස්ථෝ.

32. බාහුප්‍රතිෂ්ටම්භවිවෘඩමන්‍යු-
රභ්‍යර්ණමාගස්කෘතමස්පෘශද්භිඃ
රාජා සඛෙජෝගිරදභ්‍යනන්ත-
ඝෝගිව මන්ත්‍රෞෂධිරුඬවිඝ්නිඃ.

"ප්‍රථුලනම්" යන නකාරයුක්තපාඨයෙහි "ඤිඵලා-විශරණෙ" යන ධාතුහු කෙරෙන් කර්තෘකාරකයෙහි ක්ත ප්‍රත්‍යයයි; "ඌතපරස්‍යානඃ" යන සූත්‍රයෙන් අකාරයනට උකාරාදෙශයි.

30. තතඃ, ඒ සිංහදර්ශනයෙන් අනතුරුව; මෘගෙන්ද්‍රගාමි, සිංහයකු මෙන් ගමන්කරන සුලුවූ; ශරණ්‍යඃ, ජනසංරක්ෂණයෙහි දක්ෂවූ; ප්‍රසභොබෘතාරිඃ, බලාත්කාරයෙන් උදුරාගැනීද සතුරන් ඇති; නෘපතිඃ, (දිලීප) රජතෙම; ජ්‍යාතාහිඝඛෙදාඃ, ඝටනාන් පරාභව ඇත්තේ; වධ්‍යස්‍ය, වධයට සුදුසුවූ; මෘගෙන්ද්‍රස්‍ය, සිංහයාගේ; වධාය, නැසීම පිණිස; නිෂඞ්ගාත්, තියුරෙන්; ශරම්, තියක්; උබර්තුම්, හැරගන්නට; ඓච්ඡත්, කැමැති වී.

වධම් අභීතීති වධ්‍යඃ තස්‍ය, "දණ්ඩාදිභ්‍යෝ යත්" යන සූත්‍රයෙන් තඬිත යත්ප්‍රත්‍යයයි-ශරෙණ සාධුඃ ශරණ්‍යඃ, "තත්‍ර සාධුඃ" යන සූත්‍රයෙන් තඬිත යත් ප්‍රත්‍යයයි.

31. ප්‍රහර්තුඃ, ප්‍රහරණය කරන්නාවූ හෙවත් සතුරන් තසන සුලුවූ; තස්‍ය, ඒ රජහුගේ; වාමෙතරඃ කරඃ, දක්ෂිණ හස්තයතෙම; නබප්‍රභාභූෂිතකඞ්කපත්‍රෙ, නඛරශ්මියෙන් බබළනලද ලෝතුඩු පියාපත් ඇති; සායකපුඞ්ඛ එව, ශී පඟලියෙහිම හෙවත් ගිනතිර යෙහිම; සකෘතාඞ්ගුලිඃ, ඇලුණාවූ ඇඟිලි ඇත්තේ; චින්‍තාර්පිතාරමහඃ ඉව, සිත්තමෙක්හි අඳනලද ශරොඩරණාදේගයක් මෙන්; අවතස්ථෝ, සිටියේය [තම්සේ සිතුවමෙක්හි අඳනාලද ගිනැනුම් ආරම්භය ගැනීමෙක් නොව ආරම්භාවස්ථාවක්වම සිටිද එසේම ගිපනලියෙහි ඇලුණු අත්ඇතිවැ අවශග වැ සිටියේය යියෙසේයි].

32. බාහුප්‍රතිෂ්ටම්භවිවෘඩමන්‍යුඃ=බාහුප්‍රතිෂ්ටම්භාත්, බාහුයුග්මයාගේ වැළැක්මෙන්; විවෘඩමන්‍යුඃ, වෙසසින් වැඩුණු ක්‍රොධඇති; රාජා,

33. තමාඝ්‍යඝාහ්‍යං නිඝාතිතඛේනු-
ඝීනුඝ්‍යවාවා මනුවංශඛේතුම්
විඝමාඝඝන් විඝමිතමාතමවාතෙතෘ
සිංහොරුඝත්වං නිජගාද සිංහඃ.

34. අලං මඝිපාල! තව ශ්‍රමේණ
ප්‍රයුඤ්ජතමප්‍යඝුම්තෝ වෘථා ඝ්‍යාත්
න පාදපොනමූලනඝකති රංහඃ
ශිලාවචයෙ මූර්ඡති මාරුතඝ්‍ය.

රජතෙම; මනුත්‍යඝධිරුඩවියඃ, මනුත්‍යඝධි දෙකින්-වළක්වන ලද ශකතිඇති; හොඳි ඉව, සපිඨකු මෙන්; අහ්‍යණීම්, සම්පයෙනි වූ; ආගඝකෘතම්, අපරාධකාරිහු; අස්පෘශද්භිඃ, වැළඳනොනන්නාවූ; ඝතෙජොභිඃ, තමාඝගේ තෙජුසුන් විසින්; අනතඃ, ඇතුළත්හි; අදහ්‍යත, දවනුලැබී.

තිව් තොරවන කල්හිදු නිඝූ අවඝූ ආදිය නොඉවසීම තෙජස් නම්. "අධික්ෂොපාදඝසහනං තෙජඃ ප්‍රාණාත්‍යයෙඝවපි" යනු ඝාදවකොඝයි.

33. නිඝෘතිතඛේනුඃ, පෙළනලද දෙත ඇති; සිංහඃ, සිංහතෙම; ආඝ්‍යිනඃහ්‍යම්, සත්පුරුඝයන්ගේ පක්ඝයෙහි වූ; මනුවංඝඝකෙතුම්, මනුරාජවංඝයව ධවජයක් බඳුවූ; සිංහොරුඝත්වම්, සිංහඝකුමෙන් මහත් බල ඇති; ආතමවාතෙතෘ, (බාහුඝනමහරූපවූ) තමාගේ පැවැත්මෙහි; විඝමිතම්, විඝමඝප්‍රාපතවූ; තම්, ඒ දිලිපරජතම; මනුඝ්‍යවාවා, මිනිස්තෙපුලින්; විඝමාඝඝන්, (නැවතත්) විඝමිත කරවම්න්; නිජගාද, (මෙසේ) කී.

මෙහි "විඝමාඝඝන්" යනු "ඝම්භ්"=ඊඝඛඝනෙ" යන ධාතුහු කෙරෙන් ණිච් ප්‍රත්‍යය හා වෘඩිද ආඝාදෙශද ශතෘ ප්‍රත්‍යය යද කළකල්හි ඪබවු රූපයයි. "විඝමාපඝන්" යන පාඨයෙහි ප්‍රඝාඝමාත්‍රයෙක් ව්‍යකතවැයි. හෙද පරිඝ්‍යයි. "නිත්‍යං ඝමඝ නෙඃ" යන සූත්‍රයෙන් නියමිතවූ කාඝ්‍යිඝ හෙතුහඝවිවඝ්‍යාවක් ඇති කල්හිමඝ. "ගිඝෙම්‍යාහේතුහඝෙ" යන සූත්‍රයෙන් ආතම තෙපදවූ කල්හි "විඝමාපඝමානඃ" යන රූපඝ වේ. එහෙයින් "මනුඝ්‍යවාවාවිඝමාඝඝන්" යන රූපයෙහි කරණවිවඝ්‍යාව ඇති කල්හි කිසි දෙසෙක් නොවේ. "සිංහොරුඝත්වම්" යන මෙහි "භූපාලසිංහම්" කියාද කිසි පොතෙක පාඨයි.

34. මඝිපාල!, පින්වත් මහරජ!; නව්, තාගේ; ශ්‍රමේණ, වෙහෙසින්; අලම්, කම් කැන; (සිදුකළහැකි දෙයක් නැතිහෙයින් වැයම් නොකටයුතුයයි සේඩ) ඉතඃ, මේ මාකෙරෙහි; ප්‍රයුඤ්ජතම් අපි,

35. කෛලාසගෞරං වෘෂමාරුරුක්ෂෝඃ
පාදාර්පිණානුග්‍රහපූතපෘෂ්ඨම්
අවෙහි මාං කිඞ්කරමෂ්ටමූර්තේඃ
කුමෙහාදරං නාම නිකුම්භමිත්‍රම්.

36. අමුං පුරඃ පශ්‍යසි දෙවදාරුං
පුත්‍රීකෘතෝ‘සෞ වෘෂභධ්වජේන
සෝ හෙමකුම්භස්තනනිඃසෘතානාං
ස්කන්දස්‍ය මාතුඃ පයසාං රසඥඃ.

යොදනලද්දුවුද; අසත්‍රම්, දුන්න; වෘථා සත්‍යාත්, නිෂ්ඵල වන්නේය; (ඒ එසේමැයි.) පාදපොන්මුලනශකති, වෘක්ෂාඩ්බරණයෙහි ශක්තිමත්වූ; මාරුතස්‍ය රංහඃ, වාතයාගේ වෙගයතෙම; ශිලොච්චයෙ, පර්වතයෙහි; න මූර්ඡති, නෝපැතිරෙයි හෙවත් සම්පූර්ණ නොවේ.

මෙහි ගම්‍යමාන සාධනක්‍රියාපෙක්ෂායෙන් ශ්‍රම්‍ය කරණ වන බැවින් “ශ්‍රමේණ” යනු කරණයෙහි තෘතීයායි. කිසතලදමැයි. න්‍යාසොද්‍යානයෙහි “න කෙවලං ශ්‍රැඝමාණෙව ක්‍රියා නිමිත්තං කරණ භාවස්‍ය අපි තර්හි ගම්‍යමානාපි” යි.

35. කෛලාසගෞරම්, කෛලාසපර්වතය මෙන් ධවලවූ; වෘෂම්, වෘෂභයා පිට; ආරුරුක්ෂෝඃ, ආරුඪවනු කැමැත්තාවූ (තමා මතු යෙහි පිය තබා ගොනු පිටට නඟින්නාවූයයි සේයි); අෂ්ටමූර්තේඃ, අෂ්ටවිධ මූර්තියක් ඇති මෙහෙසුරුහුගේ; පාදර්පිණානුග්‍රහපූත පෘෂ්ඨම්—පාදර්පිණ, පාතැබීම් නමැති; අනුග්‍රහ, ප්‍රසාදයෙන්; පූත පෘෂ්ඨම්, පිරිසුදුවූ පිටඇති; නිකුම්භමිත්‍රම්, නිකුම්භ නම් රාක්ෂසයාගේ මිත්‍රවූ; කුමෙහාදරං නාම, කුමෙහාදර නම්වූ; කිඞ්කරම්, මෙහෙකරුවා; මාම්, මා‍යයි; අවෙහි, දනුව.

අෂ්ටමූර්තීනු ශාදවකොශයෙහි මෙසේ දක්වනලදහ:—

“පෘථිවී සලිලං තෙජෝ වායුරාකාශමෙව ච
සූර්‍යශ්චන්ද්‍රමසෞ සොමශ්චේති වෙත්‍යෂ්ටමූර්තයඃ” යි.

මෙහි අපි සුඛමයි.

36. පුරඃ, ඉදිරියෙහි; අමුම් දෙවදාරුම්, තෙල දෙව්දුරුරුක; පශ්‍යසි, දක්නෙහිද; යඃ, යම් දෙව්දුරු රුකෙක්තෙම; ස්කන්දස්‍ය මාතුඃ, ස්කන්දමාතෘවගේ හෙවත් උමාවගේ හෙකුම්භස්තනනිඃසෘතානාම්—හෙමකුම්භ, රන්කුඹු නමැති; ස්තන, පියවුරින්; නිඃසෘතානාම්, වැගුරුණාවූ; පශසාම්, ජලයන්ගේ; රසඥඃ, රසය දනීද; නොහොත්-යඃ, යම් දෙව්දුරුරුක්තෙම; ස්කන්දස්‍යමාතුඃ,

37. කණ්ඩූසමානෙන කතං කදුවිද්-
වන්‍යවිපෙනොනමථිනා තවගස්‍ය
අථෙනමද්‍රෙඃකතනයා ශුශොච
සෙනාන්‍යමාලිඛ්‍යවාසුරාසෙන්‍ද්‍රඃ.

38. තදුප්‍රහෘත්‍යෙව වනවිපානං
ත්‍රාසාථිමඝ්‍යමිතනහමද්‍රිකුක්ෂෞ
ව්‍යාපාරිතඃ ශූලභෘතා විධාය
සිංහත්වමඛ්‍යාඝතසත්ත්වවෘත්තිඃ.

සකණ්ඩූමාතෘවගේ හෙවත් උමාවගේ; හෙමකුම්භස්තනනිඃසෘතා නාම්, රන්කුඹුවැනි පියවුරින් වැගුරුණාවූ, පයසාම්, ක්ෂීරයන්ගේ; රසඥඃ, රසය දනීද; අසෙෂ, (ඒ) මේ දෙවිදුරුරුක්තෙම; වෘෂභධ්වජජ්‍ය, මෙහෙසුරුහු විසින්; ප්‍රත්‍රීකෘතඃ, පුතකු වැනි කරන ලද්දේය.

"වෘෂභෝ ධ්වජෝ යස්‍යාසෞ වෘෂභධ්වජඃ" සිද; හෙමෞඃ කුම්භඃ හෙමකුම්භඃ, ස එව ස්තනඃ හෙමකුම්භස්තනඃ, අථවා හෙම කුම්භ ඉව ස්තනඃ හෙමකුම්භස්තනඃ, තසමාතනිඃසෘතානි හෙම කුම්භස්තනනිඃසෘතානි, තෙෂාම්" සිද වාක්‍යයි.

37. කදුවිත්, කිසිකලෙක්ඛි; කතම්, කපොලය; කණ්ඩූයමානෙන, ඝර්ෂණය කරන්නාවූ (කසන්නාවූ), වන්‍යවිපෙන, වලැතකුවිසින්; අන්‍ය, මේ දෙවදුරුවෘෂභයාගේ; නක්, සිවිතොමෝ; උනම්පිතා, අලළතලද්දීය; අථ, එකල්ඛි; අද්‍රෙඃකතනයා, පර්වතරාජපුත්‍රිවූ උමාතොමෝ; අසුරාසෙන්‍ද්‍රඃ, අසුරායුධයන් කරණකොටගෙන; ආලිඛ්‍යම්, ඝෂනවූ හෙවත් ව්‍රණිතවූ; සෙනාන්‍යම් ඉව, කඳකුමරහට මෙන්; එනම්, මේ දෙවිදුරුරුකට; ශුශොච, ශොක කළාය.

සෙනාං නයතීති සෙනානීඃ—"සනාසූඛිභේ" ත්‍යාදි සූත්‍රයෙන් ක්විප්ප්‍රත්‍යයයි.

38 තදුප්‍රහෘති එව, එතැන්පටන්ම; වනවිපානාම්, වලැතුන්ගේ; ත්‍රාසාර්ථම්, භීතිය පිණිස; ශූලභෘතා, මෙහෙසුරුහු විසින්; අඛ්‍යාඝත සත්ත්වවෘත්තිඃ, සම්පයට පැමිණි සතුන් ආහාරකොට ඇති; සිංහත්වම්, සිංහභාවය; විධාය කොට; අසමින් අද්‍රිකුක්ෂෞ, මේ පර්වතගුහායෙහි; අහම්, මම; ව්‍යාපාරිතඃ, නියුක්තයෙම් හෙවත් මෙහෙයන ලද්දෙමි.

"තදා තත්කාලඃ ප්‍රහෘතිරාදියස්මින් කර්මණි තත්" සිද; "අඛ්‍යාඝතාඃ අඛ්‍යාඝතාඃ, අඛ්‍යාඝතාශ්ච තෙ සත්ත්වාශ්චෙති අඛ්‍යාඝතසත්ත්වාඃ, තෙ වෘත්තිර්යස්මින් තත්" ඉද වාක්‍යයි.

39. නඝ්‍යාලමේෂා ක්ෂුධිතස්‍ය තාවපෙත්‍ය
ප්‍රදිෂ්ටකාලා පරමේශ්වරේණ
උපඝ්‍රිතා ශෝණිතපාරණා මේ
සුරවිෂඝ්වාඳ්‍රමසි සුධෙව.

40. ඝ ත්වං නිවර්තිඝ්ව විහාය ලජ්ජාං
ගුරොර්භවාන් දර්ශිතශිෂ්‍යහකතිඃ
ශඝෙත්‍රණ රක්ෂ්‍යං ඝදශක්‍යරක්ෂං
න තද්‍යශඃ ශඝත්‍රහාතාං ක්ෂිණොති.

41. ඉති ප්‍රගල්භං පුරුෂාධිරාජෝ
මෘගාධිරාජස්‍ය වචෝ නිශම්‍ය
ප්‍රත්‍යාහතාඝෙත්‍රා ගිරිශප්‍රභාවා-
දුනම්‍යවඤ්ඤං ශිබිලිවකාර.

---

39. පරමේශ්වරේණ, මෙහෙසුරුනු විසින්; ප්‍රදිෂ්ටකාලා, දක්වන ලද හොජ්‍යවේලා ඇති; උපඝ්‍රිතා, (එහෙයින්ම) එළඹසිටියාවූ; එෂා, මේ ධේනුස්වරූපවූ; ශෝණිතපාරණා, රුධිරය සම්බන්ධි වූතාත්‍ත්‍රහොජ්‍යතය; සුරවිෂඃ, රාහුග්‍රහණාහාර; චාඳ්‍රමසි සුධා ඉව, වඤ්චයා පිළිබඳ අමෘතය මෙන්; ක්ෂුධිතස්‍ය, නවගත් ක්ෂුධාඇත්තා වූ; තස්‍ය, ඒ වෙනපත් සතුන් ආහාරකොට ඇති; මේ, මාගේ; තාවපෙත්‍ය, ප්‍රිණණකය පිණිස; අලම්, පර්‍යාප්තයි හෙවත් සැහේ.

"තාවපෙත්‍ය" යන තන්හි "නමඃසඔඝති" ත්‍යාදි සූත්‍රයෙන් අලංඝබ්දයොගයෙහි චතුර්ත්‍ථියි.

40. ඝඃ ත්වම්, මෙසේ උපායශූන්‍යවූ තෝ; ලජ්ජාම් විහාය, ලජ්ජාව දුරුකොට; නිවර්තිඝ්ව, නවතුව; (කවරහෙයකින්ද යත්?) භවාන්, පින්වත්තෙම්; ගුරෝඃ, ගුරුහට; දර්ශිතශිෂ්‍යහකතිඃ, දක්වනලද ශිෂ්‍යහකති ඇත්තේය; [ගුරුහුගේ ධන්‍ය නැතිව කෙසේ ඔහු වෙත යෙම්දැයි සිතත්නොත් ඒ එසේ නොවෙයි දක්වන්නාහු "ශඝෙත්‍රණ" ඝනාදිය කියත්.] ඝත් රක්ෂ්‍යම්, යම් රැක්කයුතු ධන්‍ය ඝක්; ශඝෙත්‍රණ, ආයුධයෙන්; ඝදශක්‍යරක්ෂම්, නොකළහැකි රැකුම් ඇත්තේද හෙවත් රැකගත නොහැකිද; තත්, ඒ රැක්කයුතු වස්තුතෙම (නටුයේ නමුදු); ශඝත්‍රහාතාම්, අවි ධරන්නන්ගේ; ඝඃඃ, කීර්තිය; න ක්ෂිණොති, නොනසයි.

ශිෂ්‍යස්‍ය හකතිඃ, ශිෂ්‍යහකතිඃ, දර්ශිතා ශිෂ්‍යහකතියෙහිත සදර්ශිතශිෂ්‍යහකතිඃ, තත්පුරුෂගර්භ බහුව්‍රීහියි.

41. පුරුෂාධිරාජඃ, පුරුෂශ්‍රේෂ්ඨවූ දිලීපරජතෙම; ඉති, මෙසේ; මෘගාධිරාජස්‍ය, මෘගෙන්ද්‍රවූ සිංහයාගේ; ප්‍රගල්භම්, බුහිටිවූ; වචඃ,

42. ප්‍රත්‍යබ්‍රවීච්චෛවනමිඳුප්‍රයොගෙ
තත්පූර්වභඞ්ගඛ විතථප්‍රයත්නඃ
ජඩීකෘතඃසත්ත්‍වමඛණ්ඩවික්ෂණේන
වජ්‍රං මුමුක්ෂන්නිව වජ්‍රපාණේඃ.

43. සංරුඛවෙඡවස්‍ය මෘගෙන්ද්‍ර! කාමං
හාස්‍යං වචස්තදද්‍යදහං විවක්ෂුඃ
අනන්තගීතං ප්‍රාණභෘතාං හි වෙද
සර්වං භවාන් භාවමනෝ ‘ගිධාස්‍යෙ.

නෙපුල; නිශම්‍ය, අසා; ගිරිනප්‍රභාවාන්; ඊශ්වරයාගේ ආඥානාව සෙන්; ප්‍රත්‍යානතාසත්‍රඃ, කුණ්ඨිතවූ (අකර්මණ්‍යවූ) දුනු ඇත්තේ; ආතමනි, තමා කෙරෙහි වූ; අවඥාම්, අපමානය; ශිපිලිඃකාර, ලිහිල්කෙළේය; (හළේය යිසේයි).

ප්‍රත්‍යානතම් අසත්‍රං යස්‍යාසෞ ප්‍රත්‍යාහතාසත්‍රඃ, ෂෂ්ඨිබහුව්‍රීහියි.

42. තත්පූර්වභඞ්ගඛ, ඒ පළමුවැනි වැළකීම ඇති; ඉඳුප්‍රයොගෙ, හිඟෙදීමෙහි; විතථප්‍රයත්නඃ, නිෂ්ඵලප්‍රයාස ඇත්තාවූ; (එහෙයින්ම) වජ්‍රං මුමුක්ෂන්, විදුරවිය මුදනු කැමැතිවූ; තුඞ්ගකවික්ෂණේන, මේ නෙසුරුහුගේ බැල්මෙන්; ජඩීකෘතඃ, නිශ්චල කරනලද්දුවූ, වජ්‍ර පාණිඃ ඉව, සක්දෙව් රජහු මෙන් (සිටියාවූ රජතෙම); එනම්, එනම්, යථොක්ත සිංහයාහට; ප්‍රත්‍යබ්‍රවීවව, මෙසේ) ප්‍රතිකථනය කෙළේ; හෙවත් (මෙසේ) පිළිතුරුද දුන්නේය.

පූර්වභාසෞ භඞ්ගශ්චෙති පූර්වභඞ්ගඃ, ස එව අර්ථභඞ්ගා යස්‍යා සෞ තත්පූර්වභඞ්ගත්‍වතයමින්—කර්මධාරයගර්භී බහුව්‍රීහියි.

43. මෘගෙන්ද්‍ර!, පින්වත් සිංහය!; අනම්, මම; යත්, (“සකලං මදීයෙන” යනාදි යම් තෙපුලක්; විවක්ෂුඃ, කියවියෙමිද; සංරුඛවෙඡවස්‍ය, වැළකුණු ව්‍යාපාර ඇති (මාගේ); තද්වචඃ, ඒ තෙපුල; කාමම්, එකාන්තයෙන්; හාස්‍යම්, සිනාසිය යුත්තකි; [එසේ කලැකවරහෙයකින් තූෂ්ණීම්භූත නොවෙහිද? යත්] හි, යම් හෙයකින්; භවාන්, (ඊශ්වරකිඞ්කරවූ) පින්වත්තෙම; ප්‍රාණභෘතාම්, සත්ත්වයන්ගේ; අනන්තගීතම්, ළෙහි වූ; (වචසින් පනළනොකළාවූත්;) සර්වම් හාවම්, සියලු අදහස; වෙද, දන්නේද; අතඃ, එහෙයින් ලජ්ජා නොව; අභිධාස්‍යෙ, (එතෙපුල) කියන්නෙමි.

“වෙඃ” යන ප්‍රකෘතිකර්මය “අභිධාස්‍යෙ” යනු හා ද සම්බන්ධවේ.

අන්‍යයෝ වනාහි මෙබඳු තෙපුලක් අසා මේ අසම්භාවිතාශී ඇත්තකැයි උපහාස කෙරෙති. එහෙයින් ඔවුන් කෙරෙහි මෙබන්ද යම් හුණක් වේ.

44. මානඃ ස මේ සථාවරජඞ්ගමානාං
සඝීසථිතිප්‍රත්‍යවහාරහෙතුඃ
ගුරොරපීදං ධනමාහිතාග්නෙ-
නීශ්‍යත් පුරඝ්නාදනුපෙක්ෂණීයම්.

45. ස ත්වං මදීයෙන ශරීරවෘත්තිං
දෙහෙන නිර්වර්තයිතුං ප්‍රසීද
දිනාවසාන්නොත්සුකබාලවත්සා
විඝ්නීයතාං ධෙනුරියං මහර්ෂෙඃ.

තෝ වනාහි මේ තැනැත්තේ වාඩිමනස් දෙක්හි එක්වැනිමයයි දන්නෙහි. එහෙයින් යමක් කියනු කැමැත්තෙම් නම් එය කියන්නෙම් යනු භාවයි.

44. සථාවරජඞ්ගමානාම්, තරුණෙලාදි සථාවරවසතුන්ගේ හා මනුෂ්‍යාදි ජඞ්ගමසත්ත්වයන්ගේත්; සඝීසථිතිප්‍රත්‍යවහාරහෙතුඃ—සඝී, මැවීමය; සථිති, පැවැත්මය; ප්‍රත්‍යවහාර, ව්‍යාහෘත යන මිව; හෙතුඃ, කාරණවූ; සඃ, ඒ (මෙහෙයුරු) තෙම; මෙ, මා විසින්; මානඃ, පූජ්‍ය වෙයි හෙවත් නොඉක්මවියහැකි අණ ඇත්තේ වෙයි; [එසේ කලැ හැර යායුතු නොවේද යත් ?] පුරඝ්නාත්, ඉදිරි යෙහි; නඤ්‍යත්, නැසෙන්නාවූ; ඉදම්, මේ; ආහිතාග්නෙඃ, දල්වන ලද ගිනි ඇති; ගුරොඃ, ගුරුවූ (වශිෂ්ඨමුනි) හුගේ; ධනම් අපි, (ගොරූපවූ) ධනයද; අනුපෙක්ෂණීයම්, උපෙක්ෂා කටයුතු නොවේ.

"ආහිතාග්නෙඃ" යන විශෙෂණයෙන් අනුපෙක්ෂාවට කාරණ භූත යාගද්‍රව්‍යවූ ඝෘතයට ධෙනුවගේ සාධනත්වය ප්‍රකාශ කෙරේ.

45. සඃ ත්වම්, (සම්පාගත සත්වයන් වෘත්තිකොට ඇති) ඒ තෝ; මදීයෙන, මා පිළිබඳවූ; දෙහෙන, ශරීරයෙන්; ශරීරවෘත්තිම්, සවශරීරයාගේ ජීවනය; නිර්වර්තයිතුම්, සම්පාදනය කරන්නට; ප්‍රසීද, පහදුව; දිනාවසාන්නොත්සුකබාලවත්සා—දිනාවසාන, දිවසානත්වයෙහි; උත්සුක, [මව දැකීමෙහි] උත්සාහවත්වූ; බාලවත්සා, ළදරු වස්සකු ඇති; මහර්ෂෙඃ, මහාමුනිහුගේ; ඉයම් ධෙනුඃ මේ ධෙනු තොමෝ; විඝ්නීයතාම්, හරිනු ලැබේවා.

දිනස්‍ය අවසානම්, දිනාවසානම්; තසමින් උත්සුකඃ දිනාවසානොත්සුකඃ, බාලශ්වාසෙව වත්සශ්චෙති බාලවත්සඃ, දිනාවසානොත්සුකො බාලවත්සො යස්‍යාඃ සා දිනාවසාන්නොත්සුකබාලවත්සා; යි වාක්‍යයි.

46. අථාන්‍ධකාරං ගිරිගහ්වරාණ්‍යාං
දංෂ්ට්‍රාමයූඛෛඃ ශකලානි කුර්වන්
භූයඃ ස භූතෙශ්වරපාශිවත්තීති
කිඤ්චිද්විහස්‍යාපිපතිං බභාෂෙ.

47. එකාතපත්‍රං ජගතඃ ප්‍රභුත්වං
නවං වයඃ කාමනමිදං වපුශ්ච
අල්පස්‍ය හෙතොර්බහු හාතුමිච්ඡන්
විචාරමූඪඃ ප්‍රතිභාසි මෙ භවාන්.

48. භූතානුකම්පා තව චෙදියං ගෞ-
රෙකා භවෙත් ඣසතිමත්ති භවදුනෙත
ජීවන් පුනඃ ශශ්වදුපප්ලවෙභ්‍යඃ.
ප්‍රජාඃ ප්‍රජානාථ! පිතෙව පාසි.

---

46. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; භූතෙශ්වරපාශිවත්තීති, මෙහෙසුරුහුගේ අනුචරවූ; සඃ, ඒ සිංහතෙම; ගිරිගහ්වරාණ්‍යාම්, පර්‍වතගුහාවන්ගේ; අන්‍ධකාරම්, අඳුර; දංෂ්ට්‍රාමයූඛෛඃ, දළරැස් කරණකොටගෙන; ශකලානි කුර්වන්, කඩකෙරෙමින් හෙවත් දුරුකෙරෙමින්; කිඤ්චිත්, මඳක්; විහස්‍ය, සිනාසි; භූයඃ, යළිත්; අථිපතිම්, රජහට; බභාෂෙ, (මෙසේ) කී.

භාසකාරණය "අල්පස්‍ය හෙතොර්බහු හාතුමිච්ඡන්" යන්නෙන් මතු දක්වනු ලැබේ.

47. එකාතපත්‍රම්, එකච්ඡත්‍රවූ; ජගතඃ ප්‍රභුත්වම්, ලොකස්වාමිභාවයද; නවම් වයඃ, යොවුන්විය‍ද; ඉදම්, මේ; කාමනම් වපුශ්ච, මනොඥවූ සිරුරද යන; බහු, බොහෝ දෙයක්; අල්පස්‍යහෙතොඃ, සුළුප කාරණයක් හෙතුකොටගෙන හෙවත් මඳ ප්‍රයොජනයක් සඳහා; හාතුම්, අත්හරින්ට; ඉච්ඡන්, කැමැත්තාවූ, තම්, තෝ; විචාරමූඪඃ, කටයුතු නොකටයුතු විමසීමෙහි මූර්ඛයෙකැයි; මෙ, මට; ප්‍රතිභාසි, වැටහෙන්නෙහි.

"අල්පස්‍ය" යනු "ෂෂ්ඨී හෙතුප්‍රයොගෙ" යන සූත්‍රයෙන් හෙතුශබ්දප්‍රයොගයෙහි ෂෂ්ඨීයි.

48 භවාන්, නාගේ; භූතානුකම්පා චෙත්, සත්වානුකම්පාවක් ඇත්නම් [එසේකලැ]; භවත්අනෙත, තාගේ විනාශය ඇති කල්හි; ඉයම් එකා ගෞඃ, මේ එක් ධෙනුවක්; සඣසතිමති භවෙත්; සුවපත් වන්නීය හෙවත් ජීවත් වන්නීය; ප්‍රජාඃ තාථ, පින්වත් ජගදීශ්වරය; ජීවන්, (නෝ) ජීවත් වන්නෙහි; පුනඃ, නැවත; පිතාඉව,

49. අථෛකඩෙනොරපරාධචණ්ඩා-
දගුරොඃ කෘශානුප්‍රතිමාද් බිභෙෂි ?
ශක්‍යොඃ 'ස්‍ය මන්‍යුර්භවතා විනෙතුං
ගාඃ කොවිශඃ සපශීයතා ඝතොඩනීඃ.

50. තදක්ෂ කල්‍යාණපරම්පරාණාං
භොක්තාරමූර්ජස්වලමාත්මදෙහම්
මණිතලසපශීනමාත්‍රභින්න-
මාඩං හි රාජ්‍යං පදමෙන්ද්‍රමාහුඃ.

පියකු මෙන්; ප්‍රජාඃ, සත්ත්වයන්; උපප්ලවෙභ්‍යඃ, අන්තරායයන්ගෙන්; ශාස්වත්, නිතර; ත්‍රාසි, රක්ෂාකෙරෙහි. (සිය දිවි පුදා එක් දෙනක රැකීමට වඩා ජීවිතයෙන් යුකතව නිතර මුළුලොව රැකීම උතුම් යනු භාවයි.)

මේ ශරීරත්‍යාගප්‍රවෘත්තිය ධර්මලොපයට බියෙන් කොවෙයි ගුරුහුකෙරෙහි බියෙනැයි කියත්හොත් ඊට ද උපාය දක්වන්නේ "අථෛකඩෙනොඃ" යනාදිය කියයි.

49. අථ, එසේ නොවත්හොත්; එකඩෙනොඃ, එකම ඩෙනු වක් ඇති; අපරාධචණ්ඩාත්, [එහෙයින්ම ගවොපෙක්ෂාලක්ෂණ] අපරාධයෙන් ඉතා කිපෙන සුලුවූ; කෘශානුප්‍රතිමාත්, (එහෙයින්) ගින්නකට බඳුවූ; ගුරොඃ, ගුරුහුකෙරෙන්; බිභෙෂි, බියවෙහි නම්; අස්‍ය, මේ ගුරුහුගේ; මන්‍යුඃ, ක්‍රොධය; ඝතොඩනීඃ, කළවැනි ගුරුලුඇති; කොවිශඃ, කෙළගණන් (දෙනුන්); සපශීයතා, පිළි යෙළකොට දෙන්නාවූ; භවතා, යුෂ්මත්හු විසින්; විනෙතුම්, දුරු කරන්නට; ශක්‍යඃ, හැකි වේ.

ඝතා ඉව ඌධාංසි යස්මාං තා ඝතොඩනීඃ, ෂෂ්ඨීබහුව්‍රීහියි. "ඌධ සොඃනඩ්" සත සූත්‍රයෙන් අනඩාදෙශ හා "බහුව්‍රීහෙරූධසොඩ්ඒ" යන සූත්‍රයෙන් ඩීඒ ප්‍රත්‍යයයි.

50. තත්, එහෙයින්; කල්‍යාණපරම්පරාණාම්, පුණ්‍යපරම්පරා වන් හෙවත් බොහෝ යහපත් ගුණයන්; භොක්තාරම්, විඳනය කරන්නාවූ, ඌර්ජස්වලම්, ශක්තිසම්පන්නවූ; ආත්මදෙහම්, තමා සිරුර; රක්ෂ, රක්ෂාකරව; [දෙනකෙරේ උපෙක්ෂාකොට තමා සිරුර රැක්මෙන් සවගීහානිය වෙයිද යතහොත්? ඒ එසේ නොවේ] ඝි, යම් හෙයකින්; ත්‍රාඩම්, සම්‍රාඩ්වූ, රාජ්‍යම්, (මිනිස්ලොව) රජය; මණිතල සපශීනමාත්‍රභින්නම්-මණිතලසපශීනමාත්‍ර, පෙළෝතලය පහස්නා පමණෙකින් (ප්‍රාප්‍තිය හා සම්බන්ධමාත්‍රයෙකින්); භින්නම්, වෙනස්වූ; ඉන්ද්‍රම් පදම්, ඉඳුගා පිළිබඳ සථානයයි (ශක්‍රපදවිශයි); ආහුඃ, කියද්ද; (එහෙයිනි.)

51. එතාවදුක්ත්වා විරතේ මෘගේන්ද්‍රේ
ප්‍රතිස්වනේනාස්‍ය ගුහාගතේන
ශිලෝච්චයෝ'පි ක්ෂිතිපාලමුච්චෛඃ
ප්‍රීත්‍යා නමේවාථමහාභනේව.

52. නිශම්‍ය දේවානුචරස්‍ය වාචං
මනුෂ්‍යදේවඃ පුනරප්‍යුවාච
ධේනූ සදධ්‍යාසිතකාතරාක්ෂ්‍යා
නිරීක්ෂ්‍යමාණඃ සුතරාං දයාලුඃ.

සමාඛ්‍යා රාජ්‍යඝ ශක්‍රපදවිය හා නොවෙනස්ය. වෙනත්තම් පොළොව හා සම්බන්ධිය පමණේක යනු භාවයි.

51. මෘගේන්ද්‍ර, මෘගරාජයා; එතාවත් උක්ත්වා, මෙපමණක් කියා; විරතෙ, වැළකුණු කල්හි; ගුහාගතේන, ගුහායෙන් ආවාවූ; අස්‍ය, මේ සිංහයාගේ; ප්‍රතිස්වනේන, ප්‍රතිරාවය කරණකොටගෙන; ශිලෝච්චයඃ අපි, පර්වතයතෙමේද, ප්‍රීත්‍යා, ප්‍රීතියෙන්; නම් එව අපිමි, ඒ කාරණයම; ක්ෂිතිපාලම්, රජහට; උච්චෛඃ, උස්හඬින්, අභාෂත ඉව, කිවාක් මෙනි.

උත්ප්‍රේක්ෂාවී ඉව ශබ්දයි. මේ භාෂධාතුතෙමේ බ්‍රැඤ් ධාතු හා සමානාර්ථවූ ලිකමීකයෙහි. බ්‍රැඤ් වනාහි ලිකමීකයන්කෙරෙහි ලා පසිතයැ. කියනලදමැයි.

"දූතියාවිරූහිප්‍රතිහිඤ්ඤිවිසු-
මුපයෝගනිමිත්තමපූර්විධෙ
බ්‍රැවිශාසිගුණෙන ව යත් සවතෙ
තදකීර්තිතමාවරිතං කවින්ා" හි.

52. තදධ්‍යාසිතකාතරාක්ෂ්‍යා-තදධ්‍යාසිත, ඒ සිංහයාගේ අල්වා ගැන්මෙන්; කාතරාක්ෂ්‍යා, බැගෑපත් ඇස් ඇති; ධේනූ, ධේනුව විසින්; නිරීක්ෂ්‍යමාණඃ, දකිනුලබන්නාවූ; සුතරාම් දයාලුඃ, (එහෙයින්) ඉතා කරුණාබහුලවූ; මනුෂ්‍යදේවඃ, රජහොම; දේවානුචරස්‍ය; මහදේවිනු අනුචරයාගේ (සිංහයාගේ); වාචම්, නෙපුල; නිශම්‍ය, අසා; පුනඃ අපි, නැවතත්; උවාව, (මෙසේ) කී.

"සුතරාම්" යන මෙහි "ඕවවනවිභක්ත්‍ය"-ඉත්‍යාදි සූත්‍රයෙන් සුශබ්දයා කෙරෙන් නරප් ප්‍රත්‍යඝ හා "කිමේතන්නිඩ්ව්‍යඝ"-ඉත්‍යාදි සූත්‍රයෙන් ආම්ප්‍රත්‍යයයි. "නඩ්තශ්වාඝඵඩ්ඩිඝකතිඃ"-යන සූත්‍රයෙන් අව්‍යයසංඥයි.

53. ක්ෂතාත් කිල ත්‍රායත ඉත්‍යුදග්‍රඃ
ක්ෂත්‍රස්‍ය ශබ්දෝ භුවනේෂු රූඪඃ
රාජ්‍යේන කිං තද්විපරීතවෘත්තේඃ
ප්‍රාණෛරුපක්‍රොශමලීමසේථාඃ.

54. කථං නු ශක්‍යෝ'නුනයෝ මහර්ෂේ-
ර්විඝ්‍රාණනාච්චාන්‍යපයස්විනීනාම්
ඉමාමනූනාං සුරහේරවේති
රුද්‍රෝජසා තු ප්‍රභවනං භවාස්‍යාමි.

---

53. උදග්‍රඃ, උසස්වූ; ක්ෂත්‍රස්‍ය ශබ්දඃ, ක්ෂත්‍රවණියාගේ වාචකය තෙම හෙවත් ක්ෂත්‍රශබ්දයතෙම; ක්ෂතාත්, විනාශයෙන්; ත්‍රායතෙ ඉති, රක්ෂාකෙරෙයි යන ව්‍යුත්පත්තියෙන්; භුවනේෂු, ලෝවැස්සන් කෙරෙහි; රූඪඃ කිල, ප්‍රසිද්ධවූයේමය; (අශ්වකර්ණාදි ශබ්දමෙන් කෙවලරූඪ නොවෙයි. පඞ්කජාදි ශබ්දමෙන් යොගරූඪයයි සේයි.) තද්විපරීතවෘත්තේඃ, ඒ ක්ෂත්‍රශබ්දයට වෙනස්වූ පැවතුම් ඇති පුරුෂයන්හුගේ; රාජ්‍යේන, රාජකර්මයෙන්; කිම්, කවර ප්‍රයෝජන යෙක්ද; උපක්‍රොශමලීමසේථාඃ, නිඳුයෙන් මලිනවූ; ප්‍රාණෛඃවා, ජීවිතයෙන් හෝ; කිම්, කවර ප්‍රයෝජනයෙක්ද; (නිඳුවම පැමිණියහුගේ සියල්ල නිෂ්ඵලයයිසේයි).

"ක්ෂණු-හිංසායාම්" යන ධාතුහුකෙරෙන් "සම්පදාදිභ්‍යඃ ක්විප්" යන වාර්තිකයෙන් ක්විප්ප්‍රත්‍යයද, "ගමාදීනාම්" යන වක්තව්‍යයෙන් අනුනාසිකලෝපය හා තුගාගමයද කළකල්හි "ක්ෂත්" යන රූපය සිද්ධයි. ඉක්බිති "ක්ෂතාත්ත්‍රායතෙ" යන වාක්‍යයෙහි පඤ්චම්‍යන්තොපපද "ත්‍රෛඞ්-පාලනෙ" යන්නහු කෙරෙන් "සුප්" යන යොගවිභාගයෙන් කප්‍රත්‍යය කොට "ක්ෂත්‍රත්‍ර" යන රූපය සිද්ධයි. "අජෙකඛෙනොඃ" යනාදියට එතන්තරවශයෙන් "කථං නු" යනාදිය කියයි.

54. මහර්ෂේඃ, වශිෂ්ඨමහාමුනිහුගේ; අනුනයාත්ච, ක්‍රොධාපනය හෝ; අන්‍යපයස්විනීනාම්, අනික් කිරිදෙනුන්ගේ; විඝ්‍රාණනාත්, දීමෙන්; කථං නු නාම්ඃ, කෙසේ නම් හැකිවේද; (නොහැකිමය;) (කවරහෙයකින්ද යත්?) ඉමාම්, මේ ධෙනුව; සුරහේඃ, කාමධෙනුවට වඩා; අනූනාම්, නොඅඩුයයි; අවේහි, දනුව; (කාමධෙනුව හා සමානයයි සේයි) අස්‍යාම්, මේ ධෙනුවකෙරෙහි; භවයා, නාවිසින්; ප්‍රභවනන්තු, පහරදීම වනාහි; රුද්‍රෝජසා, මහෙශ්වරයාගේ බලයෙන් (මි.) [සවශකතියෙන් නොවිය යනු භාවයි.]

55. සෙසං සඞදෙහාපිණනිඃක්‍රයෙණ
න්‍යාඝ්‍යා මයා මොචයිතුං භවත්තඃ
න පාරණා ඝ්‍යාඃහනා තවෙවං
භවෙදලුපතඃව මුනෙඃ ක්‍රියාපිඃ.

56. භවානපීදං පරවානවෙති
මහාන් හි යතනඃතව දෙවදූරෝ
සථාතුං නියොක්තුනී හි ශක්‍යමග්‍රෙ
විනාශ්‍ය රක්ෂ්‍යං සඞයමක්ෂතෙන.

"සුරහෙඃ" යනු "පඤ්චම්‍යිහඃකෙත" යන්නෙන් පඤ්චම්‍යි. "ප්‍රහඃනම්" යනු "නඳුංඃකෙ භාවෙ කතඃ" යන්නෙන් භාව යෙහි කත ප්‍රත්‍යයයි.

55. සා ඉයම්, ඒ මේ ධෙනුතොමෝ; මයා, මාවිසින්; සඞදෙහාපිණ නිඃක්‍රයෙණ, සඞකියශරීරපරිත්‍යාග නමැති සිලව්වෙන්; භවත්තඃ, තා කෙරෙන්; මොචයිතුම්, මුදුගන්නට; න්‍යාඝ්‍යා, සුදුසු වන්නීය; එවම්, මෙසේ කළකල්හි; තව, තාගේ; පාරණා, ව්‍රතානත හොජනය; න විහතා ඝ්‍යාත්, නොනැසුණී වේ; මුනෙඃ, මුනිහුගේ; ක්‍රියාපිඃව, හොමාදි ක්‍රියාඵලයද; අලුපතඃ භවෙත්, නොනැසුණේ වේ.

නිඃක්‍රීයතෙ ප්‍රත්‍යාඃක්‍රීයතෙ පරඃගෘහිතම් අනෙනෙති නිඃක්‍රයඃ "ඵරච්" යන සූත්‍රයෙන් අච් ප්‍රත්‍යයයි. සඞස්‍ය දෙහඃ සඞදෙහඃ, සඞදෙහස්‍ය අපිණං සඞදෙහාපිණම්, සඞදෙහාපිණමෙව නිඃක්‍රයඃ සඞදෙහාපිණනිඃක්‍රයඃ, තෙන-සි වාක්‍ය ගතයුතු.

56. පරවාන්, පරාධීනවූ හෙවත් සවාම්යඃකු ඇත්තාවූ; භවාන් අපි, පින්වත්තෙමේද; ඉදම්, (මේ වක්ෂ්‍යමාණ කාරණය); අවෙති, දන්නේඃ; (කවරහෙයකින්දයන්?) හි, යම්හෙයකින්; දෙවදූරෙඳ, දෙවදූරුවඃක්ෂ්‍ය විෂයෙහි; තව, තාගේ; මහාන් යතනඃ, මහත් උත්සාහයෙක්; වේද (එහෙයිනි). (ඒ කවර කාරණයක්ද යත්?) රක්ෂ්‍යම්, රක්ෂාකටයුතු වයතුව; විනාශ්‍ය, විනාශයට පමුණුවා; සඞයම්, (නියුක්තයා) තමා; අක්ෂතෙන, වුණිත නොවූවහු විසින්; නියොක්තුඃ, සවාම්හුගේ; අග්‍රෙ, ඉදිරියෙහි; සථාතුම්, සිටින්නට; ශක්‍යඃ න හි, හැකිනොවේමය (යන කාරණයයි). [මෙහෙසුරු හුගේ දෙවදූරුව රැක්මෙහි නියුක්තවූහෙයින් අන්‍යයකු අයත් මෙහෙකරුවූ තා විසින්ද සවාම්හුගේ වසතුව නසා තමා උපද්‍රවය කට නොපැමිණ මෙහෙකරුවක්හට සවාම්හු ඉදිරියෙහි නොසිටිය හැකිය යන මේ කාරණය දන්නා ලැබෙයි. එහෙයින් මෙහි භවන්තෙමේම ප්‍රමාණ යනු යහාවයි.]

57. කිමපහිංස්‍යඝනව වෙනමෙනෝ'හං
යශඃශරීරෙ භව මෙ දයාලුඃ
එකානනවිඛවංසිසු මච්ඛානාං
පිණ්ඩඝවනාඝථා බලු හෞතිකේෂු.

58. සම්බන්ධිමාභාෂණපූර්වමාහු-
ර්වෘත්තඃ ස නෞ සඛගතඝොචිනානෙන
තද්භූතනාථානුග! නාර්හසි ත්වං
සම්බන්ධිනෝ මෙ ප්‍රණයං විහන්තුම්.

59. තථෙති ගාමුක්තවනෙ දිලීපඃ
සද්‍යඃ ප්‍රතිඝ්ඨමහවිමුක්තබාහුඃ
ස න්‍යඝනශඝෙන්‍ද්‍රා හරයෙ ඝඛදෙහ-
මුපානයත් පිණ්ඩමිවාමිඝස්‍ය.

---

57. කිම් අපි, කිම හෝ; අහම්, මම; තව, තා විසින්; අහිංස්‍යඃ; හිංසා නොකටයුත්තෙකැයි; මතඃ වෙත්, දන්නාලද්දෙම් නම් (එසේකලැ); මෙ, මාගේ; යශඃශරීරෙ, කීර්තිශරීරයෙහි; දයාලුඃ භව, කරුණා ඇත්තෙක් වෙව; [ඊට හෙතු කවරේදයත්?] මච්ඛානාම්, මාවැනි විවෙකීන්ගේ; එකානනවිඛවංසිසු, එකතින් නස්නා සුලුවූ; හෞතිකේෂු, පෘථිව්‍යාදි භූතයන්ගේ විකාරවූ; පිණ්ඩේෂු, ශරීරයන් කෙරෙහි; අනාඝථා බලු, අපෙක්ෂා නොකිරීමම (වේ).

යශඃ එව ශරීරං යශඃශරීරම්, තඝමින්=අවධාරණපූර්වපද කර්මධාරයයි.

58. සම්බන්ධිම්, මිත්‍රභාවය; ආභාෂණපූර්වම්, ආලාපය පෙරටුකොට ඇත්තේයයි; ආහුඃ, කියත්; සඃ, එබඳු මිත්‍රසම්බන්ධියතෙම; වෘත්තඃ, පැවැත්තේය; තත්, එහෙයින්; භූතනාථානුග, ඊශ්වරානුචරය; ත්වම්, තෝ; සම්බන්ධිනඃ, මිත්‍රවූ; මෙ, මාගේ; ප්‍රණයම්, යාචඤ්ඤව; විහන්තුම්, නසන්නට; නාර්හසි, නුසුදුස්සෙහි.

මෙහි "භූතනාථානුග" යි ඊශ්වරානුචරභාවය දක්වා ආමන්ත්‍රණය කිරීමෙන් සිංහයාගේ මහත්ත්වය ප්‍රකාශ කෙරෙයි. එසේ මහත්ත්වය ඇති හෙයින්ම මිත්‍රයාගේ යාචඤ්ඤව කඩ නොකළ යුතු බැව් හැඟවී.

59. තථා ඉති, එසේ (කෙරෙමැ) යි; ගාම්, ප්‍රතිවචනය; උක්තවතෙ, කීවාවූ; හරයෙ, සිංහයාහට; සද්‍යඃ, එකෙණහි; ප්‍රතිඝ්ඨමහවිමුක්තබාහුඃ—ප්‍රතිඝ්ඨමහ, ප්‍රතිබන්ධයෙන්; විමුක්තබාහුඃ, මිදුණු අත් ඇති; දිලීපඃ, දිලීපරජතෙම; න්‍යඝනශඝෙන්‍ද්‍රඃ, හරනලද අවි ඇත්තේ; ඝඛදෙහම්, ඝකීය ශරීරය; ආමිඝස්‍ය පිණ්ඩම් ඉව, මස්පිඩක් මෙන්; උපානයත්, එළවී.

60. තස්මින් ක්ෂණේ පාලයිතුඃ ප්‍රජානා-
මුන්පශ්‍යතඃ සිංහනිපාතමුග්‍රම්
අවාඞ්මුඛස්යෝපරි පුෂ්පවෘෂ්ටිඃ
පපාත විද්‍යාධරහස්තමුක්තා.

61. උතනිෂඪ වතෙෂතන්‍යමෘතායමානං
වචෝ නිශම්‍යාත්මතමුත්ථිතඃ සන්
දදර්ශ රාජා ජනනිම්ව ධේනුං
ගාමග්‍රතඃ ප්‍රස්‍රවිණීං න සිංහම්.

62. තං විස්මිතං ධේනුරුවාච සාධෝ!
මායාං මයෝදාහාර්‍ය පරික්ෂිතෝ‘සි
සාමිප්‍රභාවාන්නවසි නානතඤෝ‘පි
ප්‍රභුඃ ප්‍රහර්තුං කිමුතා න්‍යහිංස්‍රාඃ.

මෙයින් රජහුගේ සඞ්කීර්ණදෙහයෙහි පවා නිර්මත්සර්ය දක්වන ලදී.

60. තස්මින් ක්ෂණේ, එකෙණෙහි එහුම්, දරුණුවූ; සිංහනිපාතම්, සිංහයාගේ පැනීම; උත්පශ්‍යතඃ, උත්ප්‍රේක්ෂණය කරන්නාවූ හෙවත් කල්පනාකරන්නාවූ; අවාඞ්මුඛස්‍ය, අධොමුඛවූ; ප්‍රජානාම් පාලයිතුඃ, ප්‍රජාපාලකවූ රජහුගේ; උපරි, මතුයෙහි; විද්‍යාධරහස්ත මුක්තා, විද්‍යාධරයන්ගේ අතින් මිදුණාවූ; පුෂ්පවෘෂ්ටිඃ, මල්වැස්සක්; පපාත වැටුණේය.

අධොමුඛවූ රජහට සිංහයාගේ පථන්‍ය නොපැනෙන හෙයින් "උත්පශ්‍යතඃ" යි උත්ප්‍රේක්ෂණ සංඛ්‍යාත තර්කණය කළ බැව් දක්වූහ.

61. රාජා, රජතෙම; අමෘතායමානම්, අමෘතයක් වැනිව; උත්ථිතම්, හවගත්තාවූ; වත්‍ස, දරුව; උතනිෂඪ ඉති, නැඟිසිටුව යන; වචඃ, නෙපුල; නිශම්‍ය, අසා; උත්ථිතඃ සන්, නැඟිසිටියේ; අග්‍රතඃ, ඉදිරියෙහි; ප්‍රස්‍රවිණීම්, කිරි වැගිරීම් ඇත්තාවූ; ගාම්, ධෙනුව; සවාම්ජනනිම් ඉව, සවකීය මවක මෙන්; දදර්ශ, දිටි; සිංහම්, සිංහයා; න (දදර්ශ), නොදිටි.

අමෘතම්වාචරතීති අමෘතායමානං තත්-"උපමානාදාචාරේ"-යන පාණිනි සූත්‍රයෙන් ක්‍යඞ්ප්‍රත්‍යය කළපසු ඔහුකෙරෙන් ශානච් ප්‍රත්‍යය කිරීමෙන් "අමෘතායමාන" ශබ්දය සිඹයි.

62. විස්මිතම්, ආශ්චර්‍යවූවට පැමිණියාවූ; තම්, ඒ රජහට; ධේනුඃ, නන්දිනීතොමෝ; උවාච, (මෙසේ) කිව; සාධෝ, එම්බා සත්පුරුෂය; මයා, මාවිසින්; මායාම් උද්භාව්‍ය, මායාවක් පහළකොට; පරීක්ෂි

63. භක්තස්‍යා ගුරෝ මස්‍යනුකම්පයා ච
ප්‍රීතාස්මි තෙ වත්‍ස ! වරං වෘණීෂ්ව
න කෙවලානාං පයසාං ප්‍රසූති-
මවෙහි මාං කාමදුඝාං ප්‍රසන්නාම්.

64. තතඃ සමානීය ස මානිතාර්ථි
හෙතෝ සභාහාර්ජිතවිරශබ්දඃ
වංශස්‍ය කර්තාරමනන්තකීර්තිං
සුදක්ෂිණායාං තනයං යයාචෙ.

65. සන්තානකාමාය තථෙති කාමං
රාඥෙ ප්‍රතිශ්‍රුත්‍ය පයස්විනී සා
දුග්ධ්වා පයඃ පත්‍රපුටෙ මදීයං
සුත්‍රොපහූඩක්ෂවති තමාදිදෙශ.

තඃ අයි, විමර්ශනලද්දෙහි; ඍෂිප්‍රභාවාත්, ඍෂිහුගේ තෙජස හෙතු කොටගෙන; මයි, මාකෙරෙහි; ප්‍රහර්තුම්, පහරදෙන්නට; අන්‍තකඃ අපි, යමයා නමුත්; න ප්‍රභුඃ, සමර්ථ නොවේ; අන්‍යහිංස්‍රාඃ සෙසු හිංසක සත්ත්වයෝ; කිමුත, කියනු කිම; [අතිශයින් නොහැකි වෙත්ම යයි සේයි.]

63. වත්‍ස, එම්බා දරුව; ගුරෝඃ, ගුරුහුකෙරෙහි වූ; භක්තස්‍යා ච, භක්තිය කරණකොටගෙනද; මයි, මාකෙරෙහි වූ; අනුකම්පයා ච, අනුකම්පාව කරණකොටගෙනද; තෙ, තට; ප්‍රීතා අස්මි, ප්‍රීතිමත් වීමි; (එහෙයින්) වරම්, වරයක්; (දෙවිඅන්ගෙන් ඉල්විය යුත්තක්); වෘණීෂ්ව, ඉල්වව; (ඒ එසේමැයි.) මාම්, මා; කෙවලානාම් පයසාම්, හුදක් ක්ෂීරයන්ම; ප්‍රසූතිම්, ප්‍රසව කරන්නියකැයි; න අවෙහි, නොදනුව; ප්‍රසන්නාම්, පැහැදුණාවූ (මා); කාමදුඝාම්, කැමැතිදෑ ප්‍රසව කරන්නියකැයි; අවෙහි, දනුව.

64. තතඃ, ඉක්බිත්තෙන්; මානිතාර්ථි, [ඉල්වූ දෑ දීමෙන්] පුදන ලද යදියන් ඇති; සභාහාර්ජිතවිරශබ්දඃ, සභකිය හස්තයෙන් රැස්කරනලද වීරශබ්දය ඇති හෙවත් කොමසුරුව දෙන සුලුවූ; සඃ, ඒ දිලිපරජතෙම; හෙතෝ සමානීය, දෙඅත එක්කොට [ඇදිලි බැඳ]; වංශස්‍ය, [රඝුරාජ] වංශය; කර්තාරම්, පවත්වන්නා වූ; අනන්ත කීර්තිම්, සපිර යශස් ඇති; තනයම්, පුත්‍රයකු; සුදක්ෂිණායාම්, සුදක්ෂිණාව කෙරෙහි; යයාචෙ, යාචඤ්ඤ කළේය.

65. පයස්විනී, කිරි ඇත්තාවූ; සා, ඒ ධෙනුතොමෝ; සන්තාන කාමාය, පුත්‍රසන්තතිය කැමැත්තාවූ; රාඥෙ, රජහට; තථා ඉති,

66. වත්සස්‍ය හොමාපිව්ධෙශව ශෙෂ-
මෘෂෙරනුඥාමධිගම්‍ය මාතඃ!
ඖධස්‍යමිච්ශාමි තවොපහොඛතුං-
ෂඞ්ඨාංශමුච්‍යා ඉව රක්ෂිතායාඃ.

67. ඉත්‍ථං ක්ෂිතීශෙන වශිෂ්ඨධෙනු-
විඥපිතා ප්‍රීතතරා බහුව
තදන්විතා හෙමවතාච්ච කුක්ෂෙඃ
ප්‍රත්‍යාශයාවාශ්‍රමමශ්‍රමෙණ.

එසේ [වේව] යි; කාමම්, වරය; ප්‍රතිශ්‍රැත්‍ය, ගිවිස; පුත්‍ර, එම්බා පුත්‍රය; මදීයම් පයඃ, මාගේ කිර; පත්‍රපුටෙ, කොළගොටුවෙක්හි; දුඛ්වා, දෙවා; උපභුඞ්ෂ්ව ඉති, පානය කරවයි; තම්, ඒ රජ හට; ආදිදෙශ, ආඥ කළා.

"උපයුඞ්ෂ්ව" යි‍ත් පාඨයි. සන්තානං කාමයතෙ ඉති සන්තානකාමඃ, "කමීණ්‍යණ්" යන සූත්‍රයෙන් අණ්ප්‍රත්‍යයයි. කාම්‍යතෙ ඉති කාමඃ, කම්ආ‍ියෙහි ඝඤ්ප්‍රත්‍යඃයයි.

66. මාතඃ, පින්වත් මෑණියනි; වත්සස්‍ය, වසුහුගේ පිම පිළිබඳ වද; හොමාපිව්ධෙශව, හොමය පිණිසවූ අනුඥාතය පිළිබඳවද; ශෙෂම්, ඉතිරිවූ; තව, ඔබගේ; ඖධස්‍යම්, ක්ෂීරය; රක්ෂිතායාඃ, රක්නාලද; උච්‍යාඃ, පෘථිව්‍යගේ; ෂඞ්ඨාංශම් ඉව, සවෙනි කොටස මෙන්; ඍෂෙඃ, මුනිහුගේ; අනුඥම්, අනුදැන්ම; අධිගම්‍ය, ලැබ; උපහොකතුම්, පානය කරන්නට; ඉච්ඡාමි, කැමැත්තෙමි.

ඌඛසි භවම් ඖධස්‍යම් "ශරීරාවයවාච්ච" යන සූත්‍රයෙන් තඞ්ත ෂඞ්ප්‍රත්‍යඃයයි.

67. ඉත්‍ථම්, මෙසේ; ක්ෂිතීශෙන, රජු විසින්; විඥපිතා, දන්වන ලද්දවූ; වශිෂ්ඨධෙනුඃ, වශිෂ්ඨමුනිහුගේ ධෙනුතොමෝ; ප්‍රීතතරා බහුව, අතිශයින් ප්‍රීතිමත්වූවාඃ; තදන්විතා, ඒ රජු හා ගමන් කරන ධෙනුතොමෝ; හෙමවතාත් කුක්ෂෙඃ, හිමවත්පර්වතගුහාව වෙතින්; අශ්‍රමෙණ, අනායාසයෙන්; ආශ්‍රමම්, අසපුවට; ප්‍රත්‍යාඃ යෙඃ, පෙරළා අව.

පළමු කළ ශුශ්‍රූෂායෙන්ද පසුව කිරි බොන්න කැමැතිව කළ දැන්වීමෙන්ද ධෙනුතොමෝ අතිශයින් සතුටු වූවාඃ. එහෙයින් තරප් ප්‍රත්‍යඃප්‍රයොගඃයයි.

68. තස්‍යාඃ ප්‍රසන්නෙනාඳුමුඛඃ ප්‍රසාදං
ගුරුණීඃපාණාං ගුරවේ නිවේද්‍ය
ප්‍රහර්ෂවිහ්වානුමිතං ප්‍රියායෛ
ශශංස වාචා පුනරුක්තයෙව.

69. ස නන්දිනීසන්නාහ්‍යමනින්දිතාත්මා
සවත්සලෝ වත්සහුතාවශේෂම්
පපෞ වශිෂ්ඨේන කෘතාභ්‍යනුඥඃ
ශුභ්‍රං යශෝ මූර්තමිවාතිතෘෂ්ණඃ.

---

68. ප්‍රසන්නෙනාඳුමුඛඃ, පහන්සඳ වැනි මුහුණ ඇති; කෘපාණාම් ගුරුඃ, රාජශ්‍රේෂ්ඨවූ [දිලීපරජ] තෙම; ප්‍රහර්ෂවිහ්වානුමිතම්, [මුඛරාගාදි] සන්තුෂ්ටිලක්ෂණයෙන් දන්නාලද්දාවූ; තස්‍යාඃ, ඒ නන්දිනියගේ; ප්‍රසාදම්, පැහැදීම; පුනරුක්තයා ඉව, පුනරුත් තෙපුලක් වැනිවූ; වාචා, තෙපුලින්; ගුරවේ, ගුරුවූ [වශිෂ්ඨ ඍෂි] හට; නිවේද්‍ය, දන්වා; ප්‍රියායෛ, ප්‍රියාවූ මෙහෙසියට; ශශංස, කී.

මුඛවර්ණාදි ලක්ෂණයෙන් දන්නාලද ප්‍රසාදය නැවත වචනයෙන් පහළ කිරීම පුනරුක්තාභාසක් වැන්නැයි "පුනරුක්තයා ඉව"යි කීහ. කථිතයාගේ ඵලිත් කථනය පුනරුක්තියයි. මෙබි එවැන්නක් නැතද සලකුණින් කියනලද්දක් වැනි බැවින් මෙසේ උත්ප්‍රේක්ෂා කළහ.

69. අනින්දිතාත්මා, නොගරහනලද [ප්‍රශස්තවූ] සභාවය ඇති; සවත්සලඃ, සුදනන් කෙරෙහි පෙම්වන්වූ; සඃ, [ඒ දිලීප රජ] තෙම; වශිෂ්ඨේන, වශිෂ්ඨමුනිහු විසින්; කෘතාභ්‍යනුඥඃ, කරනලද අනුදැනුම් ඇත්තේ; වත්සහුතාවශේෂම්, වසුගේ පිම හා හොමඅද පිළිබඳව ඉතිරිවූ; නන්දිනීසන්නාහ්‍යම්, නන්දිනියගේ කිර; ශුභ්‍රම්, ධවලවූ; මූර්තම්, පරිච්ඡින්නවූ හෙවත් රූපාකාරවූ; යශඃ ඉව, කීර්තියමෙන්; අති තෘෂ්ණඃ, අධිකආශා ඇත්තේ; පපෞ, පානයකෙළේය.

සත්සු වත්සලඃ සවත්සලඃ-"වත්සෘංසාභ්‍යාං කාම්බලේ" යන සූත්‍රයෙන් තද්ධිත ලබි ප්‍රත්‍යයයි. මේ ශ්ලෝකයාගේද පාඨාන්තරයෙක් ඇති. හේ මෙසේය.

"ස නන්දිනීසන්නාහ්‍යමනින්දිතාත්මා
සවත්සලෝ වත්සනිපීතශේෂම්
පපෞ වශිෂ්ඨේන කෘතාභ්‍යනුඥඃ
ශුභ්‍රං යශෝ භූය ඉවාවිතෘප්තඃ."

යනුයි. අවිශේෂය "සුගමයි.

70. ප්‍රාතර්‍යඥොකතවෘතපාරණානෙන
ප්‍රාස්ථානිකං සවසත්‍යයනං ප්‍රයුජ්‍ය
නෞ දමපතී සඛාං ප්‍රති රාජධානීං
ප්‍රස්ථාපයාමාස වශී වශිෂ්ඨඃ.

71. ප්‍රදක්ෂිණීකෘත්‍ය හුතං හුතාශ-
මනනතරං භර්තුරරුන්ධතීසඛ
ධෙනුං සවන්සාසඛ නෘපඃ ප්‍රතසෙථ
සනාමඛලොදග්‍රතරප්‍රභාවඃ.

72. ශ්‍රොත්‍රාභිරාමධ්වනිනා රථෙන
ස ධර්මපත්නීසහිතඃ සහිෂ්ණුඃ
යසාවතුද්ධානසුබෙන මාගීං
සෙනෙව පූර්ණෙන මනොරථෙන.

---

70. වශී, ඉන්ද්‍රියවශිතාව ඇත්තාවූ; වශිෂ්ඨඃ, වශිෂ්ඨමුනිතෙමේ; ප්‍රාතඃ, උදැසන; ඝථොකතවෘතපාරණානෙන-යථොක්ත, පෙරකියන ලදැ; වෘත, ගොසෙවාරූප වෘතය සම්බන්ධිවූ; පාරණෙන, භොජනා වසානයෙහි; ප්‍රාස්ථානිකම්, ගමනකාලයට යොග්‍යවූ; සවත්‍යයන නම්, ශුභ ඵලවන්නාවූ ආශීර්වාදය; ප්‍රයුජ්‍ය, යොදා; නෞ දමපතී, ඒ අඹු සැමි දෙදෙනා; සඛාම් රාජධානීම් ප්‍රති, සවකීය රාජධානි යට; ප්‍රස්ථා පයාමාස, ගමන්කරවී.

ප්‍රස්ථානකාලෙ භවං ප්‍රාස්ථානිකම් "කාලාඩඨක්" යි ඨක් ප්‍රත්‍යයයි.

71. නෘපඃ, දිලීප රජතෙම; හුතම්, තර්පිතවූ හෙවත් පුදාලද; හුතාශම්, ගිත්නද; භර්තුඃ, සැමියිවූ මුනිහු පිළිබඳ [ප්‍රදක්ෂිණා වෙත්]; අනනතරම්, ඉක්බිති; අරුන්ධතීසඛ, අරුන්ධතීනම් සෘෂි පත්නියද; සවත්සාම්, වසුසහිතවූ; ධෙනුව, නන්දිනීනම් ධෙනුවද; ප්‍රදක්ෂිණීකෘත්‍ය, පැදකුණුකොට; සනාමඛලොදග්‍රතරප්‍රභාවඃ— සනාමඛල, යහපත් මඩගලාවරණයෙන්; උදග්‍රතරප්‍රභාවඃ, අතිශයින් උසස් ආනුභාව ඇත්තේ; ප්‍රතසෙථ, ගමනය කෙළේ.

ප්‍රගතඃ දක්ෂිණාං ප්‍රදක්ෂිණම්- "තිඞඃ ඤ්ණුප්‍රභෘතීනි ච" යන සූත්‍රයෙන් අව්‍යයීභාවසමාසයැ. ඔහු කෙරෙන් අහුතතද්භාවයෙහි වවිප්‍රත්‍යයයැ. "අප්‍රදක්ෂිණං ප්‍රදක්ෂිණං සම්පද්‍යමානං කෘත්වා" යන වාක්‍යයෙහි "ප්‍රදක්ෂිණීකෘත්‍ය" යනු වී.

72. ධර්මපත්නීසහිතඃ, ධර්මපත්නී [සුදක්ෂිණාව] හා යුක්තවූ; සහිෂ්ණුඃ, [වෘතාදි දුඃඛයන්] ඉවසනසුලුවූ; සඃ, ඒ දිලීප රජතෙම; ශ්‍රොත්‍රාභිරාමධ්වනිනා-ශ්‍රොත්‍රාභිරාම, කනට ඕගිරිවූ; ධ්වනිනා, නාදඇති;

73. කමාහිනෝත්සුක්‍යමදශීනෙන
ප්‍රජාඃ ප්‍රජාඊවෘතකශීතිතාඛම්
නෙත්‍රෝඃ පපුඃනාපතිමනාපනුවදහි-
නීවොදශං නාථම්වෞෂධිනාම්.

74. පුරන්දරශ්‍රීඃ පුරමුත්පතාකං
ප්‍රවිශ්‍ය පෞරෛරභිනන්ද්‍යමානඃ
භුජෙ භුජඩෙහන්‍යසමානසාරෙ
භූයඃ ස භූමේර්ධුරමාසසක්ෂේ.

අනුදඝාතසුඛෙන, [කැටපහණ ආදිය] නොසැටීමෙන් සැපවූ; රථෙන, රියෙන්; සෙවන, සවකියවූ; ප්‍රණීත, සථලවූ; [අනුදඝාත සුඛෙන, බාධාරහිත හෙයින් සැපවූ]; මනොරථෙන ඉව, මත දෙළින් මෙන්; මාගීම්, මාගීයෙහි; යයෞ, ගියේය.

මෙහි තෘතීයපාදය කිසි පොතෙක "යඝාවනුදඝාතරයෙණ මාගීම්"යිද පාඨයි

73 අදශීතෙන, [ප්‍රඝාසතිමිතින්වූ] නොදැකීමෙන් හෙවත් බැහැර විසීමෙන්වූ නොදැක්මෙන්; ආඝිතෙත්සුක්‍යම්, හටගත් උකවළි බැව් ඇති; හෙවත් රටවැස්සන් දැකීමෙහි ඉතා ලොල් බවඇති; ප්‍රජාඊවෘතකශීතිතාඛම්-ප්‍රජාඊවෘත, දරුවන් සඳහා පුරන්නලද වූසයෙන්; කශීතිතාඛම්, වෑරුණු ශරීරඇති; නවොද යම්, අලුත් පහළවීමඇති; තම්, ඒ රජනු; අදශීතෙන, [කලාක්ෂය නිමිත්තයෙන් වූ] නොදැක්මෙන්; ආඝිතෙත්සුක්‍යම්, හටගන්වන ලද උකවළිබැව් ඇති හෙවත් උපදවන්නලද දැකීමෙහි ඉතා ලොල් බවඇති; ප්‍රජාඊවෘතකශීතිතාඛම්-ප්‍රජාඊ, ලෝවැඩ පිණිස; වෘත, [දෙවියන්ට කලාදුනය කිරීම් නමැති] වූතයෙන්; කශීතිත, කෘශවූ; අඛම්, මණ්ඩලසඞ්ඛ්‍යාය ශරීරය ඇති; නවොදයම්, [ශුක්ලපක්ෂයෙහි] අභිනව උදුවීමඇති; ඕෂධීනාම්ඤාථම් ඉව, තාරාපතිනු මෙන්; ප්‍රජාඃ, මනුෂ්‍යයෝ; තෘපතිම්, අනාපනුවදහිඃ, තෘප්තියට කොපැමිණෙන්නාවූ [ඉතා ලොල්වූ; [තනත්‍රෝඃ, නෙත්‍රයන් කරණකොට ගෙන; පපුඃ, පානය කළෝ; අධිකාශාවෙන් දැකගත්හයිසේයි.

අමෘතමයවූ සදමඩල අවපක්ෂයෙහිදී දෙවියෝ පානය කෙරෙති ඝනු දෙවකථායි. එයින් කිහ ව්‍යාසමුනිනු-

"තව සොමං පපුර්දේවාඃ පර්‍යායෙණානුපූර්වශඃ"යි.

74. පුරන්දරශ්‍රීඃ. ශක්‍රයාහට බදු ශ්‍රීඇති; පෞරෛඃ, පුරවාසීන් විසින්; අභිනන්ද්‍යමානඃ, වෙසෙසින් සතුටුකරනු ලබන්නාවූ; සඃ, ඒ දිලිපරජතෙම; උත්පතාකම්, ඔසවන්නලද ධවජ ඇති; පුරම්, නගරයට; ප්‍රවිශ්‍ය, වැද; භුජඩෙහන්‍යසමානසාරෙ, අනන්තයාහට

75. අථ නයනසමුත්ථං ජ්‍යොතිරත්රෙරිව ද්‍යොඃ
සුරසරිදිව තෙජොවහනිනිඝ්‍යූතමෙශම්
නරපතිකුලභූත්‍යෛ ගර්භමාධත්ත රාඥි
ගුරුභිරභිනිවිෂ්ටං ලොකපාලානුභාවෛඃ.

ඉති ශ්‍රී රඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෛ
නන්දිනි වරප්‍රදානො නාම ප්‍රථමඃ සර්ගඃ.

බදු ශක්ති ඇත්තාවූ; භුජෙ, (සවකියෙ) බාහුයෙහි; භූයඃ, යළිදු; භූමෙඃ ධුරම්, පෘථිවිය සම්බන්ධි භාරය හෙවත් රාජ්‍යභාරය; ආස සඞ්ක්, තැබී. [රාජ්‍යානුශාසනයෙහි තත්පරවිය යියේයි.]

පුරෝ දාරයතීති පුරන්දරඃ-"පූඃසඛීභ්‍යොර්දාරිසහොඃ" යන් නෙන් ඛච්ප්‍රත්‍යයයි. "වාචංයමපුරන්දරෞ ච" යන්නෙන් මුම්ආගම නිපාතිතයි-"පුරන්දරස්‍ය ශ්‍රිරිව ශ්‍රියම්‍යස්‍ය සඃ පුරන්දරශ්‍රීඃ" යනු අන්‍යාපි සමාස වාක්‍යයි.

75. අථ, [නගරයට පැමිණීමෙන්] ඉක්බිති; ද්‍යොඃ, ආකාශය තෙම; අත්‍රෙඃ, අත්‍රිමුනිහුගේ; නයනසමුත්ථම්, දෙනෙතින් නැංගාවූ; ජ්‍යොතිඃ ඉව, ආලොකයමෙන් හෙවත් චන්ද්‍රයා මෙන්ද; සුරසරිත්, ආකාශගඞ්ගාතොමෝ; වහනිනිඝ්‍යූතම්, ගිනිදෙව්යා විසින් බහලකලද; ඒශම් තෙජඃ ඉව, මහෙශ්වරයා පිළිබඳ තෙජස මෙන් හෙවත් කඳකුමරහු මෙන්ද; රාඥි, (සුදක්ෂිණානම්) මහිෂි තොමෝ; නරපති කුලභූත්‍යෛ—නරපති, දිලීපරජහුගේ; කුල භූත්‍යෛ, වංශාභිවෘඞ්ධිය පිණිස; ගුරුභිඃ, මහත්වූ; ලොකපාලානු භාවෛඃ, (අෂ්ට) ලොකපාලයන්ගේ තෙජසින්; අභිනිවිෂ්ටම්, අනුප්‍රවිෂ්ටවූ (අන්තර්ගතවූ); ගර්භම්, දරුගැබ; ආධත්ත, ධැරූ.

මෙකවෙහි සඳමඬල අත්‍රිමුනිහුගේ දෙනෙතින් භටහත් ආලොකයයිද කඳකුමරු ගිනිදෙව්යාවිසින් ගඞ්ගාජලයෙහි බහ ලනලද මෙහෙසුරුහුගේ තේජසැයිද කියනලද්දේ "හරිවංශ" "රාමායණ" දෙක්හි දැක්වූ පුරාවෘත්ත කථානුසාරයෙනි.

හරිවංශයෙහි-

"නෙත්‍රාභ්‍යාං චාරි සුස්‍රාව දශධා ද්‍යොතයද්දිශඃ
තදගර්භවිධිනා හෘෂ්ටා දිශෝ දෙව්‍යෝ දධුශ්චතදා" යනා දින්ද,

රාමායණයෙහි-

"තෙ ගත්වා පර්වතං රාම! කෛලාසං ධාතුමණ්ඩිතම්
අග්නිං නිශ්ඵාජයාමාසුඃ පුත්‍රාර්ථං සර්වදෙවතාඃ" යනාදින්ද දත්‍යුතු.

කාලිදාසකෘතෛ, කාලිදාසයන්ම මහාකවිහු විසින් කරනලද; ශ්‍රී රඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ, ශ්‍රීමත් රඝුවංශ නම් මහාකාව්‍යයෙහි; නන්දිනී වරප්‍රදානයයි ප්‍රසිද්ධවූ; ප්‍රථමඃ සර්ගඃ, දෙවෙනි සර්ගය; ඉති, මෙතෙකින් සමාප්තයි.

තෘතීයඃ සගීඃ.

1. අථෙපඝිතමහතීරුපසථිතොදයං
සබ්බජනොචිඤ්ඤණකෙෞමුදිමුඛම්
නිදානමිඤ්ඣවාකුකුලස්‍ය සන්තතෙඃ
සුදඤ්ඤිණා දෙහෘදලඤ්ඤණං දධෙෞ.

[දැන් ගැබිලකුණු වණීනාකරනු පිණිස "අථ" යි ආරම්භ කෙරේ.]

1. අථ, ගැබ් බැරිමම අනතුරුව; සුදඤ්ඤිණා, සුදඤ්ඤිණා නම් මෙහෙසිතොමෝ; උපසථිතොදයම්, එළඹසිටි අභිවෘඩි ඇති හෙවත් පැමිණිකල්ඇති; මහතීඃ, සවාමිත්‍රගේ; ඊපසිතම්, මනදෙළවූ; සබ්බජනොචිඤ්ඤණකෙෞමුදිමුඛම්- සබ්බජන, යෙහෙළිත්ගේ; චිඤ්ඤණ, තෙතුදෙවිත්ව; කෙෞමුදිමුඛම්, සඳරැස් පහළවීමක් බඳුවූ; නොහොත් කෙෞමුදීනම් දිපොතසවසියගේ ආරම්භය වැනිවූ; ඉක්ෂ්වාකුකුලස්‍ය, ඉක්ෂ්වාකුවංශය පිළිබඳවූ; සන්තතෙඃ, අවිච්ඡිද යම (පරම්පරාවව); නිදානම්, මුල්කාරණවූ; දෙහෘදලඤ්ඤණම්, ගැබ් ලකුණු හෙවත් (දෙළඳුක් ලකුණු); දධෙෞ, ධැරූ.

"කෙෞමුදි" යනු කුමුදප්‍රබොධය ඇතිහෙයින්දු තුලොකයෙහි [දඹදිව්වැසි] ජනයා සතුටුවන සැණකෙළිදින්‍ය හෙයින්දු ඉල් පුර පසලොස්වක් තිථියම නමෙකි. එසින් කිහ. භවිෂ්‍යොත්තර යෙහි-

"කෙෞ මොදනෙන ජනා යස්‍යාං කාතාහාවෙඃ පරස්පරම්
හෘෂ්ටාසතුෂ්ටවාඃ සුඛාපන්නායෙනාසෙෞ කෙෞමුදි මතා" යි.

"දෙහෘදලඤ්ඤණම්" යන්නෙහි සවකීය හෘදයයෙන්ද ගහී හෘදයයෙන්ද ගර්භිණීතොමෝ ළඟ දෙකක් ඇත්තියයි දක්වූහ. එම කියත් වාග්භවාවායීයෝ-

"මාතෘජන්‍යස්‍ය හෘදයං මාතුශව හෘදයව තත්
සම්බඩ්ං තෙන ගර්භිණ්‍යාඃ ශ්‍රෙෂ්ඨං ශ්‍රඩ්ාභිමානනම්" යි.

එදෙක සම්බන්ධයෙයින් ගහීයතෙම "දෙහෘද" නම්. කියන ලද මැයි සෙෞශ්‍රුතසඞ්ග්‍රහයෙහි "ච්හෘදයාං නාරීං දෙහෘදිනීමා වක්ෂතෙ" යි. මෙහි දෙහෘදලඤ්ඤණය මනොරථඤ්ඤයෙන්ද කෙෞමුදී මුඛත්වයෙන්ද නිරූපණය කළහෙයින් රූපකාලඞ්කාරයි. මේ සගීයෙහි වශංසථවෘත්තයයි. "ජතෙෞ තු වංශසථමුදිරිතං ජරෙෞ" යනු ජයෝලඤ්ඤණාහයිනි.

2. ශරීරසාදසමග්‍රභූෂණා
මුඛෙන සාලක්ෂ්‍යත ලොධ්‍රපාණ්ඩුනා
තනුප්‍රකාශෙන විවෙයතාරකා
ප්‍රභාතකල්පා ශශිනෙව ශර්වරී.

[දැන් ක්ෂාමතාඛ්‍ය ගතීලක්ෂණය වර්ණනා කෙරේ.]

2. ශරීරසාදත්, ශරීරයාගේ කෘශභාවය හෙතුකොටගෙන; අස මග්‍රභූෂණා, සියලු අබරණ නැත්තාවූ හෙවත් පමණක් අබරණ පැලැන්දුවූ; ලොධ්‍රපාණ්ඩුනා, ලොත්මලකට බඳු පඬුපැහැ ඇති; මුඛෙන, මුහුණින් යුක්තවූ; සා, ඒ සුදක්ෂිණාතොමෝ; විවෙය තාරකා, සෙවියයුතු තරුඇති හෙවත් විරලව පැතෙන තරු ඇත්තාවූ; තනුප්‍රකාශෙන, මදවූ කාන්ති ඇති; ශශිනා, සඳමඬ ලින් [යුක්තවූ]; ප්‍රභාතකල්පා, මදකින් නොනිම් අලුයම ඇති හෙවත් අලුයම්න් මදක් අඩුවූ; ශර්වරී ඉව, රාත්‍රියක මෙන් අලක්ෂ්‍යත, පැනිණි.

ශරීරසාදාදි ගතීලක්ෂණයන් ආචාර්‍ය වාග්භටයෝත් කිහ-

"ක්ෂාමතා ගරිමා කුක්ෂෙර්මූර්ඡාවෂදීදිරරොචකම්
ප්‍රමහා ප්‍රසෙකඃ සදනං රොමරාජ්‍යාඃ ප්‍රකාශනම්"-යි.

මෙහි පාඨානතරයෙක් බොහෝදෙනා විසින් අන්‍ය ශ්ලෝක යක් සේ සලකනලද්දේය. හේ මෙසේය:—

"මුඛෙන සා කෙතකපත්‍රපාණ්ඩුනා
කෘෂාඩගයෂ්ටිඃ පරිමෙයභූෂණා
සවිතාලපනාරාභරණෙන්දුමණ්ඩලාං
ප්‍රභාතකල්පාං රජනීං ව්‍යඩම්බයත්" යනුයි.

මීට අනතුරුවද එක්ශ්ලෝකයක් ඇතමෙක් හදුරයි.

ඒ මෙසේය:—

"තතෝ විශාමපත්‍යුරනන්‍යසාධනතෙ-
මණ්ඩනොරථං කිඤ්චිදවොදශන්මුඛම්
අනන්‍යසෞභාදීරසස්‍ය දෙහදං
ප්‍රියා ප්‍රපෙදෙ ප්‍රකෘතිප්‍රියම්වදා" යනුයි.

මෙය සුසඛතත්වය නැත්තෙන් මූලමධ්‍යයෙහි ඇතුළත් නොකළබැව් මල්ලිනාථාචාර්‍යයෝ කිහ.

3. නදූනනං මානසූරභි ක්ෂිතීශ්වරෝ
රහස්‍යුපාස්‍රාය න නාපනීමාශයෞ
කරිව සිකතං පෘෂතෛඃ පයොමුචාං
ශුවිව්‍යපාශෙ වනරාජිපල්වලම්.

4. දිවං මරුත්වානිව භොක්ෂ්‍යතෙ භුවං
දිගන්තවිශ්‍රාන්තරථෝ හි තත්සුතඃ
අතෝ'භිලාෂෙ ප්‍රථමං කථාවිධෙ
මනෝ බබන්ධාන්‍යරසාන් විලඞ්ඝ්‍ය සඃ.

---

3. ක්ෂිතීශ්වරඃ, [දිලීප] රජතෙම; රහසි, රහොගතකල්හි; මෘත් සුරභි, මැවියෙන් සුවඳවූ [මැවි කෑමෙනැයි සේසි]; නදූනනම්, ඒ සුදක්ෂිණාවගේ මුහුණ; [උපාස්‍රාය, සිඹ] නාපනීම්, පින්නාමකව; න ආශයෞ, නොපැමිණියේය; [කවරෙක් කුමක් මෙන්ද යත්] ශුවිව්‍යපායෙ, ග්‍රීෂ්මාවසානයෙහි; පයොමුචාම්, මෙඝයන්ගේ; පෘෂතෛඃ, බිඳුන් විසින්; සිකතම්, ඉසිතලද්දුවූ; වනරාජිපල්වලම්, වනරොදක්හුගේ කුඩාවිලක්; උපාස්‍රාය, සිඹ; කරී ඉව, [පිනා නොගිය] හස්තියකු මෙනි.

මෙහි හෘත්, වනරාජි, පල්වල යන මොවුන්ගේ කාමන, කාමිනී, වඤ්ඡ යන මොවුන් හා සමාධිගුණය අනුසඤ්ඡියයි. ගැබිනීන්ගේ මැවිකෑම ලොකප්‍රසිඩයි.

මෙයින් "දෞහෘද" නම් ගර්භලක්ෂණය කීහු. මේ ශ්ලෝක යෙහිද පූර්‍වාර්ධ්‍ය ඇතම්හු:-

"නදූනනං සෙචිතමෘතනිඃශ්වාසවං
නාපඃ සමාස්‍රාය න නාපනීමාශයෞ" යි

භදූරත්.

4. හි, යම්හෙයකින්; දිගන්තවිශ්‍රාන්තරථඃ, දිශාන්තයෙහි නවත් වනලද රථඇති; හෙවත් චක්‍රවර්තීවූ; තත්සුතඃ, ඒ [සුදක්ෂිණා වගේ] පුත්‍රතෙම; මරුත්වාන්, ශක්‍රතෙම; දිවම් ඉව, සවර්ගීය මෙන්; භුවම්, භූලොකය; භොක්ෂ්‍යතෙ, අනුභවකෙරේද; අතඃ, එහෙයින්; සඃ, ඒ සුදක්ෂිණාතොමෝ; අන්‍යරසාන්, අවශෙෂ රස වස්තූන්; විලඞ්ඝ්‍ය, ඉක්මවා; ප්‍රථමම්, පළමුකොට; තථාවිධෙ, එබඳුවූ හෙවත් ඒ මෘතසිකා සදෘශවූ; අභිලාෂෙ, භොග්‍යවස්තුවිෂයෙහි; මනඃ, සිත; බබන්ධ, බැන්දය. [දෙළඳුක් හෙතුකොට ඇති මැවිකෑම පුත්‍රයාගේ පෘථිවී පරිභොගය ප්‍රකාශකෙරේයයි කවිහු විසින් උත්ප්‍රෙක්ෂිතයි].

5. න මෙ ත්‍රියා ශංසති කිඤ්චිදිප්සිතං
සපෘහාවතී වසතූසු කොසු මාගධි
ඉති ස්ම පෘච්ඡත්‍යනුවෙලමාදෘතඃ
ප්‍රියාසඛීරුන්තරකොශලෙශ්වරඃ.

6. උපෙත්‍ය සා දෙහදදූඃඛශීලතාං
සදෙව වව්රෙ නදපශ්‍යදුහෘතම්
න ශීඝ්‍රමස්‍ය ත්‍රිදිවෙ'පි භූපතෙ-
රභූදනාසාද්‍යමධිජ්‍යධන්වනඃ.

7. ක්‍රමෙණ නිසනීය්‍ය ච දෙහදව්‍යථාං
ප්‍රවිශමානාවයවා රරාජ සා
පුරාණපත්‍රාපගමාදනන්තරං
ලතෙව සන්තනඛමනොඥපල්ලවා.

---

5. මාගධී, මගධරාජදුඝිතෘවූ සුදක්ෂිණාභූතාමෝ; ත්‍රියා, ලජ්ජා යෙන්; කිඤ්චිත් ඊප්සිතම්, කිසි කැමැති දෙයක්; මෙ, මම; න ශංසති, නොකියන්නිය; කොසු වසතූසු, කවරවස්තුවකනකුන් විෂයෙහි; සපෘහාවතී ඉති, කැමැත්තීදැයි; එතත්කරකොශලෙශ්වරඃ, එතත්කර කොශලජන පදාධිපති [දිලීපරජ] තෙම; අනුවෙලම්, නිතර; ආදෘතඃ, ආදර ඇත්තේ; ප්‍රියාසඛිඃ, ප්‍රියාවගේ යෙහෙළින්; පෘච්ඡතිස්ම, විචාළේය.

මගධස්‍ය රාඥෙ'පත්‍යං ස්ත්‍රී මාගධී-"මනුෂ්‍යමගධාකලිඛාසූරමසාදණ්" යන්නෙන් අපත්‍යාර්ථ අණ් ප්‍රත්‍යය හා ස්ත්‍රීඅර්ථ ඞීප් ප්‍රත්‍යය යෙදී. "පෘච්ඡති සම" යනු "ලට් සෙම" යන සූත්‍රයෙන් සමයොග යෙදී භූතාර්ථ ලට්ප්‍රයොගයයි.

6. සා, ඒ සුදක්ෂිණාතොමෝ; දෙහදදූඃඛශීලතාම්, දෙළුදුක් සහභාවයට; උපෙත්‍ය, පැමිණ; යත්, යම් වස්තුවක්; වව්රෙ, කැමැති වුද; තත්, ඒ වස්තුව; අනෘතම්, [හත්‍යෘහු විසින්] යෙන එන ලද්දා; අපශ්‍යත් එව, දුටුවාමය හෙවත් ලද්දීමය; [කවර හෙයින යත්?] කි, යම් හෙයකින්; අධිජ්‍යධන්වනඃ, නැඟූ දුනුදියඇති; අස්‍ය භූපතෙඃ, මේ රජහු විසින්; ත්‍රිදිවෙ අපි, සවඟියෙහිදු; ඉඝ්‍රම්, කැමැතිවනලදුව; අනාද්‍යම්, නොලද හැකිවූවක්; න, නැත්තේද; [එහෙයිනි].

ඉඳුබිනිය්‍යගේ මනදෙළ පිරීම එය නොපිරීමෙහි දෙස් දැක කරන ලද්දේය. රජහුගේ ප්‍රීතිලෞල්‍යය නිසා කරන ලද්දේ නොවේ. කියනලදමැයි:-

"දෙයමප්‍යර්ථිතං තස්යෙ ර්ථිනාඃ ර්ථිතමල්පකම්
ශ්‍රද්ධාවිඝාතෙ ගර්හ්‍ය විකෘතිශ්චෙත්‍යතිරෙව වා"-යි.

7. සා, ඒ සුදක්ෂිණාතොමෝ; ක්‍රමෙණ, ක්‍රමයෙන්; දෙහදව්‍ය ථාම, දෙළුදුකද; නිසනීය්‍ය, අතික්‍රාන්තකොට (ඉක්මවා); ප්‍රවිශ

8. දිනෙෂු ගච්ඡත්සු නිතාන්තපීවරං
නදීසමානීලමුඛං ඝනාත්මයම්
භිරශ්චකාර භ්‍රමරාවලීනයෝඃ *
සුජාතයෝඃ පඞ්කජකොශයෝඃ ශ්‍රියම්.

9. නිධානගර්භාමිව සාගරාම්බරාං
ශම්මීමිවාභ්‍යන්තරලීනපාවකාම්
නදීමිවානන්‍යසලිලාං සරස්වතීං
නෘපඃ සසත්නීං මහිෂීමමන්‍යත.

මාතාවයවා, ප්‍රකෘතියෙන් වැඩෙන අවයව ඇත්තී; පුරාණපත්‍රා පගමාත්, පරණකොළ වැගිරීමෙන් (කොළවැටීමෙන්); අනන්‍ත රම්, ඉක්බිති; සන්නද්ධතොඥපල්ලවා, හටගත් මතභර ළපලු ඇති; ලතා ඉව, ලියකමෙන්; රරාජ, බැබළෑ.

ලක්ෂණාන්තරයක් වර්ණනා කරන්නාහු "දිනෙෂු" යනාදිය කියත්.

8. දිනෙෂු, [දෙළඳුක්] දවස්; ගච්ඡත්සු, ඉක්ම යන කල්හි; නිතාන්තපීවරම්, අතිශයින් පිරුණාවූ හෙවත් සථූලවූ; ආනීල මුඛම්, හාත්පසින් නිල්වූ පුඩුඇති; නදීයං සමානම්, ඇයගේ පියයුරු යුවළ; භ්‍රමරාවලීනයෝඃ, බඹරුන් විසින් අභිව්‍යාප්තවූ හෙවත් වයාසිවී හෘඩගත් ඇති; සුජාතයෝඃ, යහපත්ව හට ගත්තාවූ; පඞ්කජකොශයෝඃ, පියුම්කැකුළු යුවළක්හුගේ; ශ්‍රියම්, ශොභාවට; භිරශ්චකාර, නිදූ කෙළේය. [සමාන විසයි සේයි].

මේ වූවුකලක්ෂණයද වාග්භටාචාර්‍යයෝ කිහුඃ—

"අමේලඤ්ච සනෞ පීනෞ
ශ්වේතාඤ්චනතෞ කෘෂ්ණචූචුකෞ" සි.

9. නෘපඃ, [දිලීප] නරපතිතෙම; සසත්නීම්, දරුවා සහිතවූ (ගැබිනිවූ); මහිෂීම්, මෙහෙසිය; නිධානගර්භාම්, නිධානයක් ගබී කොට ඇත්තාවූ; සාගරාම්බරාම් ඉව, පොළොව මෙන්ද; අභ්‍යන්ත රලීන පාවකාම්, ඇතුළත සැඟවුණු ගිනිඇති; ශම්මීම් ඉව, සැම රුකක් මෙන්ද; අනන්‍යසලිලාම්, අභ්‍යන්තරයෙහි ජලයඇති; සර ස්වතීම් නදීම් ඉව, සරසවි නදිය මෙන්ද; අමන්‍යත, සිතී.

සැමරුකතුළ ගිනි ඇත්තේය යනු ලොකප්‍රසිද්ධියි. මේ සොලොවින් ගබීයාගේ භාග්‍යවත්ත්වයද තෙජස්වීත්වයද පාවනත්වයද විවක්ෂිතයි. මිට ඉක්බිතිව:—

---

* "භ්‍රමරාවලීඪයෝඃ"-ඉති කවිත්පාඨඃ.

10. ප්‍රියානුරාගස්‍ය මනඃසමුන්නතෙඃ
භුජාර්ජිතානාඤ්ච දිගන්තසම්පදම්
යථාක්‍රමං පුංසවනාදිකාඃ ක්‍රියාඃ
බභෙජිරේ ධීරඃ සදෘශීඃ සුධන්ත සඃ.

11. සුරෙන්ද්‍රමාත්‍රාශ්‍රිතගර්භගෞරවාන්
ප්‍රශස්තමුක්තාසනයා ගෘහාගතඃ
නයොපචාරාඤ්ජලිබන්ධහර්ෂණයා
නනන්ද පාර්ථිවලවනෙත්‍රයා නෘපඃ.

"දිනෙසු ගච්ඡන්සු මධුකපාණ්ඩරං නදිසමානිලමුඛං සුතවයම් සමුදග්ගඝොචාරණ දුන්නකොෂඝොෂභාරකානතිං ගවලාපිධාන යොඃ".

යන ශ්ලොකයෙක් බොහෝ පොත්හි පැනෙතුදු අෂ්ටම ශ්ලොකය හා වසතුසාම්‍යය ඇත්තෙන් ටීකායෙහි නොපිළිගන්නාලදි.

10. ධීරඃ, ප්‍රාඥවූ; සඃ, ඒ දිලීප රජතෙම; ප්‍රියානුරාගස්‍ය, ප්‍රිය්‍යාව කෙරෙහිවූ සෙනහඟවද; මනඃසමුන්නතෙඃ, චිත්තයාගේ උදාරත්වයවද; භුජාර්ජිතානාම්, බාහුබලයෙන් රැස්කරනලද; දිගන්තසම්පදම්, දිගන්තයන්හිවූ සම්පත්තීන්ටද; බභෙජිරේ, [පුත්‍රලාභය සම්බන්ධි] සහනුභවිය්‍යටද; සදෘශීඃ, සුදුසුවූ; පුංසවනාදිකාඃ ක්‍රියාඃ, පුංසවනය ආදිකොට ඇති [වෙදෙකත] ක්‍රියාවන්; යථාක්‍රමම්, පිළිවෙළ නො ඉක්මවා; ව්‍යධත්ත, කෙළේය.

ගර්භධාරණය පිළිබඳ දෙවන මස හෝ තුන්වන මස හෝ කට යුතු පිළිවෙත පුංසවනයයි කියනු ලැබේ. ආදිශබ්දයෙන් "අනවලොභන, සීමන්තොන්නයන" නම් ක්‍රියා දෙක ගත්හ–සිවුවැනි මාසයෙහි අනවලොභනය කටයුතුයි. "ආශ්වලායනසංහිතා"යෙහිද–සවැනි හෝ අවවැනි හෝ මාසයෙහි "සීමන්තය" කටයුතුයයි "ශාඛවල්ක්‍ය සංහිතා" යෙහිද කියනලදි.

11. ගෘහාගතඃ, [පිටත සිට] රාජභවනයට පැමිණියාවූ; නෘපඃ, රජතෙම; සුරෙන්ද්‍රමාත්‍රාශ්‍රිතගර්භගෞරවාන් - සුරෙන්ද්‍රමාත්‍රා, ලොකපාල දෙවෙන්ද්‍රයන්ගේ කොටසුන්විසින්; ආශ්‍රිත, ඇසුරුකරනලද්දාවූ හෙවත් ඇතුළත්වූ; ගර්භගෞරවාන්, ගර්භයාගේ භාරයහෙතුකොට ගෙන; ප්‍රශස්තමුක්තාසනයා, උත්සාහයෙන්මුදනලද ආසනයඇති හෙවත් ඝුනස්නෙන් නැඟි සිටියාවූ; උපචාරාඤ්ජලිබන්ධහර්ෂණයා– උපචාරාඤ්ජලි, උපචාරය පිළිබඳ ඇඳිලිකිරීමෙහි; බන්ධහර්ෂාත්‍යා,

12. කුමාරහෘත්‍යාකුශලෛරනුෂ්ඨිතෙ
හිෂගහිරාපෙතරථ ගහීහමීණී
පතිඃ ප්‍රතීතඃ ප්‍රසවොනමුඛීං ප්‍රියාං
දදර්ශ කාලෙ දිවමග්‍රිනාමිව.

13. ග්‍රහෙෂනඃ පඤ්චභිරුච්චසංශ්‍රයෛ-
රසූයීගෛඃ සුවිනභාග්‍යසම්පදම්
අසූත පුත්‍රං සමයෙ ශචිසමා
ක්‍රීයාධනා ශකනිර්වාමීමක්ෂයම්.

විඩාවූ අත් ඇති; පාරිපලවනෙත්‍රා, චවලවූ ඇස්ඇති; තයා, ඒ සුදක්ෂිණාව කරණකොටගෙන; නන්දක, සතුටු වී. [තොබෝ දිනකින් පුත්‍රලාභය වෙයි යන අදහසින් සතුටුවියයි සේසි].

රජතෙමේ ලොකපාලසුරෙන්ද්‍රයන් අටදෙනාගෙන් නිර්මිතය යනු ධර්මශාස්ත්‍රාකතියි. කිඤ්චනලදමැයි මාතවධර්මයෙහි "අෂ්ටා භිශ්ච සුරෙන්ද්‍රාණාං මාත්‍රාභිර්නිර්මිතොනෘපඃ" යි.

12. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; කුමාරහෘත්‍යාකුශලෛඃ, කෞමාර විකිත්සායෙහි දක්ෂවූ; ආප්තෛඃ, හිතවූ; හිෂගහිඃ, වෙදුන් විසින්; ගහීතහර්ණි, ගහීතොෂණය; අනුෂ්ඨිතෙ, කළකල්හි; ප්‍රතීතඃ, ප්‍රීතිමත්වූ; පතිඃ, සවාමිවූ දිලීපරජතෙම; කාලෙ, සුදුසුකල්හි (දසවන මාසයෙහි); ප්‍රසවොනමුඛීම්, ගර්භමොචනයට ආසන්නවූ හෙවත් සම්පවූ ප්‍රසවකාල ඇති; ප්‍රියාම්, මෙහෙසිය; [කාලෙ, ග්‍රීෂ්මාවසාන සමයෙහි;] අග්‍රිතාම්, භවගත් වැසිවලා ඇති; දිවම් ඉව, ආකාශය මෙන්; දදර්ශ, දුටුයේය.

"ගහීතකර්ණි" යන පාඨය ගර්භාධානප්‍රතීතිය ඇතිකල්හි ඖචිත්‍යභඞ්ගය හෙයින් හළහුත්තේය-මේ ශ්ලොකයාගේ උත්තරාර්ධය මෙසේද හදුරත්:—

"නිරන්‍යයාය ප්‍රසවාය තස්ථුෂී-බහෝ සමාසන්නඵලා ක්‍රියෙවසා" යනුයි.

13. තතඃ, ඉක්බිත්තෙන්; සචිසමා, ඉන්ද්‍රාණිය වැනිවූ [සුදක්ෂිණා] තොමෝ; සමයෙ, ප්‍රසූතිකාලය වූ දසවන්මාසය ඇතිකල්හි; උච්චසංශ්‍රයෛඃ, උච්චස්ථානගතවූ; අසූයීගෛඃ, සූයීයා හා යොගයට නොපැමිණියාවූ හෙවත් අස්තගතවූ; පඤ්චභිඃ ග්‍රහෛඃ, ග්‍රහයන් පස්දෙනකුන් විසින්; සුවිනභාග්‍යසම්පදම්, පහළ කරන ලද පුණ්‍යසම්පත් ඇති; පුත්‍රම්, පුත් කුමරකු; ක්‍රීයාධනා, [ප්‍රභාව

14. දිශඃ ප්‍රසෙදුර්මරුතෝ වවුඃ සුඛාඃ
ප්‍රදක්ෂිණාර්චිර්හවිරග්නිරාදදෙ
බභූව සර්වං ශුභශංසි තත්ක්ෂණං
භවෝ හි ලොකාභ්‍යුදයාය තාදෘශාම්.

15. අරිඤ්චයත්‍යාං පරිතෝ විසාරිණා
සුජන්මනඃසන්නඃය නිජෙන තෙජසා
නිශීථදීපාඃ සහසා හතත්විෂෝ
බභූවුරාලෙඛ්‍යසමර්පිතා ඉව.

මන්ත්‍ර උත්සාහ යන] තුන්සාඛනයක් ඇති; ශක්නිඃ, ශක්ති තොමෝ; අක්ෂයම්, ක්ෂයතොවන්නාවූ; අර්ථම් ඉව, ධනසම්පත්තිය මෙන්; අසූත, ප්‍රසව කළා.

ඔම්හුගේ ජන්මකාලයෙහි ග්‍රහයෝ පස්දෙනෙක් උච්චවූහු නම් හෙතෙම දිව්‍යවූ ඓශ්වර්‍යයෙහි ඇත්තේ. එබැවි මෙසේකොට "ග්‍රහපවකෙ"යි කීහ. කුවසපිඔජ්‍යොතිඃශාස්ත්‍රයෙහි:-

"සුඛිනඃ ප්‍රකෘෂ්ටකාඔඃ රාජප්‍රතිරූකාඔඃ රාජානඃ
එකවිත්‍රිවතුර්භිර්ජ්‍යොඃතිෂෙ'තඃ පරං දිව්‍යාඃ"

ඔනුවෙන් උච්චවූ එක්ග්‍රහයකු ඇතිකලැ සුවපත් වීමද, දෙදෙනකු ඇතිකලැ උඔස් කාඔඃ ඇතිවීමද, තුන්දෙනෙකු ඇතිකලැ රජකු වැනිවීමද, සතරදෙනකු ඇතිකලැ රජවීමද, ඉන් වැඩිදෙනකු ඇතිකලැ දෙවියකු වැනිවීමද දක්වූහ.

14. තත්ක්ෂණම්, එකණෙහි හෙවත් [කුමාරොත්පත්තියවූ] ඒ ඇසිල්ලෙහි; දිශඃ, [දශ] දිශාවෝ; ප්‍රසෙදුඃ, ප්‍රසන්නවූහ; සුඛාඃ, මනඉරවූ (සැපගෙනඑන්නාවූ); මරුතඃ, වාතයෝ; වවුඃ, හැමූහ; අග්නිඃ, ගිනිතෙම; ප්‍රදක්ෂිණාර්චිඃ, පැදකුණු සිඔඇත්තේ; හවිඃ, හොමද්‍රව්‍යඔ; ආදදෙ, පිළිගත්තේය; සර්වම්, සියලු වයතුජාතඔ; ශුභශංසි බහුව, ශුභප්‍රකාඔක වීය; ඔ, ඒ එසේමැයි; තාදෘශාම්, එබන්දන්ගේ (රඝුකුමරහු වැනි පින්වතුන්ගේ; භවඃ, ඉපදීම; ලොකාභ්‍යුදයාය, ලොකාභිවෘඩිඔ පිණිඔ [භවති, වේ].

"තත්ක්ෂණම්" යන තන්හි "කාලාධ්වනොරත්‍යන්තසංයොගෙ" යන්නෙන් කාලයාගේ නිරන්තරඔංයොගයෙහි විතීයායි.

15. අරිඤ්චඔත්‍යාම්, කිම්රිඟහි යහතව; පරිතඃ, හාත්පස්හි; විඔරිණා, පැතිරෙන්නාවූ; සුජන්මනඃ, ඔොභන උත්පත්තිඇති; තඔඃ, ඒ කුමරහුගේ; නිජෙන තෙජඔා, සැහැලිතෙජඔ විසින්;

16. ජනාය ශුඛානනවරාය ශංසතෙ
කුමාරජන්මාමෘතසම්මිතාක්ෂරම්
අදෙශමාසින් නෘපමෙව භූපතෙඃ
ශශිප්‍රභං ඡත්‍රමුභෙ ච චාමරෙ.

17. නිවාතපද්මස්තිමිතෙන චක්ෂුෂා
නෘපස්‍ය කාන්තං පිබතඃ සුතානනම්
මහොදධෙඃ පූර ඉවෙන්දුදර්ශනාද්-
ගුරුඃ ප්‍රහර්ෂඃ ප්‍රබභූව නාත්මනි.

සඛයා, යුහුව; හත්තිණඃ, තසනලද කාන්තිඇති; නිශීථදීපාඃ, අර්ධ රාත්‍රියෙහිවූ ප්‍රදීපයෝ; ආලෙඛ්‍යසමර්පිතාඃ ඉව, සිතුවමෙක්හි අඳනාලද්දවුන් මෙන්; බභූවුඃ, වූහ.

මෙහි "නිශීථ" ශබ්දය ප්‍රදීපයන්ගේ ප්‍රභාධික්‍යය සලකා කියනලදි. මධ්‍යරාත්‍රිය ඝනාන්ධකාරයට අවයවභෙයින් එහි ප්‍රදීපාලොකය ප්‍රබල වේ.

16. භූපතෙඃ, [දිලීප] රජහු විසින්; අමෘතසම්මිතාක්ෂරම්, අමා වැනි අකුරු ඇති; කුමාරජන්ම, කුමාරොත්පත්තිය; ශංසතෙ, කියන්නාවූ; ශුඛානනවරාය, අහඃපුරවාරිවූ; ජනාය, ජනයාහට; ශශිප්‍රභම්, චන්ද්‍රයා හා සමාන කාන්තිඇති; ඡත්‍රම්, ශ්වෙතච්ඡත්‍රයද; උභෙචාමරෙ ච, සෙමර දෙකද යන; තුරඹී එව, වසහු තුන පම ණෙක්ම; අදෙශයම් ආසීත්, නොදියහැකි වී; [ඡත්‍රාදිය රජුන්ගේ ප්‍රධානාඞ්ග භෙයින් නොදියහැකි විය සේයි.]

මෙහි අනික් ශ්ලොකයෙක්ද බොහෝ පොත්හි පැනේ—

හේ මෙසේය:—

"භූමිඤ්‍යපුත්‍රස්‍ය පිතාවිරානමුබං නිධානකුම්භස්‍ය යථෙවදුර්ගතඃ
මුදෘ ශරීරෙ ප්‍රබභූව නාත්මනඃපසොඛිරින්දුදය මුජ්ඣිනොසථා" යි.

උත්තරශ්ලොකය හා වසතුඝාම්‍යය ඇත්තෙන් මෙය මූලඅධ්‍යයෙහි අනිවෙශිතයි.

17. නිවාතපද්මං, වා නොහමකා තන්හි පියුමක්මෙන්; සති මීතෙන, නිශ්චලවූ; චක්ෂුෂා, ඇසින්; කාන්තම්, මනොඥවූ; සුතානනම්, පුත්‍රයාගේ මුහුණ; පිබතඃ, පානය කරන්නාවූ නොහොත් තෘෂ්ණායෙන් බලන්නාවූ; නෘපස්‍ය, දිලීපරජහුගේ; ගුරුඃ ප්‍රහර්ෂඃ, බලවත් සන්තොෂයතෙම; ඉන්දුදර්ශනාත්, චන්ද්‍රයාගේ දැකීමෙන්; [ගුරුඃ, බලවත්වූ;] මහොදධෙඃ, මහාසාගරයාගේ; පූරඃ ඉව, ජලොඝය මෙන්; ආත්මනි, තමාකෙරෙහි; න ප්‍රබභූව, පිහිටා සිටිය නොහැකි වී; [සවල්පාධාරයෙක්හි වැඩියක් ඕනියනොහැකි වන්නාක් මෙහැස සේයි] නොහොත්-ප්‍රහර්ෂඃ, සන්තොෂයතෙම; ආත්මනි, තමාකෙරෙහි; න ප්‍රබභූව, නොහැකි විය; [තමා ගික්ම විය නොහැකි විසයි සේයි].

18. ස ජාතකර්ණ්‍යභිලෂේ තපස්විනා
තපොවනාදෙන්‍ය පුරොධසා කෘතෙ
දිලීපසූනුර්මණිරාකරොදභවඃ
ප්‍රයුක්තසංස්කාර ඉවාධිකං බභෞ.

19. සුඛශ්‍රවා මඞ්ගලතූර්‍යනිස්වනාඃ
ප්‍රමොදනාත්තෙඃ සහ වාරයොෂිතාම්
න කෙවලං සදමනි මාගධීපතෙඃ
පපි ව්‍යජෘම්භන්ත දිවෞකසාමපි.

20. න සංශතඤ්ඤස්‍ය බහුව රක්ෂිතු-
ර්විසර්ජයෙද්‍යං සුතජන්මහර්ෂිතඃ
ඍණාභිධානාත් භයමෙව කෙවලං
තදූ පිතෘණාං මුමුචෙ ස බන්ධනාත්.

---

18. සඃ, දිලීපසූනුඃ, ඒ දිලීපරජහුගේ පුත්‍රතෙම; පුරොධසා, පෙරෙව්වූ; තපස්විනා, [වශිෂ්ඨ] ඍෂිහු විසින්; තපොවනාත්, තපසවීන් වහන්ස වනයෙන්; එත්‍ය, අවුත්; අභිලෂේ ජාතකර්මණි, සියලු ජාතකර්මය හෙවත් උපන්නාහට කළයුතු සියලු සංස්කාර විශෙෂය; කෘතෙ, කොට නිමවූ කල්හි; ප්‍රයුක්තසංස්කාරඃ, කරන ලද සණඇල්ලීම් ආදි කිසඇති; ආකරොදභවඃ, රත්නාකරයෙක්හි උපන්නාවූ; මණිඃ ඉව, මැණිකක් මෙන්; අධිකම්, අත්‍යර්ථයෙන්; බභෞ, බැබළී. [වශිෂ්ඨමන්ත්‍රප්‍රභාවයෙන් තෙජිෂ්ඨ වියයි සේයි.]

"ප්‍රාඞ්නාභිවර්ධනාත් පුංසොජාතකර්ම විධීයතෙ" යනු මෙහි මානවධර්මයි.

19. සුඛශ්‍රවාඃ, ශ්‍රැතිසුඛවූ හෙවත් කනට සැපවූ; මඞ්ගලතූර්‍යනිස්වනාඃ, මඞ්ගලවාද්‍යශබ්දයෝ; වාරයොෂිතාම්, වෙසඟනන්ගේ; ප්‍රමොදනාත්තෙඃ සහ, සතුටු නැටුම් හා සමඟ; මාගධීපතෙඃ, දිලීප රජහුගේ; සදමනි කෙවලම්, භවනයෙහි පමණක්; න ව්‍යජෘම්භන්ත, නොවැජඹුණාහුය; [එකෙක් ඇති] දිවෞකසාම් පි අපි, දෙවියන්ගේ මාගීයෙහි හෙවත් ආකාශයෙහිදු; [ව්‍යජෘම්භන්ත, වැජඹුණාහුය].

එරජු දෙවාංශයක් බැවිනුදු දෙවියන්ම උපකාරි බැවිනුදු දෙවදුනුහිදුද නාද පැවැත්වූහ යනු භාවයි.

20. සුතජන්මහර්ෂිතඃ, දරු උපතින් සතුටුවූ (දිලීප රජතෙම); යම්, [දහගෙයි බැඳුණු] යමකු; විසර්ජයෙත්, මුදහරනේද; රක්ෂිතුඃ, [මනාකොට] ප්‍රජාපාලනයකරන්නාවූ; තස්‍ය, ඒ රජහුගේ [ජිත යෙහි වෛරහෂාදිය නැත්තෙන්]; සංශතඃ, (එසේ) බඳවූයෙක්

21. ශ්‍රුතස්‍ය යාදෘශමනන්‍යමගීත-
ඝනථා පරෙෂාං යුධි චෙති පාර්ථිවඃ
අවෙක්ෂ්‍ය ධාතොර්ගිමනාර්ථමර්ථවි-
ච්චකාර නාමනා රඝුමාත්මසම්භවම්.

22. පිතුඃ ප්‍රයත්නාත් ස සමග්‍රසම්පදඃ
ශුභෙඃ ශරීරාවයවෛරදීදිපෙ දිනෙ
පුපොෂ වෘද්ධිං හරිදශ්වදීධිතෙ-
රනුප්‍රවෙශාදිව බාලචන්ද්‍රමාඃ.

(දහනෙකි බදනාලද්දෙක්); න බහුව, නුවුයෙය; [එකෙක් ඇති;] සඃ, ඒ රජතෙම; තදා, එකල්හි; පිතෘණාම්, පියන් සම්බන්ධිවූ; ඍණාභිධානාත්, ණය නමිලද; බන්ධනාත්, බන්ධනයෙන්; කෙවලම්, හුදකලාව; සවයම් එව, තෙමේම; මුමුචෙ, මිදිණි.

"මුමුචෙ" යනු කර්මකර්තෘයෙහි ලිට්ප්‍රයොගයයි.

පිතෘන්ගේ ඍණ මොවතය තම් පුත්‍රොත්පාදනයෑ. මේ අර්ථයෙහි "ඵල වා අනෘණෝ ඍසිපුත්‍රි" යන වෙදවාක්‍යය ප්‍රමාණ වේ.

21. අපිවිත්, ශබ්දඥ දන්නාවූ; පාර්ථිවඃ, (දිලීප) රජතෙම; අස්මිම් අහිකඃ, මේ ළදරුතෙම; ශ්‍රුතස්‍ය, ශාස්ත්‍රයාගේ; අනන්‍යම්, කෙලව රට; යාදෘශාත්, යාහැකි වෙයි; තථා, එසේම; යුධි ච, යුද්ධයෙහිද; පරෙෂාම්, සතුරන්ගේ; [අනන්‍යම් යාදෘශාත්] ඉති, [කෙළවරට යා හැකි වෙයි.] යන හෙතුවෙන්; ධාතොඃ, [ලකි] ධාතුහුගේ; ගම්‍ය මාර්ථම්, ගමනාර්ථය; අවෙක්ෂ්‍ය, බලා; ආත්මසම්භවම්, පුත්‍රයා; නාමනා, නමින්; රඝුර්විචකාර, "රඝු" නම් කෙළේය.

22. සඃ, ඒ රඝුකුමාරතෙම; සම්ග්‍රසම්පදඃ, සියලු සම්පත් ඇත්තාවූ; පිතුඃ, පියරජහුගේ; ප්‍රයත්නාත්, උත්සාහයෙන්; ශුභෙඃ, ශොභනවූ; ශරීරාවයවෛඃ, අඞ්ගප්‍රත්‍යඞ්ගයන් කරණකොටගෙන; දිනෙ දිනෙ, දවසක් පාසා; වෘද්ධිම්, අභිවෘද්ධිය; පුපොෂ, පොෂණය කෙළේය; [කවරක්හු මෙන්ද?] හරිදශ්වදීධිතෙඃ, සූර්‍යරශ්මිහුගේ; අනුප්‍රවෙශාත්, වැදගැන්මෙන්; බාලචන්ද්‍රමාඃ ඉව, [පෙරපස දිනක් පාසා වැඩෙන] තරුණ චන්ද්‍රයා මෙන්.

මෙහි වෙන්‍රාපම්‍යානය වරාහමිහිරාචාර්‍යයන් විසින් කියන ලද ප්‍රකාර ඇත්තේය. වරාහසංහිතායෙහි:—

"සලිලමයෙ ශශිනි රවෙර්දීධිතයෝ මූර්ඡිතාස්තමෝ නෙශම් ක්ෂපයන්ති දර්පණොදරනිහිතා ඉව මන්දිරස්‍යානනඃ"

ජලමයවූ සඳමඬලෙහි හිරුරැස් වැදුණාහු රැ අඳුරු දුරලත්. [කෙසේද?] කැටපත තුළ වැටුණු රශ්මිහු ගෙය තුළ අඳුරු දුරලන්නාක් මෙනි-යනු වරාහසංහිතාවචනාර්ථයි.

23. උමාවෘෂාඞ්කෞ ශරජන්මනා යථා
යථා ජයන්තෙන ශචිපුරන්දරෞ
තථා නෘපඃ සා ච සුතෙන මාගධී
නනන්දතුඃ ෂන්සදෘශෙන නත්සමෞ.

24. රථාඞ්ගනාමෙනාරිව භාවබන්ධනං
බභූව යත් ප්‍රෙම පරස්පරාශ්‍රයම්
විභක්තමප්‍යෙකසුතෙන තත් තයෝඃ
පරස්පරස්‍යොපරි පශ්‍යිවීයත.

---

23. උමාවෘෂාඞ්කෞ, උමා මෙහෙසුරු දෙදෙන; ශරජන්මනා, සඝන්දකුමාරයා කරණකොටගෙන; යථා, යම්සේ; නන්දතුඃ, සතුටු වූවාහුද; ශචිපුරන්දරෞ, ඉන්ද්‍රාණී ශක්‍ර දෙදෙන; ජයන්තෙන, ජයන්ත නම් පුත්‍රයා කරණකොටගෙන; යථා, යම්සේ [සතුටු වූවා හුද]; තථා, එපරිද්දෙන්; නන්දතුඃ, ඒ උමා මෙහෙසුරු දෙදෙනා හාද ඉන්ද්‍රාණී ශක්‍ර දෙදෙනා හාද සමවූ; සා මාගධී, ඒ සුදක්ෂිණා නොමෝද; නෘපඃ, (ඒ) දිලීපරජතෙමේද (ඝන දෙදෙනා); තත් සදෘශෙන, ඒ (සඝන්ද ජයන්ත) දෙදෙනා හා සමානවූ; සුතෙන, (රඝු නම්) පුත්‍රයා කරණකොටගෙන; නන්දතුඃ, සතුටු වූහ.

මෙහි ක්‍රමානත උපමානොපමෙයයන්ගේ වශයෙන් දිලීපරජ හට ඊන්ඛරයාද ශක්‍රයාද සමාන කළහ. සුදක්ෂිණාවට උමාවද ඉන්ද්‍රාණියද සමාන කළහ. රඝුකුමාරයාහට සඳකුමරුද ජයන්ත කුමරුද සමාන කළහු.

24. රථාඞ්ගනාමෙනාඃ ඉව, සක්වාලිඟිණියුවළඟ්හුගේ මෙන්; තයොඃ, ඒ සුදක්ෂිණා දිලීප දෙදෙනාගේ; භාවබන්ධනම්, හෘදයා කර්ෂණය කරන්නාවූ; පරස්පරාශ්‍රයම්, ඔවුනොවුන් ආශ්‍රයකොට ඇති; යත් ප්‍රෙම, යම් ප්‍රෙමයෙක්; බභූව, වීද; තත්, ඒ ප්‍රෙමය; එකසුතෙන, එකම පුත්‍රයා විසින් නොහොත් ඔවුන් කෙරෙන් අන්‍යවූ පුත්‍රයා විසින්; විභක්තම් අපි, බෙදනලදුවත්; පරස්පරස්‍ය උපරි, ඔවුනොවුන් මතුයෙහි; පශ්‍යිවීයත, වැඩුණේය.

යම් වස්තුවක් එකක්ම ආධාරකොට ඇද්ද එය ආධාර දෙකෙක්හි බෙදනු ලබන්නේ අඩු වෙයි. මෙහි වනාහි ඒ අඹුසැමි දෙදෙනාගේ ප්‍රෙමය පළමු එකකතීෘක වැ එකාධාර ඇතිවිය දැන් පුත්‍රනමැති ත්‍රිතීයාධාරයක් ඇතිවුවද අඩු නොවීය. යළි කුමක් වීද යත්? ඔවුනොවුන් කෙරෙහි වැඩුණේමයයි සේයි.

මෙහි චතුර්ථපාදය "පරස්පරස්‍යොපරි භාව්‍යගියත" යි බොහෝ පොත්හි පාඨයි. "පශ්‍යිවීයත" යනු කම්මකතීෘතායෙහි ලිවිරූපයයි. ප්‍රෙමය අකෘත්‍රිම හෙයින් තෙමේම වැඩිණැයි දක්වූහ.

25. උවාච ධාත්‍රයා ප්‍රථමොදිතං වචෝ
සසෞ තදීයාමවලම්බ්‍ය චාඞ්ගුලිම්
අහූචව නම්‍රඃ ප්‍රණිපාතශික්ෂයා
පිතුර්මුදං තෙන තනාන යෝ'භිනඃ.

26. නමඞ්කමාරොප්‍ය ශරීරයොගජෛඃ
සුඛෛර්නිමිත්තස්ඛලනන්මිවාමනං භවේ
උපාන්තසම්මීලිතලොචනෝ නෘප-
ශ්චිරාන් සුතස්පර්ශරසඥතාං යයෞ.

27. අමංසත චානෙන පරාඞ්මුඛජනතා
සපත්නෙරහෙතනා සපිතිමනතමඞ්ගජම්
සඛාමූර්තිභෙදෙන ගුණාග්‍රයවර්තිනා
පතිඃ ප්‍රජානාමිව සර්ගමාතමනඃ.

---

25. සඃ අභීක්ෂඃ, ඒ ළදරු (කුමාර) තෙම්; ධාත්‍රයා, කිරිමව විසින්; ප්‍රථමොදිතම්, පළමුව උගන්වනලද; වචඃ, තෙපුල; උවාච, කියේය; තදීයාම් අඞ්ගුලිම්, ඇයගේ ඇඟිල්ල; අවලම්බ්‍ය, එල්ලගෙන; යයෞ ච, ගියේද විය; ප්‍රණිපාතශික්ෂයා, ප්‍රණාමය ඉගැන්මෙන්; නම්‍රශ්ච අභූත්, නැමුණේද විය [යන යමක් ඇද්ද]; තෙන, එයින්; පිතුඃ, පියහට; මුදම්, සතුට; තනාන, කෙළේය.

මෙහි සඵිවාඃකාරාප්කාරවශයෙන් අනනයෙහි ප්‍රයුක්තවූ "අභීක්ෂඃ" යන්න වකාරයෙන් ඉතරවාක්‍යයන්හිදු පරාමෘෂ්ටයි එහෙයින් වාක්‍යවතුෂ්ටයෙහිම "අභීක්ෂඃ" යනු සවනන්‍රකතීය වේ.

26. ශරීරයොගජෛඃ, සිරුර යෙදීමෙන් වූ; සුඛෛඃ, සැප කරණ කොටගෙන; භවේ, (පියහුගේ) භවිෂ්‍යයෙහි; අමඃතං නිමිත්තවනතම් ඉව, අමා වන්කරන්නකු වැනිවූ; තම්, ඒ පුත්‍රයා; අඞ්කම් ආරොප්‍ය, ඇකයට නංවා; නෘපඃ, රජතෙම; උපාන්තසම්මීලිත ලොචනඃ-උපාන්ත දෙකෙළවරෙහි; සම්මීලිත, [සතුටින්] හකුළුවනලද; ලොචනඃ, ඇස් ඇත්තේ; චිරාන්, බොහෝ කලෙකින්; සුතස්පර්ශි රසඥතාම්, පුත්‍රස්පර්ශරසය දන්නාබවම; යයෞ, පැමිණියේය.

උපාන්තයොඃ සම්මීලිතෙ උපාන්තසම්මීලිතෙ, තථාභූතෙ ලොචනෙ යස්යාසෞ උපාන්තසම්මීලිතලොචනඃ-තත්පුරුෂගර්භ බහුව්‍රීහියි. සුතස්ය ස්පර්ශඃ සුතස්පර්ශඃ, තස්ය රසඃ (ස්වාදඃ) සුතස්පර්ශ රසඃ, තං ජානාතීති සුතස්පර්ශරසඥඃ, තස්ය භාවඃ සුතස්පර්ශරසඥ තා, තාම්-සමාසානෙතාපපද කෘදනතඃ ණකරෙන් තඬිතයි.

27. සපිතෙඃ අභෙතනා, මය්‍යාදුව කොබිදිකාවූ හෙවත් රාජධර්ම රක්නාවූ (ඒ රජ) තෙම්; පරාඞ්මුඛජනතම්ඃ, එතකෘෂ්ට එතපත්‍යා

28. සවෘත්තබාලශ්මශ්රුලකාකපක්ෂකෛ-
රමාත්‍යපුත්‍රෛඃ සවයොභිරන්විතඃ
ලිපෙඃ ශ්‍රුතාවද්ග්‍රහණේන වාඞ්මයං
නදීමුඛේනේව සමුද්‍රමාවිශත්.

29. අථොපනීතං විධිවද්විපශ්චිතෝ
විනීතයුරේණං ගුරවෝ ගුරුප්‍රියම්
අබන්ධ්‍යසන්ධානඵලං බහුවුරත්‍ර තෙ
ක්‍රියා හි වස්තූපනිධා ප්‍රසීදති.

ඇති; ගුණාග්‍රහවතීතිතා, [විදූ විතර්‍කාදි] අග්‍රගුණයෙන් පවත්නාවූ; සවමූර්තිභෙදෙන, සවකීය ප්‍රතිබිම්බවිශෙෂයක්වූ; අනෙන, මේ රඝු කුමාරයා කරණකොටගෙන; අන්වයම්, සවකීය වංශය; සථිතිමත්තම්, පිහිට ඇත්තක්; අමංස්ත ච, සිතුයේත් වී; [කව රක්නු මෙන්ද?] ප්‍රජාපතීඃ, බ්‍රහ්මතෙම; පරාඞ්මුඛජනමනා, [බ්‍රහ්මා යුෂ්මාගේ] චිත්තාඞ්ගෙහි උපපත්ති ඇති; ගුණාග්‍රහවතීතිතා, අග්‍ර ගුණයෙන් හෙවත් සත්ත්වගුණයෙන් පවත්නාවූ; සවමූර්තිභෙදෙන, සවකීය අවතාර විශෙෂයක්වූ (විෂ්ණු) කරණකොටගෙන; ආත්ම නඃ, තමාගේ; සඥාම්, නිර්මාණය; සථිතිමත්තම්, පිහිට ඇත්තක්; අමංස්ත ඉව, සිතුවාක් මෙනි. [යම්සේ බ්‍රහ්මතෙම තමා මැවූ ලොකය විෂ්ණුහුගේ උපතින් පිහිට ඇතිසේ සිතීද එමෙන් දිලීප රජද රඝුකුමාරයාගේ උපතින් තමාගේ රාජ්‍යය පිහිට ඇතිසේ සිතීය යුසේසිි].

28. වෘත්තබාලඃ, [නෘතීය වර්ෂයෙහි] කරනලද සිඵකම් ඇති; සඃ, ඒ රඝුකුමාරතෙම; එලකාකපක්ෂකෛඃ, සැලෙන්නාවූ කුඩිමඬි ඇති; සවයොභිඃ, සනිඹුවූ; අමාත්‍යපුත්‍රෛඃ, ඇමතිපුතුන්ගෙන්; අන්විතඃ, යුක්තවූයේ; ලිපෙඃ,[පඤ්චවර්ෂයෙහි පවාඝවණිණාත්මිකා] මාතෘකාවගේ හෙවත් සොඬිඝගේ; ශ්‍රුතාවද්ග්‍රහණේන, විධිවූ පරිද්දෙන් ඉගනීමෙන්; වාඞ්මයම්, ශාස්ත්‍රයට; ආවිශත්, වනි; [කෙසේද?] නදීමුඛෙන, ගංමුවදොරින්; සමුද්‍රම් [ආවිශත්] ඉව, [මකරාදි කිසිවකු] මුහුදට වන්නාක් මෙහි.

"වෘද්ධා කායස්ථා විප්‍රතීන්නාං සඥේෂාමෙව ධර්‍මිතඃ
ප්‍රථමෝ'ඛේද නෘතීයෙ වා කර්‍තව්‍යා ශ්‍රුතිචොදනාත්"

යනුද-"ප්‍රාථෙන තු පඤ්චමේ වර්ෂේ විද්‍යාරම්භඃ ච කාරයෙත්" යනුද මෙහි ධර්‍මශාස්ත්‍රොක්තියි.

29. අථ, ඉක්බිත්තෙන් හෙවත් උපපත්තියෙන් එකොළොස් වෙනි වර්ෂයෙහි; විධිවත්, වෙදෙකුත පරිද්දෙන්; උපනීතම්, උප නයනය කරනලද්දුවූ; ගුරුප්‍රියම්, ගුරුන්ට ප්‍රියවූ; එනම්, මේ රඝු කුමාරයා; විපශ්චිතඃ, ප්‍රාඥවූ; ගුරවඃ, ආචාර්‍යයෝ; අත්‍ර, මේ රඝු

30. ධියඃ සමග්ර්‍යෝ ස ගුණෛරුදූරධීඃ
ක්‍රමාච්චතස්‍රශ්චතුර ර්‍ණවොපමාඃ .
තතාර විද්‍යාඃ පවනාතිපාතිගි-
දීශො හරිද්භිර්හරිනාම්වෙශ්වරඃ.

31. තවං ස මෙධ්‍යාං පරිධාය රෞරවී-
මශික්ෂතාඃස්ත්‍රං පිතුරෙව මන්ත්‍රවත්
න කෙවලං නද්ගුරුරෙකපාර්ථිවඃ
ක්ෂිතාවහූදෙකධනුර්ධරොලපි සඃ.

කුමරනු කෙරෙනි; අඛණ්ඩාධ්‍යයනනාශව, නොසිස්වූ උත්සාහ ඇත්තෝද; බහුවූඃ, වූහ; හි, ඒ එසේමැයි. වස්තූපහිතා, සුදුස්සකු කෙරෙහි යොදනලද්දුවූ; ක්‍රියා, ශික්ෂාතොමෝ; ප්‍රසිදති, පහදියි හෙවත් ඵල දෙවත්නීය.

"නහීඤ්ඤෙම'ඛෙද කුවිත බ්‍රාහ්මණෙය්‍යොපනාඅනම්
ගහීදෙකාදඤෙ රාඤෙ ගහීවව වාදඤෙ විශඃ"

යනු මෙහි මනුසමෘතිවචනයි.

30. උදූරධීඃ, උත්කෘෂ්ට බුද්ධිඇති; සඃ, ඒ රඝුකුමාරතෙම, සම්‍යග්ර්‍යෝඃ, සිත්‍වලු; ධියඃ ගුණෛඃ, [ශුශ්‍රූෂාදි] බුද්ධිගුණයන් කරණ කොටගෙන; චතුරර්ණවොපමාඃ, සිවුසයුරුබඳුවූ; චතස්‍රඃවිද්‍යාඃ, [ආන්වීක්ෂිකීත්‍රයාදි] චතුර්විද්‍යාවන්; හරිතාම් ඊශ්වරඃ, සූර්‍යතෙම; පවනාතිපාතිගිඃ, පවන් ඉක්මවා යන සුලුවූ; හරිද්භිඃ, (සෙකිය) අශ්වයන් කරණකොටගෙන; [චතුරර්ණවොපමාඃ, සිවුසයුරු බඳුවූ]; දිනඃ ඉව, [සිවු] දිගුන් මෙන්; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; තතාර, තරණය කෙළේය (ඉක්මගියේය යියෙසේයි).

"ශුශ්‍රූෂා ශ්‍රවණඤෙවව ග්‍රහණං ධාරණං තථා
ඌහා'පොහොවිඥානං තත්ඵලඤෙව ධීගුණාඃ"-යනුද

"ආන්වීක්ෂිකී ත්‍රයී වාර්තා දණ්ඩනීතිශ්ච ශාශ්වතී
එතා විද්‍යාශ්චතස්‍රස්තු ලොකසංස්ථිතිහෙතවඃ"-යනුද

කාමන්දක වචනයි.

31. සඃ, ඒ රඝුකුමාරතෙම; මෙධ්‍යාම්, පවිත්‍රවූ; රෞරවිං, තවම්, රුරුමුවසම; පරිධාය, හැඳ; මන්ත්‍රවත්, මන්ත්‍රසහිතවූ; අස්ත්‍රම්, [ආග්නෙයාදි] ආයුධශිල්පය; පිතුඃ එව, පියරජු කෙරෙන්ම; ශික්ෂිත, උගත්තේය; තද්ගුරුඃ, ඒ කුමරහුගේ පියතෙම; එකඃ, අවිතීයවූ; පාර්ථිවඃ කෙවලම්, රජෙක්ම; න අභූත්, නොවී; [වැළි එකෙක් ඇති;] සඃ, ඒ දිලීපරජතෙම; ක්ෂිතෙඃ, පෘථිවීතලයෙහි; එකධනුර්ධරඃ අපි, අවිතීය ධනුර්ධරයෙක්ද; අභූත්, වී.

32. මහොක්ෂතාං වපුසතරඃ සපෘශතානි ව
විපෙඳුහාවං කලහඃ ශ්‍රයතාමිව
රඝුඃ ක්‍රමාද්‌යෞවනභින්නශෛශවඃ
පුපොෂ ගාම්භීර්‍යමනොහරං වපුඃ.

33. අථාස්‍ය හොදුනව්ඩෙරනන්තරං
විවාහදීක්ෂාං නිරවර්තයද්ගුරුඃ
නරෙන්ද්‍රකන්‍යාඃ සමවාප්‍ය සත්පතිං
තමොනුදං දක්ෂසුතා ඉවාබභුඃ.

"කාමීණරෙඉරවවාසතානි වම්මිාණි බ්‍රහ්මචාරිණඃ
වසිරන්නානුපූබ්බේණ ශාණක්ඛෙඉමාදිකානි ච"–

යනු මෙහි මානවධම්මයි. මේ එක්තිස්වන ශ්ලෝකයට අන තුරුව කිසි පොතෙක්හි මේ ශ්ලෝකය දක්නා ලැබේ.–

"පදුතියාත්‍රොඩනඛ්ලිඛ්ලසරෙම්මගිඤ්ඡිනාං ව්‍යජිනශකති–
මෞලිභිඃ
උපොඩපාදඤ්ඤමුපොඩයොවනං නිවෙශයාමාස පිතා සථාවිධි"

මෙය පරිපාව්‍යභාවයෙන් නොගන්නාලදි.

32. රඝුඃ, රඝු කුමාරතෙම; ක්‍රමාත්, ක්‍රමයෙන්; යෞවනභින්න ශෛශවඃ, තොවුන්විසෙන් හරනලද සිසුබැව් ඇත්තේ; මහොක්ෂතාම්, මහාවෘෂභවය; සපෘශන්, වැළඳගන්නාවූ හෙවත් ඊට පැමිණෙන්නාවූ; වපුසතරඃ ඉව, නාඹු වස්සකු මෙන්ද; විපෙඳුහාවම්, ගජරාජභාවය; ශ්‍රයන්, ඇසුරු කරන්නාවූ; කලහඃ ඉව, ඇත් පැටවකු මෙන්ද; ගාම්භීර්‍යම්, අවපලව්‍යයෙන්; මනොහරම්, මන වඩන්නාවූ; වපුඃ, ශරීරය; පුපොෂ, පොෂණය කෙළේ.

මහාන් උක්ෂා මහොක්ෂෝත්‍යස්‍ය භාවෝ මහොක්ෂතා, නාම්-යි වාක්‍ය ගතයුතුයි "අචතුරච්චතුරා" දි සූත්‍රයෙන් නිපාතන යෙන් "මහොක්ෂ" යි අකාරාන්තබව වේ. [ඉක්බිති ගෘහස්ථාශ්‍රම වර්ණනය කරන්නාහු "අථාස්‍ය" යනාදි කීහු.]

33. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; ගුරුඃ, පියරජතෙම; අස්‍ය, මේ කුමර හුගේ; හොදුනව්ඩෙඃ, [දෙවිසිවන්තෙහි කටයුතුවූ] කෙශානත කර්මයට; අනන්තරම්, අනතුරුව; විවාහදීක්ෂාම්, විවාහසංස්කාරය හෙවත් විවාහය පිළිබඳ කටයුතු; නිරවර්‍යත්, සිඳ කෙළේය; නරෙන්ද්‍ර කන්‍යාඃ, රාජකන්‍යාවෝ; තමොනුදම්, අඳුරු දුරුකරන්නාවූ; තම්, ඒ රඝුකුමාර තමැති; සත්පතිම්, යහපත් සැමියකු; අවාප්‍ය, ලැබ; දක්ෂසුතාඃ, 'රොහිණ්‍යාදි] ප්‍රජාපතිපුත්‍රීහු; [තමොනුදම්, චන්ද්‍රතමැති; සත්පතිම්, යහපත් සැමියකු]; [අවාප්‍ය] ඉව, ලැබ මෙන්; ආබභුඃ, වෙසෙසින් බැබළුහ.

34. යුවා යුගව්‍යායතබාහුරංසලඃ
කපාටවක්ෂාඃ පරිණඛකක්ඛරඃ
වපුඃප්‍රකර්ෂාදජයද්ගුරූං රහු-
ඝතඵාපි නීවෙවිනයාදදෘශ්‍යත.

35. තතඃ ප්‍රජානාං විරමාත්තමනා බභාං
නිතාන්තගුර්වීං ලඝයිෂ්‍යතා ධුරම්
නිසර්ගසංස්කාරවිනීත ඉත්‍යසෞ
නෘපේණ චක්‍රේ යුවරාජශබ්දභාක්.

"කෙශාන්තඃ ෂෝඩශේ වර්ෂේ බ්‍රාහ්මණස්‍ය විධීයතේ
රාජන්‍යබන්ධෝර්වාවිංශේ වෛශ්‍යස්‍ය ව්‍යධිකේ තතඃ"-

යනු ව්‍රාහ්මණින් සඳහා කෙශාන්තකර්මයට කාලනියමය දක්වූ මානවධර්මයයි. යෞවරාජ්‍යයොග්‍යත්වය දක්වන්නාහු "යුවා" යනාදි කියත්.

34. යුවා, යොවුන් වයස්ඇති; යුගව්‍යායතබාහුඃ, විශදවූ යුග ලක්සේ දික්වූ බාහුඇති; අංසලඃ, ශක්තිමත්වූ; කපාටවක්ෂාඃ, පුළුල්වූ වක්ෂඃස්ථලඇති; පරිණඛකක්ඛරඃ, විශාලවූ ග්‍රීවාඇති; රඝුඃ, රඝු කුමාරතෙම; වපුඃප්‍රකර්ෂාත්, දෙහශ්‍රීයගේ ආධික්‍යය හෙතු කොටගෙන; ගුරූම්, පියරජතු; අජයත්, දිනුයේය; තඵාපි, එසේද වුවත්; විනයාත්, අවනතභාවය හෙතුකොටගෙන; නීවෙඃ, පහත්ව; අදෘශ්‍යත, පැනුණේය. [ඵඩහු නොව පැවැත්තේය යීසේයි.

යුගාවිව ව්‍යායතබාහුඃ යුගව්‍යායතබාහුඃ-කර්මධාරයගර්භී බහුව්‍රීහියි. අංසෞ ස්‍යත ඉත්‍යංසලඃ-"වත්සාංසාභ්‍යාං කාමබලේ" යන සූත්‍රයෙන් තඞ්ත "ලච්" ප්‍රත්‍යයයයි. [ඉක්බිති යෞවරාජ්‍යය දක්වනුවෝ "තතඃ" යනාදි කියත්.]

35. තතඃ, ඉක්බිති; ආත්මනා, තමාවිසින්; විරමී, බොහෝ කලක් මුළුල්ලෙහි; බභාම්, ධරනලද; නිතාන්තගුර්වීම්, අතිශයින් මහත්වූ; ප්‍රජානාම් ධුරම්, ප්‍රජාපාලනප්‍රයාසය හෙවත් රාජ්‍ය භාරය; ලඝයිෂ්‍යතා, සැහැල්ලු කරන්නාවූ; නෘපේණ, දිලිපරජතු විසින්; අසෞ, මේ රඝුකුමාරතෙම; නිසර්ගසංස්කාරවිනීතඃ ඉති-නිසර්ගඃ, සඛාවයෙන්ද; සංස්කාර, ශාස්ත්‍රාභ්‍යාසයෙන් ලබගත් වාසනාවයෙන්ද; විනීතඃ ඉති, හික්මුණේයයි; යුවරාජශබ්දභාක් යුවරාජ ශබ්දය භජනය කරන්නෙක්; චක්‍රේ, කරනු ලැබී.

"ලඝයිෂ්‍යතා" යනු "තත් කරොති තදුවහෙව" යන්නෙන් ලඝුශබ්දයා කෙරෙන් "ණිච්" ප්‍රත්‍යය හා ඉක්බිති "ලෘමෘ සමා"

36. නරෙන්ද්‍රමූලාශ්‍රයනාදනන්තරං
තදාසදං ශ්‍රීර්යුවරාජසංඥිතම්
අගච්ඡදංශේන ගුණාභිලාෂිණී
නවාවතාරං කමලාදිවොත්පලම්.

37. විභාවසුඃ සාරථිනේව වායුනා
සනාව්‍යපායේන ගභස්තිමානිව
බභූව තේනාතිතරාං සුදුඃසහඃ
කථප්‍රභේදේන කවිව පාර්ථිවඃ.

යන්නෙන් "ශතෘ" ප්‍රත්‍යය වූතැනි. යුවරාජ ඉති ශබ්දං භජතීති යුවරාජ ශබ්දභාක්- "භජෝණ්විඃ" යන සූත්‍රයෙන් භජ්ධාතුනු කෙරෙන් "ණ්වි" ප්‍රත්‍යයයි.

"විනයොපග්‍රහාන් භූත්‍යෛ කුර්‍යාත කෘපතිඃ සුතාන්
අවිනීතකුමාරං හි කුලමාශු විශීයතේ
විනීතමේවරසං පුත්‍රං යෞවරාජ්‍යේ, නිඝේවයේත්"-යනු මෙහි කාමන්දක වචනයි.

36. ගුණාභිලාෂිණී, [විනයාදි] ගුණයන් කැමැත්තාවූ; ශ්‍රීඃ, රාජ්‍යශ්‍රීතොම; නරෙන්ද්‍රමූලාශ්‍රයනාත්, (දිලීප) රාජ නමැති ප්‍රධාන ස්ථානයෙන්; අනන්තරම්, ඉක්බිතිවූ හෙවත් සමීපවූ; යුවරාජ සංඥිතම්, යුවරාජ්‍ය යන නම් ඇති; නවාවතාරම්, අලුත පහළවූ; තදාසදම්, ඒ රඝුකුමාර නමැති ප්‍රතිෂ්ඨාස්ථානයට; අංශෙන, අසෙකින්; අගච්ඡත්, ගියාය; [කවරක මෙන්ද?] ගුණාභිලාෂිණී, [සෞරභ්‍යාදි] ගුණ කැමැත්තාවූ; ශ්‍රීඃ, [පද්මාශ්‍රිත] ශ්‍රීතොමෝ; කමලාත්, [විරොතපන්නවූ] පද්මයෙන් (අපගත වැ); නවාවතාරම්, අලුත පහළවූ; උත්පලම්, උපුලකරා; අංශෙන, අසෙකින්; අගච්ඡත් ඉව, ගියාක් මෙනි. [ගුණ කැමැති ශ්‍රීකාශතාතොමෝ හැකිලූ යන පියුමෙන් ඉවත්ව පිපෙන උපුලම ගියාක් මෙන් වැඩවූ දිලීපරජු කෙරෙන් අපගතවැ අභිනව යුවරජුකරා පැමිණියාය යනු භාවයි].

ශ්‍රීදෙවිය වෘද්ධත්වයට පැමිණි රජහු හැර තරුණ යුවරජහු ආශ්‍රය කළාක්මෙන් සත්‍රීහු යොවුන්වියඉක්මවූ සුකිත සවාම්පුරුෂයන් හැර තරුණයන් කෙරෙහි ඇලෙති යනු මෙහි එක් අර්ථයෙකි.

ආත්මනඃ පදම් ආසාදම්- "ආසාදං ප්‍රතිඥාසාම්" යන්නෙන් නිපාතනයි.

37. සාරථිනා, සහායවූ හෙවත් අනුකූලවූයඇත්තාවූ; වායුනා, සුලඟ කරණකොටගෙන; විභාවසුඃඉව, ගින්නක්මෙන්ද; සාරථිනා, සහායවූ; සනව්‍යපායෙන, ප්‍රේෂාපගමය කරණකොටගෙන; ගභස්ති

38. නියුජ්‍ය තං හොමතුරඞ්ගරක්ෂණෙ
ධනුර්ධරං රාජසුතෙරනුද්‍රුතම්
අපූර්ණමේකෙන ශතක්‍රතූපමඃ
ශතං ක්‍රතූනාමුපවිඝ්නමාප සඃ.

39. තතඃ පරං තෙන මඛාය යජ්වනා
තුරඞ්ගමුඝ්නෂ්ටමනඝීලං පුනඃ
ධනුර්ධරානාමගුන එව රක්ෂිණාං
ජහාර ශක්‍රඃ කිල ගූඪවිග්‍රහඃ.

මාන් ඉව, සුශ්‍රීයා මෙන්ද; සාරථිනා, සහායවූ; කවුහෙදෙන, කොපුල්බිදීම හෙවත් මදවහනය කරණකොටගෙන; කරි ඉව, හස්තියකු මෙන්ද; පාර්ථිවඃ, දිලිපරජතෙම; සාරථිනා, සහායවූ; තෙන, ඒ රඝුකුමාරයා කරණකොටගෙන; අභිතරාම්, අභිශයින්; සුදුඃසහඃ, [සෙස්සන් විසින්] ඉවසිය නොහැකි තෙද ඇත්තෙක්; බභූව, වී.

මෙහි "සාරථිනා" යනු සචිවාකෙර්‍යාපකාරිත්වයෙන් ආදියෙහි යොදනලද හෙයින් "ආදිදීපක" නම් අලඞ්කාරය වේ.

38. ශතක්‍රතූපමඃ, ඉන්ද්‍රයා හා සමානවූ; සඃ, ඒ දිලිපරජතෙම; රාජසුතෙඃ, රාජපුත්‍රයන් විසින්; අනුද්‍රුතම්, අනුගතවූ; ධනුර්ධරම්, දුනු ධරන්නාවූ; තම්, ඒ රඝුකුමාරයා; හොමතුරඞ්ගරක්ෂණෙ, හොමය සඳහා වෙන්කරනලද අසු රැක්මෙහි; නියුජ්‍ය, යොදා; එකෙන අපූර්ණම්, එක් යාගයකින් නොපිරුණාවූ හෙවත් එකක් අඩුවූ; ක්‍රතූනාං ශතම්, [අශ්වමේධ නම්] යාග සියයකව; අප විඝ්නම්, නිරුපද්‍රව වැ; ආප, පැමිණියේය.

ශතං ක්‍රතවඃ යස්‍යාසෞ ශතක්‍රතුඃ, සඃ උපමා යස්‍යාසෞ ශතක්‍රතූපමඃ-බහුව්‍රීහිගර්භ බහුව්‍රීහියි.

39. තතඃ පරම්, ඒ [එකුන්සියක් යාගයන්ගේ පැමිණීමට] අනතුරුව; යජ්වනා, විධිවූ පරිද්දෙන් යාග කරන්නාවූ; තෙන, ඒ දිලීප රජහු විසින්; පුනඃ, යළිදු; මඛාය, අශ්වමේධයාගය පිණිස; උත්සෘෂ්ටම්, මුදාහරිනලද්දවූ; අනඝීලම්, බඹසරහිතවූ හෙවත් කැමැතිසේ හැසිරෙන්නාවූ; තුරඞ්ගම්, අශ්වයා; ධනුර්ධරානාම්, ධනුර්ධරවූ; රක්ෂිණාම්, රක්ෂකයන්ගේ; අග්‍රතඃ එව, ඉදිරියෙහිම; ශක්‍රඃ, ඉන්‍රතෙම; ගූඪවිග්‍රහඃ, සැඟවුණු ශරීරඇත්තේ; ජහාර කිල, පැහැරගත්තේ ලු.

"ම්බං කර්‍තුම්" යි කිවමනාතන්හි ක්‍රියාර්‍ථොපපදසංඥාවූ අප්‍රයුජ්‍යමාන තුමුන්ප්‍රත්‍යයානන්තයාගේ කර්මයෙහි "ක්‍රියාර්‍ථොපපදස්‍ය ච කර්මණි ස්ථානිනඃ" යන සූත්‍රයෙන් මඛාය යි චතුර්ථීවිභක්තියි.

40. විෂාදලුප්තප්රතිපත්ති විසම්භං
කුමාරසෛන්‍යං සපදි සම්භෘතඤ්ච තත්
වශිෂ්‍යධෙනුශ්ච සදෘක්ෂයාගතා
ශ්‍රුතප්රභාවා දදෘශේ'ථ නන්දිනී.

41. *උවාච සා වත්‍ස! මුනෙරනුඥයා
ජගත්සු කිඤ්චන පරොක්ෂමස්ති මේ
අතෝ'හමශ්වාහරණාකුලාතමනා-
ඤනවානුකම්පාම්මුපාගමං සඛයම්.

---

40. තත් කුමාරසෛන්‍යම්, ඒ කුමාරයාගේ සෛන්‍යතෙම; සපදි, එකෙණෙහි; විෂාදලුප්තප්රතිපත්ති-විෂාද, [ඉෂ්ටවස්තුහුගේ නැසීමෙන් වූ] බෙදයෙන්; ලුප්තප්‍රතිපත්ති, නටුවාවූ දැනුම් ඇත්තේ හෙවත් කටයුතු කුමක්දැයි නොදත්තේ; විසම්භම්, [අශ්වයාගේ නැසීමට හෙතුවක් නොපැනෙන හෙයින්] විසමයට පැමිණියේ; සම්භෘතඤ්ච, සිටියේත් විය; අථ, ඉක්බිති; ශ්‍රුතප්‍රභාවා, අසන ලද තෙජස් ඇති; සුදෘක්ෂයා ආගතා, සෙවඹායෙන් පැමිණියාවූ; නන්දිනී, නන්දිනී නම්වූ; වශිෂ්‍යධෙනුශ්ච, වශිෂ්‍යමුනිහුගේ හොම ධෙනුවතාමෝද; දදෘශෙ, දක්නාලැබී. [රඝුකුමරහුගේ සවකීය ප්‍රසාදයෙන් ලද්දිය බැවින් ඒ අනුග්‍රහකරනු කැමැත්තෙන් පැමිණි නන්දිනීතොමෝද දක්නා ලැබිය යුතු හාවයි].

මෙහි වාක්‍යදෙක්හිවූ "ච" කාරයෝ දෙදෙන අවිලම්බසූචක වෙත්.

41. සා, ඒ නන්දිනීතොමෝ; උවාච, [මෙසේ] කිව; වත්‍ස!, එම්බා දරුව!; මුනෙඃ අනුඥයා, [වශිෂ්ඨ] මුනිහුගේ අනුඥයෙන්; මෙ, මට; ජගත්සු, භුවනත්‍රයෙහි; පරොක්ෂම්, අගොචරවූ; කිඤ්චන්, කිසිවකුත්; න අස්ති, නැත්තේය; අතඃ, එහෙයින් හෙවත් සිතල්ල දත් හෙයින්; අහම්, මම; අශ්වාහරණාකුලාතමනඃ, අසූ පැහැරගැන්මෙන් උකටළි සිත්ඇති; තව, තට; අනුකම්පාම්, දයාපිණිස (සහායත්වය පිණිසය යියේයි); සඛයම්, තොමෝ (ම); උපාගමම්, එළඹියෙමි.

"අක්ෂණඃ පරම්" යන විග්‍රහයෙහි අව්‍යයීභාවසමාස වැ "පරොක්ෂම්" යනු වේ. "ප්‍රතිපරසමනුභ්‍යොඅක්ෂණඃ" යන්නෙන් සමාසාන්ත "ටච්" ප්‍රත්‍යයයි. මෙහි චතෙසත්‍යාදි සවයම්භූ පදසමුදයතෙම "උවාච" යන්නහුගේ අනුකර්තෘකර්මත්වයෙන් විවක්ෂිතයි. එසේම මතු කවෙහිද පූර්වාර්ධය ඊටම අනුකර්තෘකර්ම වේ.

---

* මේ ශ්ලෝක දෙක සම්භර රඝුවංශ පොත්හි නොපැනේ.

42. *සෙවදුම්බුනා මාජ්ජය පුත්ත! ලොචනෙ
මමෙව සෙනෙහ තුරඛහම්ක්ෂසෙ
ඩෙන්වා නිශමෙත්‍ය වචඃ සම්මිතං
මුදං පරාමාප දිලීපනන්දනඃ.

43. තදඛහනිස්‍යන්දජලෙන ලොචනෙ
ප්‍රමාජ්‍ය පුණ්‍යෙන පුරස්කාරඃ සතාම්
අතීන්ද්‍රියෙෂවප්‍යුපපන්නදර්ශිනෝ
බහුව භාවෙෂු දිලීපනන්දනඃ.

44. ස පූර්වඃ පර්වතපක්ෂශාතනං
දදර්ශ දෙවං නරදෙවසම්භවඃ
පුනඃ පුනඃ සූතනිසිඩවාපලං
හරන්තමශ්වං රථරශ්මිසංයතම්.

---

42. පුත්‍ර!, එම්බා දරුව!; මම එව, මාගේම; සෙවදුම්බුනා, මූත්‍ර යෙන්; ලොචනෙ, දෙඇස්; මාජ්ජය, ධොවනශීලකර; සෙන, ඝම්හෙ ඝකින්; ඉහ, මෙහිදී; තුරඛහම්, [නැසුණාවූ] අසු; ර්ක්ෂසෙ, දක් නෙහිද [එගෙයිනි]; ඩෙන්වා, කැඳිනිය විසින්; ඉති, මෙසේ; සම්මිර තම්, කියනලද; වචඃ, තෙපුල; නිශමය, අසා; දිලීපනන්දනඃ, දිලීප පුත්‍රවූ රඝුතෙම; පරාම් මුදම්, ඉතා සතුටට; ආප, පැමිණියේය.

"ර්ක්ෂසෙ" යනු "ර්ක්ෂ=දර්ශනෙ" යන ධාතුනුගේ ලට් කර්තෘකාරකමධ්‍යමපුරුෂෛකවචනරූපයි.

43. සතාම්, සත්පුරුෂයන් විසින්; පුරස්කාරඃ, පෙරටුකරනලද හෙවත් පුදනලද; දිලීපනන්දනඃ, දිලීපපුත්‍රවූ රඝුකුමාරතෙම; පුණ්‍යෙන, පවිත්‍රවූ; තදඛහනිස්‍යන්දජලෙන, ඒ ඩෙනුවගේ ශරීර යෙන් වහනයවූ [මූත්‍ර] ජලයෙන්; ලොචනෙ, දෙඇස්; ප්‍රමාජ්‍ය, සෝධා; අතීන්ද්‍රියෙෂු, ඉන්ද්‍රියශක්තිය ඉක්ම පවත්නාවූ; භාවෙෂු අපි, වස්තූන්කෙරෙහිද; උපපන්නදර්ශිනඃ, හටගත් දැකුම් ඇත් තෙක් (ප්‍රත්‍යක්ෂශක්ති ඇත්තෙක්); බහුව, වී.

ඉන්ද්‍රියාණ්‍යතික්‍රාන්තා අතීන්ද්‍රියාණෙෂු-"අක්ෂ්‍යාදඃ ක්‍රාන්තා ද්‍යර්ථෛ ඉතීයෂා" යන්නෙන් තත්පුරුෂසමාසයි.

44. නරදෙවසම්භවඃ, නරදෙවපුත්‍රවූ; සඃ, ඒ රඝුකුමාරතෙම; පුනඃ පුනඃ, නැවත නැවත; සූතනිසිඩවාපලම්, රියැදුරු විසින් වළක්වනලද ඔෂධත්‍යය ඇති; රථරශ්මිසංයතම්, රියරැහැනින් බඳනාලද; අශ්වම්, අශ්වයා; හරන්තම්, පැහැර ගන්නාවූ; පර්වත පක්ෂශාත නම්, පර්වතපක්ෂයන් සින්දුවූ; දෙවම්, ඉන්ද්‍රයා; පූර්වඃ, පෙරදික්හි; දදර්ශ, දිව්‍ය

45. ශතෙඝනමඝණාමනිමේඝවෘතහරි-
හීරිං විදිත්වා හරිභිශ්ච වාජිභිඃ
අවොවදෙනං ගගනසඃශා රඝුඃ
සඛරෙණ ධීරෙණ නිවර්තයන්නිව.

46. මඛාංශභාජාං ප්‍රථමෝ මනීෂිභි-
ස්ත්වමෙව දෙවෙන්ද්‍ර! සදා නිගද්‍යසෙ
අජස්‍රදීක්ෂාප්‍රයතස්‍ය මද්ගුරෝඃ
ක්‍රියාවිඝාතාය කථං ප්‍රවර්තසෙ ?.

47. ත්‍රිලොකනාථෙන සදා මඛෙෂ-
සවඃ නියම්‍යා නනු දිව්‍යචක්ෂුෂා
ස චෙත් සවඃ කර්මසු ධර්මචාරිණා.
තමන්තරායෝ භවති ච්‍යුතෝ විධිඃ.

සූතෙන නිෂිඩං චාපලං යස්‍යාසෞ සූතනිෂිඩවාපලඤ්ඣඃ-ත්‍රිපද බහුව්‍රීහිඃ.

45. රඝුඃ, රඝුකුමාරතෙම; තම්, ඒ අසු පැහැරගන්නහු; අනිමේෂ වෘත්තිභිඃ, පිය හෙළුම් නැත්තාවූ; අඝණාම් ශතෙඃ, සිය ගණන් ඇස් කරණකොටගෙනද හෙවත් දහසක් ඇස් කරණ කොටගෙනද; හරිභිඃ, පලාවන්වූ; වාජිභිශ්ච, අසුන් කරණකොට ගෙනද; හරිම්, ශක්‍රවූවහු; විදිත්වා, හැඳින; එනම්, මේඝක්‍රයා; ගගනසඃශා, අහස පැහිරෙන්නාවූ; ධීරෙණ, ගැඹුරුවූ; සඛරෙණ, හඬින්; නිවර්තයන් ඉව, නවත්වන්නකු මෙන්; අවොවත්, [මෙය] කී.

"හරිර්හාකීවඤ්ඣෘඤ්ඣයමොපෙන්ද්‍රමරීවිභූ" යනු විශ්වප්‍රකාශ ගෙයින් හරිශබ්දය මෙහි අශ්වපර්‍යාය වේ.

46. දෙවෙන්ද්‍ර!, පින්වත් ශක්‍රය!; මනීෂිභිඃ, පණ්ඩිතයන් විසින්; ත්වම් එව, නෝම්; මඛාංශභාජාම්, යාගභාගය අනුභව කරන්නවුන් අතුරෙහි; ප්‍රථමඃ, පළමුවෙනියයි; සදා, හැමකල්හි; නිගද්‍යසෙ, කියනු ලැබෙහි; [එතෙකුදු වුවත්]; අජස්‍රදීක්ෂාප්‍රයතස්‍ය, නිත්‍යදීක්ෂායෙහි (නිතර යාගකිරීමෙහි) තත්පරවූ; මද්ගුරොඃ, මා පියහුගේ; ක්‍රියාවිඝාතාය, යාගය නසනු පිණිස; කථම්, කෙසේ; ප්‍රවර්තසෙ, පවතිහිද ?.

"ක්‍රියාවිඝාතාය" යනු "ක්‍රියාං විහනතුම්" යන අර්ථයෙහි භාවවචනයෙන් "තුමර්ථාච්ච භාවවචනාත්" යන සූත්‍රයෙන් විහිත වතුර්ථියි.

47. ත්‍රිලොක නාථෙන, තුන් ලොවට සවාම්වූ; දිව්‍යචක්ෂුසා, අතීන්ද්‍රියාර්ථදර්ශිවූ හෙවත් දිවැස් ඇත්තාවූ; සවඃ, ඔබවිසින්; මඛ විධඃ, යාගවිඝාතකයෝ (යාගයට සතුරුවූවෝ); සදා, හැමකල්හි;

48. නදඛමග්‍ර්‍යං මඝවන්! මහාක්‍රතෝ-
රමුං තුරඛඃ ප්‍රතිමොක්තුමර්හසි
පථඃ ග්‍රැනෙදිශිසිතාර ඊශ්වරා
මලිම්සාමාදදතෙ න පඩතිම්.

49. ඉති ප්‍රගල්භං රඝුණා සමීරිතං
වචෝ නිශම්‍යාධිපතිර්දිවෞකසාම්
නිවර්තයාමාස රථං සවිස්මයඃ
ප්‍රවක්‍රමෙ ච ප්‍රතිවක්තුමුත්තරම්.

50. සදෘක්ෂ රාජන්‍යකුමාර! තත්තථා
ශශාසතු රක්ෂ්‍යං පරතෝ යශොධනෛඃ
ජගන්ප්‍රකාශං තදශෙෂමිජ්‍යයා
භවද්ගුරුලීඛ්සයිතුං මමොද්‍යතඃ.

නිශම්‍යාඃ තනු, ගික්මවිය යුත්තෝ නොවෙද්ද; සඃ ඔබ, ඒ තෝ; සවයම්, තෙමේ; ධර්මචාරිණාංකර්මසු, ධාර්මිකයන්ගේ [යාග] ක්‍රියා වන්හි; අන්තරායඃ, බවසි වෙත්, අන්තරාය කරන්නෙක් වෙහි නම්; විධිඃ, අනුෂ්ඨානයතෙම (යාගවිධානය); ව්‍යුතඃ, නටුයේ වේ.

"සදෘ මඝවිඃ" යනු "සතාං මඝවිඃ" යි බොහෝ පොත්හි පාඨයි.

48. මඝවන්!, පින්වත් මඝවන් නමැත්තව හෙවත් ශක්‍රය!; තත්, එහෙයින්; මහාක්‍රතොඃ, [අශ්වමේධ] මහායාගයාගේ; අග්‍ර්‍යම් අඩහම්, ශ්‍රෙෂ්ඨ යාගඵලය වූ; අමුම් තුරඛහම්, මේ අශ්වයා; ප්‍රතිමොක්තුම්, මුදන්නට (ආපසු දෙන්නට); අර්හසි, සුදුස්සෙහි; [ඒ එසේ මැයි]; ග්‍රැනෙඃ පථඃ, වෙදමාගීය; දර්ශිතාරඃ, දක්වන්නාවූ; ඊශ්වරාඃ, උතුමෝ; මලිම්සාම්, මලිනවූ; පඩතිම්, මාගීය හෙවත් අයහ පත්මාගීය; න ආදදතෙ, නො ගනිත්; [අසත්මාගීය ඇසුරු නො කෙරෙනැයි සේයි].

මෙහි උක්තාර්ථයාගේ සාධනය පිණිස උත්තමචරිතසඛ්‍යාත අර්ථාන්තරයක් දක්වූයෙන් මේ අර්ථාන්තරන්‍යාසාලඞ්කාරයි. කවිහට මේ අලඞ්කාරය අභීෂ්ටවැයි.

49. ඉති, මෙසේ; රඝුණා, රඝුකුමරහු විසින්; සමීරිතම්, කියන ලද; ප්‍රගල්භම් වචඃ, බුනුවි තෙපුල; නිශම්‍ය, අසා; දිවෞකසාම් අධිපතිඃ, දෙවියන්ට අධිපතිවූ ශක්‍රතෙම; සවිස්මයඃ, [රඝුනුගේ ප්‍රභාවයෙන්] ආශ්චර්‍යයෙන් සහිත වූයේ; රථම්, [තමාගේ] රථය; න්‍යවර්තයාමාස, නැවැත්වී; උත්තරම්, මත්තෙහි; ප්‍රතිවක්තුම්, පිළිතුරු කියන්ට; ප්‍රවක්‍රමෙ ච, ආරම්භද කෙළේ.

50. රාජන්‍යකුමාර!, පින්වත් ක්ෂත්‍රිය කුමාරය; ත්වත්, ඔබතෙපුලක්; ආත්ථ, කීයෙහිද; තත්, එතෙපුල; තථා, එසේමය (සත්‍යය යි

51. හරියශ්වමේකඃ පුරුෂොත්තමඃ සමාගතා
මහෙශ්වරසත්‍රාඹකඤ්ච එව නා පරඃ
තථා විදුෂාං මුනයඃ ශතක්‍රතුං
ස්තුතියඤ්චාම් න හි ශබ්ද එෂ නඃ.

52. අතොඃයමශ්වඃ කපිලානුකාරිණා
පිතුඃසවිදියස්‍ය මයාපහාරිතඃ
අලම්ප්‍රයත්නෙන තවාත්‍ර මා නිධාඃ
පදං පදව්‍යාං සගරස්‍ය සන්තතෙඃ.

සේයි); තු, එකෙක් ඇති; යශොධනෙඃ, කීර්තියය ධනකොට ඇති [අප වැන්නවුන්] විසින්; පරතඃ, සතුරාකෙරෙන්; යඥඃ, යඥය තෙම; රක්ෂ්‍යම්, රැක්කයුත්තේය; [ඒ කිමෙක්දයත්?] භවද්ගුරුඃ, නොපගේ පියතෙම; ජගත්ප්‍රකාශම්, ලොකයෙහි ප්‍රසිද්ධවූ; අශෙෂම්, නිරවශෙෂවූ; මම, මාපිළිබඳවූ; තත්, ඒ යඥය; ඉජ්‍යයා, යාගකිරීමෙන්; ලබ්ධයිතුම්, ඉක්මවන්නට; උද්‍යතඃ, උත්සාහවත් වූයේය

"ආඞ්" යනු "බ්‍රූඃ පචානාමාදින ආහොඃ බ්‍රූඃ" යන් නෙන් බ්‍රූධාතුහට වූ ආඞාදෙශයි.

51. යථා, යම්සේ; හරිඃ, විෂ්ණුතෙම; එකඃ පුරුෂොත්තමඃ, එකම පුරුෂොත්තමයයි; සමෘතඃ, දන්නාලද්දේද; ත්‍රාම්බකඃ එව, ත්‍රිනෙත්‍ර; තෙමේම [ශිවතෙමේම]; මහෙශ්වරඃ, [එකම] මෙහෙසුරුයයි දන් නාලද්දේද; අපරඃ, මෙයින් අන්‍යයෙක්තෙම; න, [පුරුෂොත්තම යයි හෝ මහෙශ්වරයයි හෝ] නොදන්නාලද්දේද; තථා, එසේ; මාම්, මා; මුනයඃ, මුනීහු; ශතක්‍රතුම්, ශතක්‍රතුනමැයි; විදුඃ, දනිත්; නඃ, [හරිහර දෙදෙනා හා මාද යන] අපගේ; එෂඃ ශබ්දඃ, මේ [ත්‍රිවිධ] ශබ්දයතෙම; ස්තුතියඤ්චාම් නහි, දෙවැනියකු කරා පැමිණෙන්නේ නොවෙයි; (අන්‍යසාධාරණ නොවෙයි සේයි.)

"පුරුෂොත්තමඃ" යන්නෙහි "පුරුෂෙෂු උත්තමඃ" යි සප්තමීන් වාක්‍ය ගතයුතුයි. "පුරුෂාණාං උත්තමඃ" යන වාක්‍යයෙහි නිර්ධාරණෂෂ්ඨී හෙයින් "න නිර්ධාරණෙ" යන සූත්‍රයෙන් සමාස ප්‍රතිෂෙධය වන හෙයිනි.

52. අතඃ, [යම්හෙයකින් මම ශතක්‍රතුයෙමිද] එහෙයින්; කපිලානුකාරිණා, කපිලමුනිනුබඳුවූ; මයා, මාවිසින්; ත්‍රිදිශස්‍ය, තා පිළිබඳවූ; පිතුඃ, පියහුගේ; අශ්වඃ අශ්වතෙම; අපහාරිතඃ, පැහැර ගන්නාලද්දේය; අත්‍ර, මේ අසු නිම්හිකොට; තව, තාගේ; ප්‍රයත්නෙන, උත්සාහයෙන්; අලම්, කම්නැත; සගරස්‍ය,

53. තතඃ ප්‍රහස්‍යාපහෘතඃ පුරන්දරං
පුනර්හරාමේ තුරගස්‍ය රක්ෂිතා
ගෘහාණ ශස්ත්‍රං යදි සඞ්ගතෙ එෂ තෙ
න බලවන්නිර්ජිත්‍ය රඝුං කෘති භවාන්.

54. ස එව මුක්තවා මෘගවාහනමුන්නමුඛඃ
කරිෂ්‍යමාණඃ සශරං ශරාසනම්
අතිෂ්ඨදාලීඪවිශෙෂශොභිනා
වපුඃප්‍රකර්ෂේණ විඩම්බිතෙශ්වරඃ.

සගරරජු පිළිබඳවූ; සන්තතෙඃ, සන්තානයාගේ (පරම්පරාවගේ); පදව්‍යාම්, පදවියෙහි; පදම්, පිය; මා නිධාඃ, නොතබව [නොකළ හැකි දෙයෙහි උත්සාහය විනාශයට කාරණයෙක යනු භාවයි.]

"අපහාරිතඃ" යන්නෙහි ණිච් ප්‍රත්‍යය සඞ්ඝර්ෂයෙහියැ ප්‍රේරණයෙහි නොවේ. "නිධාඃ" යනු නිපූර්ව ධාඤ් ධාතුහුගේ ලුඞ් ප්‍රයොගයි. "න මාඩ්යොගෙ" යන සූත්‍රයෙන් අඩාගම් ප්‍රතිෂේධයි.

53. තතඃ, ඉක්බිත්තෙන්; තුරගස්‍ය රක්ෂිතා, අශ්ව රක්ෂාවූ (රඝුකුමාර) තෙම; අපහෘතඃ, නිර්හෘතවූයේ; ප්‍රහස්‍ය, සිනාසී; පුනඃ, නැවත; පුරන්දරම්, ශක්‍රයාහට; බහාමෙ, [මෙසේ] කි; යදි, ඉදින්; එෂඃ, [අශ්ව නොහරිමි යන] මේ; තෙ, තාගේ; සඞ්ගතඃ, විනිශ්චය විනම් [එකේකල]; ශස්ත්‍රම්, ආයුධය; ගෘහාණ, [අතට] ගනුව; භවාන්, පින්වත්තෙම; රඝුම්, රඝුතුම්වූ (මා); අනිර්ජිත්‍ය, නොපරදවා; න කෘතී බලු, කරන්නලද කිස ඇත්තෙක් නොවේමය.

"රඝුම්" යි තමා නම ඇස්වීමෙන් තමාගේ දුර්ජයත්වය ප්‍රකාශ කෙරේ. මෙහි පූර්වාර්ධය සම්හර පොතෙක—"තතඃ ප්‍රහස්‍යාපහෘතඃ පුරන්දරං, ව්‍යපෙතහිර්භූමිපුරන්දරාතමජඃ කියාද පාඨයි.

54. සඃ, ඒ රඝුකුමාරතෙම; උන්මුඛඃ, ඌර්ධවමුඛවූයේ; මෘගවාහනම්, ශක්‍රයාහට; එවම්, මෙසේ; උක්ත්වා, කියා; ශරාසනම්, දුන්න; සශරංකරිෂ්‍යමාණඃ, ගි සහිත කරන්නේ; ආලීඪවිශෙෂ ශොභිනා, ආලීඪනම් ස්ථානකභෙදයෙන් අතිශයින් ශොබනාවූ; වපුඃප්‍රකර්ෂේණ, ශරීරයාගේ ඔන්නත්‍යය කරණකොටගෙන; විඩම්බිතෙශ්වරඃ, නිෂ්ඵකරනලද මෙහෙසුරු ඇත්තේ (ඊශ්වරයා වැනි වූයේ); අතිෂ්ඨත්, සිටියේය.

"ආලීඪ" යනු දුතුවාවන්ගේ පස තබා අර ඇඳ සිටීමේ එක් ලක්ෂණයකි. හේ මෙසේය:—

55. රඝොරවෂ්ටමහමයෙන පත්‍රිණා
හෘදි ක්ෂතෝ ශොත්‍රහිදප්‍යමර්ශිණඃ
නවාම්බුදෘනිකමුහූතීලායඝ්‍රනෙ
ධනුෂ්‍යමොඝං සමධත්ත සායකම්.

56. දිලීපසූනොඃ ස වෘහද්භුජාන්තරං
ප්‍රවිශ්‍ය භීමාසුරශොණිතොවිතඃ
පපාවනාස්වාදිතපූර්වමාශුගඃ
කුතූහලෙනෙව මනුෂ්‍යශොණිතම්.

"නම්නා ප්‍රථීජඝ්නා තු පශ්චිමා ප්‍රගුණා භවෙත්
අසමෝ මධ්‍යකායඃ ස්‍යාදෘලිඝස්‍ය ච ලක්ෂණම්"

යනු හෙයින් ඉදිරිකළ ජඝ්නාව නැමුණිද පසු ජඝ්නාව ඍජු විද මධ්‍යශරීරය අසම විද මේ "ආලිඝ" නම් සථානකවිශෙෂයාගේ ලක්ෂණයි. තවද දකුණුපය හකුළුවා වම්පය දිගු කොට සිටීම "ආලිඝ" නමැයි කියත්—"ආලිඪං දක්ෂිණං පාදං ප්‍රත්‍යාලීඪන්තු වාමකම්" කියනලද ප්‍රකාර ඇති අවසථානවිශෙෂයයි.

55. රඝොඃ, රඝුකුමාරයාගේ; අවඝටමහමයෙන, ස්‍යාමුඛසචරූපවූ (දුඩිවූ); පත්‍රිණා, හීයෙන්; හෘදි, වක්ෂඃසථලයෙහි; ක්ෂතඃ, විදින ලද්දාවූ; අමර්ශිණඃ, [එහෙයින්] නො ඉවසන්නාවූ; ශොත්‍රහිත් අපි, ශත්‍රුතෙමේද; නවාම්බුදෘනිකමුහූතීනලායඝ්‍රනෙ—නවාම්බුදෘනික, අභිනව මෙඝසමූහයහට; මුහූතීනලායඝ්‍රනෙ, මොහොතක් සල කුණුවූ; ධනුෂි, දෙව්දුන්නෙහි; අමොඝම්, නො සිස්වූ; සායකම්, හීය; සමධත්ත, සංහිතකෙළේ හෙවත් දුන්නෙහි ඊය ගැළපී.

නවාශ්ච තෙ අම්බුදශෙඛති නවාම්බුදඃ, තෙෂාම් අනීකඃ නවාම්බුදෘනීකඃ, මුහූතීනං ලායඝ්‍රනංමුහූතීනලායඝ්‍රනම් නවාම්බුදෘනීකස්‍ය මුහූතීනලායඝ්‍රනං නවාම්බුදෘනික මුහූතීනලායඝ්‍රනං තසමින්-කර්මධාරයතතපුරුෂගභී තත්පුරුෂ සමාසයි.

56. භීමාසුරශොණිතොවිතඃ-භීමාසුර, බිහිසුණුවූ අසුරයන්ගේ; ශොණිත, රුධිරයෙහි; ඵවිතඃ, පුරුදුවූ; සඃ ආශුගඃ, ඒ [ඉන්ද්‍රයා විසින් හරනලද] හීතෙම; දිලීපසූනොඃ, දිලීපපුත්‍රවූ රඝුකුමාරයාගේ; වෘහන්, පුළුල්වූ; භුජාන්තරම්, වක්ෂඃසථලයට; ප්‍රවිශ්‍ය, වැද; අනාස්වාදිතපූර්වම්, පෙර ආස්වාද නොකරනලද (රස නොවිඳින ලද) මනුෂ්‍යශොණිතම්, මිනිස්ලෙහෙය; කුතූහලෙන ඉව, කුහුලින් මෙන්; පපෙෞ, පානය කෙළේ.

57. හරේඃ කුමාරෝ'පි කුමාරවික්‍රමඃ
සුරව්‍යාසඵාලනකර්කශාඞ්ගුලෞ
භුජේ ශවිපත්‍රව්ශෙෂකාඞ්කිතෛ
සවනාමවිහනං නිවබාන සාශකම්.

58. ජහාර චාන්‍යෛන මයූරපත්‍රිණා
ශරේණ ශක්‍රස්‍ය මහාශනිධ්වජම්
චුකොප තස්‍යෛම ස හෘශං සුරශ්‍රියඃ
ප්‍රසහ්‍ය කෙශව්‍යපරොපණාදිව.

59. තයොරුපානහසමිතශිඛසෙනිකං
ගරුත්මදුශීවිෂශීමදශීතෛඃ
බභූව යුධං තුමුලං ජයෛෂිණොඃ
රඩොමුඩෛරුඃවමුඩෛශව පත්‍රිභිඃ.

භීමාශ්ච තෙ අසුරාශෙවති භීමාසුරාඃ, තෙෂාං ශොණිතං භීමාසුර ශොණිතම්, තයමින් උවිතඃ භීමාසුරශොණිතොවිතඃ-කර්ම ධාරයතත්පුරුෂනඥී තත්පුරුෂසමාසයි-පූර්ණං ආස්‍රාදිතං ආස්‍රාදිතපූර්ණම්-"භූත පූර්ණේ චරට්" යන සූත්‍රනිර්දේශයෙන් භූතශබ්ද ශාගේ පූර්ණිපාතයි.

57. කුමාරවික්‍රමඃ, කදකුමරහට බඳු ශෞර්‍ය ඇත්තාවූ; කුමාරඃ අපි, රඝුකුමාර නෙමේද; සුරව්‍යාසඵාලනකර්කශාඞ්ගුලෞ—සුරව්‍යප, ඓරාවණ හස්තිහුගේ; ආස්ඵාලන, චාලනයෙන් හෙවත් මෙහෙයීමෙන්; කර්කශාඞ්ගුලෞ, රළුවූ ඇඟිලිඇති; ශවිපත්‍රව්ශෙෂකාඞ්කිතෙ-ශවි, ඉන්ද්‍රාණිය විසින්; පත්‍රව්ශෙෂක, පත්‍රාකාරතිලකයෙන්; අඞ්කිත, සලකුණුකරනලද්දාවූ; හරේඃ, ඉන්ද්‍රයාගේ; භුජ, බාහුයෙහි; සවනාමවිත්නම්, සිදහැරීමින් අඞ්කිතවූ; සාශකම්, හීය; නිවබාන, හිඳුවී.

කුමාරස්‍ය වික්‍රම ඉව වික්‍රමොයස්‍යාසෞ කුමාරවික්‍රමඃ—ව්‍යධිකරණ ෂෂ්ඨී බහුව්‍රීහිසමාසයි.

58. මයූරපත්‍රිණා, මොනර පියාපත් ඇත්තාවූ; අන්‍යෛන ශරේණ, අනික් ගියකින්; ශක්‍රස්‍ය, ඉන්ද්‍රයාගේ; මහාශනිධ්වජම්, මහ සෙණක් බඳු ධ්වජය; ජහාර, සිදහැරියේය; සඃ, ඒ (ඉන්ද්‍ර) තෙම; සුරශ්‍රියඃ, දිව්‍යශ්‍රියගේ; ප්‍රසහ්‍ය, ලාහෙළා; කෙශව්‍යපරොපණාත් ඉව, ඍසකේ සිදදැමීමකින් මෙන්; තස්‍යෛම, ඒ රඝුකුමාරයාහට; ඍශම්, අතිශයින්; චුකොප, කිපියේය; [ඉන්ද්‍රතෙම දිව්‍යශ්‍රියට නිගා කළ අයකු බඳු රඝුකුමරහු නසනු කැමැතිවිය යියේසි].

"ක්‍රුධඳ්‍රැහෙර්ෂ්‍යාසූයාවිනාඃ ශම්ප්‍රති කොපඃ" යන්නෙන් සම්ප්‍රදාන සංඥාවූ හෙයින් "නස්‍යෛම" යි චතුර්ථීවිභක්ති වී.

59. ජයෛෂිණොඃ, [ඔවුනොවුන්] ජය කැමැත්තාවූ; තයොඃ, ඒ [ඉන්ද්‍ර රඝු] දෙදෙනාගේ; ගරුත්මදුශීවිෂශීමදශීතෛඃ-ගරුත්මත්

60 අතිප්රබඛප්රහිතාසත්ත්වෘෂවිහි-
සන්මාශ්රයං දුෂ්ප්රසහස්ය තේජසඃ
ශශාක නිර්වාපයිතුං න වාසවඃ
සඛාශ්වතීනාං වහනිම්වාද්ධිරම්බුදඃ.

61 තුෂ්ණීං ප්රකොෂේෂු හරිචන්දනාඞ්කිතෛ
ශුම්ප්යමානාඃ ක්ෂණවඩිරනාදිනීම්
රඝුඃ ශශාඞ්කාඞ්මුඛේන පත්නියා
ශරාසනජ්යාමලුනාම්ඩෞජසඃ.

පියාපත් ඇති; ආශීවිෂ, සර්පයන්ට බඳුවූ; භීමදර්ශනයෝ, භයජනක දැකුම් ඇති; අධොමුඛෝ, [බත්වින් උඩු යටි දෙදෙසෙහි සිටිහෙයින්] යටිකුරු මුවඇත්තාවූද; ඌර්ධවමුඛෝශ්ව, උඩුකුරු මුව ඇත්තාවූද; පන්ත්රිභිඃ, හී කරණකොටගෙන; උපාහෘතසර්වසිද්ධසෛනිකම්-උපාහෘතසර්ව, සම්පූර්ණයෙහි සිටියාවූ; සිද්ධ, [ඉන්ද්රයාගේ] දෙවසෙනාව හා; සෛනිකම්, [රඝුහුගේ සිවුරඟ] සෙනඟද ඇති; තුමුලම්, සඬකුලවූ; යුද්ධම්, යුද්ධයක්; බහුව, වී.

මෙහි "සිද්ධ" ග්රහණයෙන් දෙවයොනිවිශේෂයන් ගත්හ. සිද්ධලෝකය වනාහි සදමඩලින් පහත අහසෙහි පිහිටියේය. කියන ලදමැයි. සූත්රසිද්ධාන්තයෙහි:—

"මන්දුමරෙජ්‍යභූපුත්‍රසූර්‍යශුක්‍රභුජේන්දවඃ
පරිභ්‍රමන්ත්‍යධොඃධස්ථාඃ සිද්ධවිද්‍යාධරා ඝනාඃ" යි.

60. වාසවඃ, ශක්රතෙම; අතිප්රබඛප්රහිතාසත්ත්වෘෂවිහිඃ-අතිප්රබඛ, අතිශයාතත්‍යයෙන් හෙවත් ඉතාම නිරතුරුව; ප්රහිත, යවනලද; අසත්ත්වෘෂවිහිඃ, ශරවර්ෂයන් කරණකොටගෙන; දුෂ්ප්රසහස්ය තේජසඃ, මැඩපිය නොහැක්ක තේජසට; ආශ්රයම්, ආධාරවූ; තම්, ඒ කුමාරයා; නිර්වාපයිතුම්, නිවාලන්ට හෙවත් පරදවාලන්ට; න ශශාක, නොහැකි වී; [කවරෙක් කවරකුමෙන්ද?] අම්බුදඃ, මෙඝයතෙම; අද්භිඃ, ජලයන් කරණකොටගෙන; සඛතශ්වතීනාං, තමාගෙන් නික්මුණාවූ; වහනිම්, සෙණහින්න; නිර්වාපයිතුම් ඉව, නිවාලන්ට [නොහැකිවූවාක්] මෙනි. [ලොකපාලාතමකවූ රඝු කුමාරයාහටද ඉන්ද්රාංශයක් ඇති හෙයින් ඉන්ද්රයාවිසිනුදු රඝුතෙම පැරදවිය නොහැකිවිය යුයේසි].

අතිශයිතඃ ප්රබඛඃ අතිප්රබඛඃ, තෙන ප්රහිතාඃ අතිප්රබඛප්රහිතාඃ, අසත්ත්වානාං වෘෂටයඃ අසත්ත්වෘෂටයඃ, අතිප්රබඛප්රහිතාශ්ච තාඃ අසත්ත්වෘෂටයශ්චෙති අතිප්රබඛප්රහිතාසත්ත්වෘෂටයඃතාභිඃ-කර්මධාරය තත්පුරුෂගර්භ කර්මධාරයයි.

61. තතඃ, ඉක්බිති; රඝුඃ, රඝුකුමාරතෙමේ; හරිචන්දනාඞ්කිතෛ, රන්සඳුනෙන් සලකුණුවූ; ප්රකොෂේෂු, මණික්කවිටුවෙහි;

62. ස චාපමුත්සෘජ්‍ය විවෘඩමත්සරඃ
ප්‍රණාශනාය ප්‍රබලස්‍ය විද්විෂඃ
මහීධ්‍රපක්ෂව්‍යපරොපණොචිතං
සත්වරන්ප්‍රහාමණ්ඩලමස්ත්‍රමාදදෙ.

63. රඝුර්ගෘහං වක්ෂසි තෙන තාඩිතඃ
පපාත භූමෞ සහ සෛනිකාශ්‍රුභිඃ
නිමෙෂමාත්‍රාදවධූය තව්‍යථාං
සහොජසීනඃ සෛනිකහර්ෂනිස්වනෛඃ.

ප්‍රමථ්‍යමානාන්නිගමවධිරතාදිනිම්-ප්‍රමථ්‍යමාන, අලඟුලබන්නාවූ; අර්ණවඃ, සමුද්‍රයටබඳු; ධිරතාදිනීම්, ගැඹුරුගඟඅැති; විඩෞජසඃ, ඉන්ද්‍රයාගේ; ශරාසනජ්‍යාම්, දුනුදිය; ශශාඞ්කාඩ්වුඛඃ, අඩිවඳුරා කාරඵලය (තලය) ඇති; පත්‍රිණා, හීයෙන්; අලුනාත්, සිත්දේය.

විටි (ව්‍යාපකම්) ඔපෝ යස්‍ය ස විඩෞජාඃ, තස්‍ය විඩෞජසඃ-ෂෂ්ඨීබහුව්‍රීහිසමාසයි.

62. විවෘඩමත්සරඃ විශෙෂයෙන් වැඩුණු වෛරඅැති; සඃ, ඒ ඉන්ද්‍ර තෙම; චාපම්, දුන්න; උත්සෘජ්‍ය, හැර; ප්‍රබලස්‍ය, මහත් බල ඇත් නාවූ; විද්විෂඃ, සතුරාගේ; ප්‍රණාශනාය, වැනසීම පිණිස; මහීධ්‍රපක්ෂ ව්‍යපරොපණොචිතම්-මහීධ්‍රපක්ෂ, පර්වතපක්ෂයන්ගේ; ව්‍යපරොපණ, හිඳලීමෙහි; උචිතම්, පුරුදුවූ හෝ සුදුසුවූ; සත්වරන්ප්‍රහාමණ්ඩලම්-සත්වරන්, බබළන්නාවූ; ප්‍රහාමණ්ඩලම්, කාන්තිසමූහ ඇති; අස්ත්‍රම්, ආයුධය (විදුරවිය); ආදදෙ, ගත්තේය. (ඉතා බලවත්වූ සතුරා නසනු පිණිස වජ්‍රායුධය අනට ගත්තේය යනු භාවයි).

පූර්වයෙහි පර්වතයෝ පියාපත් ඇත්තෝ ල. ඉන්ද්‍රයා විසින් ඒ පියාපත්හු විදුරවියෙන් සිඳින ලදහ යන පුරාණකථාශ්‍රවණයෙන් කවිහු "මහීධ්‍රපක්ෂව්‍යපරොපණොචිතම්" යි කීහු.

63. රඝුඃ, රඝුකුමාරතෙම; තෙන, ඒ විදුරවියෙන්; හෘදයම්, අන්‍යජීයෙන්; වක්ෂසි, වක්ෂඃසථලයෙහි; තාඩිතඃ, තළනලද්දේ; සෛනිකාශ්‍රුභිඃ සහ, (සචකිත) සෙනාවන්ගේ කඳුළු හා සමඟ; භූමෞ, බිම; පපාත, හිණි; නිමෙෂමාත්‍රාත්, ඇසිපිය හෙළන පමණ කාලයෙකින්; තව්‍යථාම්, එසින්වූ පීඩාව; අවධූය, දුරුකොට; සෛනිකහර්ෂනිස්වනෛඃ සහ, සෙනාවන්ගේ තුෂ්ටිරාව්‍ය හා සමඟ; උත්සිතඃ, නැඟිසිටියේය. [කුමරු හුණුකල්හි සෙන්‍යයෝ හැඬුහ. නැඟිසිටිකල්හි සතුටින් සිංහනාද කළහ යුත්තේයි.]

64. තථාපි ශස්ත්‍රව්‍යවහාරනිෂ්ඨුරේ
විපක්ෂභාවේ විරමස්‍ය තත්‍යුෂඃ
තුතොෂ වීර්‍යාතිශයෙන වෘත්‍රහා
පදං හි සර්වත්‍ර ගුණෛර්නිධීයතෙ.

65. අසඞ්ගමද්‍රිෂ්වපි සාරවත්තයා
න මෙ භවදන්‍යෙන විසොඪමායුධම්
අවෙහි මාං ප්‍රීතමනෙ තුරඞ්ගමාන්
කිමිප්සිතං සත්‍යතමාහ වාසවඃ.

66. තතො නිශඞ්ගාදසමග්‍රමුද්ධෘතං
සුවර්ණපුඛාඳ්‍යුතිරඤ්ජිතාඞ්ගුලිම්
නරෙන්ද්‍රසූනුඃ ප්‍රතිසංහරන්නිෂුං
ප්‍රියංවදඃ ප්‍රත්‍යවදත් සුරෙශ්වරම්.

---

64. තථාපි, එසේද වුවත් (විදුරවිපහර දුන්නේ වීනමුත්); ශස්ත්‍ර ව්‍යවහාරනිෂ්ඨුරේ, ආයුධව්‍යාපාරයෙන් කකීශවූ; විපක්ෂභාවෙ, සතුරුබැව්හි; විරම්, බොහෝ කලක්; තත්‍යුෂඃ, සිටියාවූ; අස්‍ය, මේ රඝුකුමරහුගේ; වීර්‍යාතිශයෙන, අධිකවීර්‍යය හෙතුකොට; වෘත්‍රහා, ශක්‍රතෙම; තුතොෂ, සතුටු විය; හි, ඒ එසේමැයි; ගුණෛඃ, ගුණයන් කරණකොටගෙන; සර්වත්‍ර, [ශත්‍රු ජීත්‍ර ඵදෘසීත යන] සියල්ලන් මතුයෙහි; පදම්, පිය; නිධීයතෙ, තබනුලැබේ; [ගුණයෝ සතුරන් නමුත් ගුණවත්හට අවකත කෙරෙති යනු භාවයි.]

ශස්ත්‍රාණාං ව්‍යවහාරඃ ශස්ත්‍රව්‍යවහාරඃ, තෙන නිෂ්ඨුරං ශස්ත්‍ර ව්‍යවහාරනිෂ්ඨුරං තස්මින්-තත්පුරුෂගර්භ තත්පුරුෂයි.

65. සාරවත්තයා, සාරවද්භාවයෙන්; අද්‍රිෂූ අපි, පර්වතයන්හි පවා; අසඞ්ගම්, නොපැකිළෙන්නාවූ; මෙ, මාගේ; ආයුධම් වජ්‍රා, යුධය; භවත්අන්‍යෙන, තා හැර අනිකකු විසින්; න විසොඪම්, නො ඉවසන ලද්දේය; [එහෙයින්] මාම්, මා; ප්‍රීතම්, සතුටුවූවහු; අවෙහි, දනුව; තුරඞ්ගමාන් සෘතෙ, අශ්වයා හැර; කිම් ඉච්ඡසි ඉති, [අන්] කුමක් කැමැත්තෙහිදැයි; සත්‍යතම්, ව්‍යක්ත කොට; වාසවඃ, සක්දෙවිතෙම; ආහ, කී (විවාලේය යීසේයි).

මෙහි ප්‍රථමපාදයෙහි "අසහ්‍යමද්‍රිෂ්වපි"යිද-චතුර්ථපාදයෙහි "වරං වෘණීෂ්වෙති තමාහ වාසවඃ" යිද බොහෝ පොත්හි පාඨයි.

66. තතඃ, [ඒ සක්දෙව් රජහුගේ කථාවට] අනතුරුව; නිශඞ්ගාත්, ඊයවුරෙන්; අසම්ග්‍රම්, සංසෘෂ්ටකොට; උද්ධෘතම්, ඇදගත

67. අමොඝමශ්වං යදි මන්‍යසෙ ප්‍රභෝ!
තතඃ සමාපෙහි විධිනෙව කර්මණි
අජස්‍රදීක්ෂාප්‍රයතඃ ස මද්ගුරුඃ
ක්‍රතොරශෙෂෙණ ඵලෙන යුජ්‍යතාම්.

68. යථා ච වෘත්තානහනම්මං සදෙගත-
සත්‍රිලොචනෙක්ෂාංශනයා දුරාසදඃ
තවෙව සඤ්ඣගහරාඛිශාමපතිඃ
ශරණ්‍යොති දෙවෙශ! තථා විධිසතාම්.

ලද; සුවණීප්‍රඛද්‍යුතිරඤ්ජිතාඞ්ඝුලිම්-සුවණීප්‍රඛද්‍යුති, රන් පැළඳි යෙහි කාන්තියෙන්; රඤ්ජිතාඞ්ඝුලිම්, රදනාලද ඇඟිලිඇති; ඉළුම්, හිඟ; ප්‍රතිසංහරන්, නවත්වන්නාවූ; ප්‍රියංවදඃ, ප්‍රිය තෙපුල් කියන්නාවූ; නරෙන්ද්‍රසූනුඃ, [රඝු] කුමාරතෙම; සුරෙශ්වරම්, ශක්‍රයාහට; ප්‍රත්‍යවදත්, [මෙසේ] පිළිතුරු කී. [**"නාප්‍රහරණමප්‍රහරෙත්"**යි නිෂිඛ නෙයින් පහර නොදෙන්නාවූ ඉඤ්ඣයාහට රඝුතෙම පහර නොදී ප්‍රිය තෙපුලින් පිළිතුරු දුන්නේය යනු භාවයි.] මෙහි **"ප්‍රත්‍යවදත් සුරඤ්ජරම්"** යිත් කිසි පොතෙක් පාඨයි.

67. ප්‍රභොඃ!, පින්වත් ඉඤ්ඣය!; අශ්වම්, අසු; අමොඝම්, නොමිදිය යුතුවූවහු; යදි මන්‍යසෙ, ඉදින් හඟනෙහි නම්; තතඃ, එසේ කල; අජස්‍රදීක්ෂාප්‍රයතඃ, නිතර යාගයෙහි උත්සාහවත්වූ; සඃ මද්ගුරුඃ, ඒ මාගේ පියතෙම; විධිනා එව, වෙදැකෑ පරිද්දෙන්ම; කර්මණි, යඥකර්මය; සමාපෙහි, නිමවූ කල්හි [යම් ඵලයෙක් ඇද්ද]; ක්‍රතොඃ, අශ්වමේධ යාගයාගේ; අශෙෂෙණ ඵලෙන, [ඒ] සියලු ඵලයෙන්; යුජ්‍යතාම්, යුක්තකරනු ලැබේවා. [අශ්වමේධ යාගේ ඵලය ලැබෙන කල්හි අසුගෙන් කවර ප්‍රයොජනයෙක්ද යනු භාවයි].

68. ත්‍රිලොචනෙක්ෂාංශනයා, (අඤ්ඣමූර්තියක්ඇති) ඊශ්වරයාගේ එක්මූර්තියක් බැවින්; දුරාසදඃ, [අප වැන්නවුන් විසින්] ළංවිය නොහැකිවූ; සදෙගතඃ, සභාභූමියට පැමිණියාවූ; විශ්වාමපතිඃ, [මා පිය] නරපතිතෙම; තව, තාගේ; සඤ්ඣගහරාත් එව, පණිවුඩ ගෙනයන්නකුගෙන්ම හෙවත් [තොප] දූතයකුගෙන්ම; ඉමම් වෘත්තාන්තම්, මේ ප්‍රවෘත්තිය; යථා, යම්සේ; ශරණ්‍යොති, අසාද; දෙවෙශ!, දෙවෙන්ද්‍රය!; තථා, එසේ; විධිසතාම්, කරනු ලැබේවා. [ශ්‍රේෂ්ඨත්වයෙන් දූතයකු ලවාම මාගේ පියමහරජාණන්ට මේ ප්‍රීති දායක ප්‍රවෘත්තිය අස්වව යුසේයි].

69. තථේති කාමං ප්‍රතිශුශ්‍රුවාන් රඝෝ-
ර්‍යථාගතං මාතලිසාරථීයමෝ
නෘපස්‍ය නාතිප්‍රමනාඃ සදෝගෘහං
සුදක්ෂිණාසූනුරපිනෘවර්තත.

70. නමහ්‍යනන්දන් ප්‍රථමං ප්‍රබොධිනඃ
ප්‍රජාපතිර්‍යඃ ශාසනහාරිණා හරේඃ
පරාමෘශන් හර්‍යජඩෙන පාණිනා
නදීයමඞ්ගං කුලිශව්‍රණාඞ්කිතම්.

71. ඉති ක්ෂිතීශෝ නවනිං නවාධිකාං
මහාක්‍රතූනාං මහනීයශාසනඃ
සමාරුරුක්ෂුර්දිවමායුෂඃ ක්ෂයෙ
තතාන සොපානපරම්පරාමිව.

---

69. මාතලිසාරථීඃ, මාතලිහු රියැදුරුකොට ඇති [ශක්‍ර] තෙම; රඝෝඃ, රඝුකුමරහුගේ; කාමම්, කැමැත්ත; තථා ඉති, එසේ වේ වයි; ප්‍රතිශුශ්‍රුවාන්, ගිවිසියේ; යථාගතම්, ගමන වූපරිද්දෙන්; යෞ, ගියේය; සුදක්ෂිණාසූනුඃ අපි, රඝුකුමාරතෙමේද; නාතිප්‍රමනාඃ, (ජය ලදුවත් අසු නොලත් හෙයින්) ඉතා සතුටු නොවූයේ; නෘපස්‍ය, රජහුගේ; සදෝගෘහම්, සභාගෘහයට; න්‍යවර්තත, පෙරළා ගියේය.

ප්‍රතිශුශ්‍රුවාන් යනු "භාෂායාං සදවසශ්‍රුවඃ" යන්නෙන් ඣඝු ප්‍රත්‍යයාන්තව සිඛයි.

70. හරේඃ, ඉන්ද්‍රයාගේ; ශාසනහාරිණා, පණිවුඩ නොනැන්නකු විසින්; ප්‍රථමම්, පළමුකොට; ප්‍රබොධිනඃ, දන්වනලද්දුවූ; ප්‍රජේශ්වරඃ, ප්‍රජාධිපති [දිලිපරජ] තෙම; හර්‍යජඩෙන, සතුරින් සිඟිල්වූ; පාණිනා, අත්ලෙන්; කුලිශව්‍රණාඞ්කිතම්, වජ්‍රායුධව්‍රණයෙන් සලකුණුවූ; නදීයම් අඞ්ගම්, ඔහුගේ ශරීරය; පරාමෘශන්, වැළඳි ගන්නේ; තම්, ඒ රඝුකුමරහු; අහ්‍යනන්දත්, සතුටු කෙළේ.

තස්‍ය ඉදං නාදීයම්-"වෘධාචඃඃ" යනා සූත්‍රයෙන් වෘඩසංඥයා කෙරෙන් තඬිත ඡප්‍රත්‍යය හා ඡහට ඊයාදෙශයි.

71. මහනීයශාසනඃ පූජ්‍යවූ ආඥ ඇති; සඃ ක්ෂිතීශඃ, ඒ [දිලිප] රජතෙම; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; මහාක්‍රතූනාම්, අශ්වමෙධ මහායාග යන් සමඟකිවූ; නවාධිකාම්, නවයක් අධික කොට ඇති; නවතිම්, අනුවක් (එකුන් සියයක්); ආයුෂඃ ක්ෂයෙ, ආයුෂයාගේ ගෙවීමෙහිදී හෙවත් මරණින්මතු; දිවම්, දෙව්ලොවට; ආරුරුක්ෂුඃ, නගිනු කැමැත්තේ; සොපාන පරම්පරාම් ඉව, නිඟිසෙතිපෙළක් මෙන්; තතාන, කෙළේ.

72. අථ ස විෂයව්‍යාවෘතනානාත්මා යථාවිධි සූනවේ
නෘපතිකකුදං දත්වා යූනෙ සිතාතපවාරණම්
මුනිවනතරුච්ඡායාං දෙව්‍යා තයා සහ ශිශ්‍රියෙ
ගලිතවයසාමිෂ්වාකූණාමිදං හි කුලව්‍රතම්.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෙ
රඝුරාජ්‍යාභිෂෙකො නාම තෘතීයඃ සර්ගඃ.

සම්පොසුම්වඳුඃ සමාරුරුක්ෂුඃ—"සනාගංසහිඤ්ඤ ලඃ" යන සූත්‍රයෙන් සනන්තයා කෙරෙන් උප්‍රත්‍යයයි.

72. අථ, [ඉක්බිති; විෂයව්‍යාවෘතනාත්මා, පස්කම්ගුණෙන් නැවතුණු සිත් ඇති; සඃ, ඒ [දිලිපරජ] තෙම; යථාවිධි, ශාස්ත්‍රොක්ත පරිද්දෙන්; යූනෙ, තරුණවූ; සූනවෙ, පුත්‍රයාහට [රඝුකුමරහට]; නෘපතිකකුදම්, රාජලක්ෂණය වූ; සිතාතපවාරණම්, ශ්වෙතවර්ත්‍රය; දත්වා, දී; [රඝුකුමාරයා රාජ්‍යයෙහි අභිෂෙකකොටය යුසේයි.] තයා දෙව්‍යාසහ, ඒ සුදක්ෂිණානම් මෙහෙසිය හා සමඟ; මුනිවනතරුච්ඡායාම්-මුනිවන, මුනින් විසින් සෙවිය යුතු තපොවනයෙහි; තරුච්ඡායාම්, රුක්සෙවණ; ශිශ්‍රියෙ, ඇසුරුකෙළේය; [වානප්‍රස්ථාශ්‍රමය පිළිගත්තේය යනු භාවයි] හි, ඒ එසේමැයි. ඉදම්, මේ වානප්‍රස්ථාශ්‍රමය පිළිගැන්ම; ගලිතවයසාම්, ගිලිහුණු වයස් ඇති (=වෘඩවයසකවූ); ඉක්ෂ්වාකූණාම්, ඉක්ෂ්වාකුවංශිකයන්ගේ; කුලව්‍රතම්, කුලවූතයෙක් වේ. (කුලපරම්පරාගත වාරිත්‍රධර්ම්මයෙකැයි සේයි).

"ඉක්ෂ්වාකූණාම්" යන්නෙහි "ඉක්ෂ්වාකොරෝත්‍රාපත්‍යානි ඉක්ෂ්වාකවස්තෙෂාම්" යි තද්ධිතවාක්‍යයි. අණ් ප්‍රත්‍යය තමා තද්රාජසංඥක හෙයින් අස්ත්‍රීබහුත්වයෙහි ඕහට "තද්රාජස්‍ය බහුසු තෙනෙවාස්ත්‍රියාම්" යන සූත්‍රයෙන් ලුක් වේ. "රඝෙරුදෙශ්ජිනතා සමානසභලා ගඃ ශිබිරිණි" යන ජාත්‍යුලක්ෂණයෙන් යුත් බැවින් මේ පදය "ශිබිරිණි" වෘත්තයි.

කාලිදාසකෘතෙඃ, කාලිදාස නම් මහා කවිහුගේ කෘතියවූ හෙවත් කාලිදාස මහා කවිහු විසින් රචනාකරනලද; ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ, ශ්‍රීමත් රඝුවංශ නම් මහාකාව්‍යයෙහි; රඝුරාජ්‍යාභිෂෙකඃනාම, [රඝුරජහුගේ අභිෂෙකය ප්‍රකාශකළ හෙයින්] රඝුරාජ්‍යාභිෂෙක යයි ප්‍රසිද්ධ වූ; තෘතීයඃ සර්ගඃ, තුන්වන සඟ; ඉති, මෙතෙකින් නිමියේයි.

චතුර්ථඃ සර්ගඃ.

1. ස රාජ්‍යං ගුරුණා දත්තං ප්‍රතිපද්‍යාධිකං බභෞ
දිනානෙන නිශිතං තෙජඃ සවිත්‍රෙව ඝ්‍රුතාශනඃ.

2. දිලීපානන්තරං රාජ්‍යෙ තං නිශම්‍ය ප්‍රතිෂ්ඨිතම්
පූර්වං ප්‍රඣ්මිනො රාඥඃ හෘදයෙ'ග්නිරිවොත්ථිතඃ.

3. පුරුහූතධ්වජස්‍යෙව තස්‍යානන්තශනපඛ්ඛතඃ
නවාභ්‍යුත්ථානදර්ශින්‍යෝ නන්දයුඃ සප්‍රජාඃ ප්‍රජාඃ.

---

1. සඃ, ඒ රඝුකුමාරතෙම; ගුරුණා, පිය [මහරජ] හු විසින්; දත්තම්, දෙනලද්දුවූ; රාජ්‍යම්, රාජ්‍යයට හෙවත් ප්‍රජා පරිපාලනයට; ප්‍රතිපද්‍ය, පැමිණ; දිනානෙන, දිවසාවසානයෙහි (සවස් කාලයෙහි); සවිත්‍රා, හිරුහු විසින්; නිශිතම්, තබනලද; තෙජඃ, තෙජසට [පැමිණ]; ඝ්‍රුතාසනඃ ඉව, ගින්න මෙන්; අධිකම්, වැඩියක්; බභෞ, බැබළී.

සූර්‍යයාගේ තෙජස සවස්කල්හි ගින්නට පැමිණෙයි යනාදින් දක්වනලද "සෞරං තෙජඃ සායමහනං සඞ්ක්‍රමතෙ, ආදිත්‍යෙ වා අස්තං ගහනගනිමඤ්‍රප්‍රවිශති, අග්නිං වා ආදිත්‍යඃ සායං ප්‍රවිශති" යනාදි වෙදවාක්‍යයන් ප්‍රමාණ කොට මෙහි වත්තූපමානය දැක්වූහ. මේ ශ්ලෝකයට අනතුරුව:—

"න්‍යඤ්ජනශඤ්ඣං දිලීපම තම ශුශ්‍රුවුෂාංප්‍රභූම්
රාඥමුඛානනාරාවෙ හෘදි ශල්‍යම්වාපිපිතම්.

යන ශ්ලෝකයෙක් බොහෝ පොත්හි හදුරනුලැබේ. පරශ්ලෝකය හා වසතුසාම්‍යය ඇති හෙයින් හේ මූලමධ්‍යයෙහි අනිවෙශිතයි.

2. දිලීපානන්තරම්, දිලීප රජහට අනතුරුව; තම්, ඒ රඝුකුමරහු; රාජ්‍ය, ප්‍රජාපරිපාලනයෙහි; ප්‍රතිෂ්ඨිතම්, පිහිටුවහු; නිශම්‍ය, අසා; පූර්වම්, පළමු [දිලීප කාලයෙහි]; රාඥම්, රජුන්ගේ; හෘදය, සිත්හි; ප්‍රඣ්මිතඃ, අතිශයින් දුමනලද; අග්නිඃ, සන්තාප කමැති වහ්නිතෙම; උත්ථිතඃ ඉව, නැඟී සිටියාක් වැනිවී. [පෙර මහරජුන් කෙරෙහි පැවැති තෙජසට වඩා අධික තෙජසක් ඇතිවිය යුතුයි]

මෙහි රාජකර්තෘකවූද නිශමනක්‍රියාව අග්නියෙහි උපචාරයෙන් ගත්හෙයින් සමානකර්තෘකත්වයට විරොධයෙක් නොවේ.

3. පුරුහූතධ්වජස්‍ය ඉව, [නියංකල්හි වැසිවස්වන] ශක්‍රධ්වජය බඳුවූ; තස්‍ය, ඒ රඝුරජහුගේ; නවාභ්‍යුත්ථානදර්ශින්‍යඃ-නව, අලුත්වූ; අභ්‍යුත්ථාන, පහළවීම; දර්ශින්‍යඃ, දක්නාවූ; උත්තුඞ්ග පඛ්ඛතයඃ,

4. සමමේව සමාක්‍රාන්තං වයං චිරදගාමිනා
නෙන ඝිංහාසනං පිත්‍ර්‍යමඛිලචාදිමණ්ඩලම්.

5. ජ්‍යාඝාමණ්ඩලලක්ෂ්‍යේණ තමදඃශ්‍යා කිල ක්ෂයම්
පදමා පදමානපත්‍රේණ හෙජෙ සාම්‍රාජ්‍යදීක්ෂිතම්.

එඩුකුරුවු හෝ බබළන්නාවූ නෙත්‍රපඞ්කති ඇති; සප්‍රජාඃ, (පුත්‍ර පෞත්‍ර) සන්තාන සහිතවූ; ප්‍රජාඃ, ප්‍රජාවෝ; තනූජඃ, සතුටු වූහ.

වැසිකල්හි රජුන් විසින් ඉඳුධවජය පුදනුලැබෙයි. කියනලද මැයි. භවිෂ්‍යොත්තරයෙහි:—

"එවං යඃ කුරුතෙ යාත්‍රාමිඳ්‍රධ්වජතොඋච්ඡ්‍රිතාම්!
පජ්ජන්‍යඃ කාමවර්ෂී ස්‍යාත්තස්‍ය රාජ්‍යෙ න සංශයඃ" යි.

රජවාසල පිහිටුවනලද පුරවැසියන්ට සැප එළවන්නාවූ සත රැස් ආකාර ඇති ධවජය ඉඳුධවජ නම්. එයින් කිහ:—

"චතුරස්‍රං ධවජාකාරං රාජමාරෙ ප්‍රතිෂ්ඨිතම්
ආහුඃ ශක්‍රධවජං නාම පෞරලොකෙ සුඛාවහම්" යි.

4. චිරදගාමිනා, ඇතකුසේ ගමන් කරන සුලුවූ; නෙන, ඒ රඝු රජහු විසින්; සමම් එව, එකවිටම; වයම්, සථාන දෙකෙක්; සමාක්‍රාන්තම්, ආක්‍රමණය කරනලද්දේය. [ඒ කවරේද ?] පිත්‍ර්‍යම්, පිය රජුකෙරෙන් පැමිණියාවූ; ඝිංහාසනඤ්ච, රාජාසනයද; අඛිලම්, සියලු; අරිමණ්ඩලඤ්ච, සතුරු රටද [යන දෙකයි].

පිතුරාගතං පිත්‍ර්‍යම්-"පිතුශ්චච" යන සූත්‍රයෙන් යන්ප්‍රත්‍යය යයි. මෙහි චතුර්ථ පාදය "අඛිලච මහිඤ්ඡිනාම්" කියාත් හදුරත්.

[සිංහාසනාරූඪ වීමෙන් ඉක්බිති ලක්ෂ්මියගේ ලභාවීම "ජ්‍යෘ" යනාදීන් කියත්].

5. පදමා, ශ්‍රීදෙවිතොමෝ; සවයම්, තොමෝ; අදඃශ්‍යා කිල, දෘශ්‍යම්න නොවන්නී නමුදු; ජ්‍යායාමණ්ඩලලක්ෂ්‍යණ, කානති පුඤ්ජයෙන් අනුමෙය වූ හෙවත් කානතිසමූහයෙන් දනගත හැකිවූ (සවරූපයෙන් අදෘශ්‍යවූය යිසේයි); පදමාතපත්‍රෙණ, පියුම් නමැති ඡත්‍රයෙන්; සාම්‍රාජ්‍යදීක්ෂිතම්, මණ්ඩලාධිපත්‍යයෙහි අභිෂෙක කරනලද්දාවූ; තම්, ඒ රඝුරජහු; හෙජෙ, භජනය කළා.

මෙහි රඝුරජහුගේ තෙජොවිශෙෂයෙන් තමාම ලභාවූ ශ්‍රීදෙවිය විසින් සේසත ඇල්වීම කරනලද්දේය යනු කවිහුගේ උත්ප්‍රෙක්ෂායි. "පදමමෙව ආතපත්‍රං පදමාතපත්‍රං නෙන"-යනු රූපකසමාසයි.

[සරඝවතියගේ සානනිධ්‍යයද කියන්නානු "පරිකල්පිත" යනාදි කියත්].

6. පරිකල්පිතසානූනිධ්‍යා කාලෙ කාලෙ ච වන්දිභූ
සතූනඃ සතූතිගිරඕ්‍යාගිරූපතසෙඨ සරඝවති.

7. මනුප්‍රභෘතිභිර්මාන්‍යෛර්භුක්තා යද්‍යපි රාජභිඃ
තථාප්‍යනන්‍යපූර්වෙව තස්මින්නාසීච්ඡුක්‍රරා.

8. ස හි සර්වස්‍ය ලොකස්‍ය යුක්තදණ්ඩතයා මනඃ
ආදදෙ නාතිශීතොෂ්ණා නභස්වානිව දක්ෂිණඃ.

---

6. සරඝවතී ච, සරඝවිතොමෝද; කාලෙ කාලෙ, කලින් කල හෙවත් සියලු සුදුසු කාලයන්හි; වන්දිභූ, වන්දිභටවයන් කෙරෙහි; පරිකල්පිතසානූනිධ්‍යා, කරනලද ළඟාවීම් ඇත්තී; සතූනඃම්, සොඳුන්‍යයම සුදුසුවූ (ඒ රඝුරජහු කරා); අඕ්‍යාභිඃ, අරිවත්වූ; සතූතිභිඃ, සතුති වාක්‍යයන් කරණකොටගෙන; උපතසෙඨ, ඒළඹුණියඃ; හෙවත් දෙවතාබුඩියෙන් එරජු පිදුවාඃ.

අඕ්‍යාදනපෙතාඃ අඕ්‍යාඃ:— "ඩඕ්‍යුපඨ්‍යඕ්‍යන්‍යාඃසාදනපෙතෙ" යන සූත්‍රයෙන් අඕ් ශබ්දඃයාකෙරෙන් අනපෙතාඃඊයෙහි තඬිත යන් ප්‍රත්‍යඃයඃ– රඝුහුගේ දෙවතාවඃයද "විෂ්ණුඃ පෘථිවිපතිඃ" යූබැවින් හෝ ලොකපාලාතමක බැවින් හෝ අනුසඤ්ඤයයි මෙසේ ඇති කලැ "උපාදෙවපූජාසඞ්ගතිකරණමිත්‍රකරණපථිෂු" යන වකතව්‍යඃයෙන් උපපූර්ව ඣාධාතුහුගේ ආතමනෙපදඃඞිඃඃ වේ.

7. වසුඞ්කරා, පෘථිවිතොමෝ; මනුප්‍රභෘතිභිඃ, මනුරජහු ආදි කොට ඇත්තාවූ; මාන්‍යෛඃ, පූජ්‍යවූ; රාජභිඃ, රජුන් විසින්; භුක්තා යද්‍යපි, පරිභොග කරනලද්දීමය; තථාපි, එතකුදු වුවත්; තස්මින්, ඒ රඝු රජහු කෙරෙහි; අනන්‍යපූර්වා ඉව, පෙර අනික් කිමිදකු නැත්තියක මෙන් හෙවත් අන් රජක්හු විසින් උපභොග නොකරනලද්දියක මෙන්; ආසීත්, වූවාඃ. [පළමුකොටම ලත් කිමිහු කෙරෙහි මෙන් ඇලුණියඃ යියේයි].

අන්‍යඃ පූර්වෝ යස්‍යාඃ සා අන්‍යපූර්වා, න අන්‍යපූර්වා අනන්‍යපූර්වා ෂඣීබහුව්‍රීහිනහි නඤ්තත්පුරුෂ සමාසඃයයි.

8. ඝි, යම්හෙයකින්; සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; යුක්තදණ්ඩතයා, අපරාධඃයට සුදුසු දඬුවම් ඇති බැවින්; සර්වස්‍ය ලොකස්‍ය, සියලු ලෝ වැස්සාගේ; මනඃ, සිත; ආදදෙ, ගත්තේද; [කවරකු මෙන්ද?] නාතිශීතොෂ්ණඃ, ඉතා සිහිල් හෝ ඉතා උණුසුම් හෝ නුවූ; දක්ෂිණඃ, දකුණුදික්හි වූ; නභස්වාන් ඉව, වාතඃය මෙනි හෙවත් මලඃය මාරුතඃය මෙනි.

යුක්තදණ්ඩතාය "කාමඤ්චකනීති" යෙහිද පඤ්චාලද්දේඃය. හේ දෙසේගි:—

9. මත්ප්‍රෙතකණ්ඨාඃ කෘතාසෙන ගුණාධිකතයා ගුරෞ
එලෙන සහකාරස්‍ය පුෂ්පොදගමෙ ඉව ප්‍රජාඃ.

10. නයවිද්භිර්‍යෙ රාඥි සදසච්චාපදර්ශිතම්
පූර්‍ව එවා භවත්පක්ෂඝතසම්නතාභවද්‍යුත්තරඃ.

11. පඤ්චානාමපි භූතානාමුත්තකීං ප්‍රථුපුර්ගුණාඃ
නවෙ නඝම්නගිපාලෙ සර්ඃ නවම්වාභවත්.

"උමෙජයති නිඝෙණන මෘදුනා පරිභූයතෙ
දණ්ඩන නාපතිඝනඝමාදයුක්තදණ්ඩඃ ප්‍රශස්‍යතෙ"

ඝනුයි. මේ අටවම ශ්ලෝකයෙහි අපරාඛ්‍යඃ—"නාතීඝිතො න චානාදුඝණශෙවන්ො මාඝ ඉවාග්‍රහීත්"—යිද කිසිපොතෙක පාඨයි

9. තෙන, එහෙයින් ඒ රඝුරජහු විසින්; ප්‍රජාඃ, ජනයෝ; ගුරෞ, පිහිවූ දිලීපරජු විෂයෙහි; ගුණාධිකතයා, (තමා) ගුණයෙන් අධික බැවින්; මත්ප්‍රෙතකණ්ඨාඃ කෘතාඃ, මදක් උකටළිවූවෝ කරනලදහ; [කවරකු විසින් මෙන්ද?]-සහකාරස්‍ය, මී අඹරුක්හුගේ; එලෙන, ඵලය විසින්; පුෂ්පොද්ගමෙ ඉව, [ඒ රුක්හුගේ] මල් හටගැනීමෙහි [මදක් උකටළි කරන්නාක්] මෙනි. [මෙහි රඝුනුගේ රාජ්‍යය මී අඹ ඵලයක් මෙන්ද දිලීපරජහුගේ රාජ්‍යය මී අඹමල් පිපීමක් මෙන්ද සලකනලද්දේය. මල් දැකීමම වඩා ඵලරසලාභය ජනයා සතුටු කෙරේ. එහෙයින් පුෂ්පයට වඩා ගුණාධිකවූ ඵලයවිසින් පුෂ්පයෙහි ප්‍රීතිය අඩුකරවන්නාක් මෙන් සහකාරඵලාකාරවූ රඝුරජු විසින් සහකාර පුෂ්පාකාරවූ පියරජු කෙරෙහි ජනයෝ මදක් උකටළි කරන ලදහ. ගුණයෙන් වැඩිවූ උත්තරවිෂයතෙම ගුණයෙන් අඩුවූ පූර්වවිෂය සිහිනොකරවයි යනු මෙහි භාවයි].

10. නයවිද්භිඃ, නීතිශාස්ත්‍රඥයන් විසින්; නවෙ, අභිනවවූ; රාඥි, [ඒ] රජහු විෂයෙහි; සත් අසත් ච, [ධර්‍මයුද්ධාදි] යහපතද [කූට යුද්ධාදි] අයහපතද; උපදර්ශිතම්, දක්වනලද්දේය; තස්මින්, ඒ රජු කෙරෙහි; පූර්‍වඃ පක්ෂඃ එව, පළමුකි [ධර්‍මයුද්ධාදි] සාධ්‍යයම; අභවත්, වූයේය; උත්තරඃ [පක්ෂඃ], දෙවනුකි [කූටයුද්ධාදි සාධ්‍යය] නෙම; න අභවත්, නුවූයේය. [මෙහි "පක්ෂ" යනු සිද්ධකළයුත්තයි. නීතිවෙදීන් විසින් යහපත් අයහපත් ධර්‍මයුද්ධකූටයුද්ධාදිය එරජහට දන්වන ලදුවත් රජුකෙරෙහි පිහිටියේ සිදුකළයුතු යහපත පමණෙක. අයහපත එරජු විසින් සිදුකළයුත්තක් නොවිය යනු භාවයි.]

11. පඤ්චානාම් භූතානාම් අපි, [පෘථිව්‍යාදි] පඤ්චමහාභූතයන් ගේද; ගුණාඃ, [ශබ්දරසාදි] ගුණයෝ; උත්තකීම්, අධිකභාවය;

12. ඝථා ප්‍රහ්ලාදනාච්චන්ද්‍රඃ ප්‍රතාපාත්තපතෝ ඝථා
තථෛව සොභූදඤ්චිතෝ රාජා ප්‍රකෘතිරඤ්ජනාත්.

13. කාමං කණ්ඨානතවිශ්‍රාණෙන විශාලෙ තස්‍ය ලොචනෙ
වඤ්චුඃ ඉමත්තා තු ශාසෙන්‍ද්‍රණ සූක්ෂ්මකාඃ්‍යාඃ්පිදර්ශිනා.

පුරුෂඃ, පොෂණය කළානුයැ; තස්මින්, ඒ; තෙවෙ, අලුත්වූ; මහිපාලෙ [සති], [රඝුතම්] මහිපාලයා ඇතිකල්හි; සච්චම්, සියලු වඤ්චුජාතය, තවම් ඉව අඟවත්, අලුත්වූවක් වැනි වී. [ඒ පෙර පැවැත්තාමවූ භූතජාතය අපූර්ණගුණයොගයෙන් අපූර්ණ වූවක්ම වැනි විය යනු භාවයි].

පෘථිවි, ජල, තෙජස්, වායු, ආකාශ යන පවහූතයන්ට ක්‍රමයෙන් **ගන්ධ, රස, රූප, සපර්ශ, ශබ්ද** යන මොහු ගුණයෝ **ෂඩ්ති යනු නෛයායිකාදීන්ගේ මතයි.**

12. ඝථා, යම්සේ; චන්ද්‍රඃ, චන්ද්‍රතෙම; ප්‍රහ්ලාදනාත්, අතිශයින් සතුටු කිරීම හෙතුකොටගෙන; අඤ්චිඃ, අර්චිාතුගත නම් ඇත්තෙක් විද හෙවත් **"චන්ද්‍ර"** නම් විද; ඝථා, යම්සේ; තපනඃ, සූර්‍ය්‍යතෙම; ප්‍රතාපාත්, සන්තාපජනනය හෙතුකොටගෙන; [අඤ්චිඃ, අර්චිාතුගත වූ නම් ඇත්තෙක් විද හෙවත් **"තපන"** නම් විද]- තථා එව, එසේම; සඃ රාජා, ඒ රඝුරජතෙම; ප්‍රකෘතිරඤ්ජනාත්, ජනයන් රඤ්ජනය කිරීම හෙතුකොටගෙන; [අඤ්චිඃ] අභූත් [සාර්ථක **"රාජ"** ශබ්ද ඇත්තෙක්] වී.

චන්ද්‍රයත්‍යාහ්ලාදයතීති චන්ද්‍රඃ, සතුටු කරවයි යන අර්ථයෙන් **"චන්ද්‍ර"** නම්; **"චඳි"** ධාතුනුකෙරෙන් ඔණාදික රප්‍රත්‍යයයි. තපතීති **තපනඃ**, සන්තාප කෙරේනුයි **"තපන"** නම්. **"තප"** ධාතුනු කෙරෙන් **"නන්දිග්‍රහිපචාදිභ්‍යෝ ල්‍යුණ්ණ්‍යඃ"** යන සූත්‍රයෙන් **"ල්‍යු"** ප්‍රත්‍යයයි. **"රාජන්"** ශබ්දය වූකලි දීප්‍යාර්ථ **"රාජ"** ධාතුනු කෙරෙන් ඔණාදික **"කනින්"** ප්‍රත්‍යය වීමෙන් සිඩයි. **"රඤ්ජ"** ධාතුවෙන් නොවේ එතකුදු වුවත් ධාතූන් තමන් අනෙකාර්ථ ඇති බැවින් **"රඤ්ජනාත් රාජා"** යි කිව්හු විසින් **"රාජඃ"** ඝටම රජනාර්ථය කියනලදි. රඤ්ජයත්ති **රාජා**, [ජනයන් තමා කෙරෙහි] අලවානුයි **"රාජන්"** නම්.

13. විශාලෙ, පුළුල්වූ; තස්‍ය, ඒ රඝුරජහු පිළිබඳවූ; ලොචනෙ, දෙඇස්හු; කාමම්, එකාන්තයෙන්; කණ්ඨානතවිශ්‍රාණෙන, දෙකන් සමීපයෙහි විශ්‍රාම ගත්හ හෙවත් දෙකන් ළඟට පැමිණියහ; වඤ්චුඃ තථා තු, ඇස් ඇතිබව (නෙත්‍රප්‍රයොජනය) වූහාහි; සූක්ෂ්ම කාඃ්‍යාඃ්පිදර්ශිනා, සියුම් කටයුතු ද දක්නාවූ; ශාසෙන්‍ද්‍රණ, ශාස්තු යෙහි (මැයි). [එවෙලෙ ඇත්තවුන්ගේ ඇස නම් ශාස්ත්‍රය මැයි සේසි]. මෙහි අපරාර්ධය කිසි පොතෙක:—**'කාමං කමලපත්‍රාණාං නෙත්‍රෙ තස්‍යානුකාරිණී,** කියාත් පාඨයි.

14. ලබ්ධප්‍රශමනඃසඨ්මඨෛනං සමුපසර්පිනා
පාර්ථිවශ්‍රීර්විහිතෙව ශරත් පඞ්කජලඝ්නණා.

15. නිර්ඃෂටලඝුහිර්ෂෛඃෂිමුක්තවර්ම්මා සුදුඃසහඃ
ප්‍රතාපශ්චතස්‍ය භානොශ්ච යුගපව්‍යානශෙ දිශඃ.

16. වාර්ෂිකං සඤ්භාරෙණෙව ධනුෂෛන්‍රං රඝුදීඛෙ
ප්‍රජාර්ථසාධනෙ නෙව හි පඤ්චාශොද්‍යතකාර්ම්මුකෙව.

---

14. අථ, අනතුරුව; ලබ්ධප්‍රශමනඃසඨ්ම්-ලබ්ධ, ලබනලද රාජ්‍යයාගේ; ප්‍රශමන, සන්හිදුවීමෙන් හෙවත් සතුරන් රැඳවීම් පිළිබඳ දෙකින්වූ තහවුරුකිරීමෙන්; සඨ්ම්, සමාහිත සිත් ඇත්තාවූ; එතම්, මේ රඝුරජහු වෙතට; පඞ්කජලඝ්නණා, පියුම් ලකුණුකොට ඇති; ශරත්, ශරද්ඍතුතොමෝ; පඞ්කජලඝ්නණා, පදමලඝ්නණ ඇති; විහිතා, දෙවෙනිවූ; පාර්ථිවශ්‍රීඃ ඉව, රාජලඝ්මී යක මෙන්; සමුපසර්පිතා, එළඹියාඃ.

අභිනව රාජ්‍යයෙහි කටයුතු සිදුකිරීමෙන් රජුගේ සමාහිත චිත්තතා සංඛ්‍යාත සුඛිතත්වය මෙයින් දක්වූහ. රජුවිසින් කට යුතු ප්‍රශමනයෝ—

"රඝෝ පෞරජනස්‍ය දෙශනගරග්‍රාමෙෂු ගුප්තිස්ථථා
යොධානාමථ සංග්‍රහොඃපි තුලයා මානව්‍යවස්ථාපනම්
සාම්‍යං ලිඛ්සිෂු දුඃකෘතක්‍රියකරණං න්‍යාශඃ සමාසෙනඃඒතං
කාර්ත්ස්නෙන්‍යෙව මහීභුජාං ප්‍රශමනාන්‍යෙතානි රාජ්‍ය තවෙ"

යනුවෙන් ආචාර්ය්‍ය මල්ලිනාථයන් විසින් දක්වනලදහ.

15. නිර්ඃෂටලඝුභිඃ-නිර්ඃෂ්ට, නිරවශෙෂකොට වර්ජිත කිරීමෙන්; ලඝුභිඃ, සැහැල්ලුවූ; මෙඝෛ, මෙඝයන් විසින්; මුක්තවර්ම්මා, ඔරනලද මාඟී ඇති; සුදුඃසහඃ, [එහෙයින්ම] ඉවසිය නොහැකිවූ; තස්‍ය, ඒ රඝුරජහුගේද; භානොශ්ච, සූර්ය්‍යාගේද; ප්‍රතාපඃ, පුරුෂවික්‍රමය හා තෙජස; යුගපත්, එකවිට; දිශඃ, දිගුන්; ව්‍යානශෙ, පතළේය.

මෙහි මේ ශ්ලොකය හා සමානාර්ථඇති අනික් ශ්ලොකයෙක් කිසි පොතෙක පාඨයි. හේ මෙසේය—

"නිර්ඃෂටලඝුහිර්ෂෛඃෂ සවිතුඃසහස්‍ය වොභයොඃ
වර්ධිෂ්ණවො දිශාභොගාඃ ප්‍රතාපාශෙව වෙවිත්‍රාඃ"යි

16. ඉන්‍රඃ, ශක්‍රතෙම; වාර්ෂිකම්, වර්ෂා ඍතුයෙහිවූ හෝ වර්ෂණය නිමිත්තකොට ඇති; ධනුඃ, දෙව්දුන්න; සඤ්භාර, ගත් තේය; රඝුඃ, රඝුරජතෙම; ජෙත්‍රම්, දිනනසුලුවූ; [ධනුඃ, දුන්න]; දඬෙ, බැරිය; [තුමක්හෙයින්ද?]-ඎ, යම්හෙයකින්; තෙ, ඒ

17. *අධිජ්‍යමායුධං කර්තුං සමයෝ'යං රඝෝර්ඉති
සඞ්ඛං ඛනුඃ ශඞ්කිතෙනෙව සකෘජ්‍යහ්‍රෙ ශතමන්‍යුනා.

18. පුණ්ඩරීකාතපත්‍රඤ්ච විකසත්කාශචාමරඃ
ඍතුර්විඛ්‍යඛ්‍යාමාස න පුනඃ ප්‍රාප තච්ඡ්‍රියම්.

19. ප්‍රසාදසුමුඛෙ තස්මිංශ්චන්ද්‍රෙ ව විශදප්‍රභෙ
තදූ චක්‍රුඃසමනාං ප්‍රීතිරාසීත්සමරසා මයෝඃ.

ඉන්ද්‍ර රඝු දෙදෙනා; ප්‍රජාවිසාධනෙ, ප්‍රජාවන්ගේ අපීඩිඩිය කිරීමෙහි; පයස්විනොදූතකාර්මුකෙන, වාරවෘයෙන් ඔසවනලද දුනු ඇත්තාහුද [එහෙයිනි].

පයස්විනෙණ උදූතෙ කාර්මුකෙ යාභ්‍යාං තෙන පයස්විනොදූත කාර්මුකෙන-තෘතීයා බහුව්‍රීහියි. (පාඨාන්තරයෙහි—"පයස්විනොදූම විශ්‍රමෙන" කියාද පැනේ.

17. අහම් සමයඃ, මේ ශරත්ලක්ෂණවූ කාලයතෙම; රඝෝඃ, රඝු රජහුගේ; ආයුධම්, ධනුෂ; අධිජ්‍යම් කර්තුම්, (සතුරු රජුන් පරද වනු සඳහා) නහනලද දුනුදිය ඇතිකරනු පිණිස; [භවති, වේ;] ඉති, මේ හෙතුකොටගෙන; ශඞ්කිතෙන ඉව, බියවූවකු මෙන්; ශතමන්‍යුනා, ඉන්ද්‍රයා විසින්; සඛම්, සඛිභාවූ; ධනුඃ, වාපයතෙම; සජ්‍යහ්‍රෙ, හකුළුවනුලැබී; (හරනලදැයි සේයි).

අධිගතා ජ්‍යා යත්‍ර තත් අධිජ්‍යම්-සප්තම්බහුව්‍රීහියි.

18. පුණ්ඩරීකාතපත්‍රඃ, හෙළපියුම් නමැති ශ්වෙතවර්ණ ඡත්‍රඇති; විකශත්කාශචාමරඃ, පුබුදුවන්නාවූ චැලුක්මල් නමැති චාමර ඇති; ඍතුඃ, ශරද්ඍතුතෙම; තම්, (හෙළපියුම්ක්වැනි ඡත්‍රයක් හා චැලුක් මල් වැනි චාමරඇති) ඒ රඝුරජහට; විඩම්බයාඉ්චක්‍රෙ, අනුක්‍රියා කෙළේය; (එපමණක්මුත්;) පුනඃ, නැවත; තච්ඡ්‍රියම්, ඒ රඝුරජහුගේ සම්පත්තියට; න ප්‍රාප, (ශරද්ඍතුතෙම) නොපැමිණියේය. (හෙළපියුම් හා චැලුක්මල්ඇති ශරද්ඍතුතෙම එවැනි ඡත්‍රචාමරඇති රඝුරජුට ඒ දෙකින් සමානව ක්‍රියාකළ පමණමුත් ඒ රජහුගේ සැපත වැනි සම්පත්තියකට පැමිණිය නුහුණුයේය යනු භාවයි).

පුණ්ඩරීකමෙව ආතපත්‍රං යස්‍ය සඃ 'පුණ්ඩරීකාතපත්‍රඃ' විකසන්ති කාශානි එව චාමරාණි යස්‍ය සඃ 'විකසත්කාශචාමරඃ' යීද වාක්‍යයි.

19. ප්‍රසාදසුමුඛෙ, පැහැදීමෙන් යහපත් මුවඇති; තස්මින්, ඒ රඝුරජහු කෙරෙහිද; විශදප්‍රභෙ, නිර්මලකාන්තිඇත්තාවූ; චන්ද්‍රෙ ව, සඳු කෙරෙහිද සෙ; චක්‍රෝඃ, දෙදෙනා කෙරෙහි; තදූ, එකල්හි; චක්‍රුඃසමනාම්, ඇස් ඇත්තවුන්ගේ; සමරසා, සමාන ආස්වාදඇති; ප්‍රීතිඃ, ප්‍රීතියක් තොමෝ; ආසීත්, වූවාය.

---

* මේ ශ්ලෝකය සර්වඥ පොතෙක නොපැනේ.

20. හංසශ්‍රේණීෂු තාරාසු කුමුදවතසු ච වාරිෂු
විභූතයඃ සමුදියාතාං පක්ෂිණාං ඉව පතුරිණාං.

21. ඉක්ෂුවිකාශයනිඃශාදින්‍යඃ ගොපතුර්ගුණොදයම්
ආකුමාරකතොද්ඝාතං ශාලිගොප්‍යොජගුර්‍යශඃ.

මෙහි ජනානුරාගසවරූප ප්‍රීතිගුණය වර්ණනීයවූ රඝුරජු කෙරෙහි කිසිවිට විය. එයින් උත්කෘෂ්ටවූ චන්ද්‍රයා හා සමකක්ෂකාව යෙන් තද්ගුණභාගිත්වකීර්තනයෙන් රජතෙම සතුතය. එහෙයින් මේ තුල්‍යයොගිතා නම් අලඞ්කාරය වේ.

20. හංසශ්‍රේණීෂු, හංසපඞ්කතීන්හිද; තාරාසු, තාරකාවන්හිද; කුමුවත්සු, කුමුදුමල් බොහෝකොට ඇති; වාරිෂු ව, ජලයන්හිද; තදියානාම්, ඒ රඝුරජහු සම්බන්ධවූ; යශසාම්, කීර්තීන්ගේ; විභූතයඃ, සම්පත්තීහු; පක්ෂ්‍යඝ්‍රාඃ ඉව පතුරුවනලද්දාහුදෝහෝ; (අන් පරිද්දෙකින් මොවුන්ගේ ඛවලත්වය කෙසේ වීද යනු භාවයි).

මේ උත්ප්‍රේක්ෂාලඞ්කාරයෙහි ඉවශබ්දය උත්ප්‍රේක්ෂාව්‍යඤ්ජකයි. කුමුදානි සන්ති යෙෂු කුමුවතසු- "කුමුදනඩවෙතසෙභ්‍යොඩ මතුප්" යන්නෙන් "කුමුද" ශබ්දයාකෙරෙන් අස්‍යාර්ථයෙහි ඩිම තුප් ප්‍රත්‍යයයෑ හෙවත් 'ඩින්' වූ මතුප්‍රත්‍යයයි.

21. ඉක්ෂුවිකාශයනිඃශාදින්‍යඃ, උක්ඛස්සෙවණෙහි හුන්නාවූ; ශාලි ගොප්‍යඃ, හැල්ගෙවිලියෝ; ගොප්තෘඃ, (ජනයන්) රක්නාවූ; තස්‍ය, ඒ රඝුරජහුගේ; ගුණොදයම්, ගුණයෙන් හටගත්තාවූ; ආකුමාර කතොද්ඝාතම්-ආකුමාර, කුමරුවා පටන් පැවති; කතොද්ඝාතම්, කථාරම්භ ඇත්තාවූ හෙවත් ළදරුවන් විසිනුදු වර්ණනා කරනු ලබන්නාවූ; යශඃ, යසස; ජගුඃ, ගායනය කළාහුය; නොහොත්— යශඃ, යසස; ආකුමාරකතොද්ඝාතම්, කුමාරවූ රඝුහුගේ (ඉඳුවිජ යාදි) කථාවන් දක්වා ආරම්භ ඇතිකොට; ජගුඃ, ගායනය කළාහුය.

මෙහි "ආකුමාරකතොද්ඝාතම්" යන්න කර්මවිශෙෂණද ක්‍රියාවිශෙෂණද වෙයි. කර්මවිශෙෂණපක්ෂයෙහි-"කුමාරාදුරභ්‍ය ආකුමාරම්, කථායා උද්ඝාතඃ කතොද්ඝාතඃ, ආකුමාරං කතොද් ඝාතොයස්‍ය තත්" යනු වාක්‍යයි. ඉතරපක්ෂයෙහි-"කුමාරස්‍ය කථාඃ 'කුමාරකථාඃ' තත ආරභ්‍ය 'ආකුමාරකථම්' ආකුමාර කථම් උද්ඝාතොයස්මින් කර්මණි තත්" යනු වාක්‍යයි-[ආකුමාර කතොද්භූතම්' යීද කිසි පොතෙක පාඨයි].

"ඉක්ෂුවිකාශයනිඃශාදින්‍යඃ" යන්නෙහි "ශායා" ශබ්දයාගේ නපුංසකත්වය ඡායාවිගේ බාහුල්‍යය හැඟෙන කල්හි සමාසඡාඡතු

22. ප්‍රසඤ්ඣාදෙදඤ්ඣාදමහඃ කුමහයොනෙර්හෞජසඃ
රඤ්ඣොරහිහවාඝඞ්කි චක්ඣුහෙ මිඤ්ඣනාං මනඃ.

23. මදෙදග්‍රාඃ කකුද්මන්තඃ සරිතාං කූලමුද්‍රුජ්‍යාඃ
ලීලාඛෙලමනුප්‍රාප්තුඃ මහොක්ෂාණක්ෂය වික්‍රමම්.

24. ප්‍රසවෛඃ සපතපණිඝ්නානාං මදගඣිහිරාහතාඃ
අස්‍රඤ්ඣෙව නන්නාඝාඃ සපතඛෙව ප්‍රසුස්‍රුවුඃ.

විධින් සිඩයි. එහෙයින් "ඉක්ෂූණාං ශාඣා" 'ඉක්ඣුවඤ්ඣාඝම්' යි ඤඣ බහුඛයෙන් තත්පුරුෂවාක්‍යය ගතයුතුයි. "ඣායා බාහුල්‍යෙ" යන සූත්‍රයෙන් ඣායාන්තතත්පුරුෂයතෙම පුම්පදඋතීබාහුල්‍යඤ ඇති කල්හි නපුංසක වේ මහාවෛයාකරණ 'ශ්‍රීහටොඣිදිඤිනයන්' විසින් මෙයම "ඉක්ඣුවඤ්ඣායානිඤ්ඣාදින්‍යඃ" යි උදාහරණ කරනලද්දේය. එහිද "ඉක්ඣුවඤ්ඣාඝ" ශබ්දය මය. "ආනිඤ්ඣාදින්‍යඃ" යි උත්තරපදය "ඣාඩ්" ප්‍රත්‍යෙලඤ ඇත්තේඤයි සැලකිම පමණක් වෙතසි.

22. මහෞජසඃ, මහත් තෙජස්ඇති; කුමහයොනෙඃ, අඤඤඤ මුනිහුගේ; උදඣාත්, පනළ විඤමන් [අඤනිඞිතරෑව උදුවීමෙන්]; අමඣඃ, ජලඤතෙම; ප්‍රඝඣාද, පැහැදුණේඤ; රඤ්ඣොඃ, රඝුරජහුගේ; [උදඣාත්, පනළවීම හෙතුකොටගෙන;] අනිහවාඝඞ්කි, අඤිහව නඤ පිළිබඳ සැක ඇත්තාවූ; මිඤ්ඣාම්, සතුරන්ගේ; මනඃ, චිත්තඤ තෙම; චක්ඣුහෙ, කැලඹුණේඤ හෙවත් කිලුටට පැමිණියේඤ. (අඤඤොඤ්ඣාදයෙනි ජලඤෝ පහදිනි යනු ශාඤෙත්‍රාකතියි.)

23. මදෙදග්‍රාඃ, මදයෙන් උසස්වූ; කකුද්මන්තඃ, මහාකකුද (මහත් මොල්ලි) ඇත්තාවූ; සරිතාම්, නදීන්ගේ; කූලමුද්‍රුජ්‍යාඃ, ඉවුරු බිඳ හෙළන්නාවූ; මහොක්ෂාණඃ, මහාවෘෂභයෝ; ලීලාඛෙලම්, විලාසයෙන් මනොඤවූ; තඤඤ, ඒ රජහු පිළිබඳවූ; වික්‍රමම්, ශෞඤඤඝට; අනුප්‍රාප්තුඃ, අනුක්‍රියා කළාහුඤ.

කූලානි උද්‍රුජන්තීති 'කූලමුද්‍රුජ්‍යාඃ'-"උදි කූලෙ රුජිවහොඃ" යන සූත්‍රයෙන් කූලඤ පුම්පද කල්හි "උත්" පූර්ව රුජ ධාතුහු කෙරෙන් "බඤ්" ප්‍රත්‍යඤයයි. ඉක්බිති "අරුද්ඣිඤදඣනඤඤ මුම්" යන සූත්‍රයෙන් මුමාගමයි.

24. මදගණ්ඩිඝඃ, මදජලයට බදු ගණ්ඩ ඇත්තාවූ; සපතපණිඝ්නානාම්, රුක්අත්තනවෘඤඤයන් පිළිබඳවූ; ප්‍රසවෛඃ, පුෂපඤන් විසින් ආහතාඃ, පහරනලද්දාවූ; නන්නාඝාඃ, ඒ රඝුරජහුගේ හස්තිහු අස්‍රු යඣාඉව, [පහළ නිමිතින්වූ] සපඣායෙන් මෙන්; හෙවත් නොඉව සීමෙන් මෙන්; සපතඣා එව, සත්පරිද්දෙකින්ම; ප්‍රසුස්‍රුවුඃ, මදවඝීණඤ කළහ. (රුක්අත්තනම්ල් මදගඣවත් හෙයින් විරුඣහස්තිහුඤ යන සැකයෙන් හස්තිහු මදවඝීණඤ කළඃහුඤයි ඤස්සි.)

25. සරිතඃ කුර්වතී ගාධාඃ පථශ්චාශ්‍යානකර්දමාන්
යාත්‍රායෛ චොදශ්වාමාස තං ශකෙතඃ ප්‍රථමං ශරත්.

26. තස්යෛම සම්‍යග්ඝුතෝ වහනිර්වාජිනීරාජනාවිධෞ
ප්‍රදක්ෂිණාර්චිර්ව්‍යාජෙන හස්තෙනෙව ජයං දදෞ.

27. ස ගුප්තමූලප්‍රත්‍යන්තඃ ශුඛපාර්ෂණ්ගීරයානවිතඃ
ෂඩ්විධං බලමාදාය ප්‍රතස්ථෙ දිගජිගීෂයා.

මදවතහය වත සපතසථානය පාලකාව්‍යයෙහි—"සරාන් කථාභ්‍යාං මෙඛ්‍රාවව නෙත්‍රාභ්‍යාව මදස්‍රැනිඃ" යනුවෙන් දක් වනලදී. සොඬින් හෙවත් දෙනාසාපුටයෙන්ද දෙකොපොලින්ද ලිඛහයෙන්ද දෙඇසින්ද යන සත්තැනින් හස්තීන්ගේ මදවදනය වේ.

25. සරිතඃ, නදීන්; ගාධාඃ කුර්වතී, (සුවසේ එතරවන පරිද් දෙන්) නොගැඹුරු කරන්නාවූ; පථශ්ච, මාර්ගයන්ද; ආශ්‍යාන කර්දිමාන්, විඝළිමඬ ඇත්තවුන් (කරන්නාවූ); ශරත්, (සෘතුභූත) ශරත්තොමෝ; තම්, ඒ රඝුරජහු; ශකෙතඃ, උත්සාහ ශකතියට; ප්‍රථමම්, පළමුව; යාත්‍රායෛ, [දණ්ඩ] යාත්‍රාව පිණිස; චොදශ්වා මාස, මෙහෙයූ.

ප්‍රභාවමන්ත්‍රශක්තියෙන් යුක්තවූ රජහට ශරත් තොමෝ [තොමෝම] උත්සාහය ඉපදවූවාය යිසේයි.

26. වාජිනීරාජනාවිධෞ—වාජි, අශ්වයන්ගේ; නීරාජනාවිධෞ, නීරාජනානම් ශාන්තිකර්මයෙහි; සම්‍යක්, විධිවූ පරිද්දෙන්; හුතඃ, හොම කරනලද; වහනිඃ, ගිනිතෙම; ප්‍රදක්ෂිණාර්චිර්ව්‍යාජෙන, පැද කුණුවූ ගිනිසිළුහුගේ ව්‍යාජයෙන්; හස්තෙන ඉව, අතින් මෙන්; තස්මෛ, ඒ රඝුරජහට; ජයම්, ජය; දදෞ, දුනය කෙළේය.

නීරාජනායෙහි වාජිග්‍රහණය ඉජාදින්වද උපලක්ෂණයි. ඔවුන් සඳහාද නීරාජනාව කරනු ලබන හෙයිනි. මෙකී ජයනිමිත්තය ආශ්වයාත්‍රායෙහි කියනලදමැයි:—

"ඉඩඃ ප්‍රදක්ෂිණගතෝ හුතභුග් නෘපස්‍ය
ධාත්‍රීං සමුද්‍රරශනාං වශගාං කරොති"යි.

27. ගුප්තමූලප්‍රත්‍යන්තඃ, රක්නාලද සවනිවාසසථානය හා ප්‍රාන්ත දුර්ගඅන්තාවූ; ශුඛපාර්ෂ්ණිඃ, උපුටනලද පිටසතුරන් ඇති තොහොත් යෙනාව විසින් රක්නාලද පිටුපෙදෙස්ඇති; අයානවිතඃ, යහපත් දෙවයෙන් යුක්තවූ; සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; ෂඩ්විධම් බලම්, [මෞලාදි] සවැදෑරුම් සෛන්‍යය; ආදාය, රැගෙන; දිග්ජිගීෂයා, දිගුන් දිනනු කැමැත්තෙන්; ප්‍රතස්ථෙ, ගියේ.

කියනලදමැයි ෂඩ්විධබලය කොණාන්තරයෙහි—

"මෞලංභෘත්‍යං සුහෘත්සෙත්‍රණී මිශ්‍රදූව්‍යක්ෂං බලම්" යි.

28. අවාකිරන් වයොවෘඩ්‍යාසතං ලාජෛඃ පෞරයොෂිතඃ
පෘෂතෛර්මන්දරොද්ධූතෛඃ ක්ෂීරොර්මිභිරිවාවෘතම්.

29. ස සයෞ ප්‍රථමං ප්‍රාචීං තුල්‍යඃ ප්‍රාචීනවර්හිෂා
අභීනානනිලොද්ධූතෛඝනජිත්‍යනනිව කේතුභිඃ.

30. රජෝභිඃ ස්‍යන්දනොද්ධූතෛඃ ශිතෛශ්චව ඝනඝනනිහෛඃ
භුවඝ්නලම්බ වෛ්‍යාම කුඛිඝ්‍යොමෛව භූතලම්.

---

28. වයොවෘඩ්‍යාඃ, වයසින් වැඩුවූ (මහලුවූ); පෞරයොෂිතඃ, කාන්තාරික සත්‍රීහු; තම්, ඒ (ඝන්ධාවූ රඝුරජහට); ලාජෛඃ, [ආවාර පිණිස වූ] විලඳින්; අවාකිරන්, භාත්පස ප්‍රක්ෂෝප කළහ; (විලඳ ඉස්සානුය යියේයි). [කවුරු කවරක්හට මෙන්ද?] ක්ෂීරොර්මිභිඃ, ක්ෂීර සාගරතරඞ්ගයෝ; මන්දරොද්ධූතෛඃ, මන්දරමථනයෙන් නැංගාවූ; පෘෂතෛඃ, දියබිඳින්; අවෘතම් ඉව, විෂ්ණුහට මෙනි.

මෙහි පූර්වාක්‍යගත රඝු, ලාජ, පෞරයොෂිත් යන මොවුන් හා අපරවාක්‍යගත අවෘත, පෘෂත, ක්ෂීරොර්මීන්ගේ සාම්‍යය දැක්වූයෙන් වාක්‍යාර්ථොපමාලඞ්කාරය වේ.

29. ප්‍රාචීනවර්හිෂා, ඉඳුරා හා නොහොන් ප්‍රාචීනවර්හිස් නම් ඔහරපුල් හා; තුල්‍යඃ, සදෘශවූ; සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; අනිලොද්ධූතෛඃ, [අනුකූල] වාතයෙන් නහනලද්දාවූ; කේතුභිඃ, ධ්වජයන් කරණ කොටගෙන; අභීනාන්, සතුරන්; තර්ජයන්ඉව, නැති ගන්වන්නාක් මෙන්; ප්‍රථම්, පළමුකොට; ප්‍රාචීම්, පෙරදිගව; යයෞ, ගියේය.

"අනුකූලානිලොද්ධූතෛඃ" යිද කිසිපොතෙක පාඨයි. මෙහි "තර්ජයනනිව කේතුභිඃ" යනු පාණිනීය වෛයාකරණාවාර්‍ය්‍ය ශ්‍රීභූතෙන්ද්‍රසරස්වතී ආදීන් විසින්ද උදාහරණකොට ගන්නාලද්දකි. එසින් කිව. තත්බොධිනියෙහි:—"තර්ජයනනිව කේතුභිඃ ඉති ප්‍රයොගසතු ණිජනනාදඃමාද් හෛවාදිකාත් තර්ජතෙර්ා හෙතු මණණිච් බොධ්‍යඃ" යි.

30. [කුමක් කෙරෙමින් ගියේද යත්?] ස්‍යන්දනොද්ධූතෛඃ, රථයෙන් උදහනවූ; රජෝභිඃ, රජුන් කරණකොටද; ඝනඝනනිහෛඃ, [වර්ණයෙන් ක්‍රියායෙන් පරිමාණයෙන්] මෙඝයන් වැනිවූ; ගජෛශ්චව, ඇතුන් කරණකොටද; [පිළිවෙළින්;] වෛ්‍යාම, ආකාශය; භුවඝ්නලම් ඉව, පෘථිවිතලය මෙන්ද; භූතලම්, පෘථිවිය; වෛ්‍යාම ඉව, අහස මෙන්ද; කුර්‍වන්, කෙරෙමින්; [යයෞ] ගියේය.

මෙහි උද්දිෂ්ටොපදර්‍ශියන්ට පිළිවෙළින් අනුදෙදෘශ කළ හෙයින් යථාසඞ්ඛ්‍යාලඞ්කාරය වේ.

31. * පුරොගෛඃ කලුෂාසයස්‍ය සහප්‍රස්ථායිභිඃ කායාඃ
පශ්චාත්ප්‍රයායිභිඃ පඞ්කාශ්චක්‍රිරෙ මාගීහනිමනගාඃ.

32. ප්‍රතාපොඃග්‍රෙ නනඃ ශබ්දඃ පරාගඝනදනයනරම්
සයෞ පශ්චාදථාදීනි චතුඃසඤ්ඤෙව සා චමූඃ.

33. මරුපෘෂ්ඨානුදමහාංසි නාව්‍යාඃ සුප්‍රතරා නදීඃ
විපිනානි ප්‍රකාශානි ශකනිමනඩාවචකාර සඃ.

---

31. තස්‍ය, ඒ (රඝුරජ) හුගේ; පුරොගෛඃ, පෙරටුව යන සෙනෙයන් විසින්; මාගීහනිමනගාඃ, මාගීහසථවූ කදීනු; කලුෂාඃ, කැලඹුණාහුද; සහප්‍රස්ථායිභිඃ, සමඟ යන සෙනෙයන් විසින්; කායාඃ, සවලපජල ඇත්තාහුද; පශ්චාත්ප්‍රයායිභිඃ, පසුව යන සෙනෙයන් විසින්; පඞ්කාඃ, මඩවුවෝද; චක්‍රිරෙ, කරනු ලැබුහ.

මාගීහසථාඃ නිමනගාඃ මාගීහනිමනගාඃ- ශාකපාර්ථිවාදෙඃ උප සඞ්ඛ්‍යානයෙන් සමාසයි. මෙහි අනෙකපාදඝතවූ "චක්‍රිරෙ" යන ක්‍රියාපදය සර්වාඛ්‍යොපකාරනුයි ක්‍රියාඝනදීපකාලඞ්කාරය වේ.

32. අග්‍රෙ, ඉදිරියෙහි; ප්‍රතාපඃ, තෙජසද; තතඃ, තදනනතර වැ (දෙවනුවැ); ශබ්දඃ, [සෙනාවගේ] කලකලශබ්දයද; තදනනතරම්, ඊට අනතුරුවැ (තුන්වෙනුවැ); පරාගඃ, ධූලියද; පශ්චාත්, පසුවැ (සතරවෙනුවැ); රථාදි, රියආදි සිවුරඟ සෙනඟදැයි; ඉති, මෙසේ; චතුඃසඤ්ඤා ඉව, සතර සමූහයක් ඇත්තියක බඳුවූ; සා චමූඃ, ඒ සෙනාතොමෝ; යයෞ, ගියාය.

"රථානීකම්" යන පාඨයෙහි ඉතිශබ්දය අධ්‍යාහාරය වේ. චිතියපාදය "පනාඝාඝනදනනතරම්" කියාද පාඨයි.

33. සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; ශකතිමන්ත්වාත්, ශකතිඇතිහෙයින්; මරුපෘෂ්ඨානි, වැලිපිටු (දිය නැතිතැන්); උදමහාංසි, නැහුණුදිය ඇත්තන්; වකාර, කෙළේය; නාව්‍යාඃ, නැවින් තරණය කටයුතුවූ; නදීඃ, ගඟනාවන්; සුප්‍රතරාඃ, සුවසේ තරණය කටහැක්කන්; [වකාර, කෙළේය;] විපිනානි, අරණ්‍යයන්; ප්‍රකාශානි, වෘක්ෂරහිත යන හෙවත් එළි වූවන්; [වකාර, කෙළේය.]

ශකතිහුගේ උත්කර්ෂය හෙතුකොටගෙන රඝුරජහට නොයා හැකි කිසියම් ස්ථානයෙක් නොවීය යනු භාවයි.

මෙද ක්‍රියාඝනදීපකාලඞ්කාරයි.

---

* සම්භර රඝුවංශපොත්වල මේ අනාපැනේ.

34. සසෙනාං මහතීං කෂීන් පූර්‍යසාගරගාමිනීම්
බහෝ හරජතාහ්‍රඤ්ඡාං ගඞ්ගාමිව භගීරථඃ.

35. තත්‍යාජීතෙඃ ඵලමුත්ඛාතෙඛිලෙනශව බහුධා නෘපෙඃ
තස්‍යාසිදුල්වණෝ මාගීඃ පාදපෙරිව දන්තිනඃ

36. පෞරස්ත්‍යානෙවමාක්‍රාමංස්තාංස්තාන් ජනපදාන් ජයී
ප්‍රාප තාලිවනශ්‍යාමමුපකණ්ඨං මහොදධෙඃ.

---

34 මහතීම් සෙනාම්, මහත්වූ සෙනාව; පූර්‍යසාගරගාමිනීම්, නැඟෙනගිර මුහුදු කරා යන්නියක කොට; කෂීන්, ආකර්‍ෂණය කරන්නාවූ; සඃ, (රඝුරජ) තෙමේ; හරජතාහ්‍රඤ්ඡාම්, මෙහෙසුරුහුගේ ජටාවෙන් ගිලිනුණාවූ; ගඞ්ගාම්, ආකාශගඞ්ගාව; [කෂීන්, නැඟෙනගිරමුහුදු කරා ආකර්‍ෂණය කරන්නාවූ;] භගීරථඃ ඉව, භගීරථරජහු මෙන්; බහෝඃ, බැබළී.

කපිලමුනිනුවිසින් දවනලද්දුවූ සගරරජුන්ගේ පරම්පරාවෙහිවූ කිසියම් මුනුබුරකු මේ "භගීරථ" ශබ්දයෙන් ප්‍රකාශකෙරෙයි. මහතෙම කිලුට ශුද්ධකරනු පිණිස මෙහෙසුරුහුගේ කිරීටයෙන් අහස්ගඟ පොළොවට බැස්වීලු. ඔහුගේ සම්බන්ධය හෙතුකොට ගෙන ගඞ්ගානදීතොමෝ "භාගීරථී" යයි කියනුලැබෙයි යනු පුරාණ කථායි.

35. ඵලම්, [වෘක්ෂපක්ෂයෙහි] පලමල්, තත්‍යාජීතෙඃ, හරවනලද්දුවූ උත්ඛාතෙඃ, පළනලද්දුවූ; බහුධා, බොහෝ පරිද්දෙන්; නෘපෙඃ, සිදිනලද්දුවූ; පාදපෙඃ, වෘක්ෂයන් කරණකොටගෙන; දන්තිනඃ ඉව, හස්තියක්හටමෙන්; ඵලම්, [නෘපපක්ෂයෙහි] ලාභය; තත්‍යාජීතෙඃ, හරවනලද්දුවූ; උත්ඛාතෙඃ, [සවකීය පදයෙන්] උපුටනලද්දුවූ; බහුධා, බොහෝ පරිද්දෙන්; නෘපෙඃ, [යුධයෙහි] පරදවනලද්දුවූ; නෘපෙඃ, රජුන් කරණකොටගෙන; තස්‍ය, ඒ (රඝුරජ) හට; මාගීඃ, මාගීය්‍යතෙම; උලවණඃ ආසීත්, ප්‍රකාශ වී.

"තත්‍යාජීතෙඃ" යනු ණ්‍යන්තවූ නී ධාතුහු කෙරෙන් අප්‍රධානකර්මයෙහි ක්ත ප්‍රත්‍යයයි.

වෘක්ෂයන්මද රජුන්මද විශෙෂණවූ එකසඞ්ඛ්‍යරූපපදඝටිත උපමානොපමෙයවත්හෙයින් මේ ශෙලෂොපමාලඞ්කාරය වේ.

36. ජයී, දිනාගත්තුවූ ඒ රඝුරජතෙම; පෞරස්ත්‍යාන්, පූර්‍වදිගාවෙහිවූ; තාන් තාන් ජනපදාන්, සියලු දෙශයන්; ආක්‍රාමන්, ඔබනේ, තාලිවනශ්‍යාමම්, තල්වනයෙන් සම්වන්වූ; මහොදධෙඃ උපකණ්ඨම්, මහසයුර වෙනට (මුනුදුකර පෙදෙසට); ප්‍රාප, පැමිණියේය.

37. අනම්‍රාණාං සමුඛතීඝසමාන්සිඤ්චරසාදිව
ආතමා සංරක්ෂිතඃ සුහෙමඒතතිමාශ්‍රිත්‍ය වෛතසිඊ.

38. වඛානුත්ඛාය තරසා නෙතා නෞසාධනොදඃතාන්
නිවබාන ජයසතමහාන් ගඛාස්‍රොතෝ'නතරෙඝු සඃ.

39. ආපාදපදම්ප්‍රණතාඃ කලමා ඉව තෙ රඝුම්
එලෛඃ සංවඛියාමාසුරුත්ඛාතප්‍රතිරොපිතාඃ.

"ජයි" යනු "ජිදාඝ්ණිවිශ්‍රිණවමාවෘඒභාඃයමපරිභූප්‍රභූභාඃශව" යන්නෙන් ශිලාඒ ඉනිත්‍රතඃඝානත ඝාදනනයි.

37. අනම්‍රාණාම්, නොනැමෙන්නවුන්; සමුඛතීඃ, උපුමා ඝර නාවූ හෙවත් සතුරන් මූලාඋපිත්‍ත කරන්නාවූ; තසමාත්, ඒ රඝු රජහු කෙරෙන්; සිඤ්චරසාත් ඉව, නදීවෙගයෙන් මෙන්; සුහෙමඃ, සුහමදෙශීඃයවූ ඝත්‍රිඃයන්විසින්; වෛතසිඊ වෘත්තිම්, වේවැල් පිළි බඳ පැවැත්ම (අවනතඝාවඃ); ආශ්‍රිත්‍ඃ, ඇසුරු කොට; ආතමා, තෙමේ; සංරක්ෂිතඃ, මනාකොට රක්නාලද්දේඃ. (ඃටත්විඃමන දිවිරැක ගත්නාලද්දේඃ යිසේයි).

ඉතා බලවතකුවිසින් විරොධිව ඉදිරියට පමුණුවනලද දුර්ල තෙම හැමතන්හි අවනතව වෙතසධර්මයෙහි පිහිටන්නේඃ. එම කිඝ කෞටිල්‍ඃයෝ "බලියසාඝියුකෙනා දුබලඃ සඞ්ඝාතුප්‍රණ නෝ වෙනසධර්මානිඝෙන්" යනුයි.

38. නෙතා, ජනඝාඃකවු; සඃ, ඒ රඝුරජතෙමේ; නෞසාධනොදඃතාන්, නැව් කරණකොට සඝනබවු; වඛාන්, වහුරජුන්; තරසා, බලාත්කාරයෙන්; උත්ඛාඃය, උත්මූලනඃ කොට හෙවත් මුලින් උපුටා; ගඛාස්‍රොතොනතරෙඝු, ගඛානදීප්‍රවාහයන් අතුරෙහි (ගහමැද වූපත්හි); ජයසතමහාන්, ජයටැම්; නිවබාන, හිඳුවි.

"වඛාන්" යනු ජනපදවාවකඃබදයෝ එහි රජුන් ප්‍රකාශ කෙරෙතැයි කීඃහයින් ඝත්‍රිඃයවාවක වේ. එයින් කිඝ:—"සුහමා දඃඃ ශබදඃ ජනපදවචනාඃ ඝත්‍රිඃමාචක්ෂතෙ" යි.

39. ආපාදපදම්ප්‍රාණතාඃ, පාදපදම්ඃ දක්වා අවනතවූ හෙවත් පාමුල වැඳවැටුණාවූ; උත්ඛාතප්‍රතිරොපිතාඃ, උදුරා නැවත පිහිටු වනලද්දාවූ; තෙ, ඒ වඛාඃජනපදසඃඝත්‍රිඃයාඃ; ආපාදපදම්ප්‍රණ තාඃ, පියුම්මුල දක්වා නැමුණාවූ; උත්ඛාතප්‍රතිරොපිතාඃ, උදුරා නැවත හිඳුවනලද්දාවූ; කලමාඃ ඉව, කලමනම් ශාලිව්‍රීහීන් මෙන්; රඝුම්, රඝුරජහු; එලෛඃ, ඵනයෙන් දෙහෝ නොඵහොත් අස්වැන්නෙන්; සංවඛියාමාසුඃ, වඩිනඃ කළහ.

40. සතීතභීඃ කපිශාං සෛන්‍යෝද්ධබ්ධරදසෙතුභිඃ
උනකලාදර්ශිතපථඃ කලිඞ්ගාභිමුඛෝ යයෞ.

41. ස ප්‍රතාපං මහෙන්ද්‍රස්‍ය මූර්ධ්නි තීක්ෂ්ණං න්‍යවෙශයත්
අඞ්කුශං මිරදස්‍යෙව ඝනනා ගම්භීරවෙදිනඃ.

ශ්ලෙෂොපමාලඞ්කාරයි-පූර්වමුත්ඛාතාඃ පශ්චාත් ප්‍රතිරොපිතා උත්ඛාතප්‍රතිරොපිතාඃ" යි වාක්‍යයයි. පූර්වකාලවත්වූ උත්ඛාත ශබ්දය හා අපරකාලවත්වූ ප්‍රතිරොපිත ශබ්දයාගේ සාමානාධිකරණ්‍යය ඇත්තෙන් කර්මධාරයසමාසයයි. "ඝනානානුලිපතඃ" යනු මෙහි.

40. සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; බබ්බිරදසෙතුභිඃ, බදනාලද ඇතුන් වැනි හේ ඇති; සෛන්‍යෛඃ, සෙනාවන් කරණකොටගෙන; කපිශාම්, කපිඥාතම් නදිය; තීර්ත්වා, තරණය කොට; උනකලාදර්ශිතපථඃ- උතුකල, එතම් ප්‍රදෙශයෙහි රජුන් විසින් හෙවත් ඔඩ්ඩිරජුන් විසින්; ආදර්ශිතපථඃ, දක්වනලද මාර්ගය ඇත්තේ; කලිඞ්ගාභිමුඛඃ, කලිඟු රටට අභිමුඛ වැ; යයෞ, ගියේය.

"ජඝනනාථප්‍රානනදෙශ උනකලඃ පරිකීර්තිතඃ" යුබැවින් ජඝනනාථක්ෂෙත්‍රයට අසල පිහිටි "ඔඩ්ඩ" දෙශය "උනකල" නමැයි දන්නා ලැබේ.

41. සඃ, ඒ රඝු රජතෙම; මහෙන්ද්‍රස්‍ය, මහෙන්ද්‍රනම් කුලපර්වතයාගේ; මූර්ධ්නි, මස්තකයෙහි; තීක්ෂ්ණම්, ඉවසිය නොහැකිවූ; ප්‍රතාපම්, තෙජස; ඝනනා, සාර්ථතෙම; ගම්භීරවෙදිනඃ, ගැඹුරු දැනුම් ඇති; විරදස්‍ය, හස්තිඃක්ෂුගේ; මූර්ධ්නි, මස්තකයෙහි; තීක්ෂ්ණම්, තියුණුවූ; අඞ්කුශම් ඉව, අකුස්සක් මෙන්; න්‍යවෙශයත්, තැබී.

මෙහි ටීකාචාර්‍යවූ මල්ලිනාථයන් විසින්:--

"මහෙන්ද්‍රා මලයඃ සහ්‍යඃ ශක්තිමාන්ඍක්ෂපර්වතඃ
වින්ධ්‍යශ්ච පාරියාත්‍රශ්ච සප්තෙතෙ කුලපර්වතාඃ"

යන විෂ්ණුපුරාණ වචනයද-

"තවග්‍රහදුරෙභාණිතස්‍යාවානමාංසස්‍ය ක්‍රුථනාදපි
ආතමානං යො න ජානාති ස ස්‍යාදගම්භීරවෙදිතා"

යන රාජපුත්‍රීය වචනයද-

"විරකාලෙන යො වෙත්ති ශිඤ්ඣාං පරිවිතාම්පි
ගම්භීරවෙදී විඥෙයඃ ස ගජො ගජවෙදිභිඃ"

යන මෘගවර්‍යීය වචනයද නිදර්ශනයි.

42. ප්‍රතිජග්‍රාහ කාලිඞ්ගසේනාමසෙන්‍යගීජයාධනඃ
පක්ෂච්ඡෙදෝද්‍යතං ශක්‍රං ශිලාවර්ෂීව පර්වතඃ.

43. මිෂාං විෂහ්‍ය කාකුත්ස්ථසේතූන් නාරාවදුද්දීනම්
සේනාමඞ්ගලයානාන ඉව ප්‍රතිපෙදෙ ජයශ්‍රියම්.

44. වායව්‍යාසත්‍රවිනිර්ධූනාන් පක්ෂවිධානමහොදධෙඃ
ගජානීකාත් ස කාලිඞ්ගං තාක්ෂ්‍යඃ සර්පමිවාදදෙ.

---

42 ගජසාධනඃ, හස්තීන් යුද්ධොපකරණකොට ඇත්තාවූ හෙවත් ඇත්සෙනගින් බලවත්වූ; කලිඞ්ගඃ, කලිඟුරජතෙම; අසෛන්‍යඃ, ආයුධයන් කරණකොටගෙන; තම්, ඒ රඝුරජහු; ප්‍රතිජග්‍රාහ, [පෙරමුණට පැමිණ] පිළිගත්තේය; (විරොධිව ඉදිරිවියයි සේසි). [කෙසේද?] පක්ෂච්ඡෙදෝද්‍යතම්, පර්වතපක්ෂයන් සිදිමෙහි උත්සාහවත්වූ; ශක්‍රම්, ශක්‍රයා [ඉදිරියට පත්]; 'ශිලාවර්ෂී පර්වතඃ ඉව, [ගල්වැසි වස්වන] ශිලාවර්ෂී පර්වතය මෙනි. [ශක්‍රයාගේ ඉදිරියට විරොධිව පැමිණි ශිලාවර්ෂී පර්වතය මෙන් රඝුරජුගේ ඉදිරියට කලිඟුරජ යුද පිණිස පැමිණියේය යනු භාවයි.

43. කාකුත්ස්ථඃ, කකුත්ස්ථයාගේ ගොත්‍රාපත්‍යවූ [රඝුරජ] තෙම; තත්‍ර, ඒ මහෞඝප්‍රවේගයෙහි; විෂාම්, සතුරන්ගේ; නාරාවදුද්දීනම්, නාරාවයෙන්වූ වැලලිය නොහොත් නිවැස්ස; විෂහ්‍ය, ඉවසා; සත්, ශාස්ත්‍රාකෘත පරිද්දෙන්; ඞ්ගලසේනාතඃ ඉව, ජය මඟුල් පිණිස අභිෂෙක කරනලද්දකු මෙන්; ජයශ්‍රියම්, විජයශ්‍රියට; ප්‍රතිපෙදෙ, පැමිණියේය.

මෙහි නිවැස්සෙන් තෙමිව අභිෂෙකමඞ්ගලයෙහි සර්වෞෂධි සනාතය හා සමානකොට කිව්හු විසින් උත්ප්‍රෙක්ෂිතයි.

44. සඃ, ඒ (රඝුරාජ) තෙම; වායව්‍යාසත්‍රවිනිර්ධූතාන්- වායව්‍යාසත්‍ර, වායුදෙවතාක ශරයෙන්; විනිර්ධූතාන්, වෙසෙසින් කම්පිතවූ; පක්ෂච්ඡිදාන්, පාඛ්ඩයක් භින්නවූ; ගජානීකාන්, හස්තිසමූහයා මධ්‍යයෙන්; කාලිඞ්ගම්, කලිඟුරජු; ආදදෙ, ගත්තේය; [කව රෙක් කවරකු මෙන්දයන්?] තාර්ක්ෂඃ, ගුරුළුතෙම; මහොදධෙඃ, සමුද්‍රමධ්‍යයෙන්; සර්පම්ඉව, නාගයකු (ගත්තාක්) මෙනි.

මෙහි රඝුතෙම ගුරුළකු හාද, හස්ත්‍යනීකය සමුද්‍රය හාද, කාලිඞ්ගතෙම නාගයකු හාද උපමෙය කරනලදහ-"කාලිඞ්ගානාං රාජා කාලිඞ්ගඃ තම්" යි තද්ධිතවාක්‍යයි. "ව්‍යඤ්ජනාදඞ්කලිඞ්ගා" දි සූත්‍රයෙන් අණ්ප්‍රත්‍යයයි.

---

* සමහර රඝුවංශපොත්වල මේ නොපෙනේ.

45. තාම්බූලිනාං දලෛඃ තත්ර රචිතාපානභූමයඃ
නාරිකේලාසවං සොඩාඃ ශාත්‍රවඤ්ච පපුර්‍යශඃ.

46. ගෘහීතප්‍රතිමුක්තස්‍ය ස ධර්මවිජයී නෘපඃ
ශ්‍රියං මහේන්ද්‍රනාථස්‍ය ජහාර න තු මේදිනීම්.

47. තතෝ වෙලාතටෛරේව ඵලවත්පූගමාලිනඃ
අගස්ත්‍යාවරිතාමාශාමනාශාස්‍යජයෝ ඝසෛඃ.

48. ස සෛන්‍යපරිභෝගේණ ගජදානසුගන්ධිනා
කාවේරීං සරිතාමපත්‍යුඃ ශඞ්කනීයාම්වාකරොත්.

---

45. තත්‍ර, ඒ මහේන්ද්‍ර පර්වතයෙහි; සොඩාඃ, [රඝුහුගේ] හටයෝ; රචිතාපානභූමයඃ, කරනලද පානභූමි ඇත්තාහු; නාරිකේලාසවම්, තෙරළුමත්පැන; තාම්බූලිනාං දලෛඃ, බුලත්පතින්; පපුඃ, පානඝකළහ (ජඝපානඝ කළාහුය යිසේයි); ශාත්‍රවං යශශ්ච, සතුරන්ගේ යසඝද; [පපුඃ, පානඝකළහ-දුරුකළහ යිසේසි].

ආපානස්‍ය භූමයඃ ආපානභූමයඃ රචිතා ආපානභූමයෝ යෛඃ තෛ රචිතාපානභූමයඃ-තතපුරුෂගර්භ බහුව්‍රීහිසමාසයි.

46. ධර්මවිජයී, ධර්මඝ පිණිස ජඝනන්නා සුලුවූ; සඃ නෘපඃ, ඒ රඝු රජතෙම; ගෘහීතප්‍රතිමුක්තස්‍ය, අල්වා මුදාහලද්දුවූ; මහේන්ද්‍ර නාථස්‍ය, මහෙන්ද්‍ර ප්‍රදේශාධිපති කලිඟු රජහුගේ; ශ්‍රියම්, ශොභාව; ජහාර, ගත්තේඝ; (ධර්මඝ පිණිසය යීසේයි); මෙදිනීම්, [ඔහු අඝත්] පෘථිවිඝ; න තු, නොගත්තේඝ [ශරණගතඝා කෙරෙහි සෙනහාන්විතබැවිනැයි යනු භාවයි.]

"පූර්‍වෝ ගෘහීතඃ පශ්චාත් ප්‍රතිමුක්තඃ ගෘහීතප්‍රතිමුක්තසහස්‍ය" යි කර්මධාරඝ සමාසවාක්‍යයි.

47. තතඃ ඉක්බිති හෙවත් පෙරදිග දිනිමට අනතුරුව; ඵලවත් පූගමාලිනඃ, පලඟත් ප්‍රවක්තුරුළුපෙළ ඇත්තාවූ; වෙලාතටෛඃ එව, වෙරළ සම්පයෙන්ම; අගස්ත්‍යාවරිතාම්, අගසතිවුනිනු විසින් හෝ අගසති තෙරුව විසින් හසළාවූ; ආශාම්, දිශාවට හෙවත් දකුණුදිගට; අනාශාස්‍යජඝඃ, [අඝතනයෙන් සිඩහෙයින්] ප්‍රාර්‍ථනා නොකටහැකි ජයඇත්තේ; යශෛඃ, කීර්තිඝ.

අගස්ත්‍යයතෙම දකුණුදිග අහස ඇසුරු කෙරෙයි යනු බ්‍රහ්ම පුරාණයෙහි:—

"අගස්ත්‍යෝ දක්ෂිණාශාමාශ්‍රිත්‍ය නභසි ස්ථිතඃ
වරුණස්‍යාත්මජෝ යෝගී විඣ්‍යවාතාපිමර්දී නඃ"යි කිහු.

48. සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; ගජදානසුගන්ධිනා, ඇතුන්ගේ මදජල යෙන් සුවඳවූ; සෛන්‍යපරිභෝගේණ, පිරිස් වැස්සන්ගේ පරිභොගඝ කරණකොටගෙන; කාවේරීම්, කාවේරීනම් නදිඝ; සරිතාඔප තෘඃ, නදීස්වාමිහු විසින් (සමුද්‍රඝ විසිනැයි සේයි); ශඞ්කනීයාම් ඉව, සැකකටයුත්තිඝක් වැනි; අකරොත්, කෙළේ. [සමොහාන ලක්ෂණ දර්ශිතයෙන් ස්වාමිභව පත්තිය කෙරෙහි අව්ශොසඝ වෙයි යනු භාවයි].

මෙහි චතුර්‍ථපාදඝ "ශඞ්කාස්පදමිවාකරොත්" යි කියි පොතෙක පාඨයි.

49. බලෛරධ්‍යුෂිතාඤ්චතස්‍ය විජිගීෂොගිතාධ්වනඃ
මාරීචොද්ග්‍රාහනහාරිතා මලයාද්ද්‍රෙරුපත්‍යකාඃ

50. සසඤ්ජුරශ්වක්ෂුණණානාමෙලානාමුත්පතිෂ්ණවඃ
තුල්‍යගන්ධිෂු මත්තෙභකටෙෂු ඵලරෙණවඃ.

සුෂ්ඨු ගඞ්ගා'සෞතිසුගඞ්ගඃ, ෂෂ්ඨීබහුව්‍රීහිඃ. "ගඞ්ගෂෞදුන්පූතිසුස්‍තුරහිභ්‍යඃ" යන සූත්‍රයෙන් සමාසාන්ත ඉකාරාදෙශඃ. මෙසේ ගඞ්ග ශබ්දයහට ඉකාරාන්තාදෙශය පත්තෙහි "ගඞ්ගෂෞතෙ ත්‍රාදෙඞ්ගානත්‍රහණං කර්තව්‍යම්" යනු වාර්තික හෙයින් නෙ සර්ගික ගඞ්ගයක් කියවිකල්ගිම ඉකාරාදෙශය වෙයි. එතකුදු වුවත් කවිහු නිරඞ්කුශයෝය. ආගන්තුකත්‍රය ඇතිකල්හිදු ඔවුන්ට ඉකාරාදෙශ ඉෂ්ටයෑ. එසේමැයි මාඝකාව්‍යයෙහි;—

"වවුරයුක්ජදගුවජ්ජසුගඞ්ගඃ සන්තනගාඤ්චනගානගිරෝ'ලිඃ" යිද–

නෛෂධකාව්‍යයෙහි:—"අපාං කි නාපනාය න වාරිධාරා ඤොඳුඃ සුගඞ්ගිඃ ඤොදතෙ තුෂාරාඃ" යිද ආගන්තුක ගඞ්ග ශබ්දය හටත් ඉකාරාදෙශය පිළිගන්නාලදි. යම් කෙනෙක්හට ඉනි ප්‍රත්‍යය අභිමතවිනම් "න කර්මධාරයාදාමන්ත්‍රර්ථිඃ" යි නිශ්ච හෙයින් ඉනිප්‍රත්‍යය පක්ෂයද ජඤන්‍ය වෙයි ටීකාවෙහි දක්වූහ.

49. විජිගීෂොඃ, දිනතු කැමැතිවූ; ගතාධ්වනඃ, ගියාවූ මාර්ගඇති; තස්‍ය, ඒ රඝුරජහුගේ; බලෛඃ, සේනාවන් විසින්; මාරීචොද්ග්‍රාහනහාරිතාඃ-මාරීව, මිරිස්වකයන්හි; උද්ග්‍රාහනත, පරිග්‍රමණය කරන්නාවූ; හෙවත් හැසිරෙන්නාවූ; හාරිතාඃ, හාරිතපක්ෂීන් ඇත්තාවූ; මලයාද්‍රෙඃ, මලයපර්වතය සම්බන්ධිවූ; උපත්‍යකාඃ, සමීප භූමිහු; අධ්‍යුෂිතාඃ, වාසය කරනලද්දාහුය (සමීප භූමිහි විසිම විය යිසේයි).

අධි පූර්ව "වසනිවාසෙ" යන්නහුගේ යොගයෙහි "උපාඛ්‍යාඞ්වසඃ" යි ආධාරයහට කර්මසංඥයි.

50. අඤ්චක්ෂුණණානාම්, අසුන් විසින් සුනුකරනලද; එලානාම්, එන්යාලුන්ගේ; උත්පතිෂ්ණවඃ, නැඟෙනසුලුවූ; ඵලරජස්හු; තුල්‍යගන්ධිෂු, [ඒහා] සමාන සුවද ඇත්තාවූ; මත්තෙභකටෙෂු, මතැතුන්ගේ කොපුල්හි; සසඤ්ජුඃ, ඇලුණාහුය.

මේ ශ්ලොකයට ඉක්බිතිවැ:—

"ආජානෙයබ්‍රකක්ෂුණණඵලෙලාක්ෂෝත්‍රයම්භවම්
ව්‍යානශෙ සමදි වෙව්‍යාම කිටකොෂාවිලං රජඃ" යි

ශ්ලොකයෙක් බොහෝ පොත්හි පැනෙතුදු පූර්වශ්ලොකය හා භාව සාම්‍යය ඇත්තෙන් අනිවෙශිතයි.

51. හොගිවෙණ්ටනමාගේඝු වන්දනානාං සමර්පිතම්
නාස්‍රස්‍යන් කරිණාං ග්‍රෙවං ත්‍රිපදිවෙජ්දිනාමපි.

52. දිශි මන්දුයතෙ තෙජෝ දක්ෂිණස්‍යාං රවෙරපි
තස්‍යාමෙව රඝෝඃ පාණ්ඩ්‍යාඃ ප්‍රතාපං න විශෙහිරෙ.

53. තාම්‍රපර්ණීම් සමෙතස්‍ය මුක්තාසාරං මහොදධෙඃ
තෙ නිපත්‍ය දදුස්තස්‍යෛම යශඃ ඝවමිව සඤ්චිතම්.

---

51. වන්දනානාම්, සඳුන් විෂයන්ගේ; හොගිවෙණ්ටනමාගේඝු, නයින්ගේ වෙළීමෙන් පහත්වූ තන්හි; සමර්පිතම්, පිහිටුවනලද් දුවු; ත්‍රිපදිවෙජ්දිනාම් අපි, පාදශෘඛලයන් සිදිනසුලුවුද; කරිණාම්, හස්තීන්ගේ; ග්‍රෙවම්, ග්‍රීවාබන්ධය; න අස්‍රස්‍යත්, නො එලුණේය.

මෙහි තෘතීයපාදය කිසි පොතෙක:—"නාලානං කරිණාං සස්‍රෙ" කියාත් පාඨයි.

52. දක්ෂිණස්‍යාං දිශි, දකුණු දික්හි; රවෙඃ අපි, සූර්‍යයාගේද; තෙජඃ, තෙජසතෙම; මන්දුයතෙ, මඳ වෙයි; [දක්ෂිණායන කාලයෙහි හිරුගේ තෙජස අඩුවෙයිනි]. තස්‍යාම් එව, ඒ දිශායෙහිම; පාණ්ඩ්‍යාඃ, පාණ්ඩ්‍යජනපදවාසි රජහු; රඝෝඃ, රඝුරජහුගේ; ප්‍රතාපම්, තෙජස; න විශෙහිරෙ, නො ඉවසූහ.

උත්තරායණ දක්ෂිණායන වශයෙන් සූර්‍යස්‍යාගේ ගමන විප්‍රකාර වෙයි. එයින් සූර්‍යස්‍යා දක්ෂිණායනයෙහි ගමන්කරන කර්කීවාදි මාසෂට්කයෙහි අඩුවූ තෙජස් ඇතිවෙයි. උත්තරායණයෙහි ගමන්කරන මකරාදි මාසෂට්කයෙහි හිරු කකීඃරශ්මි ඇත්තේ වෙයි. සූර්‍යස්‍යාගේ තෙජසද මැඩපවත්නා දක්ෂිණදිශායෙහි පවා රඝුරජහුගේ තෙජස ඉසිලිය නොහැකිව පැවැත්තේයයි රඝුහුගේ ප්‍රතාපාධික්‍යස්‍ය මෙයින් හැඟවූහ. එහෙයින් මේ ඵලාපත්තා ලඞ්කාරය වේ.

53. තෙ, ඒ පඞ්ක්තිරජහු; තාම්‍රපර්ණීසමෙතස්‍ය, තාම්‍රපර්ණීනම් නදිය හා එක්වූ; මහොදධෙඃ, මහාසාගරය සම්බන්ධවූ; [සචිතම්, රැස්කරනලද]; මුක්තාසාරම්, උතුම්වූ මුතු; ඝවම්, ඝවකියවූ; සඤ්චිතම්, රැස්කරනලද; යශඃ ඉව, කීර්තිය මෙන්; තස්‍යෛම, ඒ රඝුරජහට; නිපත්‍ය, ප්‍රණිපාතකොට, දදුඃ, දුන්හ.

කීර්තියද ධවලත්වයෙන් පරිකල්පිතභෙයින් ධවලවූ මුක්තාසාරය හා උපමාන කළහ. තාම්‍රපර්ණීනදියගේ මුවදොර මුක්තාකරඞ්ගයෙන් ප්‍රසිද්ධභෙයින් මෙසේ කීහු.

54. ස නිර්විශ්‍ය යථාකාමං තමෙවාලිනවඤ්ජනෞ
ඝනාවිව දිශඤ්ජනස්‍යාඃ ශෛලෞ මලයදර්දුරෞ.

55. අසහ්‍යවික්‍රමඃ සහ්‍යං දූරානම්‍රකූතමුදඤ්චිතා
නිතම්බමිව මෙදිනාඃ ප්‍රඤ්ජාංශුකමලඞ්ඝයත්.
[යුගලකම්.]

56. තස්‍යානීකෛඃ ක්ෂිතිඤ්ජිරපරාන්තජයොද්‍යතෛඃ
රාමාසෙන්‍රානුසාරිතෝ'ප්‍යාසීත් සහ්‍යලගන ඉවාණීණවඃ.

54–55. අසහ්‍යවික්‍රමඃ, නොමැඩියනැකි විකුම් ඇත්තාවූ; සඃ, ඒ රජතෙම; තමෙෂු, සානුප්‍රදෙශයන්හි (පර්‍වතස්ථ සමබිම්හි); ආලීන වඤ්ජනෞ, පතළාවූ සඳුන්රුක් ඇති, නොහොත්-තමෙෂු, ප්‍රාන්ත භූමීහි [කෙළවරෙහි]; ආලීනවඤ්ජනෞ, පැතුරුණාවූ සඳුන් අලෙව් ඇති; තස්‍යාඃ දිශඃ, ඒ දකුණුදිශාවගේ; ඝනෞ ඉව, පියෝවුරු යුවළ මෙන් (සිටියාවූ); මලයදර්දුරෞ, මලය දර්දුරය යන පර්‍වතවය; යථාකාමම්, කැමැති පරිද්දෙන්; නිර්ෂ්‍ය, උප භොග කොට; උදඤ්චතා, සමුද්‍රය විසින්; දූරානම්‍රකූතම්, දුරින් හරනලද්දාවූ; (සමුද්‍රයට දුරින් සිටියාවූ යන අර්ථයි); ප්‍රඤ්ජාංශුකම්, ගිලිහුණු වස්ත්‍රඇති; මෙදිනාඃ, පෘථිව්‍ය සම්බන්ධිවූ; නිතම්බම් ඉව, දුවන්පෙදෙස මෙන් [උකුළ මෙන් සිටියාවූ]; සහ්‍යම්, සහ්‍යනම් පර්‍වතයව; අලඞ්ඝයත්, පැමිණියේය හෙවත් (සහ්‍යනම් පර්‍වතය) ඉකුත්කෙළේය.

උදඤ්චතාඃ සන්නිතඃ්‍යුදඤ්චාන්-උදකයෝ මෝහව ඇත්තා ඝනුයි "උදඤ්චන්" නම්- "උදඤ්චානුදඞෞ ච" යන සූත්‍රයෙන් උදකඃශබ්දයහට උදන් ආදෙශයි.

දූරාත් ම්‍රකූතඃ දූරානම්‍රකූතඝඤ්ඣම්- අලුක්පවමිතත්පුරුෂයි. "ඝෙනාඤ්ඣානන්‍රිඤ්ඣදූරාඩ්‍රිඤ්ඣාවත්‍රාඤ්ඣ කෙතන" යන සූත්‍රයෙන් ඤ්ඣානඤ්ඣයා හා දූරශබ්දයාගේ සමාසයි.

"පඤ්චම්‍යාඃ ඝෙනාඤ්ඣාදිභ්‍යඃ" යන්නෙන් පඤ්චම්‍යට අලුක් වේ.

56. අපරාන්තජයොද්‍යතෛඃ, පාශ්චාත්‍යයන් ජයගැනීමෙහි උත්සාහවත්ව; ක්ෂිතිඤ්ජිරිඃ, ගම්තය කරන්නාවූ; තස්‍ය, ඒ රඝුරජ ඝුගේ; අනීකෛඃ, සෛන්‍යයන් විසින්; අණීණවඃ, සමුද්‍රයතෙම; රාමාසෙන්‍රානුසාරිතඃ අපි, පරශුරාමයාගේ ගීතෙන් දුරුකරන ලදුවත්; සහ්‍යලගනඃ ඉව, සහ්‍යපර්‍වතයෙහි ඇලුණාක් මෙන්; ආසීත්, වී.

පරශුරාමයාගේ භීපහරින් සහ්‍යපර්‍වතයෙන් දුරට ගිය මහ මුහුදු රඝුරජුගේ සෛනඃ කරණකොටගෙන සහ්‍යපර්‍වතය හා යාබද වූවක් වැනියයි කීමෙන් ඒ සෛනඃ දෙවැනි මුහුදක් වැනි විශයි හැඟවූහු. මුහුදු නොඩගම්න්ගත්තාක් වැනිඃ යනු අර්ථඃ යයි.

57. හයොත්සෘෂ්ටවිභූෂාණාං තෙන කෙරලයොෂිතාම්
අලකෙෂු චමූරෙණුශබලාංශුප්‍රතිනිධිකෘතඃ.

58. මුරලාමාරුතොද්ධූතමගමත් කෛතකං රජඃ
නද්‍යොඛවාරවාණානාමශතපටවාසනාම්.

"අපරාන්ත" යනු ජම්බුවිපයාගේ බටහිරදිග ජනපදයෝය. ඔව්හුද සූර්පාරකාදි ප්‍රදෙශයෝයි. එයින් කිහ යාදවකොශ යෙකි:—"අපරාන්තාඃතු පාශවාන්‍යාන්තෙ ච සූර්පරකාදයඃ" යි. සහ්‍යපර්වතය පුනාදෙශ සමීපසථවූ මුහුදින් කියද්දූරයෙහි පිහිටි යාවූ භාරතවර්ෂය සම්බන්ධි කුලපර්වතයෙකි. එම කියත් මාකී ණෙඩයපුරාණයෙහි:—

"මාහෙන්ද්‍රා මලයඃ සහ්‍යඃ ශුකතිමාන්ඍක්ෂපර්වතඃ
වින්ධ්‍යශ්ච පාරිපාත්‍රශ්ච සප්තෙවාත්‍ර කුලාචලාඃ" යි.

සහ්‍යපර්වතය වනාහි කාවෙරීආදි මහානදීන්ට ප්‍රභවසථාන යෙකි. එබවද එහිම කිහු:—

"තාපි පයොෂණීං නිර්විඣ්‍ය කාවෙරීං ප්‍රමුඛා නදීඃ
ගොදාවරීං ශිමරථීං කෘෂ්ණාමවර්ණ්ණාඨාං පරාං
තුඞ්ගභද්‍රාස්‍රප්‍රයොගා සහ්‍යාන් කාවෙර්‍යඨාපගාඃ"යි.

57. තෙන, ඒ රඝුරජහු විසින්; හර්‍යොත්සෘෂ්ටවිභූෂාණාම්-හරිත්තෙන්; උත්සෘෂ්ට, හරනලද; විභූෂාණාම්, අබරණ ඇත්තාවූ; කෙරලයොෂිතාම්, කෙරලදෙශිය අඹතාවන්ගේ; අලකෙෂු, කිසඹුවැල්හි; චමූරෙණුඃ, සෙතාවෙන් හටගත් රජස; වූර්ණිප්‍රතිනිධිකෘතඃ, [කුඞ්කුමාදි] චූර්ණයක් වැනි කරනලදි.

මෙයින් කෙරලාඹතාවන්ගේ පලායාමද, ඔවුන් පසුපස යෙහි සෙතාවන්ගේ ධාවනයද හැඟවූහ.

58. මුරලාමාරුතොතධූතම්-මුරලාමාරුත, මුරලානම් නදි යෙහි සුළඟින්; උද්ධූතම්, නඟනලද්දාවූ; කෛතකම් රජඃ, වැටකේ රේණු; තද්යොඛ, ඒ රඝුහු පිළිබඳ භටයන්ගේ; වාරවාණානාම්, සැට්ටයන්ට; අශතපටවාසනාම්, නිරුත්සාහසිඬවූ වස්ත්‍රවාසනා ද්‍රව්‍යයක් බවට; අගමත්, ගියේය. (මුරලාගඟ පවනින් විශිදුවන ලද වැවකේ රොන් එරජුගේ යොධයන්ට නිතැතින් ලැබුණු පිළී සුවඳකරන ද්‍රව්‍යයක් වැනිවිය යියේයි). [මෙහි "මුරලා" යනු "මුරවි" කියාද පාඨයි].

59. අභ්‍යභූඝන වාහානාං වරතාං ගාත්‍රශිඤ්ජිනෛඃ
වම්මිභිඃ පවනොඬුතරාජතාලිවනධ්වනිඃ.

60. බර්ජූරිසකඛිතඩානාං මදෛඩ්ගාරසුගන්ධිෂු
කපෝලෙෂු කරිණාං පෙතුඃ පුන්නාගෙභ්‍යඃ ශිලීමුඛාඃ.

61. අවකාශං කිලොදඬ්වාන් රාමාසාභ්‍යර්චිනෝ දදෝ
අපරානන්තමහීපාලව්‍යාජෙන රඝවෙ කරම්.

62. මන්තෙතහරදනොන්කිණීණවඃකතවික්‍රමලඤ්ඡණම්
ත්‍රිකූටමෙව තන්‍රොවෙජීඃඝනමහං චකාර සඃ.

---

59. වරතාම්, ගන්නාවූ; වාහානාම්, අසුන්ගේ; ගාත්‍රශිඤ්ජිතෛඃ, ගාත්‍රඝන්ඨි ශබ්දකරන්නාවූ; වම්මිභිඃ, කවචයන් විසින්; පවනොඬුත රාජතාලිවනධ්වනිඃ- පවනෙඬුත, පවනින් නඟනලද්දවූ; රාජතාලිවනධ්වනිඃ, රජතල්වනයන්ගේ ශබ්දයතෙම; අභ්‍යභූඝත, මඩනා ලැබී.

"ශිඤ්ජිතෛඃ" යනු "ඝඤ්ජිතෛඃ" සිද "වම්මිභිඃ" යනු "මම්මරඃ" සිද පාඨයි. "මම්මරඃ" යනු ධ්වනියට විශෙෂණ කෙයින් "මරමර යන අනුකරණ ඇති" යන අර්ථ ඇත්තේයි.

60. බර්ජූරිසකඛිතඩානාම්- බර්ජූරිසකණ්ඩ, කිඳිරුක් කදෙනි; නඩානාම්, බඳනාලද්දවූ; කරිණාම්, ඇතුන්ගේ; මදෛඩ්ගාරසුගන්ධිෂු, මද වැගිරීමෙන් සුවඳවූ; කපෙෂු, කොපොල්හි; පුන්නාගෙභ්‍යඃ, දෙඔමල් හැර; ශිලීමුඛාඃ, භෘඞ්ගයෝ; පෙතුඃ, පතිත වූහු. [දෙඔමල් සුවඳට වඩා ඇතුන්ගේ කොපුල්හි මදසුවඳ අධික බැවින් බඹරු එහි පැමිණියහ යනු භාවයි].

"පුන්නාගෙභ්‍යඃ" යනු "ල්‍යබ්ලොපෙ කර්මණ්‍යධිකරණෙ ච" යන්නෙන් "විභාෂ" යන ල්‍යඛන්තයාගේ ලොපයෙහි කර්ම යෙහි පඤ්චමියි.

61. උදඤ්වාන්, සමුද්‍රයතෙම; රාමාඃ, පරශුරාමයහට; අභ්‍යර්චිතඃ, වෙසෙසින් අයදනාලද්දේ; අවකාශම්, ස්ථානයක්; දදෙ, කිල, දුන්නේ ල; රඝවෙ, රඝුභට [වනාහි]; අපරාන්තමහීපාලව්‍යාජෙන, අපරාන්ත පෘථිවිපාලයන්ගේ ව්‍යාජයෙන්; කරම්, සුංකම්; දදෙ, දුන්නේය.

අපරාන්තයන් සමුද්‍රමධ්‍යදෙශවර්තීන්වන බැවින් ඔවුන් විසින් දෙනලද සුංකමෙහි සමුද්‍රදත්තත්වය උපචාරයෙන් සලකනලදී.

62. තත්‍ර, ඒ අපරාන්තදෙශයෙහි; සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; මන්තෙතහරදනොන්කීර්ණවඃකතවික්‍රමලඤ්ඡණම්- මන්තෙතහ, මතැතුන්ගේ;

63. පාරඝිකාංඝනෝ ජේතුං ප්‍රතසේථ සඨලවතීමනා
ඉන්ද්‍රියාඛ්‍යානිව රිපූංඝනඥානෙන සංයම්.

64. යවනීමුඛපද්මානාං සෙහෙ මධුමදං න සඃ
බාලාතපම්වාඛ්‍යානාමකාලජලදෝදයඃ.

රදනොත්කීර්ණ, දනතක්ෂත (දළපැහැරුම්) නමැති; ව්‍යක්ත, සුපුටවූ; වික්‍රමලක්ෂණම්, පැරකුම් ලකුණු ඇත්තාවූ හෙවත් විජය වර්ණාවලින්ම සථානවූ; ත්‍රිකූටම් එව, ත්‍රිකූට පර්වතයම; උවෙව:, උස්වූ; ජයසථමහම් චකාර, ජයටැඹ කෙළේය. [රසුරජතෙම එහි ජයග්‍රහණසූචකවූ ශිලාලිපියක් නොපිහිටුවූයේ නමුදු සියමනැතුන් ගේ දළපහරින්වූ අක්ෂරාකාර ලකුණු ඇති ත්‍රිකූට පර්වතයම අකුරු කෙටුවාක් වැනි උස්වූ ජයසථමභය කෙළේය යනු භාවයි.]

මත්තාශ්ච තෙ ඉභාශ්චෙ ති මතේභාඃ, තෙෂාං රදනාඃ මතේභරදනාඃ, තෙරුත්කීර්ණානි මතේභරදනොත්කීර්ණානි, වික්‍රමස්‍ය ලක්ෂණානි වික්‍රමලක්ෂණානි, ව්‍යක්තානි ච තානි වික්‍රම ලක්ෂණානි චෙති ව්‍යක්තවික්‍රමලක්ෂණානි, මතේභරදනොත් කීර්ණානි එව ව්‍යක්තවික්‍රමලක්ෂණානි යසම්ත්‍යානඤ්ච මතේභර- ලක්ෂණසථම්-කම්මධාරයතත්පුරුෂගර්භ බහුව්‍රීහිසි.

63. තතඃ, ඉක්බිති; [සඃ, ඒ රසුරජතෙම]; සංයම්, තපස්විගෙක් තෙම; තත්ඥානෙන, තත්ත්වාවබොධයෙන්; ඉන්ද්‍රියාඛ්‍යාන් රිපූන් ඉව, ඉන්ද්‍රිය නමැති සතුරන් මෙන්; පාරඝිකාන්, පාරඝිකරජුන්; ජේතුම්, දිනනු පිණිස සඨලවතීමනා, නොඩමගින්; ප්‍රතසේථ, ගියේ.

රසුරජතෙමේ දක්වනලද ජලමාර්ගයෙන් නොගොස් ගොඩ මඟින්ම ගමන්කෙළේ සමුද්‍රයානය ආගන්තුකිඛ්‍යෙයිනි.

64. සඃ, ඒ රසුරජතෙම; යවනීමුඛපද්මානාම්-යවනී, යවනස්ත්‍රීන් ගේ; මුඛපද්මානාම්, මුවපියුම් පිළිබඳවූ; මධුමදම්, මද්‍යයෙන්වූ මද රාගය; න සෙහෙ, නොඉවසි; [කවරෙක් කුමක්මෙන්ද?] අකාල ජලදෝදඃ, ප්‍රාවෘෂ්කාලයෙන් පිටත්ගිවූ මෙඝොදයතෙම; අබ්ජා නාම්, පද්මයන් සම්බන්ධිවූ; බාලාතපම් ඉව, බාලසූර්‍යරශ්මිය මෙනි. [ප්‍රාවෘෂ්කාලයෙහි බොහෝ සෙයින් පද්මයන්ගේ විකාශය නොලැබෙන හෙයින් එයින් අන්‍යවූ කාලයෙහි මෙඝොදයතෙම බාල සූර්‍යාතපය ලබන්නේ ඉවසිය නොහෙන්නාක් මෙන් පද්මප්‍රබොධය කෙරේ.] එමෙන් රසුරජද යවනීමුඛපද්මයන්ගේ (මුවපියුම්හි) මධුමදරාගය ලැබ ඉවසිය නොහන්නාක් මෙන් ප්‍රබොධවිය යි සේසි. මධුමදයෙන්වූ රාගය හෙවත් පැහැය අහෙදෝපචාරයෙන් මධුමදයයි කිහු.

65. සඞ්ග්‍රාමඝනමුලඝනස්‍ය පාශ්වාන්‍යෝරශ්වඝාතිනෝඃ
ශාර්ඞ්ගකූජිතවිශ්ලේෂප්‍රතියොධෙ රජස්‍යභූත්.

66. හල්ලාපවර්ජිතෛඝෝණාං ශිරොභිඃ ශ්මශ්‍රුලෛර්ගිරිම්
තඝාර සරඝාව්‍යාපෙඃ ඝ ක්ෂෞද්‍රපටලෛරිව.

67. අපනීතශිරඝත්‍රාණාඃ ශෛඝාඝාං ශරණං ඝයුඃ
ප්‍රණිපාතප්‍රතීකාරඃ සංරම්භෝ හි මහාත්මනාම්.

68. විනඝනෙන ඝම තද්‍යොධා මධුගිර්විජඝග්‍රම්
ආඝතීර්ණාජිනරත්නාඝු ද්‍රාක්ෂාවලඝභූම්ඝු.

---

65. තඝ්‍ය, ඒ රඝුරජහුගේ; අශ්වඝාතිනෝඃ, අශ්වඝෙනා ඇති; පාඝ්වාඝෙත්‍යඃ, යවනඝන් හා ඝමඟ; ශාර්ඞ්ගකූජිතවිශ්ලේඝප්‍රතියොධෙ-ශාර්ඞ්ගකූජිත, දුනුඝඬින් හෝ අංපිඹිනා හඬින්; විශ්ලේඝ, දත යුතුවූ; ප්‍රතියොධෙ, විරුඬඝමඝන් ඇති; රජසි, ධූලියෙහි; තුමුලඃ, සඞ්ඝාලවූ; සඞ්ග්‍රාමඃ, යුධයෙක්; අභූත්, වී.

"පාශ්වාඝෙත්‍යඃ" ඝනු පශ්වාත්ශබ්දයා කෙරෙන් "දක්ෂිණා පශ්වාත්පුරඝඝ්‍යාක්" ඝන තඬින සූත්‍රයෙන් ඝාවාපීයෙහි ඝ්‍යාක් ප්‍රත්‍යඃයයි. "පශ්වාදඝවඃ පාශ්වාඝ්‍යාඝෙඃ" ඝනු වාක්‍යයයි. ඝහාපීයෙහි තෘතීයායි.

66. සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; හල්ලාපවර්ජිතෛඃ- හල්ල, හල්ලඝම් ආයුධ විඝෙෂඝෙන්; අපවර්ජිතෛඃ, කපඝලද්දූවූ; ශ්මශ්‍රුලෛඃ, අතිඝයින් වැඩුණු රැවුලු ඇති; තෙඝාම්, ඒ යවඝයන්ගේ; ශිරොභිඃ, හිස් කරණකොටගෙන; සරඝාව්‍යාපෙඃ, ම්මැස්සන් ගෙන් පැතුරුණාවූ; ක්ෂෞද්‍රපටලෛඃ ඉව, ම්වදයන්ගෙන් මෙන්; මහිම්, පෘථිවිය; තඝාර, වැසී.

"හල්ල" ඝනු දළුක්පතට බඳු තුනැස්තලයක් ඇති අවි වෙසෙසකි. "ඝනුගිදලළුලෝ හල්ලඃ" ඝනු ඝාදවකොශයි.

67. ශෙඝාඃ, සෙස්සෝ (තඝා ඉතිරිවූ ජනයෝ); අපනීතශිරඝත්‍රාණාඃ, ඉවත්කරඝලද හිස්වෙඨම් ඇත්තෝ; තම්, ඒ රඝුරජහු; ශරණම් ඝයුඃ, ශරණකොට ගිඝහ; හි, ඒ එසේඃයි; මහාත්මනාම්, මහතුන්ගේ; සංරම්භඃ, කොපඝතෙම; ප්‍රණිපාතප්‍රතීකාරඃ, නමඝකාරඝම ප්‍රතීකාරකොට ඇත්තේඝ. [මහාත්මඝන්ට අනුන්ගේ උඩඟුබව පමණෙක්ම නොඉවසිඝ හැකි වෙයි. ඔවුන්ගේ ජීවත්වීම නොඉවසිඝ හැකි නොවෙයි ඝනු භාවයි.]— හිස්වෙඨම් ඉවත්කිරීම ඝවත්වීමේ ලකුණක් හෙයින් ඉවත්කළ හිස්වෙඨම් ඇතිව සරණ ගිඝහයි දැක්වූහ.

68. තද්ඝොධාඃ, ඒ රඝුරජහුගේ ඝෝධයෝ; ආඝතීර්ණාජිනරත්නාඝු, අතුළු එතුම් අදුන්දිවිඝම්ඇති; ද්‍රාක්ෂාවලඝභූම්ඝු, මෑවිකා

69. තතඃ ප්‍රතස්ථෙ කෞවෙරීං භාස්වානිව රශ්මිභිර්දිශම්
ශරෛරුත්තෛරිවොදීච්‍යානුඩුපිඡ්‍යාන් රසානිව.

70. විනීතාධ්වශ්‍රමාඝනස්‍ය සින්ධුතීරවිචෙෂ්ටනෛඃ
දුධුවුශ්චාමීනඃ සකණ්ඩාලලඝනඝුඩකුමකෙසරාන්.

වලයයන් පිළිබඳ බිම්හි හෙවත් මිදිවැලින් ගැවසුනත් බිම්හි; මධුනිඃ, (මිදිඵලයෙන් කරනලද) මත්පැනින්; විජයශ්‍රමම්, යුඛපරිශ්‍රමය; විනයනෙන සම, දුරුකළාහුය.

"තදෙධඃ විජයශ්‍රමං විනයනෙන සම" යන මේ වාක්‍යයෙහි යොධකර්තෘකවූ විජයශ්‍රමකර්මය ශරීරාවයවයක් නොව සිටිහෙයින් "කර්තෘසෙථ වාශරීරෙ කර්මණි" යන සූත්‍රයෙන් "ණිඝ්=ප්‍රාපණෙ" යන ධාතුහට නිෂ්ඨතයෙන් ආත්මනෙපදය වී. "ලවි ඡෙම" යන සූත්‍රයෙන් සමයොගයෙහි භූතාර්ථයෙහි ලවි ප්‍රයොගයි. මේ ශ්ලොකයට ඉක්බිතිව බොහෝ පොත්හි:—

"ජිතානජෙඝඝනාතෙව කණ්ඩා රථපුරඃසරාන්
මහාණිණවමිවෙඖාඝනිඃ ප්‍රවිවෙශොත්තරාපථම්"

යන ශ්ලොකයෙක්ද දක්නා ලැබේ. මූලග්‍රන්ථයට නොපිළිගන්නා ලදින් අව්‍යාඛ්‍යාතයි.

69. තතඃ, ඒ පශ්චිමදිග්විජයයෙන් ඉක්බිති; භාස්වාන් ඉව, සූර්‍යයා වැනිවූ; රශ්මිභිඃ, රශ්මිරජතෙම; උත්තරෛඃ ඉව, රශ්මීන් වැනිවූ; ශරෛඃ, ඊයෙන්; රසාන් ඉව, ජලයන් වැනිවූ; උදීච්‍යාන්, උතුරු දිශායෙහිවූ රජුන්; උඩරිඡ්‍යන්, උදුරන්නුයේ; කෞවෙරීම් දිශම්, කුවෙරයා පිළිබඳ දිශාවම හෙවත් උතුරුදිගට; ප්‍රතස්ථෙ, ගියේ.

මේ වාක්‍යාර්ථොපමාව නොයෙක් ඉවශබ්දයෙන් උපමාද්‍යොතනය කළ හෙයින් අනෙකෙවවාක්‍යර්ථොපමාලඞ්කාරයි. එසින් කිහ. දණ්ඩ්‍යලඞ්කාරයෙහි:— "එකානෙකෙවශබ්දවාත් සා වාක්‍යාර්ථොපමා මිඛා" සි.

70. සින්ධුතීරවිචෙෂ්ටනෛඃ- සින්ධුතීර, සින්ධුනම් නදියගේ තීරයෙහි; විචෙෂ්ටනෛඃ, අඞ්ගපරිවර්ත්තනයෙන් හෙවත් කය සැතපීමෙන්; විනීතාධ්වශ්‍රමාඃ-විනීත, දුරුකරනලද; අධ්වශ්‍රමාඃ, ගමන් විඩා ඇති; තස්‍ය, ඒ රඝුරජහුගේ; වාජිනඃ, අශ්වයෝ; ලඝන කුඞ්කුම කෙසරාන්, ඇලුණු කොකුම්මල්රොන් ඇති නොහොත් කොකුම් ඇලුණු කෙශර ඇති; සකණ්ඩාන්, ශරීරයන්; දුධුවුඃ, වලින කළහ.

"සින්ධු" නම් කාශ්මීරදෙශයෙහි ප්‍රසිඛවූ නදීවිශෙෂයෙකි. මෙහි "වඞ්ඝුතීරවිචෙෂ්ටනෛඃ" යන පාඨයෙහි "වඞ්ඝු" යනු මාල්‍යවත් පර්වතශිඛරයෙන් බැස අවුත් ඉක්බිති අඩුවූ වෙන ඇතිව කෙතුමාලප්‍රදෙශය වටකොට බමහිර මුහුදට වැටෙන නදී විශෙෂයෙකි.

71. තත්‍ර හූණාවරොධානාං හර්තෘෂු ව්‍යක්තවික්‍රමම්
කපොලපාටලාදේශි බභූව රඝුවෙෂ්ටිතම්.

72. කාම්බොජාඃ සමරෙ සොඪුං තස්‍ය විඝ්නනිශාචරාඃ
ශජාලානපරිකල්පිතෛරලකෂාතෛඃ සාඞ්ගමානනාඃ.

73. තෙෂාං සදශ්වහූර්ඪ්ඩාඃ සුඛා ද්‍රවිණරාශයඃ
උපදෘ විවිශුඃ ශශ්වතෙනා තෙසකාඃ කොශලෙශ්වරම්.

---

71. තත්‍ර, ඒ උතුරු දිශායෙහි; හර්තෘෂු, සවාමීන් කෙරෙහි; ව්‍යක්තවික්‍රමම්, සසුටවූ වික්‍රම ඇති හෙවත් හිමියන් නැසීමෙන් ප්‍රකාශවූ වික්‍රම ඇති; රඝුවෙෂ්ටිතම්, රඝුරජහුගේ ව්‍යාපාරයතෙම; හූණාවරොධානාම්, හූණකම් ක්ෂත්‍රියන් පිළිබඳ අන්තඃපුර ස්ත්‍රීන්ගේ; කපොලපාටලාදේශි, කොපුල්හි පලොල්පැහැ දක්වන්නෙක් කොහොත් පළොල්වන කියන්නකු කොට ඇත්තෙක්; බභූව, වී. [නැසුණු හිමියන් ඇති ඇතොවුරන්ගේ කොපුල්හි තාඩනාදියෙන්වූ පළොල්පැහැය හෝ අරුණුපැහැය රඝුනුගේ වික්‍රමචෙෂ්ටිතය ප්‍රකාශ කෙළේය යනු භාවයි.]

72. කාම්බොජාඃ, කාම්බොජ නරෙන්ද්‍රයෝ; සමරෙ, යුධයෙහි; තස්‍ය, ඒ රඝුරජහුගේ; විඝ්නම්, ප්‍රහාරය; සොඪුම්, ඉවසන්නට; අනීශ්වරාඃ, අසමර්ථවූවාහු; ශජාලානපරිකල්පිතෛඃ, ඇතුන් බැඳීමෙන් තැළුණාවූ; අලකෂාතෛඃ සාඞ්ගම්, ගල්මොර චිහ්නයන් හා සමඟ; ආනතාඃ, නැමුණාහුය.

මෙහි රජුන්ගේද අලංකාරවිහ්නයන්ගේද ආනමනක්‍රියාව පිළිබඳ සහභාවය ඇත්තෙන් "සහොක්තිඃ" නම් අලංකාරය වේ. සහාර්ථක සාඞ්ගම්පදයොගයද සහොක්තියෙහි ආවාග්‍යම් දණ්ඩ්‍යාදින්ව අභිමතයි.

73. තෙෂාම්, ඒ කාම්බොජරජුන්ගේ; සදශ්වහූර්ඪ්ඩාඃ, යහපත් අසුන්ගෙන් බහුලවූ; සුඛාඃ, මහත්වූ; ද්‍රවිණරාශයඃ, සවර්ණරාශි කමැති; උපදෘඃ, උපාන්තයෝ (පඬුරු); ශශ්වත්, නිතර; කොශලෙශ්වරම්, කොශලාධිපතිවූ රඝුරජහු වෙතට; විවිශුඃ, වන්හ; [එතකුදු වුවත්] උතෙසකාඃ, ශ්‍රීයෝ; න [විවිශුඃ], (එ රජුකරා) නොවන්හ.

මේ ශ්ලොකයෙහි අපරාර්ධ්‍ය "විවිශුඃ ශතං විශාංනාථමුදන්වතා මිවාපගාඃ" යි ඉතා මනහරවූ අනික් පාඨයෙකින්ද යුත් ඛැවි ටීකාවෙහි දක්වනලදි—[ද්‍රවිණරාශයඃ, සවර්ණරාශීනු]; විශාංනාථම්, නරෙශ්වරවූ; තම්, ඒ රඝුරජු කරා, ආපගාඃ, නදීහු; උදන්වතම් ඉව, සමුද්‍රය කරා මෙන්; විවිශුඃ, ප්‍රවෙශවූහ; යනු එහි අර්ථයි.

74. තතෝ ගෞරීගුරුං ශෛලමාරුරෝහාශ්වසාධනඃ
වර්ෂගර්භිව තනකූටානුබ්ධතෝයාතුරෙණුභිඃ.

75. ශශංස තුල්‍යසත්ත්වානාං සෛන්‍යසෝෂේ'ප්‍යසම්භ්‍රමම්
ගුහාශයානාං සිංහානාං පරිවෘත්‍යාවලෝකිතම්.

76. ගුප්තිජුෂ්ටමමර්ගුභූතාඃ කිවකධවනිහේතවඃ
ගඞ්ගාශීකරිණෝ මාරුතා මාරුහාසුතං සිෂේවිරේ.

---

74. තතඃ, [කාමෙබාජවිජයයෙන්] ඉක්බිති; අශ්වසාධනඃ, අශ්ව සෙනාව ඇත්තේ; ගෞරීගුරුම්, උමාවගේ පියවූ; ශෛලම්, හිමාලය පර්වතය; උබ්ධතෝඃ, [අසුන්ගේ] කුරයෙන් නැංගාවූ; ධාතුරෙණුභිඃ, [ගෛරිකාදි] ධාතූන්ගේ රජසින්; තත්කූටාන්, ඒ හිමාලය කූටයන්; වර්ෂන්ත්‍ඉව, වර්ෂාකාලමෙන්; ආරුරොහ, නැංගේය. [උඩට නැඟෙන්නාවූ ධූලීන්ගේ දැකීමෙන් පර්වතශිඛරයෝ වැඩෙති යන භ්‍රමයෙක් (අයථාර්ථඥානයෙක්) හටගත්තේය යනු භාවයි.]

75. තුල්‍යසත්ත්වානාම්, සෛන්‍යඝෝෂයන් හා සමාන බලඇති; ගුහාශයානාම්, ගුහාවන්හි ශයනය කරන්නාවූ; සිංහානාම්, සිංහයන්ගේ; පරිවෘත්‍ය අවලෝකිතම්, පෙරළී බැලීම හෙවත් හෙව කරනමා බැලීම; සෛන්‍යඝෝෂෙ අපි, සෙනාකලකලඝ ඇතද; අසම්භ්‍රමම්, [ඇතුළත] නොකැලඹුම, ශශංස, ප්‍රකාශ කෙළේ. [ඛාඛ්‍ය වෙෂ්ටිතයම් විතතප්‍රවෘත්තිඃ අවබොධ කරවන්නේය යනු භාවයි]- සිංහයන්ගේ අසම්භ්‍රමයට හෙතුව තුල්‍යබලත්වාඛ්‍යයි සමබල තැනැත්තේ සම සම්බල ඇත්තකු කෙරෙන් බියපත් නොවන්නේය යනුද මෙයින් ප්‍රකාශිතයි. මෙහි "අවලෝකිතම් අසම්භ්‍රමං ශංශස" යි ක්‍රියාකාරක සම්බන්ධය සලකනු.

76. ගුප්තිජුෂ්ටම්, ගුප්තත්‍ව වෘක්ෂයන්හි; අමර්ගුභූතාඃ, මර්ම්මර යන ශබ්ද (විසළිපත්හඬ) ඇත්තාවූ; කිවකධවනිහේතවඃ, කුලල්ලන්ට කාදඹත්ට හෙතුවූ; ගඞ්ගාශීකරිණඃ, ගඟින් විසුළ පොද ඇති හෙවත් ශීතලවූ; මාරුතඃ, වාතයෝ; මාරුහාසුතම්, මාරුහයෙහිදී, තම්, ඒ රඝුරජහු; සිෂේවිරෙ, සෙවියහ.

"මර්ම්මර" යනු ගුෂ්කපර්ණියන්ගේ ධ්වනියයි. "මර්ම්මරඃ ගුෂ්කපර්ණානාම්" යනු යාදවකොෂයි. මර්ම්මරශබ්දය ශුෂ්කාදි ශබ්ද මෙන් ගුණීනු කෙරෙහි පවතී. එහෙයින් "මර්ම්මරෛරගුරූපගතිභිඃ" යි මනාකවීන් විසින් ප්‍රයොගකරනු ලැබී.

77. විශශ්‍රමුනීමෙරුණාං ශාඛාඝඩ්‍යාඝ්‍ය සෛනිකාඃ
දෘෂදෙ වාසිතොත්සඛා නිෂණණමෘගනාගිනිඃ.

78. සරලාඝකතමානඛඝග්‍රෙවෙඝසපුරිතත්විෂඃ
අ'ඝනෙනාෂධයො නෙතුනිකතමසෙනහදීපිකාඃ.

79. තස්‍යොත්ඝාඝටනිවාසෙෂු කණඨරජ්ජුක්ෂතත්වචඃ
ගජවර්ෂ්ම කිරාතෙභ්‍යඃ ගශංසුර්දෙවදාරවඃ

---

77. සෛනිකාඃ, සෙනාසෙහි වූවෝ; නමෙරුණාම්, සුරපුන්නාග යන්ගේ (කීණ වෘක්ෂයන්ගේ); ඡාඝාඝ්‍ය, සෙවණැලිහි; නිෂණණ මෘගනාගිනිඃ—නිෂණණ, [ගල්තලාවන්හි] හුන්නාවූ; මෘග, කසුරු මුවන්ගේ; නාගිනිඃ, නාගින් විසින් හෙවත් කසුරුමැසෙන්; වාඝිත, සුවඳ කවනලද්දාවූ; උත්ඝඛඃ, තල ඇති; දෘෂදඃ, ශිලා වන්හි හෙවත් සුවඳ ගල්තලාවන්හි; අධ්‍යාඝ්‍ය, ගිඳ; විශශ්‍රමුඃ, විඩා සන්හිඳුවූහු.

සෙනාඝාං සම්බෙන්ධාඃ සෛනිකාඃ- "සෙනාඝා වා" යන් නෙහි විකල්ප පක්ෂයෙහිවූ ප්‍රාග්වහතීය ඨක්ප්‍රත්‍යයයි. "දෘෂද" යනු අභිපූර්ව ඝඃධාතුහුගේ ආධාරඝහට "අධිශීඩස්ථාඝාං භූම්ඛ" යන සූත්‍රයෙන් කර්මසංඥයි.

78. සරලාඝකතමානඛඝග්‍රෙවෙඝසපුරිතත්විෂඃ- සරලා, දෙව් දුරු රුක්වෙසෙහි හෙවත් සොරුරුක්හි; ඝඝා, බදනා ලද; මානඛඝ, හසතීන්ගේ; ග්‍රෙවෙඝ, ග්‍රීවාඝඃඛ්ඛලඝන්හි (ගෙල දම්හි); සපුරිතත්විෂඃ, පිළිබිඹු හුණු දිපති ඇති (බබළන කානති ඇති); ඔෂධයඃ, ඔෂධිනම් ජ්‍යොතිෂ්මතාවිශෙෂඝෝ; නකතම්, රාත්‍රියෙහිදී; නෙතුඃ, ජනනාඝඝ්‍යාහම (රඹුතව); අසෙනහදීපිකාඃ ආඝන්, තෙලාපෙඝෂා නැති ප්‍රදීපඝෝ වූහ; (තෙල් වුවමනා නොවන පහන් වූහයි සේයි.

"සරලෙෂු දෙවදාරු විශෙෂෙෂු" යි ටීකාඝයහි කී හෙයින් සොරඝස්ද දෙවදාරුවිශෙෂඝයකැයි සලකනලද බැව් පෙ ඝ.

79. තස්‍ය, ඒ රඝු රජහුගේ නොඝහාත් රඝු රජහු විසින්; උත්ඝඛට, ඔරතලද; නිවාසෙෂු, වාඝස්ථානඝන්හි (නදවුරුහි); කණඨරජ්ජුඝ තත්වචඃ- කණඨරජ්ජු, ගෙලරැහැනින්; ඝතත්වචඃ, තැළණාවූ සිවිඇති; දෙවදාරවඃ, දෙව්දුරු ඩෘඝඝෝ; කිරාතෙභ්‍යඃ, වනචරඝන්ට; ගජවර්ෂ්ම, හසතීන්ගේ ප්‍රමාණඝ; ඝශංසුඃ, කථ නඝ කළඝ. [දෙව්දුරු වෘක්ෂඝකඛඝන්ගේ ත්වක්ඝතඝන් කරණකොට රඝුරජහු පිළිබඳ හසතීන්ගේ ඔඝන්නත්‍යඝ දන්වා ලැබෙයි යනු තාවයි].

80. තත්‍ර ජන්‍යං රසොද්ධිරං පඵිනීසෙගිහසෙණිරහූන්
නාරාවසෙෂපණීයාසමනිසෙපසොතපතිතානලම්.

81. ශරෛරුත්සවසඞ්කතානාන් ස කාංචීවිරතොත්සුවාන්
ජයොදාහරණං බාහෙවාගීපයාමාස කිනතරාන්.

---

80. තත්‍ර, ඒ හිමවත් පඵිනයෙහි; පඵිනීයෙඃ, පඵිනයෙහිවූ; ගණෙඃ, [උත්සවසඞ්කතනම් සපත] සමූහයන් හා සමඟ; නාරාවසෙෂපණීයාසමනිසෙපසොතපතිතානලම්-නාරාව, අයොමය නියඟ; සෙෂපණීය, නිදිපාලය; අඟම්, පාඟාණය යඟ මොවුන්ගේ; නිසෙපෂ, සැවිමෙන්; උතපතිතානලම්, නැංනාවූ ගිනි ඇති; සොරම්, දරුණුවූ; ජන්‍යම්, යුඬයෙක්; අහූත්, වී.

පඵිනෙ භවාඃ පඵිනීයාසෙඃ-"පඵිනාචව" යන සූත්‍රයෙන් භවාර්ථයෙහි තඬිත ඡ්‍යත්‍යයයි. මෙහි පූර්වාර්ධය—"නත්‍ර සොරං රසොදීර්ඝබං පාඵිනීසෙගීහසෙණිරහූන්"යි පරමහංස පරිව්‍රාජකාචාර්‍ය්‍ය ශ්‍රීභූතෙශ්වරසරස්වතීන් විසින් උදාහරණ කරනලද්දේය. මේ ඉතා සුලලිත පාඨය මල්ලිනාථ ටීකායෙහි නොපැනේ. මෙහි විශෙෂය "පාඵිනීසෙඃ" යන්නෙන් ඉතා විසදුශය. "පඵිනෙ භවඃ පඵිනීයඃ (රාජා), පඵිනීයස්‍ය රාඥ ඉමෙ පාඵිනීයාඃ" ජානපදා කෙරෙන් අණ්ප්‍රත්‍යයයි.

හිමවත්ප්‍රදෙශයෙහි විසූ ජනයෝ පඵිනීය නමුදු උත්සව සඞ්කත නමුදු වෙති. මේ පසුව කී නාමය මතු ශ්ලොකයෙහි පැනේ, දම්පත්‍ය නියමයක් නැතිව ස්ත්‍රී පුරුෂ දෙදෙනාගේ අනුරාගමාත්‍රහෙතුකවූ සෛරවිහරණය ඇත්තෙන් මොවුහු "උත්සවසඞ්කත" නමින් ව්‍යවහාරවූහ. මේ ඉතා පුරාතන පාඵිනීයනම් ජාතිභෙදයෙකි. මහාභාරතයෙහි අජිත්තරජහුගේ උත්තරදිග්විජය දැක්වීමෙහිද මොවුහු නිදර්ශිතවූහ:—

"පෞරවං යුධි නිජිත්‍ය දස්‍යූන් පඵිනවාසිනඃ
ගණානුත්සවසඞ්කතාන්ජගත් සපත පාණ්ඩවඃ" යි.

මෙයින් "උත්සවසඞ්කත" නමින් සමූහයෝ සත් කොටසෙක් විසූහයි පැනේ. එබඳුම සභාවය ඇති හිමවත ප්‍රතීච්දිග්වාසීහුද මෙනමින් ව්‍යවහාරවූහ. නකුලරජහුගේ ප්‍රතීච්විජයවර්ණනා ලයහි—

"ගණානුත්සවසඞ්කතාන් ව්‍යජයත් පුරුෂර්ෂභඃ" යන්නෙන් එය ප්‍රතීත වේ.

81. සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; ශරෛඃ, ඊ කරණකොටගෙන; උත්සව සඞ්කතාන්, උත්සවසඞ්කතනම්වූ සපත සමූහයන්; විරතොත්සු

82. පරස්පරෙණ විඤ්ඤතසෙතූපායනපාණිෂු
රාඤ්ඤ හිමවතඃ සාරෝ රාඤඃ සාරෝ හිමාද්‍රිණා.

83. තන්‍රාක්ෂෝභ්‍යං යශොරාශිං නිවෙශ්‍යාවරුරොහ සඃ
පෞලස්ත්‍යතුලිතස්‍යාද්‍රෙරාදධාන ඉව ත්‍රියම්.

84. වඤ්මෙප තීණිණලෞහිත්‍යෙ තස්මින් ප්‍රාග්ජ්‍යොතිෂෙශ්වරඃ
තදඟජාලානතාං ප්‍රාපෙතඃ සහ කාලාගුරුද්‍රුමෛඃ.

වාන්, පහවූ උත්සව ඇත්තන්; කෘතවා, කොට; කින්නරාන්, කිඳුරන් ලවා; බාහෙවාඃ, සවකිය භුජයුගවයාගේ; ජයොද්‍ඝරණම්, ජයප්‍රකාශක ප්‍රබන්ධවිශෙෂය; ගාපයාමාස, ගානය කරවී.

"ගතිබුධි" ත්‍යාදි සූත්‍රයෙන් කින්නරයන්ගේ කර්මකර්තෘත්වයයි.

82. තෙෂු, ඒ සමූහයන්; උපායනපාණිෂු, පඩුරු ගත් අත් ඇතිවූ කල්හි; පරස්පරෙණ, ඔවුනොවුන් විසින්; [ගේ කෙසේද?] රාඤ්ඤ, රජහු විසින්; හිමවතඃ, හිමවත්පර්වතයාගේ; සාරඃ, ධන සවරූප සාරයද; හිමාද්‍රිණා; හිමවත්පර්වතය විසින්; රාඤඃ, රජහුගේ; සාරඃ, බලසවරූප සාරයද; විඤ්ඤතඃ, විශෙෂයෙන් දන්නා ලද්දේය=[මෙයින් හිමවත් පර්වතයෙහි වූ වස්තූන්ගේ අනර්ඝභවද සපතපර්වතීශ්වරයන්ට පෙර නුවූ තරම් පරාජයක් පැමිණි බවද බවනිතයි].

83. සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; තත්‍ර, ඒ හිමාලය පර්වතයෙහි; අක්ෂොභ්‍යම්, [සතුරන් විසින්] නොකැලඹියහැකිවූ; යශොරාශිම්, කීර්ති රාශිය; නිවෙශ්‍ය, පිහිටුවා; පෞලස්ත්‍යතුලිතස්‍ය, (පුලස්ත්‍යවංශ ඇති) රාවණයා විසින් සොලවනලද; අද්‍රෙඃ, කෛලාසපර්වතය හෙම; ත්‍රියම් ආදධානඃ ඉව, ලජ්ජා උපදවන්නකු මෙන්; අවරුරොහ, බැස්සේය=[කෛලාසයට නොගොසින්ම කැවැත්තේය යිසේයි]=ශූරයෝ අන්‍යයකු විසින් පරදවනලද්දකු හා ප්‍රතිවිරොධිව යුඬ නොකෙරෙත් යනු භාවයි.

84. තස්මින්, ඒ රඝුරජහු; තීණිලෞහිත්‍යෙ, තරණය කරනලද ලෞහිත්‍යාදිය ඇතිකල්හි හෙවත් ලෞහිත්‍යාදියෙන් එතරවූ කල්හි; ප්‍රාග්ජ්‍යොතිෂෙශ්වරඃ, ප්‍රාග්ජ්‍යොතිෂ ජනපදාධිපති රජතෙම; තද්ඉගජාලානතාම්, ඒ රඝුරජහුගේ ඇතුන් බදනා මැම් බවට; ප්‍රාපෙතඃ, පැමිණියාවූ; කාලාගුරුද්‍රුමෛඃ සහ, කළු අගිල් රුක් හා සමඟ; වඤ්මෙප, කම්පිත වී.

85. න ප්‍රසෙහෙ ස රුඛාකිම්බාරාවෂ්ඨුදීදිනම්
රථවර්ත්මරජෝ'ප්‍යස්‍ය කුත එව පතාකිනීම්.

86. කම්ශඃ කාමරූපාණාමන්‍යාඛණ්ඩලවික්‍රමම්
තෙජෝ හින්නනකතෛනාගෛරන්‍යානුපරුරොධ යෝඃ.

87. කාමරූපෙශ්වරස්තස්‍ය හෙමපීඨාධිදෙවතාම්
රත්නපුෂ්පොපහාරෙණ ජායාමානම්ව පාදයොඃ.

"ප්‍රාග්ජ්‍යොතිෂ" යනු "කාමරූප" නම් දෙකයම නමෙකි. කාලෙශ්වර, ශෛවනගිරි, නෛපුර, නීලපර්වත යන පර්වත සතර මැද "ගණෙශගිරි" නම් පර්වත මස්තකයෙහි පිහිටි රට 'කාමරූප' නමින්ද "ප්‍රාග්ජ්‍යොතිෂ" නමින්ද ව්‍යවහාරයි. මෙහි 'ලෞහිත්‍ය' නම් මහානදය (මහවිල) පිහිටියේය. එයින් බැස යන නදිය "ලෞහිත්‍යා" නම් වන්නීය.

85. සඃ, ඒ [ප්‍රාග්ජ්‍යොතිෂාධිපති රජ] තෙම; රුඛාකිම්, අවු රනලද ඖරු ඇති; ආධාරාවෂ්ඨුදීදිනම්, වැසිදහරින් තොර වැලලි දිනක් බඳුවූ; අස්‍ය, මේ රඝුරජහුගේ; රථවර්ත්මරජඃ අපි, රියමඟ රජසද; න ප්‍රසෙහෙ, නොඉවසිය හැකිවිය; පතාකිනීම්, යුඛ සෙනාව; කුතඃ එව (ප්‍රසෙහෙ), කොයින් නම් ඉවසියහිද; (නොඉවසිමැයි).

86. කාමරූපාණාම්, කාමරූප ජනපදයන්ට; ඊශඃ, අධිපතිවූ [ඒ රජ] තෙම; අන්‍යාඛණ්ඩලවික්‍රමම්, ඉන්ද්‍රයා ඉක්මවූ පැරකුම් ඇති; තම්, ඒ රඝුරජහු; යෙ, යම් හසුනිකෙනකුන් කරණකොටගෙන; අන්‍යාන්, [රඝුරජු හැර] සෙසු රජුන්; උපරුරොධ, වැළැක්විද; [තෙඃ, එබඳු බල ඇත්තාවූ;] හින්නනකතෛඃ, බිඳුණු කොපුල් ඇති හෙවත් වැහෙන මදජල ඇත්තාවූ; නාගෛඃ, ඇතුන් කරණකොටගෙන (ඇතුන් පඬුරු කොටය යුයේයි); තෙජෝ, තප නාය කෙළේය; රඝුරජුගේ ශරණ ගියේය යියේයි=(ශරයන් අතුරෙ නුදු රඝුතෙම ශූරය යනු භාවයි.)

87. කාමරූපෙශ්වරඃ, කාමරූප ජනපදාධිපති තෙම; හෙමපීඨාධි දෙවතාම්, සවණිපාදපීඨයහට අධිදෙවතාවූ; තස්‍ය, ඒ රඝුරජ හුගේ; පාදයොඃ, පාදයුගමය පිළිබඳවූ; ජායාම්, සෙවණ හෙවත් රක්මුවා පාපුටුයෙහි පැතිර පවත්නා වරණරශ්මිය; රත්නපුෂ්පොපහාරෙණ, රුවන් තමැති මල් පූජායෙන්; ආනම්ව, පිදී.

88. ඉති ජීත්වා දිශෝ ජිෂ්ණුර්නිවර්තන රථොඩතම්
රජෝ විශ්‍රාමයන් රාඥං ජත්‍රූන්‍යෙෂු මෞලිෂු.

89. ස විශ්වජිතමාජහ්‍රෙ යඥං සර්වසදක්ෂිණම්
ආදදානං හි විසගීර්ය සතාං වාරිමුචාමිව.

90. සත්‍රාණෙන සවිවසඛඃ පුරසක්‍රියාභි-
ර්දීර්විතිඃ ශමිතපරාජයව්‍යලීකාන්
කාකුත්ස්ථශවිරචිරහොනසුකාවරොධාන්
රාජන්‍යාන් සඛපුරනිවෘත්තයෙ'නුමෙනෙ.

---

83. ඉති, මෙසේ; ජිෂ්ණුඃ, දිනන සුලුවූ (රඝුරජ) තෙම; දිශඃ, දිගුන්; ජිත්වා, දිනා; රථොඩතම්, රථයෙන් නැංනාවූ; රජඃ, රජස; ජත්‍රූන්‍යෙෂු, [රඝුහු එකවිජත්‍රකවූ බැවින්] ශ්වෙතච්ඡත්‍රයන් නැත්තාවූ; රාඥං මෞලිෂු, (සෙසු) රජුන්ගේ කිරිටයන්හි; විශ්‍රාම යන්, සඞ්ක්‍රමණය කරවමින්; න්‍යවර්තන්ත, නැවැත්තේය; (පෙරලා සවකිය රාජධානිය බලා ගියේය යිසේයි).

"ජිෂ්ණුඃ" යනු "ජි=ජයෙ" යන ධාතුනු කෙරෙන් "ඝඤාජි සර්වධ ග්‍රසනුඃ" යන සූත්‍රයෙන් ශීලාර්ථයෙහි ග්‍රසනුප්‍රත්‍යය කිරී මෙන් සිඛයි.

89. සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; සර්වසදක්ෂිණම්, සියලු අයිති දෑ පිළි බඳ පරිත්‍යාගය වූ; විශ්වජිතම් යඥම්, විශ්වජිත්නම් යාගය; ආජහ්‍රෙ, කෙළේය; හි, ඒ එසේමැයි; සතාම්, සත්පුරුෂයන්ගේ; ආදානම්, ගැන්ම; වාරිමුචාම් ඉව, මෙඝයන්ගේ [ගැනීම] මෙන්; විසගීර්ය, [සුදුස්සා කෙරෙහි] පරිත්‍යාගය පිණිස වේ.

90. කාකුත්ස්ථඃ, කකුසථොත්‍රොපත්‍යවූ රඝුතෙම; සත්‍රාණෙන, යාගයාගේ අවසන්හි; සවිවසඛඃ, ඇමතියන්ට යනළුවූයේ; ගුර්වීභිඃ, මහත්වූ; පුරස්ක්‍රියාභිඃ, පූජාවන් කරණකොටගෙන; ශමිත, සන් හිඳුවනලද; පරාජයව්‍යලීකාන්, පැරදීමෙන් හටගත් දුක් ඇති; විරවිරහොත් සුකාවරොධාන්, කලක් විරහයෙන් උකටලිවූ අන්තඃ පුර ස්ත්‍රීන් ඇති; රාජන්‍යාන්, ක්ෂත්‍රියයන්; සඛපුරනිවෘත්තයෙ, සිය පුරට පෙරලා යනු පිණිස; අනුමෙනෙ, අනුඥකෙළේ (අවසර දුන්නේය යිසේයි).

සවිවානාං සඛා සවිවසඛඃ, ඡඡයීතත්පුරුෂයි. "රාජාහඃ සඛිභ්‍යඨච්" යන සූත්‍රයෙන් සමාසාන්ත ටච්ප්‍රත්‍යයයි.

91. තෙ රෙඛාධ්වජකුලිශාතපත්‍ර විහ්නං
සම්‍රාජශ්චරණයුගං ප්‍රසාදලභ්‍යම්
ප්‍රස්ථානප්‍රණතිභිරඞ්ගුලිෂු චක්‍රු-
ර්මෞලිස්‍රක්ව්‍යුතමකරන්දරෙණුගෞරම්.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෞ
රඝුදිග්විජයො නාම චතුර්ථඃ සර්ගඃ.

———ඃ०ඃ———

පඤ්චමඃ සර්ගඃ.

1. නමධ්වරෙ විශ්වජිති ක්ෂිතීශං
නිඃශෙෂවිග්‍රාණ්ඞ තකොෂජාතම්
උපාත්තවිද්‍යා ගුරුදක්ෂිණාර්ථී
කෞත්සඃ ප්‍රපෙදෙ වරතන්තුශිෂ්‍යඃ.

---

91. තෙ, ඒ රජදරුවෝ; රෙඛාධ්වජකුලිශාතපත්‍රවිහ්නම්, රෙඛා ශඤ්ඛ ධ්වජ වජ්‍රායුධ ශ්වෙතච්ඡත්‍ර යන මොවුන් ලකුණුකොට ඇත්තාවූ; හෙවත් ධ්වජාදි ආකාර රෙඛාවෙන් යුක්තවූ; ප්‍රසාදලභ්‍යම්, පැහැදීමෙන්ම ලැබිය යුතුවූ; සම්‍රාජශ්චරණයුගම්, සාර්වභෞමවූ රඝුරජහුගේ පාදයුගමය; ප්‍රස්ථානප්‍රණතිභිඃ, ගමනකාලයෙහි වූ නමස්කාරයන් කරණකොටගෙන; අඞ්ගුලිෂු, අඞ්ගුලින්හි; මෞලි ස්‍රක්ව්‍යුත මකරන්දරෙණුගෞරම්-මෞලිස්‍රක්, මුහුලස පැලඳී මලින්; ව්‍යුත, ගිලිහුණාවූ; මකරන්දරෙණු, මල්මියෙන් හා මල් රොනින්; ගෞරම් එළුවූවක්; චක්‍රුඃ, කළාහුය.

කාලිදාසකෘතෞ, කාලිදාස මහාකවිහුගේ කෘතිවූ; ශ්‍රීරඝු වංශෙ මහාකාව්‍යෙ, ශ්‍රීමත් රඝුවංශනම් මහාකාව්‍යයෙහි; රඝුදිග් විජයඃ නාම, රඝුදිග්විජයයයි ප්‍රසිඛවූ; චතුර්ථඃ සර්ගඃ, සතරවෙනි සර්ගයය; ඉති, මෙතෙකින් නිමියේයි.

---

1. විශ්වජිති, විශ්වජිත් නම්ලද; අධ්වරෙ. යාගයෙහි; නිඃශෙෂ විග්‍රාණිතකොෂජාතම්-නිඃශෙෂ, නිරවශෙෂ කොට; විග්‍රාණිත, දෙනලද; කොෂජාතම්, ධනරාශීන්ගේ සමූහ ඇති; තම්ක්ෂිතීශම්, ඒ රඝුරජහු වෙතට; උපාත්තවිද්‍යඃ, ලබනලද විද්‍යා ඇති; වර තන්තුශිෂ්‍යඃ, වරතන්තුතම් මුනිහුගේ ශිෂ්‍යවූ; කෞත්සඃ, කෞත්ස නම් මුනිතෙම; ගුරුදක්ෂිණාර්ථී, ගුරුපඬුරු සොයනු කැමැත්තේ; ප්‍රපෙදෙ, පැමිණියේය= (ගුරුදක්ෂිණාධනය රජු වෙතින් ලබනු පිණිස පැමිණියේය යුසේයි).

2. ස මෘණ්මයෙ චිතහිරණ්මයත්වාත්
පාත්‍රෙ නිධායාඕඃමනඕශිලඃ
ශ්‍රුතප්‍රකාශං යශසා ප්‍රකාශඃ
ප්‍රත්‍යුජ්ජගාමාතිථිමාතිථෙයඃ.

3. නමව්‍යයිත්වා විධිවච්චිඤ්ඤ-
ඤනපොධනං මානධනාග්‍රයායී
විශාම්පතිඃ ප්‍රීඅවරභාජමාරාත්
කෘතාඤ්ජලිඃ කෘත්‍යවිදින්‍යුවාච.

---

2. අනඕශීලඃ, අනැතිවූ සවභාවය ඇති හෙවත් අනිකකු හා අසමානවූ සවභාවය ඇති; යශසා, කීර්තියෙන්; ප්‍රකාශඃ, ප්‍රසිඩවූ; ආතිථෙයඃ, ආගන්තුකයන් කෙරෙහි යහපත්වූ හෙවත් අමුත්තන් පුදනසුලුවූ; සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; චිතහිරණ්මයත්වාත්, [යාන යෙහි සිටලු දෑ දී නිමවීමෙන්] පහවූ රන්බදුන් ඇතිබැවින්; මෘණ්මයෙ, මැටියෙන් කරනලද්දාවූ; පාත්‍රෙ, භාජනයෙක්හි; අර්ඝ්‍යම්, පූජා ද්‍රව්‍යය; නිධාය, බහා; ශ්‍රුතප්‍රකාශම්, වෙදශාස්ත්‍රඥතයෙන් ප්‍රසිඩවූ; අතිථිම්, ආගන්තුකවූ [කෞත්සඃ] තව; ප්‍රත්‍යුජ්ජගාම, පෙර ගමන් කෙළේ=[ආගන්තුකසඞ්ග්‍රහය පිණිස ඉදිරියට ගියේය යනු තාවයි.]

හිරණ්‍යස්‍ය විකාරෝ හිරණ්මයඃ— දෘෂ්ඩිනාශනහාශත්තිනා ශනාථඒණ්ඣ ජෙහමාශිනෙශ වාශිනාශනිත්‍රෝණහන්‍යඩෙව ක්‍යඃසාරවෙඃශ්වාකමෙත්‍රෙඃශිරණ්මඃශානි” යන සූත්‍රයෙන් මයට්ප්‍රත්‍යය පරකල්හි ශාදිලොපනිපාතයි.

3. විධිඥඃ, ශාස්ත්‍රඥවූ; මානධනාග්‍රයායී, මානය ධන කොට ඇත්තවුන්ට අග්‍රගාමිවූ (අපකීර්තියට බියවූය යියේයි)ඃ කෘත්‍යවිත්, [ආකරුණ විවාළ යුතුයයි] කටයුතු දන්නාවූ; විශාම්පතිඃ, කරෙඤ්ජුතෙම; විඅරභාජම්, ආසනගතව වැඩහුන්නාවූ; තම් තපොධනම්, ඒ කෞත්සමුනිඳු; විධිවද්, විධිවූ පරිද්දෙන් හෙවත් ශාස්ත්‍රයෙහි කීලෙස; අර්චයිත්වා, පූජා; ආරාත්, සම්පයෙහි; කෘතාඤ්ජලිඃ, බද්ධදිලි වූයේ; ඉති, මේ වක්ෂ්‍යමාණ ආකාරයෙන්; උවාව, කී හෙවත් විචාළේය.

විශාම් පතිඃ විශාම්පතිඃ— අලුක්ෂමඤිතත්පුරුෂයි. මෙහි විශඃශබ්දය අවිශෙෂයෙන් මනුෂ්‍යවාචකයි. “මෙෆ විශෙෆ වෛශ්‍ය මනුජෙෆ” යනු අභිධානයෙහිනි.

4. අපෘග්‍රණීර්මීනත්‍රකෘතාමෘෂිණාං
කුශාග්‍රබුඛෙ ! කුශලී ගුරුස්තෙ
සඤ්චින්වයා ඥානමශෙෂමාපතං
ලොකෙන චෙතන්‍යමිවොෂණරශ්මිඃ.

5. කායෙන වාචා මනසා'පි ශශ්වද්-
ද්‍යන් සමහෘතං වාසවධෛර්‍යලොපි
ආපාද්‍යතෙ න ච්‍යසමන්තරාශෙඃ
කච්චින්මහර්ෂෙර්‍යත්‍රිවිධං තපස්තත් ?

---

4. කුශාග්‍රබුඛෙ !, පින්වත් සූක්ෂ්මබුඩි ඇත්තව !; ඵෂණරශ්මිඃ, සූර්‍යයා කෙරෙන්; ලොකෙන, ලෝවැස්සා විසින්; චෙතන්‍යමි ඉව, ප්‍රබොධය (ලද්දාක්) මෙන්; යතඃ, යම් ආචාර්‍යයකු කෙරෙන්; ත්වයා, ඔබවිසින්; අශෙෂංඥානම්, නිරවශෙෂඥානය හෙවත් සකල ශාස්ත්‍රඥානය; ආපතම්, ලබනලදද; මන්ත්‍රකෘතාම්, මන්ත්‍රකර්තෘවු; ඍෂිණාම්, ඍෂින් අතුරෙහි; අග්‍රණීඃ, ශ්‍රෙෂ්ඨවූ; තෙ ගුරුඃ, (ඒ) ඔබගේ ආචාර්‍යතෙම; අපි, කිම; කුශලී, ක්ෂෙම වත්ද? හෙවත් සුවපත්සේක්ද ?

කුසතණ අක්සේ සියුම් නුවණ ඇත්තේ "කුශාග්‍රබුඛි" නමිඃ—"කුශාග්‍රීයමතිඃ ප්‍රොක්තඃ සූක්ෂ්මදර්ශි ච ඍෂුමාන්" යනු හලායුධ කොශයි.

5. කායෙන, කයින් [වාඞ්ඤ්මනඃකර්මාදි වූතවශයෙන්]ද; වාචා, වචසින් [වෙදපාඨයෙන්]ද; මනසාපි, සිතින්[ගාර්හස්ථ්‍යාදිවශයෙන්]ද; ශශ්වත්, නිතර; වාසවධෛර්‍යලොපි, ඉන්ද්‍රයාගේ ධෛර්‍යය නසන සුලුවූ (ඉන්ද්‍රපදවිය පැහැර ගනී යේහොයි සැක උපදවන සුලුවූය යියේයි); යත් තපඃ, යම් තපසෙක්; සමහෘතම්, රැස්කරනලදද; මහර්ෂේඃ, (වරතනතු) මුනිහුගේ; ත්‍රිවිධම්, [කාය වාඞ් මනස් යන වාරත්‍රය සම්බන්ධයෙන්] තුන්වැදෑරුම්වූ; තත් තපඃ, ඒ තපස තෙම; අන්තරාශෙයෙඃ, [ඉන්ද්‍රයා විසින් මෙහෙයනලද අපසරා රූපවූ] අන්තරායයන්නෙන්; ව්‍යයම්, විනාශයට; කච්චිත්, කිම; න ආපාද්‍යතෙ, නොපමුණුවනු ලැබේද?—මේ ශ්ලොකය කියි පොතෙකඃ—

කායෙන වාචා මනසා'පි ශශ්වද්
සවර්‍ත්‍රණෝ ධෛර්‍යවිපර්‍යයාය
තද්බ්‍රහ්මසාර්‍යුජ්‍යඵලං ත්‍රිසොතෝ-
ම්මූනෙස්තපඃ කච්චිදනන්තරාශම්" යිත් පාඨයි.

6. ආධාරබන්ධිප්‍රමුඛෛඃ ප්‍රයත්නෛඃ
සංවර්ධිතානාං සුතනිර්විශෙෂම්
කවචින්න වායවාදිරුපපලවෝ වඃ
ශ්‍රමවර්ජමාශ්‍රමපාදපානාම් ?.

7. ක්‍රියානිමිත්තෙෂ්වපි වත්සලත්වා-
දහරහරභාමා මුනිභිඃ කුශෙෂු
තදඩ්කශය්‍යාව්‍යුතනාභිනාලා
කවචිත්මෘගිණාමනඝා ප්‍රසූතිඃ ?.

8. නිර්‍ව්‍යාත්‍යතෝ යෛර්නියමාභිෂෙකෝ
යෙභ්‍යෝ නිවාපාඤ්ජලයඃ පිනඃඅණාම්
නාන්‍යෝපභෝජ්‍යාඛිලතාශ්‍රමෙභ්‍යෝ
ශිවානි වඃතීර්ථජලානි කවචිත් ?.

---

6. ආධාරබන්ධිප්‍රමුඛෛඃ, තෝනැනි බැඳීම් ආදිවූ; ප්‍රයත්නෛඃ, උපායයන්ගෙන්; සුතනිර්විශෙෂම්, පුතුන්ගෙන් වෙනසක් නැති සේ කොහොත් දරුවන්ටත් වඩා ප්‍රෙමාන්විතව; සංවර්ධිතානාම්, මනාකොට වර්ධනය කරනලද්දාවූ; ශ්‍රමවර්ජම්, විඩා දුරුකරන්නාවූ; වඃ, භවතුන්ගේ; ආශ්‍රමපාදපානාම්, අසපුවෙහි වූ වෘක්ෂයන් සම්බන්ධව; වායවාදිඃ, වාතදූවානලාදිවූ; උපප්ලවඃ, උවදුරෙක්= (බාධකයෙක්); න කවචිත්, කිම නැත්ද?

නිගීහතෝ විශෙෂෝ නිර්ගෙෂඃ, සුතෙභ්‍යෝ නිර්ගෙෂෝ යස්මිංස්තත් සුතනිර්ගෙෂං තත්—යනු වාක්‍යයි. ක්‍රියා විශෙෂණ ෂෂ්ඨී විභක්තියයි.

7. ක්‍රියානිමිත්තෙෂ්වපි අපි, අනුෂ්ඨානසාධනවූද; කුශෙෂු, කුශ තෘණයන්හි; මුනිභිඃ, මුනීන් විසින්; වත්සලත්වාත්, [මෘගයන් කෙරෙහි] සෙනහස හෙතුකොටගෙන; අහරහර්භාමා, නොනසන ලද ආශා ඇත්තාවූ; තදඩ්කශය්‍යාව්‍යුතනාභිනාලා-තදඩ්ක, ඒ මුනීන්ගේ අඩක නමැති; ශය්‍යා, ශයනයන්හි; ව්‍යුත, ගිලිහුණාවූ; නාභිනාලා, නැබනළ ඇත්තාවූ; මෘගිණාම් ප්‍රසූතිඃ, මෘග ඛනුන්ගේ ප්‍රසූතිතොෂම්; කවචිත් අනඝා, කිම ව්‍යසන නැත් නීද?

ඒ මුනීහු වනාහී වණඛමෘගයන්ගේ උවදුරු වළක්වනු සඳහා මුදපැවවුන් දසරැයක් තමන් ඇකයෙහි ධරා රකිති. එහෙයින් මේ දක්වනලදි.

8. යෛඃ, යම් තීර්ථජලකෙනකුන් කරණකොටගෙන; නියමාභිෂෙකඃ, නිත්‍යස්නානාදිය; නිර්‍ව්‍යාත්‍යතෝ, නිපදවනු ලැබේද;

9. නිවාරපාකාදි කඩඛකරීයෙ-
රාමාශ්‍යතෙ ජානපදෙනීඛවස්ත් ?
කාලොපපන්නාතිථිකල්පභාගං
වන්‍යං ශරීරසථිතිසාධනං වඃ.

10. අපි ප්‍රසන්නෙන්න මහර්ෂිණා තවං
සම්‍යඟ්විනීයානුමතොගුරුභ්‍යඃ ?
කාලොභ්‍යයං සඛ්‍රමිතුං ත්‍රිතීයං
සඵොපකාරක්ෂමමාශ්‍රමං තෙ.

යෙභ්‍යඃ, යම් ජලකෙනකුන්ගෙන් (තඹා); පිතෘණාම්, [අග්නිහෝත්‍රාදි] පිතෘදෙවතාවන්ගේ; නිවාපාඤ්ජලයඃ, තර්පණාඤ්ජලිහු; [නිවීත්‍යතෙත්ත, නිපදවනු ලැබෙද්ද]; ඵයඤ්ඡෂ්ඨාඞ්කිතසෙකතානි-ඵයඤ්,ප්‍රකීර්ණිණාඬත ධාන්‍යයන් පිළිබඳවූ; ෂෂ්ඨාඞ්කිත, [රාජග්‍රාහ්‍ය] ෂෂ්ඨභාගයෙන් උපලක්ෂිතවූ; සෙකතානි, වැලි තලා ඇත්තාවූ; වඃ, භවතුන්ගේ; තීර්ථජලානි, තීර්ථයන්හි වූ ජලයෝ; කච්චිත් ශිවානි, කිම නිරුපද්‍රැත වූවාහුද?

මෙහි "උඤ්ඡානාං ෂෂ්ඨඃ උඤ්ඡෂෂ්ඨඃ"යි ෂෂ්ඨීසමාසයි. පූරණාර්ථ "ෂෂ්ඨ" ශබ්දය වීනම් ප්‍රතිෂිඛවෙයි. "පූරණගුණසුහිතාර්ථ සදව්‍යසනව්‍යසමානාධිකරණෙන" යන ප්‍රතිෂෙධසූත්‍රය හෙයිනි. මේ වනාහි පූරණාර්ථ "ෂෂ්ඨ" ශබ්දය නොවෙයි. භාගාර්ථ අන් ප්‍රත්‍යයාන්ත "ෂෂ්ඨ" ශබ්දය වේ. "ෂෂ්ඨාෂ්ටමාභ්‍යාං ඤ ච" යන සූත්‍රයෙහි ච ශබ්දයෙන් "අන්" වෙයි. "ෂෂ්ඨෝ භාගඃ ෂෂ්ඨඃ" යනු මෙහි තද්ධිතවාක්‍යයි.

9. කාලොපපන්නාතිථිකල්පභාගම්-කාලොපපන්න, සුදුසුකල් හි පැමිණියාවූ; අතිථි, ආගන්තුකයන්ට; කල්පභාග, දියයුතු කොටස් ඇති; වන්‍ය, වනයෙහි හටගත්තාවූ; ශරීරසථිතිසාධනම්, ශරීරයාගේ සථිතියට හෙවත් ජීවිතයට කරණවූ; වඃ, භවතුන්ගේ; නිවාරපාකාදි, හූරුඟැල් ධාන්‍යාදිය; ජානපදෙඃ, ජනපදයෙන් පැමිණියාවූ; කඩඛකරීයෙඃ, පිපුරු අනුභවකරන්නාවූ ගොමහිෂාදින් විසින්; න ආමෘශ්‍යතෙ කච්චිත්, කිම අනුභවකරනු නොලැබේද?

"කඩඛකරීයෙඃ" යන පාඨය උපෙක්ෂ්‍යයි- කඩතීති කඩඃ, කඩ-මදෙ-කඩං කරොතීති කඩඛකරඃ නිපාතනයෙන් ඛච්ප්‍රත්‍යයයි-කඩඛකරං මාෂමුද්ගාදිකාෂ්ඨමහීනතීති කඩඛකරීයා ගොමහිෂාදයඃ "කඩඛකරදක්ෂිණාවෂ්ඨ ච" යන සූත්‍රයෙන් ෂ්ඨප්‍රත්‍යයයි.

10. [තවද කිම්යුත්තෙක් ඇති]-ප්‍රසන්නෙන්න, පහන්වූ; මහර්ෂිණා, වරතනතු මහාමුනිහුවිසින්; තව, යුෂ්මත්තෙව; සම්‍යක්,

11. නවාහීතෝ නාභිගමේන තාපසං
මනෝ නියොගක්‍රියයොත්සුකං මේ
අප්‍යාඥයා ශාසිතුරාත්මනා වා
ප්‍රාප්තෝ'සි සම්භාවයිතුං වනාන්මාම්?.

12. ඉත්‍යර්ඕපාත්තානුමිතව්‍යයස්‍ය
රඝෝරුදාරාමපි ශාං නිශම්‍ය
සඛ්‍යෝපපත්තිං ප්‍රති දුර්ලිලාශ-
සන්මන්‍යවොවම්රතනතනුර්ශිෂ්‍යඃ.

මනාකොට; විනීය, ශික්ෂාවා හෙවත් විද්‍යාවන් උගන්වා; ගෘහාන්, ගෘහස්ථාශ්‍රමයට ප්‍රවේශවනු පිණිස; අනුමතඃ අපි, අනුදන්නාලද්දේ ඇතිද; හි, යම්හෙයකින්; තෙ, යුෂ්මත්හට; සත්‍යෝපකාරක්ෂමම්, [බ්‍රහ්මචර්‍ය වානප්‍රස්ථ යති යන] සියලු ආශ්‍රමයන්ට උපකාරකිරීමෙහි සමර්ථවූ; විනීයම් ආශ්‍රමම්. දෙවෙනිවූ ගෘහස්ථාශ්‍රමයට; සඞ්ක්‍රමිතුම්, පැමිණෙනු පිණිස; අයම්, මේතෙම; කාලඃ, සුදුසු කාලයවේද (එහෙයිනි).

"ගෘහාය" යනු "ක්‍රියාත්‍යෝපපදස්‍ය ච කර්මණි ස්ථානිනඃ" යන සූත්‍රයෙන් අප්‍රයුජ්‍යමාන තුමුන්හුගේ කර්මයෙහි වතුර්ත්‍යර්ථ "ගෘහං ප්‍රවේෂ්ටුම්" යූයේසි.

මෙසේ කුශලප්‍රශ්නය කොට ගමනප්‍රයෝජනප්‍රශ්නය කරනු කැමැත්තේ "නවාහීතඃ" යනාදිය කියා.

11. අහිතඃ, පිදියයුතුවූ හෝ ප්‍රශස්තවූ; තව, නුඹවහන්සේගේ; අභිගමෙන, පැමිණීම් පමණෙකින්; මෙ, මාගේ; මනඃ, සිත; න තාපතම්, සතුටු නොවූයේය; [තවද කියයුත්තෙක් ඇති]- නියොග ක්‍රියයා, ආඥාකිරීමෙහි; උත්සුකම්, තත්පරවූ; මාම්, මා; ශාසිතුඃ, අනුශාසකවූ ගුරුහුගේ; ආඥයා අපි, අණින් හෝ; ආත්මනා වා, තමා විසින් හෝ; සම්භාවයිතුම්, සලකනු පිණිස; වනාත්, වනයෙන්; ප්‍රාප්තඃ අසි, පැමිණියෙහිද?

"නියොගක්‍රියයා" යනු "ප්‍රයිතොත්සුකාභ්‍යාං තෘතීයා ච" යන සූත්‍රයෙන් උත්සුකශබ්දයොගයෙහි සප්තම්‍යර්ථයෙහි වූ තෘතීයායි.

12. අර්ඕපාත්තානුමිතව්‍යයස්‍ය- අර්ඕපාත්ත, [මැපිමුවා] පූජාපාත්‍ර යෙන්; අනුමිතව්‍යයස්‍ය, දන්නාලද සර්වධනපරිත්‍යාගය ඇති; රඝෝඃ, රඝුරජහුගේ; ඉති, මේ එකතප්‍රකාරවූ; උදරම් අපි, ඖදර්‍යවත්වූද; ශාම්, තෙපුල; නිශම්‍ය, අසා; වරතනතනුර්ශිෂ්‍යඃ, වරතනතනුහුගේ ශිෂ්‍යවූ [කෞත්සමුනි] තෙමේ; සඛ්‍යෝපපත්තිම්

13. සජීත්‍ර නො වාර්‍තමවෙහි රාජන්!
නාථේ කුතඝවය්‍යශුභං ප්‍රජානාම්?
සුඛේ නපන්‍යාවරණාය දෘෂ්ටෙඃ
කලේපත ලොකස්‍ය කථං තමිස්‍රා ?.

14. භකතිඃ ප්‍රතීක්ෂ්‍යෂු කුලොචිතා තෙ
පූර්‍වාන් මහාභාග! තයා'තිශෙෂේ
ව්‍යතීතකාලසඩ්ඛමභ්‍යුපෙත-
සඩ්ඛාමතීර්‍තිභාවාදිති මෙ විෂාදඃ.

ප්‍රති, සඩකියකාය්‍ය සිඩියෙහිලා; දුර්‍බලාශඃ, දුබලවූ ආශා ඇත්තේ (මැටිබඳුන දැකිමෙන් ලිහිල් මනදෙළ ඇත්තේය යුසේයි); තම්, ඒ රඝුරාජඝම; ඉති, මේ වක්ෂ්‍යමාණාකාරයෙන්; අවොචත්, කී.

මෙහි වතුර්‍පාදය කිසි පොතෙක:—

"ප්‍රත්‍යාහ ක්‍රොතසඤ්ඤ මපෙතකුත්‍යම්" කියාද පැනේ.

13. රාජන්!, පින්වත් මහරජ!; සජීත්‍ර, සියල්ලෙහි; නඃ, අපගේ; වාර්‍තාම්, සඞ්ඝාස්‍ය්‍යඝ=(ආරොග්‍යස්‍ය); අවෙහි, (තෝ) දනිහි; ත්‍වයි, ශුඝත්හු; නාථේ, අධිපතිව සිටිනාකල්හි; ප්‍රජානාම්, සත්‍යයන්ම; අශුභම්, අයහපතෙක් (දුකෙක්); කුතඃ, කොයින්ද?; [ඒ එසේ මැයි.] සුඛේ, සිරැ; තපති, බබලනකල්හි; තම්ස්‍රා, තමඤ්ඤති තොමෝ=(අඳුරු රැස); ලොකස්‍ය, ජනයාගේ; දෘෂ්ටෙඃ ආවරණාය, ඇස අවුරනු පිණිස; කථම් කල්පත, කෙසේ සම්භවන්නීද? [අවිනාභාව න්‍යාසාලඞ්කාරයි].

මෙහි ක්‍රෘපධාතු අලම්පූර්‍වයෙයින් නද්‍යොගයෙහි" නමඃ ස්වස්තී" ත්‍යාදි සූත්‍රයෙන් චතුර්‍ත්‍ථියි. "ක්‍රෘපි සම්පද්‍යමානෙ ච" යන වාර්‍තිකයෙනුදු ක්‍රෘපන්‍යර්‍ථකධාතූන්‍යොගයෙහි යමෙක් සම්පද්‍යමානද එහිදු විකාරවාචකයා කෙරෙන් චතුර්‍ත්‍ථී විහිතයැ. "භකතිර්ඤ්‍ඤානාඝ කල්පතෙ සම්පද්‍යතෙ ජාඝතෙ" ඝනාදිය මෙනි.

14. ප්‍රතීක්ෂ්‍යෂු, පිදියයුත්තන්කෙරෙහි; භකතිඃ, අනුරාග විශෙෂඝක්වූ භකතිතොමෝ; තෙ, ඔබගේ; කුලොචිතා, කුලයෙහි පුරුදු කරනලද්දිය; මහාභාග, මහපිනැත්තව! තයා, ඒ භකතියෙන්; පූර්‍වාන්, පෙරරජුන්; අතිශෙෂේ, ඉක්මවහි; ත්‍වං, එකෙක් ඇති; අහම්, මම; ව්‍යතීතකාලඃ, ඉකුත්කල් ඇත්තෙම්; අපි භාවාත්, යාවකභාවයෙන්; ත්‍වාම්, ඔබවෙතට; අභ්‍යුපෙතඃ ඉති, පැමිණියෙමැයි; මෙ, මාගේ; විෂාදඃ, බෙදයෙක් වේ.

පෙර කියෙයින් "ශියල්ලෙහි ආරොග්‍යඝ වේනම් එසේ කල, බෙදයෙන් බිහිඝයකු සේ කුමකින් දක්නාලැබෙහිද?" යන අනන්තරගීතචොද්‍යඝට පරිහාර සදහා මෙහි "ව්‍යතීතකාලඃ" ඝනාදිය කී.

15. ශරීරමාත්‍රේණ නරෙන්ද්‍ර! තිෂ්ඨ-
නනාහාසි තිර්‍ප්‍රතිපාදිතර්‍ධිඃ
ආරණ්‍යකොපාත්තඵලප්‍රසූතිඃ
ඝනමේඛන නිවාර ඉවාවශිෂ්ටඃ.

17. සඨාතෙ භවානෙකනරාධිපඃ ස-
නනකිඤ්චනත්වං මඛජං ව්‍යතකති
පර්‍යාසපිතස්‍ය සුරෙර්හිමාංශොඃ
කලාක්ෂයඃ ශ්ලාඝ්‍යතරො හි වෘඩෙඃ.

---

15. නරේන්ද්‍ර!, පින්වත් මහරජ!; තිර්‍ප්‍රතිපාදිතර්‍ධිඃ-තිර්, සත් පාත්‍රයෙහි; ප්‍රතිපාදිතර්‍ධිඃ, පිළිගෙළ කරතලද විභව ඇත්තාවූ; ශරීරමාත්‍රේණ, ශරීරය පමණෙකින්; තිෂ්ඨන්, සිටිතාවූ [යුෂ්මත් තෙම]; ආරණ්‍යකොපාත්තඵලප්‍රසූතිඃ-ආරණ්‍යක, [මුනිප්‍රමුඛ] වනවැසි ඕනිසුන් විසින්; උපාත්ත, ගන්නාලද; ඵලප්‍රසූතිඃ, ඵල ලාභ ඇත්තාවූ; ඝනමේඛන, කාණ්ඩයෙන්=(දඬුයෙන්); අවශිෂ්ටඃ, ඉතිරිවූ; නීවාරඃ ඉව, හුරුහැල් නම් ධාන්‍යයක් මෙන්; ආහාසි, බබළයි; [වැමහෙන්නෙහිය යුසේයි].

"ඝනමේඛන" යනු ප්‍රකෘත්‍යාදි උපසඛ්‍යානයෙන් තෘතීයායි.

16. භවාන්, පින්වත්තෙම; එකනරාධිපඃ සන්, සාර්‍ධමෙවම= (එක්‍රුවනීති) වූයේම; මඛජම්, යාගයෙන් හටගත්තාවූ; අකිඤ්චනත්වම්, නිර්ධනභාවය හෙවත් කිසිවක් නැතිබව; ව්‍යතකති, ප්‍රකට කෙරෙයි [යනු]; සඨාතෙ, සුදුස්සෙකි= (සොභ්‍යය යිසේයි). [ඒ එසේමැයි] සුරෙඃ, දෙවියන්විසින්; පර්‍යාසපිතස්‍ය, ක්‍රමයෙන් පානය කරතලද; හිමාංශොඃ, චන්ද්‍රයාගේ; කලාක්ෂයඃ, කලා හානිය; වෘඩෙඃ, (කලා) වැඩීමට වඩා; ශ්ලාඝ්‍යතරඃ හි, අතිශයින් පිදියයුතුමැයි.

ඝණඝෑමෙන් ගෙවුණු මැණිකද, අධිපහරලත් සුදදිනූ හටතෙමේද, මදයෙන් ක්ෂීණවූ හස්තිතෙමේද, සරත්කල්හි වියළිවැලි ඇති නදියද, කලාවක් ගෙඹූ චන්ද්‍රයාද, සුරතයෙන් මැඩුණු බාලවනිතාවද, යාචකයන් කෙරෙහි දීමෙන් දිළිඳුවූ රජද යන මොහු ක්ෂීණත්වයෙන් හොබනාහුය. එයින් කීහ:—

"මණීඃ ඝාණාලීඪඃ සමරවිජයී හෙතිනිහතො
මදක්ෂීණො නාගඃ ශරදි සරිතඃ ශ්‍යානපුලිනාඃ
කලාශෙෂශ්චන්ද්‍රඃ සුරතමෘදිතා බාලවනිතා
තනිමනා ශොභනෙන ගලිතවිභවාශ්චාතිවිලු නෘපාඃ"යි

17. නදන්‍යකෘතාවදනන්‍යකාර්‍යා
ගුර්වීමාහර්තුමහං යතිෂ්යේ
සවඝන්‍යඝතු තෙ නිශීලිතාම්බුගර්භං
ශරද්ඝනං නාර්‍දති චාතකොඃපි.

18. එතාවදුක්ත්වා ප්‍රතියාතුකාමං
ශිෂ්‍යංමහර්ෂේර්නෘපතිර්නිෂිධ්‍ය
කිං වඝතු විමන්! ගුරවෙ ප්‍රදෙයං?
තවඝා කියමෙති? තමබ්‍රවීදකත.

කාමන්දකීය නීතියෙහිද මෙම කිහු:—

"ඛම්මාපි කිණකොශස්‍ය කිණඤ්චමපි ශොභතෙ
සුරෙඃ පිතාවශෙෂස්‍ය කෘෂණපක්ෂෙ විබොධිව" යි.

17. නත්, එහෙයින්; තාවත්, ඒතාක් හෙවත් අභිමතලාභය දක්වා; අකෘතාර්‍යඃ, අන්කටයුත්තක් නැත්තාවූ; අහම්, මම; අන්‍යතඃ, අනික් ත්‍යාගශීලියකුගෙරෙන්; ගුර්වීම්, ගුරුධනය; ආහර්තුම්, රැස්කරන්නට; යතිෂ්යෙ, උත්සාහ කරන්නෙමි; තෙ, ඔබට; සවඝන්‍ය අඝතු, සැප වේවා; [ඒ එසේමැයි] චාතකඃ අපි, කෑදැති තෙමේද; නිශීලිතාම්බුගර්භම්, ගිලිහුණාවූ ජලගර්භ ඇති; ශරද්ඝනම්, ශරත්කාල මෙඝය; න අර්‍දති, (දිය) නොඉල්වයි.

[ඔබ වැටුණු දියපිම කෑදැත්තන්ට පිඩාජනකභෙයින් ඔවිහු මෙඝජලය අහසෙහිදීම පානය කෙරෙති. එබදු කෑදැත්තෝ පවා වර්‍ෂාඍතුයෙහි ජලවර්‍ෂණයෙන් සිස්වූ දියඇති ශරත්කාල මෙඝයෙන් ජලය ප්‍රාර්‍ථනා නොකෙරෙති. එසේම ත්‍යාගයෙන් නිර්ධනවූ රජුගෙන් ගුරුධනය නොඉල්වා අනික් සුදුසු තැනකින් ලබන්නට උත්සාහවත් වන්නෙමැයි කෞත්සමුනිතෙමේ කියේය යනු භාවයි.]

18. එතාවත්, මෙපමණක්; උක්ත්වා, කියා; ප්‍රතියාතුකාමම්, යනු කැමැතිවූ; මහර්ෂේඃ, (වරතනතු) මහර්ෂිහුගේ; ශිෂ්‍යම්, ශිෂ්‍යයා (කෞත්සමුනිහු); නෘපතිඃ, රඝුරජතෙම; නිශිධ්‍ය, වළක්වා; විමන්!, පණ්ඩිතයාණනි!; තවයා, ඔබවිසින්; ගුරවෙ, ගුරුහට; ප්‍රදෙයම්, දියයුතුවූ; වඝතු, වඝතුතෙම; කිම්, කෙබන්දක්ද?; කියත්වා ඉති, කෙපමණක් හෝ වේදැයි; තම්, ඒ කෞත්සමුනිහු; අබ්‍රවීදකත, විවාළේය.

ප්‍රතියාතුං, කාමොයස්‍යාසෞ ප්‍රතියාතුකාමඃතම්–"තුංකාම මනසොරපි" යනුයෙන් තුම්හුගේ මකාරලොපයි.

19. තතෝ යථාවත්විහිතාධ්වරාය
තස්මෛ සමස්තාවෙශවිවර්ජිතාය
වර්ණාශ්‍රමාණාං ගුරවේ ස වර්ණිනී
විවක්ෂණඃ ප්‍රශ්නුතමාචවක්ෂෙ.

20. සමාපතව්ද්‍යෙන මයා මහර්ෂි-
ර්විඥාපිතෝ'හද්ගුරුදක්ෂිණායෛ
සමේ විරායාසඛලිතොපචාරා.
නාං භකත්තිමේවාගණයන් පුරස්තාත්.

21. නිර්ණික්තජාතරුෂා'පිකාශ්‍ය-
මවින්තයිත්වා ගුරුණා'භ්‍යුක්තඃ
විත්තස්‍ය විද්‍යාපරිසඞ්ඛ්‍යයා මේ
කොවිශවන්තස්‍රෝ දශ චාහරෙති.

---

19. තතඃ, ඉක්බිති; යථාවත්, විධිවූ පරිද්දෙන්; විහිතාධ්වරාය, කරනලද යාග ඇත්තාවූ හෙවත් සදාචාර ඇත්තාවූ; සමස්තාවෙශ විවර්ජිතාය, ගව්හාහිනිවෙශයෙන් තොරවූ=(උඩඟුකම්නැතිවූ); වර්ණාශ්‍රමාණාම්, බ්‍රාහ්මණාදි වර්ණයන්ට හා බ්‍රහ්මචාරීත්‍වාදි ආශ්‍රමයන්ටද; ගුරවේ, නියාමකවූ හෙවත් ඔවුන්ගේ සියලු කටයුතු උසුලන්නාවූ; තස්මෛ, ඒ රඝුරජතට; විවක්ෂණඃ, පණ්ඩිතවූ; වර්ණිනී, බ්‍රහ්මචාරිවූ; සඃ, ඒ කෞත්සමුනිතෙම; ප්‍රස්තුතම්, ප්‍රකෘතය හෙවත් අභිප්‍රේත කාරණය; ආචවක්ෂෙ, (වක්ෂ්‍යමාණාකාරයෙන්) කිඃ—

මෙහි වර්ණශබ්දයෙන් බ්‍රාහ්මණ ක්ෂත්‍රිය වෛශ්‍ය ශූද්‍ර යන චතුර්වර්ණයෝද, ආශ්‍රමශබ්දයෙන් බ්‍රහ්මචාරිය ගෘහිය වාන ප්‍රස්ථය භික්ෂුය යන චතුරාශ්‍රමයෝද ව්‍යවහෙත්.

20. සමාපතව්ද්‍යෙන, අවසන් කරනලද විද්‍යාග්‍රහණ ඇති; මයා, මාවිසින්; මහර්ෂිඃ, මහාමුනිතෙමේ; ගුරුදක්ෂිණායෛ, ආචාර්‍ය දක්ෂිණාව=(ගුරුපඬුරු) පිණිස; විඥාපිතඃ අහුත්, දන් වැළඳේදේ (ගිවිස්නාලද්දේ) විය; සඃ, ඒ ගුරුතෙමේද; විරාය, බොහෝ කලක් ඔුළුල්ලෙහි; අසඛලිතොපචාරාම්, නොපැකුළුණු පැවතුම් ඇති; නාම්, ඒ [දුෂ්කරවූ]; මෙ, මාගේ; භකත්තිම් එව, භක්තියම; පුරස්තාත්, පළමුකොට; අගණයත්, ගිණුම්යේය; [භක්තියෙන්ම සතුටුවූ ගුරුතෙම ගුරුපඬුරෙන් කිමිදැය කියේය යනු භාවයි]. නොහොත්-භක්තිම් එව, භක්තියම; අගණයත්, [ගුරුදක්ෂිණාව කොට] සැලකි.

මෙහි "සමාපතව්ද්‍යෙන" යනු "අවාපතව්ද්‍යෙන" කියාත් කිසි පොතෙක පාඨයි.

21. නිර්ණික්තජාතරුෂා-නිර්ණික්ත, ඇවිලිලියෙන්=ප්‍රාප්තභාවයේ අවිකාශයෙන්); ජාතරුෂා, හටගත් කොපඃ ඇත්තාවූ; ගුරුණා,

22. සොඃහං සපත්‍නීවිධිභාජනෙන
මන්‍ථා භවන්‍තං ප්‍රභුශබ්දශෙෂම්
අභ්‍යුත්‍සහෙ සම්ප්‍රති නොපරොද්ධු-
මල්පෙතරත්‍වාච්ඡ්‍රුතනිෂ්ක්‍රයස්‍ය.

23. ඉත්‍ථං විජෙන විජරාජකානති-
රාවෙදිතො වෙදවිදං වරෙණ
එනොනිවෘත්‍තෙන්‍ද්‍රියවෘත්‍තිරෙනං
ජගාද භූයො ජගදෙකනාථඃ.

ගුරුහුවිසින්; අථකාඞ්‍ක්‍ෂාමි, දිළිඳුබව; අවිත්‍තසිත්‍වා, නොසිතා; අහම්, මම; විත්‍තස්‍ය, ධනය සම්බන්ධිවූ; චතස්‍රඃ දශ ච කොට්‍යඃ, තුදුස් කෙළක්; මෙ, මට; ආහර ඉති, ගෙනෙවයි; විද්‍යාපරිසඛ්‍යායා, විද්‍යාවන්ගේ ගණනින්; උකතඃ, කියනලද්දෙමි.

විද්‍යාසඛ්‍යාව මානවධර්ම්‍යෙහි තුදුසෙකැයි දක්වූහ. හේ මෙසේයි:—

"අඞ්ගානි වෙදාශ්චත්‍වාරෝ මීමාංසා න්‍යායවිස්තරඃ
පුරාණං ධර්ම්මශාස්ත්‍රඤ්ච විද්‍යා හ්‍යෙතාශ්චතුර්දශ"යි.

22. සඃ අහම්, ඒ මම; සපත්‍නීවිධිභාජනෙන, අභ්‍යුපාත්‍රය කරණ කොටගෙන ගෙවත් පුදපිණිස ගත් මැපිබඳුන කරණකොටගෙන; ප්‍රභුශබ්දශෙෂම්, ප්‍රභුශබ්දය සෙස කොට ඇතියහු හෙවත් නාම මාත්‍රයෙන් ප්‍රභුවූවහු=(නිර්ධනවූවහුය යීසේයි); මන්‍ථා, දැන; භ්‍රැත නිෂ්ක්‍රයස්‍ය, විද්‍යාමූල්‍යය තමා; අල්පෙතරත්‍වාත්, මහත්බැවින්; සම්ප්‍රති, දැන්; උපරොද්ධුම්, ඇවිවිලි කරන්නට; න අභ්‍යුත්‍සහෙ, තැත් නොකෙරෙමි.

ප්‍රභුරිති ශබ්දඃ ප්‍රභුශබ්දඃ, ස නෙෂ්‍යො යස්‍යාසෞ ප්‍රභුශබ්ද ශෙෂඤ්ඤනම්-කර්ම්මධාරයනඥී ෂෂ්ඨීබහුව්‍රීහියි.

23. විජරාජකානතිඃ, වෘද්ධයාට බඳු කානති ඇත්තාවූ; එනොනිවෘත්තෙන්‍ද්‍රියවෘත්තිඃ-එනොනිවෘත්ත, පාපයෙන් වැලකී; ඉන්‍ද්‍රිය වෘත්තිඃ, ඉන්‍ද්‍රියයන් පිළිබඳ පැවතුම් ඇත්තාවූ; ජගදෙකනාථඃ, ලොවට අසහායසවාමිවූ (රඝුරජ) තෙම; වෙදවිදංවරෙණ, වෙදඥයන් අතුරෙන් ශ්‍රෙෂ්ඨවූ; විජෙන, බමුණහු (කෞත්‍සයුනිහු) විසින්; ඉත්‍ථම්, මෙසේ; ආවෙදිතඃ, දන්වනලද්දේ; එතම්, මේ මුනිඅට; භූයඃ, ඔළි; ජගාද, (මෙසේ) කීඃ—

24. ගුළ්වප්‍යමපි ශ්‍රුතපාරදෘශ්වා
රඝෝඃ සකාශාදනවාප්‍ය කාමම්
ගතෝ වදන්‍යානන්තරමිත්‍යයං මෙ
මා භූතපරිවාදනවාවතාරඃ.

25. ස ත්වං ප්‍රශස්තෙ මඛිතෙ මදීයෙ
වසංශ්චතුර්ෂ්වාඃගනිර්වාගන්‍යාගාරෙ
චිත්‍රාණ්‍යහාන්‍යාඝීසි සොඝුමගීන්
ශාවද්‍යතෙ සාධයිතුං ක්‍රතුර්ම්.

එතසෝ නිවෘත්තා එතොනිවෘත්තා, ඉන්ද්‍රියාණාං වෘත්තිඃ ඉන්ද්‍රිය වෘත්තිඃ, එතොනිවෘත්තා ඉන්ද්‍රියවෘත්තිර්‍යස්‍යාසෞ එතොනි වෘත්තෙන්ද්‍රියවෘත්තිඃ-තත්පුරුෂගර්භ බහුව්‍රීහිඃ.

24. ශ්‍රුතපාරදෘශ්වා, ශාස්ත්‍රයාගේ පරතර දුටුවාවූ; ගුළ්වප්‍යම්, ගුරුදක්ෂිණාව පිණිස; අපි, යාචකවුයෙක්තෙම; රඝෝඃ සකාශාත්, රඝුරජහු වෙතින්; කාමම්, මනදෙළ; අනවාප්‍ය, නොලැබ; වදන්‍යානන්තරම්, අනික් න්‍යාසියකු කරා; ගතඃ, ගියේයයි; ඉති, මෙබඳුවූ; අයම්, මේ; පරිවාදනවාවතාරඃ, අපවාදය පිළිබඳ පළමු වෙනි පහළවීමෙක්; මෙ, මට; මා භූත්, නොවේවා.

මෙහි "ගුළ්වප්‍යම්ප්‍ය-ශ්‍රුතපාරදෘශ්වා" යන විශෙෂණවයෙන්ම කෞත්සමුනිහුගේ අප්‍රත්‍යාඛ්‍යෙයත්වය හෙවත් නොහළයුතුබව කිහු. "රඝෝඃ" යි සඛ්‍යිය නාමග්‍රහණය සම්භාවිතබව පහළ කරනු පිණිසය. එසේමැයි. සම්භාවිතයාගේ අකීර්තිය මරණ යෙනුදු වැඩිතරම් දුකෙකි. "සම්භාවිතස්‍ය චාකීර්තිර්මරණාදතිරිච්‍යතෙ" යනු බැවිනි.

25. අහීන්!, පූජ්‍යයන්වහන්ස!; ක්‍රතුර්ම්, තුඹගේ ප්‍රයොජනය; සාධයිතුම්, සිඛකරන්නට; යාවත්, යම්තාක්; යතෙ, උත්සාහ කෙරෙම්ද; [තාවත්, ඒතාක්]; සඃ ත්වම්, ඒ තුඹ; මඛිතෙ, පූජිතවූ; ප්‍රශස්තෙ, ප්‍රසිඛවූ; මදීයෙ, මාඅයත්වූ; අග්න්‍යාගාරෙ, අග්නිතුය පුදන ශාලායෙහි; චතුර්ෂු අග්නිඃ ඉව, සතරවෙනි ගින්නක් මෙන්; වසන්, වාසය කෙරෙමින්; චිත්‍රාණි අහානි, දෙතුන්දිනක්; සොඝුම්, ඉවසන්නට; අර්හසි, සුදුස්සෙහි.

වෙ වා ත්‍රීණි වා චිත්‍රාණි-"සඛ්‍යුඃ ශ්‍වශුරාඛ්‍යස්‍ය සඛ්‍යුඃ සඛ්‍යෙ" යන සූත්‍රයෙන් බහුව්‍රීහිසමාසවූ පසු "බහුව්‍රීහෙ සඛ්‍යුසඛ්‍යෙ ඩජබහුගණාත්" යන සූත්‍රයෙන් සමාසානතයා කෙරෙන් ඩච් ප්‍රත්‍යයයි.

26. තථේති තස්යාවිතථං ප්‍රතීතඃ
ප්‍රත්‍යග්‍රහීත්සඛරමග්‍රජන්මා
ගාමාත්මසාරාං රඝුරප්‍යවෙක්ෂ්‍ය
නිෂක්‍රෂ්ටුමථං චකමේ කුවේරාත්.

27. වශිෂ්ඨමන්ත්‍රාක්ෂණජාන් ප්‍රභාවා-
දුදන්වදුඩුකාශමහීධරේෂු
මරුත්සඛස්යේව වලාහකස්ය
ගතිර්ව්‍යජේන න හි තද්‍රථස්ය.

28. අථාධිශිශ්‍යේ ප්‍රයතඃ ප්‍රදෝෂේ
රථං රඝුඃ කල්පිතශස්ත්‍රගර්භම්
සාමන්තසම්භාවනයෛව ධීරඃ
කෛලාසනාථං තරසා ජිගීෂුඃ.

---

26. අග්‍රජන්මා, බ්‍රාහ්මණශ්‍රේෂ්ඨ හෙවත් කෞත්සමුනිශ්‍රේෂ්ඨ; ප්‍රතීතඃ, සතුටුවූයේ; තස්‍ය, ඒ රඝුරජහුගේ; අවිතථම්, නොසිස්වූ; සඛරම්, ප්‍රතිඥව; තථා ඉති, එසේ (වේව) යි; ප්‍රත්‍යග්‍රහීත්, පිළිගත්තේය; රඝුඃ අපි, රඝුරජතෙමේද; ගාම්, පෘථිවිය; ආත්ම සාරාම්, ගන්නාලද ධනඇත්තිය; අවෙක්ෂ්‍ය, බලා; කුවේරාත්, වෛශ්‍රවණයාගෙනෙරෙන්; අථම්, වසතුව; නිෂක්‍රෂ්ටුම්, හැරගන්නට; චකමේ, කැමැති වී.

මෙහි "සඛරම්" යනු "නාං ගිරම්" යි ඇතම් කෙනෙක් හඳුරත්.

27. වශිෂ්ඨමන්ත්‍රාක්ෂණජාත්, වශිෂ්ඨමුනිහුවිසින් මතුව (පැන්) ඉසිමෙන්වූ; ප්‍රභාවාත්, සාමර්ථ්‍ය හෙතුකොටගෙන; උදන්වදුඩුකාශ මහීධරේෂු-උදැවන්, සමුද්‍රය; ආකාශ, අහසත; මහීධරේෂු, පළිතය යන මෙතෙක්තන්හි; මරුත්සඛස්ය, වාතඝඨට යහළුවූ; වලාහකස්ය ඉව, මේඝයාගේ (ගතිය) මෙන්; තද්‍රථස්ය, ඒ රඝුරජහු පිළිබඳ රථයාගේ; ගතිඃ, ගතිතොමෝ; න විජ්ඥෙන හි, නොකැසුණිමය=[වශිෂ්ඨමන්ත්‍රාක්ෂණයාගේ අනුභාවයෙන් එරජු පිළිබඳ රථයාගේ සවාරය මේඝයාගේ සවාරය මෙන් සමුද්‍ර ආකාශ පළිත යන හැමතන්හිම නොපැකිළ පැවැත්තේය යනු භාවයි].

මරුතඃ සඛා මරුත්සඛා—ෂෂ්ඨීතත්පුරුෂයි. බහුව්‍රීහි නොවේ.

28. අථ, ඉක්බිති; ප්‍රදෝෂේ, රාත්‍රිමුඛයෙහි; ප්‍රයතඃ, පවිත්‍රවූ; ධීරඃ, ප්‍රාඥවූ; රඝුඃ, රඝුරජතෙම; සාමන්තසම්භාවනයා එව, සාමන්ත රජෙකැයි සැලකුම් පමණකින්ම; කෛලාසනාථම්,

29. ප්‍රාතඃ ප්‍රයාණාභිමුඛාය තස්මෛ
සචිවසමයාඃ කොෂගෘහෙ නියුක්තාඃ
හිරණ්මයීං කොෂගෘහස්‍ය මධ්‍යෙ
වෘෂ්ටිං ශශංසුඃ පතිතාං නභස්තඃ.

30. තං භූපතිර්භාස්වරහෙමරාශිං
ලබ්ධං කුවෙරාදභියාස්‍යමානාත්
දිදෙශ කෞත්සාය සමර්ඝණමෙව
පාදං සුමෙරොරිව වජ්‍රභින්නම්.

31. ජනස්‍ය සාකෙතනිවාසිනස්තෞ
මාවප්‍ය භූනාමභිනන්ද්‍යසත්ත්වෞ
ගුරුප්‍රදෙයාධිකනිඃස්පෘහොඃපි
නෘපොඃර්ථිකාමාදධිකප්‍රදශ්ච.

කෙලෙස්පව්වට අධිපතිවූ කුවෙරයා; තරසා, බලයෙන්; ජිගීෂුඃ, දිනනු කැමැත්තේ; කල්පිතශස්ත්‍රගර්භම්, සැදූ අව් ඇතුළකොට ඇති; රථම්, රථයෙහි; අධිශිෂ්‍යෙ, ශයනය කෙළේ.

"අධිශිඩ්ඝ්‍යාඝාං කර්ම්ම" යන සූත්‍රයෙන් අධිශිඩ්ඝ්‍යාඝයෙහි රථයාගේ කර්ම්මත්වයයි.

අනතුරු රට වළඳනාරජ සාමන්ත නම් "සමන්තාද්භවඃ සාමන්තඃ" යනු නඞිතවාක්‍යයි.

29. ප්‍රාතඃ, උදයත්හි; ප්‍රයාණාභිමුඛාය, ගමනට අභිමුඛවූ; තස්මෛ, ඒ රඝුරජහට; කොෂගෘහෙ නියුක්තාඃ, ධනාගාරයෙහි අධිකාරීහු හෙවත් භාණ්ඩාගාරිකයෝ; සචිවසමයාඃ, විසමයසහිත වූවාහු; කොෂගෘහස්‍ය මධ්‍යෙ, භාණ්ඩාගාරයාගේ මධ්‍යයෙහි; නභස්තඃ පතිතාම්, අහසින් වැටුණාවූ; හිරණ්මයීම්, සවණීමයිවූ, වෘෂ්ටිම්, වැස්සක්; ශශංසුඃ, කීහු.

"හිරණ්මයීම්" යනු "දෘණ්ඩිනාශන" ඉත්‍යාදි සූත්‍රයෙන් නිපාතනයෙන් සිඩයි.

30. භූපතිඃ, (රඝු) රජතෙම; අභියාස්‍යමානාත්, මතු අභිගම නය කරනු ලබන්නාවූ හෙවත් යුද පිණිස එළඹෙනුලබන්නාවූ; කුවෙරාත්, වෙසවුණුහු කෙරෙන්; ලබ්ධම්, ලබාලද්දාවූ; වජ්‍රභින්නම්, වජ්‍රායුධයෙන් බිඳිනලද; සුමෙරොඃ, මෙරුපර්වතයාගේ; පාදම් ඉව, ප්‍රත්‍යන්තපර්වතය මෙන් (සිටියාවූ); තම්, ඒ; භාස්වර හෙමරාශිම්, බබළන්නාවූ සවණීරාශිය; සමර්ඝණම් එව, සියල්ලම; කෞත්සාය, කෞත්සමුනිහට; දිදෙශ, දුන්නේය. [තුදුස්කෙළ පමණක් නොවෙයි මුළුල්ලම දුන්නේය යනු එවකාරයෙන් දැක්වූහ].

31. ගුරුප්‍රදෙයාධිකනිඃස්පෘහඃ-ගුරුප්‍රදෙය, ගුරුහට දියයුතු දක්ෂිණාවෙන්; අධිකනිඃස්පෘහඃ, වැඩියක් නොකැමැතිවූ; අපි,

32. අථොෂ්ට්‍රවාමිශතවාහිනාථං
ප්‍රජේශ්වරං ප්‍රීතමනා මහර්ෂිඃ
සපෘශන් කරේණානතපූර්ණකාශං
සම්ප්‍රස්ථිතෝ වාචමුවාච කෞත්සඃ.

33. කිමත්‍ර චිත්‍රං යදි කාමසූර්භූ-
ර්ඒතේන සර්විතස්‍යාධිපතේඃ ප්‍රජානාම්
අවින්ධනීයස්‍ය තව ප්‍රභාවෝ
මනීෂිතං දෞරපි යේන දුග්ධා.

ශාවකතෙමේ; හෙවත් කෞත්සමුනිතෙමේද; අර්ථකාමාන්, යදි හුගේ මනදෙළින්; අධිකප්‍රදඃ, වැඩියක් දෙනසුලුවු; නඃපඤ්ච, රජ තෙමේද යන; තෙඟ වෙඟ අපි, ඒ අර්ථදාතෘදෙදෙනම; සාකෙත නිවාසිනඃ, අයොධ්‍යාපුරියෙහි නිවාසිවූ; ජනස්‍ය, ජනශ්‍රවිසින්; අභිනන්ද්‍ය සත්‍යෙවම, සතුතිකටයුතු ක්‍රියාඇත්තාහු; අභූතාම්, වූහ.

අධිකං ප්‍රදදාතීති අධිකප්‍රදඃ-ප්‍රාපයෘෂටවූ ධාරූපයා කෙරෙන් කර්මය උපපදකල්හි "ප්‍රේ දාඥඃ" යන සූත්‍රයෙන් ඤප්‍රත්‍යයයි.

32. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; ප්‍රීතමනාඃ, සතුටුසිත් ඇත්තාවූ; මහර්ෂිඃ කෞත්සඃ, කෞත්සමහර්ෂිතෙමේ; සම්ප්‍රස්ථිතඃ, ගමනාරම්භ කරන්නේ=(පිටත්වන්නේ); ඵෂ්ට්‍රවාමිශතවාහිනාථම්-ඵෂ්ට්‍රවාමි ශත, ඔටුවන් හා වෙළඹුන් සියගණනක් ලවා; වාහිනාථම්, එසුල වනලද ධනඇති; ආනතපූර්ණකාශම්, හික්මීමෙන් නැමුණු පූර්ණ කාශ ඇති; ප්‍රජේශ්වරම්, ප්‍රජාධිපතිවූ රඝුරජහු; කරේණ, අතින්; සපෘශන්, සපහිකෙරෙමින්; වාචම්, [මේ වක්ෂ්‍යමාණ] තෙපුල; උවාච, කීඃ—

"සම්ප්‍රස්ථිතඃ" යනු භවිෂ්‍යදර්ථයෙහි හෙවත් "සම්ප්‍රස්ථාස්‍ය මානඃ" යි කියයුත්තෙහි "ආශංසායාං භූතවච්ච" යන සූත්‍ර යෙන් ක්ත ප්‍රත්‍යයයි.

33. ත්‍වතේන සවිතස්‍ය, [චතුර්ඛ] රාජවෘත්තයෙහි පිහිටියාවූ; ප්‍රජානාම් අධිපතෙඃ, මනුපෙළඹුන්ගෙහි; භූඃ, පෘථිවිතොමෝ; කාම සූඃඅදි, කැමැති දෙ ප්‍රවයකරන්නී නම්; අත්‍ර, මේ කාමප්‍රසවයෙහි ලා; කිම් චිත්‍රම්, කවර ආශ්චර්‍යයෙක්ද; තු, එකෙක් ඇති; යේන, යම්බඳුවූ තොප විසින්; දෞඃ අප්, අහස පවා; මනීෂිතම්, කැමැති දෑ; දුග්ධා, දෙනාලද්දීද; තව, (එබඳුවූ) තොපගේ; ප්‍රභාවඃ, මහිමයතෙම; අවින්‍යතනීයඃ, නොසිතිය හැක්කේය (ආශ්චර්‍යයෑ යිසේයි).

යුතුවූ පරිද්දෙන් වසතුව රැස්කිරීමද, වර්ධනය කිරීමද, පාලනය කිරීමද, සුදුස්සාකෙරෙහි ප්‍රදානය කිරීමදයි රාජවෘත්තය චතුර්ඛ වේ. කියනලදමැයි කාමන්දකයෙහිඃ—

34. ආශාසෘමන්‍යත් පුනරුක්තහුතං
ශ්‍රෙයාංසි සර්වාණ්‍යභිජගමුෂ්මෙ
පුත්‍රං ලභස්වාත්මගුණානුරූපං
භවානමධ්‍යං භවතඃ පිතෙව.

35. ඉත්‍යං ප්‍රයුජ්‍යාශිෂමග්‍රජන්මා
රාඥෙ ප්‍රතීයාය ගුරොඃ සකාශම්
රාජාපි ලෙභෙ සුතමාශු තස්මා-
දුලොකමර්කාදිව ජීවලොකඃ.

"න්‍යායෙනාජිජනමප්‍යස්‍ය වර්ධනං පාලනං නථා
සතපාත්‍රෙ ප්‍රතිපත්තිශ්ච රාජවෘත්තං චතුර්විධම්" සි.

"දුඞා" යනු දුහ්ඛාතුව තමා ලිකම්කබැවින් අප්‍රධාන කම් වෙහි කෘත්‍යප්‍රත්‍යයයි.

"ප්‍රධානකර්මණ්‍යාඛ්‍යෙයෙ ලාදීනාගුර්විකර්මණාම්
අප්‍රධානෙ දුහාදීනාං ණ්‍යතෙන කෘදාශව කර්මණඃ"

යනු සමරණය කිරීමෙනි.

34. සර්වාණි ශ්‍රෙයාංසි, සියලු ශුභයන්ම; අභිජග්මුෂඃ, පැමිණියාවූ; තෙ, තාවිසින්; අන්‍යත්, [පුත්‍රලාභයෙන්] අන්‍යවූ; ආශාසෘම්, ප්‍රාර්ථනාකටයුත්තෙක්; පුනරුක්තහුතම්, පුනර්වචනයක් වැනි වෙයි නොහොත් සියල්ලම සමඟය; [තවද කියයුත්තෙක් ඇති.] භවතඃ පිතා ඉව, ඔබගේ පියමහරජුමෙන්; ඊඩ්‍යංභවන්තම්, සතුති කටයුතුවන්නාවූ; ආත්මගුණානුරූපම්, තමා හා සමාන ගුණ ඇත්තාවූ; පුත්‍රම්, පුතකු; ලභස්ව, ලබව.

මෙහි "පිතෙව" යනු අධ්‍යාහාර්‍යවූ "භවම්" යන එකත කතෘභව උපමාන විශෙෂණ වේ.

35. අග්‍රජන්මා, බ්‍රාහ්මණවු කෞත්සතෙම; ඉත්‍යම්, මෙසේ; රාඥඃ, රජහට; ආශිෂං ප්‍රයුජ්‍ය, ආශීර්වාදය කොට; ගුරොඃ සකාශම්, ආචාර්‍යවූ වරතන්තු ඍෂිහුගේ සමීපයට; ප්‍රතීයාය, පෙරළා පැමිණියේය; රාජාඅපි, රඝුරජතෙමේද; ජීවලොකඃ, සත්ත්වසමූහතෙමේ; අර්කාත්, සූර්‍යයාකෙරෙන්; ආලොකම් ඉව, ප්‍රකාශය ලද්දාක් මෙන්; තස්මාත්, ඒ ඍෂිහු හෙතුකොටගෙන; ආශු, වහා; සුතම්, පුත්‍රයකු; ලෙභෙ, ලැබුයේය. ["වෛතන්‍යමර්කාදිව" කියාද පාඨයි. චෛතන්‍යම් ඉව, ඥානයමෙන්; යනු එහි අර්ථයි.]

36. බ්‍රාහ්මෙ මුහූතෙ කිල තස්‍ය දෙවි
කුමාරකල්පං සුසුවෙ කුමාරම්
අතඃ පිතා බ්‍රහ්මණ එව නාමතා
තමාතමජතමානමජං චකාර.

37. රූපං තදෙජස්වි තදෙව වීර්‍යං
තදෙව තෙජඃසහජං ධනුශ්ච
න කාරණාත් සඞ්ගිභිදෙ කුමාරඃ
ප්‍රවර්තිතෙ දීප ඉව ප්‍රදීපාත්.

38. උපාත්තවිද්‍යං විධිවද්ගුරුභ්‍යඃ-
සතං සෞවනෙදෙහදවිශෙෂකාණාම්
ශ්‍රීඃ සාභිලාෂාපි ගුරොරනුඥාං
ධිරෙව කන්‍යා පිතුරාචකාඞ්ක්ෂ.

---

36. තස්‍ය, ඒ රඝුරජහුගේ; දෙවි, මෙහෙසිතොමෝ; බ්‍රාහ්මෙ මුහූතෙ කිල, බ්‍රහ්මදෙවතාවකවූ අභිජිත් නම් මුහූතියෙහිම; කුමාර කල්පම්, කදකුමරහු බඳුවූ; කුමාරම්, කුමරකු; සුසුවෙ, ප්‍රසව කළාය; අතඃ, එහෙයින් හෙවත් බ්‍රාහ්මමුහූතියෙහි උපන්හෙයින්; පිතා, රඝුරජතෙම; බ්‍රහ්මණඃ එව නාමතා, බ්‍රහ්මයාගේම නමින්; ආතමජතමානම්, තමාගේ පුත්‍රයා; අජං චකාර, "අජ" නම් කෙළේය=(අජකුමාරයයි නම්කෙළේය යියෙසි.)

ඊෂදසමාප්තඃ කුමාරඃ කුමාරකල්පඃතම්-මදකින් නොනිමි යාවූ [අසම්පූර්ණවූ] කදකුමරතෙම "කුමාරකල්ප" නම්. "ඊෂදසමාප්තෞ කල්පබෙදශ්‍යතෙශියරඃ" යන තද්ධිතසූත්‍රයෙන්වූ කල්පප්‍රත්‍යයයි.

37. ඔජස්වි, තෙජස් ඇත්තාවූ හෝ බලිෂ්ඨවූ; රූපම්, ශරීරය තෙම; තත්එව, ඒ (පියඇතු) සිරුරමය; වීර්‍යම්, වීර්‍යවත්ද; තදෙව, ඒ (පියඇතුවීර්‍යවත්ව) මය; තෙජඃසහජම්, සවාභාවිකවූ; ධනුශ්ච තත්තම්, උසස්බවද; තත්එව, එබඳුමය; කුමාරඃ, කුමාරතෙම; ප්‍රවර්තිතඃ, දල්වනලද; දීපඃ, ප්‍රදීපයතෙම; ප්‍රදීපාත් ඉව, [ජනකවූ] ප්‍රදීපයෙන් [වෙනස්නොවූවාක්] මෙන්; සඞ්ගාත්, සඞ්කීර්‍යවූ; කාරණාත්, ජනකයා=(පියා) කෙරෙන්; න බිභිදෙ, වෙනස් නොවී=[සවීසවරූපයෙන් පියා වැන්නෙක්ම විය යියෙසි.]

"සඞ්ගාත්" යන්නෙහි ඛසිහට "පූර්වාදිභ්‍යෝ නවභ්‍යෝ වා" යන සූත්‍රයෙන් සඞ්ආදෙශය වෛකල්පිකභෙයින් නොවී.

38. ගුරුභ්‍යඃ, ආචාර්‍යයන්කෙරෙන්; විධිවත්, විධිවූ පරිද්දෙන්=(ශාස්ත්‍රොක්ත පරිදෙන්); උපාත්තවිද්‍යම්, ගන්නාලද විද්‍ය ඇතකාවූ;

39. අථේශ්වරේණ ක්‍රථකෛශිකානාං
සඛසංවරාපීං සඛසුදිඳුමත්‍යාඃ
ආජඤඃ කුමාරාශයනොත්සුකෙන
හොජනෙ දූතො රඝවෙ විසෘජටඃ.

40. තං ගලාඝ්‍යසම්බන්ධිමසෞ විවින්‍ය
දූරක්‍රියායොග්‍යදශඤ්ච පුත්‍රම්
ප්‍රස්ථාපයාමාස සසෛන්‍යමේන-
මෘඛාං විදර්භාධිපරාජධානීම්.

යෙෂවතොද්හෙදවිශෙෂකාන්තතම්—යෞවතොද්භෙද, යොවුන්විය පහළවීමෙන්; විශෙෂකාන්තතම්, වෙසෙසින් සෞම්‍යවූ; තම්, ඒ අජකුමරහුකෙරෙහි; සාභිලාෂා අපි, අභිලාසසහිතවූද; ශ්‍රීඃ, ශ්‍රී දෙවිතොමෝ; ධීරා, ධෛර්‍යවත්ඇති නෙවත් ස්ථිර උසස් සිත් ඇති; කන්‍යා, ළදැරියක්තොමෝ; පිතුඃ ඉව, පියහුගේ [අනුදන්ම කැමැතිවන්නාක්] මෙන්; ගුරොඃ, පියවූ රඝුරජහුගේ; අනුඥාම්, අනුදනිම; ආවක්‍රාඞ්ක්ෂ, කැමැතිවූ =[යෞවරාජ්‍යයට සුදුස්සෙක් විය යිසේයි].

අනුඥාශබ්දයෙන් පියරජහුගේ පාරතන්ත්‍රය (පරාධීනබව) ද, උපමාසාමර්ත්‍යයෙන් පාණිග්‍රහණයොග්‍යතාවද ධ්වනිතයි.

39. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; සඛසුඃ, (තම්ගෙ) බුහුතැණිවූ; ඉන්දුමත්‍යාඃ, ඉන්දුමතීකුමරියගේ; සඛසංවරාපීම්, තමන්ම හිමියකු තෝරාගැන්ම පිණිස; කුමාරාශයනොත්සුකෙන-කුමාර, අජකුමාරයාගේ; ආජඤ, ගෙනඒමෙහි; උත්සුකෙන, උත්සාහවත්වූ; ක්‍රථකෛශිකානාම්, විදර්භදෙශයන්ට; ඊශ්වරෙණ, අධිපතිවූ; හොජෙන, හොජ රජහු විසින්; ආජඤඃ, කීතවූ; දූතඃ, දූතයෙක් තෙම; රඝවෙ, රඝුරජහට; විසෘජටඃ, යවනලද්දේශ.

"ක්‍රියාමාත්‍රයොගෙ'පි චතුර්ථී" යනු හෙයින් "රඝවෙ" යනු ක්‍රියාමාත්‍රයොගයෙහි චතුර්ථියි.

40. අසෞ, මේ රඝුරජතෙම්; තම්, ඒ හොජරජහු; ගලාඝ්‍ය සම්බන්ධතම්, [අනුවානත්වාදි ගුණයොගයෙන්] සතුටුවියයුතු සම්බන්ධ ඇත්තහු; විවින්‍ය, සලකා; පුත්‍රම්ච, පුතුද; දූරක්‍රියා යොග්‍යදශම්, විවාහයොග්‍යවයස් ඇත්තහු; [විවින්‍ය, සලකා]; සසෛන්‍යම්, සෙනාසහිතවූ; එනම්, මේ අජකුමරහු; මෘඛාම්, සම්බඳවූ; විදර්භාධිපරාජධානීම්, විදර්භාධිපතිහුගේ රාජධානියට හෙවත් හොජරජහුගේ අගනුවරට; ප්‍රස්ථාපයාමාස, යැවී.

ධීයතෙ'ස්‍යාමිති ධානී-"ධා=ධාරණෙ" යන්නහු කෙරෙන් "කරණාධිකරණයොශ්ච" යන සූත්‍රයෙන් අධිකරණයෙහි ල්‍යුට් ප්‍රත්‍යයයි ඉක්බිති "රාඤඃ ධානී රාජධානී" යි ෂෂ්ඨීතත්පුරුෂයි,

41. නසේව්‍යාපඝ්නාසඝ්නාරවිතෝපවාරා
වන්‍යෝත්තරා ජානපදෝපදාභිඃ
මාගේඛ නිවාසා මනුජේන්ද්‍රසූනෝ-
ර්භූවුරුද්‍යානවිහාරකල්පාඃ.

42. ස නර්මදාරෝධසි ශීකරාර්ද්‍රෛ-
ර්මරුද්භිරානීතනතාඛනමාලෛ
නිවේශයාමාස විලඛිතාධ්වා
කලානනං රජෝධ්වස්තරකේතු සෛන්‍යම්.

43. අථෝපරිෂ්ටාද්භ්‍රමරෛර්භ්‍රමද්භිඃ
ප්‍රාක්සූචිනානනඃසලීලප්‍රවේශඃ
නිඃශ්වාසදූනාමලගණ්ඩභිත්ති-
ර්ව්‍යාඃ සරින්නෝ ගජ උන්මමජ්ජ.

---

41. උපකාඃශීරවිතෝපවාරාඃ-උපකායන්ති, රජ්ජුන්ට සුදුසුවූ වස්ත්‍රාභරණාදියෙහි; රචිත, කරනලද; උපවාරාඃ, ශයනාසනාදි උපචාර ඇත්තාවූ; ජානපදෝපදාභිඃ, ජනපදයෙන් ආවාවුන්ගේ පඬුරු කරණකොටගෙන; වන්‍යෝත්තරාඃ, අවන්‍යවූ හෙවත් නගර ග්‍රාමාදියෙහි පිහිටියාක් බදුවූ; තස්‍ය මනුජේන්ද්‍රසූනෝඃ, ඒ රාජපුත්‍ර [අජකුමරහු] පිළිබඳවූ; මාගේඛ නිවාසාඃ, මඟ නවාතැන්හු; උර්ව්‍යවිහාරකල්පාඃ, භූමිඛාදනාදිවැන්නෝ; බහුවූඃ, වූහ.

"වන්‍යෝත්තරාඃ" යන තන්හි "වනෙ භවා වන්‍යාඃ" යිද "වන්‍යා ඉතරෙ යෙෂාං තෙ වන්‍යෝත්තරාඃ" යිද තද්ධිතවාක්‍ය හා සමාසවාක්‍යයි.

42. විලඛිතාධ්වා, ඉකුත්කළ මිගී ඇති; සඃ, ඒ අජකුමාරතෙම; සිකරාර්ද්‍රෛඃ, විසුළ දියපොදින් තෙත්වූ හෙවත් ශීතලවූ; මරුද්භිඃ, වාතයන් විසින්; ආනතාඛනමාලෛ, කමපාකරනලද; නතත්ත මාඛල, කරද රුක් ඇති (එහෙයින් නිවේශයොග්‍යවූය යීසේයි); නර්මදාරෝධසි, නර්මදානම් නදියගේ තීරයෙහි; කලානනම්, විඛාවට පැමිණියාවූ; රජෝධ්වස්තරකේතු, රජසින් දිඹුලිනත් ඛවජඇති; සෛන්‍යම්, සෙනහ; නිවේශයාමාස, ලැග්ගවී හෙවත් කඳවුරු බැඳුවී

රජසාභිඃ ධ්වස්තාඃ රජෝධ්වස්තරාඃ, රජෝධ්වස්තරාඃ කෙතවොයස්‍ය තත් රජෝධ්වස්තරකේතු, තත්-තත්පුරුෂගර්භී බහුව්‍රීහියි.

43. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; උපරිෂ්ටාත්, මත්තෙහි; භ්‍රමද්භිඃ, [මද ලෙළෑමයෙන්] භ්‍රමණය කරන්නාවූ; භ්‍රමරෛඃ, භෘඞ්ගයන් විසින්;

44. නිඃශෙෂවික්ෂාලිතධාතුනාඁපි
වප්‍රක්‍රියාමක්ෂවනඝනථෙභ්‍යු
නීලොඕවරෙඛාශවලෙන ශංසන්
දනතවයෙනාශම්විකුරුඹිතෙන.

(සුග්මඛම්.)

ප්‍රාක්සූචිතාන්තඃසලිලප්‍රවෙශඃ—ප්‍රාක්, (උන්මජ්ජනයෙන්) පළමු කොට; සූචිත, ප්‍රකාශකරනලද; අන්තඃසලිලප්‍රවෙශඃ, දියතුළ ප්‍රවෙශඇත්තාවූ; නිර්ධෞතදන්තාමලගණ්ඩනිත්තිඃ= නිර්ධෞතදන්ත, නිරවශෙෂයෙන් දෙවුතාලද මද ඇති; අමල, [එනෙයින්] නිර්මලවූ; ගණ්ඩනිත්තිඃ, ප්‍රඝන්තවූ දෙකොපුල් ඇත්තාවූ කොෂහාන් දෙකොපුල් පෙදෙස් ඇත්තාවූ; වනඃ, වන්‍යයහිවූ; ගජඃ, හස්තියෙක්ෂතම; සරිත්තඃ, නම්දාදියගේ සම්පයෙන්; උන්මමජ්ජ, නැංගේය=(නදීජලයෙන් පැනනැංගේය යිසේයි.)

නිර්ධෞතං දන්තං යස්යෙති නිර්ධෞතදන්තෙ, නාස්ති මලං යස්යාසෙ අමලෙ, ප්‍රඝන්තෞ ගණ්ඩෞ ගණ්ඩනිත්තී, නිර්ධෞත දන්තෙ අමලෙ ගණ්ඩනිත්තී යස්‍යාසෞ නිර්ධෞතදන්තාමලගණ්ඩ නිත්තිඃ-බහුව්‍රීහිගර්භ බහුව්‍රීහියි. මෙහි ගිත්තිඃශබ්දය ප්‍රශස්තාර්ථයි. එසින් කීහ. ගණරත්නමහොදධියෙහි:-"මනලලිඛොදඝමිශ්‍රාඃ සප්තඃ ප්‍රශාණඩඝටලගිත්තඝඃ" යි—ගිත්තිඃශබ්දය ප්‍රදෙශවාචක හෝ වෙයි:—"ගිත්තිඃප්‍රදෙශෙ කුඩ්‍යෙ'පි" යනු විශ්වකොශ හෙයිනි. "නිර්ධෞතදන්තෙන අමලා ගණ්ඩගිත්තිර්‍යස්‍යාසෞ" කියා හෝ වාක්‍ය වේ.

44. [යළි කෙබඳු හස්තියෙක්ද යත්?] නිඃශෙෂ වික්ෂාලිතධාතුනා අපි-නිඃශෙෂ, නිරවශෙෂයෙන්; වික්ෂාලිත, දෙවුතාලද; ධාතුනා අපි, [ගෛරිකාදි ධාතු ඇතත්; නීලොඕවරෙඛාශවලෙන-නීල, නිල්වූ; ඕඕවරෙඛා, [තථාභිඝාතඝයෙන් ජනිත] උඩුකුරුරෙඛා යෙන්; ශවලෙන, විසිතුරුවූ; අශම්විකුණ්ඩිතෙන, පාෂාණයන් විසින් මොටකරනලද; දනතවයෙන, දළුදෙකින්; සඃක්ෂවතඃ, සඃක්ෂවත්නාම් පර්වතයාගේ; තටෙෂු, තටප්‍රදෙශයන්හි; වප්‍රක්‍රියාම්, [උතඛාතකෙලි නම්වූ] වප්‍රක්‍රීඩාව; ශංසන්, ප්‍රකාශකෙරෙමින් ["ඝර්ෂතඃ උන්මමජ්ජ" යනු හා සම්බන්ධයි.]

අංආදියෙන් ඉවුරු බිඳිමින් තිරිසනුන් කරන ක්‍රීඩාව උත් ඛාතකෙලිනමුදු වප්‍රක්‍රීඩානමුදු වේ. එසින් කීහ ශබ්දාර්ණවයෙහි:-

"උත්ඛාතකෙලිඃ ශෘඞ්ගාදෙර්‍යදීප්‍රක්‍රීඩා නිගද්‍යතෙ" යි.

45. සංහාරවික්ෂේපලඝුක්‍රියේණ
හස්තේන තිරාහිමුඛඃ සශබ්දම්
බහ්වී ස භින්දන් වාහතක්ෂාරඔඝාන්
වාර්‍ෂිගීහලාභඛ ඉව ප්‍රවාතඃ.

46. ශෛලොපමඃ ශෛවලමක්ෂරිණාං
ජාලානි කර්‍ෂන්නුරසා ස පශ්වාත්
පූර්‍වං තදුත්පිඩිතවාරිරාශිඃ
සරිත්ප්‍රවාහස්තනමුත්සසර්ජ.

---

45. සංහාරවික්ෂේපලඝුක්‍රියේණ—සංහාරවික්ෂේප, හැකුළුම් දිගු කිරීම් දෙක්හි; ලඝු ක්‍රියෙණ, ශීඝ්‍රව්‍යාපාර ඇති; හස්තේන, සොඬින්; සශබ්දම්, ඝොෂසහිතකොට; බහ්වී, මහත්වූ; තරඔඝාන්, රළ; භින්දන්, බිඳිනාවූ; තීරාභිමුඛඃ, ගඞ්ගාතීරයට අභිමුඛවූ; සඃ, ඒ හස්තිතෙම; වාර්‍ෂගීහලාභඛේඛ-වාරි, ඇතුන් බඳනා වැඩ පිළිබඳවූ; අගීහලාභඛේඛ, විඝකම්හයාගේ බිඳීමෙහි; ප්‍රවාතඃ ඉව, සෙදුණක්නු මෙන්; බහ්වී, බැබළී.

මෙහි කිසිපොතෙක මේ ශ්ලෝකය පැනේ:—

"ස හොගිභොගාබිඝපිවරේණ
සංවේෂ්ටිතාඃශ්‍රඝිණේන දිඝාන්
විනිඝ්නිපංඝනිරමුඛඃ සශබ්දං
හස්තේන වාරිපරිඛානිවොඝ්නින්" යි.

පූර්‍වශ්ලෝකය හා මේ ශ්ලෝකයාගේ භාවසාම්‍යය ඇත්තෙන් මූලමධ්‍යයෙහි අනිවෙශිතයි.

46. ශෛලොපමඃ, පර්‍වතයකට බඳුවූ; සඃ, ඒ හස්තිතෙම; ශෛවලමක්ෂරිණාම්, සෙවෙල්කැනුන්ගේ; ජාලානි, සමූහයන්; උරසා, වක්ෂසින්; කර්‍ෂන්, අදනේ; පශ්චාත්, පසුව; තටම්, තීරයට; උත්සර්ජ, පැනනැංගේය; පූර්‍වම්, ඊට පළමුව; තදුත්පිඩිතවාරිරාශිඃ, ඒ ඇතුවිසින් පෙළනලද හෙවත් මෙහෙයනලද ජලරාශි ඇති, සරිත්ප්‍රවාහඃ, නදීප්‍රවාහයතෙම; [තටම්, තීරයට; උත්සසර්ජ, පැනනැංගේය].

මෙහිද සුසඛ්‍යතවූ අන්‍යශ්ලෝකයෙක් බොහෝ පොත්හි පැනේ.

"කාරණ්ඩවොත්සෘෂ්ටමෘදුප්‍රවාලාඃ
පුලින්දයොෂාම්බුවිහාරකාලේ
කර්‍ෂන් ස ශෛවාලලතා නදීෂ්ණාඃ
ප්‍රවාහලඝනාඝනටමුත්සසර්ජ" යනුයි.

47. තස්යෛකනාගස්ය කපොලභිත්තෙඃ
ප්‍රජ්ලාවගාහක්ෂණමාත්‍රශාන්තා
වන්‍යෙතරාතෙකපදර්ශිනෙන
සුනදීදිපේ මදදුර්දිනශ්‍රීඃ.

48. සපත්‍රභේදක්ෂීරකටුප්‍රවාහ-
මසහ්‍යමාස්‍රාය මදං තදීයම්
විලඛිතාධොරණනිව්‍රයතනාඃ
සෙනාගජේන්ද්‍රා විමුඛා බභූවුඃ.

49. ස ජින්නබන්ධද්‍රුතයුග්‍යශූන්‍යං*
භග්නාක්ෂපඤ්චාඤ්චනරථං ක්ෂණෙන
රාමාපරික්‍රාණවිහඤ්ඤසොඛං
සෙනානිවෙශං තුමුලං චකාර.

---

47. තස්ය එකනාගස්ය, ඒ එකලාඋ හස්තිතුගේ; කපොලභිත්තෙඃ, ප්‍රශස්තවූ දෙකොපුල සම්බන්ධිවූ; ප්‍රජ්ලාවගාහක්ෂණමාත්‍රශාන්තා—ප්‍රජ්ලාවගාහ, දියෙහි ගිලීමෙන්; ක්ෂණමාත්‍ර, ඇසිල්ලක් පමණකල්; ශාන්තා, සන්සිඳුණාවූ හෙවත් නැවැත්තාවූ; මදදුර්දිනශ්‍රීඃ, මදවළී නමැති ලක්ෂ්මිතොමෝ; වන්‍යෙතරාතෙකපදර්ශිනෙන-වන්‍යෙතර, ග්‍රාම්‍යඋ; අතෙකප, හස්තීන්ගේ; දර්ශනත, දැකීමෙන්; පුනඃ, නැවත; දීදිපෙ, වැඩුණිය.

වන්‍යෙභ්‍යඃ ඉතරෙ වන්‍යෙතරෙ, වන්‍යෙතරෙ ච තෙ අතෙකපාඃ ඉත්‍යේවං වන්‍යෙතරාතෙකපාඃ, තෙෂාං දර්ශනං වන්‍යෙතරාතෙකපදර්ශනම්, තෙන-තත්පුරුෂකර්ම්මධාරයගර්භී තත්පුරුෂඃ.

48. සපත්‍රභේදක්ෂීරකටුප්‍රවාහම්- සපත්‍රභේද, රැක්අත්තනවෘක්ෂයන්ගේ; ක්ෂීර, කිරිමෙන්; කටුප්‍රවාහම්, සුවඳ පැතිරීම් ඇත්තාවූ; තදීයම්, ඒ ඇතු පිළිබඳවූ; මදම්, මදනකිය; ආස්‍රාය, අසා [ඉව කොට]; සෙනාගජේන්ද්‍රාඃ, සෙනාඇතිවූ හස්තිරාජයෝ; විලඛිතාධොරණනිව්‍රයතනාඃ-විලඛිත, ඉක්මවනලද; ආධොරණ, ඇත් ගොව්වන් පිළිබඳ; නිව්‍රයතනාඃ, මහොත්සාහ ඇත්තාහු; විමුඛාඃ බභූවුඃ, පරාඞ්මුඛවූහු.

මෙහි කර්ත්‍රන්බන්ධය සෞත්‍රහ්‍යවාචකයි.

"කටුනිකතනක්ෂාසාසනු සෞරභෙය'පි ප්‍රකිර්තිතාඃ" ඉත්‍යාදවකොෂ හෙයිනි.

49. සඃ, ඒ හස්තිතෙම; ජින්නබන්ධද්‍රුතයුග්‍යශූන්‍යම්-ජින්නබන්ධ, සිඳිනලද බන්ධන ඇතිව; ද්‍රුත, පලාගියාවූ; යුග්‍යඋ, අසුන් ඇතිව;

---

* මුද්‍රිතරඝුවංශ පොත්හි—"ස ජින්‍යන්නාබන්ධිද්‍රුතයුග්‍යශූන්‍යම්"යි පෑහෙනතුදු එය සර්ගාන්තත උපජාතිවඔහෙයෙන් දූෂිත හෙයින්ද තුක්සඤ්ඤිතට අයථාත හෙයින්ද මෙසේ සහස්කාරලීම්.

50. න මාපතන්තං නෘපතේරබධ්‍යෝ
වන්‍යඃ කරීති ශ්‍රුතවාන් කුමාරඃ
නිවර්තයිෂ්‍යන් විශිඛේන කුම්භෙ
ජඝාන නාත්‍යායතකෘෂ්ණවර්ත්මා.

51. ස විඛ්මාත්‍රඃ කිල නාගරූප-
මුත්සෘජ්‍ය නිෂ්ක්‍රම්‍යතසෛන්‍යදෘෂ්ටඃ
සඵුරත්ප්‍රභාමණ්ඩලමධ්‍යවර්තී
කාන්තං වපුර්ව්‍යෝමචරං ප්‍රපේදෙ.

ශුක්‍යම්, කිස්වූ; හඝනාක්ෂඋපස්‍යස්තරථම්—හඝොක්ෂ, බිදුණු අකුරු ඇතිව; පස්‍යස්තරථම්, පතිතවූ රථඇති; රාමාපරිත්‍රාණවිහස්ත ත්‍වොධම්—රාමාපරිත්‍රාණ, සත්‍රීන් රක්‍ෂාකිරීමෙහි; විහස්‍තයොධම්, ව්‍යාකුලවූ යොධයන් ඇති; සෙනානිවෙශම්, කඳවුර; ඝෂණෙන, ඇසිල්ලෙකින්; තුමුලං චකාර, සඞ්කුල කෙළේ=(කැලඹුණේය යිසේයි).

50. නෘපතේඃ, රජුන්ගු විසින්; වන්‍යඃ කරි, වලැත්තෙම; අබධ්‍යඃ ඉති, නොනැසිය යුතුයයි; ශ්‍රුතවාන්, ශාස්ත්‍රයෙන් දත්තාවූ; කුමාරඃ, අජකුමාරතෙම; ආපතන්තම්, ඉදිරියෙහි දිවයන්නාවූ; තම්, ඒ ඇතු; නිවර්තයිෂ්‍යන්, නවත්වන්නේ= (පහරතොදෙන්නේය යිසේයි); කාත්‍යායය තකෘෂ්ණවර්ත්මඃ-කාත්‍යාය්‍යතකෘෂ්ණ, ඉතා දිගු කොකොට අදනාලද හෙවත් මදක් අදනාලද; ශාර්ඞ්ගඃ, දුනුඇත්තේ; විශිඛෙන, ශරයෙකින්; කුම්භෙ, කුම්භස්ථලයෙහි; ජඝාන, පහළී.

වාක්‍යුසනීතියෙහි:— "ලක්‍ෂ්මීකාමෝ යුධාදන්‍යන්තු කරිවධං න කුර්‍ය්‍යාත් ඉයං හි ශ්‍රීර්‍ය්‍යෝ කරිණඃ" යනුවෙන් ශ්‍රිය කැමැති (රජ) තෙම යුධයෙන් පිටත්හි හස්තිවධය නොකරන්නේය; හස්තී හුය යන යමෙක් ඇද්ද මෝතොමෝ ශ්‍රීනමැයි දක්වූහෙයින් ඇතු නවත්වනු පිණිසමුත් නසනු පිණිස නොවිද්දේය යනු භාවයි.

51. සඃ, ඒ හස්තිතෙම; විඛ්මාත්‍රඃ කිල, විදුනාලද පමණක් ඇත්තේම හෙවත් නොපහරනාලද්දේම; නාගරූපම්, හස්තිශරීරය; උත්සෘජ්‍ය, හැර; තර්‍ය්‍යසම්තසෛන්‍යදෘෂ්ටඃ-තත්, ඒ චෘතනානන්තයෙන්; විසම්ත, විසමයට පැමිණියාවූ; සෛන්‍ය, සෙනඟ විසින්; දෘෂ්ටඃ, දක්නාලද්දේ; සඵුරත්ප්‍රභාමණ්ඩලමධ්‍යවර්තී-සඵුරත්, බබළන්නාවූ; ප්‍රභාමණ්ඩල, කාන්තිමණ්ඩලයාගේ; මධ්‍යවර්තී, මධ්‍යයෙහි පවත්නාවූ; කාන්තම්, මනොහරවූ; ව්‍යෝමචරම්, ආකාශචාරිවූ= (දිව්‍යවූ); වපුඃ, ශරීරයකට; ප්‍රාප, පැමිණියේය=(දිව්‍යපුරුෂත්වෙක්විය යිසේයි).

52. අථ ප්‍රභාවොපනතෛඃ කුමාරං
කල්පද්‍රුමොත්ථෛරවකීර්‍ය්‍ය මූලෛඃ
උවාව වාග්මී දශනප්‍රභාභිඃ
සංවර්ධිතොරඃස්ථලතාරහාරඃ.

53. මතඞ්ගශාපාදවලේපමූලා-
දවාප්තවානස්මි මතඞ්ගජත්වම්
අවේහි ගන්ධර්වපතේස්තනූජං
ප්‍රියංවදං මාං ප්‍රියදර්ශිනස්ය.

54. ස චා නුනීතඃ ප්‍රණතේන පශ්චා-
න්මයා මහර්ෂිර්මෘදුතාමගච්ඡත්
උෂ්ණත්වමග්න්‍යානපසම්ප්‍රයොගා-
ච්ඡීතත්‍යං හි යත් සා ප්‍රකෘතිර්ජලස්ය.

---

52. අථ, ඉක්බිති; ප්‍රභාවොපනතෛඃ, අනුභාවයෙන් පැමිණියාවූ; කල්පද්‍රුමොත්ථෛඃ, කල්පවෘක්ෂයෙන් උපන්නාවූ; පුෂ්පෛඃ, මලින්; කුමාරම්, අජකුමරහු; අවකීර්‍ය්‍ය, ඉස හෙවත් මල් වැසි වස්වා; දශනප්‍රභාභිඃ, දතතකාන්තීන්; සංවර්ධිතොරඃස්ථලතාරහාරඃ-සංවර්ධිත, මනාකොට වඩනාලද; උරඃස්ථල, වක්ෂඃස්ථලයෙහිවූ; තාරහාරඃ, මහත් මුක්තාහාර ඇති; වාග්මී, වාග්යුක්තියෙහි දක්ෂවූ; (ඒ පුරුෂ) තෙම; උවාව, (මෙසේ) කී:—

වාචෝ 'ස්‍ය සන්තීති වාග්මී-"වාචෝ ගම්මිනිඃ" යන සූත්‍රයෙන් වාච්ශබ්දයා කෙරෙන් ගම්මිනිප්‍රත්‍යයයි. චකාරයතට කුඩ ජශඩ කළකල්හි වාගඟම්, වාගඟමිනෝ යනාදීන් ගකාර දෙදෙනකුත්ගේ ශ්‍රවණය වෙයි ආචාර්‍ය්‍ය ඥාතෙඤ්ඤසරඤ්චතීන් විසින් ව්‍යාඛ්‍යානයයි.

53. අවලෙපමූලාත්, ගර්‍හ්‍ය හෙතුකොට ඇති; මතඞ්ගශාපාත්, මතඞ්ගමුනිහුගේ ශාපයෙන්; මතඞ්ගජත්වම්, ඇතකුබවම; අවාප්ත වාන් අසම්, පැමිණියෙක්මි; මාම්, මා; ප්‍රියදර්ශිනස්‍ය, ප්‍රියදර්ශිනකම්වූ; ගන්ධර්වපතේඃ, ගන්ධර්වරාජයාගේ; තනූජම්, පුත්‍රවූ; ප්‍රියංවදම්, ප්‍රියංවද කමැත්තහු; අවේහි, දනුව.

ප්‍රියං වදතීති ප්‍රියංවදඃ-"ප්‍රියවශෙ වදඃ ඛච්" යන සූත්‍රයෙන් ප්‍රියශබ්දයා උපපදකල්හි "වද=ව්‍යක්තායාං වාචි" යන ධාතුහු කෙරෙන් කර්තෘකාරකයෙහි (කෘත්) ඛච්ප්‍රත්‍යයයි.

54. ස ච මහර්ෂිඃ, ඒ මහාමුනිතෙමේද; ප්‍රණතේන, ප්‍රණාමය කළාවූ; මයා, මා විසින්; අනුනීතඃ සන්, අනුනයනය කරන ලද්දේ හෙවත් ක්ෂමාකරවනලද්දේ; පශ්චාත්, පසුව; මෘදුතාම්,

55. ඉක්ෂ්වාකුවංශප්‍රභවෝ යදූනෙ
හෙත්‍යන්තඃජඃ කුමහමයොමුඛෙන
සංයොක්ෂ්‍යසෙ යෙන වපුර්මහිමනා
තදෙන්‍යවොචන් ස තපොනිධිර්මාම්.

56. සමෙමාවිතඃ සත්ත්වවතා තවයා'හං
ශාපාවිරප්‍රාර්ථිතදර්ශනෙන
ප්‍රතිප්‍රියං වෙදිතවතෝ න කුර්‍යාං
වෘථා හි මෙ ස්‍යාත් සඵලදෘෙපලබ්ධිඃ.

මෘදු බවට=(කොපයාගේ සන්ඥිදිමට); අඟවහත්, පැමිණියේය; හි, ඒ එසේමැයි; ජලස්‍ය, ජලයාගේ; ඵෙණත්වම්, ඵෙණබව; අග්‍රහ්‍යා තප සම්ප්‍රයොගාත්, ගින්න හෝ අව්ව හෝ එක්වීමෙන් (වෙයි); [ප්‍රකෘතියෙන් උණුනොවෙයි සේයි]. යත් ෛශත්‍යම්, යම් සිහිල් බවෙක් ඇද්ද; සා, ඕතොමෝ; ප්‍රකෘතිඃ, (ජලයාගේ) සවභාවය (වේ). [මහර්ෂීන්ගේ සවභාවය ශාන්තියමය ක්‍රොධය නොවෙයි යනු භාවයි]..

මෙහි විධෙයප්‍රාධාන්‍යය හෙතුකොටගෙන "සා" යි සත්‍රීලිඞ්ග නිර්දේශය කළහයි දතයුතු.

55. ඉක්ෂ්වාකුවංශප්‍රභවඃ, ඉක්ෂ්වාකුවංශය ප්‍රභවකොට ඇති හෙවත් ඒ වංශයෙහි උපන්නාවූ; අජඃ, අජනම් කුමාරයෙක්තෙම; යදූ, යම්කාලෙක්හි; තෙ, තාගේ; කුමහම්, කුමඝසඵලය; අයොමුඛෙන, ලොහොමුවා අක් ඇති [ශර] යෙකින්; හෙත්‍යන්තඃ, බිඳින්නේද; තදූ, එකල්හි; සෙවන, සඞ්කීර්‍යවූ; වපුර්මහිමනා, ශරීර මහිමය හා; සංයොක්ෂ්‍යසෙ ඉති, [නැවත] එක්වන්නෙහියයි; සඃ තපොනිධිඃ, ඒ තපසඞ්තෙම; මාම්, මට; අවොචත්, කි.

ඉක්ෂ්වාකොර්වංශඃ ඉක්ෂ්වාකුවංශඃ, සඃ ප්‍රභවඃ යස්‍යාසෞ ඉක්ෂ්වාකුවංශප්‍රභවඃ-තත්පුරුෂගර්භ බහුව්‍රීහියි.

56. විරප්‍රාර්ථිතදර්ශනෙන, බොහෝ කලක් පතනලද දැකුම් ඇති; සත්ත්වවතා, බලවත්වූ; තවයා, තාවිසින්; අහම්, මම; ශාපාත්, (මුනි) ශාපයෙන්; සමෙමාවිතඃ, මුදනලද්දෙම්; භවතඃ, පින්වත් හට; ප්‍රති ප්‍රියම්, ප්‍රත්‍යුපකාරයක්; න කුර්‍යාම් වෙත්, නොකරන්නෙම් නම්; මෙ, මාගේ; සඵලදෘෙපලබ්ධිඃ, සවර්ගප්‍රාප්තිය; වෘථා ස්‍යාත් හි, නිෂ්ඵල වේ මැයි.

ප්‍රත්‍යුපකාරය නොකළහැක්කාහුගේ ජීවත්වීමට වඩා මිය යාම උතුම යනු ආදානවාක්‍යහෙයින යනු භාවයි. කියනලදමැයි "ප්‍රතිකර්තුමශක්තස්‍ය ජීවිතාන්මරණං වරම්" යි. මිතීඝපාදය කිසි පොතෙක:-"ගතිං ප්‍රයාතෝ විහිතාං විධාත්‍රා" යිද පාඨයි.

57. සමෙම්‍රාහනං නාම සඛෙ! මමාසත්‍රං
ප්‍රයොගසංහාරවිභක්තමන්ත්‍රම්
ගාඬ්ඛිඞ්මාදන්ඛ යතඃ ප්‍රයොක්තු-
ර් වාරිගිංසා විජයශ්ච හංසෙ.

58. අලං හ්‍රියා මාම්ප්‍රති යත්තමුත්තීතං
දයාපරෝ'භූඃ ප්‍රහරණෙනපි කිම්
තස්මාදුපච්ඡන්දයති ප්‍රයොජ්‍යං
මයි ත්වයා න ප්‍රතිෂෙධරෝෂ්‍යම්.

59. තතෙනුපස්පෘශ්‍ය පයඃ පවිත්‍රං
සොමොද්භවායාඃ සරිතො නෘසොමඃ
උදඞ්මුඛඃ සෝ'ඤ්ජලිබන්ධසත්‍රමන්ත්‍රඃ
ජග්‍රාහ තස්මාන්නිගෘහීතනාමා.

---

57. සඛෙ, යහළුව; යතඃ, යම් ආයුධයෙකින්; ප්‍රයොක්තුඃ, [ආයුධය] යොදන්නාහට; අරිහිංසා, ශත්‍රූන්ගෙන් හිංසාවක්; තව, නොවේද; විජයශ්ච, විශෙෂයෙන් දිනීමත්; හංසෙ, හංසක ප්‍රාණ වේද; ප්‍රයොගසංහාරවිභක්තමන්ත්‍රම්-ප්‍රයොගසංහාර, ප්‍රසාරණ ආකුඤ්චන දෙක්හි; විභක්තමන්ත්‍රම්, විභාගකරනලද මන්ත්‍ර ඇති; ගාඬ්ඛිඞ්ම්, ගාඬ්ඛී දෙවතාවක්තවූ; සත්‍රම්මාහනං නාම, සම්මාහන නම්වූ; මම අස්ත්‍රම්, මාගේ (ඒ) ආයුධය; ගෘහාණ, ගනුව.

මෙහි සඛිශබ්දයෙන් සම්ප්‍රාණතාඝඛ්‍යාන ඕත්‍සුක්‍ය දක්වන ලද්දේය. කියනලදමැයි:—

"අන්‍යාගසහනෝ බන්ධුඃ සදෙවානුමතඃ සුහෘත්
එකක්‍රියං හවෙන්මිත්‍රං සම්ප්‍රාණඃ සඛා මතඃ" යි.

නොදිම ඉවසන්නේ බන්ධු නම්, හැමකල්හිම අනුමතවූයේ සුහෘද් නම්, සමානක්‍රියා ඇත්තේ මිත්‍ර නම්, ප්‍රාණය හා සමවූයේ සඛි නම්.

[වඩකිරීමෙන් ලජ්ජාඇතිව අවිපළිගැන්ම කෙසේ කෙරෙමි දැයි සිතත්හොත් ඊටද කරුණු දක්වන්නේ "අලං හ්‍රියා" යනාදිය කී.]

58. මාම්ප්‍රති, මාකෙරෙහි; හ්‍රියා, [ප්‍රහාරනිමිත්තයෙන් වූ] ලජ්ජායෙන්; අලම්, කම් නැත; [කුමක්හෙයින්ද?] යත්, යම්හෙයකින්; තවම්, තුඹ; මාම්, මට; ප්‍රහරන් අපි, පහරදෙන්නෙහිදු; මූහූර්තම්, ඇසිල්ලක්; දයාපරඃ අභූඃ, කරුණාබහුලවූයෙහිද; තස්මාත්, එහෙයින්; උපච්ඡන්දයති, ප්‍රාර්ථනාකරන්නාවූ; මයි, මාකෙරෙහි; ත්වයා, තුඹවිසින්; ප්‍රතිෂෙධරෝෂ්‍යම්, (එය) වැළැක්වීම් කමැති රළුබව; න ප්‍රයොජ්‍යම්, නොකටයුතුයි.

59. නෘසොමඃ, පුරුෂශ්‍රෙෂ්ඨවූ; අස්ත්‍රවින්, ආයුධශිල්පය දන්නාවූ (ඒ අජකුමාර) තෙම්; සොමොද්භවායාඃ සරිතඃ, චන්ද්‍රයා උත්පත්ති

60. එවං තයොරධවනි දෛවයොගා-
දසෙදුෂොඃ සඛ්‍යමවින්‍යහෙතු
එකො යයෞ චෛත්‍රරථප්‍රදෙශාන්
සෞරාජ්‍යරම්‍යානපරො විදර්‍භාන්.

61. නං තසථිවාංසං නගරොපකණ්ඨෙ
තදුගමාරූඪගුරුප්‍රහර්‍ෂඃ
ප්‍රත්‍යුජ්ජගාම ක්‍රථකෛශිකෙන්ද්‍ර-
ශචන්ද්‍රං ප්‍රවෘඩොර්‍ම්මිරවොර්‍ම්මමාලී.

සථානකොට ඇති (නමදී) නදියගේ; පවිත්‍රම් පයඃ, පිරිසුදුවූ ජලය; උපසෘෂ්‍ය, පානය කොට (ආචම්‍ය පානය කොටය යුසේයි); උදඞ්මුඛඃ, උතුරුදිගට මුහුණ ලා සිවියේ; නිඃෘතශ්‍රමාපාන්, නවත්වනලද ශ්‍රම ඇති; තසමාත්, ඒ [ප්‍රියංවද නම් ගණිකාවගෙන්] කෙරෙන්; අසත්‍රම්, අසත්‍රමනත්‍රය; ජග්‍රාහ, ගත්තේය.

තා සොම ඉව නඃසොමඃ-උපමිත කර්‍ම්මධාරය සමාසයි.

60. එවම්, මෙසේ; අධවනි, මාගීයෙහිදී; දෛවයොගාත්, භාග්‍ය යාගේ වශයෙන්; අවින්‍ත්‍යහෙතු, නොසිතිය හැකි හෙවත් නිශ්චය නොකළහැකි හෙතු ඇති; සඛ්‍යම්, ප්‍රාණසම්මිත්‍රත්වය; ආසෙදුෂොඃ, පැමිණියාවූ; තයොඃ, ඔවුන් දෙදෙනා අතුරෙන්; එකඃ, එක් තැනැත්තෙක් හෙවත් ප්‍රියංවදතෙම; චෛත්‍රරථප්‍රදෙශාන්, කුවෙරොද්‍යානප්‍රදෙශයන්ට; යයෞ, ගියේය; අපරඃ, අනික් තැනැත්තේ (අජකුමාරතෙම); සෞරාජ්‍යරම්‍යාන්, යහපත් රජකු ඇති බැවින් රම්‍යවූ; විදර්‍භාන්, විදර්‍භදෙශයට; [යයෞ], ගියේය.

ජනපදවාචකශබ්දයන් බොහෝසෙයින් බහුවචනාන්තයෙයින් "විදර්‍භාන්" යි බහුවචන ප්‍රයොග කළහ.

61. නගරොපකණ්ඨෙ, නගරයට සමීපයෙහි; තසථිවාංසම්, සිටියාවූ; නම්, ඒ අජකුමරහු වෙතට; තදුගමාරූඪගුරුප්‍රහර්‍ෂඃ-තදුගම, ඒ කුමරහුගේ ඊමෙන්; ආරූඪ, නැංගාවූ හෙවත් හමන්නාවූ; ගුරුප්‍රහර්‍ෂඃ, මහත් සන්තුෂ්ටි ඇති; ක්‍රථකෛශිකෙන්ද්‍ර, ක්‍රථකෛශික ජනපදයන්ට අධිපතිවූ (හොජරජ) තෙම; ප්‍රවෘඩොර්‍ම්මිඃ, ප්‍රකර්‍ෂයෙන් වැඩුණු රළ ඇති; ඌර්‍ම්මිමාලී, සමුද්‍රයතෙමේ; චන්ද්‍රම් ඉව, චන්ද්‍රයා වෙතට මෙන්; ප්‍රත්‍යුජ්ජගාම, පෙරගමන් කෙළේ.

තස්‍ය ආගමඃ තදුගමඃ, තෙන ආරූඪඃ තදුගමාරූඪඃ, ගුරුශ්චාසෞ ප්‍රහර්‍ෂශ්චෙති, ගුරුප්‍රහර්‍ෂඃ, තදුගමාරූඪඃ ගුරුප්‍රහර්‍ෂඃ යස්‍ය සඃ තදුගමාරූඪගුරුප්‍රහර්‍ෂඃ-තත්පුරුෂකර්‍ම්මධාරයගර්භ බහුව්‍රීහියි.

62. ප්‍රවෙශ්‍ය චෛනං පුරමග්‍රශායී
නීවෙෂනථොපාවරදර්පිතශ්‍රීඃ
මෙනෙ ඝථා නන්‍ර ජනඃ සමෙතො
වෛදර්භීමාගනතුමජං ගෘහෙශම්.

63. තස්‍යාධිකාරපුරුෂෛඃ ප්‍රණතෛඃ ප්‍රදිෂ්ටාං
ප්‍රාග්මාරවෙදිවිනිවෙශිතපූර්ණකුම්භාම්
රම්‍යාං රඝුප්‍රතිනිධිඃ ස නවොපකාර්‍ය්‍යාං
බාල්‍යාත් පරාම්ව දශාං මදනො'ධ්‍යුවාස.

64. තන්‍ර ස්වයංවරසමාහෘතරාජලොකං
කන්‍යාලලාම කමනීයමජස්‍ය ලිප්සොඃ
භාවාවබොධකලුෂා දයිතෙව රාත්‍රෞ
නිද්‍රා විරෙණ නයනාභිමුඛී බභූව.

---

62. එතම්, මේ අජකුමරහු; අග්‍රශායි, [සෙවාධර්මයෙන්] ඉදිරි යෙහි සන්කාවූ විදර්භරාජතෙම; නීවෙෂ, (තෙමේ) නම්‍රව; පුරම්, නගරයට; ප්‍රවෙශ්‍ය, ප්‍රවෙශ කරවා; අර්පිතශ්‍රීඃ, පාවාදෙනලද රාජ්‍යශ්‍රී ඇත්තේ; ඝථා, යම්පරිද්දෙකින්; තන්‍ර, ඒ නගරයෙහි; ජනඃ, ජනතෙමේ; සමෙතඃ, එක්වූයේ; වෛදර්භීම්, විදර්භරජහු මහවත් හොප්‍රජහු; ආනනතුම්, අමුත්නාකු කොටද; අජම්, අජකුමරනු; ගෘහෙශම්, ගෘහස්වාමිහු කොටද; මෙනෙ, සිතීද; තථා, එපරිද්දෙන්; උපාවරත්, උපචාරකෙළේ=(ගරුසිරිතින් පිළිගන්නේය යුයේයි).

63. රඝුප්‍රතිනිධිඃ, රඝුරජහු වැනිවූ; සඃ, ඒ (අජකුමාර) තෙම; ප්‍රණතෛඃ, නවස්කාරකළාවූ; තස්‍ය අධිකාරපුරුෂෛඃ, ඒ භොජ රජහුගේ අධිකාරි පුරුෂයන් විසින්; ප්‍රදිෂ්ටාම්, දක්වන ලද්දාවූ; ප්‍රාග්වාරවෙදිවිනිවෙශිතපූර්ණකුම්භාම්-ප්‍රාග්වාරවෙදි, නැගෙන ගිරිවහසල වෙදිකායෙහි; විනිවෙශිත, තබනලද; පූර්ණකුම්භාම්, පුන්කලස් ඇති; රම්‍යාම්, සිත්කලුවූ; නවොපකාර්‍ය්‍යාම්, අභිනවවූ රාජභවනයෙහි; මදනඃ, අනඞ්ගතෙම; බාල්‍යාත්, බාලාවස්ථායෙන්; පරාම්, ඉක්බිතිවූ; දශාම් ඉව, යෞවනාවස්ථායෙහි (වසන්නාක්) මෙන්; අධ්‍යුවාස, විසී.

[මෙතැන් පටන් ශ්ලොක එකොළොසෙක් වසන්තතිලකා වෘත්තයෙනි].

64. තන්‍ර, ඒ රාජභවනයෙහි; ස්වයංවරසමාහෘතරාජලොකම්-ස්වයංවර, ස්වයංවර නම් විවාහය නිමිත්ත කොට; සමාහෘත, රැස් කරනලද; රාජලොකම්, රාජසමූහයා ඇත්තාවූ; කමනීයම්, කැමැති විෂයතුවූ; කන්‍යාලලාම, ශ්‍රෙෂ්ඨකන්‍යාව; ලිප්සොඃ, ලබනු

65. කං [කණිණහුඡණනිපිඩිතපිවරාංසං
ශයේ‍යාතතරවිඡදවිමදිදකෘශාඛරාගම්
සූනාතමජාඃ සවයසඃ ප්‍රථිතප්‍රබොධං
ප්‍රාබොධයත්‍යුෂසි වාග්භිරුදූරවාචඃ.

66. රාත්‍රීඃ කිනා මතිමතාං වර! මුඤ්ච ශය්‍යාං.
ධාත්‍රා මිඛෙව නනු ධ්‍රුවිජගතො විහතතා
නාමෙකතඤ්ච භවතීති ගුරුර්විනිද්‍ර-
ඝතඝ්‍යා භවානපරධ්‍රුවීඃපදවලම්බී.

කැමැතිවූ; අජඝ්‍ය, අජකුමරහට; භාවාවබොධකලුෂා, පුරුෂාභි ප්‍රාය දැනීමෙහි අසමර්ථවූ; දයිතා ඉව, කාන්තාවක මෙන්; රාත්‍රෙඃ, රාත්‍රියෙහි; නිද්‍රා, නිද්‍රාඝාතයමෝ; විරෙණ, බොහෝ වේලාවෙකින්; නඝනාභිමුඛි බහුව, නෙත්‍රාභිමුඛ වූවාඝ.

මෙහි "අභිමුඛි" ශබ්දය ඕඝන්ත හෝ වඝ්‍යන්ත හෝ යි.

65. කණිණහුඡණනිපිඩිතපිවරාංශම්-කණිණෙහුඡණ, කණිණා භරණදෙකින්; නිපිඩිත, පෙළනලද; පිවරාංසම්, පිරුණවූ අංසයුගම යක් ඇති; ශයේ‍යාතතරවිඡදවිමදිදකෘශාඛරාගම්—ශයේ‍යාතත රවිඡද, යහන මතුයෙහි අතුරනලද ඇතිරියගේ; විමදිද, සැටි මෙන්; කෘශාඛරාගම්, තුනිවූ අඛරාග ඇති (අඛරතාසඛඛයෙන් නොවෙයි සේයි); ප්‍රථිතප්‍රබොධම්, ප්‍රකෘෂ්ටවූ නුවණ ඇති; තම්, ඒ (මේ අජකුමරහු); සවයසඃ, සමානවයස් ඇත්තාවූ; උදූර වාචඃ, බුහුටි නෙපුල් ඇත්තාවූ; සූනාතමජාඃ, වසිඨපුත්‍රයෝ; වාග්භිඃ, සතුතිපාඨයන් කරණකොටගෙන; උෂසි, අලුඝම්හි; ප්‍රාබොධඝන්, පිබිදවූහ.

ඉක්බිති ප්‍රඝඛාගතවූ වසිඨ්ඨගේ සතුතිපාඨයන් දක්වන්නාහු "රාත්‍රීඃ" ඝනාදි කියත්.

66. මතිමතාං වර!, නුවණැත්තන් අතුරෙන් ශ්‍රෙෂ්ඨඝාණනි!; රාත්‍රීඃ, රාත්‍රතොඃමෝ; ගතා, ඉක්මුණිඝ; ශය්‍යාම්, ශයනඝ; මුඤ්ච, හළමැනව; ධාත්‍රා, බඹහු විසින්; ජගතඃ ධ්‍රුඃ, ලොකඝාගේ භාරඝ; විධා එව, දෙපරිද්දෙකින්ම හෙවත් දෙදෙනකුන්ටම; විහතතා නනු, බෙදූ තබනලද්දී නොවේද; ඝත්, ඝම්ධ්‍රුරඝක්; එකතඃ, එක් පසෙක්හි; තව, ඔබගේ; ගුරුඃ, පියතෙම; විනිද්‍රඃ, විගතනිද්‍රා ඇත්තේ; බිහතීති, එසුලාද; තඝඝඃ, ඒ ධ්‍රුරඝ සඹඛ්ධව; භවාන්, පින්වත්තෙම; අපරධ්‍රුඝීපදඝ්වලම්බී, අනික් ධ්‍රුඝීපදඝ (සෙඝව රාජඝ) ඇසුරු කරන්නේඝ=[එතෙදින් පහවූ නිද්‍රා ඇතිවූව මැනවැයි සේයි].

67. නිද්‍රාවශෙන භවතාප්‍යනපෙක්ෂමාණා
පර්‍යුත්සුකත්වමබලා නිශි ඛණ්ඩිතෙව
ලක්ෂ්මීර්නොදයති යෙන දිගන්තලම්බී
සෝ'පි ත්වදානනරුචිං විජහාති චන්ද්‍රඃ.

68. නම්‍රලඝූනා යුගපදුන්මිෂිතෙන තාවත්
සද්‍යඃ පරස්පරතුලාමධිරොහතාං මෙ
ප්‍රස්පන්දමානපරුෂෙතරතාරමන්ත-
ශ්චක්ෂුර්ද්වයන්ව ප්‍රවලිතභ්‍රමරම් පදම්මේ.

---

67. නිද්‍රාවශෙන, නිද්‍රාවට අයත්වූ; [මෙයින් නිද්‍රානිෂ්ඨ ස්ත්‍රිය හා ආසඞ්ගය ධ්වනිතයි.] භවතා, පින්වත්හුකෙරෙහි; පර්‍යුත්සුකත්වම් අපි, අනුරක්තභාවයද; නිශි, රාත්‍රියෙහි; ඛණ්ඩිතා, [සැමියහුගේ අන්‍යාසඞ්ගය දැනීමෙන්] කැලඹුණාවූ; අබලා ඉව, නායිකාවක මෙන්; අනපෙක්ෂමාණා, නොසලකන්නාවූ; ලක්ෂ්මීඃ, ශ්‍රී කාන්තා නොමෝ; යෙන, [ත්වදානනසදෘශවූ] යම් [චන්ද්‍රයකු] හා සමඟ; විනොදයති, රමණය කෙරේද; සඃ චන්ද්‍රඃ අපි, ඒ චන්ද්‍ර තෙමේත්; දිගන්තලම්බී, පශ්චිමදිශාව ඇසුරුකෙළේ හෙවත් අස්තගත වන්නේ; ත්වදානනරුචිම්, ඔබගේ මුහුණට බදු ශොභාව; විජහාති, හරියි; [එහෙයින් නිද්‍රාව හැර අනන්‍යශරණවූ ඒ ලක්ෂ්මිය පිරිගත මැනව යනු භාවයි.] නොහොත්-නිද්‍රාවශෙන, නිද්‍රාවට අයත්වූ හෙවත් නිද්‍රාව හා ආසඞ්ග ඇත්තාවූ; භවතා, පින්වත්හු විසින්; අනපෙක්ෂ්‍යමාණා, *අපෙක්ෂා නොකරනු ලබන්නාවූ; ලක්ෂ්මීඃ, ශ්‍රීතොමෝ; නිශි, රාත්‍රියෙහි; ඛණ්ඩිතා, [සැමියහුගේ අන්‍යාසඞ්ගය දැනීමෙන්] කැලඹුණාවූ; අබලා ඉව, නායිකාවක මෙන්; යෙන, යම් [චන්ද්‍රයකු] ලවා; පර්‍යුත්සුකත්වම්, [ඔබගේ] විරහයෙන්වූ වේදනාව; විනොදයති, දුරුකරවන්නීද; සඃ චන්ද්‍රඃ අපි, ඒ චන්ද්‍රතෙමේත්;.....[සෙස්ස යට කීසේ මැයි].

මේ දෙවනු කී අපීපක්ෂය නාථිකාකාරයෝ අපේක්ෂාපපත්ති යක් නොදක්නාහු උපෙක්ෂාකළෝ.

චන්ද්‍රාරවින්දරාජවදනාදීහු ලක්ෂ්මියට නිවාසස්ථානයහ යන කවිසමයප්‍රසිඞ්ගය ඇසුරුකොට මේ දක්වනලදි.

68. තත්, එහෙයින් හෙවත් ශ්‍රී කාන්තාපරිග්‍රහණය හෙතු කොට; වලඟූනා, මනොඥවූ; යුගපත්තාවත්, එකවිටම; උන්මිෂිතෙන, ප්‍රබුද්ධවීමෙන්; සද්‍යඃ එකෙණෙහි; මෙ, දෙදෙනෙක්; පරස්පරතුලාම්, ඔවුනොවුන් හා සමානබවට; අධිරොහතාම්,

---

* කර්මණෙයි ශානච්ප්‍රත්‍යය පක්ෂයෙක්හි ඉඞ්වයි.

69. වෘතනාන් ශලථං හරති පුෂ්පමනොඤහානාං
සංසෘජ්‍යතෙ සරසිජෙරරුණාංශුහිතෙනඃ
සඛාභාවිකං පරගුණෙන විභාතවායුඃ
සෞරභ්‍යමාපසුරිව තෙ මුඛමාරුතස්‍ය.

70. තාම්‍රොදරෙෂු පතිතං තරුපල්ලවෙෂු
නිඃශ්වෙතහාරගුලිකාවිශදං හිමාම්භඃ
ආහාති ලඛ්ධපරභාගතයා'ධරොෂ්ඨෙ
ලීලාසමිතං සදශනාර්චිරිව ත්වදීයම්.

පැමිණෙත්වා; [කවුරු දෙදෙනෙක්දයත්?] අනඃ, ඇතුළත්හි; ප්‍රසඳමානපරුෂෙතරතාරම්-ප්‍රසඳමාන, වචලවන්කාවූ; පරුෂෙතර, සිනිඳුවූ; තාරම්, නෙත්තරු ඇති; තව, ඔබගේ; වක්‍ෂුඃ, ඇසද; ප්‍රවලිතභ්‍රමරම්, [ඇතුළත] වචලවූ භෘඞ්ගයන් ඇති; පදමව, පියුමද යන මොහු දෙදෙනයි.

"අධිරොහනාම්" යනු ප්‍රාචීනාගෙකි ලොව්ප්‍රයොගයි.

69. විභාතවායුඃ, අලුයම්සුළඟතෙම; සඛාභාවිකම්; සඛාව යෙන්වූ; ෙත, ඔබපිළිබඳවූ; මුඛමාරුතස්‍ය, නිඃශ්වාසවාතයට [බඳුවූ]; සෞරභ්‍යම්, සුගඬහ; පරගුණෙන, අන්‍යදිය ගුණයෙකින් හෙවත් ආඝනතුකඝනඞ්ගයෙකින්; ඊපසුඃ ඉව, ලබනු කැමැත්තකු මෙන්; අනොඤහානාම්, වෘක්‍ෂයන්ගේ; ශලථම්, ලිහිල්වූ; පුෂ්පම්, මල්; වෘතනාන්, තුවටුයෙන්; හරති, පැහැරගනී; අරුණාංශුහිතෙනඃ, සූයරශ්මියෙන් පොබයනලද; සරසිජෙඃ, පද්මයන්හා සමඟ; සංසෘජ්‍යතෙ, එක්වේ.

මේ ශ්ලොකයාගේ පාඨාන්තරයෙක් මෙසේයි—

" මඳං විභාති ශිමසමහෘතශිතභාවඃ
සංසෘජ්‍යතෙ සරසිජෙරරුණාංශුහිතෙනඃ
සෞරභ්‍යමාපතුමිව තෙ මුඛමාරුතස්‍ය
යෙ තෙ ගුණාන් ප්‍රති නිශාපරිණාමවායුඃ" යි.

70. තාම්‍රොදරෙෂු, අරුණුවන්වූ ඇතුළත් ඇති තරුපල්ලවෙෂු, වෘක්‍ෂපල්ලවයන්හි; පතිතම්, වැටුණාවූ; නිඃශ්වෙතහාරගුලිකාවිශදම්-නිඃශ්වෙත, සුපිරිසුදුවූ; හාරගුලිකාවිශදම්, මුතුගුළියේ වාගකතාවූ; හිමාම්භඃ, හිමජලයතෙම; ලඛ්ධපරභාගතයා, ලබනලද උතුකමින්; ඇතිබැවින්; අධරොෂ්ඨෙ, යටිතොලෙහිවූ; ත්වදීයම්, ඔබ පිළිබඳවූ; සදශනාර්චිඃ, දනතකානතිඃ යන්තවූ; ලීලාසමිතම් ඉව, ලීලානාස්‍යඃ මෙන්; ආභාති, බබළා.

71. යාවත් ප්‍රතාපනිධිරාක්‍රමතෙ න භානු-
රහනාය තාවදරුණෙන තමො නිරසතම්
ආයොධනාග්‍රසරතාං තවයි විර! යාතෙ
කිං වා ජිපූංසතව ගුරුඃ සවයමුවජිනතති.

72. ශය්‍යාං ජහත්‍යුභයපක්ෂවිනිතනිද්‍රාඃ
සතමෙඛරමා මුඛරශෘඛලකර්ෂිණශෙත
සෙෂාං විභානති තරුණාරුණරාගයොගාද්-
හිනනාද්‍රිගෛරිකතටා ඉව දනතකොශාඃ.

මෙහිද පරාඞ්ඛ සඳහා:—

"සංලක්ෂ්‍යතෙ දශනවඳ්ධිකයානුවිධං
බිමෙඛාසංලබධපරභාගමිවසමිතං තෙ"-යි.

සුලලිතපාඨයෙක් බොහෝපොත්හි පැතේ.

71. ප්‍රතාපනිධිඃ, තෙජසට නිධානවූ; භානුඃ, සූය්‍යතෙම; යාවත් යම්තාක්; න ආක්‍රමතෙ, උදතොවේද [ඛරු උදතොවුකල්හිමය යුසේයි]; අහනාය, වහා; අරුණෙන, ගිරුරියැදුරුවූ අනුරුඟු වසින්; තාවත්, ඒතාක්; තමඃ, අඳකාරයතෙම; නිරසතම්, දුරු කරනලද්දේය; [ඒ එසේමැයි] විර!, පින්වත් විරයාණනි!; තවයි, ඔබ; ආයොධනාග්‍රසරතාම්, යුඬයන්හි පුරොගාමිත්වයට; යාතෙ, පැමිණිකල්හි; තව ගුරුඃ, ඔබගේ පියරජතෙම; ජිපූන්, සතුරන්; යවයම්, තෙමේ; උවජිනතති කිං වා, කිම සිදිනේද; (නොසිදිනේ මය යීසේයි.)-[යොගය්‍යපුත්‍රවයන්කෙරෙහි පිහිටුවනලද කෘත්‍යභාර ඇති යවාමින්ට තමන් විසින් ගතයුතු ව්‍යාපාරබෙදයෙක් නොවේ මය යනු භාවයි.

72. යෙෂාම්, යම් හසතිකෙතකුන්ගේ; දනතකොශාඃ, දනත කුටමලයෝ; තරුණාරුණරාගයොගාත්, බාලසූය්‍යයාගේ අරුණ රශ්මිය හා එක්වීමෙන්; හිනනාද්‍රිගෛරිකතටාඃ ඉව, බිඳිනලද පළුතයන් සමබඳිවූ ගෛරිකතටයන් මෙන් හෙවත් සුවන්ගුරු යෙන් රතුවූවන් මෙන්; විභානති, බබළත්ද; උභයපක්ෂවිනිත නිද්‍රාඃ, දෙඇලයන් කරණකොට හරනලද නිද්‍රාඇත්තාවූ; මුඛ රශෘඛලකර්ෂිණඃ-මුඛර, [උත්තානවලනදෙකින්] දෙඩමලුවූ; ශෘඛලකර්ෂිණඃ, හැකිලි අදනාවූ; තෙ, ඔබගේ; සතමෙඛරමාඃ, හසතීහු; ශය්‍යාම්, ශයනය; ජහති, දුරුකෙරෙත්.

73. දීඝේක්ෂවඃ නියමිතාඃ පථමණ්ඩපෙෂු
නිද්‍රාං විහාය වනජාක්ෂ ! වනායුදෙශ්‍යාඃ
වක්‍රාක්ෂමණා මලිනයන්ති පුරොගතානි
ලෙහ්‍යානි ශෛඛවශිලාශකලානි වාහාඃ.

74. භවති විරලභක්තිමලානපුෂ්පොපහාරඃ
සඛකිරණපරිවෙශොදෙහදශූන්‍යාඃ ප්‍රදීපාඃ
අශමපි ච ගිරං නඝවතඃ ප්‍රබොධප්‍රයුක්තා-
මනුවදති ශුකශ්චෙ මඤ්ජුවාක් පඤ්ජරස්ථඃ.

---

73. වනජාක්ෂ, පියුම්වැනි ඇස්ඇත්තව; දීඝේක්ෂු, දික්වූ; පථමණ්ඩපෙෂු, වසත්‍රමණ්ඩපයන්හි; නියමිතාඃ, බඳනාලද්දුවූ; වනායුදෙශ්‍යාඃ, පාරසීකදෙශයෙහි උපන්නාවූ*; අමී වාහාඃ, තෙල අශ්වයෝ; නිද්‍රාංවිහාය, නින්ද හැර; පුරොගතානි, [ඔවුන්] ඉදිරියෙහි වූ; ලෙහ්‍යානි, ආයාඳ කවයුතුවූ; ශෛඛවශිලාශකලානි, සවිඳලුණුකැට; වක්‍රාක්ෂමණා, මුඛොෂ්ණයෙන්; මලිනයන්ති, කිලුටු කෙරෙත්.

පෙරවරුයෙහි අසුන්ට සවිඳලුණු බොහෝ සෙයින් හිතවේ. ශූලමොහවිබන්ධයන් නසයි. කියන්නලදමැයි සිඛයොශසඞ්ග්‍රහයෙහි:-

"පූර්වාහ්ණකාලෙ චාශ්වානාං ප්‍රාශශ්‍යං ලවණං හිතම්
ශූලමොහවිබන්ධඝ්නං ලවණං ශෛඛවං වරම්" යි.

74. මලානපුෂ්පොපහාරඃ, පරව ගියාවූ වල්වඛම්තෙම; විරලභක්තිඃ භවති, ලිහිල්වනා ඇති වෙයි; ප්‍රදීපාඃ, [දල්වනලද] ප්‍රදීපයෝද; සඛකිරණපරිවෙශොද්භෙදශූන්‍යාඃ-සඛකිරණපරිවෙශඃ, සවකීය රශ්මි මණ්ඩලයාගේ; උද්භෙදශූන්‍යාඃ [භවන්ති], බැබළීමෙන් තොරවූවෝ වෙති; අපිච, තවද; අශම්, මේ; මඤ්ජුවාක්, මධුර වචන ඇත්තාවූ; පඤ්ජරස්ථඃ, මැදිරියෙහි සිටින්නාවූ; ත්වං, ඔබගේ; ශුකඃ, කිරපක්ෂිතෙම; නඝප්‍රබොධප්‍රයුක්තාම්, ඔබ පුබුදුවනු පිණිස යොදනලද; නඃ, අපගේ; ගිරම්, නෙපුල; අනුවදති, අනුව කියයි= (සමානකොට කියයි සේයි.)=[මෙසේ ප්‍රභාතලක්ෂණ පවත්නා බැවින් පිබිදිය යුතුය යනු භාවයි].

මේ ශ්ලොකය හා වක්ෂ්‍යමාණ ශ්ලොකයත් මාලිනීවෘත්තයෙන් නිබඳයි.

"නානමයයයුතෙයං මාලිනීභොගිලොකෙඃ" යනු එහි ඡන්දොලක්ෂණයි.

---

* පාරසීක (පාර්සියා) ජනපදය ප්‍රශස්ත අශ්වයන් උපදනා දෙශය බැව් විරප්‍රසිද්ධයි.

75. ඉති විරචිතවාග්ගිඵල්ලිපුත්‍රෝඃ කුමාරඃ
සපදි විගතනිද්‍රඃකල්පමුල්ලාඝකාර
මදපටු නිනදද්ධිර්ඝෝඝිනෝ රාජහංසෛඃ
සුරගජ ඉව ගාඩ්ඝං සෛකතීරං සුප්‍රතීකඃ.

76. අථ විධිමවඝාඨ්‍ය ශාඝ්‍රුද්‍රඃඝටං
දිවසමුඛොචිතමංඝ්‍රීතාඝිපක්ෂමා
කුශලවිරචිතානුකූලවේශඃ
ක්ෂිතිපසමාජමගාන් සඛයං වරසඪම්.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෝ
අජඃඛයංවරාභිගමනෝ නාම පඤ්චමඃ සර්ගඃ.

---

75 ඉයි, මෙසේ; විරචිතවාග්ගිඃ, සම්පාදිතවූ තෙපුල් ඇති; වල්ලිපුත්‍රෝඃ, වෛතාලිකයන් කරණකොටගෙන; [පුත්‍රශබ්දග්‍රහණය සමානවයසකත්වය හඟවනු පිණිසයැ.] සපදි, එකෙණෙහි; විගතනිද්‍රඃ, පහවූ නිද්‍රා ඇති; කුමාරඃ, කුමරුතෙම; කල්පම්, ශයනය; උල්ලාඝකාර, හළේය; [කෙසේදයත්?] මදපටු, මදයෙන් මධුරකොට; නිනදද්ධිඃ, නාද කරන්නාවූ; රාජහංසෛඃ, රජහසුන් විසින්, බොධිතඃ, ප්‍රබොධ කරනලද; සුප්‍රතීකඃ, සුප්‍රතීක නම්වූ; සුරගජඃ, දිව්‍යහස්තිතෙම හෙවත් ඓශානිදිග්භාජතෙම; ගාඩ්ඝම්, ගඩගාතදිය පිළිබඳවූ; සෛකතම් ඉව, වැලිතලාව [හැරියාක්] මෙනි. [සුප්‍රතීකයාගේ ගැන්ම බොහෝසෙයින් කෛලාසයෙහි වසන්නාවූ ඔහුට නිරතුරු ගඩගාතවිහරණය සම්භවවනහෙයි නැයි දතයුතු.]

76. අථ [නැඟිසිටිමෙන්] ඉක්බිති; අඤ්චිතාඝිපක්ෂමා, මනොඥවූ ඇසිපිය ඇති (අජකුමාර) තෙම; ශාඝ්‍රුද්‍රඃටම්, ශාඝ්‍රුයෙහි දක්නාලද; දිවසමුඛොචිතම්, අලුයම්ට සුදුසුවූ; විධිම්, [දන්තධාවනාදි] අනුෂ්ඨානය; අවඝාඨ්‍ය, නිමවා; කුශලවිරචිතානුකූලවේශඃ-කුශලවිරචිත, [පැලඳවීමෙහි] දක්ෂයන් විසින් කරනලද; අනුකූලවේශඃ, සඛයංවරයට සුදුසු වෙස් ඇත්තේ; සඛයංවරසඪම්, සඛයංවරයෙහි සිටියාවූ; ක්ෂිතිපසමාජම්, රාජමණ්ඩලය කරා; අගාන්, ගියේයි.

"අගාන්" යනු "ඉණොා ගා ලුඞි" යන සූත්‍රයෙන් ඉණ්ගට ගාදෙශයි.

කාලිදාසකෘතෝ, කාලිදාසමහාකවිහුගේ කෘතිවූ ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ, ශ්‍රීමත්රඝුවංශ මහාකාව්‍යයෙහි; අජඃඛයංවරාභිගමනඃ නාම, අජඃඛයංවරාභිගමනයයි ප්‍රසිඛවූ; පඤ්චමඃ සර්ගඃ, පස්වන සර්ගය; ඉති, මෙපමණින් නිමිණේයි.

ෂෂ්ඨඃ සර්ගඃ.

1. ස තත්ර මඤ්චේෂු මනොඥවේෂාන්
සිංහාසනස්ථානුපචාරවත්සු
වෛමානිකානාං මරුතාමුපශ්ය-
දාකෘෂ්ටලීලාන් නරලොකපාලාන්.

2. රතෙර්ගෘහීතානුනයෙන කාමං
ප්‍රත්‍යර්පිතස්වාඞ්ගමිවෙශ්වරෙණ
කාකුත්ස්ථමාලොකශතානං නෘපාණාං
මනො බභූවෙන්දුමතීනිරාශම්.

---

1 සඃ, ඒ [අජකුමාර] තෙම; තත්‍ර, ඒ ස්ථානයෙහි; උපචාර වතසු, රාජොපචාර ඇත්තාවූ; මඤ්චෙෂු, පර්‍යඞ්කයන් අතුරෙහි; සිංහාසනස්ථාන්, සිහසුන්හි සිටියාවූ; මනොඥවේෂාන්, මනහර වෙස් ඇත්තාවූ; වෛමානිකානාම්, විමානයන් හා සමඟ හැසිරෙන්නාවූ; මරුතාම්, දෙවියන්ගේ; ආකෘෂ්ටලීලාන්, ගන්නාලද ලීලා ඇති හෙවත් දෙවියන්ගේ ලීලාවට සමාන ලීලා ඇත්තාවූ; නරලොකපාලාන්, රජුන්; අපශ්‍යත්, දුටුයේය.

ආකෘෂ්ටා ලීලා යෙසෙත ආකෘෂ්ටලීලාස්තාන්-තෘතීයාබහු ව්‍රීහියි. මෙහි ලීලාශබ්දය මරුත්ශබ්දයා හා සාපෙක්ෂත්වය ඇතද ගමකත්වය හෙතුකොට ආකෘෂ්ටශබ්දයා හා සමාස වී නරලොකං පාලයන්තීති නරලොකපාලාස්තාන්-කර්මය උපපදකල්හි අණ් ප්‍රත්‍යයයි. මේ සර්ගයෙහි උපජාතිවෘත්තයි.

2 රතෙඃ, රතියගේ (අත්‍යඞ්ගප්‍රියාවගේ); ගෘහීතානුනයෙන, පිළිගන්නාලද ප්‍රාර්‍ථනා ඇත්තාවූ හෙවත් රතියවිසින් අයදනා ලද්දාවූ; ඊශ්වරෙණ, මහෙසුරුහු විසින්; ප්‍රත්‍යර්පිතස්වාඞ්ගම්-ප්‍රත්‍යර්පිත, පාවාදෙනලද; ස්වාඞ්ගම්, ස්වකීය ශරීරය ඇති; කාමම්ඉව, අනඞ්ගයා වැනිව සිටියාවූ; කාකුත්ස්ථම්, අජකුමරහු; ආලොකශතාම්, බලන්නාවූ; නෘපාණාම්, රජුන්ගේ; මනඃ, සිත; ඉන්දුමතීනිරාශම්, ඉන්දුමතිය කෙරෙහි ආශා නැත්තක්; බභූව, වී. =[ඉන්දුමතීනෙතාමෝ මේ සහපත් භිමිනු හැර අප ප්‍රාර්‍ථනා නොකරන්නියයි නිශ්චය කළහ යනු අර්‍ථයි. අජකුමරනුගේ සෞන්දර්‍යය හැමට අධිකවිය යනු නාවයි.]

"ගෘහීතානුනයෙන" යන්නෙහි අනුනයශබ්දය රතිශබ්දයා හා සාපෙක්ෂත්වය ඇතද ගමකත්වයෙන් සඃස වී. "ගෘහීතරත්‍යනුනයෙන" යුයේයි.

3. වෛදර්භනිර්දිෂ්ටපථේන මයූරම්
කෘත්වෙතෙන සොපානපථේන මඤ්චම්
ශිලාවිභඞ්ගෛඃ ශිඛරාජගාම
සතූර්ණගං නගොත්තඞ්ගමිවාරුරොහ.

4. පරාඞ්මුඛශීර්ණශරණ්‍යොපපන්න-
මාසෙදිවාන් රත්නවදඝනං සඃ
භූයිෂ්ඨමාසීදුපමෙයඛානති-
ර්මයූරපෘෂ්ඨාශ්‍රයිණා ගුහෙන.

5. තාසු ත්‍රිඝා රාජපරම්පරාසු
ප්‍රභාවිශෙෂොදයදුර්නිරීක්ෂ්‍යඃ
සහස්‍රධාතමා ව්‍යරුචද්විහඞ්ගඃ
පශොමුවාං පඞ්ක්තිෂු විද්‍යුතෙව.

---

3 අසෞ කුමාරඃ, මේ (අජ) කුමාරතෙම; වෛදර්භනිර්දිෂ්ටවර්ත්මා, හොජරජුවිසින් දක්වනලදද; මඤ්චම්, පර්‍යඞ්කයට; කෘත්වෙතෙන, මඤ්චකාම කරනලදද; සොපානපථේන, තිණ්ඩෙපති මඟින්; මෘගරාජශාවඃ, සිංහපොතෙක්; ශිලාවිභඞ්ගෛඃ, ශිලාවිච්ඡේදයෙන්=(ගල්කඩමඟින්); තුඞ්ගම්, උස්වූ; නගොත්තඞ්ගම් ඉව, නෛලාග්‍රය කට මෙන්; ආරුරොහ, නැංගේය

4 පරාඞ්මුඛශීර්ණශරණ්‍යොපපන්නම්— පරාඞ්මුඛශීර්ණ, [නිල පිතාදි] ශ්‍රේෂ්ඨවර්ණිණ ඇති; ආස්තරණ, [පලස්ආදි] ඇතිරියෙන්; උපපන්නම්, යුක්තවූ; රත්නවත්, රත්නයෙන් කරනලද්දවූ; ආසනම්, සිංහාසනයෙහි; ආසෙදිවාන්, නිෂණ්ණවූ; සඃ, ඒ අජකුමාරතෙම; මයූරපෘෂ්ඨාශ්‍රයිණා, [මයූරවාහනාරූඪයෙන්] මොහර පිට ඇසුරු කරන්නාවූ; ගුහෙන, සකඳයා හා; භූයිෂ්ඨම්, අතිශයින්; උපමෙයඛානතිඃ, උපමා කවයුතු කානනි ඇත්තෙක්; ආසීත්, වී. [මයූරයා තමා විසිතුරු රූප ඇතිබැවින් මයූරයා හා රත්නාසනයාගේ සමානත්වයද ඒ මඟින් තදුරුඪයන් දෙදෙනාගේ (සකඳයා හා අජකුමාරයාගේ) සමානත්වයද සලකනලදි].

5. තාසු රාජපරම්පරාසු, ඒ රාජපරම්පරාවන්හි; ත්‍රිඝා, ත්‍රිදෙවියවිසින්; පශොමුවාම්, මෙඝයන්ගේ; පඞ්ක්තිෂු, පඞ්කතීන්හි; විද්‍යුතා ඉව, විදුලිය විසින් මෙන්; සහස්‍රධා, දහස්පරිද්දෙන්; විහඞ්ගඃ, බෙදනලද්දවූ හෙවත් [තරඞ්ගයන්හි නෞකාවක මෙන් තෙමේ හුදකලාවූසේම] වෙන්වෙනම සඞ්ක්‍රමණය කළාවූ; ප්‍රභාවිශෙෂොදය

6. තෙෂාං මහාර්හාසනසංස්ථිතානා-
මුදාරනේපථ්‍යභෘතාං ස මධ්‍යෙ
රරාජ ධාමනා රඝුසූනුරෙව
කල්පද්‍රුමාණාමිව පාරිජාතඃ.

7. තෙනාව්‍රජාඃ පෞරජනස්‍ය තස්මින්
විහාය සචිවාන් නාපතීන් නිපෙතුඃ
මදෙනකෙ රෙචිතපුෂ්පවෘක්ෂා
ගණ්ඩස්ථලෙ වන්‍ය ඉව ද්විරෙඵාඃ.

දය දුර්නිරීක්ෂ්‍යඃ-ප්‍රභාවිතෙජ, ප්‍රභාවිතෙජසයාගේ; උදය, පහළ වීමෙන්; දුර්නිරීක්ෂ්‍යඃ, දුකසේ දැක්කයුතුවූ; ආතමා, ශ්‍රීසවරූපය තෙමේ; ව්‍යරුචත්, වෙසසින් බැබළුණි=[ශ්‍රීදෙව්‍ය එක් තැනැත්තා සක්වම රජක් රජක්හු පාසා වෙනවෙනම බැබළුය, තරඛයක් තරඛයක් පාසා සඛ්‍රාන්තවන්‍ය නැවක් මෙනැයි සේයි. එසම සෙයි වෙනවෙනම සඛ්‍රාන්තවූ ලක්ෂ්මිය ඇතිබැවින් ඒ රජුන්ගේ කිසියම් දුරාසදවූ තෙජසෙක් පහළවිය යුතු හෙයිනි].

6. මහාර්හාසනසංස්ථිතානාම්, ශ්‍රෙෂ්ඨ සිංහාසනයන්හි උපවිෂ්ටවූ; උදාරනෙපථ්‍යභෘතාම්, බබළන වෙස් ධරන්නාවූ; නෙෂාම් මධ්‍යෙ, ඒ රජුන් අතුරෙහි; කල්පද්‍රුමාණාම්, කල්පවෘක්ෂයන් අතුරෙහි; පාරිජාතඃ ඉව, පරසතු ඇම් දෙවිතුර මෙන්; සඃ රඝුසූනුඃ එව, ඒ රඝුරාජපුත්‍ර (අජකුමාර) තෙමේම; ධාමනා, තෙජසින්; රරාජ, බැබළුණි.

"ධාම්නා" යන තැන "ගුමනා" යිද පාඨයි. අභිනවසින් යන අර්ථයි. මෙහි කල්පද්‍රුමඝබ්දය පවප්‍රකාර දෙවවෘක්ෂයන් අතුරෙන් එක්තරා විෘක්ෂයක ප්‍රකාශනයෙරෙයි. "උපකල්පයතීති මනොරථානිති කල්පාඃ" යන ව්‍යුත්පත්තියෙන් සුරද්‍රුමමාත්‍රයන්හුගේ උපලක්ෂකත්වමයන් යොදාගෙන දැයි සැලකියයුතුයි. "කල්පා. ඉති ද්‍රුමාඃ කල්පද්‍රුමාඃ" යනු විග්‍රහයි කර්මධාරය්‍යයි.

7. පෞරජනස්‍ය, පුරවැසි ජනයාගේ; තෙත්‍රව්‍රජාඃ, නෙත්‍රසමූහයෝ; සචිවාන් නෘපතීන්, සිවුලු රජුන්; විහාය, හැර; තස්මින්, ඒ අජකුමරහු කෙරෙහි; නිපෙතුඃ, නුඹුවානුය (වැටුණානුය)=[අජකුමාරතෙමේම සචොතකශ්‍රීයෙන් පැනිණැයිසේයි.] කෙසේද යත්? මදෙනකවේ, මදයෙන් බිදුණු කොපුල් ඇති නොහොත් ඉතා වැගිරෙන මදජල ඇති; වන්‍ය, වනයෙහි හටගත්තාවූ; ගණ්ඩස්ථලෙ, ගඳුතකු කෙරෙහි; රෙචිතපුෂ්පවෘක්ෂාඃ, හරකලද පුෂ්ප වෘක්ෂ ඇති; ද්විරෙඵාඃ ඉව, හෘඞ්ගයන් මෙනි?

8. අථ සුතෙ වඤ්චිරඛිලක්ෂ්මෞඃ
සොමාකිවංශ්‍යෙ නරදෙවලොකෙ
සඤ්චාරිතෙ චාගුරුසාරයොනෞ
ධූපෙ සමුත්සර්පති වෛජයන්තිඃ.

9. පුරොපකණ්ඨොපවනාශ්‍රයාණාං
කලාපිනාමුඛනඥානහෙතෞ
ප්‍රධමාතශඛෙ පරිතො දිගන්තාං-
ස්තූර්‍යස්වනෙ මූර්ඡති මඩ්ගලාඛ්යෙ.

10. මනුෂ්‍යවාහ්‍යං චතුරස්‍රයාන-
මධ්‍යාස්‍ය කන්‍යා පරිවාරශොභි
විවෙශ මඤ්චානනරරාජමාර්ගං
පතිංවරා කාඉපතවිවාහවෙෂා.

මෙහි ච්‍යඝබ්දයෙහි ගඞ්ඛ්විශ්ලෙෂණය කෘඩිහෘන්ගේ ප්‍රෂ්ප වෘෂ්ඨත්‍යාගසම්භාවනාව පිණිසයි.

8. අථ, ඉක්බිති; අන්‍වයඥෛඃ, රාජවංශඥන්දන්නාවූ; වන්දිභිඃ, සූතිපාඨකයන් විසින්; සොමාකිවංශෙ, චන්ද්‍රසූර්‍ය්‍යවංශ දෙක්හි උපන්නාවූ; නරදෙවලොකෙ, රාජසමූහයා; සුතෙ, සූතිකරතු ලැබූකල්හි; සඤ්චාරිතෙ, හාන්පස්හි හසුරුවනලද; අගුරුසාර යොනෞ, අගිල්හරකාරණ කොට ඇති; ධූපෙ ච, ධූමයද; වෛජයන්තිඃ, පතාකාවන්; සමුත්සර්පති, ඉක්මයන කල්හි-

විශෙෂකහෙයින් මතු මනුෂ්‍යෙත්‍යාදි ශ්ලොකය දක්වා පද්‍ය ත්‍රයකින් සම්බන්ධය වේ. චතුර්විධාදය "ධූපෙ ශිවාවාඹනයොනු මාලෙ" යිද ඇතැම්කෙනෙක් හදුරත්.

9. පුරොපකණ්ඨොපවනාශ්‍රයාණාම්-පුරොපකණ්ඨ, පුරයට සමීපයෙහි වූ; උපවනාශ්‍රයාණාම්, ආරාමයන් ඇසුරු කළාවූ; කලාපිනාම්, මයූරයන්ගේ; උඛ්නඥානහෙතෞ, නාණ්ඩවධ්වනියට හෙතුවූ; ප්‍රධමාතශඛෙ, ප්‍රකර්‍ෂයෙන් පිඹිනලද සක් ඇති; මඞ්ගලාඛ්යෙ, මඞ්ගලය පිණිස වූ; තූර්‍යස්වනෙ, තූර්‍යශබ්දය; පරිතඃ, හාත්පසින්; දිගන්තාන්, දිශාන්තයන්; මූර්ඡති, පතුරුවනකල්හි-

මෙහි ච්‍ඡිත්‍යපාදය සඳහා 'ශිඛණ්ඩිනාමුන්මදනාන්‍යහෙතෞ'යි සුලලිත පාඨයෙක් බොහෝ පොත්හි පැනේ.

10. පතිංවරා, සෙවල්‍යායෙන් වලලහයකු වෙන්කොට ගන්නාවූ; කාඉපතවිවාහවෙෂා, කරතලද විවාවෙස් ඇත්තාවූ; කන්‍යා

11. තස්මින් විධානාතිශයෙ වීධාතුඃ
කන්‍යාමයෙ නෙත්‍රශතෙකලක්ෂ්‍යෙ
නිපෙතුරන්‍යඃකරණෙනීරෙන්ද්‍රා
දෙහෙඃ සපිතාඃ කෙවලමාසනෙෂු.

12. තාම්ප්‍රත්‍යහිව්‍යක්තමනොරථානාං
මහිපතීනාං ප්‍රණයාග්‍රදූත්‍යඃ
ප්‍රබාලශොභා ඉව පාදපානාං
ශෘඞ්ගාරචෙෂ්ටා විවිධා බභූවුඃ.

[ඉන්දුමතී] රාජකන්‍යාතොෂේඃ; මනුෂ්‍යවාහ්‍යම්, මිනිසුන් විසින් උසුලනු ලබන්නාවූ; පරිවාරශොභි, පිරිවරින් හොබනාවූ; චතුරස්‍රයානම්, සතරැස්වාහනයෙක්හි=(ශිවිකායෙක්හි); අධ්‍යාස්‍ය, හිඳ=(ආරූඪවය යිසේයි); මඤ්චාන්තරරාජමාර්ගම්-මඤ්චාන්තර, පර්‍යඞ්කාන්ත අතරෙහිවූ; රාජමාර්ගම්, රාජපථයට; විවෙශ, ප්‍රවිශ්‍යවූ.

පතිං වෘණීතේ පතිංවරා-"සංඥායාං භෘතෘවෘජිබාධි සහිතපිදමඃ" යන සූත්‍රයෙන් පතිශබ්දොපපද "වෘඤ්=වරණෙ" යන ධාතුහු කෙරෙන් ඛච්ප්‍රත්‍යය කළපසු "ඛිත්‍යනව්‍යඤය" යනු වැටෙන්නෙහි "අරුර්විශදජනාදෘශ්‍ය මුචි" යන්නෙන් බිදනතයා උත්තරපදකල්හි අජන්තයහට මුමාගමයි.

11. නෙත්‍රශතෙකලක්ෂ්‍ය, සියඇණන් නෙත්‍රයන්ට එකම ඉලැක්කියක් වූ; කන්‍යාමය, කන්‍යාස්වරූපවූ; තස්මින්, ඒ; විධාතුඃ විධානාතිශයෙ, බඹහු පිළිබඳ අතිශයවිධානයෙහි හෙවත් ඒ ඉන්දුමතී නමැති නිර්මාණවිශෙෂයෙහි; තරෙන්ද්‍රාඃ, රජහු; අන්‍යඃ කරණෙණ, චිත්තප්‍රවෘත්තීන් කරණකොටගෙන; නිපෙතුඃ, වැටුණාහුය; ආසනෙෂු, අසුන්හි; දෙහෙඃ කෙවලම්, ශරීරයෙන් පමණක්ම; සපිතාඃ, සිටියන හෙවත් හුන්නාහුඃ=[ශරීරයනුදු සිහිකොට කොම ඇය කෙරෙහිම යොමුකළ සිත් ඇතිවූවාහුය යනු භාවයි].

අන්‍යඃකරණකර්තෘකවූ නිපතනක්‍රියායෙහි තරෙන්ද්‍රයන්ගේ කර්තෘත්වව්‍යපදෙශය ආදරාතිශය පිණිසයැ. "නෙත්‍රශතෙකලක්ෂ්‍ය" යනු ඇතැමිනු "නෙත්‍රසහස්‍රලක්ෂ්‍ය" යිද කියත්.

12. තාම්ප්‍රති, ඒ ඉන්දුමතිය කෙරෙහි; අභිව්‍යක්තමනොරථානාම්, ප්‍රරූඪවූ අභිලාෂ ඇති; මහිපතීනාම්, රජුන්ගේ; ප්‍රණයාග්‍රදූත්‍යඃ, ප්‍රාර්ථනාවන්හි ප්‍රථමදූතිකාවූ හෙවත් ප්‍රාර්ථනාප්‍රකාශකත්වයෙන් දූතීන් වැනිවූ; විවිධාඃ, නානා ප්‍රකාරවූ; ශෘඞ්ගාරචෙෂ්ටාඃ, ශෘඞ්ගාර විකාරයෝ; පාදපානාම්, වෘක්ෂයන්ගේ; ප්‍රවාලශොභාඃ ඉව, පල්ලව සම්පත්තීන් මෙන්; බභූවුඃ, පහළ වූහ.

13. කඝවින් කරාභ්‍යාමුපගූඪනාල-
මාලොලපත්‍රාහිහතම්රෙළුම්
රජොභිරන්තඃපරිවෙෂබන්ධි
ලීලාරවින්දං භ්‍රමයාඤ්චකාර.

14. විස්‍රඤ්තමංසාදපරො විලාසි
රත්නානුවිඛාඛගදඤ්ඩිලඟනම්
ප්‍රාලම්බමුත්තාභ්‍යා සථාවකාශං
නිනාය සාවික්‍රාන්තචාරුවක්ත්‍රඃ.

මෙහි ශෘඞ්ගාරලක්ෂණය රසසුධාකරයෙහි කියනසින් දන්නේය. හේ මෙසේයි:—

"විභාවෙරනුභාවෙශ්ච සෙවිතෙච්‍යභිචාරිභිඃ
නීතා සදස්‍යරස්‍යත්වං රතිඃ ශෘඞ්ගාර උච්‍යතෙ"යි.

රතිතොඃමෝ ඉහඃවිශෙෂයෙකි. හෙද එහිම කියනලදි:—
"ස්ත්‍රීනෙ රමන්‍යාන්‍යවිෂයසථායිනිභ්‍යා රතිඃ සමෘතා"යි. වෙෂථා ශබ්දයෙන් තදනුභාව විශෙෂයෝ කියනුලැබෙත්. ඔහුද එහිම කියනලදහ—:

"භාවං මනොගතං භාෂ්‍යාත් සම්භෙතුං ව්‍යජ්‍යතෙ යෙ
තෙ'නුභාවා ඉති ඛ්‍යාතා භ්‍රූවික්ෂෙපසම්භාදයඃ
නෙ චතුර්ධා චිත්තගාත්‍රවාග්බුද්ධ්‍යාරම්භස්වභාවඃ" යි.

එහි ගාත්‍රාරම්භයෙන් හටගන්නාවූ වෙෂථා ශබ්දයෙන් කියනලද අනුභාවයන් "කඝවින්" යනාදි ශ්ලොකවිසින් මතු කියයි. මේ වනාහි ශෘඞ්ගාරාභාස නම් අලඞ්කාරයි. කියනලදමැයි.

"එකත්‍රෛවානුරාගශ්චෙත්තිර්යඤ්ශබ්දගතොඃපි වා
යොෂිතාං බහුශකතිශෙච්ඡාභාසස්තුච්ඡා මතඃ"යි.

13. කඝවින්, කිසියම් (රජෙක්); කරාභ්‍යාම්, අතුල්දෙකින්; ඵප ගූඪනාලම්, ගන්නාලද නාලය ඇති; ආලොලපත්‍රාභිහතම්රෙළුම්– ආලොල, වඤ්චලවූ; පත්‍රාභිහත, පත්‍රයෙන් පහරනලද; මිරෙළුම්, ඖඞ්ගයන් ඇත්තාවූ; රජොභිඃ, මල්රෙණුයෙන්; අන්තඃ පරිවෙෂබන්ධි, ඇතුළත මණ්ඩලබන්ධනය කරන්නාවූ; ලීලාරවින්දම් ලීලා පද්මය= (ක්‍රීඩා පිණිස ගත් පොළුම්මල); භ්‍රමයාඤ්චකාර, භ්‍රමණය කෙළේ= (සිසැරවිය යිසේයි).

භයත්‍රයෙහි වූ ක්‍රීඩාපද්මය මෙන් හිවිසින් මම් භ්‍රමණය කවයුත් තෙම් යනු ඒ රජනුගේ අභිප්‍රායයැ. මේතෙම අත් කරකවන්නෙක එසඟයින් අපලක්ෂණකයෙක යනු ඉඳුම්හියගේ අභිප්‍රායයි.

14. විලාසි, ශෘඞ්ගාරවිලාස ඇත්තාවූ; අපරඃ, අන් රජෙක් තෙම්; අංසාත්, දසරුයෙන්; විස්‍රඤ්තම්, ගිලිහුණාවූ; රත්නානු

15. ආකුඤ්චිතාග්‍රාඞ්ගුලිනා තතෝ'න්‍යඃ
කිඤ්චිත්සමාවර්ජිතතෙතුශොභඃ
තිර්‍යග්විසංසර්පිනඛප්‍රභෙණ
පාදෙන හෙමං විලිලෙඛ පීඨම්.

16. නිවෙශ්‍ය වාමං භුජමාසනාඞේ
තත්සන්නිවෙශාදධිකොන්නතාංසඃ
කශ්චිච්චිරාත්තත්‍රිකගීතහාරඃ
සුභෘත්සමාභාෂණතත්පරොඃභූත්.

විඛාඞ්ගද කොටිලඤ්ඤාම්-රතනාභුවිඛ, රතනඥයෙන් කරන්නලද; අඞ්ගදකොටි, අඟපලඳනා කෙළවරෙහි; ලඟනාම්, ඇලුණාවූ; ප්‍රාලම්බම්, සෘජුව එළෙන්නාවූ මාලාව; [නොහොත් "ප්‍රාවාරම්" යන පාඨයෙහි-උතුරුසළුව;]—උතකෘෂ්‍ය, උඩුකුරු කොට; සාචිකෘතවාරුවක්ත්‍රඃ—සාචිකෘත, සරස්කරනලද; වාරුවක්ත්‍රඃ, මනොඥ මුහුණ ඇත්තේ; ඝථාවකාශම්, සඛීයසථානයට (පෙර තුබූ තැනට); නිතාය, පැමිණවී.

මල්මාලාව හෝ උතුරුසළුව එසවීමෙන් මම ති මෙසේ වැළඳ ගන්නෙමි යනු රජුගේ අභිප්‍රායයැ. සැඟවියයුතු කිසිවක් අවයව යෙහි ඇත්තේය. එහෙයින් මොහු එය වඤ්චනයිසි යනු ඉහු මතියගේ අභිප්‍රායයි. විලසනශීලොවිලාසී-මිපුළු "ලස=ශ්ලෙෂණ ක්‍රීඩනයොඃ" යන ධාතුහුකෙරෙන් "වෝ ඤඤලසඤඤඵඝ්‍රමඃ" යන සූත්‍රයෙන් ශීලාර්ථයෙහි ඝිණුන් ප්‍රත්‍යයයි. මෙහි "ප්‍රාලම්බම්" යන තැන "ප්‍රාවාරම්" යිත් පාඨයි.

15. තතඃ, ඒ [පෙරකී රජහු] කෙරෙන්; අන්‍යඃ, අන්‍යවූ (රජෙක්) තෙම; කිඤ්චිත්සමාවර්ජිතතෙතුශොභඃ-කිමින්, මදක්; සමාවර්ජිත, පහතට හෙළනලද; තෙතුශොභඃ, තෙත්කැලුම් ඇත්තේ; ආකුඤ්චිතාග්‍රාඞ්ගුලිනා, මදක් වක්කරනලද ඇඟිලි අක් ඇති; තිර්‍යග්විසං සර්පිනඛප්‍රභෙණ-තිර්‍යග්විසංසර්පි, සරස පැතිරෙන්නාවූ; නඛප්‍රභෙණ, නියරුස් ඇති; පාදෙන, පාදයෙන්; හෙමම් පීඨම්, සුවණ්ණමයවූ පාදපීඨය; විලිලෙඛ, විලෙඛනය කෙළේ=(තියෙන් හිරි ඇන්දේය යුසේයි).

පාදඞ්ගුලින්ගේ හැඟිළිමෙන් ති මාවෙත එනිවා යනු රජුගේ අභිප්‍රායයැ. මේතෙම බිම ඉරි අඳින අපලක්ෂණකයෙක යනු ඉහු මතියගේ අභිප්‍රායයි. බිම ඉරි ඇඳීම වනාහි නිඃශ්‍රීකලක්ෂණයෙක් වේ.

16. කශ්චිත්, කිසියම් රජෙක්; වාමම් භුජම්, වාමබාහුව; ආසනාඞේ, සිංහාසනයාගේ එක්පෙදෙසෙක්හි; නිවෙශ්‍ය, තබා;

17. ශිලාඝනිවිභ්‍රමදශනපත්‍ර-
මාපාණ්ඩුරං සෙතඝවගීමනඃ
ප්‍රියානිතමෙබාවිතසනනිවෙශෛ-
ර්විපාටයාමාස යුවා නඛාග්‍රෛඃ.

18. කුශෙශයානාම්‍රතලෙන කශවිත්
කරෙණ රෙඛාධවජලාඤ්ඡනෙන
රතනාඞ්ගුලියප්‍රභයානුවිඛා-
නුදීරයාමාසස ලීලමක්ෂාන්.

තත්සන්නිවෙශාත්, ඒ වාමබාහුව තැබීමෙන්; අධිකොන්නතාංසඃ, වැඩියක් උස්වූ වාමාංසය ඇත්තේ; විවෘතතන්ත්‍රිකනිත්‍යනාරඃ-විවෘතතන්ත්‍රික, පෙරළුණු ත්‍රිකප්‍රදේශයෙහි; නිත්‍යනාරඃ බිදිඹිය මුත් හර ඇත්තේ; සුහෘත්සමාහාෂණතත්පරඃ—සුහෘත් [වම්පස සිටි] මිත්‍රයකු හා සමඟ; සමාහාෂණ, සංලාප කිරීමෙහි; තත්පරඃ අහුත්, යෙදුණේක් වී.

වාමාඞ්ගයෙහි හිඳුවාගන්නාලද තී හා සමඟ මෙසේ සම්භාෂණය කරන්නෙමි යනු රජුගේ අභිප්‍රායයැ. මේ රජතෙම අතිකකු දැක පරාඞ්මුඛ වෙයි කවයුතු කරන්නෙක් නොවෙයි යනු ඉඳුමතියගේ අභිප්‍රායයැ. [මෙහි විතීය පාදඃ:—**"ගාඬාඞ්ගදං පාර්ශ්වනි පීඩිතෙන"** යිත් පාඨයි].

17 අන්‍යඃ, අන්‍යවූ; යුවා, තරුණ (රජෙක්) තෙම; විලාසිනි විභ්‍රමදශනපත්‍රම්-විලාසිනිවිභ්‍රම, ප්‍රියාවගේ විභ්‍රමය පිණිස; දශන පත්‍රම්, දශනපත්‍රයක්වූ; ආපාණ්ඩුරම්, මදක් පඬුවන්වූ; සෙතක වහිම්, වැවකෝපතක්; ප්‍රියානිතමෙබාවිතසනනිවෙශෛඃ-ප්‍රියානි තම්බ, ප්‍රියාවගේ කටිප්‍රදේශයෙහි; ඵවිත, පුරුදුවූ; සනනිවෙශෛඃ, තැබීම් ඇති; නඛාග්‍රෛඃ, නියඅගින්; විපාටයාමාස, පැළී.

මම තීගේ උකුළෙහි මෙසේ නියපහර ආදිය දෙන්නෙමැයි ඒ රජහුගේ අදහසය. තණපත් කපන්නකු මෙන් පත් ඉරන්නාවූ මේතෙම අපලක්ෂණයෙක යනු ඉඳුමතියගේ අදහසයි.

18 කශවිත්, කිසි [රජෙක්] තෙම; කුශෙශයානාම්‍රතලෙන, පියුම්ක්සේ මදක් තඹවන් අතුල් ඇති; රෙඛාධවජලාඤ්ඡනෙන, රෙඛා සවරූප ධ්වජලක්ෂණ ඇති; කරෙණ, හස්තයෙන්; රතනාඞ්ගුලීය ප්‍රභයානුවිඛාන්-රතනාඞ්ගුලීය, රත්නමය අඞ්ගුලිමුද්‍රිකාවන්ගේ; ප්‍රභා, කාන්තීන්; අනුවිඛාන්, ව්‍යාප්තවූ; අක්ෂාන්, පස ඇම; සලීලම්, ලීලාසහිතවැ; උදීරයාමාස, උත්ක්ෂේපණය කෙළේ=(උඩට දමාලීය යුසේයි).

19. කඟවිද්‍යුල්ලතාභාගමවයන්තෙ'පි
සඞ්ඝනාතිවෙගාමතිලඞ්ඝිනිව
වජ්‍රාංශුගර්භාඞ්ගුලිරඞ්ක්‍රමෙකං
ව්‍යාපාරයාමාස කරං කිරීටෙ.

20. තතො නෘපාණාං ශ්‍රුතවෘත්තවංශා
පුංවත් ප්‍රගල්භා ප්‍රතිහාරරක්ෂී
ප්‍රාක් සන්නිකර්ෂං මගධෙශ්වරස්‍ය
නීත්වා කුමාරීමවදත් සුනන්දා.

මම ති හා මෙසේ රමණය කරන්නෙමැයි නෘපාභිප්‍රායයෑ. දූකෙළියෙහි චතුරවූ මේතෙම කාපුරුෂයෙක යනු ඉන්දුමතියගේ අභිප්‍රායයි. "අක්ෂෙණී දිව්‍යෙත්" යි වෙදයෙහි දූකෙළිය ප්‍රතිෂිඛ හෙයිනි.

19 කඟවිත්, කිසි රජෙක්තෙම; යථාභාගම්, සුදුසු තන්හි; අවසිතෙ අපි, තැබූද; සඞ්ඝනාතිවෙගාත්, සඞ්ඝාතයෙන්; ව්‍යතිලඞ්ඝිනි ඉව, වලිතවූවක් වැනිවූ; කිරීටෙ, වොටුන්හෙහි; වජ්‍රාංශු ගර්භාඞ්ගුලිරඞ්ක්‍රම්-වජ්‍රාංශුගර්භ, [කිරීටගත] වජ්‍රයන්ගේ රශ්මීන් ගර්භ කොට ඇති; අඞ්ගුලිරඞ්ක්‍රම්, ඇඟිලි සිදුරු ඇත්තාවූ; එකම් කරම්, එක් අතක්; ව්‍යාපාරයාමාස, මෙහෙයවී.

වොටුන්හ මෙන් මාගේ හිසෙහි සිටියාවූද නී බරකැයි කොසිතම් යනු නෘපාභිප්‍රායයෑ. හිසේ අතතැබූ තැනැත්තේ අපලක්ෂණකයෙක යනු ඉන්දුමතියගේ අභිප්‍රායයි.

20. තතඃ, ඉක්බිති; නෘපාණාම්, රජුන්ගේ; ශ්‍රුතවෘත්තවංශා, අසනලද ප්‍රවෘත්ති හා වංශ ඇත්තාවූ; ප්‍රගල්භා, බුහුටි තෙපුල් ඇත්තාවූ; සුනන්දා, සුනන්දනම්වූ; ප්‍රතිහාරරක්ෂී, වාරපාලිකා, තොමෝ; කුමාරීම්, (ඉන්දුමතී) කුමරිය; ප්‍රාක්, පළමුකොට; මගධෙශ්වරස්‍ය, මගධරට රජහුගේ; සන්නිකර්ෂීම්, සමීපයට; නීත්වා, ගෙනගොස්; අවදත්, [මෙසේ] කිව.

"නෘපාණාං ශ්‍රුතවෘත්තවංශා" යන්නෙහි සාපෙක්ෂත්වය ඇතද ගමකත්වයෙන් සමාසයි. "ශ්‍රුතෘපවෘත්තවංශා" යුසේයි. ප්‍රතිහාරං රක්ෂතීති ප්‍රතිහාරරක්ෂී-උපපදසමාසයි. කර්මය උපපද කල්හි "රක්ෂ=පාලනෙ" යන්නහු කෙරෙන් "කර්මණ්‍යණ්" යන සූත්‍රයෙන් අණ්ප්‍රත්‍යය හා "විඩ්ඛාණඤි" ත්‍යාදි සූත්‍රයෙන් සන්‍ග්‍රහයෙහි ඞීප්‍රත්‍යය වී.

21. අසෞ ශරණ්‍යඃ ශරණෝනමුඛානා-
මගාධසත්ත්වෝ මගධප්‍රතිෂ්ඨඃ
රාජා ප්‍රජාරඤ්ජනලබ්ධවර්ණඃ
පරන්තපෝ නාම යථාර්ථනාමා.

22. කාමං නෘපාඃ සන්තු සහස්‍රශෝ'න්යෙ
රාජන්වතීමාහුරනේන භූමිම්
නක්ෂත්‍රතාරාග්‍රහසඞ්කුලාපි
ජ්‍යොතිෂ්මතී චන්ද්‍රමසෙව රාත්‍රිඃ.

---

21 අසෞ රාජා, මේ (ඉදිරියෙහිවූ) රජතෙම; ශරණෝනමුඛානාම්, පිහිට කැමැත්තවුන්ට; ශරණ්‍යඃ, පිහිට විමෙහි දක්ෂයඃ; අගාධසත්ත්වඃ, ගැඹුරු සත්ත්වයය ඇත්තෙක; මගධප්‍රතිෂ්ඨඃ, මගධ ජනපදයන්ට ප්‍රතිෂ්ඨාස්ථානයෙක; ප්‍රජාරඤ්ජනලබ්ධවර්ණඃ-ප්‍රජා රඤ්ජන, ජනයන් තමා වෙත ඇලවීමෙහි; ලබ්ධවර්ණඃ, දක්ෂ යෙක කොහොත් ජනරඤ්ජනයෙන් ලත් පැසසුම් ඇත්තෙක; පරන්තපඃ නාම, (සතුරන් තවන හෙයින්) පරන්තපයයි ප්‍රසිද්ධවූ; යථාර්ථනාමා, අන්වර්ථනම් ඇත්තෙකි

ශරණේ සාධුඃ ශරණ්‍යඃ-"තත්‍ර සාධුඃ" යන සූත්‍රයෙන් තද්ධිත යප්‍රත්‍යයයි-"ශරණං භවිතුමර්හඃ ශරණ්‍යඃ" යන නාථනිරුක්තිය නිමිත්තමූලමැයි මල්ලිනාථයෝ කියත්. පරාන් තාපයතීති පරන්තපඃ-"මිෂතපරසොඤනාපෙඃ" යන සූත්‍රයෙන් පරශබ්දෝපපද ණිජන්ත තපධාතුහු කෙරෙන් ඛච්ප්‍රත්‍යය හා "ඛවි හ්‍රස්වඃ" යන්නෙන් උපධාහ්‍රස්වද, "අරුර්මිෂදජනනඤ්‍ය මුම්" යන්නෙන් මුමාගමද වී.

22 අන්‍යෙ නෘපාඃ, අන්‍යවූ රජදරුවෝ; කාමම්, එකාන්තයෙන්; සහස්‍රශඃ සන්තු, දහස් පරිද්දෙකින් වෙත්වා; අනේන, මේ (පරන්තප) රජහු කරණකොටගෙන; භූමිම්, පෘථිවිය; රාජ්වතීම්, මනා රජකු ඇත්තීය; ආහුඃ, කියත්=[මෙබඳු අන් රජෙක් නැත යන අර්ථයි.]-(ඒ එසේමැයි). නක්ෂත්‍රතාරාග්‍රහසඞ්කුලාපි-නක්ෂත්‍ර, [අශ්වින්‍යාදි] නැකැත්තය; තාරා, [සාමාන්‍ය] තාරකාය; ග්‍රහ, [අඟහරු ආදි] ග්‍රහයය යන මොවුන්ගෙන්; සඞ්කුලා අපි, ගැවසී ගත්තාවුද; රාත්‍රිඃ, රාත්‍රිතොමෝ; චන්ද්‍රමසා එව, චන්ද්‍රයා කරණ කොටගෙනම; ජ්‍යොතිෂ්මතී, ප්‍රභා ඇත්තී [වේ].

"රාජන්වතීම්" යන්නෙහි රාජන්වත්ශබ්දය සෞරාජ්‍යාදී යෙහි "රාජන්වාන් සෞරාජ්‍යෙ" යන සූත්‍රයෙන් නිපාතනයෙන් සිද්ධයි. එයින් පිටත්හි රාජ්‍යවත් ශබ්දය මැයි.

23. ක්‍රියාප්‍රබන්ධාදයමධ්වරාණා-
මජස්‍රමාහූතසහස්‍රනෙත්‍රඃ
ශව්‍යාශ්චිරං පාණ්ඩුකපොලලම්බාන්
මන්දූරශුන්‍යානලකාංශචකාර.

24. අනෙන චෙදිච්ඡසි ගෘහ්‍යමාණං
පාණිං වරෙණ්‍යෙන කුරු ප්‍රවෙශෙ
ප්‍රාසාදවාතායනසංශ්‍රිතානාං
නෙත්‍රොත්සවං පුෂ්පපුරාඞ්ගනානාම්.

25. එවං තයොක්තෙන තමවෙක්ෂ්‍ය කිඤ්චි-
ච්ඡ්‍රංසිදූර්වාඞ්කමධ්‍යකාමලඃ
ඝෘෂ්ටප්‍රණාමක්‍රියයෙව තන්වි
ප්‍රත්‍යාදිදෙශෙනමහාශ්වාණා.

---

23 අයම්, මේ (පරන්තප රජ) නෙම; අධ්වරාණාම්, යාගයන් සඹඳකිවු; ක්‍රියාප්‍රබන්ධාත්, අනුෂ්ඨානසාතත්‍යය (නිරන්තරක්‍රියාව) හෙතුකොටගෙන; අජස්‍රම්, නිත්‍යයෙන්; ආහූතසහස්‍රනෙත්‍රඃ, කැදවනලද ශක්‍රයා ඇත්තේ; චිරම්, බොහෝ කලක්; ශව්‍යාඃ, ඉන්ද්‍රාණියගේ; අලකාන්, කියඹු; පාණ්ඩුකපොලලම්බාන්, පඬුවන් කොපුල්හි එලුණාවු; මන්දූරශුන්‍යාන්, මඳරාමලින් හිස්වූවන්; චකාර, කෙළේය.

ප්‍රවාසයට ගිය හිමියන් ඇති භාර්‍යාවෝ වන්‍හි කෙශසංස්කාර්‍ය නොකෙරෙත්:—"ප්‍රොෂිතෙ මලිනා ක්‍ෂාමා" යන්නද-

"ක්‍රීඩාං ශරීරසංස්කාරං සමාජොත්සවදර්ශනම්
හාස්‍යං පරගෘහෙ ගානං ත්‍යජෙත් ප්‍රොෂිතභර්තෘකා" යිද,

ධර්මශාස්ත්‍රයෙහි ඔවුන්ගේ ක්‍රීඩා සැරසුම් ආදිය වළක්වනලද හෙයිනි.

24 වරෙණ්‍යෙන, ප්‍රාර්‍ථනා කටයුතුවූ; අනෙන, මේ රජහු විසින්; ගෘහ්‍යමාණම්, ගනුලබන්නාවූ; පාණිම්, (ඔබගේ) හස්තය; ඉච්ඡසි වෙත්, ඉදින් කැමැත්තෙහි නම්; ප්‍රවෙශෙ, [මහල්පෙරහරින් නුව රම] වදනා කල්හි; ප්‍රාසාදවාතායනසංශ්‍රිතානාම්, රාජභවනයන් පිළිබඳ කවුළුවෙක සිටියාවූ; පුෂ්පපුරාඞ්ගනානාම්, පාටලීපුත්‍රපුරාඞ්ගනාවන්ගේ; නෙත්‍රොත්සවම් කුරු, නෙත්‍රයන්ට උත්සවයක් කෙරෙහි=[රූපලාවණ්‍යයෙන් සශෝභනවූ එතුවර අඟනන් විසි නුදු නුඹ දැකුම්කටයුතු වන්නෙහිය යනු භාවයි.]

25 එවම්, මෙසේ; තයා, ඒ සුනන්දුව විසින්; ඵකෙන, කියනලද කල්හි; තම්, ඒ පරන්තපරජහු; අවෙක්ෂ්‍ය, බලා; කිඤ්චිච්ඡ්‍රංසිදූර්වාඞ්ක

26. තාං සෛව වෙත්‍රග්‍රහණෙ නියුක්තා
රාජාන්තරං රාජසුතාං නිනාය
සම්‍රණොත්සෙව තරඞ්ගලෙඛා
පදමානන්තරං මානසරාජහංසීම්.

27. ජගාද චෛනාමයමඞ්ගනාඨඃ
සුරාඞ්ගනාප්‍රාර්ථිතයෞවනශ්‍රීඃ
විනීතනාගඃ කිල සූත්‍රකාරෛ-
රෛන්ද්‍රං පදං භූමිගතොලපි භුඞ්ක්තෙ.

මධුකමාලා-කිවිත්, මදක්; විස්‍රංසි, ගිලිහෙන්නාවූ; දූර්‍ෂාඩක, ගිත ණින් සලකුණුවූ; මධුකමාලා, මිමල්මාලාඇති; තනවී, කාශාඩකීවූ ඉන්දුමතීතොමෝ; එතම් මේරජහට; අභාෂමාණා, [කිසිත්] නොකියන්නී; සෘජුප්‍රණාමක්‍රියයා එව-සෘජු, [හාවශූන්‍ය හෙයින්] සෘජුවූ; ප්‍රණාමක්‍රියයා එව, වැඳීම්පමණෙකින්ම; ප්‍රත්‍යාදිදෙශ, [එරජු] දුරුකළා.

26 සා එව වෙත්‍රග්‍රහණෙ නියුක්තා, එම වාරපාලිකාවූ (සුනන්ද) තොමෝ; තාම් රාජසුතාම්, ඒ (ඉන්දුමතී නම්) රාජපුත්‍රිය; රාජාන්ත රම්, අන් රජකු වෙනට; නීතාය, පැමිණවූ; [කෙසේදයත්?] සම්ර ණොත්සා, වාතයෙන් නැංනාවූ; තරඞ්ගලෙඛා, ඌර්ම්පඞ්ක්ති=(රළ පෙළ) තොමෝ; මානසරාජහංසීම්, මානසයන්හි විලෙසිවූ රාජහංසි යක; පදමානන්තරම් ඉව, අන්‍යපදමයක් වෙනට [පැමිණවූවාක්] මෙනි.

වේවැලක් නෙත සිටීම වාරපාලිකාවගේ සවරූපයයි. එහෙ යින් ටීකායෙහි "වෙත්‍රග්‍රහණෙ නියුක්තා දෞවාරිකී" යි කීහු.

27 එතාම්, මේ ඉන්දුමතියට; ජගාද ච, [සුනන්ද තොමෝ] මෙසේත් කිව; [කෙසේද යත්?] අයම් අඞ්ගනාඨඃ, මේ අඞ්ග දෙශාධිපතිතෙම; සුරාඞ්ගනාප්‍රාර්ථිතයෞවනශ්‍රීඃ, සුරනන්දන් විසින් [පවා] පතන්නලද යෞවනශ්‍රීඇත්තෙක; සූත්‍රකාරෛඃ, හස්තිශාස්ත්‍ර කර්‍තෘවූ [පාලකාදි මහර්ෂීන්] විසින්; විනීතනාගඃ කිල, ශික්ම වනලද ඇතුන් ඇත්තෙක් ල; [එහෙයින් මේතෙම;] භූමිගතඃ අපි, පොළොවෙහි වූයේ නමුදු; ඵෙන්‍ද්‍රම් පදම්, ඉන්‍ද්‍රයා සම්බන්ධි පදය හෙවත් සවර්‍ගීසුඛය; භුඞ්ක්තෙ, අනුභව කෙරේ.

"පෙර ඉන්‍ද්‍රයාහට සහාය වනු පිණිස ඉන්‍ද්‍රපුරයට යන අසුරජනු දෙවහතෝ ප්‍රාර්‍ථනා කළහ" යන ප්‍රසිද්ධියද "කිසියම් ශාපයකින් බිමට පැමිණි දිගැන්සමූහයා තමහට නොහැකිහෙයින් ඉන්‍ද්‍රයාගේ අනුඥයෙන් ගෙන්වනලද පාලකාදි දෙවර්ෂීන් ලවා කරවනලද

28. අනෙන පර්‍යාසයතාශ්‍රැබිඳූන්
මුක්තාඵලස්ථූලතමාන් ඝනෙෂු
ප්‍රත්‍යර්පිතාඃ ශත්‍රැස්ත්‍රීලාඝිනිනා-
මුනමුව්‍ය සූත්‍රෙණ විනෙව හාරාඃ.

29. නිසර්ගහින්නාසපදමෙකාසංස්ථ-
මස්මින් වයං ශ්‍රිශ්ව සරස්වති ව
කානන්‍යා ගිරා සූනෘතයා ව යොග්‍යා
ඔමෙව කල්‍යාණි! තයොඝතීයා.

30. අථාඛ්‍යරාජාදවනාය්‍ය චක්ෂු-
ර්‍යාගිති ජන්‍යාමවදත් කුමාරී
නාසෞ න කාමෝ්‍යා න ච වෙද සම්‍යග්
ද්‍රෂ්ටුං න ඝා ගිතනරුව්‍රර්ගි ලොකඃ.

ශාස්ත්‍රයෙන් වෘහ කොට භූලොකයෙහි සම්ප්‍රදාය පැවැත්විය" යන කථාවද ගෙන ගජ, අප්සරස්, දෙවර්ෂි යන මොවුන් විසින් සෙව්‍යතිය එෂුපදශබ්දාර්‍ය කොට මෙහි දැක්වූහ.

28 ශත්‍රැස්ත්‍රීලාඝිනීනාම්, ශත්‍රැකාන්තාවන්ගේ; ඝනෙෂු, පයොධරයන්හි; මුක්තාඵලස්ථූලතමාන්, මුතුපල මෙන් ඉතා මහත්වූ; අශ්‍රැබිඳූන්, කඳුළුබිඳුන්; පර්‍යාසයතා, පතුරුවන්නාවූ=(හතීනාඃ වධයෙහතු කොටය යුයේසි); අනෙන, මේ [අසුරජහු] විසින්; එනමුව්‍ය, මුදා; සූත්‍රෙණ විනා, නුසින් තොරවූ; හාරාඃ එව, මුක්තා හාරයෝම; ප්‍රත්‍යර්පිතාඃ, යොදනලදහ. [මෙහි නොකඩව කඳුළු බිඳු වැගිරවීමෙන් හූ නැති මුතුහර පැලඳවීමක් කරනලද්දාක් මෙන යන උත්ප්‍රෙක්ෂාව ගම්‍යමාන වේ].

29 නිසර්ගහින්නාසපදම්, සවභාවයෙන් වෙන්වූ ආශ්‍රය ඇති හෙවත් එක්ව සිටීමට විරොධිවූ; ශ්‍රීශ්ව, ශ්‍රීතොමෝද; සරස්වති ව, සරස්වතොමෝද [යන]; වයම්, යුගලයතෙම; අස්මින්, මේ අඛ්‍ය කාථ්‍යා (අසුරජහු) කෙරෙහි; එකසංස්ථම්, එක්ව සිටිනේය; කල්‍යාණි!, පින්වත් මනොඥ තැනැත්තිය!; කානන්‍යා, ශොභා යෙන්ද; සූනෘතයා, සත්‍යප්‍රියවූ; ගිරා ව, තෙපුලින්ද; යොග්‍යා, (එක්වීමට) සුදුසුවූ; ඔමේ එව, තුඹම; තයොඃ, ඒ ශ්‍රී සරස්වතී දෙදෙනාහට; තෘතීයා, තුන්වැනි (වෙහිවා). [සමානගුණ ඇති ඔබ දෙදෙනාගේ දෘඪත්‍වය යොග්‍යමය යනු භාවසි.]

30 අථ, ඉක්බිත්තෙන්; කුමාරී, (ඉන්දුමතී) කුමරිතොමෝ; අඛ්‍ය රාජාන්, අසුරජහු කෙරෙන්; චක්ෂුඃ, ඇස; අවකාය්‍ය, ඉහා [ඉවත්

31. තතඃ පරං දුෂ්ප්‍රසහං භිෂද්භි-
නීපං නියුක්තා ප්‍රතිහාරභූමෞ
නිදර්ශයාමාස විශෙෂදෘශ්‍ය-
මින්දුං නවොත්ථානමිවෙන්දුමත්‍යෙ.

32. අවනතිනාථෝ ‘සමුදග්‍රබාහු-
ර්විශාලවක්ෂාඃසනුවෘත්තමධ්‍යඃ
ආරොප්‍ය චක්‍රභ්‍රමමුෂ්ණතෙජා-
ඃසන්ධෙව්ව සතෙනාලලිඛිතෙ විභාති.

කොට]; ජන්‍යාම්, මවගේ යෙහෙළිවූ [සුනන්දාව]ම; යාති ඉති, යවයි; අවදත්, කිව. (“යාතෙති ජන්‍යානවදත් කුමාරී” යනු මෙහි ශ්‍රුතෙඃ සරණෙති ආදින්ට ඉඤවූ පාඨයයි. ජන්‍යාන්, යානය උසුලන්නවුන්ට නොහොත් වධුවගේ බන්ධූන්ට හෝ භෘත්‍ය යන්ම; යාන ඉති, යෙවියයි; අවදන්, කිව;) [මේ අඟුරජහු පිළිබඳ නිෂෙධය දෘශ්‍යදෙෂයෙකින්ද නොවෙයි. යළි කරුණු කිව යත්?] අසෙෂ, මේ අඟුරජතෙම; න කාම්‍යඃ න, කැමැති නොවිය යුත්තෙක්ද නොවෙයි (කැමැතිවිය යුත්තෙක්මය යියේදැ); සා ච, ඒ කුමරිතොමෝද; සම්‍යක් දෘෂ්ටුම්, මනාව දක්නට හෙවත් ඔබ යකු තෝරාගැන්මට; න වෙද න, නොදත්තින් නොවෙයි (දත්තිමය); [එකෙක් ඇති.] ලොකඃ, ලෝවැසිතෙමේ; භින්නරුචිඃ භි, වෙනස් වෙනස් රුචි ඇත්තේමැයි=[මනොඥවූද කිසිවක් කිසිව කුට රුචි නොවෙයි-කුමක් කරමුද? කැමැත්ත ඔක්මවන්නට නොහැකිමය යනු භාවයි.]

ජන්‍යඃ මාතුර්භිතා ජන්‍යා, අථ වා ජනි වධූඃ තාං වහති ප්‍රාපයතීති ජන්‍යා, ජනිං වධූ, වහන්තීති වා ජන්‍යාඃ, වධූබන්ධවඃ, වධූ භෘත්‍යා වා-යනු මෙහි නොයෙක් ආචාර්‍යවරයන්ගේ නිරුක්තියි.

31 තතඃ, ඊට අනතුරුව; ප්‍රතිහාරභූමෞ නියුක්තා, දෙවාරිකී තොමෝ හෙවත් වාරභූමියෙහි යෙදුණාවූ සුනන්දතොමෝ; භිෂද්භිඃ, සතුරන් විසින්; දුෂ්ප්‍රසහම්, තොමැඩිය හැකිවූ; විශෙෂදෘශ්‍යම්, වෙසෙසින් දැකුම් කටයුතුවූ=(රූපවත්වූ); පරම් කෘපම්, අනික් රජකු; නවොත්ථානම්, අඛණ්ඩව පහළවීම් ඇත්තාවූ; ඉන්දුම් ඉව, චන්ද්‍රයා මෙන් (පුරසදමෙන්); ඉන්දුමතෙව, ඉන්දුමතියට; නිදර්ශයාමාස, දැක්වූ.

32 උදග්‍රබාහුඃ, දිගිබාහු ඇත්තාවූ; විශාලවක්ෂාඃ, පුළුල් වක්ෂඃ ස්ථල ඇත්තාවූ; තනුවෘත්තමධ්‍යඃ, කෘශව වටවූ මධ්‍යප්‍රදෙශ ඇත්

33. අස්‍ය ප්‍රයාණේෂු සමග්‍රසංඛ්‍යෛ-
රග්‍රෙසරෛර්වාජිභිරුත්පතද්භිඃ
කුර්වන්ති සාමන්තශිඛාමණීනාං
ප්‍රභාප්‍රරෝහාස්තමයං රජාංසි.

34. අසෞ මහාකාලනිකේතනස්‍ය
වසන්නදූරේ කිල චන්ද්‍රමෞලේඃ
තමිස්‍රපක්ෂේ'පි සහ ප්‍රියාභි-
ර්ජ්‍යෝත්ස්නාවතෝ නිර්විශති ප්‍රදෝෂාන්.

තාවූ; අයම්, මේ රජතෙමේ; අවන්තිනාථඃ, අවන්තිදෙශයට ඊශ්වරයා; තවත්ම, විශ්වකර්මයා විසින්; චක්‍රභ්‍රමේ, චක්‍රාකාරවූ ශෛත්‍රා තෙනජන යන්ත්‍රයට; ආරොප්‍ය, නඟා; යත්නෙනාලලිඛිතඃ, උත්සාහ යෙන් ලියනලද්දාවූ; ඵණඃතෙජ්‍යඃ ඉව, සූර්‍යයා මෙන්; විභාති, බබළා.

අවි ලියන ශිල්පීන්ගේ යන්ත්‍රය භ්‍රම නම්. කියනලදමැයි, විශ්වප්‍රකාශයෙහි:—"භ්‍රමෝ'මුනිගීතමේ භ්‍රාන්තෙනෞ කුඤ්ජ්‍රයෙ ශිල්පිඝන්ත්‍රකෙ"යි. "යත්නෙනාලලිඛිතඃ" යනු "යන්ත්‍රාලලිඛිතඃ" යිද පාඨයි-යන්ත්‍ර, කාෂ්ඨවේධදක ආයුධවිශෙෂයෙන් (ලියන කටුවෙන්); උල්ලිඛිතඃ, ලියනලද; යනු එහි අර්ථයි.

33 සංග්‍රහකෙතඃ, ශකුනිතුණෙන් සංහතවූ; අස්‍ය, මේ [අවන්ති රජ] රජහුගේ; ප්‍රයාණේෂු, යාත්‍රාවන්හි; අග්‍රසරෛඃ, ඉදිරියෙහි ඇන්නාවූ; වාජිභිඃ, අශ්වයන් කරණකොටගෙන; උත්පතද්භිඃ, නැංගාවූ; රජාංසි, ධූලිහු; සාමන්තශිඛාමණීනාම්-සාමන්ත, භාත්පස පෙදෙසිරජුන්ගේ; ශිඛාමණීනාම්, චූඩාමාණික්‍යයන් පිළිබඳවූ; ප්‍රභාප්‍රරොහාස්තමයම්, ප්‍රභාඞ්කුරයන්ගේ විනාශය; කුර්වන්ති, කෙරෙත්=[ඉදිරියෙහි යන සෛන්‍යයන්විසින්ම සතුරෝ පරදවනු ලැබෙත් යනු භාවයි.]

34 අසෞ, මේ [අවන්තිරජ] තෙමේ; මහාකාලනිකේතනස්‍ය, "මහාකාල" නම් තැන වාසස්ථාන කොට ඇත්තාවූ; චන්ද්‍රමෞලෙඃ, මහෙශ්වරයාහට; අදූරේ, සමීපයෙහි; වසන්, වාසය කරන්නේ; තමිස්‍රපක්ෂේඅපි, කෘෂ්ණපක්ෂයෙහිද; ප්‍රියාභිඃ සහ, ප්‍රියාවන් හා සමඟ; ජ්‍යෝත්ස්නාවතඃ, සදෘශ්ස ඇත්තාවූ; ප්‍රදෝෂාන්. රාත්‍රීන්; නිර්විශතිකිල, අනුභවකෙරේල=[නිරන්තරයෙන් චන්ද්‍රශම්යෙන් විහරණය මේ අවන්තිරජහටමය අනිකක්හට නොවෙයි යනු භාවයි.]

මෙහි අපරාර්ධය ඇතම්කෙනෙක්:—

"දිවාපි ජාලානතරවර්ත්තිකාණාං
නාරිංසඃ සපශිසුඛානි භුඞ්ක්තා" යිද හදුරත්.

35. අනෙන යූනා සහ පාර්ථිවෙන
රමෙහාරූ! භවත්‍යිනාමහසෝ රුචිඝෝ
සිප්‍රාතරඞ්ගානිලකම්පිතාසු
විහර්තුමුද්‍යානපරම්පරාසු.

36. තස්මින්නගිද්‍යොතිතබන්ධුපද්මෙ
ප්‍රතාපසංශොෂිතශත්‍රුපඞ්කෙ
බබන්ධ සා නොත්තමසෞකුමාර්‍යා
කුමුදිනී භානුමතීව භාවම්.

37. නාමග්‍රහස්තාමරසානතරාභා-
මන්‍වර්‍යරාජස්‍ය ගුණෛරනූනාම්
විධාය සාඝවිං ලලිතාං විධාතු-
ර්ජගාද භූයඃ සුදතීං සුනන්දා.

---

35 රමෙහාරූ!, රඹකදදෙකක්වැනි දෙකලෙවි ඇත්තිහ!; යූතා, තරුණවූ; අනෙන පාර්ථිවෙන සහ, මේ රජු හා සමඟ; සිප්‍රාතරඞ්ගා නිලකම්පිතාසු—සිප්‍රාතරඞ්ග, සිප්‍රා නම් නදියගේ තරඞ්ගයන් සම්බන්ධවූ; අනිල, සුළඟින්; කම්පිතාසු, කම්පාකරනලද්දාවූ; උද්‍යානපරම්පරාසු, උයන්පෙත්හි; විහර්තුම්, ක්‍රීඩනය කරන්නට; තෙ, නුඹගේ; මනසඃ, සිත පිළිබඳවූ; රුචිඃ කවින්; කිම රුචියක් ඇත්ද?

රමෙහ ඉව ඌරූ යස්‍යාඃ සා රමෙහාරූඃ [තස්‍යාඃ සම්බොධනං] හෙ රමෙහාරූ!-ෂෂ්ඨීබහුව්‍රීහියි. "ඌරූත්තරපදදෙශ්‍යොපමෙය" යන සූත්‍රයෙන් උපමානවාචි පූර්වපදයක් ඇති ඌරූත්තරපද ප්‍රාති පදිකයා කෙරෙන් ඌඞ්ප්‍රත්‍යයයි. නදීසංඥාසූත්‍රයෙන් හ්‍රස්වයි.

36 උත්තමසෞකුමාර්‍යා, උතුම් සියුමැලි සිරුරු ඇති; සා, ඒ [ඉඳුමතී] තොමෝ; අභිද්‍යොතිතබන්ධුපද්මෙ-අභිද්‍යොතිත, පුබුදු කරනලද; බන්ධුපද්මෙ, නැසිය නමැති පියුම් ඇත්තාවූ; ප්‍රතාප සංශොෂිත ශත්‍රුපඞ්කෙ-ප්‍රතාපසංශොෂිත, තෙජසින් විශදවන ලද; ශත්‍රුපඞ්කෙ, සතුරු නමැති කලල් ඇත්තාවූ; තස්මින්, ඒ [අවන්තිරජු] කෙරෙහි; කුමුද්වති, කුමුදිනියක් තොමෝ; භානුමති ඉව, සූර්‍යස්ත්‍රියා කෙරෙහි මෙත්; භාවම්, චිත්තය; න බබන්ධ, නොබැන්දිය=(ඇලුම් නොකළාය යූසේයි).

මේ රූපකාලඞ්කාරයෙහි බන්ධුන් පද්මත්වයෙන්ද ශත්‍රූන් පඞ්කත්වයෙන්ද රූපණය රජහුගේ සූර්‍යස්ත්‍රීසාම්‍යය පිණිසයි.

37 සුනන්දා, සුනන්දනම් [දෙවැවරිකි] තොමෝ; නාමරසානන්තරා භාම්, පද්මාදරයට ඉඳුු කාන්ති ඇත්තාවූ හෙවත් රන්වන්වූ;

38. සංග්‍රාමනිර්විෂටසහස්‍රබාහු-
රෂ්ටාදශෂිපනිඛාතයූපඃ
අනන්‍යසාධාරණරාජශබ්දෝ
බභූව යොගී කිල කාර්තවීර්‍යඃ.

39. අඛාර්‍යවිනතාසමකාලමේව
ප්‍රාදුර්භවංශවාපධරඃ පුරඤ්ජනාත්
අනන්තශරීරෙණවපි යඃ ප්‍රජානාං
ප්‍රත්‍යාදිදෙශාවිනයං විනෙතා.

ගුණෙඃ, ගුණයන්නෙන්; අනුතාම්, අධිකවූ; සුදතීම්, යහපත් දත් ඇත්තාවූ; තාම්, ඒ ප්‍රකෘතවූ හෝ ප්‍රසිබවූ; විධාත්‍රඃ, බ්‍රහ්මයා පිළිබඳ; ලලිතාම්, මනොඥවූ; සෘෂ්ටිම්, නිර්මිතිය හෙවත් ඉතා මතී නම් මනොඥ කාන්තාව; අනූපරාජස්‍ය, අනූපදෙශාධිපතී රජහුගේ; අග්‍රතඃ, ඉදිරියෙහි; විධාය, සිටුවා; භූයඃ, යළින්; ජගාද, [මෙසේ] කිව.

අනුගතා ආපො යෙෂු තෙ'නූපාඃ-"ඝඤ්පූරබධ්‍නඃපථ්‍යාමාන ක්ෂෙ" යන සූත්‍රයෙන් සමාසානන්ත අප්‍රත්‍යය හා "ඌදනොර්දේශෙ" යන සූත්‍රයෙන් අනූනු කෙරෙන් පර අප්ශබ්දයාගම ඌද දෙශයි.

38 සංග්‍රාමනිර්විෂටසහස්‍රබාහුඃ- සඞ්ග්‍රාමනිර්විෂට, සඞ්ග්‍රාමයන්හි අනුභූතවූ (ප්‍රයොජන ගන්නාලද); සහස්‍රබාහුඃ, දහසක් අත් ඇත්තාවූ; අෂ්ටාදශෂිපනිඛාතයූපඃ-අෂ්ටාදශෂිප, අටලොස් විප යන්හි; නිඛාත, පිහිටුවනලද; යූපඃ, යාගස්තම්භ ඇත්තාවූ; අනන්‍ය සාධාරණරාජශබ්දඃ- අනන්‍යසාධාරණ, [ජරාග්‍රස්තාදි සදෘශතයන් රජනය කරනලද්දෙයින්] අනිකක්හට සාධාරණ නුවූ; රාජශබ්දඃ, රජය යන ශබ්දය ඇත්තාවූ; යොගී, බ්‍රහ්මවෙදිවූ; කාර්තවීර්‍යඃ, [කෘතවීර්‍ය රජුගේ දරු හෙයින්] කාර්තවීර්‍ය නම්වූ රජෙක්; බභූවකිල, වූයේ ලු.

කාර්තවීර්‍ය රජහුගේ මේ සියලු මහිමයම මහර්ෂිදත්තාත්‍රෙය යන්ගෙන් ලබනලද වරප්‍රසාදයෙන් වියයි මහාභාරතයෙහි පැනේ. [ඉක්බිති කාර්තවීර්‍ය රජුම වර්ණනා නරන්නාහු අකාර්‍ය්‍ය විනතාදි ශ්ලොකවය කියත්.]

39 [කෙබදු කාර්තවීර්‍ය රජෙක්දයන්?] විනෙතා, [ජනයන්] හික්මවන්නාවූ; යඃ, යම් කාර්තවීර්‍ය නම් රජෙක්තෙම; අකාර්‍ය්‍ය විනතාසමකාලම් එව, නොකටයුත්තක් [සොරකමක් කෙරම්සි මිසි යනාදි අනිෂ්ට කාරණයක්] හිතීමට සමකාලයෙහිම=(එබදු හිතක් උපදනා කල්හිමය යුසේසි); වාපධරඃ, දුනු ධරන්නෙක්ව;

40. ජ්‍යාබන්ධනිෂ්පන්දභුජෙන තස්‍ය
විනිඃශ්වසන්මුඛනුපරම්පරෙණ
කාරාගෘහෙ නිජිතවාසවෙන
ලඞ්කෙශ්වරෙණොෂිතමාප්‍රසාදාත්.

41. තස්‍යාන්වයෙ භූපතිරේෂ ජාතඃ
ප්‍රතීප ඉත්‍යාගමවෘද්ධසෙවී
යෙන ශ්‍රියඃ සංශ්‍රයදොෂරූඪං
ස්වභාවලොලෙත්‍යයශඃ ප්‍රමෘෂ්ටම්.

පුරස්කාත්, ඉදිරියෙහි; ප්‍රාදුර්භූවන්, පහළවන්නේ; ප්‍රජානාම්, සත්ව යන්ගේ; අනන්තඃශරීරෙෂ්වපි, ඇතුළත ඉන්ද්‍රියයන් කෙරෙහිදු කෙවත් චිත්තසන්තානයන්හිදු; අවිනයම්, නොහික්මීම; ප්‍රත්‍යාදිදෙශ; වැළැක්වීද. [මෙහි ශරීරශබ්දයෙන් ඉන්ද්‍රියය දන්නා ලැබේ. ඒ රජතෙම මානස අපරාධයනුදු වැළැක්විය, සෙසු රජහු වනාහි වාක්කාය අපරාධයන් පමණක්ම වළක්වන්නාහුය යනු භාවයි.]

40 ජ්‍යාබන්ධනිෂ්පන්දභුජෙන- ජ්‍යාබන්ධ, දුනුදිය බැඳීමෙන්; නිෂ්පන්දභුජෙන, ක්‍රියාරහිත බාහු ඇත්තාවූ; විනිඃශ්වසන්මුඛනුපරම්පරෙණ- විනිඃශ්වසන්, විශෙෂයෙන් සුසුම්ලන; මුඛනුපරම්පරෙණ, මුහුණුසමුහ ඇත්තාවූ [මුඛදඝයක් ඇත්තාවූය යුයේයි.]; නිජිතවාසවෙන, පරදවනලද ශක්‍රයා ඇත්තාවූ; ලඞ්කෙශ්වරෙණ, රාවණයා විසින්; යස්‍ය, යම් කාර්තවීර්යාර්ජුන නම් රජක්හුගේ; කාරාගෘහෙ, බන්ධනාගාරයෙහි; ආ ප්‍රසාදාත්, පැහැදීම දක්වා (අනුග්‍රහය ලැබෙනතෙක්); උෂිතම්, විසීම විද.

"උෂිතම්" යනතන්හි "වස=නිවාසෙ" යනධාතුහු කෙරෙන් භාවයෙහි ක්ත ප්‍රත්‍යයයි.

41 ආගමවෘද්ධසෙවී; ශ්‍රුතවෘද්ධයන් සෙවුකා සුලුවූ; ප්‍රතීපඃ ඉති, ප්‍රතීපයයි ප්‍රසිද්ධවූ; එෂඃ භූපතිඃ, මේ රජතෙම; තස්‍ය අන්වයෙ, ඒ [කාර්තවීර්‍ය] රජහුගේ වංශයෙහි; ජාතඃ, උපන්නේය; යෙන, යම් ප්‍රතීපරජකු විසින්; සංශ්‍රයදොෂරූඪම්, ඇසුරුකරන පුරුෂයන්ගේ [ව්‍යසනාදි] දොෂයෙන් නැංනාවූ; ශ්‍රියඃ, ශ්‍රිය පිළිබඳවූ; ස්වභාවලොලා ඉති, ප්‍රකෘතියෙන් චඤ්චලය යන; අයශඃ, අපකීර්තිය; ප්‍රමෘෂ්ටම්, පිරිසිදු කරනලද්දේද හෙවත් දුරුකරන ලද්දේද.

දුෂ්ටාශ්‍රය දුරුකරන සුලුවූ ශ්‍රීකාන්තාවට ප්‍රකෘතියෙන් චපල තැනැත්තියක යන ප්‍රවාදයතෙම මූඪජනයා විසින් පරිකල්පිතය. මේ රජතෙම වනාහි දොෂරාහිත්‍යය හෙතුකොටගෙන කිසිකලෙක්හත් ශ්‍රී දෙවිය විසින් නොහරිනු ලැබෙයි යනු භාවයි.

42. ආයොධනෙ කෘෂ්ණගතිං සහාය-
මවාප්‍ය සඃ ක්ෂත්‍රියකාලරාත්‍රිම්
ධාරාං ශිතාං රාමපරශ්වධස්‍ය
සමහාවයත්‍යුත්පලපත්‍රසාරාම්.

43. අස්‍යාඩකලක්ෂ්මීරිව දිඝිබාහොඃ
මාහිෂ්මතීවප්‍රනිතම්බකාඤ්චීම්
ප්‍රාසාදජාලෛර්ජලවෙණ්ණිරම්‍යාං
රෙවාං යදි ප්‍රෙක්ෂිතුමස්ති කාමඃ.

44. තස්‍යාඃ ප්‍රකාමං ප්‍රියදර්ශනෝ'පි
න ස ක්ෂිතීශෝ රුචයෙ බහුව
ශරත්ප්‍රමෘෂ්ටාම්බුධරොපරොධඃ
ශශිව පර්‍යාපතකලෝ නලින්‍යාඃ.

---

42 යඃ, යම් [ප්‍රතීප නම්] රජෙක්තෙම; ආයොධනෙ, යුධයෙහි; කෘෂ්ණගතිම්, වහනිකමැති; සහායම්, යහළුවා; අවාප්‍ය, ලැබ; ක්ෂත්‍රියකාලරාත්‍රිම්, ක්ෂත්‍රියයන්ට විනාශරාත්‍රියවූ; රාමපරශ්වධස්‍ය, පරශුරාමයා පිළිබඳ පරශුවගේ; ශිතාම් ධාරාම්, තියුණු මුවහත; උත්පලපත්‍රසාරාම්, උපුල්පෙත්තකට බඳු සාරඇත්තක් කොට; සමහාවයති, හඟිද.

43 මාහිෂ්මතීවප්‍රනිතම්බකාඤ්චීම්-මාහිෂ්මතී, එනම් නගරියගේ; වප්‍රනි තම්බ, ප්‍රාකාර නමැති උකුළුපෙදෙස පිළිබඳ; කාඤ්චීම්, රසනාදාමයක්වූ; ජලවෙණ්ණිරම්‍යාම්, ජලප්‍රවාහයෙන් සිත්කලුවූ; රෙවාම්, නර්මදානදිය; ප්‍රාසාදජාලෛඃ, පහාකවුළුයෙන්; ප්‍රෙක්ෂිතුම්, බලන්නට; කාමඃ, කැමැත්තෙක්; යදි අස්ති, ඉදින් ඇත්තේ වීනම්; දීර්ඝබාහොඃ, දිගුබාහු ඇති; අස්‍ය, මේ ප්‍රතිපරජහුගේ; අඞ්කලක්ෂ්මීඃභව, ඇකයට පත් ශ්‍රීකාන්තාව වෙව හෙවත් මෙ රජු වලලහකොට පහව. [මෙයින් ප්‍රතිපරජ විෂ්ණුසදෘශයෙකැයි හඟවනු ලැබේ.]

44 ප්‍රකාමම්, අත්‍යර්ථයෙන්; ප්‍රියදර්ශනඃ අපි, ප්‍රිය දැකුම් ඇත්තේ නමුදු; සඃ ක්ෂිතීශඃ, ඒ නරපතිතෙම; තස්‍යාඃ, ඒ ඉඳුමතියගේ; රුචයෙ, කැමැත්ත පිණිස; න බහුව, නොවී; [කවරකු මෙන්ද?] ශරත්ප්‍රමෘෂ්ටාම්බුධරොපරොධඃ-ශරත්, ශරදෘතුව විසින්; ප්‍රමෘෂ්ට, දුරු කරනලද; අම්බුධරොපරොධඃ, මෙඝාවරණ ඇත්තාවූ; පර්‍යාපතකලඃ, සම්පූර්ණකලා ඇත්තාවූ; ශශි, චන්ද්‍රතෙම; නලින්‍යාඃ ඉව, පද්මිනියගේ [කැමැත්ත පිණිස නුවූවාක්] මෙන්. [ලෝවැසිතෙම වෙනස් වෙනස් රුචිඇත්තේය යනු භාවයයි.]

45. සා ශූරසේනාධිපතිං සුෂේණ-
මුදදිශ්‍ය ලොකාන්තරගීතකීර්තිම්
ආචාරශුද්ධොභයවංශදීපං
ශුද්ධාන්තරක්ෂ්‍යා ජගදේ කුමාරී.

46. නිපාඩ්‍යඃ පාර්ථිව එෂ යස්මා
ගුණෛරුදාරමාශ්‍රිත්‍ය පරස්පරේණ
සිධ්‍යාශ්‍රමං ශාන්තමිවෛන්‍ය සත්ත්වෛ-
ර්නෛසර්ගිකොඃපි විරොධඃ.

47. යස්‍යාතමඟ්ගෙහෙ නයනාභිරාමා
කාන්තිර්භිමාංශොරිව සන්නිවිෂ්ටා
හර්ම්‍යාග්‍රසංරුඪනවාඹුරෙණු
ර්ජෝ‘විභ්‍රහ්‍යං ශිරුමන්දිරෙෂු.

---

45 ලොකාන්තරගීතකීර්තිම්, සර්වගීර්දෙයෙති පදා ගීතවූ කීර්ති ඇති; ආචාරශුද්ධොභයවංශදීපම්-ආචාරශුද්ධ, ආචාරයෙන් පිරිසුදුවූ; ශූරසේනාධිපතිම්, ශූරසේනජනපදාධිපතිවූ; සුෂේණම්, සුෂේණනම් රජහු; උද්දිශ්‍ය, උදෙසා; ශුද්ධාන්තරක්ෂ්‍යා, අන්තඃපුර පාලිකාව විසින් (සුනන්දාවවිසිනැයි සේයි); කුමාරී, ඉන්දුමතිකුමරි තොමෝ; ජගදේ, [මෙසේ] කියනුලැබූ.

නිපාදින් වක්ෂ්‍යමාණ ශ්ලොකෂට්කය "ජගදේ" යන මේ කර්ම කාරක ක්‍රියාපදයහට අනුකූල මුඛ්‍යකර්මත්වයෙන් සංලක්ෂ්‍යයි. ගදධාතුහු තමා නොණකර්මය එකත කරන ද්‍රැහාදිගණානතර්භූත හෙයිනි.

46 යස්මා, විසිවූ පරිද්දෙන් යාචකළාවූ; එෂඃ පාර්ථිවඃ, මේ (සුෂේණ) රජතෙම; නිපාඩ්‍යඃ, නිපණම් ක්ෂත්‍රියවංශ ඇත්තේය; යම්, යම් (මේ සුෂේණ) රජක්හු; ආශ්‍රිත්‍ය, ඇසුරුකොට; ගුණෛඃ, [නිත්‍යවිරොධිවූ ඤානමෞනාදි] ගුණයන් විසින්; ශාන්තම්, ප්‍රසන්නවූ; සිධ්‍යාශ්‍රමම්, සඃෂ්‍යාශ්‍රමයක්කරා; එත්‍ය, පැමිණ; සත්ත්වෛඃ ඉව, [නිත්‍යවිරොධිවූ අජසිංහාදි] සත්ත්වයන් විසින් මෙන්; නෛසර්ගිකඃ අපි, සඩාභාවිකවූද; පරස්පරේණ, ඔවුනොවුන් හා [පැවැත්තාවූ]; විරොධඃ, විරුඬත්වය; උත්සසෘජේ, හරනලද්දේද.

[ඒ මේ රජතෙම නිපවංශඇත්තේය යූසේයි.]

යජවන් යනු "යජ=දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානෙෂු" යන ධාතුහු අකරෙන් "සුයජොර්ඛවනිජ්" යන සූත්‍රයෙන් භූතයෙහි ඛවනිජ්ප්‍රත්‍යය කිරීමෙන් සිඬයි.

47 හිමාංශොඃකාන්තිඃ ඉව, චන්ද්‍රයාගේ ශොභාව මෙන්; කයඤාභිරාමා, නෙත් අලවත්තාවූ; යස්‍ය, යම් (සුෂේණනම් රජක්) හුගේ;

48. සස්‍යාවරෝධස්තනවන්දනානාං
ප්‍රක්ෂාලනාදාරිවිහාරකාලේ
කලින්දකන්‍යා මථුරාං ගතාපි
ගඞ්ගෝර්මිසංසක්තජලේව භාති.

49. තුඞ්ගේන තාරස්ථිතයා කිල කාලියේන
මණිං විසෘජ්‍යං යමුනෞකසා යඃ
වක්ෂඃස්ථලව්‍යාපිරුචං දධානඃ
සඞ්ගෝඝතූහං ග්‍රහයතීව කෘෂ්ණම්.

කාන්තිඃ, ශොභාතොමෝ; ආත්මගෙහෙ, සවකිය භවනයෙහි; සන්නිවිෂ්ටා, සඞ්ක්‍රාන්තවූවාද හෙවත් පැමිණියාද; අවිශඞ්ගම්, ඉවසිය නොහැකිවූ; තෙජඃ, [යමක්හුගේ] තෙජසතෙම; හර්ම්‍යාග්‍රසංරුඝතෘණාඞ්කුරෙෂු—හර්ම්‍යාග්‍ර, ප්‍රාසාදාග්‍රයන්හි (පහාමුදුන්හි); සංරුඝ, හටගත්තාවූ; තෘණාඞ්කුරෙෂු, තණකුරු (තණපැල) ඇති=(ජනශූන්‍යත්වයෙනැයි සේයි.); රිපුමභිරෙෂු, ශත්‍රුනගරයන්හි; [සන්නිවිෂ්ටම්, සඞ්ක්‍රාන්තවිද හෙවත් පැමිණියේද.

48 යස්‍ය, යම් (සුෂෙණරජක්) හුගේ; චාරිවිහාරකාලෙ, ජලක්‍රීඩා සමයෙහි; අවරොධස්තනවන්දනානාම්-අවරොධ, අන්තඃපුරස්ත්‍රීන්ගේ; ස්තන, පියොවුරුහි [ආලිඟනවූ]; වන්දනානාම්, හෙළසඳුන් කල්කයන්ගේ; ප්‍රක්ෂාලනාත්, ධොවනය හෙතුකොටගෙන; කලින්දකන්‍යා, (කලින්ද පර්වතයාගේ දූවූ) යමුනානදීතොමෝ; මථුරාම් ගතා අපි, මථුරාපුරියට ගියතමුදු; ගඞ්ගොර්මිසංසක්තජලා ඉව, ගඞ්ගානරඞ්ගයෙන් මිශ්‍රිත ජලඇත්තියක මෙන් (ධවල වැ); භාති, බබළාද.

යමුනානදීතොමෝ කළුදිය ඇත්තිය. ගඞ්ගානදිය වනාහි සුදුදිය ඇත්තිය. ගඞ්ගායමුනා සඞ්ගමය ඇති ප්‍රයාගයෙන් පිටත් තන්හි යමුනාවගේ ධවලත්වයක් නැතත් මථුරාපුරියෙහිදී මේ රජුහුගේ අන්තඃපුරාඞ්ගනාවන් ජලක්‍රීඩා කරනකල්හි ස්තනවන්දනා කලක ධොවනයෙන් ප්‍රකෘතියෙන් කළුවූද යමුනාතොමෝ ගඞ්ගාජල සඞ්ගමයෙන් මෙන් ධවලවැ බබළන්නිය යනු භාවයි.

49 තාරස්ථිතයා, ගරුඩයා කෙරෙන්; තුඞ්ගේන, බියපත්වූ; යමුනෞකසා, යමුනානදිවාසිවූ; කාලියේන, කාලිය නම් නාගයා විසින්; විසෘජ්‍යම්, කිල, [අභයදානය නිෂ්ක්‍රාන්තවශයෙන්] දෙනලදුයි ප්‍රසිඬවූ; වක්ෂඃස්ථලව්‍යාපිරුචම්, වක්ෂඃස්ථලයෙහි පැතිර පවත්නා කාන්ති ඇති; මණිම්, මාණික්‍යය; දධානඃ, ඔරන්නාවූ; යඃ,

50. සමහාවය හතීතාරමමුං යුවාණං
මෘදුප්‍රවාලොත්තරපුෂ්පශය්‍යෙ
වෘන්දාවනෙ වෛත්තරථාදනූනෙ
නිර්විශ්‍යතාං සුන්දරි! යෞවනශ්‍රීඃ.

51. අධ්‍යාස්‍ය වාමහඃ පෘෂතොක්ෂිතානි
ශෛලෙයගන්ධීනි ශිලාතලානි
කලාපිනාං ප්‍රාවෘෂි පශ්‍ය නෘත්‍යං
කාන්තාසු ගොවර්ධනකන්දරාසු.

යම් [සුෂෙණ නම්] රජෙක්; සකොස්තුභම්, කෞස්තුභමාණික්‍ය සහිතවූ; කෘෂ්ණම්, විෂ්ණුහු; භ්‍රෙජ්‍යති ඉව, ලජ්ජාකරන්නාක් වැන්නේද.

සුෂෙණ රජහුගේ මේ මාණික්‍යය විෂ්ණුහුගේ කෞස්තුභ මාණික්‍යයටත් වඩා උතුකෘෂ්ට බව මෙයින් හැඟවූහ.

51 යුවානම්, තරුණවූ; අමුම්, මේ [සුෂෙණ නම්] රජහු; භර්තාරං සමහාවය, සවාමි කොට සලකා හෙවත් සවාමිත්වයෙන් පිළිගෙන; මෘදුප්‍රවාලොත්තරපුෂ්පශය්‍යෙ-මෘදුප්‍රවාලොත්තර, මත් තෙහි අතුරතලද ළපලු ඇති; පුෂ්පශය්‍යෙ, මල්යහන් ඇත්තාවූ; වෛත්තරථාත්, කුවෙරොද්‍යානයෙන්; අනූනෙ, නොඅඩුවූ (සම් පූර්ණවූ); වෘන්දවනෙ, වෘන්දවනනම් උද්‍යානයෙහි; සුන්දරි!, පින්වත් සොඳුරිය!; යෞවනශ්‍රීඃ, යෞවන ඵලය; නිර්විශ්‍යතාම්, වළඳනු ලැබේවා.

51 [නවද කියයුත්තෙක් ඇති] ප්‍රාවෘෂි, වර්ෂා ඍතුයෙහි; කාන්තාසු, මනොඥවූ; ගොවර්ධනකන්දරාසු, ගොවර්ධනපර්වතය පිළි බඳ කන්දරයන්හි; අමහඃ, පෘෂතොක්ෂිතානි, දියබිඳින් ඉසිනලද්දවූ; ශෛලෙයගන්ධීනි, ශිලාපුෂ්ප නම් ඔෂධිවිශෙෂයාගේ මෙන් සුවඳ ඇත්තාවූ; ශිලාතලානි, ගල්තලාවන්හි; අධ්‍යාස්‍ය, හිඳ; කලාපිනාම්, මයුරයන්ගේ; නෘත්‍යම්, නැටීම; පශ්‍ය, බල.

ශිලෙව ශෛලෙයම්-"ශිලායා ඣඃ" යන සූත්‍රයෙහි "ශිලායාඃ" යන යොග විභාගයෙන් ඉවාර්ථයෙහි ඣඤ් ප්‍රත්‍යයයි—"ශෛලෙ යසෙයව ගන්ධ එෂාමිති ශෛලෙයගන්ධීනි, තානි"යි ව්‍යධිකරණ ෂෂ්ඨීබහුව්‍රීහි වාක්‍යයයි-"උපමානාච්ච" යන සූත්‍රයෙන් උපමානවා චකාරෙන් පරවූ ගන්ධශබ්දයහට සමාසාන්ත ඉකාරාදෙශයයි.

52. නෘපං තමාවර්තිතමනොඥනාභිඃ
සා ව්‍යන්‍යගාදන්‍යබධූහිවිත්‍රි
මහිධරං මාගීවශාදුපෙතං
ස්‍රොතොවහා සාගරගාමිනීව.

53. අථාඞ්කදෘශ්ලිෂ්ටභුජං භුජිෂ්‍යා
හෙමාඞ්ගදං නාම කලිඞ්ගනාථම්
ආසෙදුෂීං සාදිතශත්‍රුපක්ෂං
බාලාම්බාලෙන්දුමුඛීං බභාෂෙ.

54. අසෞ මහෙන්ද්‍රාදිසමානසාරඃ
පතිර්මහෙන්ද්‍රස්‍ය මහොදධෙශ්ච
යස්‍ය ක්ෂරත්සෛන්‍යගජච්ඡලෙන
සාත්‍රාසු සාතීව පුරෝ මහෙන්ද්‍රඃ.

---

52 ආවර්තිතමනොඥනාභිඃ, සළාවැටුම්කසේ සිත්කලු නැබ ඇත්තාවූ; අන්‍යබධූඃහවිත්‍රි, අනිකක්හව බිරින්දවන්නාවූ; සා, ඒ (ඉන්දුමති නම් කුමාරී) තොමෝ; තංකෘපම්, එරජහු, සාගරගාමිනී, සයුර කරා යන්නාවූ; ස්‍රොතොවහා, නදියක්තොමෝ; මාගීව ශාත්, මාගීයාගේ වශයෙන්; උපෙතම්, [අසමභාවිතව] පැමිණියාවූ; මහිධරම් ඉව, පර්වතයක් මෙන්; ව්‍යතීත්‍යනාත්, ඉක්මනිසා.

මෙහි "ආවර්තිතමනොඥනාභිඃ" යි ආවර්තාග්‍රහණයද නදී සාම්‍යය පිණිසයි. "ආවර්ත ඉව මනොඥ ආවර්තිතමනොඥ—උප මාන පූර්‍වපදකර්‍මධාරයයි—"ආවර්තිතමනොඥ නාභිර්‍යස්‍යාඃ සා ආවර්තිතමනොඥනාභිඃ"-ෂජ්‍යන්ත බහුව්‍රීහියි.

53 අථ, ඉක්බිත්තෙන්; භුජිෂ්‍යා, කිඹකරිවූ (සුනන්දා) තොමෝ; අඞ්කදෘශ්ලිෂ්ටභුජම්, අඟපලඳනායෙන් වළඳනාලද බාහු ඇති; සාදිතශත්‍රුපක්ෂම්, වනසනලද ශත්‍රුවගීසා ඇති; හෙමාඞ්ගදං නාම, හෙමාඞ්ගදයයි ප්‍රසිද්ධවූ; කලිඞ්ගනාථම්, කලිඞ්ගාධිපතිරජහට; ආසෙදුෂීම්, ආසන්නවූ; අබාලෙන්දුමුඛීම්, පූර්ණචන්ද්‍රයාහට බඳු මුහුණක් ඇති; බාලාම්, ළඳුරියට (ඉන්දුමතියට); බභාෂෙ, [මෙසේ] කිව.

54 මහෙන්ද්‍රාදිසමානසාරඃ, මහෙන්ද්‍රපර්වතයට බඳු සත්ත්වබල ඇති; අසෞ, මේ (හෙමාඞ්ගදරජ) තෙම; මහෙන්ද්‍රස්‍ය, මහෙන්ද්‍ර නම් කුල පර්වතයාගේද; මහොදධෙශ්ච, මහාසාගරයාගේද; පතිඃ, සවාමි තෙමේය; යස්‍ය, යම් රජක්හුගේ; ක්ෂරත්, ඇද්දවන්නාවූ; සෛන්‍යගජච්ඡලෙන-ක්ෂරත්, මදවැගිරෙන්නාවූ; සෛන්‍යගජච්ඡලෙන, සෛන්‍යහස්තින්ගේ ව්‍යාජයෙන්; මහෙන්ද්‍රඃ, මහෙන්ද්‍රපර්වත තෙම; පුරඃ, ඉදිරියෙහි; ත්‍රාසු ඉව, යන්නාක් වැනිද? [මේ රජහුගේ හස්තිනු පර්වතයන් හා සමානයහ යනු භාවයි.]

55. ජ්‍යාඝාතරෙඛෙ සුභුජෝ භුජාභ්‍යාං
බිභර්තීති යශොපහෘතාං පුරොගඃ
රිපුශ්‍රියාං සාඤ්ජනවාඤ්ජපෙකෙ
වන්දිකෘතානාමිව පඞ්ති මෙ.

56. යමාතමනඃ සද්මනි සන්නිකෘෂ්ටෝ
මන්ද්‍රධ්වනිත්‍යාජිතසාමතූර්‍යඃ
ප්‍රාසාදවාතායනදෘශ්‍යවීචිඃ
ප්‍රබොධයත්‍යර්ණව එව සුප්තම්.

---

55 සුභුජඃ, ශොභන බාහු ඇත්තාවූ; චාපහෘතාම් පුරොගඃ බන්ධුඛ්‍රයන්ට අග්‍රගාම්වූ; යඃ, යම් (රඝුජක්) තෙම; චන්දිකෘතානාම්, බලයෙන් හසුකොට ගත්තාලද්දාවූ; රිපුශ්‍රියාම්, සතුරන් පිළිබඳ ශ්‍රීකාන්තාවන්ගේ; සාඤ්ජනවාඤ්පසෙකෙ, අඳුන්යෂිත කඳුළු ඉසීම් ඇති හෙවත් අඳුන්මුසු කඳුළෙන් තෙමිනිශාවූ; වෙ පඞ්ති ඉව, මාගිහ දෙදෙනකුන් මෙන්; ජ්‍යාඝාතරෙඛෙ, දුනුදිය පැහැරීමෙන් වූ කර දෙදෙනකුන්=(කරගැට ලකුණු දෙකක්); භුජාභ්‍යාම්, බාහුයුග්මයෙන්; බිභර්තීති, උසුලාද.

මෙහි "භුජාභ්‍යාම්" යි ජීවවාචකයෙන් රිපුශ්‍රීන් දෙඅතින්ම ගන්නා බව හැඟවී. එහෙයින්ම භුජවයඟත විහාවය පඞ්තිය යෙන් උත්ප්‍රෙක්ෂිතයැ. ඔවුන්ගේ ශ්‍යාමත්වය හෙතුකොටගෙන සාඤ්ජනාශ්‍රැසෙකයාගේ උකහිය වි. මිට අනතුරුව කිසිපොතෙක "රණෙ" යනාදි මේ ශ්ලොකයද පාඨයි:—

* "රණෙ'භ්‍යමිත්‍රිණනයා ප්‍රකාශඃ ශරාශනජ්‍යානිකෂෙණ භුජාභ්‍යාම්,
විසපඤ්චරෙඛෙව රිපුවික්‍රමාගෙනනීතිඃ ණමාහිණාවිව යො බිභර්තීති" යි.

56 ආතමනඃ, තමාගේ; සද්මනි, භවනයෙහි; සුප්තම්, ශයනය කළාවූ; යම්, (හෙමාඞ්ගදනම්) යම්රජකු; සන්නිකෘෂ්ටඃ, සමීපස්ථවූ; ප්‍රාසාදවාතායනදෘශ්‍යවීචිඃ, [එහෙයින්] පහඤ්චුවුළුයෙන් දැක්කයුතු රළ ඇත්තාවූ; මන්ද්‍රධ්වනිත්‍යාජිතසාමතූර්‍යඃ-මන්ද්‍රධ්වනි, ගම්භීර

---

* "රණෙ, යුද්ධයෙහි; අභ්‍යමිත්‍රිණනයා, සතුරාගේ ඉදිරියට යාසුලු බැවින්; ප්‍රකාශඃ, ප්‍රසිද්ධවූ; යඃ, යම්රජෙක්තෙම; රිපුවික්‍රමාග්නෙඃ, සතුරන්ගේ ප්‍රතාප මහඟිය පිළිබඳවූ; නිවීර්ණමාරුතඃ ඉව, නිර්මල මාරුතවයක් මෙන්; විසපඤ්චරෙඛෙව, ව්‍යක්තවූ කිරි ඇති; ශරාශනජ්‍යානිකෂෙණ, දුනුදිය පෙළීමෙන්වූ කර යුවළක් (කරගැටෙදෙනක්); බිභර්තීති, උසුලාද".

57. අනෙන සාර්ධං විහරාම්බුරාශෙ-
සන්තීරෙෂු තාලිවනමර්මරෙෂු
විපාණතරානිතලවඞ්ඝපුෂ්පෙ-
රපාකෘතසෙවදලවා මරුදඝිඃ.

58. ප්‍රලොභිතාප්‍යාකෘතිලොභනීයා
විදර්භරාජාවරජා නයෙවම්
නඝාදපාවතීතත දුරකෘඡවා
නිත්‍යෙව ලක්ෂ්මීඃ ප්‍රතිකූලදෙවාන්.

නාදයෙන්; තාඃජිත, හරතාලද; යාමතූර්‍යඝීඃ, යාමාවසානප්‍රකාශක වාදඇති; අණීණවඃ එව, සමුද්‍රඝතෙමේම; ප්‍රබොධයති, පුබුදු කරවාද.

තූර්‍යඝීකාර්‍යඝීය සමුද්‍රඝය කරනහෙයින් තූර්‍යඝීයාගේ වෛයර්‍ය්‍ය ඝද, සමුද්‍රඝවිසිනුදු සෙවීඝයුතුවූ මෙරජ සෙස්සවුන් විසින් සෙවීඝ යුතු බැව් කියනු කිමැයිද මෙයින් ධ්වනිතයි.

සමහරකෙනෙක් මේ ශ්ලෝකය මෙසේද හදුරත්:—

"යමාතමනඃ සද්මනි සෞඛජාලෙරාලොකඃ වෙලානට
පූගමාලී
මඳ්‍රධවනිත්‍යාජිතයාමතූර්‍යඝීඃ ප්‍රබොධඝත්‍යණීණව එව
සුප්තම්" යි.

57 අනෙන සාර්ධම්, මේ (හෙමාඞ්ඝදරජු) හා සමඟ; තාලිවන මර්මරෙෂු, තල්වනඝන් කරණකොටගෙන මර්මරඝඝ නාද ඇත් තාවූ; අම්බුරාශෙඃ තීරෙෂු, සමුද්‍රතීරයන්හි; විපාණතරානිතලවඞ්ඝ පුෂ්පෙඃ-විපාණතරානිත, අඝ්‍යවීපයෙන් ගෙනඑනලද; ලවඞ්ඝ පුෂ්පෙඃ, ලමඟමල් ඇත්තාවූ; මරුදඝිඃ, වාතඝන් විසින්; අපා කෘතසෙවදලවා-අපාකෘත, දුරුකරනලද; සෙවදලවා, ඩහබිදු ඇත්තෙඝ; විහර, ක්‍රීඩාකර.

මෙහි ගුණපරවූද මර්මරශබ්දඝාගේ ගුණීපරනිඝ ප්‍රයොගඝ යෙන් නිර්ණීණඝයි.

58 ආකෘතිලොභනීයා, ආකාරයෙන්ම ලොභ කටයුතුවූ (රුවින්ම පොලොඹවන්කාවූ වණීණක මාත්‍රයෙන් නොවෙයි සේයි); විදර්භරාජාවරජා, භොජාඝුජාවූ (ඉඳුමතී) තොමෝ; නඝා, ඒ සුඝාඝුව විසින්; එවම්, මෙසේ; ප්‍රලොභිතා අපි, පොලොඹවන ලද්දී නමුදු; නීත්‍යා, පුරුෂකාරඝවිසින්; දූරකෘඡවා, දුරම පමුණු වනලද්දාවූ; ලක්ෂ්මීඃ, ශ්‍රීතොමෝ; ප්‍රතිකූලදෙවාන් ඉව, අභාග්‍ය පුරුෂඝකු කෙරෙන් මෙන්; තඝාත්, ඒ (හෙමාඞ්ඝදරජහු) කෙරෙන්; අපාවතීතත, ප්‍රතිනිවෘත්තවූ=(ඉවත්ව ගියාඝ යුසේයි).

59. අථොරගාඛ්‍යස්‍ය පුරස්‍ය නාථං
දෞවාරිකී දෙවසරූපමෙත්‍ය
ඉනශබ්දකොරාක්ෂි! විලොකයෙති
පූර්‍වානුශිෂ්‍ටාං නිජගාද හොජ්‍යාම්.

60. පාණ්ඩ්‍යා 'සමංසාර්පිතලම්බහාරඃ
කෘපනාඛරාගෙ හරිචන්දනෙන
ආභාති බාලාතපරක්තසානුඃ
සනිර්ඣරොදාර ඉවාද්‍රිරාජඃ.

---

59 අථ, ඉක්බිත්තෙන්; දෞවාරිකි, වාරපාලිකාවූ (සුතඤ්ච) නොමේ; දෙවසරූපම්, දෙවියකු බඳුවූ; උරගාඛ්‍යස්‍ය පුරස්‍ය, [පාණ්ඩ්‍ය දෙශයෙහි කාන්‍යකුබ්ජනීරයෙහි වූ] නාන පුරශව; නාථම්, සවාම්වූ (පඬුරජහු) වෙතට; එත්‍ය, පැමිණ; වකොරාක්ෂි!, ඇටිකුළක්හව බඳු ඇස්ඇත්තිය!; ඉනඃ විලොකය ඉති, මෙහි බල වයි; පූර්‍වානුශිෂ්‍ටාම්, පළමුව කිය්‍යතලද්දාවූ; හොජ්‍යාම්, හොජරාජ නොත්‍රාපත්‍යවූ (ඉන්දුමතිය්‍ය); නිජගාද, [පසුව කිය්‍යයුතු දෑ මෙසේ] කිව.

හොජස්‍ය රාඥෙ නොත්‍රාපත්‍යං සත්‍රී හොජ්‍යා, තාම්-යනු තඩිත විග්‍රහයි. "ක්‍රෞඩ්‍යාදිභ්‍යශව" යන සූත්‍රයෙහි "භොජ, ක්ෂත්‍රියෙ" යන උපසඛ්‍යානයෙන් ෂ්‍යඞ්ප්‍රත්‍යයයි. * ඉක්බිති "ඝඩශවාප්" යන්නෙන් සත්‍රීත්වයෙහි ටාප්ප්‍රත්‍යයයි.

"අථාධිගම්‍යාරගරාජකන්‍යාං පතිං පුරස්‍යොරගපූර්‍වනාමනඃ
ආචාරපූතොභයවංශදීපං ශුද්ධාන්තරක්ෂ්‍යා ජගදෙ කුමාරී"

යනු මේ ශ්ලොකයාගේ පාඨාන්තරයෙකි.

60 අංසාර්පිතලම්බහාරඃ, දෙදසරුයෙහි පැලඳි එලෙන මුත්හර ඇති; හරිචන්දනෙන, ගෝසිසඳුනින්; කෘපනාඛරාගඃ, කරතලද අනුලෙපන ඇති; අයම් පාණ්ඩ්‍යඃ, මේ පඬුරජතෙම; බාලාතප රක්තසානුඃ, බාලසූර්‍යරශ්මියෙන් රත්වූ සානුප්‍රදෙශ ඇති; සනිර්ඣරොදාරඃ, ප්‍රවාහසහිතද ඇති හෙවත් බස්නා ගඟුල්හැලි ඇති; අද්‍රිරාජඃ ඉව, පර්‍වතරාජයක්හු මෙන්; ආභාති, බබලා.

"පාණ්ඩූනාං ජනපදානාං රාජා පාණ්ඩ්‍යඃ" යනු තද්ධිතවාක්‍යයි. "පාණ්ඩ්‍යාජ්ජනපදශබ්දාත් ක්ෂත්‍රියාඩ්‍යණ් වක්තව්‍යඃ" යන වාර්තිකයෙන් ඩ්‍යණ්ප්‍රත්‍යයයි.

---

* "ෂඩාදෙශ" ඉති පාණිනීයසමීක්ෂාවම්.

61. විඛ්‍යස්‍ය සංඝාතමහසිතා මහාද්‍රේ-
නිර්නිඃශෙෂපිතොජසිතසිඛ්‍රුරාජඃ
ප්‍රිත්‍යාශවමේධාවභෘථාර්ද්‍රමූර්තේඃ
සෞසනාතිකො සස්‍ය භවන්‍යශස්‍යඃ.

62. අස්ත්‍රං හරාදුපනවනා දුරාපං
යේනෙන්ද්‍රලොකාවජයාය දෘපතඃ
පුරා ජනස්ථානවිමර්දිශඞ්කී
සඞ්ඛ්‍යේ ලඞ්කාධිපතිඃ ප්‍රතස්ථේ.

---

61 විඛ්‍යස්‍ය මහාද්‍රේඃ, [හිරු යන මහ ඇවිරෙනසේ වැඩෙන්නාවූ] විඛ්‍යනම් මහාපර්වතයෙහි; සංඝාතමහසිතා, වලක්වන්නාවූ; නිඃශෙෂපිතොජසිතසිඛ්‍රුරාජඃ-නිඃශෙෂපිත, නිරවශෙෂකොට බී; උජසිත, නැවත හරනලද; සිඛ්‍රුරාජඃ, සමුද්‍රයෙහි ඇත්තාවූ; අනස්‍යඃ, අගතිසිතෙමේ; අශ්වමේධාවභෘථාර්ද්‍රමූර්තේඃ-අශ්වමේධ, එනම් මහායාගයෙහි සම්බන්ධිවූ; අවභෘථ, දීක්ෂානන්තකර්ම්මයෙහි (අවසාන ස්නානයෙහි); ආර්ද්‍රමූර්තේඃ, තෙන්වූ ශරීර ඇති හෙවත් සනාතනය කළාවූ; සස්‍ය, යම් පඬුරජක්හට; ප්‍රිත්‍යා, සෙනහයෙන්; සෞසනාතිකඃ භවති, (මනාව නැහැහිදියි) සුසනාතයෙහි විචාරන්නෙක් වේද.

සුසනාතා පෘවජතීති සෞසනාතිකඃ-"පෘචඡතෞ සුසඟා තාදිභ්‍යඃ" යන උපසඛ්‍යානයෙන් ඨක්ප්‍රත්‍යයයි.

62 පුරා, පූර්ව්වයෙහි; ජනස්ථානවිමර්දිශඞ්කී-ජනස්ථාන, එනම් රාක්ෂසභවනයාගේ; විමර්දිශඞ්කී, මැඩීමෙහි සැක ඇත්තාවූ; දෘපතඃ, උඩඟුවූ; ලඞ්කාධිපතිඃ, රාවණතෙම; දුරාපම්, දුර්ලභවූ; අස්ත්‍රම්, [බ්‍රහ්මශිරස්නම්] ආයුධය; හරාත්, මෙහෙයුරුහුගෙන්; ආපනවතා, ලද්දාවූ; යෙන, යම්පඬුරජකු හා සමඟ; සඞ්ඛ්‍යේ, සඞ්ඛ්‍යානය කොට (සමඟිවයැ යුයේහි); ඉන්ද්‍රලොකාවජයාය, ඉන්ද්‍රලෝකය ජයගන්නා පිණිස; ප්‍රතස්ථේ, ගියේද. [පඬුරජතෙම ඉන්ද්‍රවිජයිවූ රාවණයාද පැරදවූයේය යනු භාවයි.]

"ජනස්ථාන" යනු භාරත රාමායණාදියෙහි ප්‍රසිද්ධවූ ඛරනම් රකුසකු විසූ දණ්ඩකාරණ්‍යසමීපවර්ත්තී රාක්ෂසනගරයෙකි. "ජනස්ථානෙ ශිරශ්ඡින්නං රාක්ෂසස්‍ය දුරාත්මනඃ" යනු භාරතවචනයි.

63. අනෙන පාණ්ඩ්‍ය විධිවද්ගායිතෙ
මහාකුලිනෙන මගිව ගුප්‍ත
රතනාකුවිඩාණිණවමෙඛලායා
දිශඃ සපත්නී භව දක්ෂිණස්‍යාඃ.

64. තාම්බූලවල්ලිපරිණඩපූගා-
ඩෙලාලතාලිඩිතවන්දනාසු
තමාලපත්‍රාස්තරණාසු රන්තුං
ප්‍රසීද ශශ්වන්මලයස්ථලීසු.

65. ඉන්දීවරශ්‍යාමතනූනීතාපෝ'සෞ
තවං රොචනාගෞරශරීරයෂ්ටීඃ
අන්‍යොන්‍යශොභාපරිවෘඩයෙ වාං
යොගස්‍ථන ඛිත්‍වෙතාසදයොදිවාස්තු.

---

63 මහාකුලිනෙන, මහාකුලයෙහි උපන්නාවූ; අනෙන, මේ පඬු රජහු විසින්; පාණ්ඩ්‍ය, [ඔබගේ] භර්තෘය; විධිවත්; ගායෙන්නාකත පරිද්දෙන්; ගෘහිතෙ, ගන්නාලදකල්හි; ගුප්‍ත, ගරුවූ; මගි ඉව, පෘථිවිය මෙන්; රතනාකුවිඩාණිණවමෙඛලායාඃ—රතනාකුවිඩ, රුවනින් ව්‍යාප්තවූ; අණිණව, සාගරයම; මෙඛලායාඃ, මෙවුල්දම් කොට ඇත්තාවූ; දක්ෂිණස්‍යාඃ දිශඃ, දකුණු දිශාවට; සපත්නී භව, සම්මත පතිකාවක් වෙව. [මෙයින් අනික් සපත්නීයක නැතිබව හඟවනු ලැබේ.]

මෙහි "රතනාකුවිඩාණිණවමෙඛලායාඃ" යන විශෙෂණපදය මහියකෙරෙහිදු ඉන්දුමතිය කෙරෙහිදු විභක්තිවිපරිණාමයෙන් යොජ්‍යවේ. [මහාකුලෙ ජාතො මාහාකුලඃ මාහාකුලිනඃ මහාකුලිනොවා, තෙන-යනු තද්ධිතවාක්‍යයි. "මහාකුලාදඤ්ඛඤ්ඤෞ" යන සූත්‍රයෙන් ඛප්‍රත්‍යයයි.]

64 තාම්බූලවල්ලිපරිණඩපූගාසු- තාම්බූලවල්ලී, බුලත්වැලින්; පරිණඩ, වළඳනාලද; පූගාසු, ප්‍රවක්ෂස් ඇත්තාවූ; එලාලතාලිඩිතවන්දනාසු-එලාලතා, එල්වැලින්; ආලිඩිත, වළඳනාලද; වන්දනාසු, සඳුන්රුක් ඇත්තාවූ; මලයස්ථලීසු, මලයපර්වතාස්‍යන්න නොඩබ්මිහි; ශශ්වත්, විටින් විට හෝ නිතර; රන්තුම්, අභිරමණය කරණු පිණිස; ප්‍රසීද, පහදුව.

65 අසෞ තෘපඃ, මේ (පඬු) රජතෙම; ඉන්දීවරශ්‍යාමතනූඃ, නීලුපුලට බඳු සම්වන් සිරුරු ඇත්තේය; තවම්, නුඹ; රොචනාගෞර

66. සුසුද්‍රීදභීධිපතෙඃසහදිසෝ
ලෙහෙ'නතරං වෙතසි නොපදෙශඃ
දිවාකරාදඝීනබඛකොශෙ
නක්ෂත්‍රනාථාංශුරිවාරවින්දෙ.

67. සඤ්චාරිණී දීපශිඛෙව රාත්‍රෙෞ
යං යං ව්‍යතීයාය පතිංවරා සා
නරෙන්ද්‍රමාර්ගාට්ට ඉව ප්‍රපෙදෙ
විවර්ණභාවං ස ස භූමිපාලඃ.

68. තස්‍යාං රඝොඃ සූනුරුපස්ථිතායාං
වර්ණීත මාං නෙති සමාකුලොඃභූත්
වාමෙතරඃ සංශයමස්‍ය බාහුඃ
කෙයූරබන්ධොච්ඡ්වසිතෙර්නුනොද.

ශරීරශෝභිඃ-රොවනාගෙශ්වර, ගොරදට බදු පිතවණ්ණ[රන්වන්]වූ; ශරීරශෝභිඃ, සිරුරු ඇත්තෙහිය; [එහෙයින්] තඩිතෙනාඉව, විද්‍යුත් මෙඝ දෙදෙනාගේ මෙන්; වාම්, ඔබ දෙදෙනාගේ; යොගඃ, සමාගමයතෙම; අක්‍යොන්‍යශොභාපරිවෘඩ්ධෙ, ඔවුනොවුන්ගේ ශොභාව වැඩෙනු පිණිස; අසතු, වේවා.

66 විදර්භාධිපතෙඃ සඝුඃ, භොජරාජසහොදරියගේ (ඉන්දුමතියගේ); වෙතසි, සිතෙහි; තදීයඃ, ඒ (සුනන්දුව) සම්බන්ධිවූ; උපදෙශඃ, වාක්‍යයතෙම; දිවාකරාදඝීනබඛකොශෙ-දිවාකරාදඝීන, සූර්‍යාදියාගේ නොදැක්මෙන්; බඛකොශෙ, බැඳුණාවූ කොණ ඇති හෙවත් හැකුළුණාවූ; අරවින්දෙ, පද්මයෙහි; නක්ෂත්‍රනාථාංශුඃ ඉව, චන්ද්‍රරශ්මිය මෙන්; අනතරම්, අවකාශයක්; න ලෙභෙ, නොලද්දේය.

67 පතිංවරා, සොචභායෙන් වලලභයකු සොයන්නාවූ; සා, ඒ (ඉන්දුමතී) තොමෝ; රාත්‍රෞ, රාත්‍රියෙහි; සඤ්චාරිණී, ගමන්ගන්නාවූ; දීපශිඛා ඉව, පහන්සිළුක් මෙන්; යම් යම් ව්‍යතීයාය, යම් යම් (රජකු) ඉක්මවා ගියාද; සඃ සඃ භූමිපාලඃ, ඒ ඒ රජතෙම; නරෙන්ද්‍රමාර්ගාට්ටඃ ඉව, රාජමාර්ගයෙහි වූ අටල්ලක් මෙන්; විවර්ණභාවම්, නිෂ්ප්‍රභත්වයට; ප්‍රපෙදෙ, පැමිණියේය=[අවලුගෙය අඩිකාරයෙන් ව්‍යාපන්නබවට පැමිණියාක් මෙනැයි සේසි].

68 තස්‍යාම්, ඒ ඉන්දුමතිය; උපස්ථිතායාම්, එළඹසිටි කල්හි; රඝොඃ සූනුඃ, රඝුපුත්‍රවූ අජකුමාරතෙම; මාම්, මා; වර්ණීත, ප්‍රාර්ථනාකරවිද; න ඉති, නොකරවිදැයි; සමාකුලඃ අභූත්, සැක

69. තමප්‍රාප්‍ය යවීවයවානවද්‍යං
ව්‍යාවර්තනාන්‍යෝපගමාත් කුමාරී
ග හි ප්‍රජුල්ලං සහකාරමෙත්‍ය
වෘක්ෂාන්තරං කාඞ්ක්ෂති සංපදුලි.

70. තස්මින් සමාවෙශිතවිත්තවෘත්ති-
මින්දුප්‍රභාමින්දුමතීමවෙක්ෂ්‍ය
ප්‍රවක්‍රමෙ වක්තුමනුක්‍රමඤ්ච,
සවිස්තරං වාක්‍යමිදං සුනන්දා.

ඇත්තෙක් විය; [ඉක්බිත්තෙන්] අස්‍ය, මේ අජකුමරහු‍ගේ; වාමෙතරඃ බාහුඃ, දක්ෂිණබාහුතෙම; කෙයූරබන්ධොච්ඡ්වසිතෙඃ-කෙයූරබන්ධ, අඞ්ගදස්ථානයා‍ගේ; උච්ඡ්වසිතෙඃ, වලනයන් කරණ කොටගෙන; සංශයම්, [ඒ] සැකය; ත්‍රුත්‍යොද, දුරුකෙළේ= [දක්ෂිණබාහුයෙහි අඟුපලදනාවට ආධාරවූ පෙදෙස වලිතවීමෙන් සැකය දුරුවිය එය හායන්‍නා ලාභයට ලකුණක්හෙයින යනු භාවයි]. මේ ශ්ලොකයා‍ගේ අපරාර්ධඃ—

"ආශ්වාසිතසනත්ක්ෂණමංසකූටෙ
වාමෙතරෙණ සපුරතා භුජෙන" සිද
ඇතැම් කෙනෙක් හදුරත්.

69 කුමාරි, (ඉන්දුමති) කුමරිතොමෝ; සවීවයවානවද්‍යම්, සියලු අවයවයන්හි නිර්දොෂවූ; තම, ඒ (අජකුමරහු) වෙනට; ප්‍රාප්‍ය, පැමිණ; අන්‍යොපගමාත්, අන් (රජුන්) වෙත යාමෙන්; ව්‍යාවර්තනාත, වැළකුණිය; හි, ඒ එසේමැයි; සංපදුලි, සඞ්ගහපඞ්කති තොමෝ; ප්‍රජුල්ලම්, සුපිපීයාවූ; සහකාරම්, මී අඹරුකක් කරා; එත්‍ය, පැමිණ; වෘක්ෂාන්තරම්, අන්රුකක්; න කාඞ්ක්ෂති, නොපතන්නීය=[සශෝතකෘෂ්ට වසතුවක්හුගේ ලැබීම ඇතිකල්හි අනික් වසතුවක් කෙරෙහි අභිලාෂයෙක් නොවෙයි යනු භාවයි.]

70 තස්මින්, ඒ අජකුමරහු කෙරෙහි; සමාවෙශිත විත්ත වෘත්තිම්, පමුණුවනලද චිත්තප්‍රවෘත්ති ඇත්තාවූ; ඉන්දුප්‍රභාම්, චන්ද්‍රයාට බඳු දීප්ති ඇත්තාවූ; ඉන්දුමතීම්, ඉන්දුමතීනම් කුමරිය; අවෙක්ෂ්‍ය, බලා; අනුක්‍රමඤ්ච, ප්‍රතිවෙළ දන්නාවූ; සුනන්දා, සුනන්දනම් වාරපාලිකා තොමෝ; ඉදම්, මේ [වක්ෂ්‍යමාණවූ]; සවිස්තරම්, විස්තරසහිතවූ; වාක්‍යම්, පෙපුල; වක්තුම්, කියන්නට; ප්‍රවක්‍රමෙ, පටන්ගතු.

"සවිස්තරම්" යන්නෙහි විස්තරශබ්දය විපූර්ව "ඝඤ්-ආච්ඡාදනෙ" යන්නහු කෙරෙන් "ප්‍රථනෙ වාවශබ්දෙ" යන සූත්‍රයෙන් ඝඤ්ප්‍රත්‍යය පත්තෙහි "අඝබ්දෙ" යි කිහෙයින් ප්‍රති ෂිඩත්වය ඒම අපවාදවිෂයකවූ "ඝාදෙරඩ්" යන සූත්‍රයෙන් අඩ් ප්‍රත්‍යයවැ සිඛයි.

71. ඉක්ෂ්වාකුවංශ්‍යඃ කකුදං නෘපාණාං
කකුත්සථ ඉත්‍යාභිනලක්ෂණෝ'භූත්
කකුත්සථශබ්දං යත උන්නතෞජසඃ
ශලාඝ්‍යං දධත්‍යුත්තරකොශලෙන්ද්‍රඃ.

72. මහෙන්ද්‍රමාස්ථාය මහොක්ෂරූපං
යඃ සංයති ප්‍රාපතපිනාකිලීලඃ
චකාර බාහෝරසුරාඛනානාං
ගණ්ඩස්ථලීඃ ප්‍රොඡිතපත්‍රලෙඛාඃ.

---

71 ඉක්ෂ්වාකුවංශ්‍යඃ, ඉක්ෂ්වාකුනම් මනුරාජපුත්‍රයාගේ වංශයෙහි උපන්නාවූ; නෘපාණාම්, රජුන්ට; කකුදම්, ශ්‍රෙෂ්ඨවූ; ආභිතලක්ෂණඃ, ගුණයෙන් ප්‍රකාශවූ; කකුත්සථඃ, කකුත්සථයයි ප්‍රසිද්ධවූ [රජෙක්]; අභූත්, වූයේය; යතඃ, යම් [කකුත්සථනම්] රජතුමන්; උන්නතතෙජසඃ, උසස් අදහස් ඇත්තාවූ; උත්තරකොශලෙන්ද්‍රඃ, උත්තරකොශල ජනපදාධිපති [දිලීපාදි] රජහු; ශලාඝ්‍යම්, පැසසිය යුතුවූ; කාකුත්සථශබ්දම්, කාකුත්සථය යන සංඥා ශබ්දය; දධති, උසුලන්ද-

"අතීතයෙහි වනාහි විෂ්ණුහුගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ අංසාවතාරයක්වූ සුරජය නම් ඉක්ෂ්වාකුවංශික කිසිරෘජක්තෙම දෙවියන් හා එක්ව දෙවාසුරසඞ්ග්‍රාමයෙහිදී මහාවෘෂභරූපයක් දරු ඉන්ද්‍රයාගේ කකුදයෙහි සිට අජඝවනම් දුන්න ගත් මෙහෙසුරුහුගේ ලීලායෙන් සියලු අසුර සමූහය නසා කකුත්සථ යන නාමය ලැබුයේල" යන පුරාණ කථාතොමෝ මෙහි ගැළපිය යුත්තීය. මේ අර්ථය උත්තර ශ්ලෝකයෙහිද කියත්. [කකුදි තිෂ්ඨතීති කකුත්සථඃ-කකුත්සථස්‍යාපත්‍යං ප්‍රමාන් කාකුත්සථඃ-යනු කෘදන්තතද්ධිතව්‍යුත්පත්තියි.]

72 යඃ, යම් කකුත්සථ රජෙක්; සංයති, යුද්ධයෙහි; මහොක්ෂරූපම්, මහාවෘෂභයකුට බඳු ආකාර ඇත්තාවූ; මහෙන්ද්‍රම්, ඉන්ද්‍රයා පිටත; ආසථාය, නැඟි; ප්‍රාපතපිනාකිලීලඃ, [එහෙයින්ම] පැමිණියාවූ මහෙශ්වරලීලා ඇත්තේ; බාහෝඃ, හී කරණකොටගෙන; අසුරාඛනානාම්, අසුරකාන්තාවන්ගේ; ගණ්ඩස්ථලීඃ, කපොල සථලයන්; ප්‍රොඡිතපත්‍රලෙඛාඃ, වළක්වනලද පත්‍රරචනා ඇත්තාවුන්; චකාර, කෙළේද-[ඔවුන්ගේ සවාමිවූ අසුරයන් නැසුයේද යන අර්ථයි. වැන්දඹුවෝ නොසැරසෙති යනු භාවයි.]

මහාංශ්වාසෞ උක්ෂා වෙති මහොක්ෂා, තස්‍ය රූපම්ව රූපං යස්‍යාසෞ මහොක්ෂරූපස්තම්-යනු කර්මධාරයගර්භ බහුව්‍රීහිසමාස වාක්‍යයයි.

73. ඵෙරාවතාසඵාලනවිඝලථං යඃ
සඞ්ඝට්ටයන්නනඞ්ගදමඞ්ගදෙන
උපෙයුෂඃ සඛ්‍යමපි මූර්ත්තිමග්‍ර්‍යා-
මඞ්ගාසනං ගොත්‍රභිදෝ'ධිනෂෙඝ්‍ය.

74. ජාතඃ කුලෙ තස්‍ය කිලොරුකීර්ත්තිඃ
කුලප්‍රදීපො නෘපතිර්දිලීපඃ
අතිෂ්ඨදෙකොනශතක්‍රතුත්වෙ
ශක්‍රාභ්‍යසූයාවිනිවෘත්තහෙතුඃ.

75. යස්මින් මහීං ශාසති වාණිනීනාං
නිද්‍රාං විහාරාඞ්ගපථෙ ගතානාම්
වාතොඃපි නාස්‍රංසයදංශුකානි
කෝ ලම්භයෙදුත්හරණාය හස්තම්.

---

73 යඃ, යම් කකුත්සථ රජෙක්; ඵෙරාවතාස්ඵාලනවිඝලථම්, ඵෙරාවතනම් දිව්‍යහස්තියා තැළීමෙන් ගිලිලවූ; අඞ්ගදම්, [ඉන්ද්‍රයාගේ] අඟුපලඳනාව; අඞ්ගදෙන, සවකීය අඟුපලඳනාවෙන්; සඞ්ඝට්ටයන්, ඝට්ටනය කරන්නේ, සවාම්, සවකීයවූ; අග්‍ර්‍යාම්, ශ්‍රෙෂ්ඨවූ; මූර්ත්තිම්, ශරීරයම; උපෙයුෂඃ අපි, පැමිණියාවූද; ගොත්‍රභිදඃ, ශක්‍රයාගේ; අඞ්ගාසනම්, අර්ධාසනයෙහි; අධිතෂ්ඨෙත්, සිටියේද—[කකුත්සථ නෙම මහාවෘෂභ වෙශධාරීවූ ශක්‍රයාගේ කකුදයම කැංගේ මතු නොවෙයි. සවකීය ඉන්ද්‍රරූපයෙන් සිටියාවූද ශක්‍රයාගේ බාහුවෙන් බාහුව ඇවෙනසේ අර්ධාසනයෙහිද හුන්නේය යනු මෙයින් ප්‍රකාශිතයි.]

74 ඵරුකීර්ත්තිඃ, මහත් කීර්ත්තිඇත්තාවූ; කුලප්‍රදීපඃ, [මනු වංශය ඔව ප්‍රදීපයක් බඳුවූ; දිලීපඃ නෘපතිඃ, දිලීප රජතෙම; තස්‍ය, ඒ කකුත්සථනම් මහරජහුගේ; කුලෙ, වංශයෙහි; ජාතඃ කිල, උපන්නෙක් ල; යඃ, යම් දිලීපරජෙක්තෙම; ශක්‍රාභ්‍යසූයාවිනිවෘත්තහෙතුඃ, [අනෙකතියෙකින් නොව] ශක්‍රයාගේ දෙඅර්ධාසනය වළක්වනු පිණිස; එකොනශතක්‍රතුත්වෙ, එකුන්සියයක් යාග ඇති බැවිහි; අතිෂ්ඨත්, සිටියේද-[ඉන්ද්‍රයාගේ ප්‍රීතිය පිණිස නෙවත් ඉන්ද්‍රයා මෙන් "ශතක්‍රතු" නොවන පිණිස සියක්වෙනි යාගය නොකොට නැවැත්වීද යන අර්ථයි.]

75 යස්මින්, යම් දිලීපරජකු; මහීම්, පෘථිවිය; ශාසති, අනුශාසනා කරන්නාකල්හි; විහාරාඞ්ගපථෙ, ක්‍රීඩාස්ථානය සම්බන්ධිවූ අර්ධමාර්ගයෙහි; නිද්‍රාං ගතානාම්, නින්දම පැමිණියාවූ; වාණිනීනාම්, ඔත්තාඹනාවන්ගේ; අංශුකානි, වස්ත්‍රයන්; වාතඃ අපි, සුළං

76. සුනෝ රඝූණාඤ්ච පදං ප්‍රශාසති
මහාක්‍රතෝර්විශ්වජිතඃ ප්‍රයොක්තා
චතුර්දිගාවර්ජිතසම්භෘතාං යෝ
මෘතපාත්‍රශේෂාමකරොන්මුනිම්.

77. ආරූඪමද්‍රීනුදධීන් විතීර්ණං
භූජඞ්ගමානාං වසතිං ප්‍රවිෂ්ටම්
ඌර්ධ්වං ගතං සස්‍ය න චානුබන්ධේ
යශඃ පරිච්ඡෙත්තුමියත්තයාලම්.

තෙමේත්; න අස්‍රංසයත්, නොසෙල්වීද; ආහරණාය, [වසනු] පැහැරගැන්මම; කඃ, කවරෙක්නම්; හසතම්, අත; ලම්බයෙත්, එළවාද? [ඒ දිලීපරජහුගේ ආඥුමහිමය නිසා ජනයෝ කිසිවකිනුත් බියනැති හැසුරුම් ඇති වූහ යිසේයි.]

අඞ්ගොයෙෂ පන්ථා චෙත්‍යඞ්පථඃ, විහාරස්‍ය අඞ්පථඃ විහාරාඞ්පථඃ, තස්මින්-ඝනු මෙහි කර්මධාරයගහි තත්පුරුෂසමාස ව්‍යක්‍යයි.

76 විශ්වජිතඃ, විශ්වජිත් නම්වූ; මහාක්‍රතෝඃ, මහායාගයඃ; ප්‍රයොක්තා, යෙදවූ හෙවත් කරවූ; තස්‍ය, ඒ දිලීපරජහුගේ; පුත්‍රඃ, පුත්‍රවූ; රඝුඃ, රඝුකුමාරතෙම; පදම්, [පියසතු] රාජ්‍යය; ප්‍රශාසති, පාලනය කෙරේ; [කෙබඳු රඝුරජෙක්දයත් ?]යඃ, යම් රජෙක්තෙම; චතුර්දිගාවර්ජිතසම්භෘතාම්-චතුර්දික්, සිවුදිගින්; ආවර්ජිත, නෙනළුනලද්දාවූ; සම්භෘතාම්, මනාකොට වඩනලද්දාවූද; විභූතිම්, සම්පත්තිය; මෘතපාත්‍රශෙෂාම්, මැටිබඳුන් ශෙෂකොට ඇත්තක්; අකරොත්, කෙළේද-[විශ්වජිත්නම් යාගය තමාසතු සියල්ලක්ම දියයුතු සමිසව දක්ෂිණාවක් බැවිනි.]

77 අද්‍රීන්, පර්වතයන්ට; ආරූඪම්, නැංගාවූද; උදධීන්, සමුද්‍රයන්ට; විතීර්ණම්, බැසගත්තාවූද (සකල භූගොලව්‍යාපිවූය යිසේයි); භූජඞ්ගමානාම්, නාගයන්ගේ; වසතිම්, භවනයට (පාතාලයට); ප්‍රවිෂ්ටම්, ඇතුළත්වූද; ඌර්ධ්වම්, උඩ [ස්වර්ගාදිය]ට; ගතම්, ගියාවූද [සර්වදිගව්‍යාපිවූය යිසේයි]; අනුබන්ධේ ච, [කාලතුයෙහි] නොකඩව පැතිරෙන සුලුවූද; යස්‍ය යශඃ, යම්ක්හුගේ යසස; ඉයත්තයා, [දෙශකාල වශයෙන්] මෙපමණෙක යන මානයෙකින්; පරිච්ඡෙත්තුම්, පිරිසිඳින්නට; න අලම්, නොහැක්කේද.

78. අසෞ කුමාරඝනමජෝ'නුජාත-
සත්‍රිවිෂ්ටපඤ්චව පතිං ජයන්තඃ
ගුර්වීං ධුරං යෝ භුවනස්‍ය පිත්‍රා
ධුර්‍යේණ දම්‍යඃ සදෘශං බිභර්තීති.

79. කුලේන කාන්තඃ වයසා නවේන
ගුණේශව නේතෘෂ්විනයප්‍රධානෝඃ
තමාත්මනඃ තුල්‍යමමුං වරණීශව
රත්නං සමාගච්ඡතු කාඤ්ඣනේන.

---

78 අසෞ අජඃ, මේ අජතුමාවූ; කුමාරඃ, කුමාරතෙම; ත්‍රිවිෂ්ටපඤ්චපතිම්, ඉන්ද්‍රයාහට; ජයන්තඃ ඉව, ජයන්තතුමා දෙවි කුමරු මෙන්; තම්, ඒ රඝුරජහට; අනුජාතඃ, අනුව උපන්තෙක (බහු කෙරෙන් උපතැයිසේයි); දම්‍යඃ, හික්මවියයුතු අවසථා ඇති; යඃ, යම් අජකුමාරයෙක්තෙම; භුවනස්‍ය, ලොකය සමබන්ධවූ; ගුර්වීම් ධුරම්, මහත් භාරය; ධුර්‍යේණ, [විරකාලයක් ඒ] ධුරය ධරන්නාවූ; පිත්‍රා, පිය (මහරජු) හා; සදෘශම්, සමානව; බිභර්තීති, උසුලාද—[කිසියම් ළමාවස්සෙක් බරඅදනා මහාවෘෂභයකු හා සමානව බර උසුලන්නාක් මෙනැයි උපමා ලඞ්කාරයද මෙයින් හැඟවුහ.]

"අනුජාතඃ" යන්නෙහි ජන්‍යජනක දෙදෙනාගේ ආකෘතිය=(අතරක් නැතිබව) හෙතුකොටගෙන ඔහු කෙරෙන් ජාතවූයේද අනුජාතකම්වේ. අනු පූර්ව "ජන=ජනනෙ" යන ධාතුහු කෙරෙන් "ගෘන්‍යව්‍යාකම්මකාශලිශගිඩස්ථාසවසජනරුහජීර්‍යතිභ්‍යශව" යන සූත්‍රයෙන් කර්තෘකාරකයෙහි කෘත්‍රත්‍යයයි. සොපසර්ගව බැවින් සකර්මකවය වී. එයින් කිහ මේ සූත්‍රයෙහිම වෘත්තිකාරයෝ "ශ්ලිෂාදයඃ සොපසර්ගාඃ සකර්මකා භවන්ති"යි.

79 කුලෙන, කුලයෙන්ද; කාන්තඃ, රූපලාවණ්‍යයෙන්ද; නවෙන, අභිනවවූ; වයසා, [යොවුන්] වයසින්ද; විනයප්‍රධානෝඃ, හික්මීම ප්‍රධානකොට ඇති; නේතෘෂු නේතෘෂු ගුණේඃ, [ශ්‍රුතශීලාදි] ඒ ඒ ගුණයෙන්ද; ආත්මනඃ තුල්‍යම්, තමහට සුදුසුවූ; අමුම්, මේ අජකුමරහු; තම්, තුඹ; වරණීශව, වරණය කරව හෙවත් ප්‍රාර්ථනා කරව; [බොහෝ කීමෙන් කිම?] රත්නම්, මාණික්‍යයතෙම; කාඤ්ඣනෙන, සවර්ණයය හා; සමාගච්ඡතු, එක්වේවා [රත්න කාඤ්ඣන දෙදෙනාගේ එක්වීම මෙන් අතිශයින් යොග්‍ය බැවින් ඔබ දෙදෙනාගේ සමාගමය පතනු ලැබේවයි සේයි.]

80. තතඃ සුනන්දුවචනාවසානෙ
ලජ්ජාං තනූකෘතන්‍ය නරෙන්ද්‍රකන්‍යා
දෘෂ්ට්‍යා ප්‍රසාදමලයා කුමාරං
ප්‍රත්‍යග්‍රහීත් සංවරණස්‍රජෙව.

81. සා යුනි තස්මිනනභිලාෂබන්ධං
ශශාක ශාලීනතයා න වක්තුම්
රොමාඤ්චලක්ෂ්‍යෙණ ස ගාත්‍රයෂ්ටිං
භිත්ත්වා නිරාක්‍රාමදරාලකෙශ්‍යාඃ.

82. තථාගතායාං පරිහාසපූර්වං
සඛ්‍යාං සඛි වෙත්‍රහෘදබභාෂෙ
ආර්‍යෙ! ව්‍රජාමොඅන්‍යත ඉත්‍යථෙනාං
වධූරසූයාකුටිලං දදර්ශ.

---

80 තතඃ, ඉක්බිති; සුනන්දුවචනාවසානෙ, සුනන්දුවගේ කථාව සානයෙහි; නරෙන්ද්‍රකන්‍යා, (ඉන්දුමතී) රාජකන්‍යා තොමෝ; ලජ්ජාම්, ලජ්ජාව; තනූකෘතන්‍ය, තුනීකොට; ප්‍රසාදමලයා, චිත්ත ප්‍රසාදයෙන් නිර්මලවූ; දෘෂ්ට්‍යා, බැල්මෙන්; සංවරණස්‍රජා ඉව, සවඝංවරණ්‍ය පිණිසවූ මල්දමෙකින් මෙන්; කුමාරම්, (අජ) කුමරුනු; ප්‍රත්‍යග්‍රහීත්, පිළිගත්තීය මකාරකොට අනුරාගසහිතව බැලූය යුෂේයි).

81 සා, ඒ කුමරිතොමෝ; යුනි, තරුණවූ; තස්මින්, ඒ අජ කුමරහු කෙරෙහි; අභිලාෂබන්ධම්, අනුරාගග්‍රන්ථිය; ශාලීනතයා, නුබුනුවූ බැවින් හෙවත් ලජ්ජාසහිතබැවින්; වක්තුම්, කියන්නට; න ශශාක, නොහැකිවූ; අරාලකෙශ්‍යාඃ, අක්බඹරු හිසකේ ඇති තියගේ (ඉන්දුමතියගේ); සඃ, ඒ (අභිලාෂබන්ධය) තෙම; රොමාඤ්චව ලක්ෂ්‍යණ, ලොමුඩැහැගැනුම් ව්‍යාජයෙන්; ගාත්‍රයෂ්ටිම්, ශරීර යෂ්ටිය; භිත්ත්වා, බිඳගෙන; නිරාක්‍රාමත්, නික්මිණි [සත්ත්වගුණය ප්‍රකාශවීමේ ලකුණෙන් අභිලාෂබන්ධයාගේ ප්‍රමාණය ප්‍රකාශකරන ලද්දේය යනු භාවයි.]

82 සඛ්‍යාම්, යෙහෙළිය (ඉන්දුමතිය); තථාගතායාම්, එසේ [දක්නාලද අනුරාග ඇති] වුකල්හි; සඛි, සහචරිවූ; වෙත්‍රහෘත්, වේවැල ධරන්නාවූ (සුනන්දා) තොමෝ; ආර්‍යෙ!, පින්වත් ආර්‍යාව (පූජ්‍යවූ තැනැත්තිය)!; අන්‍යත්‍ර, අන්රජකු පිණිස; ව්‍රජාමඃ ඉති, යෙමුයයි; පරිහාසපූර්වම්, කෙළිසිනා පෙරටුකොට; අබභාෂෙ, කිව; අථ, එකල්හි; වධූඃ, වධුවූ (ඉන්දුමති) තොමෝ; එනාම්, ඇය (සුනන්දාව); අසූයාකුටිලම්, රොෂයෙන් කුටිල කොට (බැම වකුටු කොට); දදර්ශ, බැලූ. [අනික් හිමියකු කරා යාතොහැකි බැවැනැයි සේසි.]

83. සා චූර්ණගෞරං රඝුනන්දනස්ය
ධාත්‍රීකරාභ්‍යාං කරභොපමොරූඃ
ආසඤ්ජයාමාස සඛීප්‍රදෙශං *
කණ්ඨෙඝ ගුණං මූර්තිමිවානුරාගම්.

84. තයා ස්‍රජා මඬ්ගලපුෂ්පමය්‍යා
විශාලවක්ෂඃස්ථලලම්බය ඃ
අමංසත කණ්ඨාර්පිතබාහුපාශාං
විදර්භරාජාවරජාං වරේණ්‍යඃ.

වධූනඛදය භාර්‍ය්‍යාවකෙරෙහිද, පුත්‍රභාර්‍ය්‍යාවූ යෙහෙළිය කෙරෙහිද, [අවිශෙෂයෙන්] මාතෘකෙරෙහිද, අලුත විවාහකළ නවොඪාවකෙරෙහිද, නානාවිධවශයෙන් කල්පිතයි. මෙහි වුකලි අලුත විවාහ කවයුතු තැනැත්තිය (මලමාලිය) කෙරෙහි වධූ ශබ්දය ප්‍රයුක්තයැ ආගාමිවූ විවාහඝාතයේ අපෙක්ෂායෙනි.

83 කරභොපමොරූඃ, කරභතුමී අන්පෙදෙසට බදු දෙකලව ඇති; සා, ඒ ඉන්දුමත්තොමෝ; චූර්ණිතගෞරම්, මඬගලචූර්ණිත යෙන් කසාවන් හෝ රතුවූ; ගුණම්, මල්මාලාව; මූර්තිමම්, මූර්තිමන්වූ; අනුරාගම් ඉව, අත්‍යන්තප්‍රීතිය මෙන්; ධාත්‍රීකරාභ්‍යාම්, කිරිමවවූ සුනන්දුවගේ දෙඅතින්; රඝුනන්දනස්ය, රඝුපුත්‍රවූ අජ කුමරහුගේ; කණ්ඨෙඝ, ගෙලෙහි; යථාප්‍රදෙශම්, සුදුසු තන්හි; ආසඤ්ජයාමාස, ආසක්ත කරවූ=(පැලඳවූය යිසේසි). [ඉන්දුමති තොමෝ සියතින් මල්මාලාව නොපැලැන්ද වූය. නුසුදුසු ගෙයිනි.]

"කරභ" යනු "මණිබන්ධාදුකනිෂ්ඨං කරස්‍ය කරභොඃ වහිඃ"යි කීහෙයින් මණික්කට්ටුසුළඟිලි අතරෙහිවූ හස්තප්‍රදෙශයයි. "කරභඃ උපමා යයොඃසෙනෳ කරභොපමෙෂු, තාවුරූ යස්‍යාඃ සාකරභොපමොරූඃ—බහුව්‍රීහිනහි බහුව්‍රීහියි. "ඌරූපසර්ජනපදෳ දෙෂුපමෙය" යන සූත්‍රයෙන් ඌඩ්ප්‍රත්‍යයයයි.

84 වරේණ්‍යඃ, ප්‍රාර්‍ථනීයවූ; සඃ, ඒ (අජකුමර) තෙම්; මඬගලපුෂ්ප මය්‍යා, [මිමල්ආදි] මලින් කරනලද්දවූ; විශාලවක්ෂඃස්ථලලම්බයා, පුළුල් උරතෙලෙහි එලෙන්නාවූ; තයා ස්‍රජා, ඒ මාලාවෙන්; විදර්භරාජාවරජාම්, ඉන්දුමතිකුමරිය; කණ්ඨාර්පිතබාහුපාශාම්, ගෙලෙහි ලූ බාහුපාශ ඇත්තියක (දෙඅතින් කරබදාගත් තැනැත්තියක); අමංසත, සිතී.

"අමංසත" යනු මනඃධාතුහු කෙරෙන් ලුඬ්ප්‍රයොගයි.

---

* "ආසඤ්ජයාමාස මධුකෂ්ශ්‍රං" යිත් පාඨයි.

85. ශශිනමුපගතෞඝං කෞමුදී මෙඝමුක්තං
ජලනිධිමනුරූපං ජහ්නුකන්‍යාවතීර්ණා
ඉති සමගුණයෝගප්‍රීතයඃ සඤ්ඡනන්ද පෞරාඃ
ශ්‍රවණසුඛමවාප්තාමේකවාක්‍යං විවව්‍රුඃ.

86. ප්‍රමුදිතවරපක්ෂමේකතඃ සන්
ක්ෂිතිපතිමණ්ඩලමන්‍යතෝ විභාන්තම්
උෂසි සර ඉව ප්‍රඵුල්ලපද්මං
කුමුදවනප්‍රතිපන්නනිද්‍රමාසීත්.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශේ මහාකාව්‍යේ කාලිදාසකෘතෞ
ස්වයංවර වර්ණනෝ නාම ෂෂ්ඨඃ සර්ගඃ.

---

85 තත්‍ර, ඒ ස්වයංවරසමාගමයෙහි; සමගුණයෝගප්‍රීතයඃ-සම ගුණ, සමානගුණ ඇත්තාවූ (ඉන්දුමතී රඝුතනූජ යන) දෙදෙ නාගේ; යෝග, යෙදීමෙන්වූ; ප්‍රීතයඃ, ප්‍රීති ඇති; පෞරාඃ, පුරවැසි ජනයෝ; ඉයම්, මේ (අජකුමාරයා හා එස්වූ) ඉන්දුමතීතොමෝ; මෙඝමුක්තම්, මෙඝයෙන් මිදුණාවූ; ශශිනම්, ශරච්චන්ද්‍රයා කරා; උපගතා, එළඹියාවූ; කෞමුදී, කෞමුදීතිථිය වැන්නැයි හෙවත් ශිල්පුර පසළොස්වක වැන්නැයිද; අනුරූපම්, (සමානත්වයෙන්) සුදුසුවූ; ජලනිධිම්, සමුද්‍රයට; අවතීර්ණා, බටුවාවූ; ජහ්නුකන්‍යා, භාගීරථී නදිය වැන්නැයිද; ඉති, මෙසේ; ඍපාණාම්, [සෙසු] රජුන්ගේ; ශ්‍රවණ කටු, කනට රළුවූ; එකවාක්‍යම්; අවිසංවාදි වාක්‍යය හෙවත් සත්‍ය ප්‍රියවූ තෙපුල; විවව්‍රුඃ, ප්‍රකාශකළහ. [මාලිනීවෘත්තයයි.]

86 එකතඃ, එක්තැනෙක්හි; ප්‍රමුදිතවරපක්ෂම්, ප්‍රමොදයට පැමිණි ජාමාතෘහුගේ වගීය ඇති; අන්‍යතඃ, අනික් තැනෙක්හි; විභාන්තම්, ශුන්‍යවූ (බිඳුණු ආශා ඇති හෙයින් නොසතුටුවූ); තත් ක්ෂිතිපතිමණ්ඩලම්, ඒ රාජසමූහයතෙම; උෂසි, ප්‍රභාතකාලයෙහි; ප්‍රඵුල්ලපද්මම්, සුපිපියාවූ පියුම් ඇති; කුමුදවනප්‍රතිපන්නනිද්‍රම්- කුමුදසමූහයෙකින් පැමිණි නිමීලනය ඇති; සරඃ ඉව, විලක්මෙන්; ආසීත්, වී. [පුෂ්පිතාග්‍රාවෘත්තයයි.]

කාලිදාසකෘතෞ, කාලිදාස මහාකවිහුගේ කෘතිවූ හෙවත් එතම් මහාකවිහු විසින් කරනලද; ශ්‍රීරඝුවංශේ මහාකාව්‍යේ, ශ්‍රීමත් රඝුවංශනම් මහාකාව්‍යයෙහි; ස්වයංවරවර්ණනෝ නාම, ස්වයංවර වර්ණනයයි ප්‍රසිද්ධවූ; ෂෂ්ඨඃ සර්ගඃ, සවත සග; ඉති, මෙපෙකින් නිමියේයි.

සප්තමඃ සර්ගඃ.

1. අථොපයන්තුඃ සදෘශෙන යුක්තාං
සකන්දෙන සාක්ෂාදිව දෙවසෙනාම්
සඛාරමාදෘඃ විදර්භනාථඃ
පුරප්රවෙශාභිමුඛෝ බභූව.

2. සෙනානිවෙශාන් පෘථිවික්ෂිතොඃපි
ජගාමුර්විභාතග්රහමන්දහාසඃ
භොජ්යාං ප්රති ව්යර්ථමනොරථත්වා-
ද්රූපෙෂු වෙශෙෂු ච සාභ්යසූයාඃ.

3. සානන්දිඛ්යයොගාත් කිල තත්ර ශව්යාඃ
සඛඃංවරක්ෂොභකෘතාමභාවඃ
කාකූන්සථම්මුදීක්ෂ්‍ය සමත්සරොඃපි
ශශාම තෙන ක්ෂිතිපාලලොකඃ.

---

1 අථ, ඉක්බිත්තෙන්; විදර්භනාථඃ, විදර්භදෙශාධිපතිවූ භොජ රජතෙම; සදෘශෙන, සමානවූ; උපයන්තුඃ, වල්ලභයකු හා; යුක්තාම්, යෙදුණාවූ; [එහෙයින්ම] සාක්ෂාත්, ප්‍රත්‍යක්ෂවූ; සකන්දෙන, කඳ කුමරහු හා (යෙදුණාවූ); දෙවසෙනාම් ඉව, දෙවසෙනානම් දෙව ඟන වැනිවූ; සඛාරම්, කැඟණිය; ආදෘඃ, රැගෙන; පුරප්‍රවෙශාභිමුඛඃබභූව, (සඛීඃ) රාජධානිප්‍රවෙශයට අභිමුඛ වී. [මේ සර්ගයෙහි උපජාතිවෘත්තරචනායි.]

2 භොජ්‍යාම් ප්‍රති, ඉන්දුමතිය කෙරෙහි; ව්‍යර්ථමනොරථත්වාත්, සිස්වූ මනදෙල ඇති බැවින්; රූපෙෂු, [තමතමා පිළිබඳ] ශරීරාකාරයන්හිද; වෙශෙෂු ච, විලාසයන්හිද; සාභ්‍යසූයාඃ, [නිරර්ථකය ගයි] නිදා කරන්නාවූ; විභාතග්‍රහමන්දහාසඃ-විභාත, අලුයම් වේලෙහි; ග්‍රහ, [චන්ද්‍රාදි] ග්‍රහයන් මෙන්; මන්දහාසඃ, ක්ෂීණ කාන්ති ඇත්තාවූ; පෘථිවික්ෂිතඃ අපි, රජහුද; සෙනානිවෙශාන්, [තමන් තමන්ගේ] කඳවුරු කරා; ජගමුඃ, ගියහ.

රජදරුවෝ කිපියාහුනම් යුද කෙරෙති, එසේ නොකිරීමම කරුණු කිම? යන චොදනය සිත තබා "සානන්දිඛ්‍යයොගාත්" යනාදිය කියත්.

3 තත්ර, ඒ සඛඃංවරක්ෂෝභකෘතාමභාවඃ, ශව්‍යාඃ, ඉන්දුමතියගේ; සානන්දිඛ්‍යයොගාත්, ලංවීම හෙතුකොටගෙන; සඛඃංවරක්ෂොභ

4. තාවත්ප්‍රකීර්ණාභිනවොපචාර-
මින්ද්‍රායුධද්‍යෝතිතතොරණාඞ්කම්
වරඃ ස බධ්වා සහ රාජමාගිහං
ප්‍රාප ධවජශ්‍රායනිවාරිතොෂණම්.

5. තතඤ්චදාලොකනතත්පරාණාං
සෞධෙෂු වාමිකරජාලවත්සු
බභූවුරිඤ්ඨං පුරසුන්දරීණාං
න්‍යඤ්චතාන්‍යඤ්චායීෂ්ණි ච්වෙෂ්ටිතානි.

කෘතාම්, සවඃසංචරණව උපද්‍රව කරන්නවුන්ගේ; අභාවඃ කිල, නොනොවීම වීල; තෙන, ඒ හෙතුවෙන්; කාතුත්සථම් උදඤ්ඤ, අජකුමරහු උදෙසා; තමන්සරඃ අපි, ඊර්ෂ්‍යාසහිතවූද; ක්ෂිතිපාලලොකඃ, රාජසමූහයඃතම; ශශාම, සන්ශිලිෂ්ණය හෙවත් නොකැලඹුණේය.

4 තාවත්ප්‍රකීර්ණාභිනවොපචාරම්-තාවත්ප්‍රකීර්ණ, සාකල්‍යයෙන් ප්‍රසාරණය කරනලද හෙවත් මුළුල්ලෙන් විදහනලද; අභිනවොපචාරම්, [මාලාකම්මාදි] අඞ්කව උපචාර ඇත්තාවූ; ඉන්ද්‍රායුධද්‍යෝතිත තොරණාඞ්කම්-ඉන්ද්‍රායුධ, දෙව්දුනු මෙන්; ද්‍යෝතිත, විරාජිතවූ; තොරණාඞ්කම්, තොරණින් උපලක්ෂිතවූ; ධවජශ්‍රාය නිවාරිතොෂණම්-ධවජශ්‍රාය, ධවජයන්ගේ සෙවණින්; නිවාරිතොෂණම්, වළක්වනලද අව් ඇත්තාවූ; රාජමාගිහම්, මහවතට; සඃ වරඃ, ඒ සවාමි (පුරුෂ) වූ අජකුමාරතෙම; බධ්වා සහ, ප්‍රිය්‍යාව (ඉන්දුමතිය) හා සමග; ප්‍රාප, පැමිණියේය.

"ධවජානාං ඡායා ධවජශ්‍රාය, තෙන නිවාරිතඃ ධවජශ්‍රාය නිවාරිතඃ, ස උෂ්ණා යාත්‍රායෙව ධවජශ්‍රාය නිවාරිතොෂණඃතම" යනු සමාසවාක්‍යයයි-"ඡායා බාහුල්‍යෙ" යන සූත්‍රයෙන් පූර්වපදඊ බාහුල්‍යය ඇතිකල්හි ඡායානන්තතත්පුරුෂයාගේ නපුංසකත්වය වී.

5 තතඃ, ඉක්බිති; වාමිකරජාලවත්සු, රන්මුවා සිහිමැදුරු ඇත්තාවූ; සෞධෙෂු, ප්‍රාසාදයන්හි; තදලොකනතත්පරාණාම්-තත් ආලොකන, ඒ අජකුමරහු බැලීමෙහි; තත්පරාණාම්, ආසක්තවූ=(ඇලුණාවූ); පුරසුන්දරීණාම්, පුරසත්‍රීන්ගේ; ඉත්‍ථම්, මේ [මතු කියන] ප්‍රකාරවූ; න්‍යඤ්චතාන්‍යඤ්චායීෂ්ණි-න්‍යඤ්චන, හරනලද; අන්‍යඤ්චායීෂ්ණි, [කෙශබන්ධාදි] අනික් කිස ඇති; ච්වෙෂ්ටිතානි, විශෙෂ ව්‍යාපාරයෝ; බභූවුඃ, වූහ. [ඉළිදු ශ්ලොකපසෙකින් ඔවුන්ගේ ක්‍රියාවිශෙෂ දක්වත්]:—

6. ආලොකමාගීහං සහසා වුජනන්‍යා
කෂායිදුමෙඤවනවානතමාල්‍යඃ
බන්ධුං න සමහාවිත එව තාවත්
කරෙණ රුඩොඃපි ච කෙශපාශඃ.

7. ප්‍රසාධිකාලම්බිතමග්‍රපාද-
මාක්ෂිප්‍ය කාචින් ද්‍රවරාගමෙව
උත්සෘෂ්ටලීලාගතිරා ගවාක්ෂා-
දලක්තකාඞ්කාං පදවීං තනාන.

8. විලොචනං දක්ෂිණමක්ෂ්ණොන
සමහාව්‍ය තවක්ෂුවිතවාමතෙත්‍රා
තථෙව වාතායනසන්නිකර්ෂං
සයෞ ශලාකාමපරා වහන්ති.

---

6 සහසා, සුහුව; ආලොකමාගීහම්, කවාටමාගීහයට (කවුළුව ළඟට); වුජනන්‍යඃ, යන්නාවූ; කයාවිත්, කිසි සත්‍රියක විසින්; උවෙඤවනවානතමාල්‍යඃ, (සුහුගමනින්) බැඳුම ලිහිල්ව ගිලිනුණු මල්දම් ඇත්තාවූ; කරෙණ රුඩඃ අපි ච, අතින් ගත්තාවූද; කෙශපාශඃ, කෙශකලාපය (කොණ්ඩය); තාවත්, ඒතාක් (කවුළුව වෙතම යනතාක්); බන්ධුම්, බඳකට; න සම්භාවිතඃ එව, නොසලකනලද්දේමය.

7 කාවිත්, කිසි සත්‍රියක්තොමෝ; ප්‍රසාධිකාලම්බිතම්, පලඳවන්නිය විසින් එළවනලද්දාවූ; ද්‍රවරාගම් එව, නෙත්වූ ලාඤාරසයම; අග්‍රපාදම්, පාදාග්‍රයට; ආක්ෂිප්‍ය, බහා; උත්සෘෂ්ටලීලාගතිඃ, හරත ලද මදගමන්ඇත්තී; ආ ගවාක්ෂාත්, කවුළුව දක්වා; පදවීම්, මාගීහය; අලක්තකාඞ්කාම්, ලාඤාරාගයෙන් සලකුණු වූවක්; තනාන, කළා.

"අග්‍රඤාසෙෞ පාදශෙචත්‍යග්‍රපාදසතම්"යි කම්මධාරය වාක්‍යයයි. ගුණ ගුණි දෙදෙනාගේ හෙදුහෙද දෙකින් හසානු, අග්‍රඤාස, යනාදිහු සිඛවෙතියි වාමනාවාඤයෝ කිහ. හසානාග්‍රඤාසාද යො ගුණගුණිනොහේදුහෙදඤාම්" යනු වාමනොකතියි.

8 අපරා, අතික් තැනැත්තියක්තොමෝ; දක්ෂිණං විලොචනම්, දකුණු ඇස; අක්ෂ්ණොන, අඳුනින්; සමහාව්‍ය, සරසා; තවක්ෂුවිත වාමනෙත්‍රා, ඒ අඳුනින් තොරවූ වමැස ඇත්තී; තථෙව, එසේම; ශලාකාම්, අඳුන්කූර; වහන්ති, උසුලන්නී; වාතායනසන්නිකර්ෂම්, කවුළුව වෙතම; සයෞ, ගියා.

9. ජාලානන්තරප්‍රේෂිතදෘෂ්ටිරන්‍යා
ප්‍රස්ථානභින්නානාං න බබන්ධ නිවීම්
නාභිප්‍රවිෂ්ටාභරණප්‍රභෙණ
භස්මෙන තප්තාවවලම්බ්‍ය වාසඃ.

10. අඕෂ්ඨමාත්‍රා සතමරමුත්පිතාශ්‍රාඃ
පදෙ පදෙ දුර්නිමිත්තෙ ගලන්ති
කශ්‍යාශවිද්‍යුද්ධ්‍රුගනා නදන්‍ති-
මඞ්ගුෂ්ඨමූලාර්පිතසූත්‍රශෙෂා.

මෙහි දකුණැස පළමුකොට දැක්වීම සම්භ්‍රමයෙන් පිළිවෙළ වැරද වූ බැව් හඟවනු පිණිසය. ඒ එසේමැයි. මනුෂ්‍යයෝ පළමුකොට වමැස අදුන් ගල්වත් යනු වෙදයෙකිද කියනලද් දේය. "සව්‍යමක්ෂි පූර්වං මනුෂ්‍යා අඤ්ජතෙ" යනු ශ්‍රැතියි.

9 අන්‍යා, අනික් සත්‍රීයක්තොමෝ; ජාලාන්තරප්‍රේෂිතදෘෂ්ටිඃ, කවුළු මැදට මෙහෙයනලද ඇස්ඇත්තී; ප්‍රස්ථානභින්නානාම්, ගම නින් බිඳුණාවූ=(ලිහුණාවූ); නිවීම්, නරුපට; න බබන්ධ, නොබැන්දිය; [වැළි එකෙක් ඇති.] නාභිප්‍රවිෂ්ටාභරණප්‍රභෙණ—නාභි ප්‍රවිෂ්ට, නැබෑඩලට වැදුණාවූ; ආභරණප්‍රභෙණ, අබරණ කැලුම් ඇති; භස්මෙන, අතින්; වාසඃ, වසනය; අවලම්බ්‍ය, අල්වාගෙන; තප්තෙඵ, සිවියා. [චළලුආදීන්ගේ කානතියම නාභියට ආභරණ වියයිසේයි.]

10 සඤ්චරම් උත්පිතාශ්‍රාඃ, වහා නැඟිසිවියාවූ; කශ්‍යාශවිත්, කිසි යම් සත්‍රීයකගේ; අඕෂ්ඨමාත්‍රා, [මාණික්‍යයෙන්] සමඟරක් අවුණන ලද්දාවූ; දුර්නිමිත්තෙ, [සම්භ්‍රමයෙන්] අයහපත්කොට ඔසවනලද; පදෙ පදෙ, පියක් පාසා; ගලන්ති, ගිලිහෙන රතන ඇති; ද්‍රුගනා, මෙඛලාතොමෝ; තදුර්නිම්, එකල්හි; අඞ්ගුෂ්ඨමූලාර්පිතසූත්‍රශෙෂා-අඞ්ගුෂ්ඨමූල, මහපටඇඟිලිකෙළවරෙහි; අර්පිත, තබනලද; සූත්‍ර ශෙෂා, හුයමාත්‍රශෙෂකොට ඇත්තී; ආසීත්, වූ.

"දුර්නිමිත්තෙ" යනු දුර්පූර්ව "ඩුකෘඤ්=ප්‍රක්ෂෙපණෙ" යන්නහු කෙරෙන් කම්මයෙහි කතප්‍රත්‍යයයි. අඞ්ගුෂ්ඨස්‍ය මූලං අඞ්ගුෂ්ඨ මූලම්, තස්මින් අර්පිතම් අඞ්ගුෂ්ඨමූලාර්පිතම්, අඞ්ගුෂ්ඨමූලාර්පිතව තත්සූත්‍රමෙති අඞ්ගුෂ්ඨමූලාර්පිතසූත්‍රම්, තදෙව ශෙෂෝ යස්‍යාඃ සා අඞ්ගුෂ්ඨමූලාර්පිතසූත්‍රශෙෂා-යනු සමාසවාක්‍යයි.

11. තාසාං මුඛෛරාසවගන්ධගර්භෛ-
ර්‍ව්‍යාපතානන්තරාඃ සාභ්‍රකුතූහලානාම්
විලොලනේත්‍රභ්‍රමරෛර්ගවාක්ෂාඃ
සහස්‍රපත්‍රාහරණා ඉවාසන්.

12. තා රාඝවං දෘෂ්ටිභිරාපිබන්ත්‍යෝ
නාර්‍ය්‍යෝ න ජග්මුර්විෂයාන්තරාණි
තථා හි ශේෂේන්ද්‍රියවෘත්තයස්තාසාං
සඛීතමනා වක්ෂුරිව ප්‍රවිෂ්ටා.

13. සථාගෙ වෘතා භූපතිභිඃ පරොක්ෂෛඃ
සඞ්ගංවරං සාධුමමංසත හොජ්‍යා
පදෙමව නාරායණමන්‍යථා'සෞ
ලභෙත කානනං කථමාත්මතුල්‍යම්.

---

11 [තදානීම්, එකල්හි;] සාභ්‍රකුතූහලානාම්, දැඩිකුතුල්සිත් ඇති; තාසාම්, ඒ සත්‍රීන්ගේ; ආසවගන්ධගර්භෛඃ, සුරාගන්ධය ගැබ් කොට ඇති (රාගඳ වහනය වන්නාවූ); විලොලනේත්‍රභ්‍රමරෛඃ, චඤ්චල නෙත්‍රතමැති බඹරුන් ඇත්තාවූ; මුඛෛඃ, මුහුණුවලින්; ව්‍යාපතානන්තරාඃ, හැවසුණු අවකාශ ඇත්තාවූ; ගවාක්ෂාඃ, කවුළුවෝ; සහස්‍රපත්‍රාහරණාඃ ඉව ආසන්, පියුම්න් සරසකලද්දවුන් වැනිවූහ.

ආසවස්‍ය ගන්ධඃ ආසවගන්ධඃ ස ගර්භේ යෙෂාං තානි ආසවගන්ධ ගර්භාණි, තෛඃ-යනු තත්පුරුෂගර්භ ව්‍යධිකරණබහුව්‍රීහි වාක්‍යයයි.

12 තාඃ නාර්‍යඃ, ඒ සත්‍රීහු; රාඝවම්, රඝුපුත්‍රයා (අජකුමරහු); දෘෂ්ටිභිඃ, නෙත්‍රයන් කරණකොටගෙන; ආපිබන්ත්‍යඃ, පානය කරන්නාහු (අධිකතෘෂ්ණායෙන් බලන්නාහු); විෂයාන්තරාණි, (ශබ්දාදි) අන්‍යවිෂයයන් කරා; න ජග්මුඃ, නොපැමිණියහ; තථා හි, ඒ එසේමැයි; ආසාම්, ඒ මේ සත්‍රීන්ගේ; ශේෂේන්ද්‍රියවෘත්තයඃ, (ශ්‍රොත්‍රාදි) සෙසු ඉන්ද්‍රියයන්ගේ පැවැත්ම; සඛීතමනාඃ, සවරූප සාකල්‍යයෙන් (මුළුලුවම); වක්ෂුඃ, ඇසට; ප්‍රවිෂ්ටාඃ ඉව, පිවිසියාක් මෙනි. [තමන්ගේ ප්‍රධානත්වයෙන් රූපදර්ශනය නොකළහැකි කණිණාදි ඉන්ද්‍රියයෝ ඇසටම බැඳී කුතුලින් තුමුදු දර්ශනාසවාදය ලැබූහ. නැතහොත් ශබ්දාදි සඛීය ගොචරයන්ගේ නොලැබීම කෙසේ වීද? නොවියහැක්කේමය යනු භාවයි.]

ඉක්බිති පුරස්ත්‍රීන්ගේ කථාවන් දක්වන්නාහු "සථාගෙ" යනාදි පද්‍යත්‍රයක් කියත්:—

13 හොජ්‍යා, ඉන්‍දුමතීතොමෝ; පරොක්ෂෛඃ, නොදක්කාලද්දුව; භූපතිභිඃ, රජුන්විසින්; වෘතා, (මෝතොමෝ මායේමයයි)

14. පරස්පරේණ සඋහණීයශොභං
න වේදිදංවඤ්චවමයොජයිෂ්‍යත්
අස්මින් මයෙ රූපවිධානඝතනඃ
පත්‍යුඃ ප්‍රජානාං විඝටොඅභවිෂ්‍යත්.

15. රතිඝමරෙ නූනමිමාවභූතාං
රාඥඃ සහස්‍රෙඝු නථා හි බාලා
ගනෙඝමාතමප්‍රතිරූපමෙව
මනොහි ජනමානනරඝඛතිඤම්.

ප්‍රාර්ථනා කරනලදුවත්; සවයංවරම් එව, සෙවඹාගෙන් වලඳන යකු සෙවීමම; සාධුම්, මැනවැයි; අමංසත, සිතුවා; සථානෙ, මේ සුදුසුම යොදාගයයි සේසි. [කුමක්හෙයින්ද යත්?] අනාථා, අන් පරිද්දෙක් විතම් හෙවත් සවයංවරඝ නොවිතම්; අසෙඝ, මේ ඉඳුමතිතොමෝ; පදමා, ශ්‍රීදෙවිතොමෝ; නාරායණම් ඉව, විෂ්ණුනු [ලද්දාක්] මෙන්; ආතමතුලාම් තමහට සමානවූ; කානතම්, සවාමී යකු; කථම්, කෙසේ; ලභෙත, ලබාද?=(නොලබාමඝයිසේසි).

14 සපෘහණීයශොභම්, [සිඝල්ලන් වීසින්] ආශා කරවුනු සෞඳඝයයී ඇත්තාවූ; ඉදං වඳුවම්, මේ ශුභමඝ; පරස්පරෙණ, ඔවුනොවුන් හා; න අයොජයිෂ්‍යත් වෙත්, ඉදින් නොයෙදුයේ විතම්; ප්‍රජානාම් පත්‍යුඃ, ප්‍රජාපතිහුගේ; අස්මින් මයෙ, මේ (අජ ඉඳුමතිහි) දෙදෙනා කෙරෙහි; රූපවිධානඝතනඃ, සෞඳඝයී නිර්මාණප්‍රඝාසඝයතෙම; විඝටඃ අභවිෂ්‍යත්, නිෂ්ඵල වන්නේඝ. [මෙසේ ඔවුනොවුන්ට සුදුසු අනික් සත්‍රී පුරුෂ දෙදෙනකු නැති හෙයිනැයි සේසි.]

අයොජයිෂ්‍යත්, අභවිෂ්‍යත්, යනු ක්‍රියාතිපතතියෙහි ලාඞ් ප්‍රයොගයි. "කුතශචිත් කාරණවෙගුණ්‍යාත් ක්‍රියාඃ අනයි නිෂ්පතනිඃ ක්‍රියාතිපතතියිඃ" යනු වෘතතිකාරවචනයි.

15 රතිඝමරෙ නූනම්, [නිත්‍යයෙන් සහවරවූ] රතිඝ අනුභඝ යක දෙදෙනාම; ඉමෙඝ, මේ අඹු සැමි දෙදෙනා; අභූතාම්, වූවා හුඝ; තථා හි, ඒ එසේමැයි; ඉඝං බාලා, මේ ශ්‍රවතීතොමෝ; රාඥඃ සහස්‍රෙඝු, රජුන් දහස්ගණනක් ඇතිකල්හිදු; ආතමප්‍රතිරූපම් එව, තමහට සුදුසුවූ සවාම්හු වෙතවම; ගතා, පැමිණිඝාඝ; [ඒ කෙසේවිදඝත්?] හි, ඝම්හෙඝයකින්; මනඃ, විතතඝතෙම; ජනමාන් තර සඋභතිඤම්, අඝ්‍ය ජනමඝන්හි සඋභතිඝ දන්නේ වේද? (එහෙයිනි). ඒ මේ තෙමේමඝයි ඝලකුණක් නැතත් වාසනා විශෙෂඝාගේ වශඝෙන් පෙර දන්නාලද අර්ථඝන්හි විතතඝාඝෙ ද්‍රවතතිඝ ඇත්මඝ යනු භාවයි.]

16. ඉත්‍යුදඝනාඃ පෞරබධූමුඛෙභ්‍යඃ
ශෘණ්වන් කථාඃ ශ්‍රොත්‍රසුඛාඃ කුමාරඃ
උදහාසිනං මඞ්ගලසංවිධාභිඃ
සම්බන්ධිනඃ සදම සමාසසාද.

17. තතොලවතීර්‍යාශු කරේණුකායාඃ
ස කාමරූපෙශ්වරදත්තහස්තඃ
වෛදර්භනිර්දිෂ්ටමථො විවෙශ
නාරීමනාංසිව චතුර්භකාමනඃ.

18. මහාර්හසිංහාසනසංස්ථිතොලසෞ
සරත්නනාමර්‍ක්ෂං මධුපර්කමිශ්‍රම්
හොජොපනීතඤ්ච දුකූලයුග්මං
ජග්‍රාහ සාර්ධං වනිතාකටාක්ෂෛඃ.

---

16 ඉති, මෙසේ ["සථානෙ" ඉත්‍යාදි පදකෘතයෙන් කියනලද පරිද්දෙන්]; පෞරබධූමුඛෙභ්‍යඃ, පුරසත්‍රීන්ගේ මුඛයන්හෙන්; උදහාසඃ, පහළවූ; ශ්‍රොත්‍රසුඛාඃ, කනට මිහිරිවූ; කථාඃ, කථාවන්; ශෘණ්වන්, අසන්නාවූ; කුමාරඃ, අජකුමාරතෙම; මඞ්ගලසංවිධාභිඃ, මඞ්ගලරවනා විධීන්; උදහාසිතම්, හෙබියාවූ; සම්බන්ධිනඃ, කන්‍යා දුසිවූ හොජරජහුගේ; සදම, මන්දිරයට; සමාසසාද, පැමිණියේය.

සුබන්ධබන්ධ විශෙෂ්‍යනිසනහෙයින් සත්‍රී ලිඞ්ගත්වයෙන් මෙහි ප්‍රයුක්තයයි. "පාපපුණ්‍යසුඛාදි ච" යනු අභිධානහෙයිනි.

17 තතඃ, අනතුරුව; කරේණුකායාඃ, ඇතිනිය පිටින්; ආශු, වහා; අවතීර්‍ය, බැස; කාමරූපෙශ්වරදත්තහස්තඃ, කාමරූප ජනපදාධිපති (හොජ රජහු) කෙරෙහි දෙනලද අත් ඇති; සඃ, ඒ අජකුමාරතෙම; අථො, ඉක්බිත්තෙන්; වෛදර්භනිර්දිෂ්ටම්, හොජරජහු විසින් දක්වනලද්දවූ; අන්තඃපුරතුෂ්ඨකම්, ඇතුප මළුවට; නාරීමනාංසි ඉව, සත්‍රීන්ගේ සිත්තුළට මෙන්; විවෙශ, වනි.

18 මහාර්හසිංහාසනසංස්ථිතඃ, මාහැඟි සිංහාසනයෙහි සිටියාවූ; අසෞ, මේ අජකුමාරතෙම; හොජොපනීතම්, හොජරජහු විසින් එළවනලද; සරත්නනාම්, රත්නසඟිතවූ; මධුපර්කමිශ්‍රම්, [දධ්‍යාදි ද්‍රව්‍යපඤ්චක සංඛ්‍යාන] මධුපර්කයෙන් යුක්තවූ; අර්ඝ්‍යම්, පූජාසාධන ද්‍රව්‍යයද; දුකූලයුග්මඤ්ච, දුහුල් සඟළද; වනිතාකටාක්ෂෛඃ සාර්ධම්, අන්‍යස්ත්‍රීන්ගේ අපාඞ්ගදර්ශනයන් (හෙන්කොනින්වූ බැලුම්) හා සමඟ; ජග්‍රාහ, පිළිගත්තේය.

19. දුකූලවාසාඃ ස බධූසමීපං
නින්‍යෝ විනීතෛරවරෝධරක්ෂෛඃ
වෙලාසකාශං සපුටප්‍රවාලා-
නීතවෛරුදඤ්චානිව චන්ද්‍රපාදෛඃ.

20. තත්‍රාඒවිතෝ හොජපතෙඃ පුරොධා
හුත්වා'ග්නිමාජ්‍යාදිගිරග්නිකල්පඃ
තමේව වාධාස විවාහසාක්ෂ්‍යං
බධූවරෑ සඛ්‍යමයාඤ්චකාර.

21. හස්තෙන හස්තං පරිගෘහ්‍ය වධ්වාඃ
ස රාජසූනුඃ සුතරාං චකාසෙ
අනාහතරාගොකලනාප්‍රබාලං
ප්‍රාප්‍යෙව චූතඃ ප්‍රතිපල්ලවෙන.

"මධුපකී" යනු දිනි, ගිතෙල්, දිය, මීහි, උක්සකුරු යන ද්‍රව්‍යපඤ්චකයාගේ යොගයට නම්. හෙද රන්තළියෙක බහා අනික් රන්තළියෙකින් වසනලද්දේවේ. කියනලදමැයිඃ—දධි සර්පිර්ජලං ක්ෂෞද්‍රං සිතා චෛතෙශව පඤ්චඃ" සි.

19 දුකූලවාසාඃ, දුනුල් පිළි හැන්දූවූ; සඃ, ඒ අජකුමාරතෙම; විනීතෛඃ, නැමුණාවූ; අවරොධරක්ෂෛඃ, අන්තඃපුරාධිකාරීන් විසින්; වධූසමීපම්, නවොඩාවගේ (අලුත් ප්‍රියාවගේ) සමීපයට; නින්‍යෙ, පමුණුවනුලැබී. [කෙසේදයත්?] සපුටප්‍රවාලා, ව්‍යක්තවූ පෙණරොද ඇති; උදන්වාන්, සමුද්‍රයතෙම; තවෛඃ, අලුත්වූ; චන්ද්‍රපාදෛඃ, චන්ද්‍රරශ්මීන් විසින්; වෙලාසකාශම් ඉව, වෙරළ සමීපයට (පමුණුවනලද්දක්) මෙනි.

මෙහි අජකුමාරයා සමුද්‍රයටද, ඉන්‍දුමත්‍යා වෙරළටද, දුකූල යන් පෙණරොදටද, අවරොධරක්ෂයන් චන්ද්‍රරශ්මීන්ටද, නිදර්ශන කරනලද හෙයින් මේ පූර්ණෝපමාලංකාරයයි.

20 තත්‍ර, ඒ භොජරාජමන්දිරයෙහි; අඒවිතඃ, පූජනලද්දූවූ; අග්නිකල්පඃ, ගින්න හා සමානවූ; භොජපතෙඃ පුරොධාඃ, භොජාධිපතියාගේ පුරොහිතතෙම; ආජ්‍යාදිභිඃ, ගිතෙල් ආදි ද්‍රව්‍යයෙන්; අග්නිම්, ගිනිදෙවියා; හුත්වා, පූජා; තම් එව ව, ඒ ගිනිදෙවියාම; විවාහසාක්ෂ්‍යං, විවාහයට සාක්ෂ්‍යයෙහි; ආධාය, පිහිටුවා හෙවත් විවාහසාක්ෂි කොට; බධූවරෑ, අලුත විවාහළ අඹුසැමි දෙදෙනා; සඛ්‍යමයාඤ්චකාර, සඛ්‍යත කරවී (යෙදවිය යුසේඩි.)

21 සඃ රාජසූනුඃ, ඒ රාජපුත්‍රතෙම; හස්තෙන, [තමාගේ] අතින්; වධ්වාඃ, ප්‍රියාවගේ; හස්තම්, අත; පරිගෘහ්‍ය, අල්වාගෙන;

22. ආඝ්‍රිවරඃ කණ්ටකිනප්‍රකොෂ්ඨඃ
සවිනතාඞ්ගුලිඃ සංවෘතෙ කුමාරි
තසම්න් වයෙ තත්ක්ෂණමාතමවෘතනිඃ
සමං විභක්තෙව මනොභවෙන.

23. තයොරපාඞ්ගප්‍රතිසාරිතානි
ක්‍රියාසමාපත්තිනිවර්තිතානි
ක්‍රියනත්‍රණාමානශිරෙ මනොඥ-
මන්‍යොන්‍යලොලානි විලොචනානි.

සුතරාම්, අතිශයින්; වකාශෙ, බැබළී; [කෙසේද?] අනන්තරා ශොකලතාප්‍රබාලම්-අනන්තර, සම්පත්තියෙහිවූ; අශොකලතා, රක්තා ශොකලතාවකගේ; ප්‍රබාලම්, පල්ලවයක් කරා; ප්‍රතිපල්ලවෙන, සඛීය ළපලුවකින්; ප්‍රාප්‍ය, පැමිණ [බබළන්නාවූ]; වූතඃ ඉව, අඹරුකක් මෙනි.

22 වරඃ, සර්වාම්පුරුෂතෙම; කණ්ටකිතප්‍රකොෂ්ඨඃ-කණ්ටකිත, රොමහර්ෂයට පැමිණියාවූ; ප්‍රකොෂ්ඨඃ, අත්කරඇත්තෙක්; ආසීත්, විය; කුමාරි, (ඉන්දුමතී) කුමරිතොමෝ; සවිනතාඞ්ගුලිඃ, සංවෘතෙ, ඩහ නැඟි ඇඟිලි ඇත්තියක් වූ. [මෙහි කිව්තෙමේ එත් ප්‍රෙක්ෂාවක් කෙරෙයි.] තසම්න් වයෙ, ඒ (අජඉන්දුමතී) දෙදෙනා කෙරෙහි; තත්ක්ෂණම්, එකෙණෙහි; ආතමවෘතනිඃ, සාතත්‍යිකොදශසවරූපවූ පැවැත්ම; මනොභවෙන, අනඞ්ගයා විසින්; සමම්, සමකොට; විභක්තා ඉව, බෙදනලද්දක් මෙනි.

මෙහි අපරාර්ධයාගේ පාඨාන්තරයෙක්ද සලකනලද්දේය-හේ මෙසේයි:—

"වෘතනිඝ්නයොඃ පාණිසමාගමෙන
සමං විභක්තෙව මනොභවස්‍ය"

"පාණිසමාගමෙන, දෙඅතුල්ලහුගේ සංඝට්ටනයවිසින්; තයොඃ, ඒ වධූවර දෙදෙනා කෙරෙහි; මනොභවස්‍ය වෘත්තිඃ, අනඞ්ගයාගේ සිතියැ; සමං විභක්තා ඉව, සමානව බෙදනලද්දක් මෙනි; (සමකළාක්මෙනැයි සේයි)".

23 අපාඞ්ගප්‍රතිසාරිතානි, නෙත්කෙළවරෙහි පවත්වනලද්දුවූ; ක්‍රියාසමාපත්තිනිවර්තිතානි—ක්‍රියාසමාපත්ති, නිරීක්ෂණලක්ෂණ ක්‍රියා දෙදෙනාගේ සිත්සේ පැවැත්මෙන්; නිවර්තිතානි, වළක්වනලද්දුවූ (කැමැති පරිද්දෙන් නොබලන්නාවූ); අන්‍යොන්‍යලොලානි, ඔවුනොවුන් කෙරෙහි ලොල්වූ; තයොඃ, ඒ අඹුසැමිදෙදනා පිළිබඳවූ; විලොචනානි, නෙතුගෝ; මනොඥම්, රම්‍යවූ; ක්‍රීඞනත්‍ර

24. ප්‍රදක්ෂිණප්‍රක්‍රමණාත් කෘශානෝ-
රුදිච්විෂඤ්චන්මිථුනං චකාසෙ
මෙරෝරුපාන්තෙනඝවිව වර්තිතමාන-
මන්‍යොන්‍යසංසක්තමහඃත්‍රියාමම්.

25. නිතම්බගුර්ව් ගුරුණා ප්‍රයුක්තා
බ්‍රහ්මවිධානාප්‍රතිමෙන තෙන
චකාර සා මත්තචකොරනෙත්‍රා
ලජ්ජාවති ලාජවිසර්ගමග්නෙ.

26. හවිඃශමිපල්ලවලාජගන්ධි
පුණ්‍යඃ කෘශානොරුදියාය ධූමඃ
කපොලසංසර්පිශිබඃ ස තස්‍යා
මුහූර්තකණ්ඨීණාතපලතාම්ප්‍රපෙදෙ.

ණාම්, ලජ්ජායෙන්වූ හැකිළීමට; ආතශිරෙ, පැමිණියාහුය. [මෙහි "නයොරපාඞ්ගප්‍රවිලොකිතානි" යිද ඇතම් කෙනෙක් හදුරත්.]

24 තත් මිථුනම්, ඒ (කුමාරකුමාරි) යුග්මයතෙම; උදර්චිෂඃ, උසස් ජ්වාලා ඇති; කෘශානොඃ, වහනිහුගේ; ප්‍රදක්ෂිණප්‍රක්‍රමණාත්, පැදකුණු කිරීම හෙතුකොටගෙන; මෙරොඃ, මෙරුපර්වතයාගේ; උපාන්තෙන, සමීප තැන්හි; වර්තිතමානම්, කරකැවෙන්නාවූ හෙවත් මේර පැදකුණු කරන්නාවූ; අන්‍යොන්‍ය සංසක්තම්, ඔවුනොවුන් හා එක්වූ; අහඃත්‍රියාමම් ඉව, රාත්‍රින්දිවය මෙන්; චකාශෙ, බැබළී.

අහශ්ච ත්‍රියාමාච අහඃත්‍රියාමම්—සමාහාරවන්දවයෙහි එක වද්භාවයයි.

25 විධානඃප්‍රතිමෙන, බ්‍රහ්මයා හා සමානවූ; තෙන ගුරුණා, ඒ ගුරුහු විසින්; ප්‍රයුක්තා, [පුදවයි] මෙහෙයන ලද්දාවූ; නිතම්බගුර්ව්, කටිප්‍රදෙශයෙන් අලඝුවූ; හෙවත් පුළුලුකුළු ඇත්තාවූ; මත්ත චකොරනෙත්‍රා, මත් ඇටිකුළුක්හට බඳු ඇස් ඇති; ලජ්ජාවතී, ව්‍රීඩාවත්වූ; සා බධූඃ, ඒ වධුවූ (ඉන්දුමති) නොමෝ; අග්නෙඃ, ගින්නෙහි; ලාජවිසර්ගම්, විලඳ බහලීම; චකාර, කළා.

26 හවිඃශමිපල්ලවලාජගන්ධි—හවිඃ, [ගිතෙල් ආදි] යාගද්‍රව්‍යය; ශමිපල්ලව, සැමඳඵය; ලාජ, විලඳය (යන මොවුන්) පිළිබඳවූ; ගන්ධි, සුවඳ ඇති; පුණ්‍යඃ, පිවිතුරුවූ; ධූමඃ, ධූමයතෙම; කෘශානොඃ, ගින්නෙන්; උදියාය, නැංගේය; කපොලසංසර්පිශිබඃ, දෙකොපුල්හි පැතිරෙන සිළු ඇති; සඃ, ඒ ධූමයතෙම; තස්‍යාඃ, ඒ ඉන්දුමතියගේ; මුහූර්තකණ්ඨීණාතපලතාම්-මුහූර්තීන, ඇසිල්ලක්; කණ්ඨීණාතපලතාම්, කහුපුල් බවට; ප්‍රපෙදෙ, පැමිණියේය.

27. නදඤ්ජනකෙලදසමාකුලාක්ෂං
ප්‍රම්ලානවිජාඩකුරකර්ණිණපූරම්
බධ්නුබං පාටලගණ්ඩලෙඛ-
මාචාරධූමග්‍රහණාද්බභූව.

28. තෞ සනාතකෙතීන්ධුමනා ච රාඥ
පුරන්ධ්‍රිභිශ්ච ක්‍රමශඃ ප්‍රයුක්තම්
කන්‍යාකුමාරෞ කනකාසනස්ථා-
වාර්ද්‍රාක්ෂතාරොපණමන්වභූතාම්.

29. ඉති සඛසුභෝජකුලප්‍රදීපඃ
සම්පාද්‍ය පාණිග්‍රහණං ස රාජා
මහිපතීනාං පෘථගර්ණාථිං
සමාදිදෙශාධිකෘතානධිශ්‍රීඃ.

සැමදළුමුසු විලඳ දෙහොතින් පිදීම වෙදෙකත විධානයයි. එයින් කිහ මුනිකාත්‍යායනයෝ—"ශම්පල්ලවම්ශ්‍රාන් ලාජාන් අජලිනා වපති" යි.

27. තත් බධ්නුබම්, ඒ වධුවගේ මුනුණතෙම; ආචාරධූමග්‍රහණාත්, ආචාරවහයෙන් පැමිණි දුම් වැදීමෙන් අජනකෙලදසමාකුලාක්ෂම්-අජනකෙලද, අදුන් මුසු කඳුළුදියෙන්; සම්ආකුලාක්ෂම්, ගැවසුණු ඇස් ඇත්තේ; ප්‍රම්ලානවිජාඩකුරකර්ණිණපූරම්-ප්‍රම්ලාන, ප්‍රකෂීයෙන් මලානිකවූ; විජාඩකුර, යවාඩකුරයම; කර්ණිණපූරම්, කන් අබරණකොට ඇත්තේ; පාටලගණ්ඩලෙඛම් බහුව, අරුණවූ කොපුල් රෙඛා ඇත්තේද වී.

28. කනකාසනසෙථෞ, සවර්ණිණාසනයෙහි හුන්කාවූ; තෞ කන්‍යාකුමාරෞ, ඒ කන්‍යාකුමාර දෙදෙන; සනාතකෙතෝඃ, එනම් ගෘහසථ විශෂයන් විසින්ද; බන්ධුමනා, බන්ධූන් පෙරටුකොට ඇත්තාවූ; රාඥ ච, රජහු විසින්ද; පුරන්ධ්‍රිභිශ්ච, පතිපුත්‍රවත් සත්‍රීන් විසින්ද; ක්‍රමශඃ, පිළිවෙළින්; ප්‍රයුක්තම්, කරනලද; ආර්ද්‍රාක්ෂතාරොපණම්, තෙත් විලඳ බහාලීම; අන්වභූතාම්, විඳනා කළහ.

29. අධිශ්‍රීඃ, අසිත සමෘඬි ඇති; භොජකුලප්‍රදීපඃ, භොජරාජවංශය පහනක් බඳුවූ; සඃ රාජා, ඒ භොජරජතෙම; ඉති, මෙසේ; සඛසුඃ, නැඟණිවූ ඉන්ද්‍රමතීන්ගේ; පාණිග්‍රහණම්, විවාහය; සම්පාද්‍ය, කරවා; මහිපතීනාම්, රජුන්ට; පෘථක්, වෙනවෙනම; අර්ණාථිම්, ප්‍රජාපිණිස; අධිකෘතාන්, අධිකාරීන්; සමාදිදෙශ, අණපැවැ.

30. ලිඛෙහසීමුදඃ සංවෘතවික්‍රියාසෙතු
හ්‍රදඃ ප්‍රසන්නා ඉව ගූඪනක්‍රඃ
වෛදර්භීමාමන්ත්‍රය සයුක්තදිඝාං
ප්‍රත්‍යර්පිය පූජාමුපදර්ශලෙන.

31. ස රාජලොකඃ කාමනාපූර්වසංවි-
දුරමහසිඛෙඃ සමයොපලභ්‍යම්
ආදර්ශ්‍යමානඃ ප්‍රමදාමිෂං තා-
දවෘත්‍යපත්‍යානමජස්‍ය නෙත්‍රෛ.

32. හරීනාපි නාවන් ක්‍රථකෙශිකානා-
මනුඤ්ඣිකානාහනරජාවිවාහඃ
සනාභානුරූපාහරණීකෘතශ්‍රීඃ
ප්‍රාස්ථාපයද්‍රාඝවමඤ්ඣාචව.

---

30. මුදඃ, සන්තොෂස්‍යාගේ; ලිඛෙඃ, ලක්ෂණයන්ගෙන් (සොර සිහා ආදියෙන්); සංවෘතවික්‍රියඃ, සහවකලද වෙෂ ඇත්තාවූ; ප්‍රසන්නාඃ, [එහෙයින්] පිවතින් නිර්මලවූ; ගූඪනක්‍රඃ, සැඟවුණු කිඹුලුන් ඇති; හ්‍රදඃ ඉව, ගැඹුරු ජලාශයයන් මෙන් [සිටියාවූ]; තෙ, ඒ රජහු; වෛදර්භීම්, විදර්භදෙශාධිපති රජහු; ආමන්ත්‍රය, අමතා (විචාරා); තදීයාම්, ඔහු පිළිබඳවූ; පූජාම්, පුදවත්; උප දර්ශලෙන, පැහැරු ආකාරයෙන්; ප්‍රත්‍යර්පිය, පෙරළා පාවාදී හෙවත් විදර්භ රජහටම ආපසු දී; යයුඃ, ගියහ.

31. ආරම්භසිඛෙඃ, කාර්‍යසිද්ධියෙහි; කෘතපූර්වසංවිත්, පළමු කරනලද සඛෙකත ඇත්තාවූ; සඃ රාජලොකඃ, ඒ රාජසමූහය තෙම; සමයොපලභ්‍යම්, [අජකුමරහුගේ] ගමනකාලයෙහි ලැබිය යුතුවූ; [සමරොපලභ්‍යම් යන පාඨයෙහි යුද්ධයෙන් සිඛකටයුතුවූ යන අර්ථයි.] තත් ප්‍රමදාමිෂම්, ඒ කාන්තා නමැති ආමිෂය හෙවත් ඔහොය වසතුව; ආදර්ශ්‍යමානඃ, මතු ග්‍රහණය කරන්නේ හෙවත් අල්වාගැන්ම ප්‍රයොජනකොට ඇත්තේ; අජස්‍ය, අජකුමාරයාගේ; පත්‍යානම්, මාගීහය; ආවෘත්‍ය, අවුරා; නෙත්‍රෛඃ, සිවියේය.

"ආදර්ශ්‍යමානඃ" යනු ක්‍රියාජනකාර්ථයෙහි පවත්නා ආඞ් පූර්ව "දෘ=දර්ශෙ" ධාත්වනු කෙරෙන් "ලෘටඃ සඩා" යන සූත්‍රයෙන් ලෘට්හුගේ ස්ථානයෙහි සත්සංඥවූ ශානච් ආදෙශ වූතැනි.

32. අනුඤ්ඣිතානන්තරජාවිවාහඃ--අනුඤ්ඣිත, සිදුකරනලද; අනන්තරජාවිවාහඃ, නැඟණියගේ විවාහගුල් ඇත්තාවූ; ක්‍රථකෙශිකානාං හරීනා අපි, ක්‍රථකෙශිකදෙශයන්ම යාබිවූ හොප රජ

33. තිස්‍රඝන්ත්‍රිලොකසුථිතෙන සාර්ධ-
මජෙන මාගේහ වයනිරුඝිතා
තසමාදපාවතීනත කුණ්ඩිනෙශඃ
පථ්‍යාත්‍යසෙ ශොම ඉවොශණරශ්මෙඃ.

34. ප්‍රමන්‍යවඃ ප්‍රාගපි කොශලෙන්ද්‍රෙ
ප්‍රත්‍යෙකමාත්තනඛතයා බහුවුඃ
අතො නෘපාශවක්ෂම්රෙ සමෙතාඃ
සත්‍රිරත්නලාභං න තදුත්තමජස්‍ය.

35. තමුවහන්තං පති හොජකන්‍යාං
රුරොධ රාජන්‍යගණඃ ස දූපතඃ
බලිප්‍රදිෂ්ටාං ශ්‍රියමාදදානං
ත්‍රෙවික්‍රමං පාදමිවෙන්ද්‍රශත්‍රුඃ.

තෙමේද; තාවත්, එකල්හි; සත්‍රාහානුරූපාහරණක්‍රියාතශ්‍රීඃ-සත්‍රාහානුරූප, ශකනියට සුදුසුසේ; ආ, හාත්පසින්; හරණක්‍රියාතශ්‍රීඃ, හරණය කරනලද (දියාද කොට දෙනලද) සම්පත් ඇත්තේ; රාඝවම්, රඝු පුත්‍රවු අජකුමරහු; ප්‍රාස්ථාපඃත්, පිටත්කරවිය; අන්‍ව ගාච්ච, [ඔහට] පසුගමනුදු කෙළේ.

"හරණ" නම් විවාහකාලයෙහි කන්‍යාව පිණිස දෙන දියාද ධනයයි. "යෞතකාදි තු යදදෙයං ස දූශෝ හරණඤ්ච තත්" යනු අභිධානයි.

33. කුණ්ඩිනෙශඃ, කුණ්ඩින නම් විදර්භනගරයට අධිපතිවූ [භොජ රජ] තෙම; ත්‍රිලොකප්‍රථිතෙන, තුන්ලෝවැහි ප්‍රසිද්ධවූ; අජෙන සාර්ධම්, අජකුමරහු හා සමඟ; මාගේහ, මාර්ගයෙහි; තිස්‍රඃ වසතීඃ, තුන්රැයක්; උෂිත්වා, වැස; පථ්‍යාත්‍යසෙ, අමාවක් අවසන්හි; උෂණරශ්මෙඃ, සූර්‍යයා කෙරෙන් [පහව යන්නාවූ]; සොමඃ ඉව, චන්ද්‍රයා මෙන්; තසමාත්, ඒ අජකුමරහු කෙරෙන්; අපාවර්තත, පහව ගියේය=(අජකුමරු හැර ආපසු ගියේය යුසේයි.)

34. නෘපාඃ, රජදරුවෝ; ප්‍රාක් අපි, පළමුත්; ප්‍රත්‍යෙකම්, වෙන වෙනම; ආත්තසඛතයා [දිග්විජයයෙහිදී] ගන්නාලද ඛන ඇති බැවින්; කොශලෙන්ද්‍රෙ, කොශල දෙශාධිපති (රඝු) රජහු කෙරෙහි; ප්‍රමන්‍යවඃ, බඩවෙර ඇත්තෝ; බහුවුඃ, වූහ. අතඃ, මේ හෙතුවෙන්; සමෙතාඃ, සඛතවූවාහු; තදුත්තමජස්‍ය, ඔහු පුත් අජකුමරහුගේ; සත්‍රිරත්නලාභම්, සත්‍රිරත්නය ලැබීම; න ච ක්ෂම්රෙ, නොඉවසූහ.

35. දූපතඃ, උඩඟුවූ; සඃ රාජන්‍යගණඃ, ඒ රාජසමූහතෙම; භොජකන්‍යාම්, භොජරාජකන්‍යාව (ඉන්දුමතිය); උවහන්තම්, විවාහකොට

36. තස්‍යාඃ ස රක්ෂාවිමනඃප්‍රයොග-
මාදිශ්‍ය පිත්‍රාං සචිවං කුමාරඃ
ප්‍රත්‍යග්‍රහීත් පාර්ථිවවාහිනීං තාං
භාගීරථීං ශෝණ ඉවොත්තරඞ්ගඃ.

37. පත්තීඃ පදාතීං රථිනාං රථෙශ-
සාදුරඞ්ගසාදි තුරඟාධිරූඪම්
ඝණ්ටා ගජස්‍යාභ්‍යපතද්ගජස්ථං
තුල්‍යප්‍රතිවන්ද්වි බභූව යුද්ධම්.

කැඳවා යන්නාවූ; තම්, ඒ අජකුමාරයා; බලිප්‍රදිෂ්ටාම්, බලිතම් අසුරයා විසින් දෙනලද්දාවූ; ශ්‍රියම්, ශ්‍රීකාන්තාව; ආදදානම්, පිළිගන්නාවූ; ත්‍රෛවික්‍රමම්, ත්‍රිවික්‍රමයා හෙවත් විෂ්ණුහු සමඟ සිටිවූ; පාදම්, පාදය [අවුරන්නාවූ]; ඉන්ද්‍රශත්‍රුඃ ඉව, ප්‍රහ්ලාදතම් අසුරයා මෙන්; පථි, මාර්ගයෙහි; රුරොධ, වැළැක්වී.

මෙහි සඳහන් කළාවූ දෙවකථාව බ්‍රහ්මාණ්ඩපුරාණයෙහි කියන ලද්දකි.—

"විරොචනවිරොධෙ'පි ප්‍රහ්ලාදඃ ප්‍රාර්ථනාං සමරන්
විෂ්ණොඃසතු ක්‍රමමාණස්‍ය පාදමෙනාජං රුරොධ හ"

යන්නෙන් ඒ දනයුතුයි.

35. සඃ කුමාරඃ, ඒ අජකුමාරතෙම; තස්‍යාඃ, ඒ ඉන්දුමතියගේ; රක්ෂාවිමී, පාලනය පිණිස; අනල්පයොධම්, බොහෝ භටයන් ඇති; පිත්‍රාම්, පියරජුවෙතින් පැමිණියාවූ; සචිවම්, ඇමතියකු; ආදිශ්‍ය, ඇණවා; තාම් පාර්ථිවවාහිනීම්, ඒ රාජසෙනාව; භාගීරථීම්, ගඞ්ගා නම් නදිය [ඉක්මවා]; උත්තරඞ්ගඃ, උස්වූ රළ ඇති; ශෝණඃ ඉව, ශෝණනම් නදය මෙන්; ප්‍රත්‍යග්‍රහීත් අල්වාගත්තේය.

නොණ සිඳු හෙරව දැමොදර බ්‍රහ්මපුත්‍රාදි [කලපු වැනි] අකෘත්‍රිමජලප්‍රවාහයෝ 'නද' නම් වෙත්. එහි ශෝණනම් නදය අභිධානාදිගෙහිද ප්‍රසිද්ධය. "හිරණ්‍යබාහු" යනුදු මිවම නම්. "ශෝණෝ හිරණ්‍යබාහුඃ ස්‍යාත්" යනු අමරකොශයි.

37. පත්තීඃ, (පයින් ගමන්කරන) පාබලතෙම; පදාතීම්, පාබලයා හටද; රථෙශඃ, රථිකතෙම්; රථිනම්, රථිකයාහටද; තුරඞ්ගසාදී, අශ්වාරොහතෙම; තුරඟාධිරූඪම්, අශ්වාරොහයාහටද; ගජස්‍ය ඝණ්ටා, හස්ත්‍යාරොහතෙම; ගජස්ථම්, හස්ත්‍යාරොහයාහටද; අභ්‍ය පතත්, අභිමුඛව පැන්නේය. [මෙසේ] තුල්‍යප්‍රතිවන්ද්වි, එකජාතීය ද්වන්ද්වියාහටයන් ඇති; යුද්ධම්, සඞ්ග්‍රාමයෙක්; බභූව, වී.

38. නදතසු තූයේෂ්වවිභාව්‍යවාචෝ
නොදීරයන්ති සම කූලොපදෙශාන්
බාණාක්ෂරෛරෙව පරසපරස්‍ය
නාමොජීජිනං වාපහෘතඃ ශශංසුඃ.

39. උත්ථාපිතඃ සංයති රෙණුරෙශෛඃ
සාඤ්ජිකෘතඃ ස්‍යන්දනවංශචක්‍රෛඃ
විසාරිතඃ කුඤ්ජරකර්ණතාලෛ-
නේනත්‍රක්‍රමෙණොපරුරොධ සූර්‍යම්.

40. මනස්‍යධවජා වායුවශාවිදිශේණ-
ම්මුඛෛඃ ප්‍රවෘඩධවජිනීරජාංසි
බහූඃ පිබන්නඃ පරමාර්ථමක්ෂ්‍යාඃ
පක්ෂ්‍යාවිලානිව නවොදකානි.

"ප්‍රති අන්‍යොන්‍යං වන්දවං අන්‍යොන්‍යාමිති ප්‍රතිවන්දවිතඃ" යනු අන්‍යාපිතඛිතවිග්‍රහයි. "තුල්‍යඃ ප්‍රතිවන්දවිතඃ යස්මින් තත් තුල්‍ය ප්‍රතිවන්දවි" යනු බහුව්‍රීහිසමාසවිග්‍රහයි.

38. තූයෙෂ්ෂු, තූර්‍යයන්; නදතසු, නාදකරන කල්හි; අවිභාව්‍ය වාඃ, නියතයෙන් නොදතහැකි තෙපුල් ඇත්තාවූ; වාපහෘතඃ, ධනුර්ධරයෝ; කූලොපදෙශාන්, කුලනාමයන්; නොදීරයන්ති සම, නොකීවාහුය; (අසාඤත නොහැකිබැවිනැයි සේසි.) [වැළි එකෙක් ඇති.] බාණාක්ෂරෛඃ එව, හීයෙහි ලිඅකුරින්ම; පරසපරස්‍ය, අන්‍යොන්‍යයාගේ උත්ජීතං නාම්, ප්‍රසිඩවූ නාමය; ශශංසුඃ, කථ නය කළහ=[නාමාඞ්කිත ඊතල්‍යන් කරණකොටගෙන යොධයෝ තමතමාගේ නම් ප්‍රකාශ කළහ යනු භාවයි.]

39 සංයති, යුඩයෙහි; අශෛඃ, අසුන් විසින්; උත්ථාපිතඃ, නඟන ලද්දාවූ; ස්‍යන්දනවංශචක්‍රෛඃ-ස්‍යන්දනවංශ, රථසමූහයන්ගේ; චක්‍රෛඃ, චක්‍රයන් විසින්; සාඤ්ජිකෘතඃ; ඝන කරනලද්දාවූ; කුඤ්ජර කර්ණතාලෛඃ, ඇතුන්ගේ කන්තලින්; විසාරිතඃ, පතුරුවන ලද්දාවූ; රෙණුඃ, රජස්තෙම; නෙත්‍රක්‍රමෙණ, චක්‍රයක් පරිද්දෙන්; සූර්‍යම්, හිරුමඬල; උපරුරොධ, වැසී=[චක්‍රයෙකින් මෙන් මූවහ කෙළේය යිසේසි.]

40. වායුවශාත්, වාතයාගේ වශයෙන්; විදිශේණිඃ, විවෘතවූ; මුඛෛඃ, මූව කරණකොටගෙන; ප්‍රවෘඩධවජිනීරජාංසි-ප්‍රවෘඩ,

41. රථෝ රථාඞ්ගධ්වනිනා විජඥෙ
විලොලඝණ්ටාකිඞ්ණිතෙන නාගඃ
සඛාතීනාමග්‍රහණාද්බභූව
සාඥෙ රජස්‍යානමපරාවබොධඃ.

42. ආවෘණ්වතෝ ලොචනමාඝීමාජෞ
රජෝ'ඞ්කාරස්‍ය විජෘම්භිතස්‍ය
ශස්ත්‍රක්ෂතාශ්වච්පවිරජනමා
බාලාරුණෝ'සෘද්‍රුධිරප්‍රවාහඃ.

43. ස ජිඝ්නමූලඃ ක්ෂතජෙන රේණු-
ඝනස්‍යොපරිෂ්වාත් පවනාවධූතඃ
අඛණ්ඩරශෙෂස්‍ය ඝුනාශනස්‍ය
පූලොම්පිතෝ ධූම ඉවාබභාශෙ.

ප්‍රකම්පියෙන් වැඩුණාවූ; ධවජිනීරජාංසි, සෛන්‍යධූලීන්; පිබන්තඃ, පානය කරන්නාවූ; මත්ස්‍යධ්වජඃ, මත්ස්‍යාකාරවූ ධවජයෝ; පක්ෂ්මවිලානි, භාත්පසින් කැලඹුණාවූ; නවොදකානි, අභිනවජලයන්; [පිබන්තඃ, පානය කරන්නාවූ]; පරමාපිමත්ස්‍යාඃ ඉව, ප්‍රකෘති මත්ස්‍යයන් මෙන්; බභූඃ, බැබළුහ.

41. සාඥෙ, ඝනවූ (ඉතා වැඩුණාවූ); රජසි, ධූලියෙහි; රථඃ, රියතෙම; රථාඞ්ගධ්වනිනා, චක්‍රනාදයෙන්; විජඥෙ, දන්කාලැබූයේය; නාගඃ, හස්තිතෙම; විලොලඝණ්ටාකිඞ්ණිතෙන—විලොල, සැලෙන්නාවූ; ඝණ්ටාකිඞ්ණිතෙන, ඝණ්ටාවන්ගේ නාදයෙන් [දන්නා ලැබූයේය]; ආත්මපරාවබොධඃ, තමාය මෙරමාය යන දැනගැන්ම; සඛහතීනාමග්‍රහණාත්, සඛකීය සඛාමීන්ගේ නම් කීමෙන්; බභූව, වූයේය. [රජසින් අඞ්කවූ බැවින් හැම දෙනම තමාද අන්‍යයාද ශබ්දයෙන්ම දැන පහර දුන්හ යනු භාවයි.]

42. ලොචනමාඝීම්, දෘෂ්ටිපථය; ආවෘණ්වතඃ, අවුරන්නාවූ; ආජෞ, යුඛයෙහි; විජෘම්භිතස්‍ය, පැතුරුණාවූ; රජෝ'ඞ්කාරස්‍ය, ධූලි නමැති අඞ්කාරයහට; ශස්ත්‍රක්ෂතාශ්වච්පවිරජනමා—ශස්ත්‍රක්ෂත, අච්යෙන් විඤ්ඡිතවූ (අච්පහර ලැබූ); අශ්වච්පවිරජනමා, අශ්වයන්ගේ විරය යන මොවුන්යෙන් හටගත්තාවූ; රුධිරප්‍රවාහඃ, ලේ පිළිබඳ ප්‍රවාහයතෙම; බාලාරුණඃ අභූත්, බාලාර්කමණ්ඩලය වී. [මෙහි බාලවිශෙෂණය රුධිරය හා සඛණ්ඩලය පිණිසයි.]

43. ක්ෂතජෙන, රුධිරයෙන්; ජිඝ්නමූලඃ, සිදිනලද මුල්ඇත්තාවූ හෙවත් පෘථිවිසම්බන්ධය හැරියාවූ; තස්‍ය උපරිෂ්වාත්, ඒ රුධිරය

44. ප්‍රහාරමූර්ච්ඡාපගමෙ රථස්ථාඃ
ශතෘනනුපාලභ්‍ය නිවර්තිනාශ්වාන්
යෙඃ සාදිතා ලක්ෂිතපූර්වකෙතූං-
ස්තානෙව සාමර්ෂිතයා නිජඝ්නූඃ.

45. අප්‍යඞ්මාගෙඝ පරබාණලූනා
ධනුර්භෘතාං හස්තවතාං පෘෂත්කාඃ
සම්ප්‍රාප්තුරෙවාත්මජවානුවෘත්ත්‍යා
පූර්වාඞ්භාගෙඃ ඵලිගිඃ ශරව්‍යම්.

මත්තෙහි; පවනාවධූතඃ, වාතයෙන් පහරනලද්දාවූ; සඃ රෙණූඃ, ඒ ධූලිතෙම; අඞ්ගාරශෙෂස්‍ය, අඟුරු ශෙෂකොට ඇති; හුතාශනස්‍ය, ගින්නක්හුගේ; පූර්වොත්ථිතඃ, පළමුව නැංගාවූ; ධූමඃ ඉව, දුමක් මෙන්; ආබභාසෙ, බැබළී. [භූමියෙහි ගලායන ලෙයින් ඉල්පුණාවූ රජස සුළඟින් එවුකුරුවූයේ සහළඟුරු රැසකින් නික් මෙන දුමක්සේ බැබළුණේය යනු භාවයි.]

44 රථස්ථාඃ, රථිකශ්‍රොධයෝ; ප්‍රහාරමූර්ච්ඡාපගමෙ, පහරින් හට ගත් මූර්ඡාව පහවූ කල්හි; නිවර්තිනාශ්වාන්, නවත්වනලද [ආපසු හරවනලද] අශ්වයන් ඇති; යත්තෘන්, සාරථින්ම; උපාලභ්‍ය, [අයහපතක් කරනලදැයි] නිග්‍රහකොට; යෙඃ, යම් හට කෙනකුන් විසින්; සාදිතාඃ, (තුමූ) පහරනලද්දාහුද; ලක්ෂිත පූර්ව කෙතූන්, පළමු දක්නාලද ධ්වජ ඇති හෙවත් හඳුනනලද්දාවූ; තාන් එව, ඔවුන්ම; සාමර්ෂිතයා, කොපසහිත බැවින්; නිජඝ්නූඃ, පහළහ.

යුඛයෙහි පහර ලැබ මූසපත්ව වැටුණවුන් අන්තැනකම ගෙනගොස් රැකගැන්ම සාරථිධර්මයක්හෙයින් "ප්‍රහාරමූර්ච්ඡාපගමෙ"යි කීහු.

45 අඞ්මාගෙඝ, අඞ්මඝෙඝිදි=(අතර මහදී); පරබාණලූනාඃ අපි, සතුරන්ගේ ශරයෙන් සිඳිනලද්දාවූවද; හස්තවතාම්, දක්ෂවූ; ධනුර්භෘතාම්, ධනුර්ධරයන්ගේ; පෘෂත්කාඃ, ශරයෝ; ආත්මජවානුවෘත්ත්‍යා, සවකිය වෙගානුබන්ධිය හෙතුකොටගෙන; ඵලිගිඃ, ලොහොමුවා අක් ඇති (ලොහොතල ඇති); පූර්වාඞ්භාගෙඃ, පූර්වවූ අඞ්භාගයන් කරණකොටගෙන; ශරව්‍යම්, ඉලැක්කියම; සම්ප්‍රාප්තුඃ එව, පැමිණියෝමය. [අතරමහදී බිඳුණු ශරයෝද මැද නොනැවත අඞ්ගයකින් ඉලැක්කියටම පැමිණියෝය යනු භාවයි.]

46. ආඩොරණානාං ගජසනනිපාතෙ
ශිරාංසි වක්‍රෙනීනිශිතෙනස ක්‍ෂුරාග්‍රෙඃ
හෘතානාපි ශෙෂනනඛාග්‍රකොවි-
ව්‍යාසකතකෙශානි විරෙණ පෙතුඃ.

47. පූර්‍වං ප්‍රහර්‍තීතා න ජඝාන භූයඃ
ප්‍රතිප්‍රහාරාක්‍ෂමමශවඝාදි
තුරඛමසකඛිනිඝණණදෙහං
ප්‍රත්‍යාශවශයනං රිපුමාවඝාඛඝ.

48. තනුත්‍යජාං වර්‍මහෘතාං විකොශෙ-
ඊහතසු දනෙතඝවඝිහිඃ පතද්ග්‍හිඃ
උද්‍යතනමඝනිං ශමඝාමබභූවු-
ගිහජා විවිඝනාඃ කරශිකරෙණ.

---

46 ගජසනනිපාතෙ, හඝ්‍ඝියුඛයෙගිදි; නිශිතෙඃ, තියුණුවු; ක්‍ෂුරාග්‍රෙඃ, [එහෙයින්ම] කරඅගට බදු අක් ඇත්තාවූ; වක්‍රෙඃ, වක්‍රාකාර ආයුධවිශෙෂයෙන්; හෘතානි අපි, කපනලද්දාහු නමුත්; ශෙෂනනඛාග්‍රකොටිව්‍යාසකතකෙශානි-ශෙෂනන්‍යඛාග්‍රකොටි, ඌකුසුවන්ගේ නිය අක් කෙළවරෙහි; ව්‍යාසකතකෙශානි, බැඳුණු හිසකේ ඇත්තාවූ; ආඩොරණානාම් ශිරාංසි, හස්ත්‍යාරොහයන්ගේ ශිරීෂයෝ; විරෙණ, කලෙකින්; පෙතුඃ, බිම වැටුණාහුය. [හිස් වැටීමට පළමුව එහි නැඟි පසුව ඉගිලයන්නාවූ ඌකුසුවන්ගේ නිය පොතු කෙළවර හිසකේරැදීම විරපාතයට හෙතු විය යනු භාවයි.]

47 පූර්‍වං ප්‍රහර්‍තීතා, පළමුව පහර දෙන්නාවූ; අඝවඝාදි, අඝවා රොහතෙම; ප්‍රතිප්‍රහාරාක්‍ෂමම්, පෙරළා පහර දීමෙහි අසමර්‍ථවූ; තුරඛමසකඛිනිඝණණදෙහම්, අසුපිටහුන් සිරුර ඇති [මුඝ පත්වූය යිසේයි]; රිපුම්, සතුරා; භූයඃ, නැවත; න ජඝාන, නොපහළේය; [වැළි එකෙක් ඇති] ප්‍රත්‍යාඝවඝනම්, නැවත ජීවත් වන්නහු; ආවඝාඛඝ, කැමැති වී. [ආයුධයෙන් පිඩාවට පැමිණියහු නැවත නොපෙළන්නේය යනු ධර්‍මඝාසෙත්‍රාකත හෙයිනි.]

48 තනුත්‍යජාම්, දෙහත්‍යාග කරන්නාවූ හෙවත් ශරීරාඝා නැත්තාවූ; වර්‍මහෘතාම්, සන්නඛයොධයන් සමඛන්ධවූ; විඝතසු දනෙතඝු, මහත් හස්ති දන්තයන්හි; පතද්ග්‍හිඃ, සැමෙන්නාවූ; විකොශෙඃ, [එහෙයින්] තොපුවෙන් නිකුත්වූ; අසිභිඃ, කඩුවලින්; උද්‍යතනම්, නැංඝාවූ; අඝනිම්, ගින්න; විවිඝනාඃ, බිය පත්වූ; ගජාඃ, හස්තිහු; කරශිකරෙණ, සොඬදියපොදින්; ඝමඝාම් බභූවුඃ, සන්සිඳුවූහ.

49. ශිලිමුඛොතකෘත්තශිරඃඵලාඪ්‍යා
චූතෛඃ ගිරසෙන්‍රශවඤ්ඤකොතරෙව
රණක්ෂිතිඃ ශොණිතමද්‍යකුල්‍යා
රරාජ මෘත්‍යොරිව පානභූමිඃ.

50. උපානතසෙවීනිඃකුඤිතං විහඞ්ගෛඃ
රාක්ෂිප්‍ය නෙත්‍රඃ පිශිතප්‍රියාපි
කෙයූරකොටික්ෂතනාලුදෙශා
ශිවා හුජවේදමපාවකාර.

51. කශවිද්විඡන්බඩඝහෘතොත්තමාඞඃ
සද්‍යෝ විමානප්‍රභුතාමුපෙත්‍ය
වාමාඞඝසංඝකතසුරාඞඝනඃඝං
නෘත්‍යන් කවඞ්කං සමරෙ දදර්ශ.

---

49 ශිලිමුඛොතකෘත්තශිරඃඵලාඪ්‍යා-ශිලිමුඛ, ගිරවත්; අතක්‍ෘත්ත, කපනලද; ශිරඃ ඵල, ඔස්තමැති ඵලයෙන්; ආඪ්‍යා, යුක්තවූ; චූතෛඃ, ගිලිනුණාවූ; ශිරසෙන්‍රඃ, ඔස්වෙථම් කරණකොටගෙන; වඤ්ඤකොත්තරා ඉව, පානපාත්‍ර අධිකකොට ඇත්තක් බඳුවූ; ශොණිතමද්‍යකුල්‍යා, රුධිර තමැති මදුයාගේ ප්‍රවාහ ඇත්තාවූ; රණක්ෂිතිඃ, යුද්ධභූමිතොමෝ; මෘත්‍යොඃ, මරුනුගේ; පානභූමිඃ ඉව, අවන්බිම (සුරාපානභූමිය) මෙන්; රරාජ. බැබළෙ.

ශොණිතාත්මෙව මද්‍යං ශොණිතමද්‍යම්, තස්‍ය කුල්‍යාඃ සන්‍තඃ සා ශොණිතමද්‍යකුල්‍යා-කර්මධාරයගබ් බහුව්‍රීහියි.

50 උපානතසෙවීඃ, දෙකෙළවරෙහි; විහඞ්ගෛඃ, පක්ෂීන් විසින්; නිඃකුඤිතම්, කඩතලද; භුජවේදම්, බාහුබණඩය; නෙත්‍රඃ, ඒ පක්ෂීන්ගෙන්; ආක්ෂිප්‍ය, උදුරාගෙන; පිශිතප්‍රියා අපි, මාංසයෙහි ලොල්වූද; ශිවා, සිවල්දෙන්තොමෝ; කෙයූරකොටික්ෂතනාලුදෙශා-කෙයූරකොටි, අඟුපලඳනා කෙළවරින්; ක්ෂත, ව්‍රණිතවූ; නාලුදෙශා, තලුපෙදෙස් ඇත්තී; අපාවකාර, ඉවත්කලා.

"අපාවකාර" යනු අපආඞ්පූර්‍ව "කෘඤ=වික්ෂෙපෙ" යන්නහු කෙරෙන් හෝ "ඩු කෘඤඃ=කරණෙ" යන්නහු කෙරෙන් ලිපි ප්‍රත්‍යයාගයි.

51 විඡන්බඩඝහෘතොත්තමාඞඃ, සතුරාගේ කඩුවෙන් කපනලද ඔස් ඇති; කශවිත්, කිසියම් විරයෙක්තෙම; සද්‍යඃ, එකෙණෙහි; විමානප්‍රභුතාම්, විමානාධිපතිබවට (දෙවිබවට); උපෙත්‍ය, පැමිණ; වාමාඞඝසංඝකතසුරාඞඝනඃ, වම්අඇතයෙහි වැළඳගත් දෙවඟනක

52. අන්‍යොන්‍යසූනොර්නමථනාදභූතාං
තාවේව සූතෞ රථිනෞ ච කෞවිත්
ව්‍යශෙවෞ ගදව්‍යායතසංප්‍රහාරෞ
භයනායුධෞ බාහුවිමර්දනිෂ්ඨෞ.

53. පරසපරෙණ ක්ෂතයොඃ ප්‍රහර්තෘ-
රුතක්‍රානතවායෙවාඃ සමකාලමෙව
අමතීත්‍යභාවෙ'පි තයොශවිදූසි-
දෙකාසරඃප්‍රාණිතයොර්විවාදඃ.

54. ව්‍යූහාවුභෞ තාවිතරෙතරඝ්නාද්-
භඩඃ ජයඝ්වාපතුරව්‍යවසථම්
පශවානපුරොමාරුතයොඃ ප්‍රවෘඩෞ
පඪ්‍යාඝවානෙත්‍යව මහාණ්ණවොර්මී.

ඇත්තේ; සමරෙ, යුබහූඛියෙහි; නෘත්‍යත්, නටන්නාවූ; සඛම්, සඛියවූ; කවඬිම්, ක්‍රීඩාසහිත ඛිස්නැති සිරුර; දදර්ශ, දිටි.

"කවඬොඃ 'සත්‍රී ක්‍රියායුක්තාමපමූඩිකලෙවරම්" යනු අභිධානයයි.

52 කෞවිත්, කිසියම් වීරයෝ දෙදෙනෙක්; අන්‍යොන්‍යසූතොනර්ථනාත්, ඔවුනොවුන් පිළිබඳ රිසැටුවන් දෙදෙනාගේ මිය යාමෙන්; තෞ එව, ඔහු දෙදෙනම; සූතෞ, සාරථිහුද; රථිතෞව, රථික යොධයොද; අභූතාම්, වූහ; තෞ එව, ඔහු දෙදෙනම; ව්‍යශෙෂෞ, නටුවාවූ අසුන්ඇත්තාහු; ගදව්‍යායතසම්ප්‍රහාරෞ, දොනදෙයෙන් දික්සුද කරන්නෝද; [අභූතාම්, වූහ;] භයනායුධෞ, බිදිඛිය ගදයුධ ඇති (ඔහු දෙදෙනම); බාහුවිමර්දනිෂ්ඨෞ [අභූතාම්], බාහුවිමර්දියෙහි විනාශය ඇත්තෝද වූහ මෙවන් බාහු යුඬයෙහි උනුන් පැහැර මියඛියෝද වූහ.

53 පරසපරෙණ, ඔවුනොවුන් විසින්; ක්ෂතයොඃ, වුණිතවූ ශරීර ඇති; සමකාලම් එව, එකවිටම; උතක්‍රානතවායෙවාඃ, නැංගාවූ ප්‍රාණවායු ඇති; එකාසපරඃප්‍රාණිතයොඃ, පතකලද එක්දෙවඟ නක් ඇත්තාවූ හෙවත් එකදෙවඟතක කෙරෙහි පැතුම් ඇත්තාවූ; කයොශවිත් ප්‍රහර්තෘඃ, කිසි යොධයන් දෙදෙනකුන්ගේ; අමතීත්‍යභාවෙ අපි, දෙවසයෙහිදු; විවාදඃ, කලහයෙක්; ආසීත්, වී. [වීරයන් දෙදෙනකුන් එක්දෙවඟතක පැතීමෙන්වූ ඛඩරයෙක් දෙව්බැවිහිද උපත යනු භාවයි.

54 තෞ උභෞ ව්‍යූහෞ, ඒ සෙනාසමූහයෝ දෙදෙන; පශ්චාත් පුරොමාරුතයොඃ, පසුපෙර මාරුතයන් දෙදෙනාගේ; පඪ්‍යාඝ

55. පරෙණ හතෙනාපි බලෙ මහෞජාඃ
සසාවජඃ ප්‍රත්‍යරිසෛන්‍යමෙව
ධූමො නිවර්තේත්‍යත සම්භරණෙන
සතඝතු කක්ෂඝතන එව වහනිඃ.

56. රථී නිෂඩගී කවචී ඛඩ්ගමාන්
දූපතඃ ස රාජන්‍යකමෙකවීරඃ
නිවාරයාමාස මහාවරාහඃ
කලපක්ෂයොවෘතකමිවාර්ණවාමහඃ.

57. ස දක්ෂිණං තූණමුඛෙන වාමං
ව්‍යාපාරයන් හස්තමලක්ෂ්‍යතාජෞ
ආධාවතීර්ණඃඃවා සඝාදඝස්‍ය සොඩු-
ර්මෙමාවිවිව බාණාන් සුසුවෙ පිසුඤනාන්.

වෘත්තය්‍යා, පිළිවෙළින් පැවැත්මෙන්; ප්‍රවෘඩෙෂ, ප්‍රකර්ෂයෙන් වැවුණාවූ; මහාණ්ණවොර්මි ඉව, මහාසාගරතරඞ්ගයන් දෙදෙනකු මෙන්; ඉතරෙතරරසමාත්, ඔවුනොවුන්ගෙන්; අව්‍යවසථ්‍ම්, ව්‍යවසථ්‍යා රහිතවූ (අනිශ්චිතවූ); ජයම්, ජයවද; භඞ්ගච, පරාජයවද; ආපතුඃ, පැමිණියහ.

55 බලෙ, සවකීය සෙනාව; පරෙණ, ශත්‍රුසෛන්‍යයවිසින්; හතෙනා අපි, බිඳිනාලද කල්හිදු; මහෞජාඃ, මහත්බල ඇත්තාවූ; අජඃ, අජකුමාරතෙම; අරිසෛන්‍යම් ප්‍රති එව, සතුරුසෙන් ඉදිරිය වම; ධයෙත්, ගියේය [ඒ එසේමැයි]; සම්භරණෙන, සුළඟ විසින්; ධූමඃ, ධූමයතෙම; නිවර්තේත්‍යත, [කක්ෂයෙන්] පහකරනුලැබෙතුදු; වහනිඝතු, ගින්න වනාහි, යතඃ, යම්නැතෙක්හි; කක්ෂඃ, තෘණය වේද; තතඃ එව, එහිම [පවතී]

56 රථී, රථාරූඪවූ; නිෂඩගී, ගියවුරු ඇත්තාවූ; කවචී, සන්නාහ සන්නඬවූ; ධනුෂ්මාන්, ධනුර්ධරවූ; දූපතඃ, [සඞ්ග්‍රාමයෙහි] දීපිතවූ; එකවීරඃ, අසහායශූරවූ; සඃ, ඒ අජකුමාරතෙම; රාජන්‍යකම්, රාජසමූහයා; මහාවරාහඃ, වරාහාවතාර ඇති විෂ්ණුතෙම; කලපක්ෂයෙ, කල්‍යානතකාලයෙහි; උද්වෘතතම්, උදහනව පැවැත්තාවූ (වෙරළ ඉක්ම ගියාවූ; අර්ණවාමහඃ ඉව, සාගරජලය මෙන්; නිවාරයා මාස, වැළැක්වී.

57 සඃ, ඒ අජකුමාරතෙම; ආපෙජෞ, සඞ්ග්‍රාමයෙහි; දක්ෂිණං භසතම්, දකුණත; තූණමුඛෙන, තිහවුරු විවරයෙන්; වාමම්, ඉතා

58. ස රොෂදණ්ඩාධිකලොභිනොලඤ්ඣ-
ව්‍යකෙතාඞ්ගවරෙඛාභ්‍රුකුටීභිරුග්‍රෛඃ
තඤ්ජාර ගාං හලලනිඛාතතඛඛෙණෛර්-
හුඞ්කාරගර්භෛර්මිඝතාං ශිරොභිඃ.

59. සඛේඛිලාඛෙර්චිරදප්‍රධානෛඃ
සඛීයුධෛඃ ඛණ්ඩිතගෙදිභිශ්ච
සඛ්ත්‍රසතෙනාන ච භූමිපාලා-
ඝනඝ්මින් ප්‍රජහ්‍රුරීයුධි සඞ්ඛ්‍යෙ එව.

යතපත්සේ; ව්‍යාපාරයන්, මෙහෙයවන්නේ; අලඤ්ඣත, දක්නා ලැබී (සරසඞ්ගානාදීනු දුකඛත කොහැකිවුන සියේසේයි); ඛොඛුඃ, යුද කරුවු; අඝ්ඣ, මේ අජකුමාරයාගේ; සඛෘත්, එක්වරක්; ආකණ්ණ කෘෂ්ඨා, කන දක්වා අදිනලද්දාවූ; මොඝජීවී, දුනුදිඝතොමෝ; රිපූඤ්ඣාන්, සතුරන් ඛඝන්නාවූ; බාණාන්, වාණඝන්; සුඝ්‍රුවේ ඉව, ප්‍රඝව කළාක් මෙනි. [මෙහි ඉවණ්ඩය එන්ප්‍රෙක්ෂාව්‍යජකයි.]

58 සඃ, ඒ කුමාරඝතෙම්; රොෂදණ්ඩාධිකලොභිඝතාඛෙඣඃ-රොෂ දණ්ඩ, ක්‍රොධඝෙන් ඩැහැඟන්නාලද; අධිකලොභිඝතොඛෙඣඃ, එඛෙ සින් ඉතා රතුවූ දෙනොල් ඇති; ව්‍යකෙතාඞ්ගවරෙඛාභ්‍රුකුටීඃ— ව්‍යකත ප්‍රකටවූ; උඤ්ඣවරෙඛා, උඩුකුරු රෙඛා ඇති; භ්‍රුකුටීඃ, බැම බිඳුම්; වඛද්භිඃ, උපුලන්නාවූ; හලලනිඛාතතඛඛෙණෛඃ-හලලනි ඛාතඝ, හලලනම් නිවෙසෙසින් සිඳිනලද; තඛණෛඃ, බොටුඇති; හුඞ්කාරගඛෛඃ, හුං ඝත අනුකරණ සහිතවූ; මිඝතාං ශිරොභිඃ, සතුරන්ගේ ශිෂීයෙන්; ගාම්, පෘථිවිඝ; තඤ්ජාර, ගැවසුයේඝ= [සතුරන්ගේ හිසින් පොළොව වසාලිඝ යිසේයි.]

59 චිරදප්‍රධානෛඃ, ඇතුන් ප්‍රධානකොට ඇති; සඛේඃ බලා ඛෙඞ්ගඃ, සිඝලු සිවුරඟ සෙනඟින්ද; කණ්ඩිතගෙදිභිඃ, සඝ්ඣාන බිඳින සුලුවූ; සඛීයුඛෙඞ්ඝ්, සිඝලු අවියෙන්ද; සඛ්ත්‍රසතෙනඝ ච, මුළු එඝ්ඣානයෙන්ද; සඛේ එව භූමිපාලාඃ, සියලුම රජදරුවෝ; යුධි, යුඛඛෙහි; තඤ්මින්, ඒ අජකුමරහු කෙරෙහි; ප්‍රජහ්‍රුඃ, පහළඝ (ඕඝට පහර දුන්හයි සේයි).

සිඝලු තන්හි සියලු කාරකයන්ගේ ශකතිඝ ලැබෙඝ නෙයින් කර්මයඝවද ආධාර ච්‍යක්ෂායෙහි සපඝම් වේ. කිඝකලද මැයි:—

"අනෙඛශකතියුඛතඝ ච්‍යවස්ඣානෙඛඛණ්ඩිඃ
සඛිද සඛීථාභාවාන් ඛඛවන් කිඤ්චිච්‍යක්ෂ්‍යතෙ" යි.

60. සෝ'ඤ්ජුවෘත්තේශ්වරජනරථඃ පරෙඝාං
ධ්වජාග්‍රමාත්‍රෙණ බහුවලක්ෂඃ
නිහාරමගෙණා දිනපූර්වභාගඃ
කිඤ්චිත්ප්‍රභාගෙන විවස්වතෙව.

61. ප්‍රියංවදූන් ප්‍රාපනමයෙෂ කුමාරඃ
ප්‍රායුඞ්ක්ත රාජඤ්චධිරාජසූනුඃ
ගාඞ්ගිම්මඤ්ඤං කුසුමාසන්‍රකාතනඃ
ප්‍රඤ්චාපනං ඝඨ්පානිවාතනලෝලඃ.

62. තතෝ බහුඤ්ඤකෂිණමූඪහඤ්ඤ-
මෙකාංඝපඨ්‍යඤ්ඤගිරඤ්ජාලම්
තඤ්ඤෝ ධ්වජඤ්ඤමහනිඤ්ඤණාදෙහං
නිද්‍රාවිඛෙඤං නරදෙවඤ්ඤෙනඤ්ඤම්.

---

60 පරෙඝාම්, සතුරන්ගේ; අඤ්ජුවෘත්තේඃ, අවිකලවූ යෙන්; ශීඝ්‍රරථඃ, වැසුනු රථ ඇති; සඃ, ඒ අජකුමාරතෙම; නිහාරමගෙණඃ, පින්තෙහි ගැවසුණාවූ; දිනපූර්වභාගඃ, ප්‍රාතඃකාලය තෙම; කිඤ්චිත් ප්‍රභාගෙන, මඳක් පැහෙන්නාවූ. විවස්වතා ඉව, සූර්‍යයා කරණකොට මෙන්; ධ්වජාග්‍රමාත්‍රෙණ, දඬකෙළවර පමණෙකින්; ලක්ෂඃ බහුව, සැලකියහැකි වී.

61 අධිරාජසූනුඃ, මහාරාජපුත්‍රවූ; කුසුමාසන්‍රකාතනඃ, අතඩබයා මෙන් සුඳුරවූ; ඝටපානිවාතනලෝලඃ, නින්දෙහි ලොල්තුවූ; අසෞ කුමාරඃ, මේ අජකුමාරතෙම; ප්‍රියංවදූන්, [පෙරකිඹකලද] ප්‍රියංවදනම් ගණිකීයා කෙරෙන්; ප්‍රාපනම්, ලබනලද; ගාඞ්ගිම්, ගණිකීදෙවතාකවූ; ප්‍රඤ්චාපනම්, නිද්‍රාජනකවූ; අසූම්, ආශ්‍රධඃ; රාජසූ, රජුන් විෂයෙහි; ප්‍රායුඞ්ක්ත, යෙදී.

මෙහි ප්‍රථම පාදයඃ—"ප්‍රියංවදූන් ප්‍රාපනමථප්‍රියාගීඃ" හිද සුසඞ්ඛතයේ බොහෝ පොත්හි පැතේ.

62 තතඃ, ඉක්බිති; බහුඤ්ඤකෂිණමූඪසඤ්ඤම්, දුනුදිය ඇදීමෙහි නොයෙදුණු අන් ඇති; එකාංඝපඨ්‍යඤ්ඤගිරඤ්ජාලම්—එකාංඝ, එක්අංඝයෙක්හි; පඨ්‍යඤ්ඤ, එලෙන්නාවූ; ගිරඤ්ජාලම්, හිස්වෙළුම් සමූහ ඇති; ධ්වජඤ්ඤමහනිඤ්ඤණාදෙහම්, ධ්වජඤ්ඤමහඤ්ඤන්හි වැතිර ගත් ශරීර ඇති; නරදෙවඤ්ඤෙනඤ්ඤම්, රාජසමූහයතෙම; නිද්‍රා විඛෙඤම්, නිද්‍රාපරවශ වැ; තඤ්ඤෝ, සිටියේඤ.

63. තතඃ ප්‍රියොපාත්තරසෙ'ධරොෂෂෙ
නිවෙශ්‍ය දධ්මෞ ජලජං කුමාරඃ
තෙන සඛහස්තාජ්ජිතමෙකවීරඃ
පිබන් යශොමූර්තමිවාබභාසෙ.

64. ශඞ්ඛස්වනානිඝ්නතයා නිවෘත්තා
සඃ සන්නහත්‍රූං දදෘශුඃ සඛොධාඃ
නිමීලිතානාම්ව පඞ්කජානාං
මධ්‍යෙ සඵුරන්තං ප්‍රතිමාශශාඞ්කම්.

65. සශොණිතෙනෙෂුහතෙන ශිලිමුඛාග්‍රෙ-
නීනික්ෂෙපිතාඃ කෙතුෂු පාර්ථිවානාම්
යශොහරං සම්ප්‍රති රාඝවෙණ
න ජීවිතං වඃ කෘපයෙති වර්ණිනඃ.

---

63 තතඃ, ඉක්බිති; කුමාරඃ, අජකුමාරතෙම; ප්‍රියොපාත්ත රසෙ-ප්‍රියා, ප්‍රියාවූ ඉඳුමතිය විසින්; උපාත්තාරසෙ, ආත්මාද කර වනලද මාධුර්‍යඃ ඇති; අධරොෂෂෙ, තවිතොලෙහි; ජලජම්, ශඞ්ඛය; නිවෙශ්‍ය, පිහිටුවා; දධ්මෞ, පිම්බිය; තෙන, ඒ [ඔසුවෙහි තැබූ] ශඞ්ඛයෙන්; එකවීරඃ, අසහාය වීරවූ අජකුමාරතෙම; සවහස්තාජ්ජි තම්, සවකිය හස්තයෙන් රැස්කරතලද්දවූ; මූර්තිම් යශඃ, මූර්ති මත් කීර්තිය; පිබන් ඉව, පානය කරන්නාකු මෙන්; ආබභාසෙ, බැබළි; [කීර්තියද ධවලභෙයින පානු හාවයි.]

64 ශඞ්ඛස්වනානිඝ්නතයා—ශඞ්ඛස්වන, [අජකුමරහුගේ] සඤ් හඬ; අභිඝ්නතයා, හඳුනාය බැවින්; නිවෘත්තාඃ, පෙරළා ආවාවූ [පළමු පලාගොස් ආපසු පැමිණියාවූ]; සඛොධාඃ, සවකීය යොධ යෝ; සන්නහත්‍රූම්, නිදහ සතුරන් ඇන්නාවූ; තම්, ඒ අජකුමා රයා; නිමීලිතානාම්, හැකුළුණාවූ; පඞ්කජානාම් මධ්‍යෙ, පියුම් අතු රෙහි; සඵුරන්තම්, බබළන්නාවූ; ප්‍රතිමාශශාඞ්කම් ඉව, පිළිබිඹු සඳමඬල මෙන්; දදෘශුඃ, දුටහ.

ප්‍රතිමා චාසෞ ශශාඞ්කශ්චෙති ප්‍රතිමාශශාඞ්කඃතම්-යි සමාස වාක්‍යයි.

65 සම්ප්‍රති, දැන්; රාඝවෙණ, රඝුපුත්‍රයා විසින්; [හෙ රාජාතඃ!, පින්වත් රජුනි!;] වඃ, තොපගේ; යශඃ, කීර්තිය; හෘතම්, ගන්නා ලද්දෙය; ජීවිතම්, ජීවිතය [වූ කලි; කෘපයා, කරුණායෙන්; න හෘතම්, නොගන්නාලද්දේය (අඝකතියකින් නොවෙයිසේයි);

66. ස චාපකොටිනිහිතෛකබාහුඃ
ශිරඝ්නනිඃඝකෂිණභින්නමෞලිඃ
ලලාටබඩශ්‍රමවාරිබින්දු-
ඛ්ගිනාං ප්‍රියාමෙත්‍ය වචෝ බභාෂෙ.

67. ඉතඃ පරානභීඝභාග්‍යශඝ්නාන්
වෛදර්භි! පශ්‍යානුමතා මයා'සි
එවංවිධෙනාහවවෙෂ්ටිතෙන
තං ප්‍රාප්‍යසෙ හඝ්නගතා මමෛගිඃ.

68. තඝ්‍යාඃ ප්‍රතිමඝුවිභවාවිෂාදාන්
සද්‍යෝ විමුඝ්නතං මුඛමාබභාසෙ
නිඃශ්වාඝවාඝුපාපගමාන් ප්‍රපන්නඃ
ප්‍රඝාදමාඝ්ඝම්වාතමදර්ශඃ.

ඉති, මෙබඳුවූ; වර්ණ්‍යාඃ, අක්ෂරයෝ (අර්ථප්‍රතිපාදක වාක්‍යයයි සේයි); සඝනාණිතෛඃ, ලේවැකුණාවූ; ශිලිමුඛාඝ්‍රෛඃ, ශරාග්‍රඝන් කරණකොටගෙණ; තෙන, [ප්‍රයොජකවූ] ඒ අජකුමරහු විසින්; පාර්ථිවානාම්, රජුන්ගේ; කෙතුභූ, ධ්වජස්ථානීයයන්හි; නිඃක්ෂිපිතාඃ, (ප්‍රයොජ්‍යවූ අන්‍යයන් ලවා) පිහිටුවනලද්දාහුද; (ලිඛවනලදඝ යන අර්ථයි).

66 චාපකොටිනිහිතෛකබාහුඃ—චාපකොටිනිහිත, දුනු කෙළවර තැබූ; එකබාහුඃ, එක් අතක් ඇත්තාවූ; ශිරඝ්නනිඃඝකෂිණභින්නමෞලිඃ— ශිරඝ්නනිඃඝකෂිණ, හිස්වෙළුම පහවීමෙන්; භින්නමෞලිඃ, ලිහිල්වූ කෙඟබඳ ඇති; ලලාටබඩශ්‍රමවාරිබින්දුඃ, නළලෙහි බැඳුණාවූ ඩහබිඳු ඇති; සඃ, ඒ අජකුමාරතෙම; භිතාම්, බියපත්වූ; ප්‍රියාම්, ඉන්දුමතිය කරා; එත්‍ය, පැමිණ; වචඃ, (මේ) තෙපුල; බභාෂෙ, කි. [කෙබඳු තෙපුලක්ද? යත්-]

67 වෛදර්භි!, විදර්භරාජපුත්‍රිය!; ඉතඃ, දැන්; අභීඝභාගධෙඃශඝ්නාන්, ළඳරුවන් විසින් උදුරාගතහැකි අවි ඇත්තාවූ; පරාන්, සතුරන්; පශ්‍ය, බල; මයා, මාවිසින්; අනුමතා අසි, (දක්නට) අනුදන්නාලද්දෙහි; එහිඃ, මේ රජුන්විසින්; එවංවිධෙන, මෙබඳු නිද්‍රාසරූපවූ; ආහවවෙෂ්ටිතෙන, යුදකිරීමෙකින්; මම, මාගේ; හඝ්නගතා, අතට පත්වූවක් වැනිවූ; ඝම්, නී; ප්‍රාප්‍යසෙ, ප්‍රාප්තිනාකරනු ලැබෙනිද (පැහැරගනුලැබෙනිදැයි සේයි). ["එවං විධෙන" යි අත පැ දක්වීමෙන් උපහාසඝර්භිත වැ මෙඝ කියේයයි දතයුතු.]

68 ප්‍රතිමඝුවිභවාන්, සතුරන්ගෙන් හටගත්තාවූ; විෂාදාන්, බෙදඝෙන්; සද්‍යඃ විමුඝ්නතම්, එකෙණෙහි ඕදුණාවූ; නඝ්‍යාඃ මුඛම්,

69. හෘෂ්ටාපි සා හ්රීජිතා න සාක්ෂා-
මාගඃඃ සඛීනාං ප්‍රියමභ්‍යනන්දත්
සථලී නවාම්භඃ පෘෂතානිවෘෂථා
මයූරකෙකාගිරිවාබ්‍රවීන්දම්.

70. ඉති ශිරසි ස වාමං පාදමාධා ය රාඥ-
මුදවහදනවද්‍යාං නාමවඤ්චදපෙතඃ
රථතුරගරථෞඝිඝනස්‍ය රුඤ්ජාලකාග්‍රා
සමරවිජයලක්ෂ්මීඃ සෙව මූර්තිනාබභූව.

ඇයගේ මුහුණතෙම; නිඃශ්වාසවාෂපාපගමාත්, නිඩුහුරු ඵුණුසුම පහවීමෙන්; ආතමීයං ප්‍රසාදම්, සවකීය නිර්මලත්වයම; ප්‍රපන්නඃ, පැමිණියාවූ; ආතමදර්ශීඃ ඉව, කැටපතක් මෙන්; ආබභාසෙ, බැබළී.

69 සා, ඒ ඉන්දුමතිතොමෝ; හෘෂ්ටා අපි, [සවාමීහුගේ පුරුෂකාරයෙන්] සතුටුවුවද; හ්රීජිතා, ලජ්ජාව විසින් දිනනලද්දී (ලජ්ජාන්විත හෙයිනැයි සේයි); ප්‍රියම්, සවාමීවූ අජකුමරහු; සාක්ෂාත්, ඉදිරියෙහි; න අභ්‍යනන්දත්, නොමෝ නොපැසසූ. [වැළී එකෙක් ඇති.] නවාම්භඃපෘෂතානිවෘෂථා—නවාම්භඃපෘෂත, අලුත් දියබිඳුන් විසින්; අභිවෘෂථා, තෙමනලද; සථලී, ගොඩබිම් නොමෝ; අබ්‍රවීන්දම්, මෙඝසමූහයහට; කෙකාගිඃ ඉව, මයුරනාදයෙන් මෙන්; සඛීනාම්, සහඵ සත්‍රීන්ගේ; වාගභිඃ, තෙපුලින්; [අභ්‍යනන්දත්], පැසසූ (සතුටුකරවූය යීමෙයි).

70 අවඤ්චත් අපෙතඃ, ගැරහියයුත්තෙන් නොරවූ හෙවත් නිර්දොෂවූ; සඃ, ඒ අජකුමාරතෙම; ඉති, මෙසේ; රාඥම්, රජුන්ගේ; ශිරසි, ඔසකයෙහි; වාමං පාදම්, වම්පය; ආධාය, තබා; අනවද්‍යාම්, දොෂරහිතවූ; නාම්, ඒ ඉන්දුමතිය; උදවහත්, කැඳව; ආයේය හෙවත් තමා අයත්කෙළේය; තස්‍ය, ඒ අජකුමාරයාහට රථතුරගරථෞඝිඃ, රිය අස් රජයින්; රුඤ්ජාලකාග්‍රා, රළුවූ කියඹු ඇති; සා එව, ඒ ඉන්දුමතිතොමෝම; මූර්තිමතා, මූර්තිමත්වූ; සමරවිජයලක්ෂ්මීඃ බභූව, යුධය පිළිබඳ විජයශ්‍රිය වූවා.

71. ප්‍රථමපරිගතාපීක්ෂං රඝුඃ සහනිවෘත්තනං
විජයිනමභිනන්ද්‍ය ශලාඝ්‍යජාඝ්‍යාසමෙතම්
නදුපහිතකුටුම්බඃ ශානතිමාඝෝහාත්‍යුදෝ'භූ-
නන හි සති කුලඛුරේය සූත්‍යවංශ්‍යා ගෘහාය.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෝ
අජපාණිග්‍රහණං නාම සප්තමඃ සර්ගඃ.

අෂ්ටමඃ සර්ගඃ.

1. අථ තස්‍ය විවාහකෞතුකං
ලලිතං බිභ්‍රත එව පාර්ථිවඃ
වසුධාමපි හර්‍යගාමිනී-
මකරොදිඳුමතිම්වාපරාම්.

---

71 ප්‍රථමපරිගතාපීඃ, [අජකුමරහුගේ ඊමට] පළමුව දැනගත් විවාහවිජයරූපප්‍රවෘත්තයි ඇති; රඝුඃ, රඝුරජතෙම්; විජයිනම්, විජයශීලකතවූ; ශලාඝ්‍යජාඝ්‍යාසමෙතම්, පැසසියයුතු බිරින්දක ඇති යුක්තතව; සනිවෘත්තනම්, ප්‍රත්‍යාගමනය කළාවූ; තම්, ඒ අජකුමාරයාහට; අභිනන්ද්‍ය, ප්‍රශංසනය කොට (සතුටුව සිසේයි); තදුපහිතකුටුම්බඃ, ඒ අජකුමරහු කෙරෙහි පිහිටුවනලද කුටුම්බ ඇත්තේ; ශානතිමාඝෝහාත්සුකඃ, මොක්ෂමාගීගමනයෙහි උත්සාහඇත්තෙක්; අභූත්, වූයේය; හි, ඒ එසේමැයි; කුලඛුරේයී සති, කුලධුරය උසුලන්නකු ඇතිකල්හි; සූත්‍යවංශ්‍යාඃ, සූත්‍යවංශයෙහි වූවෝ; ගෘහාය, ගෘහස්ථාශ්‍රමය පිණිස; න, නොවෙත්. [රාජ්‍ය පාලනයට සුදුස්සකු ඇතිකල්හි සූත්‍යවංශිකයෝ ගිහිගෙහි නොවෙසෙත්, තපසට යෙත් යනු භාවයි.]

කාලිදාසකෘතෙඃ, කාලිදාස මහාකවිහුගේ කෘතිවූ හෙවත් එකම් මහාකවිහු විසින් විරචිතවූ ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ, ශ්‍රීමත් රඝුවංශ නම්ලද මහාකාව්‍යයෙහි; අජපාණිග්‍රහණං නාම, අජපාණිග්‍රහණයයි ප්‍රසිද්ධවූ; සප්තමඃ සර්ගඃ, සත්වන සඟ; ඉති, මෙසේකින් නිමිණේයි.

---

1 අථ, ඉක්බිත්තෙන්; පාර්ථිවඃ, (රඝු) රජතෙම; ලලිතම්, මනොඥවූ; විවාහකෞතුකම්, විවාහමඞ්ගලය අපේහෝ නොහොත් විවාහ

2. දුරිතෛරපි කර්තුමාත්මයාන්
ප්‍රශතෛන නෘපසූනවෝ හි යත්
තදුපසර්ගිතමග්‍රහීදජඃ
පිතුරාඥේති න භොගතෘෂ්ණයා.

3. අනුභූය වශිෂ්ඨසම්භෘතෛඃ
සලිලෛරේතෙන සහාභිෂේචනම්
විශදෛශ්වසිතෙන මේදිනී
කථයාමාස කෘතාර්තිතාමිව.

හස්තසූත්‍රය; බිභ්‍රතඃ එව, ධරන්නාම්වූ; තස්‍ය, ඒ අජකුමාරයාහට; අපරාම් ඉඤ්ඡුමතිම් ඉව, අනික් ඉඤ්ඡුමතියක මෙන්; වසුධාම් අපි, පෘථිවියද; ඝස්තගාම්නිම් අකරොත්, අත්පත්වූවක් කෙළේය.

මේ සර්ගයෙහි "වෛතාලීය" නම් වෘත්තයයි:—

"ෂුඩ් විෂමෙ'ෂ්ටෞ සමෙ කලාසඤ්ච සමෙ සුනේත්‍රා නිරන්තරාඃ
න සමා'ත්‍ර පරාශ්‍රිතා කලා වෛතාලීයෙ'යතෙ රලෞ ගුරුඃ"

යනු ලක්ෂණ හෙයිනි.

2 නෘපසූනවඃ, රාජපුත්‍රයෝතුමූ; යත්, යම් රාජ්‍යයක්; දුරිතෛඃ අපි, [විෂප්‍රයොගාදි] වළක්වනලද උපායයෙනුදු; ආත්මයාත් කර්තුම්, තමා අයති කරන්නට; ප්‍රශතෛන හි, උතුසාහ කෙරෙත්මද; උපසර්ගිතම්, [තෙමේම] ළඟ සිටියාවූ; තත්, ඒ රාජ්‍යය; අජඃ, අජකුමාරතෙම; පිතුඃ ආඥා ඉති, පියරජහුගේ ආඥාවය යන හෙතුවෙන්; අග්‍රහීත්, පිළිගත්තේය; භොග තෘෂ්ණයා තු, විෂයාශායෙන් වනාහි; න, පිළිනොගත්තේය.

"ආත්මනඃ අධිකම් ආත්මයාත්" යනු තඞ්කිතවිග්‍රහයි. සවාමි විශෙෂවාචිවූ ප්‍රාතිපදිකයාකෙරෙන් ඊශිතව්‍යය අභිධෙය කල්හි "තදධීනවචනෙ" යන සූත්‍රයෙන් කෘඟවසායියොඝයෙහි විඞ්ත සාති ප්‍රත්‍යයයි.

3 මෙදිනී, පෘථිවිතාමෝ [මෙහෙයිතොඝෝඝයිද හැඟේ]; වශිෂ්ඨ සම්භෘතෛඃ, වශිෂ්ඨමුනිනු විසින් සම්පාදිතවූ; සලිලෛඃ, ජලයෙන්; එතෙන සහ, ඒ අජකුමාරයා හා සමඟ; අභිෂේචනම්, අභිෂෙකය; අනුභූය, විඳ; විශදෛඃ ශ්වසිතෙන, ව්‍යක්තවූ ගර්ජිත යෙන් [සතුටුවූ උඩුහුරු නෙලනැයිද හැඟේ]; කෘතාර්තිතාම්, ගුණවත් සැමියකු ලැබීමෙන්වූ සඵලතාය; කථයාමාස ඉව, ප්‍රකාශ කළාක් මෙනි.

මෙපමණෙකින් පෙරරජුන්ගේ අපකර්ෂයෙක් නොදන්නා ලැබ්බ, ප්‍රශංසාපරත්වය හෙයිනි. "ඝඩීන්‍ද්‍ර ජයමන්විච්ඡෙත් පුත්‍රා දිච්ඡෙත් පරාජයම්"=සියලු තන්හිම ජය කැමැතිවන්නේය, පුත්‍රයා කෙරෙන් පරාජය කැමැතිවන්නේය යනු ශාස්ත්‍රාකන ලැබිනි.

4. ස බභූව දුරාසදඃ පරෛ-
ර්ගුරුණාථර්වවිදා කෘතක්‍රියඃ
පවනාග්නිසමාගමෝ හ්‍යයං
සඛිතං බ්‍රහ්ම යදස්ත්‍රතෙජසා.

5. රඝුමේව නිවෘත්තයෞවනං
තමමන්‍යත නර නරෙශ්වරං ප්‍රජාඃ
ස හි තස්‍ය න කෙවලාං ශ්‍රියං
ප්‍රතිපෙදෙ සකලාන් ගුණානපි.

6. අධිකං ශුශුභෙ ශුභංයුනා
විනයෙන මයමෙව සඛ්‍යතම්
පදමෘධමජෙන පෛතෘකං
විනයෙනාස්‍ය නවඤ්ච යෞවනම්.

---

4 අථර්වවිදු, අථර්වවෙදය දන්නාවූ; ගුරුණා, වශිෂ්ඨමුනිනුවිසින්; කෘතක්‍රියඃ, [අථර්ශොක්ත විධියෙන්] කරතලද අභිෂෙක සංස්කාර ඇති; සඃ, ඒ අජරජතෙම; පරෛඃ, සතුරන් විසින්; දුරාසදඃ, ළංවිය නොහැකියෙක්; බභූව, වී. [ඒ එසේමැයි] අස්ත්‍රතෙජසා, ක්ෂත්‍ර තෙජසින්; සඛිතම්, යුක්තවූ; යත් බ්‍රහ්මතෙජසෙක් වේද; අයම්, මේතෙම; පවනාග්නිසමාගමඃ හි, සුළං ගිනි දෙදෙනාගේ එක්වීමෙක්මැයි හෙවත් එක්වීම වැන්නේමැයි.

පවනශ්ච අග්නිශ්ච පවනාග්නී, තයොඃ සමාගමඃ පවනාග්නි සමාගමඃ-වාතවගහි තත්පුරුෂයි. "පවනාග්නි" යන මෙහි පූර්ව නිපාතශාස්ත්‍රය අනිත්‍යබැවින් "මන්‍යෙව හි" යන්නෙහි නියමිත පරිදෙන් ඝ්‍යන්තවූ අග්නිශබ්දයාගේ පූර්වනිපාතය නොවී.

5 ප්‍රජාඃ, [රටවැසි] ජනයෝ; නරෙශ්වර, අනිතව සවාමිවූ; තම්, ඒ අජරජහු; නිවෘත්තයෞවනම්, පෙරළා පැමිණි යොවුන්විය ඇති; රඝුම් එව, රඝුරජහුම (නොව); අමන්‍යන්ත, සිතුහ; [කුමක් හෙයින්ද?] හි, යම්හෙයකින්; සඃ, ඒ අජරජතෙම; තස්‍ය, ඒ රඝුරජහුගේ; කෙවලාම්, හුදකලාවූ; ශ්‍රියම්, ශොභාවට [පමණක්]; න, නොපැමිණියේද; [එකෙක් ඇති] සකලාන් ගුණාන් අප, [ශෞර්‍යශ්‍රීදක්ෂිණ්‍යාදි] සියලු ගුණයන්ටම; ප්‍රතිපෙදෙ, පැමිණියේද [එහෙයිනි]. [රඝුහුගේ ගුණයොගය ඇතිහෙයින් රඝුහුමැයි සැලකීම යුතුය යනු භාවයි.]

6 වයම් එව, දෙකෙක්ම; ශුභංයුනා, ශුභවත්වූ; විනයෙන, දෙකක් හා; සඛ්‍යතම්, යුක්තවූයේ; අධිකම්, වැඩියක්; ශුශුභෙ,

7. සදයං බුභුජේ මහාභුජඃ
සහසොවෙගමියං වුජෙදිනි
අවිරොපනතාං ස මෙදිනීං
නවපාණිග්‍රහණාං බධූමිව.

8. අහමෙව මතෝ මහීපතෙ-
රිති සර්වඃ ප්‍රකෘතිෂ්වව විනනෂත්
උදධෙරිව නිමනගාශතෙ-
ෂවහවනතාසය විමානනා කිවිත්.

හෙබි; [කුමක් කවරක් හාද? යත්-] පෙතෘකම්, පියහු කෙරෙහි ආවාවූ; සෘඩම්, සම්ඪවූ; පදම්, රාජ්‍යය; අජෙන, අජරජු හා ද; අස්‍ය, මේ අජරජහුගේ; තවං යෞවනම්, තවයොවුන්විය; විත යන ව, ඉන්ද්‍රිය විජය හාද [සඞ්ඛත විමසි].

ගුහපත්‍යර්ථවූ "ගුහම්" යන අව්‍යයා කෙරෙන් "අහං ගුහ සොඊයුස්" යන සූත්‍රයෙන් මත්ඪියෙහි යුස්ප්‍රත්‍යය විමෙන් "කල්‍යාණවාන්" යන අර්ථයෙහි "ගුහංයුඃ" යනු සිඞ්ඪයි. පිතුරාග තම් පෙතෘකම්-යොනිසම්බන්ධවාචි සෘකාරාන්ත ප්‍රාතිපදික පිතෘ ශබ්දයා කෙරෙන් "සෘතඤඪ්" යන සූත්‍රයෙන් "තත ආගතඃ" හා මේ අර්ථයෙහි ඪක්ප්‍රත්‍යයයි.

7 මහාභුජඃ, මහාබාහු ඇති; සඃ, ඒ අජරජතෙම; අවිරොපන තාම්, අලුත පැමිණියාවූ; මෙදිනීම්, පෘථිවිය; නවපාණිග්‍රහණාම්, අලුත් විවාහ ඇත්තාවූ; බධූම් ඉව, බිරින්දන මෙන්; සහසා, බලාත්කාරයෙන් (ස්ත්‍රීයාකළහොත්); ඉයම්, මේ පෘථිවිය හෝ බිරින්ද; උද්වෙගම්, භීතියට; වුජෙත් ඉති, පැමිණෙන්නීය යන හෙතුවෙන්; සදයම්, දයාසහිත වැ; බුභුජෙ, පරිභොග කෙළේ.

"භුජ=පාලනාභ්‍යවහාරයොඃ" යි භුජ්ධාතු පාලන අභ්‍යව හරණ දෙක්හි රුධාදිගණයෙහි පඨිතයි ඔහු කෙරෙන් "භුජොනවනෙ" යන සූත්‍රයෙන් අනවනයෙහි ඤෙවත් අපාලනයෙහි ආතමනෙපදය නියමිත හෙයින් "බුභුජෙ" යි කීහ.

8 ප්‍රකෘතිෂු, ප්‍රජාවන් අතුරෙහි; සර්වඃ, සියලු ජනතෙම; අහම් එව, මම්ම; මහීපතෙඃ, රජහු විසින්; මනඃ ඉති, සිතනුලබම්යි; අවිනනෂ්‍යන්, සිතී; උදඩෙ, සමුද්‍රය විසින්; නිමනගාශතෙෂු ඉව, සියගණන් ගඹාවන්; විෂයෙහි [එකකටත් අවමන් නොකිරීම] මෙන්; අස්‍ය, මේ රජහු විසින්; කිවිත්, කිසි ජනයකු කෙරෙහිදු; විමානනා, අවමන්කිරීමෙක්; න අභවත්, නොවී. [ඔම්හෙයකින් කිසිවෙකුත් අවමන් නොකරනුලැබේද එහෙයින් හැමදෙන "මම මැ මේ රජු විසින් දන්නා ලබම්"යි සිතිය යනු හාවයි.]

9. න ඛරා න ච ගුරුයා මෘදුඃ
පවමානඃ පෘථිවිරුහානිව
ස පුරස්කෘතමධ්‍යමක්‍රමෝ-
නමයාමාස නෘපානනුද්ධරන්.

10. අථ වීක්ෂ්‍ය රඝුඃ ප්‍රතීයිවිනං
ප්‍රකෘතිෂ්වාත්මජමාත්මවත්තයා
විෂයේෂු විනාශධර්මසු
ත්‍රිදිවස්ථෝඅපි නිඃස්පෘහෝ'භවත්.

11. ගුණවත්සුතරොපිතශ්‍රියඃ
පරිණාමේ හි දිලීපවංශජාඃ
පදවීං තරුවල්කවාසසාං
ප්‍රයතාඃ සංයමිනාං ප්‍රපෙදිරේ.

"මතඃ" යන තන්හි "මන=ඥානේ" යන ධාතුහු කෘදෙන් "මනිබ්බිදාපූජාශ්‍රථෙභ්‍යශ්ච" යන සූත්‍රයෙන් චර්තමානයෙහි කත ප්‍රත්‍යයයි. "කතස්‍ය ච වර්තමානේ" යි කතයොගයෙහි ෂෂ්ඨියි.

9 සඃ, ඒ අජරජතෙම; ගුරුයා, බොහෝසෙයින්; න ඛරඃ, ක්‍රූරද නොවිය; [ගුරුයා, බොහෝසෙයින්;] න ච මෘදුඃ, මොළොක්ද නොවිය; [වැළි එකෙක් ඇති] පුරස්කෘතමධ්‍යක්‍රමඃ, පෙරටු කරනලද මධ්‍යම ක්‍රම ඇත්තේ හෙවත් මැදුම්පිළිවෙල සෙවියේ; පවමානඃ, වාතයතෙම; පෘථිවිරුහාන් ඉව, වෘක්ෂයන් මෙන්; නෘපාන්, රජුන්; අනුද්ධරන්, නො උදුරමින්; නමයාමාස, නැමී= (නමඟට අවනත කෙළේය යුසේයි).

මෙහි කාමන්දක නීතිය මෙසේයි:—

"මෘදුශ්චෙදවමන්‍යෙත තීක්ෂ්ණාදුද්විජතෙ ජනඃ
තීක්ෂ්ණශ්චෙව මෘදුශ්චෙව ප්‍රජානාං ස ච සම්මතඃ" යනුයි.

10 අථ, ඉක්බිත්තෙන්; රඝුඃ, රඝුරජතෙම; ආත්මජම්, පුතුයා; ආත්මවත්තයා, නිර්විකාරවත්තෙ ඇති බැවින්; ප්‍රකෘතිෂු, [අමාත්‍යාදි] ප්‍රකෘතින් විෂයෙහි; ප්‍රතීයිතම්, පිහිටියහු (මුල්බැස ගත්තහු); වීක්ෂ්‍ය, දැක; විනාශධර්මසු, නස්නාසුලුවූ=(අනිත්‍යවූ); ත්‍රිදිවස්ථෝඅපි, සවර්ගියෙහි වුද; විෂයේෂු, [ශබ්දාදි] විෂයයන්හි; නිඃස්පෘහඃ අහවත්, ආශා නැත්තෙක් වී.

11 දිලීපවංශජාඃ, දිලීපරජහුගේ වංශයෙහි වූවෝ; පරිණාමේ, වෘද්ධවයස්යෙහි; ගුණවත්සුතරොපිතශ්‍රියඃ=ගුණවත්සුත, ගුණවත්

12. නමරණ්‍යසමාශ්‍රයොනමුඛං
ශිරසා වෙඤ්ඣනශොභිනා සුතඃ
පිතරං ප්‍රණිපත්‍ය පාදයෝ-
රපරිත්‍යාගමයාචතාත්මනඃ.

13. රඝුරශ්‍රැමුඛස්‍ය තස්‍ය තත්
කෘතවානිපසිතමාත්මජප්‍රියඃ
න තු සසීප ඉව ක්ෂවං පුනඃ
ප්‍රතිපෙදෙ ව්‍යපවජිජිතාං ශ්‍රියම්.

පුත්‍රයන් කෙරෙහි; රොපිතශ්‍රියඃ, තබනලද රාජ්‍යශ්‍රී ඇත්තානු; ප්‍රජතාඃ, පවිතුවූවානු; තරුවලකවාසසාම්, රිටිසුඹුළු වසනකොට ඇති; සංයමිනාම්, තපසවින්ගේ; පදවීම්, පදවියට=(තවුස්පැවිද්දම); හි, යම්හෙයකින්; ප්‍රපෙදිරෙ, පැමිණියානුද; [එහෙයින් මේ රජතුගේ පැවිද්දද සුදුසුය කුලධර්මයමය යුසේයි].

තරූණාං වල්කානි තරුවලකානි, තානෙව වාසාංසි යෙෂාං තෙ තරුවලකවාසසඃතෙෂාම්—තත්පුරුෂගර්භ බහුව්‍රීහියි.

12 අරණ්‍යසමාශ්‍රයොනමුඛම්, වනවාසයට යොමුවූ; පිතරම්, පියවු; තම්, ඒ රඝුරජහු; සුතඃ, පුත්‍රවූ අජකුමාරතෙම; වෙඤ්ඣන ශොභිනා, කළල්පරින් හොබනාවූ; ශිරසා, හිසින්; පාදයොඃ, පාද යුගමය; ප්‍රණිපත්‍ය, වැඳ; ආත්මනඃ, තමාගේ; අපරිත්‍යාගම, අත් නොහැරීම; අයාචත, අයැදි [මා අත්හැර නොයායුතුයයි යාච්ඤා කෙළේය යනු හාවයි].

මෙහි විකර්මකප්‍රයොගහෙයින් "සුතඃ තම් අපරිත්‍යාගම් අයාචත" යි ක්‍රියාකාරකපදසම්බන්ධයි.

13 ආත්මජප්‍රියඃ, පුත්‍රයාකෙරෙහි ලොල්වූ; රඝුඃ, රඝුරජතෙම; අශ්‍රැමුඛස්‍ය, කඳුළු සහිත මුහුණු ඇති; තස්‍ය, ඔහුගේ (අජකුමාරයාගේ); තත් ඊප්සිතම්, ඒ අභිලාෂිතය හෙවත් පුත්‍රයා අත්නොහැරීම; කෘතවාන්, කෙළේය; තු, එකෙක් ඇති; සපීපඃ, සපීප තෙම; ක්ෂවම් ඉව, [හැරියාවූ] සැවයට මෙන්; ව්‍යපවජිජිතාම්, හරනාලද්දාවූ; ශ්‍රීඃම්, (රාජ්‍ය) ශ්‍රියට; පුනඃ, කැවත; න ප්‍රතිපෙදෙ, නොපැමිණියේය.

අශ්‍රැණි මුඛෙ යස්‍යාඃසඃ අශ්‍රැමුඛස්තස්‍ය-ව්‍යධිකරණ ෂෂ්ඨී බහුව්‍රීහිසමාසයි.

14. ස කිලාශ්‍රමමනන්‍යමාශ්‍රිතෝ
නිවසනනාවසථේ පුරාමහිඃ
සමුපාස්‍යත පුත්‍රහොග්‍යයා
සහුෂසෙවාවිහාතෙන්ද්‍රියඃ ශ්‍රියා.

---

14 සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; කිල, එකාන්තයෙන්; අනන්‍යම් ආශ්‍රමම්, [චතුරාශ්‍රමයන් අතුරෙන්] අවසානයෙහිවූ ආශ්‍රමය හෙවත් තාපස ප්‍රව්‍රජ්‍යාව; ආශ්‍රිතඃ, ඇසුරුකෙළේ; පුරාද්වහිඃ, නගරයෙන් පිටත්හිවූ; ආවසථේ, අසපුයෙක්හි; නිවසන්, වාසයකරන්නේ; අවිහතෙන්ද්‍රියඃ, දිනූ ඉඳුරන් ඇත්තේ; සහුෂ්‍යා ඉව, යෙහෙළියක විසින් මෙන්; පුත්‍රහොග්‍යයා, පුත්‍රයා විසින් පරිභොග කටයුතුවූ; ශ්‍රියා, ශ්‍රීකාන්තාව විසින්; සමුපාස්‍යත, වතාවන්කරනු ලැබී. [ජිතෙන්ද්‍රියවූ ඒ රාජතපස්වි හට යෙහෙළිණියක බඳුවූ ශ්‍රීකාන්තාව හෙන්ද පුෂපඵලොදකාහරණාදි ශුශ්‍රූෂාව මුත් අන් කිසි අපෙක්ෂිතයෙක් නොවිය යනු භාවයි.]

මෙහි කි වෙදෙකත ප්‍රව්‍රජ්‍යානියමය ටීකායෙහි ආචාර්‍ය මල්ලිනාථයන් විසින් මෙසේ හෙතහැර දක්වනලද්දේය:—

"බ්‍රාහමණාඃ ප්‍රව්‍රජනති"="බ්‍රාහමණයෝ පැවිදිවෙත්" යනු වෙදවාක්‍යහෙයින්ද—

"ආහමන්‍යගනින් සමාරොප්‍ය බ්‍රාහමණඃ ප්‍රව්‍රජෙදහාහාත්"="බ්‍රාහමණතෙම තමාහෙරෙහි අග්නින් ආරොපණය කොට ගිහිගෙන් නික්ම පැවිදිවන්නේය" යනු මනුසමරණහෙයින්—

"මුඛජානාමයං ධර්මෝ යච්ඡෙණාලිලිඞහධාරණම්
බාහුජානොරුජානානාමයං ධර්මෝ න විද්‍යතෙ" යි.

="විෂ්ණුහුගේ ලක්ෂණය ධැරීමය හෙවත් ප්‍රව්‍රජ්‍යාවය යන යමක් ඇද්ද මේතෙම බ්‍රහ්මයාගේ මුඛයෙන් උපන්නවුන්ගේ= (බ්‍රාහමණයන්ගේ) ධර්මයෙක් වේ. බාහුජාත ඌරුජාත නම් ලද ක්ෂත්‍රිය වෛශ්‍ය වංශිකයන්ට මේ ප්‍රව්‍රජ්‍යාධර්මය අයත් නොවන්නේයයි" වලක්වනලද හෙයින්ද ප්‍රව්‍රජ්‍යාව බ්‍රාහමණවංශිකයාහටම අයතිය, ක්ෂත්‍රියාදි ජාතිකයන්හට අයතිනොවේයයි ඇතමෙක් කෙතෙක් කියති. එතකුදු වුවත්-

"සදහරෙව විරජෙත්තදහරෙව ප්‍රව්‍රජෙත්"="යම් දවසෙකම ගිහිගෙහි සිත නොඇලේද, එදවස්හිම පැවිදිවන්නේය"

15. ප්‍රශමස්ථිතපූර්වපාර්ථිවං
කුලමභ්‍යුදයනන්‍වනෙශ්වරම්
නභසා නිභෘතෙන්ද්‍රුනා තුලා-
මුදිතාකේණ සමාරුරොහ තත්.

යනුත් වෙදවාක්‍ය බැවින් බ්‍රාහ්මණ ක්ෂත්‍රිය වෛශ්‍ය යන ත්‍රෛවර්ණිකයන්ටම පැවිද්ද සාධාරණ හෙයින්ද-"ත්‍රයාණාං වර්ණානාං වෙදමධීත්‍ය චත්වාර ආශ්‍රමාඃ" යි=බ්‍රාහ්මණ ක්ෂත්‍රිය වෛශ්‍ය යන වර්ණත්‍රයට වෙදය හදාළ පසු සතර ආශ්‍රමයෝ සුදුසු වෙතැයි" සූත්‍රකාරයන් කීහෙයින්ද—

"බ්‍රාහ්මණඃ ක්ෂත්‍රියෝ වාපි වෛශ්‍යෝ වා ප්‍රව්‍රජේදගාරාත්"
="බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ ක්ෂත්‍රියයෙක් හෝ වෛශ්‍යයෙක් හෝ ගිහි ගෙන් නික්ම පැවිදිවන්නේය" යනු ධර්මශාස්ත්‍රයෙහි කීහෙයින්ද-

"මුඛජානා මයං බ්‍රහ්මන් වෛෂ්ණවං ලිඞ්ගධාරණම්
බාහුජානාරුජානානාං නිදර්ශනං න විද්‍යතෙ"

යන ප්‍රතිෂේධය නිදර්ශනය විෂය කොට ඇතිබව පැහැදෙන හෙයින්ද—කිසිතැනෙක්හි බ්‍රාහ්මණපදයට උපලක්ෂණ කියන් නාවූ ඇතම් කෙනෙක් ත්‍රෛවර්ණිකාධිකාරයට පැමිණියහ. එසේ ඇතිකල්හි "ස කිලාශ්‍රමමන්‍යමාශ්‍රිතඃ" යන මෙහිද කවිහු විසිනුදු මේ පක්ෂයම විවක්ෂිතයයි සලකමහ. අන්පරිද්ද කින් වානප්‍රස්ථාශ්‍රමකාවයෙන් ව්‍යාඛ්‍යාකරකලද කල්හි—

"විදධෙ විධිමස්‍ය නෛෂ්ඨිකං සනියෝඃ සාර්ධමනඝනිර්මගන්ථිභිත්" යන්නෙන් මතු කියනු ලබන අනඝනිඃසංස්කාරය හා විරොධය වෙයි. අඝනිඃසංස්කාරරහිත වානප්‍රස්ථයක්හුගේම අභාවය හෙයිනි. ප්‍රාසඞ්ගිකයෙන් කම්කැත" යනුයි.

15 ප්‍රශමස්ථිතපූර්වපාර්ථිවම්, ශාන්තියෙහි (තපසෙහි) සිටි පූර්ව රෙන්ද්‍රයකු (රඝුරජහු) ඇත්තාවූ); අභ්‍යුදයතන්වතෙශ්වරම්—අභ්‍යුදය, වෙසෙසින් පහළවූ; න්වතෙශ්වරම්—අතිකව අධිපති යකු (අජරජහු) ඇත්තාවූ; තත් කුලම්, ඒ ප්‍රසිඩවූ රාජකුලය තෙම; නිභෘතෙන්ද්‍රුනා, අසතපළිතයට ආසන්නවූ වඳුරා ඇති; උදිතාකේණ, ප්‍රකටවූ සූර්‍යයා ඇති; නභසා, ආකාශය හා; තුලාම්, සමානත්වයට; සමාරුරොහ, පැමිණියේය.

"නභසා තුලාම්" යන මෙහි "තුල්‍යාර්ථෛරතුලොපමාර්ථෛඃ තෘතීයා'න්‍යතරස්‍යාම්" යන්නෙන් ප්‍රතිඛිඹවූ සදෘශවාචි තුලා ශබ්දය නොවේ. සාදෘශ්‍යවාචි තුල්‍යශබ්දය හෙයිනි.

16. යතිපාර්ථිවලිඞ්ගධාරිණෞ
දදෘශාතෙ රඝුරාඝවෞ ජනෛඃ
අපවර්ගමහොදයා ඵලෛ-
ර්භුවමංශාඞ්ව ධර්ම්මසොර්ග්ගතෛඃ.

17. අජිනාධිගමාය මන්ත්‍රිභි-
ර්‍යුයුජෙ නීතිවිශාරදෛර්‍රජඃ
අනපායිපදෛපලබ්ධයෙ
රඝුරාජෙතඃ සම්යාය සොගිභිඃ.

18. නෘපතිඃ ප්‍රකෘතීරවෙක්ෂිතුං
ව්‍යවහාරාසනමාදදෙ යුවා
පරිවෙතුමුපාංශු ධාරණාං
කුශපූතං ප්‍රවයාඝතු විඝ්වරම්.

---

16 යතිපාර්ථිවලිඞ්ගධාරිණෞ, තවුස්ලකුණු රජලකුණු දෙක ධරන්නාවූ; රඝුරාඝවෞ, රඝු අජ දෙදෙන; අපවර්ගමහොදයාඵලෛඃ, මොක්ෂය හා අභ්‍යුදය අර්ථකොට ඇත්තාවූ; ධර්ම්මයොඃ, නිවර්ත්තක ප්‍රවර්ත්තක යන රූප ධර්ම්මයන් දෙදෙනාගේ; භුවම් ගතෞ, භූලොකයට බැසගත්තාවූ; අංශෞ ඉව, කොටස් දෙදෙන කුන් මෙන්; ජනෛඃ, ජනයන් විසින්; දදෘශාතෙ, දක්නාලැබුනු.

17 අජඃ, අජරජතෙම; අජිනාධිගමාය, කොදිනූ පදයන්ගේ ලැබීම පිණිස; නීතිවිශාරදෛඃ, රාජනීතියෙහි දක්ෂවූ; මන්ත්‍රිභිඃ, මන්ත්‍රීන් හා සමඟ; යුයුජෙ, එක්විය; රඝුඃ අපි, රඝුරජතෙමේද; අනපායිපදෛපලබ්ධයෙ-අනපායිපද, අවිනශ්වරපදයාගේ (මොක්ෂයාගේ) උපලබ්ධයෙ, ප්‍රාප්තිය පිණිස; ආප්තෛඃ, තත්වඋපරිදි දක්නාවූ; යොගිභිඃ, යොගාවචරයන් හා සමඟ; සම්යාය, එක්වී.

18 යුවා, තරුණවූ; නෘපතිඃ, අජරජතෙම; ප්‍රකෘතීඃ, ප්‍රජාවන්; අවෙක්ෂිතුම්, බලනු පිණිස=[දුෂ්ටාදුෂ්ටපරීක්ෂනය පිණිස]; ව්‍යවහාරාසනම්, ධර්ම්මාසනය=(විනිශ්චයාසනය); ආදදෙ, ගත්තේය; ප්‍රවයාඝතු, මහලුවූ (රඝුරජ) තෙම වනාහි; ධාරණාම්, විතෙත කාග්‍රතාව; පරිවෙතුම්, පුරුදු කරනු පිණිස; උපාංශු, විජනස්ථාන යෙහි; කුශපූතම්, කුසතණින් පිරිසුදුවූ; විඝ්වරම්, ආසනය; ආදදෙ, ගත්තේය.

මෙහි ප්‍රථමපාදය පිළිබඳ පාඨාන්තරයෙක් කිසිපොතෙක පැනේ:—"අනුරජයිතුං ප්‍රජාඃ ප්‍රභුර්‍ව්‍යවහාරාසනමාදදෙ යුවා" යනුයි.

19. අනඝන් ප්‍රභුශකතිසම්පද
වශමෙකො නෘපතිනගනහනරාන්
අපරඃ ප්‍රණිධානයොගත්‍යයා
මරුතඃ පඤ්ච ශරීරගොචරාන්.

20. නයවක්ෂුරජෝ දිදෘක්ෂයා
පරරන්ධ්‍රස්‍ය තනාන මණ්ඩලෙ
හෘදයෙ සමරොපයනමනඃ
පරමං ජ්‍යොතිරවෙක්ෂිතුං රඝුඃ.

21. අකරොදවිරෙශවරඃ ක්ෂිතෙඃ
විෂදුරමහඵලානි හසමසාත්
ඉතරො දහනෙ සඛකර්මණාං
වවෘතෙ ඥානමයෙන වහනිනා.

---

19. එකඃ, එක් (රජෙක්) තෙම හෙවත් අජරජතෙම; අනඝන රාන්, සවදෙශයට අනතුරු භූමියෙහිවූ; නෘපතීන්, [යාතව්‍ය පාර්ෂ්ණිග්‍රාහාදි] රජුන් හෙවත් ඉදිරියෙහිද පිටිපසෙහිද සතුරු රජුන්; වශම්, තමා අයත්බවට; අනයත්, පැමිණ විය; අපරඃ, අන්‍යවූ (රඝුරජ) තෙම; ප්‍රණිධානයොගත්‍යයා, සමාධිඅභ්‍යාසයෙන්; ශරීරගොචරාන්, සිරුර ඇසුරුකළාවූ; මරුතඃ පඤ්ච, [ප්‍රාණාදි] වායූන් පස්දෙන; [වශම් අනයත්, තමා වශයට පැමිණවී.]

20 අජඃ, අජරජතෙම; පරරන්ධ්‍රස්‍ය, සතුරන්ගේ සිදුරු; දිදෘක්ෂයා, දකිනුකැමැත්තෙන්; මණ්ඩලෙ, [දෙලොස් වැදෑරුම් රජකෙනකුන් ඇති] මණ්ඩලයෙහි; නයවක්ෂුඃ, නීතිනමැති චක්ෂුස; තනාන, පැතිරවිය; රඝුඃ, රඝුරජතෙම; පරම්, ආදරවූ; ජ්‍යොතිඃ, බ්‍රහ්මපදාර්ථය; අවෙක්ෂිතුම්, දක්නා පිණිස; හෘදයෙ, ළෙහි; මනඃ, සිත; සමරොපයත්, පිහිටවී.

21 අවිරෙශවරඃ, අයිතවූ අජරජතෙම; ක්ෂිතෙඃ, පෘථිවියෙහි; විෂදුරමහඵලානි-විෂත්, සතුරන්ගේ; ආරම්භඵලානි, කර්මයන් හා ඵලයන්; හසමසාත්, අකරොත්, මුළුල්ල හළකෙළේය; ඉතරඃ, අනික් [රඝුරජ] තෙම; ඥානමයෙන, තත්ත්වඥානය බහුලකොට ඇති; වහනිනා, ගින්නෙන්; සවකර්මණාම්, සවකීය කර්මයන්ගේ; දහනෙ, දැවීමෙහි; වවෘතෙ, පැවැත්තේය. [ඥානාග්නියෙන් සවකීයකර්මයන් හළකිරීමෙහි නියුක්තවිය යියේයි.]

"ඥානාග්නිඃ සර්වකර්මාණි භසමසාත් කුරුතෙ'ර්ජුන!" යනු කීමෙයිනි.

22. පණබඤ්මුඛාන් ගුණාතජඃ
ෂඩුපායුඞ්කත සම්ක්ෂ්‍ය තත්ඵලම්මි
රඝුරප්‍යජයද්ගුණත්‍රයං
ප්‍රකෘතිසථං සමලොඔටකාඤ්චනඃ.

23. න නවඃ ප්‍රභුරා ඵලොදයාත්
සථිරකර්මීමා විරරාම කර්මණඃ
න ච යොගවිධෙර්විවෙතරඃ
සථිරධීරා පරමාත්මදර්ශිනාත්.

24. ඉති ශත්‍රුෂු වෙන්ද්‍රියෙෂු ච
ප්‍රතිමිඛප්‍රසරෙෂු ජාග්‍රතෞ
ප්‍රඝිනාවුදයාපවර්ගියො-
රුභයිං සිඛිමුනාවවාපතුඃ.

---

22 අජඃ, අජරජතෙම; පණබඤ්මුඛාන්, සඤ්ඤාදිවූ; ෂට්ගුණාන්, සගුණයන්ද; තත්ඵලම්, ඒ ෂඩ්ගුණයන්ගේ ඵලයද; සම්ක්ෂ්‍ය, බලා; උපායුඞ්කත, [ඵලවත්වූම ගුණය] යෙදූයේය; සම්ලොඔට කාඤ්චනඃ, සමතැනෙන් සලකනලද මැටිපිඬු හා සවණ් ඇති හෙවත් ඛනාඟා රඤ්ඤතවු; රඝුඃ, රඝු රජ තෙමේද; ගුණත්‍රයම්, [සත්ත්වාදි] ත්‍රිවිධගුණය; ප්‍රකෘතිසථම්, සවභාවයෙන් සිටියේ [දිනූ යේය; ගුණත්‍රයෙහි නිර්විකාර විය යියේයි]

23 සථිරකර්මීමා, [ඵලප්‍රාප්තිය දක්වා] සථිර ක්‍රියා ඇති; නවඃ ප්‍රභුඃ, අභිනව සවාමිවූ (අජරජ) තෙම; ආ ඵලොදයාත්, ඵලසිඬිය ගිම්කොට; කර්මණඃ, ආරබධක්‍රියායෙන්; න විරරාම, නොවැළැක්කේය; සථිරධීඃ, සථිර බුඬි ඇති; තවෙතරශ්ච, අභිනව නොවූ (රඝුරජ) තෙමේද; ආ පරමාත්මදර්ශිනාත්, පරමාත්මදර්ශිනය දක්වා; යොගවිධෙඃ, එකාග්‍රතායෙන්; න විරරාම, නොවැළැක්කේයි.

"කර්මණඃ න විරරාම" යන්නෙහි "ක්‍රුධුසාවිරාමප්‍රමාදෙෂ්වා නාමුපසඛ්‍යානම්" යි අපාදාන සංඥාකරණයෙන් විරාමාර්ථයාත යෙහි කර්මශබදයා කෙරෙන් පවමියි. විපූර්ව රමුධාතුහු කෙරෙන් "ව්‍යාඞ්පරිභ්‍යෝ රමඃ" යන සූත්‍රයෙන් පරසෛමපදයි.

24 ඉති, මෙසේ; ප්‍රතිමිඛප්‍රසරෙෂු, වළක්වනලද සවාවිප්‍රවෘත්ති ඇත්තාවූ; ශත්‍රුෂු ච, සතුරන් විෂයෙහිද; ඉන්ද්‍රියෙෂු ච, ඉන්ද්‍රියයන් විෂයෙහිද; ජාග්‍රතෞ, නොනිදන්නාවූ හෙවත් අප්‍රමත්තවූ; උදයා පවර්ගියෞඃ, [රාජ්‍ය] සමෘඞ්ධිය මොක්ෂය යන දෙක්හි; ප්‍රසිතෞ

25. අථ කාශ්චිදජව්‍යපෙක්ෂයා
ගමයිත්වා සමදර්ශිනඃ සමාඃ
තමසඃ පරමාපදව්‍යයං
පුරුෂං යොගසමාධිනා රඝුඃ.

26. ශ්‍රුතදේහවිසර්ජනඃ පිතු-
ශ්චිරමශ්‍රුණී විමුච්‍ය රාඝවඃ
විදධේ විධිමස්‍ය නෛෂ්ඨිකං
යතිභිඃ සාර්ධමනග්නිමග්නිවිත්.

තත්පරවූ; උභෞ, [ඒ අජ රඝු] දෙදෙන; උභයේෂ් සිද්ධිම්, ව්‍යුත්පත්තිය වූ [අභ්‍යුදය මොක්ෂසාධාරණ] ඵලයට; අවාපතුඃ, පැමිණියහ. [දෙදෙන දෙවැදෑරුම් ඵලයට යථාක්‍රමයෙන් පැමිණියානුයි යනු භාවයි.]

"උභාඩුදාත්තෙතෝ නිත්‍යම්" යන සූත්‍රයෙන් උභශබ්දයා කෙරෙන් පරවූ තසප්ප්‍රත්‍යයයහට අවිකල්පයෙන් අසව්ආදේශ වැ "විඩ්ඛාණඤ්" යනාදි සූත්‍රයෙන් සත්‍යාර්යයෙකි ඕප්‍රත්‍යය වැ "උභයේ" යනු සිද්ධයි.

25 අථ, ඉක්බිත්තෙන්; රඝුඃ, රඝුරජතෙම; සමදර්ශිනඃ, [සියලු භූතයන් කෙරෙහි] සමවූ දැකුම් ඇත්තේ; අජව්‍යපෙක්ෂයා, අජ රජහු අපෙක්ෂාකිරීමෙන් හෙවත් අජරජුගේ කැමැත්තට අනුව; කාශ්චිත් සමාඃ, කිපා හවුරුද්දක්; ගමයිත්වා, ඉක්මවා; යොගසමාධිනා, විතර්කෙනෛකාග්‍රතාවයාගේ ශැළපීමෙන්; අව්‍යයම්, නොනස්නා සුලුවූ; තමසඃ පරම්, අවිද්‍යාවෙන් මත්තෙහි වූ හෙවත් මායා තීතවූ; පුරුෂම්, පරමාත්මයා කරා; ආපත්, පැමිණියේය. [පර මාත්මයා හා එකතැන විසිමයයි කියනලද 'සායුජ්‍ය' නම්වූ මුකති යට පැමිණියේය යූයේයි.]

26 අග්නිවිත්, මන්ත්‍රපූජිත වැ කරනලද අග්නිසථාපන ඇති; රාඝවඃ, රඝුපුත්‍රවූ අජරජතෙම; පිතුඃ, පියරජහුගේ; ශ්‍රුතදේහ විසර්ජනඃ, අසනලද දෙහත්‍යාග ඇත්තේ; චිරම්, බොහෝ වේලා වක්; අශ්‍රුණී, කඳුළු; විමුච්‍ය, මුදා; අස්‍ය, මේ පියහුගේ; අනග්නිම්, අග්නිසංස්කාර රහිතවූ; නෛෂ්ඨිකං විධිම්, අවසානයෙහිවූ ආවා රය හෙවත් අන්තිම යාගය; යතිභිඃ සාර්ධම්, සන්න්‍යාසීන් හා සමඟ; විදධේ, කෙළේ.

මෙහි අපරාර්ධය සඳහා අනික් පාඨයෙක්ද කිසි පොතෙක පැනේ. හේ මෙසේයි:— "විනතාන සමං පුරොධසා—ක්‍රතු මන්‍යං පරිවිශ්‍යනක්‍රතොඃ"යි. "අනග්නිං විධිම්" යන මෙයින් ශෞනකවායීය මතය සම්භාවිතයි. හේ මෙසේයි:—

27. අකරොන් ස තදෞර්ධ්වදෛහිකං
පිතෘහකන්‍යා පිතෘකාර්‍යකලපවින්
න හි තෙන පථා තනුත්‍යජ-
ඝතනයාවජීජිනපිණ්ඩකාඞ්ක්ෂිණඃ.

28. ස පරාර්ධ්‍යගතෙරශොච්‍යතාං
පිතුරුද්දිශ්‍ය සදර්ථවෙදිභිඃ
ශමිතාධිරධිජ්‍යකාම්මුකඃ
කෘතවානප්‍රතිශාසනං ජගත්.

29. ක්ෂිතිරිඳුමතී ච භාමිනී
පතිමාසාද්‍ය තමග්‍ර්‍යපෞරුෂම්
ස්‍රුතමා බහුරත්නසූරභූත්
අපරා විරමජ්ජනන් සුතම්.

"සර්‍වසඞ්ගනිවෘත්තස්‍ය ධ්‍යානයොගරතස්‍ය ච
න තස්‍ය දහනං කාර්‍ය්‍යං නෙව පිණ්ඩාදකක්‍රියා
නිදධ්‍යාත් ප්‍රණවෙනෙව විලෙ භික්ෂොඃ කලෙවරම්
ප්‍රොක්ෂණං ඛනනමෙවෙව සර්‍වං තෙනෙව කාරයෙත්" යි.

27 පිතෘකාර්‍යකලපවින්, ශ්‍රාඞ්ඛයාගේ විධානය දන්නාවූ; සඃ, ඒ අජරජතෙම; පිතෘහකන්‍යා, පියරජහු කෙරෙහි භක්තියෙන්; තදෞර්ධ්වදෛහිකම්—තත්, ඒ පියරජහු පිළිබඳවූ; ඕර්ධ්වදෛහිකම්, දෙහයෙන් මත්තෙහිවූ තිලොදකපිණ්ඩදානාදි කර්‍මඵලාපය; අකරොත්, කෙළේය; [කුමක්හෙයින් භක්තිය පමණක් විද?] ශ්‍රාඞ්ධාදි ඵලප්‍රප්සාව කුමයින් නොවිද? යත්-] තෙන පථා, යොගයවරූපවූ ඒ මාර්‍ගයෙන්; තනුත්‍යජඃ, දෙහත්‍යාගය කරන්නාවූ පුරුෂයෝ; තනයාවජීජිත පිණ්ඩකාඞ්ක්ෂිණඃ—තනයාවජීජිත, පුතුවිසින් දෙනලද්දාවූ; පිණ්ඩකාඞ්ක්ෂිණඃ, පිඬු කැමැතිවන්නෝ; න හි, නොවෙත්මැයි.

28 පරාර්ධ්‍යගතෙඃ, ප්‍රශස්‍තගති ඇති (මොක්ෂයට පැමිණියාවූ); පිතුඃ, පියහු සඹඳුව; අශොච්‍යතාම්, ශොක නොකටයුතු බව; උද්දිශ්‍ය, කියා; සදර්ථවෙදිභිඃ, පරමාර්ථ දන්නවුන් විසින්; ශමිතාධිඃ, සන්ශිඳුවනලද විතතපීඩා ඇත්තාවූ; සඃ, ඒ අජරජතෙම; අධිජ්‍ය කාම්මුකඃ, නඟනලද දිය යුත් දුනු ඇත්තේ; ජගත්, ලොකය; අප්‍රතිශාසනම්, විනීශාඥ නැත්තක්; කෘතවාන්, කෙළේය [මුළු ලොව තමා අණසකම ඇතිකෙළේය යුයේයි].

29 ක්ෂිතිඃ, පෘථිවිනොමෝද; භාමිනී, කාන්තාවූ; ඉන්දුමතී ච; ඉන්දුමතීනොමෝද; අග්‍රපෞරුෂම්, මහාපරාක්‍රම ඇත්තාවූද එතකෘෂ්ට හොගශකති ඇත්තාවූද; තම්, ඒ අජරජු කරා; ආසාද්‍ය, පැමිණ;

30. දශරශ්මිශතොපමද්‍යුතිං
යශසා දික්ෂු දශස්වපි ශ්‍රුතම්
දශපූර්වරථං යමාඛ්‍යයා
දශකණ්ඨාරිගුරුං විදුර්බුධාඃ.

31. සෘෂිදෙවගණසම්භවාහුජාං
ශ්‍රුතයාගප්‍රසවෛඃ ස පාර්ථිවඃ
අනෘණත්වමුපෙයිවාන් බභෞ
පරිඛේර්මුක්ත ඉවොෂ්ණදීධිතිඃ.

ප්‍රථමා, පළමුකි (පෘථිවී) නොමෝ; බහුරත්නසූඃ අහුත්, බොහෝ රත්නයන් ප්‍රසවකරන්නියක් වූ; අපරා, අනික් නැනැත්තී (ඉඳුමතී) නොමෝ; විරම්, ශෞර්‍යවන්වූ; සුතම්, පුත්‍රයකු; අජිජනත්, ඉපදවූ. "අජිජනත්" යනු ණ්‍යන්ත ජනධාතුහුගේ ලුඞ්රූපයයි.

30 දශරශ්මිශතොපමද්‍යුතිම්, සූර්‍යයාට බඳු රශ්මිඇත්තාවූ; යශසා, කීර්තියෙන්; දශසු දික්ෂු අපි, දසදික්හිම; ශ්‍රුතම්, ප්‍රසිඩවූ; දශකණ්ඨාරිගුරුම්—දශකණ්ඨාරි, දශග්‍රීවනම් ලද රාවණයාහට ශත්‍රුවූවහුගේ [රාමයාගේ]; ගුරුම්, පියවූ; යම්, යම් පුත්‍රයකු; ආඛ්‍යයා, නාමයෙන්; දශපූර්වරථම්, දශශබ්දය පෙරටුකොට ඇති රථයයි=(දශරථයයි); බුධාඃ, ප්‍රාඥයෝ; විදුඃ, දනිත්ද; [එපුතු ඉපදවූය යනු භාවයි].

රශ්මීනාං ශතානි රශ්මිශතානි, දශ රශ්මිශතානි යස්‍ය සඃ දශරශ්මිශතඃ, සූර්‍යඃ, ස උපමා යස්‍යාඃ සා දශරශ්මිශතොපමා, දශරශ්මිශතොපමා ද්‍යුතිර්යස්‍ය සඃ දශරශ්මිශතොපමද්‍යුතිර්යත්නම්. තත්පුරුෂබහුව්‍රීහිගර්භ බහුව්‍රීහිසමාසයි.

31 ශ්‍රුතයාගප්‍රසවෛඃ, අධ්‍යයනය යාගය සන්තානය යන මොවුන් කරණකොටගෙන; [පිළිවෙළින්]- සෘෂිදෙවගණසම්භවාහුජාම්, සෘෂිහුය දෙවසමූහය පිතෘහුය යන මොවුන්ගේ; අනෘණත්වම්, ණයින් මිදුණු බවට; උපෙයිවාන්, පැමිණියාවූ; සඃ පාර්ථිවඃ, ඒ අජරජතෙම; පරිඛේඃ, පරිවෙශයෙන්; මුක්තඃ, මිදුණාවූ; උෂ්ණදීධිතිඃ ඉව, සූර්‍යයා මෙන්; බභෞ, බැබළී.

"එෂ වා අනෘණෝ යඃ පුත්‍රී යජ්වා බ්‍රහ්මචාරී වා" යනු වේදවාක්‍යයෙයින් යමෙක් පුතුන් ඇත්තෙක් හෝ යාගකරන්නෙක් හෝ බ්‍රහ්මචාරී හෝ වේනම් මේතෙම [සෘෂිදෙව පිතෘ යන මොවුන්ට] ණය නැත්තෙක් වන්නේයයි වෛදිකයෝ සලකත්.

32. බලමාතීනහයොපශානනඃය
විදුෂාං සතකෘතයෙ බහු ශ්‍රැතම්
වසු නඃය විහොනි කෙවලං
ගුණවත්තාපි පරප්‍රයොජනා.

33. ස කදාචිදවෙක්ෂිතප්‍රජඃ
සහ දෙව්‍යා විජහාර සුප්‍රජාඃ
නගරොපවනෙ ශචීසඛොා
මරුතාං පාලයිතෙව නන්දනෙ.

34. අථ රොධසි දක්ෂිණොදධෙඃ
ශ්‍රිතගොකර්ණනිකෙතමීශ්වරම්
උපවීණයිතුං සයෞ රවෙ-
රුදයාවෘත්තිපථෙන නාරදඃ.

---

32 විහොඃ, ප්‍රභුවු; තඃය, ඒ අජරජහුගේ; කෙවලම්, හුදක්; වසු, ධනයම; න [පරප්‍රයොජනම්, අන්‍යයන්ට උපකාරවූයේ] නොවෙයි; [වැළි එකෙක් ඇති]—ගුණවත්තාපි, ගුණවත්ඛවද; පරප්‍රයොජනා, අන්‍යයන්ට ප්‍රයොජන ඇත්ති විඃ [ඒ එසේමැයි]; බලම්, පුරුෂවික්‍රමඃයතෙම; ආත්මනඃයොපශානනඃයෙ, පිඩිතඃයන්ගේ නඃය සන්ධිදීම පිණිස විඃය (තමා පිණිස හෝ පරපිඩනඃය පිණිස හෝ නොවිඃය යියේයි); බහු, බොහෝවු; ශ්‍රැතම්, (ලඟත්) ශාස්ත්‍රඃය තෙම; විදුෂාම්, පණ්ඩිතඃයන්ට; සතකෘතයෙ, සත්කාර පිණිස විඃය (උඩඟුව පිණිස නොවිඃය යියේයි).

33 අවෙක්ෂිතප්‍රජඃ, අපෙක්ෂා කරනලද (සලකනලද) ප්‍රජාවන් ඇත්තාවූ; සුප්‍රජාඃ, මනා දරුවන් ඇත්තාවූ; සඃ, ඒ අජරජ තෙම; කදාචිත්, කිසිකලෙක්හි; දෙව්‍යා සහ, ඉන්‍දුමතී දෙවිඃ හා සමඟ; නගරොපවනෙ, නඃරොද්‍යානයෙහි; නන්දනෙ, නන්දනම්වු [අමරාවතීපුරියඃ සමීපවූ] උඃයනෙහි; ශචීසඛඃ, ඉන්‍ද්‍රාණිඃ හා එක්වූ; මරුතාම් පාලයිතා ඉව, ඉන්‍ද්‍රයා මෙන්; විජහාර, ක්‍රීඩා කෙළේඃය.

34 අථ, ඉක්බිත්තෙන්; දක්ෂිණොදධෙඃ, දක්ෂිණඃසමුද්‍රයාගේ; රොධසි, තීරයෙහි; ශ්‍රිතගොකර්ණනිකෙතම්—ශ්‍රිත, අධිෂ්ඨිතවූ; ගොකර්ණනිකෙතම්, ගොකර්ණඃනතම් සථානඃය ඇති; ඊශ්වරම්, මෙහෙසුරුකරා; උපවීණයිතුම්, වීණායෙන් උපගායනඃය කරනු පිණිස; නාරදඃ, නාරදනම් දෙවර්ෂිතෙම; රවෙඃ, හිරු පිළිබඳවූ; උදයාවෘත්තිපථෙන, ආකාශමාර්ගඃයෙන්; යඃයෞ, ගියේඃය.

"සන්‍යාපපාශෘරූපවීණා" දි සූත්‍රයෙන් වීණාශබ්දයා කෙරෙන් උපගානාර්ථයෙහි ණ්වි ප්‍රත්‍යයයි.

35. කුසුමෛර්ග්‍රථිතාමපාපීමෙවෝ
ස්‍රජමාහෝදාශිරොනිවෙශිතාම්
අහරත් කිල තස්‍ය වෙගවා-
නධිවාසසභෘහයෙව මාරුතඃ.

36. භ්‍රමරෛඃ කුසුමානුසාරිභිඃ
පරිකීර්ණා පරිවාදිනී මුනෙඃ
දදෘශෙ පවනාවලෙපජං
සෘජති වාෂපමිවාජනාවිලම්.

37. අභිභූය විභූතිමාතතාවිං
මධුගන්ධාතිශයෙන විරුධාම්
නෘපතෙරමරස්‍රගාප සා
දයිතොරුඝනකොපිසුසථිතිම්.

38. ක්ෂණමාත්‍රසඛිං සුජාතයොඃ
ඝනයොඝනාමවලොක්‍ය විහවලා
නිමිමිල නරොත්තමප්‍රියා
හෘතවන්ද්‍රා තමසෙව කොමුදි.

---

35 අපාඕමෙවෝ කුසුමෛඃ, දිව්‍යවූ පුෂ්පයෙන්; ග්‍රථිතාම්, රචනා කරනලද්දවූ; තස්‍ය, ඒ නාරදමුනිහුගේ; ආතොද්‍ය ශිරොනිවෙශිතාම්, විණාවාදනයාගේ මස්තකයෙහි තබනලද්දවූ; ස්‍රජම්, මාලාව; වෙගවාන්, වෙගවත්වූ; මාරුතඃ, වාතයතෙම; අධිවාසසභෘහයා ඉව, [සවාඩහය] සුවඳ කවනු කැමැත්තෙන් මෙන්; අහරත් කිල පැහැරගත්තේල.

36 කුසුමානුසාරිභිඃ, මල් අනුව යන්නාවූ; භ්‍රමරෛඃ, භෘඞ්ගයන් විසින්; පරිකීර්ණා, ගැවසීගත්තාවූ; මුනෙඃ, නාරදමුනිහුගේ; පරිවාදිනී, සත් තතක් ඇති වීණාතොමෝ; පවනාවලෙපජම්, සුළං වැදීමෙන් හටගත්තාවූ; අඞ්ගජාවිලම්, අදුනෙන් කැලඹුණාවූ; බාෂපම්, කඳුළු; සෘජති ඉව, විසුරුවන්නියක (මුදන්නියක) මෙන්; දදෘශෙ, දක්නාලැබූ [පරිභවකරනුලැබූ ස්ත්‍රීහුද හඬත් යනු හාවයි].

37 සා අමරස්‍රක්, ඒ දිව්‍යමාලාතොමෝ; මධුගන්ධාතිශයෙන, මුවරද සුවඳ දෙවදනාගේ ආධික්‍යය හෙතුකොටගෙන; විරුධාම්, ලතාවන්ගේ; ආතතාවීම්, සෘතුසම්බන්ධිනීවූ විභූතිම්, සම්භවය; අභිභූය, මැඩ; නෘපතෙඃ, රජහුගේ; දයිතොරුඝනකොපිසුසථිතිම්—දයිතා, ප්‍රියාවූ ඉඳුමතිමෙහෙසියගේ; උරු, මහත්වූ; ඝන කොපි; පියොවුරු කෙළවරෙහි (තනපුඩුහි); සුසථිතිම්, මනාව පිහිටීමව; ආප, පැමිණියා.

38 සුජාතයොඃ, මනාසේ හටගත්තාවූ හෙවත් සුඳුරවූ; යෞවනයොඃ, පයොධරයුගමයෙහි; ක්ෂණමාත්‍රසඛිම්, ඇසිල්ලක් පමණ කල්

39. වප්‍රශ්‍රා කරණොජ්ඣිතෙන සා
නිපතන්ති පතිමප්‍යපාතයන්
නනු තෛලනිෂෙකබින්දුනා
සහ දීපාළිවිරූපෙති මෙදිනීම්.

40. උභයොරපි පාර්ශ්වවර්තිනීනාං
තුමුලෙනාන්තරවෙණු වෙජිතාඃ
විහගාඃ කමලාකරාලයාඃ
සමදුඃඛා ඉව තන්ත්‍ර චුක්‍රුශුඃ.

41. නෘපතෙඃ්‍යජනාදිගීඝනොඃ
නුනුදෙ සා තු නතෛව සංසථිනා
ප්‍රතිකාරවිධානමායුෂඃ
සති ශෙෂෙ හි ඵලාය කල්පතෙ.

යෙහෙළිණිවූ; තාම්, ඒ මල්මාලාව; අවලොක්‍ය, බලා; විහ්වල; ව්‍යාකුලවූ; තදරාත්තමප්‍රිය, රජුගේ ප්‍රියාවූ ඉන්දුමතී තොමෝ; තමසා, රාහුවිසින්; ඝෘතවඤ්ඡා, ගන්නාලද වසුරා ඇති; කෞමුදී ඉව, සඳරැසමෙන්; නිමීලිල, හැකුළුණිය (මළාය යුයේයි).

39. ක්‍ෂිරණොජ්ඣිතෙන, ඉඤ්ජියයන්විසින් හරනලද්දුවූ; වප්‍රශ්‍රා, ශරීරයෙන්; නිපතන්තී, වැවෙන්නාවූ; සා, ඒ ඉන්දුමතිතොමෝ; පතිම් අපි, සැමියාද (අජරජුද); අපාතයත්, හෙළූ; [ඒ එසේ මැයි]. තෛලනිෂෙකබින්දුනා සහ, තෛලයාගේ වැගිරෙන බිඳුව හා සමඟ; දීපාළිවඃ, පහන්සිළුතොමෝ; මෙදිනීම්, පෘථිවියම; උපෙති නනු, පැමිණේ වද.

නනුශබ්දය මෙහි අවධාරනාර්ථයි. "ප්‍රශ්නාවධාරණානුඥානුනයා මන්ත්‍රණෙ නනු" යනු අභිධානයෙයිනි.

40. උභයොඃ, [දම්පතීන්] දෙදෙනා සම්බන්ධවූ; පාර්ශ්වවර්තිනාම්, පරිවාරජනයන්ගේ; තුමුලෙන, සඬ්ගුලවූ; ආන්තරවෙණු, බැඟැහඬින්; වෙජිතාඃ, බියපත්වූ; කමලාකරාලය්‍යාඃ, විල්හි විසුවාවූ; විහගාඃ අපි, [හංසාදි] පක්ෂීනුද; තත්‍ර, ඒ උපවනයෙහි; සමදුඃඛා ඉව, සමාන දුක් ඇත්තවුන් මෙන්; චුක්‍රුශුඃ, හැඬූහ.

41. නෘපතෙඃ, අජරජුගේ; තමඃ, අඥානත්‍වය=(සිහිසත් නැති බව); ව්‍යජනාදිභිඃ, විජිනි ආදියෙන් හෙවත් පවන් සැලීම් ආදියෙන්; නුනුදෙ, දුරුකෙළේය; සා තු, ඒ ඉන්දුමතීදෙවිතොමෝ වනාහි; තථාඑව, එසේ [වැටුණුපරිද්දෙන්] ම; සංසථිතා, සිටියාඃ

42. ප්‍රතියොජයිතව්‍යවල්ලකි-
සමවස්‍යාමථ සත්‍යවිපලවාත්
ස නිනාය නිනානතවත්‍යඃ
පරිගෘහ්‍යාවිතමඞ්කමඞ්ඝනාම්.

43. පතිරඞ්කනිඃශරණාර්‍යා තයා
කරණාපායවිභින්නවර්ණිර්‍යා
සමලක්ෂ්‍යත බිභ්‍රදුච්චලාං
මෘගලෙඛාමුෂසිව චන්ද්‍රමාඃ.

44. විලලාප ස වාෂ්පගද්ගදං
සහජාමප්‍යපහාය ධිරතාම්
අභිනපතමයෝ'පි මාද්දවං
භජතෙ කෙව කථා ශරීරිෂු.

හෙවත් මළාක්වුවාය; හි, ඒ එසේමැයි; ප්‍රතිකාරවිධානම්, පිළියම් කිරීම; ආයුෂඃ ශෙෂෙ සති, ආයුෂයාගේ ශෙෂය ඇතිකල්හි; ඵලාය, ප්‍රත්‍යාජනාය පිණිස; කල්පතෙ, සම්පවේ [ආරොග්‍යය පිණිස වෙයි යේයි].

42. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; සත්‍යවිපලවාත්, වෛතන්‍යයාගේ විනාශය (මරණය) හෙතුකොටගෙන; ප්‍රතියොජයිතව්‍යවල්ලකී සමවස්‍යාම්—ප්‍රතියොජයිතව්‍ය, පිළියෙළකටයුතු [තත් ඇති]; වල්ලකී, වීණාවක් හා; සමවස්‍යාම්, සමාන අවස්ථා ඇත්තාවූ; අඞ්ගනාම්, [ඒ ඉන්‍දුමතීනම්] කාන්තාව; නිතාන්තනවත්‍යඃ, අති ශයින් ප්‍රෙමවත්වූ; සඃ, ඒ අජරජතෙම; පරිගෘහ්‍ය, [දෙඅතින්] ඔසවාගෙන; ඵවිතම්, පුරුදුවූ; අඞ්කම්, ඇකයට; නිතාය, පැමිණවී.

මෙහි අනිකුදු ශ්ලොකයෙක් බොහෝ යොත්ගි දක්නාලැබේ. හේ මෙසේය:—

"ස නිනාය නිතාන්තනවත්‍යඃ පරිවෘත්තප්‍රථමප්‍රවිං ක්ෂණාන්
සලිලොඛානපද්මිනිනිභාං දයිතාමඞ්කමුදග්‍රැලොචනඃ"

මෙය පූර්ෂොක්තිය හා භාවසාම්‍යය ඇතිහෙයින් අසමභාවිතයි.

43. පතිඃ, සැමියවූ අජරජතෙම; අඞ්කනිඃශරණාර්‍යා ඇකයෙහි හුන්නාවූ; කරණාපායවිභින්නවර්ණිර්‍යා—කරණාපාය, කරණ නම්වූ ඉන්‍ද්‍රියයන්ගේ තොරවීමෙන්; විභින්නවර්ණිර්‍යා, වෙනස් පැහැ ඇති; තයා, ඒ ඉන්‍දුමතිය කරණකොටගෙන; ඵෂසි, ප්‍රාතඃ කාලයෙහි; ආවිලාම්, කැලඹුණාවූ; මෘගලෙඛාම්, ශශලාඤ්ජනය; බිභ්‍රත්, උසුලන්නාවූ; චන්ද්‍රමඃ ඉව, චන්ද්‍රයා මෙන්; සමලක්ෂ්‍යත, පැහැණි.

'44. සඃ, ඒ අජරජතෙම; සහජාම් අපි, සඵභාවයෙන් හටගත්තා වූද; ධිරතාම්, ධෛර්‍යයය; අපහාය, දුරුකොට; වාෂ්පගද්ගදම්,

45. කුසුමාන්‍යපි ගාත්‍රසඛ්‍යමාත්
ප්‍රභවන්‍ත්‍යායුරපොහිතුං යදි
න භවිෂ්‍යන්ති හන්ත! සාධනං
කිම්වාන්‍යත් ප්‍රහරිෂ්‍යතෝ විධෙඃ ?.

46. අථ වා මෘදු වස්තු හිංසිතුං
මෘදුනෛවාරභතේ ප්‍රජාන්තකඃ
හිමසේක විපත්තිරන්‍ත මේ
නලිනී පූර්වනිදර්ශනං මතා.

47. ස්‍රගියං යදි ජීවිතාපහා
හෘදයේ කිං නිහිතා න හන්ති මාම්?
විෂමප්‍යමෘතං ක්වචිද්භවේ-
දමෘතං වා විෂමීශ්වරේච්ඡයා.

කදුලෙන් විසුරුණු අක්ෂර ඇතිසේ හෙවත් ශද්ගද් යන හඬ ඇතිව; විලලාප, හැඬුයේය; [ඒ එසේමැනු]-අඝතපතම්, අති ශයින් තැවුණාවූ; අයඃ අපි, ලොහය පවා; මාර්දවම්, මෘදුබව; භජතෙ, සෙවුනේය; ශරීරිෂු, තැවුණාවූ ප්‍රාණීන් විෂයෙහි; කා එව කථා, කියනුම කවරේද? [ශරීරීන් කෙරෙහි මෘදුත්වය අනුක්‍රත සිඛ්‍ය යනු භාවයි].

45. යදි, ඉදින්; කුසුමානි අපි, මල් පවා; ගාත්‍රසඛ්‍යමාත්, දෙහය වැලඳගැන්මෙන්; ආයුඃ, ජීවිතය; අපොහිතුම්, පැහැරගන්නට; ප්‍රභවන්ති, සමර්ථ වෙත්නම්; හන්ත! ඛෙදයෙකි!; ප්‍රහරිෂ්‍යතඃ, පහරදෙන්නාවූ; විධෙඃ, භාග්‍යයහට; අන්‍යත්, [මලින්] අන්‍යවූ; කිම් ඉව, කෙබඳු වස්තුවෙක් නම්; සාධනම් න භවිෂ්‍යති, උපකරණ නොවන්නේද? (සියල්ලම උපකරණ වෙයි සේයි).

මෙහි අපිශබ්දය අන්‍යනානාත්වය ප්‍රකාශ කරනු පිණිසයැ ඉවනබ්දය වාක්‍යාලඞ්කාරය පිණිසයි.

46. අථ වා, නොහොත්; ප්‍රජාන්තකඃ, මෘත්‍යුමාරතෙම; මෘදු වස්තු, මොළොක්වූ දෙය; මෘදුනා එව, මොළොක් දෙයකින්ම; හිංසිතුම්, නසන්නට; ආරභතෙ, උපක්‍රම කෙරෙයි; අත්‍ර, මේ අපි යෙහි; හිමසෙකවිපත්තිඃ, පිනිවැහි මෙන් විපත් ඇත්තාවූ; නලිනී, සරසිතොමෝ; මෙ, මාවිසින්; පූර්වනිදර්ශනම්, පළමුවන නිදර්ශන යයි; මතා, දන්නාලද්දීය. [පියුම්පිල පිනිබැස්මෙන් හානියට පත්වීම මෙහි පළමුවන අවිනාභාවය වෙයි යනු භාවයි].

47. ඉඤම් සුක්, මේ මාලාතොමෝ; යදි, ඉදින්; ජීවිතාපහා, දිවි නසන්නී නම්; හෘදයෙ, වක්ෂඃස්ථලයෙහි; නිහිතා සති, තබන

48. අථ වා මම භගාවිපලවා-
දඝනිඃ කලපිත එෂ වෙධසා
ඝදනෙන තරුණීන පාතිතඃ
ඤපිතා තව්ව පාත්‍රිතා ලතා.

49. කෘතවත්‍යසි නාවධිරණා-
මපරාධෙ'පි යදු විරං මයි
කථමෙකපදෙ නිරාගසං
ජනමාභාෂ්‍යම්මං න මන්‍යසෙ?.

ලද්දවු (මෝතොමෝ); මාම්, මා; කිං න හනති, කුමැයි නොනසාද?; ඊශ්වරෙවජ්‍යා, මෙහෙසුරුහුගේ කැමැත්තෙන්; කිවිත්, කිසිතැනෙක්හි; විෂම් අපි, විෂය පවා; අමෘතම් භවෙත්, අමෘතයෙක් වෙයි; අමෘතම් වා, [කිසිතැනෙක්හි] අමෘතයද පවා; විෂම් භවෙත්, විෂයෙක් වන්නේයි. [දෙවයම මෙහි කාරණයයි සේයි.]

48. අථ වා, නොමහොත්; මම, මාගේ; භාග්‍යවිපලවාත්, භාග්‍යය පෙරළීමෙන්; එෂඃ, මේතේම හෙවත් මේ මාලාව; වෙධසා, බඹහු විසින්; අදනිඃ කලපිතඃ, සෙණඟක් කරනලද්දේය; යත්, යම්හෙයකින්; අනෙන, මේ මල්මාලා නමැති සෙණඟවිසින්; තරුඃ, [අසමත්හු නමැති] වෘක්ෂයතෙම; න පාතිතඃ, නොහෙළනලද්දේ (නමුදු); තවිවපාත්‍රතා, ඒ වෘක්ෂයාගේ වෙළෙඳ ඇසුරුකළාවූ; ලතා, [කාන්තාසඤ්චරූප] ලතාතොමෝ; ඤපිතා, නසනලද්දීහ.

මෙහි "එෂඃ" යි ස්ත්‍රීරූපවූ මල්මාලාව විධෙයප්‍රාධාන්‍යයෙන් පුංලිඞ්ගසඤ්චරූප කොට නිර්දිෂ්ටයැ. මෙය කවිහුගේ කාමචාර යෙන් සිඩයි.

49. මයි, මා; විරම්, බොහෝවර; අපරාඩෙ අපි, අපරාධ කළ නමුත්; යදු, යම්හෙයකින්; අවධීරණාම්, අවඥාවක්; න කෘතවතී අසි, නොකෙළෙහිද; [එහෙයින්;] කථම්, කෙසේනම්; එකපදෙ, එකෙණෙහි; නිරාගසම්, නිරපරාධවූ; ඉමම් ජනම්, මේ ජනයා හෙවත් මා; ආභාෂ්‍යම්, සම්භාෂණය කළයුත්තකු; න මන්‍යසෙ, නොහඟනෙහිද?

"යදෙති හෙතෞ" යනු සඤ්චාරාදිගණව්‍යාඛ්‍යානහෙයින් මෙහි ඝදූනබ්දය නෙඤ්චලුප්තයෙහි දතයුතු.

50. ධ්‍රුවමයම් ශඨඃ ශුචිස්මිතෙ!
විදිතඃ කෛතවවත්සලඤව
පරලොකමශරණිවෘත්තයෙ
ඝදනාපෘච්ඡ්‍ය ගතාසි මාමිනඃ.

51. දයිතාං යදි නාවදඛ්ගාද්-
විනිවෘත්තං කිමිදං තයා විනා
ඝහතාං හතජීවිතං මම
ප්‍රබලාමාතමකෘතෙන වෙදනාම්.

52. සුරතශ්‍රමසමහෘතෙ මුඛෙ
ස්‍රිඝතෙ ඝෙදලවොදගමොඁපි තෙ
අථ චාඤනමිනා තමානතමනා
ධිගිමං දෙහභෘතාමසාරතාම්.

---

50. ශුචිස්මිතෙ!, පිරිසුදු සිනා දැත්තිඝ!; ශඨඃ, සැහවී කපුර කරන්නාවූ; කෛතවවත්සලඃ, කපටයෙන් ප්‍රේමබහුලයෙකැයි; ධ්‍රුවම්, සැබවින්; තව, තීවිසින්; විදිතඃ අසම්, දන්නාලද්දෙම්; [කුමක්හෙයින්ද ?]-ඝත්, ඝම්හෙයකින්; මාම්, මා; අනාපෘච්ඡ්‍ය, නොපිළිවිස හෙවත් ආමන්ත්‍රණය නොකොට; ඉතඃ, මේලොවින්; පරලොකම්, පරලොවට; අඝනිවෘත්තයෙ, පෙරළා නොඒම පිණිස; ගතා අසි, ගියෙහිද [එහෙයිනි].

51. ඉදම්, මේ; මම, මාගේ; හතජීවිතම්, කුත්සිතවූ ජීවිතඝ තෙම; තාවත්, පළමුකොට; දයිතාම්, ප්‍රිඝාවට; අනුඝාත් ඝදි, පසුගමන් කෙළේමඝ (පළමුව මුඝපත්වූ හෙයිනැයි සේයි); තයා විනා, ඒ ප්‍රිඝාව හැර; කිම්, කුමක් පිණිස; විනිවෘත්තම්, පෙරළා ඒමද (ප්‍රත්‍යාගමනඝ නුසුදුසුඝයි සේයි); [එහෙයින්] ආතම කෘතෙන, [නිවෘත්තිරූපවූ] තමා කළ පාපඝ හෙතුකොටහෙන; ප්‍රබලාම්, බලවත්වූ; වෙදනාම්, විඳිම; සඟතාම්, (තෙමේ) ඉවසාවා. [තමා කළ අපරාධයෙහි ඉවසනසුලු බවම පිනිමඝ ඝනු ඝාවයි].

52. සුරතශ්‍රමසමහෘතඃ— සුරතශ්‍රම, රතික්‍රීඩා පරිශ්‍රමයෙන්; සමහෘතඃ, ඝමගත්තාවූ; සෙඛදලවොදගමඃ අපි, ඛඝබිඳු නැඟීමද; තෙ, තීගේ; මුඛෙ, මුහුණෙහි; ස්‍රිඝතෙ, පවත්නේඝ; අථ ච, එතෙකුදුවුවත්; එම්, තී; ආතමනා, සිරුරුපඝෙන්; අඤම්, විනාඝඝට; ඉතා, පැමිණියෙහි; [එහෙයින්] දෙහභෘතාම්, සඩඝන්ගේ; ඉමාම් අසාරතාම්, මේ අසීරණඝ; ධික්, නිඳහිසි.

53. මනසා'පි න විප්‍රියං මයා
කෘතපූර්වං තව කිං ප්‍රභාසි මාම්?
නනු ශබ්දපතිඃ ක්ෂිතෙරහං?
භවසි මෙ භාවනිබන්ධනා රතිඃ.

54. කුසුමොත්ඛචිතාන් වලිභෘතං-
ශවලයන් භෘඞ්ගරුචඃකවාලකාන්
කරභොරු! කරොති මාරුත-
සම්වදුපාවර්තනශඞ්කි මෙ මනඃ.

55. නදපොහිතුමර්හසි ප්‍රියෙ!
ප්‍රතිබොධෙන විභාදමාශු මෙ
ජ්වලිතෙන ගුහාගතං තම-
ඉතුහිනාද්‍රෙරිව නක්තමොෂධිඃ.

---

53. මයා, මාවිසින්; මනසා අපි, සිතිනුදු; තව, තිඃ විප්‍රියම්, අප්‍රියවුවක්; න කෘතපූර්වම්, නොකළවිරූඃ; කිම්, කුමක්හෙයින්; මාම්, මා; ප්‍රභාසි, හරනෙහිද; අහම්, මම; ක්ෂිතෙඃ, පෘථිව්‍යාසම්බන්ධව; ශබ්දපතිඃ නනු, ශබ්දයෙන්ම යහාවූයෙම් නොවෙමිද (අර්ථයෙන් සහාම්නොවෙමියි සේයි); භාවනිබන්ධනා, අභිලාෂය කාරණකොට ඇති; මෙ රතිඃ, මාගේ අනුරාගය; භවසි, කෙරෙහි[ම] [වේ].

54. කුසුමොත්ඛචිතාන්, මලින් සකස්කරනලද; වලිභෘතඃ, රැළිසෙන් යුක්තවූ; භෘඞ්ගරුචඃ, නීලවර්ණවූ; තව අලකාන්, තීගේ කිහුඹුන්; වලයන්, කමපා කරන්නාවූ; මාරුතඃ, සුළඟ තෙම; කරභොරු!, කරභතම් අත්පෙදසට බදු දෙකලව ඇත්තිය!; මෙ, මාගේ; මනඃ, සිත; සම්වදුපාවර්තනශඞ්කි, තීගේ පෙරළා ඊමේ සැක ඇත්තක්; කරොති, කෙරේ. [කරභොරු!නම්දයාගේ සිහිය පෙර දක්වනලද්දේය].

55. ප්‍රියෙ!, සොඳුර!; තත්, එහෙයින්; ආශු, වහා; මෙ, මාගේ; විභාදම්, දුඃඛය; නක්තම්, රාත්‍රියෙහි; ඔෂධිඃ, (තෘණජෙෂ්ඨාතිශ්කම්වූ) රැරඹලතාතොමෝ; ජ්වලිතෙන, ප්‍රකාශයෙන්; තුහිනාද්‍රෙඃ, හිම වත් පර්වතයාගේ; ගුහාගතම්, ගුහාවන්හිවූ; තමඃ ඉව, අඳුරු [තසන්නාක්] මෙන්; ප්‍රතිබොධෙන, ඥානයෙන්; අපොහිතුම්, දුරුකරන්නට; අර්හසි, සුදුස්සෙහි.

56. ඉදමුවශ්වසිතාලකං මුඛං
තව විශ්‍රාණනකථං දුනොති මාම්
නිශි සුපතම්වෛකපඛකජං
විරතාභ්‍යනන්තරෂට්පදඤ්ඣනම්.

57. ශශිනං පුනරෙති ශර්වරී
දයිතා මද්‍රුවරං පතත්‍රිණම්
ඉති නෞ විරහානන්තරක්‍රමෞ
කථමන්‍යනගනා න මාං දහෙඃ?.

58. නවපල්ලවසංස්තරෙ‘පි තෙ
මෘදු දුඃඛෙන සදඛමපිතම්
තදිදං විෂහිෂ්‍යතෙ කථං
වද වාමොරු! විතාඩිරොහණම් ?.

---

56 ඉදම්, මේ; උච්ඡ්වසිතාලකම්, සැලුණු සුවඳසුණින් යුත් කියඹු ඇති; විශ්‍රාණනකථම්, නැවති කථා ඇති; තව මුඛම්, ඔබගේ මුහුණතෙම; නිශි, රාත්‍රියෙහි; සුපතම්, හැකුළුණාවූ; විරතාභ්‍යන් තර ෂට්පදඤ්ඣනම්, විනතවූ අභ්‍යන්තරඝෘඛනාද ඇති හෙවත් නිශඝබදඝාඛඝයන් ඇත්තාවූ; එකපඛකජම් ඉව, එකම පියුමක් මෙන්; මාම්, මා; දුනොති, තවා.

57. ශර්වරී, රාත්‍රිනොමෝ; ශශිනම්, චන්ද්‍රයා කරා; පුනඃ, නැවත; එති, පැමිණෙන්නීය; මද්‍රුවරම්, යුගම වැ හැසිරෙන්නාවූ; පතත්‍රිණම්, චක්‍රවාකශකුනයා කරා; දයිතා, චක්‍රවාකීනොමෝ; පුනඃ, නැවත; එති, පැමිණෙන්නීය; ඉති, එහෙයින්; නෞ, ඒ චන්ද්‍රචක්‍රවාක දෙදෙනා; විරහානන්තරක්‍රමෞ, විරහාවධිඃ ඉවසන් කාල වෙති; අන්‍යනන්තගතා, (පුනරාවෘත්තිරහිත හෙයින්) අති ශයින්ම පහව ගියාවූ (නී); කථම්, කෙසේ; මාම්, මා; න දහෙඃ, නොදවඃයිද ? (දවාමැයි).

58. නවපල්ලවසංස්තරෙ අපි, අලුත් ලපලු ඇතිරියෙහිදු; අපීපි තම්, තබකලද්දාවූ; මෘදු, මොළොක්වූ; තෙ, ඔබ පළිබඳවූ; යත් අඛඃම්, යම් ශරීරයෙක්; දුඃඛෙන, නැවේකම්; වාමොරු!; සොඳුරු කලවා ඇත්තිඃ!; තත් ඉදම්, ඒ මේ ශරීරයතෙම; විතාඩිරොහණම්, දරසැයෙහි නැඟීම; කථම්, කෙසේ; විෂහිෂ්‍යතෙ, ඉවසන්නේද ?; වද, කියව.

59. ඉයම්ප්‍රතිබොධශායිනීං
රශනා තාං ප්‍රථමා රහඃසඛී
ගතිවිභ්‍රමසාදනිරවා
න ශුවා නානුමෘතෙව ලක්ෂ්‍යතෙ.

60. කලමන්‍යභෘතාසු භාෂිතං
කලහංසිසු මදාලසං ගතම්
පෘෂතීසු විලොලමීක්ෂිතං
පවනාධූතලතාසු විභ්‍රමාඃ.

61. නිදිවොතසුකයා'ප්‍යවෙක්ෂ්‍ය මාං
නිහිතාඃ සත්‍යමමී ගුණාඃසවයා
විරහෙ තව මෙ ගුරුව්‍යථං
හෘදයං න තවාලම්බිතුං ක්ෂමාඃ.

---

59. ඉයම්, මේ; ප්‍රථමා, පළමුවෙනිවූ; රහඃසඛී, (සුරතසමයෙහි පවා අනුව පවත්නා හෙයින්) රහස් යෙහෙළිවූ; ගතිවිභ්‍රමසාද නිරවා, ගමන්විලාස වැලැක්මෙන් ශබ්දරහිතවූ; රශනා, මෙඛලා නොමෝ; අප්‍රතිබොධශායිනීම්, නැවත පුබුදු නොවනසේ ශයනය කරන්නාවූ හෙවත් මළාවූ; තාම් අත්‍ර, තී හා සමඟ; ශුවා, නොක නෙන්; මාතා ඉව, මළාක් මෙන්; න ලක්ෂ්‍යතෙ න, නොදක්නා ලබන්නී නොවෙයි. (දක්නාලැබේමය සේයි).

මෙහි සමභාව්‍යනිශෙධයාගේ නිවර්ත්තනය සඳහා ප්‍රතිශෙධයෝ දෙදෙනෙක් දක්වනලදහ.

60. අන්‍යභෘතාසු, කොකිලාවන් කෙරෙහි; කලම්, මධුරවූ; භාෂිතම්, භාෂණය; කලහංසීෂු, රාජහංසීන් හෝ විල්ලිකිණීන් කරෙහි; මදාලසම්, මදයෙන් ලැසිවූ; ගතම්, ගමනද; පෘෂතීෂු, මුවදෙනුන් කෙරෙහි; විලොලම්, චඤ්චලවූ; ඊක්ෂිතම්, බැල්මද; පවනාධූතලතාසු, පවනින් සැලුණු ලතාවන් කෙරෙහි; විභ්‍රමාඃ, විලාසයෝද යන—[මතුකව හා සමඟකියි].

61. අමී ගුණාඃ, පූර්වෝක්ත [කලභාෂණාදි] ගුණයෝ; ["එහු" යි හෙයකි. මේ කොකිලාදිසථානස්ථයන්හි;] නිදිවොතසුකයා අපි, සඛීස්ථ සන්නාවූද; සවයා, [ජීවමානවූ] තීවිසින්; මාම්, [විරහය නොඉවසිය හැකිවූ] මා; අවෙක්ෂ්‍ය, බලා; සත්‍යම්, සැබෑව; නිහිතාඃ, [මාගේ ප්‍රාණධාරණය උපාඛවශයෙන්] පිහිටුවනලදහ; තු, එසෙක්ඇති; තව, තීගේ; විරහෙ, වියොගයෙහි; ගුරුව්‍යථම්, ඉතා

62. මිථුනං පරිකල්පිතං තයා
සහකාරඃ ඵලිනී ච නන්දිමෝ
අවිධාය විවාහසත්ක්‍රියා-
මනයෝගීමයන ඉත්‍යසාම්ප්‍රතම්.

63. කුසුමං කෘතදෝහදස්තවයා
යදශොකො 'සමුදීරයිෂ්‍යති
අලකාභරණං කථන්නු තත්
තව තෙෂ්‍යාමි නිවාපමාල්‍යතාම්.

64. සුභිරතෙව සශබ්දනූපුරං
චරණානුග්‍රහමන්‍යදුර්ලභම්
අමුනා කුසුමාග්‍රවර්ෂිණා
තමශොකෙන සුගාත්‍රි! ශොච්‍යසෙ.

දුක් ඇත්තාවූ; මෙ හෘදය‍ය්, මාගේ සිත; අවලම්බිතුම්, සත සන්ම හෙවත් පිහිටුවන්ට; න ඝෂෘඃ, [ඒ ගුණයෝ] අසමර්ථය. [ඒ නොකිලාලාපාදිහු ඔවුන් හා එක්වීමක් ඇතිකල්හිම සැප කරන්නාහුවෙති. අන්පරිද්දෙකින් නොවෙති, දිවි හරතාහුමය යනු භාවයි.]

62. නනු, එම්බා සොඳුර!; සහකාරඃ, මිඅඹරුකද; ඵලිනී ව, පුවඟු වැලද යන; ඉමෙම, මොහු දෙදෙන; තයා, නීවිසින්; මිථුනම්, ප්‍රාසන්‍යුග්මයෙකැයි; පරිකල්පිතම්, සලකනලද්දේය; අත යොඃ මේ (සහකාරවෘක්ෂය ප්‍රියඞ්ගුලතාය යන) දෙදෙනාගේ; විවාහසත්ක්‍රියාම්, විවාහමඞ්ගලය‍ය; අවිධාය, නොකොට; ගම්‍යතෙ ඉති, [පරලොව] යනුලැබෙයි යනු; අභාම්ප්‍රතම්, අයුතුයි. [මව කැත්තවුන්ට විවාහගුලෙහි කිසින් සුවයෙක් නැත යනු භාවයි.]

63. තයා, නීවිසින්; කෘතදෝහදඃ, කරනලද [පාදතාඩන සවරූප] දෙළ ඇති; අයම් අශොකඃ, මේ හොපලුරුක්තෙ; යත් කුසුමම්, යම් පුෂ්පයක්; උදීරයිෂ්‍යති, ප්‍රසව කරන්නේද; තව, නීගේ; අලකාභරණම්, කියඹුවැලම ආභරණවූ; තත්, ඒ පුෂ්පය; කථම්නු, කවර පරිද්දෙකින්; නිවාපමාල්‍යතාම්, පිතෘදනයෙහි පුදන මල්බවට; නෙෂ්‍යාමි, පමුණුවන්නෙමිද?

64. අන්‍යදුර්ලභම්, අනිකකුදිසින් නොලද හැකිවූ [සිහිකළ හැකිම පමණක්වූය යිසේයි]; සශබ්දනූපුරම්, ශබ්දසහිත කුරුවිලා ඇත්තාවූ; චරණානුග්‍රහම්, පාදයෙන් තාඩනසවරූපවූ අනුග්‍රහය;

65. තව නිඃශ්වසිතානුකාරිභි-
ඒකුලෛරඬ්විතාං සමං මයා
අසමාප්‍ය විලාසමේඛලාං
කිමිදං කිනරකණ්ඨි ! සුප්‍යතෙ.

66. සමදුඃඛසුඛඃ සඛිජනඃ
ප්‍රතිපච්චඥනිහෝ'ඝමාතමජඃ
අහමේකරසඝනඨාපි තෙ
ව්‍යවසායඃ ප්‍රතිපත්තිනිෂ්ඨුරඃ.

සමරතා එව, සිහිකරන්නාම වූ; කුසුමාශ්‍රැවර්ෂිණා, මල් තමැති කඳුළු වගුරුවන්නාවූ; අමුනා, තෙල (ඉදිරියෙහි වූ); අනොකෙන, කොපලුරුක කරණකොටගෙන; සුගාන්‍රි!, සුන්දරාඛ්‍යිඃ!; කිව, නී; ශොච්‍යසෙ, ශොක කෙරෙහිද ?

"සුගාන්‍රි" යන්නෙහි "අඛ්‍යගාන්‍රකණ්ඨ්‍යහ්‍යා වක්තව්‍යම්" යන වෘත්තියෙන්වූ ඕප්‍රත්‍යයයි.

65. තව, නීගේ; නිඃශ්වසිතානුකාරිභිඃ, නිඃශ්වාසයට අනුක්‍රියා කරන්නාවූ හෙවත් ඒහා සමාන සුවද ඇත්තාවූ; එකුලෛඃ, මුහුළුමලින්; මයා සමම්, මා හා සමඟ; අඬ්විතාම්, අඩක් රවනා කරනලද; විලාසමේඛලාම්, ක්‍රීඩාමේඛලාව; අසමාප්‍ය, නොනිමවා (නොපුරවා); කිනනරකණ්ඨි !, කිඳුරක්ගව බඳු බොටුවක් ඇත්තිඃ!; ඉදම්, මේ; කිං සුප්‍යතෙ, කුමන නිදිමෙක්ද?

"කිනනරකණ්ඨි" යනුද පෙරකී වෘත්තියෙන්ම ඕප්වූ තැනි. "සුප්‍යතෙ" යන්නෙහි 'වව්ඡඩ්ඩ්‍යඝාදීනාං කිති" යන සූත්‍රයෙන් සම්ප්‍රසාරණයි.

66. සඛිජනඃ, යෙනෙළිජනතෙම; සමදුඃඛසුඛඃ, [නී හා] සමාන සුවදුක් ඇත්තේඃ; අඃම්, මේ; ආතමජඃ, පුත් (ළදරු) තෙම; ප්‍රතිපච්චඥනිහඃ, දියවක්සඳ වැන්න (කුමිකවයුතුද වැඩෙන සුලුද වෙයි සේයි); අහම්, මම; එකරසඃ, නොබිඳුණු ඇලුම් ඇත්තෙම්; තථාපි, එසෙකුදු වුවත් (ජීවිතසාමග්‍රිය ඇතත්); තෙ, නීඃගේ; ව්‍යවසායඃ, (අප අත්හැරීම් සඵරූපවූ) ව්‍යාපාරඃතෙම; ප්‍රතිපත්තිනිෂ්ඨුරඃ, නියතයෙන් ක්‍රූරයි. [සිහිකරන්ම පවා නොහැකිඃ අධිකාර කරන්ම කිඃකතු කිම? යනු හාවයි.]

67. ධෘතිරසානාම්නා රතිශව්‍යුනා
විරතං ගෙයමෘතුනීනිරුනසවඃ
ගතමාහරණප්‍රයොජනං
පරිශූන්‍යං ශයනියමද්‍ය මෙ.

68. ගෘහිණී සචිවඃ සඛී මිථඃ
ප්‍රියශිෂ්‍යා ලලිතෙ කලාවිධෞ
කරුණාවිමුඛෙන මෘත්‍යුනා
හරතා තවාං වද කිං න මෙ හෘතම්.

69. මදිරාක්ෂි! මදූනනාපිපිතං
මධු පීත්වා රසවත් කථං නු මෙ
අනුපාස්‍යසි බාෂපදූෂිතං
පරලොකොපනතං ජලාඤ්ජලිම්.

---

67. අද්‍ය, අද; මෙ, මාගේ; ධෘතිඃ, ධෛර්‍යයක් හෝ ප්‍රතිති තොමෝ; අසානම් ඉතා, විනාශයට පැමිණියාය; රතිඃ, ක්‍රීඩාතො මෝ; ව්‍යුනා, ගිලිහිණ; ගෙයම්, ගෘහය; විරතම්, වැළැකුණේය; ඍතුඃ, [වසන්තාදි] ඍතුතෙම්; නිරුනසවඃ, උත්සවරහිත විය; ආහරණප්‍රයොජනම්, ආභරණයන්ගේ ප්‍රයොජනය; ගතම්, පහව ගියේය; ශයනියම්, ඇඳ; පරිශූන්‍යම්, හිස්වී. [හී නැත්තෙන් සිතල්ලම නිෂ්ඵල විය යුතුයි]

68 ගෘහිණී, [තීම] භාර්‍යාවක=(සියලු කුටුම්බය නි ඇසුරු කොට ඇත්තේය යියේයි); සචිවඃ, [තීම්] බුද්ධිසහායවූ මන්ත්‍රී තෙමේය (සියලු හිතඋපදෙස් තීඅන්ත යියේයි); මිථඃ, රහස්හි; සඛි, [තීම] යහළු ඇමැතිතෙමේය (සියලු උපදොගය නි අයත්ය යියේයි); ලලිතා, මනොහරවූ; කලාවිධෞ, [වාදිත්‍රාදි සුහැම] කලා ප්‍රයොගයෙහි; ප්‍රියශිෂ්‍යා, [තීම ප්‍රාඥවැවින්] ප්‍රිය ශිෂ්‍ය තැනැත්තී ය; [එහෙයින්]-තවාම්, [සකල සම්පත්තියවූ] ති; හරතා, පැහැර ගන්නාවූ; කරුණාවිමුඛෙන, කරුණාරහිතවූ; මෘත්‍යුනා, මරහු විසින්; මෙ, මා සම්බන්ධවූ; කිම්, කවර වස්තුවෙක්; න හෘතම්, පැහැර නොගන්නාලද්දේද=(හැමම පැහැර ගන්නාලද් දේය යනු භාවයි).

69. මදිරාක්ෂි!, මත්කරවන ඇස් ඇත්තිය; මදූනනඅපිපිතම්, මාගේ මුඛයෙන් පමුණුවනලද්දාවූ; රසවත්, ඉතා මිහිරිවූ; මධු, මද්‍යය; පීත්වා, පානය කොට; බාෂපදූෂිතම්, කඳුලෙන් දූෂිතවූ;

70. විභවෙ'පි සති තස්යා විනා
සුඛමෙනාවදජස්‍ය ගණ්‍යතාම්
අහෘතස්‍ය විලොභනාභනතරෙ-
ඊවම සඒ විෂයාසඤ්චදගුස්‍යඃ.

71. විලපනතිති කොශලාධිපඃ
කරුණාපිග්‍රථිතං ප්‍රියාමප්‍රති
අකරොත් පෘථිවිරුහානපි
ස්‍රැතශාඛාරසබාෂපදූෂිනාන්.

පරලොකොපනතම්, පරලොව සඳහා එළවනලද්දුවු; මෙ, මාගේ; ජලාඤ්ජලිම්, දෙඇඳිලිය; කථං නු, කෙසේ නම්; අනුපානස්‍යසි, කැවත පානය කරන්නෙහිද? [මධුවට ඉක්බිති වැ මේ ඵණ පානය නුසුදුසුය යනු භාවයි].

එසින් කීහ හටවම්ලලයෝ:—

"අනුපානං ගිමජලං යවනාධුමනිර්මිතෙ
දධනි මදේ‍ය විෂෙ ද්‍රාක්ෂෙ පිෂ්ටෙ පිෂ්ටමයෙ 'පි ව" යි.

යවනොධුම දෙකින් පිසූ බතෙහිද දීකිරෙහිද මදයෙහිද විෂ යෙහිද මිදිපැනෙහිද පිටිමයහිද පිටියෙන් පිසූ ඛාදයෙහිද සිතිල් දිය අනුපානය කවයුත්තේය-යනු භාවයි.

70. විභවෙ සති අපි, එෂ්‍යස්‍යිය ඇතිකල්හිදු; තස්‍යා විනා, තිබගන් වෙන්ව; අජස්‍ය, අජරජහුගේ; එතාවන් සුඛම්, මෙපමණ වුම සැපය හෙවත් යම්තාක් තී හා සමග විඳිනලදද එපමණම සැපය; ගණ්‍යතාම්, සලකනු ලැබේවා; [මිත්මතු අන්කිසි සුව යෙක් නොවන්නේය යිමස්යි]; විෂලාභනාභනතරෙ, අනය විෂය යන් විසින්; අහෘතස්‍ය, ආකර්ෂණය නොකරණලද්දුවු; මම්, මාගේ; සඒ විෂයාඃ, [හොගාදි] සියලු විෂයෝ; සවදගුස්‍යඃ, තී අත්හ=(නි හැර මම කිසින් රුචි නොකෙරෙයි යේයි).

71. කොශලාධිපඃ, කොසලජනපදාධිපති (අජරජ) තෙම; ඉති, මෙසේ; කරුණාපිග්‍රථිතම්, කරුණාතරාවයෙන් සම්බඳවූයේ; ප්‍රියාම්ප්‍රති, ප්‍රියාවූ ඉඳුමතිය උදෙසා; විලපන්, වලප්නේ; පෘථිවිරුහාන්අපි, වෘක්ෂයන්ගුදු; ස්‍රැතශාඛාරසබාෂපදූෂිනාන්—ස්‍රැත, වැගුරුණාවූ; ශාඛාරස, මිකරඳ නමැති; බාෂපදූෂිනාන්, කදුලෙන් දූෂිත වුවන්; අකරොත්, කෙළේ=(අවචනනයන්ද හැඩවිය සුයේයි).

72. අථ තස්‍ය කථඤ්චිදඛණතඃ
සවජනඤාමපනිය සුන්දරීම්
විසසර්ජ තදනන්‍යමණඩනා-
මනලායාගුරුචන්දනෙඛසෙ.

73. ප්‍රමදුමනු සංසථිතඃ ශුචා
නෘපතිඃ ඝනනිති වාච්‍යදශිනාත්
න චකාර ශරිරමග්නිසාත්
සත දෙව්‍යා න තු ජීවිතාශයා.

74. අථ තෙන දශාහතඃ පරෙ
ගුණශෙෂාමුපදිශ්‍ය භාමිනීම්
විදුෂා විධයො මහර්ෂයඃ
පුර එවොපවනෙ සමාපිතඃ.

---

72. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; සවජනඃ. බන්ධුවර්ගඃතෙම; තස්‍ය, ඒ අගරජුගේ; අඞ්කතඃ, උකුළෙන්; කථඤ්චිත්, දුකසේ; අපනීය, ඉවත්කොටගෙන; තදනන්‍යමණ්ඩනාම්—තත්, ඒ දිව්‍යකුසුමයම; අනන්‍යමණ්ඩනාම්, අවසාන ආභරණ කොට ඇති; තාං සුන්දරීම්, ඒ (ඉන්දුමති නම්) සුන්දරිය; අනරුචන්දනෙඛසෙ, අඹිල්සඳුන් දර කොට ඇති; අනලාය, ගින්නට; විසසර්ජ, බහලි.

"අනලාය" යන්නෙහි "ක්‍රියාග්‍රහණමපි කර්තව්‍යම්" යන වාර්තිකයෙන් සම්ප්‍රදානත්‍වය ඇතිහෙයින් චතුර්ථියි.

73. නෘපතිඃ, අජරජතෙම; ඝන්, පණ්ඩිතවුගේ [නවුදු]; ශුචා, ශොකයෙන්; ප්‍රමදුම් අනු, කාන්තාව හා සමඟ; සංසථිතඃ ඉති, මෙලේය යන; වාච්‍යදශිනාත්, නිකුව දැක්මෙන්; දෙව්‍යා සහ,, (ඉන්දුමතී) දෙවිය හා සමඟ; ශරිරම්, සිරුර; අග්නිසාත් න චකාර, ගිනි. අත්‍ත් නොකෙළේය හෙවත් ගින්නට නොපැත්තේය; ජීවිතාශයාතු න, ප්‍රාණාශායෙන් [එසේ නොකෙළේ] නොවේ.

"අග්නිසාත්" යන්නෙහි "නාදධිනවචනෙ" යන සූත්‍රයෙන් අධිකරණයෙහි සාතිප්‍රත්‍යයයි.

74. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; විදුෂා, ශාස්ත්‍රඥවූ; තෙන, ඒ අජරජහු විසින්; ගුණශෙෂාම්, ගුණයම ශෙෂකොට ඇති; භාමිනීම්, ඉන්දුමතිය; උපදිශ්‍ය, උදෙසා; දශාහතඃ පරෙ, දශදවසෙකින් ඔබ්බෙහි [කවසුතු] වූ; මහර්ෂඃ, මහත් සෘෂිඃ ඇති; විධයඃ, ක්‍රියාවිධි; පුරඃ උපවනෙ එව, පුරහාගේ උද්‍යානයෙහිම; සමාපිතඃ, නිමවන ලදහ.

75. ස විවෙශ පුරීං තයා විනා
ක්ෂණදෘෂාශශාඞ්කදර්ශිනඃ
පරිවාහමිවාවලොකයන්
සචිශුවඃ පෞරබධූමුඛාශ්රුභූ.

76. අථ නං සවනාය දික්ෂිතඃ
ප්රණිධානාද්ගුරුරාශ්රමස්ථිතඃ
අභිෂඞ්ගජඩං විජඤිවා-
නිති ශිෂ්යණ කිලාවබොධයත්.

දශානාමහ්නාං සමාහාරෝ දශාහඃ-නඩිකාපොතතරපදඝමාහාරෙ ච'' යන සූත්‍රයෙන් සමාහාරවිගුසමාසයි. ඉක්බිති ''රාජාහඃසඛිභ්‍යෂටච්'' යන සූත්‍රයෙන් සමාසානත ටච්ප්‍රත්‍යයයි. ''රාත්‍රාහනාහාඃ පුංසි''යි පුංවත් විය. ඔනු කෙරෙන් පවම්‍යර්ථ යෙකි නසිල් වී.

''විප්‍රඃ ශුඬ්‍යදශාහෙන වාදශාහෙන භූමිපඃ'' යන මනුවචන යට විරොධයෙක් වෙකි නොතැකිය යුතුයි. එය නිගීගුණඃක්ෂත්‍රිය යන් සදහා කිය්‍යනලදහෙයිනි. ගුණවත් ක්ෂත්‍රිය යාහට වනාහි දශාහයෙන් ශුඬිය පරාශරතෙම කීඃ—''ක්ෂත්‍රියයතු දශාහෙන සඬර්ම්ම නිරතඃ ශුචිඃ'' යි.

75. තයා විනා, ඇයගෙන්; (ඉනුම්තිය්‍යගෙන්) තොරවු; ක්ෂණද පාශශශාඞ්කදර්ශිනඃ, රෑ නෙවුණුකල චන්ද්‍රයා බඳු දැකුම් ඇති නෙවත් අලුයම චන්ද්‍රයාමෙන් දක්කාලබන්නාවූ; ඃ, ඒ අජරජ තෙම්; පෞරවධූමුඛාශ්රුභූ, පුරහනන්ගේ මුවකඳුළුහි; සචිශුවඃ, සචකිය ශොකයාගේ; පරිවාහමි ඉව, වඩදිය මෙන් හෙවත් තමා දුක පිරි ඉතිර ගියාක් මෙන්; අවලොකයන්, බලන්නේ; පුරීම්, නගරයට; විවෙශ, වනි.

76. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; සවනාය, යාගය පිණිස; දීක්ෂිතඃ, ධරනලද නියම ඇති; ගුරුඃ, ආචාර්‍යවූ [වශිෂ්ඨමුනි] තෙමේ; ආශ්‍රම සථිතඃ, සිය අසපුවෙහි සිටියේ; තම්, ඒ අජරජු; අසිඞ්ගජඩම්, දුකින් මුළාවූවහු; ප්‍රණිධානාත්, විතෙතකාග්‍රත්‍යය හෙවත් ධ්‍යානය හෙතුකොටගෙන; විජඤිවාන්, දන්නේ; ඉති, මේ [මතු කිය්‍නුලබන] ප්‍රකාරයෙන්; ශිෂ්‍යණ, [සවකීය] ශිෂ්‍යයා ලවා; අවබොධයත් කිල, දන්වනලද්දේ ලු.

77. අසමාපතවිධියතෝ මුනි-
ඝනව විමානපි නාපකාරණම්
න භවඝනමුපසථිතඃ සුඛඃ
ප්‍රකෘතෝ සථාපයිතුං පථඃවඃ්‍යුතම්.

78. මයි නඝ්‍ය සුවානත ! වර්තතෝ
ලඝුඝඤ්ඣෙඝපදඃ සරඝවති
ශෘණු විශ්‍රැනඝඛඝාර ! නාං
හෘදි වෛනාමුපඛාතුමඟිඝි.

79. පුරුෂඝ්‍ය පදෙඝවජනමනඃ
සමතීතඝඤ්ච භවච්ච භාවි ච
ඝ හි නිඝප්‍රතියෙන චඤ්ඣුඝා
ත්‍රිතඃඝං ඤානමඝෙන පඃඝති.

---

77. ["අඝමාපතා"දින් වඝිෂ්‍යඝිෂ්‍යතෙම කියයි.] යතඃ, යම්හෙයකින්; මුනිඃ, වඝිෂ්‍යමුනිතෙමේ; අඝමාපතවිධිඃ, නොනිමිඝාවූ ඝාන ඇත්තේද [එහෙයින්]; තව, තොපගේ; තාපකාරණම්, [කලත්‍ර මරණසඛරූපවූ] දුඃඛහෙතුව; විමාන් අපි, දන්නේ නමුදු; පථඃවඃ්‍යුතම්, ඝඛභාවඝෙන් ගිලිහුණාවූ; භවඝනම්, පින්වත්හු; ප්‍රකෘතෝ, සඛභාවඝෙහි; සථාපයිතුම්, පිහිටුවන්නට හෙවත් අස්වඝන්නට; සුඛඝම්, තෙඝෙම්; න උපඝථිතඃ, නො ළඟිඝේඝ.

78. සුවානත !, සදාවාර ඇත්තව ! හෙවත් මනාපැවතුම් ඇත්තව !; ලඝුඝඤ්ඣෙඝපදඃ, ලුහුඬු පණිවුඩ තෙපුල් ඇති; නඝ්‍ය සරඝවති, ඒ මුනිතුගේ සරඝවතෝඝෝ; මයි, මා කෙරෙහි; වර්තතෙ, [දැන්] පවතී; විශ්‍රැනඝඛඝාර !, ප්‍රසිඛවූ ධෛඝ්‍යාතිඝය ඇත්තව !; තාම්, ඒ සරඝවතිඝ හෙවත් සඤ්ඣෙඝවචඝ; ශෘණු, අඝව; එනාම්, මේ තෙපුල; හෘදි, ළෙඟි; උපඛාතුව, ධරන්නටද; අඟිඝි, සුදුස්ඝෙඝි.

79. [වඝ්‍යඝාණාඝිඝට අනුගුණ කොට මුනිතුගේ සඝීඤ්චිඝ "පුරුෂඝ්‍ය" ඝනාදින් පළමුව කියයි.]—අඝනමනඃ, එතපතනිඝක් නැත්තාවූ; පුරුෂඝ්‍ය, පුරුෂඝාගේ හෙවත් පුරාණපුරුෂ නම්ලද විෂ්ණුතුගේ; පදෙෂු, වික්‍රමඝන්හි හෙවත් ත්‍රිලුවනඝෙහිම; සමතීතඝඤ්ච, ඉකුත්වූද; භවච්ච, පවත්නාවූද; භාවි ච, මතු වන්නාවූදුයි; ත්‍රිතඃඝම්, [කාල]තුඃඝවර්තීවූ දෙඃ; සඃ, ඒ මුනිතෙම; නිඃප්‍රතියෙන, ප්‍රතිබන්ධරහිතවූ=(නොපැකුලුණාවූ); ඤානමඝෙන චඤ්ෂුඝා, නුවණැසින්; පඃඝති හි, දකිමඝ. [එහෙයින් ඒ මුනිතුගේ තෙපුල්හි සැක කටයුත්තෙක් නැත ඝනු හාවයි].

80. චරතඃ කිල දුශ්චරං තප-
සෘෂණබින්දඃ පරිශඞ්කිතඃ පුරා
ප්‍රජිඝාය සමාධිභෙදිනිං
හරිරස්මෙම හරිණීං සුරාඞ්ගනාම්.

81. ස තපඃප්‍රතිබඞ්ධමන්‍යුනා
ප්‍රමුඛාවිඝකෘතවාරුවිභ්‍රමාම්
අශපද්භව මානුෂිති තාං
ශමවෙලාප්‍රලයොම්මිණා භුවි.

82. භගවන්! පරවානයං ජනඃ
ප්‍රතිකූලාචරිතං ක්ෂමස්ව මෙ
ඉති චොපනතාං සඛීතිසපඃශං
කෘතවානා සුරපුඞ්ගපදශීනාත්.

---

80. පුරා කිල, පූර්වකාලයෙහි වතාහි; දුශ්චරම්, තිව්වූ තෙවත් කළ නොහැකිවූ; තපඃ, තපසක්; චරතඃ, කරන්නාවූ; තෘණබින්දඃ, තෘණබින්දුතම් [ඍෂියකු] කෙරෙන්; පරිශඞ්කිතඃ, [ඉඳුපදය පතන්නේ දෙහොයි] බියවූ; හරිඃ, ඉඳුතෙම; සමාධිභෙදිනීම්, තපස නසන්නාවූ; හරිණීම්, හරිණිනම්වූ; සුරාඞ්ගනාම්, දෙවඟනක; අස්මෙම, මේ තෘණබින්දුතම්ඍෂිහට; ප්‍රජිඝාය, මෙහෙයි හෙවත් ඔහු වෙනම යවි.

81. සඃ, ඒ මුනිතෙම; ශමවෙලාප්‍රලයොම්මිණා—ශමවෙලා, ශානති නමැති මර්යාදාවල; ප්‍රලයොම්මිණා, කල්පාන්තතරඞ්ගයක් බඳුවූ හෙවත් ශානතිය නසන්නාවූ; තපඃප්‍රතිබඞ්ධමන්‍යුනා, තපොවිඝාය නෙතුඅහාට හවගත් ක්‍රොධයෙන්; ප්‍රමුඛාවිඝකෘතවාරුවිභ්‍රමාම්—ප්‍රමුඛ, ඉදිරියෙහි; ආවිඝකෘත, පහළකරතලද; චාරුවිභ්‍රමාම්, මනොඥලීලා ඇත්තාවූ; තාම්, ඒ හරිණීතම් සුරාඞ්ගනාවට; [එම්, නී;] භුවි, භූලොකයෙහි; මානුෂි භව ඉති, මනුෂ්‍යස්ත්‍රියක් වෙහිවයි; අශපත්, ආක්‍රොශකෝළ්‍යඃ=(ශාපකෙළේය යිඃස්ති).

82. භගවන්!, පින්වත් මහර්ෂින්වහන්ස!; අයම් ජනඃ, මේ (මා නමැති) ජනතෙම; පරවාන්, අනුන් අයති තැනැත්තෙක; මෙ, [එසේ පරාධිකවූ] මාගේ; ප්‍රතිකූලාචරිතම්, විරොධිවූ හැසුරුම හෙවත් අපරාධඃ; ක්ෂමස්ව, ක්ෂමාකළ මැනවැයි; ඉති, මෙ පරිද්දෙන්; උපනතාම, ශරණගියාවූද (සුරාඞ්ගනාව) ආ සුරපුඞ්ගපදශීනාත්, දිවමල්දුක්ම් ගිම් කොට; සඛීතිසපඃශම්, පොළොව වැලඳගන්නාවූ (මනුෂ්‍ය) ස්ත්‍රියක; කෘතවාන්, කෙළේ. [දිවමල්දුක්ම ශාපයාගේ සීමාව කිරීමෙන් අනුග්‍රහ කෙළේය යනු භාවයි].

83. ක්‍රථකෛශිකවංශසම්භවා
තව භූත්වා මහිෂි විරාජ සා
උපලබ්ධවති දිවශව්‍යුතං
විවශා ශාපනිවෘතනිකාරණම්.

84. තදලං තදපායවින්තයා
විපදුත්පත්තිමතාමුපස්ථිතා
වසුධෙශ්වරෙක්ෂ්‍යතාං ත්වයා
වසුමත්‍යා හි නෘපාඃ කලත්‍රිණඃ.

85. උදශෙ මදවාව්‍යමුජ්ඣතා
ශ්‍රුතමාවිෂ්කෘතමාත්මවත්ත්වයා
මනසඃශතදුපශ්ලථෙ ජවරෙ.
පුනරඤ්ජලිවත්තයා ප්‍රකාශ්‍යතාම්.

---

83. ක්‍රථකෛශිකවංශසම්භවා, ක්‍රථකෛශිකදෙශීය රාජවංශ යෙහි උපන්නාවූ; සා, ඒ හරිණීතම් සුරාඹනාතොමෝ; තව, ඔබට; මහිෂී භූත්වා, අනමෙහෙසි වැ; විරාජ, කලකින්; දිවශව්‍යුතම්, සවගියෙන් ගිලිහුණාවූ; ශාපනිවෘත්තිකාරණම්, ශාපය වැළැක්මට හෙතුවූ [දිව්‍යප්‍රසාද]; උපලබ්ධවති, ලැබගත්තී; විවශා [අහුත්], තමා විසිය නැත්තියක් (වූ)=(මළාය යුසේයි).

84. තත්, එහෙයින්; තදපායවින්තයා, ඇයගේ මරණය සිතීමෙන්; අලම්, කම්නැත [ඇයගේ මරණය නොසිතිය යුතුය යිසේයි]; උත්පත්තිමතාම්, ඉපැද්ම ඇත්තවුන්ට; විපත්, විපත්තී තොමෝ; උපස්ථිතා, එළඹසිටියාය [උපන්නාහට මරණය නියතය යිසේයි]; * [එසේද වුවත් ශාශ්වතික්‍රථකෛශිකයාගේ ජීවිතයෙන් කිමෙක්දැයි කියත්හොත්]-ත්වයා, ඔබවිසින්; ඉයම් වසුධා, මේ පෘථිවිතොමෝ; අවෙක්ෂ්‍යතාම්, පාලනය කරනුලැබේවා; හි, යම් හෙයකින්; නෘපාඃ, රජදරුවෝ; වසුමත්‍යා, පෘථිවිය කරණකොට ගෙන; කලත්‍රිණඃ, භාශ්‍යාවක ඇත්තාහු වෙද්ද [එහෙයිනි]

85. උදශෙ, අභිවෘඩිය ඇතිකල්හි; මදවාව්‍යම්, මදය කරණකොට කියයුත්ත හෙවත් නිහුව; උජ්ඣතා, දුරුකරන්නාවූ [මදය හෙතු ඇතිකල්හිදු මත්නොවන්නාවූ]; ත්වයා, ඔබවිසින්; ආත්මවත්, ආත්මයෙහි බහුලවූ; ශ්‍රුතම්, ශාස්ත්‍රය හෙවත් එයින් හමගත් ඥානය; ආවිෂ්කෘතම්, පහළකරනලද්දේය; තත්, ඒ ශාස්ත්‍රමය ඥානය; මනසඃ, සිත පිළිබඳවූ; ජවරෙ, සන්තාපයක්;

---

* "ජාතස්‍ය හි ධ්‍රුවෝ මෘත්‍යුර්ධ්‍රුවං ජන්ම මෘතස්‍ය ච"

86. රුදතා කුත එව සා පුත-
හීවතා නානුමතාපි ලභ්‍යතෙ
පරලොකජ්ඣං සඔකම්මගි-
හීගතයො හිතනපථා හි දෙහිනාම්.

87. අපගොකමනාා කුවුමබිනි-
මනුගාහණිඅව නිවාපදතහිහි
සඔජනාශ්‍රු කිලාතිඝනනතං
දහති ප්‍රෙතමිති ප්‍රවඤ්ඣතෙ.

උපසිතෙ, එළඹ සිටිකල්හි; අකලිවතයා, ධෛර්‍යශීලඤ්ඤණයෙන්; පුනඃ, කැවත; ප්‍රකාශ්‍යතාම්, ප්‍රකාශකරනු ලැබේවා. [ප්‍රාඥයා විසින් සියලු අවස්ථාවන්හිම ධෛර්‍යවත් විය යුතුය යනු භාවයි.]

86. රුදතා, හඬන්නාවූ; හවතා, පිත්වත්හු විසින්; සා, ඕ නොමෝ; කුතඃ එව, කොයින්නම්; ලභ්‍යතෙ, ලබනුලැබේද; අනුමතා අපි, එක්ව මියන්නාවූද [ඔබවිසින්]; පුනඃ, කැවත; න [ලභ්‍යතෙ], නො [ලබනුලැබේ]; [කුමකින් නොලැබේද? යත්]-හි, යම්හෙයකින්; පරලොකජ්ඣාම්, පරලොව සෙවුනාවූ; දෙහිනාම්, සත්ත්‍වයන්ගේ; ගතඃ, ගතව්‍යස්ථානයෝ=(උපදනාතැන්); සඔකම්මභිඃ, [පෙර] තමන් කළ [කුශලාකුශල] කර්මයන්විසින්; හිතනපථාඃ, වෙන්කරනලද මාර්ගඇත්තානුද [එහෙයිනි]. [පරලොව ගියත් සඔකිය කර්මානුරූප ඵලානුභවය පිණිස වෙතස් සිරුරට පැමිණීමෙන් ඉඳුමතියට අනුව මැරුණහුවිසිනුදු අන් නොලැබිය හැකිය යනු භාවයි]

87. අපගොකමනාඃ, ශොක රහිත=[නිදුක්] සිත් ඇතිව; කුවුමබිනීම්, බිරින්ද; නිවාපදතහිහිඃ, පිණ්ඩාදකාදි දානයෙන්; අනුග්‍රහණිඅව, සතපව; අතිඝනතතම්, අවිච්ඡින්නවූ; සඔජනාශ්‍රු, බන්ධුජනයාගේ කඳුළුතෙම; ප්‍රෙතම්, පරලොව ගිය තැනැත්තහු; දහති ඉති, දවායයි; ප්‍රවඤ්ඣත කිල, කියත් ලු.

මෙහි ඤාඳවලක්‍යසමානීය සාධකයි. හේ මෙසේය:—

"ශෙලඅමාශ්‍රු බන්ධුගිම්මුකතං ප්‍රෙතො භුඩ්ඛතා යතො'වශඃ
අතො න රොදිතව්‍යං හි ක්‍රියාඃ කාඅඪ්ඪාඃ සඔඝකාතිනඃ" ඒ.

අථ සුගමයි.

88. මරණං ප්‍රකෘතිඃ ශරීරිණාං
විකෘතිර්ජීවිතමුච්‍යතෙ බුධෛඃ
ක්ෂණමප්‍යවතිෂ්ඨතෙ ශවසන්
යදි ජනතුර්නහු ලාභවානසෞ.

8ා. අවශව්‍යති මූඪචෙතනඃ
ප්‍රියනාශං හෘදි ශල්‍යමර්පිතම්
සහිරධිසතු තදෙව මන්‍යතෙ
කුශලමාරතයා සමුද්ධෘතම්.

90. සවශරීරශරීරිණාවපි
ශ්‍රුතසංයොගවිපත්තියෞ යදු
විරහඃ කිමිවානුතාපයෙ-
ද වාහෙර්ඉෂයෙවිපශ්චිතම්.

---

88. ශරීරිණාම්, සත්වයන්ට; මරණම්, මියයාම; ප්‍රකෘතිඃ, සවභාව යෙක; ජීවිතම්, ජීවත්වීම; විකෘතිඃ, විකෘතියක හෙවත් අනියම් කරුණෙකැයි; බුධෛඃ, පණ්ඩිතයන් විසින්; උච්‍යතෙ, කියනු ලැබේ; [එසේ ඇති කල්හි]-ජනතුඃ, සත්වතෙම; ක්ෂණම් අපි, ඇසිල්ලකුදු; ශවසන්, ජීවත්වෙමින්; අවතිෂ්ඨතෙ යදි, සිටිනම්; අසෞ, මේ ක්ෂණජීවී සත්වතෙම; ලාභවාන් නනු, ලාභඇත්තෙක් නොවේද? [ජීවතයෙහි ලැබුණු ආයුෂ්පරිද්දෙකින් සතුටු විය යුතුය නොලැබිය හැකි දෙයක් ලැබුණු හෙයිනි. මරණයෙහි වහාගි ශොක නොකටයුතුය. මරණය තමා සවභාවික නෙයින යනු භාවයි.]

89. මූඪචෙතනඃ, භ්‍රාන්තබුද්ධිඇති (අඥන) තෙම; ප්‍රියනාශම්, ප්‍රියවූවකුගේ නැසීම; හෘදි අර්පිතම්, ළෙඟි ඇතුණාවූ; ශල්‍යම්, හුලකැයි; අවශව්‍යති, හඟියි; සහිරධිසතු, සහිරබුද්ධි ඇති ප්‍රාඥතෙම වහාගි; [ප්‍රියනාශය ඇතිකල්හි]-තත්එව, ඒහුලම; සමුද්ධෘතම්, උදුරනලදුයි; මන්‍යතෙ, හඟියි; [කුමක්හෙයින්ද?] කුශලවාරතයා, [ප්‍රියනාශඝතෙම] මොක්ෂයට උපාය බැවිනි. [විෂයලාභ විෂයවිනාශ දෙක්හි හිතාහිතභාවසාධනත්වය සැලකීම පාමරයන් සතු වේයි යනු භාවයි.]

90. සවශරීරශරීරිණෞ අපි, තමාපිළිබඳ ශරීර ආත්ම දෙදෙන පවා නොහොත්-සවකීය ශරීරය හා ආත්මය යන දෙදෙන පවා; යදු, යම්හෙයකින්; ශ්‍රුතසංයොගවිපත්තියෞ, ශ්‍රුතියෙන් දන්නා ලද සංයොග වියොග දෙක ඇත්තානුද; [තදු, එහෙයින්;]-

91. න පෘථග්ජනවද්‍යුත්වෝ වශං
වනිතාමුක්තතම ! ගන්තුමර්හසි
දෘෂ්‍යානුමෘතානාං කිමන්තරං ?
යදි වායෝ ර්මතෝ'පි නෙ චලාඃ.

92. ස තථෙති විනෙතුරුදරමතෙඃ
ප්‍රතිගෘහ්‍ය වචෝ විසසර්ජ මුනිම්
තදලබ්ධපදං හෘදි ශොකශලනෙ
ප්‍රතියාතමිවානතික්‍රමස්‍ය ගුරොඃ.

වාග්භෙය්‍යඃ විෂයෙඃ, [පුත්‍රකලත්‍රාදි] බාහිර කාරණයන්ගෙන්වූ; විරහඃ, වෙන්වීම; විපෘච්ඡතම්, නුවණැත්තනු; කිම් ඉව, කෙසේ නම්; අනුතාපයෙත්, තවාද; වද, කියව.

ප්‍රකෘතියෙන්ම එක්ව පවත්නා ශරීරය ආත්මය යන දෙදෙනාත් වෙන්වනබැවින් අන්‍යබාහිරකාරණයන්ගෙන් වෙන්වීම ශොකයට කාරණයක් නොවේයයි ආත්මවාදදෘෂ්ටිවශයෙන් මෙය දක්වී.

91. වශිතාවූතතම !, දනතලද ඉදුරන් ඇත්තවුන් කෙරෙහි ශ්‍රෙෂ්ඨය!; පෘථග්ජනවත්, පුනුදුනකු මෙන්; ගුවඃ, ශොකයාගේ; වශම්, විසිඔව; ගන්තුම්, පැමිණෙන්ව; න අර්හසි, නුසුදුස්සෙහි; [ඒ එසේමැයි] දෘෂ්‍යානුමෘතාම්, චක්ෂුඃන් හා පිහිතඃත්ගේ; කිම් අන්තරම්, කවර වෙනසෙක්ද?; වායෝ, සුළඟ ඇතිකල්හි; චිතයෙ අපි, චිත්‍රකාරවුන්; තෙ, ඒ චක්ෂුඃ හා පිහිතයෝ; චලාඃ යදි, චවල වෙත්නම්; [චක්ෂුඃන්මමෙන් පිහිතයන්ටද අවල සංඥව නොවන්නිය යනු භාවයි]. [සුළඟ හමනකල්හී චක්ෂුඃ යෝම කම්පාවෙති, පිහිතයෝ කම්පානොවෙත්. එපරද්දෙන්ම ශොකයට කාරණයක් පැමිණිකල සුළුජනයෝ කම්පා වෙති, මහත්මෝ කම්පානොවෙත් යනු භාවයි]

92. සඃ, ඒ අජරජ්‍රතෙම්; උදුරමතෙඃ, මහත්බුද්ධිඇති; විනෙතුඃ, ගුරුවූ (වශිෂ්‍යවූති)හුගේ; වචඃ, [ශිෂ්‍යමුඛයෙන් කියවනලද] තෙපුල; තථා ඉති, එසේයයි; ප්‍රතිගෘහ්‍ය, පිළිගෙන !; මුනිම්, වශිෂ්ඨ ශිෂ්‍යයා; විසසර්ජ, යැවිය; [වැළි එකෙක් ඇති]-තත්, එතෙපුල; ශොකශලනෙ, සෝදුකින් සාළුවූ; අස්‍ය, මේ අජරජහුගේ; හෘදි, ළඟැති; අලබ්ධපදම්, නොලද අවකාශ ඇතිවුසේ; ගුරොඃ, ගුරුවූ වශිෂ්ඨවුනිහුගේ; අනතිකම්, සමීපයව; ප්‍රතියාතම් ඉව, පෙරළා ගියේවූයෙහොයි (හඟිම්). [වශිෂ්ඨශිෂ්‍යයාගේ අවවාදය අජරජ්‍රගේ සිත්හි නොරිදුණේය යනු භාවයි.]

93. නෙනාඝෝවෝ පරිගමිතාඃ සමාඃ කථඤ්චි-
දබාලත්වාදවිනයසූනෘතෙන යූනෝඃ
සාදෘශ්‍යප්‍රතිකෘතිදර්ශිතෙඃ ප්‍රියායාඃ
ඔඝෙනාසු ක්ෂණිකසමාගමාභිලාෂෛව.

94. තස්‍ය ප්‍රසභ්‍ය හෘදයං කිල ශොකශඞ්කුඃ
පලක්ෂප්‍රරොහ ඉව සෞධතලං බිභෙද
ප්‍රාණාන්තහෙතුමපි තං හිමජාමසාධ්‍යං
ලාභං ප්‍රියානුගමනෙ ත්වරයා ස මෙනෙ.

මෙහි "ඉව" ශබ්දය උත්ප්‍රෙක්ෂාව්‍යඤ්ජකයි-වාක්‍යය නොවෙන නම්. "ඉත නොවකෘම්බුධියෙඃ ප්‍රථිතම්" යනු එහි ලක්ෂණයි.

93. අවිනයසූනෘතෙන, සත්‍යප්‍රියවචන ඇත්තාවූ; තෙන, ඒ අජ රජහු විසින්; සූනෝඃ, පුත්‍රයාගේ; බාලත්වාත්, බාල්‍යය හෙතු කොටගෙන හෙවත් ළදරුබැවින් රාජ්‍යයම නුසුදුසුබව හෙතු කොටගෙන; ප්‍රියායාඃ, ඉඳුමතියගේ; සාදෘශ්‍යප්‍රතිකෘතිදර්ශිතෙඃ-සාදෘශ්‍ය, වයසවහනරඟතවූ ආකාරසාම්‍යයද; ප්‍රතිකෘති, සිත්හමින් කලාවූ පිළිබිඹුවද යන දෙදෙනාගේ; දර්ශිතෙඃ, දැකීමෙන්ද; සවපෙනෂු, සිහිනයන්හි; ක්ෂණිකසමාගමාභිලාෂෛව-ක්ෂණික, ඇසිල්ලෙකින් බිඳෙනසුලුවූ; සමාගමොත්සවෛව, සඞ්ගතිමයවූ උත්සවයෙන්ද; කථඤ්චිත්, දුකසේ; අබෝධ සමාඃ, නවුරුදු අවක්; පරිගමිතාඃ, ඉක්මවනලදහ. [ප්‍රහර්ෂිණීවෘත්තයි—ප්‍රියවිශ්ලොභය ඇතිකල්හි ප්‍රිය නැනැන්තහු වැන්නන් දැකීමද, පිළිරුව දැකීමද, සිහිනෙන් දැකීමද, ප්‍රිය නැනැන්තහුගේ සිරුරවැලඳී ආභරණාදීන් වැලඳනැන්මද කාමයෙන් පිබිත සිත් ඇත්තවුන්ට කිසියම් ප්‍රතිකාරයෙකැයි කියනලද්දේය]-මේ කියනලදමැයි ගුණපත්තාකා යෙහි:—

"විශ්ලොභාවසථාසු ප්‍රියජනසදෘශ්‍යානුභවනං
තතශ්චිත්‍රං කර්ම්ම සවපනසමයෙ දර්ශනමපි
තදඞ්ගස්පෘශ්‍යානාමුපනතවතාං සපදීනමපි
ප්‍රතීකාරඃ කාමව්‍යථිතමනසාං කොඃපි කථිතඃ" යි.

94. ශොකශඞ්කුඃ, ශොක නමැති හුලතෙම; තස්‍ය, ඒ අජරජහුගේ; හෘදයම්, ළඟ; පලක්ෂප්‍රරොහඃ, පුලිලඅරළුවෙක්තෙම; සෞධතලම් ඉව, ප්‍රාසාදතලයක් මෙන්; ප්‍රසභ්‍ය, බලාත්කාරයෙන්; බිභෙද කිල, බින්දේ ලු; සඃ, ඒ අජරජතෙම; ප්‍රාණාන්තහෙතුම් අපි, මරණයට කාරණවූද; හිමජාම් අසාධ්‍යම්, [සොවින්වූ

95. සම්‍යගවිනීතමථ වර්ම්මහරං කුමාර-
මාදිශ්‍ය රක්ෂණවිධෞ විධිවත් ප්‍රජානාම්
රොගාපසෘෂ්ටතනුදූෂියතිං මුමුක්ෂුඃ
ප්‍රායොපවෙශනමතිනීනෘපතිර්බභූව.

96. තීර්ථෛ තොශවාතිකරභවෛ ජහ්නුකන්‍යාශරයෛවා-
දේදහ්‍යාගාදමරගණනා ලෙඛ්‍යමාසාද්‍ය සද්‍යඃ
ප්‍රුච්ඡාකාරාධිකතරරුචා සඞ්ඛනඃ කානනඝාසෛෞ
ලීලාගාරෛශ්වරමත පුනර්නීතඥනාභ්‍යනන්දරෛඝු.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශෛ මහාකාවෛ්‍ය කාලිදඝකෘතෛෞ
අජවිලාපෛ නාම අෂ්ටමඃ සර්ගඃ.

රොගස්‍ය අසාධ්‍ය හෙයින්] වෙදුන් විසින් පිළියම් නොකට හැකිවූ; තම්, ඒ ශොක නමැති හුල; ප්‍රියානුගමනෛ, ප්‍රියාවට පසු ගමන් කිරීමෙහි; ත්වරයා, උත්සාහයෙන්; ලාභම්, ලාභයක් [කොට]; මෙතෙ, සිටී [ප්‍රියාවගේ වියොගස්‍ය ඉතා නොඉවසියහිමෙන් පරලෙව්කිදී ඇය ලැබීමට කාරණවූ මරණයම මැනවැයි සිතීය යනු භාවයි]

95. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; නෘපතිඃ, (අජ) රජතෙම; සම්‍යගවිනීතම්, [නිසඟීහසංස්කාරදෙක්හි] මනාව විනයවන්වූ; වර්ම්මහරම්, සන්නාහධාරණයට සුදුසුවයස් ඇති; කුමාරම්, (දශරථ) කුමරහු; ප්‍රජානාම්, මනුෂ්‍යයන්ගේ; රක්ෂණවිධෞ, පාලනවිධියෙහි හෙවත් රාජ්‍යයෙහි; විධිවත්, ශාස්ත්‍රොක්තපරිද්දෙන්; ආදිශ්‍ය, නියුක්ත කොට; රොගාපසෘෂ්ටතනුදූෂියතිම්-රොගොපසෘෂ්ට, රොගයෙන් ව්‍යාපත්වූ; තනු, ශරීරයාගේ; දූෂියතිම්, දුක්වූ පැවැත්ම; මුමුක්ෂුඃ, හරිනුකැමැත්තේ; ප්‍රායොපවෙශනම්, නොවළඳසිටීමෙහි අදහස් ඇත්තෙක්; බභූව, වී.

වර්ම්ම හරතීති වර්ම්මහරයතම්- "වයසි ච" යන්නෙන් අච් ප්‍රත්‍යයයි. විධ්‍යහ්නං විධිවත්- "තදධීම්" යන්නෙන් වතිප්‍රත්‍යයයි. [මේ ශ්ලොකවස්‍ය වසන්තතිලකාවෘත්තයයි.]

96. අසෞ, මේ (අජරජ) තෙම; ජහ්නුකන්‍යාශරයෛවාඃ, ගඞ්ගා ශරයූ යන නදීන් දෙදෙනාගේ; තොශවාතිකරභවෛ, ජලසම්භෙදයෙන්වූ; තීර්ථෛ, පුණ්‍යතීර්ථයෙහි (ගඞ්ගාශරයූ දෙක එක්වූ තන්හි යයිසේසි); දේහත්‍යාගාත්, ශරීරත්‍යාගයෙන් කිරීමෙන්; සද්‍යඃ, එසෙණෙහි; අමරගණනාලෙඛ්‍යම්, දෙවියන්ගේ සඞ්ඛ්‍යාලෙඛනයට; ආසාද්‍ය, පැමිණ; ප්‍රුච්ඡාකාරාධිකතරරුචා, පළමු ආකාරයට වඩා

නවමඃ සර්ගඃ.

—o—

1. පිතුරනන්තරමුත්තරකොශලාන්
සමධිගම්‍ය සමාධිජිතෙන්ද්‍රියඃ
දශරථඃ ප්‍රශශාස මහාරථෝ
සමවනාමවනාඞ්ගු ධුරි සථිතඃ.

අධිකතර කාන්ති ඇත්තාවූ; කාන්තයා, [සකිය] කාන්තාව හා සමඟ; සඞ්ගතඃ, එක්වූයේ; කන්දුකාභ්‍යන්තරේණ, කන්දුකොදාහරණය ඇතුලත්කිව්; ලීලාගාරෙණ, ක්‍රීඩාගෘහයන්හි; පුනඃ, යළිදු; අරමත, සිත් ඇලවී. [මන්දුක්‍රාන්තාවෘත්තයයි].

"මන්දුක්‍රාන්තා ජලධිෂඩභෛර්මෝභෞ නතෞ තාද්ගුරූ චෙත්" යනු ලක්ෂණඃහයිනි.

"යම්කිසි ආකාරයෙකින් මේ තීර්ථයෙහි යමෙක් දෙහත්‍යාග කෙරේද ඔහට ආත්මඝාතපාපය නොවෙයි අහිමතාර්ථන්වද පැමිණෙයි" යනු වෙදසමයවාදීන් විසින් පිළිගන්නාලද සකාඳ පුරාණවචනඃහයින් තීර්ථග්‍රහණය කළහ.

"යථාකථංචිත්තීර්ථේ'සමින් දෙහත්‍යාගං කරොති යඃ
තස්‍යාත්මඝාතදොෂෝ න ප්‍රාපත්‍යාදීප්සිතාන්‍යපි" යනු සකාඳෙකනියි.

කාලිදාසකෘතෙෂු, කාලිදාස මහාකවිහුගේ කෘතිවූ හෙවත් එතුම් කිවිහු විසින් කරනලද; ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහකාවෙය, ශ්‍රීමත් රඝුවංශ මහාකාව්‍යයෙහි; අජවිලාපඃ නාම, අජවිලාපයයි ප්‍රසිඩවූ; අෂටමඃ සර්ගඃ, අටවැනි සර්ගයඃතෙම; ඉති, මෙතෙකින් නිමිඑය.

---

1. සමාධිජිතෙන්ද්‍රියඃ, සංයමයෙන් දනගලද ඉඳුරන් ඇත්තාවූ; සමවනාම්, සංයම ඇත්තවුන්ගේද; අවනාඞ්ගු, රක්‍ෂකයන්ගේද; ධුරි, අග්‍රයෙහි; සථිතඃ, සිටියාවූ; මහාරථඃ, (ඔත්තින් දසදහසක් හා එකලාව යුදකරනඃශේ) ශස්ත්‍රාඃස්ත්‍ර ප්‍රවීණවූ; දශරථඃ, දශරථ කුමාරඃතෙම; පිතුඃ අනන්තරම්, පියරජඃම අනතුරුව; එතතර කොශලාන්, උතුරුඃකොඃසොල් ජනපදයන්ම; සමධිගම්‍ය, පැමිණ හෙවත් එහි රාජ්‍යපදප්‍රාපතව; ප්‍රශශාස, අනුශාසනා කෙළේ.

2. අධිගතං විධිවද්‍යදපාලයත්
ප්‍රකෘතිමණ්ඩලමාත්මකුලොචිතම්
අභවදස්‍ය නතෝ ගුණවත්තරං
සනගරං නගරන්ධ්‍රකරෝජයඃ.

3. උභයමේව වදන්ති මනිෂිණඃ
සමයවර්ධිතයා ධනයා ධියම්
බලනිසූදනමර්පිතකර්මණාං
ශ්‍රමනුදං මනුදණ්ඩධරාඛයම්.

"ක්ෂත්‍රියස්‍ය පරොධර්මඃ ප්‍රජානාං පරිපාලනම්" යනු මානව ධර්මයෙහි කිහෙයින් ප්‍රජාපරිපාලනය ක්ෂත්‍රියයාගේ උතුම්ධර්මය වේ. [මේ සර්ගයෙහි "ද්‍රුතවිලම්බිත" නම් වෘත්තයයි. "ද්‍රුත විලම්බිතමාහ නභෞ භරෞ" යනු තල්ලක්ෂණයි. ප්‍රථම පද්‍යය පටන් සූපන්නස්වැන්න දක්වා චතුර්පාදගත "යමක" නම් ශබ්ද ලඞ්කාරයද වේ]

2. අධිගතම්, පැමිණියාවූ; ආත්මකුලොචිතම්, සවකීය කුලාගතවූ; සනගරම්, නාගරිකජනයා සහිතවූ; ප්‍රකෘතිමණ්ඩලම්, ජානපදමණ්ඩලයතෙම; යත්, යම්හෙයකින්; විධිවත්, ශාස්ත්‍රානුකූල පරිද්දෙන්; අපාලයත්, රැක්කේද; තතඃ, එහෙයින්; නගරන්ධ්‍රකරෞජසඃ, කදකුමරු හා සමාන බල ඇති; අස්‍ය, මේ (දශරථ) රජහට; ගුණවත්තරම් අභවත්, ඉතා ගුණවත් වී. [පෙර ජානපදමණ්ඩලයතෙම ඒ රජු කෙරෙහි ඉතාම ඇලුණේ වියයිසේයි].

රන්ධ්‍රං කරොතීති රන්ධ්‍රකරඃ, නගස්‍ය රන්ධ්‍රකරඃ නගරන්ධ්‍රකරඃ-ඝඤාදීන් වාක්‍ය ගතයුතු.

3. මනිෂිණඃ, පණ්ඩිතයෝ; බලනිසූදනම්, ඉන්ද්‍රයාද; මනුදණ්ඩධරාන්වයම්, මනුරාජවංශ ඇති; තම් අර්පිතවම, ධනාධිපතිවූ ඒ (දශරථරජ) ද යන; උභයම් එව, යුගලයම; සමයවර්ධිතයා, සුදුසු කල්හි [ජලය හා ධනය] දෙන බැවින්; කෘතකර්මණාම්, [සවකීය] කම්කරුවන්ගේ; ශ්‍රමනුදම්, විඩා දුරුකරන්නේය්‍යයි; වදන්ති, කියත්.

නුදතීති නුදම්-"ඉගුපධඥ්‍රීකිරඃ කඃ" යන සූත්‍රයෙන් කප්‍රත්‍යයයි. ඉක්බිති-ශ්‍රමස්‍ය නුදං ශ්‍රමනුදම්-යි ෂෂ්ඨීතත්පුරුෂ වේ. කවිබන්ධතාවය ඇතිකල්හි නපුංසකලිඞ්ගවූ උභයශබ්දයා හා සාමානාධිකරණ්‍යය නොවේ.

4. ජනපදෙ න ගදඃ පදමාදධා-
වගිහවඃ කුත එව සපතනජඃ ?
ක්ෂිතිරඝුන් එලවතාජනඤ්ඤෙ
ශමරතෙ'මරතෙජසි පාජිවෙ.

5. දශදිගනතජිතා රඝුණා ඝථා
ග්‍රිසමපුෂ්‍යදජෙන තනඃ පරම්
තමධිගමය තතෙථෙව පුනර්භවෙ
න න මගිනමගිනපරාක්‍රමම්.

6. සමතඝා වසුවෘෂ්ටිවිසර්ජනෙ-
නීනියමනාදඝනාඤ්ඣ නරාධිපඃ
අනුඝයෙ ඝමපුණ්‍යජනෙශවරෙ
ඝවරුණාවරුණාග්‍රසරං රුචා.

---

4. ශමරතෙ, ශානතිපරවූ; අමරතෙජසි, දිව්‍යතෙජස් ඇත්තාවූ; අජතඤ්ඤතෙ, දශරථකුමරහු; පාජිතවෙ, පෘථිවීශ්වර වූකල්හි; ජනපදෙ, දනවිවෙහි හෙවත් දෙශයෙහි; ගදඃ, රොගයෙක්; පදං න ආදධෙ, පිය කොතැබි හෙවත් නොපැතුරුණේය; සපතන ජඃ, සතුරන්ගෙන්වූ; අභිහවඃ, පීඩනයෙක්; කුතඃ එව, කොයින් මද? (අසම්භාවිතමයයි සේයි); ක්ෂිතිඃ, පෘථිවිතොමෝත්; එලවති අහුත්, එලඇති වූ.

5. ඉහි, පෘථිවිතොමෝ; දශදිගනතජිතා, දශදිගුන් ජයගත්තාවූ; රඝුණා, රඝුරජු කරණකොටගෙන; ඝථා, යම්සේ; ග්‍රියම්, කානතිඃ; අපුෂ්‍යත්, පොෂණය කළාද; තතඃ පරම්, ඉන් මත්තෙහි [ඒ රඝුරජහට අනතුරුව]; අජෙන, අජරජු කරණකොට ගෙනද; [ඝථා, යම්සේ; ග්‍රිඃම්, කානතිඃ; අපුෂ්‍යත්, පොෂණය කළාද;] තථා එව, එසේම; අගිනපරාක්‍රම්, නොඅඩුවූ පරාක්‍රම ඇති; තම්, ඒ දශරථ රජ නමැති; ඉතම්, සාමිහු වෙනට; අධිගමය, පැමිණ; පුනඃ, කැවත; න බභඤ්ඣ න, නොබැඳුණේ නොවෙයි=(බැබළුණේමැයි.)

"මොඝතෙඤ්ඣ ප්‍රකෘතම්විං ගමයතඃ"-නඤ්ඤු දෙදෙනෙක් ප්‍රසතුතාවිය දන්විත් යනු තාත්පර්යයි.

6. නරාධිපඃ, (දශරථ) රජතෙම; සමතඝා, ඕඝසථවූ පැවතුම් ඇතිබැවින්; වසුවෘෂ්ටිවිසර්ජනෙඃ, ධනවැසි වැස්වීම හෙතුකොට ගෙනද; අඝතාම්, දුෂටඝන්පෙළිබඳවූ; නියමනාත් ච, නිග්‍රහයෙන්ද; ඝවරුණෙඃ, වරුණදෙවතා ඝහිතවූ; ඝම්පුණ්‍යජනෙශවරෙඃ,

7. න මෘගයාගිරතිර්නය දුරොදරං
න ච ශශිප්රතිමාහරණං මධු
නමුදශාඝ න වා නවයෞවනා
ප්‍රියතමා යතමානමාහරත්.

8. න ඛාපණා ප්‍රභවන්‍යපි වාඝවෙ
න විනථා පරිහාඝකථාඝපි
න ච ඝපතනජනෙඝවපි තෙන වා-
ඝපරුෂා පරුෂාක්ෂරම්ඉතා.

යම කුවෙර දෙදෙනාට; අනුඝයෙඝ, අනුගතව්‍ය හෙවත් යම කුවෙර වරුණඝන් හා සමානක්‍රියා ඇතිව්‍ය; රුවා, තෙජසින්; අරුණාග්‍රසරම්, අරුණඝාරථි නම්ද සූඝ්‍යර්ඝානට; [අනුඝයෙඝ, අනුඝතව්.]=(අනුක්‍රියා කෙළේඝ යුසේඝි).

7. [ඒ රජතුගේ ව්‍යසනාඝකතියක් නොව්ය යනු-"න මෘනයා" යනාදින් කිඝන්]:-උදයාඝ, අභිවාඬිඝ පිණිඝ; යතමානම්, එන් සාඝ කරන්නාවූ; නම්, ඒ දඝරථරජහු; මෘඝයානිරතිඃ, මුවදඩඝම් හිවූ අභිරති නොඝමෝ; න අපාහරත්, ඇදනොගන්තීඝ; දුරොද රම්, දුෂ්‍යඝ [දූකෙළ්‍රිඝ] ද; න [අපාහරත්], ඇදනොගන්තීඝ; ඝශිප්‍රතිමාහරණම්, චන්‍රබිම්බඝ ආහරණකොට ඇති; ඔබූ ව, මිදූ යද; න [අපාහරත්], ඇදනොඝන්නේඝ; නවඝෞවනා, අලුත් ඝෑවුන්බව ඇති; ප්‍රියතමා වා, සත්‍රීනොඝමෝද; න [අපාහරත්], ඇදනොඝන්තීඝ.

මෙහි "ප්‍රියතමා" යනු ජාතිඝෙහි එකවචනඝෙයින් සත්‍රී ජාතිඝ ව.ච්‍ය වේ. මිනුසමෘතිඝෙහි මත්පැනඝ, දූකෙළ්‍රිඝ, මාඝම් හුඝ, මුවදඩඝ ඝන සතර කාමජව්‍යසනසමූහඝෙහි ඉතා නපුරුයි දක්වත්: -

"පානමඝෂඃ සත්‍රීඝශ්වති මෘඝඝා ච ඝථාක්‍රමම්
එතත් කෂටතමං විද්‍යාච්චතුෂ්කං කාමජෙ ගණෙ"යි.

8. නෙත, ඒ (දඝරථරජහු) විසින්; ප්‍රභවති, පොහොඝන්වූ; වාඝවෙ අපි, ඉඳුඝා කෙරෙහිදු; කෘපණා, බැඟෑවූ; වාක්, නෙපුලක්; න ඊරිතා, නොකියනලද්දීඝ; පරිහාඝ කථාසු අපි, කෙළි සිනාඔස්ඝිදු; විතථා, අසත්‍ඝ අප්‍රිඝ නෙපුලක්; න [ඊරිතා], නොකියනලද්දීඝ; [එකෙක් ඇති]:-අපරුෂා, රොෂශූන්‍යවූ; [නෙත, ඒ රජහු විසින්]; ඝපහානජනෙෂු අපි, ඝතුරන් කෙරෙහිදු; පරු ෂාක්ෂරම්, රළු අකුරු ඇතිව; වාක්, නෙපුලක්; න ච [ඊරිතා], නොද කිඝනලද්දීඝ; [බැඟෑ නොවූ ඝන්‍යවූ මධුරවූම නෙපුල් කිඝනලදඝ යනු ඝ,වඝි.]

9. උදයමස්තමයඤ්ච රඝූමහා-
ද්‍රුහඤ්මානශිරෙ වසුධාධිපාඃ
ස හි නිදෙශමලඞ්ඝයතාමගූන්
සුහෘදයොහෘදයඃ ප්‍රතිගර්ජතාම්.

10. අජඤදෙඃරථෙන ස මෙදිනී-
මුදධිනෙමිමධිජ්‍යශරාසනඃ
ජඤමඝොඝඤදඤ්‍ය තූ කෙවලං
ශජවතී ජවතිව්‍රහයා චමූඃ.

11. අවනිමෙඃරථෙන වරූථිනා
ජිතවතඃ කිල තස්‍ය ධනුර්ගිරඃ
විජයදුන්දුභිනාං ශයුරාණිවා
ඝනරවා නරවාහනඝම්පදඃ.

---

9. වසුධාධිපාඃ, පෘථිවීඤ්වරයෝ; රඝූවඤාන්, රඝුනාඤකයා කෙරෙන්; උදයම්, අභිවෘඞ්ඤද; අස්තමඤඤඤ්ච, විනාඤඤයද ඤන; උභයම්, දෙක; ආනශිරෙ, ලැබූහ; [කුමක්හෙයින්ද?] ශි, යම්හෙයකින්; සඃ, ඒ දශරථරජතෙම; නිඃදෙශම්, ආඥාව; අඋඞ්ඝයතාම්, නොඉක්ම වන්නවුන්ම; සුහෘදඃ අහූන්, මිත්‍ර වීද; ප්‍රතිගර්ජතාම්, ප්‍රතියපඛ්‍ය කරන්නවුන්ම (සතුරන්ම); අයොහෘදඃ අහූන්, ලොහයට බඳු ළයක් ඇතිවීද හෙවත් රළු සිත් ඇතිවීද [එහෙයිනි].

අය ඉව හෘදඃ යස්‍යෙතඤ්‍යයොහෘදඃ-උපමානප්‍රතීපද වඃධි කරණ ෂෂ්ඨීබහුව්‍රීහියි.

10. අධිජ්‍යශරාසනඃ, නඤඤලද දුනුදිය ඇත්තාවූ; සඃ, ඒ (දශරථරජ) තෙම; උදධිඤෙමිම්, සමුද්‍රය නිම්වළලු කොට ඇත්තාවූ; මෙදිනීම්, පෘථිවිය; එකරථෙන, එකම රථයෙන්, අජයත්, දිනූයේය; ශජවතී, හයතීන්හෙන් යුක්තවූ; ජවත්ව්‍රහයා, අධිකජවවත් අසුන් ඇත්තාවූ; චමූඃතු, සෙනාතොමෝ වනාහි; අසය, මේ දශරථරජහුගේ; කෙවලම්, හුදක්; ජඤම්, දිනිම; අඝොඝඤත්, ඝොෂණය කළා හෙවත් ප්‍රකාශ කළා.

11. වරූථිනා, ගුප්තිමත්වූ (රථාවරණය ඇති); එකරථෙන, එකම රථයෙන්; අවනිම්, පෘථිවිය; ජිතවතඃ, දිනුවාවූ; ධනුර්ගිරඃ, ධනුර්ධරවූ; නරවාහනඝම්පදඃ, කුවෙරයාහාට බඳු සම්පත් ඇති; තස්‍ය, ඒ දශරථරජහට; ඝනරවාඃ, මෙඝයාට බඳු හඬ ඇති; අණිණවාඃ, සමුද්‍රයෝ; විජයදුන්දුභිනාම්, ජයඝණබෙර‍වට; යයුඃ, පැමිණියාහුය; [සාගරය කෙළවරකොට ඇති පෘථිවිය දිනීය යන අර්ථයි.]

12. ශමිතපඤ්ඣබලඃ ශතකොටිනා
ශිඛරිණාං කුලිශෙන පුරන්දරඃ
ස ශරවෘෂ්ටිමුචා ධනුෂා ෂිෂාං
ඣතවතා නවතාමරඝාතනඃ.

13. චරණසෝනීතචරාගසමෘද්ධිභි-
ර්මුකුටරත්නමරීචියිරඃසෘගන්
නෘපතයඃ ශතශෝ මරුතෝ ඝථා
ශතමඛං තමඛණ්ඩිතපෞරුෂම්.

ම්ව ඉක්බිතිව කිසිපොතෙක මතු දක්වන පදාර්ථ පැනේ. හෙමාද්‍රි, චාරිත්‍රවර්ධනාදි ටීකාචාර්‍යවරුන් විසින්ද ව්‍යාඛ්‍යාත හෙයින් හෙද දක්වනු ලැබේ:-

"ජයනනිර්ෂයිකෘතමෙඛලා-
නනුවිනාශ්‍රැවිලුපතවිශෙෂකාන්
ස රිපුදරගණානකරොද්බලා-
දනලකානලකාධිපවික්‍රමඃ"

අලකාධිපවික්‍රමඃ, කුවෙරයාගේ බඳු වික්‍රම ඇති; සඃ, ඒ (දශරථරජ) තෙම; රිපුදරගණාන්, ශත්‍රු (රාජයන්ගේ) පතනිවරුන්; බලාත්, බලාත්කාරයෙන්; ජයනනිර්ෂයිකෘතමෙඛලාන්-ජයක, උකුළින්; නිර්ෂයිකෘත, බැහැරකරනලද; මේඛලාන්, මේවුල්දම් ඇත්තාවූ; අනුවිනාශ්‍රැවිලුපතවිශෙෂකාන් අනුවින, නුපුරුදුවූ හෝ දුකින් උපන්; අශ්‍රැ, කඳුළින්; විලුපතවිශෙෂකාන්, නටුවාවූ තිලක ඇති තොහොත්-අනුවින, අභ්‍යාගතවූ; අශ්‍රැ, කඳුළින්; විලුපත, නටුවාවූ; විශෙෂකාන්, කොපුල්පත් ඇති; අනලකාන්, කිරඹු නැතිවුන්; අකරොත්, කෙළේ. [ප්‍රත්‍යර්ථිවරුන්ගේ මේවබව්‍යය පැමිණවීම යුසේසි.]

තුදුස්වන ශ්ලෝකය හා භාවසාම්‍යයක් පැහැදෙන හෙයින් මෙය මූලමධ්‍යයෙහි අනිවෙශිතයි.

12. පුරන්දරඃ, පුරදරතෙමේ; ශතකොටිනා, සියැස්වූ (සිව්‍යක් කොන් ඇත්තාවූ); කුලිශෙන, වජ්‍රායුධයෙන්; ශිඛරිණාම්, පර්වතයන්ගේ; ශමිතපඤ්ඣබලඃ, නසනලද පක්ෂසාර ඇත්තේය; නවතා මරඝාතනඃ, නවපුබුදු පියුමකට බඳු මුහුණක් ඇති; සඃ, ඒ දශරථරජතෙම; ශරවෘෂ්ටිමුචා, ශරවර්ෂයන් නිකුත්කරන්නාවූ; ඣතවතා, හඬ ඇත්තාවූ; ධනුෂා, දුන්නෙන්; ෂිෂාම්, සතුරන්ගේ; [ශමිතපඤ්ඣබලඃ, නසනලද සහායබල ඇත්තේයි.]

13. ශතශඃ, සිව්දහස්වූ; නෘපතයඃ, රජහු; අඛණ්ඩිතපෞරුෂම්, නොකඩවූ පුරුෂවික්‍රම ඇති; තම්, ඒ දශරථරජහු; මරුතඃ,

14. නිවෘතෙ ඝ මහාණ්ණ්‍රවරොධසඃ
සවිචකාරිතබාලසුනාඤ්ජලින්
සමනුකම්පය සපතනපරිග්‍රහා-
නනලකානලකානවමාං පුරිම්.

15. උපගතොඃපි ච මණ්ඩලනාගිතා-
මනුදිනාන්‍යසිනාතපවාරණඃ
ග්‍රියමවෙක්ෂ්‍ය ඝ රන්ධ්‍රවලාමභූ-
දනලසොඃනලසොමසමද්‍යුතිඃ.

දෙවියෝ; ශතමඛං යථා, ශක්‍රයා මෙන්; නඛරාඝසමෘඩිභිඃ, වරණ නඛකානතියෙන් සම්පාදිත සෘඩි ඇති; මුකුටරතනමරීචිභිඃ, වෛඉලිමාණික්‍ය රශ්මින් කරණකොටගෙන; වරණයොඃ, පායුවල; අඤ්ජලිභාන්, වැලඳගත්හ; (නමසකාර කළාහුය යිසේයි.)

14. සඃ, ඒ දශරථරජතෙම; සවිචකාරිතබාලසුනාඤ්ජලින්- සවිව, ඇමැතියන් ලවා; කාරිත, කරවනලද; බාලසුනාඤ්ජලින්, බාලපුත්‍රයන්ගේ ඇඳිලි ඇත්තාවූ (තමන් ඉදිරියට නොඑන්නාවූ යයි සේයි); අනලකාන්, [ගිම්හයන් මළහෙයින්] කිපුඹුසැරසුම් නැත්තාවූ; සපතනපරිග්‍රහාන්, සතුරන්ගේ බිරින්දන්ද; සමනුකම්පය, අනුග්‍රහකොට; අලකාවමාම්, අලකාපුරියට නොඅඩුවූ (ඒ හා සමානවූ); පුරිම්, (අයොධ්‍යා) පුරියට; මහාණ්ණවරොධසඃ, මහා සමුද්‍රයන්ගේ තීරයෙන්; නිවෘතෙ, නැවැත්තේය හෙවත් පෙරළා ආයේය.

15. අනුදිතාන්‍යසිතාතපවාරණඃ—අනුදිත, නොඔසවනලද; අන්‍ය, සවිචකාරිතබාලසුනාඤ්ජලින්ට අධිකවූ; සිතාතපවාරණඃ, ශ්වේතවර්ණ ඡත්‍ර ඇති; අනලසොමසමද්‍යුතිඃ, අග්නිවන්ද දෙදෙනාහට සමානවූ තේජස හා කාන්ති ඇති; සඃ, ඒ දශරථරජතෙම; ග්‍රියම්, ලක්ෂ්මිය; රන්ධ්‍රවලාම්, [අන්‍යායඅලක්ෂ්‍යාදිසඳරූපවූ] ඡිද්‍රසහිත වචලවූවා; අවෙක්ෂ්‍ය, දැක; මණ්ඩලනාගිතාම්, වාදශරාජමණ්ඩලයාගේ ප්‍රධාන මහිපතිත්වයට; උපගතඃ අපි, ළඟැම්මේද හෙවත් වක්‍රවර්ත්තිවූයේද; අනලසඃ අහුත්, අප්‍රමත්ත වී. [දනතලද සිටුලු සතුරන් ඇතත් දිනිය යුතු සතුරන් ඇත්තකු මෙන් ජාගරූකවම විසිය යියසේයි.]-වාදශරාජමණ්ඩලය වනාහි ආඛ්‍යානය-කාම්බෝජීයාදි යෙහි මෙසේ දක්වනලද්දේය:-

(1) සවිචකීය මණ්ඩලය (2) ශත්‍රුරාජමණ්ඩලය (3) මිත්‍රරාජ මණ්ඩලය (4) ශත්‍රුඝාතුගේ මිත්‍රරාජමණ්ඩලය (5) මිත්‍රරාඝාතුගේ මිත්‍ර

16. තමපහාය සකුන්සඨකුලොද්භවං
සුරුෂමාතමහවඤ්ඤ පතිව්‍රතා
නෘපතිමන්‍යමසෙවත දෙවතා
සඛමලා සමලාඝවමපිපු.

රාජමණ්ඩලය (6) මිත්‍රඝිත්‍රයාගේ ශත්‍රුරාජමණ්ඩලය [මේ ඉදිරි යෙකි මණ්ඩලයි. පිපිපසින් වකාඟි]:- (7) පාෂ්ණිග්‍රාහමණ්ඩලය (8) ආක්‍රන්ද මණ්ඩලය (9) පාෂ්ණිග්‍රාහාසාරමණ්ඩලය (10) ආක්‍රන්ද සාරමණ්ඩලය (11) මධ්‍යසථමණ්ඩලය (12) උදාසීනමණ්ඩලය— යන දෙළොසයි. ආහෙනාසයෙනි:-

(අ) "ආතමමණ්ඩලමෙවාතු ප්‍රථමං මණ්ඩලං භවෙත්
සමනතාතතසය විඥෙයා රිපවො මණ්ඩලසය තු.

(ආ) උපෙතසතු සුහෘද් ඥෙයඃ ශත්‍රුමිත්‍රමතඃ පරම්
මිත්‍රමිත්‍රමතො ඥෙයං මිත්‍රමිත්‍රරිපුසතතඃ.

(ඉ) එතත් ප්‍රරයනාත් කුපිතං පඤ්චාදපි නිබොධ මෙ
පාෂ්ණිග්‍රාහසතතඃ පඤ්චාත් තත ආක්‍රන්ද උච්‍යතෙ.

(ඊ) ආසාරසතු තතොඅනඃ සසාදාක්‍රන්දසාර උච්‍යතෙ
ජියිෂණොඃ ශත්‍රුයුක්තසය විමුකතසය තථා ච්ජ!

(උ) තත්‍රාපි නිශ්චයඃ ශක්‍යා වකතුං මනුජ ප්‍රභව!
නිග්‍රහානුග්‍රහෙ ශක්තා මධ්‍යසථඃ පරිකීර්තිතඃ.

(ඌ) නිග්‍රහානුග්‍රහෙ ශක්තඃ සශේෂාඉපි යො භවෙත්
උදාසීනඃ ස කථිතො බලවාන් පෘථිවීපතියිඃ
මණ්ඩලං තව සමෙප්‍රාක්තාමෙතද් වාදශරාජකම්" ඩි.

16. පතිව්‍රතා, සවාමිහු කෙරෙහි නිශ්චලවත්වූ; සකමලා දෙවතා, පියුම්ගත් අත්ඇති දෙවිදුතොමෝ=(ලක්ෂ්මීතොමෝ); අජිජ්‍රු, යාවකයන් විශයෙහි; අලාඝවම්, ලුහුබවක් නැත්තාවූ (කොපිපි පැවාවූ); කකුත්සඨකුලොදභවම්, කකුත්සථරාජවංශයෙහිවූ; තම්, ඒ දශරථරජුද; ආතමනවං පුරුෂව, තමාකෙරෙහිවූ පුරුෂයා හෙවත් විෂ්ණුහුද; අපහාය, හැර; අනාම්, අන්‍යවූ; කම් නෘපයිම්, කවරනම් රජකු; අසෙවත, සෙවනය කළාද; [සෙවනය නොකළාමය]=විෂ්ණු කෙරෙහි මෙන් විෂ්ණුතුල්‍යවූ එරජු කෙරෙහිදු ශ්‍රීකානතාතොමෝ සථිරවුවාය යනු භාවයි.]

17. නවලභන්ත පතිං පතිදෙවතාඃ
ශිබිරිණාමිව සාගරමාපගාඃ
මගධකොශලකෙකයශාසිනාං
දුහිතරෝ 'හිතරොපිතමාගිණම්.

18. ප්‍රියතමාභිරයෞ නිසෘගිබ්හෙ
නිසෘහිරෙව භුවං සහ ශක්තිභිඃ
උපගතෝ විනිතිඝුරිව ප්‍රජා
හරිහයඃ 'රිහයොගවිවක්ෂණඃ.

19. ස කිල සංයුගමූර්ධනි සහායතාං
මඝවතඃ ප්‍රතිපද්‍ය මහාරථඃ
සඛුජවිත්‍යමගාපසදුර්ග්‍රහං
සුරබධූරවධූනහයාඃ ශරෛඃ.

---

17. පතිදෙවතාඃ, සවාමිහු දෙවතාකොට ඇත්තාවූ=(පතිව්‍රතාවූ); මගධකොශලකෙකයශාසිනාම්, මගධ-කොශල-කෙකය ජනපදයන් අනුශාසනා කරන්නාවූ රජුන්ගේ; දුහිතරඃ, (සුමිත්‍රා-කෞශල්‍යා කෛකෙයි යන) දුවණිහු; [මෙයි ක්‍රමය අව්වක්ෂිතයි.] අභිතරොපිතමාගිණම්, සතුරන් මතුයෙහි හිඳුවනලද හි ඇති; තම්, ඒ දශරථරජහු; ශිබිරිණාම්, පමිතයන්ගේ; දුහිතරඃ, දූවු; ආපගාඃ, නදීහු; සාගරම් ඉව, සමුද්‍රය මෙන්; පතිම්, සවාමිහු කොට; අලභන්ත, පැමිණියාහුය (හිම්කොට ලැබගත්හ යිසේයි).

පතිරෙව දෙවතා යාසාං තාඃ පතිදෙවතාඃ-ෂෂ්ඨිබහුව්‍රීහියි. ආඝමන්තාදපඝච්ඡන්තීත්‍යාපගාඃ, අථවා ආපෙන [අප්සඹඛ්‍යිතා වෙගෙන] ගච්ඡන්තීත්‍යාපනාඃ-යනු ඤිරඤවාම් ආවායඃයන්ගේ කෘදන්තවාක්‍යයි.

18. අරිහයොගවිවක්ෂණඃ, සතුරන් හසන උපායයන්හි දක්ෂවූ; අසෙව, මේ දශරථරජතෙම; නිසෘහිඃ ප්‍රියතමාභිඃ සහ, ඉතා ප්‍රියවූ තුන්මෙහෙසින් හා සමග; ප්‍රජාඃ, ප්‍රජාවන්; විනිතිඝුඃ, හික්මවනු කැමැත්තේ; තියෘහිඃ ශක්තිභිඃ එව සහ, [ප්‍රභු, මන්ත්‍ර, උත්සාහ යන] ත්‍රිවිධ ශක්තීන් හාම සමග; භුවම්, භූලොකයට; උපගතඃ, පැමිණියාවූ; හරිහයඃ ඉව, ඉන්ද්‍රයා මෙන්; බෘහෙ, බැබළී.

අරීන් ඝනන්තීති අරිහඃ-අරීන් යන හම්මයා උපපදකල්හි හන්ධාතුහු කෙරෙන් කවිප්‍රත්‍යයයි. "ඉහම්භ්‍රූණවෘත්‍රෙභ්‍යු කවිප්" යන්නෙන් දක්වනලද නියමය ප්‍රායික හෙයින්. එසේ කීහ න්‍යාසකාරයෝ:—"ප්‍රායිකශ්චායං න්‍යායඃ කවිදන්‍යසම්පන්න පයුපපදෙදෘශ්‍යතෙ මධ්‍යතා, ප්‍රායිකත්වෙ වක්ෂ්‍යමාණස්‍ය බහුලග්‍රහණස්‍ය පුරස්තාදුපකර්‍මාලුහ්‍යතෙ" යි.

19. මහාරථඃ, මහාධනුර්ධරවූ; සඃ, ඒ (දශරථරජ) තෙම; සංයුග මූර්ධනි, යුද්ධාඞ්ගණයෙහි; මඝවතඃ, ඉන්ද්‍රයාගේ; සහායතාම්, යහළු

20. ක්‍රතුෂු තෙන විසර්ජිතමෞලිනා
භුජසමාහෘතදිග්වසුනා කෘතාඃ
කනකයූපසමුච්ඡ්‍රයශොභිනො
විතමසා තමසාශරයූනටාඃ.

21. අජිනදණ්ඩහෘතං කුශමේඛලාං
යතගිරං මෘගශෘඞ්ගපරිග්‍රහාම්
අධිවසංඝනුමධවරදීක්ෂිතා-
මසමභාසමභාසසදීශ්වරඃ.

බවම; ප්‍රතිපද්‍ය, පැමිණ; ශරෛඃ, ගී කරණකොටගෙන; අවධූත භයාඃ, දුරලනලද බිය ඇත්තාවූ; සුරබධූඃ, දෙවඟනන් ලවා; උච්ඡ්‍රිතම්, උසස්වූ; සවභූජවීර්‍යම්, සවකීය බාහුශක්තිය; අගාපයත් කිල, ගායනා කරවූයේමය.

ධෛඛාතුකගේ ඝඬදකම්මත්ථය හෙතුකොටගෙන "ගතිබුද්ධි" ත්‍යාදි සූත්‍රයෙන් සුරබධූන්ගේද කම්මත්ථය වී. මහාරථඝඬදීය ආචාර්‍ය්‍ය මල්ලිනාථයන් විසින් මෙසේ දර්ශිතයි:-

"එකොඃ දශසහස්‍රාණි යොධයෙද්‍යසතු ධන්විනාම්
ශස්ත්‍රශාස්ත්‍රප්‍රවිණශ්ච ස මහාරථ උච්‍යතෙ" යි.

20. ක්‍රතුෂු, අඤ්ඤමඤ්ඤයන්හි; විසර්ජිතමෞලිනා, හරතලද (පහතට ගන්නාලද) කිරීට ඇත්තාවූ; භුජසමාහෘතදිග්වසුනා- භුජසමාහෘත, බාහුබලයෙන් රැස්කරනලද; දිග්වසුනා, දිගනත සම්පත් ඇත්තාවූ; විතමසා, තමොගුණරහිතවූ; තෙන, ඒ දශරථ රජහු විසින්; තමසාතරයූනටාඃ, තමසාතම්වුද ශරයූනම්වුද නදීන් දෙදෙනාගේ කූලප්‍රදෙශයෝ; කනකයූපසමුච්ඡ්‍රයශොභිනඃ, සවර්ණමය යාඥස්තම්භ නැංවීමෙන් ශොබනාහු; කෘතාඃ, කරන ලදහ; [යාගය නිමවනතෙක් යජ්‍යෝදඤ්ඤ යාගකර්‍තෘතෙමේම රජ නුයි දශරථරජතෙමේ රාජලක්ෂණවූ කිරීටය අත්හැරියේය. යාගඥතම්භයන්ගේ සවර්ණමයත්වය ශොභා පිණිසයැ එබදු නියම යක් නැතිතෙයිනි.]

21. ඊශ්වරඃ, මෙතෙහුරුතෙම; අජිනදණ්ඩහෘතම්, අදුන්දිවි සම්ක් හා දිඹුල්දණ්ඩක් ධරන්නාවූ; කුශමේඛලාම්, කුසතණවූවා මෙවුල්දමක් ඇත්තාවූ; යතගිරම්, සංයතවචන ඇත්තාවූ; මෘග ශෘඞ්ගපරිග්‍රහාම්, මුවහඬක් කැයුම් උවරණකොට ඇත්තාවූ අධවරදීක්ෂිතාම්, (යාගයෙහි) සංස්කාරවිශෙෂයෙන් යුක්තවූ; තනුම්, [දශරථයා පිළිබඳ] ශරීරයෙහි; අධිවසන්, වාසයකරන්නේ; අසමභාසම්, අසදෘශකාන්තිති ඇතිසේ; අභාසසත්, බැබළී.

22. අවහාඨප්‍රඝතෝ නියතෙන්ද්‍රියඃ
සුරසමාජසමාක්‍රමණෝචිතඃ
නමයති ස්ම ස කෙවලමුන්නතං
විනමුවෙ නමුවෙරරසෙ ශිරඃ.

23. අඝකෘදෙකරථෙන තරස්විනා
හරිහයාග්‍රසරේණ ධනුෂ්මතා
දිනකරාභිමුඛා රණරේණවෝ-
රුරුධිරෙ රුධිරෙණ සුරච්ඡාම්.

21. අථ සමාවවෘතෙ කුසුමෙනිවෙ-
ඝනමිව ඝෙච්තුමෙඝනරාධිපම්
ඝමකුවෙරජලෙශ්වරවර්ත්මණාං
සමධුරං මධුරඤ්චිනච්ක්‍රමම්.

මෙහි "අජිනදණ්ඩඝෘතම්" යනු "කෘෂ්ණාජිතං දිඝ්‍රයති ඔෂදුම්බරං දණ්ඩං යජමානාය ප්‍රයච්ඡති" යන වෙදවචනයන් ඇසුරුකොට කියනලදි. "කුශමෙඛලාම්" යනු "ශරමයී මෞඤ්ජී වා මෙඛලා තයා යජමානං දික්ෂයති" යන වෙදවචන ඇසුරුකොට කියනලදි. "ඝගිතරම්" යනු "වාවං යවඝති" යන වෙදවචන ඇසුරුකොටද- "මෘගශෘඞ්ගපරිග්‍රහාම්" යනු "කෘෂ්ණවිෂාණයාකණ්ඩූයතෙ" යන වෙදවචන ඇසුරුකොටද කියනලදැයි දතයුතු.

22. අවහාඨප්‍රඝතඃ, ඝඤ්ඤනඝනාඝඝයන් පවිතුවු; නියතෙන්ද්‍රියඃ, විසිනළු ඉඳුරන් ඇත්තාවු; සුරඝමාජඝමාක්‍රමණෝචිතඃ, දෙව සභාධිඝ්ඨානඝට සුදුසුවූ; සඃ, ඒ දශරථරජතෙම; උන්නතම්, උස්වූ; ශිරඃ, හිස; විනමුවෙ, ජලවර්ණඝ කරන්නාවූ; නමුවෙඃ අරයෙ කෙවලම්, ඉන්‍රඝාඝටම පමණක්; නමයති සම, නැමූයේඝ. [අනික් මිනිඝක්ඝට හිඝ නොනැමිඝ යනු භාවඝි.]

23. එකරථෙන, අවිතීඝ රථ ඇති; තරස්විනා, බලවත්වූ; හරිහඝාග්‍රසරණ, ඉන්‍රඝාඝට ඉදිරියෙඹි යන්නාවූ; ධනුෂ්මතා, ධනුඛ්‍රවූ (දශරථරජහු) විසිත්; අඝකෘත්, බොහෝවර; දිනකරාභිමුඛාඃ, සූඝ්‍යඝාඝට අභිමුඛවූ; රණරෙණවඃ, යුඬබුලිහු; සුරවිෂාම්, අසුර ඝන්ගේ; රුධිරෙණ, ලෙයින්; රුරුධිරෙ, නවත්වනු ලැබූහ.

24. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; ඝමකුවෙරජලෙශ්වරවර්ත්මණාම්—ඝම, ඝමරජඝ; කුවෙර, වෙසවුණුඝ; ජලශ්වර, වරුණඝ; වර්ත්මණාම්,

25 ජිගමිෂුඛිනදුඛ්‍යුම්නාං දිශං
රථයුජා පරිවර්තිනිනවාහනඃ
දිනමුඛානි රවිර්හිමනිග්‍රහෙ-
ව්මලයන් මලයනන්‍දනගමන්‍යජත්.

26. කුසුමජන්‍මතනෝ නවපල්ලවා-
ඝාදනු ෂට්පදකොකිලකූජිතම්
ඉති ඝටාක්‍රමමාවිරභූන්මධු-
ර්ද්‍රුමවතීමවතීයෂි වනඝට්ලිම්.

ඉඳුය යන මොවුන්ට; සම්ධුරම්, (මාඛ්‍යසඵ්‍යය විතරණිය සන්නිය මනය ඓශ්වර්‍යය යන මෙයින් තුල්‍යකක්ෂ ඇතිබැවින්) සමාන ධුර ඇත්තාවූ; අඤ්චිතවික්‍රම්, පුදනලද පරාක්‍රම ඇත්තාවූ; එක නරාධිපම්, අසහාය නරශ්‍රෙෂ්ඨවූ; තම්, ඒ දශරථරජහු; සෙවිතුම් ඉව, සෙවනය කරනු පිණිස මෙන්; මධුඃ, වසන්තඍතුතෙම; නවෙ කුසුමෙඃ, අභිනව පුෂ්පයෙන් උපලක්ෂිතවැ; සමාවවෘතෙ, එළඹියේය. [“ශික්‍ෂනාභෂෙනන නොපෙෂාද්‍රාජානං දෙවතාං ගුරුම්”= “රජුවෙනවද දෙවියන්වෙතවද ගුරුන්වෙතවද හිස් අතින් නොඑළඹෙන්නේමැ” යනු ආපතවචන හෙයින් වසන්ත ඍතුතෙමේත් අලුත්මලින් යුක්ත වැ රාජසෙවයම පැමිණියාක් මෙනැයි කිවිහු උත්ප්‍රෙක්ෂණය කළහ.]

25. ධනදුඛ්‍යුම්නාම්-ධනද, කුවෙරයාවිසින්; අධ්‍යුම්නාම්, අධිෂයිතවූ; දිශම්, [උත්තර] දිශාවට; ජිගමිෂුඃ, යනු කැමැත්තාවූ; රථ යුජා, රථාවාරූඪවූ අරුණයාවිසින්; පරිවර්තිනිතවාහනඃ, නවත්වන ලද අශ්වයන් ඇති; රවිඃ, සූර්‍යතෙම; හිමනිග්‍රහෙඃ, පිති දුරුකිරීමෙන්; දිනමුඛානි, අලුයමුන්; විමලයන්, නිර්මලකරනුයේ; මලයම් නගම්, මලයපර්වතය; අන්‍යජත්, හළේය (දකුණුදිග අත්හැරියේය යිසේයි).

26. කුසුමජන්‍මනම්, [පළමුව] මල් හටගැනීමද; තතඃ, ඉක්බිති; නවපල්ලවාඃ, අභිනව පලුපත්හුද; තදනු, ඉන්පසු; ෂට්පදකොකිල කූජිතාන්, බඹර කොවුල් ආදීන්ගේ හඬදැයි; ඉති, මෙපරිද්දෙන්; ඝටාක්‍රමම්, පිළිවෙළින්; මධුඃ, වසන්තඍතුතෙම; ද්‍රුමවතීම්, වෘක්ෂ බහුලවූ; වනඝට්ලිම්, වනබිම්ම; අවතීර්‍ය, බැස; ආවිරභූත්, පහළවී.

සමහර වෘක්ෂයන්ගේ පළමුව ළපලුනැගීමද සමහර වෘක්ෂ යන්ගේ පළමුව මල්හටගැන්මද ඇතිහෙයින් කියනලද ක්‍රමයාගේ දෘෂ්ට විරොධයෙක් නොවේ.

27. නයගුණොපවිතාම්ව භූපතෙඃ
සදුපකාරඵලාං ශ්‍රියමජිනඃ
අභියයුඃ සරසො මධුසම්භෘතාං
කමලිනීමලිනීරපතත්‍රිණඃ.

28. කුසුමමෙව න කෙවලමාතතාව
නවමශොකතරොඃ සමරදීපනම්
කිසලයප්‍රසවොඃපි විලාසිනාං
මදයිතා දයිතාශ්‍රවණාර්පිතඃ.

29. විරවිතා මධුනොපවනශ්‍රියා-
මහිනවා ඉව පත්‍රවිශෙෂකාඃ
මධුලිහාං මධුදානවිශාරදඃ
කුරවකා රවකාරණතාං යයුඃ.

---

27. නයගුණොපවිතාම්-නයගුණ, නීතිගුණයෙන් නොහොත් නීතියෙන් හා නෛඝණ්‍ඩාදි ගුණයෙන්; උපවිතාම්, රැස්කරගනිලද්දී වූ; සදුපකාරඵලාම්, සත්පුරුෂයන්ට උපකාරකිරීම ඵලකොට ඇත්තාවූ; භූපතෙඃ ශ්‍රියම්, දෂරථරජතුගේ සම්පත්තිය කරා; අජිනඃ ඉව, යාචකයන් මෙන්; මධුසම්භෘතාම්, වසන්තඍතුව විසින් රැස්කරනලද්දාවූ; සරසඃ, විල සම්බන්ධිවූ; කමලිනීම්, පියුම් වනය කරා; අලිනිරපතත්‍රිණඃ, බම්රුන් හා [හංසාදි] ජලචර පක්ෂීන්; අභියයුඃ, එළඹියාහුය.

සතාම් උපකාරඃ සදුපකාරඃ, ස ඵලං යස්‍යාඃ සා සදුපකාර ඵලා, තාම්-යනු සම්බන්ධවාක්‍යයයි.

28. ආතතවම්, පැමිණියාවූ ඍතු ඇති; නවම්, අභිනවවූ; අශොකතරොඃ, හොපලුරුක පිළිබඳවූ; කෙවලම් කුසුමම් එව, මල්පමණෙක්ම; සමරදීපනම් න, අනඛෙභාද්දීපනය නොකෙළේය; [වැළි එකෙක් ඇති]:-විලාසිනාම්, කාමුකයන්; මදයිතා, මත්කරවන්නාවූ; දයිතාශ්‍රවණාර්පිතඃ, කාන්තාවන්ගේ කන පලඳනාලද; කිසලයප්‍රසවඃ අපි, පල්ලවඝනනාතයද; [සමරදීපනඃ, අනඛෙභාද්දීපනය කෙළේ].

ඍතුඃ ප්‍රාපෙතා'ස්‍ය ආතතවම්, කුසුමම්- "තදස්‍ය ප්‍රාපනම්" යනු වැටෙන්නෙහි "ඍතොරණ්" යන සූත්‍රයෙන් ඍතුශබදයා කෙරෙන් ඝඤ්‍යර්ථයෙහි අණ්ප්‍රත්‍යයයි.

29. මධුනා, වසන්තයාවිසින්; විරවිතාඃ, කරනලද්දාවූ; උපවන ශ්‍රියාම්, උපවනශ්‍රීන් සම්බන්ධිවූ; අභිනවාඃ පත්‍රවිශෙෂකාඃ ඉව, අලුත්

30. සුවදනාවදනාසවසම්භෘත-
සතදනුවාදිගුණඃ කුසුමොදගමඃ
මධුකරෛරකරෝතමධුලොලුපෛ-
රාකුලමාකුලමාඝනපඩ්ඝතිභිඃ.

31. උපහිතං ශිශිරාපගමශ්‍රියා
මුකුලජාලමශොභත කිංශුකෛ
ප්‍රණයිනිව නවක්ෂතමණ්ඩනං
ප්‍රමදයා මදයාපිතලජ්ජයා.

32. ව්‍රණගුරුප්‍රමදුධරදූඃසහං
ජඝනනිර්භයනිඝෘතමෙඛලම්
න බලු නාවදශෙෂමපොහිතුං
රවිරලං විරලං ඝෘතවාන් හිමම්.

පත්‍රවත්තාවන් වැතිවූ; මධුදූතවිශාරදඃ, මකරන්දදූතයෙහි දක්ෂවූ; කුරවකාඃ, කුරවකතම් පුෂ්පවෘක්ෂයෝ; මධුලිහාම්, බමරුන්ගේ; රවකාරණතාම්, නාදකාරණත්වය‍ට; යයුඃ, පැමිණියාහුය; [හෘඩය සෝ කුරවකවෘක්ෂයන්ගේ මල්පැණි බී ගානය කළහ යිසේසි. අපි ජනයෝ දිමෙහි ලොල්වූ තත්‍යාගිජනයන්ට සතුතිකෙරෙති යනුදු මෙයින් හැඟවූහු.]

31. සුවදනාවදනාසවසම්භෘතඃ-සුවදනා, මනොඥමුඛඇත්තාවූ කාන්තාවන්ගේ; වදනාසව, මුඛමද්‍යයෙන්; සම්භෘතඃ, ජනිතවූ; තදනුවාද්ගුණඃ, ඒ ආසවයට සමානවූ ගුණ ඇති; කුසුමොදගමඃ, පුෂ්පයන්ගේ උදාවීමතෙම; මධුලොලුපෛඃ, මකරන්දයෙහි ලොල්වූ; ආයතපඩ්ඝතිභිඃ, දික්වූ පෙළ ඇති; මධුකරෛඃ, භෘඞ්ගයන් කරණකොටගෙන; වකුලම්, වකුලවෘක්ෂය; ආකුලම් අකරොත්, අවුල් කෙළේ.

31. ශිශිරාපගමශ්‍රියා, වසන්තශ්‍රීවිසින්; කිංශුකෛ, කැලවෘක්ෂයෙහි; උපහිතම්, දෙනලද්දාවූ; මුකුලජාලම්, කුඩවල සමූහයතෙම; මදයාපිතලජ්ජයා, මදයෙන් පහවූ ලජ්ජාඃ ඇති; ප්‍රමදයා, කාන්තාවක විසින්; ප්‍රණයිනි, වල්ලභයාකෙරෙහි; උපහිතම්, යොදනලද; නවක්ෂතමණ්ඩනම් ඉව, නියපහළ අබරණක් මෙන් හෙවත් නියෙන් පහර දුන් තන්හිවූ කැලල් මෙන්; අශොභත, බැබළී.

32. ව්‍රණගුරුප්‍රමදුධරදූඃසහම්-ව්‍රණ, දන්තක්ෂතයෙන් (දතින් කෙණෙහිමෙන්); ගුරු, බරවූ (ඉසිලිය නොහැකිවූ); ප්‍රමදුධර,

33. අභිනයාන් පරිවෙතුම්වොද්‍යතා
මලඝමාරුතකම්පිතපල්ලවා
අමදයන් සහකාරලතා මනඃ
සකලිකා කලිකාමජිතාමපි.

34. ප්‍රථමමන්‍යභෘතාභිරුදීරිතාඃ
ප්‍රවිරලා ඉව මුඛබධූකථාඃ
සුරභිගන්ධිෂු ශුශ්‍රුවිරෙ ගිරඃ
කුසුමිනාසු මිතා වනරාජිෂු.

ප්‍රමදවන්ගේ අධරොෂ්ඨයන් විසින්; දූඃසහම්, ඉවසිය නොහැකිවූ (ඕමය පිඩාජනක බැවිනැයි යේයි); ජඝනනිර්ම්ඝයිකෘතමේඛලම්—ජඝන, කටිප්‍රදෙශයන්හි; නිර්ම්ඝයිකෘත, නිරවකාශ කරනලද; මේඛලම්, මෙවුල්දම් ඇති (ශිතබැවින් ඉවත්කරවනලද මෙවුල් දම් ඇත්තාවූ); ඕමම්, පින්න; රවිඃ, සූර්‍යතෙම; තාවත්, [වසන් තෘ] දක්වා; අශෙෂම්, නිරවශෙෂකොට; අපොඕතුම්, දුරුකරන්ට; න අලම් බලූ, සමර්ථ නොවූයේමය; [වැළි එකෙක් ඇති]:—විරලම් කෘතවාන්, තුනිකෙළේය.

33. අභිනයාන්, අර්‍ථප්‍රකාශක ව්‍යාපාරයන් නෙවත් සරම කිරීම්; පරිවෙතුම්, පුරුදු කරන්නට; උද්‍යතා ඉව, යොමු වූවක මෙන් සිටියාවූ; මලඝමාරුතකම්පිතපල්ලවා—මලඝමාරුත, මලය ප්‍රදෙශයෙහිවූ සුළඟින්; කම්පිතපල්ලවා, සෙලවුණු පලුපත් ඇති [පල්ලව ශබ්දයෙන් ඝස්තයද ගැනේ.]; සකලිකා, මල්කැකුළු සහිතවූ; සහකාරලතා, චූතලතාතොමෝ; කලිකාමජිතාම් අපි, මෙබඳු රාගයන් දිනූවන්ගේද=(මුනිවරයන්ගේද); මඝඃ, සිත; අමදයත්, මත්කළා. [මෙයින් චූතලතාවගේ නවීනකිඹමාඩිය දක්වනලදි.]

34. සුරභිගන්ධිෂු, මනොඥ ගන්ධවත්වූ; කුසුමිනාසු, පිපිඇවූ මල් ඇති; වනරාජිෂු, වනපඞ්කතීන්හි; අන්‍යභෘතාභිඃ, කොකිලාවන් විසින්; ප්‍රථමම්, පළමුකොට; උදීරිතාඃ, කියනලද්දාවූ; මිතාඃ, ප්‍රමාණවත්වූ; ගිරඃ, ආලාපයෝ; ප්‍රවිරලාඃ, [බොළඳ බැවින්] මඳව කියනලද; මුඛබධූකථාඃ ඉව, බොළඳ අඹනන්ගේ තෙපුල් මෙන්; ශුශ්‍රුවිරෙ, අසනු ලැබූහ.

35. ශ්‍රැතිසුඛභ්‍රමරසඤ්ඤනගීතයඃ
කුසුමකොමලදන්තරුචෝ බභූඃ
උපවනාඤ්ඤනලතාඃ පවනාහතෛඃ
කිසලයෛඃ සලයෛරිව පාණිභිඃ.

36. ලලිතවිභ්‍රමබන්ධවිවක්ෂණං
සුරභිගන්ධිපරාජිතකෙසරම්
පතිමු නිර්විශුම්ධුමඛනාඃ
සමරසඛං රසඛණ්ඩනවර්ජිතම්.

---

35. ශ්‍රැතිසුඛභ්‍රමරසඤ්ඤනගීතයඃ-ශ්‍රැතියුඛ, කන්කලුවූ; භ්‍රමරසඤ්ඤන ගීතයඃ, භෘඞ්ගනාද නමැති ගීතිකා ඇත්තාවූ; කුසුමකොමල දන්තරුචඃ, පුෂ්ප නමැති මොළොක් දත්කැලුම් ඇත්තාවූ (මෙයින් සිතාසන්න බව විවක්ෂිතයි); උපවනාඤ්ඤනලතාඃ, උපවනා ඤ්ඤන්ගිවූ ලතාවෝ; පවනාහතෛඃ, වාතයෙන් කම්පිතවූ; කිසලයෛඃ, පල්ලවයන් කරණකොටගත්; සලයෛඃ, අතිශය සන්නිවූ (සරම කරන්නාවූ); පාණිභිඃ ඉව, හස්තයන් කරණකොට මෙන්; බභූඃ, බැබළුහ. [මෙයින් ලතාවන්ගේ නර්තනකිසාම්‍යය දන්නාලැබේ.]

මෙහි "ලය" ශබ්දයෙන් ලය්‍යානුගතවූ සරම කිරීම දන්නා ලැබේ.

36. අඞ්ගනාඃ, කාන්තාවෝ; ලලිතවිභ්‍රමබන්ධවිවක්ෂණම්, මධුර විලාසඝටනායෙහි අතිදක්ෂවූ; සුරභිගන්ධිපරාජිතකෙසරම්—සුරභි ගන්ධ, මනොඥ ගන්ධයෙන්; පරාජිත, පරදවනලද; කෙසරම්, මුහුළු මල් ඇත්තාවූ; සමරසඛම්, අනඞ්ගයාහට යහළුවූ (අනඞ්ගොද්දීප නය කරන්නාවූය යීසේයි); මධුම්, මද්‍යය; පතිමු, සවාවින්කෙරෙති; රසඛණ්ඩනවර්ජිතම්, අනුරාගයෙන් තොරව; නිර්විශුඃ, පිහුඃ [ඔවුනොවුන් කෙරෙහි ඇල්ම පෙරටුකොට හිමියන් හා සමග පානය කළාහුය යීසේයි.]

"අඞ්ගවාඃ පුංසි ච" යන සූත්‍රයෙන් මධුශබ්දයාගේ පුංලිඞ්ග භාවය මහර්ෂි පාණිනීන් විසින් දක්වනලද්දේය අඞ්ගවාදි පුංන පුංසකගණයෙහි ඇතුළත්වෙයිනි. කියනලදමැයි:—

"මකරන්දස්‍ය මද්‍යස්‍ය මාක්ෂිකස්‍යාපි වාචකඃ
අඞ්ගවාදිගණෙ පාඨාත් පුංනපුංසකයොර්මධුඃ" යි

37. ශුශුභිරෙ සම්භවාරුභරාභභාඃ
සන්ත්‍රිය ඉව ශලථශිඤ්ජිතමෙඛලාඃ
විකවභාමරසා ගෘහදිර්ශිකාඃ
මදකලොදකලොලවිහඞ්ගමාඃ.

38. උපයයෞ භනුභාං මධුබණ්ඩිභා
හිමකරොදයපාණ්ඩුමුඛශ්‍රිය්
සදෘශමිෂ්ටසමාගමනිර්භෘභං
වනිභයානිභයා රජනිබ්ධුඃ.

39. අපභුෂාරභයා විශදප්‍රභෛඃ
සුරභයඞ්ගපරිශ්‍රමභොදිභිඃ
කුසුමවාපමභෙජයදංශුභිර්-
හිමකරො මකරොජ්ජිභකෙභනම්.

---

37. විකවභාමරසාඃ, පිපියාවූ භෙළුඹුමල් ඇති; මදකලොදක ලොලවිහඞ්ගමාඃ-මදකල, මදයෙන් අව්‍යත් මියුරුහඬ හඬන්භාවූ; උදකලොලවිහඞ්ගමාඃ, දියෙහි ලොල්වූ [හංසාදි] පක්‍ෂීන් ඇති; ගෘහදිර්ශිකාඃ, ගෙදිගුවිල්හු; සම්භවාරුභරාභභාඃ, මදසිභාවෙන් මනොඥභර මුහුණු ඇත්භාවූ; ශලථශිඤ්ජිභමෙඛලාඃ, ලිහිල් දෙඩමලු මෙවුල් ඇත්භාවූ; සන්ත්‍රියඃ ඉව, සන්ත්‍රිහු මෙන්; ශුශුභිරෙ, හෙබූහ.

ශලථාඃ ශිජිභාඃ මෙඛලාඃ යාසාං භාඃ ශලථශිජිභමෙඛලාඃ-ත්‍රිපද ෂෂ්ඨීබහුව්‍රීහිඃ.

38. මධුබණ්ඩිභා, වසන්භකාලය විසින් ලුහුඬු කරභලද්දවූ; [උත්භරාඅණරාත්‍රීහු ඝෘඅවෙත්මඅ එහෙයින් මෙසේ කිහු. භවද කඩවූ අදහස් ඇති භායිකාවද මෙයින් හඟවභුලැබේ]; හිම කරොදයපාණ්ඩුමුඛශ්‍රිය්-හිමකරොදය, චන්ද්‍රයාගේ පහළවීමෙන්; පාණ්ඩුමුඛශ්‍රිය්, පඬුවන් අලුයම්කාභනිය හෝ මුඛශොභා ඇත්භාවූ; රජනීබධ්නුඃ, රාත්‍රිභමැති කාභන්භාභොමේ; ඉෂ්ටසමාගමනිර්භෘභිම්, ප්‍රිය සඞ්ගම සැපයව; අනිභයා, නොපැමිණියාවූ; වනිභයා සදෘශම්, කාභන්භාවක හා සමානවූ; භත්‍රුභාම්, අඩුබවට හෝ කෘඅබවට; උපයයෞ, පැමිණියා.

න ඉභා අනිභා භයා අනිභයා-භඤ්භත්‍රපුරුෂයි. ඉභා යනු "ඉණ්=ගභෞ" යන ධාතුහු කෙරෙන් කර්භෘකාරකයෙහි ක්‍රඅ ප්‍රත්‍යයයි.

39. හිමකරඃ, චන්ද්‍රභෙම; අපභූෂාරභයා, පහවූපිනිඇති බැවින්; විශදප්‍රභෛඃ, නිර්මලකාභති ඇත්භාවූ; සුරභයඞ්ගපරිශ්‍රමකොදිභිඃ,

40. හුනහුනාශනදීපනී වනශ්‍රියඃ
ප්‍රතිනිධිඃ කනකාභරණස්‍ය යත්
සුවනසඃ කුසුමං දධ්‍රරාජිතං
නදලකෙ දලකෙශරපෙශලම්.

41. අලිභිරඤ්ජනබින්දුමනොහරෛඃ
කුසුමපඞ්ක්තිනිපාතිභිරඞ්කිතඃ
න බලු ශොභයති සම වනසථලිං
න තිලකඃතිලකඃ ප්‍රමදෘම්ව.

42. අමදයනමධ්‍රගඞ්ගසනාථයා
කිසලයාධරසඞ්ගතයා මනඃ
කුසුමසමහාසයා නවමල්ලිකා
සමිතරුචා තරු චාරුවිලාසිනී.

සුරතසඞ්ගමයෙන් හටගත් බෙද දුරුකරන්නාවූ; අංශුභිඃ, රශ්මීන් කරණකොටගෙන; මකරොජ්ජිතකෙතනම්, මකරයාවිසින් ඔස ලද ධ්වජඇත්තාවූ; කුසුමචාපම්, අනඞ්ගයා; අතෙජයත්, තියුණු කරවී.

"අතෙජයත්" යනු ණ්‍යන්තවූ "තිජ=නිශානෙ" යන්නහු කෙරෙන් ලඞ්රූපයි.

40. හුනහුනාශනදීපනී, ඍතාදියෙන් දල්වනලද ගින්නම බඳු පැහැ ඇති; යත්, යම් [කිණිහිරිමලෙක්] නෙම; වනශ්‍රියඃ, උපවන ලක්ෂ්මියට; කනකාභරණස්‍ය ප්‍රතිනිධිඃ, සවණිාභරණයක් වැනි [වීද]; දලකෙශරපෙශලම්, පෙත්තෙහිද රෙණුයෙහිද මෘදුවූ හෙවත් සියුමැලි පෙති හා රොන් ඇති; ආකීර්තම්, [වල්ලභයන් විසින්] ගෙනඑනලද; තත් කුසුමම්, ඒ පුෂ්පය; සුවනසඃ, සුවනීහු; අලකෙ, කෙශයෙහිලා; දධ්‍රෘඃ, ධැරූහ.

41. අඤ්ජනබින්දුමනොහරෛඃ, අදුන්බිඳු සෙයින් මනහරවූ; කුසුමපඞ්ක්තිනිපාතිභිඃ, මල්පෙත්හි හෙනසුලුවූ; අලිභිඃ, භෘඞ්ගයන් හෙන්; අඞ්කිතඃ, උපලක්ෂිතවූ; තිලකඃ, මදවරුක්තෙම්; වනසථලිම්, ගොඩබිම; තිලකඃ, විශෙෂකයෙක්; ප්‍රමදෘම් ඉව, අනන්‍යකමෙන්; න ශොභයති සම, නොහෙබවිය යනු; න බලු, නොවේමය. (හෙබවූයේමය යනු භාවයි).

"ශොභයති සම" යනු "ලටි සෙම" යන සූත්‍රයෙන් සමයොගය නිමිත්තකොට භූතාර්ථයෙහි ලට්ප්‍රත්‍යයාගයි.

42. තරුචාරුවිලාසිනී, වෘක්ෂයාගේ හෝ පුරුෂයන්හුගේ මනොඥකාන්තාවූ; නවමල්ලිකා, සීනිද්දලතානොමෝ; මධුගන්ධ

43. අරුණරාගනිභෙඩිගිරංශුකෙඃ
ශ්‍රවණලබ්ධපදෙශව සවාඞ්ඝ්‍රෙරසඃ
පරභෘතාවිරුතෙශව විලාසිනඃ
සමරබලෙරබලෙඣරසාඃ කාන්තාඃ.

44. ශුචිභිඃ චපවිතාවයවා ශුචිභිඃ කෙශෛ-
රලිකදම්බකයොගමුපෙයුෂී
සදෘශකානනිරලක්ෂ්‍යත මඤ්ජරී
තිලකජාලකජාලකමොකනිභෙඃ.

සන්තාපඃ, මකරධ්වජයාගේ හෝ මදනයාගේ ගඤ්ජ ප්‍රධානකොට ඇති; කිසලයාධරසඞ්ගතයා, ළඳළු නමැති අධරයන්ගේ එක්වූ; හෙවත් පතලාවූ රත්පැහැ ඇති; කුසුමසම්භෘතයා, මලින් සම්පාදිතවූ (කුසුමාවරුපවූත යීඒසේයි.); සම්භරුවා, හාසකානනියෙන්; මනඃ, [බලන්නවුන්ගේ] සිත; අමදයත්, මත්කළා.

43. විලාසිනඃ, විලාසවත්වූ පුරුෂයෝ; අරුණරාගනිභෙඩිභිඃ, අරුණයාගේ පැහැයම සමානවූ; අංශුකෙඃ, වස්ත්‍රයෙන්ද; ශ්‍රවණලබ්ධපදෙඃ, කන්හි පලඳවනලද; ශවාඞ්ඝ්‍රෙරසඃ, ශවදළුයෙන්ද; පරභෘතාවිරුතෙශව, කෙවිල්ලන්ගේ නාදයෙන්දැයි ඔන; සමරබලෙඃ, කාමසෙනාවන් විසින්; අබලෙඣරසාඃ, සත්‍රීන්කෙරෙහි එකම රාඝරසඇත්තෝ හෙවත් සත්‍රීපරවශවූවෝ; කාන්තාඃ, කරන ලදහ.

විලසනශීලා විලාසිනඃ-විශබ්දඃ උපපදකල්හි "ලස-ශෙලඣණ ක්‍රීඩනයොඃ" යන ධාතුග්‍රහණෙරෙන් "වෙෘ කෘලසකත්‍රසමහඃ" යන සූත්‍රයෙන් ඝිනුණ්ප්‍රත්‍යයයි.

44. ශුචිභිඃ, ශුභ්‍රවර්ණවූ; කෙශෛඃ, රජසුන් කරණකොට ගෙන; උපවිතාවයවා, පුෂ්පිමත්වූ අවයව ඇති; අලිකදම්බක යොගම්, හඃඛසමූහයා හා යොගයට; උපෙයුෂී, පැමිණියාවූ; තිලකජා, මදමරුක්කි හවඟත්තාවූ; මඤ්ජරී, මල්කැන් තොමෝ; අලකජාලකමොකනිභෙඃ, කිරඹුඅබරණෙකිවූ මුතු හා; සදෘශකානනිඃ, සමාන කානනි ඇත්තී; අලක්ෂ්‍යත, දක්නාලැබී. [හඃඛයන්ගෙන් ගැවසීගත්තාවූ සුදුවූ මදමල්කැන නිල්කියඹු යෙහි ඇටුණාඹු මුතුලැලක්මෙන් පැනිණැයි සේයි.]

45. ඛවජපටං මදනඝ්‍ය ධනුර්ගීතං-
ශජවිකරං මුඛවූර්ණමාතුත්‍රිඝ
කුසුමකෙසරරෙණුමලිව්‍රජාඃ
සපවනොපවනොපිතමබ්‍රයුඃ.

46. අනුභවනනවදෙලමානුතඝවං
පටුරපි ප්‍රියකණඛජිඝෘක්ෂයා
අනඝදඝනරජ්ජුපරිග්‍රහෙ
භුජලතාං ජඩතාමබලාජනඃ.

47. න්‍යජත මානමලං වත! විග්‍රහෙ-
ණින පුනරෙති ගතං චතුරං වයඃ
පරභෘතාගිරිතිව නිවෙදිතෙ
සමරමතෙ රමතෙ සම වධූජනඃ.

---

45. අලිව්‍රජාඃ, ඝෘඩගඝමූහයෝතුමූ; ධනුර්ගීතඃ, ධනුර්ධරවූ; මදනඝ්‍ය, අතර්ඛ්‍යාභම; ධවජපටම්, පතාකාභූතවූ; ඝෘතුශ්‍රිඝඃ, වසන්ත උඝම්ගමට; ශවිකරම්, ශොභාකරවූ; මුඛවූර්ණම්, මුඛාලඞ්කාර චූර්ණඝක්වූ; සපවනොපවනොපිතම්, පවන්සහිත උපවනඝෙහ් නැංගාවූ; කුසුමකෙසරරෙණුම්, මල්රොන් රජසට; අබ්‍රයුඃ, අනුව කියාහුඝ.

"අබ්‍රයුඃ" යනු අනුපූර්‍ව "ඝා-ප්‍රාපණෙ" යන්නහු කෙරෙන් ලඞ්ලකාරයි.

46. නවදෙලම්, අලුත් ඔවිලි ඇති; ඝෘතුත්‍සවම්, වසන්තොත්සව; අනුභවන්, විඳින්නාවූ; අබලාජනඃ, ස්ත්‍රීජනතෙමේ; පටුඃ අපි, දක්ෂවූයේ නමුත්; ප්‍රියකණඛජිඝෘක්ෂයා, ගිම්හඝෙ බොටුව වැලඳඝනු කැමැත්තෙන්; ආඝනරජ්ජුපරිග්‍රහෙ, පුටුරැහැන් ඇල්වීමෙහි; භුජලතාම්, බාහුලතාව; ජඩතාම්, ලිහිල්බවට; අගඝත්, පැමිණෙවී.

මෙහි "ජලතාං ජඩතාම්" යි ඝෙදීමෙන් ඝමකඝාඝෙ භානියක් නොවේ. ඩකාර ලකාර දෙදෙනාඝෙ මෙවැන්නෙහි අභෙදඝ ඝෙයිනි, එයින් කීහ:—

"ඝමකඝෙලඝවිත්‍රෙෂු බවඝ්‍යාර්ඩලඝොර්නින භිත්"යි.

47. වත!, එම්බා (අඝන්නි); මානම්, කොපඝ; න්‍යජත, හරිව්; විග්‍රහෙඃ, විරොධයන්ගෙන්; අලම්, කම්කැත (විරොධඝ නොකට සුතුඝ යුඝේයි); ගතම්, අතීතවූ; චතුරම්, උපභොගඝම සුදුසුවූ;

48. අථ සථාසුඛබාහීතවමුතසවං
සමනුභූය විලාසවතිසඛඃ
නරපතිශචකමෙ මෘගයාරතිං
ස මධුමනමධුමනමථසනතිඃ.

49. පරිවයං වලලකෂයනිපාතනෙ
හයරුශොශව නදිඛිතබොධනම්
ශමජයාත් ප්‍රභූණාච කරොතාසෞ
නනුමනොऽනුමනඃ සවිවෙතීසෞ.

වයඃ, යොවුන්විය; පුතඃ, නැවත; න එති, නොඑයි; ඉති, මෙබඳුවූ; සමරමතෙ, අනඞ්ගාභිප්‍රායඃ; පරකෘතාභිඃ, කෙවිල්ලන්විසින්; නිවෙදිතෙ ඉව, දන්වූ කල්හි මෙන්; වධූජනඃ, සත්‍රීජනතෙමේ; රමතෙ සම, අභිරමණය කෙළේය. [කොකිලාවන්ගේ නාදයෙන් උද්දීපනවූ කාමරාග ඇති වධූජනතෙම අනඞ්ගයාගේ අණට බියෙන් මෙන් අප්‍රතිබන්ධව ක්‍රීඩනය කෙළේය යනු භාවයි.]

මෙහි මානනඞ්දයෙන් කොපය වාච්‍යවෙයි. හෙද අන්‍යාසඞ්ග ඇති කිමිහුකෙරෙහි සත්‍රීන්ගේ ඊර්ෂ්‍යාජනිත කොපය වේ. කියත ලදමැයි:—"සත්‍රීණාමීර්ෂ්‍යාකෘතඃ කොපො මානොऽන්‍යාසඞ්ගිනි ප්‍රියෙ"යි. "වත" යනු ආමන්ත්‍රණයෙහි අව්‍යයයි. "ඛෙදානුකම්පා සඛෙතාෂ්විසමයාමන්ත්‍රණෙ වත" ඉත්‍යමරඃ.

48. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; මධුමනමධුමනමථසනතිඃ-මධුමත්, විෂණ්ණඃ; මධු, වසන්තඃ; මනම්ථ, අනඞ්ගඃ යන මොවුන්ට; සනතිඃ, සමානවූ; සඃ නරපතිඃ, ඒ (දශරථ) රජතෙම; විලාසවතී සඛඃ, සත්‍රීන් සහචරකොට ඇත්තේ; ආත්තවම් උතසවම්, ඍතු ප්‍රාප්තිය ඇති උත්සවය හෙවත් වසන්තෝත්සවය; සථාසුඛම්, සැපවූ පරිද්දෙන්; සමනුභූඃ, විඳ; මෘගයාරතිම්, මුවදඩකෙළිය; වකමෙ, කැමැති වී.

මධුං මථනාතීති මධුමවිෂණ්ණඃ-සම්ප්‍රදානියෙන් කවිප්‍රත්‍යයයි. මථනාතීති මථඃ-පචාදිත්වයෙන් අච්ප්‍රත්‍යයයි. මනසො මථො මනම්ථඃ-යි ෂෂ්ඨීසමාසයි.

49. අසෞ, [ඔහුගෙයකින්] මේ මෘගයාතොෂෝ; වලලඃෂ්‍ය නිපාතනෙ, (මෘගවයාදි) වචල ලක්ෂ්‍යයන් හෙළීමෙහි; පරිවයම්, අභ්‍යාසය; කරොති, කරන්නීද; හයරුශොඃ, භය ක්‍රොධ දෙදෙනා පිළිබඳව; තදිඞ්ගිතබොධනව, ඒ වලලඃෂ්‍යවූ සත්වයන්ගේ භයාදිය කාරණකොට ඇති ක්‍රියා අවබොධයත් [කරන්නීද]; තතුම්,

50. මෘගවනොපගමක්ෂමවේෂභෘ-
ත්පුලකණ්ඨනිෂණ්ණශරාසනඃ
ගගනනාමශවඩුරොධනරේණුගි-
නීඃසවිතා ස විනානමිවාකරොත්.

51. ග්‍රථිතමෞලිරසෞ වනමාලයා
නරුපලාශසවර්ණනනුවර්ජදඃ
තුරගවලගනවකඬුලකුණ්ඩලඃ
විරුරුවේ රුරුවේශවිනගූම්මු.

ශරීරය; ශ්‍රමජයාත්, විඩා දුරලීමෙන්; ප්‍රගුණාව, [ලාඝවාදි] ප්‍රකෘෂ්ට ගුණ ඇත්තකුත් [කරන්නීද]; අතඃ, එහෙයින්; සවිතෘවේඃ, ඇමැතියන් විසින්; අනුමතඃ, අනුමොදිතවූයේ; යයෞ, ගියේය. [මේ සියලලම යුඛයට උපකාරනුයි ඒ අපෙක්ෂාගෙන් මුවදඩ යාමයැ. ව්‍යසනිත්වයෙන් කොවෙයි යනු නාවයි.]

50. මෘගවනොපගමක්ෂමවේෂභෘත්—මෘගවන, මෘගයන්ගේ වනය ය; උපගමක්ෂම, එළඹිමට සුදුසුවූ (මුවදඩයාමට සොඳනවූ); වේෂ භෘත්, වෙෂය ධරන්නාවූ; විපුලකණ්ඨනිෂණ්ණශරාසනඃ-විපුල කණ්ඨ, මහත්වූ බොටුගෙහි; නිෂණ්ණ ශරාසනඃ, ඇලුණාවූ දුනු ඇති; නඃසවිතා, පුරුෂශ්‍රෙෂ්ඨවූ; සඃ, ඒ රජතෙම; අඤ්ච ඛුරොඛතරේණුභිඃ, අසුන්ගේ කුරයෙන් නැඟි රජසින්; ගගනනාම්, ආකාශය; විතානම් ඉව, තුවජවුවක් මෙන් හෙවත් නැත්තක් මෙන්; අකරොත්, කෙළේ. [නොහොත් "සවිතානම්" යි එකපදඛණ්ඩයෙන් ගත්කල්හි]:- සවිතානම් ඉව, විසින් සහිතවූවක් මෙන්; අකරොත්, කෙළේ.

51. වනමාලයා, වනමල්මාලාවෙන්; ග්‍රථිතමෞලිඃ, බඳනාලද කෙශකලාපය ඇත්තාවූ; තරුපලාශසවර්ණනතනුවර්ජදඃ-තරු පලාශසවර්ණ, වෘක්ෂයන්ගේ පත්‍ර සා සමානවූ; තනුවර්ජදඃ, සන්නාහ ඇත්තාවූ; තුරගවල්ගනවවලකුණ්ඩලඃ—තුරග, අශ්ව යන්ගේ; වලගන, පිතුමිශතියෙන්; වඤ්චලකුණ්ඩලඃ, සැලෙන කණිණාභරණ ඇත්තාවූ; අසෞ, මේ (දශරථරජ) තෙම; රුරුවෙශවිතගූම්මු, රුරුමුවන් හසළ බිම්හි; විරරුවෙ, වෙසෙසින් බැබළී.

52. තනුලතාවිනිවෙශිතවිග්‍රහාඃ
භ්‍රමරසඞ්ක්‍රමිතෙක්ෂණවෘත්තයඃ
දදෘශුරධ්වනි තං වනදෙවතාඃ
සුනයනං නයනඥිනකොශලම්.

53. ශවගණ්වාගුරිකෛඃ ප්‍රථමාසථිතං
ව්‍යපගතානිලදස්‍යු විවෙශ සඃ
සථිරතුරඞ්ගමගුම් නිපානව
න්මෘගවශොගවශොපවිතං වනම්.

54. අථ නහස්‍ය ඉව ත්‍රිදශායුධං
ඝනඝපිඞ්ගනබිද්ගුණසංයුනම්
ධනුරධිජ්‍යමනාධිරුපාදදෙ
නරවරො රවරොෂිතකෙශරී.

---

52. තනුලතාවිනිවෙශිතවිග්‍රහාඃ-තනුලතා, සිහින් ලතාවන්හි; විනිවෙශිත, ප්‍රවෙශ කරනලද; විග්‍රහාඃ, ශරීර ඇත්තාවූ; භ්‍රමර සඞ්ක්‍රමිතෙක්ෂණවෘත්තයඃ—භ්‍රමර, භෘඞ්ගයන් කෙරෙහි; සඞ්ක්‍රමිත, පැමිණියාවූ; ඊක්ෂණවෘත්තයඃ, නෙත්‍රව්‍යාපාර ඇත්තාවූ; වන දෙවතාඃ, වනවැසි දෙවිගෝ; සුනයනම්, මනා ඇස් ඇත්තාවූ; නයනඥිතකොශලම්-නය, නීතියෙන්; නඥිඃ, සතුටුකරනලද; කොශලම්, කොසලදෙශ ඇත්තාවූ; තම්, ඒ දශරථරජු; අධ්වනි, මාර්ගයෙහිදී; දදෘශුඃ, දුටහ. [ප්‍රසන්නවූවන් පවිත්‍රකරන ගුණ ඇති බැවින් එරජු දෙවතාවෝද සැහවී බැලූහ යිසේයි.]

53. සඃ, ඒ (දශරථරජ) තෙම; ශවගණ්වාගුරිකෛඃ, බලුවැද්දන් හා වරදුල්වැද්දන්විසින්; ප්‍රථමාසථිතම්, පළමු අධිෂ්ඨිතවූ; ව්‍යප ගතානිලදස්‍යු, පහවූ ළැවිගිනි හා සොරුන් ඇති; සථිරතුරඞ්ගව හුම්-සථිර, [මඩ කැතිව] දැඩිවූ; තුරඞ්ගමභූම්, අසුන්ට සුදුසු භූමි ඇත්තාවූ; නිපානවත්, [ගවාදීන්] පැන් බොන ජලාශය ඇත් තාවූ; මෘගවශෝ ගවශොපවිතම්-මෘග, මුවන් හා; වශඃ, පක්ෂීන් හා; ගවශ, ගවරුන්ගෙන්; උපවිතම්, සමෘඩවූ; වනම්, අරණ්‍යය; විවෙශ, වනි.

යායුතු තැන පළමුව නිරවුල් කොටගෙන යාම නීත්‍යනුගතයි. එයින් කීහ කාමන්දකිය නීතිශෙකි:-

"කාරශෙදභවනශොධනමාදෙ මාතුරනතික්‍රමපි ප්‍රවිවික්ෂුඃ
ආපතශස්ත්‍රානුගතඃ ප්‍රවිශෙවා සඞ්කටෙ ච ගහනෙ ච න තිෂ්ඨෙත්"
යි.

54. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; අනාඛිඃ, චිත්තපීඩා රහිතවූ; නරවරඃ, නරශ්‍රෙෂ්ඨතෙම; රවරොෂිතකෙශරී-රව, දුනුකැඟිමේ හඬින්

55. තස්‍ය ඝනප්‍රණයිභිර්මුහුරෙණශාවෛ-
ර්‍ව්‍යාහන්‍යමානහරිණීගමනං පුරස්තාත්
ආවිර්භූව කුශගර්භමුඛං මෘගාණාං
යූථං තදග්‍රසරගර්විතකෘෂ්ණසාරම්.

56. තත් ප්‍රාපිතං ජවනවාජිගතෙන රාඥා
තූර්ණීමුඛොඩෘතශරෙණ විශීර්ණපඛ්මා
ශ්‍යාමීචකාර වනමාකුලදෘෂදීපානෙ-
ර්‍වාතෙරිතොත්පලදලප්‍රකරෛරිවාර්ද්‍රෛඃ.

(වඛ්කාරයෙන්); රොමිත, කුප්වතලද; කෙසරි, සිංහයන් ඇත්තේ; කනකපිඛ්කතඩිද්ගුණසංයුතම්-කනකපිඛ්ය, සවර්ණ්‍ය සේ පිහු වන්වූ; තඩිද්ගුණසංයුතම්, විදුලි තමැති දුනුදියෙන් යුක්තවූ; ත්‍රිදශායුධම්, ඉඳුචාපය [ගන්නාවූ]; නහස්‍යඃ ඉව, බිකරමස මෙන්; අධිජ්‍යම්, නහතලද දිය ඇති; ධනුඃ, දුන්ක; ඵපාදදෙ, ගත්තේය.

55. ඝනප්‍රණයිභිඃ, කිරි බොන්නාවූ; එණශාවෛඃ, මුවපැව වුන් විසින්; ව්‍යාහන්‍යමානහරිණීගමනම්—ව්‍යාහන්‍යමාන, වළක් වනු ලබන්නාවූ; හරිණීගමනම්, මුදුදෙනුන්ගේ ගමන් ඇත්තාවූ; කුශගර්භමුඛම්, කුසතණ ගත් මුඛ ඇත්තාවූ; තදග්‍රසරගර්විත කෘෂ්ණසාරම්-තදග්‍රසර, ඒ මූවමුලට ඉදිරියෙහි හැසිරෙන්නාවූ; ගර්විත, දැපිප ඇති; කෘෂ්ණසාරම්, කළුමූවකු ඇත්තාවූ; මෘගාණාම් යූථම්, මූවමුළෙක්; තස්‍ය, ඒ දශරථරජහුගේ; පුරස්තාත්, ඉදිරියෙහි; ආවිර්භූව, පහළවී. [වසන්තතිලකාවෘත්තයි]

56. ජවනවාජිගතෙන, වෙගවත් අසකු පිට නැංගාවූ; තූර්ණී මුඛොඩෘතශරෙණ, ඕයවුරු මුවින් නඟනලද ශර ඇත්තාවූ; රාඥා, රජහු විසින්; ප්‍රාපිතම්, ඉදිරියට යනලද්දාවූ; විශීර්ණ පඛ්මා, විසුරුණු පෙළ ඇත්තාවූ; තත්, ඒ මෘගයූථයතෙම, ආර්ද්‍රෛඃ, [බිඳෙන් හටගත්] කඳුළින් තෙමුණාවූ; ආකුලදෘෂදීපා තෛඃ, වකිතවූ බැලුම් කරණකොටගෙන; වාතෙරිතොත්පල දලප්‍රකරෛඃ, පවනින් සැලුණු නිලුපුල්පෙතිසමූහයන් කරණ කොට මෙන්; වනම්, අරණ්‍යය; ශ්‍යාමීචකාර, නිල්වන් කෙළේ.

ජවශීලොජවනඃ-"ජූ=ගතෞ වෙගෙ ච" යන සෞත්‍රධාතුහු කෙරෙන් "ජූචඞ්ක්‍රම්‍යදන්ද්‍රම්‍යඃ ඝඃ ඝඞ්ඛලඝූවල්ලඃ පතනපදඃ" යන සූත්‍රයෙන් ඝප්‍රත්‍යයයි.

57. ලක්ෂ්මීකෘතස්‍ය හරිණස්‍ය හරිප්‍රභාවඃ
ප්‍රේක්ෂ්‍ය සපිතාං සහවරීං ව්‍යවධාය දෙහම්
ආකර්ණිකෘෂ්ටමපි කාමිතයා ස ධන්‍වී
බාණං කෘපාමෘදුමනාඃ ප්‍රතිසඤ්ජහාර.

58. තස්‍යාපරෙෂ්වපි මෘගෙෂු ශරාන් මුමුක්ෂෝඃ
කර්ණාන්තමේත්‍ය බිභිදේ නිවිඩෝ'පි මුෂ්ටිඃ
ත්‍රාසාතිමාත්‍රචලිතෛඃ සමරතඃ සුතෛත්‍රෛඃ
ප්‍රෞඪප්‍රියානයනවිභ්‍රමචෙෂ්ටිතානි.

59. උත්තානයුෂ්මඃ සපදි පල්වලපඞ්කමධ්‍යා-
න්මුෂ්ණාප්‍රරොහකවලාවයවානුකීර්ණම්
ජග්‍රාහ ස ද්‍රැනවරාහකුලස්‍ය මාගීඃ
සුව්‍යක්තමාර්ද්‍රපදපඞ්ක්තිරායතාභිඃ.

---

57. හරිප්‍රභාවඃ, ඉන්ද්‍රයානට හෝ විෂ්ණුනට සමානවූ සෞම්‍ය්‍යය ඇති; ධන්‍වී, ධනුර්ධරවූ; සඃ, ඒ (දශරථරජ) තෙම; ලක්ෂ්මීකෘතස්‍ය, ඉලැක්කියට පමුණුවනලද්දුවූ හෙවත් විදිනු කැමැතිවූ; හරිණස්‍ය, මුවකුගේ; දෙහම්, ශරීරය; ව්‍යවධාය, [අනුරාගය හෙතුකොට] වයාගෙන; සපිතාම්, සිටියාවූ; සහවරීම්, සමඟ හැසිරෙන්නාවූ (මුදිදෙනක); ප්‍රේක්ෂ්‍ය, බලා; කාමිතයා, [තමාද] කාමුක බැවින්; කෘපාමෘදුමනාඃ, කරුණායෙන් මොළොක්වූ සිත් ඇත්තේ; ආකර්ණිකෘෂ්ටම් අපි, කන දක්වා අදිනලද්දුවුද; [එහෙයින් වැලැක්විය නොහැකිවූ]; බාණම්, ශරය; ප්‍රතිසඤ්ජහාර, (දුනුවාකම්හි දැඟබැවින්) වැලැක්වී.

58. ත්‍රාසාතිමාත්‍රචලිතෛඃ-ත්‍රාස, භීතියෙන්; අතිමාත්‍රචලිතෛඃ, අතිශයින් චඤ්චලවූ; සුතෛත්‍රෛඃ, යහපත් නෙත් කරණකොටගෙන; ප්‍රෞඪප්‍රියානයනවිභ්‍රමචෙෂ්ටිතානි—ප්‍රෞඪප්‍රියා, බුහුටිවූ කාන්තාවන්ගේ; නයනවිභ්‍රමචෙෂ්ටිතානි, නෙත්‍රවිලාසක්‍රියාවන්; සමරතඃ, (සාදෘශ්‍යයෙන්) සිහිකරන්නාවූ; අපරෙෂු මෘගෙෂු අපි, අනික් මුවන් කෙරෙහිදු; ශරාන්, වාණයන්; මුමුක්ෂෝඃ, යවනු කැමැතිවූ; තස්‍ය, ඒ දශරථරජහුගේ; නිවිඩඃ අපි, දැඩිවුද; මුෂ්ටිඃ, මිට; කර්ණාන්තම් එත්‍ය, කන වෙතට පැමිණ; බිභිදේ, බිඳුණේය. [කාම්වූ ඒ රජහුගේ ප්‍රිය්‍යාවන් පිළිබඳ ලීලාවිශෙෂයන් සිහිකිරීමෙන් හටගත් අධික කරුණාව හෙතුකොටගෙන මිට දිගහැරුණේය. අදක්ෂණ්‍යාචයෙකින් නොවෙයි සේයි.

59. සඃ, ඒ (රජ) තෙම; මුඤ්ජාප්‍රරොහකවලාවයවානුකීර්ණම්-මුඤ්ජාප්‍රරොහකවල, කලාඳුරුදළු ආහාරයන්ගේ; අවයව, [විඩාවෙන් විවරවූ මුඛයෙන් වැටුණු] කැබලියෙන්; අනුකීර්ණම්,

60. තං වාහනාදවනතොත්තරකායමීෂ-
විධ්‍යන්තමුඩ්ඩමරසටාඃ ප්‍රතිහන්තුමීයුඃ
නාතමානමස්‍ය විවිදුඃ සහසා වරාහා
වෘක්ෂේෂු විඩමිපුහිජීජසනාශ්‍රයෙෂු.

61. තෙනාභිඝාතරහසස්‍ය විකෘෂ්‍ය පත්‍රී
වන්‍යස්‍ය නෙත්‍රවිවරෙ මහිෂස්‍ය මුක්තඃ
නිර්භිද්‍ය විග්‍රහමශොණිතලිප්තපුඛ-
ඝතං පාතයාම්ප්‍රථමමාස පපාත පශ්චාත්.

ව්‍යාපත්තවූ; ආයතාභිඃ, දීඝීවූ; ආර්ද්‍රපදපඞ්ක්තිභිඃ, තෙත්පිය පෙළින්; සුව්‍යක්තම්, අතිශයින්ප්‍රකටවූ; සපදි, එකෙණෙහි; පලවල පඞ්කමධ්‍යාත්, කුඩාවලුන්ගේ මඩවගුරු මැදින්; උත්තස්ථුෂඃ, නොඩනැංනාවූ; දෘතවරාහකුලස්‍ය, පලාගිය හූරුමුළක්හුගේ; මාග්‍රහම්, මඟ; ජග්‍රාහ, ගත්තේය; (නඝතු කැමැත්තෙන් ඔවුන් පිය අනුව ලුහුබැඳ ගිඝේය යනු භාවයි.)

60. වරාහඃ, හූරෝ; වාහනාත්, අසුකෙරෙන්; ඊෂත්, මඳක්; අවනතොත්තරකායම්-අවනත නැමුණාවූ; උත්තරකායම්, උඟුව කාය ඇති; විධ්‍යන්තම්, ප්‍රහාරදුනය කරන්නාවූ; තම්, ඒ (දශ රථ) රජතම; උඩ්ඩමරසටාඃ, උඩුකුරු කෙසර ඇත්තාහු; ප්‍රති හන්තුම්, ප්‍රතිප්‍රහාරදුනය කරන්ට; ඊෂුඃ, කැමැතිවූහ; අස්‍ය, මේ රජහුගේ; ඉෂුභිඃ, කිතලින්; සහසා, වහා; ජඝනාශ්‍රයෙෂු, රත් කිහිලි ඇසුරුවූ; වෘක්ෂේෂු, වෘක්ෂයන්හි; විඩම්, විදුනාලද; ආත්මා නම්, තමා; න විවිදුඃ, නොදත්හ. [මෙයින් වරාහයන්ගේ මනස්විත්වය, රජහුගේ හස්තලාඝවයද කියනලදි.]

61. අභිඝාතරහසස්‍ය, පහරදීමෙහි හෙවත් ඇනීමෙහි උත්සාහ වත්වූ; වන්‍යස්‍ය මහිෂස්‍ය, වනමීවකුගේ; නෙත්‍රවිවරෙ, නෙත්‍රමධ්‍ය යෙහි; තෙන, ඒ රජහුවිසින්; විකෘෂ්‍ය, ඇද; මුක්තඃ, හරනලද්දුවූ; පත්‍රී, ශරයතෙම; විග්‍රහම්, මහිෂදෙහය; නිර්භිද්‍ය, පළා; අශෝ ණිතලිප්ත පුඛඃ, ලෙහෙ නොතැවරුණු පගලිය ඇත්තේ; තම්, ඒ මීවා; ප්‍රථමම්, පළමුකොට; පාතයාමාස, හෙළී; පශ්චාත්, පසුව; පපාත, (තෙමේ) වැටුණේය.

මෙහි "තං පාතයාම්ප්‍රථමමාස" යනු අසාණිනීයඝැයි ආවාඝී මල්ලිනාථයෝ කීහ.

62. ප්‍රායෝ විෂාණපරිමොක්ෂලසූතනමාඛ්‍යාන්
ඛඩ්ගාංශවඞ්කාර නෘපනීතීනිශිතෛඃ ක්ෂුරප්‍රෛඃ
ශෘඞ්ගං ස දෘප්තවිහගාධිකෘතඃ පරේෂා-
මන්‍යුඃ ක්‍රිනං න මමෘෂෙ න තු දිදීමායුඃ,

63. ව්‍යාඝ්‍රානගිරගිමුඛොනපතිනාන් ගුහාභ්‍යඃ
ථුල්ලාඝනාග්‍රවිටපානිව වායුරුඝ්නාන්
ශික්ෂාවිශෙෂලඝුහස්තතයා නිමේෂාත්
තූණීවඞ්කාර ශරපූරිතවක්ත්‍රරන්ධ්‍රාන්.

"ඞෘඤ්චානුප්‍රයුජ්‍යතෙ ලිටි" යත පාණිනිසූත්‍රයෙන් ආම නතයාඞකරෙන් ලිටිපරකොට ඇති ඞෘ, භූ, අඤ යන ධාතූන්ගේ අනුප්‍රයොගය විහිතය. මේ අනුඞබදය ව්‍යවහිත විපයර්‍යාස ප්‍රයොග යන්ගේ වැළැක්වීම පිණිසැයි "විපයර්‍යාසනිවෘත්‍යර්ථං ව්‍යවහිත නිවෘත්‍යර්ථම්" යි පාණිනීය වාර්තිකකාරයන් කිහෙයින් "පාත යාම් ප්‍රථමමාඤ" යත ව්‍යවහිතප්‍රයොගය පාණිනියයෝ ප්‍රාමාදිකවූ අපප්‍රයොගයෙකැයි කියති. ක්‍රමදිඞ්ඛරාදි අන්‍යවෛයාකරණ යෝද එසේම එහි අසාධුත්වය කිහු. "තං පාත්‍යාම් ප්‍රථමමාඤ පපාතපඞ්වාත්" යිද "ඤංයොජයාං විධිවදඤ සමෙතබන්ධූඃ" යිද "ප්‍රහ්‍රංඤයාංයොනහුෂං වකාර" යිද පැනෙන්නාවූ මහාකවිප්‍රයොග යන් වාර්තිකවිරොධිවූවද පඞ්වාදී අනුඞබදය සැලකීමෙන්ම ප්‍රයුක්තබැව් පැනේ. "නිරඞ්කුශාඃ කවයඃ".

62. නෘපතීඃ, රජතෙම; නිශිතෛඃ, තියුණුවූ; ක්ෂුරප්‍රෛඃ, [චන්‍ද්‍රාර්ධවාණයනම්] ශරවිශෙෂයෙන්; ඛඩ්ගාන්, කඟවෙහෙණුන්; ප්‍රායඃ, බොහෝසෙයින්; විෂාණපරිමොක්ෂලසූතනමාඛ්‍යාන්-විෂාණ පරිමොක්ෂ, අංබිදීමෙන්; ලඝූතනමාඛ්‍යාන්, සැහැල්ලුවූ කිස්ඇත්ත වුන්; චකාර, කෙළේය (නොනැසීය යිසේයි); දෘප්තවිහගාධිකෘතඃ, දුෂ්ටනිග්‍රහයෙයි නියුක්තවූ; සඃ, ඒ රජතෙම; පරේෂාම්, විරොධින් ගේ; අන්‍යුඃ ක්‍රිනම්, ඉතාඋස්වූ; ශෘඞ්ගම්, හඬ හෝ ප්‍රාධාන්‍යය; න මමෘෂෙ, නොඉවසීය; දිදීම්, දික්වූ; ආයුඃ, ජීවිතකාලය; න තු (න මමෘෂෙ), (නොඉවසූයේ) නොසෙයි (ඉවසූයේමය යිසේයි).

63. අහී, නාර්ගිතවූ (ඒ ධනූ) තෙම; ගුහාභ්‍යඃ, ගුහාවන්ගෙන්; අභිමුඛොනපතිතාන්, ඉදිරියට පැනආවාවූ; වායුරුඝ්නාන්, වාත යෙන් බිඳුණු; ථුල්ලාඝනාග්‍රවිටපාන් ඉව-ථුල්ල, පිපියාවූ; අඝන, ශාලවෘක්ෂයන් පිළිබඳවූ; අග්‍රවිටපාන්ඉව, ශාඛාග්‍රයන් වැනිවූ; ශර පූරිතවක්ත්‍රරන්ධ්‍රාන්, ඊයෙන් පිරුණාවූ මුවසිදුරු ඇති; ව්‍යාඝ්‍රාන්,

64. නිඝ්නතොග්‍රෝඃ කුඤ්ජලිනාඤ්ජිඝාංසු-
ජ්‍යානිඝ්නොඝ්‍රෝඝෝඃ ක්ෂොභයාමාස සිංහාන්
නූනං තෙෂාමභ්‍යසූයාපරොලභූ-
ත්සෙෂ්‍යාදග්‍රෙ රාජශබ්ද මෘගෙෂු.

65. තාන් හත්වා ගජකුලබඩතීව්‍රවෛරාන්
ඝාකුත්සථඃ කුටිලනඛාග්‍රලඟනමුඛතාන්
ආත්මානං රණඝාතකර්මණාං ගජානා-
මානෘණ්‍යං ගතමිව මාඝවාන්මෙරමංඝ්‍රෙ.

ව්‍යාඝ්‍රයන්; ශික්ෂාවිශෙෂලඝ්වභ්‍යසතයා-ශික්ෂාවිශෙෂ, අභ්‍යාසාතිශයෙන්; ලඝ්වභ්‍යසතයා යුනුසුලු අත් ඇති බැවින්; නිමෙෂාත්, ඇසිපිය නෙලන පමණෙකින්; තූණීවකාර, තියවුරුකෙළේ (තීයෙන් පිරවිය යිඃසේයි.)

64. කුඤ්ජලිනාන්, කුඤ්ජයන්හි. (ලතාදින් වැසුණු ලෙන්හි) සැඟවුණාවූ; සිංහන්, සිංහයන්; ජිඝාංසුඃ, නසනු කැමැත්තේ; නිඝ්නතොග්‍රෝඃ, සෙණහඬ මෙන්; දරුණුවූ; ජ්‍යානිඝ්නොඝ්‍රෝඝෝඃ, දුනුදිය හඬින්; ක්ෂොභයාමාස, කැලඹවිය; තෙෂාම්, ඒ සිංහයන්ගේ; විශ්‍යාදග්‍රෙ, වියැසෙන් උසස්වූ; මෘගෙෂු, මුවන් විෂයෙහිවූ; රාජශබ්ද, රාජශබ්දයෙහි; අභ්‍යසූයාපරඃ අභූත්, අසූයාපරවන විය‍යි; නූනම්, නහිම්.

සිංහයන් පිළිබඳ "මෘගරාජ" යන නාමධෙයයෙහි පැනෙන රාජශබ්දය නුරුස්නාකෙයින් සිංහයන් නැසූයේඇ‍යැ‍යි කිවි තෙම කල්පනාකෙරේ. එසේ නොවත්හොත් ඔවුන්ම සොයා නසන්ට කරුණ කවරේද? යනු භාවයි. ["මෘගාණාම්" යන පාඨයෙහි සමාසයෙහි ගුණභූතබැවින් රාජශබ්දය හා සම්බන්ධය දුර්‍ලභ වේ. ශාලිනීවෘත්තයයි]

65. කාකුත්සථඃ, දශරථරජතෙම; ගජකුලබඩතීව්‍රවෛරාන්-ගජකුල, හස්තිකුලයන්හි; බඩ, බඳනාලද; තීව්‍රවෛරාන්, තියුණු වෛරඇත්තාවූ; කුටිලනඛාග්‍රලඟනමුඛතාන්-කුටිල, වක්‍රවූ; නඛාග්‍ර, නියඅක්හි; ලඟනමුඛතාන්, ඇලුණු (ගජ) මුතු ඇත්තාවූ; තාන්, ඒ සිංහයන්; හත්වා, නසා; ආත්මානම්, තමා; රණඝාතකර්මණාම්, යුඹයන්හි කරනලද උපකාර ඇත්තාවූ; ගජානාම්, ඇතුන් සම්බන්ධව; ආනෘණ්‍යම්, ණය නැතිබවට; මාඝවෙණෝඃ, ශරයන් කරණකොටහෙන; ගතම්, පැමිණියාක් මෙන්; අමංස්ත, සිතී; [ප්‍රහර්ෂිණීවෘත්තයයි.]

66. වමරාන් පරිතඃ ප්‍රවර්තිතාශවඃ
කුවිදාකර්ණවිකෘෂ්ටහල්ලවර්ෂී
නෘපතීනිව තාන් වියොජ්‍ය සද්‍යඃ
ඕනබාලව්‍යජනෛර්ජගාම ශානතිම්.

67. අපි තුරගසමීපාදුත්පතන්තං මයූරං
න ස රුචිරකලාපං බාණලක්ෂීචකාර
සපදි ගතමනස්කශවිත්‍රමාල්‍යානුකීර්ණ
රතිවිගලිතබන්ධේ කේශපාශේ ප්‍රියායාඃ.

"ගජානාං කුලානී ගජකුලානි, තෙෂු බද්ධං තීව්‍රං වෛරං යෙන යෙන ගජකුලබද්ධතීව්‍රවෛරාස්තාන්" යි ද- "තඛානාමග්‍රාණි තඛාග්‍රාණි, කුටිලානි ච තානි තඛාග්‍රාණි වෙති කුටිලතඛාග්‍රාණි, තෙෂු ලග්නා මුක්තා යෙෂාං තෙ කුටිලතඛාග්‍රලග්නමුක්තාස්තාන්" යි ද සමාස වාක්‍ය ගතයුතු.

66. රජවත්, කිසිතැනෙක්හි; වමරාන් පරිතඃ, සෙමරුන් හාත් පස්හි; ප්‍රවර්තිතාශවඃ, ධාවනය කරවනලද අසු ඇති; ආකර්ණවිකෘෂ්ටහල්ලවර්ෂී-ආකර්ණවිකෘෂ්ට, කන දක්වා අදනාලද; හල්ලවර්ෂී, හල්ලනම් ශරවිශෙෂයන් වස්වන්නාවූ (රජ) තෙම; නෘපතීන් ඉව, රජුන් මෙන්; තාන්, ඒ සෙමරුන්; සිතබාලව්‍යජනෛඃ, ශුභ්‍ර චාමරයන්ගෙන්; විසොජ්‍ය, වෙන්කොට; සද්‍යඃ, එකෙණෙහි; ශානතිම්, සන්සිඳීමට; ජගාම, ගියේය. [ශූරයන්ට අනුන් ගේ එජාවෙහි පමණක් නොඉවසිය හැකි වෙයි. ජීවිතය නොඉවසිය හැකි නොවෙයි යනු හාවයි. බාපවජ්‍රදෂිකාවෘත්තයයි.]

67. සඃ, ඒ දශරථරජතෙම; තුරගසමීපාත්, අශ්වයාගේ සමීපයෙන්; උත්පතන්තම් අපි, ඉහිලයන්නාවූද (සුවසේ පහරදිය හැකි වූය යියේයි); රුචිරකලාපම්, මනොඥ පිල්කලාප් ඇත්තාවූ; මයූරම්, මොනරකු; විත්‍රමාල්‍යානුකීර්ණ, විසිතුරු මල්දමින් ගැවසී ගත්තාවූ රතිවිගලිතබන්ධෙ, ක්‍රීඩාසම්භෙදයෙහි ගිලිහුණු බැඳුම් ඇති; ප්‍රියායාඃ, කෙශපාශෙ, ප්‍රියාවගේ කෙශකලාපයෙහි; සපදි ගතමනස්කඃ, එකෙණෙහි පැවැති සිත්ඇත්තේ; න චකාර ලක්ෂයිවකාර, ශරයට ඉලක්කි නොකෙළේය නෙවත් නොවිද්දේය. [මයූරයාගේ පිල්කලඹ දැක ප්‍රියාවගේ කෙශකලාපය හැඟීමෙන් මයූරයාට ප්‍රහාරදැනය නොකෙළේය යනු හාවයි]

"ගතමනස්කඃ" යන්නෙහි "උරඃප්‍රභෘතිභ්‍යඃ කප්" යන සූත්‍රයෙන් මනස්ශබ්දයා කෙරෙන් කප්ප්‍රත්‍යයයි. මාලිනීවෘත්තයයි.

68. තස්‍ය කකීභවිහාරසම්භවං
ස්වේදමානනවිලඝනජාලකම්
ආවවාම සතුෂාරශීකරෝ-
ගිනනපල්ලවපුටෝ වනානිලඃ.

69. ඉති විසමෘතාන්‍යකරණීයමාත්මනඃ
සවිවාවලම්බිතධුරං ධරාධිපම්
පරිවෘඩරාගමනුබන්ධිසෙවයා
මෘගයා ජහාර චතුරෙව කාමිනී.

70. ස ලලිතකුසුමප්‍රවාලශය්‍යාං
ජලිතමහෞෂධිදීපිකාසනාථාම්
නරපතිරතිවාහයාම්බභූව
කවිදසමෙනපරිවඥදයන්ත්‍රියාමාම්.

---

68. කකීභවිහාරසම්භවම් රථවිහරණයෙන් හෙවත් අධික ව්‍යායාමයෙන්; හටගත්තාවූ; ආතකවිලඝනජාලකම්, මුහුණෙහි බැඳුණු කලප් ඇත්තාවූ; තස්‍ය සෙවදම්, ඒ රජහුගේ ඛහදිය; සතුෂාරශීකරඃ, සිසිල් දියබිඳු සහිතවූ; ගිහානපල්ලවපුටඃ, බිදිනා ලද පලුපත් කොපු ඇති; වනානිලඃ, වනමාරුතයතෙම; ආවවාම, ඇදගත්තේය. [රථොඛනාවෘත්තනඃයි.]

69. ඉති, මෙසෙයින්; ආත්මනඃ, තමාගේ; විසමෘතාන්‍යකරණීයම්-විසමෘත, සිහිනොකරනලද; අන්‍යකරණීයම්, සෙසු කටයුතු ඇති; සවිවාවලම්බිතධුරම්, ඇමැතියන්විසින් උසුලනලදධුරඇති; අනුබන්ධිසෙවයා, නිතර සෙවනය කිරීමෙන්; පරිවෘඩරාගම්, වැඩුණු ඇලුම් ඇති; ධරාධිපම්, රජහු; මෘගයා මුවදඩකෙළිතොමෝ; චතුරා, දක්ෂවූ; කාමිනී ඉව, ප්‍රියාවක මෙන්; ජහාර, ඇද ගත්තීය. [මෘගන්‍යාරතිතොමෝ නිරන්තරසෙවයෙන් කාමිනී යක මෙන් රජු වශගකොට ගත්තීය යනු භාවයි. ඒ එසේමැයි. කාමයතෙම කාමොපභොගයෙන් කිසිකලෙකත් සන්තොසිදෙයි. ගිතෙලින් ගින්න මෙන් අතිශයින් වැඩේමැයි. එයින් කීහ:-

"න ජාතු කාමඃ කාමාන්‍යාමුපභොගෙන ශාම්‍යති
හවිෂා කෘෂ්ණවර්ත්මේව භූය එවාභිවර්ධතෙ" යි.

70. සඃ නරපතිඃ, ඒ දශරථරජතෙම; ලලිතකුසුමප්‍රවාලශය්‍යාම්-ලලිත, ලිලොපෙතවූ; කුසුමප්‍රවාල, මල් හා පලුපත්ම; ශය්‍යාම්, ශයන කොට ඇති; ජ්වලිතමහෞෂධිදීපිකාසනාථාම්-ජ්වලිත, දිපනිමත්වූ; මහෞෂධිදීපිකා, ඖෂධිලතා නමැති පහනින්;

71. උෂසි ස ගජයූථකණිණතාලෙඃ
පටුපටහධවනිගිර්විනිනිද්‍රඃ
අරමත මධුරාණි නන්‍ර ශාණවන්
විහගවිකූජිතවන්දිමඞ්ගලානි.

72. අථ ජාතු රුරොගිෘගිතවත්‍රිඃ
විපිනෙ පාශ්වවරෛරලක්‍ෂ්‍යමාණඃ
ශ්‍රමඵෙනමුචා තපසවිගාඪාං
නමසාං ප්‍රාප නදීං තුරඞ්ගමෙණ.

73. කුමහපූරණහවඃ පටුරුවෛව-
රුවවාර නිනදෙ'මහසි නස්‍යාඃ
නන්‍ර ස මිරදවෘංගිනගඞ්කි
ශබදපාතිනමිපුං විසසර්ජ.

සනාථාම්, යුක්තවූ හෙවත් රැකපෙනන් ප්‍රධානකොට ඇත්තාවූ; ත්‍රිඃාමාම්, රාත්‍රිඃ; කුවිත්, කිසිකලෙක්හි; අසමෙතපරිවර්ජඃ, හරත්‍ර ලද පිරිවර ඇත්තේ; අතිවාහයාමබභූව, ඉක්මවී. [පුෂපිතාග්‍රා වෘත්තයයි.]

71. උෂසි, අලුයම්හි; පටුපටහධවනිභිඃ, ව්‍යක්තවූ ඩැක්කිහඩව බදු නාද ඇති; ගජයූථකණිණතාලෙඃ, හස්තිසමූහත්‍රන්ගේ කණිණතමැති තාලවාදෘයෙන්; විනීතනිද්‍රඃ, දුරුකරත්‍රලද නිද්‍රා ඇත්තාවූ; සඃ, ඒ රජතෙම; නත්‍ර, ඒ වත්‍රයෙහි; මධුරාණි, මිහිරිවූ; විහගවිකූජිතවන්දිමඞ්ගලානි—විහගවිකූජිත, පක්‍ෂි නාද නමැති; වන්දිමඞ්ගලානි, වන්දීන්ගේ මඞ්ගලගීතයන්; ශාණවන්, අසමින්; අරමත, සිත්අලවී.

72. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; ජාතු, කිසිකලෙක්හි; රුරොඃ, රුරුමු වක්‍ෂුගේ; ගෘහිතවර්ත්මා, ගන්නාලද මාර්ගඃඇත්තේ හෙවත් රුරු මුවකු ගිය මඟට බැඳගත්තේ; විපිනෙ, අරණ්‍යයෙහි; පාශ්ව වරෛඃ, අනුචරයන් විසින් (අශ්වවෙගය හෙතුකොටය සීඝ්‍රයෙයි); අලක්‍ෂ්‍යමාණඃ, නොදක්නා ලබන්නේ; ශ්‍රමඵෙනමුචා, විඛාවෙන් පෙණ වගුරුවන්නාවූ; තුරඞ්ගමෙණ, අසුපිටින්; තපසවිගාඪාම්, තවසුන්විසින් සෙවුනාලද්දාවූ; නමසාං නදීම්, නමසාකම් නදිය කරා; ප්‍රාප, පැමිණියේ.

73. තස්‍යාඃ, ඒ තමසානදියගේ; අමහසි, ජලයෙහි; කුමහපූරණ හවඃ, කලය පිරීමෙන් හටගත්තාවූ; පටුඃ, මධුරවූ; ඵෙවෛවඃ, ගැඹු රුවූ; නිනදඃ, නාදයෙක්; උවවාර, පැනනැංගේය; නත්‍ර, ඒ නාද යෙහි; සඃ, ඒ රජතෙම; මිරදවෘංගිනඃ ඔකී, හස්තිගර්ජනයක යන සැකඇත්තේ; ශබදපාතිනම්, ශබදානුසාරයෙන් වදින්නාවූ; ඉෂුම්, ඊයක්; විසසර්ජ, හළේය (විද්ධෙය යීඝ්‍රයෙයි). [ඔඝාගතා වෘත්තයයි].

74. නෘපතෙඃ ප්‍රතිෂිද්ධමේව තත්
කෘතවාන් පඞ්කතිරථෝ විලඞ්ඝයඃ යත්
අපථේ පදමර්පයන්ති හි
ශ්‍රුතවන්තෝ‘පි රජෝනිමීලිනාඃ.

75. හා තාත ඉති කරුණං විලපතා ශ්‍රුත්වා විශීර්ණං තතඃ
සාකූතං ස ජලක්‍රියාවිරහිතං ගත්වා තපස්විප්‍රියම්
ඛේදාත් පාණිතලේන තාඩිතවතා ගාඪාහතේ හෘත්තටේ
ප්‍රාණාඃ ඛේ සහසා විවේශුරසුභිඃ ක්ෂිප්තෝ‘පි ශබ්දෝ න කිම්.

76. තෙනාවනීයා තුරගාත් ප්‍රපිතාමහේන
පඤ්චාබ්දඃ ස ජලකුම්භනිෂණ්ණදේහඃ
තස්මෛ විජේතරතපස්විසුතං සබාලද්ගි-
රාත්මානමක්ෂරපදෛඃ කථයාම්බභූව.

---

74. පඞ්කතිරථඃ, දශරථරජතෙම; යත්, (හයතිවධඝටරූපවූ) යම්ක්; විලඞ්ඝඃ, [ශාසත්‍රය] ඉක්මවා; කෘතවාන්, කළේද; තත්, ඒ කර්මය; නෘපතෙඃ, ඍෂිත්‍රියඝාතය; ප්‍රතිෂිද්ධම් එව, වළක්වාලද්දේමය; [මේසා ප්‍රාඥයක්හුගේ මෙබඳු විවේචිතයෙක් කෙසේ විද? යත්]:-ශ්‍රුතවන්තඃ අපි, ශාසත්‍රඥවූ පණ්ඩිතයෝද; රජෝනිමීලිනාඃ, රජොගුණයෙන් ආවෘතවූවාහු; අපථේ, අම්ගීයමෙහි; පදම් අර්පයන්ති හි, පිය තබත්මැයි. [වෛනාලිකවෘත්තඃසි]

75. හා තාත ඉති, අහෝ පියාණනි යන; ක්‍රුන්දිතම්, හැඬුම; ආකර්ණ්‍ය, අසා; විශීර්ණඃ, විශාදප්‍රාප්තවූයේ මහවත් බිඳුණු එසාහ ඇත්තේ; තස්‍ය, ඒ හැඬිම සම්බන්ධවූ; වෙතඃකූයම්, වේවැලින් වැසුණාවූ; ප්‍රභවම්, උපත (කාරණය); අනීෂ්‍යන්, යොයන්නේ; ශල්‍යප්‍රෝතම්, ශරයෙන් විදුනාලද්දාවූ; සකුමහම්, කළයක් සහිතවූ; මුනිපුත්‍රම්, තාපසපුත්‍රයා; ප්‍රෙක්ෂ්‍ය, දැක; සඃ ක්ෂිතිපඃ අපි, ඒ රජතෙමේද; තාපාත්, දුඃඛයෙන්; අන්තඃශල්‍යඃ ඉව ආසීත්, ඇතුළත ඇනි උල්ඇත්තකු වැනි වී. [මන්තමයූර වෘත්තයයි.]

76. ප්‍රවිතාම්බයෙන, ප්‍රසිඩවංශ ඇත්තාවූ; තෙන, ඒ රජහු විසින්; තුරගාත් අවතීර්ණ්, අසුපිටින් බැස; පඤ්චාබ්දඃ, [බ්‍රහ්ම හත්‍යානඞ්කයෙන්] පුළුවුත්කාලද වංශ ඇති; ජලකුම්භනිෂණ්ණ දෙහඃ, දියකළය මතුයෙහි හිඳුවූණු ශරීර ඇති; සඃ, ඒ මුනිපුත්‍ර තෙම; තස්මෛ, ඒ රජහට; සබාලද්ගිඃ, පැකිලෙන්නාවූ; අක්ෂර පදෛඃ, අක්ෂරබහුලවූ පදයෙන්; ආත්මානම්, තමා; විජේතරත පස්විසුතම්, විජාතියෙන් පිටත් තපස්වීපුත්‍රවූවකු; කථයාම්බභූව, කී. [මම වනාහි තෙවණිඤ්ඤක විජාති ඇත්තෙම් නොවෙමි,

77. තමේවාදිතශව තමනුඛානශල්‍යමේව
පිත්‍රොඃ සකාශමවශතනදඃශොනීනිනාය
තාභ්‍යාං තථාගතමුපෙත්‍ය තමේකපුත්‍ර-
මඤ්ජනසඃ සචරිතං නඃපතිඃ ශශංස.

78. තෞ දම්පතී බහු විලප්‍ය ශිශොඃ ප්‍රහතීත්‍රා.
ශල්‍යං නිඛානමුදහාරයනාමුරස්තඃ
සෝ'හුත් පරාසුරත භූමිපතිං ශශාප
හස්තාපිපිතෙනියතවාරිගිරෙව වාඛඃ.

යළි කවරෙම්ද? කරණයෙක්ම් හෙවත් වෛශ්‍යයාහට දුව ශූද්‍රාව කගේ කුස උපන්නෙක්ම්. බ්‍රහ්මහත්‍යාපාපයෙක් කොයින්ද යනු භාවයි. "වෛශ්‍යාතනූ කරණඃ ශූද්‍රාස්වාම්" යනු යාඥවල්ක්‍යස්මෘතිහෙයිනි.] කියේමැනු රාමායණයෙහි:-

"බ්‍රහ්මහත්‍යාකෘතං පාපං හෘදයාදපනියතාම්
න ම්‍රියාතිරහං රාජන්! මා භූත් තෙ මනසෝ ව්‍යථා
ශූද්‍රායාමසම් වෛශ්‍යෙන ජාතෝ ජනපදාධිප!" යි.

77. තමේවාදිතඃ, ඒ තපස්විපුත්‍රයාවිසින් මෙහෙයනලද්දාවූ හෙවත් මවුපියන්ගේ සමීපයට පමුණුවයි කියනලද්දාවූ; තඃපතිඃශ්ච, රජ තෙමේද; අනුඛානශල්‍යම් එව, නොඋදුරනලද හි ඇත්තා වූම; තම්, ඒ මුනිපුත්‍රයා; අවඝ්‍රාතදර්ශනඃ, නටුවාවූ ඇස් ඇති; පිත්‍රොඃ, (අඳ) මවුපිය දෙදෙනාගෙ; සකාශම්, සමීපයට; නිතාඝ, පැමිණෙවිය. තථාගතම්, එසේවූ හෙවත් වේවැලින් වැසුණාවූ; එකපුත්‍රම්, එකමපුත්‍රවූ; තම්, ඒ මුණිපුත්‍රයා කරා; උපෙත්‍ය, එළඹ; අඤ්ජනඃ, නොදනීමෙන් (ඇතෙකැයි සැලකීමෙන්); සඬචරතම්, තමාවසින් කරනලද්ද; තාභ්‍යාම්, ඒ මවුපිය දෙදෙනා හට; ශශංඝ, කී.

මේ වනාහි රාමායණකථාවට විරුද්ධය. නදීතීරයෙහිම මළාවූ පුත්‍රයාකරා අඳ මවුපියදෙදෙනා ගෙනගියබැව් රාමායණයෙහි පැහැදිලි හෙයිනි. ඒ මෙසේය:-

"අථාහමේකඤං දෙශං නීත්වා තෙ හෘශදුඃඛිතෙ
අසපෂියමහං පුත්‍රං තං මුනිං සහ භාශ්‍යයා" යි.

78. තෞ දම්පතී, ඒ අඹුසැමි දෙදෙන; බහු විලප්‍ය, බොහෝ කොට වැලපා; ශිශොඃ, දරුවාගේ; උරස්තඃ, වක්ෂඃස්ථලයෙන්; නිඛාතම්, බිඳුවනලද (ඇනීගියාවූ); ශරම්, හීය; ප්‍රහරීත්‍රා, පහර දුන්නාවූ [ථුල] ලොකු; උදහාරයතාම්, ඉදිරවූක; සඃ, ඒ මුනිපුත්‍රතෙම; පරාසුඃ අභූත්, මෙමළු විය; අථ, ඉක්බිති; වාඛඃ, මහපු [ජය] තෙමේ; හස්තාපිපිතෙනඃ, අත්පත්වූ; නයනවාරිභිඃ එව, නෙත්‍ර ජලයෙන්ම (කඳුලෙන්ම); භූමිපතිම්, රජහට; ශශාප, [මෙසේ] ශාප කෙළේ.

79. දිෂ්ටානන්තමාපස්‍යති භවානපි පුත්‍රශොකා-
දනෙන්‍ය වයස්‍යහම්වෙති තමුකතවනතම්
ආක්‍රාන්තපූර්වම්ව මුකතවිෂං භුජඞ්ගං
ප්‍රොවාව කොශලපතිඃ ප්‍රථමාපරාධඃ.

80. ශාපොඃප්‍යදෘෂ්ටනයනානනපද්මශොභෙ
සානුග්‍රහො භගවතා මයි පාතිකොඃයම්
කෘෂ්‍යාං දහන්නපි බලු ක්ෂිතිමිඞ්ගනෙඩො-
බිජප්‍රරොහජනනීං ජවලනඃ කරොති.

ජායා ච පතිශව දම්පතී-රාජදන්තාදියෙහි ජායාශබ්දයත්‍රට දම් භාවය්‍යද ජම්භාවය්‍යද විකල්පයෙන් නිපාතිතයි. එයින් දම්පති යනුද ජම්පති යනුද සිඳියි.

79. [මකබදු ශාපයෙක්ද? යත්:-හෙ රාජන්, එම්බා මහරජ;] භවාන් අපි, පින්වත්තෙමේද; අනෙන්‍ය වයසි, වෘඩවයසෙහි; අහම් ඉව, මා මෙන්; පුත්‍රශොකාත්, පුතු පිළිබඳ ශොකයෙන්; දිෂ්ටානන්තම්, මරණයට; ආපස්‍යති, පැමිණෙන්නේය [යනුයි]. ඉති, මෙසේ; උකතවනතම්, කිවාවූ; ආක්‍රන්තපූර්වම්, පළමුකොට පයින් ඇක්මවූ හෙවත් පළමුකොට අපකාර කරනලද්දාවූ; මුකතවිෂම්, ඕදූ (නිකුත්කළ) විෂ ඇත්තාවූ; භුජඞ්ගම් ඉව, සර්පයකු මෙන් [සිටියාවූ වෘඩයාහට]; ප්‍රථමාපරාධඃ, පළමුකොට වරද කළාවූ; කොශලපතිඃ, දශරථරජතෙම; ප්‍රොවාව, [මෙසේ] කී.

පූර්වමාක්‍රාන්තඃ ආක්‍රාන්තපූර්වඃ-"රාජදන්තාදිසු පරම්" යන සූත්‍රයෙන් පරනිපාතයි.

80. අදෘෂ්ටනන්‍යානනපද්මශොභෙ— අදෘෂ්ට, නොදක්කාලද; නන්‍යානනපද්මශොභෙ, පුතකුගේ මුවපියුම්කැලුම් ඇති හෙවත් අපුතුකවූ; මයි, මාකෙරෙහි; භගවතා, පින්වත්හු විසින්; පාතිතඃ, හෙළනලද්දාවූ; අයම්, [පුත්‍රශොකයෙන් මියන්නේය යන] මෙබඳුවූ; ශාපඃ, ශාපයද; සානුග්‍රහඃ, උපකාර සහිත මය. [ඒ එසේමැයි.] ඉතිනෙබඃ, කාෂ්‍යයෙන් දල්වනලද්දාවූ ජවලනඃ, ගිනිතෙම; කෘෂ්‍යාම්, නොවිකමට සුදුසුවූ; ක්ෂිතිම්, පෘථිවිය; දහන් අපි, දවන්නේ නමුදු; බීජප්‍රරොහජනනීම්, බීජාඞ්කුර යන්ගේ උත්පත්තියට සුදුස්සක්; කරොති, කෙරේ.

නිග්‍රාහකස්‍යානේද අනුග්‍රාහකත්‍වය මේ අව්‍යානන්තරයෙන් නිදිදි ඇයි. කෂිණාහී කෘෂ්‍යා තාම්-"ඝාදුපධාවවාකෳපි වෘතෙඃ" සූත්‍රයෙන් ක්‍යඞ්ප්‍රත්‍යයයයි.

81. ඉත්ථං ගතෙ ගතඝෘණඃ කිමඝං විධත්තාං
වධ්‍යඝතෙවෙත්‍යගිගිනො වසුධාධිපෙන
එධාන් ඉුතාශනවතඃ ස මුනිඝ්‍රියාවෙ
පුත්‍රං පරාසුමනුගන්තුමනාඃ සදූරඃ.

82 ප්‍රාපතානුගඃ සපදි ශාසනමස්‍ය රාජා
සම්පාද්‍ය පානකවිලුපතධෘතිනීවෘතතඃ
අහනන්‍යනිර්විෂවපදමාතමවිනාශහෙතුං
ශාපං දධජ්ජලනමොඒඹිවාම්බුරාශිඃ.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෙ
මෘගයාවර්ණනො නාම

නවමඃ සර්ගඃ.

---

81. ඉත්ථම්, මෙසේ; ගතෙ, පැවැති කල්හි; වසුධාධිපෙන, (දශ රථ) රජතු විසින්; ගතඝෘණඃ, කරුණාරහිතවූ; තව, ඔබ විසින්; වධ්‍යඃ, වධයට සුදුසුවූ; අයම්, මේ ජනතෙමේ (රජතෙමේ); කිම්, කුමක්; විධත්තාම් ඉති, කෙරේවාදැයි හෙවත් තමා විසින් කුමක් කටයුතුදැයි; අභිගිතඃ, විචාරනලද්දවූ; සඃ මුනිඃ, ඒ මුනිතෙම; සදූරඃ, භාර්‍යා සහිතවූයේ; පරාසුම්, මළාවූ; පුත්‍රම්, පුතුට; අනුගනතුමනාඃ, අනුව යනු කැමැත්තේ; ඉුතාශනවතඃ, ගිනිසහිතවූ; එධාන්; දර; යඥවෙ, ඉල්වී. [මවුපිය දෙදෙනද ගින්නට පැන මියනුකැමැත්තෝ ගිනි හා දර ඉල්වූහ. මෙහි ආත්මඝාත දෝෂ යෙක් නැත යනු ඔවුන්ගේ සමයෙහි හා බැවින් මෙසේ සලකන ලද්දේය.] කියනලද මැයි:-

"අනුඝ්‍යානාඝමර්ෂ්‍යස්‍ය වානප්‍රස්ථස්‍ය ජීර්‍යතඃ
භාගවගනිජලඝමපානෙඒමරණං ප්‍රවිධිඝතෙ" යි.

82. ප්‍රාපතානුගඃ, පැමිණි අනුවරයන් ඇත්තාවූ; රාජා, රජතෙම; සපදි, එකෙණෙහි; අඝ්‍ය, මේ මුනිතුගේ; ශාසනම්, අනුශාසනය (ගිනිසහිත දර රැස්කිරීම); සම්පාද්‍ය, සපයා; පානකවිලුපධෘතිඃ, [මුනිවධඝචරූප] පාපයෙන් නැසුණු ඵතසාහඇත්තේ; අනන්‍යනිර්විෂපදම්, අඝ්‍යනන්තරයෙහි ලබනලද පිහිටීම් ඇති; ආත්ම විනාශහෙතුම්, තමාගේ විනාශයට හෙතුවූ; ශාපම්, ශාපය; අම්බු

දශමඃ සර්ගඃ.

1. පෘථිවීං ශාසතස්තස්‍ය පාකශාසනතේජසඃ
කිඤ්චිදූනමථාත්‍රාණඛේඃ ශරදාමයුතං යයෞ.

2. න චොපලේභේ පූර්වේෂාමෘණානිර්මෝක්ෂසාධනම්
සුතාභිධානං ස ජ්‍යොතිඃ සද්‍යඃ ශොකතමොපහම්.

රාශිඃ, සාගරයතෙම; ඔෂධීං ඵලකම් ඉව, වඩබාගනිය මෙන්; දධත්, ධරන්නේ; නිවෘතඃ, නැවැත්තේය නෙවත් අරණ්‍ය යෙන් පෙරළා ආයේයි.

කාලිදාසකෘතෙෂු, කාලිදාස මහාකවිහු විසින් විරචිතවූ; ශ්‍රී රඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ, ශ්‍රීමත් රඝුවංශනම් මහාකාව්‍යයෙහි; මිතභාෂා වණිතෙතා නාම, මිතගයාවණිතනයයි ප්‍රසිඛවූ; තවමඃ සර්ගඃ, නවවන සර්ග; ඉති, මෙතෙකින් නිමියේය.

---

1. පෘථිවීම්, පොළොව (භූලොකය); ශාසතඃ, පාලනය කරන්නාවූ; පාකශාසනතේජසඃ, ඉන්ද්‍රයාට බදු තේජස් ඇත්තාවූ; අනූනඛේඃ, මහත් සම්භ්‍රම ඇත්තාවූ; තස්‍ය, ඒ දශරථරජතම; කිඤ්චිත් ඌනම්, මඳක් අඩුවූ; ශරදාම් අයුතම්, හවුරුදු දසදහසක්; යයෞ, ඉක්ම ගියේය.

මේ අයුතය උත්පත්තිය පවත් නොව මුනිශාපයෙන් මත් තෙතිබයි දතයුත්තේය. රාම්‍රාණයට විරුඬවතෙහයිනි. අභිෂෙක යෙහි පටන්ද නොවේ. "සම්‍යග්විනිතමථවිමහරං කුමාරමාදිශ්‍ය රක්ෂණවිධෙෂ විධිවත් ප්‍රජානාම්" යි රාජ්‍යපාලනයම කුමාරාවස්ථා යෙහිම පමුණුවනලදබව කීහෙයිනි.

2. සඃ, ඒ (දශරථරජ) තෙම; පූර්වේෂාම්, පූර්වකාලීනවූ පිතෘන්ගේ; ඍණනිර්මෝක්ෂසාධනම්, ණයින් නිදහස කාරණවූ; සද්‍යඃ, එකෙණහි; ශොකතමොපහම්, ශොක තමැති අඳුරු දුරුකරන්නාවූ; සුතාභිධානම්, පුත්‍රතමැති; ජ්‍යොතිඃ, ආලොකය; න ච උපලේභෙ, නොද ලද්දේය.

3. අතිෂ්ඨන් ප්‍රත්‍යයාපෙක්ෂසන්නතිඃ ස චිරං නෘපඃ
ප්‍රාඩ්මන්‍දාදනගිව්‍යක්තරත්නානාපතතිරිවාර්ණවඃ.

4. සෘෂ්‍යශෘඞ්ගාදයස්තස්‍ය සන්තඃ සන්තානකාඞ්ක්ෂිණඃ
ආරෙභිරේ ජිතාත්මානඃ පුත්‍රීයාමිෂ්ටිමානවිජඃ.

5. තස්මින්නවසරේ දේවඃ පෞලස්ත්‍යාපපලුතා හරිම්
අභිජග්මුර්නිදාඝාර්තා ශරණ්‍යාවෘක්ෂමිවාධ්වගාඃ.

නොක එව තම්ඃ නොකතම්ඃ, තදපඤ්ඤති ති නොකතමොප හම් තත්-"අපෙ ක්‍රෙලශතමස්ෂොඃ" යන සූත්‍රයෙන් තමස්ඵපපද කොට ඇති අපපූර්ව "භන්=භිංසාගන්‍ථෙෂ්වඃ" යන ධාතුනුකෙරෙන් ඩ්‍රත්‍යයයි.

3. ප්‍රත්‍යයාපෙක්ෂසන්නතිඃ, හෙතුවක් අපෙක්ෂාකරන්නාවූ සන්තති ඇති; සඃ, නෘපඃ, ඒ (දශරථ) රජතෙම; මන්‍දාත් ප්‍රාක්, අලප්‍රමාණයෙන් පළමුව; අනභිව්‍යක්තරත්නානාපතතිඃ-අනභිව්‍යක්ත, අප්‍රකටවූ; රත්නානාපතතිඃ, රත්නයන්ගේ උත්පත්තිය ඇති; අර්ණවඃ ඉව, සයුර මෙන්; චිරම්, බොහෝකලක්; අතිෂ්ඨත්, සිටියේය. [හෙතුසාමග්‍ර්‍යයාගේ අභාවයෙන් විලම්බය විය වන්‍යාසය යෙන් නොවෙයි සේයි]

4. සෘෂ්‍යශෘඞ්ගාදයඃ, සෘෂ්‍යශෘඞ්ගතෙම් සෘෂිහු ආදිකොට ඇති; සෘත්විජඃ, යාගකරුවෝහු; ජිතාත්මානඃ සන්තඃ, දිනාගත්තේ අන්තඃකරණ ඇතිවුවාහු; සන්තානකාඞ්ක්ෂිණඃ, පුතුන් කැමැත්තාවූ; තස්‍ය, ඒ දශරථරජහු සඹඳහිවූ; පුත්‍රීයාම්, පුතුන් නිමිත්තෙකොට ඇති; ඉෂ්ටිම්, හාගය; ආරෙභිරෙ, පටන්ගත්හ.

සෘතම්භරෙ වා යජන්තීත්‍යත්විජඃ-සෘතුශබ්දය උපපදකල්හි "යජ=දෙවපූජාසඞ්ගතිකරණදානෙෂු" යන ධාතුහු කෙරෙන් "සෘත්විග්දධෘක්ස්‍රග්දිගුෂ්ණිග්වුග්‍යුජික්‍රුංචාම්" යන සූත්‍රයෙන් ක්වින්ප්‍රත්‍යයාන්ත නිපාතනයි.

5. තස්මින් අවසරෙ, එකල්හි හෙවත් ඒ පුත්‍රකාමයාගය පවත්නා කල්හි; දෙවඃ, දෙවියෝ; පෞලස්ත්‍යාපපලුතාඃ, පෞලස්ත්‍යයා (රාවණයා) විසින් පීඩිතවූවාහු; නිදාඝාර්තාඃ, ග්‍රීෂ්ම ඍතුවෙන් පීඩිතවූ; අධ්වගාඃ, මාර්ගිකයෝ; ශරණ්‍යාවෘක්ෂ ඉව, සෙවණ ප්‍රධානකොට ඇති රුක්හු වෙනම මෙන්; හරිම්, විෂ්ණුහු වෙතම; අභිජග්මුඃ, එළඹියහ.

6. නෙව ප්‍රාපුරුදඤ්ඤනං බුබුධෙ වාදිපුරුෂඃ
අව්‍යාක්ෂෙපො හවිෂ්‍යන්නන්‍යාඃ කාශ්‍යාඃසිඛෙර්ඉති ලක්ෂණම්.

7. හොගිහොගාසනාසීනං දදෘශුෂ්ඨං දිවෞකසඃ
තත්ඵණාමණඩලොදඵිව්ඊමණ්ඩෙනිතවිග්‍රහම්.

8. ශ්‍රියඃ පදමනිඝණණායාඃ ක්ෂෞමානන්තරිතමෙඛලෙ
අඩෙඛ නිඝිපතවරණමාසනීණිකරපල්ලවෙ.

පුලස්ත්‍යස්‍ය ගොත්‍රාපත්‍යං පුමාන් පෞලස්ත්‍යෝ රාවණඃ, තෙන උපපලුතාඃ පෞලස්ත්‍යොපපලුතාඃ, තාඃතීර්‍යාතත්පුරුෂයි.

6. නෙව, ඒ දෙවියෝද; උදඤ්චතම්, සමුද්‍රයම; ප්‍රාපුඃ, පැමිණියාහුය; ආදිපුරුෂඃ, විෂ්ණුතෙමේද; බුබුධෙ, [එකල්හිම] ප්‍රබුද්ධ විය හෙවත් යොගනිද්‍රාව හැරියේය; [ඒ එසේමැයි] අව්‍යාක්ෂෙපඃ, ගමන්හුගේ නොපැකිලීම; හවිෂ්‍යන්නන්‍යාඃ, මතුකාලයෙහි වන්නාවූ; කාශ්‍යාඃසිඛෙඃ, කාශ්‍යසඛිඃගේ; ලක්ෂණං හි, ලකුණෙක් මැයි [දෙවියත් පැමිණෙන විටම විෂ්ණුහුගේ යොගනිද්‍රාව හැරීම කවයුතු සිදුවීමට පෙරනිමිත්තෙක යහු හාවයි.] කියන ලදමැයි:—

"අනන්‍යපරතා වාස්‍ය කාශ්‍යාඃසිඛෙඃතු ලක්ෂණම්" යි.

7. දිවෞකසඃ, දෙවියෝ; හොගිහොගාසනාසීනම්- හොගි, අනන්තයාගේ; හොග, දරණවැල නමැති; ආසන, සිංහාසන යෙහි; ආසීනම්, හුන්නාවූ; තත්ඵණාමණඩලොදඵිව්ඊමණ්ඩෙනිත විග්‍රහම්- තත්ඵණා, ඒ අනන්තනාරජහුගේ පෙණමඬල්ලෙහිවූ; උදඵිඃ, මහත් කානති ඇති; මණ්ඩෙනිත, මාණික්‍යයන් විසිත් බඹුවනලද; විග්‍රහම්, ශරීර ඇති; නම්, ඒ විෂ්ණුහු දදෘශුඃ, දුටුවාහුය-

දෙව්‍යඃරොකොයෙෂාං තෙ දිවෞකසොදෙවාඃ, ෂෂ්ඨීබහුව්‍රීහියි. පෘෂොදරාදිගණබැවින් සිබයි. නොනොන් අදහනවූ දිව යන්නෙකුදු ඇති. එසේමැයි බුඩචරිතයෙහි:-"න ඝොහනෙ නෙන හි නො විනා පුරං-මරුඝනා වාත්‍රවඩෙ ඝථා දිවම්" යි කීහු. එහි "දිවු=ක්‍රීඩාදෙෂු" යන ධාතුහු කෙරෙන්"ඉගුපධ" යනාදි සූත්‍රයෙන් ඝප්‍රත්‍යයයි. "දිවමොඝොඝයෂාං තෙ දිවෞකසඃ" යි විග්‍රහයි.

8. [කෙබඳුවූවහුද? යත්]:-පදමනිඝණණායාඃ, පියුමෙහි හුන්නාවූ; ශ්‍රියඃ, ශ්‍රීකාන්තාවගේ; ක්ෂෞමානන්තරිතමෙඛලෙ, දුහුලින් වසනලද මෙවුල්දම් ඇත්තාවූ; ආසනීණිකරපල්ලවෙ, විදහනලද අතුල් නමැති පලපත් ඇති; අඩෙඛ, ඇකයෙහි; නිඝිපතවරණම්, තබන්න

9. ප්‍රබුද්ධපුණ්ඩරීකාක්ෂං බාලාතපනිභාංශුකම්
දිවසං ශාරදම්ව ප්‍රාරම්භසුබදර්ශිනම්.

10. ප්‍රභානුලිප්තශ්‍රීවත්සං ලක්ෂ්මීවිභ්‍රමදර්පිණම්
කෞස්තුභාඛ්‍යමපාං සාරං බිභ්‍රාණං වාහනොරසා.

11. බාහුභිර්විටපාකාරෛර්දිව්‍යාභරණභූෂිතෛඃ
ආවිර්භූතමපාං මධ්‍යෙ පාරිජාතම්වාපරම්.

12. දෛත්‍යස්ත්‍රීගණ්ඩලේඛානාං මදරාගවිලෝපිභිඃ
මෙතිභිශ්චෙතනාවද්භිරුදිතජයඝ්නනම්.

ලද පාඇත්ඩහු—[දදඃඉඃ] විශෂණ දෙකිනුදු වරණයුග්මයාගේ සුකුමාරත්වයෙන් කවිමෙඛලාවන්ගේ සපතිය නොඉවසිය හැකිබව සුචිතයි.]

9. ප්‍රබුද්ධපුණ්ඩරීකාක්ෂම්, පුබුදු හෙළපියුම්යුවලක් වැනි ඇස් ඇත්තාවූ; බාලාතපනිභාංශුකම්, බාලසූර්‍යරශ්මියට බඳු පිතාම්බර යක් ධරන්නාවූ හෝ බාලසූර්‍යරශ්මි නමැති වස්ත්‍ර ඇත්තාවූ; ප්‍රාරම්භසුබදර්ශිනම්, ප්‍රකෘෂ්ටආරම්භ ඇති යොගීන්ට සුබදර්ශිනවූ; දෘෂ්ටෝ නොවහාත්-ප්‍රාරම්භ, පටන්ගැන්මෙහි; සුබදර්ශිනම්, සුබ දර්ශිනවූ; ශාරදම්, ශරත්ඍතුව සම්බන්ධිවූ; දිවසම් ඉව, දිනයක් මෙන් සිටියහු-

10. [ඇළි කෙබඳු වූවහුද? යත්]:- ප්‍රභානුලිප්තශ්‍රීවත්සම්, කානති යෙන් අනුරඤ්ජිතවූ සිරිවස ලකුණු ඇති; ලක්ෂ්මීවිභ්‍රමදර්පිණම්, ශ්‍රීකාන්තාවගේ [කෙශසංස්කාරාදි] විලාසදර්ශිනයට කැපපතක් වැනිවූ; අපාං සාරම්, සමුද්‍රජලයන්ගේ සර්වාංශයවූ හෙවත් සමුද්‍ර ජලයෙන් හටගත්තාවූ; කෞස්තුභාඛ්‍යම්, කෞස්තුභනම් මාණික්‍යය; වාහනා උරසා, පුළුල්වූ වක්ෂසින්; බිභ්‍රාණම්, ධරන්නහු-[දදඃඉඃ-යි සම්බන්ධයි.]

11. [ඇළි කෙබඳු වූවහුද? යත්]:-විටපාකාරෛඃ, [දීර්ඝිවරත්ව යෙන්] ශාඛාකාරවූ; දිව්‍යාභරණභූෂිතෛඃ, දිවබරණින් සැරසුණාවූ; බාහුභිඃ, හුජයන්ගෙන් උපලක්ෂිතවූ; [චතුර්හුජබැවින් "බාහුභිඃ" කිය්‍යා බහුත්වයෙන් කීහු.] අපාම් මධ්‍යෙ, (සාගර) ජල යන්ගේ මධ්‍යයෙහි; ආවිර්භූතම්, පහළවූ; අපරම් පාරිජාතම් ඉව, දෙවැනි පරසතු රුකක් මෙන් (සිටියහු)-[දදඃඉඃ.]

12. [ඇළි කෙබඳු වූවහුද? යත්]:-දෛත්‍යස්ත්‍රීගණ්ඩලේඛානාම්, අසුරාඞ්ගනාවන්ගේ කපොලසථලයන් සම්බන්ධිවූ; මදරාගවිලෝපිභිඃ, මදරාගය පැහැරගන්නාවූ; චෙතනාවද්භිඃ, සජීවවූ; මෙතිභිඃ,

13. මුඛතණ්ඩවිරොධෙන කුලිශවණ්ණලඤ්ඡණා,
උපසඩිතං ප්‍රාඤ්ජලිනා විනීතෙන ගරුනමනා.

14. සොගනිද්දානවිභෙදෙ පාවතෙරවලොකනෙ
භාගවාදිනනුභාහණනං සෙඛභාගනිකානාගින්.

15. ප්‍රණිපත්‍ය සුරාසුතෙසෙම ශමයිත්‍රෙ සුරවිභාම
අතෙනං තුමුලුං සතුත්‍යමවාඛ්‍යනඝොචරම්.

(සුදර්ශිතාදි) ආයුධයන්විසින්; උදිරිතජ්‍යඝවතම්, කියනලද ජය ඝොෂ ඇතිවූවහු- [මූනීතිමත්වූ අසත්‍රදෙවතාවන් විසින් වෙවුනා ලබන්නහු.]

13. [යළි කෙබඳු වූවහුද? යත්]:-මුකතණ්ඩවිරොධෙන, හරන ලද ශෙෂයා හා විරොධඇති හෙවත් භගවන්නුගේ සම්පත්‍රය හෙතුකොටගෙන අනන්‍යතාරජ්‍ර හා හරනලද සහජ ක්‍රොධඇති; කුලිශවණ්ණලඤ්ඡණා, වජ්‍රායුධප්‍රහාරයෙන්වූ සලකුණු ඇති; [අමෘතාහරණය කරනකල ඉන්ද්‍රයුධයෙහිදී විදුරවියෙන් ලත් පහර හෙතුකොටවූ කැලැල් ඇත්තාවූය යිසේයි.]; ප්‍රාඤ්ජලිනා, ප්‍රකර්ෂයෙන් බඳනාලද ඇඳිලි ඇත්තාවූ; විනීතෙන, ශික්ෂාවූණාවූ; ගරුනමනා, ගරුබහා විසින්; උපසඩිතම්, සෙවුනාලද්දහු-[දෘශ්‍යෝ]. [විෂ්ණුහු විසින් ගුණඥෙෂිගේ සවාමීවූ කිසියම් නාගරක්ෂක ගරුබහාගෙන් අභයදානය කළකල්හි එයින් ගම්‍යතවූ ගුරුළා විෂ්ණුතෙම සඛීය වාමතර්ජනිහාරයෙන් ශික්ෂාවිය යන මහාභාරතීය කථාව මෙයින් සූචිතයි.]

14. [යළි කෙබඳුවූවහුද? යත්]:-සොගනිද්දානවිභෙදෙ-සොගනිද්දා, විතතය පිළිබඳ විෂයානතරව්‍යාවෘත්තිරූපවූ යොගනිද්දා වගේ; අනන්‍ත, අවසානයෙහි; විභෙදෙ, ප්‍රසන්නවූ; පාවතෙරෙ, පිරිසුදු කරන්නාවූ; අවලොකනෙ, නිරීක්ෂණයන් කරණකොට ගෙන; සෙඛභාගනිකාන්, සුඛශයනය විචාරන්නාවූ; භාගවාදීන්, භාගු ආදිවූ; සෘෂින්, තපස්වීන්ට; අනුග්‍රහණනතම්, අනුග්‍රහ කරන්නහු [දෘශ්‍යෝ, ද්‍රුටුවානුග].

සුඛශයනං පෘච්ඡතීති සෙඛභාගනිකාඝානාග්-"පෘච්ඡ නෙ සුඛනානාදිභ්‍යෝ" යන උපඛ්‍යානඝෙන් ඒක්ප්‍රත්‍යයයි.

15. අථ, [දැකීමට] අනතුරුව; සුරාෘ, දෙවියෝ; සුරවිභාම්, අසුරයන්; ශමයිත්‍රෙ, විකාරකරන්නාවූ; තසෙම, ඒ විෂ්ණුහට;

16. නමෝ විශවඃෘජේ පූර්වං විශවං තදනු බිභ්‍රතෙ
අථ විශවස්‍ය සංහර්ත්‍රෙ තුභ්‍යං ත්‍රෙධාසථිතාතමනෙ.

17. රසානතරාණ්‍යෙකරසං යථා දිව්‍යං පයෝ'ශනුතෙ
දෙශෙ දෙශෙ ගුණෙශෙවමවසථාඃසවිවිධක්‍රියඃ,

18. අමෙයෝ මිතලොකසතවමනපි ප්‍රාපිනාවහඃ
අජිනෝ ජිෂ්ණුරත්‍යනතමවයකෙනා වයකතකාරණම්.

ප්‍රණිපත්‍ය, වැඳ; සතුත්‍යම්, සතුතියට සුදුසුවූ; අවාඞ්මනසගොචරම්, වාක්මනස් දෙකට ගොචරනොවූ; එනම්, මේ විෂ්ණුනම; තුෂ්ටුවුඃ, [වක්ෂ්‍යමාණාකාරයෙන්] සතුති කළාහුය.

සතුත්‍යහීඃ සතුත්‍යඃ-"එනිසතුශාසවාදෘෂ්ෂඃ කෘප්" යන සූත්‍ර යෙන් කෘප්ප්‍රත්‍යයයි. වාක් ච මනශ්ච වාඞ්මනසෙ-අචතුරාදි සූත්‍රයෙන් අච්ප්‍රත්‍යයානන්ත නිපාතයි. තයොඃගොචරඃ න භව නීත්‍යවාඞ්මනසගොචරඃතම්.

16. පූර්වම්, පළමුකොට; විශවඃෘජේ, ලොව මවන්නාවූ; තදනු, ඒ මැවීමෙන් ඉක්බිති; විශවම්, ලොකය; බිභ්‍රතෙ, එසුලන්නාවූ; අථ, ඉක්බිති; විශවස්‍ය සංහර්ත්‍රෙ, ලොකය නසන්නාවූ; ත්‍රෙධා, [මෙසේ සෘෂ්ටිස්ථිතිසංහාරකර්තෘත්ව] තුන්ප්‍රකාරයෙකින්; සථිතා තමනෙ, පිහිටි ස්වරූප ඇත්තාවූ; තුභ්‍යම්, [බ්‍රහ්ම විෂ්ණුමහෙශ්වර සවරූපවූ] නුඹවහන්සේට; නමඃ, නමස්කාර (වේවා).

එකස්වරූපයෙකින් කූටස්ථවූවාහුගේ ත්‍රෛරූප්‍යයෙක් කොසින්ද? යන ආශඞ්කාපරිහාරය කරනුවෝ "රසාතතරාණි" යනාදිය කියත්.

17. එකරසම්, එකම් [මධුර] රස ඇති; දිව්‍යම් පයඃ, අහසෙහිවූ ජලයතෙම හෙවත් වර්ෂොදකයතෙම්; දෙශෙ දෙශෙ, [ඵලාදි] දෙශයක් පාසා; රසාතතරාණි, [ලවණාදි] අනික් රසයන්ට; යථා, යම්පරිද්දෙකින්; අශනුතෙ, පැමිණේද; එවම්, එපරිද්දෙන්; අවික්‍රියඃ, නිවිකාරවූ (එකස්වරූපවූ); තම්, යුෂ්මත්තෙම; ගුණෙශු, [සත්ත්වාදි] ගුණයන්හි; අවසථාඃ, [සුශවඃත්වාදි] අවස්ථාවන්ට; [අශනුෂෙ, පැමිණෙහි.]

18. [හෙදෙව! පින්වත් දෙවිය!] තම්, යුෂ්මත්තෙම්; අමෙයඃ, [ලෝවැස්සන් විසින්] මෙපමණැයි පිරිසිඳිය නොහැක්කෙහි; මිත ලොකඃ, පිරිසිඳිනලද ලොකය ඇත්තෙහි; අතම්, ආත්මාරහිත

19. හෘදයසඨමනායසනතමකාමං කෘං නපසවිනම්
දයාලුමනඝසඃඃතං පුරාණමජරං විදුඃ.

20. සවිඥසඤවමවිඥුතඃ සවියොනිසඤවමාතමහුඃ
සවිප්‍රහුරනිශඝඤවමෙකඝඤවං සවිරූපහාක්.

යෙකි ප්‍රාවීනාවහඃ, ප්‍රාවීනාවන් එළවන්නෙකි හෙවත් කැමැති දෑ දෙන්නෙකි; අජිතඃ, [අන්‍යඃඃන් විසින්] නොපරදවනලද්දෙකි; ජිෂ්ණුඃ, දිනනසුලුයෙකි; අත්‍යන්තකම්, අතිශයින්; අව්‍යක්තඃ, සියුම් සවරූප ඇත්තෙකි; ව්‍යක්තකාරණම්, සථූලඃඃහව කාරණයෙකි.

19. [හෙ දෙව!, පින්වත් දෙවිඃ!] කාම්, යුෂ්මත්හු; හෘදයසථම්, හෘදයෙකි සිරියහුද හෙවත් නිතර ළංවූවහුද; අකාඝන්නම්, (එළඹිය නොහැකි සවරූප ඇතිබැවින්) දුරුවූවහුඃ විදුඃ, [ප්‍රාඥයෝ] දනිත්; [එඝේම]-අකෘමම්, (පරිපූර්ණබැවින් හා විතරාග බැවින්) කාමනැත්තහුද; [එතකුදු වුවත්]-තපසවිනම්, ප්‍රඃඃත තපසින් යුකතවූවහුඃ [විදුඃ, දනිත්]; දයාලුඃ, කාරුණිකවූවහුද; [එතකුදු වුවත්]-අනඝසඃඃතම්, (නිත්‍යඃඃනඳසවරූප හෙයින්) නිදුක්වූවහුඃ [විදුඃ, දනිත්;] පුරාණම්, ආදිරහිතවූවහුද; අජරම්, ජරාරහිතවූවහුඃ [විදුඃ, දනිත්.]

මෙහි එකිනෙකට විරොධඝේදක්වනලද ගුණකථනඃ පැනෙන හෙයින් මේ විරොධාලඞකාරයයි දන්නා ලැබේ. එම කිඃඃත් ආලඞකාරිකඝෝඃ-"ආහාඃඝඤවෙ විරොධඝඃ විරොධාලඞකාඃනිමිතඃ" යි. මෙහි විරොධඝෝ නම්:—හෘදයසථ චිතම් අකාඝන්නාත්වය විරොධවෙයි. අකාම චිතම් තපසවිත්වඃ විරොධ වෙයි. කාරුණික චිතම් නිදුක්බව විරොධ වෙයි. පුරාණ චිතම් අජරත්වය විරොධ වේ. මෙහි පරිහාරඃ අභිව්‍යාඛ්‍යානයෙන් ගමඃයයි. මිට පෙර සොලොවෙහිද මතුසොලෝහිද මෙසේම විරොධාලඞකාරය දැකවඃයයි.

20. [හෙ දෙව! පින්වත් දෙවිඃ!] කම්, යුෂ්මත්තෙම; සවිඥඃ, සියල්ල දන්නෙහිදු; අවිඥුතඃ, [කිසිවකු විසිනුත්] නොදන්නා ලද්දෙහි; කම්, යුෂ්මත්තෙම; සවියොනිඃ, සියල්ලන්ම කාරණවූයෙහිදු; ආතමහුඃ, තෙමේම වූයෙහි හෙවත් නුඹවහන්සේම කාරණවූ කිසිවකුත් නැත්තෙහි; කම්, යුෂ්මත්තෙම; සවිප්‍රහුඃ, සියල්ලන්ම ඊශ්වරවූයෙහිදු; අනිශඃ, (තමාට) ඊශ්වරයකු නැත්තෙහි; කම්, යුෂ්මත්තෙම; එකඃ, එකරූපවූයෙහිදු; සවිරූපහාක්, සියලු රූපයන් හජනඃ කරන්නෙහි හෙවත් සර්වාතමාකව පවත්නෙහි.

21. සපතඤාමොපගිතං ත්වාං සප්තාර්ණවජලෙශයම්
සප්තාචිර්ජිහ්මුඛමාවබ්‍යුඃ සප්තලොකෛකසංශ්‍රයම්.

22. චතුර්භිර්ගීහ ඵලං ඥානං කාලාවස්ථායවතුර්යුගාඃ
චතුර්වර්ණ්‍යමයො ලොකඝන්වකඃ සර්ං වතුර්මුඛාත්.

23. අභ්‍යාසනිගෘහීතෙන මනසා හෘදයාශ්‍රයම්
ජ්‍යොතිර්මයං විවිඤන්ති යොගිනඝ්‍රාං විමුක්තයෙ.

24. අජස්‍ය ගෘහණතො ජන්මං නිරීහස්‍ය හතච්ඡිදඃ
සුප්තතො ජාගරූකස්‍ය යාථාතම්‍යං වෙද කඤ්චන.

---

21. [හෙ දෙව! පින්වත් දෙවිය!] ත්වාම්, යුෂ්මත්හු; සප්තඤා මොපගීතම්, (රථන්තරාදි) සප්තවිධ සාමගීතයෙන් ගානය කරන ලද්දහු; සප්තාර්ණවජලෙශයම්, සප්තසාගරජලශයනි ශයනය කරන්නහු; සප්තාර්චිර්ජිහ්මුඛම්, (කාලි කරාලි ආදි සප්තප්‍රකාර ජ්වලා වන් ඇති) ගින්නට බඳුවූ මුඛ ඇත්තහු; සප්තලොකෛකසංශ්‍රයම්—සප්තලොක, (භූලොකාදි) සප්තලොකයන්ට; එකසංශ්‍රයම්—සප්තලොක, (භූලොකාදි) සප්තලොකයන්ට; එකසංශ්‍රයම්, එකම ආශ්‍රයවූවහු; ආවබ්‍යුඃ, කීහු.

22. [හෙ දෙව! පින්වත් දෙවිය!] චතුර්ණිර්ගීහ ඵලම්, (ධර්ම්, අර්ථ, කාම, මොක්ෂ සඞ්ඛ්‍යාත) චතුර්විධ සම්පත්තිය ප්‍රයොජනකොට ඇති; ඥානම්, ඥානය; චතුර්යුගාඃ, (කෘතත්‍රෙතාදි සතර යුගයක් ඇති; කාලාවස්ථාඃ, කාලපරිමාණයෝය; චතුර්වර්ණ්‍යමයඃ, (බ්‍රාහ්මණ ක්ෂත්‍රිය වෛශ්‍ය ශූද්‍ර යන) චතුර්වර්ණ්‍ය බහුලකොට ඇති; ලොකඃ, ලොකය යන; සර්ම්, (මේ) සියල්ල; චතුර්මුඛාත්, මුහුණු සතරක් ඇත්තාවූ; ත්වත්තඃ, ඔබ කෙරෙන් [ජාතම්, භවගත්තේය].

"ඉදං සර්ව්මඝෘජත ඉදිදං කිඤ්චන්" යන වෙදවාක්‍යය ඇසුරුකොට බ්‍රහ්මයාගේ ලොකනිර්මාණය මෙයින් දැක්වූහ.

23. [හෙ දෙව! පින්වත් දෙවිය!] අභ්‍යාසනිගෘහීතෙන—අභ්‍යාස, භාවනානුයොගයෙන්; නිගෘහීතෙන, විෂයාන්තරයෙන් වළක්වනලද; මනසා, සිතින්; යොගිනඃ, තාපස්වීහු; හෘදයාශ්‍රයම්, හෘත්පද්මය ඇසුරුකොට ඇති; ජ්‍යොතිර්මයම්, ආලොකමයවූ; ත්වාම්, නුඹවහන්සේ; විමුක්තයෙ, මොක්ෂය පිණිස; විවිඤන්ති, සොයත් හෙවත් සිතිකෙරෙත්.

24. [හෙ දෙව! පින්වත් දෙවිය!] අජස්‍ය, නොඋපදනාවූ හෙවත් ජන්මශූන්‍යවූ; ජන්මගෘහණතඃ, [එතකුදු වුවත් මත්‍ස්‍යාදි

25. ශබ්දාදින් විෂයාන් භොක්තුං චරිතුං දුශ්චරං තපඃ
පඨ්‍යාපෙතා'සි ප්‍රජාඃ පාතුමෞදාසීන්‍යෙන වර්තිතුම්.

26. බහුධාප්‍යාගමෛර්භින්නානාඃ පන්ථානඃ සිද්ධිහෙතවඃ
තවෛව නිපතන්‍යෙෂාඃ ජාහ්නවීයා ඉවාර්ණවෙ.

27. තවෙශ්වරවිත්තානාං තවාසම්පීඩනක්ෂීණාම්
ගතිඃ සර්වං විතරාගාණාමභූඃ සඟනිවාත්තයෙ.

රූපයෙන්] ජනග්‍රහණය කරන්නාවූ; නිරීහස්‍ය, චෙෂ්ටාරහිතවූ හෙවත් ක්‍රියාවක් නැත්තාවූ; හතචිත්තඃ. [එතකුදුවුවත්] තපස ලද සතුරන් ඇත්තාවූ; ජාතරූකස්‍ය, [සජීවසාක්ෂිකයෙන් නිතර] පුබුදුව සිටිනාවූ; සුඛපතඃ, [එතකුදු වුවත්] ශොභනනිද්‍රාඝටනය කරන්නාවූ; තව, [මෙබඳු විරුඬ චෙෂ්ටා ඇති] ඔබගේ; යාථාතම්‍යම්, තත්ත්වය; කඃ, කවරෙක්තෙම; වෙද, දනගත හෙයිද?=(නොහේ මැයි).

25. ශබ්දාදීන් විෂයාන්, ශබ්දාදි අරමුණු; භොක්තුම්, පිළිගන්න වද; දුශ්චරම්, කළ නොහැකිවූ; තපඃ, තපස; චරිතුම්, [නරකාරාඝණාදි රූපයෙන් කරන්නවද; ප්‍රජාඃ, සත්වයන්; පාතුම්, [අසුර මර්දනයෙන්] රක්ෂාකරන්නවද; ඖදාසීන්‍යෙන, උදාසීනත්වයෙන්; වර්තිතුම්, පවත්නවද; පඨ්‍යාපනඃ අසි, (යුෂ්මත්තෙම) සම්පාදයෙහි. [එකිනෙකට විරුඬවූ භොග-තපස් දෙදෙනාගේද, පාලන-උදාසීනත්ව දෙදෙනාගේද, පැවැත්වීමෙහි ඔබ හැර අන් කවරෙක් සමර්ථද? යනු භාවයි.]

26. ආගමෛඃ, වෙදය හා සාඛ්‍යාදි දර්ශනශාස්ත්‍රවශයෙන්; බහුධා, බොහෝ ප්‍රකාරයෙන්; භින්නාඃ අපි, බිඳුණාවූද; සිද්ධිහෙතවඃ, පුරුෂාර්ථසාධකවූ; පන්ථානඃ, උපායයෝ; ජාහ්නවීයාඃ, ගඞ්ගා නදිය පිළිබඳවූ; ඔඝාඃ, ප්‍රවාහයෝ; [ආගමෛඃ, ගමන් හෙතුකොට නෙත; බහුධා, බොහෝ ප්‍රකාරයෙන්; භින්නාඃ අපි, බිඳුණාහුද; සිද්ධිහෙතවඃ, පුරුෂාර්ථසාධක වූවාහු;] අර්ණවෙ ඉව, සාගරයෙහි [වදනාක්හු] මෙන්; එසි එව, නුඹවහන්සේ කෙරෙහිම; නිපතන්ති, වදින්; (ඔබකරාම එළඹෙනියි සේසි).

27. ඉති, ඔබකෙරෙහි; ආවෙශිතවිත්තානාම්, පිහිටුවනලද සිත් ඇත්තාවූ; ඉත්සම්පීඩනක්ෂීණාම්, ඔබට පමුණුවනලද ක්‍රියා ඇත්තාවූ; විතරාගාණාම්, පහවූ රාග ඇත්තවුන්ට; අභූඃ සඟනිවෘත්තයෙ, අපුනරාවෘත්තිය නෙවත් වොඝස්‍ය පිණිස; ඉඹ්, යුෂ්මත් තෙම; ගතිඃ, සාධනයෙහි.

28. ප්‍රත්‍යක්ෂෝ'ප්‍යපරිවේද්‍යෝ මහ්‍යාදිර්මහිමා තව
ආපතවාගන්තුමානාභ්‍යාං සාධ්‍යං ත්වාප්‍රති කා කථා.

29. කෙවලං සමරණේන ගෛව පුනාසි පුරුෂං ජනඃ
අනේන වෘත්තයඃ ශේෂා නිවේදිතඵලාඃසවයි.

30. උදධෙරිව රත්නානි තේජාංසිව විවස්වතඃ
සුතිභ්‍යෝ ව්‍යතිරිච්‍යන්තේ දූරාණි චරිතානි තේ.

31. අනවාපතමවාපතව්‍යං න තේ කිඤ්චන විද්‍යතේ
ලෝකානුග්‍රහ ඒවේකෝ හේතුස්තේ ජනමකර්මණෝඃ.

---

28. ප්‍රත්‍යක්ෂඃ අපි, ප්‍රත්‍යක්ෂ ප්‍රමාණයෙන් දතයුතුවූද; තව, ඔබගේ; මහ්‍යාදිඃ, පෘථිවී ආදිවූ; මහිමා, ඓශ්වර්‍යයතෙම්; අපරිවේද්‍යඃ, පිරිසිඳ නොදතහැක්කේය; ආපතවාගන්තුමානාභ්‍යාම්, වේදය අනුමානය යන දෙකින්; සාධ්‍යම්, දතයුතුවූ; ත්වාම් ප්‍රති, ඔබ කෙරෙහි; කා කථා, කියනු කිම්. [ප්‍රත්‍යක්ෂවූද ඔබ මැවූ ලොකය පිරිසිඳ නොදතහැක්කේය. ඊට කාරණවූ අප්‍රත්‍යක්ෂවූ නුඹවහන්සේ පිරිසිඳ නොදතහැකි වූවනුය යනු කියනු කිමැයි සේසි. "යතොවා ඉමානි" යනාදි ආපත වාක්‍යාවඛ්‍යාත වේදයෙන්ද, "පෘථිව්‍යාදි ලොකය සඝාතිනඃඝය. කාශ්‍ය බැවිනි. ඝටය මෙනි" යනාදි අනුමානයෙන්ද විඥාපදෘශ්‍ය දතයුත්තේය යනු මෙහි කවිහුගේ හාවයයි.]

29. සමරණේන, (ඔබ) සිහිකිරීමෙන්; කෙවලම් පුරුෂම්, මුළු පුරුෂයා (සිහිකරන ජනයා); පුනාසි, පවිත්‍ර කරන්නෙහිය යන; යතඃ, යම්ක් (ඇද්ද); අනේන එව, මේ සමෘතිකාර්‍යයෙන්ම; නිවයි, ඔබ කෙරෙහි; ශෙෂාඃ වෘත්තයඃ, සෙසු [දර්ශනස්පර්ශනාදි] ව්‍යාපාරයෝ; නිවේදිතඵලාඃ, දන්වනලද කාර්‍යයී ඇත්තානුය. [ඔබ සිහිකරන පමණෙකින්ම මේ ඵලය වෙයි. දර්ශනාදින්ගේ ඵලය කෙත රම්‍යයි නියම නොදනුම්හ යියේයි.]

30. උදධෙඃ, සමුද්‍රයාගේ; රත්නානි ඉව, රත්නයන් මෙන්ද; විවස්වතඃ, සූර්‍යයාගේ; තේජාංසි ඉව, තේජස්සුන් මෙන්ද; දූරාණි, දුරුවූ හෙවත් වාඞ්මනස් දෙකට අගොචරවූ; තේ, නුඹවහන්සේගේ; චරිතානි, චරිතයෝ; සුතිභ්‍යඃ, වර්ණනාවන්ගෙන්; ව්‍යතිරිච්‍යන්තෙ, අධික වෙත්. [නිරවශෙෂයෙන් වර්ණනාකළ නොහැකි වෙතියි සේයි.]

31. අනවාපතම්, නොපැමිණෙන ලද්දුවූ; අවාපතව්‍යම්, පැමිණිය යුතුවූ; තේ, නුඹවහන්සේ සම්බන්ධිවූ; කිඤ්චිත්, කිසිවක්;

32. මහිමානං සදූනකිර්තීන්‍ය තව සංස්‍රියතෙ වවඃ
ශ්‍රමෙණ තදශක්තන්‍යා වා න ගුණානාම්‍යශක්තයා.

33. ඉති ප්‍රසාදයාමාසුෂෙණ සුරාසනමඛොඃෂජම්
භූතාර්‍ථව්‍යාහෘතිඃ සා හි න සතුතිඃ පරමෙෂ්ඨිනඃ.

34. තෛෙම කුශලසම්ප්‍රශනව්‍යඃඤ්චිතප්‍රීතයෙ සුරාඃ
හයමප්‍රලයොවෙලාදුවඛ්‍යුතෙර්ඃෂතොදධෙඃ.

න විද්‍යතෙ, විද්‍යමාන නොවෙයි. [එසේකලැ ජන්ම කර්ම දෙදෙන, කුමක් කාරණකොට ඇත්තාහුද? යත්.] එනඃ ලොකානුග්‍රහ එව, කෙවලවූ ලොකානුග්‍රහනාම; තෙ, තුඹවහන්සේගේ; ජනම කර්මණොඃ, උතපත්ති කර්ම දෙදෙනාහට; හෙතුඃ, කාරණ්‍ය (වේ). [පරම කාරුණිකවූ ඔබගේ පරාර්‍ථප්‍රවෘත්තිය මය, සවාර්‍ථප්‍රවෘත්ති යක් නැත්තිය යනු භාවයි.]

32. තව, ඔබගේ; මහිමානම්, මහිමය; උතකීර්‍ය, වර්ණිනා කොට; වවඃ, තෙපුල; සංස්‍රියතෙ, නිමවනු ලැබයි යන; යත්, යමක් ඇද්ද; තත්, ඒ වාක්සංනරණය හෙවත් වාක්‍ය නිමවීම; ශ්‍රමෙණ, වාග්ව්‍යාපාරශ්‍රමයෙන් හෝ; අශක්තන්‍යා වා, සිතල්ල කිය නොහැකි බැවින් හෝ (වෙයි). ගුණානාම්, ගුණයන්ගේ; ඉය තතයා න, මෙපමණක් බැවින් නොවේ. [ගුණයන් අනනත බැවින් නමවා වර්ණිනාකළ නොහැකිය යනු භාවයි.]

33. ඉති, මෙසේ; තෙ සුරාඃ, ඒ දෙවියෝ; තම් අඛොඃෂජම්, ඒ විෂ්ණුනු; ප්‍රසාදයාමාසුඃ, පැහැදවූහ; හි, යම් හෙයකින්; පරමෙෂ්ඨිනඃ, සබෝතනම දෙවිහට; සා, ඒ [දෙව්යන් විසින් කරනලද්දී]; භූතාර්‍ථව්‍යාහෘතිඃ, සත්‍යාර්‍ථව්‍යවහෘතියක හෙවත් සවභාව උකති යක; න සතුතිඃ, ප්‍රශංසාවාතුයෙක් නොවේ.

පරමෙ සථානෙ නිෂඪතීති පරමෙෂ්ඨී-"පරමෙ කින්" යන උණාදි සූත්‍රයෙන් පරමශබ්දයා උපපදකල්හි ෂඪාධාතුහු කෙරෙන් ඉනිප්‍රත්‍යයඃයි. "තන්පුරුෂෙ කෘති බහුලම්" යන සූත්‍රයෙන් හෝ "හලදන්තාත්" යනාදි සූත්‍රයෙන් සපතම්‍යට අලුක් වේ. "සථාසඝින් සථාණාම්" යන වක්‍යන්‍යයෙන් ෂට ඒ.

34. සුරාඃ, දෙවියෝ; කුශලසම්ප්‍රශනව්‍යඃඤ්චිතප්‍රීතයෙ—කුශල සම්ප්‍රශ්න, කුශලප්‍රශනයෙන්=(සුවවිචාරීමෙන්); ව්‍යඃඤ්චිතප්‍රීතයෙ, ප්‍රකට කරනලද ප්‍රීති ඇත්තාවූ හෙවත් දක්වනලද ප්‍රසාද ඇත්තාවූ; තෛෙම, ඒ විෂ්ණුහට; අප්‍රලයොවෙලාත්-අප්‍රලය, කල්ප විනාශයක් නැති කල්හිත්; උවෙලාත්, මය්‍යාදෑ ඉක්මවීම් ඇති; තෙර්ඃෂතොදධෙඃ, රාෂ්‍රස තමැති සාගරයෙන්වූ; භයම්, භීතිය; ආවඛ්‍යුඃ, සැල කළහ.

35. අථ වෙලාසමාසහනශෛලරන්ධ්‍රානුනාදිනා
සඛරෙණෝවාච භගවාන් පරිහුතාණිණවධ්වනිඃ.

36. පුරාණස්‍ය කවෙඃසනස්‍ය වර්ණිණස්ථානසමිරිතා
බහුව කෘතසංස්කාරා චරිතාපෙව භාරතී.

37. බහෝ සදහනජෙය්‍යානසනා සා විහොඑද නොදහනා
නිඝ්‍රීතශෙෂා චරණාදහ ඛෙහවොඩඑප්‍රවර්ත්සිනි.

38. ජානෙ වෝ රක්ෂසාක්‍රානතාවනුභාවපරාක්‍රමෝ
අඛිනාං නමසෙවොහෝ ගුණෝ ප්‍රථමමධ්‍යමෝ.

---

35. අථ, ඉක්බිති; වෙලාසමාසහනශෛලරන්ධ්‍රානුනාදිනා-වෙලා සමාසන්න, වෙරළුම නුදුරුවූ; ශෛලරන්ධ්‍ර, පවත ගුහාවන්හි; අනුනාදිනා, ප්‍රතිධ්වනි ඇත්තාවූ; සඛරෙණ, හඬින්; පරිහුතාණිණවධ්වනිඃ, නිගා කරනලද සජ්ඣරුහඬ ඇත්තාවූ; භගවාන්, භාග්‍යවත් [දිඝණු] තෙමේ; උවාව, (මෙසේ) කි.

36. පුරාණස්‍ය කවෙඃ, පුරාතන කවිවූ; තස්‍ය, ඒ භාග්‍යවත්හුගේ; වර්ණිණස්ථානසමිරිතා, (උරඃකණ්ඨාදි) වර්ණිණස්ථානයන්හි කිහිනලද්දාවූ; කෘතසංස්කාරා, [එහෙයින්ම] කරනලද (සාධුනිසසඤ්ඤාදි) ප්‍රයත්න ඇති; භාරතී, වාක්තොමෝ; චරිතාපි, කරනලද ප්‍රයොජන ඇත්තියක්; බහුව එව, වූවාමය.

මෙහි එවකාරය වනාහී අසම්භාවනා විපරීතභාවකාවන් දුර ලනු පිණිසයි.

37. විහොඃ, සවාමිවූ (දිඝණු)හුගේ; වදනොදහතා, මුඛයෙන් නිකුත්වූ; සදහනාප්‍රෙය්‍යාන්සනා, දන්තකාන්තිසහිතවූ; [මේ විශෙෂණද ධාවල්‍යාතිශය හහවන පිණිසයි.] සා, ඒ භාරතී තොමෝ; චරණාත්, පත්ලෙන්; නිඃශ්‍රීතශෙෂා, නිකුත්ව ශෙෂවූ; ඵණඩවප්‍රවර්ත්තිනි, උඩුකුරුව හන්නාවූ; ගඩහා ඉව, ගඩහාකම් කදිහ මෙන්; බහෝහ, බැබළුහ.

"නිඃශ්‍රීතා චාසහ ශෙෂා වෙති නිඃශ්‍රීතශෙෂා" යි කර්මධාරයයි. "ස්ත්‍රියාඃ පුංවද්භාෂිතපුංස්කාදනූඩ සමානාධිකරණෙ ස්ත්‍රියාමපූරණීප්‍රියාදිෂු" හනු වැටෙන්හෙයින් "පුංවහාවම්මධාරය ජාතිසදෙශියෙෂු" හනහෙන් කර්මධාරයෙහි පූර්වපදයහට පුංවත්ව.

38. [හෙ දෙවඃ, එම්බා දෙවියනි!] වඃ, නොපහේ; අනුභාව පරාක්‍රමෝ, මහිම ප්‍රැෂකාර දෙදෙන; රක්ෂසා, (රාවණ) රකුස්නු විසින්: අඛිනාමි, සත්වයන්හේ; ප්‍රථම්මධ්‍යමෝ, පළමු මැදුම් වූ; ඵහෝ ගුණෝ, (සව රජස් හන) ගුණයන් දෙදෙන; නමසා ඉව, නමොගුණය විසින් මෙන්; ආඣාතෙහ, ඔබහාලදහ හනු; ජානෙ, දනිම්. [මෙහි වාක්‍යාර්ථය කර්මයි.]

39. විදිතං තප්‍යමානඤ්ච තෙන මෙ භුවනත්‍රයම්
අකාමොපනතෙනෙව සාධොහෘදයමෙනසා.

40. කාමෙෂ්ඵු වෙකකාර්‍යතවාදහ්‍යප්‍යොඃඝ්‍රි න වර්‍ත්තිණා
සඛයමෙව හි වානොඃගෙනඃ සාරථ්‍යං ප්‍රතිපද්‍යතෙ.

41. සඛාසිධාරාපරිහෘතඃ කාමං චක්‍රස්‍ය තෙන මෙ
සථාපිතොදශමොමූර්‍ධා ලව්‍යාංශ ඉව රක්ෂසා.

42. ස්‍රෂ්ටුර්වරාතිසර්‍ගාතත්තු මයා තස්‍ය දුරාත්මනඃ
අන්‍යාරූඪං රිපොඃ ඝොඪං චන්දනෙනෙව නොධිනඃ.

---

39. [තවද කිඤ්චුත්තෙක් ඇති.] අකාමොපනතෙන, නොකැමැත්තෙන් පැමිණියාවූ හෙවත් ප්‍රමාදයෙන් සිදුවූ; එතසා, පාපයෙකින්; සාධොඃ, සජ්ජනයාගේ; හෘදයම් ඉව, ළය මෙන්; තෙන, ඒ රකුස්හු විසින්; තප්‍යමානම්, තවනු ලබන්නාවූ; භුවනත්‍රයම්, තුන්ලොවද; මෙ, මාවිසින්; විදිතම්, දන්නාලැබේ.

'විදිතම්' යනු "මතිබුද්ධිපූජාපේහ්‍යශව" යන්නෙන් වර්‍තමානයෙහි කතෘප්‍රත්‍යයයි. 'මේ' යනු "කතෘස්‍ය ච වර්‍තමානෙ"යි කතෘයොගයෙහි ෂෂ්ඨියි.

40. [තවද කිඤ්චුත්තෙක් ඇති] එකකාර්‍යත්වාත්, [අප දෙදෙනා] එකම කටයුත්තක් ඇත්තවුන් බැවින්; කාමෙෂ්ඵු, කටයුතු අතියන්හි; වර්‍ත්තිණා, ඉන්‍ද්‍රයා විසින්; අහ්‍යර්‍ත්‍යඃ න අසම්, [මෙය කළ මැනවැයි] ප්‍රාර්‍ථනා කටයුත්තෙක් නොවෙමි. හි, ඒ එසේමැයි. වානඃ, සුළඟතෙම; සඛයම් එව, තෙමේම; අගෙනඃ, වහනිනුගේ; සාරථ්‍යම්, සහායකවයට; ප්‍රතිපද්‍යතෙ, පැමිණේ. වහනියට සහාය වීමෙහි සුළඟ තෙමේම පැමිණෙයි. අනුන්ගේ අඟුමෙකිත් නොවෙයි. මේද මාගේම කායර්‍යියෙකැයි යුසේයි.]

පෙර වතාහි මහදෙවිහු සතුටුකරනු පිණිස තමාගේ ඔස් සිදින රාවණයා විසින් යම් දසවෙනි හිසක් ශෙෂ කරතලදද එය මාගේ චක්‍රය පිණිසයයි කියමින් මතු වාක්‍යය කියා.

41. සඛාසිධාරාපරිහෘතඃ. සඛඞ්ග ඛඩ්ගධාරාවෙන් කොසිදිනලද් දුවු; දශමඃ, දසවෙනිවූ; මූර්‍ධා, ශීර්‍ෂය(හිස)තෙම; මෙ, මාගේ; චක්‍රස්‍ය, චක්‍රායුධයහට; කාමම්, පර්‍යාප්තවූ; ලව්‍යාංශඃ ඉව, ශ්‍රේද්‍ය භාගය මෙන්; තෙන රක්ෂසා, ඒ රකුස්හුවිසින්; සථාපිතඃ, තබන ලද්දේය. [එහෙයින් සර්‍වප්‍රකාරයෙන්ම මම ඔහු නසන්නෙමි යන අර්‍ථයි.]

එසේකලැ පළමුකොට කවර අපෙක්ෂිතයෙක් වේද? යත්:—

42. ස්‍රෂ්ටුඃ, බ්‍රහ්මයාගේ; වරාතිසර්‍ගාත්, වරදානය හෙතුකොට නෙත; මයා, මාවිසින්; තස්‍ය, ඒ; දුරාත්මනඃ, නපුරුසිත් ඇත්

43. ධාතාරං තපසා ප්‍රීතං යයාචෙ ස හි රාක්ෂසඃ
දෙවාන් සගීහාදබධ්‍යතාං මතේන්‍යෂවාසථාපරාඩ්මුඛඃ.

44. සොඃහං දාශරථිර්භූත්වා රණභූමෙඃ ලික්ෂමම්
කරිෂ්‍යාමි ශරෛරෙනිංෂෙෂණසතවශ්‍රීරාතමලොචවයම්.

45 අවිරාද්‍යජවහිභීගං කලපිනං විධිවත් පුනඃ
මාඝාවිහිරනාලිඞ්මාදුඝ්‍යඩෙව නිඝාවරෛඃ.

තාවූ; රිපොඃ, සතුරා (රාවණයා) ගේ; අත්‍යාරුඪම්, ඉතා කැකිම හෙවත් ඉතා වැඩීම; හොගිනඃ, සර්පයාගේ (අත්‍යාරුඪය); වඳ නෙක ඉව, සඳුන්රුක විසින් මෙන්; සොඝම්, ඉවසනලද්දේය. [වඳනදැමියාද එසේ ඉවසීම ශ්‍රුතාහ්‍රගේ නියතිය හෙයිනැයි දත යුතුය යිමෙස්යි.]

43. සඃ රාක්ෂසඃ, ඒ රාවණතෙම; තපසා, තපසින්; ප්‍රීතම්, සතුටුවූ; ධාතාරම්, බඹහු; මතේන්‍යත්‍ර, මනුෂ්‍යයන් විෂයෙහි; අසථාපරාඩ්මුඛඃ, ආදර රහිතවූයේ හෙවත් මනුෂ්‍යයන් නොඇලකූයේ; දෙවාන් සගීහාත්, (අඤවිධවූ) දෙවතිමාණයෙකින්; අබධ්‍යතාම්, නොනැසිය හැකිබව, යයාචෙ හි, අයැදියේ මැයි.

[එසේ කලැ කවර පිහිටෙක්දයි ආශඞකා කොට මනුෂ්‍යාව තාරයෙන් නසන්නෙමැයි "සොඃහම්" යනාදි කියා].

44. සඃ අහම්, ඒ මම; දාශරථිඃ භූත්වා, දශරථපුත්‍ර වැ හෙවත් රාමකුමාර වැ; තීක්ෂ්ණෛඃ ශරෛඃ, තියුණු ඊයෙන්; තවශිරඃකම ලොචවයම්–තවශිරඃ, ඒ රාවණයාගේ හිස්තමැති; කමලොචවයම්, පදමපමූකය; රණභූමෙඃ, යුඩභූමියට; බලිසෂමම්, පූදකළ යුත්තක්, කරිෂ්‍යාමි, කරන්නෙම්.

දශරථස්‍යාපතයම් පුමාන් දාශරථිඃ–"අනතඞ්" යන සූත්‍ර යෙන් ඤඞ්ප්‍රතයයයි.

45. [කෙ දෙවාඃ, පින්වත් දෙවියනි! යතු අධ්‍යාහාෂීඃ.] යජමහිඃ, යාගකරණීන් විසින්; විධිවත්, ශාසත්‍රොක්ත පරිද්දෙන්; කලපිතම්, පූදනලද; භාගම්, යාගද්‍රව්‍යසතොමය; මාඝාවිහිඃ, මාඝා ඇත්තාවූ; නිඝාවරෛඃ, රාක්ෂසයන් විසින්; අතාලිඞම්, ආස්වාද නොකරනලද සේ; අවිරාත්, නොබෝකලෙකින්; පුනඃ, කැවතද; ආදුඝ්‍යඩෙව, ප්‍රතිග්‍රහණය කරන්නාහුය.

"මාඝාවිහිඃ" යන්නෙහි "අසමාඝාමෙඛාස්‍රජෝ විනිඃ" යන සූත්‍රයෙන් මෙඛාඵලයෙහි විනිප්‍රත්‍යයයි.

46. වෛමානිකාඃ පුණ්‍යකෘතඤ්චජනතු මරුතාමපි
පුෂ්පකාලොකසඞ්ඛ්‍යාහං මෙඝාවරණතත්පරාඃ.

47. මොක්ෂ්‍යඩෙව සඛගීවඤ්චිතාං වෙණීබන්ධානදූෂිතාන්
ශාපඝන්ත්‍රිතපෞලස්ත්‍යබලාතඤ්කාරඤවග්‍රහෙඃ.

48. රාවණාවග්‍රහකලානනමිති වාඝමෘතෙන සඃ
අභිවෘෂ්‍ය මරුතසඃයං කෘෂ්ණමෙඝඝතිරොදධෙ.

---

46. මරුතාමපි, ආකාශයෙහි; වෛමානිකාඃ, විමානයෙන් හැසිරෙන්නාවූ; මෙඝාවරණතපරාඃ, [රාවණභීතියෙන්] මෙඝ යන්හි අන්තර්ධාන තත්පරවූ; පුණ්‍යකෘතඃ, කළපින් ඇත්තෝ; පුෂ්පකාලොකසඞ්ඛ්‍යාහම්, පුෂ්පක නම් (රාවණ) විමානය දැකීමෙන් හටන්නා කැලඹිම; ත්‍යජන්තු, දුරුකෙරෙත්වා.

"සඞ්ඛ්‍යාහ" නම් බියෙන් වකින විමයි. "සඞ්ඛ්‍යාහෝ භයවකිතම්" යනු ශබ්දාර්ණවකොශයි.

47. [හෙ දෙවඃ, පින්වත් දෙවියනි!] ශාපඝන්ත්‍රිතපෞලස්ත්‍ය බලාතඤ්කාරකවග්‍රහෙඃ-ශාප, [කුවෙරපුත්‍රවූ නලකූබරයාගේ] ශාප යෙන්; ඝන්ත්‍රිත, බැඳුණාවූ; පෞලස්ත්‍ය, රාවණයාගේ; බලාතඤ්කාර, බලපෑමෙන්වූ; කවග්‍රහෙඃ, කෙශාකර්ෂණයෙන්; අදූෂිතාන්, දූෂිත නුවූ; සඛගීවඤ්චිතාම්, [පැහැර ගන්නාලද] සඛගීඩ්ගනාවන්ගේ; වෙණීබන්ධාන්, කෙශබන්ධයන්; මොක්ෂ්‍යඩෙව, මුදව්.

පූර්වයෙහි වකාහි නම්වෙත එළඹෙන්නාවූ රම්භාවගේ බලාත්කාරයෙන් සම්භොගය හෙතුකොටගෙන කිපියාවූ නලකූබරයා විසින් දුරාතම්වූ රාවණතෙම ශාප කරනලද්දේය. "මාගමුන් බලාත්කාරයෙන් ගැන්මෙහිදී තාගේ හිස සියක්කඩක් වන්නේය" යන ශාපයයි. මෙහි මේ භාරතීය කථාව අනුසන්ධෙයයි.

48. සඃ කෘෂ්ණමෙඝඃ, ඒ විෂ්ණු නමැති මෙඝය දෙහෝ නීලමේඝයතෙමේ; රාවණාවග්‍රහකලානනම්-රාවණාවග්‍රහ, රාවණනමැති වර්ණප්‍රතිබන්ධයෙන් හෙවත් නියගින්; කලානනම්, මැලවුණාවූ; මරුතසඃයම්, දෙව නමැති ශෂ්‍යය; ඉති, මෙබඳුවූ; වාඝමෘතෙන, වවන නමැති ජලයෙන්; අභිවෘෂ්‍ය, තෙමා; තිරොදධෙ, අතුරුදහන් වී.

විශ්‍රවසොඃපත්‍යං පුමාන් රාවණඃ-විශ්‍රවස්ශබ්දයා කෙරෙන් ශිවාදිගණබැවින් "ශිවාදිභ්‍යොඃණ්" යන සූත්‍රයෙන් අපත්‍යාර්ථයෙහි අණ්ප්‍රත්‍යය කළකල්හි "විශ්‍රවසොඃ විශ්‍රවණරවණෞ" යන අන්තාදේශ සූත්‍රයෙන් විශ්‍රවස්ශබ්දයාහට "රවණ" යන්න ආදේශ කළ කල්හි වෘද්ධිව "රාවණඃ" යි සිද්ධයි.

49. පුරුහූතප්‍රභෘතයඃ සුරකාශෛරාද්‍යතං සුරාඃ
අංශෛරනුශයුර්විශ්‍රුතං සුශ්ලෛපඊයුම්ව ද්‍රුමාඃ.

50. අථ තස්‍ය විශාම්පතස්‍යරනෙන කාම්‍යස්‍ය කර්‍මිණඃ
පුරුෂඃ ප්‍රබභූවාගෙනර්විඝමයෙව සහතිවිජාම්.

51. හෙමපාත්‍රගතං දෙඛීයාමාදධානඃ පයශ්වරුම්
අනුප්‍රවෙශාදුදස්‍ය ප්‍රුංසඤ්ඤෙනාපි දුඛිහම්.

52. ප්‍රාජාපත්‍යොපනිතං නදනං ප්‍රත්‍යග්‍රහීනාපඃ
වෘෂෙව පශසාං සාරමාවිඝකෘතමුදඤ්චනා.

---

49. පුරුහූතප්‍රභෘතයඃ, ඉන්ද්‍රාදිවු; සුරාඃ, දෙවිතෝ; සුරකාශෛරාද්‍යතම්, (රාවණවධඤ්චරුප) දෙවකාඝ්‍රීශෛතකී උත්සාහවත්වූ; විශ්‍රුතම්, විශ්‍රුහට; අංශෛඃ, මාත්‍රාවන් කරණකොටගෙන; ද්‍රුමාඃ, වෘක්ෂයෝ; ප්‍රශ්ලෛපඃ, මල් කරණකොටගෙන; වාසුම් ඉව, වාතයට මෙන්; අනුශයුඃ, අනුගත වූන. [සුස්ත්‍රීවාදිරුපසෙත් වාකරයොනිමෙඝි උපන්ඛ ඝතු භාවයි.]

50. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; තස්‍ය විශාම්පතස්‍ය, ඒ (දශරථ) රජහුගේ; කාම්‍යස්‍ය කර්‍මිණඃ, පුත්‍රකාමයාගයාගේ; අඝතා, අවසාන යෙහි; අඤ්ඤෙඃ, ගින්නෙන්; පුරුෂඃ, [කිසිවම්දිව්‍ය] පුරුෂයෙක්; යෘතවිජාම්, යාග කරන්නවුන්ගේ; විඝමෙණ සහ, විසමෙය හා සමඟ; ප්‍රබභූව, පහළවී.

51. [කෙබඳු පුරුෂයෙක්ද? යත්]:—ආද්‍යස්‍ය ප්‍රුංසඃ, ආදිපුරුෂයාගේ; අනුප්‍රවෙශාත්, ඇතුළත්වීම හෙතුකොටගෙන; තෙන අපි, ඒ [දිව්‍යපුරුෂයා] විසින්ද; දුර්ඛහම්, ඉසිලිය නොහැකිවූ; හෙමපාත්‍රගතම්, රන්බඳුනෙහි වූ; පයශ්වරුම්, කිරෙහි පිසූ ඔත (කිරිබත); දෙඛීයාම්, හයෙයුගමගෙන්; ආදධානඃ, ඔරන්නාවූ- [මදගින්නෙන් උණසුම් කොට සිසූබත "වරු" නමැයි යාඥිකයෝ කියත්.]

52. නෘපඃ, (දශරථ) රජතෙම; ප්‍රාජාපත්‍යොපනිතම්-ප්‍රාජාපත්‍ය, ප්‍රජාපතීනු සම්බන්ධි පුරුෂයා විසින්; උපනීතම්, එළවනලද්දාවූ; තත්අන්නම්, ඒ කිරිබත; උදඤ්චනා, සමුද්‍යතවිසින්; ආවිඝකෘතම්, පහළ කරවනලද්දාවූ; පයසාං සාරම්, අමෘතය; වෘෂඃ ඉව, ඔක්‍රයා මෙන්; ප්‍රත්‍යග්‍රහීත්, පිළිගත්තේය.

53. අනෙන කථිතා රාඥෝ ගුණාඝ්‍යස්යාන්‍යදුර්ලභාඃ
ප්‍රසූතිං චකමෙ තස්මිංස්ත්‍රෛලොක්‍යප්‍රභවොঽපි යත්.

54. ස තෙජෝ වෛෂ්ණවං පත්නෙන්‍යාර්ථිභෙජේ වරුඝංඝිතම්
දෘවාපෘථිව්‍යොඃ ප්‍රත්‍යග්‍රමහර්තිරිවානපම්.

55. අච්චිතා තස්ය කෞසල්‍යා ප්‍රියා කෙකයවංශජා
අජඃ සමභාවිතාං නාභ්‍යාං සුමිත්‍රාමෙවඞ්ගිරාවරඃ.

---

53. තස්ය රාඥඃ, ඒ (දශරථ) රජතුමාගේ; අන්‍යදුර්ලභාඃ, අන්‍යයන්ට විසින් ලැබිය නොහැකිවූ හෙවත් අන්‍යයන්ට සාධාරණ නොවූ; ගුණාඃ, ගුණයෝ; අනෙන, මොහුවිසින්; කථිතාඃ, කියනලදහ. යත්, යම්හෙයකින්; ත්‍රෛලොක්‍යප්‍රභවඃ අපි, තුන්ලොවම කාරණවූ විෂ්ණුතෙමේ පවා; තස්මින්, ඒ රජතුමා කෙරෙහි; ප්‍රසූතිම්, උත්පත්තිය; චකමෙ, කැමැති විද; [එහෙයිනි.]

ත්‍රයෝ ලොකාඃ සමාහෘතාස්ත්‍රෛලොක්‍යම්, තස්ය ප්‍රභවඃ ත්‍රෛලොක්‍යප්‍රභවඃ යනු වාක්‍යයයි. වාතුර්ථිකණ්‍ය්‍යාදියෙන් සාමාන්‍ය යෙහි ෂ්‍යඤ්ප්‍රත්‍යයයි.

54. සඃ, ඒ රජතෙම; වරුඝංඝිතම්, වරුඝ යන නම් ඇත්තාවූ; වෛෂ්ණවං තෙජඃ, විෂ්ණුහු සම්බන්ධි තෙජස; පත්නෙන්‍යාඃ, (කෞසල්‍යාකෙකයි යන) බිරින්දන් දෙදෙනාහට; දෘවාපෘථිව්‍යාඃ, අහස පොළොව දෙදෙනානට; අහර්පතිඃ, සූර්‍යතෙම; ප්‍රත්‍යග්‍රම් ආතපම් ඉව, බාලාතපය මෙන්; විභෙජෙ, බෙදා දුන්නේය.

අහනඃ පතිරහර්පතිඃ—ෂෂ්ඨීතත්පුරුෂයි. "අහරාදීනාං පත්‍යාදිෂු වා රෙඵඃ" යන උපසඛ්‍යානයෙන් රෙඵාදෙශයයි.

55. තස්ය, ඒ රජතුමාගේ; කෞසල්‍යා, කොසලරාජපුත්‍රිවූ (බිසෝ) තොමෝ; අච්චිතා, [දෙවුමහයින්] පූජනලද්දීය; කෙකය වංශජා, කෙකෙයිතොමෝ; ප්‍රියා, (රජතම) ප්‍රියවූවාය; අතඃ, එහෙයින්; ඊක්ෂවරඃ, සවාමිවූ රජතෙම; සුමිත්‍රාම්, සුමිත්‍රාබිසව; තාභ්‍යාම්, ඒ දෙදෙනාවිසින්; සම්භාවිතාම්, (භාග්‍යයුනයෙන්) බහුමන්කරන ලද්දීය; ජෙෂ්ඨත්, කැමැති වී. [භාග්‍යහීනවන් තුන්දෙනකු ඇති කල්හි දෙදෙනකුන්ටම බෙදා දීමෙහි කාරණය මෙයින් දැක්වූහ. මෙයින් සාමාන්‍යයෙන් තුන්දෙනාටම භාග ප්‍රාප්තියද රජුකෙරෙහි උවිතඥතාව හා කෞශලයද ලැබේ.]

කෞ පෘථිව්‍යාං සලති ගච්ඡතීති කොසලඃ, "සල=ගතෞ"-පවාදිව්, කුශබදයහව පෘෂොදරාදිත්වයෙන් ගුණයි. කොසලස්‍ය

56. නෙ බන්ධුඥස්‍ය චිත්තඥෙ පතෙන්‍යෑ පත්‍යුර්ගිරිඤ්ජිතඃ
චරොරඞ්ගාඞ්ගභාගාභ්‍යාං නාමසොජසනාමුහෙ.

57. සා කි ප්‍රණයවත්‍යාසිත් සපතෙන්‍යාරුභයොරපි
භ්‍රමරී වාරණස්‍යෙව මදනිස්‍යන්දරෙඛයොඃ.

58. නාභිභීඃ ප්‍රජාභූතෙන්‍ය දඩ්ග්‍රෙ දෙවාංශසම්භවඃ
සෞරිභිරිව නාඩීභිරමානාඛ්‍යාභිරම්මයඃ.

රාඥඃ'පත්‍යං සත්‍රී කොසල්‍යා යි තඬිතවාක්‍යයි. "වාඩෙන්ඩොසලාජාදඤඤඩ්" යන සූත්‍රයෙන් ඤඃඩ්ප්‍රත්‍යයයි. "සඛඤවාඣ්" යන සූත්‍රයෙන් වාඣ්ප්‍රත්‍යයයි. එම් සූත්‍රයෙහි නිර්දිශයෙන් කොසලශබ්දය දන්ත්‍යසකාරමධ්‍යයි.

56. බන්ධුඥස්‍ය, සම්බන්ධුවූ හෙවත් සුදුස්ස දන්නාවූ; පතෙඃ, සවාමීවූ; ඉඟිතඥෙ, රජතුගේ; චිත්තඥෙ, අභිප්‍රාය දන්නාවූ; තෙ එභෙපතෙන්‍යෑ, ඒ භාර්‍යාවෝ දෙදෙන (කොසල්‍යා කෛකෙයි දෙදෙන); චරොඃ, පාර්ශ්වයාගේ; අඞ්ගාඞ්ගභාගාභ්‍යාම්, අඞ්ගසම්බන්ධි අඞ්ගභාගදෙකින්; තාම්, ඒ සුමිත්‍රාව; අසොජයතාම්, යුක්තවූවක් කළාහුය. (සමභාග දෙකින් සමභාගදෙකක් දුන්නයි අර්ථයි)

"අඞ්ගෙ ව තෙඉ භාගෙඉ වෙත්‍යඞ්ගභාගෙඉ, අඞ්ගස්‍යඃ අඞ්ගභාගෙඉ අඞ්ගාඞ්ගභාඃගඉ තෙඉ" යනු සම්බන්ධවාක්‍යයි. මෙහි විභාගය රාමායණ සංවාදි නොවෙයි නාරසිංහපුරාණසංවාදියයි මල්ලිනාථාචාර්‍යයෝ කිහු.

57. ඔව්, ඒ එසේමැයි. සා, ඒ (සුමිත්‍රා බිසෝ) තොමෝ; උභයොරපි සපතන්‍යොඃ, සමාන සවාමීයකු ඇති (කොසල්‍යා-කෛකෙයි බිසෝ) දෙදෙනා කෙරෙහිම; භ්‍රමරී, භෘඞ්ගාඞ්ගනාවක්තොමෝ; වාරණස්‍ය, ඇතුගේ; මදනිස්‍යන්දරෙඛයොඃ ඉව, [දෙකොපුල්හි] මදවැගහන රෙඛාදෙක්හි මෙන්; ප්‍රණයවතී ආසීත්, ප්‍රෙම ඇත්තියක් වූ.

"උභපතෙන්‍යොඃ" යන මෙහි සාමාන්‍යනඝ්‍රහණ පතිශබ්දයහට "වාරණස්‍ය" යනු උපමානයි.

58. නාභිඃ, ඒ (කොසල්‍යාදි) දෙවින්විසින්; ප්‍රජාභූතෙන්‍ය, ප්‍රජාවන්ගේ අභිවෘඞ්ධිය පිණිස; දෙවාංශසම්භවඃ, (විෂ්ණු) දෙවිහුගේ කොටසක් කාරණකොට ඇති; ගඟිඃ, ගඟීයතෙම; සෞරිභිඃ, සූර්‍යයා සම්බන්ධිවූ; අමානාඛ්‍යාභිඃ, අමානයෙ-යන නම් ඇති; නාඩීභිඃ, නාඩීන් (වැනි වැසිවස්වන රශ්මීන්) විසින්; අම්මයඃ ඉව, ජල මයවූ හෙවත් ජලයාගේ විකාරයවූ (ගඟීය) මෙන්; දඩ්ග්‍රෙ, බරත ලද්දේය.

59. සම්මාපතන්නසත්ත්වාඝනා රෙජුරාපාණ්ඩුරනව්ඡඃ
අනනගීහතඵලාරමහාඃ සඝ්‍යානාම්ව සම්පදඃ.

60. ගුපතං දදෘශුරාතමානං සඛීඃ සඛපෙනසු වාමනෙඃ
ජලජාසිගදාශාර්ඛවක්‍රලාඤ්ජිතමුනීතිභිඃ.

61. හෙමපක්ෂප්‍රභාජාලං ගගනෙ ච විතන්වතා
උභයතෙන සම සුපණ්ණෙන වෙගාඛාෂ්ටපයොමුවා.

62. බිභ්‍රත්‍යා කොඝතුහනත්‍යාඝං ඝනනානනරවිලම්බිනම්
පයීයුපාඝ්‍යතන ලක්ෂම්‍යා ච පදම්වාජනහඝතඝා.

63. කෘතාභිෂෙකෙකෙදිව්‍යාඝාං ත්‍රිස්‍රොතසි ච ඝපතභිඃ
බ්‍රහම්ර්ෂිභිඃ පරං බ්‍රහම ගෘණද්භිරුපතසථිරෙ.

---

59. සම්, එකවම; ආපන්නසත්ත්වාඃ, ගන්නාලද සත්ත්වයන් ඇත්තාවූ හෙවත් ගර්භිණීවූ; ආපාණ්ඩුරනව්ඡඃ, මදක් සුදුමැලි පැහැ ඇත්තාවූ; තාඃ, ඒ දෙවිහු; අනනගීහතඵලාරමහාඃ, ඇතුළත ඵලොදය ඇති හෙවත් ගැප්නත්තාවූ; සඝ්‍යානාම් සම්පදඃ ඉව, සඝ්‍යසම්පත්තීන් මෙන්; රෙජුඃ, බැබළුහ.

60. සඛීඃ, (ඒ) සිඟලු දේවිහු; සඛපෙනසු, සිනයෙහි; ජලජාසි ගදාශාර්ඛවක්‍රලාඤ්ජිතමුනීතිභිඃ-ජලජ, ශඛඛය; අසි, ඛඩ්ගඝ; ගදා, හෙල්ලඝ; ශාර්ඛඝ, දුනුඝ; චක්‍ර, චක්‍රායුධඝ යන මෙයිත්; ලාඤ්ජිත, සලකුණුවූ; මුනීතිභිඃ, ශරීර ඇති; වාමනෙඃ, කුරුන් විසින්; ගුපතම්, රක්නාලද; ආතමානම්, තමා; දදෘශුඃ, දුටුහු.

61. ච, එකෙක් ඇති; හෙමපක්ෂප්‍රභාජාලම්, රන් පියාපත් කැලුම්රැස; විතන්වතා, පතුරුවන්නාවූ; වෙගාඛාෂ්ටපයොමුවා, (ගමන) වෙගයෙන් අදනාලද මේඝ ඇති; සුපණ්ණෙන, ගරුඩයා විසින්; ගගනෙ, අහසෙහි; උභයතෙන සම, [ඔවිහු] උසුලනු ලැබූහ.

62. ච, එකෙක් ඇති; ඝනනානනරවිලම්බිනම්, පියොවුරු අතු රෙහි එලෙන්නාවූ; කොඝතුහනත්‍යාඝම්, (හිමිහුවිසින්) තබනලද කොතබුගල; බිභ්‍රත්‍යා, උසුලන්නාවූ; පදම්වාජනහඝතඝා, පියුම් නැමති විජිනිඝ ගත් අත් ඇති; ලක්ෂම්‍යා, ශ්‍රී කාන්තාව විසින්; පයීයුපාඝ්‍යතන, සෙවුකාලැබූහ.

63. ච, එකෙක් ඇති; දිව්‍යාඝාම්, දිව්‍යවූ; ත්‍රිස්‍රොතසි, ආකාශ ගඞ්ගාඝයෙහි; කෘතාභිෂෙකෙකෙ, කරනලද අවගාහ ඇති; පරම් බ්‍රහම, වෙදරහස්‍යඝ; ගෘණද්භිඃ, ඇදුරන්නාවූ; ඝපතභිඃ බ්‍රහම්ර්ෂිභිඃ, [කශ්‍යපාද්] ඝත් ඉබ රුසින්විසින්; උපතසථිරෙ, උපඃමනඝ කරනු ලැබූහ.

64. තාභ්‍යඤ්චනථාවිධාන් සඞ්ජනාන් ශ්‍රැඩ්ධා ප්‍රිතෝ හි පාර්ථිවඃ
මෙනෙ පරාර්ඞ්‍යමාතමානං ගුරුඩෙන ජගදගුරෝඃ.

65. විභක්තාතමා විභූඤනාසාමෙඤඃකුක්ෂිඡවනෙඤඩා
උවාඝ ප්‍රතිමාවඤ්ඣඃ ප්‍රඝනනානාමපාමිව.

66. අථාග්‍රාමහිෂි රාඤඃ ප්‍රසූතිඝමයෙ ඝති
පුත්‍රං තමොපහං ලෙහෙ නක්ඝතං ජ්‍යොතිරිවොඡඩිඃ.

67. රාම ඉත්‍යභිරාඝමණ වපුඣා තඝ්‍ය වොදිතඃ
නාමධෙයං ගුරුශ්චක්‍රෙ ජගත්ප්‍රථම්මඩ්ඝලම්.

---

64. පාර්ථිවඃ, (දශරථ) රජතෙම; තාභ්‍යඃ, ඒ පතනින්කෙරෙන්; තථාවිධාන්, එකතප්‍රකාරවූ; සඩ්ජනාන්, සීතඝන්; ශ්‍රැඩ්ධා, අඝා; ප්‍රිතඃ, සතුටුවූයේ; ආතමාතම්, තමා; ජඝද්ගුරෝඃ, විෂ්ණුඝවද වඩා; ගුරුණෙන, ගෞරවඝය හෙතුඃකාමණෙන; පරාර්ඞ්‍යම්, සර්ෝතකෘෂ්ටවූවහු; මෙනෙ හි, සිති මැයි.

65. එකඃ, එකාඣරූපවූ; විභූඃ, විෂ්ණුඃතම්; තාඝාම්, ඒ රාජ පතනීන්ගේ; කුක්ෂිඡ්‍ර, කුස්හි; අඃතඤඩා, කොඝෙක් පරිද්දෙන්; විඝක්තාතමා, විභාගකරඝනලද සඣරූප ඇත්තේ; ප්‍රඝනනානාම් නිම්ලවූ; අපාම්, ජලඝන්ගේ [කුස්හි]; ප්‍රතිඹිඹඤ්ඣඃ ඉව, ප්‍රතිඹිඹඤ්ඣඃ මෙන් ඝෙවත් ඝදම්ඩලපිළිබිඹුව මෙන්; එවාඝ, විසි.

66. අථ, ඉක්බිති; රාඤඃ, (දශරථ) රජහුගේ; ඝති, පතිව්‍රතාවූ; අග්‍රඃමහිෂි, (කොඝසල්‍යා නම්) අගබිසෝඃතාමෝ; ප්‍රසූතිඝමයෙ, ප්‍රසූතිකාලඝෙහි; ඔඝධිඃ, ඔෂධිලතාඃතාමෝ; නක්ඝතම්, රාත්‍රිකාල ඝෙහි; තමොපහම්, අඳුරු දුරුකරන්ඣාවූ; ජ්‍යොතිඃ ඉව, ආලොකඝ මෙන්; (තමොපහම්, තමඝ නඝන්ඣාවූ;) පුත්‍රම්, පුතකු; ලෙහෙ, ලැබූ.

67. අභිරාමෙණ, මනොඥවූ; වපුෂා, ශරීරඝෙන්; වොදිතඃ, මෙහෙඝතලද්දාවූ; ගුරුඃ, පියවූ (දශරථ) රජඃතම; තඝ්‍ය, ඒ පුත්‍රයාහට; ජඝත්ප්‍රථම්මඩ්ඝලම්-ජගත්, ලෝවැස්සන්ම; ප්‍රථම්මඩ්ඝලම්, පළමුවන සුලක්ෂණඝවූ; රාමඃ ඉති, රාමඝ යන; නාමධෙයම්, නාමඝ; චක්‍රෙ, කෙළේ. [අභිරාම්ඣඝ ම රාමශබ්දයාගේ ප්‍රවෘත්ති නිම්ත්තයැ යන අර්ථයි.]

අභිරමතෙ අත්‍රෙති අභිරාමම්, තෙන—අභිපූර්ී රමුධාතුහු කෙරෙන් අධිකරණාර්ථයෙහි ඝඤ්ප්‍රත්‍යඝයි.

68. රඝුවංශප්‍රදීපෙන තෙනාප්‍රතිමතේජසා
රක්ෂාගෘහගතා දීපාඃ ප්‍රත්‍යාදිෂ්ටා ඉවාභවන්.

69. ශය්‍යාගතෙන රාමේණ මාතා ශාතොදරී බභෞ
ශෛඛණ්ඩාමෙඛාජබලිනා ජාහ්නවීව ශරත්කාලා.

70. ඝෙකෙක්ෂ්වාඝ්‍රනයෝ ජඥේ භරතෝ නාම ශීලවාන්
ජනයිත්‍රීමලඝුක්‍රෙ ඝඃ ප්‍රශ්‍රය ඉව ශ්‍රියම්.

71. සුතෞ ලක්ෂ්මණශත්‍රුඝෙනෞ සුමිත්‍රා සුෂුවේ යමෞ
සම්‍යගාරාධිතා විද්‍යා ප්‍රබොධවිනයාවිව.

72. නිර්දොෂමනවද්‍යන් සර්වමාවිෂ්කෘතගුණං ජගත්
අභිශාදිව හි සඔඝෝ ගාං ගතං පුරුෂොත්තමම්.

---

68. රඝුවංශප්‍රදීපෙන, රඝුරාජවංශය බබුළුවන්නාවූ; අප්‍රතිම තෙජසා, අනුපම තෙජස් ඇත්තාවූ; තෙන, ඒ (රාමකුමරහු) විසින්; රක්ෂාගෘහගතාඃ, සූතිකාගෘහයෙහිවූ; දීපාඃ, ප්‍රදීපයෝ; ප්‍රත්‍යාදිෂ්ටාඃ ඉව, ප්‍රතිබඹවූවන් මෙන් හෙවත් වළක්වනලද ප්‍රභා ඇත්තවුන් මෙන්; අභවන්, වූහ.

69. ශාතොදරී, (ගර්භීමොවතයෙන්) කෘශවූ උදර ඇති; මාතා, මවුහතාමෝ; ශය්‍යාගතෙන, ශයනයට පැමිණියාවූ; රාමේණ, රාම කුමාරයා කරණකොටගෙන; ශෛඛණ්ඩාමෙඛාජබලිනා, වැලිතලා යෙහි පිහුම්පිදීම හෙතුකොටගෙන; ශරත්කාලාඃ, ශරත්කාලයෙහි වෑරුණාවූ; ජාහ්නවී ඉව, ගඞ්ගානම් නදිය මෙන්; බභෞ, බැබළුහ.

70. ඝඃ, ඝම්ප්‍රත්‍යයක්; ප්‍රශ්‍රයඃ, විනයතෙම; ශ්‍රියම් ඉව, සම්පත්තිය මෙන්; ජනයිත්‍රීම්, මව; අලඝක්‍රෙ, අලඞ්කෘතකෙළේද; කෙකෙය්‍යාඃ, කෙතකෙයීනම් බිසවගේ; භරතඃ නාම, භරතයයි ප්‍රසිඛවූ; ශීලවාන්, සිල්වත්වූ; තනයඃ, [එබඳු] පුත්‍රයෙක්; ජඥේ, උපන්නේය.

71. සුමිත්‍රා, එනම් බිසොතොමෝ; ලක්ෂ්මණශත්‍රුඝෙනෞ, ලක්ෂ්මණය ශත්‍රුඝනය යන; යමෞ සුතෞ, නිවුන් දරුදෙදෙන; සුෂුවේ, ප්‍රසවකළා; [කෙසේද?] සම්‍යගාරාධිතා, මනාව අවබොධ කරනලද; විද්‍යා, විද්‍යාතොමෝ; ප්‍රබොධවිනයෞ ඉව, තත්ත්වඥතය ඉන්ද්‍රියජ්‍රය යන දෙදෙන (ප්‍රසව කළාක්) මෙනි.

72. සඞ්ගං ජනත්, සියලු ලොකයාතෙම; නිර්දොෂම්, (දුර්භික්ෂාදි) දොෂරහිතවූයේ; ආවිෂ්කෘතගුණම්, ප්‍රකාශවූ (ආරොග්‍යාදි) ගුණ ඇත්තක්; අභවත්, වී. භි, ඒ එසේමැයි;—ගාම්, භූලොකයාට;

73. තස්යොදශෙ චතුර්මූර්තේඃ පෞලස්ත්‍යවකිනෙශ්වරාඃ
විරජස්කෙ නීහස්වද්ගිර්දිශ උවස්වසිතා ඉව.

74. කෘශානුරපධූමත්වාත් ප්‍රසන්නත්වාත් ප්‍රභාකරඃ
රක්ෂොවිප්‍රකෘතෙර්වාස්නාමපවිධ්‍යවාවිව.

75. දශාස්යකිරීටෙභ්‍යස්තත්ක්ෂණං රාක්ෂසශ්‍රියඃ
මණ්ව්‍යාජෙන පර්‍යස්තාඃ පෘථිව්‍යාමශ්‍රුබින්දවඃ.

76. පුත්‍රජන්මප්‍රවෙශ්‍යානාං තූර්‍යාණාං තස්ය පුත්‍රිණඃ
ආරම්භං ප්‍රථමං චක්‍රුර්දෙවදුන්දුභයෝ දිවි.

ගතම්, බටුවාවූ; පුරුශොත්තමම්, විෂ්ණූහට; සවර්‍ගීඃ, සවර්‍ගිය තෙමේත්; අන්‍වඤ්ඤාත් ඉව, පසුගමන් කළාක් මෙනි. [සවර්‍ගිය වනාහි ගුණවත්ද නිදිද්‍රාෂද වෙයි යනු ආගමයි. මිනිස්ලොවද ඔහුගේ උපතින් සවර්‍ගිය වැනි විය යනු භාවයි.]

73. චතුර්මූර්තේඃ, [රාමාදි රූපයෙන්] සතර මූර්තියක් ඇත් තාවූ; තස්ය, ඒ විෂ්ණුහුගේ; උදයෙ, පහළවීම ඇතිකල්හි; පෞලස්ත්‍යවකිනෙශ්වරාඃ, රාවණයාකෙරෙන් බිය්‍යවූ (ඉන්ද්‍රාදි) අධිපතීන් ඇති; දිශඃ, (සතර) දිශාවෝ; විරජස්කෙඃ, ධූලි රහිතවූ; නභස්වද්භිඃ, වායූන් කරණකොටගත්ත; උවස්වසිතාඃ ඉව, [සතුටු] [සතුටු] උඩුහුරුනල ඇත්තවුන් මෙනි. [සියඹලීමයන්ම පිණිම ලැබීමෙන් සතුටුවූ දිශාවන්ගේ උඩුහුරුනල මෙන් වාතයෝ හැමූහ යනු අර්‍ථයි. චතුර්දිගීශයන්ගේ රක්ෂණය මූර්තිවතුෂ්ටයාගේ ප්‍රයොජනය යනු භාවයි.]

74. රක්ෂොවිප්‍රකෘතෙඃ—රක්ෂඃ, රාවණයාවිසින්; විප්‍රකෘතෙඃ, පෙළනලද්දාවූ; කෘශානුඃ, විහිතෙමේය; ප්‍රභාකරඃ, සූර්‍යතෙමේය (යන දෙදෙන); [ක්‍රමයෙන්]-අපධූමත්වාත්, පහවූ දුම් ඇතිබැවින් හා; ප්‍රසන්නත්වාත්, ප්‍රසන්නබැවින්ද; අපවිඬ්ගවෙඃ ඉව, පහවූ දුක් ඇත්තවුන් වැන්නෝ; ආසතාම්, වූහ.

75. තත්ක්ෂණම්, එකෙණෙහි (රාමකුමාරයාගේ උත්පත්තිකාල යෙහි); රාක්ෂසශ්‍රියඃ, රකුසන් පිළිබඳ ශ්‍රීකාන්තාවගේ; අශ්‍රුබින්දවඃ, කඳුළුබිඳුහු; දශාස්යකිරීටෙභ්‍යඃ, රාවණයාගේ මොවුනු වල්න් (වැටෙන්නාවූ); මණිව්‍යාජෙන, මාණික්‍යයන් ලෙසින්; පෘථිව්‍යාම්, පෘථිවියෙහි; පර්‍යස්තාඃ, වැටුණාහුය. [රාමකුමාරොත්පත්තිය ඇති කල්හි ඔහු විසින් නැසියයුතුවූ රාවණයාගේ මොවුනුමිණිගිලිහීම් නමැති දුනීනිමිත්තය පහළවිය යන අර්‍ථයි.]

76. පුත්‍රිණඃ, උපන් පුතුන් ඇති; තස්ය, ඒ දශරථරජහුගේ; පුත්‍රජන්මප්‍රවෙශ්‍යානාම්, පුත්‍රොත්පත්තියෙහිදී වාදනය කරයුතුවූ;

77. සන්තානකමයි වෘෂ්ටිජීවනෙ වාස්‍ය පෙතුෂී
සනාමඛලොපචාරාණාං සෙවාදිරචනාභවත්.

78. කුමාරාඃ කෘතසංස්කාරාසෙන ධාත්‍රීස්තන්‍යපායිනඃ
ආනන්දෙනාග්‍රජෙනෙව සමං වවෘධිරෙ පිතුඃ.

79. සඛාභාවිකං විනීතත්වං තෙෂාං විනයකර්මණා
මුමූර්ෂිඡ සහජං තෙජෝ හවිෂෙව හවිර්භුජාම්.

80. පරස්පරාවිරුඛාස්තෙ තද්ගොරනඝං කුලම්
අලමුද්ගෙනයාමාසුර්දීවාරණ්‍යම්වර්‍තතවඃ.

තූයත්‍රීණාම්, තූයත්‍රීයන්ගේ (ව්‍යාජයෙන්); ආරබ්ධම්, පටන්ගැන්ම; ප්‍රථම්, පළමුකොට; දිවි, ආකාශයෙහි; දෙවදුන්දුභයඃ, දිව්‍ය භෙරිහු; චක්‍රුඃ, කළාහුය. [තූයිතාදයම පළමු ව මෙඝගර්ජ්ජනාවෝ පැවැත්තාහ යිසේයි.]

77. අස්‍ය, මේ රජහුගේ; භවතෙ, මාලිනාදෙවි; සන්තානකමයි, කල්පවෘක්ෂකුසුමයන්ගේ විකාරයවූ; වෘෂ්ටිඃ, වැසි තොමෝ; පෙතුෂි, වැටුණියැ; සා එව, ඒ වැසිතොමෝම; සනාමඛලොපචාරාණාම් සත්, [පුත්‍රොත්පත්තියෙහි] ආවශ්‍යකවූ; මඞ්ගලොපචාරාණාම්, මඞ්ගලක්‍රියාවන්ගේ; ආදිරචනා, පළමුවන ක්‍රියාව; අභවත්, වූ.

78. කෘතසංස්කාරාඃ, කරන්නලද ජාතකර්මාදි විධාන ඇත්තාවූ; ධාත්‍රීස්තන්‍යපායිනඃ, කිරිමවුන්ගේ කිරිබොන්නාවූ; තෙ කුමාරාඃ, ඒ කුමාරයෝ; අග්‍රජෙන ඉව, ජ්‍යෙෂ්ඨයකු මෙන් සිටියාවූ; පිතුඃ ආනන්දෙන සම්, පියහුගේ සන්තොෂය හා සමග; වවෘධිරෙ, වැඩුණාහුය. [කුමාරයන්ගේ වර්ධනයෙන් පියතෙම මහත් සතුටට පැමිණියේය යන අර්ථයි.]

79. තෙෂාම්, ඒ කුමරුවන්ගේ; සඛාභාවිකම්, සඛභාවයෙන් හටගත්තාවූ; සහජම්, සහජාතවූ; විනීතත්වම්, ශික්ෂිතබව; විනයකර්මණා, ශික්ෂාව කරණකොටගෙන; හවිර්භුජාම්, වහ්නීන්ගේ; සහජම්, සහජාතවූ; තෙජඃ, තෙජස; හවිෂා ඉව, ඝෘතාදි ද්‍රව්‍යයෙන් මෙන්; මුමූර්ෂිඡ, වැඩුණේය. [සඛභාවය සංස්කාරය යන දෙකින් විනීතවූහ යිසේයි.]

80. පරස්පරාවිරුඛාඃ, ඔවුනොවුන්ට අවිරුඬවූ; (සෞභ්‍රාත්‍රගුණවන්වූය යිසේයි.) තෙ, ඒ කුමරුවෝ; තත්, ප්‍රසිඬවූ; අනඝම්,

81. සමානෙ'පි හි සෞභ්රාත්‍රං යථොභෞ රාමලක්ෂ්මණෞ
තථා භරතශත්‍රුඝ්නෞ ප්‍රීත්‍යා මන්‍රුවං බභූවතුඃ.

82. තෙෂාං මයොර්මයොරෙක්‍යං බිභිදෙ න කදාචන
යථා වායුවිභාවඝ්‍රොඃතථා වඞ්ගසමුද්‍රයොඃ.

83. තෙ ප්‍රජානාං ප්‍රජානාථාඃතෙජසා ප්‍රශ්‍රයෙණ ච
මෘතා ජහ්‍රුර්නිදාඝානෙන ශ්‍යාමාභ්‍රා දිවසා ඉව.

නිදොෂවූ; රඝොඃ, රඝුරජහුගේ; කුලම්, වංශය; ඍතවඃ, (වසන් නාදි) ඍතූහු; දෙවාරණ්‍යම් ඉව, නන්දනවනය මෙන්; අලම්, අත්‍යර්ථයෙන්; උදෙයාතඝාමාසුඃ, බැබළවූහ. [ඝපත් සහොදරබව ඇත්තාහු වංශයම ආභරණ වැනි වෙත් යනු භාවයි.]

81. සෞභ්‍රාත්‍රම් ශොභනවූ සහොදරබව; සමානෙ අපි, [සතර දෙනහම] සමානව පවත්නා කල්හිදු; යථා, යම්සේ; උභෞ රාම ලක්ෂ්මණෞ, රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනා; ප්‍රීත්‍යා, ප්‍රීතියෙන්; මන්‍රුවං බභූවතුඃ, ශුවලෙක් වූවාහුද; තථා, එපරිද්දෙන්; භරත ශත්‍රුඝ්නෞ, භරතය ශත්‍රුඝ්නය යන දෙදෙනා; [ප්‍රීත්‍යා, ප්‍රීති යෙන්; මන්‍රුවං බභූවතුඃ, ශුවලෙක් වූහ]. [කිසිතැනෙක කිසිවක් හුගේ සෙනහස අධික වෙයි යනු භාවයි.]

82. තෙෂාම්, ඒ කුමරුන් සතරදෙනා අතුරෙහි; වයොඃ වයොඃ (රාමය-ලක්ෂ්මණය, භරතය-ශත්‍රුඝ්නය යන දෙදෙනක් දෙදෙ නක්හුගේ; යථා වායුවිභාවඝ්‍රොඃ, වාත වහනි දෙදෙනාගේ මෙන්ද; යථාවඞ්ගසමුද්‍රයොඃ, වඟු සමුද්‍ර දෙදෙනාගේ මෙන්ද; ඵෙක්‍යම්, ඵෙක මත්‍යය හෙවත් එකාධ්‍යාශය ඇතිබව; කදාචන, කිසිකලෙකත්; න බිභිදෙ, නොබිඳුණේය. [එකකාශ්‍රිතබවද සම්බානසුබදුඃඛත්වයද උපමා දෙකින් ක්‍රමයෙන් ලැබේ. වාතය තෙම වහනිය්‍රම සහජය සහකාරිය, වඞ්ගයා වැඩෙනකල සමුද්‍රයද වැඩෙයි වඞ්ගයා ක්ෂයවනකල සමුද්‍රයද ක්ෂය වේ.]

83. ප්‍රජානාථාඃ, ප්‍රජාධිපතිවූ; තෙ, ඒ කුමරුවෝ; තෙජසා, ප්‍රභාවයෙන්ද; ප්‍රශ්‍රයෙණ ච, විනයයෙන්ද; නිදාඝානෙන, ග්‍රීෂ්මාව සානයෙහි; ශ්‍යාමාභ්‍රාඃ, සම්වන් වලාකුළු ඇති [ඉතා ශීතොෂ්ණ යොවූ]; දිවසාඃ ඉව, දිනයන් මෙන්; ප්‍රජානාම්, සත්ත්වයන්ගේ; මෘතාඃ, සිත; ජහ්‍රුඃ, ග්‍රහණයකළහ.

84. ස චතුර්ණා බහෝර්ව්‍යස්තඃ ප්‍රසවඃ පෘථිවිපතේඃ
ධර්මාර්ථකාමමෝක්ෂාණාමවතාර ඉවාඞ්ගවාන්.

85. ගුණෛරාරාධයාමාසුස්තෙන ගුරුං ගුරුවත්සලාඃ
තමේව චතුරන්තෙශං රත්නෛනරිව මහාර්ණවාඃ.

86. සුරගජ ඉව දන්තෛඃ ඝීගන්දෙත්‍යාසිධාරෝ-
නීල ඉව පණබන්ධව්‍යක්තතායෝගෛරුපායෛඃ
හරිරිව යුගදීර්ඝෛර්දෝර්භිරංශෛශ්චතුර්භිඃ
පතිරවනිපතීනාං තෛශ්චකාශෙ චතුර්භිඃ.

ඉති ශ්‍රී රඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෝ
රාමාවතාරෝ නාම දශමඃ සර්ගඃ.

---

84. සඃ, ඒ; චතුර්ණා, සතර පරිද්දෙකින්; ව්‍යස්තඃ, බෙදුණාවූ; පෘථිවිපතේඃ, (දශරථ) රජහුගේ; ප්‍රසවඃ, සන්තානයන්තෙම් (පුත්‍ර සමූහය); අඞ්ගවාන්, මූර්තීමත්වූ; ධර්මාර්ථකාමමෝක්ෂාණාම්, ධර්ම්‍ය අර්ථය කාමය මෝක්ෂය යන චතුර්විධ සම්පත්තීන්ගේ; අවතාරඃ ඉව, සචරූපයක් මෙන්; බභෞ, බැබළී.

85. ගුරුවත්සලාඃ, පියහුකෙරෙහි භක්තිඇත්තාවූ; තෙ, ඒ කුමරුවෝ; ගුණෛඃ, (විනයාදි) ගුණයෙන්; ගුරුම්, පියවූ; චතුරන්තෙශම්, සතරදිග්නන්තයන්ට අධිපතිවූ; තම් එව, ඒ දශරථරජතුම; මහාර්ණවාඃ, චතුස්සාගරයෝ; රත්නෛඃ ඉව, රත්නයෙන් මෙන්; ආරාධයාමාසුඃ, සතුටුකළාහුය.

86. හරන්තෙදත්‍යාසිධාරෛඃ—හරන, බිඳිනාලද; දෛත්‍යාසිධාරෛඃ, අසුරයන්ගේ ඛඩ්ගධාරා ඇති; දන්තෛඃ, දළසතරින්; සුරගජඃ ඉව, ඓරාවතයා මෙන්ද; පණබන්ධව්‍යක්තතායෝගෛඃ—පණබඳ, ඵලසිද්ධියෙන්; ව්‍යක්තතායෝගෛඃ, අනුමිතප්‍රයෝග ඇති; උපායෛඃ, (සාමාදි) චතුරුපායයෙන්; නයඃ ඉව, නීතිය මෙන්ද; යුගදීර්ඝෛඃ, විය මෙන් දික්වූ; චතුර්භිඃ දෝර්භිඃ, බාහුසතරින්; හරිඃ ඉව, විෂ්ණුහු මෙන්ද; තදීයෛඃ, ඒ විෂ්ණුහු සම්බන්ධිවූ; අංශෛඃ, අංශභූතවූ; තෛඃ, ඒ [සතරපුතුන්] කරණකොටගෙන; අවනිපතීනාංපතිඃ, රාජරාජවූ (දශරථ) තෙම්; චකාශෙ, බැබළී.

කාලිදාසකෘතෙන, කාලිදාසමහාකවිහුගේ කෘතිවූ; ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ, ශ්‍රීමත් රඝුවංශනම් මහාකාව්‍යයෙහි; රාමාවතාරෝ නාම, රාමාවතාරයයි ප්‍රසිද්ධවූ; දශමඃ සර්ගඃ, දශවන සර්ගය තෙම; ඉති, මෙතෙකින් නිමියේයි.

එකාදශඃ සගීඃ.

1. කෞශිකෙන සකිල යඥියවරෙ
රාමමඩවරවිඝානඝානනෙ
කාඝපඤඣරමෙනඃ ඝාවිනස්
තෙජසාං හි න වයඃ සමීක්ෂ්‍යතෙ.

2. කාවශ්‍රලබධමපි ලබධවණීහාන්
කං දිදෙශ මුනයෙ සලක්ෂ්මණම්
අප්‍යසුප්‍රණයිනාං රඝොඃ කුලෙ
න ව්‍යහන්‍යත කදාචිදර්ථිනා.

---

1. කෞශිකෙන, (කුසිකවුනිහුගේ පුත්‍රවූ) විශ්වාමිත්‍ර මුනිහු විසින්; එත්‍ය, අභ්‍යාගමනඃ කොට හෙවත් වෙතට පැමිණ; සඃ ක්ෂිතීශ්වරඃ, ඒ දශරථරජතෙම; අඩවරවිඝාතඝානතයෙ, යාගයෙහි හටගත් උපද්‍රව නසනු පිණිස; කාඝපඤඣරං, බාලයන්ට සුදුසු වූ කවුඩුවන්ගේ පක්ෂවය වැනි කෙශරචනාව ධරන්නා වූ; (මුදුනැ ගිඛායැ යුසේසි.) රාමං, රාමකුමාරයා; ඝාවිතඃ කිල, ප්‍රාර්ථනා කරන ලද්දේමය; තෙජසාං, තෙජස්ඇත්තවුන්ගේ; වයඃ, වයස; න සමීක්ෂ්‍යතෙ, බලනු නොලැබේ; හි, ඒ එසේමැයි. බාල්‍යාදි වයස් පරීක්ෂාකිරීමෙන් ප්‍රයොජනයෙක් නැත්තේමයයි සේසි.

ඝාවිනඃ යන තන්හි ඒඛමීකවූ ඝාවා ධාතුහු කෙරෙන් අප්‍ර ධානකර්මයෙහි ක්ත‍ඃ යි.

මේ සඟීහයෙහි රඩොඛනා වෘත්තය යි. කියතලදමැ යි "රාතනරාවිහ රඩොඛනා ලගෞ"යි.

2. ලබධවණීහාක්, ලබනලද ප්‍රසිඩ්ඇති පණ්ඩිතයන් සේවනය කරනසුලු වූ; සඃ, ඒ රජතෙම; කාවශ්‍රලබධං අපි, දුකසේ ලබන ලද්දාවූද; සලක්ෂ්මණම්, ලක්ෂ්මණකුමාරයා සහිත වූ; තං, ඒ රාමකුමාරයා; මුනයෙ, මුනිහට; දිදෙශ, දැක්වී; ඒ එසේමැයි. අසුප්‍රණයිනාං අපි, ප්‍රාණයප්‍රාර්ථනා කරන්නවුන්ගේ ද; අර්ථිනා, ප්‍රාර්ථනාව; රඝොඃ කුලෙ, රඝුරජහුගේ කුලයෙහි; කදාචිත්, කිසි කලෙකත්; න ව්‍යහන්‍යත, නොනස්නාලදි; හෙවත් නිෂ්ඵල නොකරනාලදි.

3. යාවදුදිගතී පාර්ථිවක්ෂතයෝඃ
නිගීමාය පුරමාගීසංස්ක්‍රියාම්
තාවදඟු විදධෙ මරුත්සඛෛඃ
සා සපුෂ්පජලවර්ෂිගිසිතෛඃ.

4. තෞ නිදෙශකරණෝද්‍යතෞ පිතු-
ර්නම්‍රයෝර්න චරණයෝර් නිපෙතතුඃ
භූපතේරපි තයෝඃ ප්‍රවත්‍සතෝ-
නිම්‍රයෝරුපරි බාෂ්පබින්දවඃ.

5. තෞ පිතුර්නයනජේන වාරිණා
කිංචිදුක්ෂිතශිඛණ්ඩකාවුභෞ
ධන්විතෞ නමයිෂ්මණිඛ්ඣඣාවුභෞ
පෞරදෘෂ්ටිකෘතමාගීතොරණෞ.

යම්කෙනෙකුන් විසින් අර්පින්ට ප්‍රාණයෝ පවා පුදනු ලැබෙත් ද ඔවුන්ගේ පුත්‍රාදිත්‍යාගය විසමයජ්ඤ නො වෙයි යනු භාවයි.

3. පාර්ථිවඃ, පෘථිවීඤ්වරතෙම; යාවත්, යම්තාක්; තයෝඃ, ඒ රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනාගේ; නිගීමාය, නික්මීම පිණිස; පුරමාගී සංස්ක්‍රියාම්, ධූලිසංමාර්ජනගන්ධොදකසෙවනපුෂ්පොපහාරරූප පුරමාගීසංස්කරණය; ආදිශති, ආඥ කෙරේද; තාවත්, ඒතාක්, මරුත්සඛෛඃ, වාතය සහායකොට ඇත්තා වූ; සපුෂ්පජලවර්ෂිගිසිතෛඃ, පුෂ්පසහිත ජලයන් වර්ෂණය කරන්නා වූ; ඝනෛඃ, මෙඝයන් විසින්; සා, ඒ පුරමාගීසංස්ක්‍රියාතොමෝ; ආඝු, වහා; විදධෙ, කරනලදී.

4. නිදෙශකරණෝද්‍යතෞ, පියරජහුගේ ආඥව කිරීමෙහි උත්සාහවත්වූ; ධන්විතෞ, ධනුර්ධරවූ; තෞ, ඒ කුමාර දෙදෙනා; පිතුඃ, පියාණන්ගේ; චරණයෝඃ, චරණයුග්මයෙහි; නිපෙතතුඃ, වැටුණාහුය හෙවත් ප්‍රණාමය කළාහුය; භූපතේඃ අපි, රජහුගේද; බාෂ්පබින්දවඃ, කඳුළුඵාරුවෝ; ප්‍රවත්‍සතොඃ, ප්‍රවාසය කරනුකැමති වූ; නම්‍රයෝඃ, එහෙසින්ම ප්‍රණතවූ; තයෝඃ උපරි, ඒ කුමරුවන් දෙදෙනාගේ මත්තෙහි; නිපෙතතුඃ, වැටුණාහුය.

5. පිතුඃ, පියවූ දශරථරජහුගේ; නයනජේන වාරිණා, නෙත්‍ර ජන්ගි හටගත් ජලයෙන් හෙවත් කඳුළෙන්; කිඤ්චිදුක්ෂිතශිඛණ්ඩකෞ, මදක් ඉසිනලද ශිඛාඇත්තාවූ; ධන්විතෞ, ධනුර්ධරවූ; තෞ උභෞ, ඒ දෙදෙනා; පෞරදෘෂ්ටිකෘතමාගීතොරණෞ, පුරවාසීන්ගේ නෙත්‍රදෘෂ්ටියෙන් කරනලද මාගීතොරණයන් ඇත්තාහු; තං, ඒ ඍෂිහු; අන්‍වගච්ඡතාං, අනුගමනය කළාහුය.

6. ලක්ෂ්මණානුචරමේව රාඝවං
නෙතුමේචිදෘඞ්ගිරිතාසෞ නෘපඃ
ආශිෂං ප්‍රයුයුජේ න වාහිනීං
සා හි රක්ෂණවිධෞ තයෝඃ ක්ෂමා.

7. මාතෘවගීවරණසපෘශෞ මුනේඃ
නෞ ප්‍රපද්‍ය පදවීං මහෞජසඃ
රෙජතුර්ගතිවශාත් ප්‍රවර්තිනෞ
හාඞ්කාරස්‍ය මධ්‍යමාඛවාඛිව.

8. විවිලොලභුජයොඃ ඝනයොගිතං
ශෛශවාච්චපලමප්‍යශොභත
නොඝදෘගම ඉවොඛ්‍යගිද්‍යයෝ-
නාමධෙයසදෘශං විචෙෂ්ටිතම්.

---

6. සඃ, මුනිතෙමේ; ලක්ෂ්මණානුචරං, ලක්ෂ්මණකුමාරයා පමණක් අනුචරකොට ඇත්තාවූ; රාඝවං එව, රඝුවංශිකවූ ඒ රාම කුමාරයාම; නෙතුං, පමුණුවන්ට; ඒවඡත් ඉති, කැමැතිවිය යන හෙතුවෙන්; අසෞ නෘපඃ, මේ රජතෙම; ආශිෂං, ආශීර්වාදය; ප්‍රයුයුජේ, යෙදී; වාහිනීං, යුධසෙනාව; න ප්‍රයුයුජේ, නො යෙදී; හෙවත් නො මෙහෙයවී; හි, යම්හෙයකින්; සා, ඒ ආශිර්වාදය; තයෝඃ, ඒ දෙකුමරුවන්ගේ; රක්ෂණවිධෞ, ආරක්ෂාවෙහි; ක්ෂමා, සමර්ථවන්නී ද එහෙයිනි.

7. මාතෘවගීවරණසපෘශෞ, මාතෘවගීයාගේ චරණස්පර්ශ කළාවූ; හෙවත් කරනලද මාතෘවගීනමස්කාර ඇත්තාවූ; නෞ, ඒ රාමලක්ෂ්මණ කුමාර ද්වයයා; මහෞජසඃ, මහත් තෙජස් ඇත්තාවූ; මුනේඃ, මුනිහුගේ; පදවීං, පදවියට; ප්‍රපද්‍ය, පැමිණ; මහෞජසඃ, මහත් තෙජස්ඇති සූර්‍යයාගේ; ගතිවශාත්, ගමන්වශයෙන් හෙවත් මෙෂාදි රාශීන් සංක්‍රමණය කිරීමේ අනුසාරයෙන්; ප්‍රවර්තිනෞ, පවත්නාවූ; මධ්‍යමාඛවෞ ඉව, බක් වෙසක් දෙමස මෙන්; රෙජතුඃ, විරාජමානවූහ.

රෙජතුඃ යන තන්හි **එණාච සපනාභාම්**6·4·125 යන සූත්‍රයෙහි රාජෘධාතුහට විකල්පයෙන් වූ එව අභ්‍යාසලොපයොයි.

8. විවිලොලභුජයොඃ, රළු මෙන් චඤ්චලවූ බාහුඇති; තයොඃ, ඒ කුමාරයන් දෙදෙනාගේ; චපලම් අපි, චඤ්චල වූ ද; ගතං, ගතිය; ශෛශවාත්, ශිශුභාවය හෙතුකොටගෙන; අශොභත, හෙබී; කුමක් මෙන් ද යත්? නොඝදෘගමෙ, වර්ෂාකාලයෙහි;

9. තෞ බලාතිබලයෝඃ ප්‍රභාවතෝ
විද්‍යයෝඃ පථි මුනිප්‍රදිෂ්ටයෝඃ
මමලතුර් න මණිකුට්ටිමොචිතෞ
මාතෘපාශ්වපරිවර්තිනාවිව.

10. පූර්වවෘත්තකපිතෘතෝඃ පුරාවිදඃ
සානුජඃ පිතෘසඛස්‍ය රාඝවඃ
උහ්‍යමාන ඉව වාහනොචිතඃ
පාදචාරමපි න ව්‍යභාවයත්.

උඛ්‍යභිද්‍යයෝඃ, උඛ්‍යභිද් නම්වූ දියඉවතලන ඉවුරුබිඳින ගඬහා විශෙෂයන්ගේ; නාමධෙයසදෘශං, නාමයන්ට සමානවූ; විවෙෂ්ටි නම් ඉව, ක්‍රියාවිශෙෂය මෙනි.

9. මණිකුට්ටිමොචිතෞ, මැණික් අල්ලනලද භූමියෙහි සඤ්චාරයට සුදුසුවූ; තෞ, ඒ කුමාර දෙදෙනා; මුනිප්‍රදිෂ්ටයෝඃ, විශ්වාමිත්‍ර මුනිහු විසින් දක්වනලද; බලාතිබලයෝඃ, බල අතිබල යන නම් ඇත්තාවූ; විද්‍යයෝඃ, විද්‍යා දෙදෙනාගේ (මන්ත්‍ර දෙදෙනාගේ); ප්‍රභාවතඃ, අනුභාවය හෙතුකොටගෙන; මාතෘපාශ්වපරිවර්තිනී තෞ ඉව, මැණියන්ගේ සමීපයෙහි පවත්නාවුන් මෙන්; පථි, මාගීයෙහි; න මමලතුඃ, ඵලාන නො වූහ.

මෙහි ලා රාමායණශ්ලොකය මෙසේයි:-

"ක්ෂුත්පිපාසෙ න තෙ රාම භවිෂ්‍යෙතෙ නරොත්තම
බලාමතිබලාඤ්චෙව පඨතඃ පථි රාඝව"-යනුයි.

10. වාහනොචිතඃ, වාහනයන්ට සුදුසුවූ; සානුජඃ, සහොදරයා සහිතවූ; රාඝවඃ, රාමකුමාරතෙම; පුරාවිදඃ, පූර්වවෘත්තාන්තයන් දන්නාවූ; පිතෘසඛස්‍ය, පියමහරජු යහළුවූ මුනිහුගේ; පූර්වවෘත්තකථිතෘතෝඃ, පුරාතන්‍යප්‍රවෘත්තකථාවෙන්; උහ්‍යමානඃ ඉව, වාහනයෙන් පමුණුවනුලබන්නකු මෙන්; පාදචාරං අපි, පා ගමනද; න ව්‍යභාවයත්, නො දත්තේය-විශ්වාමිත්‍ර මුනිහු විසින් කියනලද කථාශ්‍රවණයෙහි වෙසෙසින් තත්පරවූ ඒ රාම ලක්ෂ්මණ කුමාර දෙදෙනා ඉක්මවූ මාගීය මෙපමණයයි අවබොධ නොහළෝයි.

උහ්‍යමානඃ යන මෙහි වහ=ප්‍රාපණෙ යන ධාතුහු කෙරෙන් කර්මයෙහි **ශානච්** ප්‍රත්‍යයයි.

11. තෞ සරාංසි රසවද්භිරම්බුභිඃ
කූජිතෛඃ ශ්‍රුතිසුඛෛඃ පතත්‍රිණාඃ
වායවඃ සුරභිපුෂ්පරේණුභිශ්-
ඡායයා ච ජලදඃ සිෂේවිරේ

12. නාමහාං තමලශොභිනාං තථා
ශාඛිනාම න පරිශ්‍රමවර්ජිදම්
දර්ශනෙන ලභුනා තථා තයොඃ
ප්‍රීතිමාපුරුභයොඃපපේදිරෙ.

13. සථාණුදර්ඛවපුෂඤ්චපොවනං
ප්‍රාප්‍ය දාශරථිරාතතකාම්මුකඃ
විග්‍රහෙණ මදනස්‍ය චාරුණා
සොඃභවත් ප්‍රතිනිධිර් න කර්මණා.

---

11. සරාංසි, විල්හු; රසවද්භිඃ, මධුරවූ; අම්බුභිඃ, ජලයෙන්; තෞ, ඒ රාමලක්ෂ්මණ දෙදෙනා; සිෂේවිරෙ, සෙවනය කළාහුය; පතත්‍රිණඃ, පක්ෂීහු; ශ්‍රුතිසුඛෛඃ, කනට මිහිරිවූ; කූජිතෛඃ, නාදයෙන්; සිෂේවිරෙ, සෙවනය කළාහුය; වායවඃ, වාතයෝ; සුරභි, සුවඳැති; පුෂ්පරේණුභිඃ, මල්රෙණුයෙන්ද; ජලදඃ, මෙඝයෝ; ඡායයා ච, සෙවණැල්ලෙන්ද; සිෂේවිරෙ, සෙවනය කළාහුය.

12. තපස්විනඃ, තපස්වීහු; ලඝුනා, ඉක්මවූ; තයොඃ උභයොඃ, ඒ කුමරුවන් දෙදෙනාගේ: දර්ශනෙන, දැකීමෙන්; යථා, යම්සේ; ප්‍රීතිං, ප්‍රීතියට; ආපුඃ, පැමිණියාහුද; තථා, එසේ; කමලශොභිනාම්, පද්මයන්ගෙන් ශොභනවූ; අම්භසාං, ජලයන්ගේ (දැකීමෙන්ද); න, (ප්‍රීතියට) නොපැමිණියාහුය; පරිශ්‍රමවර්ජිදං, වීඩා දුරුකරන්නාවූ; ශාඛිනාං, වෘක්ෂයන්ගේ; දර්ශනෙන ච, දැකීමෙන් ද; ප්‍රීතිං, ප්‍රීතියට; න ආපුඃ, නොපැමිණියාහුය.

නපඃසහස්‍රාභ්‍යාං වින්නිනි[5·2·102] යන්නෙන් **විනි**ප්‍රත්‍යය ව **නපස්වින්** යනු සිඩයි.

13. ආතතකාම්මුකඃ, ගන්නාලද දුනු ඇත්තාවූ හෙවත් ධනුර්ධරවූ; දාශරථිඃ, දශරථරජහුගේ පුත්‍රවූ; සඃ, ඒ රාමකුමාරතෙමේ; තපොවනං, තපොවනයට; ප්‍රාප්‍ය, පැමිණ; සථාණුදර්ඛවපුෂඃ, මෙහෙසුරු විසින් දවනලද ශරීරඇති; මදනස්‍ය, අනඞ්ගයාගේ; චාරුණා, මනොඥ වූ; විග්‍රහෙණ, ශරීරයෙන්; ප්‍රතිනිධිඃ අභවත්, සදෘශවූයේය; කර්මණා, ක්‍රියාගෙන්; න, සදෘශ නො වී-ශරීරයෙන් මදනතුල්‍යයයි ලක්ෂ්‍ය කළේ.

14. නෞ සුකෙතුසුතයා බිලිකෘතෙ
කෞශිකාවිදිතශාපයා පති
නින්‍යතුඃ සඨලනිවෙශිතාටනී
ලීලයෙව ධනුෂී අධිජ්‍යතාම්.

15. ජ්‍යානිනාදමථ ගෘහ්ණති තයොඃ
ප්‍රාදුරාස බහුලක්ෂපාශවිඃ
තාඩකා වලකපාලකුණ්ඩලා
කාලිකෙව නිවිඩා බලාකිනි.

16. තීව්‍රවෙගධුනමාගිවෘක්ෂයා
ප්‍රෙතචීවරවසා සඨොග්‍රයා
අභ්‍යභාවි හරනාග්‍රජස්තයා
වාක්‍යයෙව පිතෘකානනොත්ථයා.

---

14. කෞශිකාත්, කෞශිකවංශයෙහි වූ විශ්වාමිත්‍රමුනිහු කෙරෙන්; විදිතශාපයා, දන්නාලද ශාපඇති; සුකෙතුසුතයා, සුකෙතු පුත්‍රිවූ තාඩකාව විසින්; බිලිකෘතෙ, අප්‍රහතස්ථාන කරනලද හෙවත් නසනලද; පති, මාගීයෙහි; තෞ, ඒ රාම ලක්ෂ්මණ කුමාර දෙදෙනා; සඨලනිවෙශිතාටනී, පොළවෙහි පිහිටුවනලද දුනු කෙළවරඇත්තෝ; ලීලයා එව, විලාස සහිතවම; ධනුෂී, දුනු දෙදෙන; අධිජ්‍යතාම්, අධිකෘත දුනුදිය ඇතිබවට; නින්‍යතුඃ, පැමිණවූහ.

කෞශිකාත් යන මෙහි ආඛ්‍යානොපයොගෙ යන්නෙන් පවමියි.

-ධනුෂී-අධිජ්‍යතාම්- යනු ණීඤ් ධාතුහුගේ කර්මවයයි.

15. අථ, ඉත්ථම්භූතයෙන්; තයොඃ, ඒ දෙදෙනාගේ; ජ්‍යානිනාදං, දුනුදියහඬ; ගෘහ්ණතී, ගන්නාවූ හෙවත් දන්නාවූ (අසන්නාවූ); බහුලක්ෂපාශවිඃ, කෘෂ්ණපක්ෂයෙහි රාත්‍රියට සමාන වර්ණ ඇත්තාවූ; වලකපාලකුණ්ඩලා, වක්‍රවල වූ කපාල නමැති කුණ්ඩලාභරණඇති; තාඩකා, රාක්ෂසීතොමෝ: නිවිඩා, සාන්‍ද්‍රවූ; බලාකිනී, බලාකාවන් ඇති; කාලිකා ඉව, මෙඝාවලියක් මෙන්; ප්‍රාදුරාස, පහළ වී.

16. තීව්‍රවෙගධුත, තියුණුවෙගයෙන් කම්පාකරනලද; මාගී වෘක්ෂයා, මාගීයෙහි වූ වෘක්ෂයන් ඇති; ප්‍රෙතචීවරවසා, මළවුන්ගේ වස්ත්‍රපරිධානය කරන්නාවූ; සඨොග්‍රයා, සිංහනාදයට සමාන උග්‍රනාද ඇත්තාවූ; පිතෘකානනොත්ථයා, සොහොනෙන්

17. උද්‌යතෛකභුජශෂ්ටිමායතීං
ශ්‍රොණීලම්බිපුරුෂාන්ත්‍රමෙඛලාම්
තාං විලොක්‍ය වනිතාවධෙ ඝෘණාං
පත්‍රිණා සහ මුමොච රඝවඃ.

18. යවමකාර චිවරං ශිලාඝනෙ
නාඩකොරසි ස රාමසායකඃ
අප්‍රවිෂ්ටවිෂයස්‍ය රක්ෂසාං
මාරතාමගමදනනඝස්‍ය නත්.

නැංගාවූ; වාත්‍යයා ඉව, වාතසමූහය වැනි වූ; තයා, ඒ රාක්ෂසිය විසින්; භරතාග්‍රජඃ, භරතකුමරුගේ ජ්‍යෙෂ්ඨභ්‍රාතෘ වූ රාමතෙම; අභ්‍යභාවි, අභිභවනය කරනලද්දේය.

[අතිශයින් වෙගවත්වූද භයානකවූද සුකෙතු යක්ෂයාගේ පුත්‍රී වූ රාක්ෂසීතොමෝ රාමකුමාරයා ඉදිරියට පැමිණියාය යනු භාවයි.]

17. උද්‌යතෛකභුජයෂ්ටිං, ඔසවාගන්නාලද අසහාය බාහුවම යෂ්ටිකොට ඇති; ආයතීං, ඉදිරියට එන්නාවූ; ශ්‍රොණීලම්බිපුරුෂාන්ත්‍රමෙඛලාම්—ශ්‍රොණීලම්බි, කටිප්‍රදෙශයෙහි එල්බෙන; පුරුෂාන්ත්‍ර, පුරුෂයන්ගේ අතුණුම; මෙඛලාම්, මෙවුල්දම් සොට ඇති; තාං, ඒ රාක්ෂසිය; විලොක්‍ය, බලා; රාඝවඃ, රඝුරාජවංශයෙහි වූ රාමකුමාරතෙම; වනිතාවධෙ, ස්ත්‍රීන් මැරීමෙහි; ඝෘණාං, පිළිකුල හෝ කරුණාව; පත්‍රිණා සහ, ඊය හා සමඟ; මුමොච, හැරියේය.

රාමකුමාරතෙමේ තමා මැරීමට පැමිණි රාක්ෂසියට විද්දේය යන අභිප්‍රායයි.

වධොද්‍යතයන් නැසීමෙහි නිදොස්බැව් මනුෂ්‍ය විසින් කියන ලදමැයි:-

"ආතතායිනමායාන්තං හන්‍යාදෙවාවිචාරයන්
ජිඝාංසන්තං ජිඝාංසීයාන්න තෙන බ්‍රහ්මහා භවෙත්
නාතතායිවධෙ දොෂො හන්තුර්භවති කාමචාර"යි.

18. සඃ රාමසායකඃ, ඒ රාමකුමාරයාගේ ඊතලය; ශිලාඝනෙ, පළිතයක් මෙන් ඝනවූ; තාඩකොරසි, තාඩකා නම් රාක්ෂසියගේ වක්ෂඃස්ථලයෙහි; යද්විවරං, යම් සිදුරක්; චකාර, කෙළේද; තත්, ඒ විවරය තෙමේ; රක්ෂසාං, රකුසන්ගේ; අප්‍රවිෂ්ටවිෂයස්‍ය, ප්‍රවිෂ්ට නොවූ රසොදෙශඇති; අන්තකස්‍ය, යමයාගේ; චාරතාං, දෙර බවට; අගමත්, ගියේය. මේ ප්‍රථම රාක්ෂසමරණයයි සැලකියයුතුයි.

19. වාණාභිනත්තහෘදයා නිපෙතුෂී
සා සඛ්‍යානනභුවං න කෙවලාම්
විෂ්ටපත්‍රයපරාජයක්ෂමිරං
රාවණශ්‍රියමපි ව්‍යකම්පයත්.

20. රාමමන්මථශරෙණ තාඩිතා
දූඃසහෙන හෘදයෙ නිශාවරී
ගන්ධවද්රුධිරචන්දනොක්ෂිතා
ජීවිතෙශවසතිං ජගාම සා.

21. නෛර්ඍතන්ඍතමථ මන්ත්‍රවත්මුනෙඃ
ප්‍රාපදන්ත්‍රමවදන්නතොෂිතාත්
ජ්‍යාතිරිඞ්ගනිපාති හාස්කරාත්
සූශ්‍යකානන ඉව තාඩකාවනඃ.

අප්‍රවිෂ්ටවිෂයස්‍ය යන මෙහි සාපෙක්ෂත්වය ඇතිකල්හිදු ගමක ඛ.වින් සමාස වී.

"විෂයඃ ස්‍යාදිඳ්‍රියාර්ථේ දෙශෙ ජනපදෙ'පි ච"
යනු විශ්වමසි.

19. වාණභින්නහෘදයා, ඊතලයෙන් භින්න වූ හෘදය ඇති; නිපෙතුෂී, වැටුණාවූ; සා, ඒ රාක්ෂසිතොමෝ; කෙවලාම් සඛ්‍යාන නභුවං, සඛියාරණ්‍යභූමිය පමණක්; න ව්‍යකම්පයත්, කම්පා නොකළාය; කිනම්, වැළී එසෙක්ඇති, විෂ්ටපත්‍රයපරාජයසම්පිරුං, තුන්ලොව පැරදවීමෙන් සම්පූර්ණවූ; රාවණශ්‍රියං අපි, රාවණයාගේ සම්පත්තියද; ව්‍යකම්පයත්, කම්පාකළාය.

20. සා නිශාවරී, ඒ රාක්ෂසිතොමෝ නොහොත් අභිසාරිකා තොමෝ; දූඃසහෙන, ඉවසන්ට නොහැකිවූ; රාමමන්මථ ශරෙණ, රාමාභිධයාගේ ශරයෙන් නොහොත් සිත්කළුවූ අභිධයාගේ ශරයෙන්; හෘදයෙ, වක්ෂඃස්ථලයෙහි නොහොත් ළෙහි; තාඩිතා, විදුනාලද්දී; ගන්ධවත්, දුගඳ ඇතිවූ; රුධිරවන්දනොක්ෂිතා, රුධිර නමැති චන්දනයෙන් ආලෙප කරනලද්දී නොහොත් සුගන්ධවූ කොකුම්සඳුනෙන් ආලෙපකරනලද්දී; ජීවිතෙශවසතිං, යම භවනයට නොහොත් ප්‍රාණෙශ්වරභවනයට; ජගාම, ගියාය.

21. අථ, අනතුරුව; තාඩකාවනඃ, තාඩකාරාක්ෂසියගේ මරුතෙමේ හෙවත් රාමකුමාරතෙමෙ; අවදන්තොෂිතාත්, පරාක්‍රමයෙන් සන්තුෂ්ටියට පැමිණියාවූ; මුනෙඃ, මුනිහු කෙරෙන්; නෛර්ඍත ඍඃ, රාක්ෂසයන් මරන්නාවූ; මන්ත්‍රවත්, මන්ත්‍රයුක්තවූ; අස්ත්‍රං,

22. වාමනාශ්‍රමපදං තතඃ පරං
පාවනං ශ්‍රැතමෘෂේරුපෙයිවාන්
උනමන්නාඃ ප්‍රථමජන්මවෙෂ්ටිතා
න්‍යඃඝ්මරන්තනපි බහුව ඝ්‍යඃවඃ.

23. ආසසාද මුනිරාත්මනඃ තනඃ
ශිෂ්‍යවර්ගපරිකල්පිතාගීඃම්
බබ්ධපල්ලවපුටාඤ්ජලිද්‍රැමං
දර්ශනොන්මුඛමෘගං තපොවනම්.

ආයුධය; සුයඥීකානනඃ, සුයඥීකාන්ත නම් මාණික්‍යවිශෙෂයතෙම; භාසකරුත්, සුයඥීයා කෙරෙන්; ඉඤ්ඛිනිපානි, දර දවන්නාවූ; ජ්‍යොතිඃ ෂ්ව, වහ්නිය මෙන්; ප්‍රාපත්, පැමිණියේය.

සුයඥීකාන්තමාණික්‍යය හිරුගෙන් ගිනි ලබන්නාක් මෙන් රාමතෙමේ මුනිහු කෙරෙන් රකුසන් නසන මන්ත්‍රවත් ආයුධය ලැබියයි සේසි.

22. තතඃ පරං, එයින් මතු; ඝ්‍යඃවඃ, රාමකුමාරතෙමේ; ඍෂේඃ, මුනිහු කෙරෙන්; ශ්‍රැතං, අසනලද; පාවනං, පවිත්‍රවූ; වාමනාශ්‍රම පදං, වාමනයාගේ හෙවත් සවපූජාවතාරවිශෙෂයාගේ අසපුවට; උපෙයිවාන්, එළැඹියේ; ප්‍රථමජන්මවෙෂ්ටිතානි, (තමාගේ) පූර්ව ජාතියෙහි ක්‍රියාවිශෙෂයන්; අස්මරන් අපි, සිහි නො කරන්නේ නමුදු; උනමන්නාඃ බහුව, උතාවළිවූහු වූයේය.

අස්මරන් යනු රාම වාමන දෙදෙනාගේ අභෙදත්වයෙන් සමරණයොග්‍ය නොවූ රාමායත්තඅඥානාවතාරත්වයෙන් වූ සංස්කාර දුර්ලභත්වයෙන යනු අභිප්‍රායයි.

23. තතඃ,ඉක්බිත්තෙන්;මුනිඃ, විශ්වාමිත්‍රමුනිතෙමේ; ශිෂ්‍යවර්ගී, ශිෂ්‍යසමූහයා විසින්; පරිකල්පිත, සරසනලද; අභිණම්, පූජා විශෙෂ ඇත්තාවූ; බබ්, බඳනාලද; පල්ලවපුට, පලුපත්පුටතමැති; අඤ්ජලි, ඇදිලි ඇති; ද්‍රැමම්, ගැවසීගත් වෘක්ෂඇත්තාවූ; දර්ශනොන්මුඛමෘගං, මුනිවරයන් දැකීමෙහි උඩුකුරු කරනලද මුහුණු සුත් මෘගයන් ඇත්තාවූ; ආතමනඃ, තමාගේ; තපොවනම්,තපොවනයට; ආසසාද, පැමිණියේය.

මේ විශෙෂණත්‍රයෙන් අනිපිසත්කාරය තාවජ්ජීව්‍යය හෙවත් නියත තත්ස්වභාවය ව්‍යනයඟානතිය යන මොහු සූචිතයි.

24. තත්‍ර දීක්ෂිතමාශ්‍රමං රරක්ෂතු-
ර්භගවතෝ දශරථාත්මජෝ ශරෙෑ
ලෝකමඞ්ගතමසාන් ක්‍රමොදිතෝ
රශ්මිභිඃ ශශිදිවාකරාවිව.

25. විඝ්න්‍ය වෙදිමථ රක්තබින්දුභි-
ර්බ්‍රුඤ්ජීවපෘථුභිඃ ප්‍රදූෂිතාම්
සම්භ්‍රමෝ'නවදපොඞ්ගතශ්‍රියා
මෘත්විජං ච්‍යුතවිකඞ්කතස්‍රුචාම්.

26. උන්මුඛඃ සපදි ලක්ෂ්මණාග්‍රජෝ
භාණමාශ්‍රයමුඛාන් සමුඛරන්
රක්ෂසාං බලමපශ්‍යදම්බරෙ
ගාධ්‍රපක්ෂපවනෙරිතධ්වජම්.

---

24. තත්‍ර, ඒ තපොවනයෙහි; දශරථාත්මජෙෑ, දශරථරජහුගේ පුත්‍රවූ රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනා; දීක්ෂිතං, ආරම්භ කරනලද යාග ඇති; සෘෂිං, මුනිහු; ශරෙෑ, ශරයන් කරණකොටගෙන; විඝ්නතඃ, උපද්‍රවයන්ගෙන්; ක්‍රමොදිතෙෑ, ක්‍රමයෙන් රාත්‍රිඳිවාවශයෙන් පහළවූ; ශශිදිවාකරෙෑ, චන්ද්‍රසූර්‍ය්‍ය දෙදෙනා; රශ්මිභිඃ, රශ්මීන් කරණකොටගෙන; අඞ්ගතමසාත්, ගාඪාඞ්කාරයෙන්; ලෝකං ඉව, ලොකය මෙන්; රරක්ෂතුඃ, රක්ෂාකළාහුය.

රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙන විශ්වාමිත්‍රමුනිහු රක්ෂාකිරීමෙහි යෙදුණාහුය යනුයි.

25. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; බ්‍රුඤ්ජීවපෘථුභිඃ, බදුවදමල් මෙන් මහත්වූ; රක්තබින්දුභිඃ, ලේබිඳුයෙන්; ප්‍රදූෂිතාන්, අපවිත්‍ර කරනලද්දාවූ; වෙදිං, යාගය සඳහා පරිසකෘතභූමිය; විඝ්න්‍ය, බලා; අපොඞ්කමීණාම්, හරනලද ව්‍යක්තවූ යාගව්‍යාපාර ඇති; ච්‍යුත විකඞ්කතස්‍රුචාම්, මුදනලද ඛදිරමය යඥපාත්‍රවිශෙෂ ඇති; සෘත්විජාං, යාග කරන්නන්ගේ; සම්භ්‍රමඃ අභවත්, (බියෙන් හටගත්) කැලඹීමෙක් විය.

26. සපදි, එසොඹෙහි; උන්මුඛඃ, උඩුකුරුමුවඇති; ලක්ෂ්මණාග්‍රජඃ, ලක්ෂ්මණකුමාරයාගේ ජ්‍යෙෂ්ඨභ්‍රාතෘවූ රාමකුමාරතෙම; වාණං, ඊතලය; ආශ්‍රයමුඛාත්, භියවුරුමුඛයෙන්; සමුඛරන්, උදුරන්නේ; අම්බරෙ, අහසෙහි; ගාධ්‍රපක්ෂපවනෙරිතධ්වජම්, ගිජුලිහිණියන්ගේ පියාපත් සම්බන්ධ මාරුතයෙන් කම්පාකරනලද ධ්වජ ඇති; රක්ෂසාං, රකුසන්ගේ; බලම්, සෙනාව; අපශ්‍යත්, බැලී.

27. තත්‍ර යාවධිපතිර් මවවිෂාං
නෞ ශරව්‍යමකරෝත් ස නෙනෙරන්
කිං මහොරගවිසර්පිවික්‍රමෝ
රාජිලෙෂු ගරුඩඃ ප්‍රවර්තතෙ.

28. සෝ'සත්‍රමුග්‍රජවමඤ්ජසොධිදඃ
සන්දධෙ ධනුෂි වායුදෙවතම්
තෙන ශෛලගුරුමප්‍යපාහරත්
පාණ්ඩුපත්‍රමිව තාඩකාසුතඃ.

29. යඃ සුබාහුරිති රාක්ෂසෝ'පරඃ
සන්නතන්ත්‍ර විසසර්ජ මායයා
තං ක්ෂුරප්‍රශකලීකෘතං කෘති
පත්‍රිණාං ව්‍යහරද්ගුහාමුඛෙ.

මෙය රකුසන්ට අනිෂ්ටනිමිත්තකැයි සූචිතයි එය ශකුනාණ්ඩ වියෙහි මෙසේ කියනලදි:-

"ආසන්නාමෘත්‍යාර්තිකෘතෙ වරත්‍රි
ගෘධ්‍රාදයොමූර්ධ්නි ගෘහොඩ්ඩවහාගෙ" යනුයි.

27. සඃ, ඒ රාමකුමාරතෙම; තත්‍ර, ඒ රාක්ෂසසෙනායෙහි; මඛ්‍රිෂාං, යාගශත්‍රැන්ගේ; යෞ, යම් දෙදෙනෙක්; අධිපතී, ප්‍රධානයෝ වෙද්ද; තෞ, ඒ සුබාහු මාරීච දෙදෙන; ශරව්‍යං අකරොත්, ලක්ෂ්‍ය කෙළේය; න ඉතරාන්, අන්‍යයන් ලක්ෂ්‍ය නොකෙළේය; (ඒ එසේමැයි); මහොරගවිසර්පිවික්‍රමඃ, මහනාගයා කෙරෙහි පතුරුවනලද වික්‍රම ඇති; ගරුඩඃ, ගුරුළුතෙම; රාජිලෙෂු, ජලයෙහි වූ ඩිණ්ඩිහසකියන් කෙරෙහි; ප්‍රවර්තතෙ කිං, පවතිද? නො පවතිය යහ අවුයි.

28. අසත්‍ර කොවිදඃ, ආයුධශිල්පයෙහි දක්ෂ වූ; සඃ, ඒ රාමතෙම; උග්‍රජවම්, තියුණුවෙග ඇති; වායුදෙවතම්, වාතය දෙවිකොට ඇති; අස්ත්‍රං, ආයුධය; ධනුෂි, දුන්නෙහි; සන්දධෙ, පිහිටුවී; තෙන, ඒ ආයුධයෙන්; ශෛලගුරුං අපි, පර්වතයක් මෙන් මහත්වූද; තාඩකාසුතම්, තාඩකා නම් රකුසියගෙ පුත්‍ර වූ මාරීචයා; පාණ්ඩුපත්‍රං ඉව, පඬුවන්පතක් මෙන්; අපාතයත්, හෙළී.

29. සුබාහුඃ ඉති, සුබාහුයයි ප්‍රසිඬ වූ; යඃ අපරඃ රාක්ෂසඃ, යම් අන් රකුසෙක්; තත්‍ර තත්‍ර, ඒ ඒ තන්හි, මායයා, මායාවෙන්; විසසර්ජ, හැසුරුණේද; ක්ෂුරප්‍රශකලීකෘතං, ඊයෙන් කැබලිකරන්ලද; තං, ඒ සුබාහු නම් රකුසා; කෘති, දක්ෂවූ රාමකුමාරතෙමේ; ආශුමාත්, අසපුවෙන්; බහිඃ, පිටත; පත්‍රිණාං, පක්ෂීන්ට; ව්‍යහරත්, බෙදූ දුන්නේය.

30. ඉත්‍යපාඝනමඛවිඝ්නයොඝනයොඃ
සංශ්‍රුතීනමභිනන්ද්‍ය වික්‍රමම්
ඝාත්විජඃ කුලපතේර්යථාක්‍රමං
වාග්‍යතස්‍ය නිරවර්තයන් ක්‍රියාඃ.

31. තෞ ප්‍රණාමවලඝාඝපක්ෂකෞ
භ්‍රාතරාවවඝාඨාපලුතෝ මුනිඃ
ආශිෂාමනුපදං සමස්පෘශද්
දර්භපාවිතතලේන පාණිනා.

32. තං න්‍යමන්ත්‍රයත සම්භෘතක්‍රතු–
මේපිලඃ ස මිථිලාං ව්‍රජන් වශී
රාඝවාවපි නිනාය බිභ්‍රතෞ
තඩ්නුඃ ශ්‍රවණජං කුතූහලම්.

---

30. ඉති, මේසේ; අපාඝනම ඛවිඝ්නයොඃ, පහකරන්නලද යාගය නන්තරය ඇති; තයොඃ, ඒ රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනාගේ; සංශ්‍රුතීනං, යුඛය පිළිබඳවූ; වික්‍රමං, වික්‍රමයක; අභිනන්ද්‍ය, සතුටු වැ; ඝාත්විජඃ, යාඥිකපුරෝහිත්යෝ; වාග්‍යතස්‍ය, වචනයෙහි සංයම ඇත්තාවූ; කුලපතේඃ, කුලාධිපති මුනිහුගේ; ක්‍රියාඃ, යාගක්‍රියාවන්; යථාක්‍රමම්, පිළිවෙළින්; නිරවර්තයන්, නිෂ්පාදනය කළෝයි.

කුලපති නම්:–

"මුනීනාං දශසාහස්‍රං යෝ'න්නදානාදිපොෂණාත්
අධ්‍යාපයති විප්‍රර්ෂිරසෞ කුලපතිඃ සමෘතඃ"– යනුයි.

31. අවභෘථ, යාගාවසානයෙහි; ආප්ලුතඃ, සනාන්ය කළාවූ; මුනීඃ, තපශ්විතෙමේ; ප්‍රණාම, වැඳීමෙන්; වලඝාඝපක්ෂකෞ, ඒඤ්චල වූ වූඩා ඇති; තෞ භ්‍රාතරෞ, ඒ සහෝදරයන් දෙදෙනා; ආශිෂාං, ආශීර්වාදයන්ට; අනුපදං, පසුව; දර්භපාවිතතලේන, කුශතෘණයෙන් ඝෂ්ට වූ අතුල් ඇති; පාණිනා, අතින්; සම්ස්පෘශත්, සපශී කෙළේය.

32. සම්භෘතක්‍රතුඃ, රැස්කරන්නලද සම්භාර ඇති හෙවත් සංකල්පිත යාගඇති; මේපිලඃ, මිථිලාදේශාධිපති වූ ජනක රජතෙමේ; තං, ඒ විශ්වාමිත්‍රමුනිහු; න්‍යමන්ත්‍රයත, කැඳවී; සඃ වශී, ඒ මුනිතෙමේ; මිථිලාං, ජනකපුරියට; ව්‍රජන්, යන්නේ; තඩ්නුඃ ශ්‍රවණජං, ඒ රජහුගේ ඛන්‍රසම්බන්ධ ශ්‍රවණයෙන් හටගත්තා වූ; කුතූහලං, උත්කණ්ඨාව; බිභ්‍රතෞ, ධරන්නාවූ; රාඝවෞ අපි, රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනාද; නිනාය, පැමිණෙවී.

33. තෙඃ ශිවෙෂු වසතිගිනාධවගිඃ
සායමාශ්‍රමතරුෂ්වගෘහ්‍යත
යෙෂු දීක්ෂිතපසඃ පරිග්‍රහෝ-
වාසවක්ෂණකලත්‍රතාං යයෞ

34. ප්‍රත්‍යපද්‍යත විරාය යත් පුන-
ශ්චාරු ගෞතමබධූඃ ශිලාමයී
සවං වපුඃ ස කිල කිල්විෂච්ඡිදං
රාමපාදරජසාමනුග්‍රහඃ.

35. රාඝවාන්විතමුපස්ථිතං මුනිං
තං නිශම්‍ය ජනකෝ ජනෙශ්වරඃ
අර්ථකාමසහිතං සපය්‍යයා
දෙහබධම්ව ධර්මමභ්‍යගාත්.

---

33. යෙෂු, යම් ආශ්‍රමවෘක්ෂමූලයන්හි; දීක්ෂිතපසඃ, දීක්ෂාකාලයක් තපොගුණඇති ගෞතමමුනිහුගේ; පරිග්‍රහඃ, පත්නීතෙමෝ; වාසවක්ෂණකලත්‍රතාං, ශක්‍රයාගේ ක්ෂණිකාභාර්‍යාබවට; යයෞ, ගියේ ද; ශිවෙෂු, (ඒ) රම්‍ය වූ; ආශ්‍රමතරුෂු, අසපුයෙහි වූ වෘක්ෂ මූලයන්හි; ගතාධ්වගිඃ, පසුකරනලද මාර්ගඇති; තෙඃ, ඒ මුනි රාමලක්ෂ්මණ යන තුන්දෙනාවිසින්; සායං, සවස; වසතිඃ අගෘහ්‍යත, වාසස්ථාන ගනුලැබී.

34. ශිලාමයී, සැමියාගේ ශාපයෙන් ශෛලත්වයට පැමිණියාවූ; ගෞතමබධූඃ, ගෞතමමුනිපත්නීතෙමෝ; චාරු, මනොඥ වූ; සවං වපුඃ, සවකීයශරීරය; චිරාය, බොහෝකලකින්; පුනඃ, නැවත; පත්‍යපද්‍යත යත්, ලැබීය යන; සඃ, ඒ ප්‍රතිපාදනය තෙමේ; කිල්විෂච්ඡිදං, පාපවෙඡදකරන්නා වූ; රාමපාදරජසාං, රාමකුමාර යාගේ පාදරජසුන් පිළිබඳ; අනුග්‍රහඃ කිල; ප්‍රසාදයෙක් ල.

35. අර්ථකාමසහිතං, අර්ථ කාම දෙකින් යුක්තවූ; දෙහබධං, ශරීරධාරී වූ හෙවත් මූර්තිමත් වූ; ධර්මං ඉව, ධර්මයක් මෙන්; රාඝවාන්විතං, රාමලක්ෂ්මණ දෙදෙනා සහිතව; මුනිං, මුනිහු; උපස්ථිතං, එළඹ සිටියහු; නිශම්‍ය, අසා; ජනෙශ්වරඃ, ජනාධිපතිවූ; ජනකඃ, ජනකතෙමේ; සපය්‍යයා, පූජාවෙන්; තං, ඒ මුනිහු කරා; අභ්‍යගාත්, එළැඹියේය.

36. නෞ විදෙහනගරීනිවාසිනාං
ගාං ගතාඒව දිවඃ පුනඒසු
මන්‍යතෙ සම පිබතාං විලොචනෞඃ
පක්ම්පාතමපි වඤ්චනාං මනඃ.

37. සුපවන්‍යවසිතෙ ක්‍රියාවිධෞ
කාලචින් කුශිකවංශවර්ධනඃ
රාමමිශ්වසනදර්ශනොන්සුකං
මෛථිලාඅ කථයාම්බභූව සඃ.

38. තස්‍ය වික්ෂ්‍ය ලලිතං වපුඃ ශිශොඃ
පාර්ථිවඃ ප්‍රථිතවංශජන්මනඃ
සඃ විවන්‍ය ච ධනුර්දුරාතමං
පිඩිතො දුහිතෘශුල්කසංස්ථයා

---

36. දිවඃ, ආකාශයෙන්; ගාං ගතෞ, පෘථිවියට පැමිණියාවූ; පුනර්ඒසු ඉව, පුනර්ඒසුනක්ෂත්‍රතාරාදෙදෙනා මෙන් සිටියා වූ; ඒතෞ, ඒ රාමලක්ෂ්මණදෙදෙනා; විලොචනෞඃ, නෙත්‍රයෙන්; පිබතාං, පානය කරන්නාවූ; විදෙහනගරීනිවාසිනාං, මිථිලාරාජ ධානිවාසීන්ගේ; මනඃ, චිත්තයතෙමෙ; පක්ෂ්මපාතං අපි, ඇසිපිය හෙළීමද; වඤ්චනාං, විඩම්බනයකැයි බාධාවකැයි; මන්‍යතෙ සම, සිතී.

[සුන්දරතර රූපලාවණ්‍යයෙන් සමන්විතවූ ඒ රාමලක්ෂ්මණ දෙදෙනාගේ මනොහරරූපශ්‍රිය දැකීම පිණිස ඇසිපියහෙළීම ඊට බාධාවකැයි ඒ මිථිලාපුරවාසීන්ට හැඟුණේය යනු භාවයි.]

37. සුපවතික්‍රියාවිධෞ, යාගසත්‍කර්මයා ඇත්තාවූ ක්‍රියාවිශෙෂය හෙවත් යාගය; අවසිතෙ, සමාප්තවූ කල්හි; කාලවිත්, කල් දන්නාවූ; කුශිකවංශවර්ධනඃ, කෞශිකවංශය වර්ධනය කරන්නාවූ; සඃ ඒ මුනිතෙමෙ; රාමං, රාමයා පිළිබඳ; ඉශ්වසනදර්ශනොත්සුකං, චාපදර්ශනයෙහි උත්කණ්ඨාව; මෛථිලාඅ, මිථිලාධිපති ජනකරජ හට; කථයාම්බභූව, කීයේය.

38. පාර්ථිවඃ, ජනකරජතෙමෙ; ප්‍රථිතවංශජන්මනඃ, ප්‍රසිද්ධ වංශයෙහි උත්පත්ති ඇත්තාවූ; තස්‍ය ශිශොඃ, ඒ රාම නම් ළදරුවාගේ; ලලිතං, ලීලොපෙතවූ; වපුඃ, ශරීරය; වික්ෂ්‍ය, බලා; සඃ, සැකියවූ; දුරාතමං, නැමිය නො හැකිවූ; ධනුඃ, දුන්නද; විවන්‍ය, සිතා; දුහිතෘශුල්කසංස්ථයා, කන්‍යාමූල්‍යවූ සංස්ථිතියෙන් හෙවත් "ශිනාව" දීමේදී ජාමාතෘග්‍රාහ්‍ය පූජාප්‍රතිඥවෙන්; පිඩිතඃ, දුඃඛිත විය. ළදරුරූමයා විසින් දුෂ්කරයයි දුඃඛිත වියයී සේසි.

39. අබ්‍රවීච්ච භගවන්! මනඛඝජෝ-
සීද් වෘහද්ගිරපි තම් දුෂ්කරම්
තන්ත්‍ර නාහමනුමනනුමුන්සහෙ
මොඝවෘතති කලහස්‍ය වෙෂ්ටිතම්.

40. ත්‍රෙපිතා ඝි බහවෝ නරෙශ්වර-
සෙතත නාත! ඛනුෂා ඛනුර්භෘතා:
ජ්‍යානිඝාතකඨිනත්වචෝ භුජාන්
සඛාන් විධූය ධිගිති ප්‍රතසපිරෙ.

41. ප්‍රත්‍යුවාච තමෘෂිර්නිශමෘතාං
සාරතෝ'ගමථවා ගිරා කානම්
වාප එව භවතෝ භවිෂ්‍යති
ව්‍යකතශකතිරශනිර්ගිරාවිව.

---

39. අබ්‍රවීච්ච,(මුනිහට)මෙසේ ද කී; (කිමෙක්ද යත්?) භගවන්!, මුනීන්ද්‍රයාණෙනි!; වෘහද්භිඃ මතඛඝජෝඃ අපි, මහත් ඇතුන් විසිනුදු; දුෂ්කරං,කළ නො හැකිවූ; යත්කම්, යම් ක්‍රියාවක් වේද; තත්ත්‍ර, ඒ කම්යෙහි; කලහස්‍ය, බාලඇත්පොව්වාගේ; මොඝවෘත්ති, නිරර්ථකව්‍යාපාරය වූ; වෙෂ්ටිතම්, අවිමෘෂ්‍යකෘතකර්මය; අනුමනතුං, අනුදන්නට; අහං, මම; න උත්සහෙ, උත්සාහ නො කරම්.

40. තාත!, පියාණෙනි!, තෙන ඛනුෂා, ඒ දුන්නෙන්; බහවඃ ඛනුර්භෘතඃ නරෙශ්වරාඃ, බොහෝ ඛනුර්ධරවූ කරෙශ්වරයෝ; ත්‍රෙ පිතා ඝි, ලජ්ජාවට පමුණුවනලද්දාහුමය; [ඒ රජහු] ජ්‍යානිඝාත, දූනුදියපෙළීමෙන්; කඨිනත්වචඃ, කර්කශසම්ඇති; සඛාන් භුජාන්, සවකිය බාහූන්ට; ධික් ඉති, නිතු වේවයි; විධූය, අවමන් කොට; ප්‍රතසපිරෙ, පිටත්වූහ.

41. සෘෂිඃ, මුනිතෙම; තං, ඒ රජහට; ප්‍රත්‍යුවාච, පිළිවදන් කීයේය; [කෙසේද යත්?] අයං, මේ රාමතෙමෙ; සාරතඃ, බල වශයෙන්; නිශම්‍යතාං, අසනුලැබේවා; ගිරා, සාරවණීනාවෙන්; කෘතම්, ප්‍රයොජන නැත; ගිරෞ, පළිතයෙහි; අශනිරිව, වජ්‍රායුධය මෙන්; භවතඃ, පින්වත්හුගේ; වාපෙ එව, දුන්නෙහි ම; ව්‍යකතශකතිඃ, ප්‍රකටශක්තිඇත්තේ හෙවත් දක්නාලද බල ඇත්තේ; භවිෂ්‍යති, වන්නේය.

42. එවමාපතවචනාත් ස පෞරුෂං
කාකපක්ෂකධරෝ'පි රාඝවෝ
ශ්‍රද්දධෙ නිදශගොපමාත්‍රකෙ
දහශකතිම්ව කෘෂ්ණවර්තමනි.

43. ව්‍යාදිදෙශ ගණගෝ'ථ පාශ්ථිවාන්
කාර්මුකාභිහරණාය මෛථිලඃ
තෙජසස්‍ය ධනුෂඃ ප්‍රවෘත්තයෙ
නොයදූනිව සහස්‍රලොචනඃ.

44. තත් ප්‍රසුප්තභුජගෙන්ද්‍රභීෂණං
වික්ෂ්‍ය දාශරථිරාදදෙ ධනුඃ
විද්‍රුතක්‍රතුමෘගානුසාරිණං
ශෙන බාණමෘජත් වෘෂධ්වජඃ.

45. ආනතජ්‍යමකරොත් ස සංසදා
විස්මයාසනිමිතතොත්‍රමීක්ෂිතඃ
ශෛලසාරමපි නාතියත්නතඃ
පුෂ්පවාපමිව පෙශලං ස්මරඃ.

---

42. එවං, මෙසේ; ආප්තවචනාත්, මුනිහුගේ වචනයෙන්; සඃ, ඒ ජනකරජ්තෙමෙ; කාකපක්ෂකධරෙ, චූඩාධරන්නාවූ; රාඝවෙ, රඝුකුමාරයා කෙරෙහි; පෞරුෂං, පුරුෂවික්‍රමය; ත්‍රිදශගොපමාත්‍රකෙ, ඉන්ද්‍රගොපකීටයප්‍රමාණකොට ඇත්තාවූ; කෘෂ්ණවර්තමනි, කින්නෙහි; දහශකතිම් ඉව, දැවීමේ බලය මෙන්; ශ්‍රද්දධෙ, විශ්වාස කෙළේය.

43. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; මෛථිලඃ, මිථිලාධිපතිතෙම; පාශ්ථිවාන්, පාශ්ථිවයෙහි වූ පුරුෂයන්; කාර්මුකාභිහරණාය, දුන්න ගෙනඒමට; සහස්‍රලොචනඃ, ශක්‍රතෙමෙ; තෙජසස්‍ය, තෙජොමය වූ; ධනුෂඃ, ඉන්ද්‍රායුධයාගේ; ප්‍රවෘත්තයෙ, පැවැත්ම පිණිස හෙවත් පහළවීම පිණිස; නොයදූන් ඉව, මෙසයන් මෙන්; ගණඃ, සමූහවශයෙන්; ව්‍යාදිදෙශ, ආඥාකෙළේය.

44. දාශරථිඃ, රාමතෙම; ප්‍රසුප්තභුජගෙන්ද්‍රභීෂණං, ශයනය කළ නාගයකු මෙන් භයඞ්කරවූ; තද්ධනුඃ, ඒ දුන්න; වික්ෂ්‍ය, බලා; ආදදෙ, ගත්තේය; (කෙබදු දුන්නක් ගත්තේ ද) වෘෂධ්වජඃ, වෘෂභලක්ෂණය ධ්වජකොට ඇත්තාවූ ඊශ්වරතෙමෙ; යෙන, යම් දුන්නකින්; විද්‍රුතං, පලායන්නාවූ; ක්‍රතුමෘගානුසාරිණං, ක්‍රතුමෘගයෙකු ලුහුබඳින්නාවූ; බාණං, ඊය; අසෘජත්, මිදී ද එබදු දුන්නකි.

45. සඃ, ඒ රාමතෙම; සංසදා, දශීකපිරිසෙන්; විස්මයසනිමිත තෙත්‍රමීක්ෂිතඃ, විස්මයෙන් පිඟනලද ඇසින් බලන්නේ; ස්මරඃ,

46. හර්‍යමානමතිමාත්‍රකර්‍ශිණාත්
තෙන වජ්‍රපරුෂස්තනං ධනුඃ
භාගිවාය දදතම්‍යසූයවේ පුනඃ
ක්ෂත්‍රමුද්‍යතමිව ත්‍යවෙදයත්.

47. දෘෂ්ටසාරමථ රුද්‍රකාර්මුකෙ
වීර්‍යශුල්කමභිනන්ද්‍ය මෛථිලඃ
රාඝවාය තනයාමයොනිජාං
රූපිණීං ශ්‍රියමිව ත්‍යවෙදයත්.

48. මෛථිලඃ සපදි සත්‍යසඞ්ගරෝ-
රාඝවාය තනයාමයොනිජාම්
සත්‍රිණීඛෞ දයුතිමත්සුතාපොනිධෙ-
රග්නිසාක්ෂිණ ඉවාතිසෘෂ්ටවාන්.

අත්‍යඞ්ගතෙමෙ; ශෛලසාරමපි,පීතසමාන සාරඇත්තාවූද;පෙශලං, කොමල වූ; පුෂ්පචාපං ඉව, මල්දුන්න මෙන්; නාතියත්නතඃ, මහෙත්සාහයෙන්; ආතතජ්‍යං, (දුන්න) නඟනලද දුනුදියඇත්තක්; අකරොත්, කෙළේය.

46. තෙන, ඒ රාමයා විසින්; අතිමාත්‍රකර්‍ශිණාත්, වැඩියක් පරිශ්‍රමයෙන් ඇදීමෙන්;හර්‍යමානං,බිඳෙනු ලබන්නාවූ;(එහෙයින්ම) වජ්‍රපරුෂස්තනං, වජ්‍රයට සමාන කර්කශනාදඇති; ධනුඃ, දුන්න තෙමෙ; දදතම්‍යසූයවේ, දැඩි ක්‍රොධඇති; භාගිවාය, භාගීවයාහට; ක්ෂත්‍රං, ක්ෂත්‍රියවංශය; පුනඃ, නැවතත්; උද්‍යතං ඉව, උත්‍සාහයට පැමිණියාක් මෙන්; ත්‍යවෙදයත්, දැන්වී.

47. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; මෛථිලඃ,ජනකරජතෙමෙ; රුද්‍රකාර්මුකෙ, මහෙශ්වරයාගේ දුන්නෙහි; දෘෂ්ටසාරං,දක්නාලද බලඇති; වීර්‍යශුල්කං, [එහෙයින්ම] වීර්‍යරූප වූ (ශිතාවගේ) මූල්‍යය; අභිනන්ද්‍ය, අභිනන්දනය කොට හෙවත් අනුමොදන් ව; රාඝවාය, රාමකුමාරයාහට; අයොනිජාං, රජොවීර්‍යසංයොගයෙන් හට නොගත්තාවූ; තනයාං, පුත්‍රිය හෙවත් "සීතාව"; රූපිණීං, මූර්ත්තිමත් වූ; ශ්‍රියං ඉව, ශොභාවක් මෙන්; ත්‍යවෙදයත්, පාවා දුන්නේය.

[රාමකුමාරයාගේ සෞරවීර්‍යබලසම්පත්තිය දැක සතුටු වූ ජනකරජතුමා සකීය දුහිතෘ වූ "සීතාව" ඒ රාමකුමාරයාට වචනයෙන් පාවා දුන්නේයයි සේසි.]

48. සත්‍යසඞ්ගරඃ, සත්‍යප්‍රතිඥ ඇත්තාවූ; මෛථිලඃ, ජනකරජතෙමෙ; රාඝවාය, රාමකුමාරයාට; අයොනිජාං, පෘථිවියෙන් උපන්

49. ප්‍රාහිණෝවව මහිතං මහාද්‍යුතිඃ
කොසලාධිපතයෙ පුරොධසම්
භෘත්‍යහාවි දුහිතුඃ පරිග්‍රහාද්
දිශ්‍යතාං කුලමිදං නිමෙරිති.

50. අන්වියෙෂ සදෘශිං ස ච ස්නුෂාං
ප්‍රාප චෙනමනුකූලවාග් විජඃ
සද්‍ය එව සුකෘතානාං කි පව්‍යතෙ
කල්පවෘක්ෂඵලධර්ම්ම කාඞ්ක්ෂිතම්.

51. තස්‍ය කල්පිතපුරස්ක්‍රියාවිධෙඃ
ශුශ්‍රුවාන් වචනමග්‍රජන්මනඃ
උවවාල බලහිතසඛො වශි
සෙන්‍යරෙණුමුෂිනාකිදිධිතිඃ.

බැවින් ස්ත්‍රියොනියෙන් නූපන්; තනයාං, පුත්‍රිය හෙවත් "සීතාව"; ද්‍යුතිමතඃ, තෙජස් ඇත්තාවූ; තපොනිධෙඃ, තපොනිධි වූ විශ්වා මිත්‍රමුනිහුගේ; සනනිධෙෞ, සම්පයෙහි; අග්නිසාක්ෂිකඃ ඉව, ගින්න සාක්ෂිකොට ඇත්තකු මෙන්; සපදි, එකෙණෙහි; අතිසෘෂ්ට වාන්, දුන්නේය.

49. මහාද්‍යුතිඃ, මහාකාන්ති ඇත්තාවූ ජනකරජතෙමෙ; මහිතං, පුදනලද; පුරොධසම්, (ශතානන්‍ද නම්) පුරොහිතයා; කොස ලාධිපතයෙ, කොසලරාෂ්ට්‍රාධිපති (දශරථරජහු) වෙනට; ප්‍රාහි ණොත්, යැවුයේය; දුහිතුඃ, සීතාවගේ; පරිග්‍රහාත්, පුත්‍රපත්නීභාව යෙන් පිළිගැනීම හෙතුකොටගෙන; ඉදං, මේ; නිමෙඃ කුලං, නිමි රජහුගේ කුලය; භෘත්‍යභාවි, භෘත්‍යභාව යුක්තවූයේ හෙවත් සෙවකයකු මෙන්; දිශ්‍යතාම්, පිළිගනුලැබේවා.

50. සඃ, ඒ දශරථරජතෙමෙ; සදෘශිං, (රාමකුමාරයාගේ විවාහ යට) අනුරූප වූ; සනුෂාං, පුත්‍රපත්නියක් (ලේලියක්); අන්වියෙෂ, කැමැති වී; අනුකූලවාක්, සනුෂාසිඛිරූප වූ අනුකූලාර්ථ වචන කියන්නා වූ: විජඃ, ජනකරජාණන්ගේ පෙරෙවිබමුණු තෙමෙ; එනං, මේ දශරථරජහු වෙනට; ප්‍රාප, පැමිණියේය; හි, ඒ එසේ මැයි; සුකෘතාං, පුණ්‍යකාරීන්ගේ; කාඞ්ක්ෂිතං, මනොරථය; කල්ප වෘක්ෂඵලධර්ම්මි, කල්පවෘක්ෂයාගේ ඵලයෙහි යම් ධර්ම්මයෙක් ද එ සවභාවය ඇත්තේ; සද්‍යඃ එව, වහාම; පව්‍යතෙ, පැසේ.

51. බලහිතසඛඃ, ඉන්‍ද්‍රයා සහචරකොට ඇත්තා වූ; වශි, සවකීය ආධිපත්‍යය ඇත්තා වූ; කල්පිතපුරස්ක්‍රියාවිධෙඃ, කරනලද පූජා විධාන ඇත්තා වූ; තස්‍ය අග්‍රජන්මනඃ, ඒ පෙරෙවිබමුණාගේ;

52. ආසසාද මිථිලාං ස වෙජවයන්
පිඩිතොපවනපාදපාං බලෛඃ
ප්‍රීතිරොධමසහිෂ්ට සා පුරී
සන්ත්‍රීව කානනපරිභොගමාසනම්.

53. තෞ සමෙත්‍ය සමයෙ සපිතාවුභෞ
භූපතී වරුණවාසවොපමෞ
කන්‍යකානනඝකෞතුකක්‍රියාං
සඵ්‍රභාවසදෘශීං විතෙනතුඃ.

54. පාර්ථිවිමුදවහද්‍රඝුභවහො
ලක්ෂ්මණඝදනුජමථොර්ම්මිලාම්
භෞ නඝොරවරජෞ වරොජසෞ
නෞ කුශධ්වජසුතෙ සුමධ්‍යමෙ.

වචනං, (ජනකරජු විසින් දක්වනලද) තෙපුල; ශුශ්‍රූෂාවෙන්, ඇසීමේය; (ඉක්බිති) සෛන්‍යරෙණු, සේනාගමන හෙතුකොටගෙන භටගත් ධූලිවලින්; මූෂිත, මුදනලද හෙවත් පැහැරගන්නාලද; අකීදීධිතිඃ, සූර්‍යයාගේ රශ්මිඇත්තෙක් වූ ම ඒ දශරථරජතෙමේ; උච්චවාල, පිටත්වී.

සෛන්‍යපරිවාලනෙන උත්ථාපිතාඃ රෙණවඃ සෛන්‍යරෙණවඃ තාභිඃ මූෂිතාඃ අපහෘතාඃ අකීඃස්‍ය සූර්‍යස්‍ය දීධිතයඃ රශ්මයඃ යෙන ස සෛන්‍යරෙණුමූෂිතාකීදීධිතිඃ.

52. සඃ, ඒ දශරථරජතෙමේ; බලෛඃ, සෙනාවන් විසින්; පීඩිතොපවනපාදපාං, (හස්ත්‍යාදීන් බැඳීමෙන්) පීඩාකරනලද උද්‍යාන වෘක්ෂ ඇති; මිථිලාං, මිථිලාරාජධානිය; වෙජවයන්, වටකරමින්; ආසසාද, පැමිණියේය; සා පුරී, ඒ මිථිලාපුරිතොමෝ; සන්ත්‍රී, තරුණියක්; ආයතම්, අතිශයින් ඇලුණාවූ; කානනපරිභොගං ඉව, පුරුෂසෙවනයක් මෙන්; ප්‍රීතිරොධං, ප්‍රීතියෙන් කළ රොධසංඛ්‍යාත බාධාව; අසහිෂ්ට, සහනය කළාය (අධිකප්‍රීතිවශයෙන් සෙවනය කරනලදුයි කොපයට නො පැමිණියායැයි දැක්වූහු.)

53. සමයෙ, ශිෂ්‍යාචාරත්‍වයෙහි; සපිතෞ, සිටියාවූ; වරුණවාසවොපමෞ, වරුණදෙවතාය ශක්‍රයාය යන දෙදෙනා උපමාකොට ඇත්තාවූ; තෞ උභෞ භූපතී, ඒ ජනක දශරථ රජදෙදෙනා; සමෙත්‍ය, එක්වැ; සඵ්‍රභාවසදෘශීං, සවකිය මහිමයට අනුරූප වූ; කන්‍යකානනඝකෞතුකක්‍රියාං, සීතාදි රාමාදි දරුවන්ගේ විවාහ මඞ්ගලය; විතෙනතුඃ, නිෂ්පාදනය කළාහුය.

54. රඝුද්වහඃ, රාමකුමාරතෙමේ; පාර්ථිවීං, පෘථිවිපුත්‍රී වූ සීතාව; උදවහත්, විවාහකෙළේය; අථ, ඉක්බිත්තෙන්; ලක්ෂ්මණඃ, ලක්ෂ්

55. තේ චතුර්භසහිතාසත්‍රයෝ බභූවුඃ
සූනවෝ නවබධූපරිග්‍රහාඃ
සාමදානවිධිභෙදනිග්‍රහාඃ
සිද්ධිමන්ත ඉව තස්‍ය භූපතේඃ.

56. තා නරාධිපසුතා නෘපාතමජේ-
ඝෙ ච නාගිරගමන් ඝෘතාර්චිතාම්
සෝ'භවත්වරබධූසමාගමඃ
ප්‍රත්‍යයප්‍රකෘතියොගසන්නිභඃ.

57. එවමාත්තරතිරාත්මසම්භවාං
ඝෂාන් නිවේශ්‍ය චතුරෝ'පි තත්‍ර සඃ
අධ්වසු ත්‍රිෂු විසෘඤ්ජවමෙථිලඃ
ඝෝං පුරිං දශරථෝ න්‍යවේතත.

ඔණකුමාරතෙමෙ; තදනුජාම්, ඒ සීතාවගේ නැඟණිය වූ; ඌර්ම්ලාම්, ඌර්මිලා නම් කුමරිය; උද්වහත්, විවාහකෙළේය; තයොඃ, ඒ රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනාගේ; වරෞජසෞ, ශ්‍රෙෂ්ඨතෙජස් ඇති යෙ අවරජෞ, යම් සහෝදර දෙදෙනෙක් වූ ද; තෞ, ඒ භරත ශත්‍රුඝ්න දෙදෙනා; සුමධ්‍යමෙ, මිතා කවිඇති; කුශධ්වජසුතෙ, ජනකරාජන්‍යාතෘවූ කුශධ්වජයාගේ පුත්‍රිවූ මාණ්ඩවිය ශ්‍රුතකීර්තිය යන දෙදෙනා; (උදවහතාං, විවාහ කළාහුය.)

55. චතුර්භසහිතාඃ, සතරවෙනියා සහිත වූ; තෙත්‍රයඃ සූනවඃ, ඒ පුතුන් තුන්දෙනා (සතරදෙනය යන අර්ථයි); නවබධූපරිග්‍රහාඃ, අභිනව භාර්‍යාවන් පරිග්‍රහණයකළාහු; සිද්ධිමන්තඃ, ඵලසිද්ධියුක්ත වූවාහු; තස්‍ය භූපතේඃ, ඒ දශරථරජහුගේ; සාමදානවිධිභෙදනිග්‍රහාඃ ඉව, සාමය දානවිධිය භෙදය නිග්‍රහසඞ්ඛ්‍යාත දණ්ඩය යන චතුර්විධ උපායයන් මෙන්; බභූඃ, වූහ. (ඒ භාර්‍යාසහිත පුත්‍රයෝ සතරදෙනා ඵලසහිත වූ සාමනීතිය, දානනීතිය, භෙදනීතිය, දණ්ඩනීතිය යන රජහුගේ චතුර්විධ රාජනීති මෙන් වූහයි දක්වති).

56. තාඃ නරාධිපසුතාඃ, ඒ ජනකරාජපුත්‍රීහු; නෘපාතමජේඃ, දශරථපුත්‍රයන් සමඟ; ඝෘතාර්චිතාම්, කුලය චරිත්‍රය වයසය යනාදීන්ගේ සමෘද්ධිමද්බවට; අගමත්, ගියාහුය; තෙ ච, ඒ රාජපුත්‍රයෝ ද; තාභිඃ, ඒ රාජපුත්‍රීන් සමඟ (ඝෘතාර්චිතාවයට ගියාහුය); සඃ වරබධූසමාගමඃ, ඒ වරයන්ගේ ද වධූන්ගේ ද සමාගමය; ප්‍රත්‍යයප්‍රකෘතියොගසන්නිභඃ, ප්‍රත්‍යයන්ගේ ද ප්‍රකෘතීන්ගේ ද යොගය මෙන්; අභවත්, වී.

57. එවං, මෙසේ; ආත්තරතිඃ, අනුරාගවත් වූ; සඃ දශරථඃ, ඒ දශරථරජතෙමේ; තාන් චතුරඃ අපි ආත්මසම්භවාන්, ඒ පුත්‍රයන්

58. තස්‍ය ජාතු මරුතඃ ප්‍රතිපගා
වර්තමසු ධ්වජතරුප්‍රමාථිනඃ
චික්ලිශුර්හයශතසා වරූථිනීම්
උත්තතා ඉව නදිරයඃ සස්‍රුවීම්.

59. ලක්ෂ්‍යතෙ සම තදනන්තරං රවි-
ර්බඹගීම්පරිවෙශමණ්ඩලඃ
වෛනතෙයශමිතසස්‍ය හොගිනො-
හොගවෙෂ්ටිත ඉව ච්‍යුතො මණිඃ.

60. ශ්‍යෙනපක්ෂපරිධූසරාලකාඃ
සාඛ්‍යමෙඝරුධිරාර්ද්‍රවාසසඃ
අඞ්ගනා ඉව රජස්වලා දිශො-
නො බභූවුරවලොකනක්ෂමාඃ.

සතරදෙනා; තත්‍ර, ඒ මිථිලාපුරියෙහි; නිවෙශ්‍ය, විවාහයට පමුණුවා; ත්‍රිෂු අධ්වසු, ප්‍රයාණයන් තුනක් ඇතිකල්හි; විසෘෂ්ටමෙමෙථිලඃ, හරනලද මිථිලෙශ්වරයාඇති රජතෙමේ; සඛිං පුරිං, සඛිය නුවරට; න්‍යවර්තීත, පෙරළා ආයේය.

දැන් පරශුරාමයාගේ අනිෂ්ටාගමනසූචකනිමිත්තයෝ ශ්ලෝක සතරකින් කියනුලැබෙත්.

58. ජාතු, කිසිකලෙකැ; වර්තමසු, මාගීයන්හි; ධ්වජතරුප්‍රමාථිනඃ, ධ්වජ නමැති වෘක්ෂයන් මඩනාවූ; ප්‍රතිපගාඃ, ප්‍රතිකූලගාමී වූ; මරුතඃ, වාතයෝ; උත්තතාඃ, ගොඩට නැංගාවූ; නදිරයඃ, ගඩොඇ වෙගයෝ; සස්‍රුවීම් ඉව, ගොඩබිම් මෙන්; තස්‍ය, ඒ දශරථරජහුගේ; වරූථිනීම්, සෙනාව; භෘශතයා, අත්‍යර්ථයෙන්; චික්ලිශුඃ, කෙලෙසූහ.

59. තදනන්තරං, ප්‍රතිකූලමාරුතයට අනතුරුව; බඹගීම්පරිවෙශමණ්ඩලඃ, බ්ඳනාලද භයානකවූ පරිධිමණ්ඩල ඇති; රවිඃ, සූර්‍යතෙමේ; වෛනතෙයශමිතසස්‍ය, ගරුඩයා විසින් නසනලද්දාවූ; භොගිනඃ, සර්පයකුගේ; භොගවෙෂ්ටිතඃ, පෙණයෙන් වෙළනලද්දාව; ච්‍යුතඃ, හිසින් ගිලිහුණාවූ; මණිඃ ඉව, මැණිකක් මෙන්; ලක්ෂ්‍යතෙසම, දෘශ්‍යමාන වී.

60. ශ්‍යෙනපක්ෂපරිධූසරාලකාඃ, ගිජුලිහිණියාපත් නමැති ධූලිමලින වූ කියඹුවැල් ඇත්තාවූ; සාඛ්‍යමෙඝරුධිරාර්ද්‍රවාසසඃ, සඛ්‍යාවලා නමැති ලෙසින් තෙත් වස්ත්‍රඇත්තාවූ; රජස්වලාඃ, ධූලි ඇත්තාවූ නොහොත් ඔසප් ඇත්තාවූ; අඞ්ගනාඃ ඉව, ස්ත්‍රීන් මෙන්; දිශඃ, දිශාවෝ; අවලොකනක්ෂමාඃ, බැලීමට සුදුස්සෝ; නො බභූවුඃ, නො වූහ.

61. භාස්කරශ්ච දිශමධ්‍යවාස යාං
තාං ශ්‍රිතාඃ ප්‍රතිභයං වවාශිරේ
ක්ෂත්‍රශොණිතපිතෘක්‍රියොචිතං
චොදයන්ත්‍ය ඉව භාගීවං ශිවාඃ.

62. තත් ප්‍රතීපවනාදිවෛකෘතං
ප්‍රේක්ෂ්‍ය ශානතිමධිකෘත්‍ය කෘත්‍යවිත්
අඤ්ජුඛ්කත ගුරුම්ගවරඃ ක්ෂිතේඃ
සඛනනම්නාලඝඝත් ස තද්ව්‍යථාම්.

63. තේජසඃ සපදි රාශිරුත්ථිතඃ
ප්‍රාදුරාස කිල වාහිනී මුඛේ
යඃ ප්‍රමාජ්‍ය නයනානි සේනිකෝ-
ලික්ෂණීයපුරුෂාකෘතිශ්චිරාත්.

---

61. භාස්කරඃ, සූර්‍යතෙමේ; යාං දිශං, යම් දිශාවෙක්හි; අධ්‍යවාස, වාසය කෙළේ ද; තාං, ඒ දිශාව; ශ්‍රිතාඃ, ඇසුරු කළා වූ; ශිවාඃ, මෘගධූන්‍නීකයෝ (සිවල්දෙන්නු); ක්ෂත්‍රශොණිත පිතෘක්‍රියොචිතං, ක්ෂත්‍රියලෙසින් පියාණන් සන්තර්පණයෙහි පුරුදු වූ; භාගීවං, ජාමදග්න්‍යයාට; චොදයන්ත්‍යඃ ඉව, චොදනා කරන්නවුන් මෙන්; ප්‍රතිභයං වවාශිරේ, බියකරු ශබ්ද කළාහුය.

අශුභසූචක වූ ශිවල්නාදයෝ ක්ෂත්‍රියයන්ගේ ලෙසින් පිතෘතර්පණය කරනසිලී වූ ජාමදග්න්‍යයාට ප්‍රේරණස්වරූපයෙන් කළා හයි උත්ප්‍රේක්ෂා කෙරෙති.

62. ප්‍රතීපවනාදිවෛකෘතං, ප්‍රතිකූලවාතාදියෙන් විකෘත භාවය ඇති; තත්, ඒ දුර්නිමිත්තය; ප්‍රේක්ෂ්‍ය, බලා; කෘත්‍යවිත්, කටයුතු දන්නා වූ; ක්ෂිතේඃ ඊශ්වරඃ, භූම්‍යධිපතීතෙමේ; ශානතිං, අනර්තනිවාරණය; අධිකෘත්‍ය, උදෙසා; ගුරුං, වශිෂ්ඨමුනිහු; අඤ්ජුඛ්කත,විවාලේය;සඃ (ගුරුඃ), ඒ වශිෂ්ඨතෙමේ; සඛනතං, යහපත් කෙළවරක් ඇත්තේය (කියා): තද්ව්‍යථාම්, ඒ රජහුගේ පීඩාව; අලඝයත්, ලඝු කෙළේය, සඵල කෙළේය.

63. සපදි එකෙණෙහි;උත්ථිතඃ, නැගීසිටියා වූ; තේජසඃ රාශිඃ, තේජස් සමූහයතෙම; වාහිනීමුඛෙ, සේනාවගේ අග්‍රයෙහි; ප්‍රාදුරාස කිල, පහළ වූයේ ද; යඃ, යම් තේජස්රැසෙක්; සේනිකෝ, සේනායෙහි වූවන් කරණකොටගෙන;නයනානි, නෙත්‍රයන්; ප්‍රමාජ්‍ය, පිරිමැද; චිරාත්, බොහෝ කලකින්; ලක්ෂණීය පුරුෂාකෘතිඃ, සම්භාවනීය පුරුෂාකෘති ඇත්තෙක්;(අහුත්,වී)නම් එබඳු තේජස් රාශියකි.

64. පිත්‍යුමංශුපවිතලක්ෂණං
මාතෘෂ්වසේව ධනුරුර්ජිතං දධත්
යඃ සසොම ඉව සම්දිධිතිඃ
සවිජිත්ව ඉව වන්දනද්‍රුමඃ.

65. යෙන රොෂපරුෂාතමනඃ පිතුඃ
ශාසනෙ සමිතිගිදෙ'පි තස්ථුෂා
වෙපමානජනනීශිරශ්ඡිදා
ප්‍රාගජීයත ඍණා තතො මහි.

භාගීවයා අධිකතෙජස් ඇත්තකු බැවින් දුරදීම හුදු තෙජස් රැසක් මෙන් හටයන් විසින් දක්නාලදි පසුව සමීපවූ කල්හි මනුෂ්‍යශරීර ඇත්තකු සේ දක්නාලදි යනුයි;

64. උපවීතලක්ෂණං, යඥසූත්‍රය ලකුණුකොට ඇති; පිත්‍යුං, පියා සොරෙන් පැමිණියා වූ; අංශුං, භාගය ද; ධනුරුර්ජිතම්, දුන්නෙන් බලාන්විත වූ; මාතෘකව, මාතෘපක්ෂයෙන් ආවාවූ අංශය ද; දධත්, ධරන්නා වූ; යඃ, යම් භාගීවයෙක් විනම් හෙතෙමේ; සසොමඃ, චන්ද්‍රයා සහිත වූ; සම්දීධිතිඃ ඉව, සූර්‍යයා මෙන් ද; සද්විජිත්වඃ, සජියන් සහිත වූ; වන්දනද්‍රුමඃ ඉව, සඳුන්රුකක් මෙන් ද සිටිනැනැත්තේ දක්නාලැබී.

බ්‍රාහ්මණපුත්‍රබැවින් යාගසූත්‍රස්වරූපයෙන් බ්‍රාහ්මණ සම්බන්ධ සිහිල්තෙදින් ද ක්ෂත්‍රියකන්‍යාවකගේ ගර්භයෙහි උපන් බැවින් ධනුස්වරූපයෙන් ක්ෂත්‍රියපිළිබඳ උග්‍රතෙජසින් ද යුක්ත වූ හෙතෙමේ චන්ද්‍රයා සහිත වූ සූර්‍යයාට ද සජියා සහිත වූ චන්දනවෘක්ෂයට ද සමාන විය යනු භාවයි.

65. රොෂපරුෂාතමනඃ, ක්‍රොධයෙන් කර්කශබුද්ධි ඇත්තා වූ; සමිතිභිදඃ, (ධර්ම්ම) මර්‍යාදාභෙදය කරන්නා වූ ද; පිතුඃ, පිය වූ ජමදග්නිහුගේ; ශාසනෙ, අනුශාසනයෙහි; තස්ථුෂා, සිටියා වූ; වෙපමාන, මරණභයෙන් වෙව්ලන්නා වූ; ජනනීශිරශ්ඡිදා, (රෙණුකා නම්) මවගේ හිස කපන්නා වූ; යෙන, යමකු විසින්; ප්‍රාක්, පළමුකොට; ඍණා, කරුණාතොමෝ; අජීයත, ජයග්‍රහණය කරනලදද; තතඃ, ඊට අනතුරුව; මහි, පෘථිවීතොමෝ; අජීයත, දිනනලද්දීය.

වෙපමානා යා ජනනී තස්‍යාඃ ශිරඃ ජිහීර්ෂතීති වෙපමානජනනීශිරශ්ඡිත්, තෙන=

66. අක්ෂබීජවලයෙන නිර්ඛහෞ
දක්ෂිණශ්‍රවණසංස්ථිතෙන යඃ
ක්ෂත්‍රියාන්තකරණෙකවිංශතෙ-
ර්ව්‍යාජපූර්ගණනාමිවොමහන්.

67. තං පිතුර්වධහවෙන මන්‍යුනා
රාජවංශනිධනාය දීක්ෂිතම්
බාලසූනුරවලොක්‍ය භාගීවං
සඞ්ගං දශාඤ්ච විෂසාද පාර්ථිවඃ.

68. නාම රම ඉති තුල්‍යමාත්මජෙ
චින්තමානමභිතෙ ච දාරුණෙ
හාර්‍යමස්‍ය හෘදයං සි චාභවද්
රත්නජාතමිව හාරසර්‍යොඃ.

---

66. යඃ, යම් භාගීවයෙක්; දක්ෂිණශ්‍රවණසංස්ථිතෙන, දකුණු කනෙහි සිටියා වූ; අක්ෂබීජවලයෙන, අක්ෂබීජයුක්තාවලයයෙන්; ක්ෂත්‍රියාන්තකරණෙකවිංශතෙඃ, ක්ෂත්‍රියවධ සම්බන්ධි එකවිංශත් සඞ්ඛ්‍යාවගේ; ව්‍යාජපූර්ගණනාං, අක්ෂමාලාව්‍යාජසහිත සඞ්ඛ්‍යාව; උද්වහන් ඉව, උසුලමින් මෙන්; නිර්ඛහෞ, බැබළී; [එකවිංශත් සඞ්ඛ්‍යාතමක වූ දකුණුකනෙහි රුද්‍රාක්ෂමාලා ඇත්තා වූ හෙතෙම එකවිංශතිවාරයක් පෘථිවිය ක්ෂත්‍රියරහිතයන් කෙළේයයි ප්‍රකාශ කරන්නාක් මෙන් බැබළී යනු භාවයි.]

පරශුරාමතෙමේ එක්විසිවරක් පොළොව ක්ෂත්‍රියරහිත කෙළේය රුද්‍රාක්ෂවලයයෙහි අඩුව.නි නො වූ එක්විසිවිජයන් තබා එම ගණනම හඟවයි.

67. පිතුඃ, ජමදග්නිහුගේ; වධහවෙන, මැරීමෙන් හටගත් තාවූ; මන්‍යුනා, ක්‍රොධයෙන්; රාජවංශනිධනාය, රාජපරම්පරාව නැසීම පිණිස; දීක්ෂිතම්, පැවැත්තාවූ; තං භාගීවං, ඒ භාගීවයා ද; සඞ්ගං දශාං ච, සවකීය දශාව ද; අවලොක්‍ය, බලා; බාලසූනුඃ, බාල පුත්‍රයන් ඇති; පාර්ථිවඃ, දශරථ නරාධිපතෙමෙ; විෂසාද, බෙදී ප්‍රාප්ත වී. [මම දුර්බලයෙමි මාගේ පුත්‍රයෝ බාලය මෙතෙමේ මහත් බල ඇත්තේ ක්ෂත්‍රියවංශිකයන් නසන්නෙක යනාදිය සලකා රක්ෂොපාය නො දැක ශොකප්‍රාප්ත බැවී සැලකියයුතුයි.]

68. ආත්මජෙ, පුත්‍රයා කෙරෙහි ද; දාරුණෙ, ඝොරවූ; අභිතෙ ච, සතුරු කෙරෙහි ද; තුල්‍යං, අවිශෙෂයෙන්; චින්තමානං, පවත්නා වූ; රම ඉති නාම, රම යන නාමයතෙමෙ;හාරසර්‍යොඃ

69. අස්‍යමස්‍යමිති වාදිනං නෘපං
සෝ'නවෙක්ෂ්‍ය හරනාග්‍රජෝ යතඃ
ක්ෂත්‍රකොපදහනාර්චිෂං තතඃ
සඤ්ඣෙ දෘශමුදග්‍රහාරකාම්.

70. තෙන කාම්‍ීකනිෂඤ්ණමූඤ්චිනා
රුෂවෝ විගතභීඃ පුරොගතඃ
අඩ්ගුලිවිවරවාරිණං ශරං
කුර්වතා නිජගදෙ සුසුත්සුනා.

71. ක්ෂත්‍රජනමපකාරවෛරි මෙ
තනාර්හත්‍ය බහුශඃ ශමං ගතඃ
සුපතසී ඉව දණ්ඩඝට්ටනා-
ද්‍රොෂිතෝ'ස්මි තව වික්‍රමශ්‍රවාත්.

මූකතාහාරය සඳීය යන දෙපක්‍ෂයෙහි පවත්නා වූ; රතනජාතං ඉව, රතනජාතියක් මෙන්; අස්‍ය, මේ දශරථරජහට; හෘද්‍යං, හෘද යඞ්ගම ද; භයදුයි ව, භය දෙන්නේ ද; අභවත්, වී.

69. සඃ, ඒ භාගීවතෙමේ; අස්‍ීයං අස්‍ීයං ඉති, පිදියයුතුය පිදිය යුතුයයි; වාදිනං, කියන්නාවූ; නෘපං, රජහු; අනවෙක්ෂ්‍ය, 'නොබලා; යතඃ, යම්තැනෙක්හි; හරතාග්‍රජඃ, හරතකුමාරයාට වැඩි මහල්සහොදර (රාමකුමාර) තෙමේ වී ද; තතඃ, එතැන්හි; ක්ෂත්‍ර කොපදහනාර්චිෂං, ක්ෂත්‍රියකුලවිෂයෙහි යම් කොපාග්නියෙක් වීනම් ඔහුගේ ජ්වාලය මෙන් සිටියාවූ; උදග්‍රතාරකාං, උඩට පැමිණි කනීනිකා (ටිහිනි) ඇති; දෘශං, අක්ෂිදෘෂ්ටිය; සඤ්ඣෙ, ඵැරී.

70. කාම්‍ීකනිෂඤ්ණමූඤ්චිනා, දුන්නෙහි ආශක්‍ෂත මීටඇති; ශරං, ඊතලය; අඩ්ගුලිවිවරවාරිණං, ඇඟිලි දෙක අතරෙහි හැසිරෙන්නක්; කුර්වතා, කරන්නාවූ; සුසුත්සුනා, යුඬ කරනු කැමැති වූ; තෙන, ඒ භාගීවයා විසින්; විගතභීඃ, පහවූ භය ඇත්තා වූ; පුරොගතඃ, ඉදිරියෙහි (සිටියා)වූ; රුෂවඃ, රාමකුමාරතෙමේ; නිජගදෙ, (මෙසේ) කියනලද්දේය.

71. ක්ෂත්‍රජනං, (සම්පූර්ණ) ක්ෂත්‍රියජාතිය; මෙ, මාගේ; අප කාරවෛරි, පිතෘබඩසඬරූප අපකාරයෙන් වූ සතුරුවූවකි; තත්, ඒ ක්ෂත්‍රියජාතිය; බහුශඃ නිහත්‍ය, බොහෝ (එක්විසි) වරක් නසා; ශමංගතඃ, සංසිඳීමට පැමිණියෙමි; (එබදු වූ මම) දණ්ඩඝට්ටනාත්, දඬුඝැට්මෙන්; සුපතසීඃ ඉව, ශයිතසර්පියකු මෙන්; තව වික්‍රම ශ්‍රවාත්, තාගේ. වික්‍රමය ඇසීමෙන්; රොෂිතඃ අස්මි, ක්‍රොධයට පමුණුවනලද්දෙක් වෙමි.

72. මෛථිලස්‍ය ධනුරන්‍යපාර්ථිවෛ-
සර්වං කිලානම්‍රපූර්වමක්ෂණෝඃ
තන්නිශම්‍ය භවතා සමර්ථයේ
විස්‍රම්භගර්භමිව භග්නමාත්මනඃ.

73. අන්‍යද්‍ය ජගති රාම ඉත්‍යයං
ශබ්ද උච්චරිත එව මාමගාත්
ව්‍රීඩමාවහති මේ ස සම්ප්‍රති
ව්‍යසනාවෘතනිරුද්ගතොත්මුඛෙ තවසි.

74. බිභ්‍රතෝ'සත්‍රමවලේ'ප්‍යකුණ්ඨිතං
මෞර්විපූ මම මත්තෝ සමාගසෞ
ධෙනුවත්සහරණාවව හෙහයඃ-
සර්වච කීර්තිමපහන්තුමුද්‍යතඃ.

---

72. අන්‍යපාර්ථිවෛඃ, අන් රජුන් විසින්; අනම්‍රපූර්වං, නොනැමූවිරූ; මෛථිලස්‍ය, මිථිලාධිපති ජනකරජහුගේ; ධනුඃ, දුන්න; තවං, තෝ; අක්ෂණෝඃ කිල, කැඩුයෙහි යන; තත්, ඒ ධනුර්භඟය; නිශම්‍ය, අසා; භවතා, පින්වත්හු විසින්; ආත්මනඃ, මාගේ; විස්‍රම්භගර්භං, විශ්වාස නමැති අඟ; භග්නම් ඉව, බිඳිනලද් දක් මෙන්; සමර්ථයෙ, සිතම්.

73. අන්‍යද්‍ය, අන්කලෙකැ; ජගති, ලොකයෙහි; රාමඃ ඉති, රාමය යන; අයං ශබ්දඃ, මේ ශබ්ද තෙමේ; උච්චරිතඃ, උසුරුවනලද්දේ; මාං එව, මා වෙතට මැ; අගාත්, පැමිණියේය; සම්ප්‍රති, දැන්; තවසි, තා; උදයොන්මුඛෙ සති, පහළවන කල්හි; ව්‍යසනාවෘතනිඃ, විපරීතප්‍රවෘත්ති ඇත්තේ හෙවත් අනිකකු කරා යන සවභාවය ඇත්තේ; සඃ, ඒ රාමයයි කියනලද ශබ්දතෙමේ; මේ, මට; ව්‍රීඩමා වහති, ලජ්ජා එළවයි හෙවත් ලජ්ජා කරවයි.

74. අවලෙ අපි, ක්‍රෞඤ්චපක්ෂීතයෙහි ත්; අකුණ්ඨිතං, මොට නොවූ; අස්ත්‍රං, ආයුධය; බිභ්‍රතඃ, ධරන්නා වූ; මම, මාගේ; ධෙනුවත්ස හරණාත්, (පියාඅයත් හොම)ධෙනුවගේ වසු පැහැරගැනීමෙන්; හෙහයඤ්ච, කාත්‍රිවිය්‍යතෙමේ ද; කීර්තිං, කීර්තිය; අපහර්තුං, නසන්නට; උද්‍යතඃ, සැරසුණාවූ; තවං ච, තෝ ද යන; සමාගසෞ, සමාන අපරාධ ඇති; මෞර්විපූ, සතුරෝ දෙදෙනෙක්; මත්තෝ දන්නාලද්දාහ.

75. ක්ෂත්‍රියාන්තකරණෝ'පි වික්‍රම-
සෙන මාමවති නාජිතෙ තයි
පාවකස්‍ය මහිමා ස ගණ්‍යතෙ
කක්ෂවජ්ජ්වලති සාගරෙ'පි සඃ.

76. විඩි වාතතබලමෝජසා හරෙ-
රෙශ්වරං ධනුරභාජි සත්වයා
බානමූලමනිලෝ නදිරයෙඃ
පානඝන්‍යපි මෘදුඝනවද්‍රුමම්.

77. තනමදිසමිදමායුධං ජ්‍යයා
සඬ්ගමස්‍ය සශරං විකෘෂ්‍යතාම්
තිශ්‍යතු ප්‍රධනමෙවමප්‍යහං
තුල්‍යබාහුතරසා ජිතස්ත්වයා.

---

75. තෙන, ඒ කාරණයෙන්; ක්ෂත්‍රියාන්තකරණඃ අපි, ක්ෂත්‍රිය යන් නසන්නාවූද; වික්‍රමඃ, (මාගේ) වික්‍රමය; තයි අජිතෙ, තා පරාජය නොකළකල්හි; මාං, මා; න අවති, ප්‍රීණනය නොකෙරේ; [ඒ එසේමැයි] යඃ, යම් ගින්නෙක්; කක්ෂවත්, වියලිතෘණසමූහ යකැ මෙන්; සාගරෙ අපි, සයුරෙහිදු; ජ්වලති, දිලිසේද; පාවකස්‍ය, වහ්නියගේ; සඃ, ඒ දිලිසීම; මහිමා, මහත්වයයි; ගණ්‍යතෙ ගණිනුලැබේ.

(දුර්‍වල වූ තෘණසමූහයෙහි ජ්වලනයෙන් අග්නියගේ පරාක්‍රම යෙක් ප්‍රකාශ නොවේ බලවත් සාගරයෙහි ද ඉදින් වියලිතෘණ යෙහි මෙන් පරාක්‍රමය ප්‍රකාශ වේ නම් එකල්හි ඒ වහ්නියගේ මහත්වය වේ එසේම ක්ෂත්‍රියයන් අතුරෙහි අතිබලවත් තා නොදිනූකල්හි මාගේ ද කිසිත් පරාක්‍රමයෙක් නොවෙයි යනු භාවයි.)

76. [යළි එකෙක් ඇති] ඓශ්වරං, ඊශ්වරයාණයත්; ධනුඃ දුන්න; හරෙඃ, විෂ්ණුහුගේ; ඔජසා, බලයෙන්; ආත්තබලං, හරන ලද සාර ඇත්තකැයි; විඩි, දැනගනුව; යත්, යම් දුන්නක්; තයා තා විසින්; අභාජි, බිඳිනලද්දේද; නදීරයෙඃ, ගඞ්ගාවේගයන් විසින්; ඛාතමූලං, කැනනලද මුල් ඇති; තටද්‍රුමං, ගංඉවුරෙහි වූ වෘක්ෂය; මෘදුඃ අපි, මොළොක්වූද; අනිලං, වාතය තෙමේ; පාතයති, හෙළයි.

77. තත්, එහෙයින්; මදීයං, මාඅයත්; ඉදං ආයුධං, මේ දුන්න; ජ්‍යයා, දුනුදිය හා; සඬ්ගමස්‍ය, යොදූ; සශරං, ශරසහිත වූවක්ා කොට; තයා, තා විසින්; විකෘෂ්‍යතාං, අදිනු ලැබේවා; ප්‍රධනං

78. කාතරෝ'සි යදි වොද්ගතාර්විඤා
තර්ජිතඃ පරශුධාරයා මම
ජ්‍යානිඝාතකඨිනාඩඟුලිර්‍යථා
බධ්‍යතාමභයයාචනාඤ්ජලිඃ.

79. එවමුක්තවති භීමදර්ශනෙ
භාර්ගවෙ සමිතවිකම්පිතාධරඃ
නඩතුර්ග්‍රහණමෙව රාඝවඃ
ප්‍රත්‍යපද්‍යත සමර්ථමුත්තරම්.

80. පූර්ව්‍වජන්මධනුෂා සමාගතඃ
සෝ'තිමානුලසුදර්ශනෝ'භවත්
කෙවලෝ'පි සුභගෝ නවාම්බුදඃ
කිං පුනඃශරදාශවාපලාඤ්ජිතඃ.

යුඛය; නිඝාතු, සිටීවා හෙවත් නොවේවා; එවං අපි, මෙසේද; මාගේ දුන්න ඇදීමෙහි; තුල්‍යබාහුතරසා, සමානබාහුබලයෙන්; භියා, තා විසින්; අහං, මම; ජිතඃ, දිනනලද්දේ වෙමිසි (පිළිගනිමි).

78. වා, නොහොත්; උද්ගතාර්චිෂා, උෂ්ව නැඟි කානති ඇත් තාවූ; මම, මාගේ; පරශුධාරයා, පරශුධාරුව විසින්; තර්ජිතඃ, නර්‍ජනය කරනලද්දේ; යදි කාතරඃ අසි, බැගැපත් වෙහි නම්; ජ්‍යානිඝාතකඨිනාඩඟුලිඃ*, දුනුදිය ඇදීමෙන් කර්කශවූ ඇඟිලි: වෘථා, ව්‍යර්ථවූවා; (එහෙයින්) අභයයාචනාඤ්ජලිඃ*, නිර්භයප්‍රාර්‍ථනා සඞ්ඛ්‍යාත ඇඳිලි තොමෝ; බධ්‍යතාං, බඳිනුලැබේවා.

79. භීමදර්ශනෙ, භයානකදර්ශන ඇත්තාවූ; භාර්ගවෙ, භාර්ගවයා; එවං, මෙසේ; උක්තවති, කියූ කල්හි; රාඝවඃ, රාමකුමාරතෙමේ; සමිත විකම්පිතාධරඃ, සිනාවෙන් කම්පිත තොල් ඇත්තේම; තත් ධනුර්ග්‍රහණං එව, ඒ දුන්න ගැනීමම; සමර්ථම්, සුදුසුවූ; උත්තරම්, උත්තරකාරණය; ප්‍රත්‍යපද්‍යත, ස්වීකාර කෙළේය (නිශ්චය කෙළේය).

වචනයෙන් පිළිතුරු දීම නිෂ්ප්‍රයොජනය ක්‍රියායෙන් ම උත්තර දීම යහපතැයි දැන ඒ දුනුගැන්ම පිළිගත්තේය.

80. පූර්ව්‍වජන්මධනුෂා, (නාරායණඅවතාරය වූ) පූර්ව්‍වජාතියෙහි වූ දුන්නෙන්; සමාගතඃ, යුක්ත වූ; සඃ, ඒ රාමකුමාරතෙමේ; අතිමානු

---

* මෙහි මල්ලිනාථයන් විසින් බහුව්‍රීහිසමාස ගන්නාලදි. ඒ හැන්මෙන් අර්‍ථයෙහි අප්‍රශස්තබවක් පෙනේ.

81. තෙන භූමිනිහිතෙනකොටි තත්
කාර්මුකඤ්ච බලිනාධිරොපිතම්
නිෂ්ප්‍රභයව ද්විපුරාය භූභෘතාං
ධූමශෙෂ ඉව ධූමකෙතනඃ.

82. තාවුභාවපි පරස්පරසපිතෞ
වර්ධමානපරිහීනතෙජසෞ
පශ්‍යතිස්ම ජනතා දිනාත්‍යයෙ
පාර්ශ්වයෞ ශශිදිවාකරාවිව.

83. තං කෘපාමෘදුරවෙක්ෂ්‍ය භාගීව-
රාඝවඃ ස්වඛලීනවිර්‍යමාත්මනි
සඤ්ජව සංහිතමමොඝමාශුගං
ව්‍යාජහාර හරසූනුසන්නිභඃ.

ලඝුදර්ශිනඃ, අත්‍යන්තයෙන් ප්‍රියදර්ශිනඇත්තෙක්: අභවත්, වී; (ඒ එසේමැයි) නවාම්බුදඃ, අභිනවමෙඝ තෙමේ; කෙවලඃ අපි, එකලාවූයේ ද; සුභගඃ, මනොඥවූ; (ඉදින්) ත්‍රිදශවාපලාඤ්ඡිතඃ, ඉන්ද්‍රායුධයෙන් (දේදුන්නෙන්) ලකුණු කරනලද්දේ; කිං පුනඃ, යළි කිම කියයුතු ද (ශ්‍රුතාම හොඹනේය යනු අර්ථයි).

81. බලිනා, බලවත් වූ; තෙන, ඒ රාමයා විසින්; භූමිනිහි තෙකකොටි, භූමියෙහි පිහිටුවනලද එක් කෙළවරක් ඇත් තාවූ; තත්, ඒ; කාර්මුකඤ්ච, දුන්න ද; අධිරොපිතං (දෘඪඃ), නඟනලද දුනුදිය ඇති (බව දැක); භූභෘතාං, නරාධිපයන්ගේ; රිපුඃ, සතුරු වූ (භාගීවයා ද); ධූමශෙෂඃ, ධූමයම ශෙෂ කොට ඇති; ධූමකෙතනඃ ඉෂ්, අග්නිය මෙන්; නිෂ්ප්‍රභඃ, තෙජස් රහිත වූයේ; ආස, වී.

82. පරස්පරසපිතෞ, ඔවුනොවුන් කෙරෙහි පිහිටියාවූ; වර්ධමානපරිහීනතෙජසෞ, වැඩෙන්නාවූ ද පිරිහෙන්නාවූ ද තෙජස් ඇත්තාවූ; තෞ උභෞ අපි, ඒ රාම භාගීවී දෙදෙනා ද; දිනාත්‍යයෙ, දිවසාවසානයෙහි වූ; පාර්ශ්වයෞ, පළියෙහි වූ හෙවත් පස ළොස්වකෙහි වූ; (පසළොස්වක් දිනෙහි සවස නැහෙනහිර වඳුරාද බස්නාහිර සූර්‍යයාද ක්‍රමයෙන් වැඩෙන තේජස් ඇත් තේ ද පිරිහෙන තෙජස් ඇත්තේ ද දක්නාලැබෙත් ද එබඳු වූ රාම භාගීව දෙදෙනා); ශශිදිවාකරෞ ඉව, චන්ද්‍රසූර්‍යී දෙදෙනා මෙන්; ජනතා, ජනසමූහතෙමෙ; පශ්‍යතිස්ම, දුටුයේය.

83. හරසූනුසන්නිභඃ, සනත්කුමාරයා සමාන වූ; කෘපාමෘදුඃ, කරුණාවෙන් මොළොක් වූ; රාඝවඃ, රාමකුමාරතෙමේ; ආත්මනි,

84. න ප්‍රහර්තුමලමස්මි නිර්දයං
විප්‍ර ඉත්‍යභිභවන්‍යපි ත්වයි
ශංස කිං ගතිමනේන පත්‍රිණා
හන්මි ලොභයුත නෙ මඛාර්ජිතම්.

85. ප්‍රත්‍යුවාච තමෘෂිර් තත්ත්වත-
ස්ත්වාං න වෙද්මි පුරුෂං පුරාතනම්
ගාං ගතස්‍ය තව ධාම වෛෂ්ණවං
කොපිතෝ හ්‍යසි මයා දිදෘක්ෂුණා.

86. හසමසාන්කෘතවතඃ පිතෘවිෂඃ
පාත්‍රසාච්ච වසුධාං සසාගරාම්
ආහිතෝ ජයවිපය්‍යයෝ'පි මෙ
ශ්ලාඝ්‍ය එව පරමේෂ්ඨිනා ත්වයා.

තමා කෙරෙහි; සඛලිතවියම්, අඩුවූ වියයි ඇති; තං භාගීවං ඒ, ඒ භාගීවයාද; සවං, සවකිය වූ; සංහිතම්, සංහිත (ගැවසුණා) වූ; අමොඝං, හිස් නො වූ; ආශුගං, ශරය ද; අවෙක්ෂ්‍ය, බලා; ව්‍යාජහාර, (මෙසේ) කියේය.

84. අභිභවති අපි, අභිභවනය කරන්නා වූ ම; ත්වයි, ඔබ කෙරෙහි; විප්‍රඃ ඉති, බ්‍රාහ්මණය යන හෙතුවෙන්; නිර්දයං, දයාරහිත කොට; ප්‍රහර්තුම්, ප්‍රහාරදීමනය කරන්නට; අලං, ශක්තිඇත්තෙක්; න අස්මි, නො වෙමි; කිං, කිමෙක්ද? අනෙන පත්‍රිණා, මේ ශරයෙන්; තෙ, තාගේ; ගතිං, ගමන; හන්මි, නසම් ද; උත, නො හොත්; මඛාර්ජිතං, යාගයෙන් රැස් කරනලද; ලොකං, සවගී ලොකය; හන්මි, නසම්ද; ශංස, කියව.

85. සෘෂිඃ, භාගීවමුනිතෙමෙ; තං, ඒ රාමකුමාරයාට; ප්‍රත්‍යුවාච, පිළිවදන් කියේය; (කෙසේද?) තත්ත්වතඃ, සවභාව සත්‍යවශයෙන්: ත්වාං, තා; පුරාතනං පුරුෂං, පුරාණ පුරුෂයයි; (මහාවිෂ්ණුය යි) න වෙද්මි, නො දනිමි; (තවද) ගාංගතස්‍ය, පොළොවට පැමිණියා වූ; තව, ඔබ සම්බන්ධව; වෛෂ්ණවං ධාම, විෂ්ණුතෙජස; දිදෘක්ෂුණා, දක්නාකැමැති වූ; මයා, මා විසින්; කොපිතඃ හි අසි, කොප කරනලද්දෙහිය.

86. පිතෘවිෂඃ, පියාණන් කෙරෙහි වෙෂ කරන්නන්; හසමසාත් කෘතවතඃ, හලුකළා වූ; සසාගරාම්, සාගරය සහිත වූ; වසුධාම්, පොළොවද; පාත්‍රසාත්, (කෘතවතඃ) යොග්‍යපුරුෂයන්ට දුන්නාවූ මට; පරමේෂ්ඨිනා, පරමපුරුෂ වූ; ත්වයා, ඔබ විසින්;

87. නඝතිං මතිමතාං වරෙප්සිතාං
සුණ්‍යතීර්ථගමනාය රක්ෂ මෙ
පිඩයිෂ්‍යති න මාං බලික්‍රියා
සවගීයඛනිරභොගලොලුපම්.

88. ප්‍රත්‍යුපද්‍යත නථෙති රාඝවඃ
ප්‍රාඞ්මුඛශ්ච විසසර්ජ සායකම්
භාගීවස්‍ය සුකෘතොඃපි සොඃභවත්
සවගීමාගීපරිසොඃ දුරත්‍යයඃ.

89. රාඝවොඃපි වරණෞ තපොනිධෙඃ
ක්ෂම්‍යතාමිති වදන් සමස්පෘශත්
නිර්ජිතෙෂු නරසා තරස්විනාං
ශත්‍රුෂු ප්‍රණතිරෙව කීර්තයෙ.

ආගිතඃ, කරනලද්දෙවූ; මෙ, මාගේ; ජයවිපය්‍යීයඃ අපි, පරාජය ද; ශ්ලාඝ්‍යඃ එව, ප්‍රශංසාකටයුතුමය.

87. තත්, එහෙයින්; මතිමතාංවර, ශ්‍රෙෂ්ඨප්‍රඥඇත්ත; පුණ්‍ය තීර්ථගමනාය, පින්තොටට යාම පිණිස; ඊප්සිතාං, කැමැති වූ; මෙ, මාගේ; ගතිං ගමන; රක්ෂ, රක්ෂා කරනුමැනව; (තවද කිය යුත්තෙක් ඇති) බලික්‍රියා, වළක්වනලද්දෙවූ; සවගීපඛනිඃ; සවගී පඛතිනොමෝ; අභොගලොලුපම්, පරිභොගයෙහි ආසා නැත්තාවූ; මාං, මා; න පිඩයිෂ්‍යති, පීඩා නොකරන්නීය.

88. රාඝවඃ, රාමකුමාරතෙමේ; තථා ඉති, එසේයයි; ප්‍රත්‍යුපද්‍යත, අඞ්ගීකාර කෙළේය (කැමැතිවී); ච, නැවත; ප්‍රාඞ්මුඛඃ, පෙර දිගට අභිමුඛවූයේ; සායකං, ශරය; විසසර්ජ, හැරියේය; සඃ, ඒ ශරය තෙමේ; සුකෘතොපි, සත්ක්‍රියා කරන්නාවූ ද; භාගීවස්‍ය, භාගීවමුනිහු විසින්; දුරත්‍යයඃ, ඉක්මවිය නොහැක්කේ; සවගීමාගී පරිසඃ, සවගීමාගීය ප්‍රතිබන්ධ කෙළේ; අභවත්, වී.

දුඃඛෙන අතික්‍රමණීයඃ දුරත්‍යයඃ.

89. රාඝවඃ අපි, රාමකුමාරතෙමේ ද; ක්ෂම්‍යතාං ඉති, ඉවසනු මැනවැයි; වදන්, කියමින්; තපොනිධෙඃ, භාගීවමුනිහුගේ; වර ණෞ, පාදයුග්මය; සමස්පෘශත්, ස්පර්ශ කෙළේය හෙවත් ප්‍රණාමය කෙළේය; (ඒ එසේමැයි) තරස්විනාං, බලවතුන්ගේ; තරසා, බලයෙන්; නිර්ජිතෙෂු ශත්‍රුෂු, පරදවනලද සතුරන්විෂයෙහි; ප්‍රණතිඃ, අභිවාදනය; (නම්‍රභාවය) කීර්තයෙ එව, කීර්තිය පිණිස වේමය.

90. රාජසත්වමවධූය මාතෘකං
පිත්‍ර්‍යමස්මි ගමිතඃ ශමං යදා
තන්නිමිත්තඵලෝ මම ත්වයා
නිග්‍රහෝ'ප්‍යනුගෘහීතකෘතඃ.

91. සාධයාම්‍යහමවිඝ්නමස්තු තෙ
දෙවකාර්‍ය්‍යමුපපාදයිෂ්‍යතඃ
ඌචිවානිති වචඃ සලක්ෂ්මණං
ලක්ෂ්මණාග්‍රජමෘෂිඃ රෝදධෙ.

92. තස්මින් ගතෙ විජයිනං පරිරභ්‍ය රාමං
සෙනහාදමන්‍යත පිතා සුතරෙව ජාතම්
තස්‍යාභවත් ක්ෂණශුචඃ පරිතොෂලාභඃ
කක්ෂාග්නිලබ්ධිනතරොරිව වෘෂ්ටිපාතඃ.

---

90. මාතෘකං, මවුපක්ෂයෙන් ආවාවූ; රාජසත්වං, (මානාදී) රජොගුණය; අවධූය, පහකොට; පිත්‍ර්‍යං, පියපක්ෂයෙන් ආවාවූ; ශමං, ශාන්තගුණයට; යදා, යම් කලෙක්හි; ගමිතඃ අස්මි, (ඔබ විසින්) පමුණුවනුලැබුයෙම්ද; (එකල්හි) ත්වයා, ඔබ විසින් කරන ලද; මම, මාගේ; අයං, මේ; අනිඳිතඵලඃ, නිෂ්ඵල නොකරනලද ඵලඇති; නිග්‍රහඃ අපි, නිගාව (පරාජය) ද; අනුග්‍රහීතකෘතඃ නනු, කරනලද අනුග්‍රහයෙක්මය.

පරශුරාමයාගේ මව ක්ෂත්‍රියවංශයෙහි විය පියතෙම බ්‍රාහ්මණ වංශයෙහිය. ක්ෂත්‍රියයන්ගේ සඵභාවය රජොගුණයයි බ්‍රාහ්මණයන්ගේ සඵභාවය ක්ෂාන්තියයි. නොයෙක් ක්ෂත්‍රියමහාරාජයන් ජයගැනීමෙන් මානාභිමානාදි රජොගුණ යුක්ත වූ පරශුරාම තෙමේ දැන් රාමයා විසින් පරදවනලද්දේ මානාදිභඞ්ගයෙන් බ්‍රාහ්මණොචිත ක්ෂාන්තිභාවයට පැමිණි හෙයින් තමා සැරදවීමෙන් රාමතෙමේ තමහට අනුග්‍රහයෙක්ම කරනලද්දේය යනු භාවයි.

91. අහං, මම; සාධයාමි, යන්නෙමි, දෙවකාර්‍ය්‍යම්, දෙවකර්‍ත්තව්‍යය; (දෙවියන්ගෙ උපද්‍රව නිවාරණ කාර්‍ය්‍යය) උපපාදයිෂ්‍යතඃ, සම්පාදනය කරන්නාවූ; තෙ, ඔබට; අවිඝ්නං අස්තු, නිරුපද්‍රවයෙක් වේවා; ඉති වචඃ, මේ වාක්‍යය; සලක්ෂ්මණං, ලක්ෂ්මණකුමාරයා සහිතවූ; ලක්ෂ්මණාග්‍රජම්, ලක්ෂ්මණකුමාරයාගෙ වැඩිමහල් සහෝදර (රාමකුමාර) යාට; ඌචිවාන්, කීයේ; ඍෂිඃ, පරශුරාම මුනිතෙම; තිරොදධෙ, අන්තර්ධාන වී.

92. තස්මින්, ඒ භාර්ගවමුනිහු; ගතෙ, ගිය කල්හි; විජයිනං, ජයග්‍රහණය ඇති; රාමං, රාමකුමාරයා; පිතා, පිය වූ දශරථ රජතෙමේ; සෙනහාත්, සෙනහයෙන්; පරිරභ්‍ය, ආලිඞ්ගනය කොට;

93. අථ පථි ගමයිත්වා කලුපතරමෝපකාර්යේ
කතිවිදවනිපාලඃ ශඞ්කරඃ ශඞ්කලඳඃ
පුරමවිශදයොධ්‍යාං මෛථිලිදර්ශිනීනාං
කුවලයිතගවාක්ෂාං ලොචනෛරඞ්ගනානාම්.

ඉති ශ්‍රී රඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෝ
සි නා වි වා හ ව ර්ණ නා නා ම
ඒකාදශඃ සර්ගඃ.

පුනඃ, නැවත; ජාතම් එව, උපන්නෙක්මයයි; අමන්‍යත, සිනී; ක්ෂණසුවඃ, මඳකාලයක් ශොක ඇත්තා වූ; තස්‍ය දශරථස්‍ය, ඒ දශරථරජහුගේ; පරිතොෂලාභඃ, තුෂ්ටිලාභය; කක්ෂාග්නිලඞ්ඝිත තරොඃ, ළැව්ගින්නෙන් මඩනාලද වෘක්ෂයක් සමඛ්‍යව; වෘත්‍රි පාතඃ ඉව, වර්‍ෂාපතනයක් මෙන්; අභවත්, වී.

ක්ෂණං ශොචතීති ක්ෂණශුක්, ක්ෂණයක් ශොක වන්නේය යන අර්ථයෙහි ප්‍රථමයෙන් පරශුරාමයා ආ කල්හි දශරථ රජහට මඳ ශොකයෙක් ඇතිවිය.

93. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; ශඞ්කලඳඃ, ඊශ්වරයා බඳු වූ; අවනී පාලඃ, රජතෙමෙ; කලුපතරමෝපකාර්යේ, කරනලද රම්‍යවූ පට මණ්ඩප (කූඩාරම්) ඇති; පථි, මාර්ගයෙහි; කතිවිත් ශර්‍වරීඃ, රාත්‍රි කීපයක්; ගමයිත්වා, යවා (පසුකොට); මෛථිලි දර්ශිනීනාං, සීතා දැකීමට කැමැති වූ; අඞ්ගනානාම්, සත්‍රීන්ගේ; ලොචනෛඃ, නෙත්‍රයන් කරණකොටගෙන; කුවලයිතගවාක්ෂාං, නිලුපුල් වැනි කරනලද කවුළු ඇති; අයොධ්‍යාං පුරං, අයොධ්‍යා පුරියට; අවිශත්, පැමිණියේය (ප්‍රවිෂ්ට වී).

කලුපතා (කෘතා) උපකාර්‍යා යස්මින් සඃ.

මාදශඃ සර්ගඃ.

1. නිර්ඝටවිෂයස්නෙහඃ ස දශානනමුපෙයිවාන්
ආසීදසනතනිර්ඝාණඃ ප්‍රදිපාර්ච්චිරිවොෂසි.

2. තං කණීමූලමාගත්‍ය රමෙ ශ්‍රීන්‍යස්‍යනාමිති
කෙකෙයීශඞ්කයෙවාහ පලිතවර්ජමනා ජරා.

3. සා පෞරාන් පෞරකාන්තස්‍ය රමස්‍යාභ්‍යුදයශ්‍රැතිඃ
ප්‍රත්‍යෙකං හලාදයාඤ්චක්‍රෙ කුල්‍යෙවොද්ගතපාදපාන්.

4. තස්‍යාභිෂෙකසම්භාරං කල්පිතං ක්‍රූරනිශ්චයා
දූෂයාමාස කෙකෙයී ශොකොශ්‍රෙණඃ පාර්ථිවාශ්‍රැතිඃ.

---

1. නිර්ඝටවිෂයස්නෙහඃ, වළඳනාලද පස්කම්සැපඇසා ඇත්තාවූ; දශානනං, ජීවනාවසථාවගේ අන්තයට; උපෙයිවාන්, පැමිණියාවූ; සඃ, ඒ දශරථරජතෙමෙ; උෂසි, ප්‍රාතඃකාලයෙහි; ආසන්නා නිර්ඝාණඃ, නිර්වීමට ළඟාවූ; ප්‍රදීපාර්චිඃ ඉව, පහන්සිලක් මෙන්; ආසීත්, වූයේය.

2. ජරා, ජරාතොමෝ; කෙකෙයීශඞ්කයා ඉව, දශරථ (රජහු ගේ කුඩා) මෙහෙසියට සැකයෙන් මෙන්; පලිතවර්ජමනා, කෙශාදීන්ගෙ ශුක්ලතා ව්‍යාජයෙන්; කණීමූලං, කණුළඟට; ආගත්‍ය; පැමිණ; රමෙ, රාමකුමාරයා කෙරෙහි; ශ්‍රීඃ, රාජලක්ෂ්මීතොමෝ, න්‍යස්‍යතාං ඉති, පිහිටුවනුලැබේවයි; තං, ඒ දශරථරජහට; ආහ, කීයේය. (දශරථරජතුමා තමන් වෘඩබව සලකා පුත්‍රවූ රාමකුමාරයා යුවරජබැව්හි පිහිටුවන්ට අදහස්කෙළේයයි සේසි.

3. පෞරකාන්තස්‍ය, පුරවාසීන්ට ප්‍රියවූ; රමස්‍ය, රාමකුමාරයාගේ; සා අභ්‍යුදයශ්‍රැතිඃ, ඒ අභිවෘඩිවාර්තාතොමෝ; උද්ගතපාදපාන්, උයන්රුක්වලට; කුල්‍යා ඉව, ඇලක් මෙන්; ප්‍රත්‍යෙකං, වෙන්වශයෙන්; පෞරාන්, පුරවාසීන්; හලාදයාං චක්‍රෙ, සතුටු කළාය.

4. ක්‍රූරනිශ්චයා, (රාමකුමාරයා වනයට යැවීම් සවරූප) ක්‍රූරවූ අදහස් ඇති; කෙකෙයී, කෙකෙයී තොමෝ; කල්පිතං, සකස් කරනලද; තස්‍ය, ඒ රාමකුමාරයාගේ; අභිෂෙකසම්භාරං, අභිෂෙකය පිණිස පිළියෙළකළ ද්‍රව්‍යරාශිය හෙවත් පට්ටවස්ත්‍රාදිය; ශොකොශ්‍රෙණඃ, ශොකයෙන් උණුසුම්වූ; පාර්ථිවාශ්‍රැතිඃ, (දශරථ) පෘථිවීශ්වරයන්ගේ කඳුලු කාරණකොටගෙන; දූෂයාමාස, අනතුරු කළාය.

5. සා කිලාශමාශිතා වණ්ඩී භර්ත්‍රා තත්සංශ්‍රැතෞ වරෞ
උවාමෙඤ්ජසිකතා භූමිලම්භනාවිවොරගෞ.

6. තයොශ්චතුර්දිශෙකෙන රාමං ප්‍රාව්‍රාජයත් සමාං
මිතිශෙන සුතස්‍යෞචිත්‍යද්වෙධවෛයකඵලාං ශ්‍රියම්.

7. පිත්‍රා දත්තාං රුදන් රාමඃ ප්‍රාඩ්මඛීං ප්‍රත්‍යපද්‍යත
පශ්චාමනාය ගච්ඡති තදඥං මුදිතොඃගෘහිත්.

---

5. වණ්ඩී, කොප ඇත්තාවූ; සා කිල, ඕතොමෝ වනාහි; භර්ත්‍රා, සවාමිහු විසින්; ආශ්වාසිතා, සහසනලද්දී; ඉඤ්ජසිකතා, මෙඝය විසින් වස්වනලද්දාවූ; භූඃ, භූමි තොමෝ; මිල මගෙහෝ, සිදුරක සැඟවුණාවූ; උරගෞ ඉව, සපියන් දෙදෙනකුන් මෙන්; තත් සංශ්‍රැතෞ, ඒ භර්තෘහු විසින් ප්‍රතිඥ කරනලද්දාවූ; වරෞ, වරදෙදෙන; උද්වවාම, වමනය කළාය (කිවාය). (රාමවඤ්ජ යාගේ අරණ්‍යගමනය, රාජ්‍යයෙන් තොරවීමය යන මේ කරුණු සවරූපකොට ඇති බැවින් වර දෙදෙනා සපියන්ට උපමා කළ බැව් සැලකියයුතුයි.)

6. (සා, ඒ දෙවීතොමෝ;) තයොඃ, ඒ වර දෙදෙන අතුරෙන්; එකෙන, එක් වරයකින්; රාමං, රාමචඤ්ජයා; චතුර්දිශසමාඃ, තුදුස් වසක් මුළුල්ලෙහි; ප්‍රාව්‍රාජයත්, රටින් පිටකරවිය; මිතියෙන, දෙවන වරයෙන්; සුතස්‍ය, සවකීය පුත්‍රවූ භරතකුමාරයා සම්බන්ධව; වෛධවෛයකඵලාං, විධවාමාත්‍රය එකම ප්‍රයොජනය කොට ඇත්තාවූ; ශ්‍රියම්, රාජ්‍යශ්‍රිය; ඓච්ඡත්, කැමැතිවූවාය.

(සවකීය පුත්‍රයාට රාජ්‍යය ඉල්වන්නාවූ ඇට සවකීය වැඳඹු බව පමණක් විය. කුමක් හෙයින්ද රාමකුමාරයාගේ වනයට යාමෙන් වූ ශොකයෙන් දශරථරජ මළේය භරතකුමාරයාද රාජ්‍යය ගැනිමට නොකැමති විය.)

7. රාමඃ, රාමකුමාරතෙමේ; ප්‍රාක්, පළමුකොට; පිත්‍රා, පියමහරජණන් විසින්; දත්තාං, දෙනලද්දාවූ; මහීං, පොළොව; රුදන්, අඩමින්; ප්‍රත්‍යපද්‍යත, පිළිගත්තේය; පශ්චාත්, පසුව; වනාය, වනයට; ගච්ඡ ඉති, යවයි කියනලද; තදඥං, ඒ පියමහරජහුගේ ආඥාව; මුදිතඃ, සතුටුයිත් ඇත්තේ; අගෘහීත්, ගත්තේය.

(පියා විසින් රාජ්‍යය දෙන කල කඳුලු සහිතව පිළිගත්තේය වනයට යවයි අණකළ කල සතොෂයෙන් පිළිගත්තේය. මෙයින් රාමකුමාරයාගේ මහාතමගුණය ප්‍රකාශිතයි.

8. දධතෝ මඞ්ගලක්ෂෞමෙ වසානස්‍ය ච වල්ගුලෙ
දදෘශුර්යමිතාඞ්ගස්‍ය මුඛරාගං සමං ජනාඃ.

9. ස සීතාලක්ෂ්මණසඛඃ සත්‍යාද් ගුරුමලොපයන්
විවෙශ දණ්ඩකාරණ්‍යං ප්‍රත්‍යෙකඤ්ච සතාං මනඃ.

10. රාජ්‍යාපි නිර්යොගාතීතඃ සමෘඩ්ධා ශාපං සඞ්කල්පජම්
ශරීරත්‍යාගමාත්‍රෙණ ශුඛිලාභමමන්‍යත.

11. විප්‍රොෂිතකුමාරං තද්‍රාජ්‍යමඤ්ඤතම්නෙශ්වරම්
රන්ධ්‍රාන්වෙෂණදක්ෂාණාං විෂාමාමිෂතාං යයෞ.

---

8. මඞ්ගලක්ෂෞමෙ, මඞ්ගලපට්ටවස්ත්‍රයන්; දධතඃ, ධරන්නාවූද; වල්ගුලෙ, වැහැරි; වසානස්‍ය ච, හඳනාවූද; තස්‍ය, ඒ රම කුමාරයාගේ; සමං, එකාකාරවූ; මුඛරාගං, මුඛශොභාව; ජනාඃ, මනුෂ්‍යයෝ; විසමිතාඃ, විසමයප්‍රාප්තවූවාහු; දදෘශුඃ, දුටුවාහුය.

9. සඃ, ඒ රම්කුමාර තෙමේ; සීතාලක්ෂ්මණසඛඃ, සීතාදෙවිය හා ලක්ෂ්මණකුමාරයා යහළුකොටඇත්තේ; ගුරුං, පියමහරජහු; සත්‍යාත්, සත්‍යවචනයෙන්; අලොපයන්, වෙන් නොකරන්නේ; දණ්ඩකාරණ්‍යං, දණ්ඩක නම් වනයට; විවෙශ, ප්‍රවිෂ්ට වී; ප්‍රත්‍යෙකං, වෙන්වශයෙන්; සතාං, සත්පුරුෂයන්ගේ; මනඃ ච, සිතවද (ප්‍රවිෂ්ට වී).

(පියාණන්ගේ වචනයෙන් රාජ්‍යය හැරීමෙන්ද සතුටුසිතින් අරණ්‍යයට යාමෙන්ද සත්පුරුෂයන් විසින් අතිශයින් ආදර කට යුත්තෙක් වූ බැව් ප්‍රකාශිතයි.)

10. නිර්යොගාතීතඃ, ඒ පුත්‍රවියොගයෙන් පිඬිතවූ; රාජාපි, රජතෙමේද; සඞ්කල්පජම්, (මුනිපුත්‍රයාට වධකිරීම් නමැති) සඞ්කීය කම්යෙන් හටගත්තාවූ; ශාපං, ඒ ශාපය; සමෘඩ්ධා, (පුත්‍රශොක යෙන් හටගත් මරණය සවරූපකොට ඇත්තේයයි) සිහිකොට; ශරීරත්‍යාගමාත්‍රෙණ, දෙහපරිත්‍යාගයෙන්ම; ශුඛිලාභං, (අඞ්ධමුනි පුත්‍රයා මැරීම්සංඛ්‍යාත පාපයෙන්) ශුඛිය ලැබීම; අමන්‍යත, සිතී (මළේයයි සේසි).

11. විප්‍රොෂිතකුමාරං, බැහැරගියකුමාරයන් ඇත්තාවූ; අඤ්ඤතම්නෙශ්වරම්, අසනංගත (මළාවූ) රජහු ඇති; තද්‍රාජ්‍යං, ඒ රාජ්‍යය; රන්ධ්‍රාන්වෙෂණදක්ෂාණාං, සිදුරු සෙවීමෙහි දක්ෂවූ (දුර්ශීල භාවය සොයන්නාවූ); විෂාං, සතුරන්ගේ (හෙවත් සතුරු රජුන්ගේ); ආමිෂතාං, ලොභ කටයුතු බවට; යයෞ, ගියේය.

12. අථානාථාඃ ප්‍රකෘතයෝ මාතෘබන්ධුනිවාසිනම්
මෞලෛරනායයාමාසුර්භරතංඝාතිගෘහ්‍යුභිඃ.

13. ශ්‍රුත්වා තථාවිධං මෘත්‍යුං කෛකෙයීතනයඃ පිතුඃ
මාතුර්න කේවලං සඞ්ඛ්‍යාඃ ශ්‍රියෝ'ප්‍යාසීත්පරාඞ්මුඛඃ.

14. සසෛන්‍යශ්චාඞ්ගදාද්‍රාමං දර්ශිතානාශ්‍රමාලයෛඃ
තස්‍ය පශ්‍යන් සසෞමිත්‍රෙ රුදශ්‍රුඃසතිදුඃඛාන්.

15. චිත්‍රකූටවනස්ථඤ්ච කථිතඤ්චගීතිර්ගුරෝඃ
ලක්ෂ්ම්‍යා නිමන්ත්‍රයාඤ්චක්‍රෙ තමනුව්‍රජිෂටසම්පදඃ.

(සතුරුරජහු රාජ්‍යය පැහැරගැනීමේ ලුබ්ධඅදහස් ඇත්තෝ වූහයි දක්වයි. රාමකුමාරයා ගිය කල්හි භරත ශත්‍රුඝන දෙදෙනාත් මාමාගේ සමීපයට ගිය බැවින් විප්‍රොෂිතභාවය දක්වන ලදි.)

12. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; අනාථාඃ, අසරණවූ; ප්‍රකෘතයඃ, අමාත්‍යයෝ; මාතෘබන්ධුනිවාසිනම්, මවුකුලයෙහි වාසය කරන්නාවූ; භරතං, භරතකුමාරයා; සඞ්ගතිතාශ්‍රුභිඃ, වළකනලද කඳුළු ඇත්තාවූ [පියමහරජහුගේ මරණය සැඟවීම පිණිසයයි සේසි]; මෞලෛඃ, දූතයන් ලවා; ආනායයාමාසුඃ, ගෙන්වූහ.

13. කෛකෙයීතනයඃ, භරතකුමාරතෙම; පිතුඃ, පියමහරජහුගේ; තථාවිධං, එබඳුවූ; මෘත්‍යුං, මරණය; ශ්‍රුත්වා, අසා; සඞ්ඛ්‍යාඃ, සවකීය වූ; මාතුඃ න කේවලං, මවට පමණක් නොව; ශ්‍රියඃ අපි, රාජ්‍යසම්පත්තියටත්; පරාඞ්මුඛඃ ආසීත්, පරාඞ්මුඛ වී.

14. සසෛන්‍යඃ, සේනාවන් සහිතවූ; (සඃ, ඒ භරතකුමාරතෙම;) රාමම්, රාමකුමාරයා; අඞ්ගාත් ව, අනුගමනය ද කෙළේය; (කෙසේ ද යත්?) සසෞමිත්‍රෙඃ, ලක්ෂ්මණකුමාරයා සහිත වූ; තස්‍ය, ඒ රාමකුමාරයාගේ; ආශ්‍රමාලයෛඃ, වනවාසීන් විසින්; දර්ශිතාන්, දක්වනලද; වසතිදුඃඛාන්, අසපුවෙහි වූ වෘක්ෂයන්; පශ්‍යන්, දක්නේ; උදශ්‍රුඃ, හඬමින් (ගියේය).

15. ගුරෝඃ, පියමහරජහු සම්බන්ධව; කථිතසඞ්ගීතිඃ, කියනලද සඞ්ගීතගමනය ඇති ඒ භරතකුමාරතෙම; අනුව්‍රජිෂටසම්පදඃ, ඉදුල් නොකරනලද සම්පත් ඇති; ලක්ෂ්ම්‍යා, රාජ්‍යශ්‍රියෙන්; චිත්‍රකූටවනස්ථං, චිත්‍රකූටපර්වතය සම්බන්ධ වනයෙහි සිටියාවූ; තං, ඒ රාමකුමාරයා; නිමන්ත්‍රයාඤ්චක්‍රෙ, පැවරී ගෙවත් රාජ්‍යප්‍රතිග්‍රහණය පිණිස යාච්ඤා කෙළේය.

16. ස හි ප්‍රථමජේ තස්මින් අකෘතශ්‍රීපරිග්‍රහේ
පරිවෙත්තාරමාත්මානං මෙනෙ සවිතරණාද්භුවඃ.

17. තමශක්‍යමපාක්‍රෂ්ටුං නිදෙශාත් සඞ්ගිණඃ පිතුඃ
යයාචෙ පාදුකෙ පශ්චාත් ඛනජ්ඤං රාජ්‍යාධිදෙවතෙ.

18. ස විෂඤ්ඣටඤ්ඣතෙනෙත්‍යුක්ත්වා භ්‍රාත්‍රා නෙවාවිශත් පුරීම්
නන්දිග්‍රාමගතඤ්ඣතස්‍ය රාජ්‍යං න්‍යාඤ්ඣම්වාහුනක්.

19. දෘඪඛකතිරිති ජ්‍යෙෂ්ඨෙ රාජ්‍යතෘෂ්ණා පරාඞ්මුඛඃ
මාතුඃ පාපස්‍ය ශුද්ධ්‍යර්ථං ප්‍රායශ්චිත්තම්වාඛරොත්.

---

16. සඃ හි, ඒ භරතකුමාරතෙමෙ වනාහි; ප්‍රථමජේ, වැඩිමහල් වූ; තස්මින්, ඒ රාමකුමාරයා; අකෘතශ්‍රීපරිග්‍රහෙ, නො කරනලද රාජ්‍යශ්‍රීලාභය ඇති කල්හි (තෙමේ); භුවඃ, පෘථිවිය තමා; සවීකරණාත්, අත්පත් කිරීමෙන්; ආත්මානං, තමා; පරිවෙත්තාරං, පරිවේත්තෘහු සමානයයි (වැඩිමහල්ලා විවාහ නොකළ් කල විවාහ වූයේ පරිවෙත්තෘ නම් වේ එය පාපයකි); මෙනෙ, සිතී.

17. සඞ්ගිණඃ, සගීයෙහි වූ; පිතුඃ, පියාණන්ගේ; නිදෙශාත්, අනුශාසනය හෙතුකොටගෙන; අපාක්‍රෂ්ටුං, නවත්වන්නට; අශක්‍යං, නොහැකි (බව නිශ්චය කොට); තං, ඒ රාමකුමාරයා; පශ්චාත්, පසුව; රාජ්‍යාධිදෙවතෙ, රාජ්‍යසවාමීන්; කර්තුම්, කරන්නට; පාදුකෙ, පාදුකායුවල; යයාචෙ, යාච්ඤා කෙළේය. (පින්වත් හුගේ පාදුකායුවල දුනමැනවි, එය සිංහාසනයෙහි තබා රාජ්‍යය කරවන්නෙමි යනු භාවයි.)

18. සඃ, ඒ භරතකුමාරතෙමේ; භ්‍රාත්‍රා, සොහොයුරු වූ රාමකුමාරයා විසින්; තථා ඉති, එසේ මැනවැයි; උක්ත්වා, කියා; විසඤ්ඣටඃ, පිටත්කරනලද්දේම; පුරීම්, අයොධ්‍යාපුරියට; නෙවාවිශත්, නොපැමිණියේය; (සළු එකෙක් ඇති) නන්දිග්‍රාමගතඃ, නන්දිග්‍රාමයට පැමිණියේම; තස්‍ය, ඒ රාමකුමාරයාගේ; රාජ්‍යං, රාජ්‍යය; න්‍යාසං ඉව, නික්ෂෙපයක් මෙන් (හෙවත් විශ්වාසය හෙතුකොට අනිකකු කෙරෙහි තබනලද සවධනයක් මෙන්;) අහුනක්, පාලනයකෙළේය. (උපභොග නොකෙළේයයි දක්වයි.)

19. ජ්‍යෙෂ්ඨෙ, රාමකුමාරයා කෙරෙහි; දෘඪභකතිඃ, ස්ථිරභක්තිය ඇත්තා වූ භරතකුමාරතෙමේ; රාජ්‍යතෘෂ්ණාපරාඞ්මුඛඃ, රාජ්‍යතෘෂ්ණාවෙන් පරිබාහිර වූයේම හෙවත් රාජ්‍යය නොකැමතිවූයේම; ඉති, මේ උක්තප්‍රකාරයෙන්; මාතුඃ, මවගේ;

20. රාමොঽපි සහ වෛදෙහ්‍යා වනේ වන්‍යෙන චර්‍යයා
චචාර භ්‍රාතෘජඃ ශාන්තෙනා වෘඛෙක්ෂ්වාකුව්‍රතං ශුචා.

21. ප්‍රභාවසමයන්‍යත්‍රාශ්‍රිතඃ ස වනස්පතිම්
කදුවිදඛෙක සීතායාඃ ශිශ්‍යෙ කිඤ්ජිදිව ශ්‍රමාත්.

22. ඓඳ්‍රඃ කිල නඛෙඤ්‍යස්‍යා විදදුරඤනෞ ඛිජඃ
ප්‍රියොපභොගශ්‍රීන්‍යෙසු පෞරොභාග්‍යම්වාවරත්.

23. තස්මින්නනාඝ්‍රාතදිෂ්ඨාසත්‍රං රාමො රාමාවබොධිතඃ
ආත්මානං මුමුචෙ තස්මාදෙකනෙත්‍රව්‍යයෙන සඃ

පාපස්‍ය, පාපයාගේ; ශුඛ්‍යර්‍ච්ඡං, ශුඛියපිණිස වූ; ප්‍රායශ්චිත්තං ඉව, ප්‍රායශ්චිත්තයක් මෙන්; (ප්‍රායශ්චිත්තය නම් අයහපත්ක්‍රියා දුරුකිරීම පිණිස කළයුතු ප්‍රතිකාරයයි.) අකරොත්, (මෙසේ ක්‍රියා) කෙළේය.

20. භ්‍රාතෘජඃ, මලණුවන් (ලක්ෂ්මණකුමාරයා) සහිතවූ; ශාන්තඃ, ශාන්තවූ; රාමඃ අපි, රාමකුමාරතෙමේ ද; වෛදෙහ්‍යා සහ, විදෙහ රාජපුත්‍රී වූ සීතාව සමඟ; වනෙ, අරණ්‍යයෙහි; වන්‍යෙන, කඳමූලඵලාදියෙන්; වර්‍යයා, ජීවිකාවෘත්තිය කරන්නේ; ශුචා, තරුණවූයේ; වෘඛෙක්ෂ්වාකුව්‍රතං, ඔක්කාකවංසික මහලු රජුන්ගේ ව්‍රතය; චචාර, කෙළේය. (මහලුකල රාජ්‍යශ්‍රිය පුත්‍රයාට පවරා වනයෙහි වාසයට පැමිණීම ඔක්කාකරාජවංසිකයන්ගේ ව්‍රතයයි.)

21. සඃ, ඒ රාමකුමාරතෙමෙ; කදුවින්, කිසියම්දිනක; ප්‍රභාවසමයන්‍යත්‍රාශ්‍රිතඃ, සූර්‍යයම්හිමයෙන් සිරකරතලද සෙවනැල්ල ඇති; වනස්පතිම්, වෘක්ෂයක්; ආශ්‍රිතඃ, ඇසුරුකෙළේ; ශ්‍රමාත් ඉව, විඩාවෙන් මෙන්; කිඤ්ජිත්, ඇසිල්ලක්; සීතායාඃ, සීතාවගේ: අඞ්කෙ, ඇකයෙහි; ශිශ්‍යෙ, සයනය කෙළේය. (උකුලට හිස තබා නිද්‍රොපගතවී.)

22. ඓඳ්‍රඃ, ඉන්‍ද්‍රයාගේ පුත්‍රවූ; ඛිජඃ, පක්ෂියෙක් (කාකරූප ධාරිජයන්ත නම් තැනැත්තෙක්); තස්‍යාඃ, ඒ සීතාවගේ; සනෞ, පයොධරයුග්මය; ප්‍රියොපභොගවිභ්‍රෂ්ඨ, සවාමී වූ රාමභ්‍රාතෘයා විසින් උපභොගසමයෙහි කරනලද නියලකුණුවල; පෞරොභාග්‍යම්, දෙඅමාත්‍ර දක්නාසුලුභාවයක්; ආවරන් ඉව, කරන්නාක් මෙන්; නඛෙඃ, නියවලින්; විදදුර කිල, විදුරණය කෙළේ ලු හෙවත් ඉරි ඇන්දේ ලු.

23. රාමාවබොධිතඃ, සීතාව විසින් පුබුදුවනලද්දාවූ; රාමඃ, රාමකුමාරතෙමෙ; තස්මින්, ඒ කාකයා කෙරෙහි; ඉෂීකාසත්‍රං,

24. රාමස්ත්වාසන්නදෙශත්වාද්භරතාගමනං පුනඃ
ආශඞ්ක්‍යාත්සුඛසාරඞ්ගඃ චිත්‍රකූටසථලීං ජහෞ.

25. ප්‍රයඝාවාතිථෙයෙෂු වසනෘෂිකුලෙෂු සඃ
දක්ෂිණාං දිශමාක්ෂෙෂු වාර්ෂිකෙෂ්විව භාස්කරඃ.

26. ඔහෞ තමනුගච්ඡන්තී විදෙහාධිපතෙඃ සුතා
ප්‍රතිඡ්ඡායෙව කෙකෙයාඃ ලක්ෂ්මීරිව ගුණොන්මුඛී.

ඉලුක්මය ආයුධය; ආසථත්, යෙදී; සඃ, (භ්‍රාන්ත වූ) ඒ කවුඩුතෙම; එකනෙත්‍රව්‍යයෙන, එක් ඇසක් දීමෙන්; ආතමානං, තමා; තසමාත්, ඒ ශරයෙන්; මුමුචෙ, මිදී.

24. රාමසතු, රාමකුමාරයා වනාඟි; ආසන්නදෙශත්වාත්, සමීප ප්‍රදෙශඛැවින්; පුනඃ, නැවත; භරතාගමනං, භරතකුමාරයාගේ පැමිණීම; ආශඞ්ක්‍ය, සැක කොට: උත්සුකසාරඞ්ගඃ, (රාමවියොග යෙන්) කලකිරුණු මුවන් ඇත්තාවූ; චිත්‍රකූටසථලීං, චිත්‍රකූට සමීප ප්‍රදෙශය; ජහෞ, හැරිණේය. (භරතකුමාරතෙම පෙරළා අවුත් රාජ්‍යයෙන් පවරන්නේය යන සැකයෙන් රාමකුමාර තෙමෙ චිත්‍රකූටපර්‍වතප්‍රදෙශය හැර අන්‍යප්‍රදෙශයකට ගියේසි. රාජ්‍යකරණය සම්ප්‍රකාරයෙන්ම රුචි නොකෙළේය.)

25. ආතිථෙයෙෂු, ආගනතුකසත්කාරයෙහි නියැලි වූ; ඍෂිකුලෙෂු, මුනිකුලයන්හි නොහොත් මුනීන්ගේ අසපුවලැ; වසන්, වසමින්; සඃ, ඒ රාමකුමාරතෙමෙ; වාර්ෂිකෙෂු, වර්ෂාසමඛන්ධි වූ; ඍක්ෂෙෂු, නක්ෂත්‍රයන්හි; භාස්කරඃ ඉව, සූර්‍යයා මෙන්; දක්ෂිණාං දිශං, දකුණුදිගට; ප්‍රයයෞ, ගියේය. [අද-පුනාවස-පුස-අස්ලිස-මා-පුවපල්-උත්‍රපල්-හත-සිත- යන මේ නැකත් වර්ෂාකාලයට අයත් නැකත් වෙත්. (මිථුන කටක සිංහ කන්‍යා යන) මේ කාලයෙහි සූර්‍යතෙම දක්ෂිණායනයෙහි ගමන් කෙරෙයි.]

26. තං, ඒ රාමකුමාරයා; අනුගච්ඡන්තී, පසුපස්සේ යන්නා වූ; විදෙහාධිපතෙඃ සුතා, විදෙහරාජයාගේ පුත්‍රී වූ (සීතාදෙවි තොමෝ); කෙකෙයාඃ, කෙකෙයීබිසව විසින්; ප්‍රතිඡ්ඡායා අපි, වළක්වනලද්දී නමුත්; ගුණොන්මුඛී, ගුණයෙහි ඇලුණා වූ; ලක්ෂ්මීඃ ඉව, ශ්‍රීදෙවිය මෙන්; ඔහෞ, බැබළී. (ගුණ බලාපොරොත්තුවන්නාවූ ශ්‍රීදෙවිතොමෝ වනයෙහිදීත් රාමකුමාරයා ළඟුබැන්දාක්මෙනැසි උත්ප්‍රෙක්ෂා කෙරෙසි.)

27. අනුසූයාතිසෘෂ්ටෙන පුණ්‍යගන්ධෙන ගාධිනම්
සා චඩාරඩඉරාගෙණ පුඤ්ඡොච්චලිතෂට්පදම්.

28. සන්ධ්‍යාශ්‍රාපිඟ සන්ධ්‍යාවේලා මෙන් පිහුවන්වූ නෙඟහොත් අරුණවර්ණවූ; විරූඩෝ නාම රක්ෂසඃ, විරූධ නම් රක්ෂස තෙම; ඉන්දෝඃ, චන්ද්‍රයාට; ග්‍රහඃ ඉව, (රාහු) ග්‍රහයා මෙන්; තස්‍ය රඝුස්‍ය, ඒ රඝුකුමාරයාගේ; මාගීං, මාගීය; ආවෘත්‍ය, අවුරා; අතිෂ්ඨත්, සිටියේය.

29. තඟොතහස්‍යයෝඃ අන්තරෙ, නිශීථිනී බිහිර දෙමය අතුරෙහි; (සිංහ කන්‍යා යන වර්ගයානුයෙහි) වෘෂටිං, වැස්ස; (පැහැර ගන්නාවූ) අවග්‍රහඃ ඉව, නියහ මෙන්; ලොඝ්‍රශොෂණඃ, ලොඝ්‍රයා මියළුවන්නාවූ; සඃ, ඒ රක්ෂස තෙම; තයොඃමධ්‍යෙ, ඒ රඝු ලක්ෂ්මණ දෙදෙනාගේ අතුරෙහි වූ; මෛථිලීං, සීතාදේවිය; ජහාර, පැහැර ගත්තේය.

30. කාකුත්ස්ථෙඃ, රඝු ලක්ෂ්මණ දෙදෙනා: තං, ඒ රක්ෂසයා විණිර්පිබ්‍ය, (තස්‍ය) පිටිකොට; අශුච්චිනා, අපවිත්‍රවූ; ගන්ධෙන, දුගඳින්; සර්ලිම්, ආශ්‍රමභූමිය; දූෂයති ඉති, දූෂණය කරන්නේය යන. හෙතුවෙන්; වසුධායාං, පෘථිවියෙහි; නිඛනතුඃ, එළක් කැන ප්‍රක්ෂේප කළාහුය.

31. තතඃ, ඉක්බිති; රඝුඃ, රඝුකුමාරතෙමේ; කුම්භජන්මනඃ, අගස්තිමුනිහුගේ; ශාසනාත්, අනුශාසනයෙන්; අනපොඝ්සර්තිඃ,

32. රාවණාවරජා තත්ර රාඝවං මදනාතුරා
අභිපෙදෙ නිදුඝාතීා ව්‍යාලීව මලයද්‍රුමම්.

33. සා සීතාසතනිධාවෙව තං වව්‍රෙ කාමිනාඛියා
අන්‍යාරුඩෝ හි නාරීණාමකාලඥෝ මනොභවඃ.

34. කලත්‍රවාන්අහං බාලෙ! භාර්‍යාංඝං භජස්ව මෙ
ඉති රාමෝ වාෂස්‍යනතීං වාෂසකඛිඃ ශශාස තාම්.

නාසික්මවූ අනුශාසනා ඇති; විඛ්‍යාදිඃ, විඛ්‍යපර්‍වතය තෙම; පඃතෞ ඉව, ප්‍රකෘතිආකාරයෙහි මෙන්; පඤ්චවට්‍යාං, පඤ්ච වටී නම් ස්ථානයෙහි; තසේඨෞ, (නොසික්මවූ කුලමර්‍යාදා ඇතිවා) සිටියේය.

(මෙරුපර්‍වතය හා සමාන බිමට විඛ්‍යපර්‍වතය තෙම ඉතා උස්ව ගියේ සූර්‍යයාගේ ගමනමාර්‍ගය වැසි. ඒබව දැනගත් දෙවියන් විසින් ප්‍රේරිතවූ පර්‍වතයන්ගේ ආවාර්‍යවූ අගස්තිමුනි තෙමේ විඛ්‍යපර්‍වතය වෙතට පැමිණියේ ප්‍රණිපාතය කරනලද විඛ්‍යපර්‍වතයහට නැවත තමන් එනතුරු ප්‍රභෘතිලෙස සිටිනු වස් නියමකෙළේය. එපරිද්දෙන්ම අනුශාසනය නොසික්මවම්න් විඛ්‍යපර්‍වතය සිටියි යනු පුරා කථාසි.)

32. තත්‍ර, එ පඤ්චවටියෙහි; මදනාතුරා, රාගයෙන් පීඩිතවූ; රාවණාවරජා, රාවණයාගේ බාලසහෝදරී වූ ශූර්‍පණඛා තොමෝ; නිදුඝාතීා. ග්‍රීෂ්මයෙන් පීඩිතවූ; ව්‍යාලී, නැසිනියක්; මලයද්‍රුමම් ඉව, සඳුන්රුක්හට මෙන්; රාඝවං, රාමකුමාරයා වෙතට; අභි පෙදෙ, පැමිණියාය.

33. කාමිතාඛ්‍යා, කියනලද වංශඇති; සා, ඒ ශූර්‍පණඛා තොමෝ; සීතාසතනිධෞ එව, සීතාවගේ සමීපයෙහිම; තං, ඒ රාමකුමාරයා; වව්‍රෙ, (සවාමිසවරූපයෙන්) තෝරාගත්තාය, නාරීණාම්, ස්ත්‍රීන්ගේ; අන්‍යාරුඩඃ, උස්ව නැංගාවූ; මනොභවඃ, කාම තෙම; අකාලඥඃ හි, කාලය ගැන දැනුම් නැත්තේය. (කාමයෙන් අඛවූ ස්ත්‍රීතොමෝ මේ සුදුසු කාලයයි කාලවිශෙෂය නොදනී.)

34. ඉති, මෙසේ; වාෂසකඛිඃ, නාඹගොණෙකුගේ මෙන් කරක් ඇති; රාමඃ, රාමකුමාරතෙමේ; බාලෙ!, සොඳුර!; අහං, මම; කලත්‍රවාන්, භාර්‍යා ඇත්තෙක්ම්; මෙ, මාගේ; භාර්‍යාංඝං, මලණුවන්; භජස්ව, සෙවනය කරවයි; වාෂස්‍යනතීම් තාම්, පුරුෂයකු කැමති වූ (ඒ කාමුකතැනැත්තියව) ඇට; ශශාස්, අනුශාසනා කෙළේය.

ආත්මානං වෘෂං ඉච්ඡතීති වාෂස්‍යනතී.

35. ජ්‍යෙෂ්ඨාභිගමනාත් පූර්වං තෙනාප්‍යනභිනන්දිතා
සාහ්‍රදාමාශ්‍රයා භූයෝ නදීවොභයකූලහාක්.

36. සංරම්භං මෛථිලීහාසඃ ක්ෂණසෞම්‍යාං නිනාය තාම්
නිවාතසන්නිමිනාං වෙලාං වන්ද්‍රොදය ඉවොදධෙඃ.

37. ඵලමස්‍යොපහාසස්‍ය සද්‍යඃ ප්‍රාප්ස්‍යසි පශ්‍ය මාම්
මෘග්‍යාඃ පරිභවෝ ව්‍යාත්‍රාමිත්‍යවෙහි ත්වයා කෘතම්.

38. ඉත්‍යුක්ත්වා මෛථිලිං භර්තුරඞ්ක නිර්ශතීං භයාත්
රූපං ශූර්ණඛා නාම්නඃ සදෘශං ප්‍රත්‍යපද්‍යත.

---

35. පූර්වං, පළමුකොට; ජ්‍යෙෂ්ඨාභිගමනාත් (වැඩිමහල්වූ) රාම කුමාරයා අනුව යාමෙන්; තෙනාපි, ඒ ලක්ෂ්මණකුමාරයා විසි නුත්; අභිනන්දිතා, නොපිළිගන්නා ලද; සා, ඒ ශූර්ණඛා තොමෝ; භූයඃ, නැවත; රාමාශ්‍රයා, රාමකුමාරයා ඇසුරුකිරී මෙන්; උභයකූලහාක්, ඉවුරුදෙක භජනය කරන්නාවූ; නදී ඉවි අහුත්, නදියක් මෙන් වූවාය.

36. නිවාතසන්නිමිනාං, වාතරහිත තෙසින් නිශ්චලවූ; උදධෙඃ, සමුද්‍රයාගේ; වෙලාං, වේරළ; චන්ද්‍රොදයඃ ඉව, සඳරැසමෙන්; ක්ෂණසෞම්‍යාං, ඇසිල්ලක් සෞම්‍යතා (රාගහේතුවෙනැසි සේසි) ඇත්තාවූ; තාං, ඒ රාක්ෂසිය; මෛථිලීහාසඃ, සීතාදෙවිය විසින් කරනලද හාසයතෙම; සංරම්භං, කැලඹීමව; නිනාය, පැමිණ වී. (සුලභ නැතත් සඳපහණින් වෙරළ උස්ව නහන්නාක් මෙන් අන්‍ය ක්‍රමයක් නැතත් සීතාදෙවියගේ සිනාමාත්‍රයෙන්ම රාක්ෂසිය කුල්මත්වියයි දක්වයි.)

37. මාං, මා; පශ්‍ය, බලව; ත්වයා, නි විසින්; කෘතම්, කරනලද (උපහාසය); ව්‍යාත්‍රාමි, ව්‍යාඝ්‍රධෙනුවක් කෙරෙහි; මෘග්‍යාඃ, මෘග ධෙනුවකගේ; පරිභවඃ ඉති, අවඥාවක් මෙනැසි; අවෙහි දනුව; අස්‍ය උපහාසස්‍ය, මේ උපහාසයාගේ; ඵලං, විපාකයට; සද්‍යඃ, වහාම; ප්‍රාප්ස්‍යසි, පැමිණෙන්නෙහිය.

38 භයාත්, භීතියෙන්; භර්තුඃ, සැමියවූ රාමකුමාරයාගේ; අඞ්කා, ඇකයෙහි; නිර්ශතීං, වැළඳගෙන හුන්නාවූ; මෛථිලීං, සීතාදෙවියට: ඉති උක්ත්වා. මෙසේ කියා; ශූර්ණඛා, ශූර්ණඛා තොමෝ; නාම්නඃ, නාමයෙන්; සදෘශං, සමානවූ නොහොත් කැලූ වැනි නිය වලින් යුක්ත වූ; රූපං, ආකාරයකට; ප්‍රත්‍යපද්‍යත, පැමිණියාය (නෙවත් එබඳු රූපයක් දැක්විය).

39. ලක්ෂ්මණඃ ප්‍රථමං ශ්‍රුත්වා සොකිලාමඤ්ජුවාදිනීම්
ශිවාඝොරඤ්චනාං පශ්චාත් බුබුධෙ විකෘතෙනි තාම්.

40. පණ්ණශාලාමථ ක්ෂිප්‍රං විකෘතාඨඃ ප්‍රවිශ්‍ය සඃ
වෛරූප්‍යපෞනරුක්ත්‍යෙන ගිරඃ තාමයොජයත්.

41. සා චක්‍රනඛධාරිණ්‍යා වෙණුකීචකපළීයා
අඞ්කුශාකාරයා ඔඝුල්‍යා නාවනමීයදම්බරෙ.

42. ප්‍රාප්‍ය චාශු ජනස්ථානං ඛරාදිභ්‍යඃ තථාවිධම්
රාමොපක්‍රමමාචඛ්‍යෞ රක්ෂඃ පරිභවං නවම්.

---

39. ලක්ෂ්මණඃ, ලක්ෂ්මණ කුමාරතෙමේ; තාම්, ඇය; ප්‍රථමං, මුලුකොට; කොකිලාමඤ්ජුවාදිනීම්, කොවුල්ධෙනුවන් මෙන් මිහිරිකොට කථාකරන්නාවූ; පශ්චාත්, පසුව; ශිවා(වත්), සිවලියක මෙන්; ඝොරඤ්චනාං, ඝොරනාද ඇත්තිය; ශ්‍රුත්වා, අසා; (නොහොත් ඇයගේ හඬ අසා); විකෘතා ඉති, මායා ඇත්තිය කැයි; බුබුධෙ, අවබොධකෙළේය.

40. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; සඃ, ඒ ලක්ෂ්මණකුමාරතෙමේ; විකෘතාඨඃ, නොපුවෙන් බැහැරකරනලද කඩු ඇත්තේ; ක්ෂිප්‍රං, වහ; පණ්ණශාලාං, පන්සලට; ප්‍රවිශ්‍ය, වැද; භිෂණං, බිහිසුණුවූ; භාං, ඒ රාක්ෂසිය; වෛරූප්‍යපෞනරුක්ත්‍යෙන, විරූපබවට දෙගුණයක් විරූපභාවයෙන්; අයොජයත්, යුක්ත කෙළේය. (සවභාවයෙන්ම විකෘතිවූ ඒ රාක්ෂසිය කණීනාසාදිය කැපීමෙන් වැඩියක් විරූපකෙළේය යන අදහසයි.)

41. චක්‍රනඛධාරිණ්‍යා, චක්වූ නිය දරන්නාවූ; වේණුකීචකපළීයා, උණපුරුක් මෙන් රළු පුරුක් ඇත්තාවූ; අඞ්කුශාකාරයා, හෙණ්ඩුවට සමාන ආකෘති ඇත්තාවූ; ඔඝුල්‍යා, ඇඟිල්ලෙන් යුක්තවූ; සඃ, ඒ රාක්ෂසිතොමෝ; අම්බරෙ, අහසෙහි; තෞ, ඒ රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනාට; අතර්ජයත්, තර්ජනය කළාය.

42. (ඕතොමෝ) ආශු, වහා; ඛරාදිභ්‍යඃ, (ඛරාදි) රාක්ෂසයන්ගේ; ජනස්ථානං, එනම් වනයට; ප්‍රාප්‍ය, පැමිණ; තථාවිධම්, සත්ත් නාසා කැපීම්සවරූපවූ; රාමොපක්‍රමම්, රාමකුමාරයාගේ ආරම්භය ඇති (උපක්‍රමය); නවම්, අසිනවූ; රක්ෂඃ පරිභවං, රාක්ෂසයන්ට කළ අවමානයබැසි; ආචඛ්‍යෞ, කීවාය. (ඒ රාක්ෂසිය ජනස්ථාන නම් වනයට ගොස් මාගේ සත් නාසා කැපීමෙන් සියලුම රකුසන්ට හෙළාදක්නා ලදැයි කීවාය.)

43. මුඛාවයවලූනාං තාං නෛර්ඍතා යත් පුරෙ දධුඃ
රාමාභියාධිනාං තෙෂාං තදෙවාභූදමඞ්ගලම්.

44. උදායුධාන්‍යාපතතෂ්ඨාන් දෘපතාන් ප්‍රෙක්ෂ්‍ය රාඝවඃ
නිදධෙ විජයාශංසාං වාපෙ සීතාසඛ ලක්ෂ්මණෙ.

45. එකො දාශරථිඃ කාමං යාතූධානාඃ සහස්‍රශඃ
නෙ තු යාවතත එවාසෝ නාවාංශව දදර්ශ තානෙඃ.

46. අසජ්ජතෙන කාකුත්ස්ථඃ ප්‍රයුක්තමථ දූෂණම්
න චක්‍රමෙ ශුභාචාරඃ ස දූෂණම්වාතමනඃ.

---

43. නෛර්ඍතාඃ, රාක්ෂසයෝ; යත්, යම්හෙයකින්; මුඛාවයවලූනාං, මුඛාවයවයන් කපනලද්දාවූ; තාං, ඒ රාක්ෂසිය; පුරඃ, ඉදිරියෙහි; දධුඃ, ධැරූද; තත් එව, ඒ කාරණයම; රාමාභියාධිනාං, රාමයා හා යුඬයට යන්නාවූ; තෙෂාං, ඒ රාක්ෂසයන්ට; අමඞ්ගලම් අහුත්, අවමඞ්ගලයෙක් වී. (නාසය නැති අවලක්ෂණ රාක්ෂසිය ඉදිරිකර යාමම අවමඞ්ගලයෙක් විය.)

44. උදායුධාන්, ඔසවිනලද ආයුධ ඇත්තාවූ; ආපතතඃ, තමා වෙතට එන්නාවූ; දෘපතාන්, දර්පයුක්තවූ; තාන්, ඒ රාක්ෂසයන්; රාඝවඃ, රාමකුමාරතෙමෙ; ප්‍රෙක්ෂ්‍ය, බලා; වාපෙ, දුන්නෙහි; විජයාශංසාං, ජයගැනීමේ කැමැත්තද; ලක්ෂ්මණෙ, ලක්ෂ්මණ කුමාරයා කෙරෙහි; සීතාං ච, සීතාදෙවියද; නිදධෙ, පිහිටවිය. (සීතාව රක්ෂාකිරීමට ලක්ෂ්මණකුමාරයා යොදූ තෙමේ යුදපිණිස සැරසුණේයයි දක්වයි.)

45. කාමං, කැමතිසෙ; දාශරථිඃ, රාමකුමාරතෙමෙ; එකඃ, හුදකලාවූයේ නමුත්; යාතූධානාඃ, රාක්ෂසයෝ; සහස්‍රශඃ, දහස් ගණන්වෙත්; තෙතු, ඒ රාක්ෂසයෝ විනාහි; ආපේණ, යුඬයෙහි; යාවතතඃ එව, යම්පමණ වෙත්ද; තෙඃ, ඒ රාක්ෂසයන් විසින්; තාවාංශව, එපමණවූ සංඛ්‍යාඇත්තන් පරිදිම; සඃ, ඒ රාමකුමාර තෙමෙ; දදර්ශ, දක්නාලදී.

46. අථ, ඉක්බිති; ශුභාචාරඃ, යහපත් හැසිරීම් ඇත්තාවූ; සඃ කාකුත්ස්ථඃ, ඒ රාමකුමාරතෙමෙ; අසජ්ජතෙන, දුජිතවූ රාක්ෂස ජනයා විසින්; ප්‍රයුක්තං, මෙහෙයනලද්දාවූ; දූෂණං, දූෂණ නම් රාක්ෂසයා; ආතමනඃ දූෂණං ඉව, තමන් පිළිබඳ දෙෂයක් මෙන්; න චක්‍රමෙ, නොඉවසීය. (මනා චරිත ඇත්තෝ තමාගේ දෙෂය දැක නො ඉවසති. එය දුරුකෙරෙසි සේකි.)

47. තං ශරෛඃ ප්‍රතිජග්‍රාහ ඛරත්‍රිශිරසෞ ච සඃ
ක්‍රමශස්තෙ පුනස්තස්‍ය චාපාන් සම්මොදයුඃ.

48. තෛස්තූයාණාං ශිතෛර්බාණෛඃ ශරීරපූර්විශුද්ධිභිඃ
ආසුදේහාතිගෛඃ පිතං රුධිරන්තු පතත්‍රිභිඃ.

49. තස්මින් රාමශරෛරුත්කෘත්තෛ බලෙ මහති රක්ෂසාම්
උත්පිතං දදෘශේ'න්‍යච්ච කබන්ධේභ්‍යෝ න කිඤ්චන.

50. සා බාණවර්ෂිණං රාමං ශොධයිත්වා සුරවිද්‍විෂාම්
අප්‍රබොධාය සුෂ්වාප ශාද්වල්‍යාෂෙ වරූථිනී.

---

47. සඃ, ඒ රාමකුමාරතෙමේ; තං, ඒ දූෂණයාද; ඛරත්‍රිශිරසෞ ච, ඛරයන්ත්‍රිශිරස්ය යන දෙදෙනද; ක්‍රමශඃ, පිළිවෙළින්; ශරෛඃ, ශරයන් කරණකොටගෙන; ප්‍රතිජග්‍රාහ, ප්‍රහාරදුනය කෙළේය; තෙ පුනඃ, ඒ ශරයෝ වනාහි; තස්‍ය, ඒ රාමයාගේ; චාපාන්, දුන් නෙන්; සම්මං ඉව, එසැවිටම මෙන්; උදස්‍යුඃ, ගමන්කළාහ.

48. දෙහාතිගෛඃ, ශරීරය භෙදකොට යන්නාවූ; යථාපූර්විශුද්ධිභිඃ, (ලේ මිශ්‍රනොවීමෙන්) ප්‍රකෘතියෙන් පිහිටි පිරිසුදුකම ඇති; ශිතෛඃ, තියුණුවූ; තෛඃ බාණෛඃ, ඒ ශරයන් විසින්; ත්‍රයාණාං, (ඛර දූෂණ ත්‍රිශිරස් යන) තුන්දෙනාගේ; ආයුඃ, ආයුෂ; පිතං, පානය කරනලදි; පතත්‍රිභිඃ තු, පක්ෂීන් විසින් වනාහි; රුධිරං, ලෙය; පිතං, පානයකරනලදි.

49. තස්මින්, ඒ; රාමශරොත්කෘත්තෙ, රාමයාගේ ශරවලින් කපනලද්දුවූ; රක්ෂසාම්, රකුසන්ගේ; මහති බලෙ, මහත්වූ බලයෙහි; කබන්ධෙභ්‍යඃ, හිස් නැති ශරීර හැර; උත්පිතඃ, නැගිටසිටියාවූ; අන්‍යච්ච කිඤ්චන, අන්කිසිවක් වනාහි; න දදෘශෙ, නොපෙණුනේය. (මේ කුමාරයාගේ ඊතලවලින් රාක්ෂසයන්ගේ හිස් කපනලද්දෝම ඔවුන්ගේ හිස් නැති ශරීර පමණක් පෙණුනේය.)

50. සුරවිද්‍විෂාම්, රාක්ෂසයන්ගේ; සා වරූථිනී, ඒ සේනා තොමෝ; බාණවර්ෂිණං, ඊතලවැසි කරන්නාවූ; රාමං, රාමකුමාරයා ලවා; ශොධයිත්වා. යුද්ධකරවා; ශාද්වල්‍යාෂෙ. හිඳුලිහිණීන්ගේ සෙවණැල්ලෙහි; අප්‍රබොධාය, නැවත අවදි නොකිරීම පිණිස හෙවත් නොනැගිටීම් පිණිස; සුෂ්වාප, ශයනය කළාය. (මළාය සි සේසි.)

51. රාඝවාස්ත්‍රවිදීර්ණානාං රාවණං ප්‍රති රක්ෂසාම්
තේෂාං ශූර්පණඛෛවෛකා දුෂ්ප්‍රවෘත්තිහරාගවත්.

52. නිග්‍රහාත් සවසුරාපත්‍යානාං බන්ධාවව බන්ධදුර්ජඃ
රාමේණ නිහිතං මෝහෙ පදං දශසු මූර්ධසු.

53. රක්ෂසා මෘගරූපේණ වඤ්චයිත්වා ස රාඝවෝ
ජහාර සීතාං පක්ෂීන්ද්‍රප්‍රයාසක්ෂණවිඝ්නිතඃ.

54. තෞ සීතාන්වේෂිණෞ ගෘධ්‍රං ලූනපක්ෂමපශ්‍යතාම්
ප්‍රාණෛර්දශරථප්‍රීත්‍යෛ රණාත් ත්‍රාණඤ්චකීර්තිභිඃ.

---

51. ශූර්පණඛා, එනම් ඇත්තාවූ රකුසි; එකා, එකලාවූවා; රාවණං ප්‍රති, රාවණයා කරා; රාඝවාස්ත්‍රවිදීර්ණානාං, රාමකුමාරයාගේ ආයුධවලින් නසනලද්දාවූ; තේෂාං රක්ෂසාං, ඒ රාක්ෂසයන්ගේ; දුෂ්ප්‍රවෘත්තිහරා, පරාජයසඞ්ඛ්‍යාත නපුරු වෘත්තීව ගෙනයන්නියක්; අභවත්, වී.

52. සවසුඃ, සහෝදරීවූ ශූර්පණඛාවගේ; නිග්‍රහාත්, (අඩගැසීද) නිහායෙන්ද; ආපත්‍යානාං, බන්ධූන්ගේ; බන්ධාවව, විනාශයෙන්ද; ධනදානුජඃ, (වෛශ්‍රවණයාගේ සොහොයුරු) රාවණතෙම; දශසු මූර්ධසු, දසහිස්හි; රාමේණ, රාමකුමාරයා විසින්; පදං, පාදය; නිහිතං මෝහෙ, පිහිටුවනලදුයි සිතී. (සොහොවුරු ශූර්පණඛාවගේ නාසාදිය කැපීමෙන් හා නැගයන්ගේ වධයෙන්ද තමාගේ හිසට පාදප්‍රහාරයක් දෙනලද්දක් මෙනැසි සිතී.)

53. සඃ, ඒ රාවණ තෙමේ; මෘගරූපේණ, මෘගාකාරරූපයක් ඇත්තාවූ; රක්ෂසා, (මරීච නම්) රාක්ෂසයා කරණකොටගෙන; රාඝවෝ, රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනා; වඤ්චයිත්වා, වඤ්චාකොට; පක්ෂීන්ද්‍රප්‍රයාස, ජටායුෂයාගේ (ගිජුලිහිණියාගේ) උත්සාහයෙන්; ක්ෂණවිඝ්නිතඃ, මඳකාලක් පැවැති බාධා ඇත්තේම; සීතාං, සීතා දෙවිය; ජහාර, පැහැර ගත්තේය.

54. සීතාන්වේෂිණෞ, සීතාදෙවිය සොයන්නාවූ; තෞ, ඒ රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනා; ලූනපක්ෂං, රාවණයා විසින් කපනලද පක්ෂ ඇත්තාවූ; කණ්ඨවත්තීහිඃ, බොටුවෙහි පවත්නාවූ; ප්‍රාණෛඃ, ප්‍රාණයන් කරණකොටගෙන; දශරථප්‍රීත්‍යෛඃ, දශරථයා සම්බන්ධවූ මිත්‍රබැව්හි; අනෘණං, ණය නැත්තාවූ; ගෘධ්‍රං. ජටායුෂයා; අපශ්‍යතාම්, දුටුවාහුය. (ජටායුෂයා දශරථරජු සමඟ පැවති මිත්‍රත්වයට ණය නොමැතිවිය. සීතාවගේ ප්‍රවෘත්තිය කියන්ට ලැබීමෙනි.)

55. ඝ රාවණහෘතාං තාභ්‍යාං වචසාවභ්‍යධි මෛථිලීම්
ආත්මනඃ සුමහත් කර්ම ප්‍රණෛරාවේද්‍ය සංසදි.

56. තයොඝ්නඝ්නින් නවිභූත පිතෘව්‍යාපත්තිශොකයොඃ
පිතරීවාග්නිසංස්කාරාන් පරා චක්‍රුතිරෙ ක්‍රියාඃ.

57. බධනිර්ධූතශාපස්‍ය භවතිඝ්‍යොපදෙශතඃ
මුමූර්ෂ්ඨ සඛ්‍යං රාමස්‍ය සමානව්‍යසනෙ හරෙඃ.

58. ඝ හත්වා බාලිනං වීරඃ තත්පදෙ වීරකාඞ්ක්ෂිණෙ
ධාතොඃ ස්ථාන ඉවාදෙශං සුග්‍රීවං සංන්‍යවෙශයත්.

---

55. ඝඃ, ඒ ගිජුලිහිණිතෙම; රාවණහෘතාං, රාවණයාවිසින් පැහැරගන්නා ලද්දවූ; මෛථිලීම්, මිථිලාරාජපුත්‍රීවූ සීතාදෙවිය; තාභ්‍යාං, ඒ රාමලක්ෂ්මණ දෙදෙනාහට; වචසා, වචනයෙන්; ආවඥ්ඨ, දැක්විය; ආත්මනඃ, තමාගේ; සුමහත්කර්ම, යුඬ සව රූපවූ මහත්ශොභන කර්මය; ප්‍රණෛඃ, ප්‍රණයන්ගෙන්; ආවේද්‍ය, දන්වා; සංසදිතඃ, මළේය.

56. නවිභූත, අසිනවවූ; පිතෘව්‍යාපත්තිශොකයොඃ, පියාගේ මරණයෙන්වූ ශොකය ඇති; තයොඃ, ඒ රාමලක්ෂ්මණ දෙදෙනාගේ; පිතරි ඉව, පියාණන් කෙරෙහි මෙන්; තස්මින්, ඒ ගිජුලිහිණියා කෙරෙහි; අග්නිසංස්කාරාන්, ආදහනයෙන් පසු; පරාඃ ක්‍රියාඃ, උත්තරලොකය සම්බන්ධක්‍රියාවෝ; චක්‍රුතිරෙ, පැවැත්තාහ,

57. වධනිර්ධූතශාපස්‍ය, රාමයා විසින් කරනලද වධය කරණ කොටගෙන ශාපයෙන් මිදුණාවූ; කබන්ධස්‍ය, කබන්ධනම් රාක්ෂසයාගේ; උපදෙශතඃ, කීමෙන්; සමානව්‍යසනෙ, සමානවූ විපත්ති ඇති හරෙඃ, සුග්‍රීවයාකෙරෙහි; රාමස්‍ය, රාමකුමාරයාගේ; සඛ්‍යං, මිත්‍රත්වය; මුමූර්ෂ්ඨ, වැඩි කෙළේය. (සුග්‍රීවයාද භාර්‍යා වියොගයෙන් යුක්තා හෙයින් 'සමානව්‍යසනෙ' යනු කිහ.)

58. වීරඃ, විරපුරුෂවූ; ඝඃ, ඒ රාමකුමරතෙමෙ; බාලිනං, (සුග්‍රීවයාගේ වැඩිමහලු සොහොවුරුවූ) බාලියා; හත්වා, නසා; වීර කාඞ්ක්ෂිතෙ, බොහෝ කලකපටන් කැමතිවූ; තත්පදෙ, ඒ බාලියාගේ ධුරයෙහි, (රාජ්‍යයෙහි) ධාතොඃ ස්ථානෙ, ධාතුවක්හුගේ ස්ථානයෙහි; ආදෙශං ඉව, ආදෙශයක්මෙන්; සුග්‍රීවං, සුග්‍රීවයා; සංන්‍යවෙශයත්, පිහිට විය.

59. ඉතඤතනාව වෛදෙහිමඤ්ඤිතුං හතීතාවොදිතාඃ
කාපයශෙචරැගහීතස්‍ය රාමස්‍යෙව මනොරථාඃ.

60. ප්‍රවෘත්තාවුපලබ්ධාෂාං තස්‍යාඃ සම්පාතිදර්ශිනාන්
මාරුතිඃ සාගරං තීර්ණඃ සංසාරමිව නිර්මමඃ.

61. දෘෂ්ටා ච්විඤතා තෙන ලඞ්කාෂාං රාක්ෂසිවෘතා
ජානකි විෂවල්ලිභිඃ පරිතෙව මහෞෂධිඃ.

62. තස්‍යෙ හර්තුරභිඥානමඞ්ගුලීයං දදෞ කපිඃ
ප්‍රත්‍යුද්ගතමිවානුශෙණාඤදනඤශ්‍රැබින්දුභිඃ.

---

59. වෛදෙහිම්, සීතාදෙවිය; අඤ්ඤිතුං, සොයන්නට: හතීතා වොදිතාඃ, සවාමියා (සුග්‍රීවයා) විසින් බොදනා කරනලද්දවූ; කපයඃ, (හනුමා ප්‍රමුඛ) වදුරෝ; ආත්මීස්‍ය, (සීතාවිරහයෙන්) පීඩිතවූ; රාමස්‍ය, රාමකුමාරයාගේ; මනොරථාඃ ඉව, අභිලාෂයන් මෙන්; ඉතඃ තතඃ, ඔබිමොබ; වෙරුඃ, හැසුරුණාහුය.

60. සම්පාතිදර්ශිනාත්, (ජටායුෂයාගේ වැඩිමහලු සහෝදරවූ) සම්පාතිහුගේ දර්ශනයෙන්; තස්‍යාඃ, ඒ සීතාදෙවියගේ; ප්‍රවෘත්තෙෂ උපලබ්ධායාං, ප්‍රවෘත්ති දැනීම ඇතිකල්හිම; නිර්මමඃ, මමතිය හෙවත් මමය මාගේය යී ඇල්ම නැත්තෙක්; සංසාරං ඉව, සසරට හෙතු අවිද්‍යාබන්ධනය මෙන්; මාරුතිඃ, හනුමත්තෙම; සාගරං, සයුර; තීර්ණඃ, තරණය කෙළේය. (සීතාව ලඞ්කා නම් පුරයෙහි වෙසෙයි යන ආරංචිය සම්පාතිගෙන් දැනගත්කල්හි හනුමත් තෙමේ වහාම සාගරයෙන් එතරට පැන්නේයයි දක්වයි.)

61. ලඞ්කායාං, ලංකා නම් පුරයෙහි; විච්ඡිතා, සොයන්නාවූ; තෙන, ඒ හනුමත්හු විසින්; රාක්ෂසිවෘතා, රාක්ෂසීන් විසින් වට කරනලද්දවූ; ජානකි, සීතාදෙවීතොමෝ; විෂවල්ලිභිඃ, විෂලතා වලින්; පරිතා, පිරිවරණලද්දවූ; මහෞෂධිඃ ඉව, සංජීවනී ඖෂධය මෙන්; දෘෂ්ටා, දක්නාලද්දීය.

62. කපිඃ, හනුමත්තෙමේ; තස්‍යෙ, ඒ සීතාදෙවියට; හර්තුඃ, සවාමිවූ රාමකුමාරයාසම්බන්ධි; අභිඥානම්, හැඳිනීමට ලකුණක්වූ; අඞ්ගුලීයං, මුද්ද; අනුශෙණඃ, ශීතලවූ; තත් ආනඳඅශ්‍රැබින්දුභිඃ, ඒ සීතාවගේ සතුටුකඳුළු බිඳුවලින්; ප්‍රත්‍යුද්ගතං ඉව, පෙර ගමන් කළාක් වැනි (මුද්ද); දදෞ, දුන්නේය.

63. නිවාප්‍ය ප්‍රියසන්දෙශෛඃ සීතාමක්ෂවධොඛතඃ
ස දදාහ පුරීං ලඞ්කාං ක්ෂණශොඣාරිනිග්‍රහඃ.

64. ප්‍රත්‍යභිඥානරත්නඤ්ච රාමායාදර්ශයත් කෘතී
හෘදයං සඞ්ගමායාතං වෛදෙහ්‍යා ඉව මූර්තිමත්.

65. ස ප්‍රාප හෘදයන්‍යස්තමණිස්පර්ශනිමීලිතඃ
අපයොධරසංසර්ගීං ප්‍රියාලිඞ්ගනනිර්වෘතිම්.

66. ශ්‍රුත්වා රාමඃ ප්‍රියොදන්‍යඃ මෛථිලෙ තත්සඞ්ගමොත්සුකඃ
මහාර්ණවපරික්ෂෙපං ලඞ්කායාඃ පරිඛාලඝුම්.

---

63. සඃ, ඒ හනුමත්තෙම; ප්‍රියසන්දෙශෛඃ, රාමකුමාරයාගේ වචනවලින්; සීතාං, සීතාදෙවිය; නිවාප්‍ය, සැපඇත්තියක් කොට; අක්ෂවධොඛතඃ, අක්ෂ (රාවණ කුමාර)යාගේ වධයෙන් අභිමානසහිතවූ; ක්ෂණශොඣාරිනිග්‍රහඃ, ඇසිල්ලක් සතුරු (ඉන්ද්‍රජිත්හුවිසින් කළ) නිග්‍රහය ඉවසනසුලුවූයේ; ලඞ්කාං පුරීං, ලක් පුරිය; දදාහ, දැවී.

64. කෘතී, කරනලද කටයුතු ඇත්තාවූ හනුමත්තෙම; සවයං ආයාතං, තෙමේම පැමිණියාවූ; වෛදෙහ්‍යා, විදෙහරාජපුත්‍රිය ගේ; මූර්තිමත්හෘදයං ඉව, සවරූපවත් හෘදයක් වැනිවූ; ප්‍රත්‍යභිඥානරත්නඤ්ච, ඇ හැඳිනීමට ලකුණු වූ රත්නයද; රාමායඃ, රාම කුමාරයාට; අදර්ශයත්, දැක්වී.

65. හෘදයන්‍යස්ත, ළයෙහි ඵරතලද; මණිස්පර්ශ, මාණික්‍යයා ගේ පහසින්; නිමීලිතඃ, තල්ලීනවූ; සඃ, ඒ රාමකුමාර තෙම; අපයොධරසංසර්ගීම්, පයොධරයන්ගේ සංසර්ගය නැත්තාවූ (පයොධරසංසර්ගයක් නැතත් ඒ සවරූපයට පමුණුවනලද්දාවූ); ප්‍රියාලිඞ්ගනනිර්වෘතිම්, භාර්‍යාවූ සීතාව ආලිඞ්ගනයෙන් වන ආනන්දයට; ප්‍රාප, පැමිණියේය.

(නිමීලිත නම් ඇස පියාගෙන එහිම ඇලුණු සිතින් විසීමයි.)

66. ප්‍රියොදන්‍යඃ, ප්‍රියාවගේ ප්‍රවෘත්තිය; ශ්‍රුත්වා, අසා; තත්සඞ්ග මොත්සුකඃ, ඒ සීතාවගේ සඞ්ගමයෙහි අභිලාස ඇති; රාමඃ, රාම කුමාරතෙම; ලඞ්කායාඃ, ලක්දිව පිළිබඳවූ; මහාර්ණවපරික්ෂෙපං, මහාසාගරයෙන් වටවීම; පරිඛා ලඝුම්, නුවර වට දියඅගලක් මෙන් ලඝුකොට; මෛථිලෙ, සිතී.

67. ස ප්‍රතස්ථේ'රිනාශාය හරිසෛන්‍යෛරනුද්‍රුතඃ
න කෙවලං භුවඃ පෘෂ්ඨේ වෛමානි සබාධවත්තිභිඃ.

68. නිවිෂ්ටමුදධේඃ කූලේ තං ප්‍රපෙදේ විභීෂණඃ.
සෞහාද්‍රාක්ෂීත්‍රලක්ෂ්මෛව බුද්ධිමාවිශ්‍ය චොදිතඃ,

69. තස්මෛ නියාවරෛශවඝ්නීං ප්‍රතිශුශ්‍රාව රාඝවඃ
කාලේ බලු සමාරබ්ධාඃ ඵලං බධ්නන්ති නීතයඃ.

70. ස සේතුං බබ්ධයාමාස පලවංගේල්වණාමහසි
රසාතලාදිවොත්තමර්ණං ශේෂං සම්ප්‍රාය ශාර්ඞ්ගිණඃ.

---

67. සඃ, ඒ රාමකුමාරතෙම; න කෙවලං භුවඃ පෘෂ්ඨේ, පොළෝතලයෙහි පමණක් නොව; වෛමානි, අහසෙහිත්; සබාධවත්තිභිඃ, සඬකටගාමිවූ (හෙවත් නිරන්තර සේනා ඇත්තාවූ); හරිසෛන්‍යෛඃ, වඳුරු සේනාවෙන්; අනුද්‍රුතඃ, යුක්තවූයේ; අරිනාශාය, ශත්‍රුවිනාශය පිණිස; ප්‍රතස්ථේ, පිටත්වී.

68. උදධේඃ, සාගරයාගේ; කූලේ, ඉවුරෙහි; නිවිෂ්ටං, සිටියාවූ; තං, ඒ රාමකුමාරයා වෙතට; රාක්ෂසලක්ෂ්මෲ, රාක්ෂස ශ්‍රීදෙවිය විසින්; සෞහාත්, සෞහයෙන්; බුද්ධිං, කතීව්‍යඥතයට (සිතට); ආවිශ්‍ය, ආවිෂ්ටවෑ (ආවෙශව); චොදිතඃ ඉව, මෙහෙයන ලද්දක්හු මෙන්; විභීෂණඃ, (රාවණයාගේ සොහොයුරුවූ) විභීෂණතෙම; ප්‍රපෙදෙ, පැමිණියේය. (රාමකුමාරයාම ශරණ යව ඒ උත්තමයාම ඔබට පිහිට වන්නේයයි චොදනා කරනලද්දක් මෙන් විභීෂණතෙම රාමකුමාරයා වෙතට පැමිණියේය.)

69. රාඝවඃ, රාමකුමාරතෙමෙ; තස්මෛ, ඒ විභීෂණයාහට; නියාවරෛශ්වඝ්නීං, රාක්ෂසඝන්ගේ ඉසුර නොහොත් ආධිපත්‍යය; ප්‍රතිශුශ්‍රාව, ප්‍රතිඥ කෙළේය (ලබාදෙන්නෙමියි පෙරෙන්දු විය); (ඒ එසේමැයි) කාලෙ, සුදුසු කල්හි; සමාරබ්ධාඃ පටන්ගන්නාලද; නීතයඃ බලු, නීතිහු වන්‍යාහි; ඵලං, ප්‍රයොජනය; බධ්නන්ති, ඇතිකෙරෙත්. (සුදුසුකල්හි නැංගාවූ නීතිබීජයෝ විජයසම්පත්ති නමැති ඵලය දනය කෙරෙත්මය.)

70. සඃ, ඒ රාමකුමාරතෙමෙ; ලවණාම්භසි, සයුරෙහි; පලවංගේල්වණාත්, වඳුරන් ලවා; ශාර්ඞ්ගිණඃ, විෂ්ණුහුගේ; සවපත්‍රාය, ශයනය පිණිස; රසාතලාත්, පාතාලයෙන්; උත්තමර්ණං, නැංගාවූ: ශේෂං ඉව, ශේෂ නම් නාගයා මෙන් සිටියාවූ; සේතුං, සෙයක් (පාලමක්); බබ්ධයාමාස, බැන්දවී.

71. තෙනොත්තිස්සී පථා ලඞ්කාං රෙඛයාමාස පිඞ්ගලෛඃ
මිත්‍රිඃං හෙමප්‍රාකාරං කුවේද්ගිරිව වානරෛඃ.

72. රණඃ ප්‍රවවෘතෙ තත්‍ර භීමඃ ප්ලවගරක්ෂසාම්
දිග්විජෘම්භිතකාකුත්ස්ථපෞලස්ත්‍යජයඝොෂණඃ.

73. පාදපාවිඛපරිඝඃ ශිලානිෂ්පිෂ්ටමුද්ගරඃ
අතිශස්ත්‍රනඛන්‍යාසඃ ශෛලරුග්ණමතඞ්ගජඃ.

74. අථ රාමශිරශ්ඡෙදදර්ශිනොද්භ්‍රාන්තචෙතනාම්
සීතාං මායෙති ශංසන්තී ත්‍රිජටා සමජීවයත්.

75. කාමං ජීවති මෙ නාථ ඉති සා විජහෞ ශුචම්
ප්‍රාඞ්මඞ්ගා සත්‍යමඝ්‍යානං ජීවිතාඝමිති ලජ්ජිතා.

---

71. (රාමකුමාරතෙමෝ) තෙන පථා, ඒ මාර්ගයෙන් (පාලමෙන්); උත්තීර්‍යත්, එතරව; ත්‍රිතීයං, දෙවෙනි; හෙමප්‍රාකාරං, සවණිප්‍රාකාරයක්; කුවේද්ගිඃ ඉව, කරන්නවුන් වැනිවූ; පිඞ්ගලෛඃ වානරෛඃ, පිඟුවන් වඳුරන් ලවා; ලඞ්කාං, ලඞ්කා පුරිය; රෙඛයාමාස, ආවරණය කරවූයේය. (සවණිප්‍රාකාරයකින් පරිවෘතවූ ඒ රාවණාපුරිය අන්‍යවූ සවණිප්‍රාකාරයක් වැනිවූ රන්වන් වඳුරන්ගෙන් වටකරවිය යි සේසි.)

72. තත්‍ර, ඒ ලඞ්කාවෙහි; ප්ලවගරක්ෂසාම්, වඳුරන්ගේ හා රාක්ෂසයන්ගේ; භීමඃ, භයඞ්කරවූ; දිග්විජෘම්භිත, දිගුන්හි ව්‍යාප්තවූ; කාකුත්ස්ථපෞලස්ත්‍යජයඝොෂණඃ, රාම රාවණ දෙදෙනාගේ ජයඝොෂණ ඇත්තාවූ; රණඃ, යුඞ්ගයක්; ප්‍රවවෘතෙ, පැවැත්තේය.

73. (යුඞ්ගයෙහි විස්තාරමාත්‍රයක් දක්වයි)- පාදපාවිඛපරිඝඃ, වෘක්ෂයන් කරණකොටගෙන බිඳිනලද ලොහොබැඳි කාණ්ඩයන් (පළිහ) ඇත්තාවූ; ශිලානිෂ්පිෂ්ටමුද්ගරඃ, ගල්වලින් සුණුකරනලද මුද්ගර ඇත්තාවූ; අතිශස්ත්‍ර, ශස්ත්‍රයන් ඉක්ම පැවැත්තාවූ; නඛන්‍යාසඃ, නියතැබීම් (නඛඝාත) ඇත්තාවූ; ශෛලරුග්ණ, ගල්වලින් බිඳිනලද; මතඞ්ගජඃ, ඇතුන් ඇත්තාවූ.

74. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; රාමශිරශ්ඡෙදදර්ශින, (විද්‍යුත්ජිහ්වනම් රාක්ෂසයාගේ මායාවෙන් නිර්මාණය කරනලද්දාවූ) රාමයාගේ ශිරශ්ඡේදය දැකීමෙන්; උද්භ්‍රාන්තචෙතනාම්, විකලසිහි ඇත්තාවූ; සීතාං, සීතාදෙවිය; ත්‍රිජටා, එනම් ඇති (පක්ෂපාත) රාක්ෂසියක්; මායා ඉති, මායාවකැයි; ශංසන්තී, ප්‍රකාශකරන්නී; සමජීවයත්, ප්‍රාණධාරණය ජීවත් කළාය.

75. සා, ඒ සීතාදෙවිතොමෝ; මෙ, මාගේ; නාථඃ, සවාමිතෙම; ජීවති ඉති, ප්‍රාණධාරණය කෙරෙයි සත, මේ හෙතුවෙන්; ශුචං,

76. ගරුඩාපාතවිශ්ලිෂ්ටමෙඝනාදසන්‍රම්භිතඃ
දාශරථ්‍යඃ ක්ෂණකෙලශඃ සුප්තවාත්තත ඉවාභවත්.

77. තතෝ බිභෙද පෞලස්ත්‍යඃ ශක්තත්‍යා වක්ෂසි
ලක්ෂ්මණම්.
රාමස්වනාහතෝ'ප්‍යාසීත් විදීර්ණහෘදයඃ ශුචා.

78. ස මාරුතිසමානීතමහෞෂධිහෘතව්‍යථඃ
ලඞ්කාසත්‍රීණාං පුනශ්චක්‍රෙ විලාපාවාප්‍යකං ශරෙඃ.

79. ස නාදං මෙඝනාදස්‍ය ධනුශ්චෙන්‍රායුධප්‍රභම්
මෙඝස්‍යෙව ශරත්කාලෝ න කිඤ්චිත් පශ්‍යතෙජයත්.

ශොකය; කාමං, එකාන්තයෙන්; විජහෞ, හැරියාය; (තවද කිය යුත්තෙක් ඇති) ප්‍රාක්, පළමුකොට; අස්‍ය, මේ නාථයාගේ; අන්තං, විනාශය; සත්‍යං මත්වා, සත්‍යයයි දැන; ජීවිතා අස්මි ඉති, ප්‍රණ ඇත්තියක් වූයෙමි යන හෙතුවෙන්; ලජ්ජිතා, ලජ්ජා ඇත්තියක් වී.

76. ගරුඩාපාත, ගරුඩයාගේ ආගමනයෙන්; විශ්ලිෂ්ට, ලිහිල් වූ; මෙඝනාදසන්‍රබ්ධඃ, ඉන්‍රජිත්හුගේ නාගපාශයෙන් බැඳුම් ඇත්තාවූ; ක්ෂණකෙලශඃ, ඇසිල්ලක් කල් පැවති කෙලෙසීම(දුක); දාශරථ්‍යඃ, රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනාගේ; සුප්තවාත්තඃ ඉව, සුප්තාවස්ථාවෙහි පැවැත්මක් මෙන් (සිහිනයක් මෙන්); අභවත්, වූයේය.

77. තතඃ, ඉක්බිත්තෙන්; පෞලස්ත්‍යඃ, රාවණතෙම; ශක්ත්‍යා, ශක්තියෙන් හෙවත් එනම් ආයුධයෙන්; ලක්ෂ්මණං, ලක්ෂ්මණ කුමාරයා; වක්ෂසි, වක්ෂඃස්ථලයෙහි; බිභෙද, පැළීය; රාමසූ, රාම කුමාරතෙම වනාහි; අනාහතඃ අපි, නොනසනලද්දේනමුත්; ශුචා, ශොකයෙන්; විදීර්ණහෘදයඃ, පැළුනු හෘදය ඇත්තෙක්; ආසීත්, වී.

78. සඃ, ඒ ලක්ෂ්මණ කුමාරතෙම; මාරුතිසමානීත, හනුමත් විසින් ගෙනඑනලද; මහෞෂධි, සඤ්ජීවනී නම් ඖෂධයෙන්; හෘතව්‍යථඃ, නසනලද පිඩා ඇත්තේම; පුනඃ, නැවත; ශරෙඃ, ඊතලවලින්; ලඞ්කාසත්‍රීණාං, ලඞ්කාපුරවාසී සත්‍රීන්ගේ; විලාපාවාප්‍යකං, පරිදෙවය පිළිබඳ ආවාප්‍යභාවය; චක්‍රෙ, කෙළේය.

79. සඃ, ඒ ලක්ෂ්මණකුමාරතෙම; ශරත්කාලඃ, ශරත්ඍතුව තෙම; මෙඝස්‍ය ඉව, මෙඝය සමාන වූ මෙන්; මෙඝනාදස්‍ය, ඉන්‍ර

80. කුම්භකර්ණඃ කපිඤ්ජලේන තුල්‍යාවස්ථඃ සවස්‍රඃ කෘතඃ
රුරෝධ රාමං ශාඞ්ගීව ටඞ්කවර්ජිතනමනඃශිලඃ.

81. අකාලේ බොධිතෝ භ්‍රාත්‍රා ප්‍රියසඛප්තෝ වෘථා භවාන්
රාමෙෂුභිර්නිවාසෝ දීර්ඝනිද්‍රාං ප්‍රවේශිතඃ.

82. ඉතරාණ්‍යපි රක්ෂාංසි පෙතුර්වානරකොටිෂු
රජාංසි සමරෝජාංසි නවෙෂාණීතනදිච්චව.

ජිත්හුගේ; නාදං, නාදය නොහොත් ගජිතාවද; ඉන්ද්‍රායුධප්‍රභං, දේදුන්නට සමාන කාන්තිඇති; ධනුශ්ච, දුන්නද; කිඤ්චිත්, සවල්පයකුත්; න පර්‍යාශෙෂයත්, ඉතුරු නොකෙළේය. (සියල්ල නැසුයේය.)

ශරත්කාලය තෙමේ මේඝය හා දේදුනු නැති කෙරෙයි. එමෙන් මේඝනාදයාගේ දුන්න හා ඔහුගේ නාදය ද විනාශ කෙළේයයි සේසි.

80. කපීඤ්ජලේන, සුග්‍රීවයා විසින්; කුම්භකර්ණඃ, කුම්භකර්ණ තෙම; සවස්‍රඃ, ශූර්පණඛාව හා; තුල්‍යාවස්ථඃ කෘතඃ, නාසා කන් ආදිය කැපීමෙන් සමානඅවස්ථා ඇත්තෙක් කරනලද්දේ; වඞ්කවර්ජිතනමනඃශිලඃ, වඞ්ක නම් ශිලාභෙදක ආයුධයෙන් සිදින ලද සිරියල් ඇත්තාවූ; ශාඞ්ගී ඉව, පර්‍වතයක් මෙන්; රාමං, රාම කුමාරයා; රුරෝධ, වැළැක්වී.

පර්‍වතයෙක්හි වූ හිරිඇල් කැපීමෙන් සම්සේ එහි සුණු වැටී මෙන් රකතවර්ණ වේද එමෙන් පර්‍වතයක් බදු කුම්භකර්ණියාගේ කන් නාසා කැපීමෙන් වූ ලෙසින් ශරීරය රකතවර්ණවියයි සේසි.

81. ප්‍රියසඛප්තඃ, නීදිම ප්‍රියවූ (කුම්භකර්ණතෙම); භවාන්, පින් වත්තෙම; වෘථා, නිෂ්ඵලසේ; භ්‍රාත්‍රා, රාවණයා විසින්; අකාලෙ, නොකල්හි; බොධිතඃ ඉතීව, ප්‍රබොධ කරනලද්දේයයි කියන්නා වුන් වැනි; රාමෙෂුභිඃ, රාමකුමාරයාගේ ඊතලවිසින්; අසෞ, මේ කුම්භකර්ණතෙම; දීර්ඝනිද්‍රාං, මරණයට; ප්‍රවේශිතඃ, පමුණුවන ලද්දේය.

82. තවෙෂාණීතනදීෂු, ඒ රාක්ෂසයන්ගේ ලේගඟාවන්හි; සම රොජාංසි, සුඹයෙන් නැංගාවූ; රජාංසි ඉව, ධූලි මෙන්; ඉතරාණි රක්ෂාංසි අපි, අන්‍ය රාක්ෂසයෝද; වානරකොටිෂු, වඳුරුසෙනා ඉදිරියෙහි; පෙතුඃ, වැටුණාහුය.

83. නියත්‍යාවථ පෞලස්ත්‍යඃ සුනඊසුඛාය මන්ත්‍රිණේ
අරාවණමරාමං වා ජගදද්‍යේති නිශ්චිතඃ.

84. රාමං පදාතිමාලෝක්‍ය ලඞ්කේශශ්චාථ වරූථිනම්
හරියුක්තං රථං තස්මෛ ප්‍රජිඝාය පුරන්දරඃ.

85. තමාධූතධ්වජපටං ව්‍යායාමගඞ්ගාර්ත්තිවායුභිඃ
දෛවසූතභුජාලම්බී ජෛත්‍රමධ්‍යාස්ත රාඝවඃ.

86. මාතලිස්තස්‍ය මාතෙන්ද්‍රමාවුමොච තනූරුජම්
සන්නාහස්‍ය නවෝත්පලදලකෝමලව්‍යාමස්ත්‍රාණ්‍යාපූඃ සුරවිඝාමී.

87. අන්‍යෝන්‍යදර්ශනප්‍රාප්තවික්‍රමාවසරං විරාත්
රාමරාවණයෝර්යුද්ධං චිරිතාපීම්වාභවත්.

---

83. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; පෞලස්ත්‍යඃ, රාවණතෙම: අද්‍ය, අද; ජගත්, ලෝකය තෙම; අරාවණං වා, රාවණශූන්‍යවූ හෝ: අරාමං වා ඉති, රාමශූන්‍යවූ හෝ වන්නේයයි; නිශ්චිතඃ, නිශ්චය ඇත්තේ (ජය හෝ මරණය හෝ වන්නේයයි නිශ්චය ඇත්තේ); පුනඃ, නැවත; යුද්ධාය, යුද්ධ කරනු පිණිස; මන්ත්‍රිණේ, මන්ත්‍රියෙන්; නියෞ, නික්මුණේය.

84. පදාතිං, පයින් යන්නාවූ; රාමං, රාමකුමාරයාද; වරූථිනං, රථාරූඪවූ; ලඞ්කේශඃ, රාවණයාද; ආලෝක්‍ය, බලා; පුරන්දරඃ, ශක්‍රතෙම; හරියුග්‍යං, අශ්වයුග්මය සහිතවූ; රථං, රථය; (නොහොත් කිඹුල්වන්වූ අශ්වයන් ඇත්තාවූ රථය) තස්මෛ, ඒ රාම කුමාරයාට; ප්‍රජිඝාය, යැවී.

85. ව්‍යායාමගඞ්ගාර්ත්තිවායුභිඃ, ආකාශගඞ්ගාහුගේ රළසම්බන්ධී වායුවලින්; ආධූතධ්වජපටං, කම්පා කරන්නාලද ධ්වජවස්ත්‍ර ඇත්තාවූ; ජෛත්‍රං, දිනන්නාවූ; තං, ඒ රථයට; දෛවසූතභුජාලම්බී, මාතලිදෙව්පුත්හුගේ හස්තයෙහි එල්බිම් ඇත්තේ; රාඝවඃ, රාම කුමාරතෙම; අධ්‍යාස්ත, නැංගේය.

86. මාතලිඃ, ඉන්ද්‍රරථාචාර්‍යතෙම; මාහෙන්ද්‍රම්, ශක්‍රයා අයත්වූ; තනූරුජ්දම්, සන්නාහය; තස්‍ය, ඒ රාමයාට; ආමුමොච, ඇන්දෙවී වේය නොහොත් දුන්නේය; යත්‍ර, යම් සන්නාහයෙක්හි; සුරවිඝාම්, දෙවශත්‍රුන්ගේ; අස්ත්‍රාණි, ආයුධයෝ; උත්පලදලකෝමල්‍යම්, උත්පලපත්‍රයන් මෙන් නිරාබාධභාවයට; ආපූඃ, පැමිණියාහුද. (එබඳු සන්නාහයකි.)

87. විරාත්, බොහෝ කලකින්; අන්‍යෝන්‍යදර්ශනප්‍රාප්ත, ඔවුනොවුන් දැකීමෙන් පැමිණියාවූ; වික්‍රමාවසරං, වික්‍රමයට අවකාශ

88. භුජමූඬෝරුබාහුල්‍යාදෙෂෝ'පි ඛනදනුජඃ
දදෘශෙ හ්‍යසථාපූර්ෂෝ මානෘවංශ ඉව ස්ථිතඃ.

89. ජෙතාරං ලොකපාලානාං සඞමුඛෙරර්චිතෙශ්වරම්
රාමසතුලිතකෙලාසමරාතිං බහ්වමන්‍යත.

90. තස්‍ය ස්ඵුරති පෞලස්‍යඃ සීතාසඞගමශංසිනි
නිවඛානාධිකක්‍රොධඃ ශරං සව්‍යෙතරෙ භුජෙ.

91. රාවණස්‍යාපි රාමාසෙනා හිත්ත්වා හෘදයමාශුගඃ
විවෙශ භුවමාඛ්‍යාතුමුරගෙන්‍ද්‍ර ඉව ප්‍රියම්.

ඇත්තාවූ; රාමරාවණයොඃ, රාමරාවණ දෙදෙනා පිළිබඳවූ; යුඬං, යුඬය; චරිතාර්ථම් අභවත් ඉව, සඵලවූවාක් මෙනි.

88. අසථාපූර්ෂඃ, පෙර පරිද්දෙන් පිරිවර ආදීන් නැත්තාවූ; එකඃ අපි, හුදකලාවූම (නොහොත් බඤ්ඤින් රහිතවූයේම); ඛන දනුජඃ, රාවණතෙම; භුජමූඬෝරුබාහුල්‍යාත්, බාහුය හිස්ය කළ වය යන මොවුන්ගේ බාහුල්‍යයෙන්; මානෘවංශෙසථිතඃ ඉව, මානෘඅයත් වගීයෙහි සිටියහු මෙන්; දදෘශෙ හි, දක්නාලද්දේමය.

රාවණයාහට මූණු දශයක්ද අත් විස්සක්ද කකුල් හතරක්ද ඇති හෙයින් රාක්ෂසසමූහයක් මෙන් දක්නාලැබී.

89. ලොකපාලානං, ඉන්‍ද්‍රාදි දෙවියන්; ජෙතාරං, දිනනසුලුවූ; සඞමුඛෙඃ, සවකිය හිස්වලින්; අර්චිතෙශ්වරම්, පුදනලද මෙහෙ සුරු ඇත්තාවූ; තුලිතකෙලාසම්, ඔසවනලද කෙලාසපර්‍වත ඇත්තාවූ (මෙබදු බල පරාක්‍රමයෙන් සම්පූර්ණවූ); අරාතිං, සතු රාව; රාමඃ, රාමකුමාරතෙම; බහ්වමන්‍යත, බහුමාන කෙළේය. (බලවත් වීර්‍යසෞර්‍යගුණයන්ගෙන් සම්පූර්ණ වූ රාවණ නම් සතුරා පරාජය කෙළේයයි කිමෙන් ජයනාශකයාගේ උත්කර්ෂ බව ප්‍රකාශ වේ.)

90. අධිකක්‍රොධඃ, ක්‍රොධ බහුල කොට ඇත්තාවූ; පෞලස්‍යඃ, රාවණතෙම; ස්ඵුරති, මදක් සැලෙන්නාවූ; සීතාසඞගමශංසිනි, සීතාව හා සඞගමය ප්‍රකාශවන්නාවූ; තස්‍ය, ඒ රාමකුමාරයාගේ; සව්‍යෙතරෙ භුජෙ, දක්ෂිණබාහුයෙහි; ශරං, ශරයක්; නිවඛාන, විද්දේය.

91. රාමාසෙනඃ, රාමකුමාරයා විසින් විදිනලද්දාවූ; ආශුගඃ; ශරය; රාවණස්‍ය අපි, රාවණයාගේද; හෘදයං, වක්ෂඃස්ථලය,

92. වචසෛව තයොඃචාඤ්ච අසත්‍රමසෙත්‍රණ නිඝ්නතොඃ
අන්‍යොන්‍යජයසංරම්භෙ වධෙ වාදිනොඃඉව.

93. වික්‍රමව්‍යතිහාරෙණ සාමාන්‍යාභූද් වයොරපි
ජයශ්‍රීරනතර වෙදිර්‍ධනවාරණයොඃඉව.

94. කෘතප්‍රතිකෘතප්‍රීතෙඃසත්‍රමසෙත්‍රණ නිඝ්නතොඃ
අන්‍යොන්‍යජයසංරම්භෙ වධෙ වාදිනොඃඉව.

95. අයඃශඞ්කුචිතාං රක්ඃඃ ගතඝ්නීමථ ශත්‍රුවෙ
භෘතාං වෛවස්වතස්‍යෙව කූටශාල්මලිමක්ෂිපත්.

ඝිත්වා, විදාරණය කොට; උරගෙභ්‍යඃ, පාතාලවාසී නාගයන්ට; ප්‍රියම්, (රාවණයා මළේය යන) ප්‍රියවචනය; ආඛ්‍යාතුම් ඉව, ප්‍රකාශ කරන්නට මෙන්; භුවං, පෘථිවියට; විවෙශ, ඇතුල්වී.

92. වාදිනොඃ, වාදකරන්නවුන් පිළිබඳ; වාක්‍යං, වචනය; වචසා ඉව, වචනයෙන් (බිඳින්නාක් මෙන්); අසත්‍රං, නී ආදි ආයුධය; අසෙත්‍රණ එව, නී ආදි ආයුධයෙන්ම; නිඝ්නතොඃ, මළකන්නාවූ; තයොඃ, ඒ දෙදෙනා පිළිබඳවූ; අන්‍යොන්‍යජය සංරම්භඃ, ඔවුනොවුන් කෙරෙහි ජයඇසීම (ජයවෙගය); වධෙ, වැඩුණේය.

93. වික්‍රමව්‍යතිහාරෙණ, ඔවුනොවුන් වික්‍රම දැක්වීමෙන්; මත්තවාරණයොඃ, මත්තහස්තීන් දෙදෙනකු සම්බන්ධව; අන්තරා, මධ්‍යයෙහි; වෙදිඃ ඉව, වෙදිකාවක් මෙන්; ජයශ්‍රීඃ, විජයලක්ෂ්මී තොමෝ; වයොඃ අපි, ඒ දෙදෙනා අතරෙහිම; සාමාන්‍යා අභූත්, සාධාරණ විය. (රාම රාවණ දෙදෙනාගෙන් කවරෙකුට ජය ලැබේදැයි කිය නොහැකිතරම් විය.)

94. කෘතප්‍රතිකෘතප්‍රීතෙඃ- කෘතප්‍රතිකෘත, ශරහැරීම හා වැළැක්වීම කරණකොටගෙන; ප්‍රීතෙඃ, ප්‍රීතිමත්වූ; සුරාසුරෙඃ, දෙවාසුරයන් විසින්; තයොඃ, ඔවුන් දෙදෙනාගේ (මස්තකයෙහි); මූර්ධ්නාං, බහාලනලද්දුවූ; පුෂ්පවෘෂ්ඨිං, මල්වැස්ස්ව: පරස්පරශර ව්‍රාතාඃ, ඔවුනොවුන් විසින් යවනලද ශරසමූහයෝ; න සෙහිරෙ, නොඉවසූහ; (මහාසඞ්ග්‍රාමයෙහි අතරක් නැතිව ශරවෙධනය කරන්නාවූ ඒ රාම රාවණ දෙදෙනාගේ මස්තකයෙහි දෙවාසුර යන් විසින් කරනලද මල්වැස්ස්ව ශරසමූහයෝ වැළැක්වූහ; මල් වැස්ස්ව ශරීරයන්හි වැටෙන්නට අවකාශ නැතිපරිද්දෙන් ශර පාතය අධිකවූ බැව් දක්වයි.)

95. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; රක්ඃඃ, රාවණතෙම; භෘතාං, ජයග්‍රහණය ලද්දුවූ; වෛවස්වතස්‍ය, යමයාගේ; කූටශාල්මලිං ඉව, (කටුඉඹුල ආකාරවූ) ගදායුධයමෙන්; අයඃශඞ්කුචිතාං, යකඩ

96. රාඝවෝ රථමප්රාප්තාං තාමායාඝඩව සුරක්ෂිතාම්
අර්ධචන්ද්රමුඛෙඵාණෛඃ විචෙඡද ඝදලිසුඛම්.

97. අමොඝං සංදධෙ චාඡෙම ධනුෂ්මාඝධනුර්ධරඃ
බ්රාහ්මමස්ත්රං ප්රියාශොඝශල්යනිෂ්ඝාතණෛෂධම්.

98. තද් වෛඃමිනි ඝතධා හිතනං දදෘශෙ දීපිනිමන්මුඛම්
වපුෂීහොරගඡෙව ඝරලඵණමණ්ඩලම්.

99. තෙන මන්ත්රප්රයුක්තෙන නිමෙෂාර්ධාදපාතයත්
ඝ රාවණශිරඃපඞ්කජිනිමඤ්ඡනව්රණවෙදනාම්.

හුල්වලින් වෙළණාවූ; ඝතඝනීං, එනම් ආයුධය; ඝත්‍රවෙ, සතුරුවූ රාමකුමාරයාට; අඝිපත්, ගැසී. (යමයාගේ ආයුධයවැනි ආයුධයකින් රාමකුමාරයාව දමාගැසීඝයි සේයි.)

96. රාඝවඃ, රාමකුමාරතෙම; රථං, රථයට; අප්‍රාප්තාං, නොපැමිණියාවූ; තාං, ඒ ආයුධයද; සුරවිෂාම්, රාක්ෂඝයන්ගේ; ආඝාඝඩව, ආඝාවද; අර්ධචන්ද්‍රමුඛෛඃ, අර්ධචන්ද්‍රාකාර මුඛ (මුවාත) ඇති; වාඡෛණඃ, ශරවලින්; ඝදලිසුඛම්, ඝෙඝෙල්ඝදක් මෙන් සුවසේ; විචෙඡද, කැපී.

97. එඝධනුර්ධරඃ, අසමධනුර්ධර(වූ රාම)තෙම; ප්‍රියාශොඝශල්‍ය, ප්‍රියාවගේ ශොඝ නමැති හුල; නිෂ්ඝාතණෛෂධම්, ඉගිලීමට ඖෂධයක් වැනිවූ; අමොඝං, හිස් නොවූ; බ්‍රාහ්මං අස්ත්‍රං, බ්‍රහ්ම මන්ත්‍රයෙන් මතුළ ආයුධය; අඡෙම, මේ රාවණයාපිණිස; ධනුෂි, තම දුන්නෙහි; සන්දධෙ, ඵැරී (නැංවිය).

98. වෛඃමිනි, අහඝෙහි; ඝතධා, සියක්පරිද්දෙන්; හිත්‍වා, විසුරුණාවූ; දීපිනිමත් මුඛම්, බබළනමුඛ ඇත්තාවූ; තත්, ඒ බ්‍රාහ්මාස්ත්‍රය; කරාලඵණමණ්ඩලම්, බිහිසුණු පෙණමඬලු ඇති; මහොරගස්‍ය, අනන්ත නාගරාජයාගේ; වපුඃ ඉව, සිරුර මෙන්! දදෘශෙ, දක්නාලද්දේය.

99. සඃ, ඒ රාමකුමාරතෙම; මන්ත්‍රප්‍රයුක්තෙන, මන්ත්‍රයෙන් යොදනලද්දාවූ; තෙන, ඒ ආයුධයෙන්; අඤ්ඡනව්‍රණවෙදනාම්, නොදන්නාලද ව්‍රණවෙදනා ඇතිව (අතිශයින් සියුම්වූ හෙයිනි); රාවණශිරඃපඞ්කජිනීම්, රාවණයාගේ හිස් පෙල; නිමෙෂාර්ධාත්, ඇසිපිය හෙළීම පිළිබඳ අර්ධකාලයකින්; අපාතයත්, කපාහෙළුවේය.

100. බාලාකිප්‍රතිමෙවාප්සු විවිගිතනා පතිෂ්‍යතඃ
රඝුජ රක්ෂඃකායස්‍ය කාඤ්චෙඡදපරම්පරා.

101. මරුතාං පශ්‍යතාං තස්‍ය ගිරාංඝි පතිතාන්‍යපි
මනෝ නානිවිශශවාස පුනඃ සඤ්ඣානශඞ්කිනාම්.

102. අථ මදගුරුපක්ෂෙලෝකපාලවිපානා-
මනුගතමලිවෘන්දෙගීණඩගිතනිර්භාස
උපනතමණිබන්ධෙ මූර්ධනි පෞලස්ත්‍යශත්‍රෝඃ
සුරගි සුරවිමුක්තං පුෂ්පවර්ෂං පපාත.

---

100. පතිෂ්‍යතඃ, වැටෙන්නාවූ; රක්ෂඃකායස්‍ය, රාවණකලෙ බරයාගේ; කාඤ්චෙඡදපරම්පරා, බොටුකැබලිපඩිකනිය; අප්සු' ජලයෙහි; විවිඝින්නා, රළුවලින් වෙන්වෙන්වූ; බාලාකිප්‍රතිමා ඉව' ළඟිරු පිළිබිඹු මෙන්; රරාජ, බැබළුණේය.

(උදයකාලයෙහි හිරු උදුවනකල්හි සමුද්‍රජලයෙහි පෙනෙන සුශ්‍රීප්‍රතිවිම්බය රැළ හෙතුකොටගෙන බොහොව ද රක්තවණී ව ද පෙනෙන්නේ යම්සේ ද එමෙන් රාවණයාගේ හිස් දසයන් කැපීමෙන් ලෙහෙ වැගිරෙන බොටුකැබලි දෘශ්‍යමානවූහයි සේසි.)

101. පතිතාන්, වැටුණාවූ; තස්‍ය, ඒ රාවණයාගේ; ගිරාංසි' ශිෂියන්; පශ්‍යතාං අපි, දක්නාවූද; පුනඃ, නැවත; සඤ්ඣානශඞ්කිනාම්, ගැළපීම ගැන සැක කරන්නාවූ (පළමුකොට එසේ දැකි මෙනැයි සේසි); මරුතාං, දෙවියන්ගේ; මනඃ, සිත; නානිවිශශවාස, අධික විශ්වාසයට නොපැමිණියේය.

(පළමු යුඩයන්හිදී සිදිනලද්දාවූද රාවණයාගේ හිස් දෙවවර යෙන් නැවත නැඹතත් සන්ධිවූහෙයින් මෙහිදී ද එසේ වේදෝ හොයි සැකකළහ.)

102. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; ලොකපාලවිපානාම්, එරාවත හස්තීන්ගේ; ගණ්ඩගිත්තීඃ, කපොලසථල නමැති හිත්තීන්; විභාය, හැර; මදගුරුපක්ෂෙඃ, (හස්තීන්ගේ කපොලසථලයන්හි සඤ්චාරණය කරන්නාවූ) මදයෙන් බරවූ පක්ෂ ඇති; අලිවෘන්දෙඃ, භෘඞ්ගසමූහයන් විසින්; අනුගතඃ, අනුගමනය කළාවූ; සුරවිමුක්තං, දෙවියන් විසින් පිරිනමනලද; සුරභි, මනොඥවූ ගඞ්ධ ඇති; පුෂ්පවර්ෂං, මල්වැස්ස; උපනත මණිබන්ධෙ-උපනත, එළවනලද; මණිබන්ධෙ, මිණිබැඳුම් ඇති නොහොත් රාජ්‍යාභිෂෙකයට ආසන්නවූ; පෞලස්ත්‍යශත්‍රෝඃ, (රාවණසහුරුවූ) රාමකුමාරයාගේ; මූර්ධනි, මස්තකයෙහි; පපාත, වැටුණේය.

103. සහනා හරේඃ සපදි සංහෘතකාර්මුකජ්‍ය–
මාපෘච්ඡ්‍ය රාඝවමනුමානදෙවකාය්‍යම්
නාමාඞ්කරාවණශරාඞ්කිතකෙතුයෂ්ටි–
මූර්ධ්වං රථං හරිසහස්‍රයුජං නිනාය.

104. රඝුපතිරපි ජානවෙදෙවිශුද්ධාං ප්‍රගෘහ්‍ය ප්‍රියාං
ප්‍රියසුහෘදි විභීෂණෙ සංගමය්‍ය ශ්‍රියං වෛරිණඃ
රවිසුතසහිතෙන තෙනානුයාතඃ සසෞමිත්‍රිණා
භුජවිජිතවිමානරත්නාධිරූඪඃ ප්‍රතසෙඨ පුරීම්.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෞ
රාවණවධෝ නාම මාදශඃ සර්ගඃ.

---

103. හරේඃ, ඉන්ද්‍රයාගේ; යන්නා, සාරපිතෙම: සපදි, එකෝණෙහි; සංහෘතකාර්මුකජ්‍යම්, හකුළනලද (දුන්නසම්බන්ධී) දුනු දිය ඇත්තාවූ; අනුෂ්ඨිතදෙවකාය්‍යම්, නිමවනලද රාවණවධ සවරුපවූ දෙවිකාය්‍ය ඇත්තාවූ; රාඝවම්, රාමකුමාරයා; ආපෘච්ඡ්‍ය, විචාරා; නාමාඞ්ක, නාමාක්ෂරසලකුණු ඇති; රාවණශර, රාවණයාගේ ඊතලවලින්; අඞ්කිත, ලකුණු කරනලද; කෙතු යෂ්ටිම්, ධ්වජදණ්ඩඇති; හරිසහස්‍රයුජං, අශ්වයන් දහසක් යොදන ලද; රථං, ඉන්ද්‍රරථය; ඌර්ධ්වං, උඩට (දෙව්ලොවට); නිනාය, පැමිණවී.

(රාවණයාගේ හිවල සඛනාමය කොටා ඇතිහෙයින් ඒ හී තල වැදීමෙන් රථසඨධ්වජයෂ්ටිය ද ඒ රාවණනාමයෙන් ලකුණුවියයි දැක්වී.)

104. රඝුපතිඃ අපි, රාමකුමාරතෙමේ ද; ජානවෙදෙවිශුද්ධාං, හින්නෙහි පිරිසුදුවූ; ප්‍රියාං, සීතාදෙවිය; ප්‍රගෘහ්‍ය, ගෙන; ප්‍රිය සුහෘදි, ප්‍රිය මිත්‍රවූ; විභීෂණෙ, විභීෂණයා කෙරෙහි; වෛරිණඃ, සතුරුවූ රාවණයාගේ; ශ්‍රියං, සම්පත්තිය; සංගමය්‍ය, පිහිටුවා; රවිසුතසහිතෙන, සුග්‍රීවයා සහිතවූ; සසෞමිත්‍රිණා, ලක්ෂ්මණ කුමාරයා සහිත වූ; තෙන, ඒ විභීෂණයා විසින්; අනුයාතඃ, අනුගමනය කරනලද්දේ; භුජවිජිත, බාහුබලයෙන් දිනනලද; විමානරත්නාධිරූඪඃ, විමානරත්නයට නැඟුණේ (ප්‍රෂ්පක නම් දිව්‍ය රථයට ආරූඪවූයේම); පුරීම්, (සඛීයවූ) අයොධ්‍යාපුරියට; ප්‍රතසෙඨ, ගියේය.

(මෙහි හින්නෙහි පිරිසුදුවූ යනු යුඞ්යෙන් දිනනලද රාමයා කරා පැමිණි සීතාව රාක්ෂසයන්ට අසුව සිටි හෙයින් විශ්වාස කිරීම නොහැකියයි කීකලැ ඇ සඛීය ශුඞ්ඛය හින්නට පැනීමෙන් පෙන්විය.

ත්‍රයොදශඃ සර්ගඃ.

1. අථාත්මනඃ ශබ්දගුණං ගුණඥඃ
පදං විමානෙන විගාහමානඃ
රත්නාකරං වීක්ෂ්‍ය මිථඃ ස ජායාං
රාමාභිධානෝ හරිරිත්‍යුවාච.

2. වෛදෙහි! පශ්‍යාමලයාද් විභක්තං
මත්සේතුනා ඵේනිලමම්බුරාශිම්
ජායාපථේනෙව ශරත්ප්‍රසන්න-
මාකාශමාවිෂ්කෘතචාරුතාරම්.

---

1. අථ, ප්‍රයාණයට අනතුරුව; ගුණඥඃ, ගුණදන්නාවූ (රත්නාකරාදීන්ගේ වණිගුණාදිය දන්නාවූ); රාමාභිධානඃ, රාමය යන නම් ඇත්තාවූ; සඃ හරිඃ, ඒ විෂ්ණුතෙම; ශබ්දගුණං, ශබ්දය ගුණකොට ඇත්තාවූ; ආත්මනඃ, තමාගේ; පදං, ස්ථානයට (හෙවත් ආකාශයට); විමානෙන, පුෂ්පකරථය කරණකොට; විගාහමානඃ, වදනේම; රත්නාකරං, සමුද්‍රය; වීක්ෂ්‍ය, බලා; මිථඃ, රහසෙහි; ජායාං, සීතාදෙවියට; ඉති උවාච, මෙසේ කීයේය. (පුෂ්පක නම් ආකාශයානයෙන් සීතාදෙවිය සමඟ අහසින් ගමන් කරන්නාවූ රාමකුමාරතෙම සීතාදෙවියට මුහුදු දැක්විය. ප්‍රිය ගමන් යාමෙදී මාගීගේ තොරතුරු දැක්වීම සිරිතක් හෙයිනි.)

ආකාශය වනාහි විෂ්ණුහුගේ පදයයි (ස්ථානයයි); රාමතෙමේ ද විෂ්ණුඅවතාරයක් හෙයින් ශබ්දගුණකවූ ආකාශය සකීය පදයයි මෙහි කී.

2. වෛදෙහි, එම්බා සීතාව; ආමලයාත්, මිලයපවීතය අවසන් කොටඇති; මත්සේතුනා, මාගේ හෙයින් (පාලමෙන්); විභක්තං, විභාගකරනලද්දාවූ හෙවත් දෙපරිද්දෙකින් කරනලද්දාවූ (ඉතා දික් සේතුවය යන අර්ථයි); ඵේනිලං, පෙනඇත්තාවූ; අම්බුරාශිම්, සමුද්‍රය; ජායාපථේන, ජායාමාගීයෙන්; (විභක්තං, විභාග කරනලද්දාවූ;) ආවිෂ්කෘතචාරුතාරම්, ප්‍රකාශකරනලද මනොඥ තාරකා ඇති; ශරත්ප්‍රසන්නං, ශරත්කාලයෙහි නිර්මලවූ; ආකාශං ඉව, අහස මෙනි; පශ්‍ය, බලව.

මෙහි සමුද්‍රය අහසට උපමා කොට කීහ. මෙහි ජායාමාගීය නම් වලාකුල් නැති කාලයෙහි අහසෙහි පෙනෙන නිශ්චල අසඛ්‍ය කුඩා තරුවලින් සැදුනු මාගීයක් වැනි ස්ථානවිශෙෂයෙකි. (ආකාශගඞ්ගාවයයිද කියත්.)

3. ගුරෝර්ඝියක්ෂ්‍යාඃ කපිලේන මේධ්‍ය
රසාතලං සංක්‍රමිතෙ තුරඞ්ගෙ
තදර්ථමුර්වීමවදාරයද්භිඃ
පුත්‍රෛඃ කිලාඝං පරිවර්ධිතො නඃ.

4. ගභීරං දධත්‍යක්ෂමපාරියෝ'ඝාද්
විවාඩිමන්‍රාඞ්නුවතෙ වසූනි
අබිඞ්ඝනං වහ්නිමුසෙව බිභ්‍රතී
ප්‍රහ්ලාදනං ජ්‍යොතිරජස්‍රමෙන.

5. තාං තාමවස්ථාං ප්‍රතිපද්‍යමානං
සීතං දශ ව්‍යාප්‍ය දිශොමහිම්නා
විෂ්ණොරිවාස්‍යානවධාරණීය
මිදඤ්තයා රූපමියත්තයා වා.

---

3. සියක්ෂ්‍යාඃ, යාග කරනු කැමතිවූ; ගුරොඃ, (පුළිපුරුෂවූ) සගර නම් රජුගේ; මේධ්‍ය, අශ්වමේධයට සුදුසුවූ; තුරඞ්ග, අශ්වයා, කපිලෙන, කපිල මුනිහු විසින්; රසාතලං, පාතාලයට; සඞ්ක්‍රමිතෙ, යවනලද කල්හි; තදර්ථං, ඒ අශ්වයා ගැනීම පිණිස; උර්වීං, පෘථිවිය; අවදාරයද්භිඃ, විදාරණය කරන්නාවූ; නඃ, අපගේ; පුත්‍රෛඃ, පුරාතන(වූ සගරරජුගේ පුත්‍ර)යන් විසින්; අඝං මේ මුහුදු; පරිවර්ධිතඃ කිල, වර්ධනය කෙළේ ලු.

4. අකීමරීවයඃ, සූර්‍යරශ්මීහු; අසමාත්, මේ සමුද්‍රයෙන්; ගභීරං, ජලමය ගම්භීර; දධති, ධරත්; අත්‍ර, මේ සාගරයෙහි; වසූනි, රත්නයෝ; විවාඩිං, සමෘඞ්ධියට; අඞ්නුවතෙ, පැමිණෙත්; අසෞ, මේ සමුද්‍රයතෙම; අබිඞ්ඝනං, ජලයම දරකොට ඇති; වහ්නිං, වඩබාග්නිය; බිභ්‍රතී, ධරයි; ප්‍රහ්ලාදනං, තුෂ්ටිජනකවූ; ජ්‍යොතිඃ, (ප්‍රභාමත්) චන්ද්‍රතෙම; අනෙන, මේ සමුද්‍රයවිසින්; අජනි, උපදවනලද්දේය.

5. තාං තාම් අවස්ථාම්, (අක්ෂොභාදි නොහොත් සත්ත්වාදි) ඒ ඒ අවස්ථාවට; ප්‍රතිපද්‍යමානං, පැමිණෙන්නාවූ; මහිම්නා, ආනුභාවයෙන්; දශදිශඃ, දශදිශූන් ම; ව්‍යාප්‍ය, පැතිර; සීතං, සිටියාවූ; විෂ්ණොඃ ඉව, විෂ්ණුහුගේ මෙන්; අස්‍ය, මේ රත්නාකරයාගේ; රූපං, සවරූපය; ඊදෘක්තයා, මෙබඳුය කියා හෝ; ඉයත්තයා වා, මෙපමණය කියා හෝ; අනවධාරණීයම්, අවධාරණය නොකට හැකිවෙයි.

6. නාභිප්‍රරූඪාම්බුරුහාසනෙන
සංස්තූයමානඃ ප්‍රථමෙන ධාත්‍රා
අමුං ශුභාඝෙනාචිතයොගනිද්‍රඃ
සංහෘත්‍ය ලොකාන් පුරුෂොঽධිශෙතෙ.

7. පක්ෂච්ඡිදඃ ඉොත්‍රභිදුත්තගඞ්ගාඃ
ශරණ්‍යමෙනං ඝනයොා මහිධ්‍රාඃ
නෘපා ඉවොපප්ලවිනඃ පරෙභ්‍යඃ-
ධර්මොත්තරං මධ්‍යමමාශ්‍රයන්තෙ.

8. රසාතලාදාදිභවෙන පුංසා
භුවඃ ප්‍රයුක්තොාවහනක්‍රියායාඃ
අස්‍යාඝ්‍රියුම්මහඃ ප්‍රලඝප්‍රවාඛං
මුහූර්තවක්ත්‍රාභරණං* බභූව.

(විෂ්ණුහු දශදිගුන්හි ව්‍යාප්තබව වෙදයෙහි කියා තිබේ. එපරිද්දෙන්ම සමුද්‍රය ද බහුප්‍රකාරබැවින් සහ පැහිර පවත්නා බැවිනුත් මෙපමණ දීර්ඝය මෙපමණ පුළුලය යනාදීන් ප්‍රමාණය හා මෙබඳුයයි ආකාරය ද දැක්විය නොහැකිබව කියයි.)

6. යුගානෙනාචිතයොගනිද්‍රඃ, කල්පාන්තයෙහි පුරුදු කරනලද යොගනිද්‍රා ඇති; පුරුෂඃ, විෂ්ණුහුමෙම; ලොකාන්, ලොකයන්; සංහෘත්‍ය, හකුළා; නාභිප්‍රරූඪාම්බුරුහාසනෙන, (විෂ්ණුහුගේ) නාභියෙහි හටගත් පද්මය ආසනකොට ඇති; ප්‍රථමෙන, පූර්ව කාලිකවූ; ධාත්‍රා, බ්‍රහ්මයා විසින්; සංස්තූයමානඃ, මනාකොට ස්තොත්‍රකරනුලබන්නේම; අමුං අධිශෙතෙ, මෙහි ශයනය කෙරෙයි.

7. මහිධ්‍රාඃ, පර්වතයෝ; පරෙභ්‍යඃ, සතුරන්ගෙන්; උපප්ලවිනඃ, භීතිමත්වූ; නෘපාඃ, රජදරුවෝ; ධර්මොත්තරං, ධර්මය ප්‍රධාන කොට ඇති; මධ්‍යමං ඉව, මධ්‍යමභූපාලයකු (ආශ්‍රය කරන්නාක්) මෙන්; පක්ෂච්ඡිදඃ, (පර්වතයන්ගේ) පක්ෂයන් සිදින්නාවූ; ඉොත්‍රභිදඃ, ඉන්ද්‍රයා විසින්; ආත්තගඞ්ගාඃ, අභිභවනය කරනලද්දාහු; ශතශඃ, සියගණන්; ශරණ්‍යං, රක්ෂණයට සමර්ථවූ; එනං, මේ සමුද්‍රය; ආශ්‍රයන්තෙ, ආශ්‍රය කෙරෙත්. මහිධ්‍රාඃ එනං ආශ්‍රයන්තෙ-

8. ආදිභවෙන, ආදිකාලයෙහි ඇති වූ; පුංසා, පුරුෂයා විසින් හෙවත් වරාහවෙශධාරී විෂ්ණුහු විසින්; රසාතලාත්, පාතාල යෙන්; ප්‍රයුක්තොාද්වහනක්‍රියායාඃ, කරනලද උඩරණක්‍රියා ඇත්

---

* වක්ත්‍රාවරණං-මුඛාවිගුණඨනං.

9. මුඛාඝීණෙෂු ප්‍රකෘතිප්‍රගල්භාඃ
සවයං තරඞ්ගාඞරදූනදක්ෂඃ
අනන්‍යසාමාන්‍යකලත්‍රවෘත්තිඃ
පිබන්‍යසෞ පායයතෙ ච සින්ධූඃ.

10. සසත්වමාදාය නදීමුඛාමහඃ
සංමීලයන්නෙනා විවෘතානනත්වාන්
අමී ශිරොභිඝතිමග්නඃ සරන්ධ්‍රෙ-
රුඩ්වං විතඞ්ඛන්ති ජලප්‍රවාහාන්.

නාවූ නොහොත් විවාහක්‍රියා ඇත්තාවූ; භුවඃ, පෘථිවියුගේ; ප්‍රලය ප්‍රවෘඩ්ධං, කල්පාන්තයෙහි වැඩුණාවූ; අස්‍ය, මේ සාගරයාගේ; අච්ඡං අම්භඃ, නිර්මල ජලය; මුහූර්තනවක්ත්‍රාභරණං, ඇසිල්ලක් කල් වක්ත්‍රයට ආභරණයක්; බභූව, විය.

(වරාහරූපිවූ භගවත්විෂ්ණුහු විසින් පෘථිවිය උඩරණය කරනලද්දීය හෙවත් විවාහ කරනලද්දීය එකල්හි සාගර ජලයම ප්‍රථම්විවාහසමයෙහිවූ භාර්‍යාරූපපෘථිවියගේ මුහුණට ආභරණ වියයි දක්වයි. විවාහකාලයෙහිදී ස්ත්‍රීන්ගේ මුහුණ වැසිම පුරාණ සිරිතක් බව මෙයින් දැක්වෙයි. "වේල්"දැමීම මෙනි.)

9. අනන්‍යසාමාන්‍යකලත්‍රවෘත්තිඃ, අන්‍යපුරුෂයන්ට සමාන නොවූ භාර්‍යාවන් විෂයෙහි ප්‍රවෘත්ති ඇති (හෙවත් පරිභොග ඇත්තාවූ); තරඞ්ගාඞරදූනදක්ෂඃ, තරඞ්ග නමැති අධරයන්ගේ සමර්ථණයෙහි දක්ෂවූ; අසෞ, මේ සමුද්‍රය තෙම; (යම්කිසිපුරුෂයකු විසින් කාන්තාවගේ යටිතොල බිම හා තමාගේ යටිතොල දීමත් එකවිට නොවෙයි. මේ වනාහි එසේ වේයයි දක්වමින් අනිකෙකුට සමාන නොවන බව කීහ.) මුඛාඝීණෙෂු, වක්ත්‍රයන් පැමිණවීමෙහි (සිඹීමෙහි); පුකෘතිප්‍රගල්භාඃ, සවභාවයෙන් බුහු විවූ; සින්ධූඃ, නදීන්; සවයං, තෙමේ; පිබති, පානය කෙරෙයි; පායයතෙ ච, ඔවුන් ලවා පානයද කරවයි.

10. අමී තිමයඃ, මේ තිමි නම් මහා මත්ස්‍යවිශෙෂයෝ; විවෘතානනත්වාත්, විවෘතමුඛ ඇති බැවින්; සසත්වං, සත්වයන් සහිතවූ; නදීමුඛාම්භඃ, ගංමුවජලය; ආදාය, රැගෙන; සංමීලයන්නඃ, මුඛය වසන්නාහුම; සරන්ධ්‍රෙඃ, සිදුරු සහිතවූ; ශිරොභිඃ, හිස්වලින්; ජලප්‍රවාහාන්, ජලවෙගයන්; ඌර්ධ්වං, උඩට; විතඞ්ඛන්ති, පතුරුවත්. (මහාමත්ස්‍යයා කට දල්වා පියුකල්හි ගඞ්ගාජලය නැවත උඩුඅතට යෙයි සේ ය.)

11. මාතඞ්ගහනක්‍රෞඃ සහසොත්පතද්භිඃ
ඛින්නානි චිඩා පශ්‍ය සමුද්‍රඵේනාන්
කපොලසංසර්පිතයා ය එෂාං
ව්‍රජන්ති කණික්ෂණවාමරත්වම්.

12. වෙලානිලාය ප්‍රසභා භුජඞ්ගා
මහොර්මිවිස්ඵූර්ජිටුනිර්විශෙෂාඃ
සූර්‍යාංශුසම්පර්කිසමාඛරාගෛ-
ර්‍මණ්‍යාභරණ එතෙ මණීයිඃ එණශෛඨාඃ.

13. නවාඞ්ගරසපර්ධිභූ විද්‍රුමෙභූ
පශ්‍යිඤ්ඤමෙනත් සහසොර්මිවෙගාත්
ඌර්ධ්වාඞ්කුරප්‍රොතමුඛං කථඤ්චිත්
කෙලාශාදපක්‍රාමති ශඞ්ඛයූථම්.

---

11. සහසා, වහා; උත්පතද්භිඃ, උඩට පනින්නාවූ; මාතඞ්ගහන ක්‍රෞඃ, හස්‍යාකාරවූ කිඹුලන් විසින්; ඡිඩා, දෙපරිදිදෙකින්; භින්නානි, බිඳිනලද්දාවූ; සමුද්‍රඵේනාන්, මුහුදුපෙනමාලාවන්; පශ්‍ය, බලව; යෙ, යම් පෙනමාලාකොනෙක්; එෂාං, මේ ජලචර කිඹුලන්ගේ; කපොලසංසර්පිතයා. කොපුල්හි පැමිණීමෙන්; කණික්ෂණවාමරත්වම්, කණියන්හි ඇසිල්ලක් සල් සෙමෙර බවට; ව්‍රජන්ති, යෙත්ද එබදු පෙනය.

12. වෙලානිලාය, වෙරලෙහි වාතය (පානඝකිරිම) පිණිස; ප්‍රසභාඃ, නික්මුණාවූ; මහොර්මිවිස්ඵූර්ජිටුනිර්විශෙෂාඃ, මහරළමෙන් උන්නතාවනතආකාරඇති; එතෙ භුජඞ්ගාඃ, මේ නාගයෝ; සූර්‍යාංශුසම්පර්කි, සූර්‍යරශ්මීන් හා එක්වීමෙන්; සමෘඞ්ගරාගෛඃ, ප්‍රකෘතියෙන් වැඩුණු කානනි ඇත්තාවූ; එණශෛඨාඃ, පෙණමඬලුවල සිටියාවූ; මණීයිඃ, මැණික්වලින්; ව්‍යජ්‍යන්තෙත, ප්‍රකාශවත්වූ ලැබෙත්. (තරඟවැල හා සමාන ආකෘති ඇති හෙයින් ඔවුන් හැඳිනීමට හිසෙහි පිහිටි මැණික්ගල් කාරණවියයි සේසි.)

13. (හෙ සීතෙ, එම්බා සීතාව;) නව, නීතෙන්; අධරසපර්ධිභූ, අධරයන්ට සමාන කානනි ඇත්තාවූ; විද්‍රුමෙභූ, ප්‍රවාලයන්හි; සහසා වහා; ඌර්ම්මිවෙගාත්, රළවේගයෙන්; පශ්‍යිඤ්ඤමෙනං, විසුරුවනලද; ඌර්ධ්වාඞ්කුරප්‍රොතමුඛං, උඩුකුරුව නැඟි අංකුරයන්හි ඇවුනුණාවූ මුඛ ඇති; එතත්, මේ; ශඞ්ඛයූථම්, ශඞ්ඛයන්ගේ සමූහය; කථඤ්චිත්, කොස්නමුත්; කෙලාශාත්, දුෂ්කරයෙන්; අපක්‍රාමති, බැහැර යයි.

14. ප්‍රවෘත්තමාත්‍රේණ පයාංසි පාතු-
මාවර්ජිතවේගාද් භ්‍රමතා ඝනේන
ආභාති භූයිෂ්ඨමයං සමුද්‍රඃ
ප්‍රමථ්‍යමානෝ ගිරිණේව භූයඃ.

15. දූරාදයශ්චක්‍රනිභස්‍ය තන්වී
තමාලතාලීවනරාජිනීලා
ආභාති වේලා ලවණාම්බුරාශේ-
ර්ධාරානිබද්ධේව කලඞ්කරේඛා.

16. වේලානිලඃ කේතකරේණුගන්ධෝ
සම්භාවයත්‍යානනමායතාක්ෂි!
මාමක්ෂමං මණ්ඩනකාලහානේ-
ඒතත්තවාභිඝාතරබද්ධතෘෂ්ණම්.

---

14. පයාංසි, ජලයන්; පාතුම්, පානයකරන්නට; ප්‍රවෘත්ත මාත්‍රේණ, පටන්ගත්පමණේකින්; ආවර්ජිතවේගාද්, (තරඞ්ග)ක්‍රීඩා වෙගයෙන්; භ්‍රමතා, කරකැවෙන්නාවූ; ඝනේන. මෙඝයෙන් යුක්තවූ; අයං සමුද්‍රඃ, මේ මුහුදතෙම; භූයඃ, (යළිත්) බොහෝ සෙයින්; ගිරිණා මන්දරපර්වතය විසින්; මථ්‍යමානඃ ඉව, මථනය කරනුලබන්නාක් මෙන්; භූයිෂ්ඨං, අතිශයින්; ආභාති, බබළයි.

(ජලපානයෙහි යෙදුණාවූ මෙඝයද තරඞ්ගවේගයෙන් කර කැවෙන්නාවූ සමුද්‍රජලයද මන්දරවාරයෙන් සමුද්‍රමථනය පිළිබඳ භ්‍රමය උපදවයි යන අදහසයි. නැවතද සමුද්‍රමථනය වේයයි හැඟේ.)

15. අයශ්චක්‍රනිභස්‍ය, ලොහවක්‍රයකට සමානවූ; ලවණාම්බු රාශේඃ, සමුද්‍රයට; දූරාත්, දුරින්; තන්වී, මදක් සියුම්වූ; තමාලතාලීවනරාජීනීලා-තමාල, තමාලය; තාලී, තල්ය යන මොවුන්ගේ; වනරාජී, වනරෙඛාවන් කරණකොටගෙන; නීලා' නීලවර්ණවූ; වේලා, තීරභූමිතොමෝ; ධාරානිබද්ධා, චක්‍රායුධයක් ඇසුරුකළාවූ; කලඞ්කරේඛා ඉව, කෘෂ්ණරේඛාවක් මෙන්; ආභාති, බබළයි.

ඉතා මුවහත් ඇති චක්‍රායුධයෙක්හි මුවාතඇති පාර්ශ්වයෙහි තළුපාට හුරු පෙනීමක් වේ. තීරභාගයෙහි වූ වනරෙඛාවද එමෙනැයි උත්ප්‍රේක්ෂිතයි.

16. (හෙ)ආයතාක්ෂි, එම්බා දීර්ඝාක්ෂිය (සීතාව); වේලානිලඃ, වේලානන්වාතයතෙම; කේතකරේණුගන්ධඃ, වැටකේමල්රොණින්;

17. එතෙ වයං සෛකතභින්නශුක්තිපයඃසා-
පත්‍රීඝනමුක්තාපටලං පයොධෙඃ
ප්‍රාප්තා මුහූර්තෙන විමානවෙගාත්
කූලං ඵලාවර්ජිතපූගමාලම්.

18. කුරුෂ්ව නාවන් කරහොරු! පශ්චාත්
මාගී මෘගප්‍රෙක්ෂිණී! දෘෂ්ටිපාතම්
එෂා විදූරිභවතඃ සමුද්‍රාත්
සඛානනා නිෂ්පතතීව භූමිඃ.

තෙ, තිගේ; ආනනං, මුහුණ; සමභාවයති, තවරයි; (ඛුම්ක්පිණී සදයත්?) බිම්බාධරබඩතාඃණම්, බිඹුඵල වැනි අධරොෂ්ඨයෙහි බඳනාලද ආසාඇති; මණ්ඩනකාලහානෙඃ, ආභරණ පැලඳීම පිණිස වන්නා වූ කාලහානිය; අක්ෂමං, නොසිවසන්නා වූ; මාං, මා; වෙතතීව, දන්නාක් මෙනි.

තිගේ අධරයෙහි බැඳුණු මා ආභරණාදිය පැලඳීමට කාලය ගතකිරීමට නො කැමති බැව් දන්නාක් මෙන් වාතය තෙමෙම තී සරසයි සී සේසි.

17. එතෙ වයං, මේ අපි; සෛකතභින්නශුක්තිපයඃසා මුක්තාපටලං– සෛකත, සුදු වැලිතලාහි; භින්න, බිඳුණාවූ හෙවත් විවෘත වූ; ශුක්තිපයඃසා, මුතුබෙල්ලන්ගෙන් විසුරුණා වූ; මුක්තාපටලං, මුතුසමූහය ඇත්තා වූ (වැලිතලාවන්හි පැතුරුණාවූ මුතුබෙල්ලන්ගෙන් විසුරුණු මුතුසමූහය ඇත්තා වූ යන අර්ථයි); ඵලාවර්ජිතපූගමාලම්, ඵලයන්ගෙන් නැමුණු පුවක් ගස්සමූහය ඇත්තා වූ; පයොධෙඃ කූලං, සයුරුඉවුරට; විමාන වෙගාත්, විමානයාගේ වෙගය හෙතුකොටගෙන; මුහූර්තෙන, ඇසිල්ලකින්; ප්‍රාප්තාඃ, පැමිණියො වෙමු.

18. කරහොරු! කරභයට බදු කලවා ඇත්තා වූ; මෘග ප්‍රෙක්ෂිණී, මුවන්ගේ ඇස්වලට සමාන වසඳුල ඇස් ඇත්තිය!; නාවත්, පළමුකොට; පශ්චාත් මාගී, පසුමාගීයෙහි හෙවත් ඉක්මවූ මාගීයෙහි; දෘෂ්ටිපාතම් කුරුෂ්ව, නෙත්හෙළීම කරව (බලව); සඛානනා, අරණ්‍ය සහිත වූ; එෂා භූමිඃ, මේ භූමි තොමෝ; විදූරිභවතඃ, දුර වන්නා වූ; සමුද්‍රාත්, සමුද්‍රයෙන්; නිෂ්පතති ඉව, නීක්මෙන්නාක් මෙනි.

19. ක්වචිත් පථා ගඤ්චරතෙ සුරාණාං
ක්වචිත් ඝනානාං පතතාං ක්වචිච්ච
ශථාවිධො මෙ මනසොঽභිලාෂඃ
ප්‍රවර්තතෙ පශ්‍ය තථා විමානම්.

20. අසෞ මහෙන්ද්‍රච්පදුනගඞ්ගා-
සත්‍රිමාඝිගාඛ්විවිමදීඝිතඃ
ආකාශවායුර්දිනසෞවනොත්ථා-
නාචාමති ස්වෙදලවාන් මුඛෙ තෙ.

21. කරෙණ වානාඝනාලම්බිතෙන
සපෘෂ්ටස්ත්වයා වණ්ඩි ! කුතූහලිත්‍යා
ආමුඤ්චතිවාභරණං මිතිඝ-
මුද්ඝින්නවිද්‍යුල්ලතෙව ඝනස්ය.

---

19. (එම්බා දෙවිය!) විමානං, පුෂ්පක නම් රථයතෙම; මේ, මාගේ; මනසඃ අභිලාෂඃ යථාවිධඃ, චිත්තාභිරතිය යම් පරිද්දෙකින්ද; තථා, එසේ; ප්‍රවර්තතෙ, ගමන් කෙරෙයි; පශ්‍ය, බලව; (හේ සෙසේදයහ්?) ක්වචිත්, කිසිතැනෙක; සුරාණාං පථා, දෙවියන්ගේ මාගීයෙන්; සඤ්චරතෙ, හැසිරෙයි; ක්වචිත්, කිසිතැනෙක; ඝනානාං, මේඝයන්ගේ මාගීයෙන් ද; ක්වචිත්, කිසිතැනෙක; පතතාං ච, පක්ෂීන්ගේ මාගීයෙන් ද (සඤ්චරණය කෙරෙයි).

මෙහි දෙවියන්ගේ මාගීය නම් මෙඝමාගීයෙන් මත්තෙහි වූ ආකාශය යි.

20. මහෙන්ද්‍රච්පදුනගඞ්ගඃ, ශක්‍රයාගේ ඓරාවනහස්තියා පිළිබඳ මදගන්ධය ඇත්තාවූ; ත්‍රිමාගීගා, (සවගී මර්ත්‍ය පාතාල යන) මාගී ත්‍රයකින් ගමන් කරන්නා වූ ගඞ්ගා නම් නදියගේ; ත්‍රිවිවිමදීඝිතඃ, රළ ගැටීමෙන් හටගත් ශීත ඇත්තා වූ; අසෞ ආකාශවායුඃ, මේ ආකාශවාතයතෙම; දිනයෞවනොත්ථාන්, මධ්‍යාහ්නකාලයෙහි හටගත්තාවූ; තෙ, තීගේ; මුඛෙ, මුහුණෙහි වූ; සෙවදලවාන්, ඔහ දියබිඳු; ආචාමති, හරියි (බොයි).

21. හෙ වණ්ඩි!; එම්බා කිපෙනසුලු තැනැත්තිය!; කුතූහලිත්‍යා, ක්‍රීඩා කැමැත්තා වූ; ත්වයා, ඔයා; ත්වයි, තී විසින්; වානායනලම්බිතෙන, කවුළුවෙහි එල්බුණා වූ; කරෙණ, අතින්; සපෘෂ්ටඃ, පහස්නා ලද්ද වූ; උද්භින්නාවිද්‍යුල්ලතයඃ, උසස් ව නැඟි විදුලිය නමැති වළලු ඇති; ඝනඃ, මෙඝය තෙම; තෙ, තීට: චිතීයම් ආභරණම්, දෙවෙනි ආභරණයක්: ආමුඤ්චති ඉව, අවුණන්නාක් මෙනි.

22. අමී ජනස්ථානමුපොඪවියඟං
මත්වා සමාරබ්ධඟවොටජානි
අධ්‍යාසතේ චිරඟතෝ සඨාසඛං
විරොජ්ඣිකාන්‍යාශ්‍රමමණ්ඩලානි.

23. සෛෂා සඨලී යත්‍ර විවික්තඟා ඛාං
භ්‍රඝටං මයා නූපුරමේකමුච්‍යාම්
අදර්ශයත ඛවවරණාරවින්ද-
විශ්ලේෂදුඃඛාදිව බඛමෞනම්.

24. ඛං රක්ෂසා ගිරැ! යතොඋපනීතා
තං මාගීමේනාඃ කෘපයා ලතා මේ
අදර්ශයන් වක්තුමශක්නුවත්‍යඃ
ශාඛාභිරාවර්ජිතපල්ලවාභිඃ.

---

22. අමී චිරඟතඃ, මේ තාපසයෝ; ජනස්ථානම්, (ඛරදූෂණාදීන්ගේ) එනම් වනය; අපොඪවියඟං, පහවූ උපද්‍රව ඇත්තේයයි; මත්වා, දැන; විරොජ්ඣිතානි, රාක්ෂසභීතියෙන් හරනලද බෝකල් ඇත්තා වූ; සමාරබ්ධනවොටජානි, පටන්ගන්නාලද අලුත් පන්සල් ඇති; ආශ්‍රමමණ්ඩලානි, ආශ්‍රමසමූහයන්; සඨාසවං, සඛකිය සඛකියපරිද්දෙන් නොසික්මවා; අධ්‍යාසතෙ, අධිෂ්ඨානය කෙරෙති (වෙසෙත්).

23. යත්‍ර, යම් භූමියෙක්හි; ඛාං, නී; විවික්තඟා, සොයන්නා වූ; මයා, මා විසින්; ඛත්වරණාරවින්ද, තිගේ පාදපද්මයාගේ; විශ්ලේෂදුඃඛාත් ඉව, වියොගදුඃඛයෙන් මෙන්; බඛමෞනම්, බඳනාලද නිශ්ශබ්දභාවය ඇති; උජ්‍ඣිතම්, පෘථිවියෙහි; භ්‍රඝටං, හිලිහුණා වූ; එකං නූපුරම්, එක් නුරුවලාවක්; අදර්ශයත, දක්නාලද්දේනම්; සා එෂා සඨලී, ඒ මේ සථානයයි.

24. භිරැ. එම්බා භයශීලිතැනැත්තිය!; ඛං, නී; රක්ෂසා, රාවණයා විසින්; යතඃ, යම් මාගීයකින්; අපනීතා, ගෙනගනලද්දී ද; තං මාගීං, ඒ මාගීය; වක්තුං අශක්නුවත්‍යඃ, (වාඟිඳ්‍රිය රහිත බැවින්) කියන්නට නොහැකි වූ; එතාඃ ලතාඃ, මේ ලතාවෝ; ආවර්ජිතපල්ලවාභිඃ, නැමුණා වූ පලුපත් ඇතී; ශාඛාභිඃ, අතුවලින්; කෘපයා, කරුණාවෙන්; මෙ, මට; අදර්ශයන්, දැක්වූහ.

25. මෘග්‍යශ්‍රව දභීඩකුරනිර්‍ව්‍යපෙක්ෂා-
සත්වාගතිඥං සමබොධයන් මාම්
ව්‍යාපාරයත්‍යන්‍යා දිශි දක්ෂිණස්‍යා-
මුත්පක්ෂ්මරාජීනි විලොචනානි.

26. එනද්ගිරෙර්මාල්‍යවතඃ පුරස්තා-
දුච්ඡීවත්‍යම්බරලෙඛි ශාඛගම්
නවං පයෝ යත්‍ර සතෙමීෂා ච
තච්ඡ්‍රයොගාශ්‍රු සමං විසෘජ්‍යතාම්.

27. ගණ්ඩශ්‍රව ධාරාහතපල්වලානාං
භාදම්බමඩෝද්ගතකෝසරඤ්ච
සනිඛාශ්‍රව කෙකාඃ ශිඛිනාං බහුවු-
ර්‍ඝර්ඝණසහ්‍යානි විනා භයා මේ.

---

25 දභීඩකුරනිර්‍ව්‍යපෙක්ෂාඃ, තෘණාඞ්කුරයන්හි අපෙක්ෂා රහිත වූ; මෘග්‍යඃ ච, මෘගාඞ්ගනාවෝ ද; උත්පක්ෂ්මරාජීනි, ඇරුණු ඇසිපිය ඇත්තාවූ; විලොචනානි, ඇස්; දක්ෂිණස්‍යාම් දිශි, දකුණු දිශාවෙහි; ව්‍යාපාරයන්ත්‍යඃ, මෙහෙයන්නියෝ ම; තව, තිගේ; අගතිඥං, ගමන් නො දන්නා වූ; මාං, මා; සමබොධයන්, අවබොධ කරවූහ. (දෘෂ්ටිය හෙළීමේ ආකාරයෙන් ගමන්මාගීය හැඟවූහයි සේ සි.)

26. මාල්‍යවතඃ ගිරේඃ, මාල්‍යවත් නම් පර්‍වතයාගේ; අම්බර ලෙඛි, වලාකුල් මඬින්නා වූ; එතත් ශාඞ්ගම්, මේ මුදුන; පුරස්තාත්, ඉදිරියෙහි; ආවිර්භවති, පහළවෙයි; යත්‍ර, යම් ශාඞ්ග යෙක්හි; සතෙමීෂා, මෙඝයන් විසින්; නවං පයඃ, අභිනව ජලය ද; මයා, මා විසින්; තච්ඡ්‍රයොගාශ්‍රු ච, තිගේ විප්‍රයොගයෙන් භටගත්තාවූ කඳුලු ද යන (මේ දෙක); සමං, එකවිට; විසෘජ්‍යතාම්, හරණලද්දේ නම් ඒ ශාඞ්ගය යි.

27. යස්මින්, යම් ශාඞ්ගයෙක්හි; ධාරාහතපල්වලානාං, වර්‍ෂාධාරාවන් විසින් පුරවතලද ජලාසයස්ථානයන්ගේ; ගණ්ඩශ්‍රව, ගණ්ඩයද; අඩෝද්ගතකෝසරං, අඩියක් නැඟිසිටි කෙසුරු ඇති; භාදම්බං, කොළොම්පුෂ්ප ද; සිඛිනාං, මයුරයන්ගේ; සනිඛාඃ, සිනිදු වූ නොඟුත් මිහිරි වූ; කෙකාශ්‍රව, මයුරනාදයෝ ද; භයා භිනා, තිගෙන් වෙන්ව; මෙ, මා විසින්; අසහ්‍යානි බහුවුඃ, නොසිවසිය හැක්කෝ වූහු ද එබඳු ශිඛරයයි.

28. පුළිනානුහුතං සමරතා ච යත්ර
කාමෝපභුක්තතරං ගිරේ! තවොපගූඪම්
ගුහාවිසාරිණ්‍යතිවාහිතානි
මයා කථඤ්චිද් ඝනගර්ජිතානි.

29. ආසාරසික්තක්ෂිතිවාෂ්පයොගාන්-
මාමක්ෂිණොද් ඝන විහීනකොශෛඃ
විඩම්බ්‍යමානා නවකන්දලේඛෙඃ
විවාහධූමාරුණලොචනශ්‍රීඃ.

30. උපානනවානිරවනොපගූඪා-
න්‍යාලක්ෂ්‍යපාරිප්ලවසාරසානි
දූරාවතීර්ණා පිබතීව බෙද-
දම්නි පම්පාසලිලානි දෘෂ්ඨිඃ.

---

28. ඝීරෑ, භයශීලිතැනැත්තිය!; යත්‍ර, යම් ශෘඞ්ගයෙක්හි; පුළීනානුහුතං, ආදියෙහි විසුවූ; කාමෝපභුක්තතරං, කාමයා සහිතව; තව, තිගේ; උපගූඪම්, වැළඳගැනීම; සමරතා, සිහි කරන්නා වූ; මයා, මා විසින්; ගුහාවිසාරිණ්‍ය, ගුහාවන්හි පැතිරෙනසුලු වූ; ඝනගර්ජිතානි, මෙඝගර්ජිතාවෝ; කථඤ්චිත්, (කෙසේ නමුත්) දුකසේ; අතිවාහිතානි, ඉක්මවනලදැයි. (කාමරාගවෙතනා උපදනාබැවින් දුකසේ ඉක්මවිම් යන අදහසයි.)

29. යත්‍ර, යම් ශෘඞ්ගයෙක්හි; විහීනකොශෛඃ, විකසිත කුඩ්මලයන් (කැකුළු) ඇති; නවකන්දලේඛෙඃ, අභිනව කන්දලී නම් පුෂ්පයන් කරණකොටගෙන ද; ආසාරසික්තක්ෂිතිවාෂ්පයොගාන්- ආසාර, ධාරාසම්පාතයෙන්; සික්ත, තෙමන්නලද; ක්ෂිති, පෘථිවි හුගේ; වාෂ්පයොගාන්, ධූමයොගය හෙතුකොටගෙන ද; විඩම්බ්‍ය මානා, අනුක්‍රියා (සමානක්‍රියා) කරනුලබන්නා වූ; තෙ, තිගේ; විවාහධූමාරුණලොචනශ්‍රීඃ, විවාහය පිළිබඳ (අග්නිහෝමයේදී) ධූමයෙන් අරුණවණ් වූ නෙත්‍රකාන්තිතොමෝ; මාං, මා; අක්ෂිණොත්, පිබාසලාය.

මෙහි කන්දලීපුෂ්පයන් සීතාවගේ නෙත්වලට ද අභිනව වර්ෂාජලයෙන් පොළොවෙහි හටගත් මිදුම විවාහදිනයෙහි දැල්වූ තින්නෙහි දුමටද උපමා කොට දක්වය.

30. උපානනවානිරවනොපගූඪානි - උපානත, සම්පප්‍රදේශ යෙහි; නවානිරවනොපගූඪානි, හොඹවහුවනයෙන් ගැවසුණා වූ; පාරිප්ලවසාරසානි, චඤ්චල වූ සාරසපක්ෂීන් ඇත්තාවූ; අම්නි,

31. අන්‍යාවිසුකතානි රථාඞ්ගනාමිනා-
මන්‍යෝන්‍යදත්තෝත්පලකේසරාණි
මන්වානි දූරාන්තරවර්තිනා තෝ
මයා ප්‍රියේ! සඝසෘහමික්ෂිතානි.

32. ඉමාං තටාශොඝලතාඤ්ච තන්වීං
ඝනාගිරාමඤ්ඣබඛාගිනම්‍රාම්
ඔන්ප්‍රාපනිබ්බ්‍යා පරිරබ්ධුකාමඃ
සෞමිත්‍රිණා සාශ්‍රුරහං නිෂිඛඃ.

33. අමූර්විමානාඤ්ඣරලම්බිනීනාං
ශ්‍රැඛා ඝනං ඛාඤ්ඣවනකිඞ්කිණීනාම්
ප්‍රත්‍යුද්ව්‍රජන්තීව බමුන්පතන්‍යෛ-
ගොදාවරීසාරසපඞ්කිතඝෂ්ඨාම්.

මේ; පම්පාසලිලානි, පම්පාවිලෙහි වූ ජලයන්; දූරාවතීර්ණා, දුරින් අවතීර්ණ වූ; දෘෂ්ටිඃ, මාගේ දෘෂ්ටිතොමෝ; බෙදුත්, ශ්‍රමයෙන්; පිබති ඉව, පානය කරන්නාක් මෙනි.

දුර සිට පැමිණි හෙයින් වූ විඩා ඇත්තෙක් ජලපානය කරන්නාක් මෙනැසි උත්ප්‍රේක්ෂිතයි.

31. ප්‍රියෙ!, සොඳුර!; අත්‍ර, මේ පම්පාවිලෙහි; අන්‍යෝන්‍ය දත්තොත්පලකෙසරාණි, ඔවුනොවුන්ට දෙනලද මහනෙල්මල් කෙසුරු ඇත්තා වූ; අවියුකතානි, සහචාරී වූ; රථාඞ්ගනාමිතාම්, සක්වාළිහිණින්ගේ; වන්වානි, මිථුනයෝ; තෙ, නී හෙරෙන්; දූරාන්තරවර්තිනා, දූරප්‍රදේශයෙහි සිටින්නා වූ; මයා, මාවිසින්; සඝසෘහං, අභිලාෂ සහිත ව; ඊක්ෂිතානි, බලනලද්දුහුය.

32. සනාභිරාමං, පයොධරයන් මෙන් මනොඥ වූ; සනබඛාඝි නම්‍රාම්, මල්කැනින් නැමුණා වූ; තන්වීං, කෘශ වූ; ඉමාං තටාශොඝලතාං, මේ තටයෙහි වූ අශොක නම් වැල; ඔත්ප්‍රාපනිබ්බ්‍යා, නී පැමිණියාය යන අදහසින්; පරිරබ්ධුකාමං, ආලිඞ්ගනය කරනු කැමැති වූ; සාශ්‍රුඃ, කඳුලු සහිත වූ; අහං, මම; සෞමිත්‍රිණා, ලක්ෂ්මණකුමාරයා විසින්; නිෂිඛඃ, වළක්වනලද්දෙමි. (මේ සිතා නොව ලතාවෙකැයි කියා වැළැක්විය සි සේ සි.)

33. විමානානන්තරලම්බිනීනාං, මේ විමානයාගේ අවකාශසථාන යන්හි එල්බෙන්නා වූ; කාඤ්චනකිඞ්කිණීනාම්, සවර්ණමය කිඞ්කි ණීකයන්ගේ(රහුගෙඹිවල); සඝනං, නාදය; ශ්‍රැඛා, අසා; ඛම්, ආකා

34. ඒෂා සිතා පෙගලම්බ්‍යඃ අපි
ඝටාම්බුසංවර්ධිතබාලවෘතා
ආනඤ්ජයත්‍යුන්මුඛඃෂඩ්පදසාර
දෘෂ්ටා චිරාත් පඤ්චවටී මනෝ මේ.

35. අත්‍රාන්තිගොදං මෘගයානිවෘත්ත-
ඝනරඹ්ගවාතෙන චිත්තවෙදඃ
රහස්තදුත්සඞ්ගනිෂණ්ණමූර්ධා
සමරාම් වානීරගෘහෙෂු සුප්තඃ.

36. භ්‍රූභෙදමාත්‍රෙණ පදූන්ඔයෝනඃ
ප්‍රභ්‍රංශයාං බෝ නහුෂං චකාර
නඝ්‍යාවිලාමහඃ පරිශුද්ධිහේතෝ-
ර්ගෝමෝ මුනේඃ ස්ථානපරිග්‍රහෝ'යම්.

ශයට; උත්පතන්ත්‍යඃ, නැහෙන්නාවූ; අමූඃ ගොදාවරිසාරස්‍ය පක්ෂ්‍යඃ, මේ ගොදාවරී නදියෙහි ලිහිණිපඬුහුඃ; ත්වාං, ඔබ; ප්‍රත්‍යුද්ව්‍රජන්ති ඉව, පෙරගමන් කරන්නන් මෙනි.

34. පෙශලම්බ්‍යඃ යා අපි, (හාරය ඉවසන්නට නො හැක්කාවූ) සියුමැලි මඛ්‍යප්‍රදෙශ ඇත්තාවූද; ත්වයා, නී විසින්; ඝටාම්බු සංවර්ධිතබාලවෘතා, ඝටයන්හි ජලයෙන් වඩිනයසාරතලද බාලමිඅඹවෘක්ෂ ඇත්තාවූ; උන්මුඛඃෂඩ්පදසාර, අපට අභිමුඛවූ (නී විසින්ම වඩිනය කරනලද) මෘගපොතකයන් ඇත්තාවූ; චිරාත්, බොහෝකලකින්; දෘෂ්ටා, දක්නාලද්දාවූ; එෂා පඤ්චවටී, මේ පඤ්චවටී හොමෝ (එතම් ආශ්‍රමය); මෙ, මාහේ; මනඃ, සිත; ආනඤ්ජයති, සතුටු කෙරෙයි. (සළවලින් වතුර වත්කොට වඩන ලද මිඅඹවෘක්ෂ හා මුවපොල්ලන් ඇත්තාවූ මේ පඤ්චවටිතොමෝ මා විසින් බොහෝකලකින් දක්නාලද්දී මා සිත තුටුකෙරේ.)

35. අත්‍ර, මේ පඤ්චවටියෙහි; අත්‍රිගොදං, ගොදාවරියගේ සමීපයෙහි; මෘගයානිවෘත්තඃ, මුවදඬයමෙන් වැළැක්කාවූ; තරඞ්ගවාතෙන, රළවායුවෙන්; විනීතඛෙදඃ, පහකරනලද පීඩා ඇත්තේ; රහඃ, රහසිගතව; තදුත්සඞ්ගනිෂණ්ණමූර්ධා, තිගේ ඇකයෙහි තබනලද හිස ඇත්තෙම්; වානීරගෘහෙෂු, වෙතස (හොමුවහු) ගෘහයන්හි; සුප්තඃ, ශයනයකෙළෙම්සි; සමරාම්, (මේ කාරණය) සිහිකරමි.

36. යඃ, යම් මුනිවරයෙක්; භ්‍රූභෙදමාත්‍රෙණ, බැමහැකුළීම් පමණෙකින්ම; නහුෂං, නහුෂනම් සක්විතිරජකු; මඝොනඃපදත්, ඉන්ද්‍රයාගේ පදවියෙන්; ප්‍රභ්‍රංශයාංචකාර, ගිලිහීම කෙළේද;

37. නෙතාග්නිධූමාග්‍රමනින්‍ද්‍යකීර්තේ-
සතාඤ්ඡොදමාක්‍රාන්තවිමානමාගීම්
ස්‍රාක්ෂා හවිර්ගන්ධි රජෝවිමුක්තඃ
සමශ්නුතෙ මේ ලඝිමානමානම්.

38. එනන්මුනෙර්මානිනි! ශාතකාණේඃ
පඤ්චාප්සරා නාම විහාරවාරි
ආහාති පර්‍යන්තවනං විදූරාත්
මෙඝාන්තරාලක්‍ෂ්‍යමිවෙන්දුබිම්බම්.

39. පුරා ස දර්භාඞ්කුරමාත්‍රවෘත්ති-
ශ්චරන් මෘගෛඃ සාර්ධමෘෂිර්යථෝක්තා
සමාධිහේතෝර්ව කිලොපනීතඃ
පඤ්චාප්සරස්සෞවනකුම්භබිම්.

ආවිලාම්භඃ පරිශුඞ්ධිහෙතොඃ, කැලඹුණුජලය පිරිසුදු කිරීමට හෙතු වූ; තස්‍ය මුනෙඃ, ඒ අගස්තිමුනිහුගේ; භෞමඃ, භූමියෙහි වූ; අඝම්, මේ; ස්ථාන පරිග්‍රහඃ, ආශ්‍රමපදය (දක්නාලැබේ).

පූර්වකාලයෙහි අගස්ති නම් වූ යම් මුනිවරයෙක් ශක්‍රභාවයට පැමිණි නහුෂ නම් රජකු ශක්‍රපදවියෙන් චුතකාලේ ද එසේම යම් මුනිවරයෙක් තාරකාස්වරූපයෙන් සිට වර්‍ෂාකාලයෙහි ශරත් කල්හි උදෑවීමෙන් බොරදිය පිරිසුදු කිරීමට හෙතු වීද එබඳු අගස්තිහුගේය.

37. අනින්‍ද්‍යකීර්තේඃ, නිතැනොකටයුතු කීර්තිඇත්තාවූ; තස්‍ය, ඒ අගස්තිමුනිහුගේ; ආක්‍රාන්තවිමානමාගීං, මඩනාලද විමානමාගී ඇති; හවිර්ගන්ධි, හොමද්‍රව්‍යයන්ගේ සුවඳඇති; ත්‍රෙතාග්නිධූමාග්‍රං, අග්නිත්‍රය සම්බන්ධී වූ උතුම් ධූමය; ඝ්‍රාක්ෂා, ආඝ්‍රාණය කොට (සිඹ); රජෝවිමුක්තඃ, රජොගුණයෙන් මිදුණාවූ; මෙ, මාගේ; ආත්මා, අන්තඃකරණයතෙම (සිත); ලඝිමානං, ලඝුබව ගුණයට; සමශ්නුතෙ, පැමිණේ.

(රජොගුණය නම් කෙලෙස් සහිත බවයි.)

38. මානිනි!, පින්වත් මානඇත්තිය!; ශාතකාණේඃ මුනෙඃ, ශාතකාණි නම් මුනිහුගේ; එතත් පඤ්චාප්සරෙ නාම, මේ පඤ්චාප්සරයයි ප්‍රසිද්ධවූ; පර්‍යන්තවනං, අවසානයෙහි වනයන් ඇත්තා වූ (වනයෙන් වටවූ); විහාරවාරි, ක්‍රීඩාවිල; විදූරාත්, දූරයෙන්; මෙඝාන්තරාලක්‍ෂ්‍යම්, මෙඝයන්ගේ අතරෙහි මඳක් දෘශ්‍යමාන වූ; ඉන්දුබිම්බම් ඉව, චන්ද්‍රබිම්බයක් මෙන්; ආභාති, බබළයි.

39. පුරා, පූර්වයෙහි; දර්භාඞ්කුරමාත්‍රවෘත්තිඃ, තෘණාඞ්කුරයන් පමණක් ආහාරකොට ඇත්තාවූ; මෘගෛඃ සාර්ධම්, මුවන් සමඟ;

40. නස්‍යායමන්තර්හිතසෞධභාජඃ
ප්‍රාසාදකන්‍යාසඩ්ගිතමාදධාතෝඃ
විශද්ගතඃ පුෂ්පකවන්ද්‍රශාලාඃ
ක්ෂණං ප්‍රතිශ්‍රැන්මුඛරඃ කරෝති.

41. හවිර්භුජාමෙධවතාං චතුර්ණාං
මධ්‍යෙ ලලාටන්තපසප්තසප්තිඃ
අසෞ තපස්‍යන්‍යපරෂතපස්වී
නාම්නා සුතික්ෂ්ණඃසවිතෙන දුන්නඃ.

චරන්, හැසිරෙන්නාවූ; සඃ සෘෂිඃ, ඒ සෘෂිතෙම; සම්ධිනිතෙන සමාධියට බියවූ; මඝොනා, ඉන්ද්‍රයා විසින්; පඤ්චාප්සරඃ යෙවනකූටබන්ධම්, අප්සරාවන් පස්දෙනකුන්ගේ යොවුන්බව පිළිබඳවූ කපටයන්ත්‍රය කරු; උපනීතඃ කිල, එළවනලද්දේල.

කපටයන්ත්‍රය යනු උගුලට නම්, සෘෂිතෙම සමාධියෙන් ශක්‍ර පදවිය ලබාගනීයයි බියවූ ශක්‍රයා විසින් එවනලද දෙවතන්ගේ නැමති උගුලෙහි මුවකු මෙන් බැඳුණේය.

40. අන්තර්හිතසෞධභාජඃ, ජලාන්තගත ප්‍රාසාදයට පැමිණියාවූ; තස්‍ය, ඒ ශාතකර්ණිමුනිහුගේ; අයං, මේ; ප්‍රසක්තසඩ්ගිත මෘදඞ්ගඝොෂඃ, නිරන්තර සඩ්ගිතය හා එක්වූ මිහිඟුබෙරහඬ; විශද්ගතඃ, ආකාශයට පැමිණියේ; පුෂ්පකවන්ද්‍රශාලාඃ, පුෂ්පක රථයාගේ චන්ද්‍රශාලාවන්; ක්ෂණං, මඳක් කල්; ප්‍රතිශ්‍රැන්මුඛරඃ, ප්‍රතිරවයෙන් දෙඩමලුවූවන්; කරොති, කෙරෙයි.

මෙහි චන්ද්‍රශාලා නම් පුෂ්පකරථයාගේ උඩුමහලයි. සඩ්ගීත ශබ්දය එහි පැමිණියේ ප්‍රතිරවය ඇතිකෙරෙයි යේයි.

41. නාම්නා, නමින්; සුතික්ෂ්ණඃ, සුතීක්ෂ්ණය යන නම් ඇත්තාවූ; සවිතෙන, පැවැත්මෙන්; දුන්නඃ, දැමුණාවූ; අසෞ, මේ; අපරඃ තපස්වී, අන් තවුසෙක්; එධවතාම්, දර ඇත්තාවූ; චතුර්ණාං හවිර්භුජාම් මධ්‍යෙ, අග්නීන් සතරක් මධ්‍යයෙහි; ලලාටන්තපසප්තසප්තිඃ, නලළ තවන්නාවූ සූර්‍යයා ඇතිව; තපස්‍යති, තපස් කෙරෙයි.

සප්තසප්තයඃ යස්‍ය ස සප්තසප්තිඃ, සූර්‍යඃයායි.

42. අමූං සභාසප්‍රතිතෙක්ෂණානි
ව්‍යාජාඩීසන්දර්ශිතමේඛලානි
නාලං විකර්තුං ජනිතෙන්ද්‍රශඞ්කං
සුරාඞ්ගනා විඝ්නවෙෂ්ටිතානි.

43. එෂෝ'ක්ෂමාලාවලයං මෘගාණාං
කණ්ඩූයිතාරං කුශසූචිලාවම්
සභාජනෙ මෙ භුජමූර්ධිවබාහුඃ
සව්‍යෙතරං ප්‍රාඩ්මිනඃ ප්‍රසුඞ්කෙන.

44. වාචංයමන්වාත් ප්‍රණතිං මමෙෂ-
කමෙපන කිඤ්චිත් ප්‍රතිගෘහ්‍ය මූර්ධ්නඃ
දෘෂ්ටිං විමානව්‍යවධානමුක්තාං
සුනඃ සහස්‍රාර්චිෂි සන්නිධත්තෙන.

---

42. ජනිතෙන්ද්‍රශඞ්කා, (තපසින්) ඉන්ද්‍රයාහට උපදවනලද සැක ඇත්තාවූ; අමූං, මේ සුතීක්ෂ්ණ නම් මුනිහු; සභාසප්‍රතිතෙක්ෂණානි–සභාස–සිනා සහිතව; ප්‍රතිතෙක්ෂණානි, මෙහෙයනලද බැලුම් ඇත්තාවූ; ව්‍යාජ–රැවටිල්ලෙන්, අර්ධසන්දර්ශිත–අඩක් දක්වනලද, මෙඛලානි, මෙවුල්දම් ඇත්තාවූ; සුරාඞ්ගනා–දෙවඟනන්ගේ, විඝ්නවෙෂ්ටිතානි, ක්‍රියාවිලාසයෝ; විකර්තුං, විප්‍රකාරයට පමුණුවන්නට; නාලං, සමර්ථනොවූහ.

මේ තාපසයාගේ උග්‍රවූ තපස් දුටු ඉන්ද්‍රයා විසින් තමාගේ ඉන්ද්‍රපදවිය ගනියයි සැකඇතිව ඒ තාපසයා මුළාකරවීමට සැවූ දෙවඟනෝ ඊට අසමර්ථ වූහ.

43. ඉතඃ, මේ ස්ථානයෙහි; උර්ධ්වබාහුඃ, ඔසවනලද බාහුඇත්තාවූ; එෂඃ, මේ සුතීක්ෂ්ණ නම් මුනිතෙමේ; අක්ෂමාලාවලයං, පසඇටමාලාව වලයාභරණකොට ඇත්තාවූ; මෘගාණාං, මුවන්; කණ්ඩූයිතාරං, කසන්නාවූ; කුශසූචිලාවම්, කුශතෘණ නමැති ඉදිකටු කැපන්නාවූ; සව්‍යෙතරං භුජං, දක්ෂිණහස්තය; මෙ, මට; සභාජනෙ, සම්මානනිමිත්තෙහි; ප්‍රාඩ්මිඃ, අනුකූලනොට; ප්‍රසුඞ්කෙන, යෙදී.

උඹින් යන්නාවූ රාමතෙම නම්ා දෙසට අත දිගුකළ නිමිත් තෙන් පිදියයුතු උතුමකු හැඳිනගත් බැව් කියේය යනු භාවයි.

44. එෂඃ, මේ සුතීක්ෂ්ණමුනිතෙමේ; වාචංයමන්වාත්, (කථා නොකරන වත) වාක්සංයම ඇති බැවින්; මම, මාගේ; ප්‍රණතිං, අභිවාදනය; කිඤ්චිත්, මඳක්; මූර්ධ්නඃ කාමෙපන, හිස සෙලවී

45. අදඃ ශරණ්‍යං ශරභඞ්ගනාම්න-
ඃ්තපොවනං පාවනමාහිතාග්නෙඃ
විරාය සන්නඤ්ය සමිද්ධිරග්නිං
යො මන්ත්‍රපූතාං තනුමප්‍යහෞෂීත්.

46. ජ්‍යායාවිනීනාඩ්පරිශ්‍රමේෂු
භූයිෂ්ඨසම්භාව්‍ය ඵලෙෂ්වමීෂු
නඃ්‍යාතිථීනාමධුනා සපර්‍යා
සඛීනා සුපුත්‍රෙෂ්විව පාදපෙෂු.

47. ධාරාඤ්ඡනොද්ගාරිදරීමුඛෝ'සෞ
ශාඞ්ගාශ්‍රුලග්නාබුදබින්ද්‍රුපඞ්කඃ
බධ්නාති මේ බන්ධුරගාත්‍රි! වඃ්සු-
දීඃපතඃ ඃකුද්මානිව චිත්‍රකූටඃ

මෙන්; ප්‍රතිගෘහ්‍ය, පිළිගෙන; විමානව්‍යවධාන්‍යමුක්තාඃ, විචිත්‍ර යෙන් වූ මුවාකිරිමෙන් මිදුණාවූ; දෘෂ්ටිං, ඇස; පුනඃ, නැවත; සහස්‍රාර්චිෂි, සූය්‍යයා කෙරෙහි; සනාභිධත්තෙ, මනාකොට පිහිටුවයි (සූය්‍යයා බලයි).

45. යඃ, යම් මුනිවරයෙක්; විරාය, බොහෝකලක්; සමිද්ධිඃ, දරඹලින්; අග්නිං, ගින්න; සන්නඤ්ය, සන්නඤ්ඤය (පූජා) කොට; මන්ත්‍රපූතාං, මන්ත්‍රයෙන් පිරිසුදු කරනලද්දාවූ; තනුං අපි, ශරීරයත්; අහෞෂීත්, පිදිද; ආහිතාග්නෙඃ, දල්වනලද ගිනි ඇත්තාවූ; (ගිනි පූජාකරන) ශරභඞ්ගනාම්නඃ, ශරභඞ්ගය යන නම් ඇත්තාවූ ඒ මුනිහුගේ; ශරණ්‍යං, ආරක්ෂණයට (සමර්ථවූ) යොග්‍ය වූ; පාවනං, පවිත්‍රවූ; අදඃ, තෙල දෘශ්‍යමානවන්නේ; තපොවනං, තපස්වනයයි.

46. අධුනා, මේ කාලයෙහි; තස්‍ය, ඒ ශරභඞ්ගමුනිහුගේ; අතීථිනාං, අගනතුනයන් සම්බන්ධවූ; සපර්‍යා, පූජාහොමෝ; ජ්‍යායාවිනීඃ-සෙවනැල්ලෙන් පහකරනලද; අධ්වපරිශ්‍රමෙෂු, මාර්ගිපිඩා ඇත්තාවූ; භූයිෂ්ඨ-බොහෝවූ; සම්භාව්‍යඵලෙෂු, වර්ණිනා කටයුතු ඵල ඇත්තාවූ; අමීෂු පාදපෙෂු, මේ ආශ්‍රමවෘක්ෂයන් කෙරෙහි; සුපුත්‍රෙෂු ඉව, යහපත් පුත්‍රයන් කෙරෙහි මෙන්; සපිතා, සිටියාය.

පුත්‍රයන් වැනි වූ ආශ්‍රමවෘක්ෂයන් විසින් ක්‍රියාසම්පාදනය (අතිථිපූජාව) කරනුලැබේ.

ශරභඞ්ගමුනිහුගේ ආශ්‍රමවෘක්ෂයෝ සකීය පුත්‍රයන් වැනිව සෙවන හා ඵල ද දීමෙන් ආගන්තුකසත්කාර කෙරෙතියි සේයි.

47. බන්ධුරගාත්‍රි, මනොඥදෙහ ඇත්තිය!; ධාරාඝ්ඨන-පතිතජල ධාරාවන්ගේ ශබ්දයෙන්; උද්ගාරි-විවෘතකරනලද; දරීමුඛඃ, ගිරි

48. එෂා ප්‍රසන්නාස්‍රනිමීලිනප්‍රවාහා
සඵිවිදූරනාතරභාවතන්වී
මඤ්ජුකිනී භාති නගොපකණ්ඨේ
මුක්තාවලී කණ්ඨගතේව භූමේඃ.

49. අනුතීරං සුජාතෝ'නුගිරං තමාලඃ
ප්‍රවාලමාදාය සුගන්ධි සද්‍ය
යවාඞ්කුරාපාණ්ඩුකපෝලශොභී
මණාවතංසඃ පරිකල්පිතස්තෙ.

50. අනිග්‍රහත්‍රාසවිනීතසත්ව-
මපුෂ්පලිඛාන් ඵලබන්ධිවෘක්ෂාන්
වනං තපඃසාධනමේතදන්තෙ-
රාවිෂ්කෘතොදග්‍රනරප්‍රභාවම්.

ගුහා නමැති මුඛ ඇත්තාවූ; ශාඛාග්‍රලග්න, ශිඛාග්‍රයෙහි ආශ්‍රිත වූ තොහොත් අංගය ඇලුණාවූ; අම්බුදවප්‍රපඞ්කඃ, මේඝ නමැති වප්‍රක්‍රීඩාවෙන් හටගත් මඩ ඇත්තාවූ; අසෞ චිත්‍රකූටඃ, මේ චිත්‍රකූටයතෙම; දෘප්තඃ, වණ්ඩවූ; කකුද්මාන් ඉව, වෘෂභයකු මෙන්; මෙ, මාගේ; චක්ෂුඃ, ඇස; බධ්නාති, ආශක්ත කෙරෙයි (එහිම ඇලෙයි සේසි).

48. ප්‍රසන්නාස්‍රනිමීලිතප්‍රවාහා, නිමීලවූ නිශ්චලප්‍රවාහ ඇත්තාවූ; විදූරාන්තරභාවතන්වී, අතිදූරවූ අන්තරය ඇතිහෙයින් කෘශවූ (කුඩාවූ); මඤ්ජුකිනී, මඤ්ජුකිනී නම්වූ; එෂා සරිත්, (චිත්‍රකූටපර්වත සමීපයෙහි වූ) මේ ගඞ්ගාතොමෝ; නගොපකණ්ඨේ, පර්වතසමීපයෙහි; භූමේඃ, (සත්‍රීස්වරූප) භූමියගේ; කණ්ඨගතා, ග්‍රීවයෙහි පවත්නාවූ; මුක්තාවලී ඉව, මුතුවැලක් මෙන්; භාති, බබළයි.

49. අනුතීරං, පර්වත සමීපයෙහි; සුජාතඃ, මනාකොට හටගත්තාවූ; අයං තමාලඃ, මේ තමාලවෘක්ෂය තෙම (දක්නාලැබේ); යස්‍ය, යම් තමාලවෘක්ෂයක්හුගේ; සුගන්ධි, ශොභනගන්ධය ඇත්තාවූ; ප්‍රවාලං, අභිනව පත්; ආදාය, රැගෙන; මයා, මා විසින්; තෙ, තීගේ; යවාඞ්කුර-යවාඞ්කුරය මෙන්; ආපාණ්ඩු-මදක් පඬුවන්වූ; කපොලශොභී, කොපුල් හොබනාවූ; අවතංසඃ, කණීලඞ්කාරය; පරිකල්පිතඃ, කරනලද්දේ නම් ඒ මේ තමාලවෘක්ෂයයි.

50. අනිග්‍රහත්‍රාසවිනීතසත්වම්: අනිග්‍රහත්‍රාස-දණ්ඩනභීතිරහිතව; විනීතසත්වම්, හික්මවනලද සත්ත්වයන් ඇත්තාවූ; අපුෂ්පලිඛාන්, පුෂ්පලක්ෂණයෙන් තොරවම (මල් නැතිවම); ඵලබන්ධිවෘක්ෂම්,

51. අත්‍රාගිමේඛලාස තපොධනානාං
සප්තර්ෂිහස්තොඩුපහෙමපද්මාම්
ප්‍රවර්තයාමාස කිලානුසූයා
ත්‍රිස්‍රොතසං ත්‍ර්‍යම්බකමෞලිමාලාම්.

52. ධීරාසනෛර්‍ය්‍යොගජුෂාමෘෂීණා-
මන්තේ සමධ්‍යාසිතවේදිමධ්‍යාඃ
නිවාතනිෂ්කම්පතයා විභාන්ති
යොගාධිරූඪා ඉව සාධිනෝ‘පි.

පලගන්නා වෘක්ෂඇත්තාවූ; ආවිෂ්කෘතඵලදග්ධතරද්‍රුභාවම්, පහළ කරනලද අතිශයින් ශ්‍රේෂ්ඨ මහිම ඇති; අත්‍රෙඃ තපසඃ සාධනං, අත්‍රි මුනිහුගේ තපස්කරණයට හෙතුවූ; වනං, වනය නම්; එතත්, මෙයයි.

51. අත්‍ර, මේ වනයෙහි; අනුසූයා, අත්‍රිමුනිහුගේ භාර්‍යාවෝ; සප්තර්ෂිහස්තොඩුත-(වශිෂ්ඨාදි) ඍෂිවරයන් සත්දෙනකුන්ගේ*අත්වලින් නෙලනලද; හෙමපද්මාම්, රන්පියුම් ඇති; ත්‍ර්‍යම්බකමෞලිමාලාං, මෙහෙසුරුගේ හිසෙහි මල්මාලාවක්වූ; ත්‍රිස්‍රොතසං, (තුන්ප්‍රකාරයකින් ගලායාම ඇත්තාවූ) භාගීරථී නදිය; තපොධනානාං, ඍෂීන්ගේ; අභිෂේකාය, ස්නානඝට්ටිනිස; ප්‍රවර්තයාමාස, පැවැත්ම කළා.

92. ධීරාසනෛඃ, (ජයසාධනවූ) ධ්‍යානපර්‍ය්‍යඞ්කයන් කරණ කොටගෙන; ධ්‍යානජුෂාං, ධ්‍යානයන් සෙවනය කරන්නාවූ; ඍෂීණාම්, මුනීන්ගේ; සමධ්‍යාසිත-මනාකොට ධ්‍යාන කරනලද්දවූ;

---

* ජමදග්නි, භාරද්වාජ, විශ්වාමිත්‍ර, අත්‍රි, ගෞතම, වශිෂ්ඨ, කාශ්‍යප, යන මොහු සප්තර්ෂි නම් වෙත්.

මෙහි කී අත්‍රිමුනිහුගේ භාර්‍යාවූ අනුසූයා විසින් සවකිය තපඃ ප්‍රභාවය කරණකොට ඊශ්වරජටාවෙහි වූ මේ ගඞ්ගා නම් ගඟ තාපසයන්ගේ ස්නානය පිණිස මේ වනයෙහි ප්‍රවර්තනය කළාය යනු පුරාකථායි.

එසින් කිහ රාමායණයෙහි:-

යදා මූලඵලෛ ඍෂෝ ජාහ්නව්‍යා ච ප්‍රවර්තිතා
උග්‍රේණ තපසා යුක්තා නියමේශ්වාප්‍යලඞ්කෘතා.

53. ඔසා පුරඤ්ඤාදුපයාවිතෝ යඃ
සෝ'යං වටඃ ශ්‍යාම ඉතිප්‍රතීතඃ
රාශීම්ණීනාමිව ගාරුඩානාං
සපද්මරාගඃ ඵලිතෝ විභාති.

54. ක්වචින් ප්‍රභාලෙපිභිරිඳුනීලෛර්
මුක්තාමයී ෂඤ්ටිරිවානුවිඩා
අන්‍යත්‍ර මාලා ඝිනපඞ්කජානා-
මින්දීවරෛරුත්ඛචිතාන්තරෙව.

55. ක්වචින් බගානාං ප්‍රියමානසානාං
කාදම්බසංසර්ගිවනිව පඞ්කතිඃ
අන්‍යත්‍ර කාලාගුරුදත්තපත්‍රා
භක්තිර්භුවශ්චන්දනකල්පිතෙව.

වෙදිමධ්‍යඃ, වෙදිකාවන්ගේ (විරාසනපිල්වල) මධ්‍යයෙහි පිහිටියාවූ; අමී ශාඛිනඃ අපි, මේ වෘක්ෂයෝ ද; නිවාත නිෂ්කම්පතයා, වාතරහිතබැවින් කම්පාරහිතවූයෙන්; යොගාධිරූඪා ඉව, ධ්‍යාන යන් භජනය කරන්නවුන් මෙන්; විභාන්ති, බබළත්.

53. ඔඝා, කී විසින්; පුරඤ්ඤාත්, ඉදිරියෙහි වූ; යඃ, යම් වෘක්ෂයෙක්; උපයාවිතඃ, ප්‍රාර්ථනා කරනලද්දේද; ශ්‍යාම ඉති ප්‍රතීතඃ, ශ්‍යාමසයන නමින් ප්‍රසිද්ධවූ; සඃ අයං වටඃ, ඒ මේ න්‍යග්‍රොධවෘක්ෂයතෙම; ඵලිතඃ, ඵලවත්වූයේම; සපද්මරාගඃ, පද්මරාගමාණික්‍ය සහිතවූ; ගාරුඩානාං මණීනාං, මරකතමාණික්‍යයන්ගේ; රාශීඃ ඉව, රැසක් මෙන්; විභාති, බබළයි.

54. [එම්බා නිර්දෙෂශරීර ඇත්තිය! යමුනා ගඞ්ගාවගේ රළ වලින් බිඳිනලද ප්‍රවාහ ඇත්තාවූ ගඞ්ගා නම් ගඟ බබළයි, බලව. නොබදු ගඞ්ගාවක්ද යත්?] ක්වචිත්, කිසියම් පෙදෙසෙක්හි; ප්‍රභාලෙපිභිඃ, ප්‍රභාවෙන් ආශ්‍රකතවන්නාවූ (ඝානනී පතුරුවන්නාවූ); ඉන්‍දුනීලෛඃ, ඉඳුනිල්මිණිවලින්; අනුවිඩා, වළඳනාලද; මුක්තාමයීයෂ්ටිඃ ඉව, මුතුමාලාවක් වැනිවූ ද; අන්‍යත්‍ර, අන් පෙදෙසෙක්හි; ඉන්දීවරෛඃ, නිල්මහනෙල්මල්වලින්; උත්ඛචිතාන්තරා, ගෙතුණු (අන්තරාඃ) අතර ඇති; ඝිනපඞ්කජානාම්, හෙලපියුම් සමූහවූ; මාලා ඉව, මාලවක් වැනිවූ ද- (මතු සම්බන්ධයි.)

55. ක්වචිත්, කිසිතැනෙක; කාදම්බසංසර්ගිවනී, නීලහංසයන් හා සංසර්ගය ඇත්තාවූ; ප්‍රියමානසානාං, අනොතත්තවිලෙහි ප්‍රියවූ; බගානාං, පක්ෂීන්ගේ ගෙවත් රාජහංසයන්ගේ; පඞ්කතිඃ ඉව,

56. ක්වචිත් ශුභ්‍රා චාඳ්‍රමසී තමොභිත්
ඡායාවිලීනෛඃ ශවලීකෘතෛඃ
අන්‍යත්‍ර ශුභ්‍රා ශරදභ්‍රලේඛා
රන්ධ්‍රේෂ්විවාලක්ෂ්‍යනභඃප්‍රදේශා.

57. ක්වචිච්ච කෘෂ්ණෝරගභූෂණේව
භස්මාඞ්ගරාගා තනුරීශ්වරස්‍ය
පශ්‍යානවද්‍යාඞ්ගි! විභාති ගඞ්ගා
භින්නප්‍රවාහා යමුනාන්තරෞඝෛඃ.

58. සමුද්‍රපත්න්‍යාඃ ජලසන්නිපාතේ
පූතාත්මනාමත්‍ර කිලාභිෂේකාත්
තත්තීර්ථබෝධේන විනාපි භූය-
ස්තනුත්‍යජාං නාසයති ශරීරබන්ධඃ.

පෙළක් මෙන් ද; අන්‍යත්‍ර, අනික් තැනෙක්හි; කාලාගුරුදත්ත පත්‍රා, කලුඅගිල් දෙනලද පත්‍ර ඇති; වන්‍දනකල්පිතා, සඳුනෙන් කරනලද; භුවඃ භඞ්ගීඃ ඉව, (පූජාවට සැරසූ) පෘථිව්භාගයක් මෙන්ද.

56. ක්වචිත්, කිසිතැනෙක; ඡායාවිලීනෛඃ, සෙවනැලිවල සිටියාවූ; තමොභිඃ, අඳුරුවලින්; ශවලීකෘතා, කැලල් කරනලද; චාන්‍ද්‍රමසී ප්‍රභා ඉව, සඳකැලුම් වැනි වූ ද; අන්‍යත්‍ර, අන් තන්හි; රන්ධ්‍රේෂු, සිදුරුවල; ආලක්ෂ්‍ය, පෙනෙන්නාවූ; නභඃ ප්‍රදේශා, අහස්පෙදෙස් ඇති; ශුභ්‍රා ශරදභ්‍රලේඛා ඉව, සුදු ශරත්වලාපෙළක් වැනි වූ ද.

57. ක්වචිත්, කිසිතැනෙක; කෘෂ්ණෝරගභූෂණා, කළුසර්පයන් ආභරණ කොට ඇත්තාවූ; භස්මාඞ්ගරාගා, අළු අලෙව්කොට ඇත්තාවූ; ඊශ්වරස්‍ය, මෙහෙසුරුහුගේ; තනුඃ ඉව, ශරීරය වැනි වූ; යමුනාන්තරෞඝෛඃ, යමුනාවගේ රළවලින්; භින්නප්‍රවාහා, බිඳුණු ඕඝ ඇත්තාවූ; ගඞ්ගා, භාගීරථී ගඞ්ගාතොමෝ; විභාති, බබළයි. (හෙ) අනවද්‍යාඞ්ගි, එම්බා මනොඥදෙහ ඇත්තිය; පශ්‍ය, බලව.

මෙ කී ශ්ලෝක සතරින් ගඞ්ගා යමුනා දෙදෙනාගේ වර්ණනාව කෙළේය. එහි යමුනා ගඟ නිලවර්ණයය, ගඞ්ගා නම් ගඟ ශ්වෙතවර්ණයය, ප්‍රයාගයෙහි දෙදෙනාම එක්වනහෙයින් ප්‍රයාග වර්ණනාවයි.

58. අත්‍ර සමුද්‍රපත්න්‍යාඃ, මේ සමුද්‍රපත්නී වූ ගඞ්ගා යමුනා දෙදෙනාගේ; ජලසන්නිපාතේ, ජලය එක්වීම් ඇති ප්‍රයාගතීර්ථයෙහි; අභිෂේකාත්, සනානයෙන්; පූතාත්මනාමත්‍ර, පිරිසුදු ආත්ම

59. පුරං නිශාදාධිපතෙරිදං තද්-
යස්මින් මයා මෞලිමණිං විහාය
ජටාසු බබ්‌ධාඤ්චරුදන් සුමන්ත්‍රඃ
කෛකෙයි! කාමාඃ ඵලිතාස්තවෙති.

60. පයොධරෛඃ පුණ්‍යජනාඞ්ගනානාං
නිර්විෂ්ටහෙමාම්බුජරේණු යස්‍යාඃ
බ්‍රාහ්මං සරඃ කාරණමාපතවාවෝ
බුධෙරිවාව්‍යක්තමුදාහරන්ති.

ඇත්තාවූ; තත්තුන්‍යජාං, ශරීරය පුදන සත්ත්වයන්ගේ; තත්ත්වබෝධෙන විනාපි, තත්ත්වඥානයෙන් තොරව ද; භූයඃ, නැවත; ශරීර බන්ධඃ, ශරීරයොගයෙක්; නාස්ති කිල, නැත්තේමය [අන් තන්හි තත්ත්වඥානයෙන්ම මිදීම වෙයි, මේ තීර්ථයෙහි ස්නානයෙන් පමණක් මිදීම වේයයි කියූ. මොක්ෂය ලැබෙයි යන අර්ථයි].

59. යස්මින්, යම් පුරයෙක්හි; මයා, මා විසින්; මෞලිමණිං විහාය, චූඩාමාණික්‍යය හැරදමා; ජටාසු බබ්‌ධාසු, ජටාවන් බඳනා ලද කල්හි; සුමන්ත්‍රඃ, එනම් දශරථමන්ත්‍රීතෙමේ; "කෛකෙයි !, එම්බා කෛකෙයිය!; තව, තීගේ; කාමාඃ, අදහස්; ඵලිතාඃ" ඉති, සඵලවූහයි; අරුදත්, විලාප කීයේ ද; නිශාදාධිපතෙඃ, කෛවර්තීඩිපතිහුගේ (ගුහයාගේ); තත්පුරං, ඒ නගරය; ඉදං, මේ (ශෘඳිරියෙහි) වෙයි.

මේ ඍෂ්‍යශෘඞ්ගවෙරපුරය දක්වා සුමන්ත්‍රතෙම රාමකුමරු සමඟ රථයෙන් පැමිණියේය. හෙතෙම එහිදී රාමයා මුකුටබන්ධන ඉවත් කොට තාපසවෙශය ගත්කල්හි "කෛකෙයී බිසවගේ අදහස් මුදුන්පැමිණියේය" යි හැඬුවේය.

60. බුධෛඃ, බුද්ධිය පිළිබඳව; අව්‍යක්තං ඉව, ප්‍රකෘතිය මෙන්; යස්‍යාඃ, යම් සරභූනදියක් පිළිබඳව; පුණ්‍යජනාඞ්ගනානාං, යක්ෂස්ත්‍රීන්ගේ; පයොධරෛඃ, පියවුරුවලින්; නිර්විෂ්ට- වළඳනා ලද; හෙමාම්බුජරේණු, සවණිකමලරෙණු ඇත්තාවූ; බ්‍රාහ්මං සරඃ, මානසවිල (අනොතත්තවිල); කාරණම්, ප්‍රධාන කාරණයයි; ආපතවාවඃ, මුනීහු; උදාහරන්ති, කියත්.

(සාඛ්‍යමතයෙහි) කළයට මැටි මෙන් ජගත්කාරණය නම් ප්‍රකෘතියයි. ප්‍රකෘතිසඞ්ඛ්‍යාත අව්‍යක්තයෙන් මහත්තත්ත්වසඞ්ඛ්‍යාත බුද්ධිය වේ යනු ඔවුන්ගේ මතයයි. එමෙන් සරභූනදිය පිළිබඳ උත්පත්තිස්ථානය මානසවිලයයි කියත් යි සේකි.

61. ජලානි යා තීරනිඛාතයූපා
වහන්‍යයොධ්‍යාමනු රාජධානීම්
තුරඞ්ගමෙධාවභෘථාවතීඝෝෂ-
ඉක්ෂ්වාකුභිඃ පුණ්‍යතරීකෘතානි.

62. යාං සෛකතොත්සඞ්ගසුඛොචිතානාං
ප්‍රාග්ජෝඃ පයොභිඃ පරිවර්ධිතානාම්
සාමාන්‍යධාත්‍රීමිව මානසං මෙ
සම්භාවයන්‍යුත්තරකොසලානාම්.

63. සෙයං මදීයා ජනනීව තෙන
මාන්‍යෙන රඝු සරයූර්විසුක්තා
දූරෙ වසන්නං ශිශිරානිලෙභ්‍යාං
තරඞ්ගහස්තෛරුපගූහතීව.

---

61. තීරනිඛාතයූපා, තීරප්‍රදෙශයන්හි පිහිටුවනලද ඝාග සහිත ඇත්තාවූ; යා, යම් සරභූ නදියක් තොමෝ; තුරඞ්ගමෙධාවභෘථාවතීඝෝෂඃ- තුරඞ්ගමෙධ, අශ්වමේධයාග සම්බන්ධ; අවභෘථාවතීඝෝෂඃ, සභාන්තය (අභිෂෙකය) පිණිස බැස්සාවූ; ඉක්ෂ්වාකුභිඃ, ඉක්ෂ්වාකුවංශයෙහි වූ රාජන්‍යයන් විසින්; පුණ්‍යතරීකෘතානි, අතිශයින් පවිත්‍රවත් කරනලද්දාවූ; ජලානි, ජලයන්; අයොධ්‍යාං රාජධානීම් අනු, අයොධ්‍යා නම් රාජධානියට; වහති, පමුණුවයි ද. (අයොධ්‍යා නම් සාකෙත යයි.)

62. යාං, යම් සරභූ නම් නදියකට; මෙ, මාහේ; මානසං, චිත්තය තෙම; සෛකතොත්සඞ්ගසුඛොචිතාන්‍නාං- සෛකත, වැලිතලා නමැති; උත්සඞ්ග උකුල්පෙදෙස්හි; සුඛොචිතාන්‍නාං, සැපයට සුදුසුවූ; ප්‍රාග්ජෝඃ, බොහොවූ; පයොභිඃ, ජලයෙන් දේ නොඹොත් කිරෙන්; පරිවර්ධිතාන්‍නාම්, වඩනලද්දාවූ; උත්තරකොසලාන්‍නාම්, උත්තරකොසලජනපදවාසීන්හේ; සාමාන්‍යධාත්‍රීං ඉව, කිරිමවකට මෙන්; සම්භාවයති, සම්මානනය කරයි ද.

63. මාන්‍යෙන, පිදියයුතුවූ; තෙන රඝු, ඒ දශරථරජහු විසින්; විසුක්තා, වෙන්කරනලද්දාවූ; මදීයා, මාහේ; ජනනීව, මව වැනි; සා ඉයංසරයූඃ, ඒමේ සරභූ නදිතොමෝ; දූරෙ වසන්නං, දුර වසන්නාවූ; මාං, (පුත්‍රවූ) මා; ශිශිරානිලෙභ්‍යඃ, ශීතවාත ඇති; තරඞ්ගහස්තෛඃ, තරඞ්ගනමැති අත්වලින්; උපගූහති ඉව, ආලිඞ්ගනය කරන්නාක් මෙනි.

64. විරඤ්ඡනසඞ්ඛ්‍යාකපිශං පුරඃසාද්—
සතෝ රජඃ පාර්ථිවමුජ්ජිහීතෙ
ශඞ්කෙ හනූමන්ත්කථිතප්‍රවෘත්තිඃ
ප්‍රත්‍යුද්ගතෝ මාං හරතඃ සසෛන්‍යඃ.

65. අඩා ශ්‍රියං පාලිතසඞ්ගරාය
ප්‍රත්‍යර්පයිෂ්‍යන්‍යනඝාං ස සාධුඃ
හත්වා නිවෘත්තාය මෘධෙ ඛරාදීන්
සංරක්ෂිතාං ත්වාමිව ලක්ෂ්මණෝ මෙ

66. අසෞ පුරඃසාරණ්‍ය ගුරුං පදාතිඃ
පශ්චාදවස්ථාපිතවාහිනීකඃ
වෘද්ධෛරමාත්‍යෛඃ සහ චීරවාසා
මාමීක්ෂ්‍යපාණිර්හරතෝ‘භ්‍යුපෛති.

---

64. විරඤ්ඡනසඞ්ඛ්‍යාකපිශං, අතිශයින් රත්වූ සඞ්ඛ්‍යාවලාහකා ඝන් මෙන් තාම්‍රවර්ණවත් වූ; පාර්ථිවං, පෘථිවිය සම්බන්ධවූ; රජඃ, ධූලිය; සතඃ, යම්හෙයකින්; පුරඃසාත්, ඉදිරියෙහි; උජ්ජිහීතෙ, උස්ව නැඟේද; (එහෙයින්) හනූමත්කථිතප්‍රවෘත්තිඃ, හනුමත්හු විසින් කියනලද ප්‍රවෘත්ති ඇත්තාවූ; හරතඃ, හරතකුමාරතෙම; සසෛන්‍යඃ, සේනාව සහිතවූයේ; මාම්ප්‍රත්‍යුද්ගතඃ, මට පෙර ගමන් පිණිස එළඹියේයයි; ශඞ්කෙ, සැකකරමි.

65. (වැලි එකෙක් ඇති) මෘධෙ, යුද්ධයෙහි; ඛරාදීන්, ඛරාදී රාක්ෂසයන්; හත්වා, මරා; නිවෘත්තාය, නැවැත්තාවූ; මෙ, මට; සංරක්ෂිතාං, මනාකොට රක්ෂාකරනලද්දාවූ; අනඝාං ත්වාං, නිර්දෝෂ වූ තීව; ලක්ෂ්මණඃ ඉව, ලක්ෂ්මණකුමාරයා මෙන්; සාධුඃ, සජ්ජන වූ; සඃ, ඒ හරතතෙම; පාලිතසඞ්ගරාය, පාලනය කරනලද පිතෘප්‍රතිඥ ඇත්තාවූ; (මෙ, මට; අනඝාං, පරිභොග නොකළ හෙයින් නිර්දෝෂ වූ; සංරක්ෂිතාං, මනාකොට රක්නාලද;) ශ්‍රියං, රාජ්‍යසම්පත්තිය; ප්‍රත්‍යර්පයිෂ්‍යති, පමුණුවන්නේය යනු; අඩා, සත්‍යයි.

ඛරාදිරාක්ෂසයන් නැසීමට රාමයා ගියකල්හි ලක්ෂ්මණතෙම සීතාව ආරක්ෂා කොට පසුව පැවරුවාක් මෙනැයි සේ සි.

66. පදාතිඃ, පයින් ගමන් කරන්නාවූ; චීරවාසාඃ, වල්කල හැන්දූවූ; අසෞ හරතඃ, මේ හරතතෙම; පශ්චාත්, පිටභාගයෙහි; අවස්ථාපිත වාහිනීකඃ, සිටුවනලද සේනාව ඇත්තේ; ගුරුං,

67. පිත්‍රා විසෘෂ්ටාං මදපෙක්ෂයා යඃ
ශ්‍රියං යුවාප්‍යඛිලගනාමහොකතා
ඉයන්ති වර්ෂාණි නයා සහාග්‍ර-
මභ්‍යස්‍යතීව ව්‍රතමාසිධාරම්.

68. එතාවදුක්තවති දාශරථෞ නදියා-
මිච්ඡාං විමානමධිදෙවතයා විදිත්වා
ජ්‍යොතිෂ්ප්‍රභාදයිතතාර සවිෂ්මයාභි-
රුච්ඡික්ෂිතං ප්‍රකෘතිභිඃ කුරුකානුගාභිඃ.

69. තස්මාත් පුරඃසරවිභීෂණදර්ශිතෙන
සෙවාවිවක්ෂණහරීශ්වරදත්තහස්තඃ
සානාදවානරදදූරමභිත්තලෙන
මාර්ගේණ සඩ්ගිරවිනඃස්ථවිකෝන රාමඃ.

විශිෂ්ඨයෙමුනිහු; පුරඃසෘත්‍යඃ, ඉදිරියෙහි කොට; වෘද්ධෛඃ, වැඩි මහලු වූ; අමාත්‍යෛඃ සහ, ඇමැතියන් සමඟ; අක්ෂ්‍යපාණිඃ, පූජා ගත් අත් ඇත්තේ; මාම්, මා වෙතට; අභ්‍යුපෙති, ආගමනය කෙරෙයි.

67. යඃ, යම් භරතකුමාරයෙක්; පිත්‍රා, පියමහරජාණන් විසින්; විසෘෂ්ටාං, දෙනලද්දාවූ; අඛිලගතාං අපි. උකුලට ගියාවූ ද; ශ්‍රියං, රාජ්‍යසම්පත්තිය; යුවා අපි, තරුණවූයේ ද; මදපෙක්ෂයා, මා කෙරෙහි හකතියෙන්; අභොකතා, අනුභව නොකරන්නේ; ඉයන්ති වර්ෂාණි, මෙපමණ අවුරුදු ගණනක්; නයා සහ, ඒ රාජ්‍යශ්‍රිය නමැති සත්‍රිය සමඟ: උග්‍රම්, කරන්නට නොහැකි වූ; ආසිධාරම් ව්‍රතම්, එනම් ව්‍රතය; අභ්‍යස්‍යති ඉව, පුරුදු කරන්නාක් මෙති.

ආසිධාරව්‍රතය නම් කඩුමුවාතක් සේ රළු ව්‍රතයකි. තරුණ භාර්‍යාව සහිතවූයේ සයනයෙහි දෙදෙනා මඩ්‍යයෙහි කඩුවක් තබා නිදීමෙන් බ්‍රහ්මචර්‍යාව ආරක්ෂා කිරීම ද ආසිධාරව්‍රත නම්.

එහින් කීහ :-

"යත්‍රෛකශයනස්ථාපි ප්‍රමදා නොපභුජ්‍යතෙ
අසිධාරාව්‍රතං නාම වදන්ති මුනිපුංගවාඃ."

68. දාශරථෞ, (දශරථපුත්‍ර) රාමකුමාරයා; එතාවත් උක්ත වනි, මෙපමණක් කී කල්හි ම; තදීයාම්, ඔහුගේ; ඉච්ඡාං, කැමැත්ත; අධිදෙවතයා, විමානාධිෂ්ඨාන දෙවියාගෙන්; විදිත්වා, දැන; සවිෂ්මයාභිඃ, විෂ්මය සහිත වූ; භරතානුගාභිඃ, භරතකුමාරයා අනුව ගියාවූ; ප්‍රකෘතිභිඃ, ප්‍රජාවන් විසින්; උද්වීක්ෂිතං, උඩු කුරුව බලනලද්දාවූ; විමානං, (පුෂ්පක)රථයතෙම; ජ්‍යොතිෂ්ප්‍රභාත්, අගසින්; අවතතාර, බැස්සේය.

69. රාමඃ, රාමකුමාරතෙම; සෙවාවිවක්ෂණහරීශ්වරදත්ත හස්තඃ:- සෙවාවිවක්ෂණ, සේවය කිරීමෙහි දක්ෂවූ; හරීශ්වර

70. ඉක්ෂ්වාකුවංශගුරවේ ප්‍රයතඃ ප්‍රණම්‍ය
ස භ්‍රාතරං හරතමඕපරිග්‍රහාණෙන
පර්‍යශ්‍රුඃ ඝවජත මූර්ධනි චොපජඝ්‍රේ
තද්භක්ත්‍යපෝඪපිතෘරාජ්‍යමහාභිෂෙකෙ.

71. ශ්මශ්‍රුප්‍රවෘඩ්ජනිතානනවික්‍රියාංශව
පලක්ෂාන් ප්‍රරොහජටිලානිව මන්ත්‍රිවෘඛාන්
අඛ්‍රගීත් ප්‍රණමතඃ ඝුහදූෂ්ටිපාතෙ-
ර්වාතානුයොගමධුරාක්ෂරයා ච වාචා.

දත්තහස්තඃ, සුග්‍රීවයා විසින් දෙනලද අත් ඇත්තේ; පුරඃසර විභීෂණදර්ශිතෙනඃ- පුරඃසර, ඉදිරියෙහි ගමන් කළාවූ; විභීෂණ දර්ශිතෙන, විභීෂණයා විසින් දක්වනලද්දාවූ; අදූරමහිතලෙන, සමීපයෙහි පෘථිවීතලය ඇත්තා වූ; භඞ්ගිරවිතස්ථිතිකෙනඃ- භඞ්ගිරවිත, පඬිවශයෙන් කරනලද; ස්ථිතිකෙන, පළිඟු ඇත්තා වූ; මාගේණ, මාගීයෙන්; තසමාත් ස්ථානාත්, ඒ ස්ථානයෙන්; අවාතරත්, බැස්සේය.

70. ප්‍රයතඃ, පිරිසුදු වූ; සඃ, ඒ රාමකුමාරතෙම; ඉක්ෂ්වාකු ණංශගුරවෙ. (ඔක්කාකවංසයෙහි ගුරු වූ) වශිෂ්ඨමුනිහට; ප්‍රණම්‍ය, අභිවාදනය කොට; අඕපරිග්‍රහාණෙන, පූජා පිළිගැනීම් අනන යෙහි; පර්‍යශ්‍රුඃ, හිලිහුණු සතුටුකඳුළු ඇත්තේ; භ්‍රාතරං, සහෝදරවූ; හරතම්, භරතකුමාරයා; අඝජත, ආලිඞ්ගනය කෙළේය; තද්භක්ත්‍යපෝඪපිතෘරාජ්‍යමහාභිෂෙකඃ- තද්භක්ත්‍යපෝඪ, ඒ රාමකුමාරයා කෙරෙහි භක්තියෙන් හරණලද; පිතෘරාජ්‍යමහාභි ෂෙකෙ, පියාණන්ගේ රාජ්‍යය පිළිබඳ මහත් අභිෂෙක ඇති; මූර්ධනි, හිස; උපජඝ්‍රේ ච, චුම්බනය ද කෙළේය.

51. ශ්මශ්‍රුප්‍රවෘඩ්ජනිතානනවික්‍රියාන්ඃ- ශ්මශ්‍රුප්‍රවෘඩ්, රැවුළු වැඩීමෙන්; ජනිත, හටගත්තාවූ; ආනනවික්‍රියාන්, මුඛවිකෘති ඇති; ප්‍රරොහජටිලාන්- ප්‍රරොහ, (අතුවල අධොමුඛව) එල්බෙන්නාවූ මුල්වලින්; ජටිලාන්, ජටා ඇත්තාවූ; ප්ලක්ෂාන් ඉව, නුග රුක් මෙන් සිටියාවූ; ප්‍රණමතඃ, අභිවාදනය කරන්නාවූ; මන්ත්‍රි වෘඛාන් ව, මහලු මන්ත්‍රීන් ද; ඝුහදූෂ්ටිපාතෙඃ, කරුණා වෙන් තෙත් වූ දෘෂ්ටි හෙළීමෙන් ද; වාතීානුයොගමධුරාක්ෂරයා- වාතීානුයොග, කුශලප්‍රශ්නවිචාරණයෙන්; මධුරාක්ෂරයා, මිහිරි අකුරු ඇති; වාචා ච, වචනයෙන් ද; අඛ්‍රගීත්, අනුග්‍රහ කෙළේය.

72. දුර්ජාතබන්ධුරයමෘක්ෂහරීශ්වරෝ මෙ
පෞලස්ත්‍ය ඒෂ සමරෙඝු පුරඃ ප්‍රහර්තා
ඉත්‍යාදරේණ කපිතෙන රඝූත්තමෝත්ථ
ව්‍යුත්ක්‍රම්‍ය ලක්ෂ්මණමුතෝ භරතෝ වවන්දෙ.

73. සෞමිත්‍රිණා නදනු සංසදෘජේ ස තෙන-
මුත්ථාප්‍ය නම්‍රශිරසං භෘශමාලිලිඞ්ග
රූඪෙන්ද්‍රජිත්ප්‍රහරණව්‍රණකර්කශෙන
කර්ලිශ්‍යතානිවාස්‍ය භුජමධ්‍යමුරඃස්ථලෙන.

74. රාමාඥයා හරිවමූපනයශ්චතූනිං
කෘත්වා මනුෂ්‍යවපුරාරුරුහුර්ගජේන්ද්‍රාන්
තේසුක්ෂරත්සු බහුධා මදවාරිධාරාඃ
ශෛලාධිරෝහණසුඛානුපලේභිරෙ තෙ.

---

62. අයං, මෙතෙම; මේ, මාගේ; දුර්ජාතබන්ධුඃ, විපත්තියෙහි ඥාති වූ; ඍක්ෂහරීශ්වරඃ, (වලස්වදුරුරජවූ) සුග්‍රීවතෙමේය; ඒෂඃ, මෙතෙම; සමරෙඝු, යුඬයන්හි; පුරඃ ප්‍රහර්තා, ඉදිරියෙහි සිට ප්‍රහාරදෙනය කරන්නා වූ; පෞලස්ත්‍යඃ, (පුලස්තිඍෂිවංශජ වූ) විභීෂණතෙමේය; ඉති, මෙසේ; ආදරේණ, ආදරඇත්තාවූ; රඝුනන්දනෙන, රාමකුමාරයා විසින්; කපිතෙන, කියාලද්දවූ; උත්තම, සුග්‍රීව විභීෂණ දෙදෙනාට; ලක්ෂ්මණං, ලක්ෂ්මණසහෝදරයා ද; ව්‍යුත්ක්‍රම්‍ය, ඉක්මවා; භරතඃ, භරතකුමාරතෙම්; වවන්දෙ, වැන්දේය.

73. තත් අනු, ඊට අනතුරුව (හෙවත් සුග්‍රීවාදීන් වැඳීමට අනතුරුව); සඃ, ඒ භරතකුමාරතෙම; සෞමිත්‍රිණා, සුමිත්‍රා පුත්‍රවූ (ලක්ෂ්මණ)කුමාරයා හා; සංසදෘජේ, සඬාත වූයේය (එක්වූයේය); නම්‍රශිරසං, නැමුණාවූ හිස් ඇති (හෙවත් නමස්කාර කළා වූ); එනම්, මේ ලක්ෂ්මණකුමාරයා; උත්ථාප්‍ය, නැඟුවිටම; භෘශං, දැඩි කොට; ආලිලිඞ්ගව, වැළඳගත්තේය; (කෙසේද ඝත්?) රූඪෙන්ද්‍රජිත්ප්‍රහරණව්‍රණකර්කශෙන- රූඪ, නැංගාවූ; ඉන්ද්‍රජිත්ප්‍රහරණ වණ, රාවණපුත්‍රවූ ඉන්ද්‍රජිත්හුගේ ප්‍රහාරදෙනයෙන් හටගත් වණ වලින්; කර්කශෙන, රෞද්‍රවූ; අස්‍ය, මේ ලක්ෂ්මණකුමාරයාගේ; උරඃස්ථලෙන, වක්ෂඃස්ථලයෙන්; භුජමධ්‍යං, සඛකිඝ බාහුමධ්‍යය; කර්ලිශ්‍යතානිඉව, පීඩා කරන්නාක්මෙන්; (ආලිලිඞ්ග, වැළඳ ඝත්තේය.)

74. තදනීං, එකල්හි; රාමාඥයා, රාමකුමාරයාගේ අණින්; හරිවමූපනයඃ, වදුරුසෙනාපතිහු; මනුෂ්‍යවපුඃ කෘත්වා, මනුෂ්‍ය ශරීර ඇතිකොටගෙන; ගජේන්ද්‍රාන්, හස්තීන්ට; ආරුරුහුඃ,

75. සානුප්ලවඃ ප්‍රහරතාඃ ක්ෂණදාචරාණාං
නෙෂේ රථාන් දශරථප්‍රභවානුශිෂ්ටඃ
මායාවිකල්පරචිතෛරපි යෙ තදීයෛ-
ර් න්‍යඤ්ජනෛඃ නුලිතකෘත්‍රිමහකාන්තිශොභාඃ.

76. භූයඤ්චතො රඝුපතිර්විලසත්පතාක-
මධ්‍යාසත කාමගති සාවරජෝ විමානම්
දෙෂ්‍යාතනං බුධවෘහස්පතියොගදෘශ්‍ය-
තාරාපතිඤ්චරලවිද්‍යුදිවාභ්‍රවෘන්දම්.

කැංගාහුය; තෙෂු, ඒ ඇතුන්; බහුධා, බොහෝසෙයින්; මදවාරිධාරාඃ, මදජලධාරාවන්; ක්ෂරත්සු, වගුරුවනකල්හි; තෙ, ඒ වදුරු සමූහයෝ; ශෛලාධිරොහණසුඛානි, පර්වතයන්හි නැඟීමේ සැප; උපලෙභිරෙ, ලැබූහ.

75. සානුප්ලවඃ, පිරිවරසහිතවූ; ක්ෂණදාචරාණාං, රාක්ෂස ඇත්ගේ; ප්‍රභුඃ අපි, අධිපති තෙමේ ද (හෙවත් විභීෂණතෙමේ ද); දශරථප්‍රභවානුශිෂ්ටඃ, (දශරථපුත්) රාමකුමාරයා විසින් නියොග කරනලද්දේ; රථාන්, රථයන්; හෙෂේ, භජනය කෙළේය; (කෙබඳු රථයන්ද යත්?) යෙ, යම් රථකෙනෙක්; මායාවිකල්පරචිතෛඃ, මායාවිශෙෂපරිදි කරනලද්දාවූ; තදීයෛඃ, ඒ විභීෂණයා අයත්වූ; න්‍යඤ්ජනෛඃ, රථයන් හා; නතුලිත, සමාන නොවූ; කෘත්‍රිමහකාන්තිශොභාඃ, හස්තකර්මාන්තයන්ගෙන් හටගත් විශෙෂශොභාඇත්තෝ වූනම්; (එබඳු රථයන් භජනයකෙළේය.)

රාක්ෂසයන්ගේ රථයෝ මායාමය (මැවීම්) වෙති. එසේද වුවත් රාමයා විසින් දෙනලද මිනිසුන් විසින් සෑදූ රථයෝ ඊටත් වඩා අලඞ්කාරවූහයි සේ සි.

76. තතඃ, ඉක්බිති; දෙෂ්‍යාතනං, රාත්‍රියෙහි; බුධවෘහස්පතියොගදෘශ්‍යඃ, බුදහුය බෘහස්පතිය යන තාරකාවන් හා යොගයෙන් දර්ශනීයවූ; තාරාපතිඃ, චන්ද්‍රතෙමේ; තරලවිද්‍යුත්, චඤ්චල විදුලිය ඇති; අභ්‍රවෘන්දම් ඉව, වලාකුළකට (නහිනේ) යම්සේද එසේ; සාවරජඃ, (භරත ලක්ෂ්මණ යන) සොහොවුරන් සහිතවූ; රඝුපතිඃ, රාමතෙමේ; භූයඃ, නැවත ද; කාමගති, ඉච්ඡානුසාරයෙන් (කැමතිසේ) යන්නාවූ; විලසත්පතාකම්, බබළන ධ්වජ ඇති; විමානං, (පුෂ්පක නම්) රථයට; අධ්‍යාසත, නැංගේය.

බුධ වෘහස්පති=භරත ලක්ෂ්මණ දෙදෙනාට ද, තරලවිද්‍යුත්=බබළන ධ්වජයට ද, අභ්‍රවෘන්ද=කැමතිපරිදි යන විමානයට ද, තාරාපති, රාමකුමාරයාට ද උපමානොපමෙය සම්බන්ධයි.

77. තත්‍රෛශ්වරේණ ජගතාං ප්‍රලයාදිවෝඪං
වඝ්නාත්‍යයේන රුචමභ්‍රඝනාදිවේන්ද්‍යෝඃ
රාමේණ මේථිලසුතාං දශකණ්ඨකාචිත්‍රාන්
ප්‍රත්‍යුඩ්ඩතාං ඩතිමතීං හරතෝ වවන්දේ.

78. ලඞ්කේශ්වරප්‍රණතිභඞ්ගදුඃඛවෘත්තං තද්-
වන්ද්‍යං යුගං චරණයෝර්ජීතඛාතමඥඃ
ජ්‍යේෂ්ඨානුවෘත්තිජටිලඤ්ච ශිරෝ'ස්‍ය සාධ්වෝ-
රන්‍යෝන්‍යපාවනමභූදුභයං සමේත්‍ය.

---

77. තත්‍ර, ඒ විමානයෙහි; ජගතාං ඊශ්වරේණ, ලොකසවාමිවූ (ආදිවරාහවෙෂධාරිවූ) විෂ්ණුහු විසින්; ප්‍රලයාත්, කල්පාන්ත යෙන්; උර්වීම් ඉව, පෘථිවිය මෙන්ද; වඝ්නාත්‍යයේන, වඝ්නාකාලය ඉක්මයාමෙන්; (ශරත්කාලය ඒමෙන්) අභ්‍රඝනාත්, මෙඝසමූහ යෙන්; ඉන්ද්‍යෝඃ, චන්ද්‍රයාගේ; රුචං ඉව, දීප්තිය මෙන්ද; රාමේණ,රාමකුමාරයා විසින්; දශකණ්ඨකාචිත්‍රාන්, රාවණයා කෙරෙන් වූ සම්බාධයෙන්; ප්‍රත්‍යුඩ්ඩතාං, නැවත උදුරාගන්නාලද; ඩතිමතීං, සන්තොෂවත්වූ; මේථිලසුතාං, සීතාවට; හරතඃ, භරතකුමාරතෙම; වවන්දේ, වැන්දේය.

78. ලඞ්කේශ්වරප්‍රණතිභඞ්ගදුඃඛවෘත්තං- ලඞ්කේශ්වර, රාවණයා ගේ; ප්‍රණතිභඞ්ග, ප්‍රණතිභෙදයෙන්; නොහොත් යාඥා නොපිළිගැනීමෙන්; දුඃඛවෘත්තං, සිර පතිවෘත ඇති; ජනඛාතමජායාඃ, (ජනඛපුත්‍රී) සීතාවගේ; වන්ද්‍යං, නමස්කාරඛටයුතු වූ; තත්චරණයෝඃ යුගං, ඒපාදයුග්මයද; ජ්‍යේෂ්ඨානුවෘත්තිජටිලං-ජ්‍යේෂ්ඨානුවෘත්ති, වැඩිමහල්සොහොවුරු (රාමයාට) අනුව පැවැත්මෙන්; ජටිලං, ජටාඇත්තාවූ; සාධෝඃ, සජ්ජනවූ; අස්‍ය, මේ භරතකුමාරයාගේ; ශිරඃ ච, ශිසද යන; උභයං, යුග්මය; සමේත්‍ය, එක්ව; අන්‍යෝන්‍ය පාවනං, ඔවුනොවුන්ගේශුඩිය; අභූත්, වීය.

සීතාවද රාවණරජු විසින් නොයෙක්වර කළ ආරාධනා නොපිළිගැනීමෙන් පිරිසුදු පතිවෘත ඇති හෙයින් අතිශයින් පිරි සුදුය. භරතකුමාරයාද සඛකිය සොහොවුරුට ඇති ප්‍රේමයෙන් ජටා ධැරීමාදියෙන් පිරිසුදුය. ඔවුනොවුන්ගේ පාදශෞචයද ඔවුනොවුන්ගෙන් පිරිසුදුවීම එහෙයින් කීහ.

79. ක්‍රොශාඞ්ං ප්‍රභෘතිපුරඃසරෙණ ගත්වා
කාකුත්ස්ථඃ සමිමිතජවෙන පුෂ්පකෙණ
ශත්‍රුඥනප්‍රතිවිහිතොපකාර්‍යමාර්‍යඃ
සාකෙතොපවනමුදාරමධ්‍යුවාස.

ඉති ශ්‍රී රඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෞ
දණ්ඩකාප්‍රත්‍යාගමනං නාම ත්‍රයොදශඃ සර්ගඃ.

චතුර්දශඃ සර්ගඃ.

1. භර්තුඃ ප්‍රණාශාදථ ශොචනීයං
දශානනරං තනු සමං ප්‍රපන්නෙන
අපශ්‍යතාං දශරථි ජනන්‍යෞ
ජෙදුර්විොපන්නතරෙර්ව්‍රතන්‍යෞ.

---

79. ආර්‍යඃ, පූජ්‍යවූ; කාකුත්ස්ථඃ, රාමකුමාරතෙම; ප්‍රභෘතිපුරඃසරෙණ, ප්‍රජාවන් පෙරටුකොට ඇත්තාවූ; සමිමිතජවෙන, මනඃ ජවය ඇති; පුෂ්පකෙන, (එනම්) විමානයෙන්; ක්‍රොශාර්‍ධං, ක්‍රොශාර්‍ධයක් හෙවත් සැතැප්මක් පමණ තැන්; ගත්වා, ගොස්; ශත්‍රුඥනප්‍රතිවිහිතොපකාර්‍යඃ– ශත්‍රුඥනප්‍රතිවිහිත, ශත්‍රුඝ්න කුමාරයා විසින් කරනලද; උපකාර්‍යඃ, වසන්‍නමණ්ඩප ඇත්තාවූ; උදාරං, මහත්වූ; සාකෙතොපවනං, සාකෙත (අයොධ්‍යා) පුරයාගේ සමීප උයනට; අධ්‍යුවාස, පැමිණියේය. (නොහොත් එහි විසී.)

දහතුන්වන සර්ගය.

---

1. අථ, උයනට පැමිණීමට අනතුරුව; දශරථි, රාමලක්ෂ්මණ දෙදෙනා, උපස්ථතරෝඃ, ආශ්‍රය (ආධාර)භූත වෘක්ෂයාගේ; ජෙදුත්, කැපීමෙන්; ව්‍රතත්‍යෞ ඉව, වැල් දෙකක් මෙන්; භර්තුඃ, සවාමිවූ දශරථ රජහුගේ; ප්‍රණාශාත්, අභාවයෙන්; ශොචනීයං, ශොක කටයුතුවූ; දශානතරං, අවස්ථාවට; ප්‍රපන්‍නෙන, පැමිණියාවූ; ජනන්‍යෞ, කෞශල්‍යා සුමිත්‍රා යන මව්වරු දෙදෙන; තනු, ඒ (සාකෙත්‍යනතරය පිළිබඳ) උයන්හිදී; සමං, එකවිට; අපශ්‍යතාම්, දුටුවාහුය.

2. උභාවුභාභ්‍යාං ප්‍රණතෝ හතාරී
යථාක්‍රමං වික්‍රමශොභිතෝ තෝ
විස්පෂ්ටමස්රාඞ්කතයා න දුෂ්කරෝ
ඥාතෝ සුතස්සාගීසුඛොපලම්භාත්.

3. ආනඞ්ජඃ සෝඞ්කජමඞ්ගු බාෂ්ප-
සන්නොරගීතං ගිගිරෝ නිමග්න
ගඞ්ගාසරශෙවාජීලමුඤ්ජනපතං
හිමාද්‍රිනිස්‍යන්ද ඉවාවතීර්ණඃ.

4. තෙ පුත්‍රයොර්නෛර්ඍතශස්ත්‍රමාගී-
නාර්ද්‍රානිවාඞ්ගෙ සදයං සස්නෙහන්‍යෝ
අපීප්සිතං ක්ෂත්‍රකුලාඞ්ගනානාං
න විරසුශබ්දමකාමසෙනාම්.

---

2. යථාක්‍රමං, (සවකිය මව පෙරටුකොට) විළිවෙළින්; ප්‍රණතෝ, නමස්කාර කළාවූ; හතාරී, නසනලද සතුරන් ඇත්තාවූ; වික්‍රමශොභිතෝ, වික්‍රමයෙන් ශොභමානවූ; තෝ උභෝ, ඒ රාම ලක්ෂ්මණ කුමාරයන් දෙදෙනා; උභාභ්‍යාං, ඔව්වරුන් දෙදෙනා විසින්; අස්‍රාඞ්කතයා, කඳුළුවලින් දූෂිය වැළැක්වීම හෙතුකොට ගෙන; විස්පෂ්ටං, ව්‍යකතව; න දුෂ්කරෝ, නොදක්නා ලද්දාහුය. (වැලි එකෙක් ඇත) සුතස්සාගීසුඛොපලම්භාත්, පුත්‍රයන්ගේ සාගීස විළිබඳ සැපය විඳීමෙන්; ඥාතෝ, හඳුනනලදහ.

3. තයොඃ, ඒ මැණිවරුන් දෙදෙනාගේ; ආනඞ්ජඃ, සනෙහා ශයෙන් හටගත්තාවූ; ශිශිරඃ බාෂ්පඃ; සිහිල් කඳුළුජලය; ශොකජං, ශොකයෙන් හටගත්තාවූ; අශිතං, උණුවූ; අශ්‍රු, කඳුළු; බිහෙද, වෙනස්කෙළේය; (කෙසේදයත්) උෂ්ණතප්තං, ග්‍රීෂ්ම යෙන් තැවුණු, ගඞ්ගාසරයෙවාඃ, ගඞ්ගා සරහු දෙදෙනාගේ; ජලං, ජලයට; අවතීර්ණඃ, බැස්සාවූ; හිමාද්‍රි නිස්‍යන්දඃ ඉව, හිමාලය පර්වතයාගේ ගහුලැල්ලක් මෙන්; (බිහෙද, හෙදයට පැමිණියේය.) (සතුටෙන් ශොකාය පහතෙළේයයි සේසි.)

4. තෙ, ඒ මැවිවරු දෙදෙනා; පුත්‍රයොඃ, පුත්‍රයන් දෙදෙනාගේ; අඞ්ග, ශරීරයෙහි; නෛර්ඍතශස්ත්‍රමාගීන්, රාක්ෂසයන්ගේ ආයුධවලින් හටගත් වණයන්; ආර්ද්‍රාන් ඉව, සුවනුවූවන්මෙන්; සදයං, දයා සහිතව; සස්නෙහන්‍යෝ, සපරිහරක්නාහු; ක්ෂත්‍ර කුලාඞ්ගනානාම්, ක්ෂත්ත්‍රියකුලකාන්තාවන් විසින්; අප්සිතං අපි

5. කෙලඝාවහා භර්තුරලක්ෂණාහං
සීතේති නාම සඛමුදීරයන්ති
සඛීප්රතිෂ්ඨස්ය ගුරෝර්මිථිලේශ්යා–
වහකන්තිහෙදෙන වධූර්ඛවඤ්ඤේ.

6. උන්තිෂ්ඨ වත්සෙ! නනු සානුජෝ'සෞ
වෘත්තෙන හන්තා ශුචිනා තවෙව
කාචිද්ගං මහන්තිණ් ඉති ප්රියාගීං
කාම්වත්තුසේන ප්රියමප්යමිථ්යා.

7. අථාභිෂේකං රඝුවංශකේතෝඃ
ප්රාරබ්ධමානන්දජලෛර්ජනන්යෝඃ
නිර්විඝ්නමාසුරමාත්තවාඩ–
සන්ධ්යාභෘතේඃ කාන්දවනඛුමහන්තොඝෝඃ.

කැමැතිවූ ද; විරසුශබ්දං, වීරයන් වැදූ වීරමාතෘය යන ශබ්දය (ප්‍රශංසා ශබ්දය); න අකාමයේතාම්, කැමැති නොවූහ.

ක්ෂත්‍රිය කාන්තාවන් විසින් අවශ්‍යයෙන් කැමැතිවූ වීරයන් ගේ මව්වරුන් වීම පුත්‍රයන්ගේ ගුණ දැක ඒ මව්වරු දෙදෙනා නොකැමැතිවූහයි සේසි.

5. භර්තුඃ, සවාමියාට; කෙලඝාවහා, කෙලෙසීම් (දුක්) ගෙන දෙන්නාවූ; අලක්ෂණා, අභාග්‍යවූ; අහං, මම; සීතා ඉති, සීතායයි; සඛංනාම, සඛකීය නාමය; උදීරයන්ති, කියන්නී; සඛීප්‍රතිෂ්ඨස්‍ය, සඛීය පිහිට කොට ඇත්තාවූ; ගුරෝඃ, මාමාගේ; මිථිලේශ්‍යඃ, මෙහෙයිවරු දෙදෙනාට; අභක්තිහෙදෙන, නොවෙනස් භක්ති යෙන් යුක්තව; වධූඃ, ලේලී (වූ සීතා) තොමෝ; වවන්දේ, වැන්දාය.

6. වත්සෙ!, දරුව!; උත්තිෂ්ඨ, නැගිසිටුව; සානුජඃ, සහෝදරයා සහිතවූ: අසෞ භර්තා, මේ සවාමියාගේ; තව එව, තීන්මේම; ශුචීනා වෘත්තෙන, පවිත්‍රවූ පැවැත්මෙන්; මහත් කාචිද්ගං, මහත්වූ දුක; තීර්ණඃ ඉති, තරණය කෙළේයයි: ප්‍රියාගීං, ප්‍රියභාවයට සුදුසුවූ; තාං, ඒ ලේලියට; ප්‍රියං අපි, ප්‍රියවූද; අම්ථ්‍යා, අසත්‍ය නොවූවක්; තෙ, ඒ නැන්දණින් දෙදෙනා; ඌචතුඃ, කිවාහුය.

සීතාගේ පිරිසුදු පැවැත්මෙහි අනුභාවයෙන්ම මේ රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙන යුධයෙන් ජයග්‍රහණය කළහ යනු සත්‍යයක්ම යයි සේසි.

7. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; ජනන්‍යෝඃ, මව්වරුන්ගේ; ආනන්දි ජලෛඃ, සතුටුකඳුළුවලින්; ප්‍රාරබ්ධං, පටන්ගන්නා ලද;

8 සරසීතසම්භාන් සරසීශව ගණ්ඩා
රක්ෂඃකපීන්ද්‍රෝරුපපාදිතානි
තස්‍යාපතන්මූර්ධනි ජලානි ජිෂ්ණෝර්-
විඤ්ඣස්‍ය මේඝප්‍රභවා ඉවාපඃ.

9. තපස්විවේශක්‍රියයාපි තාවද්-
ඃ ප්‍රේක්ෂණීයඃ සුතරාං බභූව
රාජේන්ද්‍රනේපථ්‍යවිධානශොභා
තස්‍යෝදිතාසීත් පුනරුක්තදෝෂා.

රඝුවංශ කෙතෝඃ, රඝුවංශයට කෙතුවූ රාමකුමාරයාගේ; අභිෂෙකං, රාජ්‍යාභිෂෙකාය; අමාත්‍යවෘද්ධාඃ, මහලු ඇමැතියෝ; තීර්ථාහෘතෝඃ, (පින්) හොටවලින් ගෙනෙනලද; කාඤ්චනකුම්භතොයෛඃ, රන්කළස්හි වූ ජලයෙන්; නිෂ්පාදනය කළාහුය.

පළමුකොට මැණිවරුන්ගේ සතුටුකදුළෙන් රාමයාගේ හිස තෙමුණුබවද දෙවනුව තීර්ථජලයෙන් අභිෂෙකය කොළෝයයි ද කිහ.

8. රක්ෂඃකපීන්ද්‍රෝඃ, රකුසන් හා වඳුරන් විසින්; සරසි සමුද්‍රාන්, ගඩගාවලට හා මුහුදුවලටද; සරසීශව, (අනොතත්තාදි) විල්වලටද; ගණ්ඩා, ගොස්; උපපාදිතානි, ගෙනෙනලද්දාවූ (හෙවත් සපයනලද); ජලානි, ජලයෝ; විඤ්ඣස්‍ය, විඤ්ඣපර්වතයාගේ; මූර්ධනි, මස්තකයෙහි; මේඝප්‍රභවා, මෙඝයෙන් උපන්නාවූ; ආපඃ ඉව, වර්ෂාජලයන් මෙන්; ජිෂ්ණෝඃ, ජයශීලිවූ; (දීනීම සවභාව කොට ඇති) තස්‍ය, ඒ රාම කුමාරයාගේ; මූර්ධනි, මස්තකයෙහි; අපතන්, වැටුණාහුය.

9. යඃ, යම් රාමකුමාරයෙක්; තපස්විවේශක්‍රියයා අපි, තපස්වීන්ගේ විලාස ධැරීමෙනුත්; සුතරාං, අතිශයින්; ප්‍රේක්ෂණීයඃ තාවත් බහුව, දැකුම්කටයුත්තෙක්මවීද; තස්‍ය, ඔහුගේ; රාජේන්ද්‍ර නෙපථ්‍යවිධානශොභා, රජ්ජුන්ට සුදුසු ඇදුම් (රාජකීය ඇදුම්) ඇදීමෙන් ඇතිවූ (යම්) ශොභාවක් නොමෝ වීද; (ඕතොමෝ) පුනරුක්තදෝෂා, පුනරුක්තදෝෂ ඇත්තී; උදිතා ආසීත්, පහළ වී. (විගුණශොභා ඇතිවිය.)

10. ස මෞලරක්ෂොහරිභිඃ සසෛන්‍යඃ-
තූයීසවනානන්දිතපෞරවර්ගඃ
විවෙශ සෞධොද්ගතලාජවර්ණා-
මුත්තොරණාමඞ්ගසරාජධානීම්.

11. සෞමිත්‍රිණා සාවරජෙන මන්ද-
මාධූතවාලව්‍යජනෝ රථස්ථඃ
ධාතානපත්‍රෝ හරතෙන සාක්ෂා-
දුපායසඞ්ඝාත ඉව ප්‍රවෘද්ධඃ.

12. ප්‍රාසාදකාලාගුරුධූමරාජී-
ඝනස්‍යාඃ පුරෝ වායුවශෙන හින්නා
වනානනිර්‍යාතෙතන රඝුක්තමෙන
මුක්තා ඝවයං වෙණීරිවාබභාසෙ.

---

10. සඃ, ඒ රාමරජතෙම; සසෛන්‍යඃ, සේනාව සහිතවූයේ; තූයීසවනානන්දිතපෞරවර්ගඃ, තූයීනාදයෙන් සතුටු කරනලද පුරවර්ගීයා (පුරවැසියන්) ඇත්තේ; මෞලරක්ෂොහරිභිඃ, වෘද්ධ මන්ත්‍රීහුය රක්‍ෂසයෝය වඳුරෝය යන මොවුන් හා සමඟ; සෞධොද්ගතලාජවර්ණාම්, ප්‍රාසාදවලින් නැඟි විලඳවර්ණා ඇත්තාවූ; උත්තොරණාම්, උස්වූ තොරන් ඇත්තාවූ; අඞ්ගසරාජධානීම්, (රඝුවංශරාජධානිය වූ) අයොධ්‍යාපුරියට; විවෙශ, ප්‍රවිෂ්ටවිය.

11. සාවරජෙන, ශත්‍රුඝ්නකුමාරයා සහිතවූ; සෞමිත්‍රිණා, සෞමිත්‍රි කුමාරයා (ලක්ෂ්මණ) විසින්; මන්දම්, මඳකොට; ආධූතවාලව්‍යජනඃ, සලනලද සෙමෙර ඇත්තාවූ; හරතෙන, භරත කුමාරයා විසින්; ධෘතානපත්‍රඃ, ධරණලද සේසත් ඇත්තාවූ; රථස්ථඃ, රථයෙහි සිටියාවූ රාමරජතෙම; සාක්ෂාත්, මූර්තිමත්වූ; උපායසඞ්ඝාතඃ ඉව, සාමාදි උපායයන්ගේ එක්වීමක් මෙන්; ප්‍රවෘද්ධඃ, ප්‍රෞඪවී. (රාම, සෞමිත්‍රි, ශත්‍රුඝ්න, භරත, යන කුමාරයන් සතරදෙන එක්වූවිට සාම, දාන, දණ්ඩ, භෙද යන චතුර්විධ උපාය එක්වූවාක් මෙනැසි කීහ.)

12. වායුවශෙන, වාතයන්ගේ වශයෙන්; හින්නා, බිඳුනාවූ; ප්‍රාසාදකාලාගුරුධූමරාජීඃ, ප්‍රාසාදයන්හි කළු අගිල් (හඳුන්කුරු) ධූමපඞ්ක්තිතොමෝ; වනාත්, වනයෙන්; නිර්‍යාතෙතන, පෙරළා ආවාවූ; රඝූත්තමෙන, රාමකුමාරයා විසින්; සවයං මුක්තා, තමා විසින් මුදනලද්දාවූ; ඝනස්‍යාඃ පුරඃ, ඒ අයොධ්‍යාපුර සුන්දරියගේ; වෙණීඃ ඉව, කෙඳකලාපයක් මෙන්; ආබභාසෙ, බැබළියි.

13. ශබ්‍රෑජනානුෂ්ඨිතවාරුවේශාං
කර්ණේරථස්ථාං රඝුවීරපත්නීම්
ප්‍රාසාදවාතායනදෘශ්‍යබන්ධෛඃ
සාකේතනාර්යෝ'ඤ්ජලිභිඃ ප්‍රණේමුඃ.

14. ස්ථූරන්ප්‍රභාමණ්ඩලමානුසූයං
සා බිභ්‍රතී ශාශ්වතමඞ්ගරාගම්
රරාජ භූයෝනි සුතඃ සවිත්‍රුයෝඃ
සන්ධ්‍යේශිතා වහ්නිගතේව සන්ධ්‍යා.

සවාමීන් බැහැරගියකල්හි හෙවත් රටින්පිට ගියකල්හි; සත්‍රිහු කොශකලාපය බැඳීම (කොණඩය) නොලිහත්, නොපිරත්. නැවත ආකල්හි ලිහා තෙල්ගැම් ආදියෙන් සරසත්. එමෙන් පුරසවාමීවූ රාමයා රට හැර යාමෙන් මේතාක් විරහව්‍රතයෙන් කල්යැවූ පුරසුන්දරියගෙ කොණඩය මෙදින සවාමියා පැමිණ ලිහුවාක් මෙන් අගිල්දුම්පඬිකයිය බැබළිණි.

13. ශබ්‍රෑජනානුෂ්ඨිතවාරුවේශාං, තැන්දණියන් විසින් කර නලද මනොඥවිලාස ඇත්තාවූ නොහොත් මනොහරලෙස සරසවනලද්දාවූ; කර්ණේරථස්ථාං, එනම් රථයෙක්හි සිටියාවූ; රඝුවීරපත්නීම්, රාමභාර්‍යාවූ සිතාවට; ප්‍රාසාදවාතායන-ප්‍රාසාද යන් පිළිබඳ ජනේලයන්හි; දෘශ්‍යබන්ධෛඃ. දැකුම්කටයුතුසේ බඳනාලද; අඤ්ජලිභිඃ, ඇඳිලිවලින්; සාකේතනාර්‍යාඃ, සාකේත නගරයෙහි සත්‍රීහු; ප්‍රණේමුඃ, අභිවාදනය කොළෝසි.

කර්ණේරථ නම් සත්‍රීන්ට යාමට යොග්‍යසේ ආවරණ සහිතව කරනලද මිනිසුන් විසින් ඔසවාගෙන යායුතු සිවිකා සි.

14. ස්ථූරත්, බබළන්නාවූ; ප්‍රභාමණ්ඩලම්, කාන්තිමණ්ඩලඇත් තාවූ; ආනුසූයං, (ඍෂිභාර්‍යාවක්වූ) අනුසූයාව සිගින් දෙනලද; ශාශ්වතං, නිත්‍යවූ; අඞ්ගරාගම්, ආලෙපය; බිභ්‍රතී, දරන්නාවූ; සා, ඒ සීතා තොමෝ; භර්ත්‍රා, සවාම්පුරුෂයා විසින්; සවිත්‍රුයෝඃ, සවකීය නගරයට; භූයඃ ඉති, පිරිසුදුයයි; සන්ධ්‍යේශිතා, දක්වන ලද්දී; සුතඃ, නැවතත්; වහ්නිගතා ඉව, ගින්නට පැමිණියාක් මෙන්; රරාජ, බබළිණි.

අනුසූයා නම් ඍෂිභාර්‍යාව විසින් සීතාවට දෙනලද නොනැසෙන විලෙපනය පරපුරුෂසංසර්ගයක් ඇතිවුවහොත් කිලිටි වේ. එය නොකිලිටියයි (බබළන්නේයයි) කීමෙන් ඇගේ පතිව්‍රතය පිරිසිදු බැව් හැඟවූහ.

15. වෙශ්මානි රමඃ පරිවහීවනහි
විශ්‍රාණ්‍ය සෞහාදිනිධිඃ සුහෘද්භ්‍යඃ
බාෂ්පායමාණෝ බලිමාන්ගෘහෙන-
මාලෙඛ්‍යශෙෂස්‍ය පිතුර්ටවෙශ.

16. කෘතාඤ්ජලිඃකරනු යදම්බ! සහ්‍යාන්-
නාභ්‍රශ්‍යත සඛිඵලාද් ගුරුර්නඃ
නත්‍වනන්‍යමානං සුකෘතං නවෙති
ජහාර ලජ්ජාං හරනස්‍ය මාතුඃ.

17. නථෙව සුග්‍රීවවිහිෂණාදි-
නුපාවරන් කෘත්‍රිමසංවිධාභිඃ
සඩකල්පමාත්‍රොදිතසිඩයඥෙ
ක්‍රානනා සථා වෙනසි විෂමශෙන.

---

15. සෞහාදිනිධිඃ, මිත්‍රභය නිධානකොට ඇත්තාවූ; රමඃ, රාමරජතෙම; සුහෘද්භ්‍යඃ, මිත්‍රයන්ට නෙවත් සුග්‍රීවාදීන්ට; පරිවහීවනති, පරිභොගවසතු සහිතවූ; වෙශ්මානි, ගෘහයන්; විශ්‍රාණ්‍ය, දී; ආලෙඛ්‍යශෙෂස්‍ය, සිත්තම් (ප්‍රතිරූපය) පමණක් ශෙෂවූ; පිතුඃ, පියාණන්ගේ; බලිමත්, පූජා යුක්තවූ; නිශෙතම්, ගෘහයට; බාෂ්පායමාණඃ, කඳුළුවගුරුවමින්; විවෙශ, ප්‍රවිෂ්ට වූයේය.

බලිමත්=බලි යනු පූජාවසතුවලට නමෙකි. මෙහිදීද රාමයා පිළිගැනීම පිණිස සරසනලද මල්මාලාදි පූජාවිශෙෂ එහි වූහ.

බලි ඇතියේ බලිමත්.

16. තත්‍ර, ඒ ගෘහයෙහි; කෘතාඤ්ජලිඃ කරනලද ඇඳිලි ඇත්තාවූ රාමරජතෙම; අම්බ!, මැණියනි; නඃ, අපගේ; ගුරුඃ, පියතෙම; සඛීඵලාත්, සඛීය ඵලකොට ඇත්තාවූ; සත්‍යාත්, සැබෑවෙන්; නඅභ්‍රශ්‍යත, නොගිලිහුණේය යන; යත්, යමක් ඇද්ද; තත්, ඒ කාරණය; චින්‍යමානං, (සත්‍යවශයෙන්) සිතනු ලබන්නේ; නව සුකෘතං ඉති, ඔබගේම පිණයයි කියා; හරනස්‍ය මාතුඃ, හරනමාතෘවගේ; ලජ්ජාං, ලජ්ජාව; ජහාර, දුරුකෙළේය.

17. යථා, යම්සේ; සඩකල්පමාත්‍රොදිත සිඩයඃ, සිතීම පමණින් සිඩවන සෘඩි ඇති; තෙ, ඒ සුග්‍රීවාදීහු; වෙනසි, චිත්තයෙහි; විසම යෙන, පුදුමයෙන්; ක්‍රානනාඃ, මඩනාලද්දාහු නම්; තථා එව,

18. සභාජනායොපගතාන් ස දිව්‍යාන්
මුනීන් පුරස්කෘත්‍ය හතස්‍ය ශත්‍රෝඃ
ශුශ්‍රාව තෙභ්‍යඃ ප්‍රභවාදි වෘත්තං
සවික්‍රමෙ ගෞරවමාදධානම්.

19. ප්‍රතිප්‍රයානෙෂු තපොධනෙෂු
සුඛාදවිඥානගතාඞ්මාසාන්
සීතාසහසෙනොපහෘතාග්‍රපූජාන්
රක්ෂඃකපීන්ද්‍රාන් විසසර්ජ රාමඃ.

එසේම; සුග්‍රීවවිභීෂණාදීන්, සුග්‍රීවවිභීෂණාදි මිත්‍රයන්ට; කෘත්‍රිමසංවිධාභිඃ, (කම්කරුවන් විසින්) කරනලද හොග්‍ය වස්තුවලින්; උපාචරත්, සත්කාරකෙළේය.

සිතීම් මාත්‍රයෙන් මැවීමට සමර්ථවූ සුග්‍රීවාදීන් විස්මයජනක වන පරිදි හස්තකර්මමය වූ උපභොග වස්තුවෙන් සංග්‍රහකරන ලදැයි කීමෙන් ඒ පුරය කර්මාන්තයෙන් උසස් බැව් දක්වූහ.

18. සඃ, ඒ රාමරජතෙම; සභාජනාඃ, අභිනන්දනය පිණිස; උපාගතාන්, පැමිණියාවූ; දිව්‍යාන් මුනීන්, දිව්‍යවූ අගස්ත්‍යාදි මුනිවරයන්; පුරස්කෘත්‍ය, පෙරටුකොට; හතස්‍ය ශත්‍රෝඃ, නැසූ සතුරාගේ (හෙවත් රාවණයාගේ); ප්‍රභවාදි, උත්පත්තිය ආදිකොට ඇත්තාවූ; සවික්‍රමෙ, සකීය වික්‍රමයෙහි; ගෞරවම්, ගරුභාවය; ආදධානම්, උසුලන්නාවූ; වෘත්තං, කථාප්‍රවෘත්තිය; තෙභ්‍යඃ, ඒ මුනිවරුන්ගෙන්; ශුශ්‍රාව, ඇසුවේය. (සතුරාගේ උසස්කම කීමෙන් ජයගත් තැනැත්තාගේ උසස්කම ප්‍රකාශවේමැයි.)

19. තපොධනෙෂු, මුනිවරයන්; ප්‍රතිප්‍රයානෙෂු, පෙරළා ගිය කල්හි; රාමඃ, රාමරජතෙම; සුඛාත්, සැපයෙන්; අවිඥාතගතාඞ්මාසාන්, නොදැනීමෙන්ම ඉක්මගිය අඩමස් ඇත්තාවූ; සීතාසහසෙනොපහෘතාග්‍රපූජාන්:- සීතාසහසා, සීතාවගේ සියතින්; උපහෘතාග්‍රපූජාන්, දෙනලද උතුම් තැගි ඇත්තාවූ; රක්ෂඃකපීන්ද්‍රාන්, (විභීෂණාදි) රාක්ෂසප්‍රධානීන් හා වානරප්‍රධානීන්; විසසර්ජ, හැරියේය. (ගමනට අවසරදුනි)

20. තවවාතමවියතාසුලභං විමානං
හෘතං සුරාරෙඃ සහ ජීවිතෙන
කෛලාසනාථොවහනාය භූයඃ
පුෂ්පං දිවඃ පුෂ්පකමන්වමංසත.

21. පිතුර්නියොගාමනවාසමෙවං
නිසත්තියී රාමඃ ප්‍රතිපන්නරාජ්‍යඃ
ධර්මාථකාමෙෂු සමාං ප්‍රපෙදෙ
යථා තථෛවාවරජෙෂු වෘත්තිම්.

22. සර්වාසු මාතෘෂ්වපි වත්සලත්වාත්
ස නිර්විශෙෂප්‍රතිපත්තිරාසීත්
කථානනාපිතපයොධරාසු
නෙතා චමූනාම්ව කෘතත්‍රිකාසු.

---

20. ආත්මවිත්තාසුලභං, සවකීය කල්පනා (මාත්‍රයෙන් සථානය) සුලභකරන්නාවූ; සුරාරෙඃ, රාවණයාගේ; ජීවිතෙන සහ, ජීවිතය සමඟ; හෘතං, පැහැරගන්නාලද; දිවඃ පුෂ්පං, දිව්‍යලොකයට පුෂ්පයක් වැනිවූ; තත් පුෂ්පකං විමානංව, ඒ පුෂ්පක විමානයටද; (එනම් අහස් යාත්‍රාවටද)භූයඃ, නැවතත්; කෛලාසනාථොද්වහනාය, වෛශ්‍රවණයාගේ උද්වහනය පිණිස; අන්වමංසත, අනුඥ කෙළේය. (කුවෙරයාගේම වාහනය වේවාසි නියමකෙළේය.)

මෙහි, 'භූයඃ, (නැවතත්)'යි කීමෙන් පුෂ්පකරථය මීට ප්‍රථමත් කුවෙරයා අයත්වියයි හැඟේ.

21. රාමඃ, රාමරජතෙම; එවං, මෙසේ; පිතුඃ, පියාගේ; නියොගාත්; නියමයෙන්; වනවාසං, වනයෙහි වාසය; නිසත්තීයී, අවසන් කොට; [අනතුරුව] ප්‍රතිපන්නරාජ්‍යඃ, පිළිපන් රාජ්‍යශ්‍රී ඇත්තේ; ධර්මාර්ථකාමෙෂු යථා, ධර්ම අර්ථ කාම යන ත්‍රිවර්ග සම්පත්තියෙහි යම් සේද; තථා එව, එසේම; අවරජෙෂු, සහෝදරයන් කෙරෙහිද සමාංවෘත්තිං, සමවූ පැවැත්මට; ප්‍රපෙදෙ. පැමිණියේය.

22. සඃ, ඒරාමරජතෙම; වත්සලත්වාත්, යෙනහ ඇති බැවින්; සර්වාසු මාතෘෂු අපි, සියලු මවුවරුන් කෙරෙහිම; නිර්විශෙෂප්‍රතිපත්තිඃ, (නොවෙනස්) සමාන පැවැතුම් ඇත්තෙක්; ආසීත්, විය; [කෙසේදයත්?] චමූනාං, දෙවසෙනාවන්ගේ; නෙතා, නායකවූ

23. තෙනාපිවාන් ලොභපරාඛ්මුඛෙන
තෙන ඝතනා විඝනහඝං ක්‍රියාවාන්
තෙනාඝ ලොකඃ පිතෘමාන් විනෙත්‍රා
තෙනෙව ශොකාපනුදෙන පුත්‍රී.

24. ඝ පෞරඝාඝ්‍රාණී ඝම්ඵල්‍ය කාලෙ
රෙමෙ විදෙහාධිපතෙර්දුහිත්‍රා
උපඝීතඝ්චාරුවපුඝ්නදිඝං
ඝීතාඩොපහොගොන්සුකඝෙව ලඝ්ෂ්මඃ.

කඳකුමරතෙම; ඔඩානනාපිතපයොධාරාසු, මුඛ සයකින් බොන ලද පයොධර ඇත්තාවූ; කාත්තිකාසු ඉව, කාත්තිකානම් දේවීන් කෙරෙහි මෙනි.

කතරගම්දෙවිහු කුඩාකල ගඞ්ගානදීතීරයෙහි කිසියම් තණ පදුරෙක අනාථව සිටි කාලයෙහි කෘත්තිකානම් දේවීන් සදෙ නෙකුන් විසින් කිරිපොවා තනතලදැයි මහාභාරතයෙහි දර්ශිතයි.

ශරඝ්තඩෙඛ මහාත්මානමනලාත්මජමීශ්වරං
ඔමාශම්ති තාඃ සඵාඃ පුත්‍රාඝිත්‍යෞඝිවුක්‍රුශුඃ.

ඝනාදීන් එහි කිහ.

23. ලොකඃ, ලෝවැසිතෙම; ලොභපරාඃමුඛෙන, ලොභරහිතවූ; තෙන, ඒ රාමරජ කරණකොටගෙන; අඵිවාන් ආඝ. ධනවත් විය. විඝනහඝං, උවදුරු බිය; ඝතනා, නැන්නාවූ; තෙන, ඒ රාමරජයා කරණකොටගෙන්; ක්‍රියාවාන් ආඝ. කටයුතු ඇත්තේ විය. විනෙත්‍රා, හික්මවන්නාවූ; තෙන, ඒ රාමරජ කරණ කොටගෙන; පිතෘමාන්, පියාඇත්තෙක්; ආඝ, වී; ශොකාපනුදෙන, ශොකපහකරන්නාවූ; තෙනෙව, ඒ රාමරජු කරණ කොටගෙනම; පුත්‍රී, පුත්‍රයන් ඇත්තෙක්; ආඝ, වී.

නිලෝභීවූ රාම රජු හේතුකොට ලෝවැසිතෙම ධනවත් වියයි කීමෙන් ධනලොභී රජුන් ඇති රටෙහි රටවැසියා දුප්පත් වන බවත් හඟවයි.

24. ඝඃ, ඒරාමරජතෙම; කාලෙ, සුදුසු කල්හි; පෞරඝාඝ්‍රාණී, පුරවැස්සන්ගේ කටයුතු; ඝම්ඵල්‍ය, බලා; විදෙහාධිපතෙඃ දුහිත්‍රා. විදෙහ රජහුගේ දුව සමඟ; උපඝීතඝ්චාරුවපුඃ; ඝම්හොඝගයෙහි කැමැත්තෙන්; තදීඝං, ඒ සීතාවගේ; චාරුවපුඃ; මනොඥ ශරීරය; ඝාඪවා, ඇති කොට (සීතාඝඩරූපයෙන්) සිටි, ලඝ්ෂ්මඃ ඉව, ශ්‍රී දේවිය සමඟ මෙන්; උපඝීතඃ, එක්වූයේ; රෙමෙ, අභිරමණයකෙළේය.

25. තයෝසීථා ප්‍රාප්තමිඣ්‍රියාර්ථා-
නාසෙදුෂෝඃ සදමසු චිත්‍රවත්සු
ප්‍රාපත්‍යානි දුඃඛාන්‍යපි දණ්ඩකෙෂු
සංචින්‍යමානානි සුඛාන්‍යභූවන්.

26. අථාඛිකසනිඛ්විලොවනෙන
මුඛෙන සීතා ශරපාණ්ඩුරෙණ
ආනන්දසිත්‍රී පරිණෙතුරාසි
දනක්ෂරව්‍යඤ්ජිත දෙහදෙන*.

පුරවාසීන්ගේ කටයුතු බලාම සීතා වෙශධාරීවැ පැමිණි රාජ්‍යලක්ෂ්මිය සමඟ මෙන් සමෙහාගයෙන් සතුටුවී යයි සේයි. කාමසැපයට වඩා රාජ්‍යය පිළිබඳ කටයුතු ගරුකෙළේය යනු භාවයි.

25. චිත්‍රවත්සු,(වනයෙහි විසීම පිළිබඳ ප්‍රවෘත්තිය) සිතුවම් කරතලද; සද්මසු, ගෘහයන්හි; යථාප්‍රාර්ථිතං, කැමැති පරිද්දෙන්; ඉන්ද්‍රියාර්ථාන්, ඉන්ද්‍රියපරිභොගයන්ට (පඤ්චකාම පරිභොග යට) ආසෙදුෂෝඃ, පැමිණියාවූ; තයෝඃ, ඒ සීතා රාම දෙදෙනාට; දණ්ඩකෙෂු, දණ්ඩකාරණ්‍යම් මහාවනයෙහි; ප්‍රාප්‍යානි, පැමිණියාවූ; සඤ්චින්‍යමානානි, සිතනුලබන්නාවූ; දුඃඛානිඅපි, දුක්ද; සුඛානිඅභූවන්, සැපවූහ.

26. අථ, ඉක්බිති; සීතා, සීතාතොමෝ; අඛිකසනිඛ්විලොවනෙන, වැඩියක් සිනිදු ඇස් ඇත්තාවූ; ශරපාණ්ඩුරෙණ, ශරතම් තෘණවිශෙෂය (මුදුතණ) මෙන් පඬුවන්වූ; අනක්ෂර ව්‍යඤ්ජිතදෙහදෙනඃ- අනක්ෂර, අක්ෂරනැතිව; හෙවත් වාක්ව්‍යාපාර නැතිව; ව්‍යඤ්ජිත, ප්‍රකාශකාරනලද; දෙහදෙන, ගහීඇත්තාවූ;මුඛෙන, මුහුණෙන්; පරිණෙතුඃ, සවාමියාට; ආනන්දසිත්‍රී, සතුටු එළවන්නියක්; ආසීත්, වූවාය.

සිනිදු ඇස් ඇතිවීම මුහුණ පඬුවන්වීම ගර්භිණීලක්ෂණ හෙයින් ගැබ්ගත් බව වචන රහිතව මුහුණෙන් ප්‍රකාශකළායයි කීහ.

---

*දෙහීඃදෙන.

27. නාමඛකමාරොප්‍ය කෘශාඞ්ගයෂ්ටිං
වර්ණාන්තරාක්‍රාන්තපයොධරාග්‍රාම්
විලජ්ජමානාං රහසි ප්‍රතීතඃ
පප්‍රච්ඡ රාමාං රමණෝ'භිලාෂම්.

28. සා දෂ්ටනීවාරබලිනි භිංස්‍රෛඃ*
සම්බද්ධවෛඛානසකන්‍යකානි
ඉයේෂ භූයඃ කුශවන්ති ගන්තුං
භාගීරථීනිර්‍ඣරපොවනානි.

---

27. ප්‍රතීතඃ, (ගැබ්ධැරූ බව දැන) සතුටුවූ; රමණඃ, සැමි (රාමරජ)තෙම; කෘශාඞ්ගයෂ්ටිං, කෘශවූ ශරීර (යෂ්ටි) ඇත්තාවූ; වර්ණාන්තරාක්‍රාන්තපයොධරාග්‍රාම්:-වර්ණාන්තර, අන්‍යවර්ණයකින් හෙවත් නීලවර්ණයෙන්; ආක්‍රාන්ත, පැතුරුණාවූ; පයොධරාග්‍රාම්, පියවුරු අගඇති; විලජ්ජමානාං, ලජ්ජාවන්නාවූ; තාං රාමාං, ඒ සීතාදෙවිය; රහසි, අප්‍රසිද්ධයෙන්; අඞ්කං, ඇකයට; ආරොප්‍ය නංවා, අභිලාෂම්, මනොරථය; පප්‍රච්ඡ, විචාළේය.

"දෙහදස්‍යාප්‍රදූනෙන ගර්භොදෙෂමවාපනුයාත්" දෙළඳුක පැහැරහැරීමෙන් දරුගැබට අනතුරු පැමිණේ, යනු ශාස්ත්‍ර හෙයින් දෙළකිමෙක්දැයි විචාළේයයි සේයි.

28. සා, ඒ සීතාතොමෝ; භිංස්‍රෛඃ, වණඹමෘගයන් විසින්; දෂ්ටනීවාරබලිනි, කනලද්දාවූ හූරැහැල් බලි ඇත්තාවූ; සම්බද්ධවෛඛානසකන්‍යකානිඃ- කරනලද සම්බන්ධ ඇත්තාවූ (හෙවත් මිත්‍ර ධර්මය පවත්වනලද) තපස්වි කන්‍යාවන් ඇති; කුශවන්ති, කුශතෘණ ඇත්තාවූ; භාගීරථීනිර්‍ඣරපොවනානි, භාගීරථී නම් ගංතෙරෙහිවූ තපෝවනයන්ට, භූයඃ, නැවතත්; ගන්තුම්, යන්නට; ඉයේෂ, කැමැති වූවාය.

නීවාරනම් වනයෙහි සවයංජාත ධාන්‍ය විශෙෂයෙකි. ගඞ්ගා තීරයෙහි තාපසයන් විසින් එයින් දෙවියන්ට පූජාකළ කල්හි වන මෘගයෝ ඒවා අනුභව කෙරෙත්. වෛඛානසයනම් තාපස විශෙෂයෙකි.

---

*භංස්‍රෛඃ.

29. තස්යෛ ප්‍රතීශ්‍රුත්‍ය රඝුප්‍රවීර—
ඝනදිඩ්ඹිතං පාර්ශ්වවරානුයානඃ
ආලොකසිප්සූන් මුදිතාමයොධ්‍යාං
ප්‍රාසාදමභ්‍රංලිහමාරුරොහ.

30. සෘඩාපණං රාජපථං ස පශ්‍යන්
විගාහ්‍යමානාං සරයූං ච නෞභිඃ
විලාසිභිඃ ශාඛ්‍යුෂිතානි පෞරෛඃ
පුරොපකාණ්ඩාපවනානි රෙමෙ.

31. ස කිංවදන්තීං වදනාං පුරොගඃ
සවෘත්තමුද්දිශ්‍ය විශුද්ධවෘත්තඃ
සපීඛිරාජොරුභුජොඋපසදිං
පප්‍රච්ඡ භද්‍රං විජිතාරිභද්‍රඃ.

---

29. රඝුප්‍රවීරඃ, රඝුරජතෙම; තස්යෛ, ඒ සිතාවට; තදීපසිතං, ඇගේ මනොරථයට; ප්‍රතීශ්‍රුත්‍ය, පිළිවදන්දී (පිළිගෙන) පාර්ශ්වවරානුයාතඃ, අනුචරයන් විසින් පිරිවරනලද්දේ; මුදිතාං, සතුටුවූ; අයොධ්‍යාං, අයොධ්‍යා නම්වූ සවකිය රාජධානිය; ආලොකසිප්සූන්, බලනු කැමැත්තේ; අභ්‍රංලිහං, අහසපහස්නාවූ (හෙවත් ආකාශයේ ගැටීමටතරම්උස්වූ); ප්‍රාසාදං, පහයට; ආරුරොහ, නැංගේය.

30. සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; සෘඩාපණං, සමෘඩවූ සල්පිල්ඇති; රාජපථං, රාජමාර්ගයද; නෞභිඃ, නාවිවලින්; විගාහ්‍යමානාං, යනු ලබන්නාවූ; සරයූං ච, සරභූනම් නදිය ද; විලාසිභිඃ, ක්‍රීඩාවෙහි ඇලුණු; පෞරෛඃ, පුරවාසී සත්පුරුෂයන් විසින්; අධ්‍යුෂිතානි, වාසයකරන ලද්දාවූ; පුරොපකාණ්ඩාපවනානිච, පුරය සමීපයෙහිවූ උයන්ද; පශ්‍යන්, බලමින්; රෙමෙ, අභිරමණය කෙළේය.

31. වදනාං, කියන්නන් අතුරෙන්; පුරොගඃ, ඉදිරියෙහිවූ හෙවත් (ශ්‍රෙෂ්ඨවූ); විශුද්ධවෘත්තඃ, පිරිසුදු පැවතුම් ඇත්තාවූ; සපීඛිරාජොරුභුජඃ, (නාගාධිප) විරූපාක්ෂයාට සමානවූ මහත් බාහු ඇත්තාවූ; විජිතාරිභද්‍රඃ, දිනනලද සතුරු ත්‍රෛඥයන් ඇත්තාවූ; සඃ, ඒ රඝුරජතෙම; සවෘත්තං උද්දිශ්‍ය, සවකීය පැවැත්ම උදෙසා; කිං වදන්තීං, (රටවැසියා කුමක් කියන්නේදැයි යන) ජනවාදය; භද්‍රං, "භද්‍ර" යන නම්ඇත්තාවූ; අපසදිං, වරපුරුෂයා අතින්; පප්‍රච්ඡ, විවාළේය.

32. නිර්භිඳපෘෂ්ඨඃ ස ජගාද සර්ඃ
සතුවනති පෞරාශවර්තං කිදියම්
අන්‍යත්‍ර රක්ෂොභවනොෂිතායාඃ
පරිග්‍රහාන්මානවදෙව! දෙව්‍යාඃ.

33. කලත්‍රනිඝෘගුරුණාකිලෙව –
මභ්‍යාහතං කීර්ත්තිවිපක්ෂියෙණ
අයොඝනෙනායතුවාගිනපතං
වෛදෙහිබන්ධොර්හෘදයං විදද්‍රේ.

34. කිමාත්මනිර්වීදඝටාමුපෙක්ෂෙ
ජායාමදෙෂාමුත සඝන්‍යජානි
ඉත්‍යෙකපක්ෂාශ්‍රයවිකල්පවන්ධ්‍යා –
දාසීත් ස දෙලාවලවිත්තවෘත්තිඃ.

---

32. නිර්භිඳපෘෂ්ඨඃ, බලවත්ලෙස විවාරනලද්දවූ; සඃ, ඒ චරපුරුෂතෙම; මානවදෙව!, මනුෂ්‍යශ්‍රෙෂ්ඨය!; රක්ෂොභවන උෂිතායාඃ, රාක්ෂසයාගේ භවනයෙහි (හෙවත් රාවණයාගේ ගෘහයෙහි) විසුවාවූ; දෙව්‍යාඃ, සීතාදේවියගේ; පරිග්‍රහාත් අන්‍යත්‍ර, පිළිගැනීම හැර; (ඉතරාංශයෙහි); කිදියම්, ඔබවහන්සේ සම්බන්ධවූ; සර්ඃචරිතං, සියලු චරිතයට; පෞරාඃ, පුරවැස්සෝ; සතුවනති, සතුති නොරෙත් යසි; ජගාද, කියේය.

සීතාව පිළිගැනීම පමණක් තුසුදුසුයයි කියති සී සේසි.

33. එවම්කිල, මෙසේ වනාහි; කලත්‍රනිඝෘගුරුණා, භාර්‍යාව පිළිබඳ නිඝෘ භාරයෙන් යුක්තවූ; කීර්ත්තිවිපක්ෂියෙණ, අපකීර්ති යෙන්; අභ්‍යාහතං, පෙළන ලද්දවූ; වෛදෙහිබන්ධොඃ, (විදෙහ රාජපුත්‍රිවූ) සීතා වල්ලභයාගේ; හෘදයම්, ළය; අයොඝනෙන ඉව, කුළුගෙඩියෙන් මෙන්; විදද්‍රේ, පැළීගියේය.

34. ආත්මනිර්වීදඝටාං, තමාට නිඝෘකරවන්නාවූ මේ කථාව; කිං උපෙක්ෂෙ, කිම ඉවසන්නෙම්ද; උත, නැතහොත්; අදෙෂාං, දෙෂ රහිතවූ; ජායාං, බිරින්ද; සඝන්‍යජානි, හරින් නෙම්ද; ඉති, මෙසේ; එකපක්ෂාශ්‍රය,-එක්පක්ෂයක් ඇසුරුකිරීමෙහි; විකල්පවන්ධ්‍යාත්, පිඹිත බැවින්; සඃ, ඒ රාමරජතෙම; දෙලාවලවිත්තවෘත්තිඃ, දෝලාවක් (නොහොත් උන්විලාවක්) මෙන් චඤ්චලවූ චිත්තප්‍රවෘත්ති ඇත්තෙක්; ආසීත්, වූයේය.

35. නිශ්චිත්‍ය වානන්‍යනිවෘතති වාච්‍යං
න්‍යාගෙන පතන්‍යාඃ පරිමාර්ෂ්ටුමෛච්ඡත්
අපි ස්වදෙහාන් කිමුතෙන්ද්‍රියාර්ථාද්—
යශොධනානාං හි යශොගරීයඃ.

36. ස ඝනිපාත්‍යාවරජාන් හතෞජා—
ස්තව්ක්‍රියාදර්ශිනලුප්තහර්ෂාන්
කෞලීනමාත්මාශ්‍රයමාචචක්ෂෙ
නෙභ්‍යඃ පුනශ්චෙදමුවාච වාක්‍යම්.

37. රාජර්ෂිවංශස්‍ය රවිප්‍රසූතෙ—
රුපස්ථිතඃ පශ්‍යත කිදෘශොඃයම්
මත්තඃ සදුවාරශුචෙඃ කලඞ්කඃ
පයොදවානාදිව දර්ශණස්‍ය.

---

35. [තවද කියයුත්තෙක් ඇති.] වාච්‍යම්, මේ අපවාදය; අනන්‍යනිවෘත්ති, [හාස්‍යය පරිත්‍යාගය හැර බැහැරලන්නට]අන්‍ය උපායක් නැත්තේයසි; නිශ්චිත්‍ය, නිශ්චයකොට; පතන්‍යාඃ, බිරින්ද; ත්‍යාගෙන, පරිත්‍යාගයෙන්; පරිමාර්ෂ්ටුං, නිසු පරිත්‍යාගය කරන්ට; ඓච්ඡත්, කැමතිවිය. හි, ඒ එසේමැයි. යශොධනානාං, කීර්තිය ධනකොට ඇත්තාවූ පුරුෂයන්ගේ; ස්වදෙහාත් අපි, සවකීය ශරීරයටත් වඩා; යශඃ, කීර්තිය; ගරීයඃ, ගරුකට සුතුවෙයි; ඉන්ද්‍රියර්ථාත්, [මාලාය, වන්දනය, සන්ත්‍රාසය යනාදි] ඉන්ද්‍රිය විෂයකොට ඇතිදෙයට වඩා; [ගරුකටසුතුය යනු]; කිමුත, කිය නුම කවරේද.

36. හතෞජඃ, තෙජස් රහිතවූ; සඃ, ඒ රාමරජතෙම; තද්වික්‍රියා දර්ශනලුප්තහර්ෂාන්, රාමයාගේ විපිළිසර ක්‍රියා දැකීමෙන් වැනසුණු සතුටු ඇත්තාවූ; අවරජාන්, සහෝදරයන්; සනාභ්‍යඃ, රාජ්‍යකරවා; ආත්මාශ්‍රයං, තමා ඇසුරුකොට ඇත්තාවූ; කෞලීනං, නිදුව; තෙභ්‍යඃ, ඒ සහෝදරයන්ට; ආචචක්ෂෙ, කීයේය; පුනඃ ච, නැවතද, ඉදං වාක්‍යං, මේ වාක්‍යය; උවාච, කීයේය.

රාමරජයාගේ තෙජස් රහිත වීකාර භාවය දුටු සොහොවුරන්ගේ සතුටද නැතිවිය.

37. රවිප්‍රසූතෙඃ, සූර්‍යයාගෙන් හටගත්තාවූ; සදුවාරශුචෙඃ, පිරිසුදු පැවතුම් ඇති; රාජර්ෂිවංශස්‍ය, (ඔක්කාකආදි) රාජඉනීන්ගේ වංශය සම්බන්ධව; මත්තඃ, මාහේතුවෙන්; දර්ශණස්‍ය,

38. පෞරෙෂු යෝ'හං බහුලිහවනත—
මපාං තරඩෙඝඤ්ච තෙලබිඳුම්
සොඝුං න තත්පූර්වමවර්ණමේශෙ
ආලානිකං සඨාණුමිව ඒපෙන්ද්‍රඃ

39. තස්‍යාපනොදඝ ඵලප්‍රවෘත්තා—
වුපසථිතායාමපි නිර්‍ය්‍යපෙක්ෂඃ
න්‍යක්ෂ්‍යාම් වෛදෙහසුතාං පුරස්තාත්
සමුද්‍රනෙමිං පිතුරාඥයෙව.

40. අවෙහි වෛනාමතයෙති කිං තු
ලොකාපවාදෙ බලවාන් මනො මෙ
ජායා හි භූමෙඃ ශශිනො මලනෙ-
නාරොපිතා ශුඩිමතඃ ප්‍රජාභිඃ.

කැඩපතට; පයොදවාතාත්ඉව, වාෂපය සහිත පුලඟින්මෙන්; කීදෘශඃ, කෙබඳුවූ; අයං කලඞ්කඃ, මේ කැලල; උපසථිතඃ, එළඹ සිටියේද?

කීදෘශඃ යනු ඛෙදයෙහි ප්‍රකාශයි.

38. සඃ අහං, ඒ මම: අපාං තරඩෙඝම්, ජලතරඞ්ගයන්හි; තෙලබිඳුම්ඉව, තෙල්බිඳුවක් මෙන්; පෞරෙෂු, පුරවැස්සන් කෙරෙහි; බහුලිහවනතම්, පැතිරෙන්නාවූ; තත් පූර්වං අවර්ණං, ඒ පළමු කියූ ප්‍රකාරවූ අපකීර්තිය; ඒපෙන්ද්‍රඃ, ඉසැති රජයෙක්; ආලානිකං, ඇතුන් බඳනා (පිණිසවූ); සඨාණුඃඉව, සතමහයක් මෙන්; සොඝුං, ඉවසන්නට; න ඊශෙ, නොහැක්කෙමි.

39. තස්‍ය, ඒ අවර්ණියාගේ; අපනොදඝ, පහකිරීම පිණිස; ඵලප්‍රවෘත්තෙෂු, (පුත්‍රයකුගේ උත්පත්ති සවරූප) ඵල ප්‍රවෘත්තිය; උපසථිතායාං අපි, එළඹ සිටිකල්හිත්; නිර්‍ය්‍යපෙක්ෂඃ, අපෙක්ෂා රහිතවූයේ; වෛදෙහසුතාම්; විදෙහ රජපුත්‍රිය; පුරස්තාත්, පළමු කොට; පිතුඃ, පිය මහරජුගේ; ආඥයා, ආඥාවෙන්; සමුද්‍රනෙමිං ඉව, මුහුද නිම්වළලුකොට ඇත්තාවූ රාජ්‍යයමෙන්; න්‍යක්ෂ්‍යාම්, හරින්නෙමි.

40 එනාං, මේ සීතාව; අනඝා ඉනි ච, නිර්ඒෂයයිද; අවෙහි, දනිමි; කිංතු, එසේ වුවත්; මෙ, මා සම්බන්ධවූ; ලොකාපවාදඃ, ලොකයාගේ අපවාදය; බලවාන් මතඃ, බලවත් යයි දන්නාලද්දේය; [කෙසේද යත්?] හි, යම් හෙයකින්; ප්‍රජාභිඃ, සඵයන් විසින්; භූමෙඃ, භූමිහුගේ; ජායා, සෙවනැල්ල ශුඩිමතඃ, පිරිසුදුවූ; ශශිනඃ, චන්ද්‍රයාගේ; මලනෙන, කලඞ්කාකාව

41. රක්ෂොවධානෙනා න ව මෙ ප්‍රයාසෝ—
ව්‍යර්ථඃ ස වෛරප්‍රතිමොචනාය
අමර්ෂිණඃ ශොණිතඛාඩිකායා කිං
පද සපෘශතනං දශති විජිහ්වඃ.

42. තදෙෂ සඟීඃ කරුණාර්ද්‍රචෙතෙර්—
න මෙ භවද්භිඃ ප්‍රතිෂෙධනීයඃ
සද්‍යොනා නිශීතවාච්‍යශල්‍යාන්
ප්‍රාණාන් මයා ධාරයිතුං විරං වඃ.

යෙන්; ආරොපිතා, පමුණුවන ලද්දීද එහෙයිනි. භූමියෙහි ඡායාව වැටීමෙන් චඤ්ඣයාගේ ග්‍රහණය සිදුවේ. චඤ්ඣයා සවභාවයෙන් පිරිසුදු වුවත් චඤ්ඣ ග්‍රහණය එහි කිලුටක්සේ ලොකයා විසින් සැලකීම මෙනැයි සේයි, නොහොත් සඳ මැද පිහිටි ලපය භූමියේ ඡායාව වැටීමෙන්යයි ඇතමෙක් සලකත්. එහෙයින් කීහ:-

අඞ්කං කෙචි ශශඞ්කිරෙ ජලනිධෙඃ පඞ්කං පරෙ මෙනිරෙ
සාරඞ්ගං කතිචිච්ච සංජගදිරෙ භූමෙශ්ච බිම්බං පරෙ
ඉත්ථෙර්යඤ්ජලිතෙඤ්ජනීලඝටාලඤ්ඡනාමං දරීදෘශ්‍යතෙ
තන්මන්‍යෙ පරිපීතමඤ්චතමසං කුක්ෂිසථමාලොක්‍යතෙ.

මෙසින් "භූමි ඡායාවෙන් ලපයයි" යන පක්ෂයගෙන මෙහි කීහ. භූමි ඡායාවෙන්වූ ලපය චඤ්ඣයාගේ කැලලකැයි ලෝකයා ගේ සැලකීම මෙන් නිදොස්වූ මා කෙරෙහි මෙබඳු අපවාදයක් ලෝවැසියෝ කියති යී සේයි.

41. මෙ, මාගේ; රක්ෂොවධානතඃ, රාක්ෂස විනාශය අවසන් කොට ඇත්තාවූ; ප්‍රයාසඃ, පරිශ්‍රමයනෙම, ව්‍යර්ථඃ න, හිස් නොවීය; සඃ, ඒ පරිශ්‍රමයතෙම; වෛරප්‍රතිමොචනාය; වෛර මිදීම පිණිසයි හෙවත් වෛරය ගුඩකිරීම පිණිසයි [ඒ එසේමැයි]; අමර්ෂිණඃ, නොඉවසීම සවභාවකොට ඇත්තාවූ; විජිහ්වඃ, සජිහෙම; පද, සපෘශනතඃ, පාදයෙන් සපෘශකරන්නාවූ පුරුෂයා; ශොණිත ඛාඩිකායා, ලේ (බීම) බලාපොරොත්තුවෙන්; දශතිකිං, දෂ්ට කරන්නේද? (නොවේමැයි);

සජිහයකු පාදයෙන් පහළේ නම් එසොණෙහිම දෂ්ට කෙරෙයි. ඒ දෂ්ටකිරීම ලේබීම පිණිස නොව වෛරය නිසයි. එමෙන් මාගේරාක්ෂසාත්මතය සිහාව ලබාගැනීම පිණිස නොව වෛරය දුරුකිරීම පිණිසයි යනු භාවයි.

42. තත්, එහෙයින්; මෙ, මාගේ; එෂඃ සඟීඃ, මේනිශ්චය; කරුණාර්ද්‍රචිත්තෙනඃ, කරුණාවෙන් තෙත්වූ සිත් ඇති; භවද්භි

43. ඉත්‍යුක්තවන්තං ජනකාත්මජායාං
නිනායනරුක්ෂාගිනිවෙශමිශම්
න කශ්චන ප්‍රාතෘෂු නෙෂු ශක්තා
නිශෙෂුමාසිදනුමොදිතුං වා.

44. ස ලක්ෂ්මණං ලක්ෂ්මණපූර්ව්ජන්මා
විලොක්‍ය ලොකත්‍රයගීතකීර්ත්තිඃ
ශෞම්‍යෙති චාභාෂ්‍ය කථාප්‍රසඞ්ගෙ
සීතං නිදෙශෙ පථගාදිදෙශ.

45. ප්‍රජාවති දෙහදශංඛිනී තෙ
තපොවනෙෂු සපරිග්‍රහාලුරෙව
ඉ තවං රති ඉද්ව්‍යපදෙශනෙයාං
ප්‍රාපය්‍ය වාල්මීකිපදං තෘතෙජනාම්.

හොඳ විසින්; න ප්‍රතිෂෙධනීයඃ, නොවැළැක්විය යුතුයි; යදි, යම්හෙයකින්; නිහිත බැහැර කරනලද; ලාව්‍යශල්‍යාන්; අපවාද ශල්‍ය ඇත්තාවූ; ප්‍රාණාන්, ප්‍රාණයන්; මයා, මා ලවා; චිරං, බොහෝ කලක්: ධාරයිතුං, ධාරණකරවන්නට; වඃ, තොපගේ; අජීතා, කැමැත්තවේ නම්. (එහෙ. නි)

යම්හෙයකින් යුෂ්මත්හු මා බොහෝකල් ජීවත්වහු දැක්මට කැමැත්තහු නම් මාගේ නිශ්චය නොවැළැක්විය යුතුයි සේසි.

43. ඉත්‍යුක්තවන්තං, මෙසේ කියන්නාවූ; ජනකාත්මජායාං, ජනකරාජ දුහිතෘව හෙරෙහි; නිහානත-නිරවශෙෂයෙන්; රුක්ෂා ග්නිවෙශම්, රෞද්‍රවූ; (චිත්තප්‍රවෘත්ති හෙවත්) අදහස් ඇත්තාවූ; ඊශං, සවාමිවූ රාමරජහු; නිශෙද්ධුං, වළක්වන්නට හෝ; අනුමොදිතුම් වා, (මැනවැයි) අනුමතකරන්නට හෝ; තෙෂු භ්‍රාතෘෂු, ඒ සහෝදරයන් අතුරෙහි; කශ්චන, කිසිවෙක්; නශක්තාඃ ආසිත්, ශක්තිමත් නොවීය.

44. ලොකත්‍රයගීතකීර්ත්තිඃ, තුන්ලෝවැස්සන් විසින් ගායනා කරනලද කීර්ත්ති ඇත්තාවූ; යථාඑහෙ, සත්‍යකථා ඇති; ලක්ෂ්මණ පූර්ජන්මා, ලක්ෂ්මණයට වැඩිමහල්වූ; සඃ, ඒ රාමරජතෙම; නිදෙශෙ සීතාං, ආඥාවෘත්තිකිරීමෙහි නියුක්තවූ; ලක්ෂ්මණං, ලක්ෂ්මණ කුමාරයා; විලොක්‍ය, බලා; සෞම්‍ය ඉති, දරුව, යනුවෙන්; ආභාෂ්‍ය ව, කථාකොටද; පෘථක් ආදිදෙශ, රඝූන් ආඥා කෙළේය. [මතු කියන ආඥාව ඕනට දුන්නේයයි සැලකියයුතුයි.]

45. දෙහදශංඛිනී, දෙලදුක් ඇත්තාවූ; තෙ, තොපගේ; ප්‍රජාවති, නැනා (සීතාව); තපොවනෙෂු, තපස්වතයන්හි;

46. ස ශුශ්‍රැවාන් මාතරි භාගිවෙණ
පිතුර්නියොගාත් ප්‍රහෘතං විෂවත්
ප්‍රත්‍යග්‍රහීදග්‍රජශාසනං න—
දෘඤ්ගුරූණාං හ්‍යවිචාරණීයා.

47. අථානුකූලශ්‍රවණප්‍රතීතා—
මන්‍රස්නුහිර්සුකෘතධුරං තුරඞ්ගෛඃ
රථං සුමන්‍රප්‍රතිපන්නරශ්මි-
මාරෝප්‍ය වෛදෙහසුතාං ප්‍රතස්ථේ.

සප්‍රහයාලුඃ එව, අභිරමණය කෙ මැත්තීමය; සඃ කිං, ඒ නුඹ; රථි, රථ ඇත්තේ; තද්ව්‍යපදෙශනෙයාං, ඒ තපස්වනය දැක්වීම් ව්‍යාජයෙන් ගෙනයායුතුවූ; එනාම්, මේ සීතාදේවිය; වාල්මීකි පදං, වාල්මීකි මුනිහුගේ ආශ්‍රමස්ථානයට; ප්‍රාපය්‍ය, පමුණුවා; ත්‍යජ, හරුව.

සීතා පළමුවම තපෝවනයට යාමට ආසාවක් ඇතිව සිටි බැවින් එහි යමිසි රවටා ගෙනගොස් වාල්මීකි මුනිහුගේ අසපු පෙදෙසෙහි හැරලා එව යනු භාවසි.

46. පිතුඃ, පියාගේ; නියොගාත්, නියමයෙන්; භාගීවෙණ, (භෘගුගොත්‍රජ) පරශුරාමයා විසින්; මාතරි, මවට; විෂද්වත්, සතු රකු කෙරෙහිමෙන්; ප්‍රහෘතං, පහරණලද්දේය [යන ප්‍රවෘත්තිය] ශුශ්‍රැවාන්, ඇසුවාවූ; සඃ, ඒ ලක්ෂ්මණ කුමාරතෙම; තත් ඔහුගේ; අග්‍රජශාසනං, වැඩිමහලු සහෝදරයාගේ නියමය; ප්‍රත්‍යග්‍රහීත්, පිළිගත්තේය; හි, යම්හෙයකින්; ගුරූණාම්, වෘඩයන්ගේ; ආඥා, අණ; අවිචාරණීයා, විචාරණය නොකටයුතුද [එහෙයිනි.]

පියාගේ නියොගයෙන් පරශුරාමයා විසින් තම මව මරණලද්දීය. එය සිහිකොට වැඩිමහල්ලන්ගේ ආඥාව විමසිය යුතු නොවේයයි සලකා ඒ ආඥාව පිළිගත්තේයයි සේසි.

47. අථ, ඉක්බිත්තෙන් [ලක්ෂ්මණතෙම]; අනුකූලශ්‍රවණ ප්‍රතීතාම්, අනුකූලබවට ඇසීමෙන් ප්‍රීතිමත්වූ; වෛදෙහසුතාං, විදෙහරාජපුත්‍රිය; අත්‍රස්නුභිඃ, (මනාව හික්මවනලද හෙයින්) බිය නොවන්නාවූ (හර්තිණීන් ගෙනයාමට සුදුසුවූ); තුරඞ්ගෛඃ, අශ්වයන්ගෙන්; යුක්තධුරං, යොදනලද වියඇනි; සුමන්ත්‍රප්‍රතිපන්න රශ්මිම්, සුමන්ත්‍රයාවිසින් (පළමු) අල්වාගන්නාලද රශ්මි (රේන්ස් පටි) ඇති; රථං ආරොප්‍ය, රථයට නංවා; ප්‍රතස්ථේ, පිටත්විය.

48. සා නීයමානා රුචිරාන් ප්‍රදේශාන්
ප්‍රියඞ්කරෝ මේ ප්‍රිය ඉත්‍යනන්දත්
නාබුධ්‍ය කල්පද්‍රුමතාං විහාය
ජාතං තමාත්මන්‍යසිපත්‍රවෘක්ෂම්.

49. ජුගුහ නස්‍යාඃ පටි ලක්ෂ්මණෝ යත්
සවෛතරේණ සතුරතා තදක්ෂ්ණා
ආඛ්‍යානමස්‍යෛ ගුරු නාවි දුඃඛ—
මන්‍යන්නලුප්තප්‍රියදර්ශනෙන.

50. සා දුර්නිමිත්තෝපගතාච්ඡාදත්
සද්‍යඃ පරිම්ලානමුඛාරවින්දා
රාඥඃ ශිවං සාවරජස්‍ය ගත්වා—
දිත්‍යාශශංසෙ කරණෛරබාහ්‍යෛඃ.

අනුකූලශ්‍රවණ=පළමුවද නොමෝම වත ගමනයට ආසාඇති වසිටි හෙයින් වනයට යාමට කථාකිරීම සීතාට අනුකූල ඇසි මෙකි.

48. සා, ඒ සීතාදේවිතොමෝ; රුචිරාන් ප්‍රදේශාන්; මනොඥ ප්‍රදේශවලට; නීයමානා, ගෙනයන්නී; මේ,මාගේ; ප්‍රියඃ, සවාමි පුරුෂතෙම; ප්‍රියඞ්කරඃ ඉති පියකරුයයි [මගේ සවාමි පුරුෂයා මව රුවිදේ කොළේයයි]; අනන්දත්, සතුටුවූවාය; තං, ඒ සවාමි පුරුෂයා; ආත්මනි, තමා කෙරෙහි; කල්පද්‍රුමතාං, කල්පවෘක්ෂභාවය; විහාය, හැර; අසිපත්‍රවෘක්ෂම් ජාතම්, කඩුපත් ඇති වෘක්ෂයක් වූයේයයි; නාබුධ්, නොදත්තීය.

49. පටි, මාගීයෙහි; ලක්ෂ්මණඃ, ලක්ෂ්මණ කුමාරතෙම; යත්, යම් රහසක්; තස්‍යාඃ, ඒ සීතාවට; ජුගුහ, ආවරණය කෙළේද; තත්, ඒ; භාවි, වන්නාවූ; ගුරු දුඃඛම්, මහත්වූ දුඃඛය; අත්‍යන්තාලුප්තාප්‍රියදර්ශනෙන, ඒකාන්තයෙන් විනාශවූ ප්‍රියයාගේ දර්ශනය ඇති; ස්ථූරතා, සැලෙන්නාවූ; සවෛතරේණ අක්ෂ්ණා, දකුණැසින්; අස්‍යෛ, මේ සීතාවට ආඛ්‍යතම්, ප්‍රකාශකරනලද්දේය. [සත්‍රීන්ගේ දකුණැස නැවීම නපුරු ලකුණකි.]

50. දුර්නිමිත්තෝපගතාන්, (දකුණැස නැමීම් සවරූප) නපුරු ලක්ෂණයෙන් එලඹ සිටියාවූ; ච්ඡාදත්, බෙදයෙන්; සද්‍යඃ, වහා; පරිම්ලානමුඛාරවින්දා, මැලවීගිය මුවපියුම් ඇත්තාවූ; සා, ඒ සීතා තොමෝ; සාවරජස්‍ය, සහෝදරයන් සහිතවූ; රාඥඃ, රජහට; ශිවං, කල්‍යාණයක් (මඟුලයක්); ගත්වා ඉති, වේවයි; අබාහ්‍යෛඃකරණෛඃ, අන්‍යඃකරණයන් කරණකොටගෙන (හෙවත් සිතින්); ආශශංසෙ, නැවත නැවත ප්‍රාර්ථනාකළාය.

51. ගුරෝර්නියොගාද් වනිතාං වනායෙන
භාඩ්ං සුමිත්‍රානන්දනයෝ විහාය්‍යන්
අවාය්‍යතෙවොජ්ඣිතවිග්‍රහෙණ—
ජීහෙනාර්ද්‍රයිත්‍රා සවිනයා පුරස්තාත්.

52. රථාත් ස යන්ත්‍රා නිහිතගිතවාහාත්
නෑං ත්‍රාතාර්යාං පුලිනෙ'වතාය්‍ය
ගඩ්ගාං නිෂාදාධිපතෙරිවෙෂඃ
තතාර සඩ්ගාම්ව සත්‍යසඩ්ඣඃ.

53. අථ ව්‍යවස්ථාපිතවාක් භටෙඝ්වත්
සෞමිත්‍රිරාත්මාභිනවාපදාණ්‍යඃ
ඛාත්‍රාතිකෙ මෙඝ ඉවාශ්‍රවාශීං
මහීපතෙඃ ශාසනමුජ්ජහාර.

---

51. ගුරොඃ, වැඩිමහල් සහෝදරවූ රාමරජුගේ; නියොගාත්; නියමයෙන්; සාධීං, නිදෙස්වූ; වනිතාං, සීතාදේවිය; වනානෙන, වනාන්තරයෙහි; විහාය්‍යන්, හරින්නාවූ; සුමිත්‍රානන්දනයඃ ලක්ෂ්මණතෙම; පුරස්තාත්, ඉදිරියෙහි; සවිනයා, සිටියාවූ; ජහ්නොඃ, ජහ්නුඍෂිහුගේ; දුහිත්‍රා, දුව වීසින් (හෙවත් භාගීරථී ගඩ්ගාව වීසින්) උජ්ඣිතවිග්‍රහෙණඃ, ඔසවනලද රැළ නමැති අත්වලින්; අවාය්‍යත ඉව, වළක්නුලබන්නාකුමෙන් වී.

රැළ නැගීම ලක්ෂ්මණයා වළක්වන්නාක් මෙනැසි උත්ප්‍රෙක්ෂිතයි.

52. සත්‍යසඩ්ඣඃ, සත්‍යප්‍රතිඥ ඇත්තාවූ; සඃ, ඒ ලක්ෂ්මණතෙම; යන්ත්‍රා, රථාවාය්‍යයා විසින්; නීගෘහීතවාහාත්, (කවකලියාවෙන් අල්වා) ගන්නාලද අශ්වයන් ඇති; රථාත්, රථයෙන්; තාං ත්‍රාතෘ ජායාං, ඒ සහෝදර බිරින්ද: පුලිනෙ, වැලිතලාවෙහි; අවතාය්‍ය, බස්වා; නිෂාදාධිපතෙරිවෙෂඃ, වැද්දකු වීසින් ගෙනෙනලද (ශක්තිමත්) නැව්අත්තේ; සඩ්ගාම්ව, ප්‍රතිඥ පරිද්දෙන්; ගඩ්ගාං, භාගීරථී ගඩ්ගාව; තතාර, එහර කෙළේය.

53. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; භටෙඝ්වත්, කෙසේ නමුත්; ව්‍යවස්ථාපිතවාක්, ප්‍රකෘතියට පමුණුවනලද වචන ඇත්තාවූ; අභිනවාපදාණ්‍යඃ, බොටුවෙහි හවත්වනලද කඳුළු ඇත්තාවූ; සෞමිත්‍රිඃ, ලක්ෂ්මණතෙම; මහීපතෙඃ, රාමරජුගේ; ශාසනං,

54. තතොඅභිඝඹානිලවිප්‍රවිඩා
ප්‍රහ්‍රශ්‍යමානාඅහරණප්‍රසූනා
සඔමූර්ත්තිලාභප්‍රකෘතිං ධරිත්‍රීං
ලතෙව සීතා සහසා ජගාම.

55. ඉක්ෂ්වාකුවංශප්‍රභවඃ කථං ත්වාං
න්‍යයේදකක්ෂොත් පතිරාර්‍යවෘත්තඃ
ඉති ක්ෂිතිඃ සංශයිතෙව තස්‍යෛ
දදෞ ප්‍රවෙශං ජනනී න තාවත්.

56. සා ලුප්තසඤ්ඤ න චිවෙද දුඃඛං
ප්‍රත්‍යාගතාසුඃ සමනප්‍යනාණනඃ
තස්‍යාඃ සුමන්ත්‍රාතමජඝතාලඛ්ධෙ
මොහාදහූත් කඤ්චනරඃ ප්‍රබොධඃ.

සීතාව හැරදැමීමේ ආඥාව: ඔත්පාතිකඃ මෙඝඃ, අශුභ නිමිති සහිතමෙඝයතෙම; අශ්මවර්ෂම් ඉව, ගල්වැස්සක් මෙන්; උජ්ජහාර, කීයේය.

54. තතඃ, ඉක්බිත්තෙන්; අභිඝඹානිලවිප්‍රවිඩා, අවමාන නමැති සුලඟින් මඩනාලද්දවූ (හෙවත් පිඩාවට පමුණුවන ලද්දවූ); ප්‍රහ්‍රශ්‍යමානාභරණප්‍රසූනා, ගිලිහෙන්නාවූ ආභරණනමැත්මල් ඇත්තාවූ; සීතා, සීතාදෙවීතොමෝ; ලතාඉව, වැලක්මෙන්; සඔමූර්ත්තිලාභප්‍රකෘතිං, සවකිය උත්පත්තියට ප්‍රකෘතිවූ; (භාරණවූ) ධරිත්‍රීං, භූමියට: සහසා, වහා; ජගාම, ගියාය. [මූලපත්ව පොළවේ වැවිණැයි සේසි.]

සීතාව පොළොවෙන් උපන් හෙයින් පොළොව උත්පත්තිකාරණයයි කීහ.

55 ඉක්ෂ්වාකුවංශප්‍රභවඃ, ඔක්කාකාරාජවංශයෙහි උපන්නාවූ; ආර්‍යවෘත්තඃ සාධුචරිත ඇත්තාවූ; පතිඃ, සවාමිතෙම; ත්වාම්, නී; අකක්ෂමාත්, නිශ්කාරණයේ; කථං, කොසේනම්; ත්‍යජෙත්, හරින්නේද?; ඉති, මෙසේ; සංශයිතා ඉව. සැකකරන්නියක් මෙන්; (තමාපරිත්‍යාගයට හෙතු දැනගැනීම යම්තාක්ද) තාවත්, ඒතාක්; ජනනී, උත්පත්තියට ආධාරවූ; (හෙවත් මැණිවූ) ක්ෂිතිඃ, පෘථිවී තොමෝ; තස්‍යෛ, ඒ සීතාවට; ප්‍රවෙශං න දදෞ, ඇතුළුවීම නුදුන්නීය.

පොළොව ඇතුළට යාමට අවකාශනුදුන්නීයයි සේසි.

56. ලුප්තසංඥඃ, නෂ්ටචෙතනා ඇත්තාවූ (මූර්ඡාවූ); සා, ඒ සීතාතොමෝ; දුඃඛං, දුකක්; න විවෙද, නොවින්දය හෙවත් නොදත්තීය; ප්‍රත්‍යාගතාසුඃ, නැවත ලැබුණු සංඥ ඇත්තී;

57. න වාමදද්භර්තුරමර්ම්මායීා
නිරාකරිෂ්ණෝරපි නාදෘතේ'ප්‍රි
ආත්මානමේව සපීරදුඃඛභාජං
පුනඃ පුනර්දුෂ්කෘතිනං නිනින්ද.

58. ආශ්වාස්‍ය රාමාවරජඃ සතීං තා—
මාඛ්‍යාතවාල්මීකිනිභේතමාගීඃ
නිෂ්ණස්‍ය මේ භර්තුනිදේශරෝක්ෂ්‍යං
දෙවි! ක්ෂමස්වේති බභූව නම්‍රඃ.

59. ඉතා නමුච්චාප්‍ය ජගාද වාක්‍යං
ප්‍රීතඃස්මි තේ සෞම්‍ය විරාය ජීව
විඩෞජසා විෂ්ණුරිවාග්‍රජේන
භ්‍රාතා සදිත්‍යං පරවානසි ත්වම්.

අන්‍යතඃ, අභ්‍යන්තරය (හෘදය); සමතපත්‍යත, දුකින් දැවිණි; සුමිත්‍රා තමජයත්‍යනාලඛඃ, සුමිත්‍රාපුත්‍රයා (ලක්ෂ්මණ)ගේ උත්සාහයෙන් ලබනලද; තන්‍ද්‍රයාඃ ප්‍රබොධඃ, ඇගේ පිබිදීම; මොහාත්, මුළාවට (මූර්ඡාවට) වඩා; සාඤ්චතරඃ අභූත්, අධික දුඃඛදයකාරී.

57. ආර්‍යාා, ඒ සීතාදෙවියනි; වෘජිනාත්ත්‍යෘතෙ අපි, පාප කර්ම රහිතවුවද; නිරාකරිෂ්ණෝඃ, අවමන්කරන්නාවූ; භර්තුඃ, සැමියාගව; අවර්ණං, අපවාදයක්; න්‍යව අවදත්, නොකීවාය; [වැළි එකෙක් ඇති] සපීර දුඃඛ භාජම්, හැමකල් පවත්නා දුක ඇත භාජනවූ; දුෂ්කෘතිනං, [එහෙයින්] පව්කාරීවූ; ආත්මානං, තමාට; පුනඃපුනඃ, නැවත නැවතත්; නිනින්ද, නින්දාකළාය.

මම අභාග්‍ය තැනැත්තියක. මගේම අපරාධයයි තමාවම නින්දාකළාවුත් ස්වාමියාට නින්දානොකළායයි සේසි.

58. රාමාවරජඃ, ලක්ෂ්මණතෙම; සතීං පතිව්‍රතාවූ; තාම් ඒ සීතාව; ආශ්වාස්‍ය, අස්වසා; ආඛ්‍යාතවාල්මීකිනිභේතමාගීඃ:- ආඛ්‍යාත, ප්‍රකාශකළාවූ; වාල්මීකි වාල්මීකි මුනිහු ගේ ආශ්‍රමයට යන මානීය ආත්තේ; නිෂ්ණස්‍ය, අනුන්ට යටත්වූ; මෙ, මාගේ; භර්තුනිදේශරෝක්ෂ්‍යං, ස්වාමිහුගේ නියමය හෙතු කොටගෙන හටගත් රළුබවට; දෙවි!, පින්වත්දේවිය; ක්ෂමස්ව ඉති, ක්ෂමාකරවයි; නම්‍රඃ බභූව, ප්‍රණාමකෙළේය.

59. සීතා, සීතාදේවීහොමෝ; තං, ඒ ලක්ෂ්මණ කුමාරයා; උත්ථාප්‍ය, ඔසවා වාක්‍යං, [මතු දක්වන] වාක්‍යය; ජගාද, කීවාය;

60. යවශ්‍රැජනං සඒමනුක්‍රමෙණ
විඤ්ඵපය ප්‍රාපිත මත්ප්‍රණාමඃ
ප්‍රජානිඝෙකං මයි වර්ත්තමානං
සූනොරනුධ්‍යායන වෙනඝෙති.

61. වාව්‍යස්සඃ මවවවනාත් ස රාජා
වහෙන්‍ය විශ්‍රබ්ධමපි යත් සමක්ෂම්
මාං ලොකවාදශ්‍රවණාදහාසීඃ
ශ්‍රැනස්‍ය කිං නත් සදෘශං කුලස්‍ය?

සෞම්‍ය, සත්පුරුෂය; තෙ, ඔබ සම්බන්ධව; ප්‍රීහාඅසම්, ප්‍රීතිඉත් වෙමි; විරය, චිරත්කාලයක්; ජීව, ජීවත්වෙව; යත්. යම්හෙයකින්; විඛෙඦ්සඃ, ඉඳුයා සරණකොටගෙන; විෂ්ණුඃ ඉව, විෂ්ණු මෙන්; අග්‍රජෙන, වැඩිමහල්වූ; භ්‍රාත්‍රා, සහෝදරයා සරණකොට ගෙන; තම්, භුඹ; ඉත්‍ථං, මෙසේ; පරවාන් අසි, අනුන් අයත් පැවතුම් ඇත්තෙහිද (එහෙයිනි)

ශක්‍රයාගේ බාල සොහොවුරුවූ විෂ්ණු තෙමේ යම්සේ ශක්‍රයාට අවනත වේද, එමෙන් භුඹද වැඩිමහල්ලාට අවනතවෙහි. එහෙයින් ශෝකවීමට කරුණු නැතැයි සේයි.

60. සඒ. ඔවශ්‍රැජනං, සවාමියාගේ මාතා (නැනුගේ) පාෂයෙහිවූ සියලුම ජනයා වෙත; අනුක්‍රමෙණ, පිළිවෙළින්: ප්‍රාපිත මත්ප්‍රණාමඃ, පමුණුවනලද මාගේ අභිවාදනය ඇත්තේ (මාගේ අභිවාදනයකොට); මයි, මා කෙරෙහි; වර්ත්තමානං, පවත්නාවූ; සූනොඃ, පුත්‍රයාගේ; ප්‍රජානිඝෙකං, ගභීය; වෙතසා, සිතින්; අනුධ්‍යායන ඉති, (නිරුපද්‍රව වේවයි) ප්‍රාර්ථනාකරව් යනු; විඤ්ඵපය, දන්වව.

61. සඃ රාජා, ඒ රාමරජතෙම; තවයා, නුඹ විසින්; මද්වවනාත්, මාගේ වචනයෙන් (හෙවත් මාගේ වචනයයයි); වාව්‍යඃ, කියයුතුයි; [කුමක්ද? යත්-] සමක්ෂම්, ඇස් හමුවෙහිදී; වත්තෙන, ගින්නෙහි; විශ්‍රබ්ධං අපි, පිරිසිදුවූද; මාං, මා; ලොකවාදශ්‍රවණාත්, ලොකයාගේ මිථ්‍යාකථා ඇසීම හේතුකොටගෙන; අහාසීඃ, අත් හැරියෙහිය යන; යත්, යම්ක්වේ නම්; තත්, එය; ශ්‍රැනස්‍ය, ප්‍රසිඩවූ; කුලස්‍ය, රඝුවංශයට; සදෘශං කිම්, කෙසේනම් සුදුසුවේද (මහවත් ගැලපේද?) කියයි.

62. කල්‍යාණබ්‍රූරෙරථවා තවායං
න කාමවාරෝ මයි ශඞ්කනීයඃ
මමෛව ජන්මාන්තරපාතකානාං
විපාකවිස්ඵූර්ජිතුරප්‍රසහ්‍යඃ.

63. උපස්ථිතාං පූර්ව්වමපාස්‍ය ලක්ෂ්මීං
වනං මයා සාර්ද්ධමයි ප්‍රපන්නඃ
තදාපදං ප්‍රාප්‍ය තයාතිරෝෂාත්
සෝඩාස්මි න ත්වද්භවනෙ වසන්තී.

64. නිශාවරෝපප්ලුතහර්තෘකාණාං
තපස්විනීනාං භවතඃ ප්‍රසාදාත්
භූත්වා ශරණ්‍යා ශරණාර්ථිමන්‍යාං
කථං ප්‍රපත්ස්‍යෙ ත්වයි දීප්‍යමානෙ

---

62. අථවඃ, නොහොත්; කල්‍යාණබ්‍රූරෙඃ, සුන්දර ප්‍රඥ ඇත්තාවූ; තව, ඔබගේ; මයි, මා කෙරෙහි කරනලද; අයං, මේ ත්‍යාගය; කාමවාරඃ, සෙවච්ඡාවාරයකැයි; න ශඞ්කනීයඃ, සැක (ඛෙද) නොකටයුතුයි; [වැළි එකෙක් ඇති] මම එව, මාගේම; ජන්මාන්තරපාතකානාං, පෙර ජාතියෙහි කරනලද අකුශලයන්ගේ; අප්‍රසහ්‍යඃ, නොසිවසිය හැකිවූ; විපාකවිස්ඵූර්ජිතුඃ, විපාක ස්වරූපයෙන පිපිරීමකි.

63. පූර්ව්වං, පළමුකොට; උපස්ථිතාං, එළඹ සිටියාවූ; ලක්ෂ්මීං; රාජ්‍යසම්පත්ති (ස්වරූප ශ්‍රීදේවි)ය; අපාස්‍ය, පහකොට; මයාසාර්ද්ධම්, මා සමඟ; වනං, වනයට; ප්‍රපන්නඃඅසි, පැමිණියෙහිය; තත්, එහෙයින්; තයා, ඒ ලක්ෂ්මිය සමඟ; අතිරෝෂාත්, අධික ක්‍රෝධයෙන්; ත්වද්භවනෙ, ඔබගේ ගෘහයෙහි; ආසපදං, ප්‍රතිඥාවට; ප්‍රාප්‍ය, පැමිණ; වසන්තී, වාසයකරන්නාවූ මම; න සොඪාඅස්මි, ඉවසිය නොහැක්කෙමි.

පළමුවද රාජ්‍ය ලක්ෂ්මී සමඟ සිටිනු නොහැකිව වනයට මා සමඟ ගියෙහිය, දැන් සතුරුවූ ඒ ලක්ෂ්මිය සමඟ විසීමට මම අපොහොසත්මි යී සේසි.

64. නිශාවරෝපප්ලුතහර්තෘකාණාං: නිශාවර–රාක්ෂසයන් විසින්; උපප්ලුත–පීඩාකරනලද්දාවූ–හර්තෘකාණාං, ස්වාමීන්ඇත්තාවූ; තපස්විනීනාං, තවුසියන්ට; භවතඃ ප්‍රසාදාත්, පින්වත්හුගේ

65. කිංවා තවාන්‍යතනවියොගමොඝෙ
කුඝ්‍රීමුපෙක්‍ෂාං හතජීවතෝ‘ඝ්මින්
ඝ්‍යාදඝ්‍රක්‍ෂණීඝං යදි මෙ න තෙජඃ
ඛදීඝමනතගීතමනතරායඃ.

66. ඝාහං තපඃ ඝුඝ්‍රීනිවිඝ්‍රඛදෘඝ්‍රි—
රුඞ්වං ප්‍රඝූතෙඝවරිතුං යතිඝ්‍යෙ
භූයො යථා මෙ ජතනාතතරෙ‘පි
ඛමෙව භර්තා න ච විප්‍රයොගඃ.

67. තෘප්‍රස්‍ය වර්ණාශ්‍රමපාලනං යත්
ඝ එව ධර්ඝ්‍මෝ මතුතා ප්‍රණීතඃ
නිර්ඝ්‍ඝාතාප්‍යෙවමතඝ්‍රඛඝාහං
තපඝ්විඝාමාන්‍යමවෙක්‍ෂණීඝා.

අනුග්‍රහයෙන්; ශරණ්‍යාභූත්වා, පිහිටවන්නියක්ව; [අද්‍ය, අදඃ] මැයි, ඔබ; දීප්‍යමානෙ, බබළන කල්හි; ශරණාර්‍ථං, පිහිට පිණිස, අන්‍යෘං, අනික් තවුසියක් වෙතට; කථං, කෙසේනම්; ප්‍රපතෙඝ්‍ය, පැමිණෙන්නෙම්ද?

65. යදි, ඉදින්; රක්‍ෂණීයං, රක්‍ෂා කටයුතුවූ; අතතගීතං කුක්‍ෂිගතවූ; ඛදීයඃ, ඔබ අයත්වූ; තෙජඃ, ගර්භ සඵරූප තේජස (වීර්‍ය්‍ය); මෙ, මට; අතතරායඃ න ස්‍යාත්, අතතරාය (බාධා) නොවන්නේනම්; කිංවා, කිමෙක්ද?; තව ඔබ සම්බන්‍ධවූ; අත්‍යතත විඝොගමොඝෙඃ-අත්‍යතත විඝොග-අත්‍යතතයෙන් (නැවත සම්බන්‍ධයක් නොවියහැකිසේ) වියෝගයෙන්; මොඝෙ, නිෂ්ඵලවූ; අසතීර්‍ඝතජීවිතෙ, මේ තුච්ඡ ජීවිතයෙහි; උපෙක්‍ෂාං කුර්‍ය්‍යාම්, උපේක්‍ෂාකරම්ද?;

මාගේ දිවි නොරකගැනිමට ඔබඟේ දරුගැබම අන්තරාය කරය යනු භාවයි.

66. සා අහං, ඒ මම; ප්‍රසූතෙඃ ඌර්ධ්වං, ප්‍රසූතියෙන් (පුත්‍රොත්පත්තියෙන්) මත්තෙහි; සුඝ්‍රීනිවිඝ්‍රඛදෘඝ්‍රිඃ, සුර්‍ය්‍යයා කෙරෙහි පිහිටුවනලද දෘෂ්ටි ඇත්තී; තපඃ, තපසක්; චරිතුං, කරන්නට; යතිඝ්‍යෙ, උත්සාහකරම්; (කෙබඳු තපසක්ද) යථා, යම්සේ; භූයඃ, නැවතත්; ජතනාතතරෙඅපි, භවාන්තරයෙහිද; ඛම් එව, හුඹම; මෙ, මාගේ; භර්තා, සවාමීවන්නේද; තව විප්‍රයොගඃ, වියෝගයෙක් නොවන්නේද [එබඳුවූ ආත්‍රභාව සම්පන්න තපසකි.]

67. වර්ණාශ්‍රමපාලනං, බ්‍රාහ්මණාදි චතුර්විධවර්ණියන් හා බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යාදි චතුර්විධ ආශ්‍රමයන්ගේ පාලනය යන; යත් යම්කිසිවිදෙක්;

68. තථේති තස්‍යාඃ ප්‍රතිගෘහ්‍ය වාක්‍යං
රාමානුජේ දෘෂ්ටිපථං ව්‍යතීතෙ
සා මුක්තභාණ්ඩං ව්‍යසනාතිභාරාත්
වක්‍රාඤ්ච විඝූර්ණා කුරරීව භූයඃ.

69. නාත්‍යුච්චං මධුරාඃ කුසුමානි වෘක්ෂාඃ
දෘෂ්ට්වානුපාත්තාන් විජහුර්හරිණ්‍යඃ
තස්‍යාඃ ප්‍රපෙදෙ සමදුඃඛභාවං—
මන්‍යෙ ජනඃ සිද්ධිදිනං ච තෙ'ඉති.

සඃ එවමෘපස්‍ය ධර්මඃ, ඒ මේ රාජධර්මයතෙම; මනුනා, මනුරජ විසින්; ප්‍රණීතඃ, ප්‍රකාශකරනලද්දේය; අතඃ, ඒ කාරණයෙන්; එවං, මෙසේ; ත්වයා, ඔබ විසින්; නිඃසිහාඅපි, නිකුත්කරන ලද්දවූද; අහං, මම; තපස්විසාමාන්‍යං, තපස්වීන් හා සමානයයි; අවෙක්ෂණීයා, ස ලකියයුතුයි.

බ්‍රහ්මචරිය, ගෘහස්ථ, වානප්‍රස්ථ, සන්‍යාසි යනු සතර වැදූරුම් ආශ්‍රමයෝයි.

අවෙක්ෂණීයා යන්නෙන්:- මම භාග්‍යහීන ස්වරූපයෙන් නොසැලකුවත් තාපස්වීනියක් වශයෙන් ඔබ විසින් රක්ෂා කටයුතුනීය කී සෙයි.

68. තථාඉති, එසේයයි; තස්‍යාඃ, ඒ සීතාවගේ; වාක්‍යං, වචනය; ප්‍රතිගෘහ්‍ය, පිළිගෙන; රාමානුජෙ, ලක්ෂ්මණ කුමාරයා; දෘෂ්ටිපථං ව්‍යතීතෙ, පෙනෙන ප්‍රමාණය ඉක්මවූ කල්හිම; සා, ඒ සීතා තොමෝ, ව්‍යසනාතිභාරාත්, අධිකදුක් බරින්; මුක්තභාණ්ඩං, (මිදුණු බොටුව ඇත්තී) මහඟඩින් යුක්තවූ; විඝූර්ණා, බියපත්වූ; කුරරීඉව, කුරරපක්ෂිණියක් මෙන්; භූයඃ, බොහෝසේ; වක්‍රාඤ්ච, හැඬුවාය.

69. මධුරාඃ, මොනරු; නාත්‍යුච්චං, නැටීම; විජහුඃ, හැරියාහුය; වෘක්ෂාඃ, ගස්; කුසුමානි, මල්; [විජහුඃ, හැරියාහුය;] හරිණ්‍යඃ, මෘගධෙනුහු; උපාත්තාන්දතීන්, මුවින්ගත් කෘශතර; [විජහුඃ, හැරියානුය;] තස්‍යාඃ, ඒ සීතාවගේ; සමදුඃඛභාවං, සමාන දුක්ඇතිබවට; ප්‍රපෙදෙ, පැමිණියාවූ; වෘක්ෂාඅපි, අරණ්‍යවෘක්ෂයනිද; අත්‍යජනතාම්, ඒ ඝාතකයෝ; රුදිතං අසිත්, හැඬීමක්වේය.

70. නාමහ්‍යගච්ඡද්‍රුදිනානුසාරී
කවිඃ කුශෙධ්මාහරණාය යාතඃ
නිෂාදවිධ්‍යාණ්ඩජදර්ශනොත්ථඃ
ශ්ලොකත්වමාපද්‍යත යස්‍ය ශොකඃ.

71. තමශ්‍රු නෙත්‍රාවරණං ප්‍රමෘජ්‍ය
සීතා විලාපාඵරතා වවන්දෙ
තස්‍යෛ මුනිර්දෙහදලිඛදර්ශී
දශවාන් සුප්‍රත්‍රාශිෂමිත්‍යුවාච.

---

70. නිෂාද විධාණ්ඩජදර්ශනොත්ථඃ :- නිෂාද-වැද්දකු විසින්; විධ-විදිනලද; අණ්ඩජ-(කොස්වාළිහිණි) පක්ෂියකුගේ; දර්ශනොත්ථඃ-දැකීමෙන් ඇවදුන්තාවූ; යස්‍යශොකඃ, යමකුගේ ශෝකය; ශ්ලොකත්වම්, ශ්ලෝක සවරූපයට; ආපද්‍යත, පැමිණියේද; කුශෙධ්මාහරණාය, කුශතණ හා දර ගෙනෙවීම පිණිස; යාතඃ, ගියාවූ; (සඃ)කවිඃ, (ඒ වාල්මීකි) කිවිතෙම; රුදිතානුසාරී, හඬන ශබ්දය අනුව යන්නෝ; තාං, ඒ සීතාව වෙතට; අභ්‍යගච්ඡත්, පැමිණියේය.

වැල්මීකි ඍෂිතෙම කිසියම් දිනෙක්හි වනරැකෙක්හි නිද සතුටින් නාදනාරම්භ හුන් කොස්වාලිහිණි යුගලයක් දුටුයේය. එකෙණෙහිම වැද්දකු විසින් ඔවුන්ගෙන් එකෙක් විද මරන ලදින් අනිකා ශෝකයෙන් හඬන්ට විය. ඒ දැක මුනිහට උපන් ශෝකය ශ්ලෝක රූපයෙන් ප්‍රකාශවූයේය යනු පුරාවෘත්තයයි-ඒ ශ්ලෝකය මෙසේයි ;-

"මානිෂාද ප්‍රතිෂ්ඨාං ත්වමගමඃ ශාශ්වතීඃ සමාඃ
යත්ක්‍රොඤ්චමිථුනාදෙකමවධීඃ කාමමොහිතං"

එම්බා වැද්ද, තෝ අනන්ත කාලයක් මේ ලොකයෙහි විසීම නොලබන්නෙහිය. කුමක් හෙයින්ද? යම්හෙයකින් කාමයෙන් පිඩාවූ ළිහිණි යුගලයෙන් එකකු මැරුයෙහිද එහෙයිනි. "ප්‍රයත්න රහිතවම මුවින් නිකුත්වූ මේ ශ්ලෝකය ඇසූ අත් ඍෂීන් විසින් ආරාධිතවූ වාල්මීකිතෙම රාමායණය කෙළේය"යි පුරාණෝක්ති.

71. සීතා. සීතාදේවීතොවේ; විලාපාත්, විලාපයන්; විරතා, වැළකුනී; නෙත්‍රාවරණං, දෘෂ්ටිප්‍රතිබන්ධනයකාරීන්තාවූ

72. ජානෙ විඝෘෂ්ටාං ප්‍රණිධානනඝ්නාං
මිථ්‍යාපවාදක්ෂුභිතෙන භර්ත්‍රා
නනමා ව්‍යපිඝ්‍යා විඝයානනරඝ්‍යං
ප්‍රාපනාඝි වෙදෙහි, පිතුර්නිකෙතම්.

73. උත්ඛාතලොකත්‍රයකණ්ටකෙ'පි
ඝත්‍යප්‍රතිඥෙ'ප්‍යවිකත්ථනෙ'පි
ත්වාං ප්‍රත්‍යඝඝමාත් කලුඝප්‍රවෘත්තා—
වඥෙත්‍යව මන්‍යුර්රතාග්‍රජෙ මෙ.

74. තවොරුකීර්තිඃ ශ්වශුරඃ ඝඛා මෙ
ඝතාං භවොඡෙදකරඃ පිතා තෙ
ධිග් ඝපිතා ත්වං පතීදෙවතානාං
කිනනනන ඝෙනාඝි මමානුකම්ප්‍යා.

හෙවත් පෙනීම වළක්වන්නාවූ; අශ්‍රු, කඳුළු; ප්‍රමෘජ්‍ය, පිරිමැද; තං, ඒ මුනිහු; වවන්දෙ; වැන්දය; දෘඝදලිඛදර්ශි, ගහිලඝණ දක්නාවූ; මුනිඃ, වාල්මීකිමුනිතෙමේ; තඝ්‍යෛ, ඒ සීතාවට; සුපුත්‍රාශිෂං, ඝහපත්පුත්‍රයකුගේ ලැබීම වේවා යන ආශිර්වාදය, දත්වාන්, දුන්නේ; ඉතිඋවාව, මෙසේත් කීඝේය

72. මිථ්‍යාපවාදක්ෂුභිතෙන, බොරු අපවාදයෙන් කැලඹුණාවූ; භර්ත්‍රා, ස්වාමිහු විසින්; විඝෘෂ්ටාං, හරනලද; ත්වාං, නී; ප්‍රණිධානතඃ, සමාධිදෘෂ්ටියෙන්;ජානෙ, දනිමි; වෙදෙහි, විදෙහ රාජපුත්‍රිය; විඝයානනරඝ්‍යං, දෙශාන්තරයෙහිසිටියාවූ;පිතුඃ, පියාගේ; නිකෙතම්, ගෘහයට; (මාගේ ආශ්‍රමයට) ප්‍රාපනාඝි, පැමිණියෙහිය; තත්, එහෙයින්; මාව්‍යපිඝ්‍යාඃ, ශෝක නොකරව.

මාගේ අසපුවට පැමිණීම පියාගේ ගෙට ගියාක්මෙන් සිතා ගනුවැයි සේසි.

73. උත්ඛාතලොකත්‍රයකණ්ටකෙඃ– උත්ඛාත–උදුරා දමන ලද; ලොකත්‍රය–තුන්ලොව පිළිබඳවූ; කණ්ටකෙ අපි (රාවණා නැමැති) කටුඇත්තාවූද; ඝත්‍යප්‍රතිඥෙඅපි, ඝත්‍යවූ ප්‍රතිඥ ඇත්තාවූද; අවිකත්ථනෙඅපි, ආතමවර්ණනා නැත්තාවූද; ත්වාම්ප්‍රති, නී කෙරෙහි; අඝඝමාත්, නිකරුණේ; කලුඝප්‍රවෘත්තා, නින්දිත පැවතුම්ඇති; භරතාග්‍රජෙ, (භරත කුමාරයාට වැඩිමහල්වූ) රාමයා කෙරෙහි; මෙ, මාගේ; මන්‍යුඃ, ක්‍රෝධය; අසතිඑව, ඇත්තේමය.

74. උරුකීර්තිඃ, මහත් කීර්ති ඇත්තාවූ; තව, නීගේ;

75. තපස්විසංසර්ගිවිනීතසත්වෛ-
තපොවනෙ විතභයා වසාසම්න්
ඉතො භවිෂ්‍යන්‍යනඝප්‍රසූතෙ—
රපත්‍යසංස්කාරමයෝ විධිස්තෙ.

76. අශූන්‍යතීරාං මුනිසත්තනිවෙශෛඃ
තමොපහන්ත්‍රීං තමසාං වගාහ්‍ය
තතෛඃසකතොත්සඔඝබලික්‍රියාභිඃ
සම්පත්ස්‍යතෙ තෙ මනසඃ ප්‍රසාදඃ.

ශ්වශුරඃ, මාමා (දශරථතෙම); මෙ, මාගේ; සඛා, යහළුය; තෙ පිතා; තීගේ පියතෙම (ජනකරජතෙම); සතාං, සත්පුරුෂයන්ගේ; භවොවෙශ්දකරඃ, [ඥානොපදෙශාදියෙන්) සංසාරදුඃඛ විනාශ කරන්නේය; ඔං, තී; පතිදෙවතානාං, පතිව්‍රතාවන්ගේ; ධුරි, අග්‍ර ස්ථානයෙහි; සථිතා, සිටිනීය; යෙන, යම්හෙයකින්; මම, මා විසින්; අනුකම්ප්‍යා, අනුකම්පා කටයුත්තියක්; නඅසි, නොවෙහි නම්; තත් කිම්, ඒ කිමෙක්ද?

පතිරෙව දෙවතා යස්‍යාඃ සා පතිදෙවතා, සියසාම්යාම් දේව තාකොට සලකන්නී පතිදෙවතා නම, පතිව්‍රත ඇත්තියයි.

75. තපස්විසංසර්ගිවිනීත සත්වෛඃ-තාපසයන් හා එක්වීමෙන්; විනීතසත්වෛ, හික්මුණු (වත) සත්වයන් ඇත්තාවූ; අස්මින්තපොවනෙ, මේ තපස්වනයෙහි; විතභයා, පහවූ බිය ඇතිව; වස, වාසයකරව; ඉතඃ, මේ වනයෙහි; අනඝප්‍රසූතෙඃ, නිර්දෝෂ ප්‍රසූති ඇත්තාවූ; තෙ, තීගේ; අපත්‍යසංස්කාරමයඃ විධිඃ, ජාතකර්මාදි සංස්කාර විධිය; භවිෂ්‍යති, වන්නේය.

ජාතකර්මනම් උපන් අවස්ථාවෙහි "රන්කිරි කටගැම්" ආදි මඟුල ක්‍රියා විධියයි.

76. මුනිසත්තනිවෙශෛඃ, මුනීන්ගේ අසපුවලින්; අශූන්‍ය තීරාං, හිස්නොවූ තීර ඇත්තාවූ; තමොපහන්ත්‍රීං, පව් නසන්නාවූ; තමසාං, තමසානම් නදියට; වගාහ්‍ය, බැස ස්නානයකොට; තත් සෛකතොත්සඔඝබලි ක්‍රියාභිඃ:- තෑ, ඒ නදියගේ; සෛකත-වැලිතලා නමැති; උත්සඔඝ-උකුල් පෙදෙස්හි; බලික්‍රියාභිඃ, පූජාවිධීන් කරණකොටගෙන; තෙ, තීගේ; මනසඃ, සිත පිළිබඳවූ; ප්‍රසාදඃ, පැහැදීම; සම්පත්ස්‍යතෙ, වේ.

77. පුෂ්පං ඵලං චාතීවමාහරන්ත්‍යඃ
බීජාඤ්ච බාලෙයමකෘෂ්ටරෝහි
විනෝදයිෂ්‍යන්ති නවාභිෂඞ්ගා —
ම්දුරවාචෝ මුනිකන්‍යකාස්ත්වාම්.

78. පයෝඝටෛරාශ්‍රමබාලවෘක්ෂාන්
සංවර්ධයන්ති ස්වබලානුරූපෛඃ
අසංශයං ප්‍රාක් තනයෝපපත්තෙඃ
ස්නේහක්‍රියාප්‍රතිමවාප්ස්‍යසි ත්වම්.

79. අනුග්‍රහප්‍රත්‍යභිනන්දිනීං තාං
වාල්මීකිරාදාය දයාර්ද්‍රචේතාඃ
සායං මෘගාධ්‍යාසිතවේදිපාර්ශ්වං
සූමාශ්‍රමං ශාන්තමෘගං නිනාය.

---

77. ආතීවං, ඒ ඒ ඍතුවෙහි හටගත්තාවූ; පුෂ්පං, මල්ද; ඵලංව, ගෙඩිද; අකෘෂ්ටරෝහි, (සීසෑම් ආදියක් නොමැතිව) සවයංජාතවූ; බාලෙයං, බලිකර්මයට යෝග්‍යවූ; බීජාඤ්ච, (නීවාරාදි) ධාන්‍යද; ආහරන්ත්‍යඃ, ගෙනඑන්නාවූ; ම්දුරවාචඃ, ඵදුර වදන් ඇති; මුනිකන්‍යකාඃ, තපස්වී කන්‍යාවෝ; නවාභිෂඞ්ගාම්, අභිනව දුක් ඇත්තාවූ; ත්වාම්, තී; විනෝදයිෂ්‍යන්ති, සතුටු කෙරෙත්.

78. සවබලානුරූපෛඃ, සවකීය ශක්තියට යෝග්‍යවූ; පයෝඝටෛඃ, පැන් කළවලින්; ආශ්‍රම බාලවෘක්ෂාන්, අසපුවෙහිවූ බාලවෘක්ෂයන්; සංවර්ධයන්ති, වර්ධනයකරන්නාවූ; ත්වම්, තී; තනයොපපත්තෙඃ ප්‍රාක්, පුත්‍රෝත්පත්තියට ප්‍රථම; අසංශයං, නිසැකවම; ස්නේහක්‍රියාප්‍රතිමං, පුත්‍රයන් පිළිබඳ ප්‍රීතියට; අවාප්ස්‍යසි, පැමිණෙන්නෙහිය.

ශකුනි පරිද්දෙන් වතුර ඉසිමින් කුඩා ගස්වැවීමෙන් දරුවන් ලැබීමේ ප්‍රීතිය පුත්‍රෝත්පත්තියට පළමුවම ලැබියහැකිවේ යනු භාවයි.

79. අනුග්‍රහප්‍රත්‍යභිනන්දිනීං, අනුග්‍රහය පිළිගැනීමට සතුටුවූ; තාං, ඒ සීතාදේවිය; දයාර්ද්‍රචේතාඃ, කරුණාවෙන් හෙත්වූසිත්ඇති; වාල්මීකිඃ, වාල්මීකී මුනිතෙමේ; ආදාය, රැගෙන; සායං, සවස් කාලයෙහි; මෘගාධ්‍යාසිත-මෘගයන් විසින් අධිෂ්ඨිතවූ; (මුවන්හුන්නාවූ,) වේදිපාර්ශ්වං, පිල්කඩ ඇත්තාවූ; ශාන්තමෘගං, සංසුන් මුවන් ඇත්තාවූ; සවං ආශ්‍රමං, සවකීය අසපුවට; නිනාය,

80. තාමජීගාමාඝ ච ශොකදීනාඃ
තදුගමත්‍රිතිඝු තාපසිඝු
නිර්විඝවසාරාං පිතාගිර්කිමාංඝොඃ
අනත්‍යාං කලාං දශී ඉවොඝධිඝු.

81. තා ඉඛුදීසෙනහකාඃතප්‍රදීප—
මාසනීණ්ශමෙධ්‍යාජිනතල්පමනනඃ
තස්‍යෛ සපත්‍නීඃනුපදං දිනාතෙත
නිවාසහෙතොරුවජං ච්තෙරඃ

ගෙනගියේය.

වාල්මීකි මුනිතෙමේ තමාගේ අනුග්‍රහය පිළිබඳ සතුටුවූ සීතාව කැටුව සවස්කාලයෙහි යාගවේදිකාවන්හි වසන මුවන් ඇති, එසේම ශාන්තවූ මුවන් ඇති අසපුවට ගියේය යනු භාවයි.

80. ශොකදීඝාඃ, ශෝකයෙන් බැගැපත්වූ; තාඃ, ඒ සීතාව; තදුගමත්‍රිතිඝු, ඒ සීතාවගේ පැමිණීමෙන් ප්‍රීතිමත්වූ; තාපසිඝු, තාපස්විනින් වෙත; අජීයාමාස, පැමිණුවේ; (කෙසේදයත්) පිතෘභිඃ, පිතෘ දෙවතාවන් විසින්; නිර්විඝවසාරාං, වළඳනලද සාරභාග ඇත්තාවූ; හිමාංශොඃ, චන්ද්‍රයාගේ; අනත්‍යාං කලාං, අවසාන කලාව; දශීඃ, අමාවසී කාලයතෙම; ඔෂධිඝු ඉව, ඔෂධීන්හි පමුණුවන්නාක් මෙනි.

පුරපසළොස්වක් තිථියෙන් පසු චන්ද්‍රයාගේ අමෘතරසය පිතෘ දේවතාවන් විසින් පානය කරනුලැබේ. අවතුදුස්වක් දිනෙන් පසු අමාවක් දිනයෙහි අන්තිම කලාව "ඕෂධී" නම් හෘණ විශේෂය කරා පැමිණේ යනු පුරා කථාසි. එයින් කිහ ව්‍යාස ඍෂිහු :-"අමායාංතු සදා සොම ඔෂධීඃ ප්‍රතිපද්‍යතෙ" යී.

81. තාඃ, ඒතපස්විනිහු; තස්‍යෛ, ඒ සීතාවට; සපත්නීඃනුපදං, (අතිපි) පූජාවට අනතුරුව; දිනාතෙත, සවස්කාලයෙහි; නිවාස හෙතොඃ, නිවාසය පිණිස; ඉඛුදීසෙනහකාඃතප්‍රදීපම්, දුදු (ඵල යන්ගේ) තෙලින් දැල්වූ පහන් ඇත්තාවූ; අනනඃ, ඇතුළත; ආසනීණ්ශමෙධ්‍යාජිනතල්පම් :- ආසතීණ්, අතුරනලද; මෙධ්‍ය, පවිත්‍රවූ; අජිනතල්පම්, අදුන් දිවිසම් නමැති ශයන ඇති; උවජං, පන්සලක්(කුටියක්); ච්තෙරඃ, දුන්නාහුය.

82. තත්‍රාභිෂෙකප්‍රයතා වසතී
ප්‍රයුක්තපූජා විධිනාතිථිභ්‍යඃ
වන්‍යෙන සා වල්කලිනී ශරීරං
පත්‍යුඃ ප්‍රජාසන්තතයෙ බභාර.

83. අපි ප්‍රභුඃ සානුශයොঽඛුනා ස්‍යාත්
කිමුත්සුකඃ ශක්‍රජිතොලපි හන්තා
ශශංස සීතා පරිදෙවනාහත-
මනුෂ්ඨිතං ශාසනමග්‍රජාය.

84. බභූව රාමඃ සහසා සවාෂ්පඃ
තුෂාරවර්ෂීව සහස්‍රචන්ද්‍රඃ
කොලීනභීතෙන ගෘහානිරස්තා
න තෙන වෙදෙහසුතා මනස්තඃ.

---

82. තත්‍ර, ඒ අසපුවෙහි, අභිෂෙකප්‍රයතා, ස්නානයෙන් පිරිසුදුව; වසතී' වාසයකරන්නාවූ; විධිනා, ශාස්ත්‍රානුසාරයෙන්; අතිථිභ්‍යඃ, ආගන්තුකයන්ට: ප්‍රයුක්තපූජා, කරන්නාලද සත්කාර ඇත්තාවූ; වල්කලිනී, වැහැරි අඳින්නාවූ; සා, ඒ සීතා තොමෝ; පත්‍යුඃ, සැමියාහුගේ; ප්‍රජාසන්තතයෙ, පුත්‍ර පරම්පරාව පිණිස; වන්‍යෙන, (වෙනෙහිවූ) කන්ද මූලාදියෙන්; ශරීරං, සිරුර; බභාර, පෝෂණය කළාය.

83. ප්‍රභුඃ, රාමරජතෙම; අඛුනාඅපි, දැනුදු; සානුශයඃ ස්‍යාත් කිං, අනුතාප සහිත වන්නේදැයි; උත්සුකඃ, උත්සාහවත්වූ; ශක්‍රජිතඃ, (ශක්‍රයාදිනුවාවූ) රාවණපුත් මෙඝනාදයා; හන්තාඅපි, (නැසුවාවූ) ලක්ෂ්මණතෙමේද, සීතා පරිදෙවනාන්තම්, සීතාවගේ විලාපාවසානය දක්ෂිණ; අනුෂ්ඨිතං, සිදුකරන ලද; ශාසනම්, සන්දේශය හෙවත් ප්‍රවෘත්තිය; අග්‍රජාය, රාම රජහට; ශශංස, කීයේය.

84. සහසා, වහා; සවාෂ්පඃ, කඳුළු සහිතවූ; රාමඃ, රාම රජතෙම; තුෂාරවර්ෂී, පිනි වර්ෂා කරන්නාවූ, සහස්‍ර චන්ද්‍රඃ ඉව; උදුවප්මස චන්ද්‍රයාමෙන්; බභූව, වූයේය. කොලීන භීතෙන, ලෝකාපවාදයෙන් බියපත්වූ; තෙන, ඒ රාමරජහු විසින්; වෙදෙහ සුතා, සීතාදේවිය; ගෘහාත්, ගෘහයෙන්; නිරස්තා, පහකරනලද්දී වුවත්; මනස්තඃ, සිතින්; න, පහ නොකරනලද්දීය.

85. නිගෘහ්‍ය ශෝකං සඋයමෙව ධීමාන්
වර්ණාශ්‍රමාවෙක්ෂණජාගරූකඃ
ස භ්‍රාතෘසාධාරණභොගමාඪං
රාජ්‍යං රජෝරික්තමනාඃ ශශාස.

86. තාමේකභාර්‍යාං පරිවාදභීරොඃ
සාධ්වීමපි ත්‍යක්තවතෝ නෘපස්‍ය
වක්ෂස්‍යසඪ්ලේ පරිසුඛං වසන්තී
රෙජේ සපත්නීරහිතේව ලක්ෂ්මීඃ.

87. සීතාං හිත්වා දශමුඛරිපුර්නොපයෙමේ යදන්‍යාං
තස්‍යා එව ප්‍රතිභෘතිසඛෝ යත් ක්‍රතූනාජහාර
වෘත්තාන්තෙන ශ්‍රවණවිෂයප්‍රාපිණා තේන භර්තුඃ
සා දුර්වාරං කථමපි පරිත්‍යාගදුඃඛං විෂෙහෙ.

ඉති ශ්‍රී රඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෙ
සීතාපරිත්‍යාගෝ නාම චතුර්දශඃ සර්ගඃ.

---

85. ධීමාන්, ප්‍රාඥවූ; වර්ණාශ්‍රමාවෙක්ෂණජාගරූකඃ, (බ්‍රාහ්මණාදි) චතුර්වර්ණියන්ගේ හා (බ්‍රහ්මචර්‍යාදිචතුර්) ආශ්‍රමයන් ගේත් බැලීමෙහි අනලස්වූ; රජෝරික්තමනාඃ, රජෝගුණයෙන් තොරවූ සිත් ඇති; සඃ, ඒ රාමරජතෙම; සඋයං එව, තෙමේම; ශොකං, ශෝකය; නිගෘහ්‍ය, වළකා; භ්‍රාතෘසාධාරණභොගං, සහෝදරයන් හා සාධාරණ වශයෙන් පරිභෝග ඇති; සෘඪං, සමෘඩවූ; රාජ්‍යං, රාජ්‍යය, ශශාස, අනුශාසනා කෙළේය.

86. පරිවාදභීරොඃ, නිඳුවට බියවූ; එකභාර්‍යාං, එකම භාර්‍යාවූ; සාධ්වීංඅපි, සාධුචරිත ඇත්තාවූද; තාං, ඒසීතාව; ත්‍යක්තවතඃ, පරිත්‍යාගකළාවූ(හෙවත් බ්‍රහ්මචාරිවූ); නෘපස්‍ය, රජහුගේ; වක්ෂසි, වක්ෂඃස්ථලයෙහි; අසංඝට්ටසුඛං,(අන්‍යයකු හා නොගැටෙන) එකලා සැප ඇතිව; වසන්ති, වාසයකරන්නාවූ; ලක්ෂ්මීඃ, ශ්‍රීදේවි තොමෝ; සපත්නීරහිතාඉව, සැතිරියන් නැත්තියක් මෙන්; රෙජේ, බැබළිණී.

87 දශමුඛරිපුඃ, රාවණ ශත්‍රුතෙම හෙවත් රාමරජතෙමේ; සීතාං, සීතාදේවිය; හිත්වා, හැර; අන්‍යාං, අන් බිසවක්; නොපයෙමෙ, විවාහ නොකෙළේය යන්; යත්, යම්කාරණයක්වේද; තස්‍යාඃ

පඤ්චදශඃ සර්ගඃ

1. කාමානසීනාපරිත්‍යාගඃ ස රන්නාකරමේඛලාම්
බුභුජේ පෘථිවීපාලඃ පෘථිවීමේව කෙවලාම්.

2. ලවණේන විලුප්තෙජ්‍යාඝාම්ස්රේණ තමහ්‍යයුඃ
මුනයෝ යමුනාභාජඃ ශරණ්‍යං ශරණාර්ථිනඃ.

3. අවෙක්ෂ්‍ය රාමං තෙ තස්මින් න ප්‍රජිහීර්ෂුඃ සඛතෙජසා
ත්‍රාණාභාවේ හි ශාපානාඃ කුර්වන්ති තපසෝ ව්‍යයම්.

එව, ඒ සීතාවගේම: ප්‍රතිකෘතිසඛඃ, සවර්ණීමය ප්‍රතිමාවම යහළු කොට ඇත්තේ; ක්‍රතූන්, යාගයන්; ආජහාර, කෙළේය යන; යත්, යම් කාරණයක්වේද: ශ්‍රවණවිෂයප්‍රාපිණ, කන්ට ගෝචර වශයෙන් පැමිණෙන්නාවූ; හතඊඃ, (සඟවූ) රාම රජතුමා පිළිබඳවූ; තෙනවඃ න්‍යාතෙතන, ඒ කථා ප්‍රවෘත්තිය කරණකොට ගෙන; සා, ඒ සීතාදේවිහොමෝ; දුඃඛාරං, වැළැක්විය නොහැක්කාවූ; පරිත්‍යාග දුඃඛං, තමා අත්හැරීමේ දුක; කථං අපි, ඉතා අමාරුවෙන්; විඡෙහෙ, ඉවසුවාය.

අශ්වමේධාදි යාගකිරීමේදී භාර්‍යාවක් උවමනා කෙරෙයි භාර්‍යාරහිතව යාග නොකටයුතුය යනු නියමවෙයිනි. "රාමරජ සීතාව අත්හැරි නමුත් අන් බිසවක්ද විවාහ නොකොට සීත, වගේ ප්‍රතිරූපයම භාර්‍යාවකයෙන් තබා යාගකර්ම කෙළේය" යනු ප්‍රතිකෘතිසඛඃ යන්නෙහි ඵලිතාර්ථයි.

තුදුස්වන සර්ගයයි.

---

1. කාමානසීතා පරිත්‍යාගඃ, කරනලද සීතා පරිත්‍යාගය ඇත්තාවූ; සඃ පාර්ථිවපාලඃ, ඒ රාමරජතෙම; රත්නාකරමේඛලාම්, සාගරය මේවුල්දම්කොට ඇත්තාවූ; කෙවලාම් පෘථිවීං එව, පෘථිවිය පමණක්; බුභුජේ, පරිභෝගකෙළේය (සීතාව හැර අන්‍ය කාන්තාවක් පරිග්‍රහය නොකළ බැව් මෙයින් දක්වයි.)

2. ලවණේන, ලවණනම්වූ; රාක්ෂ්‍රේණ, රාක්ෂසයා විසින්; විලුප්තෙජ්‍යාඃ, නසනලද යාගක්‍රියා ඇත්තාවූ; ශරණාර්ථිනඃ, පිහිට කැමැත්තාවූ, යමුනාභාජඃ, යමුනා ගංගා තීරයෙහි වසන්නාවූ, මුනයඃ, තාපස්වරු; ශරණ්‍යං, ශරණයට සුදුසුවූ (ආරක්ෂා කිරීමට සමර්ථවූ); තං, ඒ රාමරාජයා වෙතට; අභ්‍යයුඃ, එළිඹුණාහ.

3. තෙ ඒ මුනීහු; රාමං, රාමරජු; අවෙක්ෂ්‍ය, බලා; තස්මින් ලවණෙ, ඒ 'ලවණ' නම් රාක්ෂසයා කෙරෙහි; සඛතෙජසා, සඛකීය තේජසින්; නප්‍රජිහීර්ෂුඃ, (ශාපකිරීම්වශයෙන්)හිංසානොකළාහුය;

4. ප්‍රතිශුශ්‍රාව කාකුත්ස්ථස්තෙනෙහ්‍යා විඝනප්‍රතික්‍රියාම්.
ධර්මසංරක්ෂණාර්ථෙව ප්‍රවෘත්තිර්හූව් ශාර්ඞ්ගිණඃ.

5. තෙ රාමාය වධොපායමාවව්‍රුර්විබුධවිෂඃ
දුජ්ජයො ලවණඃ ශූලී විශූලඃ ප්‍රාප්‍යතාමිති.

6. ආදිදෙශාථ ශත්‍රුඝ්නං තෙෂාං ක්ෂෙමාය රාඝවඃ
කරිෂ්‍යතනිව නාමාස්‍ය සථාවිධ්‍යනිගෘහාත්.

ති, ඒ එසේමැයි; ත්‍රාණාභාවෙ, ආරක්ෂාවක් නැති කල්හි; ශාපා සත්‍රාඃ, ශාපයම ආයුධකොට ඇත්තෝ (තාපසයෝ); තපසඃ, තාපස්හුගේ; වැයර්ථ්‍ය, විනාශය; කුර්‍වන්ති, කෙරෙති.

ශාපකිරීමෙන් රැකිතපස හානිවේ. එහෙයින් ශාප නොකොට රාමරජුගේ පිහිට ප්‍රාර්ථනා කළහයිසේසි.

4. කාකුත්ස්ථඃ, රාමරජතෙම; තෙභ්‍යඃ, ඒ මුනිවරයන්ට; විඝන ප්‍රතික්‍රියාම්, උපද්‍රවයට ප්‍රතිකාම් (කෙරෙමැයි); ප්‍රතිශුශ්‍රාව; ඇස්විය (පොරොන්දුවිය); (ඒ එසේමැයි!) භූව්, ලෝකයෙහි; ශාර්ඞ්ගිණඃ, විෂ්ණුහුගේ; ප්‍රවෘත්තිඃ, පැවැත්ම (හෙවත් රාමාවතාරයෙන් පෙනි සිටීම); ධර්මසංරක්ෂණාර්ථා එව, ධර්මසංරක්ෂණයම ප්‍රයෝජනකොට ඇත්තිය.

5. තෙ, ඒ මුනීහු; රාමාය, රාම රජුට; විබුධවිෂඃ, (ලවණ නම්) අසුරයාගේ; වධොපායම්, විනාශයට උපාය; ආවව්‍රුඃ, කිහ; (කෙසේද) ලවණඃ, ලවණ නම් අසුරතෙම, ශූලී, ශූලායුධ ඇත්තේය; දුර්ජයඃ, ජයගත නොහැක්කේය; (වැළි එකෙක් ඇති) විශූලඃ, (යම්කලෙක) ශූල රහිතවූයේ (වේද), ප්‍රාප්‍යතාම් (එකල්හි) අභිගමනය කරනුලැබේවා.

ශූලායුධය නැතිව සිටින අවස්ථාවෙක්හි සුද පිණිස යනු මැනවැයි කියයි සේසි.

6. අථ, ඉක්බිත්හෙන්; රාඝවඃ, රාමතෙම, තෙෂාං, ඒ මුනිවරයන්ගේ; ක්ෂෙමාය, ක්ෂේමය (යහපත) පිණිස; ශත්‍රුඝ්නං, ශත්‍රුඝ්න කුමාරයාට; ආදිදෙශ, ආඥා කෙළේය; (කෙසේදයත්?) අස්‍ය, මේ ශත්‍රුඝ්න කුමාරයාගේ; නාම, නාමයතෙම; අරිනිග්‍රහාත්, සතුරන්ට නිග්‍රහකිරීම හේතුකොටගෙන; යථාර්ථං, අර්ථවත්වූවක්; කරිෂ්‍යන්ති ව, කරන්නාක් මෙනි.

ශත්‍රුඝ්නනාමය අර්ථවත් කරන්නාක්මෙන් ලවණයා හා සුද පිණිස ශත්‍රුඝ්න කුමාරයා යැවියයි සේසි.

7. යඃ කශ්චන රක්ෂණාං හි පරමෙෂඃ පරන්තපඃ
අපවාද ඉවොත්සර්ගීං ව්‍යාවර්තයිතුමීශ්වරඃ.

8. අග්‍රජේන ප්‍රයුක්තාශිෂන්තනො දශරථී රථී
යයෞ වනස්ථලීඃ පශ්‍යන් පුෂ්පිතාඃ සුරභීරශීඃ.

9. රාමාදෙශාදනුගතා සේනා තස්‍යාපිෂිඩයෙ
පශ්චාදධ්‍යයනාපීඩ්‍ය ධාතොරධිරිවාභවත්.

---

7. හි, යම්හෙයකින්; රක්ෂණාං, රක්ෂරජුන් අතුරෙන්; පරන්තපඃ, සතුරන් තවන්නාවූ (නසන්නාවූ); යඃ කශ්චන, යම්කිසිවෙක් වේද (හෙතෙම); එකඃ අපවාදඃ; (විශෙෂ ශාස්ත්‍රනම්වූ) එකම අපවාදසූත්‍රය, උත්සර්ගීං ඉව, සාමාන්‍ය සූත්‍රයක් මෙන්; පරං, ශත්‍රු සමූහයා; ව්‍යාවර්තයිතුං; වළක්වන්නට (නසන්ට); ඊශ්වරඃ, සමර්ථ වේ; (එහෙයින්ම ශත්‍රුක්ෂයයාට ආඥාකෙළේයයි සේඩ).

"සාමාන්‍ය විධිරුත්සර්ගී" – "විශෙෂවිධිරපවාදඃ" යනු කී හෙයින් සමාන්‍යයෙන් බොහෝ තන්හි පැතිර පවත්නා බල ඇති සූත්‍රය උත්සර්ගී නම් වේ. ඊට බාධාව පවත්නා විශෙෂ සූත්‍රය (සුළුප තන්හි පැතිරී පවත්නා බල ඇති සූත්‍රය) අපවාද නම්. බොහෝ ගණනක් උත්සර්ගී සූත්‍රයන්ගෙන් කරන කාර්‍ය සියල්ල එකම අපවාද සූත්‍රයෙකින් වැළැක්විය හැකිවේ.

8. තතඃ, ඉක්බිත්තෙන්, අග්‍රජෙන, වැඩිමහලුවූ රාමරජු, විසින්; ප්‍රයුක්තාශිඃ, කරනලද ආශීර්වාදඇත්තාවූ; රථී, රථාරූඪවූ; අභීඃ, නිර්භීතවූ, දශරථිඃ, දශරථ රාජ පුත්‍රවූ ශත්‍රුඝ්නතෙම; පුෂ්පිතාඃ, පිපියාවූ මල් ඇති; සුරභීඃ, සුවඳ ඇති; වනස්ථලීඃ, වනප්‍රදෙශයන්; පශ්‍යන්, බලමින්; යයෞ, ගියේය.

9. රාමාදෙශාත්, රාම රජුගේ නියමයෙන්; අනුගතා, අනුව ගියාවූ; සෙනා, සේනාතොමෝ; තස්‍ය, ඒ ශත්‍රුඝ්න කුමාරයාගේ; පශ්චාත්, පසුභාගයෙහි; අධ්‍යයනාපීඩ්‍ය, අධ්‍යයනාර්‍හවූ; ධාතොඃ, 'ඉඬ්' ධාතුහුගේ; පශ්චාත්, පසු භාගයෙහි; අධිඃ ඉව, "අධි" යන උපසර්ගය මෙන්; අපී සිබ්බයෙ, කාර්‍ය්‍ය සිබ්බිය පිණිස; අභවත්, වූවාය.

අධ්‍යායනාර්‍හවූ "ඉඬ්" ධාතුවට පූර්ව එම අර්‍ථයම පළකරවනු වස් "අධි" යන උපසර්ගය වන්නාසේම රාම රජුගේ ආඥා පරිදි ලවණයා හා යුද්ධ පිණිස යන ශත්‍රුඝ්න කුමරු පසු පස්සෙහි ගිය සේනාවෙන් අමුතු අර්‍ථයක් නොවීයයි සේසි.

10. ආදිෂ්ටවතෘභිර් මුනිභිඃ ස ගච්ඡංඝාපතාං වරඃ
විරරාජ රථප්‍රෂ්ඨෛඃ බාලඛිල්‍යෛරිවාංශුමාන්.

11. තස්‍ය මාගීවශාදෙකා බභූව වසතිර්නඃ
රථඝ්නොනඝ්නකණ්ඨමෘගෙ වාල්මීකිඝෙ නපොවනෙ.

12. තමෘෂිඃ පූජයාමාස කුමාරං කලාගත වාහනම්
තපඃ ප්‍රභාවයිඛාභිර් විශෙෂප්‍රතිපත්තිභිඃ.

13. තස්‍යා මෙවාස්‍ය යාම්‍යාමනන්වින්නි ප්‍රජාවති
සුතාවසූත සම්පන්නෙත්‍ය ඩොගදණ්ඩාවිව ක්ෂිතිඃ.

---

10. රථප්‍රෂ්ඨෛඃ, රථය ඉදිරියෙහි ගමන්කරන්නාවූ; මුනිභිඃ, තපස්වීන් විසින්; ආදිෂ්ට වතීමා, දක්වන ලද මාර්ග ඇතිව; ගච්ඡන්, යන්නාවූ; තපතාංවරඃ, බබළන්නවුන් අතුරෙන් ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ; සඃ, ඒ ශත්‍රුඝ්නතෙම; බාලඛිල්‍යෛඃ, එනම් මුනින් කරණ කොට ගෙන; අංශුමාන්ඉව; සූර්යයාමෙන්; විරරාජ, බැබළුණේය.

බාලඛිල්‍යනම් දේවර්ෂි කොටසෙකි. සූර්යයාතෙම ඔවුන් හා ගමන්කරයි යනු පුරාණෝක්තියයි. එයින් කිහ භාගවත පුරාණයෙහි:-[12-11]

බාලඛිල්‍යාඃ සහස්‍රාණි ෂෂ්ටිර්ඛ්‍රහ්මර්ෂයෝ'මලාඃ
ප්‍රරතොභිමුඛං යාන්ති සතුවන්ති සතුතිභිර්භූම්.

11. යතඃ, ගමන්කරන්නාවූ; තස්‍ය, ඒ ශත්‍රුඝ්නකුමාරයාගේ; මාගීවශාත්, මාර්ගයෙහි යාම් හේතුවෙන්; රථඝ්නොත්කණ්ඨ මෘගෙඃ- රථඝ්න, රථාදයෙන්; උත්කණ්ඨමෘගෙ, ඔසවනලද ග්‍රීවාඇති මුවන් ඇත්තාවූ, වාල්මීකියෙ, වාල්මීකි මුනිහුගේ; තපොවනෙ, තපස් වනයෙහි; එකාවයතිඃ, එක්රැයක්; බභූව, වී. එක්රැයක් විසීයයි සේයි.

12. කලාගතවාහනම්, වෙහෙසට පත් අශ්වයන් ඇති; තං කුමාරං; ඒ කුමාරයා; ඍෂිඃ; වාල්මීකි තෙම, තපඃප්‍රභාව සිද්ධාභිඃ, තාපෝමහිමයෙන් සිද්ධවූ (ඍද්ධියෙන් නිර්මිතවූ); විශෙෂ ප්‍රතිපත්තිභිඃ, විශෙෂ පිළිවෙත්වලින් (අමුතු ක්‍රමවලින්); පූජයා මාස, පිදී.

13. තස්‍යාං එව යාම්‍යාම්, ඒ රාත්‍රියෙහිම; අස්‍ය, මේශත්‍රුඝ්න කුමාරයාගේ; අන්තර්වත්නී, ගර්භිණීවූ; ප්‍රජාවති, (නෑනාවූ)

11. සහජානන්තරවණාද් භ්‍රාතුඃ සෞමිත්‍රිඃ සෞමනස්‍යවාන්
ප්‍රාඤ්ජලිර්මුනිමාමන්ත්‍රයප්‍රාතර්යුක්තරථෝ යයෞ.

15. ස ච ප්‍රාප මධුපඤ්ඣං කුම්භීනස්‍යාශ්ච කුක්ෂිජඃ
වනාන් සරමිවාදාය සත්වරාශිමුපස්ථිතඃ.

16. ධූම්‍ර ධූම්‍රෝ වසාගන්ධී ජ්වාලාබභ්‍රුශිරොරුහඃ
ක්‍රව්‍යාද්ගණපරිවාරශ්චිතාග්නිරිව ජඞ්ඝමඃ.

සීතාතොමෝ; ක්ෂිතිඃ, පෘථිවිතොමෝ; කොශදණ්ඩඤ්ච, කොශදණ්ඩ යුග්මයමෙන්; සම්පත්ත්‍යෞ, වාසනාවෙන් සම්පූර්ණවූ; සුහෞ, පුත්‍රයන් දෙදෙනකුන්; අසූත, වැදුවාය.

රජුගේ රාජ්‍යය විෂයෙහි කොශ සංඛ්‍යාත ධනාගාරයද, දණ්ඩ සංඛ්‍යාත සේනා බලයද සම්පූර්ණවීම ඉතා ප්‍රධානවේ. එමෙන් ප්‍රියවූ පුතුන් දෙදෙනකුන් වැදුවාය යීසේසි.

14. භ්‍රාතුඃ, සහෝදරයාගේ; සන්තානශ්‍රවණාත්, පුත්‍රොත්පත්තිය ඇසීම හේතුකොටගෙන; සෞමනස්‍යවාන්, සතුටුසිත් ඇති; සෞමිත්‍රිඃ, ශත්‍රුඝ්න කුමාරතෙම; ප්‍රාතඃ, උදෑසන; යුක්තරථඃ, යොදනලද රථය ඇත්තේ; ප්‍රාඤ්ජලිඃ, කරනලද ඇඳිලි ඇත්තේ; මුනිං, වාල්මීකි මුනිඳු; ආමන්ත්‍රය, අමතා (අව සරගෙන); යයෞ, ගියේය.

15. සඃ ච, ඒ ශත්‍රුඝ්න කුමාරතෙමේත්; මධුපඤ්ඣං, මථුරා නම් (ලවණාසුරයාගේ) පුරියට; ප්‍රාප, පැමිණියේය. කුම්භීනස්‍යාඃ, කුම්භීනසීනම් රාක්ෂසියගේ; කුක්ෂිජඃච, පුත්‍රතෙමේත්; වනාත්, අරණ්‍යයෙන්; සරං ඉව, සුංකමක්මෙන්; සත්වරාශිං, ප්‍රාණීන් රැසක්; ආදාය, රැගෙන; උපස්ථිතඃ, එළඹ සිටියේය. කුම්භීනසී නම් රාවණයාගේ සොහොයුරියකි.

16, (ඒ ලවණ තෙම) ධූම්‍රධූම්‍රඃ, දුම් මෙන් කාලවණ්වූ; වසා ගන්ධී, වුරුණුතෙල් ගඳ ඇති; ජ්වාලාබභ්‍රුශිරොරුහඃ, ගිනිදැල් මෙන් විහුවන්වූ ශිසකොස් ඇති; ක්‍රව්‍යාද්ගණපරිවාරඃ, රාක්ෂස සමූහයා පිරිවරකොට ඇති; ජඞ්ඝමඃ, ඇවිදින්නාවූ; චිතාග්නිඃ ඉව, චිතාගින්නක් මෙන් සිටියේය.

17. අපගුලං තමාසාද්‍ය ලවණං ලක්ෂ්මණානුජඃ
රුරෝධ සංමුඛීනෝ හි ජයෝ රන්ධ්‍රප්‍රහාරිණාම්.

18. නාතිපය්‍යාප්තමාලක්ෂ්‍ය මන්තුක්ෂේරද්‍ය භෝජනම්
දිෂ්ට්‍යා භවසි මේ බාන්ධා ගිනෙනෙවොපපාදිතඃ.

19. ඉති ශත්‍රුඝ්නං ශත්‍රුඝ්නඃ රාක්ෂසස්ත්‍රීකටාක්ෂයා
ප්‍රාංශුමුත්පාටයාමාස මූසකාස්තබ්ධමේව දෘඪම්.

20. සෞමිත්‍රේර්නිශිතෛර්බාණෛරනතරි තශාලීකානඃ
ගාත්‍රං සුෂපරජඃ ප්‍රාප න ගාඪ මෛර්ඝාතෛරිතඃ.

---

17. ලක්ෂ්මණානුජඃ, ලක්ෂ්මණකුමාරයාගේ බාල සහෝදර (ශත්‍රුඝ්න) හෙම; අපගුලං, ගුල (දාගුඩ) රහිතවූ; තං ලවණං, ඒ ලවණ නම් රකුසාවෙහට; ආසාද්‍ය, පැමිණ; රුරෝධ (ඔහු) වැළැක්වීය (වටලැවේය); හි, ඒ එසේමැයි; රන්ධ්‍රප්‍රහාරිණාම්, දුබල ස්ථානය දැන පහරදෙන්නවුන්ගේ; ජයඃ, පයගැන්වීම්; සංමුඛීනඃ, සම්මුඛ දර්ශන ඇත්තේමය (හෙවත් අහට පැමිණියේමයයි සේයි). ලවණයාහගේ අපගුලත්වය මෙහි රන්ධ්‍රයයි.

18. අද්‍ය, අදු; මත්තකුක්ෂේඃ, මාගේ කුක්ෂිය (බඩ) ට; භෝජනම්, (මෘගාදිවූ) ආහාර; න අතිපය්‍යාප්තම්, සම්පූර්ණ නැතැයි; ආලක්ෂ්‍ය, දැක; ශීතෙන ඉව, හයවූවාක් වැනිවූ; බාන්ධා, බ්‍රහ්මයා හිසින්; දිෂ්ට්‍යා, භාග්‍යයෙන්; මේ, මට; භවම්, නෝ; උපපාදිතඃ අසි, සම්පාදනය කරන ලද්දෙහිය.

19. ඉති, මෙසේ, ශත්‍රුඝ්නං; ශත්‍රුඝ්නකුමාරයාට, සන්තර්ජන තර්ජනයකොට; රාක්ෂසඃ, රාක්ෂසයෙම; හප්පිඝංසයා, ඒ ශත්‍රුඝ්න කුමාරයා නසනු කැමැත්තෙන්; ප්‍රාංශුම් දෑමම්, උස් ගසක්; මූසකාඃ තබම් ඉව, චම්මුහු පදුරක් මෙන්; (නිරයාස යෙන්) උත්පාටයාමාස, උදුරා ගත්තේය.

20. නෛර්ඝෘතෛරිතඃ, රාක්ෂසයා විසින් මෙහෙයනලද (ගසකලද); ගාඪ, වෘක්ෂයහෙම; සෞමිත්‍රේඃ, ශත්‍රුඝ්නකුමාරයා ගේ; නිශිතෛඃ, තියුණුවූ; බාණෛඃ, ශරයන් විසින්; අනතරා, මධ්‍යයෙහි (වෙහට පැමිණෙන්ට පෙර); ශතලීකානඃ, කැබලිකර නලද්දේ; ගාත්‍රං, (ශත්‍රුඝ්නයාගේ) ශරීරයට; නප්‍රාප, නොපැමිණියේය; සුෂපරජඃ, මල්පරාග පමණක්; ප්‍රාප, පැමිණියේය.

ශත්‍රුඝ්නයාගේ ශරීරයට ගස නොවැටුණත් ඒ ගසෙහි මල් වල පරාග වැටුණේ යයි සේයි.

21. විනාශාත් තස්‍ය වාක්ෂස්‍ය රක්ෂඃතෛෂෙම මහාපලම්
ප්‍රජිඝාංශ ඝානාගතස්‍ය මුෂ්ටිං පාථෝගිව සථිතම්.

22. ඒන්‍ද්‍රමස්ත්‍රමුපාදාය ශත්‍රුඤ්ඤෙන ස නාඩිතඃ
සිකතාඛ්‍යාදපි පරාං ප්‍රපෙදෙ පරමාණුතාම්.

23. තමුපාද්‍රවදුද්‍යම්‍ය දක්ෂිණං දෙර්නිශාවරඃ
එසතාල ඉවොත්පාතපවනප්‍රෙරිතො ගිරිඃ.

24. කාර්ෂ්ණ්‍යන පත්‍රිණා ශත්‍රුඃ ස ගිනතහෘදයඃ පතන්
ආනිනාය භුවඃ කම්පං ජහාරාශ්‍රමවාසිනාම්.

25. වයසාං පඞ්කතයඃ පෙතුර්හතස්‍යොපරි රක්ෂසඃ*
තත්ප්‍රතිවෘත්තිනො මූර්ධ්නි දිව්‍යාඃ කුසුමවෘෂ්ටයඃ.

---

21. රක්ෂඃ, (ලවණ) රාක්ෂසතෙමේ; තස්‍යවාක්ෂස්‍ය, ඒ වාක්ෂයාගේ; විනාශාත්, විනාශය හෙතුකොටගෙන; මහොපලම්, මහත්වූ පාෂාණයක්; පෘථක් සථිතං, වෙන් වශයෙන් සිටියාවූ; ඝානාගතස්‍ය, යමයාගේ; මුෂ්ටිම් ඉව, මිටක්මෙන්; තෛසෙම, ඒ ශත්‍රුඤ්ඤයාට; ප්‍රජිඝාය, දමාගැසූසේය.

22. සඃ, ඒ මහාගල; ශත්‍රුඤ්ඤෙන, ශත්‍රුඤ්ඤ කුමාරයා විසින්; ඒන්‍ද්‍රම් අස්ත්‍රම්, ඉන්ද්‍රාස්ත්‍රධය; ආදාය, රැගෙන; නාඩිතඃ, තළනලද්දේ; සිකතාඛ්‍යාත්අපි, වැලිවලටත් වඩා; පරාං, අධිකවූ; පරමාණුතාම්, අණුතර (ඉතා කුඩා) බවට; ප්‍රපෙදෙ, පැමිණියේය.

23. නිශාවරඃ, රාක්ෂසතෙම; දක්ෂිණං දෙඃ, දකුණු අත; උද්‍යම්‍ය, ඔසවා; එසතාලඃ, එක තල්රුක්ක් ඇති; උත්පාතපවන ප්‍රෙරිතඃ, කුණාටුව (විනාශකාරි මහාසුළඟ) කින් මේහෙයනලද: ගිරිඃඉව පර්වතයක්මෙන්; තම්, ඒශත්‍රුඤ්ඤ කුමාරයා වෙතට; උපාද්‍රවත්, දිව්වේය.

ශරීරය පර්වතයට ද හස්තය තල් ගසටද උපමාකරනලදි.

24. සඃ ශත්‍රුඃ, ඒ සතුරුතෙම; කාර්ෂ්ණ්‍යන, විෂ්ණුහු සමබඳිවූ; පත්‍රිණා, හීයෙන් (හෙවත් කෘෂ්ණ ලොහමය හීයෙන්); භින්නහෘදයඃ, බිඳිනලද ළය ඇතිව; පතන්, වැටෙන්නේ; භුවඃකම්පං, පෘථිවිකම්පාව; ආනිනාය, පැමිණවිය. [ශරීර භාරය හේතුකොට ගෙන පොළව කම්පාවියයි සේසි] ආශ්‍රමවාසිනාම්, අසපුවැසි තවුසන්ගේ; කම්පං, භය; ජහාර, හැරියේය. [ඔහු නැසූ හෙයින් කිසි භයෙක් අශ්‍රමවාසීන්ට නොවූයේය].

25. හතස්‍ය, මරනලද්දාවූ; රක්ෂසඃ, රාක්ෂසයාගේ; උපරි, මත්තෙහි; වයසාං පඞ්කතයඃ, පක්ෂි පඬිතිහු; පෙතුඃ, වැටුණාහ;

---

* විවිඝඃ.

26. ස හත්වා ලවණං වීරශත්‍රුඝ්නෙ මහෞජසඃ
භ්‍රාතුඃ සොදර්‍යමාත්මානම්ඉන්‍රජිම්බශොභිනඃ.

27. තස්‍ය සංස්තූයමානස්‍ය චරිතාශෙෂිභපස්විභිඃ
ශුශුභෙ වික්‍රමොදග්‍රං ව්‍රීඩයාවනතං ශිරඃ.

28. උපකූලං ස කාලින්‍ද්‍යාඃ පුරීං පෞරුෂභූෂණඃ
නිර්‍මමෙ නිර්‍මමොඃපෙක්‍ෂු මථුරාං මධුරාකෘතිඃ.

නත් ප්‍රතිවන්ද්වීනඃ, ඔහුට (රඝුසාට) විපක්‍ෂවූ ශත්‍රුඝ්නයාගේඃ මුඛීන්, මන්තෙහි; දිව්‍යඃ කුසුමවෘෂ්ටයඃ, දිවමල් වැසි; ඓතුඃ, එවූහුය.

යුඛයෙන් පැරද මළාවූ ලවණ රාක්‍ෂසයා මන්තෙහි කාමාදි පක්‍ෂීහු වැසූහ. දිනූ ශත්‍රුඝ්නයාගේ මන්තෙහි දිවමල් වැටුණා හයි සේසි.

26. සඃ වීරඃ, ඒ වීරවූ ශත්‍රුඝ්නතෙම; ලවණං, ලවණනම් රඝුසාඃ හත්වා, මරා; තදා, එකල්හි; ආත්මානම්, තමා; මහෞජසඃ, මහත් බල ඇත්තාවූ; ඉන්‍රජිත්වධශොභිනඃ, (රාවණ පුත්‍ර) ඉන්‍රජිත් මැරීමෙන් ශෝභමානවූ; භ්‍රාතුඃ, (සහෝදර) ලක්‍ෂ්මණයාගේ; සොදර්‍යම්, සහෝදර බව; මෙනෙ, සිති. (තමා ලක්‍ෂ්මණයා හා එක කුසයොත්හකුසොට සිතුයේයයි සේසි)

27. චරිතාශෛඃ, සඵලවූ (සිඳවූ) කටයුතු ඇත්තාවූ; තපස්විභිඃ, තපස්වීන් විසින්; ස්තූයමානස්‍ය, සතුතිකරනුලබන්නාවූ; තස්‍ය, ඒ ශත්‍රුඝ්න කුමාරයාගේ; වික්‍රමොදග්‍රං, වික්‍රමයෙන් ඔද වැඩිවූ, ව්‍රීඩයා අවනතං, ලජ්ජාවෙන් නැමුණාවූ; ශිරඃ, හිස; ශුශුභෙ, ශෝභමානවිය.

සතුතිකරන කල්හි උඩහු නොවැ ලජ්ජාවෙන් හිස නැමූ බව මෙහි ප්‍රකාශිතයි. වික්‍රමවතුන්ට ලජ්ජාවම ආභරණ හෙයිනි,

28. පෞරුෂභූෂණඃ (පුරුෂ) වික්‍රමය ආභරණකොට ඇත්තාවූ; අපෙක්‍ෂු, වසනු වීෂයෙහි; නිර්‍මමඃ, මමත්වය නැත්තාවූ හෙවත් ආසා නැත්තාවූ; මධුරාකෘතිඃ, සෞම්‍ය රූප ඇති; සඃ, ඒ ශත්‍රුඝ්න කුමාරතෙම; කාලින්‍ද්‍යාඃ, යමුනා නදියගේ; උපකූලං, ඉවුර සමීපයෙහි; මථුරාං පුරීං, මථුරානම් පුරියක්; නිර්‍මමෙ, නිර්මාණය කෙළේය.

කොබදු පුරයක්ද යත් :—

29 යා සෞරාජ්‍යප්‍රකාශාභිඃ පෞරවිභූතිභිඃ
සඛීභිඃ කෘතසඳ්වමානං කෘතවෙවොපනිමවශිනා.

30. තත්‍ර සෞධගතඃ පශ්‍යන් ශමුනාං චක්‍රවාකිනීම්
හෙමභක්තිමතීං භූමෙඃ ප්‍රවෙණීම්ව පිප්‍රියෙ.

31. සඛා දශරථස්‍යාපි ජනකස්‍ය ච මන්ත්‍රකෘත්
සඤ්ඣසකාරෙහසප්‍රීත්‍යා මෛථිලෙයෞ සඛාවිධි.

32. ස නෝ කුශලවොනමෘෂටගඡීකෙලදෝ තදුඛ්‍යයා
නඞ්ඃ කුශලවාවෙව චකාර කිල නාමභඃ.

---

29. යා, යම් පුරියක්; සෞරාජ්‍යප්‍රකාශාභිඃ, ධර්ම්මිෂ්ඨ රාජ්‍ය කරණයෙන් බබළන්නාවූ; පෞරවිභූතිභිඃ, පුරවැසියන්ගේ ඉසුරුසාරණකොටගෙන; සඛීභිඃ කෘතසඳ්වමානං කෘතවා, සඛී යෙන් වැඩිවූ ජනයා ගෙනැවිත්; උපනීවෙශිතඃ ඉව, වාසයකා රවන ලද්දක් මෙන්; බහෙෞ, බැබළුණිද එබදු පුරියකි.

30. තත්‍ර, ඒ මථුරාපුරියෙහි; සෞධගතඃ, ප්‍රාසාදයට ගියාවූ ඒ ශත්‍රුඝතෙම; චක්‍රවාකිනීම්; සක්වා ළිහිණින් ඇත් තාවූ; යමුනාං. කාලින්දී නදිය; හෙමභක්තිමතීං, සවණියෙන් සරනලද රවනා ඇත්තාවූ; භූමෙඃ, භූමිභඟ්ගේ; ප්‍රවෙණීම් ඉව, කේශකලාපය මෙන්; පශ්‍යන්, දකිමින්; පිප්‍රියෙ, සතුටුවිය.

භූමිය සාදියටද, යමුනානදිය කේශකලාපයටද, සක්වාළිණී රන්කම්වලටද උපමාවකි.

31, දශරථස්‍ය, දශරථරජහුගේද; ජනකස්‍ය ච, ජනකරජ හුගේද; සඛා, මිත්‍රවූ; මන්ත්‍රකෘත්, සෘෂි (වාල්මීකි) තෙමේ; උභයප්‍රීත්‍යා, දශරථ ජනක දෙදෙනා කෙරෙහි ස්නේහයෙන් (ආදරය නිසා), මෛථිලෙයෞ, (මිථිලාරජපුත්‍රිවූ) සීතාවගේ දරු වන් දෙදෙනාට; සඤ්ඣසකාර, උත්පත්ති මඞ්ගලාදිය කෙළේය.

32. සඃ කවිඃ, ඒ වාල්මීකි මුනිතෙමේ; කුශලවොනමෘෂටගඡී කෙලදෝ, කුශනාමයෙන් හා සෙමෙරවාලඩියෙන් පිරිමිදිනලද නහෝපදුව ඇති; හෙෞ, ඒ පුත්‍රයන් දෙදෙනාට; නාමභඃ, නම් වශයෙන්; තදුඛ්‍යයා, ඒ කුශ, ලව යන නාමයෙන්; කුශලවෙෂ එව චකාරකිල, කුශය, ලවය යන නම්ම කෙළේය.

33. සාඩ්ගසඤ්ච වෙදමධ්‍යාපය කිඤ්චිදුත්ක්‍රාන්තශෛශවෞ
සඛ්‍යානිං ගාපයාමාස කවිප්‍රථමපඩ්තිම්.

34. රාමස්‍ය මධුරං වෘත්තං ගායතෝනෞ මාතුරග්‍රතඃ
නවියොගව්‍යථාං කිඤ්චිත් ශිථිලීචක්‍රතුඃ සුතෞ.

35. ඉතරෙපි රඝෝර්ංශ්‍යාඃ ත්‍රයඃඝෙනුතාග්නිතෙජසඃ
තදෞඝාත් පතිවත්නීඃපුත්‍රත්නිඃවාසත් විසූතවඃ.

36. ශත්‍රුඝාතිනි ශත්‍රුඝනඃ සුබාහෞ ච බහුශ්‍රුතෙ
මථුරාවිදිශෙ සූඩෝර්නිදධෙ පූර්ජෝත්සුකඃ.

බිහිවීමෙහිදී ඇතිවූ ඔයලු වේදනාදි උපද්‍රව කුශතෘණයෙන් හා චාමරයෙන් පිරිමැද දුරුකළ හෙයින් ඒ කුමරුන්ට කුශ ලව යන නම් ම හැඹිය සි සේසි.

33. කිඤ්චිත්, මදක්; උත්ක්‍රාන්තශෛශවෞ, ඉක්මගිය බාලබැව් ඇත්තාවූ ඒ කුමාරයන් දෙදෙනාට; සාඩ්ගසඤ්ච වෙදම්, අඩග සහිතවූ වේදයද; අධ්‍යාප්‍ය, උගන්වා; කවිප්‍රථමපඩ්තිම්, කවිවරයන්ගේ ප්‍රථම මාර්ගයවූ (ප්‍රථම කාව්‍යයවූ); සඛ්‍යානිං, සඛ්‍යය කාව්‍යය හෙවත් රාමායණය; ගාපයාමාස, ගායනා කරවිය.

34. සුතෞ ඒ පුත්‍රයෝ දෙදෙන; රාමස්‍ය, (පියවූ) රාමරජු ගේ; වෘත්තං, චරිතය; මාතුඃ, මවගේ; අග්‍රතඃ, ඉදිරියෙන්; මධුරං, ඕගිරිකොට; ගායතෝනෞ, ගායනාකරන්නාහු; තත්වියොග ව්‍යථාං, ඒ රාමරජුගේ වෙරහයෙන් ඇතගත් පීඩාව; කිඤ්චිත්, මඳක්; ශිථිලීචක්‍රතුඃ, ලිහිල් කළාහුය.

35. රඝෝර්ංශ්‍යාඃ, රඝුරාජවංශයෙහිවූ: ත්‍රෙතාග්නිතෙජසඃ, උතුම් ගිනි තුන වැනි තේජස්ඇත්තාවූ; ඉතරෙ, (රාමරජු හැර) අන්‍යවූ; ත්‍රයඃඅපි, භරතාදි තුන්දෙනාද; තත් යොගාත් ඒ භරතාදීන් හා සම්බන්ධයෙන්; පතීවත්නීඃ, සවාමිපුරුෂයන් අති; පත්නීඃ, භාර්‍යාවන්ව; විසූතවඃ, පුත්‍රයන් දෙදෙනා බැගින් ඇත්තෝ; ආසන්, වූහ. [රාම භාර්‍යාවූ සීතාතොමෝ පුත්‍රයන් දෙදෙනකුන් ප්‍රසූතකළාය. එමෙන්ම භරතාදීන්ගේ භාර්‍යාවෝද දරුවන් දෙදෙනා බැගින් ප්‍රසූත කොළෝ යනු දක්වනලදි. දක්ෂිණාග්නි, ගාර්හපත්‍යාග්නි, ආහවනීයාග්නි, යනු ත්‍රෙතාග්නි නම්.

36. පූර්ජෝත්සුකඃ, ජ්‍යෙෂ්ඨයාට ප්‍රියවූ; ශත්‍රුඝ්නඃ, ශත්‍රුඝ්නයනමැති; බහුශ්‍රුතෙ, බහු ශ්‍රුතවූ; ශත්‍රුඝාතිනි; ශත්‍රුඝාතින්

37. භූයස්තපොව්‍යයෝ මාභූදාල්මීකෙරිති සොත්‍යගාත්
මෛථිලීනන්‍දයොර්ගීතනිඃසපත්නමෘගමාශ්‍රමම්.

38. වඝූ විවේශ චායෝධ්‍යාං රථ්‍යාසංස්කාරශොභිනීම්
ලවණස්‍ය වධාත් පෞරෛරීක්ෂිතෝ'න්‍යාගතගෞරවම්.

39. ස දදර්ශ සභාමධ්‍යෙ සභාසද්භිරුපස්ථිතම්.
රාමං සීතාපරිත්‍යාගාදසාමාන්‍යපතිං භුවඃ.

නම්වූද; සුබාහවෙ ච, සුබාහු නම්වූද; පුත්‍රෝඃ, පුත්‍රයන් දෙන්නාට; මථුරාවිදිශෙ, මථුරා,විදිශායන නගර දෙක; නිදධෙ, පැවරුවේය.

ශත්‍රුඝ්නයාගේ පුත්‍රවූ ශත්‍රුඝාතින්, සුබාහු යන දෙදෙනාට මධුරා, විදිශා යන දෙරට දුන්නේය යි සේසි.

37. සඃ, ඒ ශත්‍රුඝ්නතෙමේ; මෛථිලීනන්‍දයොර්ගීතනිඃසපත්නමෘගම්:- මෛථිලීනන්‍දය, කුශ-ලව යන සීතාගේ පුත්‍රයන් දෙන්නා විසින්; උද්ගීත, ගායනානන්‍දනලදින් [එම ගීතියට ප්‍රිය භාවය හේතුකොටගෙන] නිඃස්පන්දමෘගම්, නිශ්චල මෘගයන් ඇත්තාවූ; වාල්මීකෙඃ, වාල්මීකිමුනිහුගේ; ආශ්‍රමම්, අසපුව; භූයඃ, නැවතත්; තපොව්‍යයඃ, (සංවිධානයකරණය පිණිස) තපසට හානියෙක්; මාභූත්ඉති, නොවේවාසි; අත්‍යගාත්, ඉක්මවා ගියේය. (අසපුවට නොගියේය යි සේසි).

තපෝ බලයෙන් යම් යම් දේ සම්පාදනයකිරීම (මැවීම) තපස වියදම්වීමට කාරණයෙකි. එහෙයින් අසපුවට නොගියේය.

38. වඝූ, සන්හුන් ඉදුරන් ඇති කුමාරතෙම; ලවණස්‍ය, ලවණ නම් රාක්ෂසයාගේ; වධාත්, නැසීම හේතුකොටගෙන; පෞරෛඃ, පුරවාසීන් විසින්; අත්‍යන්ත ගෞරවම්, අතිශය ගෞරව ඇතිව; ඊක්ෂිතඃ, බලනලද්දේම; රථ්‍යාසංස්කාරශොභිනීම්, තොරන් ආදියෙන් හොබවනලදමාගී ඇති; අයොධ්‍යාං, අයෝධ්‍යා පුරියට; විවෙශ, ප්‍රවේශව වී.

39. සඃ, ඒ ශත්‍රුඝ්නතෙම; සභාමධ්‍යෙ, සභාව මැද; සභාසද්භිඃ, සභිකයන් විසින්; උපස්ථිතම්, සෙව්නාලද්දාවූ, සීත, පරිත්‍යාගාත්, සීතාව අත්හැරීමෙන්; භුවඃ, පෘථිවියගේ; අසාමාන්‍යපතිං, අසාධාරණ (එකම) සවාමිවූ; රාමං, රාමරජු; දදර්ශ දුටුවේය.

40. තමභ්‍යතනඤ්ත් ප්‍රණතං ලවණානන්තරමග්‍රජඃ
කාලතෙමීවධාත් ප්‍රීතඝතුරාඝාඛිව ශාර්ඬගිණම්.

41. ස පෘෂ්ටඃ සචිතෝ වාතීමාඛ්‍යද්‍රාඥෙ න ඝතනතීම්
ප්‍රත්‍යපීසිඤ්‍යතනඃ කාලෙ ඝතවෙරඥ්‍යස්‍ය ශාඝනාත්.

42. අථ ජානපදෙ විප්‍රඃ ශිශුමප්‍රාපතයෞවනම්
අවතාර්‍යාඬකශය්‍යාඝථං මාරි චක්‍රඤ භූපතෙඃ.

---

40. අග්‍රජඃ, (වැඩිමහල් සොහොවුරු) රාමතෙම; ලවණානන්තරං, ලවණනම් රකුසාමැරුවාවූද; ප්‍රණතා. අභිවාදනයකළාවූද; තං, ඒ ශත්‍රුඝ්න කුමාරයා: කාලතෙමීවධාත්, කාලනේමි නම් රාක්ෂසයා මැරීමෙන්, ප්‍රීතඃ, ප්‍රීතිමත්වූ; තුරාඝාට්, ශක්‍රතෙම; ශාර්ඬගිණම්ඉව, විෂ්ණු මෙන්;අභ්‍යනඤ්ත්, අභිනඤ්දය සොළේය' (සතුටින් පිළිගත්තේය)

කාලනේමි නම් රාක්ෂසයා නැසූ විෂ්ණු ශක්‍රයා විසින් සතුටින් පිළිගත්තාක් මෙන් ලවණයා නැසූ ශත්‍රුඝ්නතෙම රාමයා විසින් පිළිගන්නාලදැයි සේයි.

41. සඃ, ඒ ශත්‍රුඝ්න කුමාරතෙම; පෘෂ්ටඃ, විචාරණලද්දේ; වාත්තම්, ප්‍රවෘත්තිය; සචිතඃ, සචිප්‍රකාරයෙන්; රාඥෙ, රජහට; ආඛ්‍යත්, කියේය. කාලෙ, සුදුසුකාලයෙහි; ප්‍රත්‍යපීසිඤ්‍යතනඃ, (කුමරුන්) දෙන්නාවූ; ආද්‍යස්‍ය කවෙඃ, ආදිකවිවූ වාල්මීකි මුනිහුගේ; ශාසනාත්, අනුශාසනා හෙයින්; සන්තතිම්, (කුශ, ලව දෙදෙනාගේ) උත්පත්තිය; න ආඛ්‍යත්, නොකියේය.

"කුශ ලව කුමරුන් දෙන්නා උපන් බව රාමයාට නොකියව" යනු වාල්මීකිමුනිහුගේ අනුශාසනාව හෙයින් එය නොකීයේය යි සේයි.

42. අථ, පසු කාලෙඃ; ජානපදඃ විප්‍රඃ, කිසියම් දනව්වැසි බමුණෙක්; අප්‍රාප්තයෞවනං, නොපැමිණියොවුන්බව ඇත්තාවූ; අඬකශය්‍යාඝථං, ඇකය නමැති ඇඳෙහි ශයනයකරන්නාවූ; ශිශුම්, (මළ) ළදරුවකු; භූපතෙඃ, රජුගේ; චාරි, දෙරටුවෙහි; අවතාර්‍යා, බහා තබා; චක්‍රඤ, හැඬුවේය.

එක් බමුණෙක් මැරුණු කුඩාදරුවකු රාජචාරයෙහි තබා හැඬුවේය යනු භාවයි.

43. ශොචනීයාසි! වසුධෙ, යා ත්වං දශරථාව්‍යූනා
රාමහස්තමනුප්‍රාප්‍ය භ්‍රෂ්ටාත් භ්‍රෂ්ටතරං ගතා.

44. ශ්‍රුත්වා තස්‍ය ශුචෝ හෙතුං ශොපනා ජිහ්‍රාය රාඝවඃ
තස්‍යාකාලහතෝ මෘත්‍යුර්ඉක්ෂ්වාකූපදමසූසුධත්.

45. ස මුන්නතිං ක්ෂමයෙති ච්‍යුතමාශ්‍රවාස්‍ය දූෂිතම්
යානං සසුමාර ත්‍රෛවෙරං වෛවස්වතජිගීෂයා.

සෝස්ද යත්:—

43. වසුධෙ, එම්බා පෘථිවිය; දශරථාත් ව්‍යූහං, දශරථරජු ගෙන් ගිලිහුණාවූ; යා ත්වං, යම් බඳුවූ නුඹ; රාමහස්තං, රාමයා ගේ අතට; අනුප්‍රාප්‍ය, පැමිණ; භ්‍රෂ්ටාත් භ්‍රෂ්ටතරං, අතිශය දුකට; ගතා. පැමිණියා; ශොචනීයාසි!, ශෝක කළ යුතුනීය. කියාසි. (මෙසේ කියමින් හැඬියසි සේසි)

44. ශොපනා, පෘථිවීපාලනවූ; රාඝවඃ, රාමරජතෙමේ; තස්‍ය, ඒ බ්‍රාහ්මණයාගේ; ශුචඃ හෙතුං, ශෝකයට කාරණය (පුත්‍රයාගේ මරණය); ශ්‍රුත්වා, අසා; ජිහ්‍රාය, ලජ්ජාවිය. [කුමක් හෙයින් ද යත්] හි, යම්හෙයකින්; අකාලනවඃ, නොකල්හි ඇතිවූ; මෘත්‍යුඃ, මරණයෙක්; ඉක්ෂ්වාකූපදං, ඉක්ෂ්වාකු වංශයෙහිවූවන්ගේ පදය-ස්වෙත් රාජ්‍යය; න අසූසුධත්, ස්ථිරනොකෙළේද එහෙයිනි. [වෘද්ධයන් ජීවත්ව සිටියදී යෞවනයෝ නොමැරෙනියි සේසි.]

45. සඃ, ඒ රාමරජතෙම; දූෂිතම්, දුකින් පීඩිතවූ; ච්‍යුතං බ්‍රාහ්මණයා; මුන්නතීං, ඇසිල්ලක්; ක්ෂමයති ඉති, ඉවසවයි; ආශ්‍රවාස්‍ය, අස්වසා (සනසා); ත්‍රෛවස්වතජිගීෂයා, යමියා ජයගනුකැමැත්තෙන්; ත්‍රෛවෙරං යානං, කුවේරයාගේ පුෂ්පක රථය; සසුමාර, සිහිකෙළේය.

මාරයා නොකටයුතු දෑ කරන හෙයින් ඔහු හා සුදයව යන ලිණිස කුවේරයාගේ පුෂ්පකනම් රථය සිහිකෙළේසයි සේසි.

46. ආත්තශස්ත්‍රස්ත්වේතදධ්‍යාස්‍ය ප්‍රසීදතඃ ස රඝූද්වහඃ
උවාචාර පුරස්තස්‍ය ගූඪරූපා සරස්වතී.

47. රාජන්, ප්‍රජාසු තේ කශ්චිදපචාරඃ ප්‍රවර්තතේ
තමන්විෂ්‍ය ප්‍රශමයේච්චිතාසි තතඃ කාන්තී.

48. ඉත්‍යාපතවචනාද්‍රාමෝ විතෙෂ්‍යන් වර්ණවික්‍රියාම්
දිශඃ පපාත පත්‍රේණ වේගනිඝ්නාම්පතේතුනා.

---

46. සඃ රඝූද්වහඃ, ඒ රාමරජතෙම; ආත්තශස්ත්‍රඃ, ගන්නා ලද ආයුධ ඇත්තේ; තත් අධ්‍යාස්‍ය, ඒ පුෂ්පකාරථයට නැඟී; ප්‍රසීදතඃ, පිටත්වූයේය; තස්‍ය පුරඃ, ඔහුගේ ඉදිරියෙහි; ගූඪරූපා, සැඟවුණු රූප ඇත්තාවූ; (නොහොත් ශරීර නැත්තාවූ) සරස්වතී, වචනයක්; උවාචාර, නැංගේය.

රාමරජු ඉදිරියෙහි අරූපිවූවකුගේ වචනයක් ඇතිවිය යනු භාවයි–කෙබඳු වචනයක්ද :–

47. රාජන්, පිත්වත් මහරජ; හෙ, ඔබගේ; ප්‍රජාසු, ප්‍රජාවන් අතුරෙහි; කශ්චිත් අපචාරඃ, කිසියම් අයොගය හැසිරීමෙක්; (වර්ණධර්මයන්ට විරුඬ හැසිරීමෙක්); ප්‍රවර්තතෙ, පවතී; තම්, ඒ අපචාරය: අන්විෂ්‍ය, සොයා; ප්‍රශමයෙඃ, සංසිඳුවව; තතඃ, ඉන් පසු; කාන්තී භවිතාසි, අභිමානාර්හයිඩි ඇත්තෙක් වන්නෙහිය; යනු ඒ වචනයයි.

48. ඉති, මේඵකතප්‍රකාරවූ; ආත්තවචනාත්, ආප්තොපදෙශය හේතුකොටගෙන; රාමඃ, රාමරජතෙම; වර්ණවික්‍රියාම්, වර්ණ දූරුවාරය; විතෙෂ්‍යන්, දුරුකරන්නෙමැයි; වෙගනිඝ්නාම්පතෙතුනා, වේගය හේතුකොටගෙන ඝණ්ඨාතොවන ධ්වජ ඇත්තාවූ; පත්‍රේණ, වාහනයෙන් හෙවත් පුෂ්පකාරථයෙන්; දිශඃ, දිශාවන්හි; පපාත, ගියේය (ධාවනය කෙළේය).

රථයෙහි බැඳි ධ්වජය සෙලවීමටවත් අවකාශ නැති තරම් වේගයෙන් රථයෙන් ඒ ඒ දිගට දිව්වේ යයි සේයි.

වර්ණ විරුඬාචාරය නම් - බ්‍රාහ්මණ, ක්ෂත්‍රිය, වෛශ්‍ය, ශූද්‍ර යන චතුර්වර්ණයන් ඔවුනොවුන් අයත් ක්‍රියානොකොට නොකටයුතු දෑ කිරීමයි.

49. අථ ධුම්රහිතාම්රාක්ෂං වෘක්ෂශාඛාවලම්බිනම්
දදර්ශ සංවිදේක්ෂ්වාකුපස්යනතමඩොමුඛම්.

50. පාණ්ඩ්‍යනාමාභවයා රාඥ්‍ය ස කිලාවෂට ධුම්පඃ
ආත්මානං ශම්බුකං නාම ශූද්‍රං සුරපදූෂිනම්.

51. තපස්‍යනධිකාරිඛාන් ප්‍රජානාං නමඝාවහම්
ශික්ෂිවේෂ්‍යං පරිවේදූ නියනනා ගඝන්‍රමාදදේ.

52. ස තමක්නුං හිමඛලිෂට-කිඤ්ජල්කමිව පඞ්කජම්
ජ්‍යොතිෂඛණාහතශ්මශ්‍රූ ඛණ්ඩනාලාදපානයත්.

53. ඛානදණ්ඩඃ සඛයං රාඥ්‍ය ලෙහෙ ශූද්‍රඃ සනාං ගතිම්
තපසා දුශ්චරේණාපි න ඝමාගිවිලඞ්ඝිනා.

---

49. අථ. ඉක්බිත්තෙන් (එසේ යනවිට); එෂ්වාකෘ, රාම රජතෙම; ධුම්රහිතාම්රාක්ෂං, (බොහු ලබන) ධූමයෙන් අතිශයින් තඹවන් ඇස් ඇත්තාවූ; අඩොමුඛං, යටිකුරුමුඛ ඇතිව; වෘක්ෂශාඛාවලම්බිනම්, ගහක අත්තක එල්බ; තපස්‍යනනාං, තපස්කරන්නාවූ; සංවිත්, කිසියම් පුරුෂයකු; දදර්ශ, දුටුයේය.

50. රාඥ්‍ය, රාමරජහු විසින්; පාණ්ඩ්‍යනාමාභවයා, නම්ගොත් විචාරනලද්දාවූ; ධූම්පඃ, ධූමපානයකරන්නාවූ; සඃ, ඒ පුරුෂතෙම; ආතමානං, තමා; සුරපදූෂිනම්, දේවතය බලාපෙරොත්තු වන්නාවූ; ශම්බුකංනාම, ශම්බුක නම්වූ; ශූද්‍රං, ශූද්‍රයෙකැයි; ආවෂට, කියේය.

51. තපසි, තපඃකර්මයෙහි (තපස් රැකීමෙහි); අනධිකාරින්වාත්, අධිකාර රහිත බැවින් හෙවත් අසිතියක් නැති බැවින්; ප්‍රජානාං, සත්වයන්ට; අඝාවහම්, දුක් එළවන්නාවූ; තම්, ඒශූද්‍රයා; ශීඝ්‍රවේෂ්‍යං, හිසකැපිය යුත්තෙකැයි; පරිවේදූ, පිරිසිඳ දැන; නියනනා, (ප්‍රජාපාලකවූ) රාමරජතෙම; ශස්ත්‍රං, කඩුව; ආදදේ, ගත්තේය.

52. සඃ, ඒ රාමතෙම; ජ්‍යොතිෂඛණාහතශ්මශ්‍රූ, ගිනිපුපුරු වලින් දවනලද රැවුල් ඇත්තාවූ; තද්වක්ත්‍රං, ඔහුගේ හිස; හිම ඛලිෂාකිඤ්ජල්කාං:- හිමකලිෂට, පින්නෙන් කිලුටුවූ; කිඤ්ජල්කං, කෙසුරු (රේණු) ඇති; පඞ්කජම් ඉව, පද්මයක්මෙන්; ඛණ්ඩනාලාත්, බොටුව තමැතිදණ්ඩෙන් වෙන්කොට; අපානයත්, කපාහෙළීය.

53. ශූද්‍රඃ, ශම්බුක නම් ශූද්‍රතෙම; රාඥ්‍ය. රජහු විසින්; සඛයං, කෘතදණ්ඩඃ, තමා විසින්ම කරනලද දඬුවම් ඇත්තේ; සතාං,

54. රඝුනාථොঽපගස්තෞන මාගීසඳර්ශිනාතමනා
මහෞජසා සංයුයුජේ ශරත්කාලඉවෙන්දුනා.

55. කුම්භයොනිරලඞ්කාරං තස්මෛදිව්‍යපරිග්‍රහම්
දදෞ දත්තං සමුද්‍රේණ පිතෘනෘවාතමනිෂ්ක්‍රයම්

සත්පුරුෂයන්ගේ; ගතිම්, සවභාවය (සුගිය); ලෙහෙ, ලැබී; දුගවරෙණ අපි, දුකසේ කටයුතුවූද; සඞ්මාගීවිලඞ්ඝිතා, සුකිය ධර්මයට විරුද්ධවූ; තපසා, තපසින්; න, (සුගතිය) නොලද්දේය.

රජු විසින්ම කළ දඬුවම් ලද්දාවූ ශූද්‍රතෙම සුගතියට පැමිණි යේය. තපස් රැකීම දුකසේ කළයුත්තක් වුවත් එය ශූද්‍ර ජාතියට අයිති නැති-ශූද්‍ර ධර්මයට විරුද්ධවූ ක්‍රියාවක් නෙයින් තපස් රැකි මෙන් සුගතියට නොගියේය යනු භාවයි. රජුන්අතින් දඬුවම් ලැබීම සුගියට යාමට හේතුවකි. එසින් කිහ-මනු නිතියෙහි :-

රාජභිඃකෘතදණ්ඩාසතු කෘත්ස්නා පාපානි මානවාඃ
නිර්මලාඃ සුගීමායාන්ති සන්තඃ සුකෘතිනෝ යථා"සී.

54. රඝුනාථොඃපි, රාමරජතෙමේද; මාගීසඳර්ශිතාත්මතා, මාගීයෙහි තමා දැක්වූ (හෙවත් ඉදිරියට පැමිණි); මහෞජසා, මහත් තේජස්ඇත්තාවූ; අගස්තෝන, අගස්ති ඉනිහු හා; ඉන්දුනා, චන්ද්‍රයා සමග; ශරත්කාලඃ ඉව, ශරත් කාලය (එක්වූවාක්) මෙන්; සංයුයුජේ, එක්වූයේය.

මාගීයේදී රාමතෙම තමාගේ ඉදිරියට පැමිණි අගස්තිමුනි වරයා සමඟ එක්වූයේය යනු භාවයි.

55. කුම්භයොනිඃ, අගස්තිමුනිතෙමේ; පිතෘන සමුද්‍රේණ, (තමා විසින්) පානයකාරනලද මුහුද විසින්; ආත්මනිෂ්ක්‍රයම් ඉව, තමාම්දීම් පිණිස දෙන ඇපයක් මෙන්; දත්තං. දෙනලද; දිව්‍ය පරිග්‍රහම්, දෙවියන් විසින් දැරියයුතුවූ; අලඞ්කාරං, ආභරණයක්; තෘතෙම, ඒ රාමරජහට; දදෞ, දුන්නේය.

අගස්තිහු විසින් මුහුද පිනවල්ගි මුහුදෙන් ඔහුට ආභරණයක් ලැබුණේය. (එය අගස්තිගෙන් මිදෙනු පිණිස දුන් ඇපයක්මෙ නැසි මෙහි උත්ප්‍රෙක්ෂිතයි.) ඒ ආභරණය රාමයාට දුන්නේ යයි සේසි. 16 වැනි සර්ගයේ 72-73 ශ්ලෝකයන්ගි ප්‍රකාශවනා :-කුශ රජු අකින් සරභූනදියෙහි වැටුණු ආභරණය මෙය වේ. මෙය වලයාභරණයක් බව එහි පෙනේ.

56. තං දධතෛමවිලිඛණ්ඩනිර්ව්‍යාපාරේණ බාහුනා
පඤ්චාන්නිවවෘතෙ රාමඃ ප්‍රාක් පරාසුර්විජාතමජඃ.

57. තස්‍ය පූර්වෝදිතාං නිඤ්ජං විජඃ පුත්‍රසමාගතඃ
සතුන්‍යා නිවතීයාමාස ත්‍රාතුරේවඤ්චකාදපි.

58. තමධ්වරාය මුකුතාඞ්ගං රක්ෂඃකඨිනරෙශ්වරාඃ
මෙඝාඃ සස්‍යමිවාමෙඝාගිරභ්‍යවර්ෂන්නුපායතෙඃ.

59. දිග්භ්‍යානිමන්ත්‍රිතාශෙෂනමහිජග්මුර්මහර්ෂයඃ
න හ්‍යෞමාන්‍යෙව ධිෂ්ණ්‍යානි හිත්වා ජ්‍යොතීංෂ්‍යාන්‍යපි.

---

56. වෛදේහිලිඛාණ්ඩනිර්ව්‍යාපාරේණ, සීතාවගේ බොටුවෙහි ව්‍යාපාර රහිතවූ (හෙවත් වැලඳගැනීම් රහිතවූ); බාහුනා, අතින්; තං, ඒ අලඞ්කාරය; දධත්, උසුලන්නාවූ; රාමඃ, රාමරජතෙම; පඤ්චාත් නිවවෘතෙ, පෙරළා ආයේය. පරාසුඃ, (පණගිය) මළාවූ; ජිජාතමජඃ, බ්‍රාහ්මණ පුත්‍රතෙම; ප්‍රාක්, රාමරජහට පළමුව; නිවවෘතෙ, පෙරළා ආයේය; (ජීවිතයට පැමිණියේ) යයි සේසි.

57. පුත්‍රසමාගතඃ, පුත්‍රයා හා එක්වූ; ජිජඃ, බ්‍රාහ්මණතෙම; වෛවස්වතාත්අපි, මාරයාහෙරෙන්ද; ත්‍රාතුඃ, රක්ෂාකරන්නාවූ; තස්‍ය, ඒ රාමරජහට; පූර්වෝදිතාං නිඤ්ජං, පළමුකොට කරනලද නිඤ්ජව; සතුන්‍යා, සතුනියෙන්; නිවතීයාමාස, නැවැත්විය.

(පළමුකොට රාමරජුට නිඤ්ජකළමුත් තම පුත්‍රයාට ජීවිතය දුන් හෙයින් නැවත සතුනිකෙළේ යයි සේසි.)

58. අධ්වරාය, අශ්වමේධයාගය පිණිස; මුකුතාඞ්ගං, මුදුන ලද අශ්වයා ඇත්තාවූ; තං, ඒ රාමරජහට; රක්ෂඃකඨිනරෙශ්වරාඃ, විභීෂණ සුග්‍රීවාදි රජහු; මෙඝාඃ, මෙඝයෝ; අම්භොභිඃ, ජලයෙන්; සස්‍යම්ඉව, ශස්‍යයට (වගින්නාක්) මෙන්; උපායතෙඃ, පඬුරුවලින්; අභ්‍යවර්ෂන්, අභිවර්ෂණයකළෝය (හෙවත් පිරිණැමුවාහුය).

59. නිමන්ත්‍රිතාඃ, (රජු විසින්) කැඳවනලද්දාවූ; මහර්ෂයඃ, මහාමුනීහු; හ්‍යෞමානිඑව, භූමියෙහිවූම; ධිෂ්ණ්‍යානි, ස්ථානයන් පමණක්; න, නොව; ජ්‍යොතීංෂ්‍යාන්‍යපි, නක්ෂත්‍රාදිවූද; ධිෂ්ණ්‍යානි, ස්ථානයන්; හිත්වා, හැර; දිග්භ්‍යඃ, ඒ ඒ දිශාභාගයෙන්, එනම්, මේ රාමරජු වෙතට; අභිජග්මුඃ, එළඹුණේය.

රාමයා විසින් ආරාධිතවූ මහර්ෂීහු පොළොවෙහි ගෙවල පමණක් නොව අහසෙහිවූ නාරකාරූප වාසභවනයන්ද හැර නොයෙක් දිශාභාගයෙන් රජු වෙතට පැමිණියහයි සේසි.

60. උපශල්‍යනිවිෂ්ටෝසෞශවතුර්මාරමුඛී බභෞ
අයෝධ්‍යා සෘෂ්ටලෝකෙව සද්‍යඃ පෛතාමහී තනුඃ

61. ශ්ලාඝ්‍යස්‍යත්‍යාගොঽපි වෛදෙහ්‍යාඃ පත්‍යුඃ ප්‍රාග්වංශවාසිනඃ
අනන්‍යජානෙඃ සෛවාසීත් යඥමාඝ්‍රාය හිරණ්මයී.

62. විධෙර්ධිකඃසම්භාරසාධනඃ ප්‍රවවෘතෙ මඛඃ
ආසන් සන්ත ක්‍රියාවිඝනා රක්ෂසා එව රක්ෂිණඃ.

63. අථ ප්‍රාවෙනයොපඥං රාමායණමිතස්තතඃ
මෛථිලෙයෞ කුශලවෞ ජගතුර්ගුරුවොදිතෞ

---

60. චතුර්වාරමුඛී, දෙරටු සතර නමැති මුඛ ඇත්තාවූ; අයොධ්‍යා, අයෝධ්‍යා පුරීතොමෝ; උපශල්‍යනිවිෂ්ටෝඃ, ශ්‍රාමාන්ත යන්හි (සමීප ගම්වල) උපවෙශනය කළාවූ; තෙඃ, ඒ මහර්ෂීන් කරණකොටගෙන; සද්‍යඃ, එකෙණෙහි; සෘෂ්ටලෝකා, මවනලද ලෝකය ඇති; පෛතාමහී තනුඃ ඉව, බ්‍රහ්මයාගේ ශරීරය මෙන්; බභෞ, භ්‍රාජිතවී.

බ්‍රහ්මයාටද මුඛ සතරක් ඇත්තාහ. බ්‍රහ්මයා සමීපයෙහිද සෘෂිහු සිටිත්. එහෙයින් අයොධ්‍යාපුරිය බ්‍රහ්මමූර්තියකැයි රූපිතයි.

61. වෛදෙහ්‍යාඃ, විදෙහරාජපුත්‍රිය (සීතාව) ගේ; ත්‍යාගඃ අපි, පරිත්‍යාගයද; ශ්ලාඝ්‍යඃ, සතුටු කටයුතුයි; [කුමක් හෙයින්ද යත්] යඥමාත්, යම් හෙයකින්; ප්‍රාග්වංඝවාසිනඃ, එහි යඥශාලා විශෙෂයෙහි වසන්නාවූ; අනන්‍යජානෙඃ, අන්‍යභාර්‍යාවක් නැත්තාවූ; පත්‍යුඃ, සැමියාවූ රඝුරජහුගේ; හිරණ්මයී, සුවර්ණමයවූ; ජායා, භාර්‍යාතොමෝ; සාඑව, ඒ සීතාවම; ආසීත්, වීද (එහෙයිනි)—[සීතාව හැරදැමූ නමුත් රන්මූර්ති රූපයෙන් යුක්තව ඒ සීතාවම යාගයෙහි සැමියාත් සමග වෙසෙයි, පරිත්‍යාගය සුවර්ණ භාවයට කාරණාවූ හෙයින් පැසසිය යුතුයි යනු භාවයි.

62. තතඃ, ඉක්බිත්තෙන්; විධෙඃ, විධානයටත් වඩා; අධික සම්භාරඃ, අධික ද්‍රව්‍ය ඇත්තාවූ; මඛඃ, යාගයෙක්; ප්‍රවවෘතෙ, පැවැත්වෙය; යත්‍ර, යම් යාගයෙක්හි; ක්‍රියාවිඝ්නාඃ, ක්‍රියා නසන්නාවූ; රක්ෂසඃ එව, රක්ෂසයෝම; රක්ෂිණඃ, ආරක්ෂකයෝ; ආසන්, වූවාහුද—එබදු යාගයෙක්.

63. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; මෛථිලෙයෞ. මෛථිලී (සීතා) පිත්‍රවූ; ගුරුවොදිතෞ, ආචාර්‍යවූ වාල්මීකිමුනිඳුරයා විසින්

64. වාත්මීකෙඃ කෘතිනෝ කාව්‍යබන්ධෙ කිනරගීතබන්ධෙ
කිං නඃ සෙන මනොහර්තුමලංභ්‍යාසාං න ශෘණ්වතාම්.

65. රූපෙ නිබන්ධෙ ච මාධුර්‍යං නඃ සාහජ්‍යෙනෙර්නිවෙදිතම්
දදර්ශ සානුජෝ රාමඃ ශුශ්‍රාව ච කුතූහලී.

66. තද්ධ්‍යානශ්‍රවණෙකාග්‍රා සංසදශ්‍රැමුඛී බභෞ
ගීතනිෂ්පන්දිනී ප්‍රාතර්නිචීතෙව වනස්ථලී.

මෙහෙයනලද්දාවූ; කුශලවෙමෝ, කුශ ලව දෙදෙනා; ප්‍රාවෙතසෝ පඥඃ, වාල්මීකිමුනිවරයා විසින් රචිතවූ; රාමායණං, රාම චරිතය හෙවත් රාමායණ නම් කාව්‍යය; ඉතසතානඃ, ඔබමොබ; ජගතුඃ, ගායනාකළාහුය.

64. රාමස්‍ය, රාමරජහුගේ; චරිතං, චරිතයද විය; වාල්මීකෙඃ, වාල්මීකිමුනිහුගේ; කෘතිඃ, කාව්‍යයද විය; තෙන, ඒ කුශ ලව යන දෙදෙනාද; කිංනරසඛතෙන, කිඳුරන්ට සමාන සවර ඇත්තෝ වූහ; යෙන, යම්හෙයකින්; ශෘණ්වතාම්, අසන්නන් හේ; මනඃ, සිත; හර්තුම්, හැරගන්නට; අලං, ශක්තිඇත්තෝ; නඃ්‍යාතාම්, නොවන්නාහුනම්; තත්කිම්, ඒ කිමෙක්ද?; (සියල්ලම රඝ සහිතයයි සේයි).

රාමායණයෙන් කියවෙන චරිතයත් පූජ්‍යවූ රාමයාගේය. කාව්‍යකතීත් මහාකවි වාල්මීකිය. එය ගායනාකරන කුශ ලව දෙදෙනද කිඳුරන්ට බදු මිහිරි හඬ ඇත්තෝය. මෙසේ හෙයින් අපත සියල්ලන්හේ සිත්ගැනීමට ඒ කුමාරයෝ සමර්ථවූහ, යනු භාවයි.

65. තත්ඡෙඃ, තබඳුයන් විසින්; නිවෙදිතං, දන්වන ලද්දාවූ; තයෝඃ, ඒ කුශ ලව දෙදෙනාගේ; රූපෙව, රූපයෙහිද; ගීතෙව, ගායනාවෙහිද; මාධුර්‍යං, මධුර භාවය; සානුජඃ, සහෝදරයන් සහිතවූ; කුතූහලී, කුතුල්ලත් ඇති; රාමඃ, රාමරජතෙම; දදර්ශ, දුටුයේය; ශුශ්‍රාවච, ශ්‍රවණයද කෙළේය.

66. තද්ධ්‍යානශ්‍රවණෙ, ඒ පුත්‍ර කුමාරයන්ගේ ගීතිකා ශ්‍රවණයෙහි; එකාග්‍රා, එනහ ඇත්තාවූ; අශ්‍රැමුඛී, කඳුළුපිරුණු මුහුණු ඇත්තාවූ; සංසත්, සභාතොමෝ; ප්‍රාභාඃ, උදෑසන; ගිමනිඃ, පිනිවතුරුවන්නාවූ; නිචීතා, වාතරඟිතවූ; වනස්ථලී ඉව, වනප්‍රදෙශයක් මෙන්; බභෞ, ශෝභමානවිය.

67. වයොවෙශවිසංවාදි රූපස්‍ය ච නයොසදෘ
ජනතා ප්‍රෙක්ෂ්‍ය සාදෘශ්‍යං නාසීකතමපං ව්‍යතීඝ්‍යත.

68. උභයොර්න නථා ලොකඃ ප්‍රාවිණ්‍යෙන විසිෂ්මියෙ
නෘපතෙඃ ප්‍රිතිදෘනෙෂු වීතඃස්පෘහතයා යථා.

69. ගෙයෙ කො නු විනෙතා වාං කස්‍ය වෙඃං කෘතිඃ ඉතවෝ
ඉති රඝූ සඛයං පෘඡතොඊ තෞ වාල්මීකිමගංසතාම්.

---

67. ජනතා, ජන සමූහතෙමේ; වයොවෙශවිසංවාදි, වයස හා වෙශ (හැඳීම්ආදි) ය යනදෙකින් (පමණක්) වෙනස්වූ: තයොඃ, ඒ කුශ ලව යන පුත්‍රයන් දෙදෙනාගේද; රූපස්‍යච, රූපරජුගේද; සාදෘශ්‍යං, සමානත්වය; ප්‍රෙක්ෂ්‍ය, බලා; තදා, එකල්හි; අසීකතමපං, අක්ෂිචලනය; න ව්‍යතීඝ්‍යත, වැළැක්වූයේය (පුදුමය නිසා ඇසිපිය නොහෙළීය යන අර්ථයි).

68. ලොකඃ, ලෝවැසිතෙමේ; උභයොඃ, කුමාරයන් දෙදෙනාගේ; ප්‍රාවිණ්‍යෙන, ප්‍රවිණත්වය කරණකොටගෙන; තථා, එසේ; නවිසිෂ්මියෙ, විසමයපත්නොවීය; නෘපතෙඃ, රජහුගේ; ප්‍රිතිදෘනෙෂු, ප්‍රීතියෙන් දෙන ත්‍යාගයන්හි, වීතස්පෘහතයා, පහවූ ආශා ඇති බැවින්; යථා විසිෂ්මියෙ, යම්සේ විසමයපත් වීනම් (එසේ නොවීය).

රාමරජ ප්‍රීතිවත්ව දෙන තැගි පිළිනැනීමට කුමරුන්ගේ ආශාවක් නැතිවීම සියලුදෙනාගේ පුදුමයට හේතුවිය. ඔවුන්ගේ දක්ෂකම් ගැන එහරම් පුදුමයක් ඇති නොවීයයි සේයි.

කුමරුන්ගේ ගායනාවෙහි සතුටුවූ රාමරජ රන්මිල අට ලොස් දහසක් දුන් බවත්. වනඃයහි වසන අපට රත්රන්වලින් කම් නැතැයි ඒ තැගි කුමරුන් පිළිනොගත් බවත් රාමායණයෙහි උත්තර කාණ්ඩයෙහි සඳහන්වේ.

69. ගෙයෙ. ගීතයෙහී; නොනු, නවරෙක්තමී; වාං, නොපමදෙදෙනා; විනෙතා, හික්මවන්නේද; ඉයංච, මේ ගීතයද; කස්‍ය කවෙඃ, කවිරජාණන් කවිවරයකුගේ; කෘතිඃ ඉති, රචනාවෙක් දැයි; රඝු, රජහු විසින්; සඛයං, හාමාම; පෘඡිඃ, විචාරණලද්දාවූ; තෞ, ඒ කුශ ලව යන කුමාරයන් දෙදෙනා; වාල්මීකිම්, වාල්මීකිමුනිඳු යයි; අගඃසතාඊ, කිවාහුය.

70. අථ සාවරජෝ රාමඃ ප්‍රාචේතසමුපෙයිවාන්
උරීකෘත්‍යාත්මනෝ දෙහං රාජ්‍යමසෛම න්‍යවේදයත්.

71. ස තාවාඛ්‍යාශ රාමාශ මෛථිලෙශෞ තදුත්තමජෞ
කවිඃ කාරුණිකෝ වව්‍රේ සීතායාඃ සම්පරිග්‍රහම්.

72. තාත, ශුඛා සමක්ෂං නඃ සනුෂා තෙ ජනවෙදසි
දෞරාත්මාද්‍රක්ෂසඤ්ඤානතු නාත්‍රත්‍යාඃ ශ්‍රද්දධුඃ ප්‍රජාඃ.

73. තාඃ සවාරිත්‍රමුද්දිශ්‍ය ප්‍රත්‍යාශයතු මෛථිලී
තතඃ පුත්‍රවතීමෙනාං ප්‍රතිපත්ස්‍යෙ සවාඥයා.

---

70. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; සාවරජඃ, සහෝදරයන් සහිතවූ; රාමඃ, රාමතෙම; ප්‍රාවෙතසං, වාල්මීකිමුනිහු වෙතට; උපෙයිවාන්, පැමිණියේ; දෙහං, ශරීරය; ආත්මනඃ උරීකෘත්‍ය, තමහට පිළිගෙන; රාජ්‍යං, රාජ්‍යය; අසෛම, මේ වාල්මීකි මුනිහට; න්‍යවෙදයත්, දුන්නේය. තමාගේ ශරීරය හැර අන් සියල්ල පූජාකෙළේයසි සේසි.

71. කාරුණිකඃ, කරුණා ඛහුලවූ; සඃ කවිඃ, ඒ වාල්මීකි මුනිතෙමේ; රාමාය, රාමරජහට; තෞ මෛථිලෙයෞ, ඒ කුශලව දෙදෙන; තදුත්තමජෞ, රාමරජුගේ පුත්‍රයන් දෙදෙනායසි; ආඛ්‍යාශ, කියා; සීතායාඃ, සීතාදේවියගේ; සම්පරිග්‍රහම්, පිළිගැනීම; වව්‍රේ, යාඥාකෙළේය.

72. තාත, පියාණෙනි; තෙ සනුෂා, ඔබගේ ලේලිතොමෝ; නඃ, අපගේ; සමක්ෂං, ඇස් හමුයෙහිම; ජානසීදෙසි, හින්නෙහි; ශුඛා, පිරිසුදුවූවාය (අපට අවිශ්වාසයෙක් නැත්තේය); [වැලි එසෙක් ඇති] රක්ෂසඃ, රුවණයාගේ; දෞරාත්මාද්, නපුරු බව හේතුකොටගෙන; අත්‍රත්‍යාඃ, මේ රාජ්‍යයෙහිවැසි; ප්‍රජාඃතු, මනුෂ්‍යයෝ වනාහි; නාං, ඒ සීතාව; නශ්‍රද්දධුඃ, විශ්වාස නොකළාහුය.

73. මෛථිලී, මිථිලාරාජපුත්‍රීතොමෝ; සවාරිත්‍රම් උද්දිශ්‍ය, සවකීය චරිත්‍රය උදෙසා; තාඃ, ඒ ප්‍රජාවන්ලවා; ප්‍රත්‍යාශයතු, විශ්වාසකරවාවා; තතඃ, අනතුරුව; පුත්‍රවතීං, පුත්‍රයන් ඇත්තාවූ; එනාං, මේ සීතාදේවිය; සවාඥයා, ඔබගේ ආඥාවෙන්; ප්‍රතිපත්ස්‍යෙ, පිළිගන්නෙමි.

71. ඉති ප්‍රතිශ්‍රුතෙ රාඥ, ජාහකිමාගමාන්මුනිඃ
ශිෂ්‍යෛෂ්‍යණාසහාමාස සඋඩිඩං නියමෛරිව.

75. අථෛෂදුත්තරථ කාකුත්ස්ථඃ සන්නිපාත්‍ය පුරොහිතඃ
ධර්මාග්නිසාක්ෂිකාමාස ප්‍රසූනප්‍රතිපත්තයෙ.

76. සඋරසංස්කාරවත්‍යාමෂූ පුත්‍රාභ්‍යාමථ සීතයා
සාවෙවොදර්චිෂං සූයඃං ශාංතං මුනිරුපසථිතඃ

77. කාෂායපරිවීතෙන කෂපදර්පිතවඤ්චුෂා
අඩිමීඣන ගුඩෙන ශාංතෙනෙව චපුෂෙව සඃ

---

74. රඝු, රජහු විසින්; ඉති, මෙසේ; ප්‍රතිශ්‍රුතෙ, පිළිවදන් දුන් කල්හි; මුනිඃ, වාල්මීකිමුනිතෙමේ; ආශ්‍රමාත්, අසපුවෙන්; ජාහකිං, සීතාදෙවිය; ශිෂ්‍යෛෂ්‍යඃ, ශිෂ්‍යයන් ලවා; නියමෛඃ සව සිඩිං ඉව, තපසින් සඛණිය අවසිඩිය මෙන්; ආහාරයාමාස, ගෙන්වී.

තපස් යිකිවීමෙන් සවාසියවූ සඛීතාපවඟී සම්පතව පමුණුවන්නාක් මෙන් ශිෂ්‍යයන් ලවා සිය වූ ඵලාභාවය පැමිණවියයි සේයි.

75. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; කාකුත්ස්ථඃ, (කකුත්ස්ථකුලයෙහි උපන්) රඝුමහරජතෙම; අෂඃ, දුඃ, අහඃ, දිනයෙක්හි; ප්‍රසූතප්‍රතිපත්තයෙ, එළඹ සිටි කායික්‍යාගේ සිඩිය පිණිස; පුරොහිතඃ, පුරවාසින්; සන්නිපාත්‍ය, රැස්කරවා; සාක්ෂි, වාල්මීකි මුනිහු; ආග්වායයාමාස, කැඳවී.

76. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; සඋරසංස්කාරවත්‍යාං, සඋරශුඩිය ඇත්තාවූ; යෘවා, යෘක්වෙදමන්ත්‍රයන්ගෙන් යුක්තවූ; උදර්චිෂං, උද්ගතකානති ඇත්තාවූ; සූයඃං ඉව, ඉරු (කරා උපස්ථානයට යන්නාක්) මෙන්; පුත්‍රාභ්‍යාං, පුත්‍රයන් දෙන්නාගෙන් යුක්තවූ; සීතයා, සීතාදේවිය සමඟ; අසෞ මුනිඃ, මේ වාල්මීකි මුනිතෙමේ; රඝුං, රඝුමහරජහු වෙතට; උපසථිතඃ එළඹ සිටියේය.

සඋරසංස්කාර- පුත්‍රයන්ට ද, යෘක්වෙදමන්ත්‍ර- සීතාවට ද, සූයඃ- රඝුවට ද උපමිතයි.

77. කාෂායපරිවීතෙන, කාෂායවස්ත්‍ර හැන්දවූ; සඋපදර්පිතවඤ්චුෂා, සඋකියපාදයන්හි පිහිටුවනලද ඇස් ඇත්තාවූ (හෙවත් සංයමවත්වූ); ශාංතෙන, ප්‍රසන්නවූ; චපුෂා එව, ශරීරයෙන්ම; සඃ, ඒ සීතාහොමෝ; ගුඩා ඉති, පිරිසුදුයයි අන්වමියත, ගැහැණි,

78. තදාඥාදලොකපථාත් ප්‍රතිසංහෘතවක්ෂුෂඃ
තස්ථෞ'වාඞ්මුඛාඃ සවේ ඵලිතා ඉව ශාලයඃ.

79. තාංදෘෂ්ටිවිෂයෙ භර්තුර් මුනිරාසීත්තවිෂ්ටරඃ
කුරු නිඃසංශයං වත්සෙ, සවෘත්තෙන ලොකමිත්‍යශාත්.

80. අථ වාල්මීකිශිෂ්‍යෙණ පුණ්‍යමාවර්ජිතං පයඃ
ආචම්‍යාදිරයාමාස සීතා සත්‍යාං සරස්වතීම්.

81. වාඞ්මනඃකර්මභිඃ පත්‍යෞ ව්‍යභිචාරෝ යථා න මෙ
තථා විශ්වම්භරෙ දෙවි, මාමනන්ඩාතුමර්හසි.

---

78. තදාලොකපථාත්, ඒ සීතාවගේ දර්ශනයෙන්; ප්‍රතිසංහෘතවක්ෂුෂඃ, හකුළුවනලද හෝ නවත්වනලද දෘෂ්ටිඇත්තාවූ; සඥේජනාඃ, සියලුමජනයෝ; ඵලිතාඃ, පැසුණාවූ; ශාලයඃ ඉව, හැල්ගොයම් මෙන්; අවාඞ්මුඛාඃ, අධොමුඛව; තස්ථුඃ, සිටියාහුය.

76. ආසීනවිෂ්ටරඃ, ආසනයෙහි හුන්නාවූ; මුනිඃ, වාල්මීකි මුනිතෙමේ; "වත්සෙ, එම්බාදරුව; භර්තුඃ, සවාමියාගේ; දෘෂ්ටි විෂයෙ, ඇස්හමුවෙහි; සවෘත්තෙන, සවකීය චරිතයෙහි; ලොකං, ලෝවැස්සා; නිඃ සංශයං කුරු, සැකනැතිකරව;" ඉතී, මෙසේ; තාං, ඒ සීතාවට; අශාත්, අනුශාසනා කෙළේය.

80. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; වාල්මීකිශිෂ්‍යෙණ, වාල්මීකි මුනිහු ගේ ශිෂ්‍යයා වීසින්; ආවර්ජිතං, දෙනලද; පුණ්‍යං පයඃ, පිරිසුදු ජලය; ආචම්‍ය, පරිභොගකොට; සීතා, සීතාදේවිතොමෝ; සත්‍යාං සරස්වතීං, සත්‍යවචනයක්, උදීරයාමාස, ප්‍රකාශකළාය (ශපථකළාය.)

81. වාඞ්මනඃකර්මභිඃ, වචනයෙන් හෝ මනසින් හෝ ක්‍රියා වෙන්; පත්‍යෞ, සවාමීහු විෂයෙහි; මෙ, මාගේ; ව්‍යභිචාරඃ, විරුද්ධ හැසිරීමෙක්; යථා න, ඉදින් නොමැත්තේ නම්; තථා, එසේ ඇති කල්හි; විශ්වම්භරෙ දෙවි, මහීකාන්තාවෙනි; මාං, මා; අන්තර්ධාතුං, පෘථිවිගර්භයෙහි වාසයකරවන්නට; අර්හසි, සුදුස්සකියි.

82. එවමුක්ත්වා තයා සාධ්වා රන්ධ්‍රාත් සද්‍යෝභවාද්භුවඃ
ශාතහ්‍රදම්ව ජ්‍යොතිඃ ප්‍රභාමණ්ඩලමුද්‍යයෞ.

83. තත්‍ර නාගඵණොත්ක්ෂිප්තසිංහාසනනිෂෙදුෂි
සමුද්‍රශයනා සාක්ෂාත් ප්‍රාදුරාසීච්ඡුකීරා.

84. සා සීතාමඞ්කමරොප්‍ය නතීප්‍රණිහිතෙක්ෂණාම්
මා මෙති ව්‍යාහරන්‍යෙව තස්මින් පාතාලමභ්‍යගාත්.

85. ධරායාං තස්‍ය සංරම්භං සීතාප්‍රත්‍යර්පණෙෂිණඃ
ගුරුර්විබලාපෙක්ෂී ශමයාමාස ධන්විනඃ.

---

82. සාධ්වී පතිව්‍රතාවූ; තයා, ඒ දේවිය විසින්; එවං උක්තා, මෙසේ කීකල්හි; භුවඃ, පෘථිවියෙන්; සද්‍යෝභවාත්, එකෙණෙහිම හටගත්තාවූ; රන්ධ්‍රාත්, විවරයකින්; ශාතහ්‍රදං, විදුලිය පිළිබඳවූ; ජ්‍යොතිඃ ඉව, ආලෝකයක් මෙන්; ප්‍රභාමණ්ඩලං, කාන්ති මණ්ඩලයක්; උද්‍යයෞ, නික්මුණේය.

83. තත්‍ර, ඒ ප්‍රභාමණ්ඩලයෙහි; නාගඵණොත්ක්ෂිප්ත-නයි පෙණමතුයෙහිවූ; සිංහාසන-සිංහාසනයෙක්හි. නිෂෙදුෂී, හුන්නාවූ; සමුද්‍රශයනා, මුහුද මේවුල්දම් කොට ඇත්තාවූ; වසුන්ධරා, පෘථිවී (දේවතා) හොමෝ; සාක්ෂාත්, ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන්; ප්‍රාදුඃ ආසීත්, පහළවූවාය.

84. සා, ඒ පෘථිවී තොමෝ; හර්තුඃ ප්‍රණිහිතෙක්ෂණාම්, සවාමියාකෙරෙහි මෙහෙයන ලද දෘෂ්ටි ඇත්තාවූ; සීතාං, සීතාදේවිය; අඞ්කං, ඇකයට; ආරොප්‍ය, නංවා; තස්මින්, ඒ සවාමියා; "මා මා ඉති, ගෙන නොයව නොයව" යි; ව්‍යාහරති එව, කියද්දීම; [එසේ කියන්නහුට අනාදරකොට] පාතාලම්, පාතාල ලෝකයට; අභ්‍යගාත්, ගෙනගියාය.

85. සීතාප්‍රත්‍යර්පණෙෂිණඃ. සීතාදේවිය නැවත ලබා ගැනීමට බලාපොරොත්තුවන්නාවූ; ධන්විනඃ, ධනුර්ධරවූ; තස්‍ය, ඒ රාමරජහුගේ; ධරායාං, පෘථිවී දේවතාවා විෂයෙහි; සංරම්භං, ක්‍රොධය; විධිබලාපෙක්ෂී, දෛවබලය දන්නාවූ; ගුරුඃ, බ්‍රහ්මතෙම; ශමයාමාස, සංසිඳවිය.

මෙහි ගුරුශබ්දයෙන් වශිෂ්ඨයා කියවේයයි හෙමාද්‍රි ටීකාවෙහි කියයි. චාරිත්‍රවර්ධන වාල්මීකියයි කියයි. රාමායණ උත්

86. තාතේන විසර්ජිතෞ සඤ්ඤෙන සුහෘදඨව පුරසකෘතානාන්
රාමඃ සිඤ්චගතං ස්නෙහං නිදධෙ තදපත්‍යයොඃ.

87. සුධාජිතඨව සඤ්ඤෙතාන් ස දෙශං සින්ධුනාමකම්
දදෞ දත්තප්‍රභාවාය භරතාය භෘතප්‍රජඃ. *

88. භරතසන්තු ගන්ධර්වාන් යුධි නිර්ජිත්‍ය කෙවලම්
ආතොද්‍යං ග්‍රාහයාමාස සමන්තාජ්‍යදෘඩායුධම්.

89. ස තක්ෂපුෂ්කලෞ පුත්‍රෞ රාජධානෙඃ සුදුර්ගයොඃ
අභිතිව්‍යාභිශෙකාතෞ රාමානුජ්ඤාමනන්තරම් පුනඃ.

තර කාණ්ඩයෙහි 109 සර්ගයෙහි 'ප්‍රතාවිත, පුරස්කෘතාඃ සර්ව එවන් සම්භාෂාඃ' යනාදී ප්‍රවෘත්තියට අනුකූල හෙයින් මෙහි ගුරුශබ්දය ඉගම්වාවක්මැයි.

86. රාමඃ, රාමරජතෙම; යඤ්ඤෙන, යඥාවසානයෙහි; පුරස්කෘතාභාන්. පුදනලද්දවූ; සඃ, මූනිවරයන්ද; සුහෘදඨව, මිත්‍රයන්ද; විසර්ජ්‍ය, හැර; සීතාඃහෘතං සෙනහං, සීතාව විළිබඳ සෙනහය; තදපත්‍යයොඃ ඇගේ පුත්‍රවූ (කුශ, ලව) දෙදෙනා කෙරෙහි; නිදධෙ, පිහිටුවිය.

87. භෘතප්‍රජඃ, * රක්ෂණය කරනලද ප්‍රජාව ඇත්තාවූ; සඃ, ඒ රාමරජතෙම; සුධාජිතඃ, එනම් භරතමාතුලයාගේ; සඤ්ඤෙතාන්, හස්නෙන්; සින්ධුනාමකම් දෙශං, සින්ධුනම් දෙශය; දත්තප්‍රභාවාය, (රාමරජහු විසින්) දෙනලද ඉසුරු ඇත්තාවූ; භරතාය, භරත කුමාරයාට; දදෞ, දුන්නේය.

88. තත්‍ර, ඒ සින්ධුදෙශයෙහි; භරතඃ, භරතකුමාරතෙමේ; සුධි, සුඛයෙහි; ගන්ධර්වාන්, ගන්ධර්වයන් නිර්ජිත්‍ය, පරදවා; කෙවලම්, හුදෙක්; ආතොද්‍යං, වීණාදිවාද්‍යයම; ග්‍රාහයාමාස, ගැන්වීය; ආයුධා, ශස්ත්‍රය; සමන්තාජ්‍යත්, පරිත්‍යාග කරවිය. පුරුදු ශිල්පයෙහිම යෙදවියයි සේසි.

89. සඃ, ඒ භරතකුමාරතෙම; අභිශෙකාභෙෂ, අභිශෙකාසට සුදුසුවූ; තක්ෂපුෂ්කලෞ, තක්ෂය පුෂ්කලය යන පුත්‍රයන් දෙදෙනා; තදධ්‍යයොඃ, එනම් ඇත්තාවූ හෙවත් තක්ෂශිලාය,

---

* ධෘතප්‍රජඃ-ඇතම්.

90. අඹඃදං චඤ්ඣඃඛතුඃඤ්ච ලඃක්ඃමණොඃ‘ප්‍යාතඃමඃඛඃඒඃ
ශාඃඝනාද් රඝුනාථඃඃ ච ක්‍රෂ කාරාපථේයවරෞ.

91. ඉත්‍යාරොපිතපුත්‍රාඃඝෙ ජනනිනාං ජනෙශ්වරාඃ
හතීලොඃකප්‍රපන්නානාං නිවාපාන් විදධුඃ ක්‍රමාත්.

92. උපෙත්‍ය මුනිවෙශොඃථ කාලඃ ප්‍රොවාච රාඝවම්
රහඃ සංවාදිනෞ පශ්‍යෙදුවාං ඝඃතං නඃජෙදිති.

93. නථෙති ප්‍රතිපන්නාඃය චිවෘනාතමා නෘපාඃය සඃ
ආවඛ්‍යෞ දිවමධ්‍යාඃඝ ශාඃඝනාත් පරමෙෂ්ඨිනඃ.

පුෂකලාවතිය යන; රාජධානෙය්‍යාඃ, රාජධානී දෙක්හි; අභිෂිච්‍ය, අභිෂෙකඃකොට; පුනඃ, නැවත; රාමානතිකං, රාමරජහු වෙතට; අගාත්, ගියේය.

90. ලඃක්ඃමණඃඅපි, ලඃක්ඃමණ කුමාරතෙමේද; රඝුනාථඃඃ, රාමයාගේ; ශාඃඝනාත්, අනුශාඃඝනය හේතුකොටගෙන; අඹඃදං, අඹඃදය, චඤ්ඣඃඛතුඃඤ්ච, චඤ්ඣඃඛතු ය යන; ආතඃමඃඛඃඒඃ, තම පුතුන් දෙදෙනා; කාරාපථේයඃඒඃ, කාරාපථ නම් දෙශයෙහි අධිපතීන්; වක්‍රෙ, කෙළේය.

91. ඉති, මෙසේ; ආරොපිතපුත්‍රාඃ, සුදුසු ධුරවලට පමුණුවනලද පුත්‍රයන් ඇත්තාවූ; තෙ ජනෙශ්වරාඃ, ඒ ජනාධිපතියෝ; හතීඃලොඃකප්‍රපන්නානාං, (සඛකීය සඛාමීන් ගිය) දෙව්ලොවට පැමිණියාවූ; ජනනිනාං, මවුවරුන්ට; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; නිවාපාන්, මතකඛකතාදීන්; විදධුඃ, කළාහුය.

92. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; කාලඃ, මාරතෙම; මුනිවෙශඃ, සෘෂිවෙෂ ඇතිව; උපෙත්‍ය; පැමිණ; රාඝවම්, රාමරජඛට; ප්‍රොවාච, මෙසේ කියේය; "රහඃ සංවාදිනෞ, රහසිගතව කථාකරන්නාවූ; ආවාං, අප දෙදෙනා; යඃ, යමෙක්; පශ්‍යෙත්, දකීද- නොහොත් රහස් සඬන්නේද; තං, ඔහු; නඃජෙඃ ඉති, දුරුකරව" යනුයි.

93. සඃ, ඒ අනඃතක (මාර) තෙම; තථා ඉති, එසේයයි; ප්‍රතිපන්නාඃය, පිළිපන්නාවූ (පොරොන්දුවූ); නෘපාඃය, රාමරජඛට; විවෘනාතමා, ප්‍රකටකළ සඛකීය සවරූප ඇත්තේ; "පරමෙෂ්ඨිනඃ, බ්‍රහ්මයාගේ; ශාඃඝනාත්, අනුශාඃඝනයෙන්; දිවං, සඛර්ගලෝඃකයට; අධ්‍යාඃඝව ඉති, පැමිණෙව"යි; ආවඛ්‍යෞ, කීයේය.

94. විමානපි තයොර්වාඃසථඃ සමයං ලක්ෂ්මණෝ'ගිනත්
ගිනොදුර්වීඃසඃ ශාපාත් රාමසඤ්ඥිනාඝිනඃ.

95. ස ශඛා සරයූතීරං දෙහත්‍යාගෙන යොගවිත්
වසාරාවිනථාං භ්‍රාතුඃ ප්‍රතිඥං පූර්වජන්මනඃ.

96. තස්මිනනාතමවතුර්භාගෙ ප්‍රාඩ්නාඝමධිනසථුෂි
රාඝවඃ ශිථිලං තසෙථෞ භුවි ධර්මසත්‍රිපාදිව.

---

94. වාඃසථඃ, දෙරකඩ සිටියාවූ; ලක්ෂ්මණඃ, ලක්ෂ්මණකුමාරතෙම; විමාන්අපි, ප්‍රාඥවූයේ නමුත් (නොහොත් මෙහි සඳහන් කළප්‍රවෘත්තිය දන්නා නමුත්) රාමසඤ්ඥිනාඝිනඃ, රාමරජු දකිනු කැමැත්තාවූ; දුර්වීඃසඃ, දුර්වාස නම් මුනිහුගේ; ශාපාත්, ශාපය හේතුකොටගෙන; ගිනඃ, හසපත්වූයේ; තයොඃ, ඒ කාල රාම දෙදෙනාගේ; සමයං, නියමය; අගිනත්, භෙදකෙළේය. (හෙවත් කඩ කෙළේය.)

95. යොගවිත්, යෝගමාගීයන් දන්නාවූ; සඃ, ඒ ලක්ෂ්මණකුමාරතෙම; සරයූතීරං ගත්වා, සරභූනම් නදීතීරයට ගොස්; දෙහත්‍යාගෙන, ශරීරපරිත්‍යාගයෙන්; පූර්වජන්මනඃ, පූර්වජවූ (වැඩිමල්); භ්‍රාතුඃ, සහෝදරයාගේ; ප්‍රතිඥං, පොරොන්දුව; අවිතථාං වකාර, සැබෑකෙළේය.

මාරයා සමඟ රාමයා පළමු පොරොන්දුවූ පරිදි වෙනස් නොකෙළේය. රාමාඥාවට පළමුව තෙමේම මළේයයි සේසි.

96. ආතමවතුර්භාගෙ, තමා පිළිබඳ සතරෙන් කොටසක්වූ; තස්මින්; ඒ ලක්ෂ්මණ කුමාරයා; ප්‍රාක්, පළමුකොට; කාකං, සවගී ශව; අධිතසථුෂි, ගියකල්හි; රාඝවඃ, රාමරජතෙම; භුවි, පෘථිවියෙහි; ත්‍රිපාත්ධර්මඃ ඉව, ත්‍රිපාදධර්මය මෙන්; ශිථිලං, ලිහිල්ව; (දුර්බලව); තසෙථෞ, සිටියේය.

ධර්මයට පාද සතරක් ඇත්තේයයි පූර්වාර්ය මතයි. මෙහි රාම ලක්ෂ්මණ භරත ශත්‍රුඝ්න යන සතරදෙන පාද සතර මෙනැයි ගැනෙයි. එසින් එක පාදයක්වූ ලක්ෂ්මණයා මළ කල්හි ධර්මය පාද තුනකින් දුර්වලව සිටියේය යනු භාවයි.

97. ස නිවේශ්‍ය කුශාවත්‍යාං රිපුනාගාඞ්කුශං කුශම්
ශරාවත්‍යාං සතාං සූත්තෙකෘතඃ ජනිතාශ්‍රැලවං ලවම්.

98. උදක් ප්‍රතස්ථෙ සරිරධීඃ සානුජෝ'ග්නිපුරඃසරඃ
අන්විතඃ පතිවාත්සල්‍යාද් ගෘහවජීමයොධ්‍යයා.

99. ජගාහුස්තනය විත්තඥඃ පදවිං හරිරාක්ෂසඃ
කදම්බකුලසම්භූතෛරහිවෘත්තාං ප්‍රජාශ්‍රැහිඃ.

100. උපස්ථිතවිමානෙන තෙන නක්තානුකම්පිනා
චක්‍රෙ ත්‍රිදිවනිඃශ්‍රෙණීඃ සරයූරනුයායිනාම්.

97—98. සරිරධීඃ, සරිරප්‍රඥ ඇත්තාවූ; සඃ, ඒ රාමරජතෙම; රිපුනාගාඞ්කුශම්, ශත්‍රු නැමැති හස්තීන්ට හෙණ්ඩුවක් බිඳුවූ; කුශම්, කුශකුමාරයා; කුශාවත්‍යාම්, කුශාවතී පුරියෙහි; නිවෙශ්‍ය, වාසයකරවා; සූත්තෙකෘතඃ, පණ්ඩිත වචනයන් කරණ කොටගෙන; සතාං, සත්පුරුෂයන්ට; ජනිතාශ්‍රැලවම්; උපද වනලද කඳුළු බිඳු ඇත්තාවූ; ලවං, ලව නම් පුත්‍රයා; ශරාවත්‍යාං, ශරාවතී (ශ්‍රාවස්ති) පුරියෙහි; නිවෙශ්‍ය, පිහිටුවා; සානුජඃ, බාල සහෝදරයන් දෙදෙනා සහිත වූයේ; අග්නිපුරඃ සරඃ, හින්න පෙරටුකොට ඇත්තේ; පතිවාත්සල්‍යාත්, සැමියහු කෙරෙහි අනුරාගය හේතුකොටගෙන; ගෘහවජීම්, ගෘහයන් හැර ආවාවූ; අයොධ්‍යයා, අයොධ්‍යාපුරජනයා නෙන්; අන්විතඃ, යුක්ත වූයේ; උදක්, උතුරුදිගට; ප්‍රතස්ථෙ, ගියේය.

99. චිත්තඥඃ, (රාමයාගේ අදහස්) සිත් දන්නාවූ; හරිරාක්ෂසඃ, වඳුරන් හා රාක්ෂසයෝ; කදම්බකුලසම්භූතෛඃ. කොළොම් මල් කැකුළු සෙසින් මහත්වූ; ප්‍රජාශ්‍රැහිඃ, ප්‍රජාවන්ගේ කඳුළින්; අභිවෘත්තාං, වස්වනලද්දවූ; තස්‍ය, ඒ රාමරජහුගේ; පදවිං, මාගීය; ජගාහුඃ, අනුගමනය කළාහුය.

100. උපස්ථිතවිමානෙන, පැමිණිවිමානය ඇත්තාවූ; භක්තානුකම්පිතා, භක්තිඇත්තන්ට අනුකම්පාකරන්නාවූ; තෙන, ඒ රාමයා විසින්; අනුයායිනාං, අනුගමනයකරන්නන්ට; සරයූඃ, සරභූ නදීතොමෝ; ත්‍රිදිවනිඃශ්‍රෙණීඃ, සවඟීරොහණයට හිණි මඟක්; චක්‍රෙ, කරණලදි.

101. යද්ගොප්‍රතරකල්පෝ'හන් සංමදිඝතනු මජ්ජනාම්
අනසාදුඛයා නිථං පාවනං භුවි පප්‍රථේ.

102. ස විභුර්විබුධාංගෙෂු ප්‍රතිපන්නනාතමමූර්ත්තිෂු
ත්‍රිදශීභූතපෞරාණාං සඛීනානතරමකල්පයත්.

103. නිර්ණීතෝවං දශමුඛශිරශ්ඡෙදකාර්‍යාං සුරාණාං
විෂ්වක්සේනඃ සඛනනුමංගත් සඛීබලාධ්‍යප්‍රතිෂ්ඨාම්
ලඞ්කානාථං පවනතනයං චොහයං ස්ථාපයිත්වා
කීර්ත්තිසතමහමයමිව ගිරෙඃ දක්ෂිණෙ චොත්තරෙ ව.

ඉති ශ්‍රී රඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෙ
ශ්‍රීරාමසඛීරොහණං නාම
පඤ්චදශඃ සර්ගඃ.

---

101. යත්, යම්හෙයකින්; තත්, ඒසරහු තදියෙහි; මජ්ජනාම්, ගිලෙන්නාවූ; ජනයන්ගේ; සංමදිඃ, සමූහය; ගොප්‍රතර කල්පඃ. ගවරැළකගේ එතරකරවීමක් මෙන්; අහුන්, විද; අනඃ, එහෙයින්; තදඛ්‍යයා, ගොප්‍රතර යන නාමයෙන්; පාවනං, (සඞ්ඝයන් පිරිසුදුකරන හෙයින්) පවිත්‍රවූ; තීර්ථං, තොටක්; භුවි, ලෝකයෙහි; ප්‍රථේ, ප්‍රසිද්ධවිය.

102. විභුඃ, ප්‍රභුවූ: සඃ, ඒ රාමරජතෙම; විබුධාංගෙෂු, දේවතාවූ සුග්‍රීවාදීන්; ප්‍රතිපන්නආත්මමූර්තිෂු, සවමූර්තියට පැමිණි කල්හි; ත්‍රිදශීභූත-සඛීයෙහි උපන්නාවූ; පෞරාණාං, පුරවැසියන්ට නොහොත් අභිනව දෙවියන්ට; සඛීනානතරම්, අන්‍ය දෙව්ලොවක්; අකල්පයත්, (නිර්මිත) කෙළේය.

සුග්‍රීවාදීහු සවභාවයෙන් දේවතාවෝමය වානරාදිරූප ඔවුන්ගේ අවතාරවෙති. ඔවුහු සවකීය ප්‍රභෘති (දේව) සවරූපයට පැමිණි හෙයින් දෙව්ලොව සම්පූර්ණවිය, අමුතුවෙන් දෙව් බව ලැබූ අයොධ්‍යා පුරවැසියන් උදෙසා අමුතු දෙව්ලොවක් නිර්මිත කෙළේය යනු භාවයි.

103. විෂ්වක්සේනඃ, (රාමාවතාරගත්) විෂ්ණුතෙමේ; එවං, මෙසේ; පුරාණාං, දෙවියන් අයත්වූ; දශමුඛශිරශ්ඡෙදකාර්‍යාං, රාවණයාගේ හිස් සැපීම් ක්‍රියාව; නිර්ණීය, සම්පාදනයකොට; ලඞ්කානාථං, ලඞ්කාස්වාමිවූ විභීෂණද; පවනතනයං ච, හනුමත් නෙමේද යන; උභයං, දෙදෙනා; කීර්ත්තිසතමිවමයං ඉව, කීර්ත්ති මය සතු දෙනත් මෙන්; දක්ෂිණෙ ච තිරෙඃ, දකුණු පර්වතයෙහිද;

සොළොස් සර්ගය.

1. අථෙතරෙ සපත්න රඝුප්‍රවීරඃ
ජ්‍යෙෂ්ඨං ප්‍රරොජ්‍යතමතයා ගුණෙශ්ච
වක්‍රෙ කුශං රතනවිශෙෂභාජං
සෞභ්‍රාත්‍රමෙෂාං හි කුලානුසාරි.

2. තෙ සෙතුවාතීරගජබන්ධිමුඛ්‍යෙ-
රභ්‍යුද්‍රිතාඃ ක්ෂ්මිරපඤ්චනෙත්‍රාඃ
අන්‍යොන්‍යදෙශප්‍රවිභාගසීමාං
වෙලාං සමුද්‍රා ඉව න ව්‍යතීයුඃ.

එතතරෙ ව ශිරෙඃ, උතුරු (හිමවත්) පළිතයෙහි ද; සඃපසිච්චා, පිහිටුවා; සවීලොකප්‍රතිෂ්ඨාං, සියලු ලෝකයාට පිහිටවූ; සවතනුං, සවකිය දේවමූර්තියට (අරූප දේව ඛවට); අවිශත්, පැමිණියේය.

පසළොස්වන සර්ගය.

1. අථ, රාමරජාණන්ගේ සවගීප්‍රාප්තියට අනතුරුව්; ඉත රෙ, අන්‍යවූ; සපත්නරඝුප්‍රවීරඃ, ලවාදි රඝුවීරයන් සන්දෙන; ප්‍රරොජනමතයා, පළමුකොට උපන් බැවින්ද; ගුණෙශ්ච, (ශූරභාවාදි) ගුණයන්ගෙන්ද; ජ්‍යෙෂ්ඨං, ප්‍රධානවූ; කුශං, කුශරාජයා; රතන විශෙෂභාජං, ශ්‍රෙෂ්ඨවස්තු ලැබීමට සුදුස්සකු; වක්‍රෙ, කළානුඇ; එෂාං, මේ රඝුවංශිකයන්ගේ; සෞභ්‍රාත්‍රං, යහපත් සොහොවුරු බව; කුලානුසාරි හි, වංශපරම්පරානුගවූයේමැයි; (හී, නිශ්චයෙහි.) (ලව ය, නක්ෂන ය, පුෂකල ය, අඞ්ගද ය, චන්ද්‍රකෙතු ය, ශත්‍රු සාතින් ය, සුබාහු ය යන සත්දෙනා ඉතර රඝුවීරයෝයයි මෙහි දැක්විය.)

යහපත් සොහොවුරු බැව් ඇති හෙයින් සමහිව ප්‍රධානරාජ්‍යයෙහි කුශකුමාරයා අභිෂේක නොට සෙස්සෝ ප්‍රදේශරාජ්‍යවල වෙසෙමින් කුශ රජුට කප්පම් ගෙවූහ යනු භාවයි.

2. තෙ, ඒ කුශාදීහු; සෙතුවාතීරගජබන්ධිමුඛ්‍යෙඃ- සෙතු-පාලම් තැනීමය; වාත්තා ගොවිතම් ගවපාලන ආදි කටයුතුය; ගජබන්ධිමුඛ්‍යෙඃ, ඇතුන් ඇල්ලීමය යන මෙහෙක් ද ප්‍රධාන කොට ඇති; අවශ්‍රෙෂ්‍යඃ, සළුලවූ; ක්ෂ්මිරඃ, කටයුතුවලින්;

3. චතුර්භුජාංශප්‍රභවඃ ස තෙෂාං
දශප්‍රවෘත්තෛරනුපාරතානාම්
සුරම්පානාම්ව සාම්මයොනිර්-
භින්නෝ'ෂ්ටධා විප්‍රසසාර වංශඃ.

4. අථාසීරාත්‍රෙ සතිමිතප්‍රදීපෙ
ශය්‍යාගෘහෙ සුප්තජනෙ ප්‍රබුද්ධඃ
කුශඃ ප්‍රවාසසඨකලත්‍රවෙශා-
මදෂ්ටපූර්වාං වනිතාමපශ්‍යත්.

අභ්‍යුච්ඡ්‍රිතාඃ අපි, අතිසම්මර්ධිවූවෝද; අන්‍යොන්‍ය- ඔවුනොවුන් අයත්වූ; දෙශප්‍රවිභාගසීමාං, දේශයන්ගේ සීමාව; සමුද්‍රාඃ, සප්ත සාගරයෝ; වෙලාං ඉව, වෙරළ (නොසික්මවන්නාක්) මෙන්; න ව්‍යතීයුඃ, නොඉක්මවූහ. (රාජ්‍යලෝභයෙන් අනුන්සතනක කොටස් ගැන බලාත්කාරකම් නොකොට තමන්ගේ කොටස් වලම දියුණුවට කටයුතු කළ බැව් ප්‍රකාශිතයි.) ධාර්මික රජුන්ගේ ප්‍රතිපත්තියද එයම බව සූචිතයි.

3. චතුර්භුජාංශප්‍රභවඃ, (විෂ්ණුහුගේ අවතාර වූ) රාමාදි රජුන් ප්‍රභව කොට ඇති; දශප්‍රවෘත්තෛඃ, වසතුපරිත්‍යාග ව්‍යාපාරයෙන්; අනුපාරතානාං, නොවැළැක්කාවූ; තෙෂාං, ඒ කුශලවාදි රජුන්ගේ; සඃ වංශඃ, ඒ වංශයතෙම; සාම්මයොනිඃ, සාම්වේදය ප්‍රභව කොට ඇත්තාවූ; දශප්‍රවෘත්තෛඃ, මදප්‍රවාහයෙන්; අනුපාරතානාම්, නොවැළැක්කාවූ; සුරාපානාම්. දිග්දන්තීන්ගේ; වංශඃ ඉව, වංශය මෙන්; අෂ්ටධා, අෂ්ටප්‍රකාරයෙන්; භින්නඃ, බිඳුණේ; විප්‍රසසාර, පතළේය.

4. අථ, එක්දිනෙක; අර්ධරාත්‍රෙ, මධ්‍යමරාත්‍රියෙහි; සතිමිත ප්‍රදීපෙ, නිශ්චලවූ පහන් ඇති; සුප්තජනෙ, නිදිගත් ජනයන් ඇති; ශය්‍යාගෘහෙ, ශයනාගාරයෙහි; ප්‍රබුද්ධඃ, නින්දෙන් පිබිදුණාවූ; කුශඃ, කුශරජතෙම; ප්‍රවාසසඨකලත්‍රවෙශාම්, ප්‍රවාසයෙහි සිටි (විරහිණී) ස්ත්‍රියකගේ වෙශ ඇති; අදෂ්ටපූර්වාම්, පෙර නොදක්නාලද්දාවූ (නුදුටුවිරූ); වනිතාං, කාන්තාවක්; අපශ්‍යත්, දුටුයේය.

"ප්‍රවාසෙ ච මඩ්ගලමාත්‍රාභරණා දෙවශතාපවාසපරුවාතීශාම් සීතා ගෘහාන් අවෙක්ෂෙත"

5. සා සාධ්වසාධාරණපාර්ථිවෂේඃ
සජ්ජීභවා පුරඤ්ජනාත් පුරඤ්ජනහාසඃ
ජේතුඃ පරේෂාං ජයශබ්දපූර්වං
තස්යාඤ්ජලිං බන්ධුමතෝ බබන්ධ.

6. අථානපොඩාශීලමප්‍යගාරං
ශ්‍යාමීවාදශීතලං ප්‍රවිෂටාම්
සවිස්මයෝ දශරථේඤනූජඃ
ප්‍රොවාච පූර්වාර්ජිවිසෘෂ්ටතල්පඃ.

7. ලබ්ධානන්තරා සාවරණේ'පි ගේහේ
යෝගප්‍රභාවෝ න ච ලක්ෂ්‍යතේ තේ
ඉහර්ෂි චාභාරමනිච්ඡතානාං
මෘණාලිනී හේමඝටීවොපරාගම්.

සතුවෙන් වාත්සල්‍යයෙහි නියම්කළ ප්‍රවාසවය්‍යාවෙහි සිටි මඩගැමාත්‍ර ආභරණයෙන් සැරසුණු ස්ත්‍රියක් දිටියයි සේයි.

5. සා, ඒ වනිතාතොමෝ; සාධ්වසාධාරණපාර්ථිවෂේඃ, සජ්ජනයන්ට සාධාරණ වූ රාජඃශ්‍රී ඇති; පුරඤ්ජනහාසඃ, ඉඳුගෙට සමාන තෙජස් ඇති; පරේෂාං, සතුරන්; ජේතුඃ, ජයගන්නාවූ; බන්ධුමතඃ, බන්ධූන් ඇත්තාවූ; තස්ය, ඒ කුශනරෙන්දුයාගේ; පුර සන්තාත්, ඉදිරියෙහි; සවිස්මයා, සිට; ජයශබ්දපූර්වං, ජයශබ්දය පෙර දැරි කොට (හෙවත් "ජයතු භවාන් මහාරාජඃ" යනාදීන් ආශීර්වාද කොට) අඤ්ජලිං බබන්ධ, ඇඳිලිබැන්දාය. (නමස්කාර කළාය.)

6. අථ, ඉක්බිත්තෙන්: සවිස්මයඃ, පුදුමසහිතවූ; පූර්වාර්ජිවිසෘෂ්ටතල්පඃ, ශරීරයාගේ පූර්වභාගයෙන් හරණලද ඇඳ ඇත්තාවූ (මඳක් නැඟිටිවාවූ); දශරථේඃ, දශරථපුත්‍ර වූ රාමරජහුගේ; තනූජඃ, පුත්‍ර (වූ කුශ රජ) තෙම; අනපෞඝාශීලං අපි, පහනොවූ අගුල් ඇත්තාවූ හෙවත් වැසූ දොර ඇත්තාවූ ද; අගාරම්, රාජ මන්දිරයට; ආදර්ශතලං, කැඩපතට; ශ්‍යාමං ඉව, සෙවනැල්ල මෙන්; ප්‍රවිෂ්ටාම්, ඇතුල්වූ ඒ වනිතාවට; ප්‍රොවාච, (මේ මතු දක්වන ප්‍රකාරයෙන්) කීයේය.

7. සාවරණේ අපි, ආවරණසහිතවූද; හෙයෙ, රාජමන්දිරයෙහි; ලබ්ධානන්තරා, ලබන්නලද අවකාශ ඇත්තෙහිය; තෙ, තිබේ; යෝගප්‍රභාවඃ ච, යෝගානුභාවයෙක්ද; න ලක්ෂ්‍යතෙ, දක්නා

8. සා සඛං ශුනෙ, කස්‍ය පරිග්‍රහෝ වා
කිං වා මදන්‍යාගමකාරණං තෙ
ආවක්ෂ්ව මත්වා වශිනාං රක්ෂණාං
මනඃ පරස්ත්‍රීවිමුඛප්‍රවෘත්ති.

9. තමබ්‍රවීත් සා ගුරුණානවද්‍ය
සා නිත්‍යපෞරා සඵපදෙන්මුඛෙන
තස්‍යාඃ පුරඃ සම්ප්‍රති චින්තනාඨාං
ජානීහි රාජන්නහමිදෙවතාං මාම්.

නොලැබේ; මෘණාලිනී, පියුමක්; හෙමං, හිමයෙන් කරනලද; උපරාගම්, ඉව, උපද්‍රවයක් ධරන්නාක් මෙන්; අනිර්‍ශාහාතාං, දුඃඛිත ඝන්ගේ; ආකාරං ව, සවරූපයක්ද; බිහර්ෂි, ධරන්නෙහි. (තීගේ බැගැපත් බවෙක්ද පෙනෙයි.)

'ගෙහි දෙර විසා තිබියදී ගේ ඇතුළට පැමිණි තීගේ ධ්‍යානානුභාවියෙක්ද නොපෙනේ. තීගේ මුඛයෙහි දුඃඛිතසවරූපයක් පැනේ. යෝගීන්ට දුනොක් නම් නැත්තේය. එහෙයින් 'යෝගප්‍රභාවයෙක් නැත යනු හැගේ' යනු හාවයි.

8. යුනෙ!, සුඳුරුඩහිය!; සඛං, තී; සා, සාවරියක්ද; කස්‍ය වා, කවිරෙකුගේ හෝ; පරිග්‍රහඃ, බිරින්දක්ද; හෙ, තීගේ; මත් අන්‍යාගමකාරණං, මා වෙනට පැමිණි කාරණය නෝ; කිම් වා, කිමෙක්ද; වශිනාං, වසඟකළ ඉඳුරන් ඇත්තාවූ; රක්ෂණාං, රක්ෂ රාජයන්ගේ; මනඃ, සිත; පරස්ත්‍රීවිමුඛප්‍රවෘත්ති, පරස්ත්‍රීන්විෂයෙහි බැහැරසරනලද පැවතුම් ඇත්තේයයි; මත්වා, දැන; ආවක්ෂ්ව, (කියයුතු කරුණු මට) කියව.

රඝුවංශික රජුන්ගේ සිත පරස්ත්‍රීන්විෂයෙහි නොඇලෙන බව දැන කිවයුත්තක් කියවයි සේසි.

9. සා, ඒ කාන්තාහෝමෝ: තං, ඒ කුඹරජහට; අබ්‍රවීත්, (මෙසේ) කිවාය; අනවද්‍ය, නිර්දොෂවූ; යා, යම් පුරියක් හෝමෝ; සවප්‍රදෙන්මුඛෙ ඃ, ඊෂණුදයට යන්නාවූ (මොහොයට යන්නාවූ); ගුරුණා, ඔබගේ පියාණන් විසින්; නිත්‍යපෞරා, හෙතයනලද පුරවැසීන් ඇත්තීවීද; රාජන්, පින්වත් මහරජාණනි; මාම්, මා; සම්ප්‍රති, දැන්; චින්තනාඨාං, අනාථවූ; තස්‍යාඃ පුරඃ, ඒ අයෝඛ්‍යා පුරියගේ; අධිදෙවතාං, අධිගෘහීත දේවතායයි; ජානීහි, දැන ඉඳුමැනවි.

10. වසෙඕකසාරමභිභූය සාහං
සෞරාජ්‍යබන්ධබාන්ධවභ්‍යා විභූත්‍යා
සම්ප්‍රත්‍යකෙත්‍ය බසි සුස්ථිවංශ්‍යෝ
යති ප්‍රපන්නා කරුණාමවස්ථාම්.

11. විශීර්ණතල්පාට්ටශතෝ නිවේශඃ
පයෝසභායාලඃ ප්‍රභුණා විනා මේ
විඩම්බයත්‍යසානිමග්නසූර්යඃ
දිනාගමම්ලානිලහින්නමේඝම්.

රාම්රජු සවනියට යන කල්හි පුරවැසියන්ද රැගෙන ගියේය. එහෙයින් අනාථවූ අයෝධ්‍යා පුරියෙහි අධිදේවතා මෙ වෙමියි සේසි සවාමිවියෝගයවූ හෙයින් ප්‍රවාසවූ ධර්ම යනුද සුවිහසි. මෙහි නීතශබ්දය ගුරුණා යනු හා සම්බන්ධවූවද පෙර ශබ්දය හා ගමනක්‍රියයෙන් සමාස විය. 16 වෙනි ශ්ලෝකයෙහි ද මෙබඳු සවිසයෙක් වේ.

10. සා අහං, ඒ මම; සෞරාජ්‍යබන්ධොත්සව්‍යා, යහපත් රජතු ඇතිබැවින් බඳනාලද (සම්පාදනය කළ) උත්සව ඇත්තාවූ; විභූත්‍යා, සම්පත්තියෙන්; වසෙඕකසාරං, අලනාපුරිය; අභිභූය, මැඩපවත්වා සිට; සම්ප්‍රත්‍යකෙත්‍ය, සියලු ශක්තීන් සම්පන්නවූ; සුස්ථිවංශ්‍යෝ සවයි සති, සුස්ථිවංශිකවූ ඔබ විද්‍යමාන කල්හි; කරුණාමවස්ථාම්, දීනාවස්ථාවට; ප්‍රපන්නා, පැමිණියෙම්.

වසූනාං–ධනානාං ඔකසෝ–සද්මභිඃ සාරා=වසෙඕකසාරා.

මනොඥපරිදි රජකරන්නාවූ ඔබ සිටින කල්හි අනාථවූ මම් දීනභාවයට පැමිණියෙමි කුමක්ද හෙයින්ද? සියලු පුරවැසියන් නුවර හැර මෝක්ෂයට ගිය හෙයිනි. ඔබ විසින් මට කරුණා කට යුතුයයි සේසි.

11. විශීර්ණතල්පාට්ටශතඃ, දිරාපත්වූ ප්‍රාසාද හා අටලු සිය ගණන් ඇත්තාවූ; පයෝසභායාලඃ, විසිරගිය ප්‍රාකාර ඇත්තාවූ (වැටුණු ප්‍රාකාර ඇති); මෙ, මාගේ; නිවේශඃ, මන්දිරය තෙම; ප්‍රභුණා, සවාමියාගෙන්; විනා, තොරවූයේ; අසානිමග්නසූර්යඃ, අසනපවිතයෙහි සැඟවුණු (බැසී ගිය) හිරු ඇත්තාවූ; ග්ලානිල භින්නමේඝම්, මහන් වාතයෙන් බිඳුණු මේඝ ඇති; දිනාගමං, දිවසාවසානය; විඩම්බයති, අනුකරණය කෙරෙයි.

12. නිශාසු භාස්වත්ඝලනූපුරාණාම්
සඃ සඤ්චරෝ'ම්බුදහිසාරිකාණාම්
නදන්මුඛොල්කාවිචිතාමිෂාභිඃ
ස වාහ්‍යතෙ රාජපථඃ ශිවාභිඃ.

13. ආස්ඵාලිතං යත් ප්‍රමදාකරාග්‍රෛ-
ර්‍ඃදඞ්ගධීරධ්වනිමඞ්ගවජ්ඣත්
වන්‍යෙෂිදානීං මහිෂෛඃ නදමඃ
ඃඞ්ගාහතං ක්‍රොශති දීර්ඝිකාණාම්.

මාගේ භවනය (අයොධ්‍යාපුරය) දිරුගිය ප්‍රාසාද ගෘහාදිය හා වැටිගිය ප්‍රාකාර ඇත්තේ සවාම්හුගෙන් තොරව පවත්නේය. කෙබඳුද යත්? දිනපතිහුගෙන් තොරවූ මහාවාතයෙන් වනසන ලද වලාකුළු ඇති සැන්දෑකාලයක් මෙනි.

12. නිශාසු, රාත්‍රීන්හි; භාස්වත්, බබළන්නාවූ; ඝලනූපුරාණාම්, මනහර ත්‍රාවළා ඇත්තාවූ; අභිසාරිකාණාම්, (පුරුෂයන් ලකුණු කී ස්ථානවලට පුරුෂයන් පිණිස යන්නාවූ) අභිසරණවන්ට; යඃ, යම් රාජමාර්ගයෙක්; සඤ්චරඃ අහුත්, සඤ්චරණයට කාරණවීද; සඃ රාජපථඃ, ඒ රාජමාර්ගය තෙම; නදන්මුඛොල්කාවිචිතාමිෂාභිඃ: නදත්- නාදකරන්නාවූ; මුඛොල්කාවිචිත- මුඛයන්හි වූ රශ්මිවලින් සොයන්නාවූ; ආමිෂාභිඃ, මාංස ඇත්තාවූ; ශිවාභිඃ, සිවලුන් විසින්; වාහ්‍යතෙ, ගමනය කරනුලැබේ.

මෙහි මුඛයෙහි වූ රශ්මි නම් සිවලුන්ගේ ඇස් රාත්‍රියෙහි ඵුල්කාවක් මෙන් දීපනිමත් වේ. බළල් ආදීන්ගේද එසේමැයි. එහෙයින් 'මුඛොල්කාවිචිත' ය යි කීහ.

13. යත්, යම් ජලයක්; ප්‍රමදාකරාග්‍රෛඃ, කාන්තාවන්ගේ අත් අගින්; ආස්ඵාලිතං, තාඩනයකරනලද්දේ (ජලක්‍රීඩා සමයෙහි යයි සේසි); මෘදුඞ්ගධීරධ්වනිං, මිහිරුබෙර මෙළිබඳ ගැඹුරුනාදය; අඞ්ගවජ්ඣත්, අනුගමනයකළේද (නෙවත් බෙරහඬ මෙන් හඬ නැඟීද); දීර්ඝිකාණාම්, තඩාගයන්ගේ; තත් අම්භඃ, ඒ ජලය තොම; ඉදානීං, දැන්; වන්‍යෛඃ, වනයෙහි වූ; මහිෂෛඃ, මීමුන් විසින්; ශෘඞ්ගාහතං, අංවලින් තළනලද්දේ; ක්‍රොශති, අමිගිරිශබ්ද කෙරෙයි. (ක්‍රීඩාතඩාග වල්මීමුන්ට ගොදුරු වියයි සේසි.)

14. වෘක්ෂෙශයා යෂ්ටිනිවාසභඞ්ගාන්
මෘදඞ්ගශබ්දූපගමාදලාස්‍යාඃ
ප්‍රාපතා දවොල්ඛාහතශෙෂබර්හීඃ
ක්‍රීඩාමයූරා වනබර්හිණත්වම්.

15. සොපානමාගේඝු ච සෙඝු රාමාඃ
නික්ෂිපතවත්‍යශ්වරණාන් සරාගාන්
සද්‍යෝ හතන්‍යඞ්කුගිරස්තදිඞං
ව්‍යාශ්‍රෙඃ පදං තෙඝු නිධීයතෙ'ද්‍ය.

16. චිත්‍රච්ඡිපාඃ පදමවනාවතීර්ණාඃ
කරේණුභිර්දීන්තමෘණාලභඞ්ගාඃ
නඛාඞ්කුශාඝාතවිභින්නකුම්භාඃ
සංරබ්ධසිංහප්‍රහරණං වහන්ති.

---

14. යෂ්ටිනිවාසභඞ්ගාන්, යෂ්ටිරූප නිවාසස්ථානය (ලණිත ලීය) බිඳී යාමෙන්; වෘක්ෂෙශයාඃ, වෘක්ෂයෙහි වාසයකරන්නාවූ; මෘදඞ්ගශබ්දූපගමාත්, මිඟිනුබෙර හඬ නැතිවීමෙන්; අලාස්‍යාඃ, නෘත්‍ය නැත්තාවූ; දවොල්ඛාහතශෙෂබර්හිඃ, ලැව්ගිනිසිලුවලින් දවනලදින් ශෙෂ වූ පිල්කලප් ඇත්තා වූ; ක්‍රීඩාමයූරාඃ, ක්‍රීඩා පිණිස වූ මොනරු; වනබර්හිණත්වම්, වනමයූරබවට; ප්‍රාපතාඃ, පැමිණියාහුය.

නුවර ඇතිකළ ක්‍රීඩා මොනරු දැන් වනමොනරබවට පැමිණියාහ යි සේ යි.

15. රාමාඃ, කාන්තාවෝ; යෙඝු සෙ‍ාපානවීථීඝු, යම් හිණිපෙති (පඩිපේළි) මාගීයන්හි; සරාගාන්, ලාක්ෂාරසයෙන් රත්වූ; චරණාන්, පාදයන්; නික්ෂිපතවත්‍යාඃ, තැබූහුද; අද්‍ය, අද; තෙඝු, ඒ මාගීයන්හි; සද්‍යඃ, එකෙණෙහි; හතන්‍යඞ්කුශිඃ, නසනලද ඉවත් ඇති; ව්‍යාශ්‍රෙඃ, ව්‍යාශ්‍රයන් විසින්; අස්තදිඞං, ලෙසින් වැකුණාවූ; පදං, පාදය; නිධීයතෙ, තබනුලැබේ.

16. පදමවනාවතීර්ණාඃ, පියුම්වනයට බැසගත්තාවූ; කරේණුභිඃ, ඇතිනියන් විසින්; දත්තාමෘණාලභඞ්ගාඃ, දෙනලද නෙලඹු දැලි කලප් ඇත්තාවූ; චිත්‍රච්ඡිපාඃ, සිතුවම්කළ හස්තීහු; නඛාංකුශාඝාත- සිංහයන්ගේ නිය නමැති අංකුශවලින්; විභින්නකුම්භාඃ, බිඳුණාවූ කුම්භස්ථල ඇතිවයෝ; සංරබ්ධසිංහප්‍රහරණං, කුපිතවූ සිංහයන්ගේ ප්‍රහාරය; වහන්ති, උසුලත්.

17. සතමේහඤ්ඤ යොසිත්ප්‍රතියාතනානා-
මුත්ක්‍රාන්තාවණ්ක්‍රමධ්‍රුසරාණාම්
සතොතතරියාණි භවන්ති සඛ්‍යාත්
නිමෝඛපට්ටාඃ එණීහිර්විමුක්තාඃ.

18. කාලාන්තරශ්‍යාමසුඛෙෂු නක්තං-
මීනාසතො රුඪතෘණාඞ්කුරෙෂු
න එව මුක්තාගුණශුඛෙෂාපි
හර්මේෂු මූර්ච්ඡන්ති න චන්ද්‍රපාදාඃ.

පියුම්විල් හා එහිදී ඇතිනියන් ඇතුන්ට නෙළුම් දඬු දෙන ආකාරය බොහෝවිට ඇඳ තුබුණේය. වනයෙන් පැමිණි සිංහයෝ ඒ ඇත් රූ දැක ජීවමාන ඇතුන්යයි රැවටී නියපොතුවලින් කුඹිහාස්ථල සුරා නැවත පහර ගසමින් වෙහෙසෙත්. උක්තප්‍රකාර ලක්ෂණවත් ප්‍රාසාද සිංහයන්ට වාසස්ථාන වූ බව හා මෙයින් චිත්‍රකර්මදෙවිත්‍රැයද දැක්වූහ.

17. සතමේහඤ්ඤ, කණුවල විද්‍යමානවූ; උත්ක්‍රාන්තාවණ්ක්‍රමධ්‍රුසරාණාම්:- උත්ක්‍රාන්ත- මැකීගිය; වණ්ක්‍රම- වර්ණවින්‍යාස ඇත්තාවූ ද; ධ්‍රුසරාණාම්, පඬුවන් වූද; යොසිත්ප්‍රතියාතනානාං, සත්‍රී ප්‍රතිබිම්බයන් සඞ්ඛ්‍යාවය; එණීහිඃ, නාගයන් විසින්; විමුක්තාඃ, මුදනලද්දාවූ: නිමෝකපට්ටාඃ, හැව නැමැති වස්ත්‍රයෝ; ඝඛ්‍යාත්, ආසන්නභාවය හේතුකොටගෙන; සතොතතරියාණි, තනපට (පියයුරු වසන වස්ත්‍රයෝ); භවන්ති, වෙති.

කණුවල කොටනලද සත්‍රීරූප පැරණිවීමෙන් පාට ගොස් දුඹුරුවණි වූහ. ඒ රූපයන්හි ඇලුණු සර්සෑව ඒ සත්‍රීන්ගේ තනපට මෙනැසි උත්ප්‍රේක්ෂිතයි.

18. කාලාන්තරශ්‍යාමසුඛෙෂු, කාලභෙදවශයෙන් (සල් ශාමෙන්) ශ්‍යාමවර්ණවූ සුණුඇලෙ ඇති; ඉහසන්තාඃ, ඔබමොබ; රූඪ- හටගත්තාවූ; තෘණාඞ්කුරෙෂු, තණපැල ඇත්තාවූ; හර්මේෂු, ප්‍රාසාදයන්හි; නක්තං, රාත්‍රියෙහි, මුක්තාගුණශුඛයඃ අපි, මුතුවැල්මෙන් සුදුවූ ද; නෙ එව, ඒ පළමුව පැහැරුණා වූ ම; චන්ද්‍රපාදාඃ, චන්ද්‍රරශ්මීහු; න මූර්ච්ඡන්ති, නොපැතිරෙත්. (අධික ප්‍රභාශ ඇතී නොතෙරෙහැයි සේ සී.)

19. ආවර්ජ්‍ය ශාඛාඃ සදයඤ්චකාරුණාසහිතවා යාසාං
පුෂ්පාණ්‍යුපාත්තානි විලාසිනීභිඃ
වන්‍යෛඃ පුලින්‍දෛරිව වානරෙන්‍ද්‍රාඃ
කලිශ්‍යන්ත උදුම්බරලතා මදියාඃ.

20. රාත්‍රාවනාවිෂ්කෘතදීපහාසඃ
කාන්තාමුඛශ්‍රීවියුතා දිවාපි
තිරස්ක්‍රියන්තෙ කෘමිතන්තු ජාලෛ-
ර්විජෘම්භතධූමප්‍රසරා ගවාක්ෂාඃ.

21. බලික්‍රියාවර්ජිතසෙකතානි
සන්නාතියඃ සංගමනාප්නුවන්ති
උපායනවානිරගාහාණි දෘෂ්ටවා
ශූන්‍යානි දූයෙ සරයූජලානි.

සුණු ආලේප කළ බිත්තියෙහි සඳරැස් වැටීමෙන් අධික ප්‍රකාශයක් ඇති වේ. මෙහි පැරණි වීමෙන් හුණු කිලුටුවූ හෙයින්ද බිත්තියෙහි තැන්තැන්වල තණ පැලවීමෙන්ද ඒ අධික ප්‍රකාශය ඇති නොවෙයි යනු භාවයි.

19. ච, වැලිදු; විලාසිනීභිඃ, කාන්තාවන් විසින්; සදයඤ්, කරුණා සහිතව; ශාඛාඃ, අතු; ආවර්ජ්‍ය, නමා; යාසාං, යම් ලතාවන්ගේ; පුෂ්පාණි, මල්; උපාහෘතානි, (කඩා) ගන්නාලද්දහුද; මදියාඃ, මා අයත්වූ; තාඃ උදුම්බරලතාඃ, ඒ උදුම්බරලතාවෝ; වන්‍යෛඃ, වනයෙහි වූ; පුලින්‍දෛඃ ඉව, (එනම්) මෙලවිජයන් පිසින් මෙන්ම; වානරේඃ, වඳුරන් විසින්ද; කලිශ්‍යන්තෙ, පෙළනුලැබෙත්.

(මෙහි ඉවශබ්දය සහාර්‍යයයි වාරිත්‍රවර්ධනටීකායෙහි කීහ. වැද්දන් හා වඳුරන් විසින් යන අර්ථයි.) එදා කාන්තාවන් විසින් කරුණාවෙන් අතු නමා මල් නෙලාගත් මල්වැල් අද වැද්දන්ගේ හා වඳුරන්ගේ අනාදරයෙන් පීඩාවිඳින් යි සේයි.

20. රාත්‍රෞ, රාත්‍රිකාලයෙහි; අනාවිෂ්කෘතදීපහාසඃ, ප්‍රහන් ආලෝකයෙන් ශූන්‍යවූ; දිවා අපි, දවල්කාලයෙහිද; කාන්තාමුඛශ්‍රීවියුතඃ, කාන්තාවන්ගේ මුඛශොභායෙන් තොරවූ; විජෘම්භිත ධූමප්‍රසරඃ, ධූමරාශියෙන්ද තොර වූ; ගවාක්ෂාඃ, කවුළු; කෘමිතන්තු ජාලෛඃ, මකුළුදැල් සමූහයෙන්; තිරස්ක්‍රියන්තෙ, වසහුලැබෙත්.

21. බලික්‍රියාවර්ජිතසෙකතානි, බිලිපූජායෙන් තොරවූ වැලිතලා ඇත්තාවූ; සන්නතීයඃ සංගමනීඃ, සන්නතියට යොග්‍යවූ වූණි-

22. තදඝීසිමාං වසතිං විසෘජ්‍ය
මාමභ්‍යුපෙතුං කුලරාජධානිම්
හිත්වා තනුං කාරණමානුෂීං තාං
යථා ගුරුස්තෙ පරමාතමමූර්ත්තිම්.

23. තථෙති තස්‍යාඃ ප්‍රණයං ප්‍රතීතඃ
ප්‍රත්‍යග්‍රහීත් ප්‍රාග්‍රහරෝ රඝූණාම්
පුරප්‍යහිව්‍යාකතමුඛප්‍රසාදා
ශරීරබන්ධෙන තිරොබභූව.

24. තදද්භුතං සංසදි රාත්‍රිවෘත්තං
ප්‍රාතර්විජෙත්‍රෝ නෘපතිඃ ශශංස
ශ්‍රුත්වා ත එනං කුලරාජධාන්‍යා
සාක්ෂාත් පතිත්වෙ වෘතමභ්‍යනන්දන්.

දීන් හා එක්වීමට; අනාප්නුවතකි, නොපැමිණෙන්නාවූ; සරයූ ජලාති, සරහුතදීජලයන්ද; ශුන්‍යාති, හිස්වූ; උපාන්තවානීර ගෘහාණි, තටප්‍රදෙශයෙහි වූ (තෘණසෙවිලිකළ) කුඩා ගෙවල්ද; දෘෂ්ටවා, දැක; දූයෙ, දුක්වෙමි.

22. තත්, එහෙයින්; යථා, යම්සේ; ගුරුඃ, පියවූ රාමරජ තෙම; කාරණමානුෂීං, කරුණුවශයෙන් (යම්කිසි කරුණු හෙතු කොට) මනුෂ්‍යමූර්ත්තිමත්වූ; තාං, ඒ ප්‍රසිද්ධ වූ; තනුං, රාම ශරීරය; හිත්වා, හැර; පරමාතමමූර්ත්තිම්, විෂ්ණුමූර්ත්තියට (පෑම්ණියාක්) මෙන්; ඉමාං වසතිං, මේ කුශාවතිරාජධානිය; විසෘජ්‍ය, හැර; කුලරාජධානිම්, (වංශාගතත) අයෝධ්‍යාරාජධානිය වූ; මාම්, මා සමීපයට; අභ්‍යුපෙතුං, පැමිණෙන්නට; අර්හසි, සුදුස්සෙහිය.

23. රඝූණාම්, රඝුවංශිකයන්ගේ; ප්‍රාග්‍රහරඃ, (ඉදිරියෙහි යන්නාවූ හෙවත්) ශ්‍රෙෂ්ඨවූ කුශතරෙඤ්ජතෙම; තස්‍යාඃ, ඒ අග්‍රපති දෙවතාවාගේ; ප්‍රණයං, ප්‍රාර්ථනාව; ප්‍රතීතඃ, සතුෂ්ටවූයේම; තථා ඉති, එසේ වේවායි; ප්‍රත්‍යග්‍රහීත්, පිළිගත්තේය; පූඃ අපි, පුරාධිෂ්ඨිත දෙවතාතොමෝද; අභිව්‍යක්තාමුඛප්‍රසාදා, (ඉෂ්ටලාභයෙන්) අතිශයින් ප්‍රකටකරනලද සතුටුමුහුණු ඇත්තී; ශරීරබන්ධෙන, (මවාගත්) ශරීරයොගයෙන්; තිරොබභූව, අන්තර්ධාන වී. (මනුෂ්‍යරූපය හැර දෙවතාස්වරූපය ගත්තාය කී සේකි.

24. නෘපතිඃ, කුශරජතෙම; තත් අද්භුතං රාත්‍රිවෘත්තං, ආශ්චර්‍යවත්වූ රාත්‍රියෙහි වූ ඒ ප්‍රවෘත්තිය; ප්‍රාතඃ, උදෑසන; සංසදි,

25. කුශාවතීං ශ්‍රොත්‍රියසාත් සකාශ්‍යා
යාත්‍රානුකූලේ'හනි සාවරෝධඃ
අනුද්‍රුතෝ වායුරිවාභ්‍රවෘන්දෛඃ
සෛන්යෛරයෝධ්‍යාභිමුඛඃ ප්‍රතස්ථේ.

26. සා කේතුමාලෝපවනා වෘහද්ගි-
විහාරශෛලානුගතේව නාගෛඃ
සේනා රථොදාරගෘහා ප්‍රයාණේ
නඝ්‍යාහවජ්‍රධ්වජමාරුජධ්වනීඃ.

සහාවෙහි; ඒජේහ්‍යඃ, බ්‍රාහ්මණයන්ට; ශශංස, ප්‍රකාශකෙළේය; තෙ, ඒ බ්‍රාහ්මණයෝ; ශ්‍රැත්වා, ඒ අසා; කුලරාජධාන්‍යා, අයොධ්‍යා පුරිය විසින්; සාක්ෂාත්, ප්‍රත්‍යක්ෂවශයෙන් (හෙවත් තමාම); පති බෙ, සවාමිභාවයෙහි; වෘතම්, තෝරාගන්නාලද; එතං, මේ කුශ රජහු; අභ්‍යනන්දන්, අභිනන්දනය කළාහුය. (ආශීර්වාදයෙන් පිදූහ)

අයොධ්‍යාපුරාධිෂ්ඨිතාදෙවතාවා තමා විසින්ම සවාමිත්වයට තෝරාගත් කුශරජු ආශීර්වාද පැවැත්වීමෙන් සතුටුකළහයි. සේයි.

25. සඃ, ඒ කුශරජතෙම; කුශාවතීං, කුශාවතී රාජධානිය; ශ්‍රොත්‍රියසාත් කෘත්වා, ඡන්දසාධන කොට (මේද දත් බමුණන් අයත් කොට); යාත්‍රානුකූලෙ, ගමනට යෝග්‍ය වූ; අහනි, දවසෙක්හි; සාවරෝධඃ, අන්තඃපුර ජනයා සහිත වූයේ; අභ්‍රවෘන්දෛඃ, මේඝ සමූහයන්ගෙන් අනුගතවූ; වායුඃ ඉව, වාතය මෙන්; සෛන්යෛඃ, සේනාවන් විසින්; අනුද්‍රුතඃ, අනුගතවූයේ; අයොධ්‍යාභිමුඛඃ, අයෝධ්‍යා පුරියට අභිමුඛව; ප්‍රතස්ථේ, ගියේය.

ශ්‍රොත්‍රියෙෂු අධීනාං-ශොත්‍රියසාත් "තදධීනවචනෙ" යන් නෙන් සාතිප්‍රත්‍යයයි.

"ජනමනා බ්‍රාහ්මණො ඥෙයඃ සංස්කාරෛර්විජ උව්‍යතෙ
විද්‍යයා යාති විප්‍රත්වං ත්‍රිභිඃ ශ්‍රොත්‍රිය උව්‍යතෙ"

යනු ශ්‍රොත්‍රිය ලක්ෂණ යි.

26. කෙතුමාලෝපවනා, ධ්වජාඩ්ඩනී නමැති උපවනයන් ඇත්තාවූ; වෘහද්ගිඃ, මහත් වූ; නාගෛඃ, හස්තීන් කරණකොට ගෙන; විහාරශෛලානුගතා ඉව, ක්‍රීඩාපර්වතයන්ගෙන් යුක්ත වූවාක් මෙන් වූ රථොදාරගෘහා, රථ නමැති මහත් ගෘහ ඇත්තාවූ;

27. තේනාතපත්‍රාමලමණ්ඩලේන
ප්‍රසාධිතඃ පූර්විනිවාසභූමිම්
බභෞ බලෞඝඃ ශශිනෝදිතේන
වේලාමුදඤ්චානිව නියමානඃ.

28. තස්‍ය ප්‍රයාතස්‍ය වරූථිනීනාඃ
පීඩාමපශ්‍යාපතවතීව සොඪුම්
වසුන්ධරා විෂ්ණුපදං මිතීය-
මධ්‍යාරුරෝහේව රජශ්ඡලේන.

සා සේනා, ඒ සේනා තොමෝ; තස්‍ය, ඒ කුශරජහුගේ; ප්‍රයාණේ, ගමන්හි (හෙවත් මාගීයෙහි); ජඞ්ඝමරාජධානී අභවත්, ගමන් කරන රාජධානියක් වී.

27. ආතපත්‍රාමලමණ්ඩලේන, ශ්වේතවර්ණ ඡත්‍ර නමැති නිර්මල මණ්ඩල ඇත්තා වූ; තේන, ඒ කුශ රජහු විසින්; පූර්විනිවාස භූමිම්, පෙර විසූ නගරය (වූ අයෝධ්‍යා පුරිය)ට; ප්‍රසාධිතඃ, ගවනලද්දා වූ; බලෞඝඃ, බලමණ්ඩලයතෙම; උදිතේන, උදා වූ; ශශිනඃ, චන්ද්‍රයා විසින්; වේලාං, වෙරළට; නියමානඃ, පමුණුවනු ලබන්නා වූ; උදඤ්චාන් ඉව, සමුද්‍රය මෙන්; බභෞ, බැබළියේය.

චන්ද්‍රෝදයාවස්ථාවේහි සමුද්‍රජලය වඩින ඒ වෙරළට පැමිණෙන්නාක් මෙන් සේනාව ද අයෝධ්‍යා පුරියට පැමිණෙනුයේ බැබළුණේ සි සේ සි. ශ්වේතවර්ණත්‍රය චන්ද්‍රයාට ද, සේනාව සමුද්‍රය ට ද උපමිත සි.

28. ප්‍රයාතස්‍ය, ගමන් ගත්තා වූ; තස්‍ය, ඒ කුශ රජුගේ; වරූථිනීනාං, සේනාවන්ගේ; පීඩාම්, පීඩාව; සොඪුම්, ඉවසන්නට; අපශ්‍යාපතවතී ඉව, අසමර්ථවූවාක් මෙන්; වසුන්ධරා, පෘථිවී තොමෝ; රජශ්ඡලේන ධූලිව්‍යාජයෙන්; මිතීයං විෂ්ණුපදං, (විෂ්ණුගේ මිතීයපාදස්ථානය වූ) ආකාශයට; අධ්‍යාරුරෝහ ඉව, ආරූඪවූවාක් මෙනි (නැංගාක් මෙනි).

වාමනාවතාරයෙහි සිටි විෂ්ණුදෙව තෙමේ ප්‍රථම පාදය පෘථිවියෙහි ද මිතීය පාදය අහසෙහි ද තැබී. එහෙයින් මෙහි අහස මිතීය විෂ්ණුපදය සි කියේය.

29. උද්ගච්ඡමානා ගමනාය පශ්චාත්
පුරෝ නිවේශෙ පථි ච ව්‍රජන්තී
සා යත්ර සේනා දදෘශෙ නෘපස්‍ය
තත්රෙව සාමග්‍ර්‍යමතිං චකාර.

30. තස්‍ය ච්‍යුතානාං මදවාරිසෙකාත්
ඛුරාහිඝාතාච්ච තුරඞ්ගමාණාම්
රෙණුඃ ප්‍රශෙදෙ පථි පඞ්කභාවං
පඞ්කොඃපි රෙණුත්වමියාය නෙතුඃ.

31. මාගෙශිෂිණී සා කටකාන්තරෙෂු
වෛණ්ඩෙෂු සේනා බහුධා විගින්‍යා
චකාර රෙවෙව මහාවිරාවා
බඩප්‍රතිශ්‍රුන්ති ගුහාමුඛානි.

---

29. පශ්චාත්, පසුව; ගමනාය, (කුශාවති නගරයෙන්) යාම පිණිස; උද්ගච්ඡමානා, සැරසෙන්නා වූ ද; පුරඃ, ඉදිරියෙහි; නිවේශෙ, (කුඩාරම්හි) නැවතීමෙහිදී ද; පථි ව්‍රජන්තී ච, මාගීයෙහි යන්නා වූ ද; නෘපස්‍ය, කුශරජුගේ; සා සේනා, ඒ සේනා තොමෝ; යත්‍ර, යම් යම් තැනකදී: දදෘශෙ, දක්නාලද්දී ද; තත්‍රෙව, ඒ ඒ හැමතන්හිම; සාමග්‍ර්‍යමතිං, සියල්ලෝමය යන අදහස; චකාර, ඇතිකෙළේය. (මෙයින් සේනාව අපරිමිතබැව් ප්‍රකාශකරනලදී.)

ගමනට සැරසෙන වේලෙහි හෝ මාගීයෙහි යන කල්හි හෝ නැවති සිටින වේලෙහි හෝ සේනාව යම් තැනකදී දක්නා ලැබේනම් ඒ ඒ සියලු තැනදීම මුළු සෙනහ මෙතනමයයි හැංගේ සී සේ සි.

30. නෙතුඃ, නායන වූ; තස්‍ය, ඒ කුශ නරෙන්ද්‍රයාගේ; ච්‍යුතානාං, හස්තීන්ගේ; මදවාරිසෙකාත්, මදජල වැගිරීම හෙතුකොට ගෙන ද; තුරඞ්ගමාණාම්, අශ්වයන්ගේ; ඛුරාභිඝාතාච්ච, කුරගැටීමෙන් ද (පිඳුවෙළින්); පථි, මාගීයෙහි; රෙණුඃ, රජස; පඞ්කභාවං, මඩබවට; ප්‍රපෙදෙ, පැමිණියේය; පඞ්කඃ අපි, මඩ ද; රෙණුත්වම්, රජස් (ධූලි) බවට; ඉයාය, පැමිණියේය.

මාගීයෙහි වූ ධූලි ඇතුන්ගේ මදජල වැහීමෙන් මඩ බවට ද, මඩ ද අශ්වයන්ගේ කුර වැදීමෙන් ධූලිබවට ද පැමිණියේයයි කීමෙන් සේනාවන්ගේ මහත් බව සූචිතයි.

31. වෛණ්ඩෙෂු, විඤ්‍යපර්‍වතය සම්බන්ධී වූ; කටකාන්තරෙෂු, නිතම්බප්‍රදෙශයන්හි වූ අවකාශස්ථානයන්හි; මාගෙශිෂිණී,

32. සඛාතුභෙදරුණයානනෙමිඃ
ප්‍රභුඃ ප්‍රයාණධ්වනිමිශ්‍රතූර්යඃ
ව්‍යලඞ්ඝයද්විඤ්ඣමුපායනානි
පශ්‍යන් පුලින්ද්‍රෛරුපපාදිතානි.

33. තීර්ථේ නදීයෙ ගජසෙතුබන්ධාත්
ප්‍රතීපගාමුත්තරතෝ'ස්‍ය ගඞ්ගාම්
අයත්නවාලව්‍යජනීබභූවු-
ර්හංසා නභොලඞ්ඝනලොලපක්ෂාඃ.

මාගධයන් සොයන්නා වූ; (එහෙයින්ම) බහුධා, බහුප්‍රකාරයෙන්; විභින්නා. බිඳුණා වූ; මහාවිරුවා, මහත් ශබ්ද ඇත්තා වූ; සා සෙනා, ඒ සේනා තොමෝ; රෙවා ඉව, නර්මදා නදිය මෙන්; ගුහා මුඛානි, ගුහාවන්ගේ මුඛයන් බඩිප්‍රතිශ්‍රැතති, ඕංකාර ශබ්ද ඇත්තන්; චකාර, කළාඝ.

සෙනාව නර්මදා නදියට උපමා කොට කීහ. නර්මදා නදිය ද විඤ්‍යපර්වතයෙන් නික්ම තමහට යාබැකි නිම්නභාගයන් සොඹමින් ගලා බස්නේ බොහෝ ප්‍රකාරව බෙදෙමින් නිර්ඣර ශබ්ද යෙන් අසල පිහිටි ගුහාවන්හි ඕංකාරය ඇතිකෙරෙමින් යෙයි. සේනාව ද එසේම විඤ්‍යපර්වතය ඔස්සේ ගමන් කළාය යි සේ සි.

32. ධාතුභෙදරුණයානනෙමිඃ- ධාතුභෙදරුණ- හෙරි කාදි ධාතූන්ගේ භෙදයෙන් (බිඳීමෙන්) අරුණවර්ණවත් වූ; යාන නෙමිඃ, රථ නිම්වළලු (රෝදපට්ටම්) ඇත්තා වූ; ප්‍රයාණධ්වනිමිශ්‍ර තූර්‍යඃ, ගමන් (සමයෙහි අශ්වාදීන්ගේ හේසාරවාදි) නාදයන් සමග මිශ්‍ර වූ තූර්‍යනාද ඇත්තා වූ; සඃ ප්‍රභුඃ, ඒ කුශ නරෙන්ද්‍ර තෙම; පුලින්ද්‍රෛඃ, වැද්දන් විසින්; උපපාදිතානි, පිරිනමනලද්දාවූ; උපායනානි, පඬුරු; පශ්‍යන්, බලමින්; විඤ්‍යං, විඤ්‍ය වන ප්‍රදේශය; ව්‍යලඞ්ඝයත්, ඉක්මවිය.

මෙහි උපායන ශබ්දයෙන් කියනුයේ ගෞරව පෙරටුව දෙනු ලබන වස්තුවයි.

"රික්තහස්තෙන නොපෙයාත් රාජානං දෛවතං ගුරුම්" යි ධර්මශාස්ත්‍රයෙහි කී හෙයින් රජු බැහැදැකීමට පැමිණි වැදි ජනයා ද යම් යම් පඬුරු රැගෙන පැමිණි බව දක්වයි.

33. නදීයෙ තීර්‍ථේ, ඒ විඤ්‍යපර්වතය සම්බන්ධ වූ තොටෙහි; ගජසෙතුබන්ධාත්, ඇතුන් විසින් සෙතුබන්ධනය කිරීම හෙතුකොට

34. **ස පූර්වජානාං කපිලේන රෝෂාද්-**
භස්මාවශේෂිකෘතවිග්‍රහාණාම්
සුරාලයප්‍රාප්තිනිමිත්තමම්භඃ
ත්‍රෛස්‍රෝතසං නෝලුලිතං වවන්දේ.

35. **ඉත්‍යධ්වනඃ කෛශ්චිදහෝගිරන්තෙ**
කූලං සමාසාද්‍ය කෘශඃ සරය්වාඃ
වෛදිග්‍රතිඤ්ඡාන් විතනාධ්වරාණාං
ශූපානපශ්‍යච්ඡතගෝ රඝූණාම්.

ගෙන (ඇතුන් භේදණඬක් මෙන් පෙළගැසී යාමෙන්); ප්‍රතීපගාං, උඩුගං බලා යන්නා වූ; ගඞ්ගාං, ගඞ්ගාජලය; උත්තරතඃ, එතර වන්නා වූ; අස්‍ය, මේ කුශතරෙහු යාගට; තනොලඞ්ඝනලොල පක්ෂාඃ, (අහසට නැඟීමෙන්) වඩවල වූ පියාපත් ඇති; හංසාඃ, හංසයෝ; අයතනවාලව්‍යජනීබභූවුඃ, නිරුත්සාහයෙන් වූ වාල චීජනී වූවාහුය (වාමර මෙන් වූහ යි සේ යි).

මෙහි ගඞ්ගා ශබ්දයෙන් භාගීරථී ගඞ්ගාව නොව විඤ්ඣපර්වත යෙන් ගලා බස්නා **ගඞ්ගා** නම් ගඟේ අතුගඟෙකැයි ගතයුතුයි.

34. සඃ, ඒ කුශරජතෙම; කපිලෙන, කපිල මුනිහු විසින්; රොෂාත්, ක්‍රොධයෙන්; භස්මාවශේෂිකෘතවිග්‍රහාණාම්, දවා අළු පමණක් ඉතිරිකළ ශරීර ඇත්තාවූ; පූර්වජානාං, (පෙර සවංශජවූ) සගරරාජපුත්‍රයන්ගේ; සුරාලයප්‍රාප්තිනිමිත්තං, දෙව්ලොවට පැමිණීමට හේතු වූ; නොලුලිතං, නැව්වලින් ආකුල වූ හෙවත් කැලඹුණා වූ; ත්‍රෛස්‍රෝතසං, ගඞ්ගා නම් ගඟ පිළිබඳ වූ; අම්භඃ, ජලය; වවන්දේ, වැන්දේය.

කපිල මුනිහු විසින්, සගරපුත්‍රයන් සැටදහසක් කොපාග්නි යෙන් හළු කළ කල්හි ඔවුන් සඟයට පැමිණවීමට භගීරථ රජු විසින් දෙව්ලොවින් **ගඞ්ගා** නම් ගඟ මෙලොවට ගෙනෙනලදැයි පුරාණ කථා හෙයින් කුශරජ තෙමේ ඊට නමස්කාර කෙළේය යනු භාවයි.

35. ඉති, මෙසේ; නොඤ්චිත් අහොභිඃ, කිප දවසකින්; අධ්වනඃ, මාර්ගයාගේ; අන්තෙ, අවසානයෙහි; කෘශඃ, කුශරජතෙම; සරය්වාඃ, සරහු නදියගේ; කූලං, ඉවුරට; සමාසාද්‍ය, පැමිණ; විතතාධ්වරාණාං, ප්‍රචුර යාග ඇත්තා වූ; රඝූණාං, රඝුවංශයෙහි වූ

36. ආධූය ශාඛාඃ කුසුමද්‍රුමාණාං
සපෘෂ්ටවා ච ශීතාන් සරයූතරඞ්ගාන්
තං කල්‍යාණසෛන්‍යං කුලරාජධාන්‍යාඃ
ප්‍රතත්‍යුජ්ජගාමොපවනාත්තවායුඃ.

37. අථොපශල්‍යෙ රිපුමග්නශල්‍ය-
ඝතාය්‍යාඃ පුරඃ පෞරසඛඃ ස රාජා
කුලධ්වජඝ්නානි වලධ්වජානි
නිවෙශයාමාස බලී බලානි.

38. තාං ශිල්පිසඞ්ඝාඃ ප්‍රභුණා නියුක්තා-
ඝටාගතාං සම්භෘතසාධනත්වාත්
පුරං නවිවක්‍රෙරපාං විඝාතාන්-
මෙඝා නිදාඝලපිනාම්වොර්වීම්.

රාජයන්ගේ; වෙදිප්‍රතිඝ්නාන්, වෙදිකා පිහිට කොට ඇත්තා වූ; යූපාන්, යාගස්තම්භයන්; ඝතඝෘ, සියගණන්; අපශ්‍යත්, දිටි.

36. කුලරාජධාන්‍යාඃ, (රඝුවංශ රාජධානිය වූ) අයොධ්‍යා පුරියගේ; උපවනාත්තවායුඃ, උද්‍යාන (පිළිබඳ) මාරුතය තෙම; කුසුමද්‍රුමාණාං, පුෂ්පවෘක්ෂයන්ගේ; ශාඛාඃ, අතු; ආධූය, කම්පා කොට; ශීතාන්, සිහිල් වූ; සරයූතරඞ්ගාන් ව, සරහූ නදී තරඞ්ගයන් ද; සපෘෂ්ටවා, සපශී කොට; කල්‍යාණසෛන්‍යං, වෙහෙසට පත් සේනාව ඇති; තං ප්‍රති, ඒ කුශ රජහු වෙතට; උජ්ජගාම, ගියේය. (පිළිගනුඃණිස පෙරගමන් කෙළේයයි සේ සි.)

37. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; රිපුමග්නශල්‍යඃ, සතුරන් විෂයෙහි පිවිසියා වූ (ශර හෝ) හුල් ඇත්තා වූ; පෞරසඛඃ, පුරවාසීන් යහළු කොට ඇත්තා වූ; කුලධ්වජඃ, රඝුරාජවංශයට ධ්වජයක් බඳු වූ; බලී, බලවත් වූ; සඃ රාජා, ඒ රජ තෙම; වලධ්වජානි, වඤ්චල වූ ධ්වජයන් ඇති; තානි බලානි, ඒ සේනාවන්; තස්‍යාඃ පුරඃ, ඒ නගරයාගේ; උපශල්‍යෙ, ග්‍රාමාන්තයෙහි; නිවෙශයාමාස, පිහිටුවිය (කැවැත්විය).

38. ප්‍රභුණා, සවාමියා විසින්; නියුක්තාඃ, යොදන ලද්දා වූ; ශිල්පිසඞ්ඝාඃ, වඩු ආදි ශිල්පිහු; සම්භෘතසාධනත්වාත්, රැස්කරන ලද ද්‍රව්‍ය ඇති හෙයින්; තථාගතාං, එසේ (විනාශ ව) පැවැති;

39. තතඃ සපය්‍යාං සපශුපහාරාං
පුරඃ පරාඩ්‍මුඛප්‍රතිමාගෘහායාඃ
උපොෂිතෛඃ චතුරඛානවිද්භිර්-
නිෂීථතයාමාස රඝුප්‍රවීරඃ.

40. තස්‍යාඃ ස රාජොපපදං නිශානනං
කාමී කාමුකනාහෘදයං ප්‍රවිශ්‍ය
යථාහීමන්‍යෛරනුජීවිලොකං
සමහාවයාමාස යථාප්‍රධානම්.

තාං පුරං, ඒ අයෝධ්‍යාපුරිය; මෙඝඃ, වැස්සාවෝ; අපාං විසඟීක්, ජලය ඉසීමෙන්; නිදඝගලපිතාං, ග්‍රීෂ්මයෙන් තැවුණාවූ (වියලුණා වූ); උර්වීම් ඉව, පෘථිවිය මෙන්; නවිවක්‍රඃ, අලුත් කොළෝය. ජනාවාසයට අයොග්‍ය කළහ සි සේ සි.

39. තතඃ, ඉක්බිත්තෙන්; රඝුප්‍රවීරඃ, රඝුවිර වූ කුශරජ තෙම; උපොෂිතෛඃ, උපවාස කළා වූ; චතුරඛානවිද්භිඃ, චතුර්විධ දන්නවුන් (ගෘහාරම්භයෙහි දක්‍ෂයන්) ලවා; පරාඩ්‍මුඛ ප්‍රතිමාගෘහායාඃ, ප්‍රශස්තප්‍රතිමාගෘහ (දේවාලය) ඇති; පුරඃ, පුරය පිළිබඳව; සපශුපහාරාං, සිවුපාඋපහාර සහිත වූ; සපය්‍යාං, බිලි භූමිය; නිෂීථීයාමාස, කරවී.

ගෘහප්‍රවෙශමඞ්ගලයෙහි එළු බැටළු ආදීන් බිලි කොට දීම පුරාතන සිරිතයසි ගෙන මෙහිද අභිනව ප්‍රතිසංස්කෘත නගරය පිළිබඳ ප්‍රවෙශමඞ්ගලය එසේම සිදුකළබැව් කිහ.

40. සඃ, ඒ කුශරජ තෙම; තස්‍යාඃ, ඒ පුරිය සම්බන්ධි වූ; රාජොපපදං, රජ් යනු උපපද කොට ඇත්තාවූ; නිශානනං, භූවකයට (හෙවත් රාජභවනයට); කාමී, කාමුක පුරුෂ තෙම; කාන්තාහෘදයං ඉව, කාන්තාවගේ හදයට ප්‍රවිෂ්ටවන්නාක් මෙන්; ප්‍රවිශ්‍ය, ප්‍රවිෂ්ටව; අන්‍යෛඃ, අවශෙෂවූ ගෘහවලින්; යථාහීං, සුදුසු පරිද්දෙන්; අනුජීවිලොකං, (අමාත්‍යාදි) පිරිවරජනයාට; යථාප්‍රධානම්, ප්‍රධාන ධුරානුසාරයෙන්; සමහාවයාමාස, සඞ්ග්‍රහ කෙළේය.

41. සා මඤ්ජුරාසංශ්‍රයිභිඃ සතූරඛේඃ
ශාලාවිධිස්තම්භගතෛශ්ච නාගෛඃ
පුරාබභාසෙ විපණීසඨපණ්‍යා
සඞ්ඛ්‍යානබාහරණෙව නාරී.

42. වසන් ස තස්‍යාං වසතෞ රඝූණාං
පුරාණශොභාමධිරොපිතායාම්
න මෙපිලෙඃ සඋභයාම්බභූව
හර්ත්‍රෙ දිවොඃ නාප්‍යලකෙශ්වරාය.

43. අථාස්‍ය රත්නග්‍රථිතොත්තරීය-
මෙඛානනපාණ්ඩුඝනාලම්බිහාරම්
නිඃශ්වාසහාර්‍යාංශුකමාජගාම
සඞ්ඃ ප්‍රියාවෙශමිවොපදෙෂ්ටුම්.

---

41. විපණීසඨපණ්‍යා, ආපණශාලාවන්හි තබන ලද බඩු ඇති; සා පූඃ, ඒ අයෝධ්‍යා පුරීතොමෝ; මඤ්ජුරාසංශ්‍රයිභිඃ, අශ්ව ශාලාවන්හි හුන්නාවූ; තුරඛේඃ; අශ්වයන්ගෙන් ද; ශාලාවිධි ස්තම්භගතෛඃ, ශාලාවන්හි නියම ප්‍රකාර පිහිටුවනලද කණුවල බඳිනලද්දාවූ; නාගෛශ්ච, ඇතුන්ගෙන් ද; සඞ්ඛ්‍යානබාහරණා, සකලශරීරයෙහි පළඳනාලද ආභරණ ඇත්තාවූ; නාරී ඉව, කාන්තාවක් මෙන්; ආබභාසෙ, බැබළීය.

42. පුරාණශොභාං, පෙරාණීක ශෝභාවට; අධිරොපිතා යාම්, ආරෝපණය කරනලද්දා වූ; තස්‍යාං, ඒ; රඝූණාං වසතෞ, රඝුරාජධානියෙහි (අයෝධ්‍යා පුරියෙහි); වසන්, වාසයකරන්නාවූ; සඃ මෙපිලෙයඃ, ඒ කුශරජ තෙම; දිවඃ හර්ත්‍රෙ, දෙව සවාමිහට (හෙවත් ශක්‍රයා හට) ද; අලකෙශ්වරාය අපි, වෙසවුණු හට ද; න සඋභයාම්බභූව, කැමති නොවීය (ඔහු දෙදෙනා ද ගණන්නොගත්තේයයි සේයි).

මෙයින් අයෝධ්‍යාපුරය දෙව්ලොවට හා අලකාපුරියට නිගා කළ බව හැඟවිය.

43. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; අස්‍ය, මේ කුශරජහුගේ; රත්නග්‍රථි තොත්තරීයම්, (මුතු මැණික් ආදි) රුවන් බඳිබා කරනලද උතුරසාටක ඇත්තාවූ; එණානනපාණ්ඩුඝනාලම්බිහාරම්, අත්‍ය ඕසෙන් පඬුවන්වූ පියොවුරුදෙක්හි එල්ලෙන මුතුහර ඇත්තාවූ;

44. අගස්ත්‍යවිභ්‍රාදයනාත්සමීපං
දිගුත්තරා භාස්වති සන්නිවෘත්තෙ
ආනන්දගීතාමිව වාෂපවෘත්තිං
හිමස්රුතිං හෙමවතීං සසර්ජ.

45. ප්‍රවාඩනාපෙ දිවසොඃතිමාත්‍ර-
මන්‍යාපිමෙව ක්ෂණදා ච තන්වී
උභෞ විරොධක්‍රියයා විහින්නෞ
ජායාපති ස්නානශයාවිවාන්‍යාම්.

නීඃශ්වාසහාර්‍යාණාං, (පිඹලියහැකි) අනිශයින් සියුම් වූ; අංශුකං, වස්ත්‍ර ඇත්තාවූ; ප්‍රියාවෙශං, ප්‍රියාවගේ වෙශය (ආභරණ පැළඳීම); උපදෙෂ්ටුම් ඉව, දන්වන්නට මෙන්; සමීඃ, ග්‍රීෂ්මකාලය හෙම; ආජගාම, පැමිණියේය.

ශීතලද්‍රව්‍යයන්ගේ සුඛය ලැබියහැක්කේ උෂ්ණය පවත්නා කල්හිය, එහෙයින් මුඛතාඃහාර සියුම්පටවස්ත්‍රාදි සිසිල්ආභරණයන් පැළඳවීමෙන් බිරින්දසැරසීම යොග්‍යයයි මේ රජහට කියා දීමට මෙන් ග්‍රීෂ්මකාලය පැමිණියේයයි උත්ප්‍රෙක්ෂිතයි.

44. අගස්ත්‍යවිභ්‍රාත්, අගස්ති මුනිහු කරණකොට ඇතුණු කරනලද හෝ අගස්ත්‍යතාරකාලක්ෂණ ඇත්තාවූ; අයනාත්, මාර්ගයෙන් (හෙවත් දක්ෂිණායනයෙන්); භාස්වති, සූර්‍යයා; සමීපං, තමා වෙතට; සන්නිවෘත්තෙන, පැමිණි කල්හි; උත්තරා දික්, උතුරු දිශා තොමෝ; ආනන්දගීතාං, සතුටින් සිහිල්වූ; වාෂපවෘත්තිම් ඉව, කදුළුවැස්සක් මෙන්; හෙමවතීං, හිමවත් පර්වතය සම්බන්ධවූ; හිමස්රුතිං, හිමජලය; සසර්ජ, හැරියේය.

දක්ෂිණදිශාව අගස්ත්‍යමුනිහුගේ දිශාවයයි ප්‍රසිද්ධය ශීතකාලයෙහි දක්ෂිණායනයෙහි ගමන් කළ සූර්‍යයා ග්‍රීෂ්මකාලයෙහි උත්තරායණයට පැමිණෙයි. එකල්හි සූර්‍යතාපය කරණකොට ගෙන උතුරුදිශාවෙහි පිහිටි හිමවත් පර්වතයෙන් හිම දියව වැටීම මෙහි තුටුකදුළු වැස්සක් මෙනැයි උත්ප්‍රෙක්ෂිතයි.

45. අනිමාත්‍රම්, අතිශයින්; ප්‍රවාඩනාපඃ, වැඩුණු නාභ ඇත්තාවූ; දිවසඃ දවාල ද; අත්‍යජීම් එව, බොහෝසෙයින්ම; තන්වී, කෘශ වූ; ක්ෂණදා, රාත්‍රිය ද යන; උභෞ, මේ දෙදෙන; විරොධක්‍රියයා, විරොධ හැසිරීමෙන්; විහින්නෞ, වෙනස්වූවාහු,

46. දිනෙ දිනෙ ශෛවලවනන්‍යධඃශානාන්
සොපානපඞ්ක්තීර්ණි විමුඤ්චදම්භඃ
උදඤ්චඩපදමං ගෘහදීර්ඝිකාණාං
නාරීනිතම්බවයසං බහුව.

47. වනෙෂු සායනනතමල්ලිකානාං
විජෘම්භණොද්ගන්ධිෂු කුඩ්මලෙෂු
ප්‍රත්‍යෙකනික්ෂිප්තපදඃ සශබ්දං
සඞ්ඛ්‍යාම්වෙෂාං භ්‍රමරශ්චකාර.

සානුශයෙෂු, (එහෙයින්ම) අනුතාප සහිතවූ; ජායාපතීඉව, අඹු සැම් දෙදෙනකු මෙන්; ආසන්නාම්, වූහ.

සත්‍රීපුරුෂ දෙදෙනකු කලහකොටගෙන වෙන් වූ විට දෙදෙනාටම තාපය ඇතිවන්නාක් මෙන් උත්තරායණයේ හිරු යන කල්හි දවාල අධිකවීම ද රාත්‍රිය අඩුවීම ද ඇති හෙයින් දෙදෙන වෙනස් පැවතුම් ඇත්තෝ වෙත්. එහෙයින්ම වෙන්වූ අඹුසැමියන්ට මෙන් රෑ දවල් දෙක්හිම සන්තාපය ඇති බැව් ද දැක්වූහ. දිවාරාත්‍රිවය දංපතීන්ට උපමිතයි.

46. දිනෙ දිනෙ, දවසක් පාසා; ශෛවලවනානි, සෙවෙල් ඇත්තාවූ අධසානත් යට යට; සොපානපඞ්ක්තීර්ණි, පඞ්ක්තිපෙති; විමුචත්, මුදන්නාවූ; උදඤ්චඩපද්මං, උඩටනැඟිඳුඩු ඇතිපියුමෙන් යුක්තවූ; ගෘහදීර්ඝිකාණාම්, ගෘහසමීප කුඩා තඩාගයන්ගේ; අම්භඃ, ජලය තෙම; නාරීනිතම්බවයසං, සත්‍රීන්ගේ උකුල්පමණ (ඇත්තේ); බහුව, වීය.

නාරීණාං නිතම්බඃ ප්‍රමාණමස්‍ය– නාරීනිතම්බවයසං– අම්භඃ- "ප්‍රමාණෙවයසඤ්දසනඤ්මානුචඃ" යන සූත්‍රයෙන් ප්‍රමාණාර්ථයෙහි "මයඩ්" ප්‍රත්‍යය යි.

47. වනෙෂු, වනයන්හි; විජෘම්භණොද්ගන්ධිෂු, පිපීමෙන් අධිකසුවඳ ඇත්තාවූ; සායන්තනමල්ලිකානාං, (සවස්කාලයෙහි වූ) හෙළික්කාමල් පිළිබඳ; කුඩ්මලෙෂු, කැකුළුවල; සශබ්දං, ශබ්ද සහිතවැ; ප්‍රත්‍යෙකනික්ෂිප්තපදං, වෙන්වශයෙන් තබනලද පා ඇත්තාවූ (මකරන්ද ලොභයෙනැයි සේසි); භ්‍රමරඃ, භෘඞ්ග තෙම; එෂාං, මේ කුඩ්මලයන්ගේ; සඞ්ඛ්‍යාං, ගණන; චකාර ඉව, කළාක් මෙනි.

48. සෙවෘනුවිඩාර්ද්‍රනඛක්ෂතාඩෙක
භූයිෂ්ඨසන්ධුඝටශීඛ. කපොලෙ
ව්‍යූතං න කර්ණාදපි කාමිනීනාං
ශිරීෂපුෂ්පං සහසා පපාත.

49. යන්ත්‍රප්‍රවාහෛඃ ශිශිරෛඃ පරීතාන්
රසෙන ධෞතානමලයොද්භවස්‍ය
ශිලාවිශෙෂාන්අධිශය්‍ය නීත්‍යූ-
ර්‍යාරාගෘහෙෂ්වාතපමාධිමන්තඃ.

50. සභානාර්ද්‍රමුක්තෙෂ්වනුද්‍යූපවාසං
වින්‍යස්තසාරසයනන්තමලින්දෙෂු
කාමෝ වසන්තාත්‍යයමන්දවීර්‍යඃ
සෙශෙෂු ලෙභෙ බලමඞ්ගනානාම්.

---

48. සෙවෘනුවිඩාර්ද්‍රනඛක්ෂතාඩෙක, සෙවෘනුවිඩ – ඩිඹ දියෙන් යුක්ත වූ; ආර්ද්‍ර – තෙත්වූ (ඉවත් අලුත්); නඛක්ෂතා ඩෙක, නියවලින් තුවාළ වූ ලකුණු ඇති; කාමිනීනාං, කාමුක ස්ත්‍රීන්ගේ; කපොලෙ, කොපුල්තලයෙහි; භූයිෂ්ඨ, බොහෝසෙ සින්; සන්ධ්‍යටශීඛං, ඇලුණු අග්‍රභාග ඇත්තාවූ; ශිරීෂපුෂ්පං, මහරිමල; කර්ණාත් ව්‍යූතං අපි, කණියෙන් ගිලිහුණේද; සහසා, වහා; න පපාත, නො වැටුණේය.

ග්‍රීෂ්මඍතුවෙහි මහරිමල් පළඳින බව ද, "වල්ලභයාගේ නිය වැදීමෙන් වූ තුවාළ හා ඩහදිය සහිත මුණෙහි ඇලීමෙන් කණෙන් වැටුණාවූ ද මහරිමල වහා නොවැටෙයි" යන්නෙන් බොහෝ ඩාඟ ඇති බව ද දැක්වූහ.

49. සෘඞ්මන්තඃ, ධනවන්තයෝ; ධාරාගෘහෙෂු, ජලයන්ත්‍ර ඇති ගෘහයන්හි; ශිශිරෛඃ, ශීතලවූ; යන්ත්‍රප්‍රවාහෛඃ, යන්ත්‍ර වලින් නඟනලද ජලප්‍රවාහයෙන්; පරීතාන්, ව්‍යාප්ත වූ; මල යොද්භවස්‍ය රසෙන, චන්දනජලයෙන්; ධෞතාන්, පවිත්‍ර කරන ලද්දාවූ; ශිලාවිශෙෂාන්, චන්ද්‍රකාන්තමාණික්‍යමය ආසනයන්හි; අධිශය්‍ය, ශයනය කොට; ආතපං, ග්‍රීෂ්මය; නීත්‍යූඃ, ගතකළහ; (සංසිදවූහසි සේසි.)

ධාරාගෘහ නම් නලිකාමාගීයෙන් උඩට නැඟී වැටෙන ජල ධාරා ඇති ගෙවල්ය. "චතුර්හස්තිජලස්‍රාව් ජලයන්ත්‍රගෘහං විදුඃ".

50. වසන්තාත්‍යයමන්දවීර්‍යඃ, වසන්ත නම් වූ සහායයාගේ ඉක්ම යාමෙන් මඳවීර්‍ය ඇත්තාවූ (හෙවත් දුර්‍බල වූ); කාමඃ,

51. ආපිඤ්ජරා බඛරජඃඛණවාන්
මඤ්ජරීසඤ්චරී ගුඤ්ජෙ'ර්ජුනස්‍ය
දඛ්වාපි දෙහං ගිරිශෙන රොෂාත්
බණ්ඩීකෘතා ජෙව මනොහවස්‍ය.

52. මනොඥගන්ධං සහකාරහඛඝං
පුරාණශිඛ්‍රං නවපාටලඤ්ච
සම්බඛ්නතා කාමිජනෙෂු දොෂාඃ
සචේ නිදඝාවධිනා ප්‍රමෘජ්‍යතාඃ.

අනඛතෙම; සඛානාර්ද්‍රමුකෙතඤ්ජ, සඛානයෙන් තෙත්වූ හෙයින් මුදනලද්දාවූ; අනුඛ්‍රවාසං, ඛ්‍රවාසයට අනතුරුව; විනඝසඛ සාඝනඛතමල්ලිකොෂ්ඨඃ- විනඝසඛ- තබනලද; සාඝනඛතමල්ලි කොෂ්ඨ, සවස්කාලයෙහි වූ හෙළික්කාමල් ඇත්තාවූ; අඛගනානාම්, සත්‍රීන්ගේ; කෙශෙෂ්ඨ, කෙශයන්හි; බලං, බලය; ලෙහෙ, ලැබී.

වසන්තකාලය වෙසෙසින් අනඛභයා බල පවත්වන කාලයයි. ග්‍රීෂ්මකාලයෙහි දුර්ලභවූ ද කාමරාගය සඛානයෙන් පසු වියලීම පිණිස මුදු හෙලනලද්දාවූ ද සුවඳදුම්ගස්වා හෙළික්කාමල් හව සනලද්දාවූ ද සත්‍රීන්ගේ කෙශකලාපය නිසා බලවත්වීයයි සේසි.

51. බඛරජඃඛණවාන්, පැතුරුණු පරාගරාශි ඇති හෙයින්; ආපිඤ්ජරා, මදක් පිහුවන්වූ; උදරා, මහත්වූ; අර්ජුනස්‍ය මඤ්ජරී, කුඹුක්මල්කැණ; ගිරිශෙන, ඊශ්වරයා විසින්; රොෂාත්, ක්‍රෝධයෙන්; දෙහං, සිරුර; දග්ධවා, දවා; බණ්ඩීකෘතා අපි, කඩ කඩ කරනලද්දාවූ ද; මනොභවස්‍ය, අනඛභයාගේ; ජ්‍යා ඉව, දුනු දිය මෙන්; ශුශුභෙ, හෙබියය.

කුඹුක්මල් මන්මථයාගේ දුනුදිය මෙනැසි උත්ප්‍රෙක්ෂිතයි.

52. මනොඥගන්ධං, මහහර සුවඳ ඇත්තාවූ; සහකාරහඛඝං, මිඅඹපලාව ඛණ්ඩය ද; පුරාණශිඛ්‍රං, පුරාණමඤ්ජරිය ද; නවපාට ලඤ්ච, අහිනව පලොල් මල් ද; සම්බඛ්නතා, සම්බන්ධ කරන්නාවූ; නිදඝාවධිනා, නිදඝකාලය විසින්; කාමිජනෙෂු, කාමුකජනයන් විෂයෙහි; සචේ දොෂාඃ, සියලු (තාපාදි) දොෂයෝ; ප්‍රමෘජ්‍යතාඃ, පරිහරණය කරනලද්දාහුය (දුරුකරනලදහ).

53. ජනස්‍ය තස්මින් සමයෙ විගාඝෙ
බහුවතුර්මෙෆ සවිශෙෂකාමෙනෆ
තාපාපනොදක්ෂමපාදසෙවෆ
ස වොදසසෙඨ නාපතිඃ ශශි ච

54. අථොම්මිලොලොත්තමදරාජහංසෙ
රොධොලතාපුෂ්පවහෙ සරස්වඃ
විහර්තුමිච්ඡා වනිතාසඛස්‍ය
නෂ්‍යාමහෂි ග්‍රීෂ්මසුඛෙ බහුව.

'මනොඥ සුවඳ ඇති' යනු 'පුරාණශිඛිනවපාටල' ශබ්දයන් හා ද සම්බන්ධකොටයුතුයි. ශිඛි නම් උක්ගසින් පෙරන මද්‍යයයි.

මනහර සුවඳැති අඹදළු හා පුරාණමද්‍යය හා අභිනව පලොල්මල් කාමුක සත්‍රීපුරුෂයන්ගේ සන්තාපාදි සියලු දෙස් දුරුකළඟ යනු භාවයි.

53. තස්මින් සමයෙ, ඒ ග්‍රීෂ්මකාලය; විගාඝෙ, දැඩිවූ කල්හි; ජනස්‍ය, ජනයාට; වෙෆ, දෙදෙනෙක්; සවිශෙෂකාමෙනෆ බහුවතුඃ, අතිශයින් මනොඥ වූහ; (කවර දෙදෙනෙක් ද යත්) තාපාපනොදක්ෂමපාදසෙවෆ, තාප දුරුකිරීමෙහි සමර්ථ පාද හෝ රශ්මීන් සේවනය කිරීම් ඇත්තාවූ; උදයසෙඨෆ, අභිවෘඩි හෝ පහළවීම් ඇති; සඃ නාපතිඃ ච, ඒ කුඝරජතෙමේ ද; ශශි ච, චන්ද්‍රයා ද යන මේ දෙදෙනයි.

මේ ග්‍රීෂ්මකාලය වැඩුණු කල්හි ජනයාගේ දුක් දුරුකිරීම පිණිස දෙදෙනෙක්ම සමර්ථ වූහ. එනම් කුඝරජ හා චන්ද්‍රයාය. රජුගේ පාද සේවනයෙන් ද චන්ද්‍රයාගේ කිරණ සේවනයෙන්ද සන්තාප දුක් දුරුවිය යනු භාවයි.

54. අථ, ඉක්බිත්තෙන්; වනිතාසඛස්‍ය, වනිතාවන් සහළු කොට ඇති (සත්‍රීන් සමඟයයි සේයි); තස්‍ය, ඒ කුඝරජහට; ඌම්මිලොලොත්තමදරාජහංසෙ:- ඌම්මිලොල- තරඞ්ගයන්හි ලොල් වූ; උත්තමදරාජහංසෙ, (ප්‍රීතියෙන්) මත්වූ රාජහංසයන් ඇති; රොධොලතාපුෂ්පවහෙ, ගංඉවුරෙහි වූ ලතාවන්ගේ පුෂ්ප යන් ධරන්නාවූ (හෙවත් මල් පාවීම් ඇත්තාවූ); ග්‍රීෂ්මසුඛෙ, ග්‍රීෂ්මකාලයෙහි සැප ඇති කරන්නාවූ; සරස්වඃ, සරහූ නදියගේ; අම්භසි, ජලයෙහි; විහර්තුං, ක්‍රීඩා කරන්නට; ඉච්ඡා, කැමැත්තක්; බහුව, වී.

55. ස නිරහමෝ විහිතොපකාර්යා-
මානායිහිඃ්සාමපකාෂ්ඨවනක්‍රාම්
විගාහිතුං ශ්‍රීමහිමානුරූපං
ප්‍රවක්‍රමෙ චක්‍රධරප්‍රභාවඃ.

56. සා නිරසොපානපථාවතාර-
දන්‍යොන්‍යහෙයූරවිඝට්ටනිහිඃ
සනූපුරක්ෂොභපදෘහිරාෂි-
ද්‍රුවිග්නහංසා සදිඛහනාහිඃ.

57. පරස්පරාහ්‍යුක්ෂණතත්පරාණාං
නාසාං නාෙපා මජ්ජනරාගදර්ශි
නෞඝංශ්‍රයඃ පාර්ථිවගනාං කිරන්ති-
ම්‍රුපානතබාලව්‍යජනාං බහාෂෙ.

රොධස් නම් නදීන්ගේ කුලයයි. "රොධසි ජාතාඃ ලතාඃ රොධොලතාඃ" යනු විග්‍රහයි.

55. චක්‍රධරප්‍රභාවඃ, විෂ්ණු හා සමාන තේජස් ඇත්තාවූ; සඃ, ඒ කුසරජතෙම; තීරභූමෞ, තීරභූමියෙහි; විහිතඋපකාර්යාම්, කරතලද රාජගෘහඇත්තාවූ ද; ආනායිහිඃ, ජාලිකයන් විසින්; අපකෘෂ්ටවනක්‍රාම්, බැහැර කරතලද කිඹුලන් ඇත්තාවූ ද; තාං, ඒ සරහූනදියට; ශ්‍රීමහිමානුරූපං, සම්පත් ප්‍රභාවානුකූලව; විගාහිතුං, බසින්ට; ප්‍රවක්‍රමෙ, පටන්ගත්තේය (සැරසුණේයයි සේයි).

"ආනාය" නම් දැලයි– "ආනායමෙෂාමස්තීති=ආනායිනඃ". "උපකාර්යා" නම් වසන්‍ත්‍රයන් කළ ගෘහයයි. රජුන් උදෙසා කළ හෙයින් රාජගෘහයයි කීහ. "සෞධොඝන්‍ත්‍රීරාජසදනඋපකාර්යෙෂූප කාරිකා" යනු කොෂයි. මෙහි කියේ පටගෘහයමැයි.

56. සා සරිත්, ඒ (සරහූ) නදී තොමෝ; තීරසොපානපථාව තාරාත්, ඉවුරු සමබඳී (තිණීවහින්) පඩිපෙළින් බැසීම හෙතු කොටගෙන; අන්‍යොන්‍යහෙයූරවිඝට්ටනිහිඃ, ඔවුනොවුන්ගේ අඛදුහරණ ගැටීම් ඇත්තාවූ; සනූපුරක්ෂොභපදෘහිඃ, වඤ්චල නුරුවලා සහිත පාද ඇත්තාවූ; අඛනාහිඃ, සත්‍රීන් හෙතුකොට ගෙන; උද්විග්නහංසා ආසීත්, බියපත් හංසයන් ඇත්තී විය.

අඛදුහරණ නම් අතෙහි වැලමිටින් උඩ පළඳනා ආහරණයයි.

57. පරස්පරාහ්‍යුක්ෂණතත්පරාණාං, ඔවුනොවුන්ට ජලය ඉසීමෙහි තත්පරවූ; තාසාං, ඒ සත්‍රීන්ගේ; මජ්ජනරාගදර්ශි,

58. ශ්‍යාමරොමරාජෙඃ ශනශො මදීයෛ-
ර්ගාහ්‍යමානො ගලිතාඞ්ගරාගෛඃ
සඤ්ඣ්‍යාදඃ සාහ්‍ර ඉවෛෂ වර්ණං
පුෂ්‍යත්‍යනෙකං සරයූප්‍රවාහඃ.

59. විලුපතමනනඃපුරසුන්දරීණාං
සදස්‍යනං නොදුලිනාගිරද්භිඃ
තද්බන්ධනිර්මීදරාගශ්‍රමාණාං
විලොවනෙෂු ප්‍රතිමුක්තමාසීත්.

ගිලිමේ අභිලාෂය දක්නාවූ; නෛසංශ්‍රයඃ, නොහාවෙහි (බෝවිටුවෙහි) සිටියාවූ; නෘපඃ, රජතෙම; උපාත්තබාලව්‍යජනාං, ගන්නා ලද චාමර ඇති; පාර්ශ්වගතාං, තමාගේ පාර්ශ්වයෙක්හි සිටියාවූ; කිරාතීම්, කිරාතජාතික ස්ත්‍රියට; බනාෂෙ, (මෙසේ) කියේය.

ඔවුනොවුන් දිය ඉසගැනීමෙහි යෙදුණු ඒ ස්ත්‍රීන්ගේ ගිලිමෙහි ප්‍රීතිය දැක බෝවිටුවෙහි සිටි රජතෙමේ තමා සමීපයෙහි චාමරය ගෙන සිටි හීනජාතික ස්ත්‍රියට මෙසේ (මතු කියන පරිදි) කියේයයි සේසි.

මෙහි නාසෘං යනු මජ්ජනශබ්දය හා සම්බන්ධ වුව ද එය නොතකා පරපදය හා සමාස විය.

58. ගලිතාඞ්ගරාගෛඃ, ගිලිහුණු විලවුන් ඇත්තාවූ; ශනශඃ, සියගණන් වූ; මදීයෛඃ අවරොධෛඃ, මාගේ අන්තඃපුර කාන්තාවන් විසින්; විගාහ්‍යමානඃ, ගිලෙන්නුලබන්නාවූ; එෂඃ සරයූප්‍රවාහඃ, මේ සරහූනදියෙහි ජලප්‍රවාහය; සාහ්‍රඃ, වලාකුළු සහිතවූ; සඤ්ඣ්‍යාදඃ ඉව, සන්ධ්‍යාකාලයාගේ පහළවීම මෙන්; අනෙකං වර්ණං, නානාවිධ වර්ණය; පුෂ්‍යති, පෝෂණය කෙරෙයි (ඇතිකෙරෙයි සේසි); පශ්‍ය, බලව. පශ්‍ය යන්නට වාක්‍යාර්ථය කීමයි.

අන්තඃපුරස්ත්‍රීන්ගේ ශරීරයෙහි ආලේප කළ චන්දන ගෝරෝචන ලාක්ෂාදිය වැටීමෙන් නදීජලය නානාවර්ණවත් වූ බව කිහ. එයම් වලාකුළු සහිත සන්ධ්‍යාකාලයකට උපමා කළහ.

59. නොදුලිතාභිඃ, නැවිවලින් කලඹනලද්දාවූ; අද්භිඃ, ජලයන් විසින්; අන්තඃපුරසුන්දරීණාං, අවරොධ ස්ත්‍රීන්ගේ; යත් අස්ථානං, යම් අඳුනක්; විලුපතං, පැහැරගන්නාලද්දේද; තත්, ඒ

60. එතා ගුරුශ්‍රොණීපයොධරත්වා-
දුත්තමානමුවොස්තුමශක්නුවත්‍යඃ
ගාඩාඞ්ගදෙඩ්ඩාහුභිරප්සු බාලාඃ
කෙලශොත්තරං රාගවශාත් පලවනෙත.

61. අමී ශිරීෂප්‍රසවාවතංසාඃ
ප්‍රභ්‍රංශිනො වාරිවිහාරිණීනාම්
පාරිප්ලවාඃ ස්‍රොතසි නිම්නගායාඃ
ශෛවාලලොලාංශ්ජලයන්ති මීනාන්.

62. ආසාං ජලාස්ථාලනභත්පරාණාං
මුක්තාඵලස්පර්ධිසු ශීකරෙසු
පයොධරොත්සර්පිසු ශීඝ්‍රමාණඃ
සංලක්ෂ්‍යතෙ නවප්‍රසෙවොඃපි හාරඃ.

අඤ්ජනය; විලොවනෙෂු, නෙත්‍රයන්හි; මදරාගශොභාං, මදයෙන් හටගත් රක්තාවණී ශොභාව; බධ්නතීඃ, ඇති කරන්නාවූ ජලයන් විසින්; ආසාං, මේ සත්‍රීන්ට; ප්‍රතිමුක්තං, ප්‍රතිදානය කරන ලද්දේය.

පළමුව ඇස්වල ගැ අදුන් ජලක්‍රීඩාසමයෙහි ජලයෙහි පතිත වූයේ ද ජලක්‍රීඩාවෙන් ඇතිවූ නෙත්‍රරාගය දක්නහුට නැවතත් ජලයන් විසින් ඒ පළමු අඤ්ජනය ප්‍රතිදානය කළාක් මෙන් පෙනේ.

60. ගුරුශ්‍රොණීපයොධරත්වාත්, මහත් වූ කටිප්‍රදෙශ හා පියොවුරු ඇති බැවින්; ආත්මානං, තම සිරුර; උද්වොඪුං, උසුළන්නට; අශක්නුවත්‍යඃ, නොහැක්කාවූ; එතාඃ බාලාඃ, මේ තරුණ කාන්තාවෝ; ගාඩාඞ්ගදෙඃ, තද වූ අඞ්ගදාභරණ ඇති; බාහුභිඃ, අත්වලින්; කෙලශොත්තරං, ඉතා දුකසේ; රාගවශාත්, ක්‍රීඩාපරවශබැවින්; අප්සු, ජලයෙහි; පලවනෙත, පිහත්.

61. වාරිවිහාරිණීනාම්, ජලයෙහි විහරණය කරන්නා වූ මේ සත්‍රීන්ගේ; නිම්නගායාඃ, ගඞ්ගාවගේ; ස්‍රොතසි, සැඩපහරෙහි; ප්‍රභ්‍රංශිනඃ, ගිලිහුණා වූ; පාරිප්ලවාඃ, වඤ්චලවන්නාවූ; අමී ශිරීෂප්‍රසවාවතංසාඃ, මේ මහරිමල් නමැති කණිහරණයෝ; ශෛවාලලොලාන්, දියසෙවෙල් කැමෙහි ලොල් වූ; මීනාන්, මත්ස්‍යයන්; ජලයන්ති, වංචා කෙරෙත්.

සත්‍රීන්ගේ කණිහරණ කොට හඹාගිය මහරිමල් ජලයෙහි වැටී ඉල්පයන කල්හි දියසෙවෙල්ය සි සිතා කැමට අවුත් මත්ස්‍යයෝ රැවටෙත් යනු භාවයි.

62. ජලාස්ථාලනභත්පරාණාං, දියබුබුළුසීමෙහි නීයැලි වූ; ආසාං, මේ සත්‍රීන්ගේ; පයොධරොත්සර්පිසු, පියොවුරු ඒන

63. ආවර්තිශොභා නතනාභිකානෙන-
භීඩ්‍යා භ්‍රුවාං මඤ්ජුවරාඃ සතානාම්
ජානානි රූපාවයවොපමානා-
න්‍යදූරවර්තීනි විලාසිනීනාම්.

64. නිරන්ධ්‍රලිබ්ධර්හිගිරැන්තලාපෙඃ
ප්‍රසන්නිඛ්‍යෙඃ ඛෙරගීතඝ්‍යමානම්
ශ්‍රොත්‍රෙෂු සංමූර්ච්ඡති රක්තමාසාං
යානානුගං වාරිමෘදඞ්ගවාද්‍යම්.

වැටෙන්නා වූ; මුඛනාළලසපර්ඩිෂු, මුතුඇටවලට සමාන වූ; ශිකරෙෂු, පොදපතර අතරෙහි; ශියාමාණඃ, ගිලිහෙන්නා වූ; හාරඃ, මුඛනාභාරය තෙම; ශිදුරඃ අපි, (තෙමේම) බිඳුණෙනමුත්; න සංලක්ෂ්‍යතෙ, දන්නා නොලැබේ. සවයං ශීර්‍යතෙ ඉති ශිදුරඃ, තෙමේ ම බිඳේනුයි ශිදුර නම්.

ජලක්‍රීඩාවෙහි නියැලි වූ සත්‍රීන්ගේ මුඛනාභාරය සිදි වැටුණේ ද නො දන්නාලදී, කුමක් හෙයින් ද මුතුඇට හා සමාන වූ ම ආකාර ඇති දියබිඳු තන්මතුයෙහි පතිතවන හෙයිනැයි අනිශයොක්තියෙන් කීහ.

63. විලාසිනීනාම්, සත්‍රීන්ගේ; නතනාභිකානෙඃ, නැමුණාවූ නාභිශොභාව පිළිබඳ; ආවර්තිශොභා, ජලසුලිවල කාන්තියද; භ්‍රුවාං, බැම පිළිබඳව; භඞ්ග්‍යඃ, හරඹයෝද; සතානාම්, පයෝධරයන් සම්බන්ධව; වඤ්ජුවරාඃ, චක්‍රවාකයෝද (යක); රූපාවයවොපමානානි, රූපාවයවයන්ට උපමානයෝ; අදූරවර්තීනි ජානානි, සමීපව පවත්නෝ වූහ.

සත්‍රීන්ගේ නැබ = බැම = තන යන මොවුන්ට රූපාකාරයෙන් උපමාන වූ සුලි, කුඩා රැළි, චක්‍රවාකපක්ෂි යන මොහු සමීපයෙහිම වූහ යනු භාවයි.

64. උත්කලාපෙඃ, උස් වූ පිල්බර ඇත්නාවූ; ප්‍රසන්නිඛ්‍යෙඃ ඛෙරෙඃ, මධුර වූ කේකාරවයන් (මයූරනාදයන්) ගෙන් යුක්ත වූ; තීරසථලීබර්හිභිඃ, තීරයෙහි සිටියා වූ මොනරුන් විසින්; අභිනන්ද්‍යමානං, අභිනන්දනය (ප්‍රශංසා) කරනුලබන්නා වූ; රක්තං, ශ්‍රවණය කටයුතු වූ; ගීතානුගං, ගීතය අනුව ගියා වූ; අෘසාං, මේ සත්‍රීන්ගේ; වාරිමෘදඞ්ගවාද්‍යම්, ජල නමැති මිහිකුබෙර හඬ; ශ්‍රොත්‍රෙෂු, කණීයන්හි; සංමූර්ච්ඡති, පැතිරයි.

වාරිඒව මෘදඞ්ගඃ-වාරිමෘදඞ්ගඃ, තස්‍ය වාද්‍යං-වාද්‍යධ්වනිඃ.

65. සඳඤවවසෙත්‍රඤ්වබලානිතමෙඛ-
ඤ්විඳුප්‍රකාශානනරිතොඩුතුල්‍යාඃ
අමී ජලාපූරිතසූත්‍රමාඝා
මෞනං භජනෙන රශනාකලාපාඃ.

66. එනාඃ කරොත්පිඩිතවාරිධාරා
දඪාත් සඛීහිඊදනෙඝු සික්තාඃ
වක්‍රොතරාග්‍රෙරලකෛඝතරුණ්‍ය-
ශ්චූණාරුණාන් වාරිලවාන් වමන්ති.

---

65. සඳඤවවසෙත්‍රඤ්, (ශරීරයට) ඇලීගිය වස්ත්‍ර ඇත්තා වූ; අබලානිතමෙඛඤ්, සන්ත්‍රීන්ගේ කවිප්‍රදෙශයන්හි; ඉන්‍දුප්‍රකාශානන රිත- චන්‍ද්‍රයාගේ ප්‍රකාශයෙන් මුවහ කරන ලද්දාවූ; උඩුතුල්‍යාඃ, තාරකා වැනි වූ; අමී, මේ දෘශ්‍යමානවූ; ජලආපූරිතසූත්‍රමාඝාඃ, ජල යෙන් පිරුණු සූත්‍රමාඝී (සිදුරු) ඇති; රශනාකලාපාඃ, මෙවුල්දම් ආභරණයෝ; මෞනං, නිශ්චලත්වය; භජනෙන, භජනයකෙරෙත්. රශනා එව කලාපාඃ=භූෂාඃ, කලාපශබ්දය ආභරණාර්ථයි.

ජලසාටිකාව තෙමුණු කල්හි ශරීරයෙහි ඇලේ. එකල්හි ඇතුළත වූ රශනාදාමය ද පෙනේ. එහි ද නූල ලත සිදුරුවලින් ජලය පිටිමෙන් ශබ්ද රහිතව තිබෙන බව ද දැක්විය. ඉහ නෙයින් ජලසාටිකාව සඳරුසට ද, මේඛලාවගේ මුතු ආදිය තරු වලට ද උපමාන කළහ.

66. දඪාත්, අභිමානය හේතුකොටගෙන; කරොත්පිඩිත වාරිධාරාඃ, අත්වලින් පෙළනලද (ඉසිනලදැයි සේයි) ජලධාරා ඇත්තාවූ; එනාඃ තරුණ්‍යඃ, මේ තරුණස්ත්‍රීහු; සඛීහිඃ, යෙහෙළි යන් විසින්; වදනෙඝු වක්ත්‍රයන්හි; සික්තාඃ, දිය ඉසිනලද්දාහු; වක්‍රොතරාග්‍රෙරලඃ, (ජලසේකය හේතුකොටගෙන) සෘජු වූ අග්‍ර ඇති; අලකෛඃ, කේශයන් කාරණකොටගෙන; චූර්ණාරුණාන්, (කොකුම් ආදී) සුණුවලින් අරුණවර්ණ වූ; වාරිලවාන්, දිය බින්දු; වමන්ති, වමිනය කෙරෙත් (වගුරුවත්).

ජලක්‍රීඩාසමයෙහි ඔවුහොවුන් දිය ඉසගන්නා වූ තරුණීයෝ සඛාවයෙන් රැළි නැතුණු ඉසකේ ඇතත් ජලසේකයෙන් සෘජු වූ කේශාග්‍රයෙන් කුඩිකුම්දි විලේපන කාරණකොට ගෙන අරුණවර්ණ වූ දියබිඳු වමනය කරත් සි කියි.

67. උද්බඤ්ඣකෙශශ්‍යුනපත්‍රලෙඛා-
ශීශෙලිමු ඛනාඵලපත්‍රවෙෂ්ටඃ
මනොඥ එව ප්‍රමදමුඛානා-
මමෙහාවිහාරාකුලිතොලපි චෙශඃ.

68. ස නෞවිමානාදවතීර්‍ය රෙමෙ
විලොලහාරඃ සහ නාගිරප්සු
සකඤ්චාවලග්නොඛනපද්මිනීකඃ
ඛරෙණුගිඪ්‍යා ඉව චිපෙඳ්‍රඃ.

69. තතො නෘපෙණානුගතාඃ සත්‍රියස්තා
භ්‍රාජිෂ්ණුනා ඝාතිශයං විරෙජුඃ
ප්‍රාගෙව මුඛ්‍යා නයනාභිරාමාඃ
ප්‍රාපේ‍යන්‍දුනීලං කිමුතොතමශුඛ්මි.

---

67. උද්බඤ්ඣකෙශඃ, ලෙහුණා වූ කෙශ (පාශ) ඇත්තාවූ; ශ්‍යුතා පත්‍රලෙඛඃ, ගිලිහුණු පත්‍රරචනා ඇත්තා වූ; ශීශෙලිමුඛ්‍යා ඵලපත්‍රවෙෂ්ටඃ, ලිහිල් වූ මුතුඔබ්බා කරතලද තාඩඞ්ක (තෝඩු) ඇත්තා වූ; එවං, මෙසේ; අමොහවිහාරාකුලිතඃ අපි, ජලවිහරණයෙන් ආකුල වූයේ නමුත්; ප්‍රමදමුඛ්‍යානාම්, කාන්තාවක්ත්‍රයන්ගේ; වෙශඃ, ආකාරය; මනොඥඃ එව, මනහර වූයේමය.

සත්‍රීහු අලඞ්කාර පිණිස වන්දනකුඞ්කුමාදියෙන් නොයෙක් පාටින් යුත් පත්ත්‍රාකාර චිත්‍රයන් අවයවයන්හි ඇඳගනිත්, එය පත්ත්‍රලෙඛා නම්.

68. සඃ, ඒ කුශරජතෙම; නෞවිමානාත්, විමානයක් බඳු නෞකාවෙන්; අවතීර්‍ය, බැස; විලොලහාරඃ, වැඩිවල මුතුහාර ඇත්තේ; නාභිඃ සහ, ඒ සත්‍රීන් සමඟ; අප්සු, ජලයෙහි; රෙමෙ, අභිරමණය කෙළේය; කෙසේද යත්? කරෙණුභිඃ, ඇතිනියන් සමඟ ක්‍රීඩාකරන්නාවූ; සකඤ්චාවලග්නොඛෘතපද්මිනීකඃ:- සකඤ්චාවලග්න- කඳෙහි බැඳුණා වූ; උඛෘතපද්මිනීකඃ, උදුරනලද පද්මයන් ඇති; වන්‍යඃ විපෙඳ්‍රඃ ඉව, වනහසතිරාජයකු මෙනි.

උඛෘතානි පද්මානි සකාණ්ඩෙ ලග්නානී යස්‍ය සඃ. නද්‍යාතශබ්ඛයන්නෙන් කප්‍රත්‍යයයි.

උදුරා සිරුරෙහි දැමූ පියුම් ඇති වල්ඇතකු ඇතිනියන් සමඟ ජලයෙහි ක්‍රීඩාකරන්නාක් මෙන් වඤ්චල මුතුහර ඇති රජතෙමේ සත්‍රීන් සමඟ ජලක්‍රීඩා කෙළේය යනු භාවයි.

69. තතඃ, ඉක්බිත්තෙන්; භ්‍රාජිෂ්ණුනා, බබලනසුලු වූ; නෘපෙණ, රජ්ජු පිටින්; අනුගතාඃ, අනුගමනය කළා වූ; තාඃ

70. වණ්ණාදකෙහිඃ කාඤ්චනභාඃඛගමුකෙතඃ-
සාමාගතාක්ෂ්‍යඃ ප්‍රණයාදසිඤ්චන්
තථාගතඃ සෝ'තිතරාං බභාසෙ
සධාතුනිෂ්‍යන්ද ඉවාද්‍රිරාජඃ.

71. තෙනාවරොධප්‍රමදාසඛෙන
විගාහමානෙන සරිද්වරාං තාම්
ආකාශගඞ්ගාරතිරප්සරොභි-
ර්‍යතො මරුත්වානනුයාතලීලඃ.

සන්ත්‍යඃ, ඒ සත්‍රීහු; සානිශයං, වැඩියක්; විරෙජුඃ, බැබළුහ; ප්‍රාක් එව, පළමුකොට ම (ඉදුනිල්මිණි යොගයෙන් පෙර ම); මුකතාඃ, මුතු; නයනාභිරාමාඃ, නෙත් පිනවන්නාහ; උනමයුඛම්, විහිදෙන රැස් ඇත්තා වූ; ඉන්‍ද්‍රනීලං ප්‍රාප්‍ය, ඉඳුනිල්මිණකට පැමිණ; කිමුත, (මනොඥ වෙත් යනු) කියනුම කවරේද.

70. ආයතාක්ෂ්‍යඃ, (දීඝීතෙත්‍ර ඇති) සත්‍රීහු; කාඤ්චනභාඃඛග මුකෙතඃ රනින් කළ සුභූවලින් විදිනලද; වණ්ණාදකෙඃ, කුඩකු මාදි වණ්ණවත් ද්‍රව්‍යයන්ගෙන් යුක්ත වූ ජලයෙන්; ප්‍රණයාත්, අසහසයෙන් යුක්තව; තං, ඒ කුඤරජහට; අසිඤ්චන්, ඉස්සාහුය; තථාගතඃ, එසේ සිටියා වූ (එබඳු වූ); සඃ, ඒ කුඤරජතෙම; සධාතු නිෂ්‍යන්දඃ, ගෙරිකාදිධාතුවැගිරීම් ඇති; අද්‍රිරාජඃ ඉව, පර්‍වත රාජයකු මෙන්; අතිතරාං, අතිශයින්; බභාසෙ, බැබළීය.

කාඤ්චනගාඃඛග නම් රනින් කළ සුභූය හෙවත් දිය ඉසින යන්ත්‍රයි (දියතුවක්කුයි). අදත් දඹදිව උත්සවසමයෙක මෙකී සුභූවලින් කෙළි පිණිස ඔවුනොවුන්ට දියඉසීම පවතී. පිතිදිය ආදි සුවඳ දියද ඒ පිණිස ගනිත්.

71. තාං සරිද්වරාං, ඒ සරහු නම් උත්තම නදියෙහි; විගාහ මානෙන, නාන්නා වූ; අවරොධප්‍රමදාසඛෙන, අන්තඃපුරසුන්දරීන් මිත්‍රකොට ඇති; තෙන, ඒ කුඤරජහු විසින්; අප්සරොභිඃ වෘතඃ, දෙවඟනන් විසින් පිරිවරනලද; ආකාශගඞ්ගාරතිඃ, අහස්ගඟෙහි ක්‍රීඩා කරන්නා වූ; මරුත්වාන්, ඉන්‍ද්‍රතෙම; අනුයාතලීලඃ, අනුගමනය කළ ශොභාවෙක් ඇය.

අන්තඃපුරසත්‍රීන් සමඟ සරඟුනදියෙහි ජලක්‍රීඩායෙහි යෙදුණු කුඤරජ ආකාශගඞ්ගාවෙහි දෙවඟනන් සමඟ ක්‍රීඩා කරන ඉන්‍ද්‍රයා මෙන් විය යි කියයි.

72. යත් කුඹහසොඟෙරඛිගම්‍ය රාමඃ
කුශාය රාජ්‍යෙන සමං දිදෙශ
තදස්‍ය පේත්‍රාහරණං විහර්තු-
රඥනපානං සලිලෙ මමජ්ජ.

73. සනාඛා සථාකාමමසෞ සදූර-
සතීරෙපකාශ්‍යාං ගතමාත්‍ර එව
දිව්‍යෙන ඉුන්‍යං වලසෙන බාහු-
මපොඪනෙපථ්‍යවිධිදිදශ.

74. ජයශ්‍රියඃ සංවනනං සනස්ත-
දුමුකපාපූඊං ගුරුණා ච යසමාත්
සෙහෙ'ස්‍ය නි භ්‍රංශමනො න ලොභාත්
ස තුල්‍යපුෂපාහරණො හි ධිරඃ.

---

72. යත්, යම් ආභරණයක්; රාමඃ, රාමරජතෙමේ; කුඹ්භ යොනෙඃ, අගස්කිමුනිහුගෙන්; අධිගම්‍ය, ලැබ; කුශාය, කුශරජ හට; රාජ්‍යෙන සමං, රාජ්‍යය සමඟ; දිදෙශ, දුන්නේ ද; සලිලෙ, ජලයෙහි; විහර්තුඃ, ක්‍රීඩා කරන්නා වූ; අස්‍ය, මේ කුශරජහුගේ; තත් පේත්‍රාහරණං, ඒ දිනනසුලු ආභරණය (හෙවත් දිනීමට කාරණ වූ ආභරණය); අඥනපානං, නොදනුවත්ව වැටුණේ; (සලිලෙ, ජලයෙහි;) මමජ්ජ, ගිලුණේය.

15 සර්ගයේ 55 වෙනි ශ්ලෝකය බලනු.

73. අසෞ, මේ කුශරජතෙම; සදූරඃ, දරුවන් සහිතව; යථාකාමං, කැමති සේ; සනාඛා, සනානයකොට; තීරෙප කාශ්‍යාං, තීරයෙහි වූ මණ්ඩපයට; ගතමාත්‍රඃ එව, ගියකෙණෙහිම; අපොඪනෙපථ්‍යවිධිඃ, නොකරනලද සැරසීම් ඇත්තේ; දිව්‍යෙන වලයෙන, දිව්‍යමය වළල්ලෙන්; ඉුන්‍යං, තොර වූ; බාහුම්, බාහුව; දදශී, දුටුයේය. ආභරණ පැළඳීමට පෙරම වළයාභරණය නැති බව දිටි.

74. සතඃ, යම්හෙයකින්; තත්, ඒ ආභරණය; ජයශ්‍රියඃ, ජයශ්‍රිය; සංවනනං, වසඟකරන්නේද; යසමාත්, යම්හෙයකින්; ගුරුණා, පියමහරජතු විසින්; ආමුකපාපූඊම් ච, පෙර දරනලදී දේ ද; අනඃ, එහෙයින්; අස්‍ය, මේ ආභරණයාගේ; භ්‍රංශං, ගිලිහීම නෙවත් නැතිවීම; න සෙහෙ, නො ඉවසී; න ලොභාත්,

75. තතෝ සමාඥුපයදඥු සඛී-
නානාසිනාසතච්චයෙ නදීඝණාන්
චණ්‍යශ්‍රමාසෙන සරයූං විගාහ්‍ය
තමුඛුරමලානමුඛප්‍රසාදං.

76. කාමං ප්‍රයතෙනා න ච දෙව ලබ්ධං
මග්නං පයස්‍යාහරණොත්තමං තෙ
නාගෙන ලොල්‍යාත් කුමුදෙන භූත-
මුපාත්තමඝනර්හ්‍රදවාසිනා තත්.

77. තතෝ ස කාමවා ඛනුරත්තකන්‍යං
ඛනුඛීරං කොපවිලොකිතාක්ෂං
කාරුත්තමනං තිරඝනසාරස්ථි
භූඛඝනාශාය සමාදදෙ'සත්‍රම්.

මලාභයෙන් නොවෙයි; ඛි, යම්හෙයකින්; ධිරං, ප්‍රාඥ වූ; සං, ඒ කුශරජතෙම; තුල්‍යපුෂ්පාහරණං, පුෂ්පවිෂයෙහි ද ආභරණ විෂයෙහි ද සමානබුඩි ඇත්තේ වී ද (එහෙයිනි).

පුෂ්පවිෂයෙහි යම්සේ දෘඪාශා රහිත ද ආභරණවිෂයෙහි ද එසේමයයි සේසි.

75. තතෝ, ඉක්බිත්තෙන්; නදීඝණාන්, කිඹිදිමෙහි දක්ෂ වූ; සඛීන් ආනාසිතෝ, සියලු ජලිකයන්; තද්විවසෙ, ඒ ආභරණය සෙවීමෙහි;ආශු,වහා;සමාඥුපයත්, ආඥාකෙළේය; තෙ, ඒ ජලිකයෝ; සරයූං, සරහුනදියට; විගාහ්‍ය, බැස (කලඹා බලා); චණ්‍ය ශ්‍රමාං, නිෂ්ඵල උත්සාහ ඇත්තාහු නමුදු; අම්ලානමුඛප්‍රසාදං, නොමැලවුණු මුඛශෝභා ඇත්තාහු; තං, ඒ කුශරජහට; ඌචුඃ, (මෙසේ) කීහ.

76. දෙව්, දෙවයන්වහන්ස; ප්‍රයතෙන, කෘතං, උත්සාහ කරනලදී; පයසි, ජලයෙහි; මග්නං, ගිලුණාවූ; තෙ, ඔබගේ; ආභරණොත්තමං, උත්තමාභරණය; න ච ලබ්ධං, නොලැබුණේ; (යළි එසෙක් ඇති) තත්, ඒ ආභරණය; අඝනර්හ්‍රදවාසිනා, ගැඹුරුජලමධ්‍යයෙහි වාසි වූ; කුමුදෙන නාගෙන, කුමුද නම් නාගයා විසින්; ලොල්‍යාත්, ලොභයෙන්; උපාත්තං භූතං, ගන් නාලද්දේයයි සිතිමු. යනුයි.

77. තතෝ, ඉක්බිත්තෙන්; ඛනුඛීරං, දුනු දරන්නාවූ; කොපවිලොකිතාක්ෂං, කෝපයෙන් ඉතා රතු වූ ඇඟ ඇති;

78. තස්මින් හ්‍රදඃ සංහිතමාත්‍රඒව
ක්ෂෝභාත්සමාවිද්ධතරඞ්ගහස්තඃ
රෝධාංසි නිඝ්නන්නවපාතමග්නඃ
කරීව වන්‍යඃ පරුෂං රරාස.

79. තස්මාත් සමුද්‍රාදිව මථ්‍යමානා–
දුද්ධෘත්තනක්‍රාත් සහසොත්තම්මජ්ජ
ලක්ෂ්මෛව සාර්ධං සුරරාජවාස්‍යඃ
කන්‍යාං පුරස්කෘත්‍ය භුජඞ්ගරාජඃ.

තරස්සී, බලවත් වූ ඒ කුඟරජ තෙම; තීරගතඃ, නදිතීරයට පැමිණියේ; භුජඞ්ගනාශාය, (කුමුද නම්) නාගයා නැසීම පිණිස; ධනුඃ, දුන්නඃ ආතතජ්‍යං කෘත්වා, දුනුදිය නහා; ගාරුත්මතං අස්ත්‍රං, ගරුඩාස්ත්‍රය හෙවත් ගරුඩාවෙශ ඇති කිය; ආදදෙ, ගත්තේ ය.

78. තස්මින්, ඒ කිය; සංහිතමාත්‍රෙ එව, පැමිණි කෙණෙහි ම; හ්‍රදඃ, ඒ ගැඹුරු ජලාශය; ක්ෂෝභාත්, කැළඹීම්හෙතුවෙන්; සමා විද්ධතරඞ්ගහස්තඃ, එකට ගැටුණු රළ නමැති අත් ඇත්තේ; රෝධාංසි, කූලයන්; නිඝ්නන්, හෙළමින්; අවපාතමග්නඃ වන්‍යඃ කරී ඉව, (ඇතුන් බඳනා පිණිස කනිනලද) වළෙක්හි වැටුණා වූ වල්ඇතකු මෙන්; පරුෂං, රෞද්‍ර ව; රරාස, ගඬනැඟී.

අවපාත–වල්ඇතුන් බඳනා පිණිස වනයෙහි කනිනු ලබන බොරුවළ **අවපාත** නම් වේ. එහි වැටුණු ඇත්තු ද භීතියෙන් හා ගොඩට නැඟීගත නොහැකි ව ක්‍රොධයෙන් මහත් සේ ගඩ නගත්, ඉවුරු බිඳිත්.

"අවපාතඝතු හස්ත්‍යාදේ ගතීශ්ජන්නඝණාදිනා"
යනු ඝාදවකොෂ සි.

79. මථ්‍යමානාත්, මථනය කරනු ලබන්නා වූ; සමුද්‍රාත් ඉව, මුහුදින් මෙන්; උද්ධෘත්තනක්‍රාත්, කැළඹුණ කිඹුලන් ඇත්තා වූ; තස්මාත්, ඒ හ්‍රදයෙන්; ලක්ෂ්මයා සාර්ධං, ශ්‍රීදෙවිය සමඟ; සුරරාජවාස්‍යඃ ඉව, පාරිජාතවෘක්ෂය මෙන්; කන්‍යාං, කන්‍යාවක්; පුරස්කෘත්‍ය, පෙරටු කොට; භුජඞ්ගරාජඃ, කුමුද නම් නාගරාජ තෙම; සහසා, වහා; උන්මම්ජ්ජ–මතු වීය.

මෙහි හ්‍රදශබ්දයෙන් (ගැඹුරු වූ හෙයින්) සරභූතදිය කෑනේ. "තත්‍රාගාධජලෝ හ්‍රදඃ" යනු කොෂ සි.

80. විභූෂණප්‍රත්‍යුපහාරහස්ත-
මුපස්ථිතං වික්ෂ්‍ය විශාම්පතිස්තම්
සෞපර්ණමස්ත්‍රං ප්‍රතිසංජහාර
ප්‍රහ්වෙශ්වනිර්බන්ධරුජෝ හි සන්තඃ.

81. ත්‍රෛලෝක්‍යනාථප්‍රභවං ප්‍රභාවාත්
කුශං දවිෂාමඛකුශමස්ත්‍රවිද්වාන්
මානෝන්නතෛනාපහිවන්ද්‍ය මූර්ධ්නා
මූර්ධාභිෂික්තං කුමුදෙ බභාෂෙ.

82. අවෛමි කාශ්‍යාන්තරමානුෂස්‍ය
විශෙණාඃ සුතාඛ්‍යාමපරං තනුං ත්වාම්
සොඃහං කථං නාම තවාවරෙය-
මාරාධනීයස්‍ය බාතෙර්ඛාතම්.

සමුද්‍රමථනසමයෙහි පාරිජාතවෘක්ෂය සමග ම ශ්‍රීකාන්තාව ද උපන්නී යයි පුරාණ කථා සි. එමෙන් ම මෙහි ද කුමුද නාරජ සිය සොහොයුරී වූ නාගකන්‍යාවත් සමග උදාහත විය සි සේසි.

80. විශාම්පතිඃ, (ප්‍රජාපති වූ) කුශරජ තෙම; විභූෂණප්‍රත්‍යුප හාරහස්තම්, ජෛත්‍රාහරණය (ප්‍රත්‍යර්පණය) ම උපහාර කොට ගත් අත් ඇති ව; උපස්ථිතං, එළඹ සිටියා වූ; තම්, ඒ කුමුද නම් නාගරාජයා; වික්ෂ්‍ය, බලා; සෞපර්ණං අස්ත්‍රම්, ගරුඩාස්ත්‍රය: ප්‍රති සංජහාර, හැකුළුවේය; හි, ඒ එසේ මැයි; සන්තඃ, සත්පුරුෂයෝ; ප්‍රහ්වෙෂු, අවනත වූවන් කෙරෙහි; අනිර්බන්ධරුජඃ, නියතකෝප ඇත්තෝ නොවෙති. (ක්ෂමා කෙරෙති සි සේසි.)

81. අස්ත්‍රවිද්වාන්, අස්ත්‍රශිල්පයෙහි දක්ෂ වූ (එහෙයින් ම ගාරු ඩාස්ත්‍රයාගේ මහිමය දන්නා වූ); කුමුදඃ, කුමුද නම් නාරජ තෙම; ත්‍රෛලෝක්‍යනාථප්‍රභවං, තුන්ලොවට අධිපති (රාම)යා ප්‍රභව කොට ඇත්තා වූ; (එහෙයින් ම) ප්‍රභාවාත්, මහිමයෙන්; දවිෂාම්, සතුරන්ට; අඛකුශං, අකුස්ස(හෙන්ඩුව)ක් බඳු වූ; මූර්ධාභිෂික්තං, මත්තෙහි කළ අභිෂෙක ඇති; කුශං, කුශරජගට; මාන්‍යෝන්න තෙන අපි, මානයෙන් උඩඟු වූ ද; මූර්ධ්නා, මුදුනෙන්; අභිවන්ද්‍ය, අභිවාදනය කොට; බභාෂෙ, (මෙසේ) කීයේ ය.

82. කාශ්‍යාන්තරමානුෂස්‍ය, කිසියම් කාශීයක් පිණිස මනුෂ්‍ය වූ; විශෙණාඃ, විෂ්ණුහුගේ; සුතාඛ්‍යාං, පුත්‍ර නම් වූ; අපරං තනුං, අන්‍ය ශරීරයකැ සි; ත්වාම්, ඔබ; අවෛමි, දනිමි (ඔබ විෂ්ණු මූර්තියකැ සි දනිමි); සඃ අහං, එසේ දන්නා වූ මම; ආරාධනීයස්‍ය,

83. කරාභිඝාතොත්පතිතකඳුකෂය-
මාලොක්‍ය බාලාතිකුතූහලෙන
ජවාත් පතජ්‍යාතිදිවානතර්ෂා-
දුදන්ත ජෙත්‍රාහරණං සඛිසම්.

84. තදෙතදජානුවිලම්බිතා තෙ
ජ්‍යාඝාතරෙඛාසථිරලාඝ්‍රනෙන
භුජෙන රක්ෂාපරිඝෙණ භූමෙ-
රුපෙතු යොගං පුනරංසලෙන.

85. ඉමාං සඛාරඤ්ච සවීයසීං මෙ
කුමුද්වතීං නාභිසි නානුමන්තුම්
ආත්මාපරාධං නුදතීං විරාය
ශුශ්‍රූෂයා පාර්ථිව! පාදයොඝෙන.

සෙව්‍ය වූ; තව, ඔබගේ; ඛෘතෝ:, ප්‍රීතිය (පිළිබඳ); විඝාතම්, වැන සීම; කථං නාම ආවරෙයම්, කෙසේ නම් කරන්නෙම් ද?

"ආත්මා වෙ පුත්‍රනාමාසි" යනු හෙයින් පුත්‍ර නම් තමාගේ ම අන්ගරීරයකැ සි කිව.

83. කරාභිඝාතොත්පතිතකඳුකා, අතින් ගැසීමෙන් උඩට නැඟුණා වූ පන්දු ඇත්තා වූ; ඉයම් බාලා, මේ බාලා තොමෝ; අනතරීක්ෂාත්, අහසින්; ජ්‍යෝතිඃ ඉව, තාරකාවක් මෙන්; ජවාත්, වෙගයෙන්; පතත්, වැටෙන්නා වූ; තඛියම්, ඔබගේ; ජෙත්‍රාභරණං, එනම් ආභරණය; ආලොක්‍ය, බලා; අතිකුතූහලෙන, අධික ආශායෙන්; ආදත්ත, ගත්තී ය.

84. තත් එතත්, ඒ මේ ආභරණය; ආජානුවිලම්බිතා, දණ දක්වා එල්බෙන්නා වූ (දීඝී වූ); ජ්‍යාඝාතරෙඛාඝථිරලාඝ්‍රනෙන, දුනුදිය ගැරීමෙන් හටගත් රෙඛාකාර ඝථිරලකුණෙන් යුක්ත වූ; භූමෙඃ, භූමිහුගේ; රක්ෂාපරිඝෙණ, රක්ෂාගීලඝරූප වූ; අංසලෙන, බලවත් වූ; තෙ, ඔබගේ; භුජෙන, බාහුව හා; පුනඃ, නැවත; යොගං, යොගයට; උපෙතු, පැමිණේවා.

85. පාර්ථිව, මහරජාණෙනි; තෙ, ඔබගේ; පාදයොඃ, පාද ශුශ්‍රූෂයෙහි; චිරාය, බොහෝ කලක්; ශුශ්‍රූෂයා, පරිචර්‍යාවෙන්; ආත්මාපරාධං, (ආභරණය ගැනීම් ස්වරූප) තමාගේ අපරාධය; නුදතීං, දුරු කරන්නා වූ; කුමුද්වතීං, කුමුද්වතී නම් වූ; මෙ, මාගේ; සවීයසීං, කණිෂ්ඨ වූ; ඉමාං සඛාරඤ්ච, මේ නැගණිය ද; නාභුමනතුම්, අනුඥ නොකරන්නට (නොපිළිගන්නට); නාභීසි, නුසුදුස්සෙහි ය.

ඔබගේ ඛිසෝතනතුරට මෝ සුදුසු යයි සේසි.

86. අන්‍යුව්වානුපහෘත්‍යොත්තරණඃ ක්ෂිතීශඃ
"ශ්ලාඝ්‍යෝ භවාන් සඛජන" ඉත්‍යනුනාමිතාරම්
සංයොජයාං විධිවදස සමෙතබන්ධුඃ
කන්‍යාමයෙන කුමුදඃ කුලහූෂණෙන.

87. තස්‍යාඃ සපෘෂ්ටෙ මනුජපතීනා සාහවස්‍යීය හයෙන
මාඩගල්‍යොත්තාවලයිනි පුරඃ පාවකස්‍යොච්ඡ්‍රිඛස්‍ය
දිව්‍යස්තූෂ්ඨවනිරුදවරද් ව්‍යශ්නුවානො දිගන්තාන්
ගන්ධොදග්‍රං නදනු වවෘසුඃ පුෂ්පමාශ්වස්‍යමේෂාඃ.

---

86. ඉති, මේ පෙර කී පරිද්දෙන්; උඬුවිවාන්, කීවා වූ; උපහෘතාභරණඃ, පමුණුවනලද ආභරණ ඇත්තා වූ; කුමුදඃ, කුමුද නම් නාගරාජ තෙම; "භවාන්, පින්වත්හු; ශ්ලාඝ්‍යඃ, සැහැසි ලැබීමට සුදුසු වූ; සඛජනඃ" ඉති, නැයෙකැ සි; අනුනාමිතාරම්භ කියන්නා වූ; ක්ෂිතීශං, කුශරජහු; සංයොජයාමාස, බන්ධූන් සහිත වූයේ; කන්‍යාරූපයෙන, කන්‍යාසවරූප වූ; කුලභූෂණෙන, කුලාභරණය හා; විධිවත්, විධි වූ පරිද්දෙන්; සංයොජයාමාස, යෙදවී ය.

රජුගේ ආභරණය පමණක් නොව සවකීය කුලාභරණ වූ කන්‍යාව ද රජහට දුන්නේයයි සේසි.

නැයන් සහිත කුමුද නාරජ තෙම නාගකන්‍යාව හා කුශරජ අතර විධි වූ පරිදි විවාහමහුල් සිදු කෙළේ ය යනු භාව සි.

"සංයොජයාං විධිවදස" යන්න පිළිබඳ 9-61 බලනු.

87. මනුජපතීනා, කුශරජහු විසින්; සාහවස්‍යීය, සමාන ධර්මයෙහි හැසිරීම පිණිස; මාඩගල්‍යොත්තාවලයිනි, මඩගලසූවක රෙමසූත්‍රවළලු (කවුතුකය) ඇති; තස්‍යාඃ, ඒ කුමුදාඛ්‍යයගේ; හයෙන, හස්තය; උච්ඡ්‍රිඛස්‍ය, උස් ව නැඟි ශිඛා (ගිනිදලු) ඇත්තා වූ; පාවකස්‍ය, වහ්නිහුගේ; පුරඃ, ඉදිරියෙහි; සපෘෂ්ටෙ, (ගත් කල්හි) පහස්නා ලද කල්හි; දිගන්තාන්, දිශාන්තයන්; ව්‍යශ්නුවානඃ, පැතිරෙමින්; දිව්‍යඃ තූෂ්ණීඛවනිඃ, දිව්‍යමය තූෂ්ණීම්භාදය; උදවරත්, නැංගේය; තදනු, ඒ සමඟ ම; ආශ්වස්‍යමේෂාඃ, අසිරිමත් මෙසයෝ; ගන්ධොදග්‍රං, සුගන්ධයෙන් ආඪ්‍ය වූ; පුෂ්පං, මල්; වවෘසුඃ, වඤ්ඤය කළාහු ය.

විවාහසමයෙහි ලොමනිර්ම්මිත (කවුතුක නම්) වළල්ලක් අතෙහි බැඳීම ද ගිනිඉදිරියෙහි සිට පාණිග්‍රහණය ද ප්‍රාජාපත්‍ය විවාහ පිළිබඳ වෛදික නියම සි.

88. ඉත්ථං නාගසත්‍රිභුවනගුරෝරෞරසං මෛථිලෙයං
ලබ්ධ්වා බන්ධුං නමසි ච කුශඃ පඤ්චමං තක්ෂකස්‍ය
එකඃ ශඞ්කාං පිතෘවධරිපොරත්‍යජද්‍රොහනෙයා-
ච්ඡානන්‍යාලාමවනිමපරඃ පෞරකාණාඃ ශශාස.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෞ
කුමුදවතීපරිණයෝ නාම ෂොඩශඃ සර්ගඃ.

---

88. ඉත්ථං, මෙසේ; නාගඃ, කුමුද නාරජ තෙම; ත්‍රිභුවන ගුරෝඃ, ත්‍රෛලොක්‍යාචාර්‍ය්‍ය (රාම)යාගේ; ඖරසං, ඖරස පුත්‍ර වූ; මෛථිලෙයම්, (මිථිලාරාජකන්‍යාවගේ පුත්‍ර වූ) කුශරජු ද; කුශඃ අපි, කුශරජ තෙමේත්; තක්ෂකස්‍ය, තක්ෂක නම් නාගයාගේ; පඤ්චමං, පස්වෙනි පුත්‍ර වූ; තං, ඒ කුමුද නාගරාජයා ද; බන්ධුං ලබ්ධ්වා, ඥතිවශයෙන් ලැබ; එකඃ, (ඔවුනතුරෙන්) එකෙක් වූ කුමුද තෙමේ; පිතෘවධරිපොඃ, පියා මැරීමෙන් සතුරු වූ; වේන තෙයාත්, ගරුඩයා කෙරෙන් (ගුරුළුවාහන විෂ්ණුහුගේ වංශයෙහි උපන් කුශරජහු විසින් හරනලද කෘරක්‍රියා ඇති බැවිනැ සේසි); ශඞ්කාං, භීතිය; අත්‍යජත්, හැරියේය; අපරඃ, අන්‍ය වූ කුශ රජ තෙම; ශාන්තව්‍යාලාං, (කුමුද නාරජහුගේ ආඥව හෙතු කොට ගෙන) පහ වූ සර්පීතිති ඇත්තා වූ; අවනිං, පෘථිවිය; පෞරකා ණාඃ, පුරවැසියන්ට ප්‍රියවූයේ; ශශාස, අනුශාසනය කෙළේ ය.

ඖරසඃ ක්ෂෙත්‍රජශ්චෛව දත්තඃ කෘත්‍රිමඑව ච
ගූඪොත්පන්නොඅපවිද්ධශ්ච දායාද බාන්ධවංශ්ච ෂඩි
කානීනශ්ච සහොඪශ්ච ක්‍රීතඃ පෞනර්භවස්තථා
ස්වයම් දත්තශ්ච ශෞද්‍රශ්ච ෂඩදායාදබාන්ධවාඃ.

මනුස්මෘති-9. 159.

මෙහි කී දායාදබන්ධූන් සයදෙනා අතුරෙන් ඖරසපුත්‍ර නම්:-

ස්වක්ෂෙත්‍රෙ සංස්කෘතායානතු ස්වයමුත්පාදයෙද්ධියම්
තමෞරසං විජානීයාත් පුත්‍රං ප්‍රථමකල්පිතම්.

9. 166-මනු.

කී හෙයින් යමෙක් ශාස්ත්‍රොක්තක්‍රමයෙන් විවාහ කරනලද ධර්මපත්නිය කුසෙහි තෙමේ ම සංස්කාර සහිත ව ඉපැද වූ යම් පුත්‍රයෙක් වී නම් හේ ඖරස නම් ප්‍රථම (ශ්‍රෙෂ්ඨ) වූ පුත්‍රයා යි.

ෂොළොස්වන සර්ගය යි.

සප්තදශඃ සර්ගඃ.

1. අතිථිං නාම කාකුත්ස්ථාත් පුත්‍රං ප්‍රාප කුමුදවති
පශ්චිමාද්‍යාමිනීයාමාත් ප්‍රසාදමිව චෙතනා.

2. ස පිතුඃ පිතෘමාන් වංශං මාතුශ්චානුපමද්‍යුතිඃ
අපූනාත් සවිතෙවොභෞ මාඝීවුත්තරදක්ෂිණෞ.

3. තමාදෞ කුලවිද්‍යානාමර්‍ථමර්‍ථවිදං වරඃ
පශ්චාත් පාර්ථිවකන්‍යානාං පාණිග්‍රාහශත් පිතා.

4. ජාත්‍යඤ්ජනාභිජාතෙන ශූරඃ ශෞශ්‍රීවතා කෘශඃ
අමන්‍යතෙන්ද්‍රියාත්මානමනෙන්ද්‍රං වශිනා වශී.

---

1. චෙතනා, බුද්ධි තොමෝ; පශ්චිමාත්, අන්තිම වූ; යාමිනී යාමාත්, රාත්‍රිය පිළිබඳ යාමයා කෙරෙන්; ප්‍රසාදං ඉව, පැහැදීම ලබන්නාක් මෙන්; කුමුද්වතී, එනම් බිසව; කාකුත්ස්ථාත්, කුශරජ හෙතු කොට ගෙන; අතිථිං නාම, අතිථි නම් වූ; පුත්‍රං, පුත්‍රයකු; ප්‍රාප, ලැබී. බ්‍රහ්මවූහූතීයෙහි (අලුයම්හි) බුද්ධියගේ ප්‍රසාදය වෙසි යනු ප්‍රසිද්ධ ය.

2. පිතෘමාන්, ප්‍රශස්ත වූ පියෙක් ඇති (හෙවත් සුශික්ෂිත වූ); අනුපමද්‍යුතිඃ, උපමා නොකටහැක්ක ශොභා ඇත්තා වූ නොහොත් ප්‍රචුරතේජස් ඇත්තා වූ; සඃ, ඒ අතිථි නම් පුත්‍ර තෙමේ; පිතුඃ, පියමහරජහුගේ ද; මාතුශ්ච, මවගේ ද; වංශං, පරම්පරාව; අනුපමද්‍යුතිඃ, නිරුපම තෙජස් ඇති; සවිතා, සූර්‍ය්‍ය තෙමේ; උත්තරදක්ෂිණෞ උභෞ මාඝීෞ ඉව, උතුරය දකුණය යන මාඝීද්වය මෙන්; අපූනාත්, පවිත්‍ර කෙළේය.

3. අර්‍ථවිදං, අර්‍ථඥන්නන් (පණ්ඩිතයන්) අතුරෙන්; වරඃ, ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ; පිතා, පිය තෙමේ; තම්, ඒ අතිථි නම් පුත්‍රයා ලවා; ආදෞ, ප්‍රථම කොට; කුලවිද්‍යානාම් අර්‍ථම්, දණ්ඩනීති ආදි කුලවිද්‍යාවන් පිළිබඳ අර්‍ථය (හෙවත් ශාස්ත්‍රය); අග්‍රාහයත්, ගැන්වීය හෙවත් අවබොධ කරවීය; පශ්චාත්, පසුව; පාර්ථිවකන්‍යානාං, රාජකන්‍යාවන්ගේ; පාණිම්, හස්තය; අග්‍රාහයත්, ගැන්වීය.

(ශාස්ත්‍රාධ්‍යයනයට අනතුරුව පාණිග්‍රහණමඞ්ගල්‍යය කරවීය යන අර්‍ථයි.)

4. ජාත්‍යඃ, කුලීන වූ; ශූරඃ, දක්ෂ වූ; වශී, ජිතෙන්ද්‍රිය වූ; කෘශඃ, කුශරජ තෙම; අභිජාතෙන, කුලීන වූ; ශෞශ්‍රීවතා, ශූරභාවය ඇත්තා වූ; වශිනා, ජිතෙන්ද්‍රිය වූ; තෙන, ඒ අතිථිකුමාරයා

5. ස කුලොචිතමිඤ්‍රස්‍ය සාහායකමුපෙයිවාන්
ජඝාන සමරෙ දෛත්‍යං දුජ්‍යං තෙන වාධිධි.

6. තං සඛා නාගරාජස්‍ය කුමුදස්‍ය කුමුදවති
අඞ්ගාන් කුමුදගන්ධං ශශාඞ්කමිව කෞමුදි.

7. තයොර්ද්විඃපතෙරාසිදෙකඃ සිංහාසනාඩිනාක්
මිතියාපි සඛී ශව්‍යාඃ පාරිජාතාංශභාගිනි.

කරණ කොට ගෙන; එකම්, එකකු වූ; ආත්මානම්, තමා; අනෙකං, නොයෙක් පරිදි (දෙදෙනකු) කොට; අමන්‍යත, සිතී ය.

තමා තුළ පවත්නා සියලු ගුණයන් පුත්‍රයා තුළ ද ඇතිවීම හේතු කොට පුත්‍රයා තමාගේ ම අන්‍යරූපයකැ සි සිතී යයි සේසි.

5. සඃ, ඒ කුශනාරෙඤ්ජ තෙම; කුලොචිතං, සවකුලයට සුදුසු වූ=නොහොත් කුලයා විසින් පුරුදු කරන ලද්ද වූ; ඉඤ්‍රස්‍ය, ශක්‍රයාගේ; සාහායකං, සහායත්වයට; උපෙයිවාන්, පැමිණියේ; සමරෙ, යුද්ධයෙහිදී; දුජ්‍යං, දිනිය නොහැක්කා වූ එහෙයින් ම දුජ්‍ය නම් වූ, දෛත්‍යං, අසුරයා; ජඝාන, මැරුයේ ය; තෙන, ඒ අසුරයා විසින්; අවධි ව, නසනලද්දේ ද වීය.

අසුරයා නසා තෙමේ ද අසුරයා අතින් නටුයේ යයි සේසි.

6. කුමුදස්‍ය නාගරාජස්‍ය, කුමුද නම් නාගරාජයාගේ; සඛා, සහෝදරී වූ; කුමුදවතී, කුමුදවතී නම් කුශරාජමෙහෙසී තොමෝ; කුමුදගන්ධං, කුමුදපුෂ්පයන්ට සමෙනාඝ්‍රෙයකා වූ; ශශාඞ්කා, චන්ද්‍රයා (අනුව යන්නා වූ); කෞමුදී ඉව, චන්ද්‍රරශ්මිය මෙන්; තං, ඒ කුශරජහු; අඞ්ගනාත්, අනුගමනය කළා ය (මළා ය).

7. තයොඃ, ඒ කුශරජය කුමුදවතී බිසවය යන දෙදෙනා අතුරෙන්; එකඃ, එකෙක් (කුශරජ) තෙම; දිවඃපතෙඃ, ඉඳුයාගේ; සිංහාසනාර්ධනාක් ආසීත්, සිංහාසනයාගේ එක් ප්‍රදෙශයක් හජනය කරන්නේ විය; ද්විතීයා අපි, දෙවෙනි වූ කුමුදවතී බිසව් තොමෝ ද; ශව්‍යාඃ, ඉඳුාණියගේ; පාරිජාතාංශභාගිනී, පරසතු රුක පිළිබඳ අංශයක් හජනය කරන්නා වූ; සඛී ආසීත්, යෙහෙළියක් වූවා ය.

කුශරජ හා කුමුදවතී දෙදෙන ශක්‍රයාට හා ශචියට ඉතා මිත්‍ර ව විසූහ යනු භාවය.

කුශරජු ශක්‍රයාට උපකාර පිණිස යුද්ධයට ගොස් එහිදී ම මළ හෙයින් ද කුමුදවතී සවාමියා අනුව මළ හෙයින් ද සඛීයෙකි උපන් බව මෙයින් සුවිහ සි.

8. තදුතමසම්භවං රාජ්‍යේ මන්ත්‍රිවෘද්ධාඃ සමාදධුඃ
සමරණනඃ පශ්චිමාමාඥාං හර්තුඃ සඞ්ග්‍රාමයායිනඃ.

9. තෙ තස්‍ය කලපයාමාසුරභිෂෙකාය ශිල්පිභිඃ
විමානං නවමුච්චෙදි චතුඃසානමහප්‍රතිෂ්ඨිතම්.

10. තත්‍රෙනං හෙමකුම්භෙෂු සම්භාරතොයපීඨවාරිභිඃ
උපනස්ථුඃ ප්‍රකෘතයො භද්‍රපීඨොපවෙශිතම්.

11. නදද්භිඃ ඝනිඞ්ගගම්භීරං තූර්‍යෛරාහතපුෂ්කරෛඃ
අභිමඞ්ගල්‍යං කල්‍යාණං තස්‍යාවිච්ඡින්නසන්තති.

---

8. සඞ්ග්‍රාමයායිනඃ, යුද්ධයට යන්නා වූ; හර්තුඃ, සවාමි වූ කුශරජහුගේ; පශ්චිමාං ආඥාං, අනන්තිම වූ ආඥාව (හෙවත් මාගේ අභාවයෙන් පසු පුත්‍රයා අභිෂෙක කටයුතුය යන මේ නියමය); සමරනනඃ, සිහි කරන්නා වූ; මන්ත්‍රිවෘද්ධාඃ, වැඩිසිටි ඇමතියෝ; තදුතමසම්භවං, එතුමාගේ පුත්‍රයා (හෙවත් අතිථිකුමාරයා); රාජ්‍යෙ, රජයෙහි; සමාදධුඃ, (අභිෂෙක කළාහු ය) තැබූහ.

9. තෙ, ඒ මන්ත්‍රීහු; තස්‍ය, ඒ අතිථිකුමාරයා සම්බන්ධ වූ; අභිෂෙකාය, රාජ්‍යාභිෂෙකය පිණිස; ශිල්පිභිඃ, ශිල්පින් ලවා; චතුඃසානමහප්‍රතිෂ්ඨිතම්, කණු සතරෙක්හි පිහිටියා වූ; උච්චෙදි, උස් වූ වෙදිකා ඇති; නවං විමානං, අහිතව මණ්ඩපයක්; කලපයාමාසුඃ, කරවූහ.

10. තත්‍ර, ඒ විමානයෙහි (මණ්ඩපයෙහි), භද්‍රපීඨොපවෙශිතම්, මහාභීඨයෙහි හිඳුවන ලද්දා වූ; එනං, මේ අතිථිකුමාරයා; හෙමකුම්භෙෂු, සවර්ණඝටයන්හි; සම්භාරතොයෙඃ, රැස් කරන ලද්දා වූ; නීථවාරිභිඃ, පුණ්‍යතීථජලයෙන්; ප්‍රකෘතයඃ, මන්ත්‍රීහු; උපනස්ථුඃ, උපස්ථාන කළහ. අභිෂෙක කළහ සි සේසි.

11. ආහතපුෂ්කරෛඃ, ගසන ලද මුඛ ඇත්තා වූ; සනිඞ්ඝගම්භීරං, සිනිදුගැඹුරු කොට; නදද්භිඃ, නාද කරන්නා වූ; තූර්‍යෛඃ, තූර්‍යයන් කරණ කොට ගෙන; තස්‍ය, ඒ රජහුගේ; අවිච්ඡින්නසන්තති, නොසිඳ පැවති පරම්පරා ඇති; කල්‍යාණං, මඞ්ගලය; අභිමඞ්ගත, අනුමාන කරන ලද්දේය.

"පුෂ්කරං කරිහස්තාග්‍රෙ වාද්‍යභාණ්ඩමුඛෙපි ච"

යනු කොෂ හෙයින් මෙහි බෙර ආදි වාද්‍යයන්ගේ මුඛභාගය පුෂ්කර නම්.

12. දූර්‍වාශ්‍යාඞ්කුරපලක්ෂාඩ්ගහිතනපුරොහිතාන්
ඥාතිවෘද්ධාන් ප්‍රයුක්තාන් ස හෙජේ නිරාජනාවිධීන්.

13. පුරෝහිතපුරෝගාස්තං ජිඝෘක්ෂුං ජේත්‍රෙරථර්ෂිභිඃ
උපචක්‍රමිරේ පූර්‍වමභිෂෙක්තුං විජාතයඃ.

14. තස්‍යෞෂමහනි මූර්ධ්නි නිපතන්ත්‍යා ව්‍යරෝචත
සශබ්දමභිෂෙකශ්‍රීගඞ්ගෙව ත්‍රිපුරද්විෂඃ.

---

12. සඃ, ඒ අනිපිකුමාර තෙම; ඥාතිවෘද්ධෛඃ, වෘද්ධඥාතීන් විසින්; ප්‍රයුක්තාන්, යොදන ලද්දා වූ; දූර්‍වාශ්‍යාඞ්කුරපලක්ෂාඩ්ගහිතනපුරොහිතාන්—දූර්‍වා ය, ඍවාඞ්කුර ය, ත්‍රිඟසුඹුළු ය, ඉතාදඑ පලුපත් ය යන මොවුන් ප්‍රධාන කොට ඇත්තා වූ; නීරාජනාවිධීන්, නීරාජනාසඞ්ඛ්‍යාත මඞ්ගලශාන්තිවිධීන්; හෙජේ, භජනය කෙළේය.

නීරාජනා නම් යම්කිසි මඞ්ගලඅවස්ථාවෙක්හි කරනු ලබන මඞ්ගලසූචක කර්මවිධියකි. කියනලද මැයි දෙවිපුරාණයෙහිඃ-

"යවපිෂ්ටප්‍රදීපාද්‍යෛශ්චූතාශ්වත්ථාදිපල්ලවෛඃ-පෙ-
දෙව්‍යා නීරාජනං කෘතම්
නාවත් කල්පසහස්‍රාණි දුර්ගා ලොකෙ මහීයතෙ"

රඝු. 4-26 ශ්ලෝකය බලනු.

13. පුරෝහිතපුරෝගාඃ, පෙරෙවිබමුණු ප්‍රධාන කොට ඇති; ද්විජාතයඃ, බ්‍රාහ්මණයෝ; ජිඝෘක්ෂුං, දිනනයුදු වූ; තං, ඒ අනිපි කුමාරයා; ජේත්‍රෙඃ, ජයශීලි වූ; අර්ෂිභිඃ, අර්ෂිවෙදමන්ත්‍රවලින්; පූර්‍වම්, පළමුකොට; අභිෂෙක්තුං, අභිෂෙක කරනු පිණිස; උප චක්‍රමිරෙ, පටන්ගත්හ.

14. තස්‍ය, ඒ අනිපිකුමාරයාගේ; මූර්ධ්නි, මස්තකයෙහි; සශබ්දං, ශබ්ද සහිත වැ; නිපතන්ත්‍යා, වැටෙන්නා වූ; ඕඝමහත්, මහත් ප්‍රවාහ ඇති; අභිෂෙකශ්‍රීඃ, අභිෂෙකය සම්බන්ධ සමෘද්ධිය; ත්‍රිපුරද්විෂඃ, මෙහෙසුරුගේ; මූර්ධ්නි, මස්තකයෙහි; නිපතන්ත්‍යා, වැටෙන්නා වූ; ගඞ්ගා ඉව, භාගීරථිගඞ්ගාව මෙන්; ව්‍යරොචත, බැබළී ය.

"භාගීරථි ගඟ සර්ගයෙන් පොළොවට එන කල්හි මහා ශබ්ද සහිත ව ආවාය. ලොකයා ඊට බියපත් ව ඊශ්වරයා යැද සිටි කල්හි හෙතෙම ගඞ්ගාව ගෙන හිසෙහි දැවටී ය" යනු පුරාකථා සිදු

15. තස්මිංස්තු සමයේ තස්මිංස්තනලක්ෂ්‍යතා ස වන්දිභිඃ
ප්‍රවාදධ ඉව පඊන්‍යඃ සාරඛෙඛරභින්දිභිඃ.

16. තස්‍ය සන්තමන්ත්‍රපූතාභිඃ සන්තානමද්භිඃ ප්‍රතීක්ෂතඃ
වවෘධෙ ශෛවද්‍යුතස්‍යාග්නෙරාඡ්‍යසෙකාදිව දීප්තිඃ.

17. ස තාවදභිෂෙකාන්තෙ තස්‍ය සන්තානකෙභ්‍යා දදෞ වසු
යාවතෙෂාං සමාප්‍යෙරන් සඤ්ඃ පශ්‍යාපතදක්ෂිණාඃ.

---

15. තස්මින් සමයේ, ඒ අභිෂේකකාලයෙහි; වන්දිභිඃ, සතුති පාඨකයන් විසින්; සතුයමානඃ, සෙනාත්‍ර කරනු ලබන්නා වූ; සඃ, ඒ අතිථිකුමාර තෙම; ප්‍රවෘද්ධඃ, වැඩුණා වූ; (එහෙයින් ම) සාර ඛෙඛඃ,, කැඳැත්තන් විසින්; අභිනන්දිතඃ, අභිනන්දනය කරන ලද්ද වූ, පඊන්‍යඃ ඉව, මෙසය මෙන්; අලක්ෂ්‍යත, දක්නා ලද්දේ විය.

වර්ණයට ආසන්න වූ මෙසය දුක කැඳැත්තෝ මහත් සේ සතුටු ව නාද කෙරෙති. එමෙන් ම අභිෂෙකයෙන් අභිවෘද්ධියට පැමිණි අතිථිකුමාරයාගෙන් තුතිපඬුරු ලැබීම නියත හෙයින් මහත් සොම්නසින් වන්දීහු සතුති කළහ යනු නිෂ්කර්ෂ යි.

16. සන්තමන්ත්‍රපූතාභිඃ, යහපත් මන්ත්‍රවලින් පිරිසුදු කරන ලද්ද වූ; අද්භිඃ, ජලයෙන්; සන්තානං ප්‍රතීක්ෂතඃ, සන්තානය කරන්නා වූ; තස්‍ය, ඒ අතිථිකුමාරයාගේ; දීප්තිඃ, කාන්තිය; වෘත්තියෙ කාත්; ජල ඉසිමෙන්; වෛද්‍යුතස්‍ය, විද්‍යුත් සම්බන්ධි වූ; අග්නෙඃ ඉව, වහ්නිහුගේ (කාන්තිය) මෙන්; වවෘධෙ, වැඩුණේ ය.

යම් සේ විදුලියඵලිය වැසිජලය වැටීමෙන් අධික ව බබලා ද එමෙන් අතිථිකුමාර තෙමේ මන්ත්‍රපූතජලසෙකයෙන් අධික ව බැබළී යයි සේයි.

17. සඃ, ඒ රජ තෙම; අභිෂෙකාන්තෙ, අභිෂෙකයාගේ අවසානයෙහි; යාවතා, යම් ප්‍රමාණ ධනයකින්; එෂාං, මේ සන්තක යන්ගේ; පශ්‍යාපතදක්ෂිණාඃ, ප්‍රමාණවත් දක්ෂිණා ඇති; යඤඃ, යාගයෝ; සමාප්‍යෙරන්, සමාප්ත වෙත් ද; සන්තකෙභ්‍යඃ, උගත් ගෘහස්ථයන්ට; තාවත්, එපමණ ම වූ; වසු, ධනය; දදෞ, දුන්නේ ය.

බ්‍රහ්මචාරී ව ශාස්ත්‍රාභ්‍යාසයෙන් සිට ඉගෙනීම අවසන් කොට ගෘහස්ථභූමියට පැමිණියාහු සන්තක නම් වෙති. ඔහු දැනපාත් යහ.

18. තෙ ප්‍රීතමනසඃසතුෂ්ටෙමෙ යාමාශිෂමුදෙරයන්
සා තස්‍ය කර්මනිර්‍යාතෙතෝඃ දූරං පශ්චාත්කෘතා ඵලෙඃ.

19. බඞ්ගවෙජදං ස බඳ්ධානාං වධාර්‍හාණාමවධ්‍යතාම්
ධුර්‍යාණාං ච ධුරෝ මොක්ෂමදෙහං චාදිශද් ගවාම්.

20. ක්‍රීඩාපතත්‍රිණෝ'ප්‍යස්‍ය පඤ්ජරස්ථාඃ ශුකාදයඃ
ලබ්ධමොක්ෂාඃසනදෙශාත් සථෙෂ්ටගතයෝ'භවන්.

"න සීදෙත් සනාතකෝ විප්‍රඃ ක්ෂුධාශක්තඃ කථඤ්චන
න ජීර්‍ණමලවද්වාසා භවෙච්ච විභවෙ සති"

යනාදීන් 4. 34 පටන් මනුසමෘතියෙහි සනාතකව්‍රතය දක්වනලදි.

දක්ෂිණාව සහිත යාග කිරීමට ප්‍රමාණ වූ ධනයක් සනාතක යන්ට දුන්නේ ය. අධිකධනයක් දුන්නේ යයි සේයි. එක්යාග යක් කිරීමට යටත්පිරිසෙයින් රුපියල් (100) සියයක් වියදම් වේ යයි කියති.

18. ප්‍රීතමනසඃ, සතුටුසිත් ඇත්තා වූ; තෙ, ඒ සනාතකයෝ; තසෙම, ඒ අතිථිරජහට; යාං ආශිෂං, යම් ආශීර්වාදයක්; උදෙරයන්, ප්‍රකාශ කළාහු ද; සඃ, ඒ ආශීර්වාදය; තස්‍ය, ඒ අතිථිරජහුගේ; කර්මනිර්‍යාතෙතෝඃ, පෙරපිනින් හටගත්තා වූ; ඵලෙඃ, විපාකයන් විසින්; දූරං, දුරින්; පශ්චාත්කෘතා, පසුභාගයෙහි කරනලදි.

ආශීර්වාදයාගේ ඵලය නම් සැපයෙකි. පුරාකෘත පුණ්‍යඵල යෙන් සියලු සැප සම්පාදිත ව ඇති හෙයින් ආශීර්වාදඵලය ලැබී මට පුණ්‍යඵලයෝ ඉඛ නොතැබූහ යි සේයි.

19. සඃ, ඒ අතිථිරජ තෙම; බඳ්ධානාං, බඳනාලද්දවුන්ගේ; බඞ්ගවෙජදං, බඞ්ග න සිදීම ද; වධාර්‍හාණාම්, මැරීමට සුදුස්සන්; අවධ්‍යතාම්, නොමැරිය යුතු බව ද; ධුර්‍යාණාම්, ධුරෙඳහනය කරන්නා වූ (ගොන් ආදි සතුන්); ධුරඃ, භාරයෙන්; මොක්ෂම්, මිදීම ද; ගවාම්, දෙනුන්; අදෙහං ච, කිරි නොදෙවීම ද; ආදිශත්, නියම කෙළේ ය.

ඒ රජුගේ අභිෂෙකයෙහි සිරකරුවන් ද මරණයට නියම කළවුන් ද රථාදියෙහි යෙදූ ගවයන් ද එසින් මුදවා දෙනුන් ගෙන් කිරි දෙවීම ද එදවස තහනම් කෙළේ ය යනු භාව යි.

20. පඤ්ජරස්ථාඃ, කූඩුවල සිටියා වූ; ශුකාදයඃ, ගිරා ආදි වූ; ක්‍රීඩාපතත්‍රිණඃ අපි, ක්‍රීඩාපක්ෂීහු ද; තදුදෙශාත්, ඒ රජහුගේ

21. තතඃ කක්ෂ්‍යානන්තරන්‍යස්තං ගජදන්තාසනං ශුචි
සොත්තරච්ඡදමධ්‍යාස්ත තෙපථ්‍යග්‍රහණාය සඃ.

22. තං ධූපාශ්‍යානකෙශාහරණං තොයනිර්ණික්තපාණයඃ
ආකල්පසාධනෛඃ සෛඃ සෛරුපසෙදුඃ ප්‍රසාධකාඃ.

23. තෙ'ස්‍ය මුක්තාගුණොන්නද්ධං මෞලිමන්තර්ගතස්‍රජම්
ප්‍රත්‍යූහුඃ පද්මරාගෙණ ප්‍රභාමණ්ඩලශොභිනා.

24. වන්දනෙනාඞ්ගරාගං ච මෘගනාභිසුගන්ධිනා
සමාපය්‍ය තතශ්චක්‍රුඃ පත්‍රං වින්‍යාසනරොචනම්.

නියමයෙන්; ලබ්ධමොක්ෂාඃ, ලබනලද මිදීම් ඇත්තාහු; යථෙෂ්ට ගතයඃ, කැමති පරිද්දෙන් ගමන් ඇත්තෝ; අහවන්, වූහ.

21. තතඃ, ඉක්බිත්තෙන්; සඃ, ඒ අතිථිරජ තෙම; තෙපථ්‍ය ග්‍රහණාය, ආහරණ පැළඳීම පිණිස; කක්ෂ්‍යානන්තරන්‍යස්තං, ශෘඟ ලිඳුයෙහි තබන ලද; ශුචි, පවිත්‍ර වූ; සොත්තරච්ඡදම්, ආස්තරණ සහිත වූ; ගජදන්තාසනං, ඇත්දතින් කරනලද ආසනයෙහි; අධ්‍යාස්ත, නිසීදනය කෙළේ ය.

22. තොයනිර්ණික්තපාණයඃ, ජලයෙන් පිරිසුදු කරනලද අත් ඇත්තා වූ; ප්‍රසාධකාඃ, ප්‍රසාධනය කරන්නෝ; ධූපාශ්‍යාන කෙශාභරණං, ගන්ධද්‍රව්‍ය සම්බන්ධී ධූපයෙන් වියළනලද කෙශකලාපය ඇත්තා වූ; තං, ඒ අතිථිරජහට; තෛඃ තෛඃ, ඒ ඒ; ආකල්ප සාධනෛඃ, අලඞ්කාරවස්තුයෙන් (ගඳමල් ආදියෙන්); උපසෙදුඃ, සෙවා කළාහු ය.

ප්‍රසාධකයෝ ගඳමල් ආදී ඒ ඒ අලඞ්කාරවිශෙෂයෙන් රජු සැරසුහ සි සේසි.

23. තෙ, ඒ ප්‍රසාධකයෝ; මුක්තාගුණොන්නද්ධං, මුතුලැලින් උස් කොට බඳනාලද්දු වූ; අන්තර්ගතස්‍රජම්, අභ්‍යන්තරගත වූ මාලා ඇති; අස්‍ය, මේ අතිථිරජහුගේ; මෞලිං, කෙශකලාපය; ප්‍රභාමණ්ඩලශොභිනා, කාන්තිසමූහයෙන් හෙබියා වූ; පද්මරාගෙණ, පියුම්රුවම්මණියෙන්; ප්‍රත්‍යූහුඃ, යුක්ත කොළෝ ය.

24. මෘගනාභිසුගන්ධිනා, කස්තූරියෙන් සුවඳවත් වූ; වන්දනෙන, සඳුනෙන්; අඞ්ගරාගං ච, ශරීරලෙපනය ද; සමාපය්‍ය, සම්පත් කොට; තතඃ, අනතුරු ව; වින්‍යාසනරොචනම්, යොදන ලද ගොරොචන ඇති; පත්‍රං, පත්‍රරචනාව; චක්‍රුඃ, කළාහු ය.

25. ආමුක්තාභරණඃ ස්රග්වී හංසචිහ්නදුකූලවාන්
ආසීදතිශයප්රේක්ෂ්යඃ ස රාජ්යශ්රීවධූවරඃ.

26. නෙපථ්යදර්ශිනශ්ඡායා තස්යාදර්ශේ හිරණ්මයේ
විරරාජොදිතෙ සූයේ්ව මෙරෞ කල්පතරොරිව.

27. ස රාජකකුදව්යග්රපාණීභිඃ ජාශීවත්නිභිඃ
යශාවුද්ඝොෂිතාලොකඃ සුධර්මානවමාං සභාම්.

ශරීරාවයවයන්හි පත්‍රරචනාව පුරාතනයෙහි ගෝරෝචනාදී ඖෂධයෙන් කළ බව මෙයින් පෙනේ. දැනු දු මෙය ම අනුගම් නය කොට නානාරූපයන් ඇතැම්හු ශරීරයෙහි ඉදිකටු ආදී යෙන් කොටාගනිත්.

25. ආමුක්තාභරණඃ, පළඳනාලද ආභරණ ඇති; ස්රග්වී, මිල්මාලා ඇති; හංසචිහ්නදුකූලවාන්, හංසරූපවතන් කළ දුහුල් ඇත්තා වූ; රාජ්යශ්රීවධූවරඃ, රාජ්යසම්පත්ති නමැති අභිනව කාන්තාවගේ සවාමි වූ; සඃ, ඒ අතිථිරජ තෙම; අතිශයප්රේක්ෂ්යඃ ආසීත්, බෙහෙවින් දැකුම් කටයුතු විය.

26. හිරණ්මයෙ, සවර්ණමය වූ; ආදර්ශේ, දර්පණයෙහි; නෙපථ්යදර්ශිනඃ, තමාගේ වෙෂය දක්නා වූ; තස්ය, ඒ අතිථි රජහුගේ; ඡායා, සෙවනැල්ල (හෙවත් ප්‍රතිබිම්බය); උදිතෙ සූයේ්ව, හිරු උදා වූ කල්හි; මෙරෞ, (දර්ශණසදෘශ වූ) මෙරු පර්වතයෙහි; කල්පතරොඃ, කල්පවෘක්ෂයාගේ; (ඡායා) ඉව, ප්‍රති බිම්බය මෙන්; විරරාජ, බැබළිණි.

කල්පවෘක්ෂය නානාවිධ අලඞ්කාරවස්තුවෙන් යුක්ත ය. හිරු උදා වූ කල්හි කල්පවෘක්ෂච්ඡායාව සවර්ණමය මෙරුපර්වත යෙහි පෙනේ. එමෙන් නානාභරණවිභූෂිත අතිථිරජුගේ ප්‍රති බිම්බය සවර්ණමයාදර්ශයෙහි පෙනිණි යනු භාව යි.

27. සඃ, ඒ අතිථිරජ තෙම; රාජකකුදව්යග්රපාණීභිඃ, ජත්‍ර චාමරාදි රාජලක්ෂණයන්හි යොදනලද අත් ඇත්තා වූ; පාශීව ත්නීභිඃ, උභයපාර්ශ්වයෙහි වූ ජනයන් විසින්; උදීරිතාලොකඃ, ප්‍රකාශ කරනලද ජයශබ්ද ඇත්තේ; සුධර්මානවමාං, සුධර්මා නම් දෙවසභාවට (උනු හු වූ) සමාන වූ; සභාම්, රාජසභාවට; යයෞ, ගියේ ය. (මහුල්මඬුවට ගියේ ය.)

මෙහි ආලොකශබ්දය ජයශබ්දයෙහි යොදනලදි. "ආලොකොජයශබ්දඃ ස්යාත්" යනු **මලාසුධකොෂ** යි.

28. විතානසහිතං තත්ර හෙජේ පෙතෘකමාසනම්
චූඩාමණීහිරුද්භාසා-පාදපීඨං මහීක්ෂිතාම්.

29. ශුශුභෙ තෙන චාක්‍රාන්තං මඛලාසනතං මහත්
ශ්‍රීවත්සලක්ෂණං වක්ෂඃ කෞස්තුභෙනෙව කෙශවම්.

30. බභෞ භූයඃ කුමාරත්වාදධිරාජ්‍යමවාප්‍ය සඃ
රෙඛාභාවාදුපාරූඪඃ සාමග්‍ර්‍යමිව චන්ද්‍රමාඃ.

---

28. තත්‍ර, ඒ රාජසභායෙහි; විතානසහිතං, වියනින් යුක්ත වූ; මහීක්ෂිතාම්, රජුන්ගේ; චූඩාමණීහිඃ, සිළුමිණිවලින්; උද්භාසා පාදපීඨං, උල්ලිඛිත පාපුටු ඇත්තා වූ; පෙතෘකම්, පියමහ රජුන්ට අයත් වූ; ආසනම්, සිංහාසනය; හෙජේ, භජනය කෙළේ ය.

උල්ලිඛිත නම්—ගල් ආදියෙහි රෙඛා කෙරීම යි. මෙහි ද පාපුටුව, සිංහාසනසථ රජු වන්දනා කරන සෙසු රජුන්ගේ කිරීට මාණික්‍යඝෂණයෙන් රෙඛා කෙටුවාක් මෙන් වීය යි හැඟේ. එසින් මේ රජුන්ගේ රාජාධිරාජත්වය ඥපිත යි.

29. තෙන, ඒ අතිපිරජහු විසින්; ආක්‍රාන්තං, උපවිෂ්ට වූ; ශ්‍රීවත්සලක්ෂණං, ශ්‍රීවත්සලක්ෂණ ඇත්තා වූ; මහත්, විශාල වූ; මඛලාසනතං, මඛලගෘහය (සභාමණ්ඩපය) තෙම; කෞස්තුභෙන, එනම් මණිරතනයෙන්; ආක්‍රාන්තං, අධිෂ්ඨිත වූ; කෙශවම්, (ශ්‍රීවත්සලක්ෂණයෙන් සම්පන්නත වූ) විෂ්ණුහුගේ; වක්ෂඃ ඉව, වක්ෂඃසථලය මෙන්; ශුශුභෙ, හෙබිබේ.

ශ්‍රීවත්ස නම්:–විෂ්ණුහුගේ පපුවෙහි පිහිටි මහත්වූ සුවකලක්ෂණයක් වූ ශ්වේතරෝමයෙන් සැදුණු සුළියකි. **කෞස්තුභමාණික්‍ය** ය ද විෂ්ණුහුගේ පපුවෙහි පළඳනා ආභරණයෙකි. අතිපිරජු වැඩහුන් මගුල්මඬුව ද ශ්‍රීවත්සාදි අෂ්ටවිධ මඛලලක්ෂණයෙන් යුක්ත ය. එහෙයින් ම ආසථානමණ්ඩපය විෂ්ණුගේ වක්ෂඃසථලය ව ද, මණ්ඩපයෙහි සිටින අතිපිරජහු කෞස්තුභපාෂාණයට ද උපමිතය. කෞස්තුභපාෂාණය විෂ්ණුගේ වක්ෂසට ආභරණ වූවාක් මෙන් මණ්ඩපයට ද මෙ රජ අලඞ්කාරයෙක් වීය යි සේයි.

"දක්ෂිණං පූර්ණකුම්භඤ්ච වාමභං යුග්මචාමරං
ශ්‍රීවත්සං සවස්තිකං ශඞ්ඛඃ දීපං වාප්‍යෂ්ටමඞ්ගලම්"

යනු කී හෙයින් අෂ්ටවිධමඞ්ගලයෝ නම් මොහු යි.

30. සඃ, ඒ අතිපිරජ තෙම; කුමාරත්වාත්, බාල බැවින්; අධිරාජ්‍යං, ශ්‍රෙෂ්ඨරාජත්වයට; අවාප්‍ය, පැමිණ; රෙඛාභාවාත්, රෙඛා

31. ප්‍රසන්නමුඛරාගං තං සමිතපූර්වාභිභාෂිණම්
මූර්තිමන්තමමන්‍යන්ත විශ්වාසමනුජීවිනඃ.

32. ස පුරං පුරුහූතශ්‍රීඃ කල්පද්‍රුමනිභධ්වජාම්
ක්‍රමමාණශ්චකාර ද්‍යාං නාගෛරෛරාවතෞජසා.

33. තස්යෛකස්යාවශ්‍රිතං ජත්‍රුං මූර්ධ්නි තේනාමලත්විෂා
පූර්ණශ්චන්ද්‍රමසෝගෞරශ්මිභිඃ කෘත්ස්නස්‍යාස්‍ය ජගතෝ හෘතම්.

භාවයෙන් (අර්ධචන්ද්‍රාකාරයට නොපැමිණ ම); සාමග්‍රහ්‍යං, සම්පූර්ණ බවට; උපාරූඪඃ, පැමිණියා වූ; චන්ද්‍රමාඃ ඉව, චන්ද්‍රයා මෙන්; බභෞ, බැබළී ය.

කුමාර ව සිට යුවරාජාදි අවස්ථාවකට නොපැමිණ ම අති රාජ්‍යයට පැමිණි හෙයින් රෙඛාභාවයෙන් සිට අර්ධචන්ද්‍රාකාරයට නොපැමිණ ම සම්පූර්ණත්වයට පැමිණි සඳ මෙන් සි කිහ.

31. ප්‍රසන්නමුඛරාගං, පහන් මුඛකාන්ති ඇත්තා වූ; සමිත පූර්වාභිභාෂිණම්, සිනා පෙරටු කොට කථාකිරීම් ඇත්තා වූ; තං, ඒ අභිපි රජු; අනුජීවිනඃ, ඇමති ආදීහු; මූර්තිමන්තම්, ශරීර වත් වූ; විශ්වාසං, විශ්වාසය සි; අමන්‍යන්ත, සිතූහ.

විශ්වාසය වනාහි මූර්තිරහිත බැවින් පූර්වොක්ත ගුණ ඇති අභිපිරජු මූර්තිමත් විශ්වාසය යයි සිතූහ සි සේසි.

32. පුරුහූතශ්‍රීඃ, ඉන්ද්‍රයාට සමාන සම්පත් ඇත්තා වූ; සඃ, ඒ අභිපිරජතෙම; කල්පද්‍රුමනිභධ්වජාම්, කප්රුක් වැනි ධ්වජ ඇති; පුරං, අයොධ්‍යාපුරිය; ඓරාවතෞජසා, ඓරාවතහස්තියාට බදු බල ඇත්තා වූ; නාගෛඃ, ඇතුපිටින්; ක්‍රමමාණඃ, හැසිරෙන්නේ; ද්‍යාං චකාර, සවර්ගලොකය (වැනි) කෙළේ ය.

33. තස්‍ය එකස්‍ය, ඒ එකම නරශ්‍රේෂ්ඨයාගේ; මූර්ධ්නි, මස්තකයෙහි; ජත්‍රුං, ජත්‍රුය; උච්ඡ්‍රිතං, ඔසවන ලද්දේ ය; අමලත්විෂා, නිර්මලකාන්ති ඇත්තා වූ; තේන, ඒ ජත්‍රුය කරණ කොට ගෙන; කෘත්ස්නස්‍ය ජගතඃ, මුළුලෝවැස්සාගේ; පූර්ණශ්චන්ද්‍රමසෝ ඉව ඔෂ්ණ්‍යං, කුශමහරජාණන්ගේ වියොගයෙන් ඇති වූ චිත්ත සන්තාපය; හෘතං, බැහැර කරන ලද්දේ ය.

ජත්‍රුය යම් කෙනෙක්හි ඔසවන ලද නම් එහි ම මුත් අන් තන්හි උෂ්ණය නැති වීම අසංගතය. මෙහි වනාහි එකී කාර්‍ය්‍ය කාරණයන්ගේ භින්නදෙශවර්තිත්වය ඇති හෙයින් අසංගති නම් අලඞ්කාර සි.

34. ධූමාදග්නේඃ ශිඛාඃ පශ්චාදුදයාදංශවෝ රවේඃ
සෝ'නිත්‍ය තේජසාං වෘත්තිං සමමේවාප්තෝ ගුණෛඃ.

35. තං ප්‍රීතිවිශදෛර්නේත්‍රෛරඛයුඃ පෞරයෝෂිතඃ
ශරන්ප්‍රසන්නෛනක්ෂත්‍රෛර්ගිඃ විභාවර්‍යී ඉව ධ්‍රැවම්.

36. අයෝධ්‍යාදේවතාශ්චෛනං ප්‍රශස්තායතනාර්චිතාඃ
අනුදධ්‍යුරනුධ්‍යෙයං ඝානනිධ්‍යෛඃ ප්‍රතිමාගතෛඃ.

---

34. ධූමාත්, ධූමයෙන්; පශ්චාත්, අනතුරු ව; අග්නෙඃ, වහ්නි හුගේ; ශිඛාඃ, ජ්වාලයෝ වෙති; රවෙඃ, හිරුගේ; උදයාත්, පහළ වීමෙන්; පශ්චාත්, අනතුරු ව; අංශවඃ, රශ්මිහු වෙති; සඃ, ඒ අතිථිරජ තෙම; තෙජසාං, වහ්නි ආදීන්ගේ; වෘත්තිං, මෙකී සවභාවය; අනිත්‍ය, ඉක්මවා; ගුණෛඃ සමං එව, ගුණයන් සමඟ ම; උක්තඃ, නැඟී සිටියේ ය.

ධූමොද්ගමයට අනතුරුව ම ගිනිසිළු නැහෙයි. සූර්‍යීයා උදා වීමෙන් පසුව ම රැස් පැතිරෙයි. මේය තෙජස්ගුණ ඇති අග්නි සූර්‍යීයන්ගේ සවභාවධර්මයකි. එහෙත් මේ රජුගේ සවභාවය මීට විරුද්ධය. රාජ්‍යයට පැමිණීම සමඟ ම පෙර පසු නොව ප්‍රතාපය ක්ෂානතිය ආදි ගුණයෝ ද ඇති වූහ යනු භාවයි.

35. පෞරයෝෂිතඃ, පුරකාන්තාවෝ; ප්‍රීතිවිශදෛඃ, ප්‍රීතියෙන් නිමිල වූ; නෙත්‍රෛඃ, නෙත්වලින්; තම්, ඒ අතිථි රජහු; අඛ්‍යුඃ, අනුගමනය කළාහු ය (කැමැති පරිදි නෙත් සිත් පුරා බැලූහ); කෙසේ ද යත්? ශරත්ප්‍රසන්නෛඃ, ශරත්ඍතු වෙහි නිමිල වූ; ජ්‍යොතිර්භිඃ, තරුවලින්; විභාවර්‍යීඃ, රාත්‍රිහු; ධ්‍රැවම් ඉව, ධ්‍රැවමණ්ඩලය අනුව ගියාහු මෙනි.

"ග්‍රහර්ක්ෂතාරාධිෂණ්‍යානි ධ්‍රැවෙ බද්ධාන්‍යශෙෂතඃ
භ්‍රමන්ත්‍යුච්චතවාරෙණ මෛත්‍රෙයානිලරශ්මිභිඃ" යි

විෂ්ණුපුරාණයෙහි කී හෙයින් සියලු තාරකාදීහු ධ්‍රැවයෙහි බැඳුණාහු සූර්‍යීරශ්මීන් කරණ කොට ගෙන කැරකෙත්. එය ශාරද රාත්‍රියෙහි ම පැහැදිලි ව පෙනේ. අහස පැහැදිලි හෙයිනි.

එමෙන් මෙහි ද ධ්‍රැවසදෘශ අතිථිරජු නගරප්‍රදක්ෂිණාව කරන කල්හි පුරස්ත්‍රීන්ගේ නෙත් නමැති තාරකාවන් එහි බැඳී තුබූ බව ප්‍රකාශිත යි.

36. ප්‍රශස්තායතනාර්චිතාඃ, පැසසියයුතු ගෘහයන්හි පූජනලද්දා වූ; අයොධ්‍යාදෙවතාශ්ච, අයොධ්‍යාපුර දෙවතාවෝ ද; අනු

37. යාවන්නාභ්‍යාෂයතෙ වෙදිරභිෂෙකජලාප්ලුතා
තාවදෙවාස්‍ය වෙලානතං ප්‍රතාපඃ ප්‍රාප දුඃසහඃ.

38. වසිෂ්ඨස්‍ය ගුරොර්මන්ත්‍රාඃ සායකාසනස්‍ය ධන්විනඃ
කිං තත්සාධ්‍යං සදුහසෙ සාධසෙයුර් සඞ්ගතාඃ.

39. ස ධර්මසඨසඛඃ ශශ්වදදර්පිප්‍රත්‍යර්පිණාං සඛයම්
දදර්ශ සංශයච්ඡෙදැන් ව්‍යවහාරාගනන්ද්‍රිතඃ.

ඛෙයම්, අනුග්‍රහ කටයුතු වූ; එනං, මේ අතිථිරජහට; ප්‍රතිමා ගතෙඃ, පිළිමවලට පැමිණියා වූ; සානනිධෙයඃ, සනනිධාන වලින්; අනුදධ්‍යුඃ, අනුග්‍රහ කළාහු ය.

සනනිධාන නම් සමීපයට පැමිණීම යි. යම් කිසි ප්‍රතිමාව කට යම් දෙවතාවකගේ පැමිණීම (ආරූඪ වීම) සනනිධාන නම්. "ප්‍රතිමායාං තු සානනිධ්‍යං අර්චකස්‍ය තපොබලාත්" යනු පුරාණකථා ය. දෙවපූජකයාගේ තපොබලයෙන් දෙවියා ප්‍රතිමාවට ආවෙහ වෙයි යනු අර්ථ හෙයින් එය පූජකයාගේ තපෝබලය යම් පමණට ද එපමණට සිදු වේ යයි කියන්.

37. අභිෂෙකජලාප්ලුතා, අභිෂෙකජලයෙන් තෙමුණා වූ; වෙදිඃ, අභිෂෙකවෙදිකාව; යාවත්, යම්තාක්; නාභ්‍යාශයතෙ, නොවියළේ ද; තාවත් එව, ඒතාක් කාලයෙන් ම; අස්‍ය, මේ රජහුගේ; දුඃසහඃ, මැඩලිය නොහැකි වූ; ප්‍රතාපඃ, තෙජස; වෙලානතං, වෙරල අවසන් කොට; ප්‍රාප, පැමිණියේ ය.

38. ගුරොඃ වසිෂ්ඨස්‍ය, කුලගුරු වූ වසිෂ්ඨමුනිහුගේ; මන්ත්‍රාඃ, මන්ත්‍රයෝ ද; ධන්විනඃ, ධනුර්ධර වූ; තස්‍ය, ඒ අතිථිරජහුගේ; සායකාඃ, ඊතල ද යන; උභයෙ, දෙකොටස; සඞ්ගතාඃ, එක් වූවාහු; යත් සාධ්‍යං, යම් කාර්‍යයක් (කටයුත්තක්); න සාධයෙයුඃ, සිද්ධ නොකෙරෙත් ද; තත්, ඒ කාර්‍යය; කිම්, කිමෙක් ද. (කිසිවක් නැතැ සි සේයි.)

39. ධර්මසඨසඛඃ, සහිකයන් සහළු කොට ඇති; අතන්ද්‍රිතඃ, අනලස වූ; සඃ, ඒ අතිථිරජ තෙම; ශශ්වත්, නිරන්තරයෙන්; අර්පිප්‍රත්‍යර්පිණාම්, පැමිණිලිකරුවන්ගේ හා විත්තිකරුවන්ගේ; සංශයච්ඡෙදැන්, සැක සිඳිය යුතු මෙවන් අවශ්‍යයෙන් විනිශ්චය කටයුතු වූ; ව්‍යවහාරාන්, ණය ගැනීමාදි ව්‍යවහාරයන් (නඩු); සඛයම්, තෙමේ ම; දදර්ශ, දුටුයේ ය (හෙවත් විනිශ්චය කෙළේ ය).

රජ තෙමේ සියලු අධිකරණයන් සැකරහිත ව අමාත්‍යමණ්ඩලය සහාය කොට ගෙන විසඳුයේ යයි සේයි.

40. තතඃ පරමභිව්‍යක්තසෞමනස්‍ය නිවේදිතෛඃ
සුඝොජ පාකාභිමුඛෛඃ කාන්‍යාන් විඥපනාඵලෛඃ.

41. ප්‍රජාසු තද්ගුරුණා තදෛ්‍ය තහසෛව විවර්ධිතාඃ
තස්මිංස්තු භූයසිං වාදධිං තහස්‍යෛ තා ඉවාශයුඃ.

42. සදුවාච න තන්මිථ්‍යා යදදදෞ න ජහාර තත්
සෝ'භූද් භග්නව්‍රතඃ ශත්‍රූනුද්ධෘත්‍ය ප්‍රතිරොපයන්.

---

40. තතඃ පරං, ඉන් පසු (ව්‍යවහාරදර්ශනයට අනතුරුව යයි සේයි); අභිව්‍යක්තසෞමනස්‍යනිවේදිතෛඃ—අභිව්‍යක්ත, (මුඛ ප්‍රසාදදිලක්ෂණයෙන්) ප්‍රකට වූ; සෞමනස්‍ය, සොම්නසින්; නිවේදිතෛඃ, ප්‍රකාශ කරන ලද්දා වූ; පාකාභිමුඛෛඃ, විපාකදීමට ළං වූ; විඥපනාඵලෛඃ, විඥප්ති (දැන්වීම්) පිළිබඳ ඵලයෙන්; භෘත්‍යාන්, අනුජීවීන්; සුඝොජ, ශෛදව්‍ය ය.

මෙහෙකරුවන් විසින් යම් යම් දෙයක් දන්වනලදද ඒ අවස්ථාවෙහි සොම්නස්මුහුණින් ඔවුන් පැතූ අර්ථය සිදුවන බව හඟවා රජ තෙමේ ඔවුන්ගේ ප්‍රාර්ථනාවන් සඵල කෙරේ.

41. තහසා, ශ්‍රාවණ(නිකිණි)මාසය කරණ කොට ගෙන; නද්‍යඃඉව, නදීන් මෙන්; තද් ගුරුණා, ඒ අතිපිරජහුගේ පියාණන් විසින්; විවර්ධිතාඃ, විශෙෂයෙන් වර්ධනය කරනලද; ප්‍රජාඃ, සත්ත්වයෝ (වැසියෝ); තස්මිංස්තු, අතිපිරජහුගේ කාලයෙහි වනාහි; තහස්‍යෛ, භාද්‍රපද(බිනර)මාසයෙහි; තාඃ ඉව, ඒ නදීන් මෙන්; භූයසිං, බොහෝ වූ; වෘද්ධිං, වැඩීමට; ආශයුඃ, පැමිණියාහු ය.

ප්‍රජාපොෂණයෙහි පියාණන්ටත් වඩා දක්ෂවී යයි සේයි.

42. සඃ, ඒ අතිපිරජ තෙම; යත්, යම් වාක්‍යයක්; උවාච, කීයේ ද; තත්, ඒ (දූනත්‍රාණාදිය විෂය නොට ඇති) වචනය තෙම; න මිථ්‍යා, බොරු නොවී ය; යත්, යම් වස්තුවක්; දදෞ, දුන්නේ ද; තත්, ඒ වස්තුව; න ජහාර, නැවත නොගත්තේ ය; යළි එකෙක් ඇති, ශත්‍රූන්, සතුරන්; උද්ධෘත්‍ය, උදුරා; ප්‍රතිරොපයන්, නැවත පිහිටුවමින්; භග්නව්‍රතඃ, බිඳුණු නියමඇත්තෙක්; අභූත්, වූයේ ය.

යුද කොට පැහැර ගත් රටවල් නැවත ඔවුන්ට භාරදීමෙන් පමණක් ව්‍රතභඞ්ගය කෙළේ යයි සේයි. එසිනු දු මේ රජුගේ උත්කර්ෂය ම වර්ණිත යි.

43. වයොරූපවිභූතීනාමේකෛකං මදකාරණම්
තානි තස්මින් සමස්තානි න තස්යාන්සිෂිවේ මනඃ.

44. ඉත්ථං ජනිතරාගාසූ ප්‍රකෘතිෂ්වනුවාසරම්
අක්ෂෝභ්‍යඃ ස නවෝ'ප්‍යාසීත් දෘඪමූල ඉව ද්‍රුමඃ.

45. අනිත්‍යාඃ ශත්‍රවෝ බාහ්‍යා විප්‍රකෘෂ්ටාශ්ච තේ යතඃ
අතඃ සෝ'භ්‍යන්තරාන්නිත්‍යාන් ජවේ පූජිමජයද්විෂඃ.

46. ප්‍රසාදාභිමුඛේ තස්මිංශ්චපලාපි සභාවතඃ
නිතම්බේ හේමරේඛේව ශ්‍රීරාසීදනපායිනී.

---

43. වයොරූපවිභූතීනාම්, යොවුන්බව ය සෞන්දර්‍ය්‍ය ය සම්පත්තිය යන මොවුන් අතුරෙන්; එකෛකං, එක්එක්කාරණ යෙක්; මදකාරණම්, මදයට (ගර්‍වයට) හෙතු වෙයි; තානි, ඒ මද කාරණයෝ; තස්මින්, ඒ රජහු කෙරෙහි; සමස්තානි, සියල්ල එක් වූවාහු ය; (එහෙත්) තස්‍ය, ඒ අතිථිරජහුගේ; මනඃ, සිත; න උත්සිෂිවේ, ගර්‍වසහිත නොවී ය.

මෙහි මදශබ්දය ගර්‍වාර්ථ සි. ඓශ්වර්‍ය්‍යාදි හෙතුවෙන් අනුන් හෙළාදැකීම ගර්‍ව නම් වේ. එසින් කීහ:-

ඓශ්වර්‍යරූපතාරුණ්‍යකුලවිද්‍යාබලෛරපි
ඉෂ්ටලාභාදිනාන්‍යෞෂ්ණ්‍යමවඥා ගර්‍වඊරිතඃ.

44. ඉත්ථං, මෙසේ; අනුවාසරම්, දවසක් පාසා; ප්‍රකෘතිෂු, ජනයන්; ජනිතරාගාසු, හටගත් අනුරාග ඇති වූ කල්හි; සඃ, ඒ අතිථිරජ තෙම; නවඃ අපි, අභින්ව වූයේ ද; දෘඪමූලඃ, බලවත් මුල් ඇති; ද්‍රුමඃ ඉව, වෘක්ෂයක් මෙන්; අක්ෂෝභ්‍යඃ ආසීත්, සොලවාලිය (කැලඹිය) නොහැකි විය.

45. යතඃ, යම් හෙයෙකින්; බාහ්‍යාඃ, බාහිර වූ; ශත්‍රවඃ, සතුරෝ; අනිත්‍යාඃ, අස්ථිර වෙත් ද; තෙ, ඒ සතුරෝ; විප්‍රකෘෂ්ටාඃ ච, දූරතර වෙත් ද; අතඃ, එහෙයින්; සඃ, ඒ අතිථිරජ තෙම; අභ්‍යන්තරාන්, තමා සතන්හි වූ; ෂට් රිපූන්, කාමක්‍රෝධාදි සතුරන් සයදෙනා; පූජිම්, පළමු කොට; අජයත්, ජයගත්තේ ය.

කාම, ක්‍රෝධ, ලෝභ, මෝහ, මද, මාත්සර්‍ය්‍ය යන මොහු ෂඩ්රිපු නම් වෙති.

46. සභාවතඃ, සභාවයෙන්; චපලා අපි, අස්ථිර වූ ද; ශ්‍රීඃ, ශ්‍රී තොමෝ (සම්පත්ති තොමෝ); ප්‍රසාදාභිමුඛේ, පැහැදීමට අභි

47. කෘතයත්නං කෙවලා නීතිඃ ශෞර්‍යත්නං ශ්වාපදවෙෂ්ටිතෙ
අතඃ සිද්ධිං සමෙතාභ්‍යාමුභාභ්‍යාමන්වියෙෂ සඃ.

48. න තස්‍ය මණ්ඩලෙ රාඥෙ ත්‍යසත්‍රණ්ඩිදිතෙඃ
අදෘෂ්ටමභවත් කිඤ්චිද්ව්‍යභ්‍රයෙව විවස්වතඃ.

49. රාත්‍රින්දිවවිභාගෙෂු යදූදිෂ්ටං මහීක්ෂිතාම්
තත් සිෂෙවෙ නියොගෙන ස විකාලපරාඩ්මුඛඃ.

මුඛ වූ; තසමින්, ඒ රජහු කෙරෙහි; නිකෂෙ, උරගලෙහි; හෙම් රෙඛා ඉව්, සඛණිරෙඛාවක් මෙන්; අනපායිනි ආසිත්, සපිරූ ය (හැර නොගියා ය).

උරගලෙහි ඇඳි සඛණිරෙඛාව නොමැකී පවත්නාක් මෙන් ලද්දා වූ සම්පත් විනාශ නොවී යයි සේසි.

47. කෙවලා, හුදකළා වූ; නීතිඃ, රාජනීතිය; කෘතයත්නං, භයසහාවයෙකි; (කෙවලං) ශෞර්‍යත්නං,(හුදෙක්) ශූරභාවය; ශ්වාපද වෙෂ්ටිතම්, ව්‍යාඝ්‍රාදීන්ගේ ක්‍රියා සදෘශ ය; අතඃ, මේ හෙතුවෙන්; සඃ, ඒ අතිපිරිජ තෙම; සමෙතාභ්‍යාම්, සඞ්ගත වූ; උභාභ්‍යාම්, (නීතිය ශෞර්‍යත්නය යන) මෙ දෙකින්; සිද්ධිං, කාර්‍යසිද්ධිය (ජය ලාභය); අන්වියෙෂ, සෙවී ය.

"ව්‍යාඝ්‍රාදයො වනචරාඃ පශවඃ ශ්වාපදා මතාඃ" යනු හලායුධ කොෂ සි.

නීත්‍යනුකූල වූ ම ශූරභාවයෙන් යුක්ත ව රාජ්‍යය කෙළේය. ජය ලැබීම සඳහාවත් නීතිවිරොධී ශූරභාවය නොදැක්විය යී සේසි.

48. න්‍යසත්‍රණ්ඩිදිතෙඃ, හැමතන්හි යවන්නලද වරපුරුෂ නමැති රශ්මි ඇත්තා වූ; තස්‍ය රාඥඃ, ඒ රජහුගේ; මණ්ඩලෙ, ඛඩ්කිය(දෙශ)විෂයෙහි; ව්‍යභ්‍රස්‍ය, වලාකුල් රහිත වූ; විවස්වතඃ ඉව, සූර්‍යයාට මෙන් ම; කිඤ්චිත් අපි, සවලප වූ ද; අදෘශ්‍ය, නොදක්නා ලද්දක්; න අභවත්, නු වූයේ ය.

වලාකුළුවලින් ආවරණයක් නැතහොත් සූර්‍යයා තෙමේ ලොව සියල්ල දකී. එමෙන් රජ තෙමේ සඛකිය විජිතයෙහි වරපුරුෂ නමැති ඇස් කරණ කොට නුදුටුදෙයක් නැත යනු භාව සි.

49. රාත්‍රින්දිවවිභාගෙෂු, රෑ දවල් වශයෙන් බෙදුණු අංශයන්හි (ඒ ඒ අවස්ථාවන්හි); මහීක්ෂිතාම්, රජුන්ට; යත්, යම් ක්‍රියාවක්; ආදිෂ්

50. මන්ත්‍රඃ ප්‍රතිදිනං තස්‍ය බහුව සහ මන්ත්‍රිභිඃ
ස ජාතු සෙව්‍යමානෝ'පි ගූඪනවාරෝ න සූව්‍යතේ.

51. පරෙෂු සෙවසු ච ක්ෂිප්තෙතරවිඥාතපරස්පරෛඃ
සෝ'පසප්තෛර්ජිගාර සථාකාලං සුප්තනපි.

52. දුර්ගාණී දුර්ග්‍රහාණ්‍යාසංඥනස්‍ය රෙඛුරපි ලිඛාම්
න හි සිංහෝ ගජාඝකන්දී භයාද් ගිරිගුහාශයඃ.

ෂ්ටං, (මෙය මේ කාලයෙහි) කටයුතු යයි ධර්මශාස්ත්‍රයෙහි නියම් කරනලද ද; සඃ, ඒ අතිපිරිස තෙම; විකල්පපරාඞ්මුඛඃ, සංශය රහිත ව; නියොගෙන, නිශ්චයවශයෙන් ම; තත්, ඒ සියල්ල; සිෂෙවෙ, සෙවනය කෙළේ ය.

රැ දවල් ඒ ඒ යාමයෙහි ඒ ඒ ඝටිකායෙහි රජුන් විසින් ඒ ඒ කාර්‍යය කටයුතු යයි මන්‍ත්‍රීන් විසින් දක්වා තිබෙන විධි සියල්ල නිශ්චයවශයෙන් ම (දැන් මෙය කටයුතු ද නොකටයුතු ද යනාදීන් සැක රහිත ව ප්‍රමාද නොව ම) කෙළේ යයි සේසි. රාජනීතියෙහි දක්වූ, "නියොග-විකල්ප-සම්භවය" යන කාර්‍යී යන් පිළිබඳ ක්‍රම තුනෙන් නියොගසංඛ්‍යාත නිශ්චයඥතයෙන් ම ක්‍රියා කළ බව දැක්වීමෙන් මේ රජුගේ නීතිවිශාරදත්වය සූචිත සි.

50. තස්‍ය, ඒ රජහුගේ; ප්‍රතිදිනං, දවසක් පාසා; මන්ත්‍රිභිඃ සහ, ඇමතියන් සමඟ; මන්ත්‍රඃ බහුව, රහසිගතකථාව (සාක ච්ඡාව) විය; සඃ, ඒ මන්ත්‍රය තෙම; සෙව්‍යමානඃ අපි, දීනපතා කරනු ලබන්නේ ද; ජාතු, කිසිකලෙකත්; ගූඪාචාරඃ, සංවරණය කරනලද ආචාර ඇත්තේ: න සූව්‍යතෙ, ප්‍රකාශ කරනු නොලැබේ.

රජු හා ඇමතියන්ගේ සාකච්ඡාවට පැමිණි නොයෙක් රහස් කරුණු ඇතත් කිසිකලෙකත් කිසිආකාරාදියෙකින් ඒ රහස් එළි නොවී ය යි සේසි.

51. සථාකාලඃ, කාලානුරූපපරිද්දෙන්; සුප්තන් අපි, සයනය කරන්නා වූ ද; සඃ, ඒ අතිපිරිස තෙම; පරෙෂු, සතුරන් කෙරෙහි ද; සෙවෂු ච, සේවකියන් කෙරෙහි ද; ක්ෂිප්තෙඃ, මෙහෙයන ලද්දා වූ; අවිඥාතපරස්පරෛඃ, ඔවුනොවුන් නොහඳුනන්නා වූ; අපසප්තෛඃ, චරපුරුෂයන් කරණ කොට ගෙන; ජජාගාර, ප්‍රබුද්ධ විය (සියල්ල දැනගත්තේය යනු භාවයි).

රජ තෙම නියම වේලාවට නිදාගත්තේ නමුදු සතුරුමිතුරු ජනයා විමසීමට යොදනලද චරපුරුෂයන් ඇත්තෙන් සදහට ම පිබිදියේ යයි සූසේසි. මේ විරොධාභාසයකි.

52. දුර්ඛාම්, සතුරන්; රෙඛුඃ අපි, වළකන්නා වූ ද; තස්‍ය, ඒ රජහුගේ; දුර්ග්‍රහාණි, (දුකසේ අත්පත්කරගතහුතු වූ) සතුරන්

53. භව්‍යමුඛ්‍යාඃ සමාරම්භාඃ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂ්‍යා නිරත්‍යයාඃ
ගඹීරාලිඝඛීණඝඨාඝ්‍ය ශුඪං විපෙවිරෙ.

54. අපථේන ප්‍රවවෘතෙ න ජාතූපවිනොඃ්පි සඃ
වෘද්ධෞ නදිමුඛෙනෙව ප්‍රසථානං ලවණාම්භසඃ.

විසින් ලංවිය නොහැකි වූ; දුර්ගාණි, දුර්ගස්ථානයෝ; ආසන්, වූහ; ගජාසඝන්හි, ඇතුන් මරන්නා වූ; සිංහඃ, මෘගරාජ තෙම; භයාත්, භීතියෙන්; හිරිගුහාශයඃ න හි, පර්වතගුහාවන් ඇසුරු කරන්නේ නොවෙයි. (සැප පිණිස ම ඇසුරු නොරෙයි.)

ඒ රජහට දුර්ගයෝ වෙති යි කී කල්හි සතුරන්ට බියෙන් දුර්ග ශ්‍රය කෙරේ යයි අර්ථාන්තරයක් සැලකිය හැකි හෙයින් ඊට පරිහාර පිණිස "න හි සිංහොඃ" යනාදිය දක්වූහ.

53. භව්‍යමුඛ්‍යාඃ, අභිවෘද්ධිය ම ප්‍රධාන කොට ඇති (විපරීත නු වූ යයි සේයි); ප්‍රත්‍යවෙක්ෂ්‍යාඃ, කළ දෙය ද කටයුතු දෙය ද දැක්කයුතු වූ; නිරත්‍යයාඃ, බාධා රහිත වූ; ගඹීරාලිඝඨාඝ්‍යාඃ, ගැඹුරු තුළ ම පැසෙන හැල්වියට සමාන වූ; තස්‍ය, ඒ රජහුගේ; සම්භාරම්භාඃ, ක්‍රියාරම්භයෝ; ශුඪං, අප්‍රකාශ ව; විපෙවිරෙ, පැසුණාහු ය (සමෘද්ධ වූහ).

ගැඹුරු තුළ ම පැසී ධාන්‍යඵල දේ ද, එමෙන් රජුගේ සියලු ක්‍රියාවෝ අප්‍රකටව ම පැසී ඵල දෙත්. ඵල ලැබීමෙන් පසු ම මෙබඳු ක්‍රියා ඇත්තේ ඝනු අනුමාන කටයුතු වී යයි සේයි. "ඵලානුමෙයාඃ ප්‍රාරම්භාඃ" යනු මෙයින් ප්‍රසාධිත කොළෝ.

54. සඃ, ඒ අභිපිරජ තෙම; උපවිතඃ අපි, (අභිවෘද්ධියට) වැඩීමට පැමිණි නමුත්; ජාතු, කිසිකලෙකත්; අපථෙන, අමාර්ගයෙන්; න ප්‍රවවෘතෙ, නොපැවැත්තේ ය; (කිසිකලෙකත් සීමාව නොසික්මවූයේ ය.) ඒ එසේ මැයි. ලවණාම්භසඃ, සාගරයාගේ; වෘද්ධෞ, වැඩීම ඇති කල්හි; නදීමුඛෙනෙව, ගඟහා මුවදොරින් ම; ප්‍රසථානං, ජලනිර්ගමනය වෙයි; අන්තැනෙකින් නොවෙයි.

ගඟහාවෝ සමුද්‍රයට ජලය ලැබෙන මාර්ගයෝ වෙති. සමුද්‍රයට ජලය වැඩි වූ විට ද ඒ මඟින් ම පිට හොරෙයි. මෙය ම නියම මාර්ගය යි. මේ රජුගේ අභිවෘද්ධිය රටවැසියාගේ හිතපිණිස ම වේය යනු ධ්වනිත යි.

55. කාමං ප්‍රකෘතිවෛරගය්‍යං සද්‍යඃ ශමයිතුං ක්ෂමඃ
ශස්‍ය කාඝ්‍රීඃ ප්‍රතිකාරඃ ස තෙනෛවොදපාදයත්.

56. ශක්‍යොඃශෙවාභවද් ශාන්‍තා තස්‍ය ශක්තිමතඃ සතඃ
සම්රණසහායොඃපි නාමහඃප්‍රාර්ථි දවානලඃ.

57. න ධර්‍මමපීඣාමාහ්‍යාං බබාධෙ න ච තෙන තෞ
නාපීං කාමෙන කාමං වා සොඃපීඣෙන සද්‍යඃසක්‍රිඃ.

---

55. ප්‍රකෘතිවෛරගය්‍යං, (යම් කාරණයෙකින් උපන්නා'වූ) ප්‍රජාවිරුගය; සද්‍යඃ, වහා; කාමං, (එකාහතයෙන්) මනාකොට; ශමයිතුං, සංසිඳුවන්නට; ක්ෂමඃ, සමර්ථ වූ; සඃ, ඒ අතිපිරජ තෙම; යස්‍ය, යම් ප්‍රජාවිරුගයක් සම්බන්ධ ව; ප්‍රතිකාරඃ, ප්‍රතිකාරයෙක්; කාඝ්‍රීඃ, කටයුතු වේ ද; තත්, ඒ වෛරුග්‍යය; න උදපාදයත් එව, නොඉපදවී මැ යි.

රජු කෙරෙහි ජනයාගේ යම් නොඇලීමක් ඇති වී නම් එය සංසිඳවීමට රජ සමර්ථය. එහෙත් නොඇලීමක් ඇති වීමට කිසි කලෙකත් ඉඩ නොතබීය. රොගයක් හැදීමෙන් පසු ප්‍රතිකාර කිරීමට වඩා රොග නොසැදෙන සේ පැවතීම වඩාමත් හොඳ හෙයිනි "ප්‍රක්ෂාලනාදපඞ්කස්‍ය දූරාදස්පර්ශනං වරං" යනු නීතියි.

56. ශක්තිමතඃ සතඃ, ශක්තිසම්පන්න වූ ද; තස්‍ය, ඒ රජහු ගේ; ශක්‍යොඃෂු එව, ශක්තිවිෂයයන්හි (තමාට වඩා හීනබල ඇත් තන් කෙරෙහි ම); යාත්‍රා, දණ්ඩයාත්‍රාව (යුද්ධයට යාම);! අහවත්, වීය; (තමාට වඩා අධික බලවතුන්ට දණ්ඩන පැමිණවීමට නොහියේ ය.) ඒ එසේ මැ යි. සම්රණසහායඃ අපි, සුළඟ යහළු කොට ඇත්තේ නමුත්; දවානලඃ, ළැව්ගින්න තෙම; න අම්භඃ ප්‍රාර්ථී, ජලය ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ නොවෙ යි. (තෘණකාෂ්ඨාදිය ම දවයි, ජලය දවන්නට නොයෙයි සේයි.)

ළැව්ගින්න සුළඟින් අනුග්‍රහ ලද්දේ ද මට යහළුවෙක් ඇතැ යි ආඩම්බර ව ජලය දවන්නට නොයයි. එමෙන් මේ රජ ද බලසම්පන්න වූයේ නමුත් අධිකබල ඇත්තන් හා යුදපිණිස නොහියේ ය.

57. සඃ, ඒ රජ තෙම; අපීඣාමාහ්‍යාං, අපී කාම දෙක කරණ කොට ගෙන; ධර්‍මං, කුශලධර්‍මය; න බබාධෙ, බාධා නොකළේ ය (නොනැසී ය); තෙන, ඒ ධර්‍මයෙන් ද; නෞ, ඒ අපී කාම දෙක; න ච, බාධනය නොකෙළේ ය; කාමෙන, කාමයෙන්; න අපීං,

58. හීනාන්‍යනුපකාරිණාං ප්‍රවෘද්ධානි විකුර්වතෙ
තෙන මධ්‍යමශක්තීනි මිත්‍රාණි සථාපිතාන්‍යතඃ.

59. පරාත්මනොඃ පරිච්ඡිද්‍ය ශක්තන්‍යාදීනාං බලාබලම්
සඃ වෙහිඞ්ගිතඃශෙවත් පරසමාදූඝන සොඃන්‍යථා.

60. කොශෙනොශ්‍රයණීයත්වමිති තස්‍යාර්ථසංග්‍රහඃ
අම්බුගඝෝ හි ජීමූනශ්චාතකෙරභිනන්ද්‍යතෙ.

අර්ථය නොපෙළී ය (ධනය නොනැසී ය); අර්ථෙන, අර්ථයෙන්; කාමං වා (න බබාධෙ), කාමය හෝ නොනැසී ය; (මෙසේ) නිෂ්ඵ, ධර්ම අර්ථ කාම යන ත්‍රිපක්ෂයෙහි; සදෘශඃ, සමාන වී ය. ධර්ම, අර්ථ, කාම යන තුන්පක්ෂයෙහි ම සමානපැවතුම් ඇත්තේ වී ය යනු භාවයි.

58. මිත්‍රාණි, මිතුරෝ; හීනානි, අනිෂ්ඨයින් පහත් වූවාහු නම්; අනුපකාරිණාං, උපකාර රහිතයෝ ය; ප්‍රවෘද්ධානි, සමෘද්ධ වූවාහු (වැඩිණාහු) නම්; විකුර්වතෙ, අපකාර කෙරෙත්; අතඃ, එහෙයින්; තෙන, ඒ රජහු විසින්; මධ්‍යමශක්තීනි, ප්‍රමාණවත් බල ඇති; මිත්‍රාණි, මිතුරෝ; සථාපිතානි, පිහිටුවනලද්දෝ ය.

දුර්‍වලයන් ද ප්‍රබලයන් ද මිතුරු කොට නොගත්හ. සමාන බල ඇත්තන් ම මිතුරු කොට ගත්හ සි සේසි.

59. සඃ, ඒ අතිපිරජ තෙම; පරාත්මනොඃ, සතුරාගේ හා තමාගේත්; ශක්‍ත්‍යාදීනාං, ශක්ති දෙශ කාලාදීන්ගේ; බලාබලම්, බලවත්භාවය හා දුර්‍වලභාවය; පරිච්ඡිද්‍ය, නිශ්චය කොට; එභිඃ, මේ ශකතිආදියෙන්; පරසමාත්, සතුරු කෙරෙන්; බලිෂ්ඨඃ වෙත්, (තමා) බලවත් වූයේ නම්; යයෙෂ, යුද්‍දපිණිස ගියේ ය; අන්‍යථා, එසේ නැතහොත්; ආසත, උදාසීන ව සිටියේ ය (යුද්‍දපිණිස නොගියේ ය).

එසින් කිහ මනුසමෘතියෙහි:–

"යදා මන්‍යෙත භාවෙන හෘෂ්ටං පුෂ්ටං බලං සකං
පරස්‍ය විපරීතං චෙත්තදායාත්‍යාර්ථූන් ප්‍රති" යනාදීන්.

60. කොශෙන, ධනහෙතුවෙන්; ආශ්‍රයණීයත්වම්, ආශ්‍රය කටයුතු බව වේ; ඉති, එහෙයින්; තස්‍ය, ඒ රජහුගේ; අර්ථසඞ්ග්‍රහඃ, වසතුසඞ්ග්‍රහය (ධන රැස් කිරීම) වී ය; (ලොභයෙන් නොවෙයි සේසි.) හි, ඒ එසේ මැ සි; අම්බුගඝෝ, ජලය ගහී කොට ඇත්තා වූ; ජීමූතඃ, මෙඝය තෙම; චාතකෙඃ, කැදැත්තන් විසින්; අභිනන්ද්‍යතෙ, සෙවුනාලැබේ.

61. පරකම්මපහෝ සෝ'භූදනූනං සෙසූ කම්මසු
ආවරණොදුතමනෝ රන්ධ්‍රං රන්ධ්‍රෙසු ප්‍රහරන් රිපූනි.

62. පිතා සංවර්ධිතෝ නිත්‍යං කෘතාසත්‍රඃ සාංපරායිකඃ
තස්‍ය දණ්ඩවතෝ දණ්ඩඃ සඛදෙහානන වාගිෂ්‍යත.

63. සජීවස්‍යෙව ශිරෝරත්නං නාගස්‍ය ශකනිත්‍රයං පරඃ
ස වකෂී පරසමාත්තදඝඝකාණන ඉවායසම්.

64. වාපිෂ්විව ස්‍රවනතීෂු වනෙෂූපවනෙෂ්විව
ඝාට්‍යාඃ සෛරං සඛකීයෙෂු වෙරුචේශ්මසවිවාදිෂු.

---

61. සඃ, ඒ රජ තෙම; පරකම්මාපහඃ, අනුන්ගේ (සතුරන්ගේ) ක්‍රියාවන් බැහැර කරන්නේ ම; සෙසූ කම්මසු, සවකීය ක්‍රියාවන්හි; උද්‍යතඃ අහුත්, උත්සාහවත් වී; රිපූන්, සතුරන්ට; රන්ධ්‍රෙෂූ, දුර්ලඝ්‍යස්ථානයන්හි (ව්‍යසනාදියෙහි); ප්‍රහරන්, ප්‍රහාරදෙනය කරන්නේ; ආතමනඃ රන්ධ්‍රං, තමාගේ සිදුර (ව්‍යසනාදිය); ආවරණොත්, ආවරණය කෙළේය.

තමාගේ දුර්ලඝ්‍යස්ථානයන් සියල්ල වසාගෙන සතුරන්ගේ දුර්ලකම් දැන එහි ම පහර දුන්නේ ය යි සේසි.

62. දණ්ඩවතඃ, දණ්ඩය ඇත්තා වූ හෙවත් සේනාසම්පන්න වූ; තස්‍ය, ඒ රජහුගේ; පිතා, පියමහරජතුමා විසින්; නිත්‍යං, නිතර; සංවර්ධිතඃ, වඩනාලද්දා වූ; කෘතාසත්‍රඃ, ප්‍රගුණ වූ ආයුධශිල්ප ඇති; සාම්පරායිකඃ, යුද්ධයට සුදුසු වූ; දණ්ඩඃ, සේනාව; සවදෙහාත්, සවකීය ශරීරයෙන්; න ව්‍යගිෂ්‍යත, නොබිඳුණේය (වෙනස් නොවීය). මුල්සේනාව සිය සිරුර මෙන් ආරක්ෂා කෙළේ යයි සේසි.

63. සජීවස්‍ය, නාගයාගේ; ශිරෝරත්නං ඉව, කණ්ඨමාණික්‍යය මෙන්; අස්‍ය, මේ රජහුගේ; ශකනිත්‍රයං, ත්‍රිශක්තිය; පරඃ, සතුරු තෙම; න වකෂී, පැහැර නොගත්තේය; සඃ, ඒ රජ තෙම; පරසමාත්, සතුරු කෙරෙන්; තත්, ඒ ශක්තිත්‍රය; අයසකාණ්ඩඃ, කාන්දම; ආයසම් ඉව (වකෂී), ලෝහයක් මෙන් පැහැර ගත්තේය.

උත්සාහශක්ති ය, මන්ත්‍රශක්ති ය, ප්‍රභාවශක්ති ය යනු ශක්තිත්‍රය යි.

64. ස්‍රවන්තීෂු; ගඞ්ගාවන්හි; වාපීෂු ඉව, ගෘහතඩාගයන්හි මෙන් ද; වනෙෂු, අරණ්‍යයන්හි; උපවනෙෂු ඉව, ගෘහොද්‍යානයන්හි

65. තපෝ රක්ෂන් ස විඝ්නෝපඝාතකරේභ්‍යශ්ච සම්පදඃ
ස්වාස්වමාශ්‍රමේශ්වක්‍රෝ වර්ණේභ්‍යශ්ච ෂඩංශභාක්.

66. ඛනිභිඃ සුභූවෝ රත්නාං ක්ෂේත්‍රෝඃ සස්‍යං වනෝද්භවාන්
දිදේශ වේතනං තස්මෝ රක්ෂාසදෘශමේව භූඃ.

67. ස ගුණානාං බලානාඤ්ච ෂණ්ණාං ෂාඩ්ගුණ්‍යවික්‍රමඃ
බභූව විනියෝගඥඃ සාධනීයේෂු වස්තුෂු.

මෙන් ද; අද්‍රිභූ, පර්වතයන්හි; සඛ්‍යේභූ වෙශ්මසු ඉව, සියගෘහයන්හි මෙන් ද; සාර්ථඃ, වණික්ජනාදීහු; සෝවරං, කැමැති පරිද්දෙන්; වෙරඃ, හැසුරුණාහුය.

මුළුරට උපද්‍රවරහිත ය යි සේසි.

65. විඝ්නෝභ්‍යඃ, උපද්‍රවයන් කෙරෙන්; තපඃ, තපස්ක්‍රියා ද; තස්කරේභ්‍යඃ, සොරුන්ගෙන්; සම්පදඃ ච, සම්පත්තින් ද; රක්ෂන්, රක්ෂා කරන්නා වූ; සඃ, ඒ රජ තෙම; ආශ්‍රමේඃ, බ්‍රහ්මචර්‍යාදි ආශ්‍රමයන් විසින් ද; වර්ණේඃ අපි, බ්‍රාහ්මණාදි වර්ණයන් විසින් ද; යථාස්වං, ක්‍රමානුසාරයෙන්; ෂඩංශභාක්, ෂඞ්භාගය භජනය කරන්නෙක්; චක්‍රෝ, කරනලදී.

න්‍යායයෙන්- ධර්මයෙන්- රට පාලනය කරන රජ සිටුලු දැසින් සයෙන් කොටසක් ලැබීමට සුදුසු වේ. එසින් කීහ මනුහු:-

"ආදදීතාථ ෂට්භාගම් දෘෂ්‍ටං ස මධු සර්පිෂාම්
ගන්ධෞෂධිරසානාං ච පුෂ්පමූලඵලස්‍ය ච" සි.

(මනුසංහිතා. 7. 131.)

66. භූඃ, පෘථිවී තොමෝ; තස්මෝ, ඒ රජහට; රක්ෂාසදෘශං එව, සවරක්ෂානුරූප වූ ම; වේතනං, ධනය; දිදේශ, දුන්නී ය; (කෙසේ ද යත්?) ඛනිභිඃ, ආකරවලින්; රත්නං, මාණික්‍යාදිය; සුභූවෝ, ඉපදවීය; ක්ෂේත්‍රෝඃ, කුඹුරුවලින්; සස්‍යං, ධාන්‍යය ද; වනෝඃ, ආරණ්‍යවලින්; ගජාන්ශ්ච, හස්තීන් ද; (සුභූවෝ, ඉපදවීය).

67. ෂාඩ්ගුණ්‍යවික්‍රමඃ, කාන්තිකෙයයා(කඳකුමරු)බඳු වික්‍රම ඇත්තා වූ; සඃ, ඒ රජ තෙම; සාධනීයේෂු වස්තුෂු, සිද්ධ කටයුතු විෂයයන්හි; ෂණ්ණාං ගුණානාං, ෂඩ්ගුණයන්ගේ ද; (ෂණ්ණාං) බලානාං ච, (ෂඩ්විධ) බලයන්ගේ ද; විනියෝගඥඃ, ක්‍රියාවිධානය දන්නෙක්; බභූව, විය.

68. ඉති ක්‍රමාත් ප්‍රයුඤ්ජානෝ රාජනීතිං චතුර්ඛාම්
ආනීවීදප්‍රභේදානං ස නය්‍යඃ ඵලමානශෙ.

69. කූටයුද්ධවිධිඥෝ'පි තස්මින් සනමාගීයොධිනි
හෙජෝ'භිසාරිකාවෘත්තිං ජයශ්‍රීර් විරගාමිනි.

70. ප්‍රායඃ ප්‍රතාපහර්ත්තෘණාං තස්‍ය දුර්ලිහඃ
රණෙ ගන්ධර්වපත්‍යෙව ගන්ධගිනනාන්‍යදන්තිනඃ.

නොඑක් කටයුත්තෙහි දක්ෂ හෙයින් ඒ ඒ දෙය ඒ ඒ අවස්ථා යෙහි සුදුසු පරිදි යෙදීමට දන්නේ විනියොගඥ නම්.

භාණ්ඩාගාර ය, මෙහෙකාරුවෝ ය, යහළුවෝ ය, භූමි ය, සතුරුබල දැනීම ය, දුගී ය යන මේ ය **ඍවිබල** නම්.

68. ඉති, මෙසේ; චතුර්විධාම්, (සාම, දාන, භෙද, දණ්ඩ යන) චතුර්විධප්‍රභෙදයන් ඇත්තා වූ; රාජනීතිං, රාජනීතිය; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; ප්‍රයුඤ්ජානඃ, යොදන්නා වූ: සඃ, ඒ රජ තෙම; ආනීවීත්, මන්ත්‍රණාදි අෂ්ටාදශප්‍රභෙද නීතිය අවසන් කොට ඇති; නය්‍යඃ, ඒ නීතිහුගේ; ඵලම්, ප්‍රයොජනය; අප්‍රතිඝාතං, ප්‍රතිබන්ධ රහිත (නිරවුල්) ව; ආනශෙ, ලැබී.

අෂ්ටාදශනීතීෂෝ නම්= 1 ඇමැති, 2 පුරොහිත, 3 යුවරජ, 4 සෙනාපති, 5 ද්වාරපාල, 6 අන්තර්වේශික, 7 කාරාධිපති, 8 අක්ෂදෘක්, 9 කාර්ත්‍යාධ්‍යක්ෂ, 10 ප්‍රවෙශක, 11 නගරාධ්‍යක්ෂ, 12 නිෂ්පාදක, 13 ධර්මාධ්‍යක්ෂ, 14 සභාපති, 15 දණ්ඩපාලක, 16 දුර්ගපාල, 17 දෙශපාලක, 18 වනපාලක යන මොහු සිය.

69. කූටයුද්ධවිධිඥෙ අපි, කපටයුද්ධවිධානය දන්නා වූ ද; සනමාගීයොධිනි, ධර්මයුද්ධඇත්තා වූ; තස්මින්, ඒ අනිවිරජහු සොරෙහි; වීරගාමිනී, වීරපුරුෂයන් කරා යනසුලු වූ; ජයශ්‍රීඃ, ජය ලක්ෂණ වූ සම්පත් තොමෝ; අභිසාරිකාවෘත්තිං, අභිසාරිකාවකභාවය; හෙජෙ, භජනය කළා ය.

ජයශ්‍රී තොමෝ ඒ අනිවිරජහු සොයා ආවා ය යනු භාවයි.

"කාන්තාර්පිතී තු යා යාති සඞ්කෙතං සාභිසාරිකා" යනු අමරකොශ යි.

පුරුෂයන් කැමැති ව ඒ ඒ තැනට ඔවුන් කරා යන ස්ත්‍රිහු අභිසාරිකා නම් වෙත්. ජයසම්පන්න ද අනිවිරජු කරා එසේ පැමිණියා ය යි සේයි.

70. අරීණාං, සතුරන් තමන්; ප්‍රතාපහර්ත්තෘණාම්, (අනිවිරජුගේ) අධිකතෙජසින් බිඳුණු බැවින්; ගන්ධගිනනාන්‍යදන්තිනඃ,

71. ප්‍රවෘද්ධෝ ඛීයතෙ චන්ද්‍රඃ සමුද්‍රෝ'පි තථාවිධඃ
ස තු තතඃසමවෘධිශ්ච න චාහූත් තාවිව ක්ෂයී.

72. සන්තතාන්‍යාගිගමනාදනාර්ද්‍රං මහතඃ කෘශාඃ
උදධෙරිව ජීමූතාඃ ප්‍රාපුර්දුතාඃඛමර්පිතාඃ.

73. සතුෂ්‍යමාණඃ ස ජිහ්‍රාය සතුෂ්‍යමෙව සමාවරන්
තථාපි වවෘධෙ තස්‍ය තත්ඛාරිමෙෂිණෝ යශඃ.

මදගන්ධියෙන් ම පැරදුණු අන්‍යගජයන්ගේ ඇත්තා වූ; ගන්ධද්විපස්‍ය ඉව, ගන්ධහස්තියකුට මෙන්; තස්‍ය, ඒ රජහට; ප්‍රායඃ, බොහෝ සෙයින්; රණඃ, යුද්ධයෙක්; දුර්ලභඃ (ආසීත්), දුර්ලභ විය.

ගන්ධහස්තී-

"යස්‍ය ගන්ධං සමාඝ්‍රාය න නිෂ්ඨන්ති ප්‍රතිද්විපාඃ
තං ගන්ධහස්තිනං ප්‍රාහුඃ නෘපතෙර්විජයාවහං."

යනු ගජශාස්ත්‍රකාර මතය යි.

71. ප්‍රවෘද්ධෝ, වැඩීමට පැමිණි කල්හි; චන්ද්‍රඃ, චන්ද්‍ර තෙම; ක්ෂීයතෙ, පිරිහෙයි; සමුද්‍රඃ අපි, මුහුදද; තථාවිධඃ, එසේ ම වැඩීමට අනතුරුව පිරිහෙයි; සඃ තු, ඒ අතිපිරජ වනාහි; තත් සමවෘධිශ්ච, ඒ දෙදෙනා හා සමාන අභිවෘද්ධිය ද ඇත්තේ ය; තෙන ඉව, ඒ සඳ හා මුහුදු මෙන්; ක්ෂයී නාභූත්, ක්ෂයවන්නෙක් නොවිය. (හීනභාවයට පැමිණීමේක් නොවී ය යනු සාර යි)

72. අතඃඒං, එකාන්තයෙන් (අතිශයින්); කෘශාඃ, දිළිඳු වූ; අර්පිතාඃ, (එහෙයින් ම) යාචඤ්ඤා වූ; සන්තතාඃ, ප්‍රාඥයෝ; මහතඃ, මහාත්ම වූ; තස්‍ය, ඒ රජු කරා; අභිගමනාත්, පැමිණීමෙන් (ඔහු හා එක්වීමෙන්); උදධෙඃ (අභිගමනාත්), සමුද්‍රය හා සහවාස යෙන්; ජීමූතාඃ ඉව, මෙඝයන් මෙන්; දුතාඃඛං, දුනශීලී බවට; ප්‍රාපුඃ, පැමිණියාහු ය.

ජලය නැති හෙයින් ඉතා කෘශ වූ විලාකුළු සමුද්‍රය කරා පැමිණ මහත් සේ ජලය ලැබ මුළුලොවට ම ජලය දීමට සමර්ථ වේ. එමෙන් ම මේ අතිපිරජු කරා පැමිණි යාචකයෝ පවා පසු ව දුනපතිහු වෙති යනු භාවයි.

73. සඃ, ඒ රජ තෙම; සතුෂ්‍යං එව (කාමී), සතුෂ්ටියට සුදුසු වූ කවයුතු ම; සමාවරන්, කරමින්; සතුෂ්‍යමාණඃ, සතුටු කරනු ලබන්නේ; ජිහ්‍රාය, ලජ්ජා ඇති විය; තථා අපි, එතෙකුදු වුවත්;

74. දුරිතං දර්‍ශනේන ඝනංඝනවාර්‍තේන නුදංඝනම්ඃ
ප්‍රජාඃ සවනත්‍රයාංචක්‍රෙ ශශවන් සූර්‍යඃ ඉවොදිතඃ.

75. ඉන්දෝරගතයඃ පදෙම සූර්‍යස්‍ය කුමුදෙංශවඃ
ගුණාඝ්‍යස්‍ය විපක්‍ෂෙ'පි ගුණ්නෝ ලෙභිරෙ'නතරම්.

76. පරාභවඝ්‍රානපරං යදප්‍යස්‍ය විවෙෂ්ටිතම්
ජිගීෂොරශවමෙධාය බලීයමෙව බභූව තත්.

තත්කාරිදෙෂිණඃ, ඒ සතුති කරන්නවුන්ට කොප කරන්නා වූ; තස්‍ය, ඒ රජහුගේ; යශඃ, කීර්තිය; වවෘධෙ, අතිශයින් වැඩුණේ ය.

යශස නම් සතුතිඝොෂය යි. සතුතියට නොකැමැත්තහුගේ යශස කෙසේ නම් වැඩේ ද යත්? මේ තෙමේ සතුති කිරීමට සුදුසු කටයුතු කරමිනුත් සතුතියට නොකැමැත්තේ ය යි මෙසේ කීර්තිය වැඩුණේ ය යනු යි.

74 (ඒ රජ තෙම) උදිතඃ, උදා වූ; සූර්‍යඃ ඉව, හිරු මෙන්; දර්‍ශනෙන, දැකීමෙන්; දුරිතං, දුශ්චරිතය; ඝනාන්, නසන්නේ; තත්වාර්‍තෙන, වස්තුතත්ත්‍වය ප්‍රකාශ කිරීමෙන්; තමඃ, අඥානාන්ධකාරය; නුදන්, බැහැර කරන්නේ; ශශවත්, නිතර; ප්‍රජාඃ, මනුෂ්‍යයන්; සවනත්‍රයාං චක්‍රෙ, සවප්‍රධානයන් කෙළේ ය.

සූර්‍යයා උදාවීමෙන් ලොකයාගේ රොගදුක් දුරු කිරීම ද ලොව ඇති සියලු වස්තු ප්‍රකාශ කරමින් ගනදුරු නැසීම ද කෙරේ. එමෙන් මේ රජ ද තමා දැකීමෙන් ජනයන්ගේ දුශ්චරිතය හා අඥානඅන්ධකාරය නසා අර්‍ථය ධර්‍මය පෙන්වමින් රාජ්‍යය කෙළේ ය යි සේසි.

75. ඉන්දෝඃ, චන්ද්‍රයාගේ; අංශවඃ, රශ්මිහු; පදෙම, ප්‍රියුමෙහි; අගතයඃ, නොපැමිණෙන්නාහ; සූර්‍යස්‍ය, හිරුගේ; අංශවඃ, රශ්මිහු ද; කුමුදෙ, කෙරවයෙහි; අගතයඃ, නොපැමිණෙති; ගුණින්ඃ, ගුණවත් වූ; තස්‍ය, ඒ රජහුගේ; ගුණාඃ, ගුණයෝ; විපක්‍ෂෙ අපි, සතුරු කෙරෙහිත්; අනන්තරම්, අවකාශයඃ; ලෙභිරෙ, ලැබුහ. සතුරෝ ද ඒ රජුගේ ගුණවැනීමට කැමැති වූහ.

චන්ද්‍රොදයෙහි ප්‍රියුම් හැකිළෙයි. සූර්‍යොදයෙහි කුමුදු හැකිළෙයි. එහෙයින් ප්‍රියුමෙහි චන්ද්‍රරශ්මිය ද, කුමුදයෙහි සූර්‍යරශ්මිය ද නොවැටේ.

76. අශ්වමෙධාය, අශ්වමෙධයාගය පිණිස; ජිගීෂොඃ, ජය ගන්නා කැමැති වූ; අස්‍ය, මේ අතිපිරජහුගේ; විවෙෂ්ටිතම්

77. එවමුදෑන් ශ්‍රුභාවෙණ ශාසත්‍රනිර්දිෂ්ටවර්තමනා
වෘෂෙව දෙවෝ දෙවානාං රාඥං රාජා බභූව සඃ.

78. පඤ්චමං ලෝකපාලානාමූචුඃ සාධම්‍යයොගතඃ
භූතානාං මහතාං ෂඤ්ඨමෂ්ටමං කුලභූභෘතාම්.

ක්‍රියාව; යදි අපි, ඉදින්; පරාභිසන්ධානපරං, සතුරන් වඤ්චිත කිරීම ප්‍රධාන කොට ඇත්තේ නමුත්; තත්, දිනුන් ජයගැනීම ලක්ෂණ කොට ඇති ඒ ක්‍රියාවිශෙෂය; ධම්‍යමෙව බභූව, ධර්ම්මය ම්‍ය හෙවත් ධර්ම්මයෙන් තොර නොවීය.

අශ්වමෙධය දිග්විජය කළ රජුන් විසින් ම කළයුතු මහායාග යෙකි. ඒ යාගය කරනු පිණිස පරසතුරන් ජයගැනීම ද ධාර්ම්මික ක්‍රියාවක් ම යයි කිහ.

77. එවං, මෙසේ; ශාස්ත්‍රනිර්දිෂ්ටවර්තම්නා, ශාස්ත්‍රයෙහි දක්වනලද ප්‍රකාර ඇති; ප්‍රභාවෙණ, තෙජෝමහිම්යෙන්; උභූන්, මත්තෙහි ප්‍රවෘත්ත වූ; සඃ, ඒ අතිපිරජ තෙම; දෙවානාං දෙවඃ, දෙවියන්ට දෙවි වූ; වෘෂා ඉව, ශක්‍රයා මෙන්; රාඥං, රජුන්ට; රාජා බභූව, රජ වීය.

ධන, සේනා දෙකින් ඇති වූ තේජස ප්‍රභාවය යි කියත්.

78. සාධම්‍යයොගතඃ, (ලොකසංරක්ෂණ ය පරොපකාර ය භූධාරණ ය යන) සමානධර්ම්යන් ඇති හෙයින් (ඒ අතිපිරජු); ලොකපාලානාං, ඉන්ද්‍රාදි චතුර්විධලොකපාලයන්ගේ; පඤ්චමං, පස්වෙනි කොට; උභූවුඃ, කීවාහු ය; මහතාං, මහත් වූ; භූතානාම්, පෘථිව්‍යාදි පඤ්චමහාභූතයන්ගේ; ෂඤ්ඨම්, සවෙනි කොට; උභූවුඃ, කිහු; කුලභූභෘතාම්, සප්තවිධකුලපර්ව්තයන්ගේ; අෂ්ටමං, අට වෙනි කොට; උභූවුඃ, කිහු.

ඉන්ද්‍ර, යම, වරුණ, කුවෙර යන ලොකපාලදෙවියෝ සතර දෙනෙකි. පොළොව, ජලය, ගිනි, වාතය, ආකාශය යන පස් දෙන මහාභූතයෝ යි.

"මහෙන්ද්‍රෝ මලයඃ සහ්‍යඃ ශක්තිමානෘක්ෂපර්ව්තඃ.
වින්ධ්‍යශ්ච පාරියාත්‍රශ්ච සප්තෙතෙ කුලපර්ව්තාඃ"

යන්නෙන් කී පර්ව්තයෝ සත්දෙන කුලපර්ව්තයෝ නම් වෙත්. මේ සියල්ලෝ ඒ ඒ කාරණයෙන් ලොකපාලනය කෙරෙත්. එනම් දෙවියෝ සංරක්ෂණවිධියෙන් ද, මහාභූතයෝ පරොපකාරයෙන් ද, කුලපර්ව්තයෝ භූධාරණයෙන් ද උපකාර කෙරෙත්. මෙකී ගුණ

79. දූරාපවර්ජිතවජ්‍රත්‍රෙඝණස්‍යාඤ්ඤං ශාසනාර්පිතාම්
දධ්‍රුඃ ශිරොභිර් භූපාලා දෙවාඃ පෞරන්දරීම්ව.

80. යඨාජ්ඣඃ ස තථාගමේ දක්ෂිණාභිර්මහාක්‍රතෝ
යථා සාධාරණීභූතං නාමාස්‍ය ධනදස්‍ය ච.

81. ඉන්ද්‍රාද් වෘෂ්ටිර්නියමිතගදෝද්‍රේකවෘතහිර්යමෝ'භූද්-
යාදෝනාථඃ ශිවජලපථඃ කර්ෂණේ නෞචරාණාම්
පූර්‍වාපෙක්ෂී තදනු විදධෙ නොඝවෘද්ධිං කුවේර-
සඛසමින් දරෙඬාපනතචරිතං මෙජිරෙ ලොකපාලාඃ.

ඉති ශ්‍රී රඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෞ
අතිථිවර්ණනා නාම සප්තදශඃ සර්ගඃ.

සියල්ල ම අතිථිරජු කෙරෙහි පිහිටි හෙයින් හෙතෙම පස්වෙනි දෙවියෙක් ද විය, සවෙනි මහාභූතයෙක් ද විය, අටවෙනි කුල පර්‍වතයෙක් ද විය සි අතීශයොක්තියෙන් කියනලද නියාය.

79. භූපාලාඃ, අන්වජහු; ශාසනාර්පිතාම්, ලිපියක තබන ලද්දා වූ; තස්‍ය ආඥාං, ඒ රජහුගේ අණ; දෙවාඃ දෙවියෝ; පෞරන්දරීම්, ශක්‍රයාගේ; ආඥාං ඉව, අණ මෙන්; දූරාපවර්ජිතවජ්‍රත්‍රෙඃ, දුරින් ම බැහැර කරනලද ජත්‍ර ඇත්තා වූ; ශිරොභිඃ, හිසින්; දධ්‍රුඃ, දැරූහ.

ශක්‍රයාගේ ආඥාව දෙවියෝ යම්සේ මහත් ගෞරවයෙන් පිළිගනිත් ද එමෙන් අතිථිරජුගේ ලියුමෙක ලියූ ආඥාව පවා සියලු රජදරුවෝ මුදුනෙන් පිළිගත්හ සි සේසි.

80. යථා, යම්සේ; අස්‍ය, මේ අතිථිරජහුගේ ද; ධනදස්‍ය ච, කුවේරයාගේ ද; නාම, නාමය; සාධාරණීභූතං, සාධාරණ වී ද; තථා, එපරිද්දෙන්; සඃ, ඒ රජ තෙම; මහාක්‍රතෞ, (අශ්වමේධ) මහායාගයෙහි; යඃඣේජඃ, යාගකර්‍තෘන්; දක්ෂිණාභිඃ, දක්ෂිණාවන්ගෙන්; ආනර්ච, පිදීය.

ධනදනාමකරන අර්ථයෙන් රාජවෛශ්‍රවණ දෙදෙනාට ම "ධනද" යන නාමය සාධාරණ බව දැක්විය. මෙයින් රජුගේ පරිත්‍යාගගුණය වර්ණිතයි.

81. ඉන්ද්‍රාත්; ඉන්ද්‍රයා කෙරෙන්; වෘෂ්ටිඃ අහුත්, වැස්ස විය; යමඃ, යමදෙව තෙම; නියමිතගදෝද්‍රේකවෘතහිඃ, වළක්වනලද රෝගවෘද්ධිඇත්තේ; අභූත්, විය; යාදෝනාථඃ, වරුණ තෙම;

අෂ්ටාදශඃ සර්ගඃ.

1. ස නෛෂධස්‍යාථිපතෙඃ සුතායා-
මුත්පාදයාමාස නිෂිධශත්‍රුඃ
අනූනසාරං නිෂධාන්නගෙන්ද්‍රාත්
පුත්‍රං සමාහුර්නිෂධාඛ්‍යමෙව.

2. තෙනොරුවීර්‍යෙණ පිතා ප්‍රජායෛ
කල්පිෂ්‍යමාණෙන නනන්ද සූනා
සුවෘත්තියොගාදිව ජීවලොකඃ
සසස්‍යන සම්පත්තිඵලාතමෂෙන. *

නෛෂධරාණාම් කර්‍මණේ, නාවිකයන්ගේ සංචරණය පිණිස; ශිව ජලපථඃ, නිර්භය වූ ජලමාර්ගී ඇත්තේ; අභූත්, වූයේය; තදනු, ඊට අනතුරු ව; පූර්‍වාපෙක්ෂී, රක්ෂරාමාදි පූර්‍වජන්ගේ මහිමය දන්නා වූ. කුවෙරඃ, වෙසවුණු තෙම; කොෂවෘද්ධිං, කොෂ්ඨාගාර වර්‍ධනය; විදධෙ, කෙළේය; (ඉත්‍ථම්, මෙසේ;) ලොකපාලඃ, ලොක පාලදෙවියෝ; තසමින්, ඒ රජහු කෙරෙහි; දණ්ඩාපනතවරිතං, ශරණපැමිණියක්හුගේ චරිතය (දඬුවම්න් අවනත වූවකුගේ විලාසය); භෙජිරෙ, භජනය කළාහුය.

සතලොස්වන සර්ගය යි.

---

1. නිෂිධශත්‍රුඃ, වළක්වනලද සතුරන් ඇති; සඃ, ඒ අතිපි රජ තෙම; නෛෂධස්‍ය, නිෂධදෙශයට අධිපති වූ; අථිපතෙඃ, රජහුගේ; සුතායාම්, පුත්‍රිය කෙරෙහි; නිෂධාත් නගෙන්ද්‍රාත්, නිෂධ නම් පර්‍වතයට වඩා; අනූනසාරං, නොඅඩු බල ඇති: යං පුත්‍රං, යම් පුත්‍රයකු; නිෂධාඛ්‍යං එව ආහුඃ, නිෂධ යයි ම කියත් ද එබඳු වූ: පුත්‍රං, පුත්‍රයකු; උත්පාදයාමාස, ඉපදෙව්.

2. උරුවීර්‍යෙණ, මහාවීර්‍යඇත්තා වූ; ප්‍රජායෛ, ලොක සංරක්ෂණය පිණිස; කල්පිෂ්‍යමාණෙන, සලකනුලබන්නා වූ; තෙන සූනා, (නිෂධ නම්) ඒ තරුණපුත්‍රයා කරණ කොට ගෙන; පිතා, පිය වූ අතිපිරජ තෙම; සුවෘත්තියොගාත්, යහපත් වර්‍ණය ගෙදීමෙන් (වැසි ලැබීමෙන්); සම්පත්තිඵලාතමෂෙන, පැසීමට ආසන්න වූ; සසස්‍යන, සස්‍යය කරණ කොට ගෙන; ජීවලොකඃ ඉව, සත්ත්වලොකය මෙන්; නනන්ද, අතිශයින් සතුටු වී.

---

* 'ඵලොත්මුඛෙන' ඉති ඝණ්ටින්. සස්‍යසම්පත්තීසඛ්‍යෘත ඵලදනයට අභිමුඛ වූ යන අර්‍ථයි.

3. ශබ්දාදි නිර්ජය සුඛං විරාය
තස්මින් ප්‍රතිඥාපිතරාජශබ්දः
කෞමුදතෙයः කුමුදාවදාතෛර්-
දාමර්ජිතාං සාදිගිරාරුරෝහ.

4. පෞත්‍රः කුශස්‍යාපි කුශෙශයාක්ෂः
සසාගරාං සාගරධීරචෙතාः
එකාතපත්‍රාං භුවමෙකවීරः
පුරාශීලාදීඝිතුජෝ බුභොජ.

5. තස්‍යානලෞජාඝනනීඝනාදනෙන
වංශශ්‍රියං ප්‍රාප නලාභිධානः
යෝ නඩවලානිව ගජः පරෙෂාං
බලාන්‍යමෘද්නාතනලිනාභවක්ත්‍රः.

---

3. කෞමුදතෙයः, (කුමුදවතියගේ පුත්‍ර වූ) අතිථිරජ තෙම්; ශබ්දාදි සුඛං, ශබ්දස්පර්ශාදි (කාම)සුඛය; විරාය, බොහෝ කලක්; නිර්විඝ්‍ය, විඳ; තස්මින්, ඒ නිෂධ නම් පුත්‍රයා කෙරෙහි; ප්‍රතිඥාපිතරාජශබ්දः, පිහිටුවනලද රාජශබ්ද ඇත්තේ; කුමුදාවදාතෛः, කුමුදු මෙන් ශුභ්‍ර වූ; කර්මභිः, අශ්වමේධාදි පුණ්‍යක්‍රියාවලින්; අර්ජිතාං, සම්පාදිත වූ; දාම්, සඟඉසට; ආරුරෝහ, නැංගේය.

4. කුශෙශයාක්ෂः, පියුම් වැනි ඇස් ඇත්තා වූ; සාගරධීරචෙතාः, මුහුදු මෙන් ගැඹුරු සිත් ඇත්තා වූ; එකවීරः, අසහාය ශූර වූ; පුරාශීලාදීඝිතුජः, නගරද්වාරයේ අගුල මෙන් දික් වූ බාහු ඇති; කුශස්‍ය, කුශරජහුගේ; පෞත්‍රः අපි, (මුනුබුරු වූ) නිෂධරජ තෙමේ ද; එකාතපත්‍රාං, එක ම සේසතට යටත් වූ; සසාගරාං, සාගරය සහිත වූ; භුවං, පෘථිවිය; බුභොජ, පාලනය කෙළේය.

5. අනලෞජාः, ගින්නට බදු තේජස් ඇති; නලාභිධානः, නලය යන නම් ඇති; තස්‍ය, ඒ නිෂධරජහුගේ; තනයः, පුත්‍ර තෙම; තදනෙන, ඒ නිෂධරජහුගේ ඇවැමෙහි; වංශශ්‍රියං, රාජ්‍ය සම්පතට; ප්‍රාප, පැමිණියේය; කෙබදු රජෙක් ද යත්– යः, යම් රජෙක්; ගජः, හස්තියෙක්; නඩවලානි ඉව, බටපදුරු සහිත ප්‍රදෙශයන් මෙන්; පරෙෂාං, සතුරන්ගේ; බලානි, බලයන්; අමෘද්නාත්, මර්දනය කෙළේ ද එබදු වූ; නලිනාභවක්ත්‍රः, පද්මය බට බදු (ශොභමාන) මුහුණක් ඇති රජෙකි.

6. නහශ්වරෛරුගීතගුණගානඃ ස ලෙභෙ
නහුෂනලශ්‍යාමතනුං නතූජම්
ඛ්‍යාතං නහඃශබ්දමයෙන නාම්නා
කානතං නහොමාසම්ව ප්‍රජානාම්.

7. තතෛෂෙ විසෘජ්‍යොත්තරකොසලානාං
ධර්මොත්තරඤත් ප්‍රභවෙ ප්‍රභුත්වම්
මෘගෛරජසීං ජරසොපදිෂ්ට-
මදෙහබන්ධාය පුනර්බබන්ධ.

8. තෙන ච්‍යානාම්ව පුණ්ඩරීකඃ
රාඥුමජය්‍යොඃජනි පුණ්ඩරීකඃ
ශානෙන පිතෘස්වීහානපුණ්ඩරීකා
සං පුණ්ඩරීකාක්ෂම්ව ශ්‍රිතා ශ්‍රීඃ.

---

6. නහශ්වරෛඃ, ගන්ධර්වාදීන් විසින්; ගීතයශඃ, ගායනය කරනලද කීර්ති ඇත්තා වූ; සඃ, ඒ **නලරජ** තෙම; නහස්තල ශ්‍යාමතනුං, අහස්තලය මෙන් ශ්‍යාම(නීල)වර්ණ ශරීර ඇත්තා වූ; නහඃශබ්දමයෙන, නහඃශබ්දමය වූ; නාම්නා, නාමයෙන්; ඛ්‍යාතං, ප්‍රසිද්ධ වූ නොහොත් නහ නම් වූ; නහොමාසම් ඉව, ශ්‍රාවණ (නික්ෂණි)මාසය මෙන්; ප්‍රජානාම්, සත්වයන්ට; කානතං, මනොඥ වූ; තනූජම්, පුත්‍රයකු; ලෙභෙ, ලැබිය.

7. ධර්මොත්තරඃ, ධර්මය ප්‍රධාන කොට ඇත්තා වූ නලරජ තෙම; ප්‍රභවෙ, සමර්ථ වූ; තතෛෂෙ, ඒ නහස්කුමරහට; තත්, ඒ ප්‍රසිද්ධ වූ; උත්තරකොසලානාං, උත්තරකොසලදෙශවාසීන්ගේ; ප්‍රභුත්වම්, ප්‍රධානත්වය; විසෘජ්‍ය, දී; ජරසා, ජරාව විසින්; උපදිෂ්ටම්, දක්වනලද්දා වූ (හෙවත් වෘද්ධකාලයෙහි කරනු කැමැති); මෘගෛඃ, මුවන් හා; අජසීං, මිත්‍රත්වය; පුනඃ, නැවත; අදෙහබන්ධාය, ශරීර සම්බන්ධය (ඉපදීම) වැළැක්ම පිණිස; බබන්ධ, බැන්දේය.

ජරාවස්ථාව පැමිණි කල්හි ඒ දැන විමුක්තිය පිණිස තපස් කරන්නට වනයට ගියේය යි සේසි.

අජසීං සංගතම්-අජසී නම් එක්වීමයි. මුවන් හා මිත්‍රත්වය බැන්ද යි කීමෙන් වනයට ගිය බව ව්‍යඞ්ග්‍යයි.

8. තෙන, ඒ **නහස්රජහු** විසින්; ද්‍රව්‍යානාම්, ඇතුන් විසින් (නොදිනියහැකි); පුණ්ඩරීකඃ ඉව, එනම් දිග්ගජශ්‍රෙෂ්ඨයා මෙන්; රාඥුම්, රජුන් විසින්; අජය්‍යඃ, දිනිය නොහැකි වූ; පුණ්ඩරීකඃ, පුණ්ඩරීක නම් පුතෙක්; අජනි, උපදවනලද්දේය; (කෙබන්

9. ස ක්ෂෙමධන්වානමමොඝධන්වා
පුත්‍රං ප්‍රජාක්ෂෙමවිධානදක්ෂම්
ක්ෂ්මාං ලම්භයිත්වා ක්ෂමයොපපන්නං
වනෙ තපඃ ක්ෂාණනතරශ්චචාර.

10. අනීකිනීනාං සමරෙ'ග්‍රයායී
තස්‍යාපි දෙවප්‍රතිමඃ සුනෝ'භූත්
ව්‍යශ්‍රෑයනාතීතපදවඃ සුතානං
දෙවාදි නාම ත්‍රිදිවෙ'පි සස්‍ය.

11. පිතා සමාරාධනතත්පරෙණ
පුත්‍රෙණ පුත්‍රී ස යතෙව තෙන
පුත්‍රෂතෙවාතමජවහසලෙන
ස තෙන පිත්‍රා පිතෘමාන් බභූව.

දෙක් ද යත්) පිහරි, පියාණන්; ශාන්තෙ, සවගීයට භිය කල්හි; ආහෘතපුණ්ඩරීකා, ගන්නාලද ශ්වෙතපදම් ඇති; ශ්‍රීඃ, ලක්ෂ්මී තොමෝ; යං, යම් පුණ්ඩරීක නම් රජකු; පුණ්ඩරීකාක්ෂම් ඉව, විෂ්ණුනු මෙන්; ශ්‍රිතා, ආශ්‍රය කළා නම් එබන්දෙකි.

පුණ්ඩරීක=ගිනිකොන අධිපති දිගැන්හු සි.

"ඵෙරාවතඃ පුණ්ඩරීකො වාමනඃ කුමුදෙක්ෂ්‍ණඃ
පුෂ්පදන්තඃ සාර්වභෞමඃ සුප්‍රතීකශ්ච දිග්ගජාඃ"

යනු අමරකොෂ සි.

9. අමොඝධන්වා, නොවරදින දුනු දරන්නා වූ; සඃ, ඒ පුණ්ඩරීකරජ තෙම; ප්‍රජාක්ෂෙමවිධානදක්ෂම්, සත්වයන් නිභීය කිරීමෙහි දක්ෂ වූ; ක්ෂමයා උපපන්නං, ක්ෂාන්තියුක්ත වූ; ක්ෂෙමධන්වානං, ක්ෂෙමධන්ව නම් වූ; පුත්‍රං, පුත්‍රයා වෙත; ක්ෂ්මාං ලම්භයිත්වා, පෘථිවිය පමුණුවා (රාජ්‍යය පවරා); ක්ෂාණතතරඃ, අතිශයින් ක්ෂාන්තිඇත්තේ; වනෙ, ආරණ්‍යයෙහි; තපඃ චචාර; තපස් කෙළේය.

10. තස්‍ය අපි, ඒ ක්ෂෙමධන්වරජහට ද; සමරෙ, යුද්ධයෙහි, අනීකිනීනාං, සේනාවන්ගේ; අග්‍රයායී, ඉදිරියෙහි යන්නා වූ; දෙවප්‍රතිමඃ, ඉන්ද්‍රාදිදෙවියන්ට සමාන වූ; සුතඃ, පුත්‍රයෙක්; අභූත්; වූයේය; යස්‍ය, යම් පුත්‍රයකුගේ; දෙවාදි, දෙවශබ්දය ආදි කොට, අනීකපදවඃ්‍යානං, අනීක යන පදය අවසන් කොට ඇති; නාම, නාමය තෙම; හෙවත් දෙවානීක යන නාමය තෙම; ත්‍රිදිවෙ අපි, සවගීයෙහිත්; ව්‍යශ්‍රෑයත, පහළේ ද එබඳු පුත්‍රයෙකි.

11. සඃ පිතා, ඒ ක්ෂෙමධන්ව නම් පියමහරජ තෙම; සමාරාධනතත්පරෙණ, සෙවායෙහි තත්පර වූ; තෙන පුත්‍රෙණ, ඒ

12. පූජ්‍යෝ යථාරාතමසමෝ විරොඩා-
මාතේමාද්භවේ වර්ණවතුෂ්ටයස්‍ය
ධුරං නිධායෛකනිබර්හණානාං
ජගාම සද්‍යඃ සජමානලෝකම්.

13. වශී සුතස්තස්‍ය වශංවදඃ සන්
සෞම්‍යාම්‍යවාසින් විෂතාමපීෂ්ටඃ
සහාඃ විවිග්නානපි කිං ප්‍රයුංක්තං
මාධුර්‍යමේතෝ හරිණාන් ග්‍රහීතුම්?.

පුත්‍රයා කරණ කොට ගෙන; යථා එව, යම් පරිද්දෙකින් ම; පුත්‍රී බහුව, යහපත් පුත්‍රයන් ඇත්තෙක් වී ද; තථා එව, එසේ ම; සඃ පුත්‍රඃ, ඒ පුත්‍ර තෙම (හෙවත් ඒ දෙවානීකකුමාර තෙම); ආත්මජ වත්සලෙන, පුත්‍රයා කෙරෙහි සෙනහ (බහුල කොට) ඇත්තා වූ; තෙන පිත්‍රා, ඒ පියාණන් කරණ කොට ගෙන; පිතෘමාන් බහුව, ප්‍රශස්ත පියකු ඇත්තෙක් වීය.

ලෝකයෙහි පියබැව්හි හා පුත්බැව්හි ඵලය ඔවුන් දෙන්නා කෙරෙහි ම විය යනු භාවයි.

12. ගුණානාම්, ගුණයන්ට; එකනිධිඃ, අසහාය උත්පත්ති ස්ථානය වූ; යඥඃ; විධි වූ පරිදි යාග කළා වූ; තයෝඃ, ඒ පිතෘ පුත්‍ර දෙදෙනා අතුරෙන්; පූජ්‍යඃ, පූජ්‍ය තෙම (හෙවත් ක්ෂෙමධන්‍ව නම් නරපති තෙම); ආත්මසමෙ, තමහට සමාන වූ; ආතෙමාද්භවෙ, තමාගේ පුත්‍ර (දෙවානීකකුමාර)යා කෙරෙහි; විරොඩාම්, බොහෝකලක් උසුළනලද්දා වූ; වර්ණවතුෂ්ටයස්‍ය ධුරං, චතුර්වර්ණයාගේ පාලකධුරය; නිධාය, පිහිටුවා; යජමානලෝකම්, යාග කරවන්නන්ගේ ලෝකඃ-දෙව්ලොවට; ජගාම, ගියේය.

13. තස්‍ය, ඒ දෙවානීකරජුගේ; වශීසුතඃ, සමර්ථ පුත්‍ර තෙම; වශංවදඃ, (වසඃ වන සේ) මධුර කොට කියන බැවින්; සෞම්‍යාම්‍යවාසින්, (වසඃ වන සේ) මධුර කොට කියන බැවින්; සෙවණාම් ඉව, සඛියයන්ට මෙන්; දර්ශතාම් අපි, සතුරන්ට ද; ඉෂ්ටඃ ආසීත්, ප්‍රියයෙක් විය; ඝි, ඒ එසේ මැ සි; ප්‍රයුංක්තං, (ඔහු විසින්) යොදනලද්දා වූ; මාධුර්‍යං, මධුරරස වහනය වන වචනය තෙම; සඃත්, වරක්; විවිග්නාන් අපි, බියපත් වූ ද; හරිණාන්, මෘගයන්; ග්‍රහීතුං, වසඃ කරන්නට; ඒෂෝ, සමත් වෙයි.

මධුර කොට කියන වචන ඇති හෙයින් ඒ දෙවානීකරජුගේ පුත්‍ර තෙම සඛිය බන්ධූන්ට මෙන් ම සතුරන්ට ද ප්‍රියයෙක් විය.

14. අඝිනගුනාම ස ගාං සමග්‍රා-
මඝිනබාහුද්‍රවිණඃ ශශාස
යො ඝිනසංඝිපරාඩ්මුඛත්වාද්-
යුවාප්‍යනම්පෙච්‍යසනෛර්ව්‍යඝිනඃ.

15. ගුරොඃ ස චානන්තරමන්තරඥඃ
පුංසාං සුමානාද්‍ය ඉවාවතීර්ණඃ
උපක්‍රමෛරස්ඛලිතෛශ්චතුර්ඝිශ්-
චතුර්දිශීශශ්චතුරෝ බභූව.

ඔහුගේ වචනය කෙතෙක් මධුර ද යතහොත් බියපත් මුවන් පවා සවකියහඬින් වසඟ කරන්ට සමර්ථ වේ.

"මාධුර්‍යම්" යන විශෙෂණයෙන් "වචනම්" යන විශෙෂ්‍ය පදය ද ගැනේ. "විශෙෂණෙනෙව විශෙෂ්‍යප්‍රතිපත්තිඃ" යනු වාමනසූත්‍ර හෙයිනි.

14. අඝිනබාහුද්‍රවිණඃ, (ඝින නු වූ) බාහුසම්බන්ධී සකලපරාක්‍රම ඇත්තා වූ; ඝිනසංඝිපරාඩ්මුඛත්වාත්, නීවයන් හා එක් නොවීම හෙතු කොට ගෙන; යුවා අපි, තරුණ වූයේ නමුත්; අනම්පෙඃ, අවැඩදායක වූ; ව්‍යසනෛඃ, සුරාපානය දූකෙළිය යනාදි ව්‍යසනයෙන් (අනර්ථකරක්‍රියාගෙන්); ඝිනඃ, තොර වූ; යඃ, යමෙක්; අඝිනගුර්නාම, අඝිනගු ය යි ප්‍රසිද්ධ වූයේ ද; සඃ, ඒ (දෙවානිකරජහුගේ) පුත්‍ර තෙම; සමග්‍රාම් ගාං, සියලු පෘථිවිය; ශශාස, අනුශාසනය කෙළේය.

මෙහි ද්‍රවිණශබ්දය පරාක්‍රමාර්ථයෙහි වැටේ.

"ද්‍රවිණං කාඤ්චනං චිත්තං ද්‍රවිණං ච පරාක්‍රමඃ"

යනු විශ්වකොෂයි.

15. සඃ ච, ඒ **අඝිනගු නම් රජ** තෙමේ ද; ගුරොඃ, පියමහ රජහට; අනන්තරම්, අනතුරු ව; අවතීර්ණඃ, පෘථිවියට බවුවා වූ; පුංසාං, මනුෂ්‍යයන්ගේ; අන්තරඥඃ, විශෙෂය දන්නා වූ; ආද්‍යඃ පුමාන් ඉව, විෂ්ණුහු මෙන්; අස්ඛලිතෛඃ, බාධා රහිත වූ; චතුර්භිඃ උපක්‍රමෛඃ, චතුරොපායයන් කරණ කොට ගෙන; චතුර්දිශීශඃ, චතුර්දිශාධිපති වූ; චතුරඃ, දෙනමයෙක්; බභූව, වූයේය.

16. තස්මින් ප්‍රයාතෙ පරලොකයාත්‍රාං
ජෙතරිදීනාං තනයං නදියම්
උච්චෛඃශිරස්කාජිතපාරියාත්‍රං
ලක්ෂ්මීඃ සිෂෙවෙ කිල පාරියාත්‍රම්.

17. තස්යාභවත් සූනුරුදාරශීලඃ
ශීලඃ ශිලාපට්ටවිශාලවක්ෂාඃ
ජිතාරිපක්ෂොඃපි ශිලීමුඛෙයීඃ
ශාලීනතාමව්‍රජදීඩ්‍යමානඃ.

18. තමාතමඃසම්පතනමනින්දිතාතමා
කෘතා සුවානං යුවරාජමෙව
සුඛානි සොඃභුඞ්ක්ත සුබොපරෙධි
වෘත්තං හි රාඤමුපරුධචිත්තම්.

---

16. අරීණාං, සතුරන්; ජෙතරි, දිනනසුලු වූ; තස්මින්, ඒ අභිනගු නම් රජහු; පරලොකයාත්‍රාං ප්‍රයාතෙ, පරලොව ගිය කල්හි; උච්චෛඃශිරස්කාත්, උස් වූ හිස් ඇති බැවින්; ජිතපාරියාත්‍රං, දිනනලද එනම් කුලපර්‍වත ඇති; පාරියාත්‍රම්, පාරියාත්‍ර නම් වූ; තදීයම්, ඒ අභීනගුරජුගේ; තනයං, පුත්‍රයා; ලක්ෂ්මීඃ, රාජ්‍යලක්ෂ්මී තොමෝ; සිෂෙවෙ කිල, සේවනය කළා ය.

'උච්චෛඃශිරස්කාත්' යන්නෙන් සපතකුලපර්‍වතයන් අතුරෙහි වූ පාරියාත්‍ර නම් පර්‍වතය යම්සේ ලොව ප්‍රභව වී ද ඒ නම් ඇති මේ තෙමේ එයටත් වඩා ප්‍රසිද්ධ (යසසින් උස්)වීය යි හැඟවී.

කිල යනු ප්‍රසිද්ධිය යන අර්ථඇති නිපාත යි.

17. තස්‍ය, ඒ **පාරියාත්‍රරජහට**; උදාරශීලඃ, උදාරපැවතුම් ඇති; ශිලාපට්ටවිශාලවක්ෂාඃ, ගල්තලාවක් මෙන් විශාල වක්ෂඃසථල ඇති; ශිලඃ, ශිල නම් වූ; සූනුඃ, පුත්‍රයෙක්; අභවත්, වූයේය; (හේ කෙබන්දෙක් ද යත්) යඃ, යම් පුත්‍රයෙක්; ශිලීමුඛෙඃ, හී (ශර)යෙන්; ජිතාරිපක්ෂඃ අපි, දිනනලද ශත්‍රුවර්‍ගයා ඇත්තේ නමුත්; ඊඩ්‍යමානඃ, සතුති කරනු ලබන්නේ; ශාලීනතාම්, ලජ්ජාබවට; අව්‍රජත්, පැමණියේ ද (එබඳු පුත්‍රයෙකි).

ඒ පාරියාත්‍රරජහට උදාරපැවතුම් ඇති, විශාල වක්ෂඃසක් ඇති, සියලු සතුරන් දිනූ, සතුති කරන කල්හි ලජ්ජාවනසුලු **"ශිල"** යන නම් ඇති පුත්‍රයෙක් විය යනු භාව යි.

උදාරශීලඃ යන තන්හි ශීලශබ්දය යහපත් පැවැත්මෙහි වැවේ. "ශීලං සවභාවෙ සද්වෘත්තෙ" යනු කොෂයි.

18. අනින්දිතාතමා, අගර්හිතසවභාවඃ ඇත්තා වූ; සඃ, ඒ පාරියාත්‍රරජ තෙම; ආතමසම්පන්නම්, බුද්ධිමත් වූ; සුවානං,

19. තං රාගබන්ධිෂ්වවිතෘපනමේව
හොගෙෂු සෞභාග්‍යවිශෙෂහොගෘම්
විලාසිනීනාම්‍රතික්ෂමාපි
ජරා වෘථා මත්සරිණී ජහාර.

20. උන්නාහ ඉත්‍යුද්ගතනාමධෙයස්-
තස්‍යාෂ්ටාමෝහනත්‍යාගිරන්ධ්‍රඃ
සුතෝ'භවත් පඞ්කජනාභකල්පඃ
කෘත්ස්නස්‍ය නාභිර්නෘපමණ්ඩලස්‍ය.

තරුණ වූ; තං, ඒ ශිලකුමාරයා; යුවරාජම් කෘඩා එව, යුවරාජ කොට ම; සුඛානි, සැපයන්; අභුඞ්ක්ත, අනුභව කෙළේය; හි, යම්හෙයකින්; උපරුද්ධවෘත්තම්, අවුරතලද වැනි පැවතුම් ඇති (කාරාගෘහයෙහි බැඳුණකු වැනි වූ); රාඥඃ, රජුන්ගේ; වෘත්තං, චරිතය (හෙවත් ප්‍රජාපාලනාදිය); සුඛොපරෝධි, සැපයට බාධක ද (එහෙයිනි).

රාජ්‍යපාලනය සැපඵලවන්නේ නොවෙයි. කැමති සේ ගම් නාගමනාදිය ද කළ නොහැකි වේ. එහෙයින් නුවණැති සවකිය පුත්‍රයා යුවරාජයා කොට ඉක්බිති තමා සැප වින්දේය. ඉන් පෙර එබඳු සැපයක් නොවූ බව ම මෙයින් කිහ.

ආත්මසම්පන්න-යන තැන ආත්මශබ්දය බුද්ධ්‍යර්ථය ය.

"ආත්මා ජීවෝ ධෘතිර්බුද්ධිඃ" යනු කොෂ හෙයිනි.

19. රාගබන්ධිෂු, රාගය ඇති කරන්නා වූ; හොගෙෂු, පඤ්ච කාමසම්පත්ති විශයෙහි; අවිතෘප්තම් එව, තෘප්තිරහිත වූ ම; විලාසිනීනාම්, ස්ත්‍රීන්ගේ; අතිතෘප්තාවත් විසින්; සෞභාග්‍යවිශෙෂහොගෘම්, සෞඛ්‍ය ඍතිශය හෙතු කොට ගෙන පරිභොගයට සුදුසු වූ; තං, ඒ පාරියාත්‍රරජු; අරතික්ෂමා අපි, රතික්‍රීඩාවට අයොග්‍ය වුව ද; වෘථා, (එහෙයින් ම) රතික්‍රීඩාවට සුදුසු සත්‍රීන් කෙරෙහි නිකරුණේ; මත්සරිණී, මසුරු වූ; ජරා, ජරා තොමෝ; ජහාර, පැහැර ගත්තී ය.

රාගය ඇති කරන කාම්‍යවසතුවිෂයෙහි තෘප්තියට නොපැමිණි, වැළි සුඳරබ හෙතුවෙන් ද සත්‍රීන් විසින් පරිභොගයට සුදුසු වූ, ඒ පාරියාත්‍රරජු රතිකෙළියට නුසුදුසු ජරා තොමෝ සත්‍රීන් කෙරෙහි නිකම් මසුරුකම් උපදවා පැහැර ගත්තාය යනු භාවයි.

20. තස්‍ය, ඒ ශිලරජහට; උන්නාහඃ ඉති, උන්නාහ ගයි; උද්ගතනාමධෙයඃ, ප්‍රසිද්ධ නම් ඇති; අයතාඃ, විපරීතාඃයෙන්;

21. තතඃ පරං වජ්‍රධරප්‍රභාවඃ-
තදාත්මජඃ සංයති වජ්‍රඝොෂඃ
බභූව වජ්‍රාකරභූෂණායාඃ
පතිඃ පෘථිව්‍යාඃ කිල වජ්‍රණාභඃ

22. තස්මින් ගතෙ දෘං සුකෘතොපලබ්ධාං
තනූසමභවං ශබ්ධණමණ්වානනා
උත්ඛාතශත්‍රුං වසුධොෂතසෙඨ
රතෙනාපහාරෙරුදිතෙඃ ඛනිභ්‍යඃ.

උත්තතනාභිරඹඃ, උස් ව නැඟි නැබසිදුරු ඇති (හෙවත් ගම්භීර නාභි ඇති); පඞ්කජනාභසඞ්කාශඃ, විෂ්ණු සමාන වූ; කෘත්ස්නස්‍ය නාපමණ්ඩලස්‍ය, සකලරාජමණ්ඩලයට; නාභිඃ, ප්‍රධාන වූ: සුතඃ අභවත්, පුත්‍රයෙක් විය.

විපරිතාර්‍ථයෙන් 'උස් වූ නැබ ඇති' යනු 'ගැඹුරු නැබ ඇත්තේය' යන අර්‍ථයි. උස් වූ නැබ යන්නට විපරිතාර්‍ථය නම් පහත් වූ නැබය යනු හෙයිනි.

නාභිඃ– මෙහි නාභිශබ්දය ප්‍රධානාර්‍ථයි. "නාභිඃ ප්‍රධානෙ කසතුරිමදෙපි ඣවිදීරිතඃ" යනු විශ්වකොෂයි.

21. තතඃ පරං, ඉන් පසු; වජ්‍රධරප්‍රභාවඃ, ඉන්ද්‍රයාට බදු තේජස් ඇති; සංයති, සඞ්ග්‍රාමයෙහි; වජ්‍රඝොෂඃ, හෙණහඬ වැනි හඬ ඇති; වජ්‍රණාභඃ, වජ්‍රනාභ නම් වූ; තදාත්මජඃ, ඒ **එනනාභ රජහුගේ** පුත්‍ර තෙම; වජ්‍රාකරභූෂණායාඃ, වජ්‍රාකරයන් ම ආභරණ කොට ඇත්තා වූ; පෘථිව්‍යාඃ, පෘථිවියගේ; පතිඃ බභූව කිල, සවාමි විය. (රජ වූයේ ය යි සේසි)

උත්තානාභරජහට අනතුරු ව ඔහුගේ පුත්‍ර වූ, ඉන්ද්‍රයාට බදු තේජස් ඇති, යුද්ධයෙහි හෙණහඬ වැනි භයානක හඬ ඇති, වජ්‍රණාභ නම් කුමාරයා විදුරුආකර ඇති සියලු පොළොවට අධිපති වූයේය යනු භාවයි.

22. තස්මින්, ඒ **වජ්‍රණාභරජහු**; සුකෘතොපලබ්ධාං, පුණ්‍යබලයෙන් ලද්ද වූ; දෘං, සවගීයට; ගතෙ, ගිය කල්හි; උත්ඛාතශත්‍රුං, උදුරනලද සතුරන් ඇති; ශබ්ධණම්, ශබ්ධණ නම් වූ; තත්සම්භවං, ඔහුගේ පුත්‍රයා; අණ්වානනා, සයුර කෙළ වර කොට ඇත්තා වූ; වසුධා, පෘථිවී තොමෝ; ඛනිභ්‍යඃ, ආකර යෙන්; උදිතෙඃ, උපන්නා වූ; රතෙනාපහාරෙඃ, සවණාදි උත්කෘෂ්ටවස්තු පිදීමෙන්; උපතසෙඨ, සෙවනය කළාය.

23. තස්‍යාවසානෙ හරිදශ්වධාමා
පිත්‍ර්‍යං පදං පෙදෙ පදමශ්විරූපඃ
වෙලාතටෙෂූඡිනසෙනිකාශවං
පුරාවිදෙ ෂං වූෂිනාශවමාහුඃ.

24. ආරාධ්‍ය විශෙවශවරම්ශවරෙණ
තෙන ක්ෂිතෙර්ශවසහො විජඥෙ
පාතුං සහො විශවසඛඃ සමග්‍රාං
විශවමහරාමාතමජමූතීරාතමා.

උපහාර නම් ගෞරව පෙරදැරිව පිරිනමන වස්තු සි.

පෘථිවි තොමෝ නානාරතනයන් දීමෙන් රජුට උපස්ථාන කළාය සි කීමෙන් රජුගේ දෘඩභක්තිය සුචිතසි.

රත්න නම් ඒ ඒ ජාතියෙහි උත්තම දෑ සි. එසින් කීහ:-

"ජාතෙෂු ජාතෙෂු යදුත්තමං තද්‍රත්නමභිධීයතෙ."

23. තස්‍ය අවසානෙ, ඒ **ශඛණරජ්ජු**හුගේ ඇවෑමෙන්; හරිදශ්වධාමා, සූර්‍යයා බඳු තේජස් ඇති; අශ්විරූපඃ, (අශ්විනීකුමාරයන්ට බඳු) අතිසුන්දර රූප ඇත්තා වූ (ඔහුගේ පුත්‍ර තෙම); පිත්‍ර්‍යං පදං, පියාණන්ගේ ධුරයට; ප්‍රපෙදෙ, පැමිණියේය; (කෙබඳු පුත්‍රයෙක් ද යත්) වෙලාතවෙෂූ, වෙරළුපෙදෙස්හි; උෂිතසෙනිකාශවං, නවත්වනලද සේනාවන් හා අශ්වයන් ඇති; ෂං, යම් කුමාරයකු; පුරාවිදඃ, ඉතිහාසඥයෝ; වූෂිනාශවම්, වූෂිතාශ්ව ය සි; ආහුඃ, කියත් ද (එබන්දෙකි.)

හරිතඃ අශ්වා යස්‍ය ස හරිදශ්වඃ, හරිදශ්වස්‍ය ධාම ඉව ධාම යස්‍ය ස **හරිදශ්වධාමා**. සූර්‍යයාගේ අශ්වයෝ හරිත් නම් වෙත්. හරිත් නම් අශ්වයන් ඇති හෙයින් සූර්‍ය තෙම හරිදශ්ව නම් වෙයි. ධාම නම් තේජස සි.

"අශ්විනොඃ රූපම්ව රූපං යස්‍ය ස **අශ්විරූපඃ**" අශ්විනී කුමාරයන් දෙදෙන සෞන්දර්‍යයෙන් අග්‍රයන සි කියත්.

24. තෙන ක්ෂිතෙඃ ඊශ්වරෙණ, ඒ **වූෂිනාශවම්**භිපතිහු විසින්; විශෙශවරං, ඊශ්වරයා: ආරාධ්‍ය, සෙවනය කොට (සතුටු කොට); විශ්වසහො නාම, විශ්වසහ යන නම් ඇති; විශ්ව සඛඃ, සියල්ලන්ට මිත්‍ර වූ; සමග්‍රාං, සියලු; විශ්වම්භරාං, පෘථිවිය; පාතුං, රක්‍ෂා කරන්නට; සහඃ, සමර්ථ වූ; ආත්මජමූර්තීඃ, පුත්‍ර ස්වරූප වූ; ආත්මා, තෙමේ ම; විජඥෙ, උපදවනලදි.

25. අංශෙ හිරණ්‍යාක්ෂරිපොඃ ස ජාතෙ
හිරණ්‍යනාහෙ තනයෙ නයඥඃ
විෂාමසහ්‍යඃ සුකෘතං තරුණාං
හිරණ්‍යරෙතා ඉව සානිලොඃභූත්.

26. පිතා පිතෘණාමනෘණඃකෘතමෙත
වයස්‍යනනනානි සුඛානි ලිප්සුඃ
රාජ්‍ඤාමාජානුවිලම්බිබාහුං
කෘත්වා කෘති වල්කලවාන් බභූව.

පිය තෙමේ ම පුත්‍රරූපයෙන් උපදී යනු සමෘතිශාස්ත්‍රයෙහි කී හෙයින් 'ආතමා විජඥෙ' යි කීහ.

"පතිර්භාර්‍යාං සම්ප්‍රවිශ්‍ය ගර්භෙ භූතෙවෙහ ජායතෙ
ජායායාඃ තද්ධි ජායාත්වං යදස්‍යාං ජායතෙ පුනඃ"

මනුසමෘති. 9. 8.

2–1 ව්‍යාඛ්‍යාව ද බලනු.

25. නයඥඃ, නීති දන්නා වූ; සඃ, ඒ විශ්වසහ නම් රජ තෙම; හිරණ්‍යාක්ෂරිපොඃ, (හිරණ්‍යාක්ෂයාට සතුරු වූ) විෂ්ණුහු ගේ; අංශෙ, අවයවයක් වූ; හිරණ්‍යනාහෙ තනයෙ, හිරණ්‍යනාභ නම් පුත්‍රයා; ජාතෙ, උපන් කල්හි; තරුණාං, වෘක්ෂයන් විසින්; අසහ්‍යඃ, ඉවසනු නොහැකි; සානිලඃ, මාරුතය සහිත වූ; හිරණ්‍ය රෙතාඃ+ඉව, ගින්න මෙන්; දවිෂාං, සතුරන් විසින්; අසහ්‍යඃ, ඉවසනු නොහැක්කෙක්; අභූත්, විය.

යම්සේ දුර්වාග්නිය (ළැව්ගින්න) වාතය සහිත වූ කල්හි වෘක්ෂ යන් විසින් ඉවසිය නොහැක්කේ ද, එමෙන් ම ඒ විශ්වසහ නම් රජහට හිරණ්‍යනාභ නම් පුත්‍රයා උපන් කල්හි සතුරන් විසින් ඉවසිය නොහැක්කෙක් විය; සියලු සතුරෝ පරාජිත වූහ යි සේයි.

26. පිතෘණාං අනෘණඃ, පිතෘදෙවතාවන්ට ණය නැත්තා වූ; කෘතී, සමෘද්ධ වූ කටයුතු ඇති; පිතා, විශ්වසහ නම් පිය මහරජ තෙම; අනෙන වයසි, වෘද්ධකාලයෙහි; අනන්‍යානි, සදෘ කාලික වූ; සුඛානි, සැප; ලිප්සුඃ, ලබනු කැමැත්තේ; ආජානු විලම්බිබාහුං, දණ දක්වා දික් වූ බාහු ඇති (හෙවත් භාග්‍ය සම්පන්න වූ); තං, ඒ හිරණ්‍යනාභ නම් පුත්‍රයා; රාජානං කෘත්වා, රජ කොට; වල්කලවාන්, රුක්පොතුවසන ඇත්තෙක්; බභූව, විය (හෙවත් තපසට ගියේය).

27. කෞශල්‍ය ඉත්‍යුත්තරකොසලානාං
පත්‍යුඃ පතඞ්ගාඞ්ගියහර්ෂණස්‍ය
තස්‍යෞරසඃ සොමසුතඃ සුතෝ'භූත්-
නෙත්‍රොත්සවඃ සොම ඉව ද්විතීයඃ.

28. යශොභිරාබ්‍රහ්මසභං ප්‍රකාශඃ
ස බ්‍රහ්මභූයං ගතිමාජගාම
බ්‍රහ්මිෂ්ඨමාධාය නිජෙ'ධිකාරේ
බ්‍රහ්මිෂ්ඨමේව සුතනුප්‍රසූතම්.

පියවරැන්ට ණය නැති වීමට නම් අවශ්‍යයෙන් පුතෙක් ලැබිය යුතුයි. මේ රජ ද හිරණ්‍යනාභ නම් භාග්‍යවත් පුතකු ලැබූ හෙයින් පිතෘදෙවතාවන්ට ණය නැත්තෙක් විය.

"සන්නන්‍යාඃ පිතෘලොකානාං ඍණං මොචයිත්වා පරිව්‍රජේත්" යනු මෙහි මූල ම කියන ලදි.

27. උත්තරකොසලානාං පත්‍යුඃ, උතුරැකොසොල්දනව්වැස්සන්ගේ සවාමි වූ; පතඞ්ගාඞ්ගියහර්ෂණස්‍ය, සූර්‍යවංශයට ආභරණ සක් බදු වූ; සොමසුතඃ, සෝමයාග කළා වූ; තස්‍ය, ඒ හිරණ්‍යනාභ නම් රජහට; ද්විතීයඃ සොමඃ ඉව, දෙවැනිවඳුයකු මෙන්; නෙත්‍රොත්සවඃ, නෙත්‍රානන්දකර වූ (නෙත් පිනවන්නා වූ); කෞශල්‍යඃ ඉති, කෞශල්‍ය යයි ප්‍රසිද්ධ වූ; ඔඃරසඃ සුතඃ, ඔඃරස පුත්‍රයෙක්; අභූත්, වූයේ ය.

සොමසුත්=සොඃමං-සොමවල්ලිං සොමයඥං වා සුනොති-සුතවාන්- වා සොමසුත්. රසකිඳුරසය පානය කෙළේය නොහොත් සොමයාගය කෙළේනුයි සොමසුත් නම්. සොමයාගය කිරීමේදී යජමානයන් විසින් සොඃමරසය පානය කිරීම වෙද යෙහි නියමිත ය. එය දෙවඹුයට කාරණ්‍ය යි කියත්. "අපාම සොමං අමෘතා අභූම" යනු වෙදවාක්‍යයි.

28. ආබ්‍රහ්මසභං, බ්‍රහ්මසභාව (බඹලොව) කෙළවර කොට; යශොභිඃ, කීර්තිරාශියෙන්; ප්‍රකාශඃ, ප්‍රසිද්ධ වූ; සඃ, ඒ කෞශල්‍ය නම් රජ තෙම; බ්‍රහ්මිෂ්ඨම්, වෙදය දන්නා වූ; බ්‍රහ්මිෂ්ඨම් එව, බ්‍රහ්මිෂ්ඨ නම් වූ ම; සුතනුප්‍රසූතම්, ආතමජ(සවකියපුත්‍ර)යා; නිජෙ+අධිකාරෙ, සවකීය ධුරයෙහි (රාජ්‍යපාලනයෙහි); ආධාය, පිහිටුවා; බ්‍රහ්මභූයං ගතිම්, බ්‍රහ්මඹයට; ආජගාම, ගියේය; මොක්ෂයට පැමිණියේය යි සේසි.

බ්‍රහ්මිෂ්ඨ=බ්‍රහ්මන්ශබ්දය වෙද, සභ්‍ය, තපස් ආදි අනෙකාර්ථ ඇත්තේ යි. 'බ්‍රහ්ම වේදෝ අස්‍ය' යන වාක්‍යයෙහි වූ අස්‍යාර්ථ

29. තස්මින් කුලාපීඩනිභෙ විපීඩං
සම්‍යග්මහීං ශාසති ශාසනාඩ්කාම්
ප්‍රජාශ්චිරං සුප්‍රජසි ප්‍රජෙශෙ
නානන්දුරානන්දජලාවිලාක්ෂ්‍යඃ.

30. පාත්‍රීකෘතාතමා ගුරුසෙවනෙන
සපක්ෂ්මකෘතිඃ පත්‍රරථෙන්ද්‍රකෙතොඃ
තං පුත්‍රිණාං පුෂ්කරපත්‍රනෙත්‍රඃ
පුත්‍රඃ සමාරොපයදග්‍රසංඛ්‍යාම්.

මතුප්‍රත්‍යයෙන් බ්‍රහ්මවත්ශබ්දය සිද්ධය; බ්‍රහ්මවත්ශබ්දයෙන් 'අතිශයෙන බ්‍රහ්මවාන්' යන වාක්‍යයෙහි ඉෂ්ඨන්ප්‍රත්‍යය කොට බ්‍රහ්මවත් + ඉෂ්ඨන් මතුප්ලොපයෙන් හා විලොපයෙන් බ්‍රහ්මිෂ්ඨශබ්දය සිද්ධකරයුතු. අතිශයෙන් වෙද දන්නේ-සත්‍යය ඇත්තේ හෝ සි.

බ්‍රහ්මභූයං-ස්‍යාද් බ්‍රහ්මභූයං බ්‍රහ්මත්වම් - යනු අමරකොෂ සි. මොක්ෂඥය යන අර්ථ සි. සත්-චිත්-ආනන්දස්වරූප ය සි කියති.

29. කුලාපීඩනිභෙ, කුලයට මුදුන්මල්කඩක් වැනි වූ; සුප්‍රජසි, යහපත් පරම්පරා ඇති; තස්මින් ප්‍රජෙශෙ, ඒ නරාධිපයා; ශාසනාඩ්කාම්, ආඥාස්වරූප ලකුණු ඇති; මහීං, පෘථිවිය; විපීඩං, පීඩා රහිත ව; සම්‍යක්, මොනවට; ශාසති, අනුශාසනා කරන කල්හි; ආනන්දජල + ආවිලාක්ෂ්‍යඃ, සතුටුබැදුළුජලයෙන් කැලඹුණු නෙත් ඇති; ප්‍රජාඃ, මනුෂ්‍යයෝ; චිරං, බොහෝ කලක්; නානන්දුඃ, සතුටු වූහ.

30. ගුරුසෙවනෙන, (පිතෘආදි) ගුරුවරයන් ඇසුරු කිරීමෙන්; පාත්‍රීකෘතාතමා, යොග්‍යබවට පමුණුවනලද සිත් ඇති; පත්‍රරථෙන්ද්‍රකෙතොඃ, විෂ්ණුහුගේ මෙන්; සපක්ෂ්මකෘතිඃ, නිර්දොෂ සුරූප ඇති; පුෂ්කරපත්‍රනෙත්‍රඃ, නෙළුම්පත් වැනි නෙත් ඇති; පුත්‍රඃ, පුත්‍ර නම් පුත්‍ර තෙම; තං, ඒ බ්‍රහ්මිෂ්ඨ නම් පියා; පුත්‍රිණාම්, ප්‍රශස්තපුත්‍රවතුන් අතුරෙහි; අග්‍රසඞ්ඛ්‍යාම්, අග්‍රසඞ්ඛ්‍යාවට (ශ්‍රෙෂ්ඨ ස්ථානයට); සමාරොපයත්, පැමිණෙවීය.

පාත්‍රීකෘතාතමාඃ= 'යොග්‍යභාජනයොඃ පාත්‍රම්' යනු අමරකොෂ සි. 'අපාත්‍රං පාත්‍රං කෘතඃ' යන වාක්‍යයෙහි සිද්ධ "පාත්‍රීකෘත" ශබ්දය අයොග්‍ය වූවක් යොග්‍ය කරනලද්දේ යන අර්ථ ඇත්තේය.

පිතෘරාජ්‍යය ඇසුරු කොට රාජ්‍යපාලනයෙහි යොග්‍යයෙක් වී යනු මෙසින් හැඟවී.

31. වංශස්ථිතිං වංශකරේණ තේන
සමාහාව්‍ය භාවි ස සඛා මඝෝනඃ
උපස්පෘශන් සප්තශිනිවෘත්තලෝල්‍යස්-
ත්‍රිපුෂ්කරේෂු ත්‍රිදශත්වමාප.

32. තස්‍ය ප්‍රභානිර්ජිතපුෂ්පරාගං
පෞෂ්‍යාං නිථේ පුෂ්‍යමසූත පත්නී
තස්මින්නහඃපුෂ්‍යඉන්දුදිතේ සමග්‍රාං
පුෂ්ටිං ජනාඃ පුෂ්‍ය ඉව චිතියේ.

පත්‍රරථ+ඉන්ද්‍ර=පත්‍රරථේන්ද්‍ර. පත්‍රරථ යනු පක්ෂීන්ට නම්, ඉන්ද්‍ර ශබ්දය රාජ (අධිපති) යන අර්ථ ඇත්තේ ය. පක්ෂීන්ගේ රාජයා (ගුරුළා) යි. ගුරුළා (කේතු)ධ්වජය කොට ඇත්තේ පත්‍රරථේන්ද්‍ර කේතු යි- විෂ්ණුට නම්.

31. සප්තශිනිවෘත්තලෝල්‍යඃ, පස්කම්සැපතෙහි තෘෂ්ණා රහිත වූ; මඝෝනඃ, ශක්‍රයාගේ; සඛා, මිත්‍රයෙක්; භාවි, වන්නා වූ (හෙවත් සවඟීයට යනු කැමැත්තා වූ); සඃ, ඒ බ්‍රහ්මිෂ්ඨරජ තෙම; වංශකරේණ, වංශය පවත්වන්නා වූ; තේන, ඒ පුත්‍රයා කරණ කොට ගෙන; වංශස්ථිතිං, වංශයාගේ පැවැත්ම; සමාහාව්‍ය, සලස්වා; ත්‍රිපුෂ්කරේෂු, ත්‍රිවිධතීර්ථයන්හි; උපස්පෘශන්, ස්නානය කරමින්; ත්‍රිදශත්වම්, දෙවඟයට; ආප, පැමිණියේ ය.

ත්‍රිපුෂ්කර=ජ්‍යෙෂ්ඨාදි භෙදයෙන් තුන්පරිදි වූ බ්‍රාහ්මතීර්ථ යයි කියත්.

32. තස්‍ය පත්නී, ඒ පුත්‍ර නම් රජහුගේ භාර්‍යා තොමෝ; පෞෂ්‍යාං, පුසතැකතින් යුක්ත වූ; නිථේ, පූර්ණිමාතිථියෙහි; ප්‍රභානිර්ජිතපුෂ්පරාගං, ප්‍රභාව කරණ කොට ගෙන පුෂ්පරාග මැණික් දිනූ; පුෂ්‍යම්, පුෂ්‍ය නම් වූ පුත්‍රයා; අසූත, ප්‍රසව කළාය; දම්පතියෙ, දෙවැනි වූ; පුෂ්‍ය+ඉව, පුසතැකතක් මෙන්; තස්මින්, ඒ කුමාරයා; උදිතෙ, උපන් කල්හි; ජනාඃ, රටවැසියෝ; සමග්‍රාං පුෂ්ටිං, සම්පූර්ණ අභිවෘද්ධිය; අපුෂ්‍යන්, පොෂණය කළාහුය (ඉතා අභිවෘද්ධියට පැමිණියාහ).

"අපි ඛාදශගෙ වඤ්ඣෙ පුෂ්‍යඃ සම්පූර්ණසාධකඃ"

යනු ජ්‍යොතිශොකති හෙයින් චන්ද්‍රයා පුසතැකතෙහි සිටීම සම්පූර්ණ සිද්ධික වූ යොගයෙකැ යි කියත්. එහෙයින් ම පුෂ්‍ය නම් කුමාරයා උපන් කල්හි දෙවැනි පුසතැකතක් උපන්නාක් මෙන් මහජනයා අභිවෘද්ධිය සම්පූර්ණයෙන් තර කෙළේ ය යි කිහ.

33. මහීං මහෙෂ්වඃ පරිකීර්‍ය සූනවෙ
මනීෂිණෙ ජෙමිනයෙ'ර්පිතාත්මා
තසමාත් සයොගාදධිගම්‍ය යොග-
මජනමනෙ'කාලපන ජනමහිරුඃ.

34. තතඃ පරං තත්ප්‍රභවඃ ප්‍රපෙදෙ
ධ්‍රුවොපමෙයො ධ්‍රුවසන්ධිරුර්වීම්
යස්මින්නනුජ්‍යාසති සත්‍යසන්ධෙ
සන්ධිර්ධ්‍රුවඃ සත්‍රුනමනාමරීණාම්.

35. සූනෙ ශිශාවෙව සුදර්ශනාඛ්‍යෙ
දර්ශාන්‍යයෙන්දුප්‍රියදර්ශනෙ සඃ
මෘගාසනායෙෂා මෘගයාවිහාරි
සිංහාදවාපච්චපදං නෘසිංහඃ.

---

33. ජනමභිරුඃ, සසරබිය දක්නාසුලු වූ; මහෙෂ්වඃ, මහාශය වූ; සඃ, ඒ පුත්‍ර නම් රජ; සූනවෙ, තම පුත්‍රයා කෙරෙහි; මහීං, පෘථිවි(භාර)ය; පරිකීර්‍ය, දී; මනීෂිණෙ, පණ්ඩිත වූ (හෙවත් බ්‍රහ්මවිද්‍යාව දන්නා වූ); ජෙමිනයෙ, ජෙමිනි මුනිවරයාට; අර්පිතාත්මා, පවරනලද ශරීර ඇත්තේ (හෙවත් ඔහට ශිෂ්‍ය වූයේ); සයොගාත්, යොගවිද්‍යාව ඇත්තා වූ; තසමාත්, ඒ ජෙමිනීමුනිඳු කෙරෙන්; යොගම්, යොගවිද්‍යාව; අධිගම්‍ය, ලදුරු; අජනමනෙ, මොක්ෂය පිණිස: අකලපත, සමර්ථ වී (මොක්ෂය ලැබීමට යොග්‍යයෙක් වී ය සි සේසි).

34. තතඃ පරං, ඉක්බිති; තත්ප්‍රභවඃ, ඔහු ප්‍රභව කොට ඇත්තා වූ (ඔහුගේ පුත්‍ර වූ); ධ්‍රුවොපමෙයඃ, ධ්‍රුව නම් (උත්තානපාද) පුත්‍රයා හා සම වූ; ධ්‍රුවසන්ධිඃ, (සපිරසාමදුන ඇති-කලහ රහිත-හෙයින්) ධ්‍රුවසන්ධි නම් රජ තෙම; උර්වීම්, පෘථිවියට; ප්‍රපෙද, පැමිණියේය; (කෙබඳු රජෙක් ද) ජ්‍යායසි, ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ; සත්‍යසන්ධෙ, සත්‍යප්‍රතිඥ ඇත්තා වූ; යසමින්, යම් ධ්‍රුවසන්ධි නම් රජකු කෙරෙහි; සත්‍රුනමනාම්, නැමෙන්නා වූ; අරීණාම්, සතුරන්ගේ; සන්ධිඃ, මිත්‍රත්ව (හෙවත් සන්ධි නම් උපායවිධිය); ධ්‍රුවඃ අහුත්, සිපිර වී ද එබඳු රජෙකි.

සන්ධි නම් සම්බන්ධයයි. යුද්ධයෙහිදී පරාජිත වූ හෝ පරාජය වේය සි සැලකූ සතුරන් තමාට අවනත ව මිත්‍රබව අයැදි කල්හි මේ රජ තෙම කරුණාපෙරදැරිව එසේ කෙරෙයි. එසේ ඇති කළ සන්ධිය කිසිසලෙක නොකඩන හෙයින් ධ්‍රුවසන්ධි ය සි අන්වර්ථනාමය ඇති විය යුතු හැඟවී.

35. දර්ශාන්‍යයෙ+ඉන්දුප්‍රියදර්ශනෙ, අමාවසිඅනන්තයෙහි (පැළඹියදිනයෙහි) වන්‍දයා මෙන් ප්‍රිය දසුන් ඇති; සුදර්ශනාඛ්‍යෙ,

36. සඞ්ගීර්ණසඤ්ඣස්‍ය තමේකමන්‍යා-
දමාත්‍යවර්ගාඃ කුලනන්තුමේත්‍ය
අනාථදීනාඃ ප්‍රකෘතීරවේක්ෂ්‍ය
සාඤෙතනාථං විධිවවර්කාර.

37. නවෙන්ද්‍රුනා නන්නහසෝපමේයං
ශාවෙකසිංහේන ච කානනේන
රඝෝඃ කුලං කුඞ්මලපුෂ්පරේණ
නොයේන චාප්‍රෞඪනරේන්ද්‍රමාසීත්.

සුදර්ශන නම් වූ; සුතෙ, පුත්‍රයා; ශිශෝ එව, ළදරුඅවස්ථායෙහි ම; මෘගායතාක්ෂඃ, මුවන්ට බදු පුළුල් නෙත් ඇති; මෘගයාවිහාරී, මුවදඩයෙහි හැසිරෙන්නා වූ; නෘසිංහඃ, පුරුෂශ්‍රෙෂ්ඨ වූ; සඃ, ඒ ධ්‍රුවසන්ධිරජ තෙම; සිංහාත්, සිංහයකු කෙරෙන්; විපදං, මරණ ඨට; අවාපත්, පැමිණියේය.

'දර්ශඃ සූයේඃන්දුසඞ්ගමඃ' යනු කොෂ හෙයින් "දර්ශ" යනු (සූර්‍ය චන්ද්‍රයන්ගේ එක්වීම ට) අමාවකට නම්. එහෙයින් දර්ශාත්‍යයෙහි චන්ද්‍රදර්ශනය නම් පැළවියදිනයෙහි සඳ දැකීම යි. එදින සවස සූර්‍යයා අස්තංගත කල්හි ම ඒ සමඟ ම චන්ද්‍රයා ද අස්තාඨට යන්නේ ඉතාමත් පැහැපත් කුඩා රෙඛාවක් ව පෙනේ. ඒ ප්‍රිය දර්ශනයෙකි. සුදර්ශනකුමාරයා ද ඉතා කුඩාඅවස්ථායෙහි ප්‍රතිපත් චන්ද්‍රයා මෙන් ප්‍රිය දැකුම් ඇතිවිය යනු මෙයින් හැඟේ.

36. සඞ්ගීර්ණඃ, සඞ්ගීයට ගියා වූ; තස්‍ය, ඒ **ධ්‍රුවසන්ධි** නම් රජහුගේ; අමාත්‍යවර්ගඃ, අමාත්‍යසමූහ තෙම; අනාථදීනාඃ, සවාමි යකු නැති හෙයින් දුඃඛිත වූ; ප්‍රකෘතීඃ, ප්‍රජාවන්; අවේක්ෂ්‍ය, බලා; කුලනන්තුම්, කුලප්‍රවේණිය ධරන්නා වූ; එකම්, අද්විතීය වූ; තම්, ඒ සුදර්ශනකුමාරයා; එකමත්‍යාත්, එකාමුතුබැවින්; සාඤෙත නාථං වකාර, අයොධ්‍යදෙශයෙහි රජහු කෙළේය; (රාජ්‍යාභිෂෙකය කෙළේ ය යි සේසි.)

කුලනන්තුම්=තනතුශබ්දය අපත්‍යාදි අනෙකාර්ථ ඇත්තේය. මෙහි රාජකුලය පැවැත්වීමට එකම ආධාරස්ථානය මේ කුමාරයා ම ය. එහෙයින් ප්‍රවේණිය ධරන්නා යන අර්ථය ව්‍යඞ්ග්‍ය යි.

37. අප්‍රෞඪනරේන්ද්‍රම්, ළාබාලරජකු ඇති; තත් රඝෝඃ කුලං, ඒ රඝුරාජවංශය තෙම; නවෙන්ද්‍රුනා, අභිනවචන්ද්‍රයා ඇති; නඛසා, ආකාශය හා ද; ශාවෙකසිංහෙන, එකම සිංහපොතකා යකු ඇති; කානනෙන, වනයක් හා ද; කුඞ්මලපුෂ්පරේණ,

38. ලොකෙන භාවි පිතුරෙව තුල්‍යඃ
සම්භාවිතෝ මෞලිපරිග්‍රහාත් ඍඃ
දෘෂ්ටා හි වර්ණ්වන් කලභප්‍රමාණෝ-
ඊෂාශාඃ පුරෝවාතමවාප්‍ය මේඝඃ.

39. තං රාජවීථ්‍යාමධිහසති යානත-
මාඩොරණාලම්බිතමග්‍රවේශම්
ෂඩ්වර්ෂදේශියමපි ප්‍රභුත්වාත්
ප්‍රේක්ෂන්ත පෞරාඃ පිතෘගෞරවේණ.

එකපියුම්කැකුළක් ඇති; තොයෙන ච, ජලයක් හා ද; උපමෙය ආසීත්, උපමෙය කටයුතු විය.

අභිනවවඤ්ඣාදි උපමානයන් කරණ කොට ළදරුරජුගේ වැඩෙනසුළු බව, පරාක්‍රමශීය, සෞඳර්‍යය ද සූචිතයි.

38. සඃ, ඒ බාලරජ තෙම; මෞලිපරිග්‍රහාත්, කිරීටය පිළි ගැනීම හෙතු කොට ගෙන; පිතුඃ තුල්‍යඃ එව, පියරජහට සමාන වූයෙක් ම; භාවී, වන්නේ ය සි; ලොකෙන, ලෝවැස්සා විසින්; සම්භාවිතඃ, සලකනලද්දේ ය; හි, ඒ එසේ මැ සි; කලභප්‍රමාණඃ, ඇත්පොව්වකු පමණ වූ; මේඝඃ, වළාකුළ; පුරොවාතම්, අනුකූල වාතයට; ආවාප්‍ය, පැමිණ; ආශාඃ, දිගුන්; වර්ණ්වන්, ව්‍යාප්ත වෙමින් වස්නේ; දෘෂ්ටඃ හි, දක්නාලද්දේ ම ය.

මෞලිපරිග්‍රහාත්=යනු 'මෞලපරිග්‍රහාත්' කියාත් ඇතම් පිටපතෙක්හි දක්නාලැබේ. කුලඇමැත්තන් පිළිගැනීමෙන් යනු එහි අර්ථ ය. මේ පාඨය ම වඩා යොග්‍ය සේ පෙනේ. උපමාන වූ වළාකුළට අනුබල දුන් වාතය මෙන් උපමෙයයට ද අනුබල දීමක් වුවමනා බැවිනි.

39. රාජවීථ්‍යාම්, රාජමාර්ගයෙහි; අධිහසති, ඇතුපිට; යානතම්, යන්නා වූ: ආඩොරණලම්බිතම්, ඇත්ගොව්වන් විසින් අල්වනලද; අග්‍රවෙශම්, උදුරවෙස් ඇති; ෂඩ්වර්ෂදේශියම්+අපි, ෂඩ්වර්ෂප්‍රමාණ වූ ද; තං, ඒ සුදශීනරජු; පෞරාඃ, පුරවැස්සෝ; ප්‍රභුත්වාත්, සවාමිභාවයෙන්; පිතෘගෞරවේණ, පියමහරජාණන් කෙරෙහි පැවති ගෞරවයෙන්; ප්‍රේක්ෂන්ත, දශීනය කළාහුය.

පියරජු නුවර ප්‍රදක්ෂිණා කරන කල්හි නාගරිකයෝ යම් පමණ ගෞරවයෙන් බැලූහු ද එපමණ ම ගෞරවයෙන් මොහු ද බැලූහ සි සේසි.

40. කාමං න සෝ'කල්පත පෛතෘකස්‍ය
සිංහාසනස්‍ය ප්‍රතිපූරණාය
කෙශෝමහිමනා පුනරාවෘතාත්මා
තද් ව්‍යාප වාමිකරපිඤ්ජරෙණ.

41. තසමාදධඃ කිඤ්චිදිවාවතීර්ණෝ-
වසංස්පෘශතෙනෞ තපනීයපීඨම්
සාලක්තකෞ භූපතයඃ ප්‍රසිද්ධෛර්-
වවන්දිරෙ මෞලිභිරස්‍ය පාදෞ.

---

40. සඃ, ඒ සුදර්ශනරජ තෙම්; පෛතෘකස්‍ය, පියාණන් අයත් වූ; සිංහාසනස්‍ය, සිංහාසනය; ප්‍රතිපූරණාය, සම්පූර්ණ කිරීම පිණිස; කාමං, ඒකාන්තයෙන්; න අකල්පත, සමර්ථ නොවීය; (බාලභාවය හේතු කොට ගෙන නොහැකි විය යන අර්ථයි) චාමීකරපිඤ්ජරෙණ, සවර්ණපිණ්ඩයක් මෙන් පිඟුවන් වූ; තෙජෝමහිමනා පුනඃ, අනුභාවවිශෙෂයෙන් වනාහි; ආවෘතාත්මා, පැතුරුණු ශරීර ඇත්තේ; තත්, ඒ සිංහාසනය; ව්‍යාප, සම්පූර්ණ කෙළේ ය.

ළදරු හෙයින් සිංහාසනය සම්පූර්ණ කිරීමට ශරීරමහත්වය නැතත් තෙජස්මහිමයෙන් සියලු සිංහාසනය පැතිර සිටියේ ය යි සේයි. **සිංහාසනස්‍ය** යනු කර්මාර්ථයෙහි ෂෂ්ඨි යි.

41. තසමාත්, ඒ සිංහාසනයෙන්; අධඃ, යට ප්‍රදේශයට; කිඤ්චිත් + ඉව + අවතීර්ණෞ, සවලපයක් පමණ එල්බෙන්නා වූ; තපනීයපීඨම්, රන් (පා)පුටුව; අසංස්පෘශතෙනෞ, ස්පර්ශ නොකරන්නා වූ; සාලක්තකෞ, ලාකඩ(රසයෙන්) යුක්ත වූ; අස්‍ය, මේ සුදර්ශනරජහුගේ; පාදෞ, පාදයුග්මය; භූපතයඃ, රජහු; ප්‍රසිද්ධෛඃ, උස් වූ හෝ අලඞ්කාර වූ; මෞලිභිඃ, ඔටුනුවලින්; වවන්දිරෙ, ප්‍රණාමය කළාහුය (වැන්දාහ).

කුඩා හෙයින් සිංහාසනයෙන් පහතට ඉතා සවලපයක් එල්ලෙන්නා වූ, එහෙයින් ම රුවන්මය පාපුටුවෙහි නොගැවෙන්නා වූ ද, ලාරස තැවරූ පාදද්වය සෙසු රජවරු වැන්දාහ. කෙසේ වැන්දාහු ද? උස් වූ හෝ අලඞ්කෘත වූ මොටුනු සහිත ව වැන්දාහ. 'අස්‍ය' යන්නෙන් සුදර්ශන රජු අභිප්‍රෙත යි.

42. මණෞ මහානීල ඉති ප්‍රභාවා-
දල්පප්‍රමාණෞ'පි යථා න මිථ්‍යා
ශබ්දඃ මහාරාජ ඉති ප්‍රතීතස්-
තථෛව තස්මින් යුයුජේ'ඛිලෞ'පි.

43. පඤ්චාන්නසඤ්චාරිතචාමරස්‍ය
උභයපාර්ශ්වලොලොභයකාකපක්ෂාත්
තස්‍යානනාදුච්චරිතෝ විවාදශ්-
චස්බාල වෙලාසුඅපි නාණ්වානාම්.

---

42. අල්පප්‍රමාණෞ අපි, සවල්පප්‍රමාණවත් වූ ද; මණෞ, ඉඳුනිල්මිණියෙහි: ප්‍රභාවාත්, කාන්තිය හෙතු කොට ගෙන; මහානීලඃ ඉති, "මහානීල" යයි ප්‍රසිද්ධ වූ; ශබ්දඃ, ශබ්දය තෙම; යථා, යම්සේ; න මිථ්‍යා, බොරු නොවේ ද; තථා + එව, එපරිද්දෙන් ම; අර්භකෛ + අපි, බාල වූ ද; තස්මින්, ඒ සුදර්ශනරාජයා කෙරෙහි; ප්‍රතීතඃ, ප්‍රසිද්ධ වූ; මහාරාජඃ + ඉති ශබ්දඃ, "මහරජ" යන ශබ්දය තෙම; න මිථ්‍යා යුයුජේ, බොරුවෙන් යෙදුණේ නොවෙයි. සැබවින් ම මහරජ විය යි සේයි.

වයසින් හා ප්‍රමාණයෙන් කුඩා වුව ද සුදර්ශනරජ රාජර්ධියෙන් අනුන හෙයින් "මහාරාජ" නාමයට යොග්‍ය බව මෙයින් කීහු.

43. පඤ්චාන්නසඤ්චාරිතචාමරස්‍ය, උභයපාර්ශ්වයෙහි සඤ්චාරණය කරනලද (හෙවත් සලනලද) චාමර ඇත්තා වූ; තස්‍ය, ඒ සුදර්ශනරජුගේ; කපොලලොලොභයකාකපක්ෂාත්, කොපුල් තලයන්හි වංචල ශිඛා (කෙස්රොද) දෙකක් ඇත්තා වූ; ආනනාත්, මුඛයෙන්; උච්චරිතඃ විවාදඃ, උසුරුවනලද වචනය තෙම; අර්ණීවානාම්, සාගරයන්ගේ; වෙලාසු අපි, වෙලාතටයන්හි ද; න චස්බාල, නොහැපුණේය (හෙවත් වෙරළ දක්වා) පැතිර පැවැත්තේ ය.

බාල වුවත් ඒ සුදර්ශනරජුගේ වචනය වෙරළ දක්වා සීඝ්‍ර ව පැවති බව මෙයින් කීහ.

කාකපක්ෂ=ළදරුවන්ගේ දෙකපෝලයෙහි වැටෙන කෙස්රොද කාකපක්ෂ නම්. චඤ්චලකාකපක්ෂ ඇති මුවෙන් කිව ද වචනය අවඤ්චලය-අවපල ය. වපලයන්ගේ සංසර්ගය ඇත ද මහාපුරුෂයෝ වපල නොවෙති යනු මෙයින් ධ්වනිත යි.

44. නිර්‍මෘත්‍තජාම්බූනදපට්ටබන්ධෙ
න්‍යසනං ලලාටෙ තිලකං දධානඃ
තෙනෙව ශත්‍රාන්‍යරිසුන්දරීණාං
මුඛානි ස සෙමරමුඛ්‍යචකාර.

45. ශිරීෂපුෂ්පාධිකසෞකුමාර්‍යඃ
බෙදං ස යාදපි භූෂණෙන
නිතාන්තගුර්වීමපි සෝ'නුභාවාද්-
ධුරං ධරිත්‍ර්‍යා බිභරාම්බභූව.

46. න්‍යසනාක්ෂරාමක්ෂරභූම්කායාං
කාතෙෂ්වනීන ශාඛ්නාති ලිපිං න යාවත්
සර්‍වාණි නාවත්‍රුනවෘද්ධසෙවාත්-
ඵලානුපායුඞ්කතා ස දණ්ඩනීතෙඃ.

---

44. නිර්‍මෘත්‍තජාම්බූනදපට්ටබන්ධෙ, කරතලද සඹණිපට්ටබඳින ඇති; ලලාටෙ, නළලෙහි; න්‍යසනං, පිහිටුවනලද; තිලකං, තිලකය; දධානඃ, උසුලන්නා වූ; සෙමරමුඛ්‍යඃ, සිනාමුහුණු ඇති; සඃ, ඒ රජ තෙම; අරිසුන්දරීණාං, ශත්‍රුභාර්‍යාවන්ගේ; මුඛානි, මුහුණු; තෙන+එව, ඒ තිලකයෙන් ම; ශුන්‍යානි වකාර, හිස් කෙළේ ය.

සත්‍රීන්ගේ තිලකධාරණය සස්වාමිකඅවස්ථාවෙහි පමණෙකි. සවාමියා මළ කල්හි තිලකධාරණය නොකෙරෙත්. මෙහි සුදර්‍ශන රජ තෙමේ ශත්‍රුභාර්‍යාවන්ගේ මුහුණු තිලකයෙන් හිස් කෙළේය යනු සතුරන් නැසූයේය යි කී සේ යි.

45. ශිරීෂපුෂ්පාධිකසෞකුමාර්‍යඃ, මහරිපුෂ්පයන්ට වඩා සුකුමාරභාවය ඇත්තා වූ; සඃ, ඒ රජ තෙම; භූෂණෙන+අපි, ආභරණයෙන් ද; බෙදං, පීඩාවට; යාදපි යාත් අපි, යන්නේ නමුත්; සඃ, ඒ රජ තෙම; නිතාන්තගුර්වීං අපි, අතිශයින් බර වූ ද; ධරිත්‍ර්‍යාඃ ධුරං, භූභාරය; අනුභාවාත්, සාමර්‍ථ්‍යයෙන්; බිභරාම්බභූව, දැරී ය.

මහරිමල ඉහා මොළොක් වසතුවෙකි. මේ සුදර්‍ශනරජ ඊටත් වඩා සුකුමාර වේ. එනෙයින් ම ආභරණ පැළඳීමෙන් පවා වෙහෙසට පැමිණේ. එතෙකුදු වුවත් මහත් භාර ඇති රාජ්‍යය බරසි. ඒ කෙසේ වේ ද යි ප්‍රශ්නයෙකි. ඒ එනාහි අනුභාවශක්තියෙනි යනු ඊට පිළිතුරු යි.

46. අක්ෂරභූම්කායාං, අකුරු ලියවන පිළෙහි; න්‍යසනාක්ෂරං, පිහිටුවනලද අක්ෂර ඇත්තා වූ; ලිපිං, පඤ්චාශද්වර්ණී

47. උරස්‍යපත්‍යාපතනිවෙශභාගා
ප්‍රෞඪිභවිෂ්‍යාතනමුදික්ෂමාණා
සඤ්ජාතලජ්ජේව තමාතපත්‍ර-
ච්ඡායාච්ඡලේනොපජුගූහ ලක්ෂ්මීඃ.

48. අනශ්නුවානේන යුගොපමාන-
මබද්ධමෞර්වීකිණලාඤ්ඡනේන
අසංඝටබ්ධිගතඝරුණාපි වාසිද්-
රක්ෂාවතී තස්‍ය භුජේන භූමිඃ.

තමක වණ්ඩාලාව (සෝඩිය); කාතෙසනාඊන, සම්පූර්ණයෙන්; යාවත්, යම් පමණ කලෙකින්; න ගෘහ්ණාති, නොඋගනී නම්; තාවත්, එපමණ කල්හි ම; සඃ, ඒ සුදර්ශනරජ තෙම; ශ්‍රුතවෘද්ධ යොගාත්, ඥානවෘද්ධයන් ඇසුරු කිරීමෙන්; දණ්ඩනීතෙඃ, නීති ශාස්ත්‍රයාගේ; සඋණි ඵලානි, සියලු ඵලයන්; උපායුඞ්ක්ත, ලැබී.

සෝඩිය උගන්නා තරම් බාලකාලයෙහි ම ඒ සුදර්ශනරජ ශාස්ත්‍රඥයන් ඇසුරු කිරීම් හේතුවෙන් නීතිශාස්ත්‍රය දැන රාජ්‍ය පාලනයෙහි දක්ෂ විය යනු කී සෑවි සි.

47. උරසි, වක්ෂඃස්ථලයෙහි; අපත්‍යාපතනිවෙශභාගා, වාසයට නොපොහොනා අවකාශ ඇති; ප්‍රෞඪිභවිෂ්‍යතනං, වැඩෙන්නා වූ; තං, ඒ රජු; උදික්ෂමාණා, බලාපොරොත්තු වන්නා වූ; ලක්ෂ්මීඃ, ශ්‍රීකාන්තා තෙමෝ; සඤ්ජාතලජ්ජා + ඉව, හටගත් ලජ්ජා ඇත්තියක මෙන්; (ප්‍රසිද්ධවාක්‍යයෙන් වැලඳගන්නට ලජ්ජාඇත්තියක මෙන්); ආතපත්‍රච්ඡායාච්ඡලේන, සේසත්ඡායාවගේ ව්‍යාජයෙන්; උපජුගූහ, ආලිඞ්ගනය කළා ය.

සෙවතඡත්‍රච්ඡායා සවරූපයෙන් ලක්ෂ්මී තොමෝ සුදර්ශනරජු වැලඳගත්තී ය. කුමක් හෙයින් ද? වැඩුණු සත්‍රියකට වැඩිණු පුරුෂයෙක් ම ගැළපේ, බාලයෙක් නම් නොගැළපේ යනු ලෝක ප්‍රසිද්ධ නීතියෙකි. එසේ හෙයින් බාල වූ සුදර්ශන නරෙන්ද්‍රයා ප්‍රසිද්ධ ව වැලඳගැනීමට ශ්‍රීකාන්තාව ලජ්ජිත වූවා ඡායාරූපයෙන් රජු වැලඳගත්තී ය. ඡත්‍රච්ඡායාව ලක්ෂ්මියගේ සවරූපයෙකි යනු ද මෙයින් හැඟේ.

48. යුගොපමානං, වියගසක් හා සමානබවට; අනශ්නුවානෙන, නොපැමිණියා වූ; අබද්ධ-මෞර්වී-කිණ-ලාඤ්ඡනෙන, දුනුදිය වැදීමෙන් වූ කරගැට (ලකුණු) නැත්තා වූ; අසංඝට,

49. න කෙවලං ගච්ඡති තස්ය කාලෙ
යයුඃ ශරීරාවයවා විවෘද්ධිම්
වංශ්යා ගුණාඃ බාලපි ලොකකාන්තාඃ
ප්රාරම්භසූක්ෂ්මාඃ ප්රථිමානමාසුඃ.

50. ස පූර්ව්ජන්මාන්තරදෘෂ්ටපාරාඃ
සමරන්නිවාකොලශඝ්නරෙ ගුරූණාම්
නිඃසන්ත්රිවර්ගාධිගමස්ය මූලං
ජග්රාහ විද්ධාඃ ප්රකෘතීශ්ච පිත්ර්ය්යාඃ.

සපඤ්ඤ නොකරතාලද; බඩිගත්තරුණා + අපි ව, කඩුම්ට ඇතී වුව්ද; තස්ය භුජෙන, ඒ සුදඝීතරජුගේ අතින්; භූමිඃ, පෘථිවී තොමෝ; රක්ෂාවතී ආසීත්, ආරක්ෂා සහිත වූවා ය.

බාලාවස්ථාවෙහි සිටි හෙයින් රජ තෙමේ මේදක්වාත් කඩු ශිල්ප දුනුශිල්පයන්හි නොහැසුණ නමුදු තේජසින් යුක්ත හෙයින් මොනවට පෘථිවිය පාලනය කිරීමෙහි සමර්ථ විය. සතුරු උවදුරෙක් නොවිය සි සේසි.

49. කාලෙ ගච්ඡති, කල් යත් යත්; තස්ය, ඒ රජහුගේ; කෙවලං, හුදෙක්; ශරීරාවයවාඃ, ශරීරඅවයව පමණක්; විවෘද්ධිම්, විශෙෂවෘද්ධියට; න යයුඃ, නොගියාහුය; (වැළී); වංශ්යාඃ, වංශාගතත වූ; ලොකකාන්තාඃ, ලෝකයාට ප්‍රිය වූ; ප්රාරම්භසූක්ෂ්මාඃ, ආදියෙහි සියුම් ව පැවති; ගුණාඃ අපි, (ඒ රජහුගේ) ශෞර්‍යෙෂ්වදී සාදි ගුණයෝ ද; ප්රථිමානං, පෘථුලත්වයට; ආසුඃ බලු, පැමිණියාහු මැ සි.

ශරීරය පමණක් නොව බාලවියෙහි සියුම් ව පැවැති වංශ පරම්පරාවට අයත් සිඟලු ශූරත්ව උදාරත්වාදි ගුණයෝ ද මහත් බවට පැමිණියහ සි සේසි.

ශරීරය වැඩෙත් වැඩේත් ම ගුණයන් ද වැඩුණු බව මෙසින් කීහ.

50. සඃ, ඒ සුදඝීතරජ තෙම; පූර්ව්ජන්මාන්තරදෘෂ්ටපාරාඃ, පූර්ව්ජාතිවල දක්නාලද පරතෙර ඇත්තා වූ (විද්වත්); සමරන් ඉව, සිහි කරන්නක්හු මෙන්; ගුරූණාම්, ගුරුවරයන්ට; අකොලශ කරඃ, වෙහෙස නොකරම්න් ම; ත්රිවර්ගාධිගමස්ය [illegible], ධර්ම අර්ථ කාම යන ත්‍රිවර්ගසම්පත්තියට පැමිණීමට මූලක ණ වූ; ත්රිඃ විද්ධාඃ, ත්‍රිවිධ විද්වත්වන් ද; පිත්ර්ය්යාඃ, පියාණන් අයෑ වූ; ප්‍රකෘතීශ්ච, ප්‍රජාවන් ද; ජග්රාහ, තමාහට අයිති කෙළේය.

51. වූහය සම්තඃ කිඤ්චිදිවොත්තරාසි-
මුත්තුඞ්ගබූඩොඃඤ්චිතසව්‍යජානුඃ
ආකර්ණමාකෘෂ්ටශරාසනඩ්ගා
ව්‍යරොචතාසෞ ස විනීයමානඃ.

52. අථ මධු වනිතානාං නෙත්‍රනිර්ඒශනීයං
මනසිජතරුපුෂ්පං රාගබන්ධප්‍රවාලම්
අනාගතඤ්චිඩි සඕඩ්ගිණමාකල්පජාතං
විලසිතපදමාද්‍යං යෞවනං ස ප්‍රපෙදෙ.

ත්‍රිවිද්‍ය=ධර්ම, අර්ථ, කාම, යන මොවුන්ට මූලකාරණ වූ ත්‍රිවේදය, වාර්තාය, නීතිය, යන ශාස්ත්‍රත්‍රය යි.

මෙයින් ධර්මාධර්මවිවේකය ත්‍රිවෙදයෙන් ද, අර්ථානර්ථවිවේකය වාර්තාව්‍යවහාර (දෙශපාලනශාස්ත්‍ර)යෙන් ද, යුක්තිඅයුක්තිවිවේකය දණ්ඩනීතියෙන් ද වෙති යි දතයුතු.

51. අසෞ, ධනුශ්ශිල්පයෙහි; විනීයමානඃ, හික්මවනු ලබන්නා වූ; සඃ, ඒ සුදර්ශනරජ තෙමේ; උත්තරාසඞ්ගම්, උත්තරීයකය; කිඤ්චිත්+ඉව, සවල්පයක්; ව්‍යූහ්‍ය, ප්‍රසාරණය කොට; සම්තඃ, සිටියේ; උන්නාඛූඩඃ, උස් කොට බඳනාලද කෙශකලාපය ඇත්තේ; අඤ්චිතසව්‍යජානුඃ, මදක් වක්කළ වම්දණමඩල ඇත්තේ; ආකර්ණම්, කන දක්වා; ආකෘෂ්ට, අදනාලද; සඛාණධන්වා, නී සහිත දුනු ඇත්තේ; ව්‍යරොචත, බැබළී ය.

ධනුර්විද්‍යයෙහි හික්මෙන්නකුගේ ආකාරය මෙයින් කීහ.

52 අථ, ඉක්බිත්තෙන්; සඃ, ඒ සුදර්ශනරජ තෙම; වනිතානාං, පුරුඹනාවන්ගේ; නෙත්‍රනිර්ඒශනීයං, නෙත්වලින් පානය කටයුතු; මධු, මීවදයක් වූ; රාගබන්ධප්‍රවාලම්, අනුරාගපරම්පරා නමැති පල්ලවත් ඇත්තා වූ; මනසිජතරුපුෂ්පං, අනඞ්ග නමැති වෘක්ෂයාගේ පුෂ්පයක් වූ; අනාගතඤ්චිඩි, නොකරනලද නිර්මාණ ඇති (හෙවත් සවාභාවික වූ); සඕඩ්ගිණ, සියලු අවයවයන්හි පැතිරෙන්න; ආකල්පජාතං, ආභරණසමූහයක් බඳු වූ; ආද්‍යං, ප්‍රථම වූ; විලසිතපදං, ලීලාවන්ට ස්ථාන වූ; යෞවනං, යොවුන් බවට; ප්‍රපෙදෙ, පැමිණියේ ය.

53. ප්‍රතිඝාතිරවනාහෙඃ දූතිසඤ්ඣිතාභ්‍යඃ
සමඞ්ගතරරූපාඃ ශුද්ධසත්තානකාමෙඃ
අධිවිවිදුරමාත්‍යෛරග්‍රහාත්‍රාසනස්‍ය සූනඃ
ප්‍රථමපරිණයිනෙ ශ්‍රීඃවෙ රාජකන්‍යාඃ.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කාලිදාසකෘතෙ
වංශානුක්‍රමෙ නාම අෂ්ටාදශඃ සර්ගඃ.

---

53. දූතිසඤ්ඣිතාභ්‍යඃ, (කාන්තාවන් පරීක්ෂණය පිණිස යවනලද) දූතීන් විසින් දක්වනලද්දු වූ; ප්‍රතිඝාතිරවනාභ්‍යඃ, පිළිබිඹුනිමිණයන්ටත් බඩා; සමඞ්ගතරරූපාඃ, අනිඝසින් මනොඥ රූප ඇත්තා වූ; ශුද්ධසත්තානකාමෙඃ, පිරිසිදු පරම්පරා කැමැති; අමාත්‍යෛඃ, ඇමැතියන් විසින්; ආහෘතාඃ, පමුණුවනලද්දු වූ; රාජකන්‍යාඃ, රාජකුමාරිහු; සූනඃ, තරුණ වූ; තස්‍ය, ඒ සුදශීන රජහුගේ; ප්‍රථමපරිණයිනෙ, පළමුකොට පාවාගන්නාලද; ශ්‍රීඃවෙ, රාජ්‍යශ්‍රිය හා පෘථිවිය; අධිවිවිදුඃ, සපත්නීන් කළාහුය.

රාජකන්‍යාඃ ශ්‍රීඃවෙ අධිවිවිදුඃ යනු ක්‍රියාකාරකසම්බන්ධයි. **සමඞ්ගතරරූපාඃ, ආහෘතාඃ** යන දෙපදය **රාජකන්‍යාඃ** යන කර්තෘහට විශෙෂණයි. **ප්‍රථමපරිණයිනෙ** යනු **ශ්‍රීඃවෙ** යන කර්මයට විශෙෂණයි.

අධිවෙදනය නම් එක්බිරින්දක් ඇති පුරුෂයකු අන්භාර්‍යාවක් ගැනීම යි. මෙහි සුදශීනරජු විසින් ද බාලකාලයෙහි පටන් පාවාගත් රාජ්‍යලක්ෂ්මී පෘථිවී යන බිරින්දෑ දෙදෙනෙකි. ඔවුන් සිටියදී ඇමතියන් විසින් පැමිණ වූ රාජකන්‍යාවෝ ඒ දෙදෙනට සපත්නී වූහ. සමාන (එක) පුරුෂයකු ඇති සත්‍රිහු ඔවුනොවුන්ට සපත්නී නම් වෙති.

අවලොස්වන සර්ගය යි.

ඒකෝනවිංශඃ සර්ගඃ.

1. අග්නිවර්ණමභිෂිච්‍ය ශීඝ්‍රගඃ
සෙව පදෙ තනයමග්නිතෙජසම්
ශිශ්‍රියෙ ශ්‍රුතවතාමපශ්චිමඃ
පක්ෂ්මමේ වයසි නෛමිෂං වශී.

2. තත්‍ර තීර්‍යසලිලෙන දීර්ඝිකා-
ඝනලපමනතරිතභූමිභිඃ කුශෙඃ
සෞධවාසමුටජෙන විඝමෘතඃ
සඤ්චිකාය ඵලනිඃස්පෘහඤ්චපඃ.

3. ලබ්ධපාලනවිධෞ න තත්සුතඃ
බෙදමාප ගුරුණා කි මෙදිනි
නොකතුමෙව භුජනිර්ජිතච්ඡිදා
න ප්‍රසාධයිතුමස්‍ය කල්පිතා.

---

1. ශ්‍රුතවතාං, ඇසූපිරුතැන් ඇත්තන් (ශාස්ත්‍රඥයන්) අතුරෙන්; අපශ්චිමඃ, ප්‍රධාන වූ; වශී, දිනන්ලද ඉඳුරන් ඇති; රාඝවඃ, රඝුපුත්‍ර වූ සුදර්ශනරජ තෙම; පක්ෂ්මමේ වයසි, වෘද්ධ වයස්හි; සෙව පදෙ, සවකීය තනතුරෙහි; අග්නිතෙජසම්, ගින්න හා සමාන තේජස් ඇති; අග්නිවර්ණං තනයම්, අග්නිවර්ණකුමාරයා; අභිෂිච්‍ය, අභිෂෙක කොට; නෛමිෂං, නෛමිෂ නම් අරණ්‍යය; ශිශ්‍රියෙ, සේවනය කෙළේය (එහි තපස් කෙළේ ය සි සේසි).

2. තත්‍ර, ඒ නෛමිෂාරණ්‍යයෙහි; තීර්‍යසලිලෙන, පුණ්‍යතීර්ථ ජලයෙන්; දීර්ඝිකාඃ, ගෙදිගුවිල් ද; අනන්තරිතභූමිභිඃ, මුවහසළු භූමි ඇති (හෙවත් බිම අතුළ); කුශෙඃ, කුශතෘණයෙන්; තල්පං, ශය්‍යාව ද; උටජෙන, පන්සලින්; සෞධවාසං, ප්‍රාසාදවාසය ද; විඝමෘතඃ, අමතක කළා වූ (සඃ, ඒ) සුදර්ශනරජ තෙම; ඵලනිඃ ස්පෘහඃ, ඵලයෙහි ආසා රහිත වූයේ; තපඃ, තපස; සඤ්චිකාය, රැස් කෙළේ ය.

නෛමිෂාරණ්‍යයෙහි පිහිටි පුණ්‍යතීර්ථජලයෙන් රාජෝද්‍යාන යෙහි දීර්ඝිකා (ක්‍රීඩාපොකුණු) අමතක කොට, එසේ ම බිම අතු රනලද කුශතෘණයෙන් රාජශයනය ද, පන්සලින් රාජභවනය ද අමතක කොට සඛීසම්පත් ආදි ඵලයෙක්හි ආශා නැති ව තපස් කෙළේ ය යනු භාවයි.

3. තත්සුතඃ, ඒ සුදර්ශනරජහුගේ පුත්‍ර (අග්නිවර්ණ) තෙම; ලබ්ධපාලනවිධෞ, ලැබූ රාජ්‍යයාගේ පාලනක්‍රියායෙහි; බෙදං,

4. සෝ'ධිකාරමභිකාමං කුලොචිතං
කාශවනඤ්ඤයමවතීයන් සමාඃ
සංනිවෙශ්‍ය සවිවෙශ්වතඃ පරං
සන්‍ධිවිධෙයනවයෞවනෝ'භවත්.

5. කාමිනීසහචරස්‍ය කාමිනඃ-
තස්‍ය වෙශ්මසු මෘදඞ්ගනාදිෂු
ආදිමන්තමධිකර්ධිරුන්තරඃ
පුච්ඡුතඤ්චමපොහදුන්තඤ්චඃ.

දූනට; න ආප, නොපැමිණියේ ය (සැපයේ රාජ්‍යපාලනය කෙළේ ය); හි, යම්හෙයකින්; භුජනිර්ජිතදවිෂා, බාහුබලයෙන් දිනූ සතුරන් ඇති; ගුරුණා, පියාණන් විසින්; මෙදිනී, පෘථිවී නොමේ; අස්‍ය, මේ අග්නිවර්ණරජහට; භොක්තුම් එව, පරිභොග කරන්නට ම; කල්පිතා, සලසනලද්දී ද; ප්‍රසාධයිතුං, අලඞ්කාර කරන්නට; න (කල්පිතා), අදහස් නොකළා ද එහෙයිනි.

ප්‍රසාධයිතුං– රාජ්‍යයක් පරසතුරු උවදුරු නැති කොට නිරවුල් කිරීම ප්‍රසාධනය (සැරසීම) ය යි දතයුතු.

පියරජ තෙම රාජ්‍යය නිරවුල් ව පිළිවෙළ කොට නබා ගියේ පුත්‍රයාට රාජ්‍යය පිළිබඳ කටයුතු පිණිස කිසි ආයාසයෙක් නොවේවා හුදෙක් රජසැප පමණක් විඳීවා යන අදහසිනි.

එසින් කීහ "භොක්තුමෙව කල්පිතා න ප්‍රසාධයිතුං" යනු.

4. අභිකාඃ, කාමුක වූ; සඃ, ඒ අග්නිවර්ණරජ තෙම; කුලොචිතම්, කුලයට සුදුසු වූ; අධිකාරං, (අයතිය) ප්‍රජාපාලනාධිකාර; කාශවනසමාඃ, අවුරුදු කීපයක්; සඞයම්, නෙමේ; අවතීයත්, කෙළේය; අතඃ පරම්, එයින් මත්තෙහි; සවිවෙෂූ, ඇමතියන් විෂයෙහි; සනනිවෙශ්‍ය, පිහිටුවා; සන්‍ධිවිධෙයනවයෞවනඃ, සන්‍ධින්ට අයත් වූ අභිනව යොවුන්බව ඇත්තෙක්; අභවත්, විය. (සන්‍ධින් කොරෙහි ඇලුණේ ය යි සේසි.)

අභිකාඃ;–"කම්‍ඃ කාමයිතාභිකාඃ කමනං කාමනොභිකාඃ" යනු අමරකොෂවචන හෙයින් 'අභික' යනු කාමුකයන්ට නම්.

5. කාමිනීසහචරස්‍ය, කාමුකකාන්තාවන් සමඟ හැසිරෙන්නා වූ; කාමිනඃ, කාමුක වූ; තස්‍ය, ඒ අග්නිවර්ණරජහුගේ; මෘදඞ්ගනාදිෂු, මිහිගුබෙරනාද ඇති; වෙශ්මසු, මාලිගාවන්හි; අධිකර්ධිඃ,

6. ඉන්ද්‍රියාණ්‍යපරිශුන්‍යාන්‍යක්ෂමඃ
සොඝුමෙෂමපි ස ක්ෂණානන්තරම්
අනන්තරව විහරන් දිවානිශං
න ව්‍යපෙක්ෂන්ත සමුත්සුකාඃ ප්‍රජාඃ.

7. ශෞරවාද් යදපි ජාතු මන්ත්‍රිණාං
දර්ශිතං ප්‍රකෘතිකාඞ්ක්ෂිතං දදෞ
තද්ගවාක්ෂවිවරාවලම්බිනා
කෙවලේන චරණේන කල්පිතම්.

පළමුඋත්සවයට වඩා අධිකසම්භාර ඇති; උත්තරඃ උත්සවඃ, මත් තෙහි වූ උත්සවය තෙම; සෘද්ධිමන්තං, උපකරණසම්පන්න වූ ම; ප්‍රථමං උත්සවං, පළමුඋත්සවය; අපොහත්, පහකෙළේ ය. (පළමු පළමු පැවැත් වූ උත්සවයන්ට වඩා මහත් වූ ද ප්‍රශස්ත වූ ද උත්සවයන් පසු පසු ව පිළිවෙළින් පැවැත්විය.)

6. ඉන්ද්‍රියාණ්‍යපරිශුන්‍යාන්, රූපශබ්දාදිවිෂයයන්ගේ පරිභෝග රහිත වූ; එකං අපි ක්ෂණානන්තරං, එක ම ඇසිල්ලකුදු; සොඝුම්, ඉවසන්නට; අක්ෂමඃ, අසමර්ථ වූ; සඃ, ඒ අග්නිවර්ණරජ තෙම; දිවානිශං, රෑදාවල් දෙක්හි; අනන්තඃ එව, (ප්‍රාසාද) අභ්‍යන්තර යෙහි ම; විහරන්, වාසය කරන්නේ; සමුත්සුකාඃ, දැකීමට උත්සාහවත් වූ; ප්‍රජාඃ, ප්‍රජාවන්; නව්‍යපෙක්ෂන්ත, අපෙක්ෂා නොකෙළේ ය.

මහඟර වූ රූපශබ්දගන්ධරසස්පර්ශයන් ලබමින් ම නිතර හුන කෙළේ ය. රටවැසියන් හෝතවත් සැලකීමක් නොකෙළේ යයි සේයි.

ඉන්ද්‍රිය + අර්ථ = ඉන්ද්‍රිය නම් ඇස්කන්නාසාදි ෂඩින්ද්‍රියයෝ යි, අර්ථ නම් ඔවුන්ට ගොචර වූ රූපශබ්දගන්ධාදි ෂඩ්විධආරම්මණයෝ යි.

මේ රජ රටවැසියන් බැහැදැකීමට පැමිණෙසිටියදී ඔවුන් හෝත ද නොසලකා හැර හුදෙක් ඉන්ද්‍රියපිනවීමෙහි ම යෙදී කල් ගත කෙළේ ය- ඉන්ද්‍රියයන්ට වහල් ව පැවැත්තේ ය යනු කාවයි.

7. ජාතු, කීයිකලෙක; මන්ත්‍රිණාං, ඇමැතියන් පිළිබඳ වූ; ගෞරවාත්, ගරුභාවයෙන්; ප්‍රකෘතිකාඞ්ක්ෂිතං, මහජනයා විසින් බලාපොරොත්තු වූ; යත් අපි දර්ශිතං, යම් දර්ශිතයක්; දදෞ, දුන්නේ ද; තත් (අපි), ඒ දර්ශිතය ද; ගවාක්ෂවිවරාවලම්බිනා,

8. තං කෘතප්‍රණතයෝ'නුජීවිනඃ
සොමලාතම-නඛරාග-රූෂිතම්
හෙජීරෙ නවදිවාකරාතප-
ස්පෘෂ්ටපඞ්කජතුලාධිරොහණම්.

9. යෞවනොන්නතවිලාසිනීස්තන-
ක්ෂොභලොලකමලාශ්‍රව දීර්ඝිකාඃ
ගූඪමොහනගෘහාශ්‍රයදම්බුභිඃ
ස ව්‍යගාහත විගාඪමනම්ථඃ.

10. තත්‍ර සෙකහෘතලොචනාඝ්‍රිපෙ-
ඝ්‍රෞතරාගපරිපාටලාධරෛඃ
අඞ්ගනාස්තනමඩ්ඝ ව්‍යලොභයන්-
නර්පිතප්‍රකෘතිකානතිහිර්මුඛෛඃ.

කළාටවිවරයෙන් එල්බෙන්නා වූ; කෙවලෙන, හුදකලා වූ; වරණන, පාදයෙන්; කල්පිතං, සම්පාදනය කරන ලද්දේ ය. (මූහුණ පෙන්වීමෙන් නොවෙයි.)

8. කොමලාතමනඛරාගරූෂිතම්, මොළොක් වූ සවකීය නියපඬෙහි පිළිබඳ රකතවර්ණයෙන් ආලෙප කරනලද; නවදිවාකරාතපස්පෘෂ්ටපඞ්කජතුලාධිරොහණම්: නවදිවාකරාතප- අභිනව සූර්‍යරශ්මියෙන්; ස්පෘෂ්ට- පහස්නාලද; පඞ්කජතුලාධිරොහණම්, පියුම්සදෘශතාය උපුළන්නා වූ; තං, ඒ චරණය; අනුජීවිනඃ, සෙවකයෝ; කෘතප්‍රණතයඃ, කරනලද නමස්කාර ඇත්තාහු, හෙජීරෙ, සෙවනය කළාහු ය.

9. විගාඪමනම්ථඃ, ප්‍රෞඪ වූ අනඞ්ගයා ඇති; සඃ, ඒ අග්නිවර්ණරජ තෙමැ; යෞවනොන්නතවිලාසිනීස්තනක්ෂොභලොලකමලාඃ: යෞවනොන්නත- යොවුන්බව හෙතු කොට ගෙන උස් වූ; විලාසිනීස්තන- කාන්තාවන්ගේ පියයුරු හා; ක්ෂොභ- හැරීමෙන්. ලොල- චඤ්චල වූ; කමලඃ, පියුම් ඇත්තා වූ; තදම්බුභිඃ, ඒ දීර්ඝිකාවන්ගේ ජලයෙන්; ගූඪමොහනගෘහාඃ, සැඟවුණු වූ සුරතක්‍රීඩාගෘහ ඇත්තා වූ; දීර්ඝිකාඃ, විල්වලට; ව්‍යගාහත, බැස්සේ ය. (සත්‍රීන් සමඟ පොකුණුවල ජලක්‍රීඩා කෙළේ යයි සේසි.)

මෙහි ද අම්බුභිඃ යන පදය ගූඪශබ්දය හා සම්බන්ධ අපෙක්ෂා කරන හෙයින් ගූඪශබ්දයාගේ සමාසය අයුක්තසමාසයෙකි.

10. තත්‍ර, ඒ දීර්ඝිකාවන්හි; සෙකහෘතලොචනාඝ්‍රිපෙ: සෙක- ජලසෙකයෙහි; හෘත- හරනලද; ලොචනාඝ්‍රිපෙ,

11. ශ්‍රාණඤ්ජනාගතමධුගන්ධකර්ෂිණීභිඃ
පානභූමිරවනාභඃ ප්‍රියාසඛඃ
අභ්‍යපද්‍යත ස වාසිතාසඛඃ
පුෂ්පිතාභඃ කමලිනීරිව ච්‍යුතඃ.

12. සාතිරේකමදකාරණං රහස්-
තේන දත්තමභිලෙඛුරඞ්ගනාඃ
නාගිරප්‍යුපහෘතං මුඛාසවං
සෝ'පිබද් වකුලතුල්‍යදෝහදඃ.

තෙත්අඳුන් ඇත්තා වූ; ධෞතරාගපරිපාවලාඩරෝඃ: ධෞත-සෞධනලද; රාග- ලාඤ්ඡාදි රඤ්ජාද්‍රව්‍ය ඇති හෙයින්; පරිපාටල-පළොල්වූන් වූ; අධරෝඃ, අධරොෂ්ඨ ඇත්තා වූ: අර්පිතප්‍රකාශි ඤානහිඃ, පමුණුවනලද සඛභාවයෙන් කෘතිමත් වූ; මුඛෛඃ, මුහුණුවලින්; අඞ්ගනාඃ, කාන්තාවෝ; තං, ඒ අග්නිවර්ණරජහු; අධිඤා, වැඩියක්; ව්‍යලොභයන්, ප්‍රලොභනය කළාහුය (මුළා කළාහු ය).

11. ප්‍රියාසඛඃ, ප්‍රියාවන් යහළු කොට ඇත්තා වූ: සඃ, ඒ අග්නිවර්ණ තෙම; ශ්‍රාණඤ්ජනාගතමධුගන්ධකර්ෂිණීභිඃ: ශ්‍රාණභාගත-ශ්‍රාණය පිනවන්නා වූ; මධුගන්ධකර්ෂිණීභිඃ, මීසුවඳින් (අදනා වූ) මනොඥ වූ; පානභූමිරවනාභඃ, කරනලද ආපානභූමිහු; වාසිතා සඛභිඃ, ඇතිනියන් සහළු කොට ඇත්තා වූ; ද්විපඃ, හස්ති යෙක්; පුෂ්පිතාභඃ, පිපුණු මල් ඇත්තා වූ; කමලිනීඃ ඉව, පියුම්විල් මෙන්; අභ්‍යපද්‍යත, අභිගමනය කෙළේ ය (සේවනය කෙළේ ය).

12. අඞ්ගනාඃ, කාන්තාවෝ; රහඃ, රහසිගත ව; සාතිරේක මදකාරණං, අතිරෙකමදයට කාරණ වූ; තේන දත්තං, ඒ අග්නි වර්ණරජහු විසින් දෙනලද; මුඛාසවං, මුඛමද්‍යය; අභිලෙඛුඃ, විශෙෂ යෙන් කැමැති වූන; වකුලතුල්‍යදෝහදඃ, වකුලවෘක්ෂයන්ට සමාන දොහද ඇති; සඃ අපි, ඒ අග්නිවර්ණ තෙමේ ද; නාගිඃ, ඒ අඞ්ගනා වන් විසින්; උපහෘතං, දෙනලද; මුඛාසවං, මුඛමද්‍යපානය; අපිබත්, පානය කෙළේ ය.

රජුගේ මුඛයෙන් සත්‍රීන්ට පානය දුන්නේ ය. එමෙන් ම සත්‍රීන්ගේ මුඛගතපානයෙහි ද වකුලවෘක්ෂයන්ට මෙන් රජුට දොහද ඇති විය.

"තරුගුල්මලතාදීනං අකාලෙ කුසුමෛඃ කෘතම්
පුෂ්පාදයුක්තපාදානං නායකීං මදගදං සාතකුතත්ස්ත්‍රියා"

13. අඛණ්ඩමඛණ්ඩිතපරිවත්තිනොවිතතෙ
තස්‍ය නිතාන්තුරශූන්‍යතානොමුතෙ
වල්ලකී ච භාදයඛගමඛනා
වල්ගුවාඝපි ච වාමලොචනා.

14. ස සචයං ප්‍රහතපුෂ්කරඃ කාතී
ලොලමාල්‍යවලයෙ හරතමනඃ
නතීකීරයිනයාතිලඛිනීඃ
පාශීවත්තිභු ගුරුෂ්වලජ්ජයත්.

යනුහෙයින් අකාලයෙහි මල්පලගැන්වීමෙහි සමර්ථ ක්‍රියාවි ඳදුහද නම්–

"ඝන්‍රිණාං ස්පර්ශාත්ප්‍රියඛිඃ විසෘමති වකුලඃ සිධ්ගණඩ්ඩුඛසෙකාත්
පාදඝාතාදශොකඃ තිලකතුරවකඃ ස්ත්‍රීමුඛාලිඛනාභ්‍යාම්
මඤ්ජරෙ නර්මවාක්‍යාත් පටුමෘදුහසනාත් චම්පකඃ වක්ත්‍රවාතාත්
චූතඃ ගීතාත්තාමෙරුඃ විකසති ච පුරඃ නර්තනාත් කර්ණිකාරඃ."

සත්‍රීන්ගේ මුඛගතපානය ලැබීමෙන් වකුලවෘක්ෂය අකාලයෙහි මල් පල දරයි යනු කවිසමය යි.

13. අඛණ්ඩපරිවර්තිතොවිතෙ, උකුළෙහි විසිමට සුදුසු වූ; උහෙ, දෙදෙනෙක්; තස්‍ය, ඒ අග්නිවර්ණරජහුගේ; අඛණ්ඩ, උකුළ; අශූන්‍යතාං, නොසිස්බවට; නිතාන්තුං, පැමිණවූහ; කවර නම් දෙදෙනෙක් ද යත්– භාදයඛගමඛනා, මනොහර නාද ඇත්තා වූ; වල්ලකී ච, වීණාව ද; වල්ගුවාක්, මනොඥ වචන ඇත්තා වූ; වාමලොචනා අපි ච, කාන්තා තොමෝ ද ඇත දෙදෙනයි.

කාන්තාවක් හෝ වීණාවක් ඒ රජුගේ උකුළෙන් තොර වූ වේලාවක් නොවී යයි සේයි.

14. කාතී, දක්ෂ වූ; සචයං ප්‍රහතපුෂ්කරඃ, තමා විසින් වාදනය කරනලද වීණා වාද්‍යවිශෙෂ ඇති; ලොලමාල්‍යවලයඃ, චඤ්චල වූ මාලා හා වලයාභරණ ඇත්තේ; මනඃහරන්, (නාට්කාඛ්‍යානාවන්ගේ) චිත්තග්‍රහණය කරන්නා වූ; සඃ, ඒ රජ තෙම; අභිනයාතිලඛිනීඃ, නාත්‍යයෙහි පැකිලෙන්නා වූ (නැටීම වරද්දන්නා වූ); නර්තකීඃ, නාට්කාඛ්‍යානාවන්; ගුරුෂු, නාට්‍ය ආචාර්යයන්; පාශීවර්ත්තිභු, සමීපයෙහි සිටින කල්හි; අලජ්ජයත්, ලජ්ජා කරවී ය.

15. චාරු නෘත්‍යවිගමෙ ච තන්මුඛං
සෙදඛින්නතිලකං පරිශ්‍රමාත්
ප්‍රෙමදත්තවදනානිලඃ පිබන්-
නන්‍යජීවදමරාලකෙශවරෙණ.

16. තස්‍ය සාවරණදෘෂටසන්ධයඃ
කාම්‍යවස්තුෂු නවෙෂු සඞ්ගිනඃ
වල්ලභාභිරුපසෘත්‍ය චක්‍රිරෙ
සාම්භුකත්‍රිවිෂයාඃ සමාගමාඃ.

නාටිකාඛ්‍යනාවන් නවතකල්හි රජ තෙමේ ම ප්‍රඥකර නම් වද්‍යවිශෙෂය වාදනය කෙරෙයි. එහෙයින් රජු කෙරෙහි ඇලුණු නාටිකාවෝ නැටීමට ද අසමර්ථ වූවාහු තමන්ගේ ඇඳුරන් ද ළඟ සිටින බැවින් ලජ්ජාවට පෑමිණියාහ යනු භාවයි.

15. චාරු, මනොඥ වූ; නෘත්‍යවිගමෙ ව, නෘත්‍යය අවසන් වූ කල්හි ද; පරිශ්‍රමාත්, නැටීමේ වෙහෙසින්; සෙදඛින්නතිලකං, ඛහදියෙන් බිඳුණු (විසුරුණු) තිලක ඇත්තා වූ; තත්මුඛං, ඒ නාටිකාඛ්‍යතාවගේ මුහුණ; ප්‍රෙමදත්තවදනානිලඃ, ප්‍රෙමයෙන් දෙනලද මුඛමාරුත ඇත්තේ; පිබන්, පානය කරන්නේ; අමරාල කෙශවරෙණ, (අමරාවතීරාජධානියෙහි සහ අලකාපුරියෙහි ඊශ්වර වූ) ඉන්ද්‍රකුවෙරදෙදෙනා; අන්‍යජීවත්, ඉක්මවා ජීවත්වී ය. ඊටත් වඩා උත්කෘෂටජීවිත ඇත්තේ විය යි සේයි.

ඉන්ද්‍රාදීන්ට මෙබඳු සෞභාග්‍යයක් දුර්ලභ හෙයින් ඔවුන්ට ද වඩා ශ්‍රෙෂඨ විය.

16. උපසෘත්‍ය, අන්තැන්හි හොස්; නවෙෂු, අභිනව වූ; කාම්‍යවස්තුෂු, හොග්‍යවස්තූන්හි; සඞ්ගිනඃ, ආසක්ත සිත් ඇත්තා වූ; තස්‍ය, ඒ අග්නීවර්ණරජහුගේ; සාවරණදෘෂටසන්ධයඃ, ආවරණ සහිත වූ ද ප්‍රකාශ වූ ද සන්ධාන ඇත්තා වූ; සමාගමාඃ, ඒ සඛ්‍යයෝ; වල්ලභාභිඃ, ප්‍රියාවන් විසින්; සාම්භුකත්‍රිවිෂයාඃ, අසීසක් විදිනලද විෂයප්‍රවෘත්ති ඇත්තෝ; චක්‍රිරෙ, කරනලදහ.

කෑමැතිපරිද්දෙන් පරිභොග කරන ලද්දේ නම් රජ තෙම අප හා සැප විඳීමෙහි ආසා නැත්තේ නැවත අපගේ සමීපයට නොඑන්නේ යයි සිතා රජහට සම්පූර්ණසැප විඳීමට ඉඩ හුදුන්හ. අසීයක් සැප දුන්හ.

17. අඞ්ගුලිකිසලයාග්‍රනර්ජනං
භ්‍රූවිභඞ්ගකුටිලඤ්ච වික්ෂිතම්
මෙඛලාගිරසනාවව බන්ධනම්
වඤ්චයන් ප්‍රණයිනීරවාප සඃ.

18. තෙන දූතීවිදිතං නිමෙදුෂා
පාඤ්චතඃ සුරතවාරරාත්‍රිෂු
ශුශ්‍රුවෙ ප්‍රියජනස්‍ය කාතරං
විප්‍රලම්භපරිශඞ්කිනෝ වචඃ.

19. ලෞල්‍යමෙත්‍ය ගෘහිණීපරිග්‍රහාන්-
නත්‍රිකිඤ්චසුලභාසු නම්‍රතා
වත්‍රතෙ සම ස කථඤ්චිදුල්බණ-
නඩ්ගුලික්‍ෂරණඝනතවත්තිකඃ.

---

17. සඃ, ඒ අග්නිවර්ණ තෙම; ප්‍රණයිනීඃ, ප්‍රියාවන්; වඤ්චයන්, වඤ්චා කරමින් (අන්‍යස්ථානවලට යමින්); අඞ්ගුලිකිසලයාග්‍රනර්ජනං, ඇඟිලි නමැති පලුපත්අගින් තර්ජනය කිරීමට ද; භ්‍රූවිභඞ්ගකුටිලං, බැම ඇකිළීමෙන් වක් වූ; වික්ෂිතම්, බැලීමට ද; අඤ්චතඃ, නොයෙක් වර; මෙඛලාගිඃ, මෙවුල්දම්වලින්; බන්ධනඤ්ච, බැම්මට ද; අවාප, පැමිණියේ ය.

18. සුරතවාරරාත්‍රිෂු, ක්‍රීඩාවාරයන් සඹඳ රාත්‍රීන්හි; දූතීවිදිතං, දූතිය දැනුවත්ව; පාඤ්චතඃ, පශ්චාත්භාගයෙහි; නිමෙදුෂා, නිෂ්ඵලත්‍ව කරන්නා වූ; තෙන, ඒ අග්නිවර්ණරජු විසින්; විප්‍රලම්භ පරිශඞ්කිනඃ, විරහය පිළිබඳ සැකඇත්තා වූ; ප්‍රියජනස්‍ය, ප්‍රියාවගේ; කාතරං, බැගැපත් වූ; වචඃ, වචනයන්; ශුශ්‍රුවෙ, අසන ලද්දේ ය.

රජ තෙම සත්‍රීන් සමග සඞ්ගමය පිණිස නියමිත රාත්‍රියෙහි තමා සමීපයට පැමිණි දූතස්ත්‍රියගේ පිටිපසින් ප්‍රියාව කරු ගොස් ඇට නොපෙනෙන සේ සිට රජු පැමිණි බැව් නොදත් ප්‍රියාව විසින් කියනු ලබන "අහෝ අද රජු නොපැමිණේ ද කිම මා හා කෝපයෙන් නොආයේ ද" යනාදි වියොගදුකට පැමිණ කියන බැගැවවන අසනලදි.

19. ගෘහිණීපරිග්‍රහාත්, රාජීන් සමග සඞ්ගමය හෙතු කොට ගෙන; නත්‍රීකිඤ්චසුලභාසු, වෙසඟනන්; අසුලභාසු, දුර්ලභකල්හි; ලෞල්‍යම්, චපලත්වයට; එත්‍ය, පැමිණ; අඞ්ගුලික්‍ෂරණඝනතවත්තිකඃ, ඇඟිලිවල ඔගදිය වැකිරීමෙන් ගිලිහුණු තෙලිකුර ඇත්තා වූ අග්නි

20. ප්‍රෙමගර්භිතවිපක්ෂමත්සරා-
දයනාවව මදනානමශිඤ්ඡිතම්
නිනය්‍යුරුත්සවව්‍යිඛ්‍යජලෙන තං
දෙව්‍ය උජ්ඣිතරුෂඃ කෘතාර්තිතාම්.

21. ප්‍රාතරන්‍ය පරිභොගශොභිනා
දර්‍ශිනෙන කෘතඛණ්ඩනව්‍යථාඃ
ප්‍රාඤ්ජලිඃ ප්‍රණයිනීඃ ප්‍රසාදයන්
සෝ'දුනොත් ප්‍රණයමන්දරඃ සුතඃ.

වණ්ණ තෙම; තද්වපුඃ, ඒ නාරිකාඛනාවන්ගේ ශරීරවිත්‍රය; ආලිඛන්, අඳිමින්; කථඤ්චිත්, කෙසේ නමුත් (දුකසේ); ව්‍යර්තතෙ සම, පැවැත්තේ ය (රාජීන් සම්පයෙහි ම නැවතුණේ ය.)

වෙසඟනක් කරා යාමට අවකාශ නොලැබුණු විට ඔවුන්ගේ ශරීරවිත්‍රය අඳින්ට පටන්ගනී. එකල්හි ඩඟවැඟිරි තෙලිකුර ද වැටුණු හෙයින් දුකසේ සිවියේ යයි සේසි.

අඞ්ගුලීනාං ඝරණෙන-සඤ්ඤා-වර්ත්තිකා යස්‍ය = සඃ, අඞ්ගුලී ඝරණසඤ්ඤාවර්ත්තිකඃ.

20. ප්‍රෙමගර්භිතවිපක්ෂමත්සරාත්: ප්‍රෙමගර්භිත- ප්‍රෙමයෙන් ආඩම්බර වූ; විපක්ෂ- සපත්නීජනයා කෙරෙහි; මත්සරාත්, මසුරු කම හෙතු කොට ගෙන ද; ආයතාත්, වැඩුණා වූ; මදනාත් ච, අනඩහයා හෙතු කොට ගෙන ද; දෙව්‍යඃ, මෙහෙසිහු; උජ්ඣිත රුෂඃ, හරනලද කෝප ඇත්තාහු; තං මහීක්ෂිතම්, ඒ රජහු; උත්සවව්‍යිඛ්‍යජලෙන, වදනොත්සවව්‍යාජයෙන්; කෘතාර්තිතාම්, අර්ථ සිද්ධියට; නිනය්‍යුඃ, පැමිණ වූහ.

උත්සවයක් කෙරෙමි සි යම් බිසවක් කී නම් රජු ඒ සථාන යට අනායාසයෙන් පැමිණේ. පැමිණි කල්හි අන්තැනෙක යා නොදී එහි ම සිටුවාගනී. එහෙයින් කීහ: උත්සවව්‍යාජයෙන් ඒ රජු කෘතාර්තාඛවට පැමිණ වූහ සී.

21. සඃ, ඒ අග්නිවර්ණරජ තෙම; ප්‍රාතඃ, උදෑසන; එත්‍ය, පැමිණ; පරිභොගශොභිනා, පරිභොගයෙන් හොබනා වූ: දර්‍ශිනෙන, දැකීම හෙතු කොට ගෙන; කෘතඛණ්ඩනව්‍යථාඃ, කරන ලද ආශාභඞ්ගදුක් ඇත්තා වූ; ප්‍රාණයිනීඃ, ප්‍රියාවන්; ප්‍රාඤ්ජලිඃ, බඳැඳිලි ව (නමස්කාර කරමින්); ප්‍රසාදයන්, සතුටු කරවමින්; සුතඃ, නැවත; ප්‍රණයමන්දරඃ, විශ්වාසයෙහි අලස වූයේ; අදුනොත්, ඔවුන්ගේ සන්තාපවර්ධනය කෙළේ ය.

22. සවපනකීර්තිනවිපක්ෂමඛණනාඃ
ප්‍රත්‍යහෙත්සුරවදනනාය එව නම්
ප්‍රව්‍රජදනනගලිනාශ්‍රුබින්දුගිඃ
ක්‍රොධගිනනවලයෙඃවිවතීනෙඃ.

23. සාපනපුෂපශයනාන් ලනාගෘහා-
නෙනඃ දූතිසානමාගිදශීනඃ
අන්‍යහූත් පරිජනාඛණනාරතං
සෝ'වරොධනසවෙපථූනනරම්.

ඒ අග්නිවර්ණ රජ එක් සත්‍රියකට අද එමි සි ප්‍රතිඥ දී එහි නොගොස් අන් හැනක අන් සත්‍රියක් සමග වැස උදැසන පැමිණි සේක්. පැමිණ ආශ්‍රාහඬයට (බණ්ඩිහාබවට) පැමිණ දුකඛිත වූ පළමු ප්‍රතිඥ දුන් සත්‍රින්ට බදාදිලි ව නමස්කාර කරමින් සතසයි. එහෙත් තෑවහ ද විශ්වාසය කැඩිමෙන් ඒ සත්‍රින් වැඩියක් ම දුකට පවුණුවයි යනු භාවයි.

අන් හැනක රැ ගත නොව උදේ පැමිණියා වූ, අන් සත්‍රියක් හා සමෙහාගයට පැමිණි ලකුණු ඇති පුරුෂයා දැක සෝප වූ සත්‍රිය 'බණ්ඩිතා' නම් වේ. එසින් කිහ:-

"නීතාන්‍යත්‍ර නිශාං ප්‍රාතරුගතෙ ප්‍රාණවල්ලභෙ
අන්‍යා සමෙහාගවිහ්නසතු භූපිතා බණ්ඩිතා මතා" සි

ප්‍රතාපරුද්‍රයෙසි.

22 සවපනකීර්තිනවිපක්ෂං, සවප්නයෙන් ප්‍රහාණ කරනලද සතුරුසත්‍රිජනයා ඇත්තා වූ; හම්, ඒ අග්නිවර්ණ රජහට; (සිනෙන් අන්‍යසත්‍රින්ගේ නම් කීමා වූ ඒ අග්නිවර්ණ රජහට) අවදනන්‍යඃ එව, තිබූ නොකරන්නා වූ ම; අඛනාඃ, සත්‍රිහු; ප්‍රව්‍රජදනන ගලිතාශ්‍රුබින්දුභිඃ, ඇදෙහි අතුරනලද ඇතිරිලිවැද හෙළනලද සඳුඵබින්දුවලින් ද; ක්‍රොධඝ්‍රානවලයෙඃ, ක්‍රොධයෙන් බිඳින ලද වළලුවලින් ද; විවතීනෙඃ, ඕහට අනඉවුඛ වීමෙන් ද; ප්‍රත්‍යහෙත්සුඃ, බියගැන් වූහ.

අග්නිවර්ණ තෙම සිනෙන් අන්‍යසත්‍රින්ගේ නම් ගම් කියයි. එකල්හි ඇදේ සයනය කළ රාජමහේසිකාවෝ මෙතුමා ගොත්‍රය කිලුටු කරන්නෙහැ සි කලකිරී අඬා වළලු ආදිය කඩා දමා රජු හැර අන්අහසට හැරී කෝපයෙන් ශයනය කළෝ සි

23. දූතිභාෂිතමාගීදශීනඃ, දූතීන් විසින් මාගිය දක්වනලද; සඃ, ඒ අග්නිවර්ණ රජ තෙම; සාපනාපුෂපශයනාන්, කරනලද

24. නාම වල්ලභජනස්‍ය තෙ මයා
ප්‍රාප්‍ය භාග්‍යමපි තස්‍ය කාඞ්ක්ෂ්‍යතෙ
ලොලුපං වත මනෝ මමෙති නං
ගොත්‍රවිස්ඛලිතමූචුරඞ්ගනාඃ.

25. චූණීබභ්‍රුලුලිතස්‍රගාකුලං
ජීර්ණමෙඛලමලක්ෂිතාඞ්කිතම්
උත්සිතස්‍ය ශයනං විලාසින-
ස්තස්‍ය විභ්‍රමරතාන්‍යපාවෘණොත්.

මල්යහන් ඇත්තා වූ; ලතාගෘහාන්, ලියමඬුලුවලට; එතෑ, පැමිණ; අවරොධභයවෙපථූනරම්, අන්තඃපුරජනයා කෙරෙහි භීතියෙන් අධිකකම්පා ඇත්තේ; පරිජනාඞ්ගනාරතං, දාසාඞ්ගනාවන් හා සඞ්ගමය; අඞ්ගූත්, පැවැත්වී ය. (සවකීය මෙනෙසින් නොදැනුවත්ව දාසස්ත්‍රීන් සමඟ රතික්‍රීඩානුභව කෙළේ ය.)

24. මයා, මා විසින්; තෙ, ඔබ්ගේ; වල්ලභජනස්‍ය, ප්‍රියජනයාගේ; නාම, නාමයට; ප්‍රාප්‍ය, පැමිණ; (නෙවත් ඔබගේ ආදරවනතියගේ නමින් කථාකිරීම නිසා) තස්‍ය, ඒ ප්‍රියජනයාගේ; භාග්‍යං අපි, සම්පත ද; කාඞ්ක්ෂ්‍යතෙ, බලාපොරොත්තුවනුලැබේ; මම, මාගේ; මනඃ, සිත; වත, එකාන්තයෙන්; ලොලුපං, ඉතා චපලනොවේ ද; -ඉති, මෙසේ; අඞ්ගනාඃ, ප්‍රියාඞ්ගනාවෝ; ගොත්‍ර විස්ඛලිතං, නම් මාරුවීම ඇති; තං, ඒ රජහට; ඌචුඃ, කීහ.

යම් ස්ත්‍රියක් කෙරෙහි ගොත්‍රස්ඛලනය වී ද ඒ ස්ත්‍රී "මහරජ මම ඔබගේ ප්‍රියතැනැත්තියගේ නාමයෙන් ආමන්ත්‍රණය කරනලද්දෙමි. එහෙයින් ඒ ඔබගේ ප්‍රීතාව විසින් ලබන සැපය ද ලබනු කැමැත්තෙමි සැබවින් ම මගේ සිත චපල ය" යි රජුට කියයි. ගොත්‍රස්ඛලනය නම් එක් භාර්‍යාවක් සමඟ වෙසෙමින් අන් භාර්‍යාවගේ නම්ගොත් කියා ආමන්ත්‍රණය කිරීම යි.

25. චූණීබභ්‍රුලුලිතස්‍රගාකුලං: චූණීබභ්‍රු, කොකුම්සුණු ආදියෙන් පිඟුවන් වූ; ලුලිත- කැළඹුණා වූ; ස්‍රගාකුලං, මාලාවලින් ව්‍යාකුල වූ; ජීර්ණමෙඛලම්, සිදුණා වූ මෙවුල්දම් ඇති; අලක්ෂිතක+අඞ්කිතම්, ලාඛඵපාවින් ලකුණු කරන ලද්ද වූ; ශයනං, ඇඳ; උත්සිතස්‍ය, තැඟී සිටියා වූ; විලාසිනඃ, සුරතක්‍රීඩායෙනි ඇලුණු; තස්‍ය, ඒ අග්නිවර්ණරජහුගේ; විභ්‍රමරතානි, ක්‍රීඩාවිශෙෂයන් (සුරතබන්ධවිශෙෂයන්); අපාවෘණොත්, ප්‍රකට කෙළේ ය.

ව්‍යානනාදි රතික්‍රීඩාබන්ධනයන්ගේ වෙසෙස් රතිරහස්‍යයෙන් දතයුතු ය. එයින් එක් ශ්ලොකයෙක් මෙසේ ය:-

26. ස සඛයං වරණරාගමාදධෙ
යොෂිතාං න ච තථා සමාහිතඃ
ලොභ්‍යමානනයනඃ ශලථාංශුකෙ-
මේඛලාගුණපදෙර්නිතම්බිභිඃ.

27. චුම්බනෙ විපරිවර්තිතාධරං
හස්තරොධි රශනාවිසර්පණෙ
විඝ්නිතෙච්ඡමපි තස්‍ය සම්මතං
මන්මථෙඞ්ගිතමභූද් වධූරතම්.

28. දර්ශිතෙෂු පරිභොගදර්ශිනීර්-
නාම්නුවීමනුපාඝ්‍යසංස්ථිතඃ
ජායයා සමිතමන්වයා වධූඃ
ශ්‍රීනිමීලිතමුඛ්‍යමඛාර සඃ.

"ව්‍යානතං රහමිදං ප්‍රියා යදි ස්‍යාදධොමුඛවතුෂ්පදූකෘතිඃ
තත්කථිං සමධිරුහ්‍ය වෘද්ධහං ස්‍යාදඛාණ්ඩාදිපශුසංස්ථිතඃ සථිරඃ"
ව්‍යානතබන්ධය මෙසේ දැක්වී.

26. සඃ, ඒ අග්නිවර්ණී නෙම; සඛයං, නෙමේ ම; යොෂිතාං, කාන්තාවන්ගේ; වරණරාගං, පාදරාගය (නෙවත් පාදයන්හි ලාක්ෂාරසය); ආදධෙ, ගැවේ ය: ශලථාංශුකෙඃ, ලෙහුණු වසත්‍ර ඇත්තා වූ; (සවාමියා විසින් ශරීරස්පර්ශය කිරීම් හෙතුවෙනි.) නීතම්බිභිඃ, උකුළු ඇත්තා වූ; මෙඛලාගුණපදෙඃ, මෙවුල්දම් එලව සථානය වූ කටිභාගයෙන්; ලොභ්‍යමානනයනඃ, ආකර්ෂණය කරනු ලබන නෙත් ඇත්තේ; තථා, එසේ; සමාහිතඃ, එකඟ සිතින්; න ච (අභූදධෙ), ලාක්ෂාරසය නොගැවේ ය.

27. චුම්බනෙ, සිඹීමේදී; විපරිවර්තිතාධරං, අන්අතකට හරවනලද තොල් ඇත්තා වූ; රසනාවිසර්පණෙ, මෙඛලාදම ලිහිල් කිරීමෙහි; හස්තරොධි, අතින් (හෝ අත) වළක්වන්නා වූ; වධූරතම්, කාන්තාභිරමනය; විඝ්නිත + ඉච්ඡං අපි, බාධා කරන ලද ආසා ඇත්තේ ද; සම්මතං, සම්ප්‍රහාරයෙන්; මන්මථ + ඉඞ්ගිතං, කාමාග්නියට දර (කාමොද්දීපනයට හෙතු); අභූත්, වූයේ ය.

28. සඃ, ඒ අග්නිවර්ණී නෙම; දර්ශිතෙෂු, කැවපත්හි; පරිභොගදර්ශිනීඃ, සම්භොගලකුණු දක්නා වූ; වධූඃ, කාන්තාවන්; නාම්නුවීම, කෙළිපෙරදුරු ව; අනුපාඝ්‍යසංස්ථිතඃ, (ඒ කාන්තාවන්ගේ) පිටිපස්හි; සංස්ථිතඃ, සිටියේ; සම්මත- මදසිතායෙන්; මන්වයා, මඛහර වූ; ජායයා, පිළිබිඹුවෙන්; ශ්‍රීනිමීලිතමුඛ්‍යඃ, ලජ්ජාවෙන් නැමුණු මුහුණු ඇත්තියන්; වඛාර, කෙළේ ය.

29. කණ්ඨස්‍යකථාමෘදුබාහුබන්ධනාම්
න්‍යස්තෝපාදතලෝපධානදශෝ
ප්‍රාප්‍යෙවනත්‍ය ශයනෝත්සිතං ප්‍රියා-
සඛං නිශාන්‍යෂවිසර්ජිතාග්නිබන්ධනම්.

30. ප්‍රෙක්ෂ්‍ය දර්භණතලස්ථමාත්මනෝ
රාජවේෂමතිශක්‍රශොභිනම්
පිත්‍රියෙ න ස තථා යථා යුවා
ව්‍යක්තලක්ෂ්ම පරිභොගමණ්ඩනම්.

31. මිත්‍රකාර්‍යමුපදිශ්‍ය පාර්ථිවං
ප්‍රස්ථිතං තමනවස්ථිතං ප්‍රියා
විද්ම හෙ ශඨ! පලාශනවල්ගු-
ර්හංසජ්‍යෙති රුරුධ්‍රු කාව්‍යග්‍රහෙ.

---

29 ප්‍රියා, භාර්‍යාවෝ; කණ්ඨස්‍යකථාමෘදුබාහුබන්ධනාං: කණ්ඨස්‍යකථා-බොටුවෙහි යොදනලද; මෘදු-මොළොක් වූ; බාහු බන්ධනම්, හසනබන්ධන ඇත්තා වූ; අන්‍යුපාදයෝ:, රජුගේ අන්‍යුපාද යන්හි; න්‍යස්තොපාදතලං, පිහිටුවනලද සඛකීය පතුල් ඇත්තා වූ: ශයනොත්සිතං, යහනෙන් නැඟී සිටියා වූ; තං, ඒ අග්නිවර්ණරජහු අතින්; නිශාන්‍යෂවිසර්ජිතාග්නිබන්ධනම්, උදැසන හැර (ඉවත්ව) යාම පිළිබඳ සිඹීම; ප්‍රාප්‍යෙවනත්‍ය, ප්‍රාප්තා කාලාහු ය (ඉල්වූහ):

30. යුවා, තරුණ වූ; සඃ, ඒ අග්නිවර්ණරජ තෙම; අත්‍යන්ත්‍රක් ශොභිනම්, ශක්‍රයාට වඩා ශොබනා වූ; දර්භණතලස්ථං, කැටපහෙහි පිහිටියා වූ; ආත්මනඃ, තමාගේ; රාජවේෂං, රාජවේෂය; ප්‍රෙක්ෂ්‍ය, බලා; යථා, යම්සේ; ව්‍යක්තලක්ෂ්ම, ප්‍රකටලක්ෂණ ඇත්තා වූ; පරිභොගමණ්ඩනම්, සුරතාලඞ්කාරය දැක සතුටු වී ද; තථා, එසේ; න ප්‍රිත්‍රියෙ, සතුටු නොවී.

මේ රජ තෙම කැඩපතින් මුහුණ බලන්නේ ශක්‍රයාටත් වඩා ශොභන වූ තමාගේ රාජරූපය දැක්ම සත්‍රීපරිභොගයෙන් වූ නඛක්ෂතාදි ලකුණු දැක යම්සේ සතුටු වීනම් එසේ සතුටු නොවී ය. රූපශොභාව දැකීමටත් වඩා පරිභොගලකුණු දැකීම ම ප්‍රියකරවියයි සේසි.

31. මිත්‍රකාර්‍යං, මිත්‍රයකුගේ කටයුත්තක්; අපදිශ්‍ය, දක්වා; පාර්ථිවඃ, පෘථිවීන්; ප්‍රස්ථිතං, යන්ට සැරසුණු වූ; අනවස්ථිතාං, සිටින්නට අසමර්ථ වූ (වසඳවූ වූ ; තං, ඒ අග්නිවර්ණරජහු; ප්‍රියාඃ, අඹණන්නාවෝ; හෙ ශඨ, එම්බා වසඳවයා: පලාශනවල්ගූනි, බැහැර

32. තස්‍ය නිදියරතිශ්‍රමාලසාः
කණ්ඨසූත්‍රමපදිශ්‍ය යොෂිතः
අධ්‍යශෙරත වෘහද්භුජාන්තරං
පිවරස්තනවිලුලිතවල්කලම්.

33. සඛ්‍යමාය නිශි ගූඪචාරිණං
චාරදූතිකපිතං පුරොගනාः
වක්ෂසිෂ්‍යසි කුතස්තනමොචනං
භාමුතෙති වධාජුෂ්තමඛ්‍යනාः.

පලා යාමේ ව්‍යාජයෙන්; අඤ්ජසා, තත්වූ පරිද්දෙන්; විදම්ः+ඉති, දැනිමූ යයි; සාවශ්‍රහෙः, කෙස්වලින් ගෙන; රැරැට්ः, ගමන වැළැක් වූහ.

රජු ප්‍රයෝගයෙන් අහන්න් රව්වා අන් හැන්හෝට පළාගාමට් සැරසෙන් ම සත්‍රිහු ඔහුගේ කෙස්වැටියෙන් ගෙන වැළැක්වූහ.

32. නිර්‍දියරතිශ්‍රමාලසාः: නිර්‍දය-දයා රහිත වූ (අධික වූ); රති ශ්‍රම+අලසාः, රති කෙළිවිඩාවෙන් අලස වූ; යොෂිතාः, අඹුන්නාවෝ; කණ්ඨසූත්‍රම්, කණ්ඨසූත්‍රාලිඛ්‍යතය; අපදිශ්‍ය, හඹවා; පිවරස්තන විලුලිතවල්කලම්, පිරුණු තනවලින් පිරිමැදිනලද විලවුන් ඇති; තස්‍ය, ඒ අග්නිවර්ණරජහුගේ; වෘහද්භුජාන්තරං, මහත් විසෘඃසථල යෙහි; අධ්‍යශෙරත, ශයනය කොළෝය.

අධික වූ රතික්‍රීඩාවෙන් ශ්‍රාන්ත වූ සත්‍රිහු ශ්‍රාන්ත් වූ බව නොකියා කණ්ඨසූත්‍ර නම් අලිඛ්‍යනවිශෙෂව්‍යාජයෙන් ඒ රජුගේ විසෘඃසථලයෙහි ශයනය කෙරෙත්.

කණ්ඨසූත්‍රආලිඛ්‍යනය නම්:-

"යත් කුර්‍යාතෙ වක්ෂසි වල්ලභස්‍ය–
සන්තාපනිඃසාතං නිර්ඩොපගූඪම්
පරිශ්‍රමාර්‍තං ශමකෙර්දශාඃ
තත් කණ්ඨසූත්‍රං ප්‍රවදන්ති සන්තඃ"

සත්‍රිහු පරිශ්‍රමාපගමය පිණිස පුරුෂයාගේ විසෘඃසථලයෙහි ගාඪා ලිඛ්‍යනය කොට හෝවත් ද ඒ කණ්ඨසූත්‍රාලිඛ්‍යන නමැයි පණ්ඩිතයෝ කියත්.

33. සඛ්‍යමාය, ක්‍රීඩා පිණිස; නිශි, රාත්‍රියෙහි; ගූඪචාරිණං, රහසිගත ව හැසිරෙන්නා වූ; චාරදූතිකපිතං, දූතචාරාඛ්‍යනාවන් විසින් කියනලද්දා වූ (දන්වනලද්දා වූ); තං, ඒ අග්නිවර්ණරජහු; අඛ්‍යනාඃ, කාන්තාවෝ; පුරොගනාඃ, ඉදිරියට ගියාහු (වළක්වන

34. යොෂිතාමුඛ්‍යනෙදිවාර්චිෂාං
සුපශීනිඃශ්‍රිතිමසාවවාප්නුවන්
ආරුරොහ කුමුදාකරෙපමාං
රාත්‍රිජාගරපරෝ දිවාශයඃ.

35. වෙණුනා දශනපීඩිතාධර-
ව්‍රණසා නඛපදාඞ්කිතොරවඃ
ශිල්පකාය්‍ය උභයෙන වෙජිතා-
ස්තං විජිහ්මනයනා ව්‍යලොභයන්.

ලද මාගී ඇත්තාහු; කාමුක, එම්බා කාමුකය; තමොවෘතඃ, අඤ්ඤකාරයෙන් වසනලද්දේ (නොහොත් සැඟවුණේ); කුතඃ, කුමන් හෙයින්; වඤ්චයිෂ්‍යසි ඉති, වඤ්චා (රැවටීම) කරන්නෙහිදැ සි; වකෘෂුඃ, ඇද්දහුග (සවකීය ගෘහවලට ගෙන ගියාහු ය).

34. උඩුපතෙඃ, වණ්ඩයාගේ; අර්චිෂාං ඉව, කානනීන් වැනි වූ; යොෂිතාං, කාන්තාවන්ගේ; සුපශීනිඃශ්‍රිතීං, පහස්සුවයට; අවාප්නුවන්, පැමිණෙමින්; රාත්‍රිජාගරපරඃ, රාත්‍රියෙහි නිදිනොරකිරීමෙහි යෙදුණා වූ දිවාශයඃ, දුවල් සයනය කරන්නා වූ; අසෞ, මේ අග්නිවණ්ඩරජ තෙම; කුමුදාකරෙපමාං, කෙරවීකරයක් හා උපමාන බවට; ආරුරොහ, පැමිණියේ ය.

කුමුදාකරය=කුමුදඵුල්ල රැ පුබුදිසි දවල් හැකිළෙසි එහෙයින් කීහ. "දිවාශයඃ කුමුදාකරොපමාං ආරුරොහ" සි.

35 දශනපීඩිත + අධරාඃ, දත්වලින් පෙළුනලද තොල් ඇත්තා වූ; නඛපද+අඞ්කිත + උෂ්ඨවඃ: නඛපද- නියපොතුපහරින්; අඞ්කිත- සලකුණු කරනලද; උෂ්ඨවඃ, කළවාපෙදෙස් ඇත්තා වූ (තුවාල කරනලද තොල් හා කළවා ඇත්තා වූ); වෙණුනා, වස්කුළල්වලින් ද; ව්‍රණයා, ව්‍රණාවෙන් ද යන; උභයෙන, දෙකින්; ශිල්පකාය්‍යඃ, (ශිල්පදක්වන) ගායිකාවෝ; වෙජිතාඃ, පීඩිත වූවාහු; විජිහ්මනයනාඃ, ඕක්‍රදෘෂ්ටි (රවා බැලුම්) ඇත්තාහු; තං, ඒ අග්නිවණ්ඩරජහු; ව්‍යලොභයන්, ප්‍රලොභ කරවූහ.

කළවා හා දෙතොල් තුවාල වූ කල වීණාගායනය හා වෙණු වාදනය දුෂ්කර වෙයි. එසේ වුවත් වෙණුවිණාවාදනය නියම වූ සත්‍රීන්ට ශිල්ප දැක්වීමට (ගායනයට) කී කල්හි නොහැකැ යි කීමට ද කාරණය කීමට ද ලජ්ජාවූවාහු තමා කළ දෙය නොදැන මෙන් අපට පිඬා කෙරෙයි කියා ශිල්ප දක්වම්න්ම වෙදනාවට පැමිණියාහු රජුට රවා බලත්. එය රජුගේ සොම්කසට හේතු යි.

36. අඞ්ගසත්ත්වවචනාශ්‍රයං මිථඃ
සත්‍රීහු නාට්‍යමුපධාය දර්ශයන්
ස ප්‍රයොගනිපුණෛඃ ප්‍රයොක්තෘභිඃ
සඤ්ජඝ්නිවාන් සහ මිත්‍රසනාථෛඃ.

37. අංසලම්බිකුටජාර්ජුනස්‍රජ-
සනස්‍ය නීපරජසාඞ්ගරාගිණඃ
ප්‍රාවෘෂි ප්‍රමදබර්හිණෙෂ්වහූන්
කෘත්‍රිමාද්‍රිෂු විහාරවිභ්‍රමඃ.

38. විග්‍රහාවව ශයනෙ පරාඞ්මුඛීඃ
නානුනෙතුමබලාඃ ස තත්පරෙ
ආවභාඞ්ක්ෂ සනාඝබද්ධකලවා-
සනා විවෘත්‍ය විශතිර්භුජාන්තරම්.

---

36. අඞ්ගසත්ත්වවචනාශ්‍රයං, හස්තාදි අවයවය සත්ත්වගුණය වචනය යන මොවුන් ආශ්‍රය කොට ඇත්තා වූ; නාට්‍යම්, නැටීම; මිථඃ, රහසිගතව; සත්‍රීහු, සත්‍රීන් කෙරෙහි; උපධාය, උගන්වා; දර්ශයන්, දක්වන්නා වූ; සඃ, ඒ අග්නිවර්ණරජ තෙම; මිත්‍ර සනාථෛඃ, මිත්‍රයන්ගේ සමීපයෙහි; ප්‍රයොගනිපුණෛඃ, නාට්‍ය ප්‍රයෝගයෙහි (නැටීමෙහි) දක්ෂ වූ; ප්‍රයොක්තෘභිඃ සහ, නාට්‍ය වාද්‍යයන් සමඟ; සඤ්ජඝ්නිවාන්, (ඔවුන් පරදවනඅටියෙන්) නාට්‍ය ඝට්ටනය කෙළේ සි.

ආඞ්ගික ය **සාත්ත්වික** ය **වාචනික** යයි නාට්‍යය තුන්පරිදි වේ. හස්තපාදාදිවාලනයෙන් දක්වනුයේ **ආඞ්ගික** නම්. අභ්‍යන්තර යෙහි පවත්නා ශෘන්ගාර ප්‍රේම ක්‍රෝධ රෞද්‍රාදිය දක්වනුයේ **සාත්ත්වික** නම්. වචනයෙන් ගීතිකාදියෙන් දක්වනුයේ **වාචනික** නම් වේ.

37. ප්‍රාවෘෂි, වර්ෂාකාලයෙහි; අංසලම්බිකුටජාර්ජුනස්‍රජඃ: අංසලම්බි– උරහිසෙහි එල්වෙන්නා වූ; කුටජාර්ජුනස්‍රජඃ, කෙළිඳ හා කුඹුක්මල්මාලා ඇති; නීපරජසා, කොළොම්පුෂ්පරේණු යෙන්; අඞ්ගරාගිණඃ, අඞ්ගරාග ඇත්තා වූ; තස්‍ය, ඒ අග්නිවර්ණ රජහුගේ; ප්‍රමදබර්හිණෙෂු, මත්තමයූරයන් ඇති; කෘත්‍රිමාද්‍රිෂු, නිර්මිතපර්වතයන්හි; විහාරවිභ්‍රමඃ, වාසය කිරීම් විලාසය; අභූත්, වූයේ ය.

ක්‍රීඩා පර්වත නිර්මිතකඳුවලට පැමිණියේ යයි සේයි.

38. (ප්‍රවෘෂි, ප්‍රවෘට්කාලයෙහි;) සඃ, ඒ අග්නිවර්ණ තෙම; විග්‍රහාත්, ප්‍රේමය නිසා ඇතගත් කලහයෙන්; ශයනෙ, ශය

39. කාර්ත්තිකීෂු සවිතානහර්ම්‍යභාක්
යාමිනීෂු ලලිතාඞ්ගනාසඛඃ
අඞ්ගනුඞ්කත සුරතශ්‍රමාපහං
මෙඝමුක්තවිශදං ස වඤ්චිතාම්.

40. සෛඝනඤ්ච සරයූං විවාහිණීවතීං
ශ්‍රෝණිබිම්බමිව හංසමේඛලම්
සඛ්‍රියාවිලසිතානුකාරිණීං
සෞධජාලවිවරෛරවේක්ෂතඃ.

නෙහි; පරාඞ්මුඛීඃ, පරාඞ්මුඛ වූ; අබලාඃ, කාන්තාවන්; අනුනෙතුං, සනසන්නට; න තස්ථිරෙ, ඉක්මන් නොවී ය; ච, වැළි එසෙක් ඇති; ඝනශබ්දවිකලවාඃ, මෙඝශබ්දයෙන් චකිත වූවානු; (එහෙයින් ම) විවෘත්‍ය, පරිවර්ත්තිත ව (තමන්ට අභිමුඛ ව); භූජාන්තරම්, බාහුයුග්මය අතරට; විශතීඃ, ප්‍රවිෂ්ට වන්නා වූ; තාඃ, ඒ කාන්තාවන්; ආවඤ්ඡ, කැමැති වී.

ශයනයෙහි කෝපයෙන් පරාඞ්මුඛ වූ සත්‍රීන් සැනසීමට රජු ඉක්මන් නොවූයේ ය, මෙඝගර්ජිතයෙන් බිය ව තමන් ම අවුත් තමාගේ හස්තාන්තරයට පැමිණීම නියත බව දන්නා හෙයිනි.

34. කාර්ත්තිකීෂු, ඉල්මාසය සම්බන්ධි වූ: යාමිනීෂු, රාත්‍රීන්හි (හෙවත් ශරත්කාලය පිළිබඳ රාත්‍රීන්හි): සවිතානහර්ම්‍යභාක්, උඩුවියන් සහිත ප්‍රාසාදයන්හි වාසය කරන්නා වූ; (පිණිකාලය නිසා යසි සේසි.) ලලිතාඞ්ගනාසඛඃ, සොඳුරු අඞ්ගනාවන් යහළු කොට ඇත්තා වූ; සඃ, ඒ අග්නිවර්ණ තෙම; සුරතශ්‍රමාපහාං, රති ක්‍රීඩායෙන් වූ විඩාව දුරු කරන්නා වූ; මෙඝමුක්තවිශදං, මෙඝයෙන් මිදුණු හෙයින් නිර්මල වූ; වඤ්චිතාම්, සඳරුස්; අඞ්ගනුඞ්කත, ආශ්‍රය කෙළේ ය (වින්දේ ය).

40. හංසමේඛලම්, හංසයන් නැමැති මෙවුල්දම් ඇත්තා වූ; සෛඝනඤ්ච, සුදුවැලිතලා නමැති; ශ්‍රෝණිබිම්බං ච, කටිප්‍රදෙශ ද; විවෘණ්වතීං, ප්‍රකාශ කරන්නා වූ; සඛ්‍රියාවිලසිතානුකාරිණීං, සවකීය ප්‍රියාවන්ගේ විලාසයට සමාන ක්‍රියා ඇත්තා වූ; සරයූං, සරහූනදිය; සෞධජාලවිවරෛඃ, ප්‍රාසාදයාගේ කවුළුදැල්විවර වලින්; ව්‍යලොකයත්, සතුරින් බැලී.

41. මම්මීරෙරඟුරුධූපගන්ධිභිර්-
ව්‍යක්තහෙමරශනෛඝනමේඛනඃ
ජහ්නුරඟ්ධනමොක්ෂලොලුපං
හෙමනේර්නිවසනෛඃ සුමධ්‍යමාඃ.

42. අර්පිතසනිමිතදීපදෘෂ්ටයෝ
ගහීවෙශ්මසු නිවාතකුක්ෂිෂු
තස්‍ය සඒසුරතානතරක්ෂමාඃ
සාක්ෂිනාං ශිශිරරාත්‍රයෝ යයුඃ.

43. දක්ෂිණේන පවනෙන සම්භෘතං
ප්‍රේක්ෂ්‍ය චූතකුසුමං සපල්ලවම්
අඞ්ගනෙසුරවධූනවිග්‍රහා-
ඝතං දුරුතසහවියොගමඞ්ගනාඃ.

---

41. මම්මීරේඃ, මම්ර යන අනුකර්ණ ශබ්ද පවත්නා වූ; අගුරුධූපගන්ධිභිඃ, අගිල්දුම්සුවද ඇත්තා වූ; ව්‍යක්තහෙමරශනෛඃ: ව්‍යක්තා- ප්‍රකට වූ; හෙමරශනෛඃ, සවණිමෙඛලාභරණ ඇත්තා වූ; හෙමනේඃ, හෙමනනයෙහි වූ; නිවසනෛඃ, වසන්‍න යන් කරණ සොට ගෙන; සුමධ්‍යමාඃ, ශොභනමධ්‍ය ඇති කාන්තා වෝ; එකතඃ, එක් පෙදෙසෙක්හි (උකුළුප්‍රදෙශයෙහි); අඟ්ගථන මොක්ෂලොලුපං, නරුපට බැඳීමෙහිත් මිදීමෙහිත් ලොල් වූ; තං, ඒ රජහු; ජහ්නුඃ, අඟකණිණය කළාහුය.

42. නිවාතකුක්ෂිෂු, වාතරහිත අභ්‍යන්තර ඇත්තා වූ; ගහී වෙශ්මසු, ඇතුළුගෘහයන්හි; අර්පිතසනිමිතදීපදෘෂ්ටයඃ: අර්පිත- නබන(දල්වන)ලද; සනිමිතදීපදෘෂ්ටයඃ, නිශ්චල වූ ප්‍රදීප නමැති ඇස් ඇත්තා වූ; සඒසුරතානතරක්ෂමාඃ, සියලු සුරතභෙදයන්හි යොග්‍ය වූ (හෙවත් සියලු ස්ත්‍රීඛාවලට සුදුසු වූ); ශිශිරරාත්‍රයඃ, ශිශිරකාලයෙහි රාත්‍රීහු; තස්‍ය, ඒ අග්නිවර්ණරජහට; සාක්ෂිතාං, සාක්ෂිබවට; යයුඃ, ගියාහුය.

අග්නිවර්ණයන් විසින් කළ සියලු සුරතස්ත්‍රීඛාවිශෙෂයෝ ශිශිර රාත්‍රි නමැති සත්‍රීන් විසින් ඇතුළුගබඞාවන්හි දැල්වූ පහන් නමැති නිශ්චල ඇස්වලින් දක්නාලදහ අතිකෙක් සාක්ෂි වීමට අසමර්ථ විය යි සේසි.

43. අඞ්ගනාඃ, කාන්තාවෝ; දක්ෂිණේන පවනෙන, දකුණු වාතයෙන් (මලයානිලයෙන්); සම්භෘතං, උපදවනලද; සපල්ලවම්, පලුපත් සහිත වූ; චූතකුසුමං, අඹමල්; ප්‍රේක්ෂ්‍ය, බලා; අවධූත

44. තාඃ සඛමඞ්කමධිරොප්‍ය දෙලයා
ප්‍රෙඞ්ඛයන් පරිජනාපවිද්ධයා
මුක්තාරජ්ජු නිබ්බිඳං භයවිජ්ලාත්
කණ්ඨබන්ධනමවාප බාහුභිඃ.

45. තං පයොධරනිෂික්තනවඳූනෙත්‍ර-
මෞක්තිකාග්‍රථිතවාරුභූෂණෛඃ
ග්‍රීෂ්මවෙශවිධිභිඃ සිෂෙවිරෙ
ශ්‍රොණිලම්බිමණිමේඛලෛඃ ප්‍රියාඃ.

46. යත් ස භග්නසහකාරමාසවං
රක්තපාටලසමාගමං පපෞ
තෙන තස්‍ය මධුනීමාන් කෘශත්-
වින්තයොනිරභවත් පුනර්නවඃ.

විග්‍රහඃ, දුරු කළ විරොධ (දබර) ඇත්තාහු; දුරුතැසහවියොගං, ඉවසිය නොහැකි විරහදුක් ඇති; තම්, ඒ රජහු; අඞ්ගනෙළුඃ, අනුගමනය කළහ (රජුට අවනත වූහ).

සත්‍රීහු වසන්තකාලය පැමිණි හෙයින් විරහදුක් ඉවසිය නොහැකි බව දැන කලහ නොකොට රජු සමඟ සමගිව විසූහ.

44. තාඃ, ඒ අඞ්ගනාවන්; සඛං අඞ්කං, සිය ඇකයට; අධිරොප්‍ය, නංවා; පරිජනාපවිද්ධයා, පිරිවරජනයා විසින් සොලවන ලද; දෙලයා, දෝලාවෙන් (තොටිල්ලෙන්); මුක්තාරජ්ජුං, හරතලද රැහැන් ඇතිව; ප්‍රෙඞ්ඛයන්, සොලවන්නේ; භයවිජ්ලාත්, (වැටෙය යන) භීතිව්‍යාජයෙන්; නිබ්බිඳං, අතිදැස ව; බාහුභිඃ, අත්වලින්; කණ්ඨබන්ධනං, ග්‍රීවාබන්ධනයට; අවාප, පැමිණියේ ය. (සඛයංග්‍රහ සුඛය- තමා ම වැළඳගැනීමේ සැපය- වින්දේ ය.)

45. ප්‍රියාඃ, කාන්තාවෝ; පයොධරනිෂික්තනවඳූනෙත්‍රෛඃ, පයෝධරයන්හි ඉසිනලද සඳුන් ඇති; මෞක්තිකග්‍රථිතවාරුභූෂණෛඃ, මුතුඔබ්බා කරනලද මනහරආභරණ ඇති (මුතු අධික ආභරණ ඇති); ශ්‍රොණිලම්බිමණිමේඛලෛඃ, කටියෙහි එලෙන්නා වූ මිණිමුවා මෙවුල්දම් හෙවත් කටිසූත්‍ර ඇත්තා වූ; ග්‍රීෂ්මවෙශවිධිභිඃ, උෂ්ණකාලයට සුදුසු සැරසීම්විශෙෂයෙන් යුතුව; තං, ඒ අග්නිවර්ණරජහු; සිෂෙවිරෙ, සෙවනය කළාහු ය. (සිතල අධික වන ලෙස සැරසී උෂ්ණරාත්‍රීන්හි අග්නිවර්ණරජු සේවනය කළෝ සි.)

46. යත්, යම්හෙයකින්; සඃ, ඒ අග්නිවර්ණ තෙම; භග්නසහකාරං, කඩා ලනලද අඹදළු ඇත්තා වූ; රක්තපාටලසමාගමං,

47. එවමින්ද්‍රියසුඛානි නිර්විශන්-
නනඃඛායීව්මුඛඃ ස පාර්ථිවඃ
ආතමලක්ෂණනිවේදිතානෘතූන්-
නන්‍යවාහයදනඞ්ගවාහිනඃ.

48. තං ප්‍රමත්තමපි න ප්‍රභාවතඃ
ශෙකුරාක්‍රමිතුමන්‍යපාර්ථිවාඃ
ආමයඝතු රතිරාගසම්භවෝ
දක්ෂගාප ඉව චන්ද්‍රමක්ෂිණාන්.

රත්පළොල්මල් හා එක් වූ; ආසවං, මද්‍යය; පපෙෆ, පානය කෙළේ ද; තෙන, ඒ ආසවපානහේතුවෙන්; මධුනිශීථාත්, වසන්ත කාලය අවසන් වීමෙන්; කෘශඃ, මඳවියදී ඇත්තා වූ; තස්‍ය, ඒ අග්නිවර්ණ රජහුගේ; චිත්තයොනිඃ, අනඞ්ග තෙම; පුනඃ, නැවත; නවඃ අභවත්, අළුත් විය. (බලසම්පන්න විය.)

වසන්තකාලය මනයොනා ප්‍රබල වන කාලය යි. වසන්තය ඉක්මෙන් ම දුබල වෙයි. එහෙත් අඹදළු කඩාදමා පළොල්මල් හා එක් සොට මද්‍යය පූ කල නැවතත් රජුගේ මනයොනා ප්‍රබල විය සි සේසි.

47. එවං, මෙසේ; අනඞ්ගවාහිනඃ, මදනයා විසින් මෙහෙයන ලද්දා වූ; අන්‍යකාමායීව්මුඛඃ, අන්කටයුත්තෙහි පරාඞ්මුඛ වූ; සඃ+පාර්ථිවඃ, ඒ රජ තෙම; ඉන්ද්‍රියසුඛානි, ඉන්ද්‍රියයන්ට සැපඵළවන්නා වූ රූපශබ්දගන්ධාදිය; නිර්විශන්, වළඳන්නේ; ආතමලක්ෂණනිවේදිතාන්, සවකීයලක්ෂණයෙන් (හෙවත් නානාවිධ මල්ධැරීම් ආදි ලක්ෂණයෙන්); නිවේදිතාන්, (මේ ඍතුව මේ කාලයෙහි පවත්නේ යයි) ප්‍රකටකරනලද්දා වූ; ඍතූන්, වර්ෂාදිඍතුකාලයන්; අන්‍යවාහයත්, ඉක්මවී ය.

නියමිවශයෙන් ඒ ඒ ඍතුවෙහි මල්ඵලධරන්නා වූ වෘක්ෂයෝ වෙත්. ඒ ඒ ලක්ෂණයෙන් මේ කාලය මේ ඍතුව යයි දත හැකි. අඹමල් ලක්ෂණයෙන් වසන්ත ඍතුව හැඳිනගන්නාක් මෙනි. රජ තෙමේ ද ඒ ඒ ඍතුවෙහි විශෙෂ වූ මාලාදිය පැළඳ ආත්මලක්ෂණයෙන් ඍතූන් හැඳින්විය.

48. ප්‍රමත්තං අපි, ව්‍යසනයන්හි තත්පර (ප්‍රමාද) වූ ද; තං' ඒ රජහු; ප්‍රභාවතඃ, රාජබලයෙන්; අන්‍යපාර්ථිවාඃ, අවශෙෂ රජවරු; ආක්‍රමිතුං, මැඩපවත්වන්නට; න ශෙකුඃ, නොහැකි වූහ; රතිරාගසම්භවඃ, රතිකෙළියෙහි ඇලීමෙන් හටගත්තා වූ;

49. දුඝටදෙඝමපි නනන්ත සෝ'නාජත්
සඩ්ඝවසතු හිඝජ්ජාමනාශ්‍රවඃ
සඩ්ඝාදුහිසතු විඝයෙහිීතසඝනෝ
දුඃඛම්ඉන්ද්‍රියගණෝ නිවාඝයිතෙ.

50. තස්‍ය පාණ්ඩුවදනාලපභූඝණා
සාවලම්බගමනා මෘදුඝවනා
රාජඝක්ෂ්මපරිහානිරීඝයෙ
කාමඝානඝමවඝස්ථයා තූලාම්.

ආඝයඃ + තු, රෝගය වනාහි; (අඩිකාමෙථුනයෙහි යෙදීමෙන් ක්ෂයරොගය වැළඳෙන බව වෛද්‍යශාස්ත්‍රය කියයි.) දක්ෂශාපඃ, දක්ෂ නම් බ්‍රහ්මයාගේ ශාපය තෙම; චන්ද්‍රං ඉව, චන්ද්‍රයා මෙන්; අක්ෂිණොත්, ක්‍රමයෙන් කෘශ කෙළේය.

දක්ෂශාපඝ මහාභාරතයෙහි ගදාපර්වයෙහි 35 වෙනි අධ්‍යායයෙහි 43 වෙනි ශ්ලොකය බලනු.

දක්ෂ නම් ප්‍රජාපතීන්ගේ ශාපයෙන් අවපක්ෂයෙහි චන්ද්‍රයා ක්‍රමයෙන් ක්ෂය වන බව එහි කියනලදි.

49. හිඝජ්ජාං, වෙදුන්ගේ; අනාශ්‍රවඃ, වචනයෙහි නොසිටියා (අකිකාරු) වූ සඃ, ඒ අග්නිවර්ණ තෙම; දුඝටදෙඝං අපි, දක්නාලද දෙඝ ඇත්තා වූ ද (රෝග ඉපදීමට හෙතුව දූෂ ද); තත්සඩ්ඝවසතු, ඒ සඩ්ඝමය පිළිබඳ වස්තූන් (හෙවත් සත්‍රී මද්‍ය ආදි කොට ඇති සඩ්ඝමයට කාරණ වූ දේ); න අත්‍යජත්, අත්නොහළේ ය; (ඒ එසේමැයි.) සඃවාදුහිඃ, මනොඥ වූ; විඝයෙඃ, විෂයවස්තූන් (රූපාදීන්) විසින්; හෘතඃ ඉන්ද්‍රියගණඃ තු, පැහැරගන්නාලද ඉන්ද්‍රියසමූහය වනාහි; තතඃ, ඒ විෂයකාරණයන් කෙරෙන්; දුඃඛං, දුකසේ; නිවාඝයිතෙ, වළක්වනුලැබේ. (පස්කාම්සැපයෙහි ගිජු වූයේ එයින් නොවැළැක්කහැකි ය.)

50. තස්‍ය, ඒ අග්නිවර්ණරජහුගේ; පාණ්ඩුවදනා, පඬුවන් මුහුණු ඇති; අල්පභූඝණා, සවල්පආභරණ ඇති; සාවලම්බගමනා, දුසාදීන්ගේ හඬයෙහි එල්බී යන ගමන් ඇත්තා වූ; මෘදුඝවනා, නීතසවර ඇත්තා වූ; රාජඝක්ෂ්මපරිහානිඃ, ක්ෂයරොගය සම්බන්ධ පරිහානිය හෙවත් ක්ෂීණාවස්ථා නොමෝ; කාමඝානඝමවඝස්ථයා, කාමාතුරාවස්ථාව හා (කාමුකාවස්ථාව හා); තූලාං, සමානවයට; ආඝයෙඃ, පැමිණියා ය.

කාමාතුරාවස්ථාවෙහි ද පාණ්ඩුවදනාදිසවරූප පැනෙයි. එමෙන් කාමුකත්වයෙන් හටගත් රොගයෙහි ද එබඳු විය යි සේසි.

'කාමඝමාන' යයි කියයුතු තැන 'කාමඝාන' යනු රූඪි යි.

51. වේ‍යාම පශ්චිමකලාසපිතෙඳු වා
පඞ්කශෙෂමිව සම්පලවලම්
රාඥි තත්කුලමභූත් ක්ෂයාතුරෙ
වාමනාර්චිරිව දීපභාජනම්.

52. බාඪමෙෂු දිවසෙෂු පාර්ථිවඃ
කම් සාධයති පුත්‍රජන්මනෙ
ඉත්‍යදර්ශිතරුජො'ස්‍ය මන්ත්‍රිණඃ
ශශ්වදූචුරශශඞ්කිනීඃ ප්‍රජාඃ.

53. ස තථෙඞ්ගිතවිදා සඛො'පි සන්
පාවනිම්නවලොඞ්ඝ්‍ය සන්නතිම්
වෙදෙෂතනපරිභාවිතං ශදං
න ප්‍රදීප ඉව වායුමන්‍යගාත්.

---

51. රාඥි, අග්නිවර්ණරජහු; ක්ෂයාතුරෙ, ක්ෂයරොගයෙන් පීඩිත වූ කල්හි; තත්කුලං, ඒ රඝුකුලය; පශ්චිමකලාසපිත+ඉව, පශ්චිමකලාවස්ථාවෙහි (අවතුදුස්වන) සිටි චන්ද්‍රයා ඇති; වේ‍යාම වා, ආකාශය මෙන් ද; (මෙහි 'වා' ශබ්දය 'ඉව'ශබ්දාර්ථය දෙයි.) පඞ්කශෙෂං, මඩ ඉතිරි වූ; සම්පලවලම් ඉව, ග්‍රීෂ්මකාලයෙහි වූ මඩවළක් මෙන් ද; වාමනාර්චිඃ, සවලපශිඛා ඇත්තා වූ; දීපභාජනම් ඉව, ප්‍රදීපභාජනයක් මෙන් ද; අභූත්, වූයේ ය.

රඝුකුලප්‍රදීපය නිවීමට ආසන්න වූයේ යයි සේයි.

52. බාඪං, සැබෑවින් ම; පාර්ථිවඃ, රජ තෙම; එෂු දිවසෙෂු, මේ දවස්වල; පුත්‍රජන්මනෙ, පුත්‍රොත්පාදනය පිණිස (පුතකු ලැබීම සඳහා); කම්, ජපහෝමාදි ක්‍රියාවන්; සාධයති ඉති, සිද්ධ කෙරේ යයි; අදර්ශිතරුජඃ, නොදක්වනලද රොග ඇත්තා වූ (රොගය ප්‍රකාශ නොකරන්නා වූ); අස්‍ය, මේ අග්නිවර්ණරජහුගේ; මන්ත්‍රිණඃ, ඇමැතියෝ; අසඞ්කිනීඃ, රජුට ව්‍යසනයෙක් අේ හෝ යි සඞ්කා ඇත්තා වූ; ප්‍රජාඃ, ප්‍රජාවන්ට; ශශ්වත්, නිතර; ඌචුඃ, කීවාහු ය. (රජහට ක්ෂයරොගය වැළඳී තිබෙන බව නොකියා සැඟවූහ.)

රජු දක්නට නොලත් ප්‍රජාවන් රජු කොහිදැයි අසනකල්හි පුත්‍රොත්පාදනය පිණිස යාග කෙරෙන්යි කියා ඔවුන් වංචා කළහ යනු භාව යි.

53. සඃ+තු, ඒ අග්නිවර්ණ තෙම් වනාහි; අනෙකවනිතා සඞ්ඝ+අපි සන්, නොයෙක් වනිතාවන් යහළු කොට ඇත්තේ ද;

51. තං ගෘහොපවන එව සඞ්ඝතාඃ
පශ්චිමක්‍රතුවිද පුරෝධසා
රෝගශාතනිමපදිශ්‍ය මන්ත්‍රිණඃ
සමාහිතෙ ශිඛිනි ගුඪමාදධුඃ.

52. තෛඃ කෘතප්‍රකෘතිමුඛ්‍යසංග්‍රහෛ-
රාශු තස්‍ය සහධර්මචාරිණී
සාධු දක්ෂගුහගෙහිලක්ෂණා
ප්‍රත්‍යපද්‍යත නරාධිපශ්‍රියම්.

පාවනීං, පිතෘදෙවතාවන්ගේ ණය මුදන්නා වූ; සන්නතිම්, පුත්‍ර පරම්පරාව; අනවලොක්‍ය, නොදැක (පුත්‍රයකු නොලබා); වෛද්‍ය ගණනාපරිභාවිතං, වෙදුන්ගේ උත්සාහය ද පරදවන්නා වූ; ගදං, රෝගය; ප්‍රදීපඃ, පහන තෙම; වායුම් ඉව, මාරුතය මෙන්; න අත්‍යගාත්, ඉක්මවා නොගියේ ය. (මැරුණේ ය යනු භාව සි.)

පුත්‍රයකු ලැබීම පිතෘදෙවතාවන්ගේ ණයෙන් මිදීමට කාරණ යයි. මේ රජ එකී ණයෙනුත් පිරිසුදු නොවී රෝගය බලවත් හෙයින් වෙදුන්ගේ උත්සාහය ද නිරර්ථක කොට වාතයෙන් නිවෙන පහනක් මෙන් එයින් ම මළේ යයි සේයි.

54. පශ්චිමක්‍රතුවිද, අවසානයෙහි (මරණින් මත්තෙහි) කට යුතු විධි දන්නා වූ; පුරෝධසා, පෙරෙවියා හා; සඞ්ඝතාඃ, එක්වූ; මන්ත්‍රිණඃ, ඇමැතියෝ; ගෘහොපවනෙ + එව, ගෘහාරාමයෙහි (රාජොද්‍යානයෙහි) ම; රෝගශාතනිං, රෝගව්‍යුපශමනශාන්තිය කෑ සි; අපදිශ්‍ය, හඟවා; තං, ඒ අග්නිවර්ණරජහු: සමාහිතෙ ශිඛිනි, සමෘද්ධ වූ ගින්නෙහි; ගුඪම්, අප්‍රකාශවශයෙන්; ආදධුඃ, බහා ලූහ. (ආදහනය කොළෝ ය.)

55. ආශු, එහා; කෘතප්‍රකෘතිමුඛ්‍යසංග්‍රහෛඃ, කරනලද පුර වැසි ප්‍රධානයන්ගේ සඞ්ග්‍රහ (රැස්වීම්) ඇති; තෛඃ, ඒ මන්ත්‍රීන් විසින්; සාධු, මනා කොට; දක්ෂගුහගෙහිලක්ෂණා, දක්නාලද මනොඥගැබ්ලකුණු ඇති; තස්‍ය, ඒ අග්නිවර්ණරජහුගේ; සහධර්මචාරිණී, ධර්මපත්නී තොමෝ; නරාධිපශ්‍රියම්, රාජ්‍යශ්‍රියට; ප්‍රත්‍යපද්‍යත, පැමිණියා ය.

අග්නිවර්ණරජුගේ ප්‍රධානමෙහෙසිය ගර්භිණී යයි දැන රාජ්‍ය යෙහි අභිෂෙක කළහ යනු භාව සි.

56. තස්‍යාඝනථාවිධනරෙන්‍ද්‍රවිපත්තිශොකා-
දුෂ්ණෛර්විලොචනජලෛඃ ප්‍රථමාභිනපුඃ
නිර්වාපිතඃ කනකකුම්භමුඛොජ්ඣිතෙන
වංශාභිෂෙකසවිධිනා ශිශිරෙණ ගඞ්ගඃ.

57. තං භාවාය ප්‍රසවසමයාකාඞ්ක්ෂිණීනාං ප්‍රජානා-
මනන්තර්ගූඪං ක්ෂිතිරිව නනොබිජමුප්තිං දධානා
මෞලෛඃ සාර්ධං සථවිරසවිවෙහෙමසිංහාසනස්ථා
රාජ්ඥී රාජ්‍යං සවිධවදශිෂද්භර්තුරව්‍යාහනාඥං.

ඉති ශ්‍රීරඝුවංශෙ මහාකාව්‍යෙ කලිදාසකෘතෞ
අග්නිවර්ණාභිෂෙකරා නාම
එකොනවිංශඃ සර්ගඃ.

---

56. තථාවිධනරෙන්‍ද්‍රවිපත්තිශොකාත්, උක්තප්‍රකාර වූ රාජ විපත්තිය පිළිබඳ ශොකයෙන්: උෂ්ණෛඃ, උණුසුම් වූ; විලොචන ජලෛඃ, නෙතුළුවලින්; ප්‍රථමාභිනපුඃ, පළමු කොට නවතලද; තස්‍යාඃ, ඒ ධර්මපත්නියගේ, ගඞ්ගඃ, ගැබ තෙම; කනකකුම්භමුඛොජ්ඣිතෙන, රන්කුඹුමුවින් හරනලද්දා වූ; ශිශිරෙණ, ශීතල වූ; වංශාභිෂෙකවිධිනා, රඝුරාජවංශයත අභිෂෙකවිධියෙන්; (අභිෂෙකජලයෙන් යනු ලක්ෂණයෙන් ගතයුතු අර්ථ සි.) නිර්වාපිතඃ, නිවනලද්දේ ය.

රජතුමාගේ මරණයෙන් ශොකයට පැමිණ උණුසුම්කඳුළු වැටී දේවියගේ ගර්භය ද උණුසුම් විය. සිසිල් වූ අභිෂෙකජලය වැටීමෙන් එය නිවුණේ ය යනු භාවසි.

57. ප්‍රසවසමය+ආකාඞ්ක්ෂිණීනාං, ප්‍රසූතිකාලය බලාපොරොත්තු වන්නා වූ; ප්‍රජානාම්, රටවැස්සන්ගේ; භාවාය, සම්පත්තිය; ක්ෂිතිඃ, පෘථිවී තොමෝ; අනන්තර්ගූඪම්, අභ්‍යන්තරයෙහි සැඟවුණා වූ; නනොබිජමුප්තිම් ඉව, නිකිණිමස වපුළ බිජුවටක් මෙන්; (අනන්තර්ගූඪං, ඇතුළත සැඟවුණා වූ;) තං, ඒ ගර්භය; දධානා, දරන්නා වූ; හෙමසිංහාසනස්ථා, සවණිමය සිංහාසනයෙහි සිටියා වූ; අව්‍යාහතාඥා, නොනසන්නලද ආඥා ඇත්තා වූ; රාඥී, මෙහෙසී තොමෝ; මෞලෛඃ සථවිරසවිවෙඃ, පරම්පරාගත

වෘද්ධාමාත්‍යයන් සමඟ; භර්තුඃ, සවාමියාගේ; රාජ්‍යං, රජකම; විධිවත්, විධි වූ පරිද්දෙන්; අශිෂත්, අනුශාසනා කළාහ.

නිකිණීමස වපුල බිජුවට මඩතුළ පිවිස යහපත් සෘතුගුණ ලැබ ක්‍රමයෙන් මුහුකුරා ගොස් බොහෝ වූ ශස්‍යඵල දෙන්නේ ය. රාජ්‍යයගේ ගහීය ද රාජ්‍යානුශාසනයට සමර්ථ කුමාරයකු සුදුසු කාලයෙහි දෙන හෙයින් මහත් ඵලදායක ය. 'නහොගහීමූඡවිමී ඉව' යනු එහෙයින් කීහ.

කාලිදාසකෘතෙෂු, කාලිදාසකවීන්ගේ කෘතියක් වූ; ශ්‍රී රඝු වංශෙ මහාකාව්‍යෙ, ශ්‍රීමත් රඝුවංශමහාකාව්‍යයෙහි; අග්නිවර්ණ ශෘඞ්ගාරඃ නාම, අග්නිවර්ණරජහුගේ ශෘඞ්ගාරය යන නම් ඇති; ඒකොනවිංශඃ සර්ගඃ, එකුන්විසි (19) වන සර්ගය; ඉති, සම්පූර්ණ යි.

එකුන්විසිවන සර්ගය යි.

සමථෙඝං සිද්ධිමාඝාතා - ව්‍යාඛ්‍යා සඤ්ඣඝඝොහිණී
තථා ඵලතු ලොකානාං - නිර්ඝනං ප්‍රාථිනාඃ ශුභාඃ.

සමාපෙඝොঽයං ග්‍රන්ථඃ.
ශුභං භූයාදඛ්‍යෙතුරධ්‍යාපකස්‍ය ච.

රඝුවංශ සාරය.

—//—

මහාකවි **ශ්‍රී කාලිදාසයෝ** යශෝලාභාදි අනේක හව්‍යයන්ට ආශ්‍රය වූ මහා කාව්‍යයක් රචනා කරනු කැමැත්තාහු සූර්‍යවංශෝද්භූත රඝුරාජවංශය කථාශරීරයොට ගෙන ඒකෝන විංශති (19) සර්ගපරිමිත වූ රඝුවංශ නම් විචාරපූර්ණ ග්‍රන්ථයක් කළහ.

ආඛ්‍යානයන්ගේ සුඛාවබෝධය පිණිස එම රඝුවංශ මහා කාව්‍යයෙහි සාරය හෙළබසින් මෙහිලා දක්වමු.

—

ආරම්භය

' වචනාර්ථ දෙදෙනාගේ සුඳුරාවබෝධය පිණිස ශබ්දාර්ථ දෙදෙන මෙන් නිත්‍ය සම්බන්ධ වූ ලෝකයට මවුපිය වූ උමා මහෙසුරු දෙදෙන වඳිමි.

සූර්‍යවංශය කොහිද? මගේ නුවණ කොහිද? එදෙක ඉතා දූරතර ය. මඳ නුවණක් ඇති මා වැන්නන්හු මහා සාගරය වැනි සූර්‍යවංශය වර්ණනා කරන්නට උත්සාහ කිරීම පණ්ඩිතයන්ගේ උපහාසයට කරුණෙකි. එහෙකුදු වුවත් වාල්මීකි ආදි මහාකවීන් විසින් වර්ණිත වූ වචන නමැති ප්‍රවේශෝපාය ඇති මේ වංශයෙහි වජ්‍රයෙන් විදුනා ලද මාණික්‍යයෙහි සූත්‍රයාගේ මෙන් මාගේ ඥානගතියක් ඇත්තේය.

එබැවින් මම-උත්පත්තියෙහි පටන් පවිත්‍ර වූ, ඵලප්‍රාප්තිය දක්වා කටයුතු කරන සුලු වූ, සමුද්‍රය දක්වා මුළු පොළොවට ඊශ්වර වූ, දෙව්ලොව දක්වා බාධා රහිත රථගාමී ඇති, යාචකයන් කැමැති තාක් ධනය දෙන සුලු වූ, අපරාධයට සුදුසු දඬුවම් කරන සුලු වූ, සුදුසු කාලයෙහි ප්‍රබුද්ධවන්නා වූ, දීම පිණිසම ධන රැස් කරන්නා වූ, සබවස පිණිස මද තෙපුල් බණන සුලු වූ, කීර්තිය පිණිස දිනනු කැමැති වූ, කාමුක නුවූ, පුත්‍රපෞත්‍ර පරම්පරාව පිණිස දාරපරිග්‍රහය කරන්නා වූ, බාල්‍යයෙහි විද්‍යාභ්‍යාසයෙහිත් තාරුණ්‍යයෙහි විෂය රසාස්වාදයෙහිත් වෘද්ධාවස්ථායෙහි තපශ්චර්‍යායෙහිත් යෙදී කෙළවර ධ්‍යාන පරවශව ශරීරත්‍යාගය කරන්නා වූ රඝුරජුන්ගේ වංශය කියමි. මාගේ වාක්ශක්තිය හීන වුවද ඔවුන්ගේ ගුණ සමූහය මා මෙහි යෙදවීය. එසේ හෙයින්

මානේ මේ කාව්‍යය ගුණ දෝෂ විවේචනයෙහි සමර්ථ වූ සුදුසු ශ්‍රවණය කිරීමට සුදුසු වෙත්. යම් හෙයකින් සවණ්හියාගේ පිරිසුදු බව හෝ කිලිටි බව දැක්වීමට හින්නම සමර්ථ වේද එහෙයිනි.

වංශ කථනය.

වේදයට ඕංකාරය මෙන් සියලු පෘථිවීශ්වරයන්ට ආදිම වූ **වෛවස්වතමනු** නම් රජෙක් විය. පවිත්‍ර වූ ඔහුගේ වංශයෙහි උභයකුල පරිශුද්ධ වූ **දිලීප** නම් නරවරයෙක් වී. ආරෝහ පරිණාහ සම්පන්න වූ ඒ රජහට ශරීරාකාරයට සුදුසු නුවණ ද, නුවණට සුදුසු ඉගෙනීම ද, ඉගෙනීමට සුදුසු කෘත්‍යාරම්භය ද, ක්‍රියාකාරිත්වයට සරිලන ක්‍රියා සාඵල්‍යය ද පිහිටියේ ම ය. ඒ රජතෙම රට වැසියන්ගේ යහපත පිණිසම කරවුවර ගත්තේ ය. සියලු ශාස්ත්‍රයෙහි නොපැකිලූ පවත්නා බුද්ධියත් දිය නැහූ දුන්නත් ඔහුගේ ක්‍රියා සාඵල්‍යයට හේතුවිය. සිවුරඟ සෙනඟ ශත්‍රුවාමරාදි උපකරණ හා සමාන ය. එතුමා මේ මේ කටයුතු මඹ කෙරෙමි සි ඖෂණය නොකරන නමුදු ක්‍රියාඵලය දැක මේ මේ දැ හෙළේ යයි නිශ්චය කළ හැකි වෙයි. එතුමා නිර්භය ව ජීවත් වූයේ ය. අදීන වධම්ය රැක්කේ ය. නිර්ලෝභි ව ධන රැස්කෙළේ ය. නොඇලී සැප වින්දේ සි. ජරා රහිත ව වෘද්ධ වූ මෙරජ රට වැසියාගේ පියකු වැනි විය-ජනයා භික්මවීම ය, ආරක්ෂාව ය, ආහාරපාන යෙන් රට සුභික්ෂ කොට පෝෂණය ය යන මෙතෙක් දැ එතුමා විසින් ම කළ හෙයිනි. රටවැසියාගේ (ජනක කනීෘ වූ) පියවරු දරුවන් උත්පාදනමාත්‍රයෙන් පියවූහ.

දඬුවම් කිරීම ලොකසම්ය පිණිස මුත් ජනපීඩනය පිණිස නොවේ; දුරපරිග්‍රහය ද සුන්දර වූ දූ පුතුන් ලබනු පිණිසය; කෙලස වශගතවයෙන් නොවේ. මේ හේතුවෙන් එතුමාගේ අර්ථ කාමසම්පත් ඛය ද ධර්ම්ය ම වී. එතුමාගේ රාජ්‍යයෙහි වෛශ්‍යය යන ශබ්දය ක්‍රියාවිරහිත ව නාමමාත්‍රයෙන් පැවතුණෙන් සාමන්ත රජවරු ඔහුගේ කීර්තිය ලැබීමට උත්සාහ නොකළහ. පෘථිව්‍යාදි මහාභූත සියල්ල පරාර්ථය පිණිස පවත්නාක් මෙන් දිලීප රජතුමා ද පරාර්ථ කරණය එහම ජීවිත ඵලය කොට වුසූ බැවින් බ්‍රහ්මයා විසින් මෙතුමා මහා භූතයන්ගෙන් ම නිර්මිත යයි හැඟේ.

ඒ දිලීප රජහට දක්ෂිණා ගුණය නිසා **සුදක්ෂිණා** යයි ප්‍රසිද්ධ වූ, මගධ වංශයෙහි ජාත වූ අග්‍රමහෙසියක් වූව. එතෙකුදු වුව බොහෝ කලක් යන තුරුත් තමහට පුත්‍රයකු නො ලත් බැවින් මහත් ඛේදයට පැමිණි රජතුමා රාජ්‍යභාරය ඇමැත්තන් වෙත පවරා මෙහෙසිය හා සමඟ පුත්‍රලාභය පිළිබඳ ගුරුකම් ලැබීම

පිළිසිඹු සවකිය වංශයෙහි(පුරොහිත)කුලගුරු වූ වසිෂ්ඨ මුනිහු වෙත ගියේය. දේවියත් සමඟ යහපත් අස්ථියෙන නැගී වනසෞන්දර්‍යය බලමින් බොහෝදුර ගොස් වසිෂ්ඨාශ්‍රම සම්පයෙහිදී රථයෙන් බැස පා ගමනින් අසපුවට පැමිණ අරුන්ධති නම් ඍෂිපත්නිය සහිත වශිෂ්ඨ මුනිහු වැඳ ඔවුන් විසින් කළ ආගන්තුක සත්කාර ලැබ මදවේලාවක් ගමන් විඩා හැර තමා ආ කරුණු වශිෂ්ඨ මුනි හට සැල කෙළේය. (මෙහිදී කවිවරයා විසින් 39 පටන් 55 දක්වා ශ්ලෝක 16 කින් කළ මාගීවර්ණනය හා තපෝවන වර්ණනය වමත් කාර ජනකය.)

"රාජ්‍යය පිළිබඳවත් ප්‍රජාව පිළිබඳවත් නිරුපද්‍රැතතාව හා අභිවෘද්ධිය සියල්ලම ඔබගේ උතුම් ගුණ තේජසින් සැලසි තිබේ. එතෙකුදු වුවත් ඔබගේ යෙහෙළිය වූ මේ සුදක්ෂිණාවට පුත්‍රයකු නො ලැබීම නිසා සමෘද්ධ වූ රාජ්‍යය ද අපට සැප නො එළවයි. යාග හෝමාදි කුශල ක්‍රියායෙන් මාගේ අභ්‍යන්තරය ආලෝක සහිත ය. එතෙකුදු වුවත් පුත්‍රාභාවයෙන්(පරම්පරාවෙහි දයෙන්) බාහිරය අඳුරු ය. එබැවින් මම ලෝකාලෝක (චක්‍රවාල) පර්වතය මෙනි. පින්වත් බ්‍රහ්මරාජයාණෙනි, පුණ්‍යය පරලොව පමණක් සැප දෙයි. යහපත් දූපුත් පරපුර වන්හි දෙලොවම සැප දෙන්නේය. ඔබතුමා සියනින් පැන් ඉස වැවූ අසපුයෙහි වෘක්ෂයක් ඵල රහිත ව (වඳ ව) නිබෙනු දැක දුක්වන්නාක් මෙන් වඳ වූ මා බලා සෙසේ නම් දුක් නොවන්නෙහි ද? පින්වත් සවාමීනි, මාගේ මේ පිතෘ දෙවහාකයෘණය (පියන්ගේ ණය) ජල සන්තානයක් නැති හස්තිරාජයක්හුගේ ආලානය (බඳින වැඹ) මෙන් මට ඉතා පීඩාදායක ය. ඔබතුමා මා මේ ණයින් මුදවන්නට සමර්ථ ය. ඉක්ෂ්වාකු වංශිකයන්ට නොලැබිය හැකි දෙය ලබාදීම ඔබට හැකි වේ."

දිලීප රජු විසින් කියන ලද. මේ නියා අර්ථවත් වූ හෘදය ග්‍රාහී වචනයෙන් ප්‍රබෝධිත වූ වසිෂ්ඨ මුනිතෙම ධ්‍යානයෙන් මදක් කල් ගෙවා පුත්‍රයන් නොලැබීමට හේතුව–සුරභිධේනුවට ගෞරව නොකිරීම නිසා ඇය විසින් රජ බිසෝ දෙපළට කරන ලද ශාපය'සි දැන රජහට ඒ බව කියේ ය. "ඊට කළ යුතු ප්‍රතිකාරය නම් සුරභිධේනුව සන්තෝෂකර ගැනීමය. එසේ වුව ද දැනට ඕ පාතාලයෙහි වරුණයාගේ යාගය සඳහා ගොස් නාගයන්ගේ රැකවලෙහි සිටී. ඔහුගේ යාගය ද බොහෝ කල් ගතවන්නෙකි. එබැවින් ඇය වෙනුවට ඇයගේ පුත්‍රී වූ දෙනකට උපස්ථාන කරව. ඔබගේ උපස්ථානයෙන් ප්‍රීති වූ ඕතොමෝ අභිමතාර්ථය සිදුකෙරෙසි. (කැමති දෑ දෙන්නීය.)"

වශිෂ්ඨ මුනිවරයා මෙසේ කියන්නේ ඔහුගේ යාග ක්‍රියාවන්හි සෘතාදිය ලබා ගැනීමට උපකාරී වූ නන්දිනී නම් මඬලය දැකුම් ඇති ධේනුව වනයෙහි සිට පෙරළා අව.

නම කී සෙණෙහි දෙනගේ පැමිණීම ශුභ ලක්ෂණයක් හෙයින් මුනිතෙම ඒ නිමිත්තින් රජුගේ මනෝරථය බාධා රහිතව සිදුවන බව දැක රජහට මෙසේ ද කිය:—

"මහරජ, ඔබගේ මනෝරථය සිදුවෙයි. නම කී කෙණෙහිම මේ පින්වත් ධේනුව පැමිණියේ එහෙයිනි, එබැවින් අනලස ව වනවාසියකුගේ පැවතුම් ඇති ව නිරන්තරයෙන් මේ දෙන අනුව යමින් ඇට උපස්ථාන කරව! ඇ ඔන කල්හි යව! සිටින කල්හි සිටුව! හොත් සල්හි ශයනය කර! පැන් බොන කල්හි (පැන්) බොව! ඔබ මෙහෙසිය ද දෙන කෙරෙහි භක්තිමත් ව පවිත්‍ර ව ගඳින් මලින් පුදා උදැසන මේ දෙන වනයට යන කල්හි තපෝ වනය (ආශ්‍රමභූමිය) කෙළවර දක්වා අනුගමන් කෙරේවා! සවස ඒ දක්වා පෙර ගමන් කෙරේවා! මෙපරිද්දෙන් ඇගේ පැහැදීම දක්වා සේවාකම් කෙරේවා! ඔබට නිරුපද්‍රවය වේවා! නරවරය, පුත්‍රවතුන් ඉදිරියෙහි යහපත් පියකු මෙන් සිටිවා!"

මෙකී විධානය බිරින්ද සහිත රජතෙම ප්‍රීතියෙන් පිළිගත්තේය. රාත්‍රිකාලය පැමිණි හෙයින් මුනිතෙම රජතුමාට නිදාගැනීමට තණ ඇතිරියක් හා පණිශාලාවක් ද සූදානම් කරවිය. තපෝ බලයෙන් රාජාගි ශයනාසන සම්පාදනය දුෂ්කර නුවූ නමුත් ව්‍රතාචරණය එදිනම ආරම්භ කිරීම ශුභය සි දන්නා හෙයින් වනවාසීනට සුලභ වූ ද්‍රව්‍යයෙන්ම ශයනාසනාදිය පිළියෙළ කරවූයේය. රජතුමා ද සිය මෙහෙසියත් සමඟ මුනිවරයා විසින් දැක්වූ පන් සලට වැද නන්දිනිය නිදාගත් ස්ථානය සමීපයෙහි කුශශයනයෙහි වැද හෙව රාත්‍රිය ගතකෙළේය.

වශිෂ්ඨාශ්‍රමාභිගමන නම්
ප්‍රථම සර්ගය නිමි.

2

පසුදින පහන් වූ කල්හි දිලීප රජ සුදක්ෂිණා දේවීන් ලවා ගඳ මලින් පුදවා වනයට යෑම පිණිස දෙන මිදීය. ඍෂිවවනය පරිදි මෙහෙසිය දෙනට පසු ගමන් කෙරෙමින් තපෝවන සීමාව දක්වා ගමන් කළා ය. එහිදී රජතෙම දේවිය නවත්වා ව්‍රතාචරණය පිරිවර සමඟ බැරි හෙයින් සුවලප වශයෙන් සිටි අන්‍ය අනුචර පිරිස ද රඳවා හුදකලාවම නන්දිනිය ආරක්ෂා කෙරෙමින් පසුපස්සෙහි

ගියේය. රසවත් තණකොළ කබාදෙමින් ඇඟ කසමින් මැස්සන් එළවමින් රිසියේ යෑමට බාධා නොකරමින් ද, ඡායාවක් මෙන් අත් නොහැර ගමන නිෂද්‍යාදියෙහි අනුකරණයෙන් ද දෙන සතුටු කිරීමෙහිම තත්පර විය. දිය නැහැ දුනු සහිතව ලියගොඹුයෙහි පැටලීමෙන් අවුල් වූ කෙස් ඇති ව වනයෙහි හැසිරෙන පෘථිවී ශ්වර තෙම සිංහ ව්‍යාඝ්‍රාදි වණඩ සත්වයන් භික්මවනු පිණිස උත්සාහවත් වූවක්හු මෙන් පෙනිණි. සවස් වනතුරු මෙසේ වන යෙහි තන්හි තන්හි ඇවිද හිරුඛිස්නා වේලෙහි දෙන අසපුවට යෑම පිණිස පිටත් වන්නා හාම රජතුමා ද ඇ අනු ව වනසෞඳ යීය ද බලමින් ගමන් කෙළේය. දෙන් තොමෝ ගුරුළුබර හෙයින් ද රජතෙමේ ශරීරය බර බැවින්ද මන්‍දගමනින් ගමන් මාගීය අලඞ්කාර කරන්නාහු ගමන් කළහ. සවස් වේලෙහි විලඳ බඳුනක් ගත් අත් ඇති ව ධේනුවට පෙර ගමන් කළා වූ සුදක්ෂිණා තොමෝ ප්‍රදක්ෂිණා කොට ඇගේ අංදෙස අතරට විලඳ පූජා කළා ය. එදින සවස කිරිදෙවීම් ආදියෙන් පසු දෙන හොත් කල්හි තුමූත් සමීපයෙන් හෙව නිදන්නට වන්හ. පසුදින ද පළමු පරිද්දෙන්ම ව්‍රතාවරණයෙහි යෙදුණහ.

මෙසේ පුත්‍රලාභය පිණිස මෙහෙසිය සමඟ ව්‍රතයෙහි හැසිරෙන්නා වූ රජහට එක්විසි දිනයෙක් ගතවිය.

අනික් දිනයෙහි නන්දිනී තොමෝ රජුගේ භාවය (චිත්ත ප්‍රවෘත්තිය) දැනගනු කැමැත්තී හිමාලය පර්‍වත ප්‍රාන්තයෙහි පිහිටි ගිරිගුහාවකට ප්‍රවිෂ්ටවූව. රජතුමා ද කිසිකලෙකත් නොපැමිණි රමණීය ස්ථානයක් වූ හෙයින්, ක්‍රූරසත්වයන් ගෙන් දෙනට කිසිද හිංසාවක් නොපැමිණෙන බැව් සිතා අවට ප්‍රදේශයෙහි සඤ්චාරික සෞන්දර්‍යය කරා නෙත් හෙළීය. එතෙකුදු වුව එකෙණෙහි ම සිංහයකු විසින් අල්වා ගැනීමෙන් ආනීනාද කළ දෙනගේ බැගෑ හඬින් රජුගේ ඇස් එදෙසට යොමුවිය. පලොල් වන් දෙන බිම හෙළා ඊ පිට නැඟී සිටින සිංහයෙක් රජුට පෙනිණ. හේ හට ගත් ක්‍රෝධ ඇත්තේ සිංහයා නසන්නට සිතා හියක් ගැනීමට ඇඟිලි දෙකින් හිපගලිය අල්වත් ම ඇඟිලි දෙක එහි ම ඇලී ගියේය. රජු විස්මිත විය. ක්‍රෝධයෙන් දෑවෙන්නට ද වන. වැළිදු සිංහ තෙම රජුගේ විස්මය දියුණු කරවමින් මිනිස් තෙපුලෙන් කථා කෙළේය. එහිදී මෘග රාජයා හා නරරාජයා අතර කෙබඳු දෙබසෙක් වීද? යත්—

"මෘගරාජ:—මහරජ ඔබගේ පරිශ්‍රමයෙන් කම් නැත. හිය මට විද්දත් නිෂ්ඵල වේ. වාතය වෘක්ෂෝන්මූලනයෙහි සමර්ථ වුව ද පර්‍වත පෙරළීමෙහි සමර්ථ නොවෙයි. මම වනාහි ඊශ්වරයා

ගේ පාදස්පර්ශයෙන් පවිත්‍ර වූ පිටක් ඇති, නිකුම්භරාක්ෂස මිත්‍ර වූ, කුම්භෝදර නම් සේවකයා වෙමි. මේ ගිරිදුර්යෙහි පෙනෙන දෙව්දුරු රැසා මෙහෙසුරු විසින් පුත්‍රස්ථානයෙහි ලා සලකනු ලැබේ. කිසියම් කලෙක ඇතකු විසින් කපෝල කණ්ඩූයනයෙන් මේ වෘක්ෂයගේ සිවිය තළන ලද්දේ ය. එයින් පාළිති තොමෝ ශෝකවූවා ය එතැන් පටන් වලැකුන් පලවා හැරීම පිණිස මා සිංහයකු කොට, සමීපයට පැමිණියකු ආහාර කොට ගැනීමට අවසර දී, මේ ගුහායෙහි තැවැත් වී. එබැවින් මෙහෙසුරුගේ නියෝගය පරිදි ආහාර වේලාවට පැමිණි මේ දෙන ක්ෂුධිත වූ මට හෝජනයට සැහෙයි. ඔබ ලජ්ජා දුරුකොට නවතුව! සවකිය ගුරුවරයා කෙරෙහි ඔබ විසින් මැනැවින් භක්තිය දක්වන ලදි. ශස්ත්‍රයෙන් නොරැකිය හැකි දෙය නොරැක්කසි ශස්ත්‍රධාරීන්ට අපකීර්තියෙක් නොවේ.”

මේ කථාව අසා රජතෙම ඊශ්වර ප්‍රභාවයෙන් තමා ගල් ගැසුණු (ජඩීකෘත) බව දැන අවඥව ලිහිල් කොට මෙසේ පිළිතුරු දෙයි—

“නරරාජ:—පින්වත් මෘගරාජය, ක්‍රියා රහිත ව (අවශ ව) සිටින මා කියන වචනය හාස්‍යයට කරුණු විය හැකි ය. එසේ වුවත් ඔබ දේව බලයෙන් සියල්ලන්ගේ අභ්‍යන්තරය (සිත්හසර) දන්නා හෙයින් කියම්. ලෝකේශ්වර වූ ඊශ්වර තෙමේ මා විසින් ද පිදිය යුත්තෙකි එසේ ද වුව මාගේ ගුරුහුගේ එකම ධනය වූ මේ ධේනුව මා ඉදිරිපිටම නැසෙනු බලා සිටිය නොහැක්කෙමි. එබැවින් ඔබ මාගේ ශරීර මාංස යෙන් අහරකිස කොට මේ ධේනුව මුදුහරින්නට සතුටු වුව මැනැවි. සවස පෙරළා එනතුරු මැගේ කුඩා වසු නො ඉවසිල්ලෙන් බලා සිටී.”

“මෘගරාජ:– (මඳසිනා පහළ කොට) මහරජ, එකච්ඡත්‍ර ඇති මුළු ලොව ආධිපත්‍යයත්, තරුණ වයසත්, කාන්තිමත් ශරීරයත් යන මෙතෙක් මහාර්ඝ වස්තු රාශියක් ඉහා සුවලපයක් වටිනා දෙනක් උදෙසා නසනු කැමැත්තෙහි! ඔබ විචාරශූන්‍ය මූස යෙකැයි හැඟේ. ඔබට සත්ත්වකාරුණ්‍යය තිබේ නම් එක දෙනක් උදෙසා මැරී යෑමට වඩා ජීවත්වීමෙන් කෙළ ගණන් සත්ව යන් ආරක්ෂා කිරීම මැනැවි. වැළිදු එකම දෙනක් ඇති ඔබගේ ගුරුවරයා (වශිෂ්ඨ) සෝපු වෙතියි බියෙක් වේ නම් කෝටිගණනක් වුවත් කළ වැනි ගුරුළු ඇති දෙනුන් දී ඔහු සැනසීමට ද ඔබ සමර්ථ ය. එබැවින් මහත් පුණ්‍යඵලයන්

විත්ද යුතු වූ ශකනිමත් සවකිය ශරීරය ආරක්ෂා කර! සමෘද්ධ වූ ඖජ්‍යය වනාහි පෘථිවීතල ස්පර්ශමාත්‍රයෙන් ශක්‍රපදවියට වෙනස් යයි කියත්.

සිංහයා මෙසේ කියත්ම මරණ භයින් බැගෑ වූ දෙනගේ දුඃඛිත බැලීමෙන් අතිශයින් කරුණාද්‍ර වූ රජතෙම නැවත මෙසේ කී—

"නරරාජ:—උසස් වූ 'ක්ෂත්‍ර' ශබ්දය 'විනාශයෙන් රකී' (ක්ෂතාත් ත්‍රායත ඉති) යන අර්ථය සලකා ලොව පහළ විය. ඊට විරුද්ධ වූ පැවැතුම් ඇති මාගේ ක්ෂත්‍රියත්වයෙන් (රාජ්‍යයෙන්) කවර වැඩෙක් ද? නිසුවෙන් කිලිටි වූ ජීවිතයෙන් හෝ ප්‍රයෝජන කවරේ ද? මේ දෙනගේ විනාශයෙන් ඇතිවන මහර්ෂිහුගේ කෝපය හෝ අන්‍ය දෙනුන් දීමෙන් කෙසේ නිවිය හැකි ද? දෙව්ලොව සුරසිඩෙනුවට නො දෙවැනි වූ දෙනකි මෝ. ඊශ්වර ප්‍රභාවයෙන් ඔබ මෑ අල්වා ගත්තෙහි ය! එබඳු වූ මැය මාගේ ශරීරය දීමෙන් මුදාගැනීම යුකති යුක්ත ය. එසින් ඔබගේ අහරකිස (ව්‍රතානන්තර භෝජනය) ද මුනිහුගේ හෝමා දිය ද සිදුවන්නේ සි. සවාමියා විසින් ආරක්ෂා කරනු පිණිස භාර දුන් දෙය විනාශකොට තමා නිරුපද්‍රව සවාමියා ඉදිරියට යා නො හැකි ය. සවාමියකු ඇති බව ද මෙය මැනැවින් දන්නෙහි ය! එබැවින් මි දෙව්දුරු රැක රැකී මෙහි ඔබගේ ප්‍රයාසය මහති. මා නොනැසිය යුත්තකු කොට සිතසි නම් මාගේ කීර්ති ශරීරය ම රක්ෂා මැනව! මා වැන්නෝ එකාන්තයෙන් නැසෙන හෞතික ශරීරයෙහි අපේක්ෂා නො කෙරෙත්. තවද මිත්‍රත්වය ද, සහබස් කිරීම පෙරට වම වෙයි. වන මධ්‍යයෙහි අප දෙදෙනා අතර ඒ සම්භාෂණය ද වූ හෙයින් අපි මිත්‍රයෝ වෙමු. එසේ හෙයින් මිත්‍ර මෙහෙසුරු සේවකය, ඔබ මගේ ඉල්ලීම ඉටුකරන්ට සුදුස්සේහි."

මෘගරාජ:—"එසේ වේවා!"සි වචනය කී ඇසිල්ලෙහි රජතෙම සිංහයා ඉදිරියෙහි මුණින් දිගා වී භයානක සිංහනාද ප්‍රහාරය ලබන්නට බලාපොරොත්තු වී. එහෙත් "දරුව නැඟුටුව" යන අමෘතායමාන (අමා වැනි) වචනය. අසා නැඟිට බලන්නේ සිංහයකු නොදිටී. කිරිවැහෙමින් ඉදිරියෙහි සිටි මැණියන් වැනි දෙන පමණක් දිටී."

විස්මයෙන් බලාසිටි රජහට දෙන මෙසේ කිව:—

"සත්පුරුෂය, මම මායාවක් කොට ඔබ පරීක්ෂා කෙළෙමි. ඍෂිහුගේ ප්‍රභාවයෙන් යමයා ද පවා මට පහර නොදෙයි. අන්‍ය

සිංහාදීන් ගැන කවර කථා ද? දරුව, ගුරුහකතියෙනුත්මා කෙරෙහි පවත්නා අනුකම්පාවෙනුත් ඔබට පැහැදුණේමි. කිරි පමණක් නොව කැමැති දෑ දීමට ද මම සමර්ථ වෙමි. කැමැති වරයක් ඉල්වව"සි.

ඒ අසා රජතෙමේ ඇඳිලි බැඳ හමාගේ වංශය රක්නා වූ බාහු බලයෙන් ලැබූ වීර ශබ්ද ඇති පුත්‍රයකු ඉල්වී. "එසේ වේවා!"සි කියා නන්දිනී තොමෝ 'මාගේ කිරි සවලපයක් කොළගොටුව කින් ගෙන පානය කරව'සි කිවුය. රජතුමා: "වසුගේ බිමෙන් හා හෝම පිණිස ගැනීමෙන් පසු කුලගුරුහුගේ අනුඥයෙන් බොන්නෙමි"සි කියා සවස අසපුවට පැමිණ සියලු පුවත් ගුරුහට දන්වා ඔහුගේ අනුමතය පරිදි දෙනගෙන් කිරි සවලපයක් ගෙන පානය කෙළේ ය.

මෙතෙකින් දිලීප රජතෙමේ ව්‍රතය අවසන් කොට ව්‍රතාන්ත භෝජනය වළඳා, වශිෂ්ඨ මුනිහුගේ ආශීර්වාද ලැබ පෙරළා නුවරට පැමිණ නැවත රාජ්‍යය භාරගෙන ප්‍රජාපාලනයෙහි යෙදුණේය.

නොබෝකලෙකින් සුදක්ෂිණා තොමෝ ගර්භිණී වූවා රජුගේ මනදෙළ පිරවූ.

නන්දිනීවර ප්‍රදාන නම්
තිවන සර්ග නිමි.

3

ශරීරය කෘශවීම මුහුණ පඬුවන්වීම මැටිකැමෙහි ලොල් බව ඇත මෙසින් මෙහෙසියගේ දෙළදුක් ලකුණු පහළ විය.

"දෙවියන් දෙව්ලොව අනුභවකරන්නාක් මෙන් ඇයගේ පුත්‍රයා මුහුදු නිම් කොට පොළොව අනුභව කෙරෙසි" යනු හඟවන්නාක් මෙන් ප්‍රථම කොට ම මැටිකැමෙහි අභිලාෂය ඇට ඇති වී.

ඕතොමෝ දෙළදුකින් යම් යම් දෙයක් කැමැති වූ නම් ඒ ඒ දෙය නො වරදවා ම සිය සැමියාගෙන් ලැබුණේ ය. ක්‍රමයෙන් දෙළදුක් පීඩා දුරුවීමෙන් ශරීරය සුඵුලවෙමින් වැඩී දෙතන පිරී තනපුඩු කළුවී ගහි පරිපාකය හැඟ වී.

රජතුමා සුදක්ෂිණාව කෙරෙහි පවත්නා ප්‍රේමය, පුත්‍රලාභය නිසා ඇති වූ උදාරත්වය (ඔදවැඩි සිත), සඛ්‍යය දැන් බලයෙන් ලත් මහත් රජ ඉසුරය යන මෙහෙක් දෙයට අනුරූප පරිදි පිළි වෙළින් දේවියට ගැඹි පෙරහැර (පූජා සත්කාර) කෙළේ ය.

එසේම දිලීපරජතෙම කුමාර වෛදූකමී (=කෞමාරභෘත්‍ය) යෙහි දක්ෂයන් ලවා දේවියගේ ගර්භපෝෂණයට සුදුසු පිළියම් කැර විය. එහෙයින් ඕ මේඝවර්ණා අනස මෙන් ගර්භ මෝචනයට (=ප්‍රසූතියට) ආසන්න ව සිටියාය.

සුදක්ෂිණා තොමෝ සවලප දිනකගේ ඇවැමෙන් ග්‍රහයන් පස්දෙනකු උච්චව සිටීමෙන් දක්වන ලද මහත් භාග්‍ය ඇති පුත්‍ර යකු ප්‍රසූත කළාය.* එකෙණෙහි දසදිගුන් ප්‍රසන්නවීමාදි ශුභ නිමිති පහළවිය.‡ කුමාරෝත්පත්තිය කියා එන අන්තඃපුර ජන යන්ට පූණිපාත්‍ර(=තැගි)දීමෙන් රජුට ඉතිරිවූයේ ශ්වේතවර්ත්‍රයත් චාමර දෙකත් පමණෙකි ? පුත්‍රයා දැකීමෙන් රජුගේ අභ්‍යන්තර යෙහි වූ ප්‍රීතිය පුන්සඳ දුටු සාගර ජලය මෙන් උතුරා ගියාය.

වශිෂ්ඨමුනිහු පැමිණ කුමාරයා පිළිබඳ ජාතකර්ම සියල්ල කළ කල්හි ආකරයෙහි උපන් මැණිකක් සණගැම් ආදියෙන් ඔපවූ කල්හි මෙන් අතිශයින් බැබළිණි.† පුත්‍රෝත්පත්තියෙන් ප්‍රීතිමත් වූ රජුන් විසින් බන්ධනගත සත්ත්වයන් මුදාහරිනු (=නිදහස් කරනු) සිරිතෙකි. එතෙකුදු වුවත් දිලීප රජුගේ යහපත් ධර්මිෂ්ඨ රාජ්‍යපාලනය ඇති හෙයින් සිරකරුවන් එකෙකුත් නොවීය. එසේ හෙයින් රජතෙම තමා පමණක් පිතෘඍණයෙන් මිදිය. ඉක්බිති සවකිය පුත්‍රයා ශාස්ත්‍රයාගේ පරතෙරට ද යුද්ධයෙහි සතුරන්ගේ පරතෙරට ද යන්නේය යන අර්ථය සලකා(='ලඞ්ඝයතීති ලඝුඃ'යි වක්‍රව්‍යුත්පත්තියෙහි ලඝට රකොට) "රඝු"යි නම් කෙළේය. මවුපියන් මනතෙත් පිනවමින් පෙරපස සඳ මෙන් වැඩෙන්නා වූ රඝු කුමාරතෙම ධාත්‍රීය විසින් කියන ලද ප්‍රථම වචනය කියා ඔවුන්ගේ ශ්‍රෝත්‍රයෙහි දමී වත්කෙළේය. තෘතීය වර්ෂයෙහි චූඩාකර්මය කරන ලද රඝුකුමර වයස්‍ය ඇමති පුත්‍රයන් හා එක්ව කෙළිමින් වැඩී පස් වැන්න වර්ෂයෙහි සෝඞ්ය ඉගෙන ගං මුවදෙරින් මුහුදට බස්නාක් මෙන් ශාස්ත්‍ර සාගරයට බැස්සේය.

---

* ගහන් සිවිතුහු බා
මොහොතින් නුවණ සුල බා
බැම්ණි ලිය සසො බා
එපුත් රැවනඟ වැදූ මහ බා
(කව්සේකර 3-7)

‡ දසදිග එසාලු බී
ඛුනානඟ ද පැදකුණු බී
සුවඳ මදනල බී
එදා දඹදිව මඟුල්ගෙය බී
(කව්සේකර 3-8)

§ උපන් බව තම පු න්
කී කීවන්ට තුටු සි න්
බප ඇමවත් දෙව න්
දෙවන් පම්ණෙකි ඉතිරි ඇදඟ න්
(කව්සේකර 3-10)

† පිය බමුණු සිරිම න
දැකම් සියලු නිමව න
ගැසණ මිණෙව් ර න
කුමරු බැබැළිණි මහත් පින් යුත
(කව්සේකර 3-12)

එකොළොස් වැනි හවුරුද්දෙහි ශාස්ත්‍රාභ්‍යාස පරිද්දෙන් උපනයන කර්මය (=ගුරුන් වෙත භාරකිරීම) කොට අධ්‍යයනාරම්භය කැරැවී. කුමාරතෙම ගුරුන්ට ආයාස නොකොටම ශුශ්‍රූෂා, ශ්‍රවණ, ග්‍රහණ, ධාරණ, ඌහා, අපෝහා, අර්ථවිඥාන, තත්ත්වඥාන, යන අෂ්ටවිධ බුද්ධිගුණයෙන් වේදය, න්‍යායය, ව්‍යාපාරය, දණ්ඩනීතිය යන සිවුසයුරු මෙන් ගැඹුරු වූ චතුර්විධ ශාස්ත්‍රයන් අවසන් කොට ඉගෙන ධනුශ්ශිල්පයෙහි අතිදක්ෂ වූ දිලීප රජු වෙතින්ම ශස්ත්‍රවිද්‍යාව ද උගත්තේය. වත්සතරයකු වෘෂභස්කන්ධයට පැමිණෙන්නාක් මෙන් බාල්‍යය ඉක්මවා තාරුණ්‍යයට පැමිණි රඝුකුමාරයාහට දෙවිසිවන වස ගෝදානකර්මය(=කේශාන්තකර්මය) කොට පියරජතෙම විවාහමඟුල ද මැනවින් සිදු කෙළේය. වියදඬු මෙන් දික් වූ ශරීරයත් බාහු ඇති, දෙරබාවක් මෙන් පෘථුල වූ වක්ෂඃස්ථලයක් ඇති, විශාල ග්‍රීවයක් ඇති කුමාරතෙම ශරීරෝත්කර්ෂයෙන් පියරජු දිනූ නමුදු විනයාවනත හෙයින් පහත් ව පෙනුණේය. සත්ත්වභාවයෙනුත් ශාස්ත්‍රාභ්‍යාසයෙනුත් ද්විප්‍රකාරයෙන් ම ශික්ෂිත හෙයින් රාජ්‍යභාරය ධැරීමට යෝග්‍ය යයි දත් රජතුමා ඔහුට යුවරජ තනතුරු දීමෙන් බොහෝ කල් එකලා ව ඉසුලූ රාජ්‍යභාරය සැහැල්ලූ කෙළේය. එසේම අශ්වමේධ නම් මහා යාගයෙහි ප්‍රධානාඞ්ගය වූ අශ්වයා රැකීම රඝුකුමරුට භාරකොට පියරජ හෝම කෙරෙමින් එකුන් සියයක් යාගයන් අවසන් කොට සිය වැනි යාගයට ආරම්භය වශයෙන් යාගාශ්වයා සැමැති සේ හැසිරෙන්නට මුදා හැරියේය. රාජපුත්‍රයන් සමඟ රඝුකුමරු අශ්වයාගේ ආරක්ෂාවෙහි යෙදී සිටී. ශක්‍රයා 'තමාගේ ශතක්‍රතු නාම යෙන් පැවැති කීර්තිය පැහැර ගන්නට දිලීප රජ උත්සාහ කරන්නේය'යි මාත්සර්‍යයෙන් යාගවිනාශය කරමිසි සිතා අදෘශ්‍යමාන ව අශ්වයා සොරා ගෙන යන්නට පිටත් විය. ආරක්ෂක සේනාව අසු නොදක විස්මිත ව ඇත් මැත් බලන්නට වන. එකෙණෙහි මේ බැව් දත් නන්දිනී නම් ධේනු තොමෝ එහි පැමිණ සඝකීය මූත්‍රයෙන් රඝුකුමාරයාගේ නෙත් සෝදවා අශ්වවෙෂයා දකින්නට සැලැස්වූහ. රඝුකුමාරතෙම අසු රැගෙන අහසින් යන ශක්‍රයා දැක මහ හඬින් ඔහු නවතමින්:—

"පින්වත් දේවේන්ද්‍රය, ඔබ යාගයන්හි පුදලබන්නවුන් අතුරෙන් ප්‍රමුඛයා යයි පණ්ඩිතයෝ කියත්. එසේ තිබියදී මපියාණන්ගේ යාගවිනාශය පිණිස ක්‍රියාකරන්නේ කෙසේ ද? ධර්මික ක්‍රියාවනට විරුද්ධ වූ රාක්ෂසාදීන් දිවැසින් බලා නැති කළයුතු ඔබම යාගවිනාශයට ප්‍රයත්න කෙරෙසි නම් සවර දෙවියන්ගේ පිහිටෙක් ද? එබැවින් වේදමාර්ගය දක්වන ඔබ අපගේ යාගාශ්වයා මිදිය යුතුය"යි කීයේ ය.

රඝුහු විසින් කී බුහුටි වදන් අසා ශක්‍රයා විසමයට පැමිණ මෙසේ පිළිවදන් දිනි:-

"රාජකුමාරය, ඔබ කී සියල්ල සත්‍ය ය. එතෙකුදු වුවත් ඔබ පියතුමා අපගේ කීර්තිය පැහැර ගන්නට උත්සාහ කෙරෙයි. කීර්තිය ධනය කොට ඇති අප විසින් එය රැක ගත යුතු බැවින් මේ අසු මම පැහැර ගනිමි. ඒ ගැන ඔබ උත්සාහ නො කරව! සගර පුත්‍රයන් හිය මහ ගමන් නො කරව" යනුයි.

ශක්‍රයාගේ වචනය අසා සිනාසී රඝුකුමාරතෙම "එම්බා දේවේන්ද්‍රය, ඔබගේ නිශ්චය එසේ නම් ශස්ත්‍රය ගනු! රඝු නො පරදවා ඔබගේ අදහස් ඉටු නො වෙයි" කී.

එහිදී අහස සිටි ඉන්ද්‍රයා හා බිම සිටි රඝුත් අතර මහත් සටනෙක් විය. රඝුකුමාරයා ප්‍රහාර ප්‍රතිප්‍රහාර වශයෙන් විදිමින් මයූර පත්‍රාකාර එක් හියෙකින් ශක්‍රයාගේ ධ්වජය ඉරා දමා අඞ්සද වන් මුව ඇති අන් හියෙකින් ඔහුගේ දුනුදිය ද කපා හෙළීය. මෙසින් අතිශය කෝපී වූ ශක්‍රතෙම වජ්‍රායුධය ගෙන දමාගැසී. රඝුකුමාර තෙම වජ්‍ර ප්‍රහාරයෙන් මුසපත් ව බිම වැටී ඇසිල්ලෙකින් නැගිට නැවතත් යුදට වනී. බලා හුන් සේනාව ප්‍රීතිඝෝෂණය කළා ය. එසේ ද වුවත් වජ්‍රප්‍රහාරය ද ලැබ පසුබට නො වන රඝුහුගේ විර්‍යාධික්‍යයෙනි පැහැදුණා වූ ශක්‍රදේවයා කුමරහට:-

"කුමාරය, පර්වතයන්හි පවා නො පැකිල පවත්නා ශක්තී ඇති මාගේ වජ්‍රප්‍රහාරය ඔබ හැර අන් කිසිවෙක් නො ඉවසීය. මම එයින් ප්‍රීතිවීමි. අශ්වයා හැර අන් කැමැති දෙයක් කියවයි!" කී.

"පින්වත් දේවේන්ද්‍රය, අශ්වයා නො හරින්නට සිතන්නෙහි නම් සවිප්‍රකාරයෙන් යාගය කොට අවසන් වූ කල මපියාණන්ට යම් පුණ්‍යයක් ලැබේ නම් එය සලස්වව! එ මතු ද නො වෙයි. මේ ප්‍රවෘත්තිය ඔබගේ දූතයකු ලවා මපියාණන්ට දන්වනු මැනවි" යි රඝුකුමර කී.

"යහපතැ" යි පිළිනා දී සක්දෙවිතෙමේ සියල්ල එසේ ම ඉටු කෙළේ ය. ඉක්බිති දිලීප රජ පුත්‍රයා රාජ්‍යයෙහි පිහිටුවා දේවියත් සමඟ වනයට වැද තපස් කොට සවගීපරායණ වීය.

රඝුරාජාභිෂේක නම්
තුන්වන සඟ නිමි.

4

රඝුකුමරතෙම පියාණන්ගේ රාජ්‍යශ්‍රියට පැමිණ සූසීමාසනං ගමනයෙහි ගින්නක් මෙන් අතිශයින් බැබළිණි. රඝුහුගේ රාජ්‍ය ප්‍රාප්තිය ඇසූ සතුරන්ගේ හෘදයෙහි දිලිප කාලයෙහි දුම්මින් පැවැති ගිනි ඇවිළුණාක් මෙන් විය. අභිතව රජුගේ පහළ වීමෙන් ප්‍රජාවෝ ද අතිශයින් සතුටු වූහ. එ මතු ද නොව මඤ්ඤාදි නානා රජුන් විසින් පරිභූකත වුව ද පෘථිවිතොමෝ රඝුරජහට නවීනවූ වාක් වැනිවිය. පඤ්චමහා භූතයෝ පවා ඔහුට ගන්ධරසාදි ගුණයන් ගේ ආධික්‍යය ඇති කළහ. මෙසේ රඝුරජ මහත් සෞභාග්‍යයෙන් පිරී සඳහිරු දෙදෙනා අඤ්ජී නාම වශයෙන් ම 'චන්ද්‍ර' 'තපන' යන නම් ලද්දා සේ 'ලෝවැස්සන් තමා කෙරෙහි අලවයි' යන අර්ථානුගතව ම රාජනාමය ලබා වැජඹෙන කල්හි ශරත් ඍතුව පැමිණ රජහට දිග් විජය පිණිස යෑමට කල් දුන් විය–වැසිවලා පහව ගොස් අහස ප්‍රසන්න වීමෙන් සූසීයාගේ තේජස මෙන්, ම රඝුරාජයාගේ තේජස ද දශදිග පතලේ ය. හංස පඬිකුලින්හි ද තාරකා සමූහයෙහි ද ප්‍රබුද්ධ කුමුදයෙන් ගැවසි ජලාශයයන් හි ද ශෝභාව රඝුරාජ කීර්තිය ව්‍යාප්ත වූවාක් මෙනි. මේ කාල යෙහි මහා තේජස් ඇති අගස්ති තරුව පහළ වීමෙන් ජලය ප්‍රසන්න විය. එතෙකුදු වුවත් එබඳු ම තෙද ඇති රඝුරාජයාගේ පහළ වීමෙන් සතුරු රජුන්ගේ සිත් කැලඹිණි. මෙසෙසින් ශරත් ඍතුව ගඞ්ගාවන් නො ගැඹුරු කෙරෙමින් මඩවගුරු වියළ වමින් මාගීසුඛය ඇති කොට රඝුරජු දිග් විජය පිණිස මෙහෙයී.

රජතෙම ගමනාරම්භයෙහි දී කළ හෝමයෙහි දක්ෂිණාවෘත්ත ව නැඟි ගිනි දැලින් ම ජය නිමිති දැක මාලිගයෙහි හා ප්‍රත්‍යන්ත දුගීයන්හි ද රැකවල් ලා ආරක්ෂා විධාන කොට ශබ්විධ බලයෙන් යුක්ත ව පිටත් විය.

වයෝවෘද්ධ පෞරසත්‍රීන් විසින් විලඳ ඉසීමෙන් කළ මඞ්ගලාචාර පිළිගනිමින් ප්‍රථම කොට පෙරදිගට ගමන් කෙළේ ය. අනුකූල වාතයෙන් කම්පිත වූ පතාකයන් කරණකොට ගෙන ශත්‍රූන්ට තර්ජන කරන්නාක් මෙන් පෙරදිගට යන්නා වූ රජුගේ රථාශ්වයන්ගෙන් නැඟුණු ධූලියෙන් අහස පොළොව මෙන් ද, මේඝකූටාකාර හස්තීන්ගෙන් පොළොව අහස මෙන් ද පෙනුණේ ය. ඉදිරියෙහි තේජස ද අනතුරු ව ශඞ්ඛ තූර්‍යාදි ශබ්දය ද ඉක්බිති ධූලි ද සතර වැනි ව සිවුරඟ සෙනඟ දූසි මෙසේ සතර සමූහ ඇත්තියක මෙන් මහා සේනාව ගමන් ගත. රඝු රජතුමා සජලභූමීන් අජල කෙරෙමින් දුස්තර වූ ගඞ්ගාවන් සුව සේ තරණය

කථි හැක්කාවුන් කෙරෙමින් මහා අරණ්‍යයන් හෙළි කොරෙමින් මහා සේනාව ගෙන පෙරදිගට යන්නේ ඊශ්වර ජවායෙන් නිකුත් ගඞ්ගා නම් ගඟ ගෙන යන භගීරථ රජ මෙන් හෙබී. ක්‍රම යෙන් පෙරදිග් වැසි රජවරුන් පරදවමින්-අවනත කෙරෙමින්-ඒ ඒ ජනපද දිනා තාලවෘක්ෂ පඞ්ක්තියෙන් නීලවර්ණ වූ වෙරළට පැමිණියේ ය. නදීස්‍රෝතසෙහි පිහිටි වේත්‍ර ලතාවක් (=වේවැලක්) මෙන් අවනත භාවය දක්වා සුහම්ම දෙශිය ක්ෂත්‍රියයෝ රඝුහු කෙරෙන් ආත්මාරක්ෂාව සලසා ගත්හ.

රජතෙම නෞකාබලයෙන් යුක්ත වූ වඞ්ග දේශස්ථ ක්ෂත්‍රිය යන් මූලෝත්පාටනය කොට ගඞ්ගානදී ප්‍රවාහාභ්‍යන්තරයෙහි පිහිටි කුඩා ද්වීපත්වල ජයස්තම්භ පිහිටුවා ක්ෂමාව අයැදි පසු වඞ්ග යන් නැවත ස්වරාජ්‍යයෙහි ම තැබී.

ඉක්බිති හස්ති සමූහයම පාලම් වැනි කොට **කපිශා** නදි යෙන් එතර ව **උත්කල** (ඔඩිසි)දේශස්ථ රජුන් දැක් වූ මාගී යෙන් කලිඟු දෙස බලා ගොස් **මහේන්ද්‍ර** පර්වතයෙහි ස්වතේජස පිහිටු විය. ගජසේනායෙන් බලවත් වූ **කාලිඞ්ගයන්** සමඟ මහත් සටන් කොට ජය ගෙන 'ධම්මිජයී' හෙයින් (=අධම් නො කරන හෙයින්) නැවතත් ඔවුන්ට ම රාජ්‍යය දුන්නේ ය. රඝුරජ මහේන්ද්‍රනාථ වූ **කලිඟු** රජුගේ කීර්තිය මුත් භූමිය පැහැර නො ගත්තේ ය.

රඝුරජුගේ යෝධයෝ මහේන්ද්‍ර පර්වතයෙහි ජයපානය සරසා බුලත්පතින් පානය කළහ. එයින් නික්ම ඵලභරිත වූ පූග වෘක්ෂ මාලායෙන් ගැවසුණු වෙරළ ඔස්සේ ගොස් **කාවේරී** නදියෙන් එතර ව හාරිත පක්ෂීන්ගෙන් රැව්ර මිරිස් වන ඇති **මලය** පර්වත ප්‍රාන්තයට පැමිණියේ ය. එන්සහල් හා වන්දන වෘක්ෂ බහුල වූ ඒ දකුණු දෙස්හි සූර්‍යයී තේජස දමඳ වෙයි. එතෙකුදු වුවත් එ දෙස් හි ම අධිපති වූ **පාණ්ඩ්‍ය** රජහු රඝුහුගේ තේජස නො ඉවසූහ. එබැවින් සමුද්‍රය තාම්‍රපර්ණී නදිය හා එක් වූ ස්ථානයෙන් උපන් අගනා මුතු රැස රඝුරජුට උපායන කොට ශාන්තිය ලැබූහු.

රඝුරජ එහි වූ සඳුන්තුරු බහුල **මලය දර්දුර** පර්වතයන් ඉක්මවා සමුද්‍රතටයෙන් බොහෝ දුරින් පිහිටි **සහ්‍ය** නම් පර්වත යට පැමිණ පශ්චිම දිගුන් දිනීමෙහි උත්සුක විය. **කේරලයන්** දිනා, **මුරලා** (නම්දී) නදී වාහනයන් විසින් වුහුටු වැටකේ මල්රේණු යෙන් රඝුයෝධයන්ගේ කඤ්චුකයන් සුවඳ කළ කල්හි රජතල් ය, හිඳිය, දෙඔය යන රැක් බහුල වූ **අපරාන්ත** දේශයට පැමිණි යේ ය. ඔවුන් යටත් කොට සවකීය මතෑතුන්ගේ දළ පහරින්

රඝුවිජය ලකුණු කළ ත්‍රිකූට පර්වතයම ජයස්තම්භය කොට **පාර සිකයන්** (=පර්සියාව) දිනනු පිණිස ගොඩින් ගමන් ගත්තේය.

එහි දී අශ්වසේනායෙන් බලවත් වූ **යවනයන්** හා මහත් සටනෙක් විය. මධුකරව්‍යාප්ත සෞඳපටලයන් වැනි යවනයන් ගේ හිස්වලින් පොළොව වසාලූ රඝුරජතෙමේ ඉතිරි වූවන් හිස් වෙළුම් ඉවත් කොට යටත් වූ හෙයින් ඔවුන්ට අභය දුන්නේය. රඝුයෝධයෝ එහි ද්‍රාක්ෂා (=මිදි) වනයන්හි දිවිසම් මතුයෙහි හිඳ මධු(=වැසින්) පානය කොට විඩා දුරුකළහ. එයින් පිටත් ව උතුරු දිග දිනනු පිණිස යන්නේ **සිඤ්ඣුනදි** තීරයෙහි වැස විඩා දුරු කොට **හූණ** නම් ක්ෂත්‍රියයන් ජයගෙන **කාම්බෝජයට** පැමිණියේ ය. ඔවුහු යුද්ධයක් නැතිවම උත්තම අශ්වයන් ඇතුළු නොයෙක් වස්තු පඹුරු කොට දී අවනත වූහ.

කෝශලේශ්වරතෙමේ එයින් නික්ම හිමවත් පර්වතය නැඟ, භූජපත්‍ර වනයන් ඇසුරු කොට කුළල් බට නාද කරවමින් හමන, ගඞ්ගා නම් නදී ජලය මිශ්‍රිතවීමෙන් සිහිල් වූ වාතයන් සෙවුනේ **කිණ** දෙඹ රුක් සෙවණෙහි කස්තූරියෙන් සුගන්ධිත වූ ශිලාතල යන්හි සේනාවන් හා විශ්‍රාම කෙළේ ය. රඝුරජුගේ ඇතුන් දේව දූරු වෘක්ෂයන්හි බොටුවෙන් බැඳ තැබූහ. එහි පොතු තැලීමෙන් වූ ලකුණින් වැද්දෝ ඇතුන්ගේ ප්‍රමාණය තේරුම් ගත්හ.

පාර්තීය රජුන් හා මහත් සංග්‍රාමයක් කොට රඝුරාජයෝ **උත්සවසඞ්කේත** නම් ලද ඔවුන් විරතෝත්සවයන් කළහ. එහිදී කින්නරයන් ලවා සවකීය ජයඝෝෂය ගායනා කරවා, හිමවත්හි සාරවස්තූන් පඹුරු වශයෙන් ලැබ, රාවණයා විසින් සොලවන ලද්දෙකැයි කෛලාස පර්වතයට නොගොස්, **ලෞහිත්‍යා** නදී සෙන් එතරව, **ප්‍රාග්ජ්‍යෝතිෂ** (=කාමරූප) ජනපදයට පැමිණ, එහි කළු අගිල් වෘක්ෂයන්හි ඇතුන් බැඳ තබා කඳවුරු බැන්දේය.

ප්‍රාග්ජ්‍යෝතිෂ (=කාමරූප) යෙහි රජවරු මදුතුන් පඹුරු කොට දීමෙන් අවනත බව දක්වා නානාවිධ රතනයෙන් රඝුරජ පිදූහ.

මෙසේ සියලු දිගුන් දිනා "**විශ්වජිත**" නම් මහා යාගය කොට යටත් රජුන් හා භටයන් ද සුදුසු තැනතුරු පඹුරු දී යවා දිග්විජයෝත්සවය අවසන් කෙළේ ය.

රඝුරාජ දිග්විජය නම්
සිවුවන සග නිමි.

5

විශ්වජිත යාගයෙහි සියලු ධනය වියදම් කොට නිර්ධනී ව සිටි රඝුරජතුමන් වෙත ගුරුදක්ෂිණා පිණිස ධනය සොයන්නා වූ **කෞත්ස** මුනිතෙම පැමිණියේ ය. **වරතන්තු** මුනිහුගේ ශිෂ්‍ය වූ ඔහට සත්කාර කිරීමට රන්බඳුනක් පමණකුදු මාලිගයෙහි නොමැති හෙයින් මැටිභාජනයෙක්හි ලා ආගන්තුක සත්කාරය කෙළේ ය. ඉක්බිති කුශල ප්‍රශ්නය කොට මුනිවරයාගේ පැමිණීම කුමක් පිණිස දැයි ඇසී.

පූජා පිණිස මැටි බඳුනක් ගත් බැවින් ම රජුගේ නිධීන භාවය දත් මුනිතෙම–"මහරජ ඔබ වැනි ධාර්මික රජකු රජ කරන කල්හි රටවැසියනට කෙසේ නම් දුකෙක් වේ ද? කවර අශුභයෙක් වේ ද? සූර්‍යයා බබළන කල්හි අන්ධකාරයක් නැත්තා සේ ඒ කිසිත් නැහැ. පිදියයුත්තන් කෙරෙහි පිදීම් ගුණය ඔබ කුලවාරිත්‍රයක් වුව ද ඔබගේ ඒ ගුණ පූර්‍වයන් ඉක්ම පවත්නා බව දනිමි. එතෙකුදු වුවත් 'මම කල් ඉක්මවා ධනාර්පිව ඔබවෙත පැමිණියෙමි'යි මට ඛේදයෙකි! අසහාය රජන් වූ ඔබ වැන්නන් සියලු ධනය යාගයෙහි යොදා නිර්ධනත්වයට පැමිණීම ද පැසසිය යුතුමැයි. චන්ද්‍රකලාවන්ගේ ක්ෂයවීම මෙන් ඔබගේ ධනක්ෂය ද අභිවෘද්ධියට කාරණ ය.

එබැවින් මම:–

"ධම්මාථං ක්ෂීණකොශස්‍ය ක්ෂීණත්වමපිශොභතෙ
සුරෙඃ පිතාවශෙෂස්‍ය කෘශණ්‍යපක්ෂෙ විධොරිව"යි

කාමන්දකිය නීතියෙහි කියා ය. එබැවින් පින්වතාණෙනි, ඔබට මඟහරයෙක් වේවා! මම අන් තැනකට ගොස් ගුරුධනය සෑපයීමට උත්සාහ කෙරෙමි"යි කියා ගමනට සූදානම් විය.

"එසේ වුවත් ඔබගේ ගුරුදක්ෂිණාව කෙතෙක් දැ"යි මහරජු විසින් විචාරනලද මුනිතෙම 'තුදුස් කෙළකැයි'කී. මෙතෙක් වීමට හේතුව නම්–වරතන්තු මුනිතෙම කෞත්ස නම් වූ සවකිය ශිෂ්‍යයා ගුරුහකතියෙන් යුක්ත ව ශුශ්‍රූෂාව කළ හෙයින් වේද වේදඞග මීමාංසා න්‍යාය පුරාණ ධර්මශාස්ත්‍ර යන චතුර්දශ විද්‍යාවම මැනැවින් ඉගැන්වී. ගුරුපූජා වශයෙන් ශිෂ්‍යයාගේ භක්තිය ම සැලකිය. එසේ වුව ද ශිෂ්‍යතෙම ගුරුදක්ෂිණා පිණිස නැවත නැවත විවාරන හෙයින් කුපිත වූ ගුරුහු "විද්‍යාවක් පාසා කෝටිය බැගින් දිය යුතුය"යි කීහ. "ධනය මහත් වූ බැවින් ම මහා රජන් වූ ඔබ කරා පැමිණියෙමි. එසේ වුව ද ඔබගේ අතිවි පූජා පාත්‍ර

යෙන් ම ධනයෙන් ශූන්‍ය වූවෙකැ යි දත් බැවින් අන්‍යසථානය කට යමැ'යි කී මොහුට අසහාය පෘථිවීශ්වර වූ රඝුරජ:—

"පින්වතාණෙනි, ශාසත්‍ර පාරප්‍රාප්තයෙක් ගුරුදක්ෂිණා ලබනු පිණිස රඝුරජුවෙත පැමිණ ශූන්‍ය බලාපොරොත්තු ඇති ව අන්‍ය ත්‍යාගශීලියකු කරා ගියේ ය" යන පරිභවය මට නො වේවා. ඔබ මාගේ අග්‍ර්‍යගාරයෙහි සතර වැනි ගින්නක් මෙන් මාගේ පූජා ලබමින් දෙතුන් දිනක් ඉවසනු මැනව. මම ඔබගේ ප්‍රාර්‍ථනය ඉෂ්ට කරන්නට ම උත්සාහ කරමි"යි කී. තවද:—

රජතෙමේ දිග්විජය යාගාදිය පිණිස මහාජනයාගේ බොහෝ ධනය වියදම් කළ බව දන්නා හෙයින් කුවේරයාගෙන් ධනය ලැබීමට සිතා සවස් කාලයෙහි ම රථය ශස්ත්‍රයෙන් පුරවා උදෑසනම යුද පිණිස යමැයි නිශ්චය කොට ගෙන පවිත්‍රව නිදගත් තේ ය. රාත්‍රියෙහි කෝෂ්ඨාගාරයෙහි රුවන් වැස්සක් වැස්සෙන් විසමයට පැමිණි භාණ්ඩාගාරිකයෝ ඒ බව රජහට සැලකළහ.

වජ්‍රයෙන් බිඳිනාලද මේරු පර්වතපාදය මෙන් භාස්වර වූ සවණි රුෂිය දැක ප්‍රීතිමත් වූ රජතෙම සියල්ලම කෞත්සමුනිහට දුන්නේ ය. එහෙත් කෞත්සතෙම ගුරුදක්ෂිණාවට ප්‍රමාණ වූ තුදුස් කෙළ පමණක් ම ගෙන සියගණන් ඔටුවන් හා වෙළඹුන් පිටින් පිටත් කොට රජහට ආශීර්‍වාද කරන්නේ, "මහරජාණෙනි, යම්කිසි පෘථිවීශ්වරයකුට පෘථිවිය කැමති වසතු සම්පාදනය කෙරේ නම් එයආශ්චර්‍යයක් නොවේ. අහස පවා අභිමත දෙය දෙතුලබන්නා වූ ඔබගේ ප්‍රභාවය නොසිතිය හැක්කෙකි. එබඳු ඔබට පුත්‍රලාභය හැර අන්කිසි ප්‍රාර්‍ථනීය වසතුවෙක් නැති. එබැවින් ඔබගේ පියාණන්ට ඔබ ලැබුණාක් මෙන් ආත්මගුණානුරූප පුත්‍රයෙක් ලැබේවා"යි ප්‍රාර්‍ථනා කෙළේ ය.

කෞත්ස බ්‍රාහ්මණයාගේ ප්‍රාර්‍ථනායෙන් බ්‍රහ්ම මුහූර්තයෙහි (=අභිජිත්යෝගයෙහි) කුමාරයෙක් උපන්නේ ය. ඔහුට බ්‍රාහ්මණාර්‍ථය ම සලකා "අජ"යයි නම් කෙළේ ය. ප්‍රදීපයෙන් දැල් වූ ප්‍රදීපයක් මෙන් රූපාදි සියල්ලෙන්ම පියාණන් හා සම වූ අජකුමරතෙමේ සියලු ශාසත්‍රයෙහි පාරප්‍රාප්ත ව තාරුණ්‍යයෙන් බබළන කල්හි, විදර්භී දේශාධිපති භෝජ රජු තමාගේ නැඟණියන් වූ ඉන්දුමතී කුමරියගේ සවයංවර විවාහය පිණිස අජකුමාරයා එවනු පැනවැ සි රඝුරජ වෙත දූතයකු එවී. පුත්‍රයා දාරපරිග්‍රහණයට යෝග්‍යාවස්ථායෙහි සිටීම ද විදර්භාධිපති භෝජයන් හා සම්බන්ධීමෙහි යෝග්‍යත්වය ද සලකා රඝුරජතුමා පිරිවර සහිත අජකුමාරයා විදර්භදේශයට පිටත් කෙළේ ය.

අජකුමරතෙම ඒ ඒ තන්හි කඳවුරු බඳිමින් ගොස් එක් දිනක් නම්දා නදීතීරයෙහි සේනාසන්නිවේශය (=කඳවුරු බැඳීම) කොට වීඩා හරිමින් සිටී.

එකෙණෙහි මොට වූ දළ ඇති, මද නැහුණු වල් ඇතෙක් නදී ජලයෙන් නැඟී තරඟ දෙබේ කෙරෙමින් මහත් ශබ්ද සහිත ව අජ කුමාරයාගේ කඳවුර කරා දිව ආය.

රැක්අත්තන කිරිමෙන් සුවඳ ඇති ඔහුගේ මද ගඤ්ඡය ආඝ්‍රාණය කොට කුමරුන්නේ හස්තිසේනාව භිස් ලූ ලූ අහ දිවෙන්ට වන්හ. අශ්වයෝ බඤ්ඤ බිඳගෙන දිවූහ. රථයෙහි යෙදූ අසුන් වල් වැදීමෙන් රියසක් සුනු විසුනු විය. යෝධයෝ සන්‍රක්ෂණයෙහි ව්‍යාකුල වූහු. මෙසේ එක්ක්ෂණයෙක්හි මූළුකඳවුර කැලඹි ගියේ ය.

වන ඇතුන් නැසීම නීතිවිරෝධ හෙයින් අජකුමර තෙමේ ඇතු නවතන රිසින් සෙමින් දුනුදිය ඇද හී පහරක් කුම්භයට යැවී.

එකෙණෙහිම ඇත්සිරුර අනන්තර්හිත ව දිව්‍යරූපයට පැමිණ අහසෙහි සිටි ඒ දෙවියා විසමයෙන් ව්‍යාකුල වූ අජකුමරයා කලපදුම් පුෂ්පයෙන් පුදා කියන්නේ:—

"එම්බා රාජන්‍යය, මහඬහ මුනිහුගේ ශාපයෙන් හස්තිත්වයට පැමිණි මා ගඤ්ඡාඔපති ප්‍රියදර්ශනයන්ගේ පුත්‍ර වූ "ප්‍රියංවද" නමැති දැන ගනුව. ප්‍රණිපාත කොට ක්ෂමාව ඉල් වූ කල්හි මතඬග මහර්ෂිතෙම "ඉක්ෂ්වාකුවංශික අජකුමාරයා යම් කලෙක නාගේ හිස හියකින් පළන්නේ නම් එකල්හි ශාපයෙන් මිදෙන්නෙහි ය"සි කියේ ය. එබැවින් බොහෝ කල් ප්‍රාර්ථනාකරන ලද එය සිදු කරන ඔබ විසින් මම ශාපයෙන් මුදන ලදිමි. එයට ප්‍රතිපූජාවක් වශයෙන් ඔබට සතුරන් නො මරා ජය ලැබිය හැකි "ශාඞ්ගී" නම් ආයුධය දෙමි. කරුණාකර එය පිළිගනු මැනවැ"සි කිය.

'එසේ වේවා'සි කියා මන්ත්‍ර සහිත වූ ආයුධය පිළිගෙන අජ කුමාරයා විදර්භදේශය බලා ගියේ ය. ප්‍රියංවද ද කුවේර පුරය බලා ගියේ ය.

"රඝුපුත්‍ර වූ අජකුමාරයා පැමිණෙන්නේය" සි අතිශයින් ප්‍රීතිමත් වූ හෝජරජ පෙර ගමන් කොට නගර සමීපයෙහිදී පිළිගෙන නුවරට කැඳවා පූජාසත්කාර කොට නැහෙනහිරි වාසල් දෙර සමීපයෙහි සරසන ලද අභිනව රාජභවනයෙහි වාසය කැරවී. අජකුමාරයා පසුදින සවයංවරය සිදුවන්නේය සි දැන

ගමන්විඩාව බොහෝ වූ හෙයින් කලෙකින් සුව සේ නිදාගති. පසු දින උදැසන වන්දිපුත්‍රයන්ගේ වෛතාලයන් අසා නැඟිට ප්‍රාථඃ කෘත්‍යයන් නිමවා දක්ෂ සේවකයන් විසින් මොනවට සරසන ලද්දේ සඛයංවර විවාහ භූමියෙහි සැදී සිටි රාජ සභාවට ප්‍රවිෂ්ට විය.

[මෙහි "රාත්‍රිගීතා මනිමතා වර මූඤ්ච ශය්‍යාං" යනාදි ශ්ලෝක (9) නවයෙකින් දක්වනලද වන්දීන්ගේ සතුති පඨනය මනහර ය.]

අජ සඛයංවරාභිගමන නම්
පස්වන සඟ නිමි.

6

හේ එහි දේව ලීලායෙන් සැරසි සිහසුන් අරූ හුන් රජුන් දිටි. එහෙත් රතියගේ ඉල්ලීමෙන් මෙහෙසුරු විසින් මූර්තිමත් කළ අනඞගයා මෙන් භ්‍රාජිත වූ අජකුමර දුටු රජවරු ඉඳුමතිය ලැබීමේ ආශාව දුර ලූහ.

අජකුමාරයා ද භෝජ රජුන් විසින් දක්වන ලද පසිඬකයට නැඟී එහි නානා වණ්ණ විචිත්‍රාසනරණ ඇති රතනාසනයෙහි මයූර වාහනාරූඪ කඳකුමරු මෙන් හුන්නේය. නානාදේශාගත රාජ සමූහයා මැද හුන් හෙතෙම කප්රුක් මැද පිහිටි පාරිජාත වෘක්ෂය මෙන් භ්‍රාජමාන විය.

ඉක්බිති සඛයංවරයට කාලය පැමිණෙත් ම ඔවුනොවුන් පිළිබඳ වංශ පරම්පරා දන්නා වන්දීන් විසින් එහි සිටි චන්ද්‍රවංශ සූර්ය වංශ දෙක්හි උපන් රාජසමූහයෝ සතුති ගීයෙන් පසසන ලදහ. අනතුරුව අගිල්හර දුම් ධ්වජ පතාකාවන් ඉක්ම නගිද්දී, මයූර නෘත්‍යයට හේතු වූ සක්පිඹිද්දී, හාත්පස මඬලතුසියන් රැව් දෙද්දී සිය කැමැත්තෙන් සවාමියකු සොයාගන්නා (=සඛයංවරා) වූ **ඉන්දුමති** කුමරිය විවාහ යෝග්‍ය විසිතුරු සුළඟරණින් සැදී දෙලායෙකින් රාජසභාවට අවතීර්ණ වූව. "බ්‍රහ්මයාගේ විශේෂ නිර්මාණයක් වැනි ඇය- දැක සභාසද රජවරු ශරීරමාත්‍රයෙන් ආසනයන්හි හුන්හ" යනු ආශ්චර්‍ය්‍ය නො වෙයි. ඔවුනතුරෙන් සමහරෙක් ඇය කෙරෙහි ප්‍රරූඪාභිලාෂ ඇත්තාහු නානාවිධ ශරීර විකාරයන් කළහ.

එකෙක් නෙළුම්මලක් ගෙන කරකවයි. අනිකෙක් දසරූ වෙන් පහත් ව අඞ්ගදය කෙළවර රැඳුණු උතුරුසළුව සහස් කෙරෙයි. අන්‍යයෙක් ඇඟිලි අගින් සඛ්මය පාපුටුව ඉරි අඳියි.

තවෙකෙක් වම් අත ආඝනයෙහි එක්පසෙන තබා වාමාංසය මඳක් ඔසුවා ළඟ සිටි මිතුරකු හා කථා කෙරෙයි. අන් තරුණ රජෙක් මඳක් පඬුවන් වැටකේ පහන් ගෙන නියගින් ඉරයි. අන් කිසිවෙක් පසැටක් උඩ දමයි. අනිනෙක් යහපත් ව තුබුණාවූ ද කිරීටය සඝස් කරන්නාක් මෙන් වොටුන්න පිරිමදියි.

මෙසේ රාජසමූහය නානාවිධ ක්‍රියාවන්හි ව්‍යාපෘත ව සිටිය දී ම පුරුෂයකු මෙන් බුහුටි වූ තෙපුල් ඇති **සුනන්දා** නම් ද්වාරපාලිකා තොමෝ ඉඳුමතිය ඒ ඒ රජුන් වෙත පමුණුවා ඔවුන්ගේ වංශය රාජ්‍යය තේජස ප්‍රභාවය ආදි ගුණවර්ණනා කොට මෙසේ කියා දුන්නී ය.

මේ "**පරන්තප** රජතෙම **මගධ** දේශයට ඊශ්වර ය; ගම්භීර ගුණයෙන් යුක්ත ය; ප්‍රජාරඤ්ජනයෙන් පැසසුම් ලද්දෙකි; "පරන්තප" යනු මොහුට අන්‍වර්ථ නාමයෙකි. බොහෝ රජවරු සිටිය ද මොහු නිසාම භූමිය යහපත් රජුන් ඇත්තී ය; මහායාග කරන්නෙකි. මොහු හා විවාහවන්නට කැමැත්තී නම් එසේ කොට **පුෂ්පපුර** අහන්නට නෙත්‍රෝත්සවයක් කරව!"

"**අඞ්ගජනපදාධිපති** මේ රජතෙමේ සුරභන්ත් විසින් ද පතන ලද යොවුන් සිරි ඇත්තේ ය; විනීත හස්තින් ඇති මෙතුමා භූමිසථ වූයේ නමුදු ශක්‍රපදවිය වළඳයි. ශ්‍රී-සරස්වතී දෙදෙනා විසින් ම සේවිත වූ මේ රජ පතන්නෙහි නම් ඔබ ඔවුන්ට තුන් වැන්නිය වටු.

"**නිපවංශජ** වූ මේ සුෂේණ රජ **ශූරසේන** දේශයෙහි අධිපති ය; සඛීයෙහි පවා ව්‍යාපා කිසිනි ඇත්තේ ය; ආචාර යෙන් පවිත්‍ර ය. ශෞර්‍ය-ක්ෂමා - ඥාන - මෛත්‍රාදි නිත්‍යවිරෝධී ගුණයෝ පවා මොහු ඇසුරුකොට විරෝධතා දුරුකළහ. යමුනා තීරයෙහි පිහිටි කුවේරෝද්‍යානය බඳු වෘකුවනෝද්‍යානයෙහි යොවුන් සැප විඳිනු රුස්නී නම් මේ රජහට මෙහෙසිය වව!"

"**කාලිඞ්ගදේශාධිප** වූ මේ **හෙමාඞ්ගද** රජතෙම මහේන්ද්‍ර පර්වතයට බදු බල ඇත්තේ මහේන්ද්‍ර පර්වතයට හා සමුද්‍රයට ඊශ්වර ය; මහා සමුද්‍ර තරඞ්ග ශබ්දය මෝහට යාමතූර්‍යයක් බදු විය. මම්මර ශබ්ද ඇති තල්වනයෙන් ශෝභිත වූ සමුද්‍ර තීරයෙහි වෙසෙමින් මොහු හා රමණය කර!"

"මේ **නාගපුරාධිප** වූ **පඬුරජ** තෙම මුත්හර පැලඳ හරිවඳු නයෙන් අඞ්ගරාගය කොට හුන්නේ ළඟිරු රශ්මි රත්වන් වූ මධ්‍යභාගයෙහි ඇද හැළෙන ගඟුලැල්ලෙන් යුත් පර්වතයක් මෙන්

බබළයි. මහාකුලීන වූ මොහු හා එක් වූ කල්හි දක්ෂිණදිශායෙහි බුලත්වැලින් වෙළුණු පුවක් රුක් ඇති, එල්වැලින් වෙළුණු සඳුන් රුක් ඇති, තමලුපත් ඇති රිඇති, මලය පර්‍වතසන්න උද්‍යාන යන්හි ක්‍රීඩාසුව විඳිද හැකි වේ. ඉඳුමතී තොමෝ ඔහුකෙරෙහි ද මනෝබන්ධනය (=ආලය) නො කොට ඉක්ම ගියා.

රාත්‍රියෙහි පහනක් ගෙන රාජමාගීයෙහි යන කල්හි පසු කළ සියලු දෙය විවණී වන්නාක් මෙන් ඉඳුමතී නමැති ප්‍රදීප ශිඛාව යම් යම් රජකු ඉක්මවා ගියා ද ඒ ඒ රජ විවණී භාවයට පැමිණියේ ය.

එසේ ද වුවත් රඝු පුත්‍ර වූ අජ කුමාරයා වෙත පැමිණි ඉඳුමතිය අන් තැනකට යාගත නුහුණ. ඒ එසේ මැයි! පුෂ්පිත මීඅඹ රුකක් වෙත පැමිණි භෘඞ්ග පඞ්ක්තියක් අන් තැනකට නො යා මැයි.

ආකාරයෙන් ම ඉඳුමතිය අජකුමාරයා කෙරෙහි ආසක්ත වූ යයි දත් සුනඳ තොමෝ ඔහුගේ වර්ණිතය සවිත්තර ව ප්‍රකාශ කොට, කුලයෙන් රූපලාවණ්‍යයෙන් වයසින් ගුණයෙන් තමාට සමාන වූ මෙකුමරු හා මාණික්‍යයක් සඞ්ගිය හා එක්වන්නාක් මෙන් එක්වව සි කිහ.

සානුරාග දෘෂ්ටියෙන් හා රෝමාඤ්චිත ගාත්‍රයෙන් ඉඳුමතී ඔහු කෙරෙහි රක්ත වූවාය සි දන්නී ද සුනඳ තොමෝ පරිහාස පූර්‍වක ව "ආර්‍යාවෙනි, අන් කුමරකු වෙත යෙමු"සි කිව. රෝෂ යෙන් බැම හකුළුවා බැලීම එයට ඉඳුමතියගේ පිළිතුර විය.

ඉක්බිති ඉඳුමතී තොමෝ මූර්‍තිමත් වූ අනුරාගය බඳු මඩගල චූර්ණයෙන් රක්තවර්ණ වූ මල්මාලාව සුනඳුව ලවා අජ කුමාරයාගේ ගෙල පැලඳ වූහ.

සමගුණ ඇති ඔවුන් දෙදෙනාගේ යෝගයෙන් ප්‍රීති වූ පුර වැසියෝ වඳුරා හා එක් වූ කෞමුදී තිථිය (=හිල් පුරපසළොස්වක) මෙනැසි ද, සාගරය හා එක් වූ ජාහ්නවී (=ගඞ්ගා) නදිය මෙනැසි ද, අන්‍ය රජුන්ගේ කනට යහුල් වැනි-ප්‍රීති වාක්‍ය පැවැත් වූහ.

සඞ්ගරංවර වර්ණනා නම්
සවන සග නිමි.

7

ඉක්ඛ්වකු හෝජ රජතෙම කඳකුමරුන් හා සම්බන්ධගත වූ **දේවසේනා** නම් දෙවඟන මෙන් ආත්මානුරූප වූ සවාමියකු ලැබූ තම නැඟණියන් ගෙන නගරයට ප්‍රවිෂ්ට විය. රාජසමූහය ද මනෝරථය සුන් වූ හෙයින් උදාසන ග්‍රහතාරකාවන් මෙන් නිෂ්ප්‍රභ ව තම තමන්ගේ කඳවුරු කරා ගියහ.

ඉක්ඛ්වකු අජ-ඉන්දුමතී යන වර-වධූ යුවළ සර්ව්‍යප්‍රකාරයෙන් ම අභිනව මඞ්ගල්‍යාලඞ්කාරයෙන් සැරසී දද සෙවණින් නිවාරිත සූර්‍යාසංතාප (=අව්ව) ඇති රාජමාර්ගයට අවතීර්ණ වූහු.

එකල්හි අභිනව යුවනිපති දෙදෙනා දැකීමෙහි ව්‍යාපෘත වූ පෞරකාන්තාවන් අතුරෙන් එක් ස්ත්‍රියක් කවුළුව සමීපයට වඩා දුවන්නී මල්දම ලිහිල් ව විසිර ගිය ද කොණ්ඩය ඉනි ගිය ද කවුළුව කරා යනතුරු එය නො සැලකූහ.

අනිකක් තොමෝ පාදයෙහි ලාරස තවරමින් සිට ලීලා ගමන් දුරුකොට කවුළුව කරා දුවන්නී ලාරස තැවරූ පියවර සටහන් දැක් වූ.

අන් යුවතියක් දකුණැස පමණක් අඳුන් ගා තෙලිකුර වම නින් ගෙන කවාටය දෙසට දිවූ.

අන්‍ය ස්ත්‍රියක් යුහු ගමනින් ලිහිල් වූ වස්ත්‍රය අතින් ගෙන දිව ගියා.

අනිකක් තොමෝ අඩක් ඇවුණු රසනාදාමය ගෙන වහා නැඟිටියා පියවරක් පාසා රතනයන් වගුරුවමින් ගොස් කවුළු සමීපයෙහි සූත්‍රය පමණක් ගෙන සිටියා ය.

මෙසේ මහල් පෙරහැරින් යන අජකුමාරයන් ගවාක්ෂ අහරින් බලන්නා වූ පෞරාඞ්ගනාවන්ගේ සියලු ඉන්ද්‍රියයන්ගේ ම ශක්තිය චක්ෂුරින්ද්‍රිය වෙත ම පිහිටියාක් වැනි විය.

"අසමසම වූ සෞන්දර්‍යයී ඇති මේ දෙදෙනා සම්බන්ධ නුවූහු නම් මොවුන්ගේ අනන්‍ය සාධාරණ රූප නිර්මාණයෙහි වූ බ්‍රහ්මයාගේ ප්‍රයත්නය නිෂ්ඵල වන්නේ ය. පූර්ව්‍යජන්මයෙහි රති-සමර දෙදෙනා නම් මොහු ය. නැතහොත් දහස් ගණන් රජකුමරුන් ඇති තැනින් මේ අජකුමරු ම සොයා ගත්තේ කෙසේ ද? සිත වනාහි පූර්ව්‍යජන්මයෙහි සඞ්ගතිය දනී"සි මෙසේ කියන්නා වූ පුරසුන්දරීන්ගේ කන්කලු (=මිහිරි) තෙපුල් අසමින් අජකුමරු ඉන්දුමතිය හා හෝජරාජමන්දිරයට පැමිණියේ ය.

එහිදී අජකුමරු ඇතුපිටින් බැස කාමරූප දේශාධිපති හෝජරජුගේ අතගෙන ඇතුළු මළුවට පිවිස සරසන ලද මහාඝ සිංහාසනයෙහි හිඳ හෝජ රජු විසින් දුන් රතන සහිත මධුපකීය* හා දුහුල් යුගළය පිළිගෙන විවාහ මඟහලයට සූදානම් විය. ඉක්බිති අන්තඃපුරාධිකාරීන් විසින් අජකුමාරයා අග්නිකුණ්ඩය (=ගිනිවළ) සමීපයට පමුණුවා ඒ ගින්නම සාක්ෂි කොට යුවති පති දෙදෙනා කරග්‍රහණය කරවා විවාහය කරන ලදහ. ඒ වධූවර දෙදෙන හිනිපැදකුණු කොට කුලගුරුහු විසින් මන්ත්‍ර පුරසකෘත ව (=මතුරා) දුන් විලඳ ගින්නෙහි බහා එක් සඛීසනයෙක්හි හුන්හු

ඉක්බිති ඥාතකයන් නෑයන් සහිත රජු විසින් ද පතිපුත්‍රයන් ඇති අඟනන් විසින් ද පිළිවෙළින් ඔවුන්ට තෙත් විලඳ ඉසින ලදි.

පාණිග්‍රහණය මෙතෙකින් නිමවා හෝජරජ සෙසු රජවරුන්ට ද පුදසත්කාර විධාන කෙළේ ය. ඔහු ද ඇතුළත කිඹුලුන් ඇති විල් මෙන් පිටතින් ප්‍රසන්නාකාරය දක්වා ඔහුගේ පූජාවසතු පඬුරු සවරූපයෙන් ආපසු දී නික්ම ගොස් අජකුමරුන් යන මාගීය අවුරා කුමරු එනතුරු යුද පිණිස සැරසී බලා හුන්හ.

විධිවූ පරිදි විවාහය නිමවා නැඟණියනට දියයුතු දායාද යන් ද දෙවා ඔවුන් පිටත් කොට පසුගමන් පිණිස දිනත්‍රයක් ගොස් හෝජරජ නැවැත්තේ ය.

අජකුමාරයා ඉන්දුමතිය රැගෙන යන මාගීයෙහි පෙර සිටම එදිරි ව සැරසී සිටි සතුරු සමූහයා මඟ අවුරා යුදට වන්හ.

අජකුමාරයා ද ඉන්දුමතියගේ ආරක්ෂා පිණිස පියාණන්ගේ අමාත්‍යයකු බොහෝ භටයන් සමඟ යොදා තෙමේ යුදබිමට වැද මහත් වූ යුද්ධයක් කෙළේ ය.

සතුරන් විසින් තම සේනාවන් පරදවන ලද ද අජකුමර තෙම තනි ව ම යුදකොට පළමු ප්‍රියංවදයාගෙන් ලත් ගාඬිවී අස්ත්‍රය යොදා සියලු රජුන් ආයුධ ගත් අත්ඇති චිත්‍රයෙක්හි අඳින ලද ප්‍රතිරූප මෙන් කොට ඔවුන්ගේ කීර්තිය පානය කරන්නාක් මෙන් සඟ ගෙන පිම්බේ ය. අසහාය වීර වූ අජකුමාරයාගේ සක්ඟඩ දන්නා වූ යෝධයෝ පෙරළා අවුත් ඔහුළුණු පියුම් මධ්‍යයෙන් පෙනෙන චන්ද්‍ර ප්‍රතිබිම්බය මෙන් නිදිගත් සතුරන් මැද බබළන සඛිය සවාමියා දුටහ.

---

* දී ගිනෙල් දිය මී උක්සකුරු යන පස්වගියෙන් කළ යෝගයෙකි.

ඉක්බිති අජකුමාරතෙම ලේඛාගත හි අගින් ඒ රජුන්ගේ ධර්මජයන්හි "තොපගේ යසස පමණක් රඳු පුත්‍රයා විසින් පැහැර ගන්නා ලදි; කරුණා බහුල බැවින් ජීවිතය දෙන ලදි" යන මේ වාක්‍යය ලියවා ඉඳුමතිය ම විජයලක්ෂ්මිය කොට ගෙන සිය නුවර බලා ගියේ ය.

පැසසිය යුතු දිනුම් ඇති අජකුමාරයා රඳු රජු වෙත පැමිණි කල්හි යහපත් බිරිඳක් ලැබූ පුත්‍රයා රාජ්‍යයෙහි පිහිටුවා පිය රජ මොක්ෂ මාර්ගය පිණිස පිළිපන්නේ ය. (=තපසට ගියේ ය.) ඒ එසේ ම ය. රාජ්‍යභාරය ඉසිලීමට සමර්ථ පුත්‍රයකු ඇති කල්හි සූර්‍ය්‍ය වංශිකයෝ ගෘහස්ථාශ්‍රමයෙහි නො සිටිත්. මේ ඔවුන්ගේ කුල චාරිත්‍රය යි.

අජවිවාහ නම්
සත්වන සඟ නිමි.

8

රඳු රජතුමා සවකිය පුත්‍රයාගේ විවාහ මඬහලය පවත්නා කල්හිම අන්‍ය දේවියක මෙන් පෘථිවිය ද ඔහුට පාවාදී වශීභූත මුනිහු විසින් සම්පාදිත නීර්ජලයෙන් අභිෂෙක කෙළේ ය.

ඇතැම් රජකුමරුවෝ විෂ දීම් ආදී දුෂ්ටක්‍රියායෙන් පවා රාජ්‍යය ලැබීමට උත්සාහ කෙරෙත්. එසේ ද වුව අජකුමාරයා පියරජුගේ ආඥාව ඉටුකිරීම් වශයෙන් මුත් රාජ්‍යලෝභයෙන් රාජ්‍යය පිළිගත්තේ නො වේ.

"අජ රජුගේ රාජ්‍යය පවත්නා කල්හි රඳු රජම පෙරළා යොවුන් වියට පැමිණ සිටියාක් වනැ"යි මහා ජනයෝ සැලකූහ. පිය සතු රාජ්‍යශ්‍රිය පමණක් නොව සියලු ගුණයන් ද රඳු පුත්‍රයා ලබාගත් හෙයින් මෙසේ සිතීම යුකති යුක්ත මැයි.

ප්‍රජාවන් අතුරෙහි සියල්ලෝ වෙන වෙන ම "රජතුමා මා ගැන ම සිතන්නේය"යි සිතූහ. කිසිවකුටත් අවමානයක් රජු ගෙන් නුවූ බවට මේ සාධක ය.

අජරජ ඉතා රළු නුවූ ඉතා මෘදු නුවූ මැදුම් පිළිවෙතින් යුක්තව සාමන්ත රජුන් තමා වෙත නතු කෙළේ ය.

මෙපරිද්දෙන් පුත්‍රයා රාජ්‍යධුරයෙහි මැනැවින් ප්‍රතිෂ්ඨිත බව දැන පියරජතුමා තාපස වේෂධාරී ව වනයට යෑමට පිටත් විය. එතෙකුදු වුවත් මහත් සේ හඬා වැලප පාමුල වැටී "මා

පරිත්‍යාග නො කරනු මැනවැ" යි යාචඤ්ඤ කරන්නා වූ පුත්‍රයා කෙරෙහි කරුණායෙන් රඝුරාජර්ෂිතෙම නුවරින් බැහැර උයන්හි ආශ්‍රමයක විසීමට සතුටු විය. මෙසේ ප්‍රව්‍රජ්‍යාශ්‍රමයට පැමිණ අන්තිම ආශ්‍රමය ගත්කරන්නා වූ රඝුරජු ය, අභිනව රජ පැමිණි අජනරපති ය යන රජුන් දෙදෙනාගෙන් හෙබි රඝුරාජ වංශය බැස යන චන්ද්‍රයා හා උදාවන සූර්‍යයාත් ඇති අහස මේන් බැබ ළිණි. තාපස වේෂයත් (=යති ලිඞ්ගයත්) රාජ වේෂයත් (=පෘථිවී ශ්වර ලිඞ්ගයත්) ධරන්නා වූ මේ රඝු-රාඝව* දෙදෙනා නිවර්තක ප්‍රවර්තක (=සංසාර නිරෝධය, සංසාර සමුදය) ධර්මයන්ගේ අංශුඛ යක් පොළොවට බටුවාක් මෙන් ජනයන් විසින් දක්නා ලදහ.

තරුණ රජතෙම ජනයන්ගේ දුෂ්ටශිෂ්ටතා බලනු පිණිස විනිශ්චයාසනාරූඪ විය. මහලු රජතෙම සමාධිය ලබනු පිණිස විවේකස්ථානයකට පැමිණ කුශතණ ඇතිරියෙහි වැඩ හුන්නේය.

එකෙක් ප්‍රභුශක්තියෙන් සතුරු රජුන් වශඟ කෙළේ ය. අන්‍යයා සමාධි බලයෙන් ප්‍රාණාදි පඤ්චවායූන් වශඟ කෙළේ ය.

අජතෙම අන්‍ය සාමන්ත රජුන්ගේ සිදුරු සොයනු පිණිස නීති නමැති ඇස මෙහෙයිය. රඝුතෙම පරමාත්මයා දකිනු පිණිස හෘදයාභ්‍යන්තරයෙහි මනස පිහිටු විය (=සිත එකඟ කෙළේ ය.)

අභිනව රජ ඵලප්‍රාප්තිය දන්වා ආරබ්ධ ක්‍රියාව අත් නො හැරියේ ය. පුරාණ රජ පරමාත්ම දර්ශනය (=මොක්ෂාධිගමය) දක්වා යෝගාභ්‍යාසයෙන් වෙන් නොවී.

මෙසේ රාජ්‍යසමෘද්ධිය මෝක්ෂලාභය යන දෙක්හි යෙදී සතුරන් විෂයෙහි ද ඉන්ද්‍රිය විෂයෙහි ද අප්‍රමත්ත ව වසන්නා වූ ඔවුන් දෙදෙනා අතුරෙන් අජරජ මිනිස් සතුරන් විසින් නො පැරදවිය හැකි රාජ්‍යසමෘද්ධියට ද, රඝුරජ කෙලෙස් සතුරන් විසින් පැහැර ගත නො හැකි අවිද්‍යාව ඉක්ම වූ මොක්ෂසුවයට ද පැමිණියහ.

රඝුරාජර්ෂිහුගේ දෙහත්‍යාගය (=මරණය) අසා අජරාජයෝ අතිශයින් ශෝකවූහ. එතෙකුදු වුවත් පරමාර්ථය(=ලෝකනාත්වය) දන්නා යතින් විසින් සන්නිදුවන ලද ශෝක ඇත්තේ එතුමන් පිළිබඳ නෛෂ්ඨික කර්මය (=අන්තිම යාගය) කොට ලෝකයට අස හාය ශාසකයා වූයේ ය. යහපත් සවාමියකු ලත් පෘථිවිතොමෝ බොහෝ රත්නයන් ඉපද වූ, ඉඤ්ඉමතිය වීරපුත්‍රයකු ප්‍රසූත නාළා.

සූර්‍යයා බඳු කාන්තියෙන් දසදික්හි ප්‍රසිද්ධ වූ දශරථ නම් වූ ඒ කුමාරතෙමේ රාවණ ශත්‍රු වූ රාමයාගේ පියා ය. දශරථකුමා රෝත්පත්තියෙන් පිය වූ අජරජ පියන් පිළිබඳ වූ ඍණයෙන්

* රඝුරජ හා අජ කුමාරයා.

(ඇපිතෘ දේවයන් තෂීණය නමැති ණයෙන්) මිදුණේ ය. දෙවියන් හා යෑමින් පිළිබඳ ණය පෙරම මුදා සිටි හෙයින් පුත්‍රලාභයෙන් පසු සියලු ණයෙන් මුක්ත වූ අජරජ පරිවේෂ* රහිත සූර්‍යයා මෙන් භ්‍රාජිත විය.

ධනය පමණක් නොව බලය බහුශ්‍රැතත්වය යන ගුණයන් පවා හඟට පැමිණියන් රැකීමය, පණ්ඩිතයන් පිදීමය යන පරාර්ථය පිණිස ම යොදමින් රාජ්‍යානුශාසනා කරන අජරජ එක් දිනක් දේවිය සමඟ උයන් කෙළියට ගොස් ක්‍රීඩා තත්පර වූයේ ය.

එකෙණෙහි අහසින් යන **නාරද** මුනිහුගේ දිව්‍යපුෂ්පමාලාව සුළඟින් ඉගිළ අවුත් ඉන්දුමතී දේවියගේ හන මත වැටුණු. එය බලා ව්‍යාකුලත්වයට පැමිණි දේවී මරණයට පැමිණුණ. ජ්වලයෙන් නැහුණු ගින්නක් මෙන්, වැසි නැති සෙණයක් මෙන් බලා පොරොත්තු රහිතව සිදු වූ ප්‍රියාවගේ හදිසි මරණයෙන් අජ රජ ද මුසපත් ව බිම හිණ. පරිවාර ජනයන්ගේ මහත් බැහැපත් හඬින් ද, එසින් බිහපත් විල් ඇසුරු කළ හංසාදි පක්ෂීන්ගේ කල කල රැවින් ද ඒ උද්‍යානය ඒකකෝලාහල විය.

එතෙකුදු වුවත් පවන් සැලීමාදියෙන් රජතුමා සිහි ලද. දේවිය නම් පරමාර්ථ මරණයට ම පැමිණියා ය. අජ රජ ශෝකාසාගරයෙහි නිමිග්න ව ප්‍රියාවගේ සිරුර ඔසවා ඇකයෙහි තබා සහජ වූ ද ධීරගුණය දුරු කොට විලාප කියමින් ඉකි බිඳ බිඳ හඬන්ට විය. ඉතා තද යකඩය පවා අතිශයින් තැවුණු කල මෘදු වෙයි. මිනිසුන් ගැන කවර කථා ද?

(මේහි කරුණා රස පරිපූර්ණ අජ විලාපය ශ්ලෝක පඤ්චවිංශතියෙකින් (25) බඳනා ලද අපුරු සංවේග කර ය.)

ඉන්දුමතියගේ මළසිරුර වැලඳ හඬන්නා වූ අජ රජුගේ ඇකයෙන් එය දුකසේ ඉවත් කොට ගෙන ඥතිමිත්‍රාදෝ අගිල් දරින් කරන ලද විතර්කයෙහි බහා ආදාහනය සිදුකළහ. ඉක්බිති අජ රජතුමා මළවුන් පිණිස දශදිනෙකින් මත්තෙහි කළයුතු ශුද්ධික්‍රියා විධිය ද උයනෙහිදී ම සිදුකොට නුවරට පිවිසියේ ය.

මේ ප්‍රවෘත්තිය ධ්‍යාන චිත්තයෙන් දත් වශිෂ්ඨ මුනිහු [යාග කර්මයක් ආරම්භ කොට එය නො නිමි හෙයින්] ශිෂ්‍යයකු ලවා රජහට මෙසේ කියා එවූහ:—

---

* සුදු වලාකුළු සහිත කල්හි වහු සූර්‍යයන් වෙවී පෙනෙන කවාකාර මණ්ඩලය පරිවේෂ නාම්.

"පින්වත් මහරජ, ඔබගේ දුඃඛය දැනගෙන ද ඔබ සැනසීම පිණිස ඒමට යාගය අසම්පන්න හෙයින් නො හැකිය. ඔබ දේවිය වනාහි ශාප හේතුවින් මිනිස්බවට පැමිණි දෙවිදුවකි:-පුරාණ කාලයෙහි අතිශයින් තීව්‍ර වූ තපස් කරන තෘණබින්දු නම් තාපස යෙක් විය. ශක්‍රපදවිය ගනී යයි සැක කළ ශක්‍රයා ඔහුගේ තපස් බිඳුවන පිණිස හරිණී නම් දෙවඟන යැවී.

තෘණබින්දුගේ තපසට බාධා කළ හරිණී: "නි මිනිස් දුවක් වව!" යි ඒ තපස්වීහු විසින් ශාපකරන ලදු. ඈ විසින් ක්ෂමාව අයැදි කල්හි "දිව්‍යපුෂ්පයක් දැකීමෙන් ශාපයෙන් මිදීම වන්නේ ය"යි තෘණබින්දු කිය. ඕතොමෝ විදභී රාජ දුහිතෘ වූවා ඔබට මෙහෙසී ව සිට දිවමල්දම දැකීමෙන් ශාපයෙන් මිදී දෙව්ලොව ගියා.

"එබැවින් ශෝකවීමෙන් කම් නැත. උත්පත්ති ඇති සියල්ලන්ටම විපත්ති සිදුවීම නියත ය. පෘථිවිය මැනැවින් පාලනය කරව! පෘථිවිය නිසා ම රජවරු පත්නි සහිත වෙති. ඔබ විසින් ලත් ශාස්ත්‍රමය ඥානය මානසික සන්තාපයට ප්‍රතිකාර කිරීමෙහි සමර්ථ වෙයි. ප්‍රියාවගේ වියෝගයෙන් හැඬීම නිෂ්ඵලය, හැඬීමෙන් තබා අෑ අනුව මැරීමෙන් වත් ඇය ලැබිය නො හැක්ක, කර්මානුරූප ව මිය යන්නවුන් එක් මහඟ නො යන හෙයිනි. එබැවින් ශෝක දුරුකොට සඛකිය දේවියට නිවාප දානාදියෙන් සංග්‍රහ කරව! 'සඛකීයයන් විසින් හෙළන උණුසුම් කඳුළෙන් පරලොව ගියහු දැවෙති'යි කියන හෙයින් හැඬීම දුරු කළයුතු මැයි. මරණය සත්වයන්ට සාධාරණ සිදුවීමෙකි. මුසයෝ ප්‍රියයාගේ විනාශය ළඟි හැණී හුලක් මෙන් සිතත්. සුසිහු වනාහි එයම හුල් උදුරාලී මෙකැයි සිතත්. ප්‍රිය විනාශය කුශලයට අවාරයක් වන හෙයිනි. තම සිරුර පවා හැරයෑම නියත බැවින් අන්‍යයන්ගේ වියෝගය ගැන කියනුම කවරේ ද?. එබැවින් ඉන්ද්‍රිය දමනයෙන් යුත් උත්තමය, සාමාන්‍ය පුහුදුනන් මෙන් හැඬීම ඔබට නො වටනේ මය. වාතයෙන් වෘක්ෂයත් පර්වතයත් දෙකම කම්පා වේ නම් ඔවුන්ගේ වෙනස කවරේ ද"යි.

කුලගුරු වූ වශිෂ්ඨ මුනිහුගේ මේ අවවාදය "එසේ ය" කියා පිළිගත් නමුත් රජහට එසේ පිළිපැදීම සුකර නොවිය. ශෝකයෙන් සත වූ හෘදයෙහි ඒ අවවාදය නො වැදුණු හෙයින් පෙරළා වශිෂ්ඨර්ෂීන් කරුම ගියාක් මෙන් විය.

එතෙකුදු වුව පුත්‍රයා ළඳරුවියෙහි සිටීම රජුගේ ප්‍රාණත්‍යාගයට එකම බලවත්තය විය. එහෙයින් යම්තම් අටවසක් ගෙවෙන

තුරු අජරජ ජීවත් වූයේ ය. සුවසළ නො හැකි ශෝකජ රෝග යීක් සැදීමෙන් මරණයට පත්වන්නා වූ රජ එයම ලාභයක් මෙන් සිතා බාලවුවද පුත්‍රයාට රාජ්‍යය දී ගඩහා-ශරයූ දෙනදීන් එක් වූ තන්හි පුණ්‍යතීර්ථයෙහි පැන සියදිවි තොරසරගත්තේය.

අජවිලාප නම්
අටවන සඟ නිමි.

9

ඉක්බිති ඔහු පුත් දශරථ රජ උත්තර කෝශල රාජ්‍යය අනුශාසනා කෙළේ ය. කඳකුමරුන්ට බදු බල ඇති මේ රජ විධි වූ පරිදි රට පාලනය කරන කල්හි කොසොල් ජනපදයෙහි වැසි ජනතාවට රෝගයෙක් පවා නො වීය. අන්‍ය සතුරු උවදුරු පිළිබඳ කවර කථා ද?

දඩකෙළිය, දූකෙළිය, මද්‍යපානය, මිථ්‍යාචාරය යන ව්‍යසන යෙන් තොර වූ, ශක්‍රයාහට වුවත් බැගෑ නෙපුලක් හෝ කෙළි පිණිස වුවත් අසත්‍ය වචනයක් හෝ සතුරන්හට වත් ඵරුෂ වචනයක් හෝ නො කියන්නා වූ, යටත් වැසියන්ට අභිවෘද්ධිය ද විරුද්ධ වූවන්ට විනාශය ද දෙන්නා වූ, සමුද්‍රය හිම් කොට පොළොව දිනූ මේ දශරථ රජතෙම සවමණ්ඩලාදී ද්වාදශ රාජමණ්ඩලයට* ප්‍රධාන සක්විති වූ නමුදු අනලස් වූයේ ය. සතුරන් ලුහුබඳිනු ලබන්නක්හු සේ ජාග්‍රත වූයේ ය-ප්‍රබෝධ විය.

ප්‍රභු මන්ත්‍ර උත්සාහ යන ත්‍රිශක්තිය මෙන් මේ රජුට **කෞශල්‍යා, සුමිත්‍රා, කෛකේයි** යන මෙහෙසිඳු තිදෙනෙක් ද වූහ. එසේ වුව ද ඉදුරන් පිනවීම ම ජීවිත ඵලය සි නො ගෙන ක්‍රියා කළ බවට **නමසා-ශරයූ** යන නදීන්ගේ තීරයන්හි කළ රන්මුවා යාගසතාමහයෝ ම සාක්ෂි වෙති.

එක්තරා වසන්ත කාලයෙහි දශරථ රජතුමා රුක්ලිය නව පල්ලව කුසුමයෙන් සැදෙද්දී, බඹරකොවුලන් මිහිරි ගී ගයද්දී, විල් පොකුණු පුරවූ පියුමින් සැරසෙද්දී, අශෝක රුක් මල්පල්

---

* 1. සවමණ්ඩල. 2. ශත්‍රුමණ්ඩල. 3. මිත්‍රමණ්ඩල. 4. ශත්‍රුමිත්‍ර. 5. මිත්‍රමිත්‍ර. 6. මිත්‍රශත්‍රු යන මොහු ඉදිරිපස සමඬල සි. පිටිසසින්. 7. පාර්ෂ්ණිග්‍රාහ. 8. ආක්‍රන්ද. 9. පාර්ෂ්ණිග්‍රාහාසාර. 10. ආක්‍රන්දසාර. 11. මධ්‍යස්ථ. 12. උදාසීන යන සමඬලය යන මේ දෙළොස සි.

ලෙන් සැදී කාමුකයන් මන් මත් කරද්දී උයන් කෙළි පිණිස ගියේ ය. පරිවාර ජනයා හා රිසියේ ක්‍රීඩා කොට දඩකෙළියෙහි යෙදීම ද කැමැති විය. (මෙහි ශ්ලෝක සුවිස්සෙකින් (24) පමණ කළ උද්‍යාන ක්‍රීඩාවර්ණනය රවනාවාතුරීය පළ කෙරේ.)

දඩක්‍රීඩාවෙන් වසඟවූ ඉලැක්කිය හෙළීමෙහි පරිවය ය, සතුන් ගේ භයක්‍රෝධ ආකාර දැනීම ය, විඩා දුරුවීමෙන් ශරීරලාඝවාදි ගුණය යන මෙතෙක් අනුසස් ලැබෙන හෙයින් ඇමැතියන් හා දඩක්‍රීඩා පිණිස ගිය බවමුත් ආඛෙටක ව්‍යසනයෙන් ගියේ නොවේ.

මෙසේ වනයෙහි මුව සූරු සිංහ ව්‍යාඝ්‍රාදීන් ලුහුබදිමින් විදිමින් ක්‍රීඩාකරන්නා වූ රජහට නිරන්තර සේවනයෙන් එහි ඇල්ම (=බැඳීම) අධික විය. ඒ එසේ මැ සි! කාමයෝ කිසියේත් උපභෝගයෙන් නො සන්සිඳෙත් මැනු? ගින්නට තෙල් ඉසි කාලක් මෙන් කාමසේවනය කාමාශාව වැඩිදියුණුවීමට ම හේතු වේ. එබැවින් වනයෙහි ම මල්පලු පත් ම ශයනාසන කොට ගෙන රැරහ ම පහන් කොට ගෙන රාත්‍රිය ද ගත කෙළේ ය.

මෙසේ දඩකෙළනා රජුට එක් දිනක් **තමසා** නදියෙහි කළ යක් පුරවන ශබ්දයෙක් ඇසිණ. අසා එය හස්තියකුගේ හඬෙ කැයි සැක කොට වලැතුන් මැරීම නීතිවිරෝධී වුව ද වපලත්වය හේතුකොට ගෙන ශබ්දවෙධී ශරයෙකින් (=ශබ්දානුසාරයෙන් විදිනසුලු ක්‍රමයෙකින්) එදෙසට විද්දේ ය.

"අපොසි, පියාණෙනි!"සි කැගැසීමෙක් ඇසුණේය. රජ එය අසා වේවැල් ගහනයෙහි සොයා යන්නේ නීය වැදී දියකළය සමඟ වැටී සිටි මුනි පුත්‍රයකු දැක මහත් සන්තාපයට පැමිණිණ. වහා අසුපිටින් බැස අඹය විවාලේ ය. තපස්වී පුත්‍රයා ගොත ගසමින් "මා ද්විජයකු (=බ්‍රාහ්මණ ක්ෂත්‍රිය වෛශ්‍ය ජාති ඇත්තකු) නො වන බැවින් බ්‍රහ්මහත්‍ය පාපය ගැන සැක නො කරව"සි කී හෙයින් මදක් අස්වැසුම් ලත් රජතෙම ඔහුගේ කීම පරිදි වනයෙහි සිටි ඔහුගේ අඹ දෙමාපියන් වෙත පැමිණිවී. ඔහු දෙදෙන බොහෝ විලාප කියමින් හඬා රජු ලවා ම පුත්‍රයාගේ භීය ඉවත් කරවූහ. එකෙණෙහි ම මුනිපුත්‍රයා මෙලේ ය. අඹ තපස්වීහු දෙදෙන "එම්බා මහරජ, අපමෙන් ම ඔබ ද මහලු කල්හි පුත්‍ර ශෝකයෙන් මැරෙන්නෙහි ය"සි ශාපකොට රජු ලවා ම දරුසෑයක් කරවා පුත්‍රයා දවන ගින්නට පැන දිවි හසාගත්හ.

ඉක්බිති රජ තමාගේ විනාශයට හේතුභූත වඩබාග්නිය ධරන සමුද්‍රය මෙන් සවිනාශ හේතුව වූ ශාපය ධරමින් මෙතෙකින් දඩකෙළිය නවතා නුවරට වනි.

(මෙහි යමක සහිතවූ ද නොයෙක් වෘත්තයෙන් යුක්තවූ ද මෘගයා වර්ණනය හෘදය ග්‍රාහීය.)

මෘගයා වර්ණන නම්
නවවන සග නිමි.

10

දශරථ රජහට **හවුරුදු** දසදහසක් ගතවනතුරු ද පුත්‍රයකු ලැබීමේ වාසනා මහිමය නොවීය. එබැවින් ඍෂ්‍යශෘඞ්ගාදි මුනිහු රජුට පුතුන් ලැබීම පිණිස යාග කරන්ට වූහ.

මේ කාලයෙහි දෙවියන්ට **ලඞ්කාධිපති** රාවණ රජුගෙන් බොහෝ පීඩා ලැබිණ. එහෙයින් සම්‍යෙන් පිහිත මහින් සෙවණ ඇති රුකක් සොයා යන්නාක් මෙන් සියලු දෙවියෝ එක් ව **විෂ්ණු** වෙත ගියහ.

ඔවුන් සමුද්‍රය කරා යන් ම ප්‍රාර්ථනාසිද්ධියට පෙර නිමිත්තක් මෙන් විෂ්ණු දේවතෙමේ ද පිබිදියේ ය.

අනන්තයාගේ දරණවැළ මඤ්චකයෙහි ශ්‍රීකාන්තාවගේ උකු ළෙහි පා තබා, පීතාම්බරධාරීව, ශ්‍රී වත්‍ස ලකුණු ඇති කෞස්තුභ මාණික්‍යය පැලඳ, දිව්‍යාභරණින් අලඞ්කෘත වූ, චතුර්භුජයක් ඇති විෂ්ණු දෑත ප්‍රණිපාත කොට "සියල්ල මවන සියල්ල ධරන සියල්ල නසන ඔබට අපගේ නමස්කාරය වේවා" යනාදීන් සියලු දෙවියෝ සෙත්‍රෝත්‍ර පැවැත්වූහ.

(මෙහි ශ්ලෝක සොළොසෙ (16) කින් කළ විෂ්ණුස්තෝත්‍රය මනෝඥය.)

සතුටියට අනතුරුව විෂ්ණුදේවතෙමේ දෙවියන්ගේ සුව දුක් විමසූයේ ය. එසින් ම ඔහු ප්‍රීතිමත් වූ බව දත් දෙවියෝ තමන්ට රාක්ෂසයන්ගෙන් පැමිණි ගැහැට ඕහට සැල කළහ.

භාග්‍යවත් වූ විෂ්ණුතෙමේ දෙවියන්ට ආමන්ත්‍රණය කොට තමා පළමුව ම දෙවියන්ට රාක්ෂසයන්ගෙන් වන උවදුරු දන්නා බවත්, ප්‍රමාදයෙකින් සිදු වූ පාපයෙකින් සත්පුරුෂයන්ගේ ළය තැවෙන්නාක් මෙන් රකුසන්ගෙන් තුන්ලොවට ම සන්තාපය ඇති බව දැන තැවෙන බවත්, ඉන්ද්‍රයාත් තමාත් එකම කටයුතු

ඇත්තන් බැවින් තමාගෙන් මෙය කළයුතු යයි ඉඳුරාගේ ප්‍රාර්ථනය නුවුවමනා බවත් තමා ඒ කාර්‍යය කිරීමට එකඟ බවත් කීයේ ය.

"තවද රාවණයා මෙහෙසුරුවර ලබනුවස් සඛකීය කඩුවෙන් ම හිස් තවයක් කපා එක්හිසක් ඉතිරි හෙළේ එය මාගේ චක්‍රයෙන් සිඳිය යුතු හෙයිනි. බ්‍රහමයා ඔහුට වරදුන් බැවින් ඔහුගේ උස්ව නැඟීම මම මෙතෙක් ඉවසමි. ඔහු (=රාවණයා) තපස් රැක බ්‍රහමයා පහදවා මිනිසුන් ගැන නො සලකා දේවනිර්මාණයෙකින් නො නැසිය හැකි ලෙස වරය ලැබී. එබැවින් මම දශරථ රජුගේ පුත්‍රස්වරූප මනුෂ්‍යාවතාරයෙන් ඉපද ඔහු නසන්නෙමි. නොබෝ කලෙකින් ම යාඥිකයන් විසින් ගෙනා බලි කොටස් රකුසන් විසින් ආස්වාද නොකරන ලදු ව තොප විසින් ගතහැකි වෙයි. විමානයෙන් හැසිරෙන්නෝ රාවණයාගේ පුෂ්පකරථය දැක බිය පත් ව වලාකුළුවලින් වැසී සැඟවී යෑම මෙතැන් පටන් අත් හරින්වා"යි.

මෙසේ රාවණ නමැති නියගින් පෙළුණු දේව නමැති සස්‍යය වවන නමැති අමාවැස්සෙන් තෙමා කෘෂ්ණ දේව (=විෂ්ණු) නමැති මහා මේඝය අන්තර්හිත විය.

ඉන්ද්‍රාදි දෙවියෝ ද රාවණවධයෙහි උත්සුක වූ විෂ්ණුට අනුගත වූවාහු සුග්‍රීවාදි රූපයෙන් උපන්හ.

මේ කාලය දශරථ රජු විසින් ආරබ්ධ වූ "පුත්‍රකාම්‍ය" යාගය ද අවසන් වන කාලය යි.

යාගාන්තයෙහි යාග කර්‍තෘන් විසමිත කෙරෙමින් එක්තරා පුරුෂයෙක් ගිනි මැද පහළ ව කිරිබත් පිරූ රුවන් තැටියක් ගෙනවුත් රජහට දිනැ. විෂ්ණු දෙවියන් ඒ වරුයෙහි(=කිරිබතෙහි) ඇතුළත් ව සිටි හෙයින් ඒ තැටිය ඉසිලිය නො හැකි තරම් බර ව තුබුණේ ය. රජතුමා ඒ බත දෙකට බෙදා කෞසල්‍යා-කෛකේයී යන බිසවුන් දෙදෙනාට දී සුමිත්‍රා ඔවුන් දෙදෙනාගෙන් කොටස බැගින් ලබනවා දකිනු රිසිවිය.

රජුගේ සිත් පවත් දන්නා බිසවුන් දෙන්නා ද එසේම කළහ. ඒ බත වැළඳීමෙන් එකොණෙහි ම ඔවුහු ගැබ් දූරුහ.

ක්‍රමයෙන් ගැබ් මුහුකුරා ගොස් කෞසල්‍යා **රාම** නම් පුත්‍රයා ද, කෛකේයී **භරත** නම් පුත්‍රයා ද, සුමිත්‍රා **ලක්ෂ්මණ-ශත්‍රුඝන** යන නිමුන් පුතුන් දෙදෙනා ද ප්‍රසූත කළහ.

ඔවුන්ගේ උතුපතතියට අනතුරුව ගුලෝභාය දුර්භික්ෂාදි ද්වේෂ රහිත ව ආරෝග්‍යාදි ගුණයෙන් යුක්ත විය. එය දෙව්ලොව පෘථිවියට බැස පුරුෂෝත්තමයාට (=විෂ්ණුව) අනුගමන් කළාක් වැනි ය. රාමාදි කුමාරයන්ගේ උතුපතතික්ෂණයෙහි රාවණයාගේ දසිස් ලකළ කිරුළු මිණි හිලිහිණි. එය ඔහුගේ සම්පත වැටුණු බවට පෙර නිමිත්තෙකි.

ජාත සංසකාරාදියෙන් පෝෂිත වූ කුමාරවරු සතරදෙන පියාණන්ගේ ප්‍රිතිය සමග ම වැඩී ඔවුනොවුන් අවිරුද්ධ ව අනඤ්ඤ වූ රඝුවංශය අත්‍යාර්යයෙන් බැබළවූහ.

කිවයුතු විශෙෂයෙක් ඔවුනතුරෙහි නැත්තේ නො වේ. සහෝදරත්වය සමව ම ඇත ද රාම-ලක්ෂ්මණ දෙදෙනා ද, භරත-ශත්‍රුඝ්න දෙදෙනා ද ඒකක්‍රියා සමාන සුඛ දුඃඛ වූවාහු ය. ගිනි සුළං දෙදෙනා ද, සඳ මුහුදු දෙදෙනා ද ඔවුන්ට උපමාන කළ හැකි වෙත්. තේජසින් මෙන් ම චිනයයෙන් ද ග්‍රිෂ්මාවසානයෙහි ශ්‍යාමවර්ණ වලාකුළු ගහන වීමෙන් සමශිතොෂ්ණ වූ දිනයන් මෙන් ඒ කුමරහු මහජනයාගේ සිත් ගත්හ.

මොවුන් කරණකොට ගෙන දශරථ රජතුමා තමා මුන්තිමත් ධර්මාර්ථ කාම මෝක්ෂ යන චතුර්විධ සම්පතින් යුක්තයකු කොට තැකි ය. සතර සයුර රතනයෙන් රජු සතුටු කළාක් මෙන් පුත්‍රයෝ සතරදෙන ද ගුණ සමූහයෙන් පියාණන් සතුටු කළහ. වියදඬුමෙන් දික් වූ බාහුසතරින් යුත් විෂ්ණු මෙන් ම රජතුමා ද දේවාංශ වූ පුත්‍රයන් සතරදෙනා කරණකොට ගෙන බැබළිණි.

රාමාවතාර නම්
දසවන සග නිමි.

11

ඉක්බිති **විශ්වාමිත්‍ර** (=කෞශික) මුනිතෙම තමාගේ යාග යෙහිදී ඔටගත් උවදුරු නැති කරනු සඳහා රාමකුමාරයා කැඳවා ගෙන යන්නට සිතා දශරථ රජු වෙත ආයේ ය. තේජස්විින්ගේ වයස ගැන නො සලකන බැවින් කාකපක්ෂධරවූ ද කුමාරයා ඉල් විය. රඝුවංශිකයන් ප්‍රාණය වුව ද ප්‍රාර්ථනා කරන්නවුන්ගේ ප්‍රාර්ථනා භඞ්ගය නො කරනු සිරිත් හෙයින් පුත්‍රවියෝගය ඉවසිය නො හැකි වුව ද ලක්ෂ්මණ සහිත ව රාමකුමාරයාගේ ගමනට අවසර දුන්නේ ය. පියාණන්ගේ ආඥව මුදුනෙන් පිළිගෙන ගමනට

සුදුනම් වූ කුමාරවරු දෙදෙනා පියාණන් පා වඳින කල කුමාරයන්ගේ කඳුළින් රජුගේ පතුල් ද පියාණන්ගේ කඳුළින් කුමාරුන්ගේ පිට ද තෙමී ගියේ ය. මෙපරිද්දෙන් ම මැණියන් තිදෙනා ද වැඳ අවසර ගෙන පෞර ජනයාගේ නෙත් ද කඳුළින් තෙත් කරවමින් විශ්වාමිත්‍ර මුනිහු පෙරටු කොට නුවරින් නික්ම ගමන් ගත්හ. **බලාතිබල** නම් වූ මන්ත්‍ර දෙදෙනාගේ ආනුභාවයෙන් කුමරුන්ට මාගී විඩාවෙක් නොවීය. එපමණකුදු නොව පූජී කථා (=ඉතිහාස) ප්‍රවෘත්ති දන්නා වූ විශ්වාමිත්‍ර මුනිහුගේ කථාවන් ශ්‍රවණය කිරීමෙහි තත්පර වූ ඔවුන්ට මාගීය කෙතෙක් ඉක්ම වී ද යනුත් නො දැනිණි. පළමු කොට තපෝවනයට පැමිණි රාම ලක්ෂ්මණ කුමරුන් විසින් **සුකේතු**හුගේ පුත්‍රී වූ **තාඩකා** නම් රාක්ෂසිය දක්නා ලදී. කෘෂ්ණපක්ෂයෙහි රාත්‍රියක් මෙන් කාලවර්ණ වූ, මළවුන්ගේ වසා හැඳගත්, සිංහ නාදය මෙන් බිහිසුණු නාද ඇති ඕතොමෝ රාමයා වෙත දිව ආය. ඉණෙහි එල්ලෙන මිනිස් අතුණු ඇති ව රාමකුමරු මරනු පිණිස අත ඔසවා එන්නා වූ ඈ දැක සත්‍රින් මැරීමේ පිළිකුල නොහොත් කරුණාවත් සමඟ හියක් මුදා හැර රාක්ෂසී මරුදමන ලදී.

රාමයාගේ ප්‍රථම පරාක්‍රමයෙන් සතුටු වූ මුනිදුහු කෙරෙන් රකුසන් මැරීම පිණිස මන්ත්‍රයුක්ත වූ අස්ත්‍රයක් ලත් රාමතෙම මලණුවන් කැටිව අනිපවිත්‍ර වූ **වාමනාශ්‍රම** නම් වූ අසපුවට ගොස් විශ්වාමිත්‍ර මුනිදුහු විසින් ආරබ්ධ යාගයෙහි ආරක්ෂාව පිණිස සිටියේ යි.

එහි වදමල් වැනි ලේබිඳුවලින් අපවිත්‍ර කළ යාගවේදිකාව දැක දුන්න ගෙන උඩුකුරුව බලන්නේ ගාධ්‍රයන්ගේ පියාපහරින් කම්පිත වන්නා වූ ධ්වජයන් ධරමින් සිටි මහත් රාක්ෂස සේනාව දිටී.

ඔවුන්ගේ නායක වූ තාඩකා පුත්‍ර **මාරීච** නම් රාක්ෂසයා ද **සුබාහු** නම් වූ අනිකකු ද **වාසුදේවනාක** වූ ඒ පහරින් නසා යාග උපද්‍රවයන් නැති කොට මුනිවරයන්ගේ යාග ක්‍රියාවන්ට අවකාශ සලසා දුන්නේ ය.

මේ කාලයෙහි **ජනක** රජුගේ යාගයක් පිණිස විශ්වාමිත්‍ර මුන්හට ආරාධනාවක් කළ හෙයින් එහි යන ගමන් ජනක රජුගේ දුන්න පිළිබඳ අසා එය බැලීමට කැමැති වූ කුමාරයන් දෙදෙනා ද එක්ව ගියේ ය. මාගීයෙහි පෙර දවස **ගෞතම** නම් ඍෂිවරයා සිටි අසපුවෙහි වෘක්ෂ මූලයන්හි ඔවුහු තිදෙනම නවාතැන් ගත්හ. රාමකුමාරයාගේ පාදස්පර්ශයෙන් පවිත්‍ර වූ ඒ ආශ්‍රම භූමියෙහි

ගෞතම නම් සවකිය සවාමියාගේ ශාපයෙන් ගලක්ව සිටි **අහල්ලා** එකෙණෙහි ම රාමානුග්‍රහයෙන් නැවත මනුෂ්‍යත්ව යට පැමිණියා ය.

මුනිහු එහි පැමිණි බව අසා ජනකරජ පූජාසත්කාර පෙර ටුව පෙර ගමන් කොට පිළිගෙන කුමරුන් දෙදෙනා ද කැටිව නුවරට ගොස් යාගය අවසන් කොට මුනිහුගේ වචනයෙන් රම කුමාරයාට දුන්න නැමීම පිණිස අවසර දුන්නේ ය. (මේ දුන්න වනාහී මහ බලැති රජුන් විසින් නමනු නබා ඔසවනුත් නො හැකි වූවෙකි. "යමෙක් මේ දුන්න නැමී නම් ඔහුට මාගේ දියණි යන් වූ අහිරූපී **සීතාව** දෙන්නෙමැ"යි රජු විසින් ප්‍රකාශිත කි.)

"රම නම් වූ ළදරු කුමරකු දුන්න නමන්නේය"යි අසා එහි පැමිණි මහ ජනයා විසමය ප්‍රාප්ත කරවමින් රාමතෙම හියක් යොදූ වැඩියක් වැර යොදූ දුන්න ඇදි ය. එකෙණෙහි සෙණ හඬක් මෙන් නාදකරමින් එය බිඳ වැටුණේය. ඒ ශබ්දය ක්ෂත්‍රිය යන් කෙරෙහි බද්ධ වෛර වූ පරශු රාමයාට නැවතත් ක්ෂත්‍රියයන් උසස් වූයේය යි ඝනවන්නාක් මෙන් විය.

ජනකරජ මහත් ප්‍රීතියට පැමිණ වීර්‍යශුල්කය (=වීර්‍යයට දිය යුතු මූල්‍යය) වූ සීතාව විශ්වාමිත්‍ර මුනි නමැති ගින්නම සාක්ෂි කොට රාමයාහට පාවාදින. **ශතානන්ද** නම් පුරෝහිතයා දශරථ රජු වෙත යවමින් "සීතාව ඔබ පුත්‍රයාගේ භාර්‍යාව කොට පිළි ගැනීමෙන් මේ **නිමි** රාජකුලය සේවක භාවයෙන් පිළිගනිත්ව"යි කියා යැවී.

ඔහුගේ වචනයෙන් දශරථ රජ ද මහත් බල සෙනඟ පිරි වරා **මිථිලා** පුරයට ගොස් ජනක රජු හා එක් වූයේ ය. ඒ රජවරු දෙදෙන සවකිය ප්‍රභුත්වයට යෝග්‍ය පරිදි පුත්‍ර පුත්‍රීන්ගේ විවාහ මඟුලය මහත් සමාරෝහයෙන් පැවැත් වූහ. **රම-සීතා** දෙදෙ න ද, **ලක්ෂ්මණ-ඌර්මිලා** දෙදෙන ද, **භරත-මාණ්ඩවී** දෙදෙන ද, **ශත්‍රුඝන-ශ්‍රුතකීර්ති**[1] දෙදෙන ද මෙහිදී ම විවාහප්‍රාප්ත වූහ.

මෙසේ එකවිට පුත්‍රයන් සතර දෙනාගේ ම විවාහ මඟුහ ල්‍යය සිදුකොට දශරථ රජ සවපුරයට යෑම පිණිස පිටත් විය.

එකෙණෙහි ප්‍රතිකූල වාතාදියෙන් පෙර නිමිති පහළ කොට **තේජස්** රාශියක් මෙන් අනිමුඛයෙහි පහළ වූ ජමදග්නි බ්‍රාහ්මණ

(1 ඌර්මිලා සීතාගේ සොහොයුරියකි. මාණ්ඩවී ශ්‍රුතකීර්ති දෙදෙන ජනක රජුගේ සොහොවුරු කුශධ්වජගේ දුවරුය.)

පුත්‍ර වූ **පරශුරාම** තෙම ක්‍ෂත්‍රිය රජුන් එක් විසිදෙනකුන් නැසූ බවට ලකුණක් වශයෙන් ඇට විසිඑකක් ඇති අක්ෂමාලාවක් දකුණු කනෙහි ධරමින් මග අවුරා සිටිනු දක්නා ලදි.

දශරථ රජ තමාගේ දුර්බල බව ද පුත්‍රයන්ගේ බාල බව ද දැන ඛේදයට පැමිණි නමුත් රාමකුමාරතෙම දුන්නෙහි හීය නඟමින් ඉදිරියට පැමිණියේ ය.

"ක්ෂත්‍රිය ජාතිය මාගේ වෛරී ය, ඒ ක්ෂත්‍රිය ජාතිය එක්විසි වරක් නසා මම ශාන්තව සිටියෙමි; එතෙකුදු වුවත් තාගේ විසීා නිශය ඇසිමෙන් දණ්ඩෙන් පහළ සජීයකු මෙන් කිපුණෙමි. අන්‍ය යන් විසින් නමනු නබා ඔසවනු ද නො හැකි වූ ජනක රජුගේ දුන්න යුෂ්මතා කාඞ්ක්ෂයෙහි ය. ලෝකයෙහි රාම නාමය මා කෙරෙහි ම මේ තාක් වැටුණේ ය. දැන් තෝ එය පැහැර ගත් තෙහි! ක්ෂත්‍රියයන් නසන්නා වූ මාගේ වික්‍රමය තා නො දිනූ කල්හි මා නො පිනවයි. එබැවින් (යුද්ධයෙක් නො වේවා!) මාගේ මේ දුන්න ඇදීමම ජයපරාජයෙහි ලා සලකමි. එසේ නැත හොත් අභය ප්‍රාර්‍ථනය (=අභය ඉල්වීම) පිණිස ඇඳිලි බඳිවා"යි.

මෙසේ කියේ පරශුරාමයා යි. එතෙකුදු වුවත් පරශු නැත ද නිකම් රාමයා ඔහුගේ ගර්ජනයට බිය නො වීය. ඔහුගේ දුන් නෙහි හීය යොදා ඇද පරශුරාමයාහට ක්‍රියායෙන් ම පිළිතුරු දින.

එකෙණෙහි පරශුරාමයාගේ තේජස ද හීන ව ගියේ ය. රාමයා කෙබන්දෙක් දැයි ද ඔහුට හැඟී ගියේ ය.

රාමකුමරු ද දුන්න ඇද තමාගේ හීය නො සිස්වනු පිණිස සතුරා වුව ද බ්‍රාහ්මණයකු නිසා ඔහු නොමරා ඔනු විසින් රුස් කළ පුණ්‍යවිපාකසවරූප සවර්ගීය නසනු පිණිස පෙරදිගට විද පීය. එයින් භාර්ගව (=පරශුරාම) ගේ සවර්ගීමාර්ගය ඇවිරුණේ යි. එසේද වුව විෂ්ණු අවතාරය වූ රාමයා කෙරෙන් වූ පරාජය ද උතුම් කොට සැලකූ **භාර්ගව** (=පරශුරාම) ඍෂිතෙම ඔහුට සතුති කොට පුණ්‍යතීර්‍ථයක් කරා ගියේ ය. ඔහුගේ ගමනින් පසු දශරථ රජු පුත්‍රයා වැලඳ නැවත උපන්නකු මෙන් ප්‍රීත ව සිය නුවර බලා පිටත් විය. මාර්ගයෙහි කීපදිනක් කඳවුරු බැඳ (=වසන්‍ත්‍රමණඩප යන්හි) නිවාසග්‍රහණය කෙරෙමින් සීතා දැකීමට ලොල් වූ පුරභ නන්ගේ නෙත්‍ර නැමැති නිලුපුල්වලින් සැදූ කවුළු ඇති අයෝධ්‍යාපුර යට වනි.

සිතා විවාහ වර්ණනා නම්
එකොළොස් වන සඟ නිමි.

12

ඉක්බිති දශරථ රජ ක්‍රමයෙන් මහලු වයසට පැමිණියෙන් රාමකුමාරයා රාජ්‍යයෙහි පිහිටුවනු සඳහා අභිෂේක සම්භාරයන් රැස් කැරවිය. ඒ අතර කෛකේයී බිසව තමාට දුන් වර[1] දෙකක් සිහිකොට සවකීය පුත්‍ර භරතට රාජ්‍යය දෙන මෙන් ද තුදුස් වසක් යනතුරු රාම කුමරුන් වනයට යවන මෙන් ද ඉල්වූවා ය.

මෙය ඉතා බෙදහර ඉල්ලීමක් වුව ද සත්‍ය වචනය රක්නා රජතුමාට එය ඉෂ්ට නො කර සිටිනු බැරිවිය. රාමකුමාරයා ද "රාජ්‍යය ගනුව!"සි කී පියහුගේ ආඥව පිළිගත්තේ අඩම්න් පිතෘ නියෝගය ඉක්මවනු බැරිව ය. වැළි "වනයට යව!"සි කී ආඥව සතුටු මුහුණින් ම පිළිගති. අභිෂේකය පිණිස දුහුල් වස්ත්‍ර හඳින කල ද වනයට යෑම පිණිස වල්කල හඳින කල ද රාමයාගේ මුඛ ශෝභාව එක සේ ම පිහිටි බව දුටු ජනයෝ විසමිත වූහ.

රාම කුමරයා තමන් අනුව එන්නා වූ සීතා ලක්ෂ්මණ දෙදෙනාත් කැටුව පියාණන්ගේ සත්‍යවාදී බව රකිනුවස් දණ්ඩකාරණ්‍යයට ප්‍රවිෂ්ට විය. පුත්‍රශෝකයෙන් පීඩිත වූ දශරථ රජතුමා ද මුනිකුමාරයා නැසීමෙන් වූ ශාපය සිහිකෙරෙමින් ම මෙලේ ය.

මේ කාලයෙහි භරත කුමාරයා ද මැණියන්ගේ නුවර සිටි බැවින් අමාත්‍යයෝ රජුගේ මරණය ගැන නොදන්වා කුමාරයා කැඳවා ගත්හ. එතෙකුදු වුවත් රජුගේ මරණය පිළිබඳ තොර තුරු දත් කෙණෙහි භරත මැණියන්ට නිදුකොට රාජ්‍යය ද හැර දෙටු සොහොවුරන් සොයා වනයට ගොස් හඬා වැලප රාජ්‍යය භාරගන්නා මෙන් ඔවුන් යැදිය. පියාණන්ගේ සත්‍යවචනයට කැලැල් නො වන පිණිස රාමකුමරු එය ප්‍රතික්ෂේප කෙළේ සි. දෙටු සොහොවුරු රාජ්‍යය පරිත්‍යාග කළ ද ඔහු සිටියදී තමා රාජ්‍යය කිරීම ජ්‍යෙෂ්ඨයා විවාහ ප්‍රාප්ත නොවී සිටියදී බාලයා විවාහ වීම මෙන් ලාමක කොට සිතූ හෙයින් දේ භරත කුමාරයා රාම කුරයාගේ පාදුකා යුගළ ඉල්වාගෙන එය අභිෂේක කොට රජු වශයෙන් සලකා එයට සත්කාර කෙරෙමින් නුවරින් පිටත **නන්දිග්‍රාම**යෙහි සිට රාජ්‍යානුශාසනා කෙළේ ය. දෙටු සොහොවුරු කෙරෙහි දුසහකම් ඇති භරත කුමරයා රාජ්‍ය තෘෂ්ණා රහිත ව සවකීය මවගේ පාපයට දඬුවම් විඳින්නාක් මෙන් මෙසේ ක්‍රියා කරන කල්හි රාමකුමරු සීතා ලක්ෂ්මණ

1 කැමැති දෙයක් දෙමියි වූ ගිවිසුම්.

දෙදෙනා සමඟ වනයෙහි වෙසෙමින් මහලු ඉක්ෂ්වාකු වංශිකයන්ගේ ව්‍රතය රැක්කේ ය.

මේ වනය රාජ්‍යයට සමීප බැවින් "නැවතත් භරත පැමිණ රාජ්‍යය පිළිගැනීමට යාවිදැ, කෙරෙනි"සි සැක කොට රාම එයින් නික්ම දකුණු දිගට යන කල්හි **විරෝධ** නම් රාක්ෂසයෙක් මඟ අවුරා සිට සීතා පැහැර ගත්තේ ය. රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනා ඔහු මරා වළ ලා **පඤ්චවටී** නම් ස්ථානයෙහි වූසුහ.

එහිදී රාවණගේ නැඟණියෝ **ශූර්පණඛා** නම් රාක්ෂසිය කාමාතුර ව රාමකුමරු වෙත පැමිණුණු. "මම භාර්‍යා ඇත්තෙක්මි ලක්ෂ්මණ වෙත යව!"සි කියන ලදු ව එහි ගිය විට ද නො පිළිගත් හෙයින් නැවත රාමයා වෙත පැමිණියහ. ඇගේ විකාරය දුටු සිතා තොමෝ සිතාසුණා ය. එසින් කුපිත වූ ශූර්පණඛාවන් වහසි බැණ සැබෑ ප්‍රකෘති රූපය දැක් වූ හෙයින් භීතියට පත් සිතා රාමයා වෙතට දිව්වා ය.

ලක්ෂ්මණ 'ඕ රාක්ෂසියකැ'සි දැන කන් නාසා ඇපා දැමූයෙන් විරූප වූවා අහසට පැන නැඟී ඔවුන්ට තර්ජනය කොට එයට පලි ගනිමැයි **ජනස්ථාන** නම් රාක්ෂස බලසොටුවට ගොස් රකුස් සෙනෙවියන්ට මේ බව දන්වා සෙනඟ ගෙන යුදයට පැමුණුණු. රාමකුමරු ලක්ෂ්මණට සීතා භාරකොට රණබිමට වැද **දූෂණ-ඛර-ත්‍රිශිරස්** යන රාක්ෂස සේනාපතීන් ප්‍රමුඛ වූ සියලු රකුසන් නසා ජයග්‍රහණය කෙළේ ය. ඔවුන්ගේ පරාජය දුටු ශූර්පණඛා රාවණ සහෝදරයා ගොස් එපවත් සැල කෙළෙන් ඔහු නැඟණියන්ට කළ නිග්‍රහයෙන් ද, ඥාතීන්ට කළ හිංසායෙන් ද, "රාමයා මාගේ ශිෂ්‍යයන්හි පා තැබිය"සි සිතා රාවණ තෙමේ **සුවර්ණ** මෘගයකුගේ සවරූප ගත් රකුසකු ලවා රාම රවටා සීතා පැහැර ගෙන පුෂ්පක නම් අහස් යානයෙන් **ලඞ්කා** පුරය බලා පිටත් විය. එසමණෙහි පැමිණි **ජටායු** නම් ගිජු ලිහිණියකු තමාගේ ගමනට බාධා කළ හෙයින් ඔහුගේ පියාපත් කපා බිම හෙළී ය.

ඔහු පණ අදිමින් සිටියදී සීතා සොයමින් පැමිණි කුමරුන්ට මේ ප්‍රවෘත්තිය දන්වා මෙළේ ය. ඔහු විසින් කළ උපකාර ඉමහත් කොට පිළිගත් කුමාරයෝ ගෞරවයෙන් ජටායුහුගේ ආදාහන කෘත්‍යය සිදුකොට **කබන්ධ** නම් රාක්ෂසයාගේ වචනයෙන් **සුග්‍රීව** හා මිත්‍රත්වයට පැමිණ වදුරු සේනාවන් කැටුව සීතා සොයන්නාහු **ජටායුහුගේ** දෙටු සොහොවුරු **සම්පාති**ගෙන් ඇගේ ප්‍රවෘත්ති අසා වැඩි තොරතුරු දැනගනු පිණිස **මාරුති** නම් වූ **හනුමන්** ලඞ්කාවට එවූහ.

හනුමත් ලඞ්කාවට පැමිණ ඇය සොයන්නේ රාක්ෂසින් විසින් අකාවල් කරනු ලැබ සිර්කර සිටි සීතාව දැක රාමගේ පේරැස් මුදුව පෙන්වා තොරතුරු කියා ලඞ්කාපුරය ද ගින්නෙන් දවා පෙරළා ගොස් සියලු පවත් රාම කුමරුන්ට දැන්විය.

ඉක්බිති වදුරු සේනාවන් පිරිවරා ගෙන අවුත් මුහුදු තෙරට පැමිණි රාමයා වෙතට **විභීෂණ** නම් වූ රාවණගේ බාලසොහොවුරු පැමිණියෙන් ඔහුට "ලඞ්කාරාජ්‍යය දෙමි"සි ප්‍රතිඥ දී තමාට අවනත කොට ගෙන වදුරන් ලවා මුහුද මැදින් බැම්මක් බඳවා එයින් එතර ව ලක්දිව වටකෙළේ ය. එහිදී වදුරු රකුසු දෙසෙනඟ අතර මහත් වූ යුද්ධයෙක් විය.

වෘක්ෂයෙන් ගසා පලිහ කැඩීම ද, ගලින් ගසා මුගුරු සුනුකිරීම ද, ශස්ත්‍රයට ද වඩා එරුණු වූ නිය පහර දීම ද, පළුත පෙරළා ඇතුන් නැසීම ද ඒ යුද්ධයෙහි විශෙෂ ලක්ෂණ විය.

මේඝනාද නම් රාවණ පුත්‍රයා විසින් නාගපාශයෙන් බඳනා ලද රාම-ලක්ෂ්මණ දෙදෙනා ගරුඩයාගේ පැමිණීමෙන් මුකත වූහ. රාවණයා විසින් **ශක්තිආයුධයෙන්** ගසා ලක්ෂ්මණගේ වක්ෂස (=ළය) පැළූ බව දුටු රාමගේ වක්ෂස ශෝකයෙන් පැළිණි. එසේ වුව ද හනුමත් විසින් ගෙනෙන ලද **සඤ්ජීවනී** නම් ඖෂධයෙන් සුව ලැබූ ලක්ෂ්මණ මේඝනාදයා නැසී. ඉක්බිති අකාලයෙහි නින්දෙන් පිබිදූ **කුම්භකර්ණයා** රාමගේ ආයුධයන් විසින් දිඹුනින්දට (=මරණයට) පමුණුවන ලදි. මෙසේ ක්‍රමයෙන් විනාශයට යන සැකිය සේනාවන් දුටු රාවණතෙම "අද ලෝකය **අරාවණ** හෝ **අරාම** කෙරෙමි"සි නිශ්චය කොට රථයට නැඟී යුදට වන. එසේ අවසාන සටනට සැරහී සිටින රාවණයා දැක ශක්‍රයා තමාගේ රථය රාමයාට දිනි. රාක්ෂසාස්ත්‍රයෙන් නොකැඩෙන්නා වූ ඉන්ද්‍රකවචය ද **මානලින්** විසින් රාමයාට පළඳන ලදි. මෙසේ ඔවුනොවුන් මුහුණලා ඛන්ධ යුද්ධ කරන රාම-රාවණ යුද්ධය උපමා විෂය ඉක්මවී.

ඉන්ද්‍රාදීන් පවා පැරැද්ද වූ, කෛලාසය පවා අතින් එස වූ, මහා බල ඇති රාවණගේ ජ්‍යෂ්ඨානිශය රාමයා විසින් ද බුහුමන් කරනු ලැබිය.

වාදකරන්නන්ගේ වචනය වචනයෙන්ම සිදින්නාක් මෙන් ඔහු දෙදෙන ද අස්ත්‍රය අස්ත්‍රයෙන් කපමින් බොහෝ වේලාවක් යුද කළහ. අනතිමේදී රාමයාගේ **බ්‍රහ්මාස්ත්‍රයෙන්** රාවණගේ හිස්දහය ක්ෂණයෙකින් කපා වැටිණ. එතෙකුදු වුව කපා හෙළූ ඔහුගේ හිස් නැවතත් සකීවනු පෙර දුටු බැවින් 'දෙවියෝ රාවණ

නැසුණේ යයි විශ්වාස නො කළහ. මඳ කලක් බලා සිට නැවත සන්ධිමක් නුවූයෙන් ඔදවැඩි සිත් ඇත්තාහු රාමයාගේ ජයග්‍රහණයෙහි මල්වැසි වස්වා දෙව්ලොව ගියහ.

රාම තෙමේත් රකුසන්ගෙන් මුදාගත් සීතාව ඔවුන්ගෙන් කිලිටි වූවයි සැක කෙළේ ය. ඇය ගින්නට පැන සවකීය ශුද්ධිය ප්‍රකාශ කළ බැවින් භාග්‍යවිව වශයෙන් පිළිගෙන ලක්රජය විභීෂණට දී ලක්ෂ්මණත් සමඟ රාවණගේ **පුෂ්පක** නම් රථයට නැඟී ආකාශයෙන් අයෝධ්‍යාපුරය බලා පිටත් විය. වනවාසයට නියම කළ තුදුස් වස ගෙවුණු බැවිනි.

රාවණ වධ නම්
දෙලොස් වන සඟ නිමි.

13

ඉක්බිති රාම නම් වූ විෂ්ණු දේවතෙමේ තමාගේ ම මූර්තියක් වූ අඟසට පැමිණියේ මහා සමුද්‍රය බලා සවකීය භාග්‍යවිවට මෙසේ කියන්ට වන:-

"එම්බා සීතාවෙනි, මලය පර්වතය දක්වා වැටී තිබෙන මාගේ පාලම්න් (=බැම්මෙන්) බෙදී තිබෙන, පෙණ බහුල වූ මේ සමුද්‍රය ශරත් කාලයෙහි පැහැදිලිව පෙනෙන තරු ඇති ඡායාපථයෙන් (=අහස් ගඟින්) බෙදී පෙනෙන අහස මෙනි. ඒ සෞන්දර්‍යය බලව!

පියාණන්ගේ යාග අශ්වයා **කපිල** මුනිහු විසින් පැහැර ගෙන පාතාලයට ගිය කල්හි අශ්වයා සොයනු පිණිස පොළොව කැණින්නා වූ **සගර** නම් ලද අපගේ පූර්ව පුරුෂයන් විසින් මෙය සාරන ලද්දේලු.

සූර්‍යරශ්මිහු මෙසින් ජලය ගනිත්. මෙහි ම නොයෙක් රත්නයෝ සමෘද්ධියට පැමිණෙත්. මේ මුහුද ජලය ම දරකොට ඇති වඩබාග්නිය ධරයි. මෙසින් ම චන්ද්‍රයා උපන්නේ සි. දශ දිශාවන් පැතිර සිටිනා විෂ්ණු මෙන් මේ මුහුද ද දශදිග පැතිර සිටී. එහෙයින් මෙහි සවරූපය මෙ පමණැයි දත හැකි නොවේ. සවකීය නාභියෙන් නැඟුණු පියුම ආසන කොට හුන් ප්‍රථම බ්‍රහ්මයා විසින් සතුනිකාරනු ලබමින් විෂ්ණු දේව වූ මම යුගානන්තයෙහි ලෝකය හකුළුවා ගෙන මෙහි ම යෝග නිද්‍රාවට පැමිණෙමි.

ඉක්‍රයා විසින් පර්වතයන්ගේ පක්ෂයන් සිදින කල්හි පිහිට සොයා පැමිණි සිය ගණන් පර්වතයෝ මෙය ඇසුරු කොට රැකෙත්. වරාහරූපී මා විසින් පළමු කොට රසාතලයෙහි සිට පෘථිවී නමැති භාර්‍යාව විවාහ කොට ගෙන එන කල්හි මේ සමුද්‍ර ජලය ම ඇට ඇසිල්ලක් මුඛාවරණ පටය (=අවගුණ්ඨනය) විය.

මුඛාපිණයෙහි බුහුටි වූ පුරුෂයකු මෙන් මේ තෙමේ ගඹහා ජලය තමන් බීමත් තමන්ගේ ජලය ගඹහාවන්ට පෙවීමත් එකවිට කෙරෙයි. **තිමි** නම් මහා මත්ස්‍යයෝ ද හස්ත්‍යාකාර කිඹුල්ලු ද මහා රළු වැනි නාගයෝ ද ඔබගේ තොල් වැනි වණිවත් පබළු ද මෙහි වෙති, රළු පහරින් විද්‍රැම (=පබළු) පර්වතයෙහි විසුරුවන ලද ශඛ්ඛ සමූහය උඩට නැඟි පබළුකටුවල හැපී දුක සේ ඉවත් ව යන සැටි බලව! අයෝමය චක්‍රායුධයක් වැනි සමුද්‍රයාගේ දුරින් පෙනෙන සිහින් වතරේඛාව ඇති තීරභාගය ධාරාව (=මූවහත) සෙයින් බබළයි. අපි මොහොතකින් මෙතෙරට පැමිණියම්හ; බලව! වැලිතලාහි විසුරුණු මුතු ඇති, ඵලහරිත පුවක්ගස් පඬුකැති ඇති වෙරළ පෙනේ. පසුපාර්ශ්වයෙහි නෙත් යොමා බලව! වනය සහිත භූමිය මුහුදට දුවන්නාක් මෙනි.

අපගේ මේ පුෂ්පක නම් ආකාශ යානය ඇතැම් තැනෙක වලාකුළුවලින් මත්තෙහි ද ඇතැම් තැනෙක වලාකුළු යන මාර්ගයෙහි ද අන් තැනෙක පක්ෂීන් පියාසර කරන පෙදෙස්හි ද ගමන් කෙරෙයි. මේ **චෙරාවන** ඝනතිහුගේ මද ගඳ ඇති අහස් ගඟ රළු පහස ලද ආකාශ වාතය ඔබගේ ඩා සංසිදුවයි. වාකවුළුවෙන් පිටත දැමූ ඔබ අතට විදුලිය වළයයක් දැම්මට මෙන් මේ මේඝය උත්සාහ කෙරෙයි. මේ **ජනස්ථාන** නම් වූ වනය සි. මෙහි **බරදූෂණාදි** රකුසන්ගේ උපද්‍රව දැන් නැති බැවින් තාපසයෝ පන්සල් කරවා ගෙන වෙසෙත්.

ඔබ සොයන්නා වූ මට මේ ස්ථානයෙහි තිබී එක් තුරුවලාවක් සම්භවිය. මේ ඉදිරියෙහි පෙනෙන **මාල්‍යවන්** පර්වතයෙහි ශිඛරය බලව! මෙහිදී ඔබගේ වියෝගයෙන් හැඬිම්. එකල්හි මෙහි වූ කොලොම් පුෂ්ප හෝ මිහිරි කේකාරව හෝ මා සතුටු කිරීමට සමර්ථ නොවීය. තවද මේ පර්වත කූටයෙහි ගුහාගත ව සිටි මාවිසින් මේඝ ගර්ජිතාවන් දුක සේ ඉවසන ලදි (=අසන ලදි.) හොඹවහු වනයෙන් ගැවසීගත් විල් ලිහිණියන්ගෙන් ගහන ව පෙනෙන මේ **පම්පා** විලේ ජලය මගේ නේත්‍රයන් තුටු කෙරෙයි. මෙහි වක්‍රවාකයන් ද ඉවුරෙහි වූ අශෝක ලියද බලව! අපගේ විමානයෙහි මිණිකිණිහි හඬ අසා ඉගිලෙන **ගෝදාවරී** නදිය ඇසුරු කළ ලිහිණි පෙළ ඔබට පෙර ගමන් කරන්නා

වැනි ය. ඔබ විසින් වඩන ලද මිඅඹ රුක් ඇති, උඩබලා සිටින මුවන්ගෙන් යුත් මේ **පඤ්චවටී** නම් ස්ථානය කලෙකින් දක්නට ලැබිණ. මේ **ගෝදාවරී** තීරයෙහි හොමුවහු ලියගොමුවෙනි ඔබ ගේ උකුළෙහි හිස තබා දඩසෙළියෙන් වූ විඩා දුරුකළ සැටි මට සිහිවෙයි.

මේ පෙනෙන්නේ **ගාධාසුරජු** පවා ශක්‍රපදවියෙන් තොර කළ මහ බලැති **අගස්ති** මුනිහුගේ ආශ්‍රම පදය යි. දුරින් පෙනෙන හාත්පස වනයෙන් වට වූ **ශාතකර්ණි** මුනිහුගේ **පඤ්චාප්සර** නම් විල මේඝයන් අතරින් පෙනෙන සඳ මෙන් බබළයි තණ පමණක් කමින් මුවන් සමඟ හැසිරෙමින් තපස් රැකි ඒ මුනිහු ගේ සීලභේදය පිණිස ශක්‍රයා විසින් අප්සරාවන් පස්දෙනකුන් මේ ස්ථානයට එවූ බැවින් මෙ නම වී ලු.

නමින් **සුතීක්ෂ්ණ** වුව ද ශාන්තදාන්ත චරිත ඇති මේ මුනි තෙම පඤ්චතාපනය කරනු බලව! මොහු වෙතට ද දෙවඟනන් එවූ නමුත් මේ තපස්වීහුගේ ශීලභේදයට ඔවුහු අසමත් වූහ.

එක් අතක් අහසට දිගුකොට සිටින මේ තෙම මෞනව්‍රතය ඇති ව සූර්‍යයා දෙස බලා තපස් කරන්නෙකි. ඍතාදියෙන් බොහෝ කල් ගිනි පුදා අන්තයෙහි සවකිය ශරීරය ද ගින්නට පිදූ **ශරභඞ්ග** මුනිහුගේ තපෝවනය මේ ය. ඵලචර්‍යාදානයෙන් (=ඵල හා සෙවණ දීමෙන්) අදත් ඒ මුනිහුගේ පුත්‍රයන් බඳු ආශ්‍රම වෘක්ෂයෝ ආගන්තුක සඬ්ග්‍රහ කෙරෙති. මේඝයන් විසින් ආශ්‍රිත කූට(=මුදුන්) ඇති මේ **චිත්‍රකූට** පර්වතය නෙත් පිනවයි. ඒ අසලින් පෙනෙන මන්දාකිනී නදිය මුතුවැලක් මෙනි. මල් නැති ව පලදෙන රුක් ඇති, අතිශය මහිම ඇති මේ ඉදිරියෙන් පෙනෙන වනය **අත්‍රි** මුනිහුගේ තපෝවනය යි. ඒ මුනිහුගේ **අනුසූයා** නම් භාර්‍යාව මුනින්ගේ ස්නානය පිණිස මේ වනයෙහි ගඞ්ගා නම් ගඟ පැවත් වූහ. (=ඉගන අව)

සමහර තැනෙක ඉඳුනිල්මණින් ගැවසි මුතුවැලක් මෙන් ද, ඇතම් තැනෙක යුදුනෙළුම් මාලාවක් නිල්මානෙල් මලින් ගැවසුණාක් මෙන් ද, අන් තැනෙක රාජහංසයන් හා එක් වූ නීලහංස (=කාදම්බ පක්ෂි) ශ්‍රේණියක් මෙන් ද, අන්‍යස්ථානයෙක්හි අහරතුර සදරස් වැටුණු රුක් සෙවණැල්ලක් මෙන් ද, අන් තැනෙක්හි කෘෂ්ණසර්පියන් වෙළාගත් හම්මයෙන් ආලෙප කළ සිරුරු ඇති (=ගළු තැවරූ) රාශීවර ශරීරය මෙන් ද මේ පෙනෙන්නේ **ගඞ්ගා-යමුනා** දෙදෙනාගේ එක්වීම ඇති **ප්‍රයාග** තීර්ථය යි.[1]

1 කාව්‍යශේඛරයෙහි 3 වැනි සර්ගයෙහි 42, 43, 44, 45, කාරිකා සඳහන්.

තුන්වැනි ඥානයෙන් තොරවූව ද මෙහි ශරීරය පුදන්නෝ මෝක්ෂයට පැමිණෙති යි කියති. මේ පෙනෙන්නේ **ගුහශාගේ** පුරය යි. වනවාසයට පැමිණි මම මෙහිදී සිළුමිණි හැරදමා ජටාධර වීමි. ඉදිරියෙහි මානස (=අනෝතත්ත) විලෙන් ගලාබස්නා **ශරයූ** නදිය පෙනේ.

"**උත්තරකෝසල** වාසීහු මේ නදියට කිරිමවකට මෙන් ගරු කෙරෙත්. ඉදිරියෙහි පෙනෙන ධූලිරාශියෙන් හනුමත්ගෙන් අපගේ පැමිණීම දැනගත් **භරත** කුමාරයා සෙනඟ පිරිවරා අපට පෙර ගමන් කරන බව හැගේ.

ඒ සත්පුරුෂයා රාක්ෂස වධයෙහි නියුක්ත වූ මාගේ රාජ්‍ය සම්පත ආරක්ෂා කෙරෙමින් සිට මා කරා පැමිණෙයි. පිය රජු විසින් දෙනලද රාජ්‍ය සම්පත්තිය තාරුණ්‍යයෙහිත් සිට මෙපමණ කලක් ඉඳුල් නොකොට සිටීමෙන් ඔහු කෙළේ **'ආඝිඩාර** (=කඩුමුවාතක් මෙන් නියුණු) ව්‍රතයෙකි."

මෙසේ කියත් ම ඔවුන්ගේ කැමැත්ත දත් විමානය (=අහස් යානය) අහසින් බැස විසමයෙන් බලාසිටි භරත කුමාරයා ඇතුළු සේනාව ඉදිරියෙහි නැවතිණ.

රාමතෙම විභීෂණ විසින් දක්වන ලද මාගීයෙන් සුග්‍රීවගේ අත අල්වා ගෙන සළුපිත මණිමය හිණිපෙළින් බැස ඉක්ෂ්වාකු වංශජයන්ගේ කුලගුරු වූ වශිෂ්ඨ මුනිහට නමස්කාර කොට අර්ඝ්‍ය පාත්‍රය ගෙන පෙරමුණට පැමිණි භරතයා වැලඳ ගෙන හිස සිඹ්බේ ය.

අනතුරුව වෘද්ධමන්ත්‍රීන්ගේ අභිවාදනයන් පිළිගනිමින් කරුණාර්ද්‍ර බැල්මෙන් හා කුශල ප්‍රශ්න සඛ්‍යාත වචනයෙන් ද ඔවුනට සඛ්‍රහ කොට සුග්‍රීව-විභීෂණ දෙදෙනා හඳුන්වා දී සියලු දෙනම හස්ත්‍යශ්ව රථ වාහනාදියෙන් පිටත් ව ක්‍රෝශාර්ධයක් (=හැතැප්මක්) පමණ ගමන් කොට **අයෝධ්‍යා** (=සාකේත) නුවර සමීප උයන්හි ශත්‍රුඝ්න කුමාරයන් විසින් සරසන ලද වසන්ත මණ්ඩපයට පැමිණියහ.

දශාඩ්ගා ප්‍රත්‍යාගමන නම්
තෙලෙස්වන සඟ නිමි.

14

උයනට පැමිණීමට අනතුරු ව රාම ලක්ෂ්මණ දෙදෙනා පියාණන්ගේ මරණින් ශෝචනීය අවස්ථාවට පැමිණි කොසල්‍යා සුමිත්‍රා යන මැණිවරුන් දෙදෙනා දුටහ.

පිළිවෙළින් මැණිවරුන්ට අභිවාදනය කළ වික්‍රමශාලී පුත්‍රයන් දෙදෙනාගේ නේත්‍රයන් කඳුළින් පිරී පැවති හෙයින් හොඳින් දැක ගත නො හැකි වුව ද මැණිවරු පුත්‍රයන්ගේ ස්පර්ශය ලැබීමෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ව ම හැඳින ගත්හ.

මැණිවරු දෙදෙන පුත්‍රයන්ගේ ශරීරයන්හි රාක්ෂසයන්ගේ ආයුධ ප්‍රහාරයෙන් වූ කැලැල් මහත් දයාවෙන් අත ගාමින් වීර පුත්‍රයන් ලැබීම ක්ෂත්‍රිය කාන්තාවන්ට ප්‍රීතිජනක වුව ද වීරමාතාවන් වීමේ කීර්තිය නො කැමැති වූහ.

ඉක්බිති "ස්වාමියාට හිරිහැර කර වූ කාලකර්ණී සීතා මම ය"යි තම කියමින් නැන්දණියන්ගේ පාමුල හුණු සීතාව "නැගිටින්න යෙහෙළිය, ඔබගේ පවිත්‍ර පැවැත්ම නිසා ම සහෝදරයා සහිත ස්වාමිපුත්‍රයාගේ ජයග්‍රහණය වූයේ නො වේදැ"යි ප්‍රිය වූ සත්‍යවචනයෙන් ඔවුන් විසින් පසසන ලදු. වැළිදු රඝුවංශධ්වජ ජායමාන රාමකුමරුන්ගේ අභිෂේකය මැණිවරුන්ගේ ප්‍රීති කඳුළින් ආරබ්ධ වුව ද වෘද්ධාමාත්‍යයන් විසින් රන්කලස් පිරූ තීර්ථ ජලයෙන් අවසන් කරන ලදි.

තපස් වෙස් ධැරීමෙනුදු දර්ශනීය ශෝභා ඇති රාමකුමාරයා රූපේන්ද්‍ර නෙපථ්‍යධාරණයෙන් (=රාජාභරණ පැළඳීමෙන්) අතිශයින් ශෝභාමත් වූයේ වෘද්ධමන්ත්‍රීවරුන් හා රාක්ෂස සේනාවන් හා වානර සේනාවන් විසිනුදු පිරිවරන ලද්දේ මහත් රාජර්ධියෙන් තෝරණ ධ්වජ පතාකාලඞ්කෘත ප්‍රාසාදයන්ගෙන් නිකුත් වන විලඳ වර්ණය ඇති අයෝධ්‍යා පුරයට ප්‍රවිෂ්ට විය

ලක්ෂ්මණ ශත්‍රුඝන දෙදෙනා විසින් චාමර සලනු ලබමින් භරත විසින් ශ්වේතවර්ත්‍ර ධරනු ලබමින් රථයෙන් ගමන්ගත් රාම රජතෙම මූර්තිමත් වූ චතුරුපාය මෙන් පෙනිණි.

නැන්දණියන් විසින් මොනවට සරසන ලද සීතා ද කර්ණී රථයෙන් යන්නී ප්‍රාසාද වාතපාන (=කවුළු) සමීපයෙහි රැස් ව හුන් පෞරස්ත්‍රීන් විසින් වඳනා ලදු.

මෙසේ නුවරට පැමිණි රාමරජතෙම පියාණන්ගේ ප්‍රතිරූපය පමණක් ඇති මාලිගයට ප්‍රවිෂ්ට ව භරතමාතෘ වූ කෙකේයී දිසව වැඳ "සත්‍ය වශයෙන් ම මැණියෙනි, අපගේ පියාණන් සත්‍යයෙන් වෙන් නුවූයේ ඔබ නිසා ය"යි කියමින් ඇගේ ලජ්ජාව දුරු කෙළේ ය. සුග්‍රීවාදි මිත්‍රයන්ට සාධ්‍යමය පරිභෝග වස්තුවල ම ද වඩා අගනා කම්කරුවන් විසින් නිර්මිත ශයනාසන භෝජනාදියෙන් ඔවුන් විසමයප්‍රාප්ත වන සේ සඞ්ග්‍රහ විධි සැලැස්වී. අභි

කුඤ්ජනය පිණිස පෑමිණි අගස්ත්‍යාදි දිව්‍ය ඍෂිවරුන්ගෙන් රාව ණගේ ප්‍රභවාදි (=උත්පත්ති ආදි) පුරාවෘත්තය ද ඇසීය.

මෙසේ රජසුව විඳින ඔවුන්ට නොදැනීම වාගේ අඛමසක් ගත වූ හෙයින් රාම රජතුමා විභීෂණ සුග්‍රීවාදීන්ට සීතාදේවිය ලවා සත්කාර පූජාවිධි පවත්වවා පිටත්කරවිය. පුෂ්පක රථයට ද නැවතත් කුවේර වාහනය වීමට අනුඥා කොට ධර්මාර්ථකාම සඞ්ඛ්‍යාත ත්‍රිවර්ග සම්පත් විඳිමින් සොහොවුරන්ට ද මැණිවරුන්ට ද සමව පවතිමින් රාජ්‍යය කෙළේ ය.

රාම රජුගේ රාජ්‍යයෙහි වැස්සෝ රජුගේ නිලෝභිත්වයෙන් ධනවත් වූහු, රජු උවදුරු නසන බැවින් නිරුපද්‍රව ක්‍රියා ඇත්තෝ වූහු, රජු ශෝක දුරුකරන්නකු වූ හෙයින් පුත්‍රයන් ඇත්තෝ වූහු.

විවිධ චිත්‍රයෙන් විසිතුරු වූ මාලිගයන්හි කැමැති සේ සැප විඳින්නා වූ රාමරජහට දණ්ඩකාරණ්‍යයෙහි විඳි දුක් ද සිහිකරන විට සැප මෙන් වැටහිණි. මෙසේ මදකලක් යන්නා හා ම සීතාව ගර්භිණී වූ බව වචනයෙන් නොකිව ද සිනිදු ඇසින් හා පඬුවන් මුහුණින් ප්‍රකාශ කළා ය. සවාමිතෙම රහසින් ඇගේ දෙළදුක් විවාළ කල්හි ගඞ්ගානදීතෙර පිහිටි තපෝවනයන්හි යැමට කැමැත්ත ලජ්ජාවෙන් වුවද නොසඟවා කිව.

එක් දිනක් රජතෙම භද්‍ර නම් චරපුරුෂයකුගෙන් "තමාගේ පැවැතුම් ගැන රටවැසියා අතර පවත්නා කථා කෙසේදැ"සි විවාළේ ය. කීමට මැළි වූ ඔහු බලවත් ව අසන හෙයින් 'රාක්ෂස භවනයෙහි වුසූ සීතා පිළිගැනීම හැර අන්කිසි දෝෂයක් ඔබට නොකියති'සි කියෙන් රජ මහත් සේ ඛේදයට පැමිණියේ ය. භාර්‍යාව පිළිබඳ නිකු හාරයෙන් යුක්ත වූ අපකීර්ති යහුලින් රාම රජුගේ ළය දෙදරා ගියේ ය. "කිමෙක් ද, මම මේ නිකුව ඉවසම් ද? නිර්දෝෂ වූ භාර්‍යාව දුරුහෙරෙම් ද?" යන දෙගිඩියායෙන් කැලඹී ගිය රාමරජ භාර්‍යා පරිත්‍යාගය නොට නිකුවෙන් මිදෙන්නට සිතීය. ඒ එසේ ම ය! යශස ධනකොට ඇත්තෝ දේහ ත්‍යාගයෙන් ද යශස රකිත් මැනු?

මෙසින් තේජස ද හීන වූ රජතෙම වහාම සොහොවුරන් කැඳවා මෙසේ කීය:-

"සච්චරිත්‍ර ඇති සූර්‍යවංශජ වූ රජපරපුරයට මා නිසා කැල ලක්වීම දුකෙකි. ජනයා අතර පැතිර යන මේ නිකුවෙන් මිදෙනු පිණිස පියාණන්ගේ ආඥාවෙන් රාජ්‍යය අත්හැරියාක්

මෙන් පුත්‍රලාභයට ආසන්නවූ ද සීතාව අත්හැර දමන්නේ. මගේ මේ නිශ්චය කාරුණික වූ ඔබ විසින් වැළැක්විය යුතු නො වේ. නිදුව බැහැර කොට කලක් මාගේ ජීවිත පැවැත්ම ඔබ කැමැත්තහු නම් මෙයට බාධා නො කළ යුතු යි."

නිර්දෝෂ වූ සීතාදේවිය කෙරෙහි ඉතා රෞද්‍ර වූ අදහස් ඇති ව මෙසේ කී රජුගේ වචනය පිළිගන්නට හෝ ප්‍රතික්ෂේප කරන්නට හෝ ඔහු කිසිකෙනෙක් සමර්ථ නුවූහ. එබැවින් ලක්ෂ්මණ කැඳවා "සීතාව තපෝවනය දක්වන්නට යන්නාක් මෙන් ගෙන ගොස් **වාල්මීකි** මුනිහුගේ ආශ්‍රමයට හැරලා එව"යි ආඥා කෙළේ ය.

ලක්ෂ්මණ තෙමේ ද "එසේ ය"යි රාජාඥාව පිළිගෙන පරශුරාමයා පියාගේ අණින් මෑණියන්ට පහර දුන්නාක් මෙන් සීතාව ගෙන ගොස් ගඞ්ගානදීතීරයෙහි රථයෙන් බස්වා වැද්දකු විසින් ගෙනා ඔරුවෙකින් ගඟින් එතර කොට ඉතා දුක සේ ගොතගසමින් රාජාඥාව ඇට දැන්වීය. ඕ ඒ ඇසූ කෙණෙහි ම මූසපත් ව සඛකිය මැණියන් වෙත (=පොළොවෙහි) ඇද වැටුණා ය. එතෙකුදු වුවත් පෘථිවි තොමෝ "එම්බා සීතාව, ඉක්ෂ්වාකු වංශික වූ සාධුවරිත ඇති සවාමිතෙම නිර්දෝෂ වූ නී හෙයේ නම් අත්හරින්නේද"යි සැක කරන්නියක මෙන් ඒ තාක් ඇට පොළෝගැබට පිවිසීමට අවසර නුදුන්හ.

ලක්ෂ්මණගේ උත්සාහයෙන් සිහිලැබීම ඇට අධික දුඃඛදායක විය. එතෙකුදු වුවත් ආර්‍ය්‍ය ගෝත්‍ර ඇති හෙයින් ඕතොමෝ සවාමියාහට අපවාද නො කිව. තමාගේ අභාග්‍යයට ම නිදා කළා ය.

ලක්ෂ්මණ කුමාරයා ඇය අස්වසා අනුන්ට යටත් බැවින් තමා කළ වරදට ක්ෂමාව ගෙන යන්නට පිටත්විය.

සීතා ඔහුගේ විරජීවනය ප්‍රාර්ථනා කොට මෙසේ කියන්නට වූහු:-

"නැන්දණියන්ට මාගේ ප්‍රණාමය දන්වා මා කුසගොත් දරුවාගේ නිරුපද්‍රවය ප්‍රාර්ථනා කරන්නැ"යි කියව! රාමරජහට ද මෙසේ කියව:—"ප්‍රත්‍යක්ෂ ව ගින්නෙහි පිවිස පවිත්‍රබව දැක් වූ මා මෙසේ ලෝකාපවාද මාත්‍රයෙකින් දුරුකිරීම ප්‍රසිද්ධ වූ රඝු කුලයට උචිත වේ ද? නැතහොත් ඔබගේ වරද කුමට කියම් ද? මාගේ ම ජන්මාන්තර පාපයන්ගේ විපාක දීමෙකි මේ. පළමු රාජ්‍යලක්ෂ්මිය හැර මා සමඟ වනයට ගිය ඔබ රාජ්‍යලක්ෂ්මිය

ළැබ ඇය හා සහවාසයට පැමිණි සඳ ඕ මා නො ඉවසූ වන. රාක්ෂසස්ත්‍රීසහනයෙන් පීඩිත වූ තපස්විනීන්ට ඔබගේ ප්‍රසාදයෙන් පිහිට වූ මම අද ඔබ ජීවත් ව සිටියදී ම අනිකකු පිහිට සොයා කෙසේ යන්නෙම් ද? ඔබගේ තේජස වූ දරුගැබ නැත්නම් මාගේ මේ තුවජ ජීවිතය ක්ෂණයෙකින් නොරහර ගනිමි. දැන් එයට ද අවකාශ නැති බැවින් මම පුත්‍ර ප්‍රසූතියෙන් ඉක්බිති "ඔබම මතු මහුත් මට ම සවාමි වෙත්වා! මෙසේ වියෝගයෙක් කිසිකලෙකත් නො වේවා"යි ප්‍රාර්ථනා කොට තපස් රකින්නෙමි. වණ්ණාශ්‍රම පාලනය රාජධර්මය බැවින් ඔබ විසින් පරිත්‍යක්ත වුව ද මා තපස්වි සාමාන්‍යයෙන් දැක්ක යුතු වෙමි." යි

"එසේය"යි පිළිගෙන ලක්ෂ්මණ කුමාරයා පිටත් ව ගොස් නො පෙනෙන මානයට වන් කල්හි ම සීතා තොමෝ, ශෝකය ධරාගත නොහී කුරර පක්ෂිණියක් මෙන් මහත් සේ හඬන්නට වුව.

එ හඬ අසා මොනරු නැටුම් හළහ; වෘක්ෂයෝ මල් හෙළුහ; මෘගයෝ මුවින් ගත් තණකබළ බිම හෙළුහ. මෙසේ ඇ හා සම දුඃඛයට පැමිණි වනය ද හඬන්නාක් මෙන් පෙනිණි.

එකෙණෙහි කුශතණ හා දර ගෙනෙනු පිණිස වනයට පැමිණි ප්‍රථම කවි වූ වාල්මීකි මුනිතෙමේ එතනට අවුත් ඇය සනසා තමාගේ අසපුවට කැඳවා ගෙන ගොස් තාපසීන්ට භාර කෙළේ ය.

ඔවුහු ඇට මැනැවින් ආගනතුක සත්කාර කොට රාත්‍රියෙහි සයනය පිණිස දුඳුතෙල් පහන් ඇති, මුව සම් ඇතිරි අතුළ ගහන් ඇති, පන්සලක් ද දුන්හ.

එතැන් පටන් සීතා තාපසී විධි වූ පරිදි ආගනතුක සත්කාර කරන්නී වැහැරි ධරන්නී සවාමියාගේ පුත්‍රසනතිය පිණිස ජීවිතය ද ධැරූ.

රාමරජතුමා ද සීතාගේ ප්‍රවෘත්ති අසා හඬා වැලප ඇය රජ ගෙයින් නිකුත්කළ ද සිතින් ඉවත් නො කොට නුවණැති බැවින් ශෝකය ඉවසමින් වණ්ණාශ්‍රම පාලනයෙහි අප්‍රමත්ත ව රාජ්‍යානුශාසනා කෙළේ ය. "නිකුවට බියෙන් එකම සාධුවරිත ඇති දේවිය දුරු කළ රජතෙම අන්බිසවක් පාවා නො ගනී. ඇයගේ පිළිබිඹුව ම පත්නී වශයෙන් තබා යාග කර්මයන් ද සිදු කෙළේය" යන මේ ප්‍රවෘත්තිය ඇසූ සීතාතොමෝ කෙසේ නමුත් තමා පරිත්‍යාග කිරීමේ දුඃඛය ඉවසූහ.

සීතා පරිත්‍යාග නම්
තුදුස් වන සර්ගය නිමි.

15

මෙසේ සීතාව පරිත්‍යාග කොට හුදෙක් සමුද්‍රයම මෙවුල්දම් කොට ඇති පෘථිවිය පමණක් පරිභෝග කරන්නා වූ රාමරජු වෙතට ලවණ රාක්ෂසයා විසින් නසන ලද යාග ක්‍රියා ඇති සමුනා තීරවාසී මුනිවරු පිහිට සොයා ආහ. "ලවණයා ශූලා යුධ ධරන කල්හි ජයගත නො හැකි ය. ශූලායුධ රහිත අවස්ථාවක් බලා නැසිය යුතුය"යි ඔවුන් විසින් ම වඥෝපාය ද කියන ලදින් රාමරජ ලවණයා නැසීමට ශත්‍රුඝ්න කුමරුන්ට අණ දින. රඝුවංශිකයන් අතුරෙන් කවරෙක් නමුත් උත්සඟී (=සාමාන්‍ය) සූත්‍රයට අපවාද (=විශෙෂ) සූත්‍රයක් මෙන් සතුරන් බල බිඳීමට සමර්ථ වෙයි. එබැවින් ශත්‍රුඝ්න කුමාරයා සේනා සහිත ව නික්ම ගොස් එක් දිනක් රාත්‍රියෙහි වාල්මීකි මුනිහුගේ තපෝවනයෙහි නිවාසග්‍රහණය කෙළේ ය. එදිනම රාත්‍රියෙහි සීතාව ප්‍රභාස්වර වූ යමජ (=නිමුන්) පුත්‍රයන් දෙදෙනකු වැදූහ. සහෝදරයාගේ බිසව ලත් ප්‍රසූතිය අසා ප්‍රීතිමත් වූ කුමාරතෙමේ පසුදින මුනිවරයන් ගේ අවසරය පරිදි ලවණාසුරපුරය (=මථුරා) බලා පිටත්විය.

කුමාරයා නුවරට පැමිණෙත් ම කුම්භීනසි නම් වූ රාවණ භගිනියගේ පුත්‍ර වූ ලවණ තෙමේ වනයෙන් ලත් සුංකමක් මෙන් සැම සමූහයක්අල්වාගෙන රකුසුගණ පිරිවරා දුඹුරුවන් සිරුරින් හා වුරුණුතෙල් ගඳින් හා ගිනිදැල් බදු හිසකෙසින් ජඹගම (=ඇවිදින) විතකාවහ්නියක් මෙන් ඉදිරියට ආය.

එවේලෙහි ශූලායුධ රහිත බව දුටු කුමාරයා ද ඔහු වළඟ මින් ඉදිරියට ගියේ ය. "ආඃ, අද මගේ උදරපූරණයට භෝජන මඳ බව දැන හිත වූ බ්‍රහ්මයා විසින් නා මාවෙත එවූවා වනැ"සි වහසි බැණ කුමාරයා තසනු පිණිස උස්ගසක් තණ පදුරක් මෙන් උදුරා දමා ගැසී ය. තියුණු හීවලින් ගස කපා සුනුකළ බැවින් පර්වතයක් උදුරා ගෙන පහර දිනි. ඓන්ද්‍රායුධයෙන් එය ද සුනුවිසුනු කළ බැවින් කල්පාන්තවාතයෙන් උපුටා හළ එක් තලක් ඇති පර්වතයක් මෙන් දකුණත ඔසවා කුමාරයා වෙනට පැන්නේ ය.

විෂ්ණුදේවතාක* හීයෙන් හෘදය විදරිත වූ ඒ රකුසු තෙමේ පොළොව කම්පා කෙරෙමින් බිම හිණ. එ කෙණෙහි කාකාදි පක්ෂීහු රකුස් සිරුරෙහි ද දිවකුසුම් වැසි කුමරුන් සිරු

---

* විෂ්ණුදෙවියන්ගේ බල ඇති.

රෙහි ද වටහ. ලවණයා නැසීමට අනතුරු ව ශත්‍රුඝ්න කුමරු මීහා තේජස් ඇති ලක්ෂ්මණගේ සහෝදරත්වය පිළිගත්තේ ය.

එකුමර එහිම කාලිඳී (=යමුනා) තීරයෙහි **මථුරා** නම් පුරය මහත් යසසින් ආඝ්‍යකොට මදකාලක් එහි විසී. මේ කාලයෙහි වාල්මීකි තෙමේ සීතාගේ දරුදෙදෙනාට කුශතෘණයෙන් හා සෙමෙරින් ගතීකලාතනය දුරුකළ බැවින් **කුශ-ලව** සි ම නම් තබා වේද වේදාඞ්ගයන් ද උගන්වා තමා විසින් කළ ප්‍රථම කාව්‍යය වූ **රාමායණය** ගායනා කරන්නට ද ඉගැන්වීය. ඒ පුත්‍ර දෙදෙනා මැණියන් ඉදිරියෙහි රාමචරිතය ගායනා කිරීමෙන් ඇගේ වියෝ දුක මදක් අඩුකළහ.

ශත්‍රුඝ්නාදි අනික් සහෝදරයන්ට ද දරුවෝ දෙදෙනා බැගින් වූහු. ශත්‍රුඝ්න තෙම තමාගේ **ශත්‍රුඝාතීන්-සුබාහු** යන පුතුන් දෙදෙනාට **මථුරා-විදිශා** යන දෙනුවර පවරා දී පෙරළා අයෝධ්‍යාවට ම ගියේ ය. "පුත්‍රයන් උපන් බව නො කියව"සි වාල්මීකි මුනිහු කී බැවින් එය නො කියා අන් සියලු තොරතුරු ම රජහට දැන්වීය.

අනතුරු ව එක් දිනක් එක්තරා බ්‍රාහ්මණයෙක් තරුණ වන්නව ද පෙර මළා වූ පුත්‍රයකු රාම රජුවෙත ගෙනවුත් මාලිගා ද්වාරයෙහි බහා රජහට ආක්‍රෝශ කරන්නට විය. "එම්බා පෘථිවීය, ඔබ දශරථ රජුගේ අභාවයෙන් ඉතාමත් අභාග්‍ය අවස්ථාවකට පැමිණියහු" යනාදීන් පරිභව බණින්නා වූ බ්‍රාහ්මණයාගේ හඬ අසා තොරතුරු විමසා දැන රාමරජ ලජ්ජිතවිය, අකාලමරණයක් ඉක්ෂ්වාකුවංශිකයන්ගේ රාජ්‍යයෙහි නො වන හෙයිනි. රජ තෙම "මොහොතක් ඉවසව"සි බ්‍රාහ්මණයා නවතා යමයාගෙන් පලි ගැනීමට පිටත්විය එකෙණෙහි ම රජු ඉදිරියෙහි "මහරජ තොපගේ රාජ්‍යයෙහි මිනිසුන් කෙරෙහි අයෝග්‍ය හැසිරීමෙක් වෙයි. එය සොයා ශමනය කරව! එසින් ඉෂ්ටාර්ථ සිදුවිය වන්නේ ය"සි අමානුෂික වචනයෙක් ඇසිණි.

රජ එය ද සිහට ගෙන පුෂ්පක රථයෙන් ඒ දිශාවෙහි ඉගිලෙමින් පරීක්ෂා කරන්නේ ගඝඝා යවිකුරුව එල්බ දුෂ්කර වූ තපසක් කරන්නා වූ **ශම්බූක** නම් ශූද්‍රයකු දැක ගෝත්‍ර විචාරා ශූද්‍රයන් තපස් රැකීම වේදයටත් ධර්මශාස්ත්‍රයටත් විරුද්ධ බැවින් "මෙය ම ධර්මවිරෝධී අනාචාරය"සි සිතා රජතෙම ඔහුගේ හිස සිඳලීය. දුෂ්කර වූ තපසිනුදු සඞ්ගීයට යා නො හැකි වූ ශම්බූකයා රජු අතින් දඬුවම් ලැබීමෙන් එකෙණෙහි ම සඞ්ගීයට ගියේ ය. රජතුමා පෙරළා මාළිගයට එත් ම මළ බමුණුපැටියාට නැවත ජීවිතය ලැබී නිබෙනු දක්නා ලදි.

බ්‍රාහ්මණයා රාමරජහට පළමු කළ නිසුව සතුතියෙන් අවසන් කොට පුත්‍රයාත් සමඟ නික්ම ගියේ ය.

මෙසේ මාරයා ද දිනූ රාමරජ අශ්වමේධ යාගය පිණිස අශ්වයා මුදා මහත් සමාරෝහයෙන් යාගයට පටන්ගත් කල්හි **කුශය-ලවය** යන සඛකිය පුත්‍රයන් දෙදෙනා රාමායණය ගායනා කෙරෙමින් ඒ ඒ තැන ඇවිදිනාහු රජමාළිගයට ද පැමිණි සහ. යාගය පිණිස රැස් ව හුන් සියල්ලන් ඉදිරියෙහි කිඳුරු නදින් ඔවුන් රාමායණය ගායනා කරන්නට වන් කල්හි සියලු දෙන ම වශීකෘත ව මෙන් ඇසිපිය නො හෙළා අසා හුන්හ.

මෙහි කථානායකයා **රාම** රජ ය; කාව්‍යකර්තෘ **වාල්මීකි** ඍෂි ය; ගායකයෝ කිඳුරුනාද ඇති **කුශ-ලව** නම් වූ රාම පුත්‍රයෝ ය; මෙසේ හෙයින් අසන්නවුන් සිත් ගැනීමෙහි අසමර්ථතාවට කිසි ද හේතුවෙක් නැති.

කුමරුන්ගෙන් තොරතුරු දත් රජතෙම සොහොවුරන් ද කැටුව වාල්මීකි මුන්දුන් වෙත ගොස් රාජ්‍යයෙන් පිදී. එහෙත් කාරුණික මුනිතෙම කුමරුන් දෙදෙනා රාම පුත්‍රයන් බව පහදා දී "කුමරුන් සහිත ව සීතාව භාරගත මැනවැ"යි රජුගෙන් ඉල්වූයේ ය. රජතුමා තමාට ඇය ගැන කිසිත් සැකයක් නැති බවත් මහජනයා ඉදිරියෙහි තමාගේ පවිත්‍රත්වය දක්වා ඔවුන්ගේ සැක නැති කළහොත් මුනිහුගේ ආඥා පරිදි කුමරුන් සහිත සීතාව පිළිගන්නා බවත් කී බැවින් එසේ කිරීම පිණිස පිළින දී මහජනයා රැස් කොට වාල්මීකි මුනිහු සීතාත් කැටුව රාජ මාළිගයට ගියහ. මහජනයා ඇය දැක ඇස් හකුළුවා ගති.

"දරුව, සවාමියා ඉදිරිපිට සවචරිතය පවිත්‍ර බව (=පතිවත රැකි බව) ව ලෝකයාගේ සැක දුරුකරව"යි කී මුනිහුගේ වචනයෙන් සීතා තොමෝ ජලය ස්පර්ශ කොට සත්‍යක්‍රියා කරන්නී "එම්බා මිහිකත, කාය වාක් මනස් යන ද්වාරත්‍රයෙන් ම සවාමියාට විරුද්ධ හැසිරීමෙක් (=ක්‍රියාවක්) මාගේ නොවී නම් මා පෘථිවි ගර්භයෙහි රඳවන්නට සුදුසු වෙහි"යි කියන්නා හා ම එකෙණෙහි හටගත් විවරයෙකින් විදුලියක් මෙන් පහළවූ ප්‍රභාමණ්ඩලයෙක්හි නාසිපෙණ මතුයෙහි වූ සිංහාසනයක් අරා හුන් පෘථිවී දේවතා තොමෝ දක්නා ලදු. ඕතොමෝ හිමියා දෙස නෙත් හෙළා හුන් සීතාව අැකයට ගෙන "හා! හා!!"යි රාමයා කෑගසද්දී ම පාතාලයට වැදුණු. දුන්න ගෙන පොළොව හා යුද්ධකරන්නට සැරසුණු රාමයා බ්‍රහ්මයාගේ වචනයෙන් ක්‍රෝධය ඉවත් කෙළේ ය. රාම රජ යාගාවසානයෙහි සෘෂිවරයන් හා ඥාතිමිත්‍රයන් ද සඛ්‍රහ

යෙන් සතුටු කොට හැර සීතා කෙරෙහි වූ ප්‍රේමය දරුවන් දෙන්නා කෙරෙහි පිහිටුවා ලීය.

ඉක්බිති **සුබාහු** නම් වූ භරත කුමරුගේ මාමාගේ වචනය පරිදි **සිඟුදේශය** භරතට දුන් හෙයින් එහි ගොස් ගඬුවියන් හා යුදකොට දිනා **තක්ෂය-පුෂ්කලය** යන සවකිය පුත්‍රයන් දෙන්නා එනම් ඇති රාජධානි දෙයෙහි අභිෂේක කොට භරත නැවතත් රාමරජු වෙතට ආයේ ය.

ලක්ෂ්මණ තෙම සවකිය පුත්‍ර වූ **අඞ්ගද ය-චන්ද්‍රකේතු** ය යන නම් ඇති කුමරුන් දෙදෙනා රජුගේ අණපරිදි **කාරාපථ** දේශයෙහි අධිපතීන් කෙළේ ය. රාම පුත්‍ර වූ **කුශකුමරු කුශාවති** යෙහි ද **ලවකුමරු ශරාවති**යෙහි ද අධිපති බවට පැමිණවිය.

මෙසේ පුත්‍රයන්ගේ අභිවෘද්ධිය සලසා අනන්තයෙහි රාම තෙම සොහොවුරන් සහිත මහා සේනා පිරිවරා ගෙන ශරයූ නදියෙහි බැස දියෙහි ගිලී මිය ගොස් දෙව්ලොවට වැනි.

ගෝයූථයක් (=ගවරළක්) මෙන් සම්මර්දිත ව ශරයූ නදි යෙහි දේහත්‍යාගය කළ ඔවුන්ගේ ඒ තීර්ථය අද දක්වා ඒ නමින් **ගෝප්‍රතර තීර්ථ** යයි ප්‍රකට ය. එදින රාමරජු සමග දියෙහි ගිලී දෙව්ලොව ගියවුන්ට අන්‍ය දෙව්ලොවක් මැවිණි.

මෙසේ විෂ්ණුදේව තෙමේ රාමාවතාරයෙන් ඉපද රාවණවධ සවරූප දේවකාර්‍යය ඉටුකොට විභීෂණ දක්ෂිණ දිශාවෙහි ද හනුමත්හු උත්තරදිශාවෙහි ද ජයස්තම්භ දෙකක් මෙන් පිහිටුවා සවකීය දේවමූර්තියට නැවතත් ප්‍රවිෂ්ට විය.

ශ්‍රීරාම සඛ්‍යාරෝහණ නම්
පසළොස් වන සඟ නිමි.

16

තදනන්තර ව **කුශ** ය, **ලව** ය, **තක්ෂ** ය, **පුෂ්කල** ය, **අඞ්ගද** ය, **චන්ද්‍රකේතු** ය, **ශත්‍රුඝාති** ය, **සුබාහු** ය යන කුමාරවරු එක්ව ජ්‍යෙෂ්ඨාපචායනය (=වැඩිමල්ලන්ට ගරුකිරීම) කුලවාරිත්‍රය වන හෙයින් සිඟල්ලන්ට වැඩි සිටි කුශ කුමරුන්ට රාජ්‍යය පවරා අන්‍යයෝ ඔහුට යටත් ව රට පාලනය කරන්නාහු පාලම් තැනීම ය, ගොවිකම් ගවපාලනාදි ව්‍යාපාර ය, ඇතුන් බැඳීම ය යනාදී වූ සඵල කටයුතු කෙරෙමින් ඔවුනොවුන්ගේ රාජ්‍යසීමාවන් නො ඉක්මවූහ.

මෙසේ කුශාවතියෙහි රජ පැමිණි **කුශරජු** එක් දිනක් රාත්‍රි කාලයෙහි නින්දට වන් කල්හි භීමියන් නැති (=විරහිණි) සත්‍රිය කගේ වෙස් ගත් අයෝධ්‍යාපුරාධිදේවතා තොමෝ රජු වෙත පැමිණ මෙසේ කියන්නට වුව:—

"මහරජ, මම වනාහි ඔබගේ පිය වූ රාමරජු සියලු පුරවැසියන් ගෙන දෙව්ලොව ගිය බැවින් අනාථ වූ අයෝධ්‍යා පුරියගේ අධිදේවතා වෙමි. අලකාපුරය පරදවා ධනයෙන් හා සෞභාග්‍යයෙන් පරිපූර්ණ වූ අයෝධ්‍යා නම් නගරය ඔබ වැනි සුයම්වංශාභිජාත මහ බලැති රජකු විද්‍යමාන කල්හිත් ශෝචනීය අවසථාවට පැමිණියා ය. මාගේ නිවෙස්න භීමියන් නැති බැවින් අද විසිරී ගිය සිය ගණන් ප්‍රාසාදගෝපුරාට්ටාල ප්‍රාකාර ඇත්තේ සුසීඝ්‍ර සතඝගමයෙහි මහා වාතයෙන් බිඳුණු මේඝ ඇති දිවසාවසානය (=සඤ්ඣාව)මෙන් පෙනේ. පෙර නුරුවලා හඬ නගමින් රාත්‍රියෙහි අභිසාරිකාවන් ගමන්ගත් රාජ මාර්ගයෙහි අද සිවල්ලු ඇවිදිති. ගෙදිගුවිල් වනමිවුන් ලඟිනා තැනි. ක්‍රීඩා මයූරයෝ ළැවිගිනින් දැගිය පිල්කලබින් යුත් වනමොනරු ය, ප්‍රාසාදයෝ සිංහ ව්‍යාඝ්‍රාදීනට වාසස්ථාන වෙති. සුනුවම් කළ හම්‍යතලයන්හි තණපදුරු ය. පුෂ්පෝද්‍යානයෝ වඳුරු වැදි මුළුට කෙළිමඩුලු ය. රාත්‍රියෙහි ප්‍රදීප කාන්තිය හෝ දහවල් කාන්තාවන්ගේ මුඛකාන්තිය හෝ නැති වාකවුළු මකුළු දැලින් ගහනය. ශරයූ නදිය ද සනානාදියෙන් තොරවූවා දක්නවුන්ට ශෝක උපදවයි. මෙසේ හෙයින් මේ කුශාවතිය හැර රඝුවංශිකයන්ගේ කුලරාජධානිය වූ මාකරු පැමිණෙනු මැනවි!"සි

"එසේය"සි ගිවිස **කුශරජතුමා** පසුදින රාජසභාගත පුරෝහිතයන්ට සැලකොට ඔවුන් විසිනුදු "මැනවැ"සි පසස්නාලද්දේ කුශාවතිය **සොඤ්ඣිය** බමුණන්ට පරිත්‍යාග කොට සුදුසු නැකැත් යෝගයෙක්හි අන්තඃපුරය සහිත සියලු සෙනඟ පිරිවරා ජඞ්ඝම රාජධානියක් මෙන් අයෝධ්‍යාව බලා පිටත් විය. මහ මුහුදු ගොඩ ගමන් ගත්තාක් මෙන් පිටත් ව යන කුශරාජ සේනාවගේ පිඹාව ඉවසනු නො හැකි පොළොව ධ්‍රුලි ව්‍යාජයෙන් ආකාශ සඞ්ඛ්‍යාත විෂ්ණුහුගේ දෙවෙනි පාදසථානයට නැංගේ ය.

හස්ති සේනාවගේ මද ජලයෙන් පොළොව මඩ විය. එහෙත් පසුව ගමන්ගත් අශ්වයන්ගේ කුරගැටීමෙන් නැවත ධූලි බවට ද පැමිණියා ය. මෙසේ ගමන් කොට **විඤ්ඣපාදමූල** ඉක්මවා ඇතුන් ගෙන් හෙයක් බැන්දුක් මෙන් කොට ගඞ්ගා නම් ගඟින් එතර වී සිව් දිනකගේ ඇවැමෙන් රඝුරජු විසින් පිහිටුවන ලද යාග

සහමහ ඇති ශරයූ නදිය සරා පැමිණ ගමන් විඩා දුරු කොට අයෝධ්‍යා පුරාසන්නයෙහි සේනාවන් නවත්වා නගර ප්‍රතිසංස්කරණය කැරවීය.

සියලු උපකරණ සම්පාදිත ව තුබූ හෙයින් වහාම ප්‍රතිසංස්කෘත වූ නගරයට වාසතු විද්‍යාවෙහි නිපුණයන් ලවා විධි වූ පරිදි ශුභයෝගයෙක්හි ගෘහප්‍රවේශ මඞ්ගලය සිදු කරවා සර්වානන්ත රානුරූප ව සියලු පිරිවර ජනයන්ට සඞ්ග්‍රහ කොට නගරයෙහි නිවාසග්‍රහණය කෙළේ ය. සර්ව්ඕඝයෙන් සමෘද්ධ වූ ඒ අයෝධ්‍යා නගරයෙහි රාජ්‍යය පිහිටුවා වසන්නා වූ කුශරජතුමා ශක්‍රයාට හෝ වෛශ්‍රවණයාට හෝ ගරු නො කෙළේ ය.

ඉක්බිති රජහුගේ අන්තඃපුර ස්ත්‍රීන්ට සිනිදු වස්ත්‍ර පැළඳීම් මුක්තාහාර ධැරීම් ආදියෙන් සැරසෙන විදිය උගන්වන්නට මෙන් ග්‍රීෂ්මකාලය පැමිණියේ ය.

දක්ෂිණායනයෙන් උත්තරායණයට හිරු පැමිණීමෙන් උත්තර දිශායෙහි වූ හිමවත් පර්වතය සතුටු කදුළු හෙළන්නාක් මෙන් හිමස්‍යන්දනය කිරීම, දුවල් අධිකවීම, රාත්‍රිය අඩුවීම, දිනයක් පාසා විල්පොකුණු සිදියාම, සායන්තනමල්ලිකා (=හෙන්ද්‍රික්කා මල්) මහරි මල් කුඹුක් මල් පළොල් මල් පිපීම ද බහුල විය. රජතුමා ද මේ කල්හි එක් දිනක් ශරයූ නදියෙහි ජලක්‍රීඩාවට ගොස් දේවීන් සමඟ මහා හස්ති රාජයකු ඇතිනියන් හා සමඟ කෙළනා සේ ජල ක්‍රීඩා කෙළේ ය.

[මෙහි ශ්ලෝක (18) අටළොසෙකින් කළ සලිල ක්‍රීඩා වර්ණනය විසිතුරු වේ.]

ඒ අවස්ථායෙහි කුශරජුට රාජ්‍යයත් සමඟ පියාණන් දුන් ජෛත්‍රාභරණය රජු නො දැනුවත් ව ම ගිලිහී දියෙහි ගිලුණේ ය. සන්නාය අවසන් කොට ආභරණ පලඳනා මණ්ඩපයට පැමිණ බලත් ම දිව්‍යමය වූ වලයාභරණය* නො දැක එය සොයනුවස් කිමිදීමෙහි දක්ෂයන් ද දැල් දමන්නන් ද යෙදී ය. බොහෝ වෙහෙස වූ නමුදු නො ලත් බැවින් ඔවුන් විසින් "එය ගඟතුළ වසන කුමුද නම් නාගරාජයා විසින් ගන්නට ඇතැ"යි කියන ලද්දේ කෝපයෙන් රත් වූ නෙත් ඇති රජතෙම නාගයා නසනු පිණිස දුන්න ගත්තේ ය. කුශරජ වනාහි මලක් වුව ද ආභරණයක් වුව ද අවිශේෂයෙන් සලකන්නෙකි. එතෙත් මේ ආභරණය පියරජු පැළඳි ආභරණයක් හෙයින් ම මෙය නැතිවීම නො ඉවසීය. ලෝභයෙකින් නො වේ.

* මෙය අගස්ති ඍෂිවරයාගෙන් රාම රජුට ලැබිණි.

මේසේ කුමුද නාගයා නසනු පිණිස ගාරුඩ ඇත්තය ගෙන ගනට විද්ද කල්හි සුතෙර ගිරින් මඩනා ලද මහා සාගරය සේ කැළඹී ගිය ඒ මහා ජලාශය අවපාතයෙහි වැටුණු වාසභසතිරාජයකු මෙන් ඉවුරු බිඳිමින් හඬා නැංගේ ය.

එකෙණෙහි සුරාසුරම්පිත සමුද්‍රයෙන් ලක්ෂ්මිය පෙරටු කොට උද්ගත වූ පාරිජාත වෘක්ෂය මෙන් නාගකන්‍යාවක් සමඟ කුමුද නාරජ උඩට නැඟී ආභරණයත් රැගෙන රජුවෙත පැමිණ අභිවාදනය කොට "මහරජාණෙනි ඔබ විෂ්ණුහුගේ පුත්‍රාවතාරූප වූ අවතාරයක් බව දනිමි. සේවය වූ ඔබගේ ප්‍රීතියට විරුද්ධ ක්‍රියා වක් මම කෙසේ කෙරෙම් ද? එතෙකුදු වුවත් මේ ළඳුරිය කන්‍යක ක්‍රීඩා කරන්නී අහසින් වැටුණු ඔබගේ ආභරණය කුහුලින් ගත්තී ය. පෘථිවීශ්වරයාණෙනි, එය ඔබට ම දෙමි. මාගේ බාල නැඟණියන් වූ මේ කන්‍යාව ද තමා කළ අපරාධයට දඬුවම් වශයෙන් බොහෝ කලක් ඔබගේ පාදසේවා කරනුවස් පිළිගනු මැනවැ!" සි කියා කුමුද නාරජ කුමුද්වති නම් නැඟණියන් හා සමඟ ආභරණය රජුට ම දිනි.

කුශරජතුමා ද විධි වූ පරිදි විවාහ විධියෙන් කුමුද්වතිය පිළිගෙන අගමෙහෙසුන් කෙළේ ය. මෙසේ ගුරුළු වාහන වූ විෂ්ණුහුගේ වංශජයකු හා බන්ධුවයට පැමිණි නාරජතෙම ගුරුළුන් ගෙන් තමන්ට වන බිය දුරුකෙළේ ය. කුශරජු ද තක්ෂකයාගේ වංශයෙහි පස්වැනි පුත්‍ර වූ කුමුද නාරජුගේ බන්ධුත්වය ලැබ නාග භීතියෙන් තොර ව රාජ්‍යානුශාසනය කෙළේ ය.

කුමුද්වති විවාහ නම්
සොළොස් වන සග නිමි.

17

කුශරජහට දුව කුමුද්වතියට අතිථි නම් පුතණු කෙනෙක් උපන්හ. අනුපම කාන්ති ඇති ඒ කුමරු මාතාපිතෘ උභය වංශය සූසීයා උත්තරායණ දක්ෂිණායනයන් පවිත්‍රකරන්නාක් මෙන් පවිත්‍ර කෙළේ ය. අතිථි කුමරු වැඩිවිය පැමිණ කුල විද්‍යා ධ්‍යයනය කොට විවාහප්‍රාප්ත වූයේ ශෞර්යයෙන් තේජසින් පියරජු සම ව සිටී. කුශරජතුමා සවකුලෝචිත වූ ශක්‍ර සාහාය්‍යය පිණිස අසුර යුද්ධයට ගොස් ඉක්ෂ්ව නම් අසුරයා නසා ඔහු විසින් ම මරනු ලැබී.

කුමුදවතී බිසව ද ස්වාමියා අනුගමනය කෙළෙන් දෙදෙන ම දෙව්ලොව උපන්හ. යුද්ධයෙහිදී මැරීමත් ස්වාමියා අනුව මැරීමත් සවගීගාමී ක්‍රියා වන හෙයිනි.

තමාගේ ඇවැමෙන් පුත්‍රයා අභිෂේක කටයුතු යයි කුශදර්ජ කී පශ්චිම ආඥව පිළිපදින්නා වූ අමාත්‍යයෝ රැස් ව අතිථි කුමාරයා අභිෂේක කරනු පිණිස දක්ෂ ශිල්පීන් ලවා කණු සතරක් මතුයෙහි විසුතුරු මණ්ඩපයක් කරවා සවණීසට පූරිත තීර්ථ ජලයෙන් උතුසව සහිත ව අභිෂේක මඩගලය ආරම්භ කළහ. වෘද්ධ ඥාතීහු පළමු කොට නීතණ යවාඩකුර නුග සුඹුළු ඉහාදළු පලුපත් යන මේ ආදියෙන් 'නීරාජනා' නම් මඩගල ශාන්ති විධිය කොට සෙත් වැඩූහ.

ඉක්බිති මඩගල තූර්‍යයන් වාදනය කරද්දී පුරෝහිතයන් ප්‍රධාන බ්‍රාහ්මණයෝ ජයඝ්‍යඝ වූ අථර්වවේද මන්ත්‍රයෙන් ජප කොට අභිෂේක ජලය ගිම්යෙහි වත්කළහ. එකෙණෙහි වඳින් විසින් සතුත වූ රජතෙම කැඳැත්තන් විසින් අභිනන්දිත වූ මහා මේඝයක් මෙන් දිස්වී. අභිෂේකය අවසානයෙහි සනාතනයන්ට දක්ෂිණා සහිත යාගයන් සිදුකිරීමට සැහෙන ධනය දී කාරාගෘහාදියෙහි බඳුවූවන් මුදවා හැර වේශරවනාව (=රාජාභරණ පැළඳීම) පිණිස උඩුවියන් සහිත හස්තිදන්තමය මහාහි ආසනයෙක්හි හුන්නේ ය.

ප්‍රසාධකයෝ (=සළුවඩන නිලමවරු) හස්තධාවනය කොට සුවඳ දුමින් රජුගේ කේශකලාපය තෙත සිඳුවා ඒ ඒ ආභරණයන් පළඳවා මුතුලැල් ගවසා කේශකලාපය ද බැඳ පද්මරාග මාණික්‍යයෙන් යුක්ත කොට කස්තුරියෙන් සුගන්ධිත වූ චන්දනාඛරාගය ගා ගෝරෝචනා යුක්ත කොට පත්‍රරචනාව ද කළහ.

මෙසේ සවීාභරණ විභූෂිත ව මල්දම් පැලඳ හංසරූප ඇති දුහුල් හැඳ සිටි රාජශ්‍රියගේ ස්වාමිතෙමේ අතිශයින් දැකුම්කලු වී. ඡත්‍ර චාමරාදි රාජකකුදභාණ්ඩ ගත් අත් ඇති සේවකයන් විසින් සෙවිනා ලද අතිථි රජතුමා ජය ශබ්දය පෙරටු කොට රාජසභාවෙත ගමන් කොට රාජසමූහයාගේ සිළුමිණි පහස ලත් පාපුටු ඇති පියරජුගේ සිංහාසනයෙහි වැඩහිඳ මඩගල සභාමණ්ඩපය ශෝභාවත් කෙළේ ය.

මඳ සිනා පෙරටුව කථාකරන්නා වූ ප්‍රසන්නාමුඛ ශෝභා ඇති අතිථි රජු මූර්ධාභිමත් වූ විශ්වාසයක් මෙන් මහා ජනතාවෝ

පිළිගත්හ. වැළඳූ ශ්වේතච්ඡත්‍රය රජතුමාට පමණක් එසවුව ද පුරී ණ්ජවියෝග නමැති උණුසුම සියල්ලන් කෙරෙන් පහ ව ගියේ ය.

මහා තේජස් ඇති වහනිය ද පළමු කොට දුම් නහා දෙවනු ව ගිනිසිළු නගයි; සූය්‍යයා ද ප්‍රථමයෙන් උද්ගත ව ඉක්බිති රස් පතුරුවයි. අනිපි රජ වනාහි වහනිය මෙන් ද සූය්‍යයා මෙන් ද තේජස් ඇත්තේ ය. එතෙකුදු වුවත් ඔහු පෙර පසු නො ව ප්‍රතාපාදි ගුණයන් සමඟ ම උදා වූයේ සි.

වශිෂ්ඨ ගුරුහුනේ මන්ත්‍රය ද අනිපි රජුගේ දුනු හී ද එක් වූ කල නො ලද හැකි කිසිවකුත් නැති හෙයින් රජතෙම සියල් ලෙන් සම්පූණී වූයේ ය.

සෑ සහිත අධිකරණයන් (=හඬු) විනිශ්චයකාරයන් සහාය කොට ගෙන රජතුමා ම නො මැළිව විසඳයි. ඉක්බිති සේවක යන්ට ඒ ඒ කටයුතු ආඥ විධාන කොට හරියි මෙසේ ප්‍රජාපාල නයෙහි අප්‍රමත්ත වූ අනිපි රජ කි දෙය මිථ්‍යා නො වීය. දුන් දෙය නැවත නො ගත්තේ ය. එසේ වුව ද සතුරන් උපපාවනය කොට නැවත සවසථානයෙහි පිහිටුවන බැවින් පමණක් භග්නව්‍රත ඇත්තෙක් විය.

තාරුණ්‍යය, සෞන්දර්‍යය, සම්පත්තිය යන මේ දෑ එක එකකුදු මදයට කාරණ වතුදු සියල්ල එක්ව ද අනිපි රජුගේ සිත ගර්විත කරන්නට අසමර්ථ විය. මෙකී ගුණයන් කාරණකොට ගෙන බාල වයස්සා වූ නමුදු දිනක් පාසා රටවාසීන්ගේ සිත් දිනාගත් බැවින් නො සෙල්වීය හැකි සේ රාජ්‍යයෙහි සථිර ව පිහිටි රජතුමා බැහැර සතුරන් තමා කරා පැමිණීම අනිත්‍ය හෙයින් ද ඇත් ව සිටින බැවින් ද ආභ්‍යන්තරික වූ **කාම - ක්‍රෝධ - ලෝභ - මෝහ - මද මාත්සර්‍ය්‍ය** යන සවග සතුරන් දිනී.

කේවල නීතිය දීන වෙයි; ශෞර්‍යය ක්‍රැර වෙයි; අනිපි රජ මේ දෙකින් ම යුක්ත ව අති සිදුසිය ලැබී.

දිනපතා මන්ත්‍රීන් හා රහස් මන්ත්‍රණ කරතුදු කිසිකලෙකත් ප්‍රකට වූයේ නො වේ. සුදුසු කාලයෙහි නිදුගත ද සතුරු මිතුරු උභය පක්ෂයෙහි ම යෙදූ චරපුරුෂයන් ඇති බැවින් මේ රජතුමා සතතයෙන් ජාග්‍රත විය. රජතුමා ධනයෙන් සමෘද්ධ වූයේ නමුදු මුහුදු දිය වැඩිවන කල ගංමුව දෙරින් ම යන්නා සේ ජනාභිවෘද්ධියෙහි ම වසතුව යෙදී. මහජනයාගේ කෝපය සන්සිඳ වීමට එතුමා ඒකාන්තයෙන් සමර්ථය. එතෙකුදු වුවත් කිසිකලෙක එබඳු නො සතුටක් උපදවන ක්‍රියාවෙක් නො කරන ලද. එසේ ම

අර්ථය (=ධනය) හෝ කාමය නිසා ධර්මය නො නැසීය. ධර්මය නිසා අර්ථකාමයනුදු නැසුයේ නො වේ. ධර්මය අර්ථය කාමය යන ත්‍රිවර්ගයෙහි ම සම ව පැවැත්තේ ය. හීන මිත්‍රයෝ උපකාර නො කට හෙති; අධික බලවත්හු අපකාර කෙරෙති. එබැවින් සමතත්ත්වයෙහි බලවතුන් ම ඇසුරු කළා වූ මේ රජතුමා තමාගේත් සතුරාගේත් බලාබල මැනැවින් දැන සතුරු තමාට වඩා බලශාලී වී නම් යුද්ධයට නො ගියේ ය. එතෙකුදු වුවත් ඒ අතිථි රජුගේ රාජ්‍ය යෙහි වනගත මාගීය පවා උද්‍යාන මාගීයක් මෙන් නිරුපද්‍රව ය. පර්වතයන්හි පවා සඵකිය ගෘහයෙහි මෙන් නිර්භය ව වෙළඳ ජනයෝ ගමන් කළහ.

පොළොව ආකරයෙන් රුවන් ද වෙලින් අස්වැන්න ද වනයෙන් ඇතුන් ද තමාගේ රක්ෂණයට පඬුරු වශයෙන් මේ රජුට දුනු.* මෙසේ සමෘද්ධ වූ රාජ්‍යය **සාමඤ්ඤ දානඤ භේදඤ දණ්ඩඤ** යන සිවුවැදෑරුම් රාජනීතිය යොදමින් පාලනය කරන රජතෙමේ ඒ නීතියගේ ඵලය වූ අමාත්‍ය පුරෝහිත යුවරාජ සේනාපත්‍යාදි අට ලොස් සිරිය නිරවුල් ව ලැබී.

චන්ද්‍ර සමුද්‍රයන් පවා අභිවෘද්ධියට අනතුරු ව හානිය ලබන හෙයින් අතිථි රජ වෘද්ධිපක්ෂයෙහි පමණක් ඔවුන් හා සම විය. සඳරස්හු පියුමට ද හිරුරස්හු කුමුදයට ද නො යෙති. එසේ වුව ද මේ රජුගේ ගුණ සමුද්‍රය සතුරන් කරා ද ප්‍රවිෂ්ට විය. මෙසේ ප්‍රභාශීලී වූ අතිථිරජ රක්ෂණ වර්ධන ධාරණ සඞ්ඛ්‍යාත සමාන ධර්ම ඇත්තෙන් පස්වැනි ලෝකපාලයකු මෙන් ද සවැනි මහා භූතයකු මෙන් ද අටවැනි කුලපර්වතයක් මෙන් ද දෙව්ලොවට ශක්‍රයා මෙන් මිනිස් ලොවට අධිරාජ ව සිටියේ ය.

අතිථි වර්ණනා නම්
සතළොස් වන සඟ නිමි.

18

නිෂධ දේශාධිපතිහුගේ පුත්‍රිය වූ අතිථිරාජ මෙහෙසී තොමෝ රජුට දුව පුතකු ලදු. **නිෂධ** යයි ම ඕහට නම් තැබූහ. අතිථි රජුගේ ඇවෑමෙන් කුශරජුගේ මුනුපුරු වූ ඒ නිෂධ කුමාරයා සාගරය කෙළවර කොට ඇති පොළොවට අධිපති විය.

---

* ආකරයෙන් රුව ත්
වෙනෙනිබු වෙලින් අස්ව ත්
සිය රැකුමැ තුටුව ත්
දෙරණ ලිය දුනු ඔහුට එකුව ත්
(කවිසේඛර 1-43)

නිෂධ පුත්‍ර වූ **නල** ය, ඔහුපුත් **නභ** ය, ඔහුපුත් **පුණ්ඩරීක** ය, ඔහුපුත් **ක්ෂේමධන්ව** ය, ඔහුපුත් **දේවානීක** ය, ඔහුපුත් මිහිරි වදන් ඇති **අහීනගු** ය, ඔහුපුත් **පාරියාත්‍ර** ය, ඔහුපුත් උදාර සභාව ඇති **ශිල** ය, ඔහුපුත් **උන්නාභ** ය, ඔහුපුත් **වජ්‍රණාභ** ය, ඔහුපුත් **ශඛණ** ය, ඔහුපුත් **ව්‍යුෂිතාශව** ය, ඔහුපුත් **විශවසහ** ය, ඔහුපුත් **හිරණ්‍යනාභ** ය, ඔහුපුත් **කෞශල්‍ය** ය, ඔහුපුත් **බ්‍රහ්මිෂ්ඨ** ය, ඔහුපුත් **පුෂ්‍ප** ය, ඔහුපුත් **ධ්‍රැවසන්ධි** ය යන මේ රජවරු පිළිවෙළින් රාජ්‍යය කළහ.

ධ්‍රැවසන්ධි රජතුමා සවකිය පුත්‍ර **සුදර්ශන** කුමාරයා බාලකාල යෙහි ම මුවදඩයම් පිණිස ගොස් සිංහයකු විසින් මරනු ලැබී. එහෙයින් සාවුරුදු පමණ වූ සුදර්ශන කුමාරයා අමාත්‍යයන් විසින් රාජ්‍යයෙහි අභිෂික්ත විය. රාජවිපියෙහි මඩගල හස්ත්‍යාරූඪ ව ඇත්ගොව්වන් විසින් ආරක්ෂා පිණිස අල්වා ගන්නා ලදු ව නගර ප්‍රදක්ෂිණා කරන සුදර්ශන රජ බාලවුව ද පිතෘ රාජ ගෞරවයෙන් මහජනයා විසින් දක්නා ලදි. කුඩාවුව ද ඉන්ද්‍රනීල මාණික්‍යය **මහානීල** යයි කියනු ලබන්නේ තේජස්මහත්වය නිසා වන හෙයින් ඒ මිථ්‍යාවෙක් නො වේ. එමෙන් ම සුදර්ශන රජුට ද තේජෝමහත්වයෙන් "**මහාරාජ**" යන නාමය අන්වර්ථ විය.

සයහැවිරිදි වියෙහි පිහිටි මේ රජතුමා මහරි මලකට ද වඩා සුකුමාර බැවින් රාජාභරණ ධරිමෙනුදු විඩාපත් වුව ද අතිශයින් බර වූ පෘථිවී භාරය ධරිමට සමර්ථ වූයේ අනුභාව ශක්තියෙනි. සෝඩියෙහි (=අක්ෂරමාලායෙහි) වර්ණපරිචය ලබන්නටත් පෙර මේ රජතුමා වෘද්ධ අමාත්‍යයන් ආශ්‍රයෙන් සියලු දණ්ඩනීතිය පිළිබඳ ඵලය ලැබී.

මෙසේ කල් යත් යත් සුදර්ශන රජුගේ ශරීරාවයව පමණක් නොව සියලු කුලෝචිත ගුණ සමූහය ද වෘද්ධිප්‍රාප්ත විය. පෙර ජන්මයෙහි ශාස්ත්‍රපාරයට පැමිණි බැවින් ගුරුන්ට වෙහෙස නොකොට **නීති** විද්‍යයෙහි පරතෙරට පැමිණි මේ නරදේවයා ධනුශ්ශිල්පයෙහි හික්මෙන කල්හි: උඩුකය මදක් දිගහැර කෙස් කලබ උස්කොට බැඳ වම්පය දණමඬල මදක් වක් කොට කන දක්වා අදනා ලද හී සහිත දුනුදිය ඇත්තේ දක්නවුන්ගේ මනුවන් පැහැරගනී.

මෙසේ සකලකලා පාරප්‍රාප්ත වූ සුදර්ශන රජතුමා ක්‍රමයෙන් පුරහන්ගේ නේත්‍රයෙන් පියයුතු වූ, අනඝ වෘක්ෂයාගේ පුෂ්පය වූ, සර්ව්වඔඝසත්ත්වාධ්‍ය සවාභාවික ආභරණ සමූහයක් බඳු ප්‍රථම යෞවන ලක්ෂණයෙන් හොබනා කල්හි පළමුකොට ම පරිග්‍රහ

කුළ ශ්‍රී භූ (=රාජ්‍ය පෘථිවි) සඞ්ඛ්‍යාත පත්නීන්ට සපත්නි වශයෙන් ඇමතියන් විසින් එළු වූ රාජකන්‍යාවන්ගේ ද පාණිග්‍රහණය කෙළේ ය.

වංශානුක්‍රම නම්
අටලොස් වන සඟ නිමි.

19

සුදර්ශන රජහට අග්නිවර්ණ නම් එක ම පුත්‍රයෙක් විය. තරුණ වයසට පැමිණි පුත්‍රයා රාජ්‍යයෙහි පිහිටුවා සුදර්ශන රජ තපසට ගියේ ය.

සවහසන ප්‍රාප්ත වූ රාජ්‍යපාලනය පිණිස අග්නිවර්ණ රජහට වෙහෙසිය යුත්තෙක් නො විය. පිය රජතුමා සකල රාජ්‍යය ම නිෂ්කණ්ටක කොට සුවසේ රජසැප විඳීමට සැලැස්වූ හෙයිනි. එතෙකුදු වුවත් අග්නිවර්ණ රජ මහා කාමුකයකු වූ බැවින් සුවලපකලක් රාජ්‍ය විචාරණය කොට රාජ්‍යය ඇමතියන්ට භාර කොට තමා කාමුක කාන්තාවන් හා සමඟ නිරන්තරයෙන් ක්‍රීඩා තත්පර විය.

පුළි පුළි උත්සවයට අධික සමාරෝහයෙන් පසු පසු උත්සවය කරමින් තූර්‍යනාදයෙන් තොරතොා වූ මාළිගයන්හි කාමිනීන් හා කාමසුඛයෙහි නිමග්න වූ අග්නිවර්ණ රජ මහාජනයාට දක්නට පවා සුලභ නො විය. මන්ත්‍රීන්ගේ ඉල්ලීමට ගෞරවයක් වශයෙන් ප්‍රජාවන්ට දර්ශනය පිණිස කිසිකලෙක පැමිණියේ ද කවළියෙකින් දික්කළ පාදය පමණෙකි.

දිවාරාත්‍රි දෙක්හි ම කාමුක කාන්තාවන් පිරිවරා ජලක්‍රීඩා කරමින් උද්‍යානයන්හි හැසිරෙමින් මද්‍යපානය කරමින් නෘත්‍ය ගීතවාදිත්‍රයන් පවත්වමින් ඒ ඒ අවස්ථායෙහි භාග්‍යවන්ත සතුටු කිරීම පිණිස ඔවුන්ගේ භාඩන පීඩනයන් ද ලබමින් සල්ගෙවන රජතෙමේ රාජ්‍යපාලනයෙහි ප්‍රමාද වූයේ ය. එහෙත් ප්‍රතාපශීලී වූ හෙයින් සතුරන් විසින් ජයගත හැක්කකු නොවුව ද අධික මෙථුන සේවන හේතුවෙන් වූ රාජයක්ෂ්මන් (=ක්ෂය) රෝගය වැලඳී වෙදුන් කි ප්‍රතිකාරයෙහි ද ගරු නො කොට රෝගී ව ද සත්‍රී සංසර්ගාදි අපථ්‍ය සේවනයෙන් අසාධ්‍ය අවස්ථාවට ම පැමිණියේ ය.

මනෝඥ වූ රූපාදි විෂයයන් විසින් පැහැර ගන්නා ලද ඉන්ද්‍රිය සමූහය එසින් බලකාලීම දුෂ්කර ය; එබැවින් ම ඉන්ද්‍රිය විජය සාධුජනයන් විසින් පසස්නා ලැබේ.

(මෙහි 5 පවන් 46 දක්වා ශ්ලෝක එක්සාලිසකින් කළ ස්ත්‍රීඛාවණ්ණය ශෘඞ්ගාර රස පෝෂිත ය.)

ක්‍රමක්‍රමයෙන් පාණ්ඩුවණී මුඛය ද, ආභරණ රහිත බව ද, අනිකකු අත ගෙන ගමන් කිරීම ද, කටහඬ සිහින් වීම ද යන කාමුකාවස්ථාවට ම සම වූ රෝග ලක්ෂණයෝ පහළවූහ. අග්නිවණී රජ ක්ෂයරෝගග්‍රස්ත කල්හි ඒ රඝු කුලය අව තුදුස්වක අන්තිම කලා ශේෂ චන්ද්‍රයා ඇති දවස මෙන් ද, ග්‍රීෂ්මයෙහි මඩ පමණක් ශේෂ වූ විලක් මෙන් ද, තෙල් සිදී ගිය බැවින් නිවීමට ආසන්න වූ පහන් දැල්ල ඇති පහන් තැටියක් මෙන් ද විය.

ඇමතිවරු රජුගේ රෝගය සහවා "රජතුමා මේ දිනවල පුත්‍රයන් ලැබීමට යාගයක් කරවන්නේය"යි රටවාසීන්ට බොරු කියමින් වෙදුන් ලවා ප්‍රතිකර්ම කර වූ නමුත් ඖෂධ ශක්තියට වඩා රෝග ශක්තිය බලවත් වී මහා වාතයෙන් නිවී යන පහනක් මෙන් රජතුමා එසින් ම මළේ ය. ඇමති පුරෝහිතයෝ රෝග ශාන්තිය පිණිස යාගයෙකැයි කියමින් රජුගේ මරණය සහවා ආදාහන කෘත්‍යය ද නිමකොට රජ මෙහෙසිය කෙරෙහි ගර්භිණී ලක්ෂණ ඇති බැව් දැක ඇය රාජ්‍යයෙහි අභිෂේක කළහ. එතැන් පටන් පරම්පරාගත වෘද්ධ ඇමතියන්ගේ ද සහාය ලැබ බිසව් තොමෝ මැනැවින් රට පාලනය කළාය.

අග්නිවණී ශෘඞ්ගාර වර්ණනා නම්
එකුන් විසිවන සර්ග නිමි.

ආචාර්ය හැඩිපන්නල පඤ්ඤාලෝක
සර්විර සවාමීන් විසින් සඞ්ග්‍රහ කළ
රඝුවංශ සාරය නිමි.

රඝුවංශ ගත සඥා නාම යන්ගේ

අකාරාද්‍යනුක්‍රමණිකාව

නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක
අක්ෂඃ	12-63.
අගස්ත්‍යඃ	4-47, 6-61, 15-54, 16-44.
අග්නිවර්ණඃ	19-1.
අඞ්ගදඃ	15-90.
අඞ්ගාඃ	6-27, 30.
අව්‍යථඃ	4-28.
අජඃ	5-36, 55, 62, 64. 6-78. 7-31, 33, 55. 8-2, 6, 17, 20, 22, 25, 70. 9-4,5. 10-24.
අතිථිඃ	17-1.
අතිබලා	11-9.
අත්‍රිඃ	2-75. 13-50.
අථර්වා	1-60. 8-4.
අද්‍රිතනයා	2-37.
අධොක්ෂජඃ	10-33.
අනඞ්ගඃ	19-47.
අනුගොදං	13-35.
අනුසූයා	12-27. 13-51, 14-14.
අනූපාඃ	6-37.
අනන්තඃ	2-62. 8-46.
අපරාන්තාඃ	4-61.
අප්සරාඃ	16-71.
අමෘතා	10-58.
අම්බරීෂාශ්‍රමනඃ	13-6.
අයොධ්‍යා	11-93. 13-61. 14-29 15-38, 60, 98. 16-25. 17-36.
අරුණඃ	9-6.
අරුන්ධතී	1-57. 2-71.
අර්ණවඃ	1-16.
අලකා	9-14. 16-42.
අවන්තයඃ	6-32.
අව්‍යක්තම්	13-60.
අශ්විනෞ	18-23.
අෂ්ටමූර්තීඃ	2-35.
අහිතඟුඃ	18-14.
ආකාශගඞ්ගා	1-79. 16-71.
ආදිපුරුෂඃ	10-6.
ආසිධාරං ව්‍රතං	13-67.
ඉක්ෂ්වාකුඃ	1-73. 3-1, 72. 5-55. 6-71. 12-20. 13-61, 70. 14-55. 15-44, 49.
ඉන්ද්‍රඃ	1-12. 6-31.
ඉන්දුමතී	5-39. 6-2, 31, 70. 8-1, 29.
ඉන්ද්‍රඃ	4-16. 6-62. 7-35. 8-5, 81.
ඉන්ද්‍රජිත්	13-73. 15-26.
ඊශ්වරඃ	3-54. 4-72 8-34. 9-21. 13-57.
උත්කලාඃ	4-40.
උත්තරකොසලාඃ	3-5. 6-71. 9-1. 13-62. 18-7.
උත්සවසඞ්කේතාඃ	4-81.
උදධිඃ	12-68.
උදඤ්චන්	16-27.
උෂ්ට්‍රඃ	11-8.

නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක
ඵල්ගුනාහඃ	18-20.
ඵමා	3-23.
ඵරඟපුරම්	6-59.
ඵර්මිලා	11-54.
ඵර්වී	1-14. 18-34.
යඃක්ෂවාන්	5-44.
යඃක්ෂශඃඞ්ගඃ	10-4.
ඓන්ද්‍රම්	2-50. 6-26. 15-22.
ඓන්ද්‍රිඃ	17-22.
ඓරාවතඃ	1-37. 6-73. 17-32.
ඓශම්	2-75.
ඔඖර්ඃ	9-82.
කකුත්සථඃ	6-71. 9-16.
කපිලඃ	3-52. 13-3. 16-34.
කපිශා	4-38.
කලිඞ්ගාඃ	4-40. 6-53.
කලින්දඃ	6-48.
කවඞ්කඃ	12-57.
කවිඃ	14-70. 15-32, 71, 75.
කල්පද්‍රැමඃ	5-52. 6-6.
කල්පවෘක්ෂඃ	1-76. 11-50. 14-48. 17-26, 32.
කාකුත්සථඃ	4-43, 90. 6-2. 7 - 3. 9- 65. 12-30, 46, 72. 13-79. 15-4, 75. 17-1.
කාමඃ	16-50.
කාමරූපාඃ	4-85, 86. 7-17.
කාමේඛාජාඃ	4-72.
කාරාපථඃ	15-90.
කාර්ත්‍තවීර්‍යඃ	6-38.
කාර්ෂණඃ	15-24.
කාලඃ	15-92.
කාලනෙමිඃ	15-40.
කාලිඞ්ගඃ	4-42, 44. 6-53.
කාලින්දකන්‍යා	6-48.
කාලින්දී	15-28.
කාලියඃ	6-49.
කාවේරී	4-81.
කුණ්ඩිනම්	7-33.
කුමාරඃ	3-57. 5-36.
කුමුදඃ	16-76, 81, 86. 17-6.
කුමුද්වතී	16-85. 17-1, 6.
කුම්භකර්ණඃ	12-80.
කුම්භජන්මා	12-31.
කුම්භයොනිඃ	4-22. 15-55. 16-72.
කුම්භිනසී	15-15.
කුම්භොදරඃ	2-35.
කුලපතිඃ	11-30.
කුලිශඃ	10-13.
කුවෙරඃ	4-69. 5-26, 30. 9 - 24 15-45. 17-81.
කුශඃ	15-32, 63, 97. 16-1, 4, 35, 72, 81, 88. 17-4. 18-4.
කුශධ්වජඃ	11-54.
කුශාවතී	15-97. 16-25.
කුශිකඃ	11-37.
කුසුමචාපඃ	9-39.
කෘත්තිකා	14-22.
කෘශාඞ්ගඃ	2-49.
කෘෂ්ණඃ	6-42, 49. 10-48. 15-24.
කෘෂ්ණගතිඃ	6-42.

නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක
කෙකයාඃ	9–17. 10–55.
කෙරලාඃ	4–57.
කෙශවඃ	17–29.
කෛකෙයී	10–70. 12–2, 4, 13, 26. 13–59.
කෛලාසඃ	2–35. 5–28. 12–89. 14–20.
කොශලාඃ	1–35. 4–73. 7 – 34. 8–71. 9–17, 52, 79.
කොසලාඃ	11–49. 13–62.
කෞතසඃ	5–1, 30, 32.
කෞමුදතෙයඃ	18–3.
කෞවෙරඃ	15–45.
කෞවෙරී	4–69.
කෞශල්‍යඃ	18–27.
කෞශිකඃ	11–1, 14.
කෞසල්‍යා	10–55.
කෞසතුභඃ	6–49. 10–10, 62. 17–29.
ක්‍රථකෛශිකාඃ	5–39,61. 7–32. 8–83.
ක්ෂත්‍රඃ	1–13.
ක්ෂීරනිධිඃ	1–12.
ක්ෂෙමධන්වා	18–9.
ඛණ්ඩිතා	5–67. 19–21.
ඛරඃ	12 – 42, 47. 13–65.
ගඞ්ගා	1 – 35. 4–34, 38, 76. 6–48. 10–37. 13–57. 14 – 3. 52. 16 – 33, 71. 17–14.
ගඞ්ගීපතිඃ	5–53.
ගහසහිමාන්	3–37.
ගරුඞඃ	11–27. 12–76.
ගරුත්මාත්	10–13. 16–77.
ගාඞ්ගීම්	7–61.
ගාරුඩම්	13–53.
ගිරිශඃ	2–41. 16–51.
ගුරුඃ	15–85.
ගුහඃ	6–4.
ගොභාණීම්	8–34.
ගොත්‍රභිද්	3–55. 6–73. 13–7.
ගොප්‍රතරඃ	15–101.
ගොදා	13–35.
ගොදාවරී	13–33.
ගොවර්ධනඃ	6–51.
ගෞඃ	1–26. 2–59, 61. 10–72.
ගෞතමඃ	11–34.
ගෞරී	2–26. 4–74.
ග්‍රහඃ	12–28.
චක්‍රධරඃ	16–55.
චතුර්භුජඃ	16–3.
චතුර්මුඛඃ	10–22.
චන්‍රකෙතුඃ	15–90.
චන්‍රමෞලිඃ	6–34.
චිත්තයොනිඃ	19–46.
චිත්‍රකූටඃ	12–15, 24. 13–47.
චිත්‍රා	1–47.
චෛත්‍රරථඃ	5–60. 6–50.
ජායාපථඃ	13–2.
ජගද්ගුරුඃ	10–64.
ජනකඃ	11–35. 13 – 78. 14–43. 15–31
ජනස්ථානම්	6–62. 12–42. 13–22.
ජයන්තඃ	3–23. 6–78.
ජලෙශ්වරඃ	9–24.
ජහ්නුඃ	6–85. 8–96. 14–51.

නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක
ජානකී	12-61. 15-74.
ජාහ්නවී	10-26, 69.
ජීවිතෙශඃ	11-20.
ජෛත්‍රාහරණම්	16-83.
ජෛමිනිඃ	18-33.
තක්ෂඃ	15-89.
තක්ෂකඃ	16-88.
තමසා	9 - 20, 72. 14-76.
තාඩකා	11-15,18,21, 28.
තාම්‍රපර්ණී	4-53.
තාර්ක්ෂ්‍යඃ	4-44. 6-49.
තුරඟාච්	15-40.
තුහිනාද්‍රිඃ	8-55.
තෘණබින්දුඃ	8-80.
ත්‍රිකූටඃ	4-62.
ත්‍රිජටා	12-74.
ත්‍රිදශායුධම්	4-54.
ත්‍රිපදී	4-51.
ත්‍රිපුරඃ	17-14.
ත්‍රිභුවනම්	16-88.
ත්‍රිලොකනාථඃ	3-47.
ත්‍රිලොචනඃ	3-68.
ත්‍රිවිෂ්ටපම්	6-78.
ත්‍රිශිරාඃ	12-47.
ත්‍රිස්‍රොතාඃ	10-63. 13-51. 16-34.
ත්‍රෙතාගනිඃ	15-35.
ත්‍රෛලොක්‍යනාථඃ	16-86.
ත්‍රෛවික්‍රමඃ	7-35.
ත්‍ර්‍යම්බකඃ	2-42. 3-51. 13-51
දණ්ඩා	6-32.
දක්ෂඃ	3-33. 19-48.
දක්ෂිණා	1-31.
දණ්ඩකඃ	12-9. 14-25.
දණ්ඩනීතිඃ	18-46.
දර්දුරඃ	4-54.
දශී	18-35.
දශකණ්ඨඃ	13-30, 77.
දශමුඛඃ	14-87. 15-103.
දශරථඃ	8-30.9-1. 11-24, 57. 12-54. 13-75. 15-31, 43.
දශානනඃ	10-75.
දෘශරථිඃ	10-44. 11-13, 44. 12-45, 76. 13-68. 14-1. 15-8. 16-6.
දිගහජාඃ	1-79.
දිලීපඃ	1-12. 2 - 23, 59. 3-18, 42, 43, 56. 4-2. 6-74. 8-11.
දිවස්පතිඃ	17-7.
දීක්ෂිතපාඃ	11-33.
දුර්ජයඃ	17-5.
දුර්වාසාඃ	15-94.
දූෂණඃ	12-46.
දෙවානීකඃ	18-10.
ද්‍යෞඃ	2-75. 5-33.
ධනදඃ	9-25. 12-52, 88. 17-80.
ධාතා	10-43. 13-6.
ධ්‍රැවඃ	18-34.
ධ්‍රැවසන්ධිඃ	18-34.
නගරන්ධ්‍රිකාඃ	9-2.
නන්දනම්	8-33, 96.
නන්දිග්‍රාමඃ	12-18.
නන්දිනී	1-83. 3-40. 2-69.
නභඃ	17-41 18-6.
නභස්‍යඃ	9-54. 17-41.
නභොමාසඃ	18-6. 19-57.
නම්‍රුචිඃ	9-22.
නරවාහනඃ	9-11.

නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක	නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක
නමීදෘ	5-42.	පාරියාත්‍රඃ	18-16.
නලඃ	18-5.	පාණිනී	1-1.
නහුෂඃ	13-36.	පාගහෘත්	2-9.
නාගපුරම්	6-59.	පාශ්චාත්‍යාඃ	4-65.
නාරදඃ	8-34.	පිතෘකානනම්	11-16.
නාරායණඃ	7-13.	පිනාකී	6-72.
නිකුම්භඃ	2-35.	පුණ්ඩරීඃ	18-8.
නිමිඃ	11-49.	පුණ්ඩරීකාක්ෂඃ	10-9. 18-8.
නිෂධඃ	18-1	පුණ්‍යජනඃ	9-6. 13-60.
නිෂාදාධිපතිඃ	13-59.	පුත්‍රඃ	18-30.
නීපාඃ	6-46.	පුනර්වසූ	11-36.
නෛමිෂම්	19-1.	පුරන්දරඃ	2-74.3-23.53.
නෛෂධඃ	18-1.		9-12. 12-84.
පඞ්කතිරථඃ	9-74.		17-79.
පඤ්චවටී	12 - 31.	පුරාතනඃ	11-85.
	13-34.	පුරුහොත්තමඃ	10-72.
පඤ්චාප්සරඃ	13-38	පුරුහූතඃ	4-3. 10 - 49.
පතඞ්ගඃ	2-15.18-27.		16-5. 17-32.
පත්‍රරථේන්ද්‍රකේතුඃ	18-30.	පුරෝධාඃ	19-54.
පද්මරාගඃ	13-53.	පුලින්දඃ	16-32.
පද්මා	4-5. 7-13.	පුෂ්කරඃ	19-14.
පම්පා	13-30.	පුෂ්කලඃ	15-89.
පරංතපඃ	6-21.	පුෂ්කලාවතී	15-89.
පරමාත්මා	15-22.	පුෂ්පකම්	10-46. 13-40,
පරමෙශ්වරඃ	1-1. 2-39.		79. 14-20.
පරමේෂ්ඨී	10 - 33.	පුෂ්පචාපඃ	11-45.
	15-93.	පුෂ්පපුරම්	6-24.
පර්ජන්‍ය	7-33.	පුෂ්‍යඃ	18-32.
පවනතනයඃ	15-103.	පෛතාමහී	15-60.
පාකශාසනඃ	10-1.	පෞරස්ත්‍යාඃ	4-36.
පාණ්ඩ්‍යාඃ	4-52.6-60.	පෞලස්ත්‍යඃ	4-83. 10-5,
පාරණා	2-55,70.		47, 73. 12-72,
පාරසීකාඃ	4-63.		77, 83,90, 102.
පාරිජාතඃ	6-6. 10-11.		13-72.
	17-7.	පෞෂී	18-32.

නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක
ප්‍රකෘතිඃ	11–56.
ප්‍රචෙතාඃ	1–81.
ප්‍රජාපතිඃ	7–14. 10–22.
ප්‍රණවඃ	1–11.
ප්‍රණිධානම්	1–75.
ප්‍රතීපඃ	6–41.
ප්‍රත්‍යයඃ	11–56.
ප්‍රාග්ජ්‍යොතිෂාඃ	4–84.
ප්‍රාචීනබර්හිඃ	4–29.
ප්‍රාචෙතාඃ	15-63, 70.
ප්‍රායශ්චිත්තං	12–19.
ප්‍රඝංවදඃ	5–53. 7–61.
ප්‍රියදර්ශිනඃ	5–53.
බලනිෂූදනඃ	9–3.
බලභිත්	11–51.
බලාතිබලෙ	11–9.
බලිඃ	7–35.
බහුශ්‍රැතඃ	15–36.
බාලඛිල්‍යඃ	15–10.
බාලී	12–58.
බුධඃ	1–48. 13–76.
බෘහස්පතිඃ	13–76.
බ්‍රහ්මවච්ඃ	1–64.
බ්‍රහ්මා	5–36.
බ්‍රහ්මිෂ්ඨඃ	18–28.
බ්‍රාහ්මම්	12–97. 13–60
භගීරථඃ	4–34.
භද්‍රඃ	14–31.
භරතඃ	10 – 70, 81. 11–16,69. 12–12, 24. 13–64, 66, 68, 70, 72, 77. 14–11, 16, 73. 15-87. 88.
භාගීරථී	7–36. 14–28.
භාර්ගවඃ	11–46, 61, 67, 79,83,88. 14-46
භිද්‍යඃ	11–8.
භුජඞ්ගෙන්ද්‍රඃ	2–74.
භූතනාථඃ	2–58.
භෘග්වඃ	10–14.
භොගී	10–7.
භෝජඃ	5–39. 6–59. 7–2, 13, 18, 20, 29, 35.
මගධාඃ	1–58. 3–5,19, 23. 6–20, 21. 9–17.
මගධෙශ්වරඃ	6–20.
මඝවා	1-26. 3–48, 54. 9–19. 13–36. 39. 18–31.
මතඞ්ගඃ	5–53.
මථුරා	6–48. 15–28, 36.
මදනඃ	11-13.
මධ්‍යඃ	9–26, 29, 38, 48.
මධ්‍යමඒ	9–48.
මධ්‍යමාධවෙඉ	11–7.
මධූපඞ්නම්	15–15.
මනුඃ	1–11, 17. 2–4,33. 4–7. 9–3. 14–67.
මනොභවඃ	12–33. 16–51.
මනුඛිනී	13–48.
මන්මථඃ	9–48.
මරුත්	2–10 9–13.
මරුත්තාන්	3–4. 16–71.
මලයඃ	4–49, 54. 6–64. 9–25, 33. 12–32. 13–2. 16–49.
මහාකාලඃ	6–34.
මහාණ්ඩවඃ	12–66.
මහෙන්ද්‍රඃ	4–41, 46. 6–54, 72. 13–20.
මහෙශ්වරඃ	3–51.
මහොදධිඃ	4–36, 53. 6–54.
මාගධී	3–5, 19, 23.

නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක
මාතලිඃ	3-69. 12-86.
මාධවඃ	11-7.
මානසම්	6-26. 13-55.
මාරුතිඃ	12-60, 78.
මාල්‍යවාන්	13-26.
මාහිෂ්මතී	6-43.
මිථිලා	11-32, 52.
මුරලා	4-58.
මෙඝනාදඃ	12-76, 79.
මෙදිනී	1-66.
මේරුඃ	1-14. 7-24. 17-26
මෛථිලඃ	11-32,37,43, 47, 48, 57, 72. 13-77.
මෛථිලී	11-93. 12-29, 36, 38, 55. 15-37, 56,73.
මෛථිලෙයඃ	15-31, 63,71. 16-42,88.
යජමානලෝකඃ	18-12.
යමඃ	9-6,24. 17-81.
යමුනා	6-49. 13-57. 15-2, 30.
යවනාඃ	4-64.
යාදෙනාථඃ	17-81.
යුධාජිත්	15-87.
යූපඃ	1-45.
රඝුඃ	1-9. 3-21, 32, 34, 45,49, 53, 55, 61, 63, 69. 4-16, 17, 22, 39, 52, 61, 69, 80. 5-12,24, 26, 28,39, 63. 6-6, 68,76,83. 7-71. 8-5,10, 13, 16, 17, 20,22,25. 9-5, 9. 10-68, 80. 11-2, 54. 14-7, 12,
රඝුඃ	14-13,29. 15-7,35,46, 54. 16-1, 8, 23, 35, 39, 42. 18-37.
රඝුනන්දනඃ	12-72.
රඝුනාථඃ	15-54, 90.
රඝුපතිඃ	12-104. 13-76.
රතිඃ	7-15.
රවිඃ	1-18.
රසාතලම්	12-70. 13-3, 8.
රාඝවඃ	7-12, 32,65. 8-16, 25. 11-6, 10, 17, 22, 32, 35, 42, 47, 48, 70, 79, 83, 88; 89. 12-32, 44, 51, 53, 69, 85, 96, 103. 15-6, 44, 92, 96. 19-1.
රාමඃ	4-56,61. 6-42. 10-67, 69, 81. 11-1,18,20, 34, 37, 68, 73, 92. 12-2, 3, 6, 7, 14, 20, 23, 24, 28, 31, 34, 35, 42, 43, 49, 50, 52, 57, 59, 64 66, 74, 77, 80, 81, 83, 84,87, 89,91. 13-1, 69, 74, 77. 14-15, 19, 21, 58, 68, 84. 15-3, 5, 9, 34, 39, 43, 48, 56, 64, 65, 67, 70, 71, 76, 86, 89, 94. 16-72.
රාමා	12-23. 14-27. 16-15.
රාමායණම්	15-63.
රාවණඃ	10-48. 11 - 19. 12-32, 51, 55, 83, 87, 91, 99, 103.
රුද්‍රඃ	2-54. 11-47
රේවා	6-43. 16-31
ලක්ෂ්මණඃ	10-71, 81. 11-2, 6, 26, 54, 91. 12-9, 39, 44,

නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක
ලක්ෂ්මණඃ	12-77. 13-65, 72. 14-44, 49 15-17, 90, 94.
ලක්ෂ්මීඃ	2-7. 6-43,58. 7-70. 10-10, 62. 12-15, 26, 68. 14-24, 63, 86. 16-79. 18-16, 47.
ලඞ්කා	6-40,62. 12-61, 63, 66, 71, 78, 84. 13 - 78. 15-103.
ලවඃ	15-32, 63, 97.
ලවණඃ	15-2, 5, 17, 26, 38, 40.
ලවණාම්භඃ	17-54.
ලෝකපාලාඃ	17-78.
ලෝකාලෝකඃ	1-69.
ලෞහිත්‍යා	4-84.
වඞ්ගාඃ	4-38.
වජ්‍රණාභඃ	18-21.
වජ්‍රධරඃ	18-21.
වජ්‍රපාණිඃ	2-42.
වජ්‍රී	9-24. 10-40.
වනායුඃ	5-73.
වරතනතුඃ	5-1, 12.
වරුණඃ	9-6. 11-53.
වසිෂ්ඨඃ	1-36. 2-19, 67, 69, 70. 3-40. 5-27. 8-3. 17-38.
වසුන්ධරා	4 - 8. 15 - 83. 16-28.
වසෙවෘන්සාරා	16-10.
වාමනඃ	11-22.
වාඝව්‍යාසත්‍රම්	4-44.
වායුදෛතම්	11-28.
වාල්මීකිඃ	14-45, 58, 79. 15-11, 37, 64,69,80.
වාසවඃ	3-60, 65. 5-5. 9-8. 11-33,53.
විඛෙෂජාඃ	3-61. 15-59.
විදර්භාඃ	5-40, 6-58, 66, 84. 7-1.
විදිශා	15-36.
විදෙහාඃ	11-36. 12-26. 14-24.
විද්‍යුද්ධරඃ	2-60.
විධාතා	1-36. 6-37.
විධිඃ	8-26,45.
විඛ්‍යඃ	6-61. 12-31. 14-8. 16-31,32.
විභාවසුඃ	3-37.
විභුඃ	10-65.
විභීෂණඃ	12 - 68, 104. 13-69. 14-17.
විරාධඃ	12-28.
විශාම්පතීඃ	1-94. 5-3.
විශ්වක්සෙනඃ	15-103.
විශ්වම්භරා	15-81. 18-24.
විශ්වසහඃ	18-24.
විශ්වෙශ්වරඃ	18-24.
විෂ්ණුඃ	10 - 49. 13-5. 14-59. 16-28, 82.
වෘත්‍රහා	3-64.
වෘන්දාවනම්	6-50.
වෘෂධ්වජඃ	11-44.
වෘෂභධ්වජඃ	2-36.
වෘෂා	10-52. 17-77.
වෘෂාඞ්කඃ	3-23.
වෙධාඃ	1-29. 8-48.
වෛදර්භීඃ	5-62.6-3. 7-17, 30, 67.
වෛදෙහඃ	14-39, 47, 84.

නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක
වෛදෙහී	12-20, 59, 64. 13-2. 14-33,39,72. 15-61.
වෛනතෙයඃ	11-59. 16-88.
වෛවස්වතඃ	1-11. 12-95. 15-45, 57.
වෛෂ්ණවම්	10-54.
ව්යුෂිතාශ්වඃ	18-23.
වෝඃම	19-51.
ශක්රඃ	1-76. 3-39, 58. 4-42. 6-74. 14-83. 19-30.
ශඞ්ඛණඃ	18-22.
ශචී	3-13, 23, 57. 6-23. 7-3. 8-33. 17-7.
ශතක්රතුඃ	3-38, 51.
ශත්රුඤ්ජතී	15-36.
ශත්රුඥ්නඃ	10 – 71, 81. 13-79. 15-6, 19, 22, 36.
ශම්බුඤඃ	15-50.
ශරජන්මා	3-23.
ශරභඞ්ගඃ	13-45.
ශරයූඃ	8-96. 9-20.
ශරාවතී	15-97.
ශඵීඃ	11-93.
ශාතකණීඃ	13-38.
ශාර්ඞ්ගී	12-70. 15-4,40.
ශිලඃ	18-17.
ශිලාවර්ෂී	4-42.
ශිශිරඃ	9-31.
ශූරසෙනඃ	6-45.
ශූර්පණඛා	12-38, 51.
ශ්ලඵහෘත්	2-38.
ශෙෂඃ	12-70.
ශොණඃ	7-36.
ශ්යාමඃ	13-53.
ශ්රාඞ්ඃ	1-67.

නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක
ශ්රීඃ	3-8,36. 5-38,47. 6-5, 29, 41. 8-5, 11, 13, 14. 9-5, 15, 27, 29,40,45. 10-8,70,75. 17-46. 18-8.
ශ්රීවත්සඃ	10-10. 17-29.
ෂඩානනඃ	14-22. 17-67.
සගරඃ	3-52.
සත්ත්වානඃ	10-77.
සමුද්රඃ	1-5.
සංපාතිඃ	12-60.
සංමොහනම්	5-57.
සප්තාර්ඡයඃ	13-51.
සප්තාසප්තිඃ	13-41.
සරයූඃ	13-63. 14-3, 30. 15-95, 100. 16-21, 35, 36, 54, 58, 75. 19-40.
සරස්වතී	3-9. 4-6. 6-29.
සහස්රනෙත්රඃ	6-23.
සහ්යඃ	4-55, 56.
සාකෙතම්	5 – 31. 13-79. 14-13. 18-36.
සාගරඃ	1-2. 3-9. 18-4.
සිඤ්චුඃ	4-70. 13-9. 15-87.
සිඤ්චුරාජඃ	6-61.
සිප්රා	6-35.
සීතා	12-9, 21, 33, 44, 54, 63, 74, 90. 14-5, 19, 26, 54, 59, 71, 83, 87. 15-1, 39, 71, 76, 80, 84, 85, 86.
සුකෙතුඃ	11-14.
සුග්රීවඃ	12-58. 14-17.
සුතීක්ෂ්ණඃ	13-41.
සුදක්ෂිණා	1-31. 2-21, 64. 3-1, 69.
සුදර්ශනඃ	18-35.

නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක	නාමය	සර්ග-ශ්ලෝකාඞ්ක
සුධර්මා	17-27.	සමරඃ	7-15. 11-45.
සුධා	2-39.	සුෂේණා	1-94. 10-42.
සුනභූ	6-20, 37, 70, 80.	සවඩා	1-17.
සුපර්ණඃ	10-61.	සවාහා	1-5.
සුප්රතීකඃ	5-75.	හනූමාන්	13-6.
සුබාහුඃ	11-29. 15-36.	හරඃ	4-34. 62.
සුමන්ත්‍රඃ	13-59. 14-47.		11-83.
සුමිත්‍රා	10-55,71. 14-51, 56.	හරිඃ	3-45, 51, 57, 70. 8-80. 9-57. 10-5, 86. 11-76. 12-57, 67, 103. 13-1, 69, 72, 74.
සුමෙරුඃ	5-30.	හරිණී	8-80.
සුරඞ්ගජඃ	5-75. 10-86.	හරිදශ්වඃ	3-22. 18-23.
සුරදව්වි	2-39.	හරිහයඃ	9-18, 23.
සුරභිඃ	1-76, 82. 2-54.	හව්ර්භුක්	1-57.
සුරසරිත්	2-75.	හාරීතඃ	4-49.
සුෂේණඃ	6-45.	හිමවාන්	4-82.
සුහමඃ	4-37.	හිමාද්රිඃ	4-82. 14-3.
සෙනානීඃ	2-37.	හිරණ්‍යනාභඃ	18-25.
සොමඃ	18-27.	හිරණ්‍යරෙතාඃ	18-25.
සොමොද්භවා	5-59.	හිරණ්‍යාක්ෂරිපුඃ	18-25.
සෞමිත්‍රිඃ	12 - 14, 104. 13-32, 73. 14-11, 53. 15-14, 20.	හුණඃ	4-71.
සකාඥඃ	2-36. 7-1.	හෙමාඞ්ගදඃ	6-53.
සප්තාර්ණඃ	11-13.	හෙමවතී	16-44.
ස්නාතකඃ	17-17.	හෙහයඃ	11-74.

